Történelmi tár

Magyar Történelmi Társulat, Magyar Tudományos ...

TÖRTÉNELMI TÁR.

ÉVNEGYEDES FOLYÓIRAT.

KIADJA

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

KÖZVETITÉSE MELLETT,

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

1891-diki ÉVFOLYAM.

BUDAPEST, 1891.
A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT TULAJDONA.

Budapest, 1891. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

TARTALOM.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

VEGYES KÖZLÉSEK.

GRÓF BETHLEN MIKLÓS TRAGOEDIÁJA.

Gróf Bethlen Miklós, a XVII. század végén már haldokló Erdély éneklő hattyúja és nemcsak Erdélynek, hanem az egész magyar nemzetnek saját korszakát jóval megelőző műveltségű férfia, Erdélyben, Kis-Búnon 1642. szept. 1-én született, ama nagyhírű Bethlen családból, mely — mint a czímerében fölvett országalmát tartó koronás kígyóval is jelezte, eredetét Aba királytól hozta le.

Atyja Bethlen János, a nagy Bethlen Gábor hatalmas fejedelemsége idejében ennek legbizalmasabb és kedvesebb udvari bejárója, II. Rákóczi Györgynek hadvezére és Apafynak jeles korlátnoka, ki kora történetét is megírta ékes latinsággal. Ennél is maradandóbb emlékét hagyta Erdély műveltségtörténetében az által, hogy az 1658-ban csaknem megsemmisült Bethlen Gábor-féle fehérvári collegiumot Enyedre áttéve, új életre költé; az udvarhelyit 4000 frttal megalapítja, a vásárhelyit 2000 frtnyi, az enyedit 1000 frtnyi tőkével gazdagítja. Édes anyja Várady kolosvári gazdag kereskedőnek leánya, Borbála volt.

A nevelés és tanításügy ez időben épen nevezetes váló pontra jutott Erdélyben. Bethlen Gábor külföldi nagyhírű mestereit: Alstedet, Bisterfeldet stb. külföldön nevekedett nagyratörő ifjú tanárok váltották föl, kik a tanítás gyakorlati módszerében európai névre tettek szert, mint Apáczay, Keresztúry, Jászberényi, — ez utóbbi még Angliában is nagy hódításokat tett bámulatos eredményű módszerével. Ezek közűl Keresztury Pál volt az ifjú, lángeszű Bethlen első mestere.

»Omnia sponte fluant; absit violentia rebus.« »Minden önkénytelenűl haladjon; távol legyen minden erőszak.« Ez volt Keresztury nevelési és tanítási főelve. Milyen kár, hogy a német

nehézkes paedagógok után indúlva, ma tanmódszerünk ez elvtől annyira eltávozott! A legkönnyebb mnemonikai ügyességgel bámulatos sikert értek el Kereszturyék mind a nyelvekben, mind az ekkor még igen szűk körben tartott reáltudományokban. Encyclopaedikus ismeretekre, általános műveltségre és főleg arra törekedtek, hogy az ifjú megtanúlja, *hogyan kell tanúlni* és kedvet kapjon a saját erején tovább folytatandó tanúlmányokra. Maig is ez volna a középiskola valódi föladata.

II. Rákóczi György szerencsétlen lengyelországi vállalkozása az akkor 16—17 éves ifju tanulói pályáját megzavarta. Annyi szerencséje e nagy szerencsétlenségben mégis volt, hogy míg a sereg nagyobb része Kemény János vezérlete alatt részint elesett, részint tatárrabságba került: az ő édes atyja, Bethlen János, ki az elfoglalt Krakkót tartá megszállva, tisztességes föltételek mellett tért vissza 3—4000 emberével Erdélybe és tovább vezethette fia nevelését e szomorú korszakban, mely többszörös tatárpusztítás után Rákóczi és Barcsay Ákos, majd az előbbinek Gyalunál eleste után, az utóbbi és Kemény János között vívott polgárháborúban folyt le 1658—1661-ig; s mely alatt alig maradt Erdély földjén egyetlen helység, melyet ellenség föl ne keresett volna.

A fiatal Bethlen anyjával Fehérvárról Kolozsvárra, majd Keresdre, Szebenbe s végűl Husztra menekűlt, míg szüleit fogság és halálveszély fenyegeti nem egyszer. Végre 1661-ben édes atyja — Kemény János rövid fejedelemsége alatt — s ennek ajánlatával Csernátoni Pál vezetése alatt, külföldi akadémiákra és utazásra indítja.

Részint a feneketlen utak, részint a török portyázók által veszélyeztetett Alföld kikerűlése miatt, Bethlen Miklós útját Szatmár, Tokaj, Kassa, Eperjes, Bajmócz, Galgócz és Pozsonyon át vette Bécsnek, és e helyen, valamint majnai Frankfurtban eltöltött rövidebb időzés után Heidelbergbe ért.

Bethlen Heidelbergből Utrechtbe s innen Leydába ment át, hol a nyelveken kivűl még polgári és hadi építészetet is tanúlt; sőt Freytag Ádám híres építészeti könyvét is lefordította. Leydából Franequerába s innen Londonba is átmentek 1663. deczemberében és itt találta föl Bethlen a híres Jászberényit, kinek dolgai elég jól folytak. E tél folyamában a fiatal, még alig 22 éves

magyar gróf oly míveltségre és nyelvismeretre tett szert, hogy a királyi udvarban is bemutatták s a farsangot a legelső körökben élte át.

1664-ben Francziországba ment, hol az udvar szintén a legnagyobb szívességgel fogadta; sőt a király titkos küldetéssel küldte vissza hazájába, uti költségűl 100 aranyat bocsátva rendelkezésére. Az önérzetes ifjú ember e titkos megbízást oly nagyra vette, hogy mint valami gyorsfutár tüskén-bokron sietett hazafelé; úgy hogy még a száz aranyból is alig maradt valami; pedig ez akkor nagy összeg volt.

Bethlen Miklós Erdélyben már valamennyire megállapodott viszonyokat talált 1664 nyarán. Apafy Mihály már meglehetősen meg volt szilárdúlva trónján s körülötte hatalmas urak, mint Bánffy Dénes, Béldy Pál, Csáky László, a három Bethlen u. m. János (Miklós atyja), Gergely és Elek hatalmas udvart képeztek, melybe csak lassankint sikerűlt az új embereknek: Teleki Mihálynak, Naláczynak, Székely Lászlónak rést törni. Ez urak közűl egyetlen egy sem volt, ki Bethlen Miklóssal általános míveltség dolgában mérkőzhetett volna; és talán épen az e tekintetben elért föleny volt az, mi őt hazájában a vele egykorú, vagy idősebb férfiak előtt ellenszenvessé tette. Francziának gúnyolták hirtelen át nem idomíthatott öltözete miatt és elbizottságot kerestek viseletében, mely mindig önérzetes volt ugyan, de sohasem szerénytelen.

Bethlen érezte, hogy nevelésében igen is van egy nagy hézag: a katonai nevelés hiánya s azonnal belátva helyzetét Erdélyben, elhatározta, hogy hadi képzettségre és tapasztalatokra is szert fog tenni. Nem volt nehéz kitalálnia, hol sajátíthatja azt el legnagyobb tökélyében, hogy hazájának egykor, mint hadvezér is tehessen szolgálatot: egész Magyarország ez időben Csáktornyára, a Zrínyi Miklós sasfészkére szegezte tekintetét. De ez expeditióhoz, melyhez akkora lelkesedéssel készűlt, hogy nagy pénzért még teljes vértezetet is készíttetett magának, nem volt szerencséje az ifjú grófnak, mert pár napi ott mulatása után egy vaddisznóvadászaton, melyen maga Bethlen is jelen volt, a híres hős és költő nagy lelke itt hagyta azt a földet, melyet annyira imádott. Bethlen állítása szerint Zrínyit valóban az általa megsebzett vadkan hasította föl; de ez sem zárja ki, hogy orvúl ejtett lövés is hozzájárúlt a nemes férfiú kivégzéséhez, — mint azt némelyek

gyanították. E nagy ember halála Bethlent nagy mértékben lehangolta; úgy, hogy elhatározta kardját Velenczének ajánlani föl a Kandia szigete birtoka fölött folyt harczban a török ellen. De ezuttal sem volt szerencsés. Velencze épen akkor kötött békét a törökkel 1665-ben.

Elszomorodva tervének ily meghiusulása fölött visszatért Buccari felé, hol Zrínyi Péterné vendége volt és újra a felsőmagyarországi úton visszatért hazájába. Ez útja közben ismerkedett meg egy Ostrosith-leánynyal és elhatározta magában azt meg is kéretni, de Teleki, kit azzal a következő 1666. évben megbízott, kosarat hozott válaszúl; és így mindketten Murányba mentek, mely akkor igen mozgalmas időknek, az úgynevezett Wesselényi-féle összeesküvésnek volt színhelye.

Itt végre akadt egy kis hadi expeditióra alkalom; mert Murány asszonya megostromoltatta Divényt, melyet Balassa Imre bitorolt, s ez ostromban, mely föladással végződött, Bethlennek előkelő szerep jutott.

Visszatérve Erdélybe, végre kapott egy köztisztességgel járó hivatalt, az udvarhelyszéki főkapitányságot, mely egyértelmű volt a mai főispánsággal; sőt az illető megyének (széknek) katonai parancsnoksága is vele járt.

1668-ban Kún Ilonát, Basa Tamás gazdag székely nemes gyámleányát vette el és Bethlenben, Küküllőmegyében, telepedett le, melynek kastélyát saját maga terve szerint és vigyázata alatt építtette föl.

Atyja időközben másodszor nősült; e második nejétől, Fekete Klárától is voltak gyermekei; a mostoha azután az öreg kanczellár szívét meglehetősen elfordította idősebb gyermekeitől, úgy, hogy ettől kezdve gyakran volt kellemetlenség az atya és idősebb gyermekei között.

Ugyanez évben kezd Bethlen Miklós részt venni az országos dolgokban, mert ekkor hívták először »regalissal« a beszterczei országgyűlésre. Ez időben következett be az a szomorú korszak, mely előjátékáúl szolgált Erdély önállósága utolsó veszedelmének. Ez a *ligák korszakának* nevezhető. Kezdetét vette pedig e korszak azzal, hogy Apafy kegyencze, Székely László, Fleischer András szebeni királybírót — Bethlen Miklós szerint »ide nem írható rosz és rút alkalmatossággal és okokból«, a fejedelem parancsá-

ból minden törvényes idézés és eljárás nélkül elfogatta és Déva várába záratta.

Ez a nemesi immunitást biztosító alaptörvénynek megsértése volt s a főurak egyszerre összeesküdtek egymás védelmére, melyet írásba foglalva mindnyájan aláírtak és lepecsételve egy példányban mindenkinek kiadtak. Ezt az urak egyike, Nagy Tamás Apafynak elárulá, mire oly élessé vált a dolog a fejedelem és országgyűlés között, hogy az ügyet majdnem kardnak kellett eldöntenie. Fleischer után sorra kerültek: a hatalmas és gazdag Bánffy Dénes, a hős és nemes Béldy Pál, Kapy, Barcsay és maga Bethlen Miklós is, kiket Teleki ügyesen használt föl egymás ellen.

Először Bánffy Dénest vádolták be Apafy előtt és Bethlen Miklóst is mint udvarhelyi kapitányt fölhasználva, elfogatták és komolyabb törvénylátás nélkül kivégeztették. E liga aláírására mind Béldy Pált, mind Bethlen Miklóst maga Teleki vette reá.

Azután Béldyre és egyúttal Bethlen Miklósra is került a sor, kiket Apafy által elfogat és csak erős reversalisok mellett bocsáttat ki egyévi fogarasi fogságukból 1677-ben. A következő évben a szorongatott Béldy Pál kénytelen menekűlni az országból és konstantinápolyi fogságában hal meg.

Bethlen Miklós még ezután is ki van téve Teleki és a két Bethlen t. i. Gergely és Elek üldözései és mellőzéseinek.

Ez alatt azonban nagy tért foglal Bethlen közművelődési téren. Főgondnoka lesz a nagyenyedi Bethlen Gábor alapította collegiumnak és atyjával együtt alapítja az udvarhelyi főiskolát.

Bethlen látván a török hanyatló hatalmát és ismerve Európa külső viszonyait is, sürgette Telekit, küldjenek ki valakit a német protestáns fejedelmekhez és ezek közbenjárása által biztosítsák Erdély önállóságát, de Teleki a már kijelölt követséget is visszautasította.

Benyújtott egy tervezetet és írást is, hogy Erdély só- és egyéb kereskedési czikkeit az ország javára zsákmányolják ki; a nyereséget ne hagyják egyes vállalkozók kezén; saját maga tapasztalta ennek előnyeit; mert ő borral, búzával folyton kereskedett és pedig nagy haszonnal; — de még kigúnyolták értte, czélzással arra, hogy anyai ágon kereskedő családból származott.

Az 1680. éven túl, azon mértékben, a mint Erdély állapota a hanyatláshoz közeledett, Bethlen Miklósra egyre jobban reászorúlt Apafy kormánya.

Már ez évben használták abban a bizottságban, mely a szilágy-somlyói őrség és a nagyváradi török pasa között történt összeütközés elsimítására volt kiküldve. Ennek indító okáúl szolgált, hogy a somlyói őrség egy török csapatot, mely a várost mint portyázó megközelítette, levágott. Szerencsétlenségre a pasa egyetlen fia is közöttük volt, s a porta véres elégtételt kért; mire a kiküldött Barcsay Mihály egy néhány urnak öltöztetett rabot a somlyai templom mellett a váradi csausz szemeláttára lefejeztetett. E kijátszást azonban valaki elárúlta és a portán oly roppant nagy zajt ütött, hogy utoljára sem volt más megoldás, mint alkuba bocsátkozni és a tréfát 50,000 aranynyal megváltani.

Bethlen a Tökölivel Felső-Magyarországra vezetett hadjáratban eleinte mint »főstrázsamester« szerepelt; később 1682-ben Fülek alatt már generális és 1684-ben fejérvári főkapitány.

1686-ban első felesége elhalván, a vagyontalan árva, de fiatal és szép Rhédei Juliát veszi nőül; de alig két hétre menyegzője után már kiküldik Máramarosba, hogy az ott lévő német őrség és megye között leszámolások miatt létrejött viszályt kiegyenlítse. Ettől kezdődik az ő nagyobb politikai szereplése.

Kara Musztafa nagyvezérnek Bécs ostroma közben Sobieszky hős lengyel király segélyével történt veresége oly sebet ütött az ozmán birodalmon, melyet többé kiheverni sohasem volt képes és a mely balvégzetes volt a magyar fölkelők ügyére nézve is. 1686-ban elesett Buda és ezt a vereségek hosszú sorozata követte, mely a törököt lépésről-lépésre kiszorítá magyarországi birtokaiból.

Míg ez egyrészről minden magyar szívét örömmel tölté el, másfelől komoly aggodalmat költött az ország lelkiismereti és politikai szabadsága és Erdély önállósága iránt is.

Bethlen Miklóst, az egyetlen férfiút, ki akkor Erdélyben arra termett volna, hogy egy tisztességes egyezmény esélyeit vezesse, még ekkor is mellőzték, helyette Haller Jánost küldötték föl, s ezek nyertek is egy elég tisztességes diplomát, mely Erdély önállóságát, a magyar király felsősége alatt biztosította, de ezt elbizakodottan elvetették; miből az következett, hogy a diplomát,

mint Bethlen mondja, Scherffenberg 15,000 oratorral vitte be s a tényleges hatalom előtt szégyenszemre meg kellett hajolni.

Ekkor azután bezzeg próbáltak hadat teremteni és ugyancsak elővették most Bethlen Miklóst, négyszer is küldve őt a német vezénylő tábornokhoz s utoljára még szemrehányást tettek neki, hogy egyedűl ő az, ki a diploma elfogadását javasolja.

Sárossy János, kit a portára küldöttek és Kolozsvári István, ki Berlint, Londont, Hágát kereste föl, mind azzal az utasítással tértek meg, hogy Erdély mentse magát, a hogy tudja. Így a magyar urak Szebenbe és Fogarasba zárkóztak Scherffenberg elől, de ugyanakkor Tökölit kiüldözték s Daczó Jánost, Pekry Lőrinczet notázták a Tökölivel való czimboraságért.

Még szerencséje volt Erdélynek, hogy Scherffenberg után a lotharingiai herczeg jött be, ki nagy kímélettel viseltetett a nép iránt; de Teleki a főurakat ekkor is a várakba rendelte be, hol nyomorogva kellett vesződniök.

Ekkor 1687-ben írta meg végre Bethlen Miklós »Moribunda Transylvania«-ját, melynek czélja volt, hogy az egyszer kiadott diplomát Leopold adassa ki és fogadtassa el. E röpiratot azután átadta Scherffenbergnek, hogy titokban adja át a császár-királynak.

Következett az Erdélyre vetett 800,000 frtos sarcz, melynek kivetésénél már szükség volt a németűl tudó és a máramarosi fölvetés által már tapasztalt Bethlen Miklósra. Ő osztotta föl azután Alvinczyvel az ország adózói között.

Bejött Caraffa 12 ökörrel vontatott hintóján, beparancsolva az urakat Szebenbe s előbb együtt, majd egyenkint hallgatta ki, köztük Bethlent is és egy nyilatkozatot adott át, melyben Apafy Leopoldot és Józsefet örökös urának ismeri s Bethlen ellenkezése daczára a szegény Apafyval aláíratták. Ekkor végre 1688-ban fölvétetett a tanácsurak sorába, 46 éves korában. Ekkor is az ily dolgokban járatlan Gyulai Ferenczet küldötték Bécsbe, hogy a lotharingiai herczeggel kötött egyezményt kieszközölje.

Egyszerre azonban egymás után kezdettek a csapások Erdélyre hullani. 1690 húsvétjára nagy lakomára hívta meg Heisztert és a többi német urakat Teleki sorostélyi kastélyába; a főurak közűl egyedűl Bethlen Miklóst feleségestől. Ez volt — mint Bethlen mondja — Apafy, Teleki, Heiszter és Erdély tora.

Már április 15-én meghalt Apafy és Bethlent akarták felküldeni az ifjú Apafy Mihály fejedelemségi jogának megmentésére; de erről Bethlent Teleki lebeszélte, s mintegy a tisztesség megmentésére jelentéktelen követet, Nagy Pált küldötték fel.

Tököli is megjelent a határszélen és Bethlent akarták a Vöröstoronyhoz előcsapatúl küldött 5—600 »mezei had« vezéreül kinevezni; de nem fogadta el. Ekkor küldött hozzá Teleki azzal az izenettel, hogy őt szemelte ki az erdélyi hadak fővezérségére is, — sőt családja jövőjét is reá akarta bízni. Bethlen megmondá neki, hogy ő igazi hű barátja, de az erdélyi elhanyagolt hadakban ne bizzék ő sem.

Teleki azután ugyanez év aug. 21-én elesett Zernyestnél, s ez végzetes fordulópontot képezett Erdély sorsára nézve.

Most már Teleki halála után Bethlen eljöttnek látta az időt, hogyha másként nem lehet, saját költségén és megbízás nélkűl is felmenjen Bécsbe, hogy Erdély dolgaira nézve legalább valami megélhető állapotot eszközöljön ki. Kinszky és Stratmann vezették akkoriban az országos ügyeket és kivált az elsőnek közbevetésével sikerűlt is; a mi csodálatos, Bethlennek a magyarok iránt most már megpuhúlt Caraffa is segített abban; de támogatták a külföld részérői is: Paget angol, Dankelmann brandenburgi és Hemskirchen holland követ, mint a három fő protestáns állam képviselői. Így jött létre a Leopoldinum diploma, mely Erdély vallásos szabadságát tűrhetően biztosítá és ügyeit rendezte. Az ifjú Apafy fejedelemsége annyival kevésbbé volt megmenthető, mivel Bethlen Gergely leányát a bécsi udvar híre nélkűl összeeskették vele, mi ürügyül szolgált arra, hogy fejedelemségét eljátszottnak tekintsék s később fedezet alatt magát is Bécsbe szállítsák, hol 1713-ban halt meg. Nem lett volna ő fejedelem nősülése nélkűl sem.

Bethlent Bécsben nagyrabecsűlték; kínálták a gubernátorsággal; de ezt nem fogadta el; adtak 200 aranyat nyomó nyakláuczot, grófságot és máramarosi főispánságot, mely akkor jövedelmező állomás volt.

Kitűntetései az irigységet újból felkölték ellene; kivált a másik Bethlen-ág neki tulajdonítá az ifjú Apafy elejtését is, bár jogtalanúl. 1690 végén tért meg Bethlen a diplomával és már

1691-ben megtartották Fogarasban a választási országgyűlést. Itt sokat sugdostak Bethlen háta megett s legtöbben azt hitték, hogy ő kinevezését gubernátorrá mentéje zsebében hordja. Fülébe ment ez Bethlennek és hogy a gyanúnak elejét vegye, e szavakkal oszlatá el a gyanút: »Ha valakinek az említett scrupulusa vagyon, tudja meg, hogy én az én hazámnak ezt a diplomát és abban feltett libera electiót szűzen akartam meghozni és azért nem vettem el ő felsége az iránt való nagy oblatióit is. Én felőlem liberrime választhatnak, mert ha úgy kezemben volna is, mint ez a süveg, ide tenném az asztalra, hogy az ország adja annak, a kinek akarja és Isten rendelte. Ezzel — folytatja Bethlen — a süvegemet az asztalra vetém. Adjon Isten Nehemiást, vagy Géczy Jánost nagyságtoknak, kegyelmeteknek!«

Bethlen ellenségei kivitték, hogy gubernátorrá, hat szavazattöbbséggel, Bánffy Györgyöt választották meg. Részére a főkanczellárság maradt, az ország második főhivatala. Úgy látszik, Bánffy titokban már ekkor szavát adta arra, hogy katholizál.

Innen kezdődnek az összeütközések közötte és Bethlen között.

Leginkább a vallásügy volt az, mely fölött a két első hivatalnok legtöbbször összezörrent. Mert a titokban már katholikus gubernátor három év múlva a diploma keletkezése után 1693-ban előhozta a reformatus tanácsurak előtt, hogy az udvartól levelet kapott, melyben fölszólítják a jezsuiták bebocsátására. Mint Bethlen írja, később kisűlt, hogy Landel, Vizkeleti és Hevenessy később bevallották, hogy épen ő bíztatta föl a császárt és Kolonicsot, hogy küldjék be őket. A császár levelét nem is tudta Bánffy Bethlen sürgetésére sem producálni. Bécsben azt kivánták, hogy Bethlen, mint főkorlátnok odafenn lakjék és a vicecancellarius jőjjön le Erdélybe; de Bethlen azt épen azért, nehogy a bécsi kanczellária lassankint megrontsa a kormányszéket, saját java ellenére, el nem fogadta.

Miután az ifjú Apafyt fölszállították Erdélyből, a humanus Veteráni generálissága alatt, sőt azután is egész Rabutin bejöttéig csendesen folytak a dolgok; de Bethlennek Bánffy mellé új ellensége lett a dúsgazdag és bigott Aporban, ki Bethlenben főleg a protestáns főurat gyűlölte. Apor a gubernátor segélyével kiszorította Bethlent a só-administrátorságból s majd Haller Jánost

s a kincstárnokságból; ezután a Kolonics és jezsuiták által pártfogolt Apor rendelkezett az országban.

Miután Rabutin, kit Francziaországból kitiltottak s ki Bécsben jó keritő voltának köszönhette előmenetelét, megérkezett, a két főúr, Bánffy és Apor folyton ingerelték Bethlenre, ki előtt sokszor a beterjesztett iratot dühösen fogaival tépte szét és a kanczellárt nem egyszer halállal fenyegette. De azért, mintegy ösztönszerűleg tisztelte Bethlenben a tehetséget és őszinteséget s néha egészen kibékűltnek mutatta magát irányában; ellenben Bánffyt s a többieket kevésre becsűlte.

Különben az urak magok voltak okai annak, hogy a császári tábornokok később a politikai kérdésekbe is beléavatkoztak s magának a guberniumnak bíráivá váltak. Veterani és Vaudemont idejében még nem történt ez irányban semmi, de a hatalmaskodó Rabutint már nem volt ki megfékezze; mert előtte a kártyás, tunya és fösvény gubernátor nem bírt semmi tekintélylyel. Bethlennek lett volna, de ennek befolyását Apor és Bánffy hízelgő árúlkodásaikkal megsemmisítették.

A rakonczátlan ember csakhamar észrevette, hogy az egész guberniumot újján forgathatja s magának, tisztjeinek, katonáinak annyit csikarhat az országon, mennyit akar, csak Bánffy és Apor gyengeségeit ne vegye észre, vagy használja fel. Bethlen korán észrevette e szándékot és Rabutin eltávolítását ajánlotta Bécsben, de ez csak kárára vált, mert elárúlták ennek s azontúl még nagyobb ellensége volt, mint addig.

Lassanként beszivárogtak a fináncz tisztviselők is: a két Seau és mások; elfoglaltak minden korona, kamarai és fiscalis jószágot, még a fejedelmi lakot is, hol a fináncz tanácsosné tejes fazekait helyezé el az egykori trón helyén s honnan később az egyik Seau privat passióból lődözgette az udvarra gyűjtött, meglánczolt kurucz hadi foglyokat.

Így találta Erdélyt a Rákóczi-féle kuruczvilág, melynek hírére Rabutin Erdély urait, a guberniumot úgy, mint az egész együttlévő országgyűlést Szebenbe rendelte és a többieket is a német őrséggel megrakott helyekre, Brassóba, Görgénybe stb. kényszeríté.

Itt többnyire ostrom alatt élve, a szükség és örökös együtt-

élés s együtt-vitázás közepette lassanként még inkább föltűntek az ellentétek.

Hadadi b. Wesselényi István, Bánffy György kormányzó veje, részletesen megírta naplójában [1]) azokat az eseményeket, melyek az akkori úri rend régi erkölcsi és politikai fölényének elhanyatlását oly sötét színben állítják elénk, s melyek a katonai hatalommal szemben minden legkisebb tekintélyöket lerontták.

Bethlen maga is megírta e dolgokat latinúl, de e műve alkalmasint elveszett és igy az ő sorsának további folyamát is Wesselényi naplójából tudjuk meg, ki ez ügyben már családi helyzeténél fogva is épen részrehajlatlan bíró.

Az egész kormányzatból csakis Bethlen érezte magát valamivel függetlenebbnek, mivel az udvarnál sok jó embere volt s maga a császár is kedvelte; érdemei el voltak ismerve s végűl saját nyelvükön tudott a főtisztekkel érintkezni.

De épen ebből következett, hogy minden gyűlöletes tárgyat ő reá bíztak s a Rabutin, Akton-féle emberek első dühét neki kellett kiállani.

Hasztalanúl panaszkodtak az urak, mert Rabutin, ha katonáinak kellett, még ezüstneműjöket és szénájokat is elvette s miután Bethlen forgott a kiegyenlítés dolgaiban, őt érte a legtöbb csapás.

Így történt a Telekiek lefoglalt ezüstje fölött, így a Szász János elítéltetése tárgyában és más egyebekben.

Eljött végre az 1704. esztendő, mely kétszeresen siralmas volt Erdélyre nézve, részint a mit a Pekri és mások kuruczai, de különösen Rabutin labanczai a székelységen és megyéken elkövettek.

Ekkor történt N.-Enyednek és az ebben Bethlen által elhelyezett főiskolának elpusztítása Tige ezredes labanczai által, mely az erősen vallásos és azonkívül Erdély míveltségeért buzgó protestáns főurat a szó teljes értelmében kétségbeejtette.

Így fogamzott meg a »Noé galambja« czímű röpirata, mely romlását okozta, s melyet Szt.-György napján a Bánffy György által adott névnapi comoedia előzött meg, melynek esélyei úgy-

[1]) Általam megszerezve, az akadémia levéltárában.

látszik szintén befolytak a szegény öreg kanczellár szomorú végzetére.

Itt ugyanis a háziúr, a szép és még alig 40 éves Bánffy György, az akkori épen nem illedelmes szokás szerint, a szintén fiatal Bethlennét ostrom alá fogta és nagyon is vidám hangulatában erővel meg akarta csókolni; mire mindketten átestek egy karszéken; Bánffynak feje is megsérült. Úgylátszik, ez összeszólalkozásra is adott alkalmat a két főúr között s aligha nem siettette Bethlen sorsának eldőlését.

A »Noé galambjával«, mely tulajdonkép egy tervet foglalt magában Erdély biztosítandó jövőjére nézve, Bethlen azt a hibát követte el, hogy nem a császárhoz vagy császári ministerekhez, hanem a hollandi követhez intézte és bár álnév alatt, megbízhatlan futár kezére bízta, bár jól tudhatá, hogy Rabutin, félve az ellene intézhető panaszoktól, minden postát elfogat és elolvas.

Ez történt a »Noe galambjával« is, melyet — bár inkább akadémikus természetű és meglehetősen képtelen dolgokat ajánló értekezés volt — Rabutin felségsértési és árulási váddá fújt fel; mert a nagyeszű és Bécsben nagyhitelű kanczellárt el akarta tenni útjából, tudván, hogy az ő eltávolítását már többször szorgalmazta.

Így történt, hogy junius végén 1704-ben egy estve Bethlen Miklóst katonai fedezet alatt bekísértette.

A kormányzó úgy viselte ugyan magát, mintha a dologról semmit sem tudna, bár kétségtelenül be volt avatva a dologba; sőt igen nagy kérdés, nem volt-e az öreg főúr szenvedélyének is játéka a dologban, kinek ha akarta volna, teljesen módjában állott volna Bethlent a katonák kezéből kivenni s ügyét a törvény rendes útjára terelni. Nem tette; sőt úgylátszik örült neki, hogy ez erőszakoskodás odiumát a katonai parancsnokra háríthatja. Ezt a rosz példát meg is bánta százszor Erdély, mert önmaga tette úrrá a katonaságot a politikai hatóságok felett.

Még szokatlanabb és törvénytelenebb volt azután Rabutin eljárása az ítélethozatalban alkalmazott erőszakos pressio által, melynek példáját csakis az inquisitiók története mutatja föl és a rab főúrnak kezeltetésében, mely a legszélsőbb embertelenséget is fölülmúlta.

E viszonyokról és eseményekről értesít bennünket Wesselényi István részrehajlatlan naplója, melyből kiemeljük a következőket:

»April 27. (1704.) Ma volt nyavalyás Bethlen Miklósné asszonyom is itt fenn az uraknál, holott eleget siránkozék nyavalyás az ura mellett.

28. Ma reggel úgy tudtuk, hogy felhozzák Bethlen Miklós uramat a törvényre, de minthogy a mely nap az evocationak octavaja inclusive volna, nem ma, a mint sokan gondolkodtak felőle, hanem holnap ugymint vasárnap volna, de vasárnap sem rendi, sem ideje nincsen, arra nézve hétfőre halasztatott és így a kik e mai napot félelemmel várták, azoknak irtóztató napok hétfőn leszen, a ki azt éri közülünk.

29. Ugyan ma izeném meg az úr parancsolatjából Haller István úrnak, hogy a statusoknak hirdesse meg, hogy holnap minden feljőjjön a Bethlen Miklós úr dolgára, akár beteg, akár egyéb akármi dolga legyen, mert a ki elmulasztja, rosszúl jár.

30. Ma volt amaz szomorú nap, a kit sokan a jólelkű emberek közűl, kivált a reformátusok közül szivek rettegésével vártanak; a mint hogy 9 órakor begyülvén az ország, a kik kevesen voltunk a tanácsurakkal egyben, Rétsei urat elküldötték Bethlen Miklós úrért, az úr a maga hintaját küldvén utána, egy Baron Seroe nevü német kapitánnyal együtt beülvén a hintóban, a németnek bal kezet adott, elől és hátúl 20—20 muskatélyos menvén úgy kisérék fel a palotára, holott az urak is künn lévén a cancellarius sessióját Apor úr occupálá, Bethlen Miklós úrnak pedig egy széket tévén az asztal végire, oda egy kevéssé leüle és cum gravitate mint azelőtt mentéjét magáról hátrabocsátván, felkele és az országot az urakkal együtt annak rendi szerint helyesen köszöntvén, elkezdé beszédét: Hogy minekelőtte egyéb dolog lenne, az előtt egy demissum memorialet akar porrigálni az uraknak és a statusoknak közönségesen, melyet kiván, hogy oly sincere és atyafi szeretettel hallgasson meg csendesen kiki, mint a mely csendesen akar és kiván kiki másoktól, söt halála óráján is Istentől ki a mint kiván meghallgattatni. — Annakutána a széket épen az asztal végihez vonván, maga keztyüjét és süvegét az asztalra tévén, kezde olvasni. Salutatiójában memorialisának, rabállapotjában levö Istenéhez a statusokért szüntelen nyújtandó imádságát ajánlván, inkább mint szolgálatját, minthogy most attól elrekesztetett. Továbbá continuálván irását, felveszi legelső arestáltatásának és tisztinek sequestrálásának okát, mintha a lett volna oka, hogy a mely projectumot adott volt a negyedfél ezer gira ezüst felvetése alkalmatosságával, tudniillik, hogy minden úr hit szerént adja ki ezüst marhájának értékét, a mint ő is fog cselekedni, és a szerént tegyenek kire-kire limitatiót, mit adjon belőle; felteszi azért, mintha a lett volna az oka első arestáltatásának, melyek alkalmatosságával két itélő mestertől megizenték, hogy a tanácsba fel ne járjon. Ugyanazután csakhamar fogatott meg Teleki Sándor úr, és magának két szolgája, Teleki úrnak is egy szolgája. Intervenial az is, hogy Pano nevü görög felmente

alkalmatosságával adván feles leveleket kezébe, oda fel valókat, a többi között egy ott resideáló hollandus követnek includálván egy fasciculust, kit Szentkereszty úrnak is megírt, hogy szolgáltassa kezében azon hollandusnak, mely levelek is, a mint már látja, fel nem menvén, hanem felszakasztatván, micsoda írás lett légyen benne, noha maga semmi rosszat nem írt belé, mindazonáltal, ha roszra vagy roszúl magyarázzák az emberek, nem csoda, mert ha a szt. írást, a ki Isten beszéde, az emberek annyifelé vonszák és magyarázzák, hogy kiki a maga értelmére vehesse, mennyivel inkább egy halandó ember írását miért ne magyarázhatnák és interpretálhatnák. Mindazonáltal, hogy ő Felsége eleibe ne menjen azon írás, nem mondja, sőt igenis elküldjék, valahogy lehet et quidem quo citius, eo melius, söt, ha akár felbontatlan felvitték volna, eddig régen ő Felsége kezébe ment volna, mert ha a posták eddig így el nem fogattak volna, úgy hogy folyhatnának a dolgok, maga is azt akarná, hogy ma lenne decisiója, akár itt, akár ő Felsége előtt; söt csak a generális bocsássa, most is elmegyen, itt zálogban hagyván feleségét, gyermekét és mindenét valamije van, minthogy egyébütt semmije sincsen, hogy higyjék, hogy másuvá nem mégyen, felmégyen maga, és az ő Felsége lábaihoz letevén fejét, akár életre s akár halálra kész, hogy ő Felsége megitélje, ha vétkes-e vagy nem; de hiszi Istent, hogy bizony nem büntetést, hanem praemiumot és consolatiót várna és vár is ő Felségétől ezért.

Hogy pedig a director úgy evocáltatta, mintha az az írás a törökhöz ment volna, a kivel aztat munkálódta volna, hogy az ország oda az ő részökre szakadna, azt az Isten s az idő megmutatja, a director pedig azért ad poenam criminis laesae majestatis evocáltatván, holott az ő Felsége kegyelmes decretuma szerint nem engedte ő Felsége, hogy az ilyenbe incurráltak itt decidálódjanak, hanem innen csak opiniójokat adván, oda felvitessenek ad decisionem; a minthogy Jósika uram dolgában is az volt, hogy megvolt ugyan a judiciumnak opiniója, de nem volt szabad pronunciálni, hanem oda felvitetett. Ezekről pedig és ehhez hasonlókról solenniter protestálván, hogy nem azért szól, hogy ad meritum szólana, mert úgy kellenék is lenni; és azt érdemlené is ez a causa és ha reus volna is, nem perelne urával, hanem csak azt mondaná: obmutesco domine ante te, et os meum non aperiam; ide járulván az is, hogy az ő Felsége parancsolatja nélkül meg sem foghatták, annál inkább nem evocálhatták volna, a mint Sárosi urat addig meg nem fogták, hanem az ő Felsége decretumát vele elolvastatták és úgy arestálták annakutána. De szíve fájdalmával érzi keservesen, hogy nálánál egy néhány grádicscsal alább való ember rendesen tractáltatott, ő pedig oly becstelenül, ő Felsége hire, s akaratja nélkül; és noha commendans úr jó akaratjából tisztességes házban vagyon, de másként oly szörnyű és szoros rabságban tartatik, hogy azt sem tudja, mint van a felesége és gyermeki, sem azok nem tudják, ő mint vagyon, a mely miatt mind feleségének s mind magának gutaütést és szörnyű nyavalyákat magával együtt maga is öreg ember lévén várhatja szomorúan, és nem is fél a haláltól, tudniillik a hóhér által való haláltól, mint a civi-

listől, mind azért, hogy eléggé meghal az, a ki becsületében meghal, a minthogy ezt is keservesen érzi, mert hatvankét esztendők alatt keresett becsületiben így háboríttatott és sértetett; mind azért félhet, hogy ha haladna a szoros áristom alól való szabadulása és a miatt való keserűség megemésztené és azalatt a mostani suspicio, és áruló név alatt kellenék meghalni, gyermekinek és magának minden javai perielitálódnak, a sok adósság is rajtok lévén, teljességgel oda lennének. Ide hozván a Szász János példáját is, a ki nem ad crimen laesae majestatis, hanem ad notam infidelitatis kerestetett és sententiáztatott meg, annál is inkább, hogy a szászok a magok statutumok szerint is condemnálták és megölték volna. Továbbá citálván egy néhány articulusokat Mátyás királyét, Verbőczit, Tripartitumot, Diplomát, az Alvinczi uram resolutióját. Továbbá azt is, hogy ezt magok is dietának nem mondhatják, mert kevesen vannak, a több ezelőtt való notázások pedig inkább meglehettek, mert több úri rendek voltanak, azonban követek és regalisták, a kik most ki ide, ki amoda vonódtanak; Sarlós Boldogasszony is immineál, a mely után a törvények nem folynak. Ezeket és ezeknél sokszor több okokat és ratiókat szép renddel rakván memorialisában, úgy hogy méltán divinum ingenium(nak) mondathatik elméje érette, végre a generalisnak egy memorialét írván, kívánná, hogy azt is az ország felküldje ante proclamationem, a melyben praecise azt kívánja, hogy az országnak vagy statusoknak porrigalt memorialissát fordíttassa meg franczia nyelvre és olvassa meg. Továbbá azt is kívánná, hogy minthogy az utnak bizonytalan volta miatt egymásután két emberét is küldötte Bécsbe, hogyha az megérkezik, hogy azt töle ne praecludálják; továbbá addig a szoros rabság alól szabaduljon, hogy mehessen szállására, ha szintén a tanácsban addig fel nem jár is; továbbá azt mondá, hogyha áruló akart volna lenni, nem Szebenben a kőfalak közt kezdette volna, hanem mezőt vett volna magának, de soha lelkében olyan nem járt, a minthogy künn sem volt a kapun azótától fogva, hanem teljes életében ez három dolgot kívánta hüségesen megőrizni: az uraknak igaz hüséggel kívánt szolgálni; hazájának megmaradására vigyázni és igaz reformata vallásának is kívánt szolgálni. Most ha veszni kell, ez háromért *s kivált az utolsóért kelletik meghalni,* sokaknak kedvök telvén benne, a kit azután is experiálni fognak. Hiszi mindazonáltal, hogy valamint mikor a forrást megzavarják, és ismét meghagyják csendesedni meghiggad s megtisztúl, úgy ez a dolog is megcsendesedvén megtisztúl, hogy még mások is kedvesen élhetnek véle; ellenben mindazonáltal mind a praemissákra nézve s mind a sátánnak kiváltképen való kíséreti miatt igen nagy angustiaban vagyon, melytől Isten óltalmazzon mind fejenként bennünket. Ezzel concludála. Ezek után az úr házában bemenvén Baron Seroével együtt, minekutána a statusok sokat discurráltak, és némelyek elbámulván mind a dolognak nagy voltán, mind az embernek resolutióján, végre voxra méne, és az atyafiak kimentvén magokat, a mint hogy Bethlen Sámuel úr le is méne szállására, a több vox mind azon álla meg, hogy addig ne proclamáltassék, hanem a generalishoz vigyék fel a memorialisokat. Ezek után kihivatván a

házból, megmondák és megköszöné, kéré annakutána is az urakat, hogy az Istenért, igyekezzenek szabadításán, ne legyen oly szörnyü szoros rabságban. Annakfelette az is benn vala a memorialisban, hogy ha olyan nagy momentumok lehetnek abban az ő írásában, a mint director úr mondatja az evocatióban, talán nem is volna tutum azt ily közönségessé tenni, a ki pedig az ország előtt perben forog, azt még a gyermekek is megtudják, ha pedig őtet megölnék is, azzal az ő Felsége dolga jobbra nem fordulna, sem az ellenségnek rosszabbúl nem lenne; de ha él, talán ő Felségének is még, míg él vénségéhez képest valamit szolgálhat; és csak küldjék fel az írást, minthogy az ő írásának mondják, a császár mind jól ismeri az írását neki, mind conceptusát, mind magát, mert eleget forgott előtte, és ha annak az hollandi követnek írta is, hogy adják, kit tizennégy esztendeje hogy ismer, a ki is most a pacificatióban is előfordúlt, az is ő Felsége kezébe adta volna. Ezzel levivék ugyan hintón és Piszlit meglátván, mondá: menj el, mondd meg a feleségemnek, hogy én Istennek hála jó egészségben vagyok, mert mástól nem is izenhetek. Piszli el is ment és megmondotta. Azután Akton feljövén, hogy a statusok eloszlottanak, azt is megmondották az urak és megizenték a generálnak, hogy kik az atyafiak közöl nem akartanak iránta voxolni. Aktonnal sokáig beszélvén az urak, tizenkét órakor vagy utána eloszlottanak.

Ugyan ma izenték meg az urak a statusoknak, hogy ezután hivatalt ne várjanak, hanem minden reggel 8 órakor felgyüljenek hívás nélkül, mert a héten az országot illető dolgok forognak fenn.

Ugyan az este jött az uramnak (Bánffy Györgynek) is levele Rákóczi úrtól, melyet Akton uram hozott fel, a melyben az urat kéri, hogy a fejérvári gyülésen az úr is elmenjen, holott Pekri úr és Mikes urék, a plenipotentiariusok és ott a haza javára minden jót végezzenek.«

E rövid intermezzo után, Wesselényi eként folytatja a Bethlen Miklós pörében történteket:

»*Julius XXXI. Szt.-Jakab hava.*

1. Ma reggel 9 órakor felgyülvén az ország és az urak is kijövén, Akton urat a generalis felküldé az országhoz és a generál szavával az országot köszöntvén, izente a generalis, hogy a mely memorialét az ország a Bethlen Miklós úr kívánságára felküldött volt, ahhoz hozzá is nem illetett és abban belé sem ártja magát, mert tudja, csak afféle hiábanvalóság és az időnek vontatására valók; azért azokat a szerént is visszaküldötte, kérvén azon mind a guberniumot, mind a statusokat, hogy a dologhoz késedelem nélkül lássanak hozzá és procedáljanak. Azzal lemenvén Akton úr, Bethlen Miklós urat felhozták, egy német kapitány ülvén az úr hintajában és húsz muskatélyos kisérvén a hintót; feljövén pedig egy kevéssé leüle arra a székre, a kit az asztal végső szegletére tettenek vala ugyan számára, azután feláлла és kérdé, hogy effectumba ment-e a tegnapi kívánsága. Kire az ítélőmester Simonfi uram felele, megmondván, mit izent Akton úr által a generál és hogy a levelet is el nem olvasta. Akkor csudál-

kozván rajta inhaereála tegnapi dolgának, kívánván, hogy efficiálják azt, hogy a generál hadd olvassa meg azt az írást, franczia nyelvre fordítván; addig pedig processus, úgy mint proclamatio ne legyen. Azzal bemenvén az úr házában a kapitánynyal, minekutána sokat discurráltak volna, végre voxolának, és a több vox a volt, hogy minthogy semmi haszna nincs az instantiának a general előtt, mi haszna, hogy tovább instáljanak, minthogy egyszer megmondotta, hogy nem olvassa; azért csak legyen meg a proclamatio, s azután lássa, mit allegál az úr iránta. Behíván és megmondván a conclusumot azon megszomorodék és mondá: Hej, szegény vén fejem, hatvan esztendős öreg embert így kell prostituálni és publice proclamálni. Négyszáz esztendeje s több is, hogy familiája existál, de soha egy is ilyen becstelen állapotban nem forgott. Annakutána a director a levatat elkezdvén, oda írá kívánságát, hogy in poenam perpetuae infidelitatis notam incurráljon, tudniillik amissionem capitis, et omnium bonorum mobilium et immobilium, melyet mikor elvégzett volna, kiáltja pro — I*) amaz mondá pro I. nem nemo, mert itt vagyok, hanem nekem nem lévén procurátorom, adjanak a statusok egy olyan procatort, a kire causamat és fejemet bízhassam; ha pedig olyan itt nem lesz, instáljanak a generálnak, hogy hadd legyen addig a dilatio, míg alkalmatos procatort kaphat, ilyen nagy causához alkalmatost. Ezzel kimenvén a peresek, a discursus után voxolának és a vox meghasonlódván, mindazáltal a statusok reá hajlának, hogy felküldjenek a generálhoz, de a gubernium nem, minthogy az este felhivatván a generál, egészen kiadta magát a követeknek, ki engem választ vala ki Kornis Zsigmond úrral, de az úr megmondván, hogy én nem megyek absolute, úgy aztán választák Kornis Zsigmond urat a vármegyék részéről, a székelység részéről Rédei Pál urat és Zeyk László urat, a szászok pedig nem küldének, hanem kivonván magokat. A követek bejövének és mondák, hogy a dilatiót a generál absolute nem engedi; azután Akton úr is érkezvén, a generál resolutióját bővebben így declarálá, hogy midőn a követek megmondották volna a statusok instantiáját, azt kérdette a generál: ha világos szemekkel küldötték e fel a statusok, vagy vakokkal ha világos szemekkel küldötték volna, arra megfelelne; ha pedig vak szemekkel, menjen a guberniumhoz és megvilágosítja szemöket; de hogy elhaladjon, nem lehet, hanem a mely procator itt vagyon, minthogy ha egyszer abban a hivatalban tették, azért tették, hogy affabilis volt arra a hivatalra, azért csak az legyen a ki itt vagyon, nem lévén maga is oly inhabilis, hogy procurátorát nem dirigálhatná. Egyébiránt tudja meg minden, hogy egyéb vége semmi sincs, a mit ez iránt feltett ebben a generál, hanem az ő Felsége szolgálatját, hogy Erdély az ő Felsége birodalma alatt tartassék meg, annakfelette, hogy az Haza szabadsága, törvényi és a nemesi praerogativa megtartassék (!) és meg is tapasztalja az ország, hogy ebből igen nagy haszna és emolumentuma fog kiszármazni. Melyet is midőn megmondottak volna, újabban megszomorodván,

*) Incattus = vádlott.

kivánná, hogy vagy a directort adják neki, a másik fiscalis procurator oda maradván, vagy minthogy nincs oly, kire oly nehéz causáját bízhatná, nem lévén több feje egynél, az ítélőmester helyébe ültessenek egy tábla fiát és az ítélő mester hadd agáljon mellette; noha hallatlan dolog, mindazonáltal tekintsék azt, hogy ez is hallatlan példa, hogy egy cancellariust ily becstelenül tractáljanak. Annakfelette Sándor Gergely urat (a registratort) emlegeté, és ha valaki volna, kapott volna mindenfelé, ha valami consolatiót talált volna; végre mondá, hogy az Isten szerelmes szent fiáért oltalmazzon mindent, mindazáltal más is állhat még arra a helyre, a holott ő most áll, azon reménykedék, hogy legyenek rajta, hogy a generál hadd értse meg azon apológiát, vagy őtet admittálja magához, hadd beszélhessen magával és hadd izenhessen a feleségének is, hogy mi formán járja dolgát; a szászokon pedig igen indignálódék, hogy fel nem küldöttek volt mellette; ezek után sokkal több helyes beszédek után eltelvén az idő elhagyták és magát is visszakísérék a commendans szállásához.

2. Ma reggel az ország felgyűlt vala, a gubernator proponálá, hogy a generál megengedte, hogy Sándor Gergely úr allegáljon Bethlen Miklós úr mellett, de az ítélő mester ki nem kelhet, a minthogy Sándor urat elő is hivatván offerálták, de semmiképen nem akara mind elégtelenségét s mind hivatalát allegálván; végre csakugyan imponálák és Rétsey úrnak meg is hagyák, hogy őt vigye Bethlen Miklós úrhoz, annakfelette két napot is engedének, hogy addig beszéljen és conferáljon a procatorokkal, úgy mint Sándorral és Péter deákkal, hogy az alatt azok is készüljenek.

Annakutána Akton úr feljövén a generalis szavával proponálta, hogy minthogy a cancellarius arestálását talán sokak a statusok közöl nem tudván, arra nézve sokaknak, kinek ide s kinek amoda járhatnak, azért hogy okát minden ember megértse, akarja, hogy azok az acták, ugymint a projectum és a titkon írt levelek elolvastassanak a statusok előtt a minthogy a projectum el is olvastatott publice mind a levelekkel együtt, a levél pedig a mostani hollandus követnek küldetett volna, hogy az promoveálja, a mely a békesség tractájában benn forgott, a kiben azt írta, hogy ha a szerint lészen, jó és állandó lesz, ha hol nem, csak olyan lesz, mint a jégen épített ház; nem is subscribálta maga nevét, hanem az egyik szélét a levélnek maga kis pecsétnyomójával pecsételve, és azzal is pecsételetett be, a projectum alá pedig maga nevét nevezte Gottfried Fridericus; . . . írta, hogy a szerint imprimálják, de minthogy a projectum olyan, a ki mind hosszas, mind fontos, azt ide nem írhattam, csak egyszer olvastatván el előttem, a honnan ha szerit tehetem pariáltatom, és ugyanebben a könyvben beirom.

3. Ma reggel jöve egyszer Bethlen Miklósné asszonyom az urakhoz, a mikor minket Lázár György úrral a kapu között találván, keserves sírással kére, hogy ha csak szónkkal ne súlyosítsuk szegény ura dolgát, melyre illendőképen replicálánk is.

Ugyan ma hallottuk, hogy nagyobb része a statusoknak, noha egészben véve vétek nélkül sem mondhatják a Bethlen Miklós dolgát, de érette

halálra sem condemnálhatják; mely is úgy hiszem Istent, a törvény halált neki nem pronunciál, ha csak manu inviolata meg nem öletik, ha csak a törvénynek törvénynek kell lenni . . . .

4. Ma reggel volt ismét Bethlen Miklósné asszonyom nyavalyás fenn itt az uraknál, a minthogy hozott volt is igen szép tizenhárom csészét aranyosokat, melyeket offerált volna az urannak (Bánffy Györgynek) ajándékon, csak legyen az ura mellett; de az úr el nem vette, de másképen igérte jó akaratját az uram az urához.

Ugyan ma felhozták volna Bethlen Miklós urat, hogy törvénye legyen, aminthogy a generál hivatta volna is fel az urakat elsöben, míg hozzá fognának; de megizenvén, hogy az úr igen roszúl van, azért izente, hogy csak hadd legyen, ne menjenek fel, hanem hadd haladjon, míg az úr jobban lesz, a Bethlen Miklós úr dolga is hadd haladjon; azért már máról elhaladott.

5. Ma reggel kellett volna elővétetödni a Bethlen Miklós úr dolgának, de minthogy az úr roszúl lévén ki nem mehetett az urak, annál inkább az ország közé, hanem az urakat behivatván oda, a hol feküdt, felküldötték Lázár György urat, hogy minthogy az úr fel nem kelhet, sem a generálhoz fel nem mehet, hozzá fogjanak-e a dologhoz, a generál noha displicenter értette, hogy halasztást forgattak, mindazonáltal megizente, hogy várják meg, mikor az úr felkelhet, és úgy látszott, mintha kételkedett volna is az úr betegségében, a minthogy kétszer is felküldötte Köleséri urat ad explorandum sub specie doctoratus; és azt is megizente, hogy sem az urak, sem a statusok ne gondolják azt olyan kicsiny dolognak lenni, mert ha elküldhette volna a projectumot, azzal az egész keresztyénség megháborodott volna.

7. Ma reggel, noha az úr igen roszúl vala, mindazáltal minthogy tegnap felhivatván a generál az urakat, igen haragudott, hogy eddig is haladott a Bethlen Miklós dolga; söt azt hazudták volt, hogy az úr csak beteggé tette magát, hogy a dolog tovább halasztódjék: arra nézve, noha igen betegen, de ugyan csak kiment az urakkal és Bethlen Miklós urat is felhivatván, vagy hozatván hintóban, legelsöben is azt panaszlá, hogy noha procuratorokat rendeltek melléje, de még is ma hozzá nem mentenek, holott ma kívántatott volna inkább, hogy conferáljanak principalissival; arra felelének, hogy bemehettenek volna ha akartak volna; azután egy memorialist, a melynek summája az volt, hogy az urakat és statusokat kényszerítette, hogy az unióról való második articulus szerént a vármegyék és statusok is instáljanak serio mellette mind ő Felsége előtt levelek által, mind szóval ö Exclja előtt, de minthogy abban az articulusban olyanokról vagyon szó, a kik méltatlan megbántatnak és megkárosittatnak, arra nézve ennek az articulusnak dirimátióját az ország holnap reggelre szorosabb determinatióra hagyja, hogy concludáljanak felöle; mindazonáltal csakugyan most megszólítván a procatorok a cancellarius részéről párt kívánának, melyről ugyan szólván és articulálván is a director, ugyancsak nem denegálták, azután kérvén az urakat is, hogy favorisáljanak szegény

atyjokfia mellett, elbúcsuzék ilyen szókkal, hogy Isten Ngstokat és Klmeteket ehhez hasonló casustól, a kiben ő vagyon, oltalmazza. Lemenvén ezzel Rétsei úrtól szóval azt izente az úrnak, hogy kéri bizodalmasan az urat elsőben arra, hogy az úr efficiálja, hogy idegen nemzet a törvényhez ne legyen, melyet noha ő is lelke fájdalmával szemlél, mindazonáltal jövendőre is kellene ez iránt gondolkodni; mert a procatori is úgy megfélemlettenek, hogy az igazságot sem tudják defendálni; 2. arra is, hogy papirost is adjanak be, mert semmit nem tud allegálni, ha le nem írja elsőben, azonban hogy a feleségének hadd izenhessen holmikról, úgy mint házi dolgokról, és ételeket is mit főzessen, a mely inas hozza az étket, hadd szólhassa az úr izenetét a másik és mondhassa meg a feleségének.

8. Ma reggel gyűle fel az ország a consultatióra, és a Bethlen Miklós úr kívánságának discussiójára, holott a gubernium is kijövén a gubernátoron kivűl, minthogy az úr roszúl volt, ki nem jöhetett, hanem Apor úr praesideála, holott mind a memorialisokat, a kit az országnak írt, és a generálnak kit kívánt hogy az ország promoveáljon, mind az unióról citált második articulusra citálván és erőltetve kényszerítette a statusokat, mindeniket ruminálták; de minthogy az az articulus arról szól, hogy a kik a fejedelemtől méltatlan megbántattanak, azok iránt tartozzanak az unio szerint instálni a fejedelmeknek és egyéb dolgok is lévén ezen articulusban, a kik nem a mostani, Bethlen Miklós úr dolgához vergálnak: e szerint voxra menvén a dolog, arra mene, hogy nem az unio szerint, hanem ex fraterna charitate küldjék fel, ha semmi haszna nem lesz is. Követeknek választák Haller György, Szilágyi András uramékat, és a medgyesi követet. A követek felmenvén a generálhoz, azt kérdette tölök, hogy úgy mennek és mentek-e fel mint innocens ember mellett, és úgy küldötték-e fel a statusok a memorialét, vagy úgy mint reus emberét; annakutána politice beszélvén véllek, csak megmondotta, hogy arra dilatiót nem enged, mert mind az ő Felsége szolgálatja, s mind a haza conservatiója azt kívánja, a mely végre ő Excja tendál, kit ezután is experiálni fognak.

Ugyan ma jövének hozzám a Bethlen Miklós úr procurátori, instálván általam az urat, hogy minthogy kezekben még nem mentenek a párok, és ha ma oda mennek is, míg conferálnak és míg készülnek reá, időt foglal be magával, hanem holnap nem lehet elő vétetődni, melyet midőn az úrnak referáltam volna, az úr az ítélőmesterre izene, hogy miért nem adták eddig is ki, az ítélőmester pedig, szintén akkor készülvén el a pár, oda adta a Bethlen Miklós úr procatorinak kezekben, mindazonáltal az úr a több uraknak megizené, hogy csak most adták ki a párokat, és a procatorok azt mondják, hogy nem készülhetnek holnap hozzá.

9. Ma reggel az urak felgyülvén és Akton úr is feljövén az úrhoz, a tanácsurakat is az úr behivatván, ott beszélgettenek, azután kijövén a tanácsurak, Akton úr proponálá, hogy a Bethlen Miklós úr procatori mondották, hogy a párokat későn adván kezekben, tegnap nem is percurrálhaták, annál inkább magával nem conferálhattanak a cancellariussal, hanem ez okért máról elhalad a dolog és holnapra halad. Annakutána

Haller György uramék a több követekkel együtt referálák a követségnek ilyenképen, hogy mihelyest legelsőbben a generál a dolgot megértette volna, mindjárt azt kérdette, hogy úgy küldötték-e fel a statusok a memoriálét mint nocens, vagy úgy mint innocens emberét és mivel már a projectumot megértették, elolvastatván előttök a gubernium, abból megláthatják mind urának, mind hazájának és nemzetének micsoda árulója a cancellarius; azért kéri, hogy afféle idő tölteni való memorialisok felküldözésével a statusok sem magokat, sem magát a generált ne molestálják, hanem adjanak szabados folyást a haza törvényének, elhitetvén magokkal, hogy ő Excja senkitől semmit nem kíván, minthogy a haza ő Felsége hüségében megmaradhasson, melyet ha nem cselekesznek a statusok, ő Exclja egyáltalában az ő Felsége szolgálatját promoveálja. Annakutána Akton úr is bejövén az ország közé, ezeket újabban recenseálá, azt is hozzá adván, hogy ő Exclja sem az első, sem a második memoriálét el nem vette, egyébre ne magyarázzák, hanem minthogy tudja, hogy tantum sunt futilia az időt nem akarja véle tölteni, hanem szabados folyását akarja látni, ezt is hozzá adván, hogy ő Exclja értett volna valami olyat, hogy a voxoló felek mondottanak volna valami olyant, hogy nem is meri — ugymond — az ember maga voxát bátran kimondani, mert mindjárt meghurczolják, hanem ő Exlja azt kivánja, hogy ennek eltávoztatására minden ember az elsötől fogván az utolsóig írásba tegye maga voxát, és úgy adja elő az ítélőmesternek; akkor tudniillik a mikor a meritalis dologról lészen vox és discussio.

10. Ma reggel felgyülvén az ország, az úr Apor úr pedig roszúl lévén, fel nem jöhetett a tanácsba; annakfelette az úr Bethlen Miklós úr is instált azon, hogy a párokat csak félig olvashatta el, azért még legyen respirium, és ne hozzák fel. Mely iránt is felküldvén Haller István urat a generálhoz, és onnan resolutiót hozván, minthogy a gubernator is betegsége miatt ki nem jöhetett volna, azért máról elhalad, a kit a statusoknak is proponála a praesidens, úgy mindazonáltal, hogy holnapról tovább már el nem múlik, hanem holnap minden embernek fel kelletik jöni jó idején. Interim a statusok között a voxoknak való leírásáról magokban sokféle discursusok voltanak, a kit ide nem írhattam. Holnap, a kik azt érik közülünk, megválik, mint lesz kimenetele, kit többire a statusok szívek rettegve várnak, és szörnyü egy napnak tartanak.

Ugyan ma hallám azt is, hogy a generál azt mondotta volna Haller István úrnak, hogy mind maga s mind a gubernium azért halogatják a cancellarius dolgát, hogy maga azt mondotta, hogy ha nyolczad napig törvénye nem lesz, azután nem fél, mert leérkezik a szolgája Bécsből.

11. Ma reggel az ország felgyülvén, a cancellariust is felkisérék, az urak is kinn lévén a palotán, legelsőbben instantia formán azt adá be, és absolute meg is mondá, hogy a Sárosi úr példája szerint, kiről specialis mandatuma volt ő Felségének, hogy arestálják, tisztitől priválják és ellene törvényesen procedáljanak, mégis magát resolválván, hogy ő Felsége soha bizony nem perel, hanem subinstálván magát, valamit ő Felsége vele akar cselekedni, cselekedje, a minthogy reá is engedték a statusok. Azért egy-

általában, hanem ha erőnek erejével húzzák reá, de másképen atyjánál jobb kegyelmes urával soha sem peree. Melyen is kimenvén a director allegálá, hogy a Sárosi úr sokban különbözik és különböző a dolog is; de ha minden embernek szabad volna azzal elvetni magáról, soha a director senkit sem perelhetne, mert ezzel csak elvetné magáról. Mikor ezt discussióra vették volna az urak és statusok, tetszék az uraknak ezt megizenni a generálnak, a minthogy Haller István úr által meg is izenék. Ki is bejövén a statusok előtt proponálá, hogy a generál megértvén a dolgot, legelsőbben is a Sárosi úr dolgában mondotta, hogy egyik az, hogy a Sárosi úr dolga sokképen különbözött ettől, mindazonáltal, ha maga a generál nem efficiálta volna azt, hogy felmenjen ő Felsége eleiben, és maga nem javallotta volna az udvarnak, az is úgy nem lett volna. Azért minthogy Rákóczi úrnak könnyebben meggratiázhatna ő Felsége, a ki világosan és nyilván cselekszik mindent ő Felsége ellen, mint Bethlen Miklós urnak, a ki titkon és alattomban való praktikával akarta a hazát ő Felsége kezéből evertálni. Nem engedi azért ő Exclja, hogy a statusok erre menjenek, hanem csak procedáljanak. A melyre behiván a rab urat, és megértvén a resolutiót mondá: én már erővel kényszerített peres vagyok, melyről protestálok és ki is várom a protestatiót adatni. Annakutána kezdének az Inctusnak (vádlottnak) procurátori allegálni bőséges és meritalis exceptiókkal élvén, ugymint, hogy generalis dietára evocálták, a mely most nincsen, mert már nyolcz hónapja, hogy itt vannak, a mely articulariter prohibeáltatott; azonban a tanács nincs ki, a tábla fia nincs, követek nincsenek, hanem inkább mind zálogok; a kik kevesen vannak, annak is talán kettőnek sincs instructiója; az evocatióban is úgy van feltéve, hogy ad dietam dietali, et tali initam et celebratam, mintha már celebráltatott volna; a partiumból is csak egy személy vagyon, úgy mint magam, mert a többi a fejérvári gyülésre compareált; tempus belli, et messis. Ezek és ezeken kivül is több exceptiókat adhibeált, kiket mind articulusokkal megerősített. Ellenben a director ezekre más locusokat citálván, hogy az ilyen casusokban semmi exceptiók nem admittáltatnak, mindezek után kimenvén mindkét fél, a discursus sok volt, végre a gubernium relegálván magát a minapi deliberatumra a Sebesi Jób dolgában, melynek tenora az: Deliberatum. Allegata exceptio inctti non tenet, *sic et alii exceptiones praecluduntur*, nisi remonstraverit ille, se non fuisse legitime evocatum et talem in ea defectum, ob quam per judices sententia pronunciari non posset. Azért noha úgy látszott, hogy azt nem egészben approbálná most, de minthogy akkor abban megvolt, most már általa revocálni és mást mondani, noha akkor ilyen meritalis exceptiók nem is voltanak, a statusoknak pedig megparancsolták, hogy a generál parancsolatja szerént ma négy óra után a voxot adják be írásban minden ember; már mi lesz holnap a kimenetele, mikor combinálják, Isten ő Felsége tudja; egyébiránt elmondotta azt a generál confidens embere előtt, hogy készebb maga tisztit resignálni ő Felségének, mintsem Bethlen Miklóst nem tollálni, vagy colerálni (!) Az én votumom pedig brevibus az volt, tudniillik secundum Aprobat.

Const. Pars 4. Tit. 1. Artic. 11. M. 30. A meritalis és helyes exceptiók az én csekély értelmem szerént az úrnak admittáltathatnak, s a többi.

..... Ugyan ma este adák be a voxot mind a statusok, melyet az úr, gubernator uram maga szedett be és ugyanakkor mindjárt magában confrontált is és a mint értettem, a szászok egészben megegyeztenek a gubernium voxán négy vagy öt magyarral együtt, de a többi, tudniillik a két statusnak nagyobb része azon fogott megállani, hogy helyes exceptióval élhessen.

Ugyan ma mondotta azt is az úr, hogy a Bethlen Miklós uram dolgát a tegnapi relatio is igen nehezítette; tudniillik mintha a töröknek is ő klme által tudtára lett volna már ez a projectum, kit maga componált. Az Isten, a ki a Dánielt megtarthatta az oroszlánok vermében, minket is oltalmazzon holnap és azután is, bekulcsolván szájokat fene oroszlánoknak, kik között fetrengünk.

12. Ma volt ama szörnyü és keserűséggel teljes nap, mely nem méltó, hogy a holnapnak több napjaihoz számláltassék, a melyben, midőn a gubernium a két ítélő mesterrel együtt a voxokat, írásban már bennlévén, combinálták volna, hihető, hogy az a vox volt nagyobb, a kiben exceptiót engedtenek Bethlen Miklós úrnak. Melyre Akton úr is felérkezvén, midőn referálták volna, minthogy a gubernium voxától különbözött egészben, a szerént az urak mindnyájan a guberniumbeliek a statusokat adták okúl, és igen el is vádolták, némely részét magam is hallottam, oly helyen, a ki titkos volt, melyet ide most írnom nem szükség, az idő kihozza magával; elég az, hogy Akton úr referálta a generálnak, melyre a statusoknak ugyan Akton úrtól ekképen izene a generalis a gubernium jelenlétében: Ő Exclja már alkalmasint eszébe vette, a statusok miért akarnak elszakadni a guberniumtól és mit tettenek fel; mert holott a Sebesi Jób törvényében a voxnak nagyobb része a deliberatum szerént volt, melyen most is a gubernium hacreál, a ki hasonló dolog volt ehhez, még is annak nem admittálták az exceptiót, ennek pedig admittálták; azért ő Exclja azt tudatja, hogy resolváljanak a statusok, ha az a projectum vétkes-e, vagy nem vétkes? Ha vétkes, miért admittáltanak efféle idő tölteni való helytelen bakatellákat; ha azt mondják, hogy nem vétkes, akkor is tudja már ő Exclja, mit kelljen cselekedni. Azért, minthogy látja ő Exclja, hogy mind az ilyen szinü sokszori példákat, mind a guberniumnak sokszori demonstratiójával nem gondolván a statusok contumaciter, et aliqui etiam ex malitia ezt a votumot tették: hétfőt resolválta arra a napra, hogy kiki erre a generalis kérdésére resolváljon, hogy megtudja Ő Exclja akkor, kicsoda hasonló árulója ő Felségének mint Bethlen Miklós *és azokat úgy is tractálja mint árulókat,* azzal a parssal fogván ő Exeja, a mely a mostani statusok értelmével különböző értelemmel vannak. Megértvén azért az ország ezt a keserves izenetet, a praesidenst kihivatván, beizenének, hogy holnapra hadd gyüljenek fel és az urak is jelen lévén hadd discuráljanak felőle. Melyre az urak is reá hajolván, ráhagyák, hogy holnap délest gyüljenek fel.

13. ..... Holnap levén azért az a nap, a melyet terminusúl tett

vala a generál magunk declaratiójára és a projectumok approbálására vagy improbálására, hogy annakutána tractáljon bennünket úgy, a miut magánál el van végezve. Mi azért statusokúl két óra után összegyülvén Haller István úrhoz, a midőn ittas lévén aluvásából fel-verhettük, sokáig nem akarván a dologhoz hozzászólni, a dolgot nem akará semmiképen proponálni, a propositio után is assummálni; de ugyan sok beszédünk után reá vevők, hogy a dolog felől a discursus után maga opinióját adta, és conceptust is tevének fel, mindenikünknek is az lévén opiniója és tetszék, hogy a generálnak vagy követ vagy memoriale, vagy mind a kettő által reportálnánk, melyben felvévén legelsőben maga sokszori izenetit a statusoknak, melyben azt kívánja, hogy secundum leges patriae, kit eleitől fogva mintegy patriota ineálni szokott, ezután is ineál, vegyük igazításba a Bethlen Miklós úr dolgát; melyen mikor mentünk volna processualiter és a vox, melynek nem sok discrepantiája volna a guberniumétól, ha jól demonstráltatnék, ő Excljának nem tetszvén és igen kemény szókkal izenvén és nem várván tovább a törvény seriességétől és processusától, csak azt kívánja, hogy declaráljuk, a projectum jó vagy nem; holott még a továbbra való volna. Mely ez iránt való nehéz izenetén nem kevéssé szomorkodván, votumunkért rebelliseknek pronunciáltatván, holott mindenünket, sokan feleségeket, gyermekeket elhagytuk az ő Felsége hűségeért és ide jöttünk, mégis meritumot várnánk, akkor rebelliseknek mondatunk szívünknek nem kevés gyötrelmére; azért ő Exclja minket arra ne szorítson, ne légyen delegatum judicium, vagy jus ligatum, mely sub anathemate meg vagyon tiltva, melyet ő Felsége is mi tőlünk még eddig nem kívánt. Ezek és ezekhez hasonló discursusok lévén onnan a tegnapi végezés szerént praedicatio után az úr palotájára feljövénk, honnan is követeket küldénk be az úrhoz, csak magához, hogy ö Nsga Istenéhez, hazájához, nemzetéhez és maradékihoz való indulatáért és kötelességeért cselekedjék valami jót és légyen tanácsadással ilyen megszorított állapotunkban. A követek valának Haller György és Lázár György uraimék, melyet midőn referáltak volna, az úr semmiképen nem inclinála, hogy tanácsot adhasson, minthogy a statusok sok emberekből állván, találkozhatnék olyan, ki ö Nsgát prodálhatná; de ugyan azután visszahivatván a követeket, adá tanácsúl, hogy ugyanezt megcselekedhetnők, a mely már opiniónkban is volt; úgy mindazonáltal, hogy csak a praecipuusoknak mondják meg, ne mindeneknek. Annakutána az urakat felhivatván, az úr, Apor úr fel nem jöhete, beteggé tévén magát, azután az úr sokáig beszéle az urakkal és egyszer kiizene, hogy holnap hét órakor gyüljünk fel s akkor a gubernium is felgyül, a parte pedig egynéhányunknak megmondák, hogy holnap ugyan hét órára felgyülhetünk, de a guberniumnak nem jó abba ingerálni magát, mert így, ha mi lenne is, inkább segíthetne a gubernium, ha magát nem ingerálja; azért ezzel csak eloszlánk.

Azután az ítélőmester engem félre híván magát akképen declarálá és kére, az úrnak szavával ezeket referáljam, úgy mint alázatos szolgálatját és ajánlása után emlékezteti az urat, eleitől fogva micsoda patronusa

volt ő Nsga ő Klméuek, a minthogy mikor erre az hivatalra ment is, nemcsak közönségesen, hanem in privato is méltóztatott ő Nsga recommendálni, kiért is ő Nsgának teljes életében igyekezett és igyekszik is szolgálni híven.

Mostan pedig micsoda nagy angustiában legyen, akarja ő Nsgának alázatosan declarálni. A minap felhivatván a generál eleiben, szólott neki, hogy azért hivatta, hogy akarja admoneálni, hogy considerálja, hogy az ő Felsége ítélő mestere azért mindenekben az ő Felsége szolgálatát, maga hívségét s kötelességét s a mostani conjuncturákat is meggondolván, maga kötelességének feleljen meg és hagyja magát corripiálni, melyet is szépen megköszönvén igérte mindazokra magát. Annakutána kivált az aprólék dolgokban igyekezett is azon, hogy-hogy moderálhassa úgy a dolgot, hogy nehézség reá ne legyen; de tovább menvén a törvényeknek folyási, azután némely másoknak nem tetsző vox iránt újabban beadván a generálnak, ma ismét felhivatta és emlékeztette előbbeni admonitiójára; mely iránt mikor szólani akart volna, mondotta, hogy ne szóljon, mert nem azért hivatta, hogy szóljon, hanem effecte mutassa meg hívségét, és nem szóval, jó lelki ismeret szerint mondván ki az igazságot; melyre mondott: certe feci et faciam, ezzel elbúcsuzott. Mindezekből kilátszott, hogy micsoda elmével lehetnek az emberek felőle; azért reménykedék az Istenért az úrnak, hogy vegye maga patrociniuma alá, mert fél a veszedelemtől, hiszen ha a hozott törvényeket illustrálja, demonstrálja, ezzel hivatalát cselekszi nem azért ültetvén oda az ítélő mestert, hogy ott csak olyan legyen, mint egy váz, hanem hogy szóljon hozzá; másként ha ő Nsgok most erre szoktatják, hogy hallgasson, vagy olyan legyen, mint a váz, azután ő Nsgoknak is miképen szolgálhat, azt considerálván ő Nsga, mely kevesen legyenek a törvényes vallásunkon lévő emberek; melyet megcselekedvén ő Nsga, Isten is megáldja érette, ő is Istent imád, és teljes életében igyekezi megszolgálni, csak most az úr tegyen jót vele. Melyre az úr így resolvála: a bizonyos, hogy én ő klmének sokat szolgáltam azután is, mert eddig sem hallottam ezt a generálnál való dolgát, hanem már tudakozódván felőle, annakutána magával beszélek ez iránt a maga dolga iránt, ezt még ma meg nem mondhattam, hanem estve megviszem a választ.

14. Ma reggel hét órakor összegyülénk és a tegnapi discursus szerént a memorialenak concipialására választák az ítélő mestert, Hents Ferencz urat, Teleki László urat, Lázár György uramat, Naláczi Lajos urat és a szászok részéről Kovács Tamás urat, a szász-sebesi királybírót.

Követeket rendelvén Kornis Zsigmond, Lázár György és Kovács Tamás uramékat, azok vivék fel a memorialét; ezektől azt izené a generál a statusoknak, hogy majd elolvastatja és választ izen a generál a statusoknak; egyébiránt a statusok úgy gondolkodjanak, hogy az ausztriai ház még fel nem fordúlt; sőt az imperiumban és másutt is az ő Felsége fegyveri jól boldogúlnak, és maholnap itt is másokat hallunk, a kit nem is reménylenénk; azért ellenkezőt ne higyjenek, ha spárgálnának is. Ezzel a követek lejövének.

Még ma pedig jókor lejöve Akton úr és a generál szavával azt mondá a guberniumnak, hogy a statusok közt voltak olyanok, a kik azt mondották ő Excellentiájának, hogy a guberniumban vannak oly személyek, a kik a statusokat tanácsolják; és ez is most így nem volna, ha az a guberniumbeli személy nem insistálná és tanácsolná őket. Melyre nézve a gubernator kiizene, hogy gondolkodjanak a statusok és lássák meg, kicsoda hazudta, vagy ha igazat mondott és megbizonyítja, azt a személyt, mint olyan megveszett membrumot közűlök kivessék. Ezt megértvén a statusok, eléggé zúgolódának és ki egyre, ki másra replicálódék. Végre arra hagyák, hogy mikor a gubernium együtt lesz az országgal, akkor végezzenek róla együtt a guberniummal. Ezek meglévén, szegény Bethlen Miklósné asszonyom a fia által a statusoknak egy memorialét hoza, kit is térden állva, keservesen sírva porrigála, és recommendála, melylyel sokaknak hasonló könyes szemekkel causala és rajta való lelkeknek megesését indítá, melyet elfogván a praesidens és ajánlván magát, az ország házában, mire lehetség lészen, mindent elkövetnek. A memorialénak pedig rövid summája ez: kéri a szegény asszony, hogy a generálnál ura mellett instáljanak és efficiálják, hogy a törvény szokott rende és folyása szerint hadd folyhasson, értvén rajta az appellatiót, melynek a császárhoz kellenék ugyan mennie, de a minapi titkos discursus szerint a generálon is, mint plenipotentiariuson megakadhat neki nagy veszedelmére.

Mindezek így lévén egyszer Akton úr elérkezék, ki is a guberniummal sokáig conferálván, egyszer az urakkal Apor úr nélkül, minthogy most is nem akart feljönni, kiérkezének a statusok közé, köszöntvén a generál szavával a statusokat, ezeket mondá: Megértette ő Excellentiája memorialisokat, melyből most is csak az tetszik ki, hogy előbbeni scrupulusokra vergáljanak, hogy mint eddig, úgy ezután is efféle haszontalanságokkal töltvén el idejüket, vagy az légyen hogy a causát formálhassák, vagy pedig erről a dietáról másra vonhassák; azért ő Excellentiája inhaereál a szombati kívánságának, hogy aprobálják, vagy improbálják a projectumot; ha ki aprobálja, iam sciet mensuras, ha nem aprobálja, a minthogy úgy is hiszi, hogy senki sem aprobálja, azt is tegyék le, a melyből nem azt kívánja ő Excellentiája, hogy mindjárt ezt, vagy amazt concludáljanak, hanem bátor folyon a törvény a maga folyásán, csak erről a dietáról ne menjen, azért ezt megkívánja ő Excellentiája serio, haladék nélkül.

Azonban minthogy Bethlen Miklósné asszonyom ma Eckler úrhoz menvén, ott sírt és ululabat, és azt mondotta, hogy a statusok közül azt mondották, hogy sokan ezt a rab ura projectumát aprobálnák, de nem merik mondani, mert Apor és Akton urék a generált úgy disponálták, hogy csak erővel megparancsolta, hogy Bethlen Miklósnak mondjanak sententiát és condemnálják és már azért cselekszik féltekben. Azért, minthogy a mostani conjuncturákra nézve az olyan szó az emberek elméjekben veszedelmes, és ő Excellentiája felől is olyan becstelen hírt spárgált, mintha erővel akarná megöletni az urát, a haza törvényét is vele elrontani akarná, azért ő Excellentiája is megparancsolta, hogy az asszony szoros áristomba

tétessék, mind a papjával együtt, a ki tolmácsa volt, és tudja meg minden ember, hogy nem azért fogatta meg, hogy az ura dolgát ne járhassa, hanem nyelveskedéseért: mert ő Exclja nem rontója, hanem inkább vindexe a haza törvényének. Ezzel elmenvén úgy végezének, hogy holnap hét órakor összegyülvén a praesidens házánál, ott végezzenek fölötte.

Ugyan ma beszélé egy tanács-úr, hogy miképen akarta volna anticipante involválni a többi urakat is Bethlen Miklós úr, és mint kínálta őket, hogy gondolkodni kék a magok jövendő dolgokról, hogy a békesség tractájában ők is adnának valami projectumot, de hogy a többi nem akarta, azután magától úgy fogott aztán hozzá.

Ugyan ma este felgyülvén az urak Apor úron kivül, felküldötték Haller István urat a generálhoz, izenvén, hogy nem javalják és illetlennek tartják asszony emberrel mocskolódni, annál is inkább tudván nyelvét az asszonynak, melyre hajolván a generalis, leengedte; úgy mindazonáltal, hogy szállásáról le ne menjen senkihez is, és ha ki megyen, nagyobb s keményebb rabságba tétetődik, annyival is inkább, ha olyan helytelen beszédeket beszél. Melyet Rétsei úrtól megizenvén az úr, összefogott kezekkel köszönte és áldotta az urakat érette; a maga papja Bonyhai úr is fenn lévén az úrnál, attól is megizente.

15. Ma reggel a tegnapi végzés szerint hét órakor összegyülénk. Tetszék, hogy a gubernatornak izenjünk, hogy ez a generál kívánsága láttatván ellenkezni hazánk törvényével és szokásával, kinek oltalma Ő Nsgát is concernálja inkább hogysem mint akárkit is: azért kérék a statusok, hogy az urakkal együtt méltóztassék Ő Nsga is kijönni közinkbe és magok bölcs opinióját is hozzánk adni. Melyre Ő Nsga replicala a követek által, hogy Ő Nsga volt az eleitől fogva, a ki a hazának törvényit és az azokban való processusokat tueálni és oltalmazni szokta, és azután is oltalmazza, Instructiójában is az lévén Ő Nsgának, a minthogy ha az ö Nsga opiniója, kit publice a guberniumba megmondott, és a generálnak is megizent, inkább tetszett volna a mások ellenkező opiniójoknál, most fenn volna ez a dolog a generál és a statusok között, de ha nem tetszett, arról nem tehet ő Nsga. Hogy pedig ő Nsga kijöhessen, az nem lehet, mert nincs olyan statusban, hanem az urakat felhivatja, és kiküldi az ország közé, a minthogy az urak kijövén, minekutána az úrral conferáltak volna, Haller István úr maga proponálván a generál kívánságát, Apor úr a gubernium opinióját eképen declarálá, hogy a generál a guberniumtól is megkérdette azt, ha tetszik-e az az opinio és aprobálják-e vagy nem? — és resolválták is rá, hogy nem, — a minthogy vétkesnek ismervén, úgy arestálták meg is, de azzal törvényt nem mondottak, sem magukat jövendő törvényéből annak azzal nem excludálták. Azért a gubernium a maga opiniójával együtt intimálja is, hogy a statusok is az iránt ne idegenkedjenek, hanem ha a gubernium elmondhatta, ők is mondják el, és azután secundum leges patriae procedáljanak. Ezzel az urak lemenvén, a statusok a praesidenssel együtt ujabban discursusra vévén a dolgot, végre voxolának; a vox kétfelé szakada, egyikre arra, hogy megmondák a

generál kivánságára, hogy nem aprobálják, de több vox arra, hogy mégis instáljanak a generálnak, hogy eddig nem lévén az az usus meg a törvényünkben, kikkel régi Atyáink élhettenek, azért ő Exclja is ne eröltessen reá bennünket addig, míg a törvény folyásában reá nem érünk, hogy pronunciáljunk, kire is rendelék a minapi embereket, ugymint Teleki László, Lázár György és Nalátzi urékat, úgy hogy holnap felhozván és megolvastatván felküldjék a generálnak.

Ugyan ma hallottam azt is, hogy Apor úr mondotta volna, hogy tudja ő klme azokat az embereket, a kik fascinálták az embereket erre a voxra, azért ez nem is tartathatik olyan valóságos voxnak, hanem csak dissensionak és a statusoknak a guberniumra való támadásának és hasonlásnak. Azt is mondotta továbbá egy katholikus úrnak, hogy Haller György és Kornis urékat hivassa magához és mondja meg, hogy a generál azt is mondotta, hogy ez a rebellio mind katholikus emberektől koholtatott és ebben a dologban is a katholikusok contrariuskodnak inkább; azért úgy lássák meg, hogy magokat valami veszedelembe ne hajtsák, suspicio lévén most is irántok; és a mint látszik, azt akarná, hogy a katholikusok mind az ö voxán volnának lelkük ellen is; a minthogy tegnap Bethlen Sámuel úr hivatván hozzá ebédre őket, már régen hírével van a generálnak.

16. Ugyan ma reggel összegyülvén az ország, a tegnap végzett memorialist elolvasták, kit ide azért nem írok, hogy csak az előbbeni memorialisra vergál, instálván ő Excljának mégis, hogy azt tőlünk ne kívánja, hogy ante tempus et ante allegata pronunciáljunk, nem lehetvén azután ebben a causában a törvénysértők, ha azt, a mi utolsó vége és merituma a dolognak, kimondjuk. Melyet is felvivén a követek u. m. Kemény László, Dániel Ferencz uramék egy szász követtel együtt, a generál a követek által csakugyan inhaereált a projectum determinatióján, hogy csak mondjuk ki, hogy a török császár, vagy a német császár, mert vagy imperialisták, vagy törökösök, vagy rákóczisták vagyunk. Ezzel nem elégedvén meg gubernator uram is megizente, hogy proponálja, azután Akton uramtól újabban kemény szókkal megizente, declaratiót is tévén hozzá, hogy ezt a determinatiót nem úgy kívánja, mint törvénytudóktól, hanem mint privatus emberektől és ez meglévén, azután secundum legis processum folyon a dolog, úgy mindazáltal, hogy erről a dietáról el ne múljék finalis determinatiója azon dolognak. Ezt újabb discursusra vévén, minthogy már látók, hogy rebellisek leszünk, ha nem resolválunk, voxra menvén a dolog, ha aprobáljuk-e vagy nem azt a projectumot, senki sem mondá, hogy aprobálja, hanem azt, hogy nem. — Az én voxom ez volt, hogy minthogy kétszeri memorialisunkból ő Excljának eléggé demonstráltuk azt, hogy a dolog törvényünk, régi jó ususunk és praxisunk ellen vagyon, de ő Exclja mindazokat félre tévén csakugyan kényszerített annak determinatiójára: én azt mondom, hogy a mint első tekintettel, minekelőtte explicatióját magától a ki írta nem hallom, csak úgy simpliciter hallván, én nem approbálom; azt pedig kényszerítésből mondom ki most, nem secundum legis processum, minthogy még az Actornak is propositióját, és az incattusnak explicatióját nem hallottam

iránta, de minthogy azt most csak el kell mondanom, a legutolsó dolog volna; azért az én ítéletem szerint többé ezen materiában törvény tévő nem lehetek, kimondván most azt az ítéletet, a kit utólszor kellett volna determinálnom. A többi is mind voxolván, egy se lőn, a ki azt merje mondani: Ugocsa non coronat! Ezt azért egy memorialeban feltévén csak simpliciter, hogy az ő Excellentiája parancsolatjára az iránt való opiniónkat nem denegálhattuk, ezt felvivén ugyan, a mely követek, hogy már kedvet éljünk, kit Körtvélyesi interpretála, a kin igen megharagvék és mond: Ilyen memorialét kell nekem küldeni? hogy tudnának Bethlen Miklósra törvényt tenni, holott csak azt sem tudják determinálni: ha jó-e az a projectum, vagy nem? A követek mondának, hiszen ez az a kiben azt írják a statusok, hogy nem aprobálják. Arra szól: hát ha nem aprobálják, miért nem procedálnak a törvény szerint véle? Ezzel visszaadván a memorialét, lejövének és reportálák a választ, kit úgy is a szászsebesi királybíró által Akton úrnak elküldték, hogy talán vagy nem jól interpretálták, vagy ő Exclja nem értette a dolgot, azért ő Klme explicálja ő Exjának, mi vagyon a memorialéban.

Ugyan ma este felé feljövén Akton úr a statusokhoz, a generál szavával köszöntvén a statusokat, mondá, hogy ő Exja nem értette a memorialénak continentiáját és a statusok opinióját a Bethlen Miklós uram projectuma iránt, azért indignálódott; azért már így értvén a statusok resolutióját, ő Exja nem ellenzi, hanem secundum juris menjen a processus, holnap mindjárt hozzá fogván et quidem in brevissimo processu minden futilis és időt töltő exceptiókat excludálván; úgy mindazonáltal, hogy ezen a dietán csak végének kell lenni judiciumának, mert azt megkívánja.

17. Ma reggel a director hozzám küldvén izené, hogy az úrnak mondjam meg, hogy igen roszúl van és alkalmatlan is, hogy ma feljöhessen, hanem az úr izene Akton úrnak, hogy bárcsak máról differáltathatnék a causa, de azután reája izenvén Apor uram, a ki annak a dolognak legfőbb auctora, hogy csak jőjjön fel, ha mind hozatja is magát. Arra nézve felverte magát és feljött. A rab urat is felhozák hintón, húsz német kísérvén, kinek is a múlt napokbeli deliberatumát elolvasván, melyben megítéltetett, hogy a helyes exceptio admittáltatik, t. i. a ki meritalis lészen arra nézve. Arra nézve a rab uram procurátori legelsőben is de foro excipiálván, azért t. i. hogy nem legitima dietára evocáltatott, mert sem ő Felségétől nem parancsoltatott, sem rendes idejét meg nem tartotta articulariter, sem nem pleno numero vagyon a dieta, a gubernium, tábla, főtisztek, regalisták és székek s vármegyék követei nem lévén csak fele számban is, azonban a tempus belli, messis. A melyeket cum protestatione számlálván elő az incattus, nem úgy mint küllömb való exceptiókat tueálván és dilucidálván vélle. Melyre a director concedált, úgy, hogy minthogy annyi exceptióval élt, és a non forumot az illegitima dietával össze egyelítette, holott iura non essent confundenda; azért az első deliberatumtól elesett, abutálván privilegiumával, holott ott articulariter több háromnál meg nem engedtetett. Azért kívánja a törvénytől, hogy ítéltessék meg és

szóljon ad meritum minden exceptio nélkül. Ezen kimenvén, minden discursus után voxolának, a gubernium voxa ez volt, hogy úgy látszik, mintha recedált volna a rab uram az első privilegiumtól abutálván vele; mindazáltal minthogy a judiciumnak a végéig a bíróé az irgalmasság: azért noha a director keresetit aprobálhatnák, mindazáltal az irgalmasságtól viseltetvén, ám legyen, hogy az exceptióval élhessen, de többel nem, ha nem egygyel, úgymint a dietának törvényes, vagy törvénytelen voltával, melyet a director demonstrálván legalis dietának lenni, azután csak szóljon az úr ad meritum. Ezen a voxon lévén a szász natio egészben és vagy két regalista. Az én voxom ez volt, hogy minthogy a procatorok cum protestatione adták elő azokat a ratiókat pro rei declaratione, az egy exceptionak dilucidatiójára, azért az első deliberatum mellől el nem esett az incattus; annak felette a non forum az illegitima dietával majd egyforma és nem kettő, mert az egyikből jő ki a másik; nem lévén helyes forma az úrnak az illegitima dieta, ha a director t. i. nem demonstrálja törvényes dietának, ezen votumot adván az ítélőmester a több regalistákkal együtt, úgy hogy az urakkal való vox huszonhárom, a második fél u. m. a mienk 26 volt, a deliberatumot is a szerint írták; azért némelyek ugyan boszankodtanak, hogy intentiójok nem sollicitálódott, de nem tehettek róla. Hogy feljött pedig a rab uram, valami protestatiót ada be, melyet sub authentico kívána is ki, de kívánsága szerint el sem olvasták, csak azt végezék, hogy az ország időt vészen magának és elolvastatja; a protestatióba pedig csak az első memorialisának a continentiája, hanem hogy csak azt kívánná, hogy sub authentico lenne kiadatva, de ez, a mint írám, mostanról csak elmarada, hanem ezek után kéré az urakat, hogy már régen lévén fogva, ha megengedték volna, fel is küldhetett volna ő Felségéhez és repraesentálhatta volna, azután is még meglehetne, hanem instáljanak a generálnak, hadd küldhessen fel ad repraesentationem.

18. Ezek után mégis nem felejtvén el ilyen nagy Isten ítéletiben is a törvénykezést, Bethlen Miklós urat is felhozák a törvényre és a deliberatumot elolvasván, hogy demonstrálja a director a dietának legalis voltát. Ahhozképest a director demonstrálá először, hogy ő Felsége parancsolt felőle, azonban terminusa volt, kire regalissal hívták az embereket, kit maga is a cancellarius aprobált, mert subscribálta is; törvények is folytanak, egy néhány emberek megnotáztatván rajta. Hogy pedig az ordók in pleno numero nincsenek, az az oka, hogy némelyek ide nem jöhettek az ellenség miatt, némelyek rebelláltanak s azokat ide nem hivathatták. Ez ellen contendált a rab uram, hogy ő Felsége nem parancsolt a gyűlés continentiájáról, söt ellenkezöt parancsolt volt in Septembri, hogy gyűlés ne legyen ö Felsége híre nélkül (de az régen volt); ha pedig jött olyan commissio, exhibeálja director uram, azonban maga a rab uram soha sem aprobálta, de az több vox állván meg in gubernio is, ex officio kényteleníttetett subscribálni; továbbá az absensek is ide hivattathattak volna; de a kik voltanak, azokban sokan cselédjökhez visszabocsáttatának, azért nem legalis; interim az incattus kívánná, hogy az a decretum, melyet alle-

gált a director, exhibeáltassék és olvastassék el, és azután ahhoz is szólója leszen az incattusnak. Ezen kimenének és mikor a discursus sokáig tartott volna, a vármegyék felől beszélgetének, azon hogy ha in originalibus felhozathatnék az a decretum, hogy kívánsága szerint elolvastatnék az incattus előtt, látnók, mit szólana hozzá, és én első lévén a vármegyék részéről, mondám min beszélgetnek, kin a gubernator igen megindúlván veszék én vár alatt, több senki sem segítvén dolgomat a félelem miatt; azután mondák az urak, hogy a generálnak jött az a decretum, de mivel clavissal volt írva, deákra fordíttatta és párját leküldte; de nem volt sub authentico, hanem csak simpliciter írva, de azt sem communicálák az incattussal, kit az Isten bocsásson meg nekik, hanem csak voxra menvén a dolog, a gubernium megítélé legitimalis dietának. Azután bemenének és kívánák, hogy mindjárt minden ember írásba adja be maga votumát. Az én votumom ez volt: »Az ő Felsége kegyelmes parancsolatja igen nagy ok és statio a dieta legitimatiójára, ki ellen, ójja Isten, hogy szóljak, vagy csak gondoljak is valamit; mindazonáltal minthogy ez a decretum olykor jött talán, a mikor még az a tumultus szintén ennyire el nem harapózván, azok itt nem voltanak az ország tagjai közöl, hanem praesideált helyeken voltanak azok is, a kik itt voltanak, és házok népéhez haza mentenek, ide jöhettenek volna: azért nékem úgy tetszik, hogy addig a dolog, míg avagy annyira csendesednék, hogy azok ide jöhetnének, halasztódjék, azok ide jövén, akkor ezt a dietát legitimálom.« A többinek pedig, a kiknek voxokat többire kit láttam mind a volt, hogy az ország törvénye nem legitimálja a mostani dietát, nem lévén meg azok a requisitumok, a kik kívántatnak; mindazonáltal ha ő Felsége parancsolt continentiájáról, az ellen nem szólhatnak; a melyből azt collimálták, hogy csakugyan legitimálják: és így azok lévén a nagyobb voxon, az állott meg, én pedig az én voxomért kicsinybe roszúl nem járék. Azt a deliberatumot kimondván a pereseknek, a rab uram részéről apellálók ő Felsége eleiben, mely ellen contendálván a director, megmutatá, hogy mance fel nem mehet az apellatio, a melyről is locusokat citála, hogy a meritumnak lehet apellatiója még a táblára és nem exceptiónak; annál inkább a ki ő Felsége eleibe akarja apellálni. Az incattus viszont contendála, hogy neki ez igen nagy merituma, azért apellálhatni; — amaz viszont articulust citálván, hogy még az edictio dolgában is több casus kettőnél nem admittáltathatik, úgy mint a calumnia és praescriptio, ki is a dolognak nagy merituma. Azt noha Apor uram úgy akarja vala, hogy mindjárt legyen meg, mindazonáltal minthogy írásban kellett beadni a voxot, azért este hozza fel kiki a voxát, kit az urak beszedvén catalogus szerint, úgy hiszem az a több vox, hogy nem transmittáltathatik, mert az én voxom az volt: Juxta Aprobatae partis **4.** Titul. 1. Articul. **44.** az exceptiót nem transmittálhatom. Ezek meglévén meghagyják az urak, hogy holnap az ország felgyűljön.

19. Ma reggel felgyűlvén az ország, a három úr, ú. m. Apor, Haller és Konrád uramék feljövének, de Keresztesi úr tőlem beizene az urnak, hogy ő Klme olyan beteg, hogy az ágyba sem fordulhat meg, ha más meg

nem fordítja, fel nem jöhet. Az úr, gubernator uram is nem lévén olyan statusban hogy kijöhessen, izené tőlem az uraknak, hogy ki nem mehet, mert roszúl vagyon, Keresztesi uram is beteg: mindazonáltal csak hozassák fel az urak a rab urat, és minthogy ma még nem szólnak de merito, csak folyon a dolog, és mikor az allegatio végbe megyen, az allegatiót az egyik ítélő mester reportálja az úrnak és az úr is maga votumát kiadja; ezt az urakkal referáltam. Apor uram igaz dolog jóvá hagyá, de a statusok az úr praesentiáját kívánván a dologban, kezdték mondani, hogy inkább máról haladjon el, a minthogy máról el is halada, a generálnak ugyan megizenik vala az urak betegségét, de kin volt oda ki lovon a sánczot járni.

21. Ma reggel felhozatván a rab uramat, legelsőben instála azon, hogy előbbeni kívánsága szerint, azon protestatiót sub authentico adják ki, azonban a generálnál is instált azon, hogy passust adna ő Excja. hogy Bécsbe hadd küldhetne fel ő Felségéhez. Erre azt voxolták post allegata, hogy secundum articulum az ország statutumai ellen való protestatiók meg ne álljanak; azért azt nem is olvasák el, a generálnak való instantia pedig meglehet, csak legyen haszna. Azután a seriesről contendálának mindenik fél praetendálván magának, de midőn voxra ment volna, az incattusnak ítélteték series, és erről vala ma a második vox.

Azután az incattus kívánà, hogy noha az ő exceptiója némely részében deficiált, úgymint hogy ez legitima dieta, de a mely ratiókkal azt erősítette, úgymint non est competens forum, juristitium is lévén, azért ezekre a ratiókra feleljen meg elsőben a director. Azután ezeket semmivé tévén, hozzá fog az rab uram a még hátra maradott két exceptióhoz, mely ellen is contendálván az actor megmutogatá, hogy a mikor legitima dietának megítéltetett, melyről deliberatum is vagyon: akkor minden körűle lévő ratiók is devincáltattak. Ugyanis az illegitima dietából jönne ki a non forum stb., melyen is kimenvén a vox, arra mene, hogy ezekkel úgymint ratiókkal nem élhet, meglévén már az ítélet ezekről. Erre apellatiót iratván I. protestat de re hactenus agente, et apellat ad suam Mjttem. A. contendit.

Azután viszont agálván az incattusnak incompetentiájáról, a director ez ellen contendála, hogy amaz egy exceptiónak megengedése is inkább volt ex gratia judicum, mintsem a törvény kívánta volna, azon már pedig által menvén, többel nem élhet, hanem szóljon ad meritum. Erről noha volt vox írásban, deliberatum is hasonlóképen mindazonáltal tetszék, hogy minden ember voxát írásban adván be írják meg tetszésüket. Az én voxom most is ez: A mint ez előtt való votumomban is az iránt megírtam iuxta Aprob. Cons. part. 4. Titul. 1. Art. 11 és 30 combinálván egymással, a mikor az articulus 3 exceptiót megenged, én egyre azt nem szoríthatom.

22. Ma reggel felhozván a rab uramat, a deliberatumot elolvasták, u. m. a két exceptión már általmenvén az úr, a harmadik exceptio, u. m. még egy admittáltatik, ezt pedig az ítélőmester ebből collimálta, hogy a nagyobb vox ez articulus szerint hármat admittalt exceptiót, mindazáltal minthogy egyikén már deficiált u. m. a dietának legitimatióján, a kit rajtam

kivül mindenek megitéltenek, ki törvény szerint, ki pediglen az ö Felsége parancsolatjára nézve, azt az exceptiót három vagy négy ratiókkal demonstrálta, u. m. juristitium, bellum és a birák non complete való létek. A melyekből is kikopván az incattus akkor, a mikor a dietát legitimálták, mindazonáltal az itélőmester azokat a ratiókat is exceptio helyébe tudván, ahhoz képest irta a deliberatumot, hogy már két exceptión által ment az úr, azért a harmadik vagyon hátra csak; melyet megértvén a rab uram, igen confundálódék és mondá, hogy az ö procatori valamire készültek volt, ezt már így értvén egészen confundálódtak; azért az Istenért engedjenek suspiriumot, hadd internálhassa a procuratorit, melyet megengedvén az urak és a statusok, a generálnak is megizenék Haller István uram által, hogy miért kellett ma respiriumot adni a rab urnak, melyre a generalis már ráhajlott és nem ellenzette, hogy ma respiriuma legyen. Továbbá azt is végezék, hogy a követek menjenek fel a generálhoz, hogy a rab úr kivánsága szerint instáljanak azon, hogy adjon passust ö Exeja, hadd küldhessen az úr oda fel ö Felségéhez, és találja meg ö Felségét alázatos memoriálisa által, követeknek pedig rendelék Kornis István és Torma urat a brassai követtel együtt.

23. Ugyan ma Bethlen Miklós urat a törvényre felhozták volna, de commandans uram nem tudván a dolgot, németeket kísérésére nem rendelt volt idején, hanem akkorra, mikorra fel akarták hozni, ki is késöre lett volna, hogy azután hozták volna fel; azért noha nem kevés kedvetlenségével lett a generálnak, de ugyancsak máról elhalada holnapra.

A követek is referálák a követséget, kit a statusok küldöttenek volt fel Bethlen Miklós úr instantiájára, hogy adjon passust a generál, hadd küldhessen fel Bécsbe, de mihelyt Viennát említett, azon mindjárt megharagudván, tovább nem is hagyta szólni, hanem felelt, hogy talán gyermeknek tartják a statusok, hogy annyiszor vexálják, holott már sokszor megizente, hogy csak procedáljanak törvényesen és ha meglesz a törvénynek vége, azután meglátja ö Exeja, ha magát küldi-e fel, vagy a dolgot küldi fel; azért most is azt izeni, hogy annak hagyjanak békét a statusok s többször ne vexálják affélével, hanem procedáljanak a törvény szerint.

24. Ma reggel felhozák a rab urat és midőn elolvasták volna a tegnapelötti deliberatumot, hogy még egy exceptióval élhet, akkor allegálák a rab úr procuratori, hogy ök ugyan egy exceptióval a deliberatum szerint élnek, mindazonáltal pro rei declaratione cum protestatione élnek egy néhány ratiókkal, nem ugyan mint exceptiókkal, hanem mint ratiókkal, az egy exceptiónak stabilitására. Elkezdék azért, hogy az exceptio leszen de processu, hogy nem jó a processus. Elsőben azért, hogy ö Felsége az iránt emanalt specialis mandatuma nélkül, olyan rendben és hivatalban lévö embert, u. m. első cardinalis tiszt lévén a gubernator, második a cancellarius és így ezen az úton a gubernatort is, kitől Isten óijon, megfoghatják és a director persequálhatja, de minthogy ö Felségétől sem megfogása, annál inkább törvénynyel való persequálása felöl parancsolat nincsen, azért ellene a director nem procedálhat és nem is evocáltathatta volna.

Másodszor ratióját erigálá azon, hogy nobilis nisi legitime citatus etc. secundum articulum meg sem lehetett volna fogni ante convinctionem és mint a paraszt embert iuri statuálni, mert az evocatio mindenkor praesupponálja a nemesi szabadságot, azért nemhogy procedálhatna ellene a director, de még meg sem foghatták volna.

Harmadik ratio, hogy a director ezelőtt négy hónappal beállott dietára evocaltatta, holott a dieta előtt nyolczad nappal kellett volna evocaltatni, még pediglen olykor, mikor szabadon maga szabadságában lehetett volna.

Ez ellen contendála a director, hogy egy exceptio van hátra, több nem deliberatum szerint, ezek pedig négy exceptiók, azért addig hozzá nem szól, hanem egyet válasszon az exceptiók közöl s ahhoz aztán hozzászól. Ezen kimenvén, midőn a discursus véghez ment volna, voxot kérdének. Az én voxom ez volt: Az első ratiót, n. m. a mint allegálja, hogy ő Felsége parancsolatja nélkül nem persequálhatja a director, az az egy ratiónak mondathatik, a kettő pedig exceptiónak; azért az ellen contendáljon a director s azután megválik, mit allegálnak mindkét részről. A vox elfolyván, több vox csak arra mene, hogy válasszon egyet a többi exceptiók közül és az ellen contendáljon a director; ezt pedig úgy kell érteni, hogy az egész szászság mindenkor a polgármester voxán lévén, ő pedig a guberniumén, ellenben a magyarok igen kevesen lévén, igen elszökdösvén a követek is, így haladja meg a vox a magyarokét gyakrabban.

Ezek után behiván a perseket, megmondák, hogy egyet válasszon el az úr a többi közül, ki ellen allegáljon a director. Kit mikor hallott volna a szegény rab uram, igen megindula, és felkiáltván monda, feltartván két kezeit: Isten, szálj le a te ítélő székedből, és ítéld meg, én már egyebet nem mondhatok, hanem a Jézus Krisztus széki eleiben apellálom. A procuratorinak is szóla, hogy lássák, lelkekben jár, hogy melyiket válasszák, mert ő hozzá nem szól. Ezeken sokaknak szivek igen megindula; azután ismét respiriumot kére, ilyen megszorúlt állapotjában, minthogy a procuratori is igen simplexek, melyek ellen noha contendála a director, mindazonáltal ex misericordia christiana mát és holnapot, minthogy innepek lesz a pápistáknak, hagyják arra, hogy készüljön az alatt, hogy szombaton az exceptiót válassza el, melyet az úr declarála is, maga jelentvén, hogy az utolsó actio kérdésben incessio is nincsen, minthogy a dietát már legitimálták egyszer, az elsőhöz is nem sokat bizhatik, noha így nem mondá, mert mandatum jött ő Felségétől persecutiója iránt, hanem már melyiket választja, az a maga dolga lesz; azért szombatra készüljön reá; mert olyan irgalmassággal folytatták eleitől fogva ezt a dolgot, nem a törvények szigora szerint, hanem a mely lélekkel akarnak az urak is megállani az előtt az ítélő szék előtt, a ki eleiben apellál a rab uram és olyan igazsággal kivánják folytatni, hogy senkit is a maga lelke ne vádolhasson legkisebb igazságtalansággal is.

26. Ma reggel felgyülvén az urak, a rab uramat is felhozatók és mikoron a törvény eleibe állatott volna, és proclamáltatott volna, hátra

lévén még egy exceptiója, melyre facultáltatott volt, választá magának amaz articulust: »Nobilis non nisi legitime citatus« etc. Az ellen contendála a director, hogy a törvénybe non datur regressus; nem most volna annak helye, hanem még legelsőben, itt pedig nincsen helye annak, hanem mást válasszon magának. Viszont az incattus offerálta, hogy a forum volt első. Ugyanis míg forum nem ítéltetett, kicsoda ítélte volna azt meg? Ezek után és több ehhez hasonló allegatiók után secundum vota deliberáltatott.

Minthogy tegnapelőtt élvén exceptióval a processus iránt, kit az incattus procuratori három exceptiónak állítván, azok a ratiók exceptióknak declaráltattanak, hanem deliberáltatott volt, hogy azok közül egyet válasszon az incattus és éljen vele, azért már szabados vele, a melyikkel akar, azzal élhet.

Erre mindkét feleket behiván, az incattus offerálá azon articulust, hogy nem is lehetett volna megfogni secundum articulum praedictum; de ha még árultatásban benne találtatott volna is, mégis praecedálni kellett volna az evocatiónak a megfogást. Ez ellen contendála a director, hogy a gubernator ő Felségétől adatott instructióba facultáltatott az olyan, és azokhoz hasonló embereknek és személyeknek megfogására; ez ellen mindkét fél midőn eleget contendáltak volna, kimenének, a gubernium resolvála igy: Minthogy annakelőtte, midőn még a rab uram meg nem fogatott volna, eleget forgatták az urak a generál előtt ezt a dolgot, ha megfoghatják-e az urat vagy nem, azért interessentiaját látván benne a gubernium, ez iránt nem voxolhat; mert ha akkor tetszett megfogása, most nem lehet improbálni. Azért az urak bemenének és az itélő mesterek is interessatusok lévén, a mostani voxból kivonák magukat és nem voxolának előbbeni tetszésök ellen. Ezt azért discursusra vévén a statusok, az uraknak követek által megizenék és instálának, hogy mivel akkor, mikor a rab úr megfogattatott, úgy hiszik eléggé megfontolták azon dolgot, és úgy fogatták meg az urat, azért ne kivánjanak a statusoktól is az iránt voxot, hogy valahogy ne praejudicáljanak a statusok ez iránt az uraknak, és valahogy vagy magokat, vagy a guberniumot ne involválják, ide járulván az is, hogy ő Felsége nem a statusok által akarja a guberniumot dirigálni, hanem a gubernium által a statusokat.

Ezeket a követek referálván, viszont kiizenének az urak és izenék, hogy csodálkoznak a status nagy merészségén, hogy merik ezt az újságot és akarják ezt a novellát behozni és opponálni magokat a nem voxolásra, holott igen sok példák vagynak, a kik még ezen emberek nyomukba voltanak a fejedelmek idejében, hogy az árultatásnak vétkével vádlott emberek mindenkor elsőben megfogattattanak és azután iuris ordine persequáltattak; azért intik az urak a statusokat, hogy effélének békét hagyván, a voxot ne denegálják, még pedig írásban, a mint a generál kivánta, hogy valami módon crimine laesae majestatissal ne vádoltassanak.

Ezt látván a statusok, nagy és megkeseredett szívvel a voxot irni kezdék. Az én voxom ez volt: Minthogy ellenkezőt látnak ugyan a decre-

tumban, mindazonáltal helyben hagyván, a guberniumnak ő Felségétől adatott auctoritása és facultása ellen nem szólhatván, annyival inkább fel nem fordíthatom, ebből collimálták, hogy akármi módon lett, de az egyszer megfogatott rab uramnak processusát csakugyan approbálják, holott sokkal ellenkezőképen volt a dolog. Azért ez lévén ugyancsak a több vox és minthogy ilyen értelemmel vették az urak: a deliberatumot megírák és előttök el is olvasák, t. i. ez az exceptio is nem teneál, azért szóljanak ad meritum. Incattus apellat in sua parte et contendit.

Ezek után az incattus exmissiót kívána articulariter, de úgy, hogy minthogy szüksége vagyon reá, a felséges udvarból hozasson testiseket dolgának bizonyítására. A director contendála, hogy az nem lehet, mert a decretum olyanokról szól az articulusban, a mely causakban a bíró úgy megakadna, hogy sententiát semmiképen nem pronunciálhatna, hanem ha idegen országból jönnének testisek; de itt olyan nincsen; mert semmi homály a dologban nincsen, mert maga írása, maga munkája, kit maga sem tagadhat. Eziránt azért végezék, hogy az exmissiót sem meg nem szoríthatják, sem meg nem szélesíttethetik, míg a dolog nem hozza magával; hanem ha eleikbe megyen az allegatio és oly valami homályt látnak a bírák a dologba, hogy másképen el nem igazodhatnának, akkor válik aztán meg, most pediglen csak legyen nevezetesen közönséges és szokott exmissio, vagy respirium, kit akármely perestől is nem denegálhatni.

Ezek után mondá mindenek hallottára: Én már öreg ember vagyok, ebben benne vagyok, vagy által úszom, vagy belé halok, adja az Isten, én legyek az utolsó.

Továbbá a conservatoriumból kívána holmi requisitumokat, kikre szükségi voltanak, melyeket iuxta specificationem az urak ki is ígérének, csak hadd lássák elsőben, micsodák azok, a kiket kíván. Ezzel elbúcsuzván, elméne és elkésérék az áristomban.

27. Ugyan ma hallottam Teleki László úrtól, hogy Apor úr magához hivatván a katholikusokat igen megfenyétté ezt mondván, hogy soha nem hitte volna, hogy olyan kevés híve legyen ő Felségének Szebenben magyar; de valaki meg nem sententiázza Bethlen Miklóst, azt mind evocáltatják a directorral. Isten ötet úgy segélje.

28. Ma reggel felgyülvén mind az urak, mind a statusok, a minthogy Bethlen Miklós uram után is elküldöttenek, de mivel a commandansnak nem volt parancsolatja iránta a generáltól és a generalis is kiment volt a citadellához, minthogy a víz igen sok károkat tett volt benne, mert már egy hétnél több ideje, a mióta esik éjjel-nappal ez a szörnyü eső, a ki miatt a vizek is megnevekedvén, a citadellának az árka igen beomladozott, nem lévén azért benn a generál, hogy megizenjék, azért máról elhaladott holnapra, meg is hagyák, hogy holnap felgyüljünk.

Ugyan ma négy óráig várakozván a commandansnál a procuratorok, este akarták volna, hogy bemenjenek az úrhoz conferálni holnapra, de ők éjszaka oda nem akartak bemenni, és így a requisitumokat is be nem vihették; már megválik, ha holnap is elé vehetik-e a dolgot vagy nem.

29. Ma reggel felhozatván Bethlen Miklós uram, és a director proclamáltatván, megmondá az allegatioban kereseteinek okait, úgymint: 1. Titkon idegen országbeli emberekkel machinálódván, az országot, a ki a békesség szerint is ö Felségeé, el akarta a kereszténységtől szakasztani és a török kezébe akarta adni.

2. A haza libera electiója ellen német fejedelmet és annak haereditást akart szerezni, még a házája s törvénye ellen, azt reformatusnak akarta, hogy legyen az, mely is az unio ellen vagyon.

3. Titkon cselekedte, noha még a fejedelmeknek is nem szabad titkon a tanács híre nélkül az országból kiküldözni és irogatni articulus szerint, annál inkább alábbvaló embernek.

4. Maga nevét is eltitkolta, Gottfried Fridericus Veronensisnek írta és azt is megírta, hogy őtet Bartalotin kivül senkinek ki ne adják, hogy ő dolga.

5. Mert azt sem írta, hogy ö Felségének azt megmutassák, hanem ha a békességet a szerint tractálják és Angliában s Hollandiában küldvén ki is nyomtathatják.

6. Mert Szentkereszti úrnak is nem revelálta, hanem más praetextus alatt adta, kinek is hogy a levelet küldje kezében a hollandus követnek.

7. Hogy a több tanács uraktól és a generáltól is eltitkolta és velök nem communicálta.

8. Hogy ezzel a projectummal a töröknek is intentumában nem lett volna, intentiót és alkalmatosságot mutatott Erdély elfoglalására és már hírével van a töröknek.

Ezeket és ezekhez hasonlókat allegálván az incattus ellen, ezekről exhibeála is, el is olvasák az exhibitákat.

Ezek után cum protectione szavát végezvén, kívánná allegatiója szerint való convinctióját.

Ezeket meghallgatván az incattus, meritumhoz nem akara szólani, hanem inhaereálni előbbi allegatióján és a citált két articulusra mutatván, ezek mellett kívánná oly exmissióját, hogy Bécsből hozathasson valamely documentumokat, a mely nélkül soha meritumhoz nem szólhat, nem lévén mondásit mikkel tueálni. Ezeknek pedig ilyen ratióját adta, kikkel docealni kivánna:

1. A kikhez az incattus ezen projectumot dirigálta, ő Felségének nem ellensége, söt nagy confoederatusinak residense és udvarnál commoráló követje.

2. Oda fel létében is azt senki az incattustól nem tilalmazta, hogy hozzájok ne járjon és velök ne conferáljon.

3. Mert oda fel sem tilalmazzák, hogy egyik provinciából való a másikból valóval az ő Felsége javára ne projectizáljon ilyen hasznos dolgokról.

4. Mert csak az elmúlt 1702. esztendőben is valamely projectumot küldvén fel ő Felségének, kegyelmesen vette és meghagyta, hogy azután is elkövesse. Azért mindezeket úgy mondván, nem mint meritumot, hanem

documentumra szükséges ratiókat, a kiket onnan felül kelletik doceálni. Azért adjanak oly exmissiót, hogy ezeknek megvilágositására onnat felül hozathasson documentumokat; mert addig meritumhoz nem szólhat és birák is törvényt nem tehetnek. A director mindezekre csak azt kérdvén, ha ad meritum szólja ezeket, vagy csak inhaereál az exmissión. Ezek után kimenvén, mindkét fél sokféle discursusok után a judicium ez volt, u. m. deliberatum:

Minthogy ezek az incattustól allegált ratiók nem oly homályosak, hogy citált articulusnak tenora szerint ezt Bécsben, vagy bármely idegen országra relegáltathatnának pro documento, mert mindazok az allegált ratiók absque quaestione vagynak: azért oly hosszas exmissióra nem is bocsáttathatni, hanem minthogy még némely requisitumokat allegál, a kik szükségére valók volnának és mindeddig is denegáltattanak töle: azért ezekre és ezekhez hasonló dolgokra nézve adatott exmissio ad octavam, minthogy nekünk is vasárnap, Isten azt adván érnünk devotiónk, u. m. communiónk leszen, azért akkorra úgy készüljön, hogy de merito megfelelvén, akkor az allegált dolgokat refutálja, alias convincitur. Ez pedig először gubernator úr votuma lévén, az egész csak elhülvén, monda, én már hiába voxolok, mikor a három status megegyezett, kit minduyáján megnevetvén, az úr in confusione marada, mert csakugyan ez álla meg.

Ezt a general meghallván, akárki is gondolhatja, micsoda indúlattal lett légyen, mert Apor úr megizente, hogy ő nem is voxolhatott, kikiáltották, maga ura és az ország között megesküdött, hogy mióta fogva van Bethlen Miklós, azóta sem maga nem szólott, sem nem izent a generálnak felőle, mégis azt mondotta, hogy ha megsententiázzák és megirják a deliberatumot, tovább hozzá egyet sem szól, hihető azért, hogy az apellatióhoz nem lévén kedve, hozzá örömest nem is szólna, a minthogy mondotta is az úrnak, hogy ha az apellatiót admittálják, megromlik a gubernator instructiója; mert ott az executio is parancsoltatik az ilyen dolgok iránt, quod est absurdum.

30. Ugyan ma bejövén, hát Akton uram az úrnál vagyon, kitől izente a general az úrnak, hogy holnap az országot gyüjtsék fel, mert ő Exja proponáltatni akart a statusok előtt, mert vagynak egynéhányan a statusok között katholikusok és azokkal vagy két református, a kik teljes igyekezettel meg akarják szabadítani Bethlen Miklóst, a kinek a legelsöje én vagyok, izente a generál. Ez pedig ki mestersége, jól tudom, itélje meg Isten ő Felsége. Már holnap mint járok, Isten titkában vagyon. Egyébiránt soha úgy nem járhatok, a kit már el nem gondoltam volna, mostani conjuncturánkhoz képest.

31. Ma reggel várjuk vala a generál kemény izenetét, a minthogy Akton úr fel is jövén és a gubernium is kijövén Akton úrral ilyen propositiót tőn: A generalis commandans és campimarsallus köszönteti az urakat és a statusokat, értette ö Exeja a minapi terminuson való hosszas és rendeletlen kivánságát Bethlen Miklós úrnak az exmissiója iránt, és

noha ő Excja várta és reménylette volna, hogy az ország törvénye szerint hat napi exmissióval meg kellett volna érni, mindazáltal a statusok nyolcz napi exmissiót adtanak. Értett pedig ő Excja olyat is, hogy volnának olyanok a statusok között, kik a Bethlen Miklós úr dolgát per futilia húzni halasztani kívánnák, noha ő Excja azt reményli, hogy mindenek magok lelkek esmeretét, a haza törvényét és az ő Felsége szolgálatjával együtt a mostani conjuncturákat is megtekintik és úgy igyekeznek ebben a dologban procedálni; mindazáltal, ha vagy egy találkoznék, a ki mint eddig, úgy azután is aféle kigondolt frivolákkal akarná és kívánná azt prolongálni, az ilyen bene sibi attendat, ne corruat; a kiről ő Excja excusata legyen. Azért megkívánja ő Excja, hogy az octavalis terminusnak az napján de merito procedálván, dolgot végére is juttassa.

Ezt pedig ő Excja akarta megizenni most is, hogy úgy mint eddig is volt a szó az emberek között, ezekből a praemonitiókból azt ne interpretálja senki, hogy parancsolva parancsolná ő Excja, hogy Bethlen Miklóst csak akármi módon csak condemnálnák, mert azt nem kívánja; hanem hogy a törvény és az igazság szerint procedáljanak, és végére is menjenek. Ezekre a praesidens és gubernator úr is replicálván, megmondák, ezt az octavalis exmissiót miért admittálták, t. i. hogy ama hosszas az incattus kívánsága szerint meg nem ítéltetett; és meg is igérék az úrnak, hogy már tovább az octavánál nem mégyen, hanem de merito meg kell felelni Bethlen Miklós úrnak, és iudiciumot is kell vennie. Erre azt mondá Akton úr: Ita erit contenta sua Extia. Ezzel az urak eloszolván, kiki haza mene szállására.

Augustus XXXI. Kisasszony hava.

1. Projectum Domini Cancellarii Nicolai Bethlen aristati, úgymint a kiért megfogattatván in jus atraháltatott, ekképen következik magyar fordítása:

»Olajágat viselő Noe galambja. Avagy a magyarországi és erdélyi gyuladásnak eloltására a németekkel, magyarokkal, erdélyiekkel, törökökkel, oláhokkal és moldovaiakkal való örökös és tökéletes békesség megszerzésére készíttetett

Korsó-Víz,

mely a felséges Leopoldus római császárnak és Anna, Nagy-Británia királynéjának és a több keresztyén királyoknak, fejedelmeknek, respublicáknak, népeknek és nemzeteknek bemutattatik

Fridericus Gotifridus Veronensis által (hoc est nomen fictum domini cancellarii) Hágában. THEOPHILVS PHILADELPHVS betűivel, a kigyó czímer alatt. Anno pacis mundi MDCCIV.

Math. Cap. 10. vers. 16.

Legyetek annak okáért okosak mint a kigyók, és szelidek mint a galambok. A kertész is olykor eszesen szóllott.

A felséges LEOPOLDVS római császárnak és minden ezen franczia ellen való nagy követségnek fejeinek és a több német vérből való királyoknak, fejedelmeknek és azoknak gondviselése alá Istentől bizattatott népeknek a seregeknek Istenétől, és királyoknak királyától áldást,

1. Több háromszáz esztendejénél, mióta Magyarországban s Magyarország felett a két, u. m. a napkeleti és napnyugati imperiumok között fegyverkezés vagyon; de mégis a dolog el nem igazodott. Ég, mint a Mózes csipkebokra, de meg nem emésztődhetik. Sem napkelet egészen meg nem tarthatta. Valaki azért a históriákban bölcs vagy, lásd meg e két imperiumok között az Istennek határt vető ujjait. Nézd, mint egy tükörben, Magyarországban és Erdélyben Egyptomnak és Ázsiának, Ptolomeusoknak és Auricomanusoknak a Kanahan földe felett való régi és véres hadakozásokat. Olvasd meg Budán a II. Lajos király palotájának falán: Mene Mene Tekel Ufarsin, azaz megolvastatott a te országod, és adattatott a törököknek és németeknek. Vizsgáld meg jól ezeket, csudáljad és Istent imádjad. Ez az első.

2. Az históriák ezt így adják előnkbe, hogy circiter 150 esztendő előtt akkor uralkodó Ferdinánd császárnak és más keresztyén fejedelmeknek, kiváltképen pedig a felséges római imperiumban levőknek megegyezésekből alája bocsátotta magát Erdély országa a török protectiónak, mivelhogy látták annak a helynek a situsára nézve azt lehetetlennek, hogy azt fegyverrel a törökök és tatárok ellen oltalmazhassák. Akkor azért ugyanazon Erdély, Magyarországnak bizonyos részeivel együtt, a magyar koronától elszakadván, a törököknek adófizetővé lett 1686. esztendeig, melyben a felséges udvar praesidiumokkal elfoglalva, és 1690. esztendőben Apaffi fejedelem után, rész szerint fegyverrel Ludovicus Badensis fejedelem által, rész szerint pediglen Erdélynek adatott új diplomával recuperálta, és aztán 1699-ben facta pace Carlovicensi kezénél megtartotta. Ez a második, és következik:

3. Bizonyos az, hogy minden okos emberek Erdély és Magyarország titkos és legfőbb ratio statusának, mind a két ország boldogtalanságának és mind külső, mind belső szabadságának fundamentumának tartották azt mindenkor, hogy Erdély a török, Magyarország pedig a német birodalomnak legyen alája vettetve, a minthogy azt a dolog maga, és a két hazában 150 esztendőktől fogván lévő praxis, mint egy elkerülhetetlen törvénynyel megmutatta.

Ugy bizonyos az is, hogy ama három nevezetes méltóságos magyaroknak, Erdélyországának nagyfejedelmének Bethlen Gábornak, Magyarországnak nagy cardinálisának Pázmán Péternek, és ugyan Magyarország nagy palatinusának, Eszterházi Miklósnak, munkájában, szájokban s szivekben a volt, hogy ez a magyar nemzetnek elosztása olyan volna, mintegy a két birodalom köziben Istentől önönmagától építtetett torony, hogy mind a két birodalmat, és a magyar nemzet szabadságában, melylyel a maga királyi alatt soha jól élni nem tudott, a kettőnek egymással való ellenkezési között zabolába tartaná, és úgy az egész keresztyénségnek, mint a töröknek, és közelebb Moldovának, Havasalföldének, rész szerint Lengyelországnak is, kiváltképen pediglen a magyar nemzetnek javára való ez, hogy soha is Magyarországot és Erdélyt együtt senki is, akár török, akár német, akár magyar legyen, ne birhassa. Ez utolsó azért ne, hogy mindkettőnek dolgot adna, és magát vesztené el. A két imperium pedig azért nem, mert a dolog valóságának minden veszedelembe kellene forogni, valamikor akár ez, akár amaz a kettőt együtt birná. Annakokáért, mivelhogy ma mind a két országnak közönséges elpártolkodása által a koczka ezekért vettetik, melynek játékában, félő, hogy mind napkelet, és napnyugat ismét magát ne egyesítse: annakokáért az egész keresztyénségnek, felséges austriai Háznak, Magyarországnak és Erdélynek javára czélozván, a következendőket tökéletes buzgósággal suggerálja mindeneknek legkisebb, de tökéletes szolgája: *Gotifridus Fridericus Veronensis.*

Ez együgyű előljáró beszédem meglévén, menjünk a dologra. Mert a mint Elihu mondja Jób Cap. 32. vers. 21. 22.: Ne kellessék pedig kérlek személyt válogatnom és az emberek előtt ne kellessék hizelkedő beszéddel

élnem, mert nem tudok hizelkedő beszéddel élni, ha csak kevéssé élnék azzal, megölne azért az én teremtőm. Azért választassék ő Felsége által erdélyi fejedelemnek és Magyarország részeinek, melyeket t. i. régentén a felséges austriai ház Bocskainak és Bethlen Gábornak engedett volt, egy ifju és ilyen szerencsére méltó nagy német házból született, reformata valláson lévő fejedelmet, a ki vegyen magának feleségül egyet a felséges erczherczeg kisasszonyok közűl és az említett országot vagy herczegségét vegye jegyruháúl az erczherczeg kisasszonynyal együtt és tartsa fiú ágon örökösévé ilyen censitiók alatt :

1°. Megujittatván a törökkel való békesség, legyen ez a fejedelemség a török birodalomnak adófizetője, esztendőnként adandó 15,000 arany summáig, ugyanannyit adjon a magyar királynak is, azt pedig egyik császárnak szaporitani ne legyen szabad, sem praesidiumokat az erdélyi birodalomban ne tehessenek, sem ha egymás között hadakoznának annak szélein, végein általmenő utazásokat ne tegyenek, annál inkább el ne foglalhassák, ha szintén a fejedelem valamelyik császárnak praejudiciumára az olyanba megegyeznék is, és ezen conditiók ellen, vagy ez, vagy ama részhez akarná is magát hajtani. Ezen fejedelemnek legyen mind a két udvarnál háza, és a két császárok küldöttségével tartandó residense, és mind a két császároktól solemnis diplomával confirmáltassék.

2°. Valamikor az ilyen fejedelem meghal, annak örököse vagy successora vegyen függésnek jelét mindenkor a római császártól, valameddig a felséges austriai ház Magyarországban uralkodik és uralkodni fog; vegyen ezen új fejedelem confirmatiót, és az ilyen dologban adni szokott ékességeket is török birodalomtól is.

3°. A török birodalom felől ezen fejedelemségnek határai maradjanak meg a karloviczi békesség tractája szerint, úgy maradjanak meg a magyar király részei azon békességben csinált határok minden bontogatás nélkűl.

4°. Ne legyen szabad ezen fejedelemnek ezen fejedelemséghez való jussának elvesztése alatt akármely keresztyén fejedelemmel, törökkel, avagy ezek alattvalókkal, semminémű szövetséget a felséges austriai ház ellen tenni, annál inkább ne legyen szabad szántszándékos hadat indítani azon felséges austriai ház ellen, ugyanazon büntetés alatt.

5°. Belső állapotja, mely a népre nézendő, u. m. vallások, törvények, privilegiumok, szabadságok, végezetre minden ecclesiai és külső dolgok maradjanak azon állapotban, melyben voltanak Bethlen Gábor alatt, a lelkiismeretnek teljes szabadságában az Erdélyben és Partiumban bevett négy recepta religiók iránt. A mi pedig a király birodalma alatt maradandó Magyarországot illeti, legyen ez a fejedelem maga Bécsben küldendő residensi által a Magyarországban lévő protestansoknak patronusa, szószólója a többi Bécsben resideálni szokott protestans fejedelmek residensével, követeivel együtt.

6°. Az ilyen fejedelemségnek jussának megtartására kötelezzék hittel és királyi parolával magokat a császár és a magyar király, mind most és a successorok is, valamikor ilyen fejedelmek inauguráltatnak, erre vigyázók és közbirák legyenek az angliai, sveciai, daniai, prussiai királyok, az imperium statusi, a hollandusok és helvetusok.

7°. Köteles legyen ezen fejedelem 1000 lovassal s megannyi gyaloggal hadakozásnak idején az austriai házat, és annak confoederatusit a franczia hatalmasság, vagy annak akármely ellensége ellen, kikötvén a török ellen való hadat, megsegíteni, kikötvén azt is, ha valamint a vallás iránt a protestánsok ellen hadakoznék; ezen vitézeknek pedig császár fizessen mindenkor.

8°. Ha pedig török ellen volna had, neutralistának hagyattassék mind a két részről, fenmaradván az adófizetségnek terhe, melylyel mind a két hatalmasság elégedjék meg és semmi egyebet ne is kivánjanak, akkor is

pedig a kereskedést napkeletre és akármely felé Erdélynek gyakorolni szabad legyen.

9°. Az ilyen fejedelem ha fiu ágon deficiálna, az új fejedelemnek választása szabad legyen ugyan a statusoknak, de a ki hasonlóképen német legyen s reformatus, és a szerint házasodjék, ha a felséges házban akkor olyan fejedelem asszony találtatik, de ha az ilyen házasodásra való alkalmatosság nem volna is, mindazonáltal azon conditiók alatt, a mint megirattatott, az austriai házhoz köteles (!) legyen. Ugyanezt kell érteni, ha valamint az erczherczegasszony fiu maradék nélkül deficiálna. Hogyha pedig az ura előtt meghalván, fiat hagy maga után, az olyan örökösnek fiu ágon való deficiálásig, a más feleségétől való fiai a fejedelemnek az országban ne succedálhassanak. Az erczherczegi házból való felesége is a fejedelemnek, ha a fejedelem maradék nélkül hal meg, az urának az országban ne succedálhasson, hanem a mint feljebb megiratott, új fejedelem választassék.

10°. Ez a fejedelem tanulja meg a magyar nyelvet, öltözeti pedig és szolgái többire magyar módra legyenek. A tanács pedig egészben a haza fiaiból legyen. Felesége pedig soha magyar vagy erdélyi ne legyen, sem valami privatus embernek leányát el ne vehesse, hanem a keresztyén fejedelmek házaiból, az imperiumban bevett három religión lévők közűl házasodjék, avagy görög vallásút vegyen, maga pedig fejedelemségének elvesztése alatt a reformata vallásban megmaradjon, a mint ez maga 2-ik Rákóczy fejedelem fiának Rákóczy Ferencznek adott conditióinak 17-ik punctumával megerősíttetett, melyek is az erdélyi törvényekben aprobáltattanak.

11°. Fejedelem Rákóczy úr pedig szentséges római imperiumbeli fejedelemségnek titulusával, és azon jószága helyett, a melyeket Magyarországban elhagy, hasonlókkal Németországban, vagy akárholott Magyarországon kívül, a hol t. i. a felséges austriai háznak és több interessatusoknak ratio statusára nézve alkalmatosaknak, magának pedig becsületinek és securitásának jobb commoditására lészen, contentáltassék. Melyet is csak mélyebben maga is considerálja, mind magának, mind maga nemzetinek és successorinak százszor jobb lészen, mintsem hogy Magyarországban vagy Erdélyben kevés ideig uralkodjék és magát, nemzetségét s házát véghetetlen romlásban s veszedelemben ejtse, mely minden okokra nézve elkerülhetetlen, mivel Thökölyi és Apafi Mihály uramék, mindketten a töröktől confirmáltatott erdélyi fejedelmek. Annakokáért mind a kettőnek állapotja csendes úton, ebben a nagy tractatusban olyan rendben tétetnék, hogy vagy most, avagy a jövendőben ne lennének a felséges austriai háznak szemében gerendák, avagy ezen projectált fejedelemségnek kivánói.

12°. Gróf Bercsényi úr, Károlyi és hasonlók a Rákóczy úr javaiból contentáltathatnak és annakfelette Bercsényi úr a maga idejére nézve láttatik, hogy méltóságos fejedelem magyarországi palatinus tiszteiben és titulusaiban succedálhatna.

13°. A magyarországi nép, kinek megmaradása legfőbb törvény, a mediatoroknak forgolódások által mind lelki s mind pediglen külső, igaz kivánságokban megvigasztaltassanak. és így az engedelmességre és hűségre visszahozassanak, a mely szent munkát felettébb könnyebbít, sőt mintegy Magyarországot a békességre erőteti. az előbb emlitett erdélyi fejedelemség, és a mik feljebb megmondattanak; melyek elmulván, soha senki a törökkel békességet, Erdélynek megmaradását, Magyarországnak csendességét ne reménylje, hanem mindeneket ellenkezőket, ugymint t. i.:

14°. Avagy azt mondja a török, hogy ő a békességet el nem rontja, hanem kell ő neki a maga, és a maga alattvalóinak, u. m. Havasalföldének és Moldovának a szomszédság iránt való bátorságára vigyázni, mert nem bátorságos neki a Rákóczy és magyarok személyében olyan hatalmas keresztyén fejedelemnek, mint a franczia szomszédságának lenni. Azért ő kénytelen hogy nem a németektől, hanem a magyaroktól, kikkel néki semmi békes-

ségbeli szövetsége nincsen, Erdélyt és mindazt, valamit Magyarországban nem régen a keresztyénségnek annyi vérének hullásával nyertünk volt, visszavegye.

15°. Avvagy conniveál és alattomban segíteni fogja, maga protectiója alá veszi Rákóczy urat, és ennek Magyarországot, Thökölyi urnak Erdélyt, mind a kettőt magának, mint adófizetőjét elosztja, és odaengedi akármelyiket, de ezeknek egyike csalhatatlanúl (hanem ha a feljebb említett módokon megelőztetik) meg leszen: Jaj Austriának, Velenczének, Muszkaországnak, Lengyelországnak és Németországnak, avagy csak bizony nagy és talán megorvosolhatatlan baj.

16°. De vegyük fel, hogy a török a békességnek végeig süket vala, avagy angyal lészen. a franczia és abban a magyarok akár győzzünk, akár meggyőzettessenek, a hadakozás mindazonáltal ő Felségének igen nagy hátramaradására lészen, kellvén 30, vagy 40 ezerből álló hadat tartani és ha a dolog sokáig tart, s fegyver által igazíttatik el, akár megnyerjük s akár elvesztettük, többire mindegy. Ha megnyertük, a következés világos, ha meggyőzzük, Erdélynek s Magyarországnak a hamva és pusztasága lészen ő Felségeé, nem az ország, az is pediglen csak a békesség végéig leszen csendes, és ha akkor a török egész erejével elkezdi a hadakozást és mi reánk netalán az addig tartó franczia hadakozásban elfáradtakra támad, ha valami maradványa a magyaroknak és erdélyieknek lészen e világon, akkor nem egyebet, hanem csak azt várhatni tőlük, a mit most, sőt talán gonoszabbakat. Ha pedig most fegyverrel leültettethették 19 esztendők elfolyása alatt, úgy bánnak velek, mint eddig, és bosszuságra ingereltetnek, egészen eltörleni őket a keresztyénség, emberi indulat és maga tulajdon kára nem engedi, akármint legyen a dolog, akkoron a töröknek és nekiek hogy állunk ellenek s micsoda confoederatusokkal? Mert Spanyolország, adja Isten, succedáljon, ha elnyerhetik is, több gondot inkább, mintsem erőt és gazdaságot hoz a felséges háznak. Ha a franczia Párisban és a török Konstantinápolyban uralkodik, és Európában mind a külső, mind a belső dolgoknak azon állapotja és ratio status marad meg, a mi most, hát mi leszen abból, ha a fejedelmeknek kedvek az alatt a felséges ház iránt alább, alább száll?

17°. Nem jobb-e hát egy kisasszony és a feljebb megirt eszközök által becsülettel megtartani Magyarországot és Erdélyt, megcsendesíteni azokat az országokat, megerősíteni a napkeleti békességet, e közben vettetett fal által és ezek által assecurálni Németországot és az egész napnyugati birodalmat, Galliának igyekezetét és reménységét megrontani, a magyarok és németek között eddig fentartott nagy gyűlölséget naponként kigyomlálni és a protestánsokat és a confoederatusokat annál jobban lekötelezni és szorosabban, még pedig ezeket nem kevés esztendőkre, hanem ha Istennek tetszik, sok száz esztendőkre megerősíteni, mintsem ezeket megutálván, mindeneket hanyathomlok veszedelembe taszítani. Szerencsés volt Austria a házasság által való keresetekben, legyen hát szerencsés azok által a keresett jóknak megtartásában, minthogy tudja már Erdély országát sokszor visszanyervén, számtalan költséggel és vérnek omlásával oltalmazta, mégis mindazonáltal szerencsétlenűl elvesztette.

18°. Szükségesnek látszik, hogy kérdések és feleletek által adjam okát azoknak, ezen fejedelemség és a fejedelem személye és mivolta iránt, a miket javallottam Azért legelső kérdés: Miért kell ennek a fejedelemnek németnek lenni? Kivált hogy ezt magyar projectator javallja? Mert ugyanis mitől irtóznak inkább a magyarok, mint hogy német alatt legyenek? Felelet: 1. Egy próféta is a maga hazájában nem kedves. Annakokáért egy németnek személyén mind a magyarok, mind az erdélyiek könnyebben megegyeznek, mintsem magok közől valakin. Bizonyság erre a magyaroknak idegen nemzetből való sok királyok, mely sok bolond kivánói ennek a kisasszonyság nevezeti alatt tétetett fejedelemségnek mind most, mind ennekutána meg-

némulnak. 2. Lészen tekinteti mind napkelettől, mind napnyugattól, az alatta valóitól nagyobb becsületi. 3. Az ilyen érdemes is leszen arra, hogy a császárnak veje, és ennek a nagy közben vetett falnak szegletköve legyen, a mely az ő házának is ékességére és erősségére is legyen. 4. A német fejedelem személyében Németország vagy az imperium uralkodik, és az őtet, s ő érette a magyar nemzetet is szorgalmasabban megoltalmazza, mintsem ha magyar fejedelem volna. 5. A németek és magyarok között való nemzetséges gyűlölség naponkint szeretetre változik. 6. Sem igen törökös, sem amaz vallás iránt rendeletlenűl nem buzgólkodik, azaz sem a törökök barátságával a maga és imperium veszedelmére vissza nem él, mert az ő segítségére semmi szüksége nem leszen, sem a németek ellen való magyaros idegenséggel nem viseltetik, avagy egyebet nem mozdít; mert arra is nem leszen szüksége, mert tudni fogja, hogy azt sem a törökök, sem a keresztyén imperiumnak ratio statusa, hogy ő nagyobbra mehessen, mint a miben vagyon, meg nem engedi, a kettős kerék között, a mint Mózes Isacharról irja, azt mondja: *Jó dolog a nyugodalom.* Ez a nyugodalmat szerető nép is őtet megháborodni nem engedi, oltalmazni fogja ugyan a maga örökségét minden csendes utakon módokon, procurálni fogja az ecclesiáinak békességét, de gyűlölségből s nagyravágyásból semmit sem próbál, nem is próbálhat, meg sem meri próbálni. 7. A bárdolatlan, tudatlan magyar nemzetet mind a politikai, mint az oeconomiai dolgokban reformálja s excolálja. A napkeletre és napnyugatra való kereskedést felállítja, semmi rosznak, sőt az egész keresztyénség javának eszköze leszen, melyeket magyar nemzetből való fejedelem véghez nem vihetne.

19o. Második kérdés: Miért legyen örökös fejedelem, holott Erdély országa a fejedelmek választásának szabadságát legfőbb bálványának tartja? Felelet: a politicusoknak egész könyvek vagyon arról, melyik jobb. Az örökös fejedelemség-e, avagy a szabad választás szerint való? Az bizonyos, hogy ez Erdély országának legnagyobb pestise volt.

Innen származtanak a sok nagyravaló vágyódások, a törökhöz annyi ízben való általszökések; a fejedelmeknek erővel való tételek, kufárkodások, belső hadakozások, és nem tudom mennyi gonoszoknak sokasága. Restellem, szégyenlem, megúntam, szánom is ezekről többet szólani.

20o. Harmadik kérdés: Miért kell német nemzetből, még pedig legelsőben a felséges házból? Felelet: A német feleségről megfeleltem feljebb a német férjének személyében. Hogy pedig a felséges austriai házból legyen, azt kívánja az országot kezéből kibocsátó császárnak s magyar királynak felséges volta, mind a két imperiumnak békessége és a sok szóval is ki nem mondható sok szép és hosszu időre terjedő jó dolgok, melyek a magyar nemzetnek és Erdélynek boldogságát, nyugodalmát és dicsőségét szerzik és a kikért, ha megszerezhetik, az Istennek véghetetlen hálaadással, a császárnak és a mediatoroknak, valakik ezt véghez vihetik, örökös köszönettel tartoznak.

21o. Negyedik kérdés: Miért legyen mind a két imperiumnak adófizetője és hogy mind a kettőnek egyaránt 15,000 aranyat adjon és miért hogy a török ellen való hadban is neutralis legyen? Felelet: Mind a két imperiumnak békességére és Magyarországnak s Erdélynek nagy nyugodalmára nézve, mint feljebb az Isachar példájában meg vagyon mutatva és a kereskedésre nézve, mely magoknak az hadakozó feleknek és a többi keresztyén országoknak is hasznos és szükséges leszen. 15,000 aranyba pedig alkudtanak volt meg Szulimán török császárral.

22o. Ötödik kérdés: Miért legyen reformatus? Felelet: 1. Mert a nép, a kiknek előtte járója leszen, nagyobb részént azon vallású, vagy lutheránus és oláh. 2. Erdély országának száz esztendőtől fogva mindenkor reformatus fejedelme volt. Láss erről feljebb az 10. punctumban. 3. A reformatus fejedelmek alatt a katholikusoknak Erdélyben securitásuk, becsületek és minden szerencséjek épen meg voltak, s meg is lesznek, melyeket a más két vallások és az harmadik az oláh, katholikus fejedelem alatt magoknak nem ígérhet-

nek. 4. Hanem ha ez Erdélyben így leszen, másként Magyarországban az reformatusoknak és lutheranusoknak minémű securitásuk leszen. 5. Az egész Európában lévő protestánsoknak kell itt complaceálni. 6. A török is, és az egész napkeleti görög ecclesia, legközelebb pedig a moldovai és havasalföldi fejedelmek, ha megkérdik is őket, ezt inkább akarják. 7. Mert különben soha az religiók iránt való hadakozások és zűrzavarok el nem kerültethetnek.

23o. Hatodik kérdés : Miért hogy nemcsak Erdélynek, hanem Magyarország azon részeinek, melyek régenten Bocskainak és Bethlen Gábornak engedtettek volt, fejedelme legyen? Felelet : 1. Magyarországnak és Erdélynek bátorságosabb és bizonyosabb álláspontjára nézve. 2. Mert az erdélyi fejedelemségnek kezdetitől fogva, ezen Magyarország részei, ha nem mindenkor Kassáig is, de legalább a Tiszáig, II. Rákóczy György fejedelem haláláig Erdélyhez tartoztanak. 3. A törökre való tekintetre nézve is nem kell ezen mintegy új fejedelemségnek gyengébbnek és alábbvalónak lenni, mint régenten volt Bocskai, Bethlen Gábor és Rákóczy fejedelmek idejében. 4. A karloviczi békesség alkalmatosságával elhalasztatott amaz nagy disrictus ; Karánsebes, Lugos és Lippa vidékinek, mely legalább is ezer falut foglal magában, ki kell pótlódni. 5. Ebben a fejedelemségben a felséges austriai ház maga fog az leányától leendő unokáiban uralkodni. 6. Ha az történnék, hogy Rákóczy fejedelem úr Magyarországban a maga jószágiban accomodáltatnék, így bátorságosabb leszen.

24o. Hetedik kérdés: Miért tiltatik, magyar feleséget ne vegyen? Felelet : Azért, a sógorság ne uralkodjék és grassáljon és hogy valamely privatus leánya nem érdemes a fejedelmi székre.

25o. Vagy utólszor. A többi, minthogy eléggé világosak, kérdéseket és feleleteket nem kívánnak, hanem csak mindezekre az Istennek áldását és a nagyhatalmasoknak, kiknek ez ajánltatik, kegyelmes magyarázatjokat ; mert tudják meg azt mindnyájan, valakik ezt olvassák, hogy a projectans ezeket a török, magyar és erdélyi dolgoknak csekély ismeretségéből, isteni félelemmel, az egész keresztyénséghez és magyar nemzethez való szeretetiből, ezen nagy szövetséghez és a császárhoz való tökéletes hűségéből, és végezetre igen jó igyekezetiből írta. Legyen pedig mindezekben az a földön, valamit Isten akar az égben. Amen!

Én jó uraim!

A lelki atyafiság és a ti mostani nagy hivatalotok kéntelenített engemet arra, hogy ezt az egy barátom jeles elméjéből származott projectumot nektek elküldjem, a ki is míg Istennek ez iránt való javallását nem látja, nem akarja magát kiadni. Éljetek vele, ha nektek tetszik ; én úgy gondolom, hogy e nélkűl valamelyeket cselekesztek, mindenek füstbe mennek s jégen építtetek. Ha méltónak ítélitek, elküldhetitek ezt Hollandiába, Angliába, hogy ott kinyomtassák. Én kérlek titeket, Bertholdi uron kivűl engemet senkinek ki ne adjatok. A ki vagyok nektek mindnyájatoknak jó Uraim,

Ao 1704. in mense Apr.

Atyátokfia és megismert
szolgátok.«

Én magam pecsételtem s meg visszapecsételtem. Ez annak a projectumnak igazán való magyar fordítása, ki bepecsételvén ugyan maga pecsétivel más subscriptio alatt küldött volna fel Panó nevü görögtől, nem immediate ő Felsége kezihez, hanem az electorok residensi kezekben, a kik a mostani pacificatiót ő Felsége és a magyarok között már alkalmas időtől fogva tractálják, a mely is így került napfényre, hogy Panótól

küldvén fel egy néhány pakét leveleket, a kiben olyan is volt, amint hallottam, hogy megírta volna ugyan Bethlen Miklós úr, hogy a generál miképen égetteti s pusztíttatja az országot, ezek és több uraknak lévén már kezekben Panónak sok levelei, az urak adtanak költséget is Panónak, egymást megróván; de midőn azon Panó nevű görög megindulását a generál halasztotta volna, Bethlen Miklós úr vissza akarta venni levelét és solide is urgeálta, Teleki Sándor úr által is fenyegetődzéssel is urgeálván visszaadását, a generál pedig meghagyta volt neki, hogy senki levelét vissza ne adja. Erre nézve ő megmondván a generálnak, mint urgeálja a levelek visszaadását, kire nézve suspicálódván a generál, a leveleket elvette és felszakasztván, úgy látták meg ezt a munkát és úgy fogták annak utána meg, és csak immediate ő Felségének küldötte volna, azért in jus ötet nem adtrahálhatták volna.

Aug. 5. Ma reggel felhozatván Bethlen Miklós urat, azt demonstrálá, hogy néki micsoda szüksége lett volna a bécsi documentumokra, ha annyira való exmissiója adatott volna, hogy meghozathatta volna; de mivel az iránt már volt deliberatuma, azért az iránt recursusa nem adattathatott. Annakutána exhibeálá azt a relatoriát, melyet maga mentségeül acquiráltatott volt, kiről mind engem és mind a többi statusokat nagyobbára megeskedtetett volt; de mind az urak, s mind a director animadvertálván azt, hogy nagyobbára a fassio mi közülünk és mi tőlünk való, nem lehetvén egyszersmind bíró és tanú, azért a mi irántunk való fassiója az incattusnak corruála, hanem a voxokon kivül a kik voltanak és találtattanak, azok olvastatának el. Az utrum pedig ezeket tartotta, a mint reflectálák:

Tudja-e, látta-e, hallotta-e a tanú, ha Bethlen Miklós úr amióta az ország az ő Felsége birodalma alá esett, ha igyekezett vagy munkálódott benne, hogy az ő Felsége hatalma és birodalma alól kiessék, és ilyen ártalmas, vagy akármi más ártalmas munkákat és írásokat tett volna; és ellenben, hogy a diplomának és egyéb hasznos munkáknak effectuálásában munkálódott és fáradozott-e? Annakfelette, hogy ezt a projectumot vagy törökkel, vagy akármely más idegen nemzettel, vagy mással is közölte-e valakivel? A mely tanúk meghagyattattanak, azok vallották mindnyájan, hogy ők ilyen vétkes dolgát nem látták, sem hallották; hanem, hogy mind a diploma, mind más hasznos dolgokban sokat szolgált, mind a császárnak, mind az országnak, azt bizonynyal tudják. De minthogy ezek a quaestióba nem forogtak és a director is előttem az dologról semmit sem allegált, ez igen keveset használván, csak kéntelenítteték de merito megfelelni, a minthogy exhibeála az archivumból kivett holmi actákat, kinek is némely része olyan volt, a kiben láttatott volna ennek a projectumnak némely részének mintegy árnyéka, vestigiuma, melyet együtt concludálván az urak és a generállal közölvén, ha neki tetszett volna, a császárhoz fel is küldöttenek volna; de mivel a generálnak nem tetszvén, abba múlt, és az archivumba betették, vagy letették azon okért, minthogy ez is nem használa semmit, nem lévén olyan, a ki aprobálta volna, és véle éltenek volna. Azért meg másokat exhibeála, t. i. a gubernium levelét, melyet az incattussal együtt

a generál consensusából irtanak volt az urak a császárnak, melynek continentiája ez volt:

A mostani megszoríttatott, és napról-napra mind alább-alább vergáló romlást, pusztulást, és a kuruczoknak nagyobb-nagyobb mértékben való elhatalmazásokat declarálván, implorálták ö Felségétől, hogyha lehetséges, ő Felsége maga szárnyai alatt tartsa meg ezt a nyomorult országot, ha pedig semmiképpen az nem lehetne, szokott édes atyai indulatja szerint a pacificatiónak alkalmatosságában a guberniumot és a több ő Felsége hűségében megmaradott úri rendeket is ő Felsége, ha úgy találna is lenni, consolatio nélkül ne hagyjon, és ne feledkezzék el rólok, hogy már mindenek oda lévén a kuruczoknak kegyetlenségök miá, maguk és maradékok a gyalázatos koldúlásra ne jussanak, — sőt ha lehetséges volna, és a pacificatio tractája alkalmatosságával annyira való armistitium lehetne, hogy innen is valakik az urak közöl admittáltatván oda, ő Felségének örök hálaadással megköszönnék.

Ezt a levelet tévén fel szegény rab úr, mintegy scopussal magának, mintha e lett volna fundamentuma projectumának, és ehhez csak valamit adott volna többet, melyből azt concludálta, hogy minthogy az urak is ő vele együtt projectizáltak ő Felségének, és ő csak valamivel írt többet: azért ha az urak nem, ő is ne condemnáltassék; de minthogy egyik az, hogy az urak azt a generál hirével és nem másuvá küldötték, harmadik, hogy nem rosz, hanem minden jó dolgot irtanak volt ő Felségének, kit akárki jóváhagyhat: azért ehhez a maga titkos és sokkal nagyobb machinatiókat tartó projectuma ehhez nem járulhat, és hozzá sem hasonlíttathatik; nem is lévén sem ennek az írásnak, sem a guberniumnak semmi köze a cancellarius projectumához, hanem a magáéról adjon számot és mentse magát alóla. Ezek noha egynéhány órát foglaltak el magokkal, mindazáltal a merituma az lévén az eddig folyt dolgoknak, csakugyan kényszeríttették de merito magát defendálni, a minthogy sok szók és allegatiók után maga projectumának explicatióját sub nomine apologiae így írásba tévén, másodszor a director allegatiója ellen is hasonló refutatiót papirosra tévén, maga procurator Sándor Gergely által eképen olvastatta, a mint itt következik«:

A szerencsétlen ösz kanczellár gyökeres védelmének értelme röviden ez:

1. Valamely akár hadi, akár politikai, akár financzialis dologról irott értekezést vagy könyvet irója oly czélból szokta közre juttatni, hogy azt annak olvasója megfontolván, ha tetszik használja, ha nem, tegye félre és az ily iratok nemhogy büntetésre méltók lennének, sőt még a fejedelmek részéről is kedvesen fogadtatnak, sőt meg is jutalmaztatnak.

2. Megtörténik, hogy az ily művek szerzői nevöket elhallgatják; mert az igazságot nem mindenki tűri, sőt az illető esetleg ha felfedeztetik, büntetés alá is eshetik.

3. Az pedig, hogy az illető jóakaratból szerezte művét, először meg lehet tudni a személyből, mert a milyen a szerző, olyan a műve is. Meg továbbá magának a dolognak igazságából, mert az igazság az, a mely szereti a világosságot, képviseli a nép véleményét, pedig azt szokták mondani, hogy »vox populi, vox dei.« Meg harmadszor abból, ha a műből szabadság és nem

hizelegni akarás tűnik ki. Negyedszer abból, hogy ha kitűnik, hogy nem magánérdekből irták és a komoly anyagnak feldolgozása nem affectált, hanem őszinte.

Miket ekként előadtam, a »Noé galambjára« alkalmazzuk, kitünik, hogy vajjon csakugyan galamb-e az, vagy pedig holló.

A következő pontokban a kanczellár az I. Ferdinánd óta történt eseményeket és szerződéseket ecseteli, feltüntetni kivánván abból, hogy a »Noé galamb«-jában ajánlott szerző részhez hasonlók Erdély és a magyar király között épen nem voltak példátlanok, sőt Izabella és János Zsigmond, később pedig különösen Báthori Zsigmond idejében, kinek nejűl osztrák főherczegnőt adtak, épen az övéhez hasonló terv volt kilátásba helyezve; egyszersmind megemlítvén, hogy a töröknek történt adózás nemcsak Erdély részéről volt meg folytonosan, hanem még a magyar királyok is kénytelenek voltak néha a töröknek adózni.

Ezután az Apaffy halála utáni korszakra menve át, elbeszéli azon szerződési kísérleteket, a melyek Erdély és az austriai ház között megkísérlettek és köttettek, és hogy ezek mindenikében biztositva volt az erdélyi protestánsoknak teljes vallásszabadsága.

Végre hangsulyozza, hogy Erdély biztonsága a porta részéről még mindig fenyegetve van s annak csendes birtoklása egyáltalában nincs biztosítva.

Az elmondottakból következtetve kijelenti, hogy jól tudja, miszerint sokan a »Noé galambjá«-ban azt hibáztatják, hogy az austriai ház elismert örökségét mintegy megtámadja: de hát a korábbi királyok is mint örökösök léptek föl és ennek daczára a körülményektől kényszerítve, kénytelenek voltak Erdélyre nézve szerződni s a többek között Ferdinánd saját leányát akarta nőül adni a nemcsak protestáns, hanem épen unitárius János Zsigmondhoz.

A mi a protestantismust illeti, erre nézve felhozza, hogy az osztrák háznak legbiztosabb szövetségesei az angliusok és hollandusok igen tetemes része protestáns vagy görög katholikus.

A mi a »Noé galambjá«-nak azon tervét illeti, hogy a leendő erdélyi fejedelem mindkét császártól megerősíttessék, például hozza fel Báthori Istvánt, kivel ugyanez történt. Ugyanez az eset áll a kétfelé adózásra nézve is; és hogy adózni nem szégyen, ha azt az ország biztonsága megkivánja, arra nézve mind a rómaiak, mind pedig az austriai házból származott fejedelmek adófizetéseit, kik jobbnak tartották ezt megtenni, mint áldozatúl esni az illető ellenségeknek.

A mi a tervezet többi részeit illeti, szerző tévedhetett, de a hibáért mind az Isten, mind pedig a fejedelmek meg szoktak bocsátani; mert akkor hova lenne a vélemény joga és ki merne tanácsot osztogatni a fejedelmeknek.

A szándék tisztaságáról csak Isten itélhet, kié legyen a dicsőség és tisztelet mindörökké.

»Ezután — mondja Wesselényi — ismét exhibeála valami bizonyos irást, melynek continentiája eképen következik: Melyeket kivánt ő felségének felvitettetni, és ha iránta különböző votumok szakadoznának, az apellatióval kivánná felvitetni, az olyan különböző voxokat is, minthogy erről ugyan ő felsége is parancsolt kegyelmesen. Az irás pedig eképen kezdetődik és iratik, melyet ugyan elkezdvén olvasni, mindjárt apprehendálának az urak, ezt mondván, hogy ez a császárnak és nekik az országnak szól, azért interdicálák, hogy a vestra helyett sua-t irjanak és olvassanak.«

A felséghez irott esdeklő levelében mindenekelőtt saját szerencsétlenségit irván le, kijelenti, hogy azon iratra nézve, melynek szerzőjét még most meg nem nevezheti, ha a felség szine elébe juthat, teljesen őszinte vallomást fog tenni. Továbbá megemlíti azon iratokat, melyeket már a felséghez felküldött s melyek részint az ellene halmozott vádakra adott felvilágosításait

tárgyazzák, részint bebörtönöztetésére és annak módozataira nézve nyujtanak felvilágosítást. Ezután elbeszéli a Hammel Bruiningshoz intézett memorandum letartóztatásának történetét, mentvén magát azzal, hogy a felküldésre az is ösztönözte, hogy Rákóczi a guberniumhoz intézett iratában Erdélyről, mint sajátjáról beszél. A felküldésnek czélja pedig az volt, hogy azon esetben, ha az illetők hasznosnak és alkalmasnak látják, közöljék azt a felséggel, ha pedig már időszerűtlen volna, adják át a feledékenységnek. A mi a Rákóczi családot illeti, elmondja, hogy már édes atyja ellenséges lábon állott Rákóczi Ferencz nagyatyjával, II. Rákóczi Györgygyel és e miatt jószágait elveszté, Rákóczi György édes anyját súlyos fogságban tartá, őt magát pedig, mint gyermeket, Szebenbe zárva az ostromnak tette ki.

A mi a fiscalis directornak ellene intézett vádait illeti, hogy t. i. miért tette a közlést a hollandi követhez, miért oly módon a mint tette: arra nézve ajánlkozik, hogy Bécsbe juthatva a császár előtt oly előterjesztést fog tenni, melyet ő felsége bizonyosan helyeselni fog.

Tagadja, hogy az ő hütlenségének valaha csak árnyékát is ki tudná a fiscus mutatni. Mert az, kihez az intézve volt, ő felségének nemhogy ellensége volna, de épen közbenjárója a törökkel és Magyarországgal folytatott ügyekben; kivel mindennapi társalkodása Bécsben, mint különben is hitsorsosával és jó barátjával senki által nem elleneztetett. Különben is alkalmasabb egyént ő nem tud az erdély- és magyarországi dolgokra nézve, mint épen az ő felsége által megbizottakat. A dolog kényes volta követelte, hogy az indítvány idegenek által tétessék, és pedig minél előbb, hogy a veszélynek eleje legyen véve. Hiszen ő felségének akként esküdött hűséget, hogy barátjainak barátja, ellenségeinek ellensége lesz; úgy de az angol és holland követek ő felségének épen jó barátai és e két országban ő két évnél tovább időzött, mint az erdélyi protestánsok alma matereiben. De mit is ártana az a felségnek, ha szolgái közül valamelyik titokban akar jó szolgálatot tenni a helyett, hogy hizelkedéssel és jutalom reményében nyilvánosan lépjen fel oly dologgal, melynek sikerét oly úton kevésbbé remélhetné.

Ezután kéri a felséget, hogy emlékezzék meg a Leopoldi kötlevél ügyében tett szolgálatairól 1690-ben, továbbá az 1702-ben és más alkalommal benyujtott memorandumairól és tett szolgálatairól; különösen pedig azon kegyes igéretéről, melyet utoljára Bécsben létekor ő felsége e szavakkal tett: Ha az én szolgálatomban valami akadályod lesz, akár szóval, akár pedig irásban, mindig szabadon fordulj hozzám, én pártfogolni és védeni foglak. Végre emlékezteti a felséget azon titkos pecsétjével ellátott sajátkezű biztosító levelére, melyet mint legbecsesebb kincset fog utódaira hagyni.

Kéri a felséget, hogy tekintettel korára nézve is rettenetes börtönéből, hol senkivel sem közlekedhetik, sőt aludni sem képes, s azért esdekel, hogy őt a 62 éves öreget, már törékeny, de hű szolgát, adja vissza családjának és szabadságának.

Volt még egy rövid jegyzéke a fogoly kanczellárnak 1704. jun. 19-éről keltezve, melyben előadja a közte és Rabutin tábornok között történteket, hogy miként záratott ki a guberniumból és hivatalából a Telekyek 3500 márkányi ezüstjének pénzzé veretése ellen adott szavazatáért. E kizárás után való, hogy a Panónak adott iratokat visszakövetelte; de ez azt állította, hogy halálos büntetés alatt az meg van neki tiltva; különben az iratok érintetlenek. Annyi bizonyos, hogy azóta leveleit mindig feltörve kapta és Sallati nevű küldöttje sem ment fel Bécsbe, hanem Oláhországból visszatért Beszterczére Teleky Mihályhoz, és ezért történt, hogy őt gyanuba fogták, vejét Teleky Sándort pedig elfogták.

Az ő Panó-féle projectumáról egész junius 20-dikig nem volt szó, a midőn a gubernium küldöttei kijelentették, hogy az ő felsége ellen intézett üzelmei miatt Rabutin generalis és a gubernium őt fogságra itéli, és felszólították, hogy készüljön elitéltetése elé. Akton pedig így szólt hozzá:

Méltóságos gróf úr. A kormányszék megkeresésére Önt a vezénylő tábornok ő felsége rendeletére a legszigorúbb börtönre veti. Azért menjen azon helyre, mely számára elő van készítve.

»Következik ezen rab úrnak — folytatja Wesselényi — az országhoz nyujtott memorialissa, akkor, a mikor még a perfolyás . . . . volna.

A Méltsgos úr Gubernator Urhoz, és a Méltsgos tanácsi Rendhez és az egész Mélts. és Nemes Gyülekezethez ő Nagyságokhoz és ő Kegyelmekhez alázatos rabi instantiája gróf Bethlen Miklósnak.

Mélts. Gubernator úr, Mlgos Tanácsi Rend és egész Mlgos Gyülekezet, kedves bizodalmas Uraim s Atyámfiai!

Noha ezelőtt is Memorialemmel találtam vala meg Nsgtok és Klmeteket, melynek nem lehet most is nem inhaereálnom, mindazáltal kénytelen vagyok most ujabban csak igen röviden megtalálnom Nsgtokat, Klmeteket, úgy mint instans és nem peres, más dologról, úgy mint:

Csak minapi példa Nsgtok, Klmetek előtt, a szegény üdvözült Sárosi János uram dolga, kiről ezelőtt két esztendővel jövén a mi Kegyelmes Urunk ő felsége kegyelmes parancsolatja, hogy tisztitől priváltassék, arestáltassék és secundum leges iure persequáltassék. Midőn evocaltatott és proclamáltatott volna, elé álla s azt mondá: hogy ő az ő urával nem perel, hanem annak kegyelmessége alá submittálja egészen magát. Nem is perle, s nem is kényszerítteték pereini Nsgtoktól, Klmetektől.

Noha azért én felőlem ő felségétől olyan parancsolat nem jött, úgy tudom, mint Sárossy uram felől jött volt, mindazáltal ha jött volna is, vagy ha jönne is, én is azt mondom a mit ő szegény, hogy én atyámnál jobb kegyelmes úrral nem perlek, hanem bocsátom az én egész ügyemet az ő felsége kegyelme alá. Lássa ő felsége, cselekedje azt velem, a mi ő felségének jobbnak tetszik: iudicium, absolutio, poena vel gratia.

Ne kényszerítsen azért Nsgtok, Klmetek a perlekedésre, mely magával sok bajt, törődést és akadályt hoz rendszerint nemcsak a pereseknek, hanem a bíráknak is. Procuratorim is megbocsássanak ő Klmek, de bizony nem aequivalensek az Actorhoz ő Klméhez, és kivált in tam gravi et soli decisioni regiae reservata materia. Vide Resolut. Alv. Artic. 4. Melyben ha debito tempore Nsgtok, Klmetek valami opiniót concipiált volna, s concipiálna is, de ugyancsak annak decisiójának úgyis ő felsége által kelletik Bécsben végbe menni.

Én pedig azt a sok fáradságot és ambageseket mind abbreviálom és ő felsége előtt Bécsben absque omnibus exceptionibus de merito megfelelek, és bizom Istenembe, hogy ő felségének alázatosan megmutatom, hogy ennyi esztendők forgása alatt soha bizony sem irásban, sem egyéb akármi dolgaimban ő felsége ellen véteni nem igyekeztem, sőt mindeneket az ő felsége kegyelmes, és néha speciale parancsolatira ő felségéhez való igaz hűségből és jó intentióval cselekedtem. Ha pedig véteni találtam: hominis est labi, dei et regum est condonare, legyen szabad könyörgenem ő felségének.

Várom ezért ebben Nsgtok, Klmetek igazságát s atyafiságát mind Mlgos generalis úr előtt, mind pedig hogy Nsgtok, Klmetek irjon ő felségének felőle, cum omnibus circumstantiis, úgy a mint mind ő felsége, mind a haza ilyen vén, igaz szolgájáról illik írni, és mennél hamarább. Nem lehetetlen pedig engemet most is sub uxoris, liberorum et omnium bonorum, ac mei iuramenti conditione Bécsben bocsátani, generalis úrtól adjungált egy-két emberséges officirrel, ha másképen ugyan csak meg nem hinnék.

Avagy ha annak továbbra kell haladni, úgy ha csak a szebeni kerítésen belűl is Mlgos generalis úr gratiája által személyem szabadsága és ügyem oltalmazása s folytatása iránt hadd élhessek mindenütt az Apr. P. 2. Tit. 7. Artic. 5. törvénynyel, melyre mindnyájan hütösök vagyunk. Lám Sárossy urat maga ő felsége maga parolájára is felbocsátá az udvarba. Consuláljon ebben az én példámban Nsgtok, Klmetek maga, és édes maradéki

javának, mely ezen a törvényen áll, ez a törvény pedig ő felségétől is kegyelmesen diplomatice confirmáltatott.

Nagyságtokért, Kegyelmetekért imádkozó alázatos szolgája s atyafia

G. Bethlen Miklós.

Ismét a Mlgos Erdélyi Guberniumhoz bizodalmas instantiája Gróf rab Bethlen Miklósnak.

Méltóságos Gubernium, kedves bizodalmas Uraim s Atyámfiai!

A mint director úr több allegatiói között nekem azt veti vétkűl, hogy a projectumot Klmetekkel nem közlöttem, bizodalmasan kérem Klmeteket, azért Klmetek maga despectusának, vagy én Klmetekhez való diffidentiámnak ne tulajdonítsa, hanem adjon helyt, hitelt azoknak a ratióknak, a melyek in apologia a director 11 objectiójára, és másutt feleltetnek; annakfelette emlékezzék meg kegyelmetek, kérem, az én 15 esztendők alatt a guberniumban tett sok szolgálatomról és hogy a több munkáim között a guberniumnak Mlgos fizetést, residentiát, jószágot szerzettem; jusson eszekbe Klmeteknek, hogy atyafiak vagyunk és hogy Klmetek is, mint szintén én pecuniája, nyelve és szerencséjére nézve olyan eleshető ember; nem mondjuk-e mindennap az imádságban: »És bocsásd meg a mi bűneinket, miképen mi is megbocsátunk ellenünk vétetteknek«; condonáljuk hát egymásnak az offensákat, melyek között ne neheztelje Klmetek békességes tűréssel meghallani azt, a mit a kénytelenség mondat ki én velem. Hogyha a 3500 girárúl irásba adott opinióm alkalmatosságával a tanácsból ki nem tiltattam volna, én az én Sallati András nevű szolgámat Bécsben nem kényteleníttettem volna küldeni, bizony nem is küldtem volna; mert az én szegénységem szerint azzal a költséggel én sokáig beértem volna, ha az kettő nem lett volna, az elküldött szolgám öcscsének Sallati Jánosnak, a vőm Teleki szolgájának és magának fogsága nem lett volna, mert hire sem volt még akkor a projectumnak, abban is pedig nékik mi részek? Ha ezek nem estek volna, nem lépett volna a dolog, az én hozzám másunnét már mintegy megsententiáztatotthoz jövő leveleknek felszaggatására, de mind felszaggatva küldi vala meg Klmed Gubernator úr én nékem a leveleket, melyet bizony keservesen fájlaltam, úgy tetszik méltán is ante convictionem, mert az én suspensióm is Klmetektől usque ad decisionem aulae iudicáltatott a két itélő mester által. Ezek a praemissák szülték aztán azt, hogy a mi a gubernium felállításától fogva annyi esztendeig egy tanácson sem esett, az én Bécsbe menő fasciculusom felszakasztatnék és a projectum belőle kivétettetnék; ha nem Bécsbe, hanem másuvá szóló volt volna, és ha nem olyan ő felsége s a gubernium hiteles szolgájához, mint Szentkeresztihez dirigáltatott volna, még sem csodálnám annyira; kérem Uraim bizodalmasan Klmeteket, quo iure lehettenek ezek egy, eddig sohasem suspectus cancellariuson. Tudja Klmetek in anno 1696 és 97-beli Klmetek gubernium én velem való szomoru processusit, Csáki László követségét, az én fejérvári s tordai szenvedésemet. Tudja Kegyelmetek a Lónyai per alkalmatosságával micsoda vádakat tett Klmetek én ellenem a felséges udvarban, mely ma is in suspenso vagyon oda fel. Mindezek az udvarban s egész Erdélyben tudva lévén, itélje meg Klmetek bölcsen és lelkesen nem az ilyen praemissákból fog-e itéletet tenni mind az udvar, mind a haza, mind a posteritas. És a mostani casusomról is, nyavalyás Szász János ugyan bizony eláradott bűnös ember volt, mégis azt hallom én a ministerium s mások is azt mondották: »Isti Transylvani sunt crudeles, consumunt se ipsos.«

Mint azért azelőtt is mondották s kértem Klmeteket, úgy most is bizodalmasan kérem, sok előszámlálhatatlan ratiókra nézve, igyekezzék Klmetek ezt az én, nemcsak az én, gubernium uniójának, salusának megháborodott forrását per prudentiam et charitatem megtisztítani, Mlgos generalis

úrral együtt, úgy hiszem, mind ő Excját, mind Klmeteket az ő felségéhez való zelus és nagyobb gonoszoknak félelme vitte volt arra, a míg meglettek, de mikor már ártatlanságom apologiámból világos, ő felségéhez való zelusának is Klmetek már satisfacialt: bocsásson el, bizony mentől hamarább ez leszen mind ő felségének annál kedvesebb, mind Mlgos generalis úrnak és Klmeteknek hazástól és házastól, egy szóval tam publico quam privato omnium jobb leszen és hasznosabb; én és az házam is azt szolgálja meg Klmeteknek és a Klmetek maradékinak. Isten is megáldja érette Klmeteket, ha ártatlan társát megvigasztalja.

Ezek után ismét más memorialét is adott be megsententiáztatása után, melynek titulusa ez:

Az én szerelmes Édes Anyámhoz, Nemes Erdély Országához Alázatos Suplicatiója

Minap főcancellarius s gróf, most pedig halálra sententiáztatott Bethlen Miklósnak.

Mlgos országi gyülekezet, és a kik itt nem vagynak is, a nyomoruságok özönvizében Noé bárkája módjára hányattatott édes hazám, szerelmes édes anyám, nemes Erdély országa!

Jusson eszedbe, én a te fiad az én erőtlenségemhez képest az én ifjuságomtól fogva törvényidért, szabadságidért és az igazságért mennyit igyekeztem munkálkodni, mely miatt sokszor nagy embereknek gyülölségét is, és nemcsak sok esztendőkig való becsületbeli hátramaradást, hanem ezelőtt 28 esztendőkkel tömlöczöt, vasat és tisztemnek elvételét szenvedtem, melyek is hogy méltatlan estek rajtam, tudja az egész ország.

Emlékezzél meg édes anyám, mennyi követségeket és útakat vittem életem nagy veszedelmével végben éretted.

Vajjon in anno 1690 nem olajfa levelet hozó galamb voltam-e a diplomában, melyet noha én reám nem bíztak volt, de tudtam, mivel tartoztam édes anyámnak; vajjon nem az-e minden lelki és testi szabadságodnak s megmaradásodnak oszlopa?

Becsületes szász natio, vajjon nem az-e Klmeteknek az előtteni igájának elvevője?

Mihelyt felérkezém Bécsben, legelső gondom volt, hogy a felséges Badensis herczegnek ordere jőjjön, hogy ez országban semmi hostilitast ne kövessen. Ugy marada meg a haza.

Ugyanakkor hozzám a generalis amnestiát a más fél mellé mentek számára, a honnét lőn az, hogy senki akkor egy talpalatnyi jószágát nem veszté el.

Azután in anno 1696 én általam ada Isten és ő felsége 20,000 forint készpénzt könyebbítést a hazának, úgy a guberniumnak fizetést, jószágot és nagy méltóságot.

Ha szabadságomban volnék, elé adhatnám és bizony elé is adnám eleitől fogva minden irásimat és világ eleibe merném terjeszteni és megmutatnám, hogy édes hazámnak igaz fia voltam; a mint erről maga ő felsége is in anno 1698 az országnak irt levelében kegyelmesen adtestált vala nékem, mely az ország között is elolvastatott akkor.

Ebben a mostani projectumban is ha én édes hazám nem a te jódra, hanem gonoszra igyekeztem, az Isten nekem kegyelmes ne legyen soha.

Ganéj dombja lévén, nem teszem Samuelhez magamat, de az én ilyen vénségemben esett romlásom kényszerít, hogy mint édes anyámat emlékeztesselek és kényszerítselek, Isten, az angyalok és a király és annak is, ki hatalmas biró a conscientia előtt, erre az igazságra és irgalmasságra, hogy mutasd meg énnekem.

Nemhogy nemes embert, de csak más jobbágyát is kit verettem én meg, kit nyomorítottam meg ajándékon, vagy erővel, kitől mit vettem el, kinek fordítottam el az ügyit, avagy csak tudva és szántszándékkal kit csaltam, kit rontottam meg? Miben voltam édes anyám terhedre, bántódásodra? Tisztemben nem igyekeztem-e tehetségem szerint híven eljárni? Jőjjön elé akárki, hadd kövessem meg.

Nézd meg édes anyám az én házamat, nemhogy én gazdag volnék, de vagyok rettenetessel adós. Volt-e, vagyon-e, leszen-e Erdélyben ilyen romlott ház mint az enyém? Ha Isten, a császár és az én édes anyám, Nsgtok, Klmetek én mellettem való irása, törekedése meg nem vigasztal. Lám azt Szász Jánossal is, nyavalyással elköveté Nsgtok, Klmetek.

Azért az Isten nevében és idvességére, és hazánk megmaradására kérem s alázatosan kényszerítem Nsgtokat, Klmeteket, gondolja meg, qui stat, videat, ne cadat és maradok Nsgtok, Klmetekért imádkozó boldogtalan megsententiáztatott rab szolgája és atyafia

Néhai gróf és főcancellarius Bethlen Miklós.

Ugyan ezek után az acták után, midőn mindkét felől eleget allegáltanak volna, adhaereálván a director most is csakugyan elébbeni exhibitáit és allegatióit, végre mindkét felek kimenvén és a gubernium is magok részekről külön menvén meghagyák, hogy a szokás szerint irásban adjuk be voxainkat, a minthogy kiki maga értelmét papirosra tévén, én is a többi között a magam voxát irásba letévén, másokkal együtt eképen irtam vala le:

»A mint ennekelőtte is a generalis kivánságára papirosra irván declaráltuk magunkat országúl, hogy azt a cancellarius úr projectumát nem aprobáljuk, melyben én most is inhaereálok, annyival is inkább, hogy noha nem ő felsége ellenségének, hanem confoederatusa követjének küldötte volna, de ugyancsak nem tulajdon maga kezében, mert ha úgy lett volna és meglátta volna ő felsége bölcs itélete szerint, azután meglátta volna, ha valamely részében aprobálta volna-e azt a projectumot, vagy rejiciálta volna. Azért ha a poenát, mely intentaltatott, mitigalhatta: én jó lelkem szerint azt itélném, hogy a rab úr legyen ez mostani arestumában in moderno statu és ő felsége eleibe fölvitetvén a processus, minthogy ő felsége ellen vétett, ő felsége kegyelmesen determinálja poenáját, ezt tartván az ő felsége kegyelmes resolutiója is, melyet Alvincziana resolutiónak hívnak.«

A mint pedig mások voxát is értettem, ehhez majd hasonló értelemmel volt irva; ellenben a gubernium, itélő mesterek és az egész universitas simpliciter condemnálván, az intentált poena szerint megsententiázta; mikor pedig a voxokat az urak megvizsgálták volna, látták, hogy mi módon irtuk, egyszer kiizenének az urak és izenék, hogy a statusoknak voxok nem secundum allegata et approbata lett; mert azt senki sem intentálta ellene, hogy vagy tisztitől priváltassék, holott nem is vagyunk azzal szabad, minthogy ő felsége adta; némelyek örökös rabságra, holott ezt is senki nem intentálta ellene. Azért egyáltalában azt kivánja a gubernium, hogy vagy absolutiót az incattus allegatiója szerint, vagy capitalis poenát a director allegatiója szerint itéljünk és voxoljunk; azért más napig gondolkozván felőle reggel felgyüljünk és concludáljunk. Ezek után a rab urat lekisérék és magunk is eloszlánk.

6. Ma is felgyülvén a gubernium ismét kiizene és az Alvincziana resolutiót, kin is mi magunk votuminkat fundáltuk vala, aképen refutálá, hogy látja a gubernium, hogy csakugyan annak inhaereáltunk, holott ha a szerint cselekednék a gubernium, akárkit közülünk megfogván akármely suspicióra és ő felségének csak opiniót küldenek a resolutio szerint és míg hírünkkel lenne, el is ütnék a fejét a statusok törvénytétele nélkül is.

De ezzel a gubernium nem akarván élni, hanem a régi megrögzött jó szokás szerint akarta a statusok előtt ezt a dolgot is folytatni; de úgy látja, hogy ezt a jó régi rendet és szokást ma akarjuk eltapodni, és magunk szabadságát elrontani, kinek a gubernium sem Isten, sem ember előtt oka ne legyen.

Ezek után az úr Haller István úr is fenn lévén a generálnál az urak parancsolatjából, elömondá a generálnak fulminans izenetit ily szókkal: Igen akarja ő Excja, hogy megtudhassa az embereknek geniusát és megismerhesse, kik legyenek az ő felsége hívei és kik nem; egyébiránt azt ne gondolja senki, hogy úgy légyen a dolog, mint Szt.-Pállal, hogy a bennlévő magyarok erőt vegyenek az ő felsége vitézin; mert van annyi cavalleria és infanteria, hogy még velünk bírhat ő Excja; mert készebb egyedül maradni ebben a városban az ő felsége hűségében, mintsem az ö felsége ellenségével és árulójával együtt lakjék. Azért egyáltalában ő Excja azt csak megkívánja, hogy resolváljunk categorice: vagy absolváljuk az incattust, hogy ha ártatlan, hadd szabaduljon, ne nyomorogjon, vagy ha bűnös, pronunciáljunk ellene, de a kettő közül csak meglegyen egyik, mert harmadikat nem acceptálja, ennek egyiknek pedig csak meg kelletik lenni, mert azt megkívánja.

A midőn már mind a gubernium declaratióját, mind a generál fulminans izenetit a statusok meghallották volna, elkeseredvén lelkekben sok keserves discursusokra fakadának, kiben is alkalmas ideig haereálván, végre beizenénk nagy félelmünkben, hogy a gubernium vagy küldje ki a voxokat, hogy a ki másképen akarja írni, hadd írhassa, vagy cselekedjék valamit a gubernium, hogy egy dologról kétféle voxunk ne találtassék, a minthogy a gubernium visszaizené, hogy holnap reggel minden ember felhozván a maga voxát, mikor azt beadja, akkor a másikat égesse el; ezt concludálván eloszlának a statusok.

7. Ma reggel felgyűlvén a statusok és a gubernium, kívánák, hogy catalogus szerint menjünk be az urakhoz, és a voxokat beadván, az előbbenit égessük el; noha ez nagyon contra iura regni vagyon, hogy voxunkat revocáljuk, mindazonáltal úgy látom, erre bennünket a mi nagy extremitásunk kényszeríte, kitől az Isten még a maradékinkat is oltalmazza szt. fiáért. Az én másodszori voxom ez volt:

»Én a tegnapelőtti voxomban a dominus incattus ellen intentált director úr poenáját, noha mitigáltam vala, mindazonáltal, minthogy most már látom, hogy nincsen nekem facultásomban az intentált poenának mitigatiója (ezt pedig én értettem az erről való parancsolatról), hanem vagy absolválnom vagy condemnálnom kelletik: azért minthogy én a projectumot is hibásnak és így a projectatort is lelkem sérelme nélkül vétkesnek mondhatom, és így vétkesnek tapasztalván, mintsem én absolválhassam, inkább condemnálom, tovább való dolga ő felsége kegyelmes gratiájában állván.«

A több főrendek is majd ilyen színnel írván le magok voxait, a mint ezt bevittük, a másikat kiadván, elégettük; a kinek pedig valamely

homály találtatott voxában, azt egy nehányszor vissza meg visszaadták és njonnan iratták; úgy hogy volt olyan a főrendek között, hogy hatodik voxot is megírt az nap, és a hetedik maradhatott benn, kiért az Isten legyen irgalmas, kegyelmes és ne büntessen meg bennünket! Ezeket már összeszedvén, igen könnyű volt combinálni a voxokat; mert nem sok volt, ki benn hagyta volna elöbbeni voxát, hanem csak vagy három, és megparancsolván az ítélő mestereknek, hogy a sententiát holnapra elkészítvén készen tartsák, mert felhozzák Bethlen Miklós urat.

Ugyanezek után jöve fel a szegény rab úr fiacskája egy memorialét térden állva adván be az országnak, kin sokan és többire mind elkeseredtünk vala. Isten oltalmazza a mi maradékinkat ily szomorú állapottól.

8. Ma felhozván a szegény rab urat, a deliberatumot elolvasák, t. i. a notabeli poenának minden mitigatio nélkül való poenáját; kin nyavalyás miképen consternálódott, akárki elgondolhatja, a minthogy felállván nyavalyás és feltartván kezeit az égre, felkiálta és monda: Ur Jézus, Istennek szt. fia, légy irgalmas, kegyelmes, mert azt nem érdemlettem; annakutána előszámlálván mind ő felségének s mind hazájának sok hasznos szolgálatját kérdé, hogy valaha kit bántott meg, kit vert meg, vagy valakitől vagy ajándékon vagy erőszakkal kinek mijét vette el valaha, azért azt érdemlette mégis. Ismét azután is felkiáltván monda: Reformata religio, te miattad halok meg! Uram Jézus Krisztus te éretted halok meg!

Ezek után a procatori apellatiót iraták be, ki ellen ismét a director contendála, hogy in flagranti kapatott etc. azért nem admittáltathatik az apellatio; amazok viszont replicálván mindkét felek kimenének; aziránt is discurálván az urak, a dolognak repraesentatiót senki nem denegálta ugyan az urak közül, de az ítélő mester distinguál, eképen magyarázá: hogyha csak repraesentatio leszen, a sententiát oda írják, és az apellatát nem; de ha az apellatát oda írják, mind a processusival egybe onnan a sententiát kihagyják, mert azt ő felsége ujonnan törvényesen revideáltatja; azért a voxokban distinguálják. Ez annyit használa, hogy lument vévén az emberek, által érték az emberek cautióját. Ezt is mikor már voxra bocsátották volna, írásba adók be voxainkat. Az én voxom röviden ez volt:

»Én a magam tetszése szerint, ennek a causának apellatióját, cum tota sua serie et processu ő felsége eleiben transmittálom.« Úgy hiszem, nagyobbára a statusoké mindinkább ilyen színű volt; hanem a szászok a demonstratiót sine apellatione voxolták. Ezek után most csak levivék a szegény rab urat s magok felmenének a generálhoz agratulálni az imperiumi nagy győzedelemnek.

9. Ma is felgyülvén az ország, a kik még azt a sok pecsétű proscriptiót nem subscribálták volt, azokkal subscribáltaták. Azonban újabban a szegény Bethlen Miklós úr fiacskája és a menyecske leánya Teleki Sándorné több apró gyermekivel szegény asszonynak, újabban mind térden állva adák be az országnak, keserves siránkozással sírván mindnyáján és reménykedének az apjok mellett és az árvák mellett, kin mindnyájan igen

megkeseredvén és a praesidens a memorialét töllök elfogván, magokat kéznél fogva felemelők.

13. Ma reggel az ország felgyülvén, a gubernium kiizene a statusoknak, hogy a gubernium is a Bethlen Miklós úr dolgában a repraesentatiót nem ellenzi, söt igen is elköveti; de hogy a statusok azt írták votumokban, hogy cum tota sua serie et processu felmenjen, abban ez a difficultas van, hogy ha odafel újabban törvényesen revideáltatnék minden causa, tehát egynek se szakadna ide alá vége, a mely azelött sem volt soha szokás; azért a kik jobban gondolkoznak, és meliorálni akarják voxokat, négy órakor hozzák fel ma voxokat, a másikat vegyék ki, a kik pedig benn akarják hagyni, hagyják benn; egyébiránt a gubernium oka ne legyen, ha kinn valami inconvenientia esik, kin mindnyájan elcsodálkozván. többire fohászkodásokkal mintsem valamely kemény szókkal, magok szomorú sorsát deplorálák.

Délután ismét felgyülvén az ország és statusok, kiizenék az uraknak, hogy az új voxokat adják ki a statusok. Én azért a magam voxát, miuthogy láttam e dolgoknak mivoltát, megírám és a másik voxom után ezt írtam újabban, melybe ha vétettem, az Isten legyen irgalmas, kegyelmes. A voxom azért most utolszor ez volt:

»Ennekelötte is a mióta ez a dolog fennforog, én azon igyekeztem, hogy mind az ő felsége szolgálatját s mind a magam kötelességét elöttem viselvén mindkét részről eleget tegyek, a minthogy a generalis úr ő Exeja kivánsága és a haza törvénye szerint, a bírói tisztemet elkövetvén sententiát pronunciáltam és akkoron is megírtam, most is azt írom, hogy élete, halála az ő felsége kegyében áll a megsententiáztatott rab úrnak.«

Mások is hasonlóképp moderálván maguk voxokat, némelyiknek kétszer is visszaadták voxokat, mindaddig, a míg úgy írták, a mint az uraknak tetszett, kit az Isten ő felsége kegyelmesen bocsásson meg szt. fiáért; már hogy melyik vox lesz bővebb, megválik, holnapra hagyák, hogy felgyüljünk reggelre.

14. Ma reggel feljövén az urak és az ország is felgyülvén, a kiknek voxokat rejiciálták volt, azok az új voxokat az urak kivánsága szerint reformálták és beadták és a kiknek betegségök miatt nem lehet fenn lenni, azoknak is maguk votumokat deákok által kivévén azokat is a többivel együtt combinálták. Ezek után az urak kijövén az ország közé és a rab urat is felhozatván, a deliberatumot elolvasák, melynek continentiája ez volt: In forma apellationis a causa nem transmittáltathatik, hanem a sententia a processusnak brevis demonstratiójával felvitetik; ezt ugyan megköszönvén, mégis instála, hogy élete felöl is ő felségének a statusok instáljanak és a generalis előtt is hogy passust adván egy expressusának hadd küldhessen fel, a ki által instálhasson ő felsége kegyelmes lábai előtt. Ezekre mind ráigérvén magukat az urak és a statusok egyenlő akaratból, a minthogy a voxból ugyan nem ment ki, mindazonáltal felkiáltottanak az egész statusok, és javallották is mindnyájan.

Annakfelette azt is az urak proponálák, hogy minden reformata

ecclesiának nagy és legfőbb curatora lévén, oda is feles summával adós, mind pedig több helyekre és nevezet szerint G. Apor urnak is, azért ezek is a sententiába bele irattatván, ha a dolog ő felsége előtt nem succedálna is, legyen emlékezetben, hogy ante fiscum ezek is mint creditorok a rab úr bonumiból contentáltassanak. És még annakutána is ő felsége előtt a statusok és az egész ország instáljanak, hogy nem másra, hanem gyermekire maradjanak.

Mindezeket előtte declarálván, úgy látszék, hogy rész szerint valamennyire consolatióval tére meg, de mégis gubernator urnak, Apor úrnak és Haller István urnak külön-külön memorialist adván be, kéré ő klmeket, hogy szállásokon olvassák el csendességben; a mely memorialeban a mikor Apor úr beletekintett volna, szabadkozni és esküdni kezde, hogy soha semmit ö klme ellen valamely rancorból az igazságon kivül valamit cselekedett volna.

Utoljára instála azon, hogy az Istenért igyekezzék úgy repraesentálni ő felségének a dolgot, hogy hadd láthassa meg ő felsége is, ha méltó-e ő gratiára vagy nem; és annakfelette ezen szörnyü szoros rabsága is hadd könnyebbittessék meg, avagy csak hadd conferálhasson nyavalyás cselédivel, kire is igérék magokat közönségesen, melyre minden embert ugyis kényszerite, a mint (kitől Isten mindencket oltalmazzon) magával olyan casusban kivánnának cselekedni másoktól.

De a midőn ezeket Haller István úr reportálta volna, igen megindult rajta felettébb; már mint lesz, Isten tudja.

Ezután lön értésemre, hogy a generál azt kivánja, hogy a gubernium facultálja ő Nsgát és adjon testimonialist róla, hogy a gubernium consensusából lett a dolog és ő Excja exequáltatja a cancellariust; de a gubernator azt resolválta, hogy ők bizony nem, mert nekik megöletésére nincsen hatalmok, hanem addig a míg facultasuk volt, addig, úgy mint a törvénynek végéig elkövették tisztöket; hanem már ő felsége kegyelmében legyen dolga. Annakutána azt is kivánta, hogy a sententia irással siessenek, hadd küldhesse fel hamar, hogy resolutiót vehessen róla. Immár az Isten miképen dirigálja ezt a dolgot, az ő fölsége titkában áll, csak mi menekedhetnénk meg immár ettől a dologtól.

15. Ma reggel felgyülvén a gubernium az ő Exja izenetit és kivánságát eléggé megruminálták és némelyek a gubernator úr instructiójából interpretálák, hogy executiója is meglehet, söt abutál vele az úr, ha posthabeálja; de az úr absolute resolvált, hogy nem cselekszi; söt ma fülem hallatára azt mondá, hogy noha ő Exjával correspondenter és nem dependenter parancsolja hogy legyen ő felsége: mindazáltal most hatalmában vagyon ő Excjának, de mégis inkább akarja, hogy ő Excja törvény nélkül ölette meg, ha úgy kellenék is lenni, mert a jószága gyermekire maradna; de ha netán ő felsége öletné meg valamely cselekedetért, úgy jószágait is örökösen ammittálná.

19. Ugyan Akton urat most este küldé ide a generál az úrhoz, izenvén, hogy a cancellarius sententiájával siessenek; melyet is cum toto

robore írjanak be, hogy lássa meg ő felsége, mit vétett, miért fogták és miért sententiázták meg; melyre az úr replicála, hogy ma minden bizonynyal elkészül, és kére is Akton úr a generál szavával, hogy a generálnak is megmutassák, hogy hadd láthassa, mint írták, és mit visznek fel.

24. Ennekfelette ma az országot is összegyűjtötték vala és az urak kiizenének, hogy már a cancellarius sententiája elkészülvén a régi szokás szerint a miképen felvitték a fejedelmeknek és repraesentaltatták a két ítélő mester által, így most is, hanem a felöl beszélgessenek a statusok, hogy micsoda szókkal adják fel ő Excjának; erre kívánák a statusok a guberniumnak is jelenlétét, a minthogy ki is jövének az urak és midőn egy darabig discuráltanak volna felőle, tetszék hogy a három natio küldje maga deputatusait a guberniumba be, hogy együtt munkálódják azon dolgot, a minthogy választának is engemet, Teleki Lászlót, Haller György, Kornis Zsigmond, Lázár György urékat és a szász natióból az új király bírót, Vebert és az új polgármestert Tajcsot. Ezzel az urak bemenének, de egynéhányan megfogván a statusok közül Teleki László urat, megmondák neki, hogy úgy legyen a dolog, hogy ők nem recedálnak a deliberatumtól; abban pedig az van, hogy noha in forma apellationis nem lehet ugyan felmenni, de a sententia repraesentáltatik ő felségének és nem hogy a generalisnak. Ezzel bemenének, és Teleki úr a guberniumba megmondá ezeket a szókat, kin felindúlván az urak, kérdék, kicsodák mondották? ijedtében amaz egy nehányát megnevezé, melynek ugyan nem kell vala lenni; mert a kiket itt egyszer notálnak, nehezen mossa le magáról, mint mi is a mint vagyunk egynehányan. Ezzel nagy haraggal kiküldék az urak a praesidenst és minket is deputatusokat, hogy izenvén, hogy a kik ezeket izenték, csinálljanak magoknak conceptust a mint szeretik és hozzák fel; de amazok kiijedvén belőle, többire mind kitagadák magokat, kivált a szász és székely beizenének, hogy ők minket és a guberniumot mi velünk együtt authorálják, hogy a conceptust csináljuk meg, a minthogy bemenvén ismét, hát a gubernium már egy írást készen tartott, kit el is olvasának előttünk ha tetszik-e, melynek summája az vala: Noha bizony nemcsak hogy a gubernium és ország ezt a törvényt és ebben a törvényben mindenekben az ő felsége szolgálatjára, az igazságra és maga kötelességére vigyázott, úgy is akarta mindenekben folytatni, a minthogy végére is vitte, és sententiáit meg is íratta, melyet minthogy a régi jó szokás szerint a fejedelmeknek szoktak vala repraesentálni, úgy most immediate ő felségének kellenék küldeni, minthogy ő felsége ellen vétett; de minthogy a mostani conjuncturák azt nem engedik, hogy oda felküldhessék, minthogy hallották ő Nsgát a mostani állapothoz képest plenipotentiariusának lenni ő felségének: ezért oda küldték fel a sententiát a két ítélő mester által; elhivén azt, hogy ő Nsga mindenekben az ő felsége szolgálatját ez mostani időkhöz képest, mind az igazságot, haza törvényét és szabadságát meggondolván, szabadságában legyen itt executióban venni, vagy ő felségének felküldeni. Ezt elolvasván, senki is nem mere ellene szólani, minthogy már általláttuk vala, hogy ha meg akarja öletni, tőlünk való féltében bizony

megöleti azonkivül is. Azért ez ellen az írás ellen mi nem szólván, kivivék és a statusok előtt is elolvasák, kire ugyan némelyek szólván, voxra mene a dolog, de a nagyobb vox helybe hagyván, rajta meg is állának és a két itélő mester kezébe adván, hagyák hogy mindjárt felvinnék mind az izenettel együtt.

Azonban más rendbeli követeket is választának fel az egész ország képében, úgymins Teleki László, Kornis Zsigmond, Pernyeszi Zsigmond urékat és egy szász követet, a kik az itélő mesterek kijövetelek után accedáljanak a generálhoz és az ország s a gubernium nevével instálának azon, hogy adjon passust ő Nsga, hadd küldhesse emberét fel mellette, és az ország is hadd instálhasson ő felségének mellette, élete és jószága mellett. A minthogy mindezeket már praevie tudván, meghallgatta; a sententiát is acceptálta és azt resolválta, hogy addig nem tud mit választ adni, hanem elsőben hadd nézze meg az actákat, és azután az országnak választ izen. Immár Isten és az idő megmutatja, eventusa mi lesz; inkább reméljük, hogy így már itt megölik és fel nem megyen dolga, a mely úton consequenter többen is járhatunk. Isten óvjon bennünket veszedelemtől.

Szeptember 2. Ma reggel felmentenek az urak a generálhoz kilencz órakor, és amint mondják igen keményen bánt az urakkal a Bethlen Miklós dolga iránt, a minthogy lejövén onnan mondá az úr, hogy bezzeg ti megmenekedtetek tőle, de bezzeg mi rajta vagyunk.

Másfelől pedig ilyen dolgot értettem, hogy tegnapelőtt jött volna ember Hunyadról levelekkel, a melyekben írta volna a császár a generálnak, hogy Bethlen Miklós úrnak semmi baja ne legyen; immár mint machinálódnak, az Isten és a magok lelke tudja.

6. Ma voltam az úr Keresztesi úr látogatására és ott hallám, hogy Szentpáli Ferencz mondotta ő Klmének, hogy az életét köti belé, hogy a generál Bethlen Miklós urat meg nem öleti; már honnét vette, nem tudom, elhittem, oda fel hallotta.

Ime ez volt sorsa Erdély európai műveltségű államférfiának. Elítélték a legfenyegetőbb pressio hatalma alatt fej- és jószágvesztésre.

Gróf Rabutin igen jól tudta, hogy gróf Bethlen Miklós az egyetlen férfiú, kitől mind nagy műveltségénél, mind hatalmas összeköttetéseinél fogva Bécsben és külföldön egyaránt tartania kellett. A határtalan hatalmú katonai kényúr igen jól tudta, hogy, ha zsarnoki cselekedeteit, erőszakosságát és Erdélyben űzött iszonyú pusztításait, minők Akton által a székelység levágatása és annyira kipusztítása volt, hogy saját bevallásuk szerint, kivált a csíkiakra, még harácsot sem vethettek többé, és Tige által Enyednek és híres collegiumának ártatlanúl történt elpusztítása,

továbbá a Telekyek kincstárának erőszakos lefoglalása stb. a császárnak és magyar királynak füléhez juthatnak: akkor az ő uralmának vége lesz.

Ezekért kereste és találta ki azt az ürügyet, — mert egyébnek nem mondható — melyet Bethlen elfogatására és oly súlyos börtönöztetésére felhasznált.

Hogy milyen volt a rabúr börtönözése, azt mind saját irataiból, mind Wesselényi István részrehajlatlan leírásából részletesen ismerjük. Büzhödt levegőjű czellájába sem családja tagjainak, sem lelkészének, vagy bármely ismerősének is belépnie nem volt szabad. Nyomorúlt fekhelye fejénél és lábánál egy-egy fegyveres őr állott, kik éjjel és nappal óránkint kiáltó parancsszóval váltták föl egymást; sőt egy ízben, mint Wesselényi írja, midőn ablaka elé állva, melyen kilátni ugyan nem lehetett, miután alsó táblái el voltak zárva, a felső táblán át égre tekintve imádkozni kezdett: őrei egyike hozzálépett és meglökdöste, hogy az nem szabad; és midőn ez iránt a katona profost megkérdezte, az is igazolta, hogy az égre tekintés az ablakon keresztűl nincsen megengedve.

Rabutin ugyan dicsekedett, hogy Erdély fölött teljhatalommal van fölruházva; de ez aligha valószinű, kivált politikai functiókra nézve. Ha ez való lett volna, csaknem kétségtelen, hogy Bethlent ki is végezteti; de ezt nem merte megtenni. E helyett az történt, hogy Bethlen jóakarói kieszközölték fedezet alatt Bécsbe felvitelét, hol ugyan belebbezve volt, de teljesen szabad lábon védhette magát és úgy látszik, hogy sikerűlt is ügyét tisztáznia.

De háladatlan hazájába még a Rákóczy-féle kuruczhad szabadságharczosainak leveretése után sem tért többé vissza, hanem ott halt el, azon udvar közelében, melynek annyi fontos szolgálatot tett a nélkűl, hogy hazája érdekeit valaha háttérbe engedte volna szoríttatni. (1716. oct. 17-én.)

Az ősz »Noé galambja« tehát nem hozhatta vissza többé a béke olajágát Erdélybe, és nemzete javáért lángoló szívét idegen hantok takarják.

Szathmáry Károly.

KÉT MAGYAR KRÓNIKA.

E két krónika: »Murus Aheneus et antemurale totius Christianitatis, totiusque Imperii Occidentis Clypeus, ac maximum Propugnaculum Hungaria« czímű kézirati gyűjteményes könyvből van másolva. Ezen nagy folio alakú, papirra irott könyv, melyből a compilator nevét nem lehetett kitudni, igen szép, egyforma kézirással van irva s kétségkivűl 1632-ben lett befejezve. A különböző okmányok az eredetieknek megfelelő és különböző helyesirással vannak benne másolva. Megemlítem még, hogy egyes lapokon csinos tollal készített arabesque-rajzok fordulnak elő. A hazafias szellemű iró gyűjteményét az ország állapotára vonatkozó zsoltár-kivonatokkal kezdi, melyet II. Pius (Aeneas Sylvius) életrajzi adatai, leveleinek kivonatai követnek. Továbbá Corvin Mátyás és II. Lajos epitaphiumai. Decretum in Campo Rákos, de non eligendo peregrino rege 1505. stb. Mindenesetre azon véleményt táplálhatni, hogy e gyűjteményes könyv irója valószinűleg az Illésházyak valamely secretariusa vagy levéltárnoka lehetett. Az igen érdekes könyv tudomásom szerint a Mednyánszky-Majláth-féle könyvtárból származik.

A két utolsó előtti darab kétségtelenűl valamely korábbi példányoknak nem épen hibátlan másolata. Minthogy azonban ezen inkább elsietésből származott hibákat nem volt nehéz kiigazítani, közöljük azokat lehetőleg híven, ragaszkodva az előttünk álló példányhoz.

A két krónika itt következik:

I.

ANNO DOMINI

1526.

Hogy Lajos király elvesze Mohács alatt, János vajdát megkoronázá az ország fogadása szerint.

1527. Ferdinándot egynihány urak megkoronázák János király ellen, kit mindjárt megvere Tokajnál.

1528. János király erdélyi és lengyel erővel Szinára szálla Kassánál, kit elárula Török Bálint.

1529. Hogy meghallá János király bujdosását, Szolimán császár hamar feljöve Budára, ki előtt Ferdinánd Bécsbe lépék, János királyt ismét székibe ülteté, maga pedig felmene Bécs alá, de a télnek hidegségéért ott sokáig nem marada.

1530. Nagy erővel Ferdinánd rá szálla Budára János királyra, de meg nem veheté.

1532. Szolimán császár 200,000 emberrel ismég Bécs alá indula, de hogy Magyarországot meghaladta volna, nem sokat késék, Ausztriát rabolván, Tótország felől haza méne.

1536. Kassát megvevé János király népe árultatással, kit igen megdulának.

1537. Szolimán császár megveré Kocziánt Tótországba, holott 60 falterő ágyu veré.

1540. János királynak fia születik Budában, de azt nem láthatta János király, mert meghala Erdélyben, azért ajánlá az barátnak és Petrovich Péternek. Ferdinánd hogy meghallá János király halálát, azonnal Budát megszállá, kire rá jöve török császár, a németeket levágá Buda alatt. Ó-Budára szállván; királyné asszonyt az kis fiával öszvő hivatá, mind az urakkal öszve, kik közől kifogá Török Bálintot, és Budát elfoglalá.

1542. Pestet megszállá az brandenburgi herczeg, de nem veheté meg, azért haragjában megfogá Perényi Pétert.

1543. Szolimán császár ismég feljöve, és megvevé Székesfehérvárat és Esztergomot.

1552. Lippát megvevék a törökök, de mindjárt Baptista és az Barát visszavevék és Uliman béget elbocsátván B. a Barátot megölék, Uliman bég elbocsátván. Szegedet Tót M. megvevé, de végre ott vesze.

1553. Temesvárt, Lippát, Solymost, Becset, Becskereket, Nagy-Lakot, Szolnokot az török megvevé. Herilt basa megveré Erdög M. Palástnál, aztán megvevé Drégelt, Gyarmatot, Szécsent, Hollókövet, azután százhatvanezeren szállának Eger alá, kit 38 napig vitatta.

1556. Petrovich Péter viszi az királyfiat Podoliából Erdélybe, ki mellí kijövének az oláhok 40,000, a németek a felföldön megvevék Tarkő várát és Nagyidát. Ugyanazon németeket, kik számszerint 5000 valának, megveré Bebek György Rozsnyóbánya és Krasznahorkánál.

1557. Szigetet megszállá a török, de meg nem veheté, Váradot megvevé a király fia.

1558. Királyné asszony Gyulafejérvárba 3 urat vágata le Bebek Ferenczet, Kendi Ferenczet, Kendi Antalt. Kassánál megverék a törököt, Bebek G. és Telekessi Imre.

1592. Sziszek oppugnatur a Turca frustra. Et Bosnensis Bassa inter Turcam et Vngaros ictum foedus violat.

1593. Filekium a nostris capitur. Apud flumen Cupa nuncupatum, Turcarum exercitus validi fusi. Apud Belgradum Budensis Bassa caesus, Vesprimium a Sinan Bassa captum, Palota ab eodem expugnata.

1594. A nostratibus frustra Strigonium oppugnatur; a Sinan Bassa Jaurinum, Papa et S. Martoni capiuntur. Comaronium frustra ab eodem oppugnatur. Tartarorum a vaivoda Transylvaniae 16 millia mortificantur.

1595. Strigonium a nostris capitur.

1596. Maximilianus archidux a Caesare Turcarum sub Kerestes funditur. Agria et Hatvanium per eundem capiuntur.

1597. Tata et Papa a nostratibus recuperantur, Tata iterum a Turca expugnatur.

1598. Jaurinum a nostratibus recuperatur. A Szinan Bassa Varadinum, a nostris Buda frustra oppugnatur.

1599. Sub tractatione induciarium cum Turca, pars Hungariae a Tartaris misere devastatur.

1600. Per Ibraim Bassa Canisa expugnatur.

1601. Alba Regalis a nostris duce Mercurio recuperatur.

1602. Alba Regalis iterum a Turca capitur. A nostris Pestum recuperatur, Buda ab eisdem frustra oppugnatur.

1603. Iterum a nostris duce generali Rozburm Buda frustra oppugnatur. A Georgio Basta Transylvania vastatur.

1604. A vesserio bassa Strigonium frustra oppugnatur. Pestum a Germanis deseritur. Jacobi Joannis exercitus apud Diószegh profligatur. Joannes Pecz a Bochkaianis capitur.

1605. Denuo foedus cum Turca per D. Bocskay initur. Miles Bochkaius ferro ignive omnia miscens grassatur. Montanae civitates excepta Cremniciensi et fere tota provincia Mattiusföld nuncupata, occupantur. Strigonium Turcis a Germanis traditur. Stephanus Bocskay in principem Transylvaniae creatur. Tumultus intestini sedantur.

1606. Stephanus Bochkay moritur. Pax cum Turca ad annos 20 iterate initur.

1607. Civitas Cassovia, cum reliquis castris, oppidis et Comitatibus spect. ac mag. Do. comite Georgio Thurzo, et Sigismundo Forgach commissariis, in fidelitatem Suae Mattis recipiuntur.

1608. Sacra corona regni, per gubernatorem Archiducem Matthiam, et supremum capitaneum regni Hungariae comitem Georgium Thurzo validissimo cum exercitu metropoli Bohemiae Praga adorsa, ab Imperatore Rudolpho 2-do recuperatur. Postmodum idem gubernator regni Matthias, in regem Hungariae eligitur et coronatur.

II.

RÖVID MAGYAR CRONICA CHRISTUS URUNK SZÜLETÉSE UTÁN.

2. Az magusok az gyermek Jézust imádják.

30. Krisztus keresztelkedik.

33. Krisztus meghal, feltámad, az égbe megyen, Szentlelkét elküldi.

36. Szt. Pál megtér. 76. Nero Rómába fejét véteti.

72. Titus Vespasianus Jeruzsálem városát az templommal együtt földig lerontatá.

87. Szt. János apostol Pathmos szigetbe megyen.

316. Az Nagy Constantinus császár Krisztus hitét veszi, meghal 342.

373. Az magyarok először Scythiából kijőnek, azután az Tanais vizen átkelvén Európába szállnak.

380. Az magyarok Pannoniában letelepednek.

401. Attila magyari herczeggé tététik. 446. Attila magyari királylyá tététik.

441. Attila Németországot pusztítja.

451. Az magyarok megszállják Aurelia várost.

453. Attila az Leo pápa kérésére Rómát elkerüli.

460. Attila meghala 114 esztendős korában, birodalmának 44. esztendőjében.

461. Azután az Csaba, Attilának egyik fia 25,000 magyarral Scythiába méne, az többi Erdélyben telepedének.

744. Az magyarok másodszor jőnek Magyarországba.

805. Kassa fundáltaték az Sarmát alatt.

890. Morva és Csehország pusztíttatik. Henrik császár az magyarokkal frigyet teszen 9 esztendőre. 93. Toxus magyar király 22 esztendeig.

958. Geysa I. magyar király.

969. Szt. István, az Geyza király fia születik.

973. Az magyarok megverettetnek Augusta alatt.

989. Szt. István első magyari király 49 esztendeig.

990. Magyarok keresztyénné lőnek.

1031. Szt. István király és Cunrad császár egymással frigyet kötnek.

1038. Szt. István király meghala 14. August.

1039. Német Péter magyari király 3 esztendeig.

1042. Aba magyari király 4 esztendeig.

1044. Henricus V. császár nagy győzedelmet vött Magyarországon.

1047. Endre magyari király 13 esztendeig.

1059. Béla I. magyari király 3 esztendeig. Ennek idejében az magyarok ismét kezdettenek pogány hitre állani, de az főindítóit Béla király mind levágatá.

1061. Endre magyari király segítséget kér Henrik császártól az Béla ellen. Ez Endre királyt az Boleszláv lengyel király megveré és Bélát székibe ülteté.

1063. Salamon magyari király 9 esztendeig.

1071. II. Géza magyari király 4 esztendeig.

1095. I. László magyari király 19 esztendeig.

1095. Szt. László király meghal Váradon.

1096. Kálmánus magyari király 25 esztendeig.

1125. II. István magyari király 8 esztendeig.

1132. II. Vak Béla magyari király 10 esztendeig.

1141. Vak Béla meghal.

1142. Geiza III. magyari király 20 eszt. 5 hónapig. Ez Geiza az erdélyi szászokat nagy privilegiumokkal megajándékozza.

1146. Medgyes Erdélyben kezdett épülni.

1150. Szászsebes Erdélyben kezdett épülni.

1160. Nagy-Szeben Erdélyben kezdett épülni.

1167. III. István magyari király 11 esztendeig.

1173. Imre, III. Geiza fia, magyari király 20 esztendeig, az tolvajokat, lopókat elveszté.

1178. Kolozsvár Erdélyben kezdett épülni.

1193. Imre az III. Béla király fia magyari király 8 eszt. és 7 hónapig. Az lengyelekkel örökös frigyet köt.

1198. Segesvárat Erdélyben építik.

1200. Szászvárost Erdélyben építik.

1201. III. László magyari király hat hónapig.

1203. Brassót Erdélyben kezdék építeni.

1206. Beszterczét Erdélyben kezdék építeni.

1217. II. András magyari király 34 esztendeig.

1235. IV. Béla magyari király 35 esztendeig.

1239. Enyed városa Erdélyben kezdett épülni.

1240. Az tatárok rabolják Magyarországot Béla király idejében.

1270. István IV. magyari király 2 esztendeig.

1273. László IV. magyari király 18 esztendeig.

Ennek idejében kezdték nevezni az taligát László király szekerének.

1290. András III. magyari király megveszi Bécs országot.

1291. András magyari király 11 esztendeig.

1300. Fogaras Erdélyben kezdett épülni.

1302. Venceslaus magyari király 2 esztendeig. Ez az anyjától magyar nemzet vala.

1305. Ottó bavariai herczeg magyari király 3 esztendeig. Ezt az erdélyi vajda megfogá.

1310. Carolus magyari király 32 esztendeig.

1326. Carolus királynak két fia születik egymásután két esztendőben, Lajos és András.

1336. Az tatárok Erdélyben 2 esztendeig laknak, azután kiverettetnek.

1340. Szántalan sáska jár 3 esztendeig Magyarországon.

1342. Lajos magyari király 40 esztendig. Ez meghajtá az erdélyi szászokat, Moldvát, Havasalföldet és a ráczokat.

1367. Sigmond király születik.

1380. Az Sibaris nevű barát az puska és ágyú lövést találja.

1383. Mária asszony magyari király 4 esztendeig.

1387. Sigmond morva herczeg magyari király 51 eszt.

1393. Sigmond királyt Bajatest megveri Nicapoly alatt. István erdélyi vajda Sigmond királyra támasztá Erdélyt, Moldavát és Havasalföldét.

1401. Sigmond királyt az erdélyi István vajda megfogá, ki megszabadulván, Magyarországot ujonnan megveszi, István vajdát megöleti.

1410. Sigmond király római imperatorrá koronáztaték, regnála abban 17 esztendeig. Morvát Csehországhoz kapcsolá.

1412. Sigmond király az 13 várost zálogban veté az lengyel királynak, most is oda vadnak.

1417. Husz Jánost prágai tanétó tűzre itéltetik, és megégettetik Constantiába az keresztyén hitért.

1419. Ziska János az csehországi klastromokat elrontá.

1420. Husz János tudományáért az magyarok Moldovában számkivetésre kényszeríttetnek.

1422. Sigmond császár nagy haddal megyen Ziskára, de nem bir vele, eljő előle.

1430. Az csehek Magyarországban várakat és városokat vesznek.

1437. Sigmond császár meghala 60 esztendős korában, minek utánna regnált 51 esztendeig.

1438. Albert ausztriai herczeg római imperator.

Magyar- és Csehországi király 1 esztendeig és 9 hónapig. Az Amuratest kiveré Magyarországból, megvötte Dalmácziát az Velenczésektől.

1440. Lengyel László magyari király 4 esztendeig. László Albert király fia születék 12 Febr. és negyedfél hónappal azután magyar királylyá koronáztaték. Hunyadi János erdélyi vajdává tétetik.

1441. Hunyadi János megveré Mezet béget Erdélyben, Sz.-Imrénél, holott vesze 20,000 török, és 5000 magyar.

1443. Hunyadi János Nándor-Fejérvárnál 30,000 törököt levága aug. 6. Hunyadi Mátyás király születik 24. Febr.

1444. Magyarok veszedelme Várnánál.

1445. László magyari király 5 esztendeig, Hunyadi János magyarországi gubernator.

1448. Hunyadi Jánost Deszpot árultatása által az törökök megverik az Dunántúl Rigó-Mezőn.

1452. Az könyvnyomtatás találtatik Moguntiában. Kapistranus János az keresztesekkel Magyarországra jöve.

1453. Hunyadi János Bécs országot égeti az magyar koronáért, ki Fridriknél vala. László király cseh királylyá koronáztatik. Konstantinápolyt a török megveszi 20. Maji.

1454. László király Brassóba megyen, onnét oláhra megyen alá, székiben ülvén regnála 6 esztendeig. Nagy dög halál mind ez széles világon.

1455. Torda Erdélyben kezdett épülni.

1456. Hunyadi János Nándor-Fejérvárát megtartja az nagy Mahumet ellen. Hunyadi János meghala Zemelinben. Hunyadi László az Ciliai grófot levágja.

1457. Hunyadi László és Mátyás az Ciliai grófnak megöléséért tömlöczbe vettetnek Budán, az Lászlónak harmadnap mulván fejét veszik 24 esztendős korában, az Mátyást Bécsbe viszik. László király Prágában meghal 18 esztendős korában.

1458. Hunyadi Mátyás magyar király 31 esztendeig. Szabadulásáért fizettek az magyarok Podebrádnak 50,000 aranyat.

1459. Mátyás királyságra választatik.

1462. Drakult megfogja Mátyás király.

1463. Mahumedet megveri Mátyás király Jaycza (!) alatt.

1463. Hunyadi Mátyás megkoronáztatik.

1472. Az törökök pusztítják Váradot. Mátyás magyari király és Kázmér lengyel király frigyet tesznek egymással.

1474. Nagy sűrű sereg sáska jár Magyarországban.

1480. Somlyai Báthori István I. 65,000 törököt megvere Erdélyben az Kenyérmezőn Kenesi Pálnak temesvári kapitánynak segítségével. Számtalan sok ember meghal dög miá Erdélyben.

1481. Kenesi Pál 30,000 törököt megver Becskereknél.

1485. Mátyás király Bécset megveszi.

1487. Mátyás király megveszi Német-Újvárat.

1488. Az Styriaiak és Carinthiabeliek frigyet kötnek. Mátyás király az glogát birákat éhel megölette.

Mátyás király meghal Bécsben ápril 6. Az nap az oroszlánok is meghalának Budán.

László II. magyar király 22 esztendeig. Maximilián császár visszaveszi Bécset és Német-Újvárat.

1491. Maximilián császár megveszi Székesfejérvárat.

1493. Alibék hada megveretik Erdélyben.
1496. Kolumbus Kristóf új világot talál.
1500. Maximilián megveszi Posont. Lajos László király fia születik 1. Julii.
1510. Mircsét havasalföldi vajdát Demeter megöli. Szebenben Erdélyben, nagy dög halál Magyarországon.
1512. Lajos magyari király 15 esztendeig.
1514. János erdélyi vajda az keresztes hadat megveré, és az fejét mint rútabb elvesztě (*sic*).
1516. László király meghala 13. Maji.
1521. Nándorfejérvárat megveszi Szulimán.
1523. Nagy földindulás vala Erdélyben.
1526. János vajda magyari király 15 esztendeig.
1527. Ferdinandust más magyar urak hozzák be az királyságra János király ellen, kiből ország veszedelem támada.
Újlaki Imre erdélyi vajda leszen. Carolus V. Rómát megveszi. Ferdinandus János királyt Budából kiűzé, megkoronáztatik.
János király Budát visszaveszi.
Szulimán török császár Bécset megszállja.
1528. János király Szinánál megveretik az Ferdinánd népétől, kiért Lengyelországba szalada.
1529. Szulimán császár 250,000 emberrel megszállá Bécset, de hiában; visszamenőben János királt Budán székiben ülteté.
Báthori István Erdélyben az szász városokat meghódoltatja János királynak, csak Szeben 7 esztendeig tartá magát Ferdinándnak.
1530. Ferdinánd hiába ostromolja Budát.
Nagy üstökös csillag láttatik Kisasszony havában. Erdélyből 60,000 török sok nemes asszonyokat elviszi, kiknek urok az törököket behítták vala. Rettenetes döghalál Erdélyben.
1532. Szulimán császár 200,000 törökkel Bécs alá indula, rettegett ostrommal meg nem veheti, adják neki, Bécset megszállja, de az császárok félt, ki 80,000 gyaloggal és 30,000 fegyveressel és nagy magyar haddal ő jő vala (*így*), azért nagy prédával Tótország felé ő haza mene. Két üstökös csillag láttatik az égen.
1533. Somlyai Báthori István született sept. 22.
1534. Gritti Erdélyben megölettetik Czibak Imre haláláért.
1535. Erdélyben nagy drágaság vala. Kassát megvevé János király népe.
1537. Kaczián hada megverettetik Eszéknél.
1538. Majlát István erdélyi vajdává lészen. Nagy üstökös csillag láttatik az égen.
1539. János király feleségűl veszi Izabella asszonyt, az lengyel király leányát.
1540. Ifju János király születik Budán.

1541. Szulimán császár Budát megveszi 2. Sept. Majlát István török fogságba esik.

1542. Joachimus I. herczeg Pestet hiában ostromolja.

Magyar és Erdélyországban nagy sűrű sáska seregek járnak.

Illyés moldovai vajda Erdélyt pusztítja. Az római hitet Erdélyből kiköltöztették.

1543. Szulimán meveve Esztergomot, Székesfejérvárat, és egyéb erősségeket elfoglalá. Móra Lászlót az törökök elfogják. Nagy földindulás vala Erdélyben.

1544. Az sáskák másodszor vesztik Erdélyt.

1547. Eger várát Ferdinánd veszi oltalmába.

1550. Ferdinánd népe megveszi Zigrábot, Lévát, Zitnát és Murányt.

Hár(om)napok láttatnak az égen.

1551 Gróf Mikola az Barátnak ajánlja Erdélyt.

1552. Ferdinánd nagy német hadat küld Erdélybe. Izabella János fiával Sziléziába költözék Ferdinándnak Erdélyt hagyván. Temesvárat az török megveszi; tír alóla 1. Octobris.

1553. Az németek Erdélyből ismét kimennek. Döghalál sok helyeken volt. Budai basa megveszi Kapost, Újvárat, Szabolcsot.

1554. Kassa város mind megégе.

1555. Hali Basa hiában megszállja Szigedet.

1556. Izabella János fiával ismét Erdélybe jő. Az oláhok 40,000 az Nirséget dulják. Erdélyország János király mellé áll. Szebennek hason fele megégе. Az németek Erdőd várát elrontják, Nagy-Idát is azonképen pusztaságra vetik. Az németeket megveré Bebek György Rozsnyónál. Üstökös csillag láttatik az égen.

1557. Mátyás austriai herczeg született február 22-én.

Bocskay István született 1. Januarii. Váradot János király fia megveszi Ferdinándtól. Egy nagy sárkány láttaték délre.

1559. Ferdinánd király német császárrá leszen. Göncznek negyedrésze megégе. Az Keresztes mezőn három kő esik le az égből, huszonnyolcz fontot nyoma. Izabella Gyulafehérvárott megöleté Bebek Ferenczet, Kendi Ferenczet és Kendi Antalt. Bebek György levága Kassánál 4000 törököt.

1559. Brassóban, Erdélyben 60 ház megégе. Izabella királyné asszony meghala Erdélyben. Egy homályos üstökös csillag láttatik.

1560. Fileket megveszi az török.

1562. Ferdinandus Szakmárt megveszi.

1563. Egy török deák fő nemzet, Debreczenben az Krisztust vallja, Szepsiben leszen prédikátorrá. Magócsi Gáspár török kézben esik 22. Junii.

1564. Ferdinánd császár meghala 5. Julii. Maximilián magyar királylyá koronáztatik.

1565. Svendi Lázár megveszi Tokajt, Szathmárt, Szerencset, Erdődöt, Kővárat, Báthort, Nagy-Bányát, Zendrőt és egyéb erősségeket az Erdéliektől.

1566. János vajda Szolimán császárhoz megyen. Miksa hada megveszi az törökektől Tartat (!) és Gezteff (!), az töröket levágja. Szolimán török császár meghal Sziget alatt 3. Sept. Gyulát veszi Pattavus vezír basa 4. Sept. Szigetvárat pedig 6. Sept. János vajda megveré az tatárokat Váradnál. Egész Erdélyben megfűti az szőlőhegyet az dér. Svendi Lázár megvövé Szádvárat és Munkácsvárat.

1568. Maximilián német császár és Szelim török császár között való frigy, melybe befoglalták Erdélységet is. Svendi Lázár ismég felindula.

1569. Koragyon György az Nirségen paraszt hadat támaszta, az papokat és nömösséget levágatá, végre ő maga is rutul vesze.

1570. Az fekete embernek hada megveretik Dája-Szent-Miklós alatt.

Szebinnek hason fele megége. Nagy éhség Magyarországban két esztendeig.

1571. János erdélyi vajda meghala.

Báthori István erdélyi vajdává választatik.

Gedeon várát az török megveszi.

Ruber János kassai király képe Kállót építé. Békés Gáspár az Báthori Istvánt nem akará erdélyi vajdának ismerni.

1572. Rudolphus magyar királylyá koronáztatik 25. Sept. Pozsonyban. Somlyai Báthori Zsigmond az tájban született. Új csillag láttaték.

1573. Báthori István erdélyi vajda megveszi Fogarast, Békés Gáspár kimegy belőle. 1574. Az szigeti törökök Kanizsa városát dúlják.

1575. Békés Gáspár magyar és német haddal Erdélyben jő az Báthori Istvánt hogy kiverje.

1576. Báthori István lengyel királylyá választatik és megkoronáztatik május 1. Békés Gáspárnak megkegyelmez István király.

Rudolphus II. német császárrá leszen, Báthori Kristóf erdélyi vajda leszen.

1577. Az török Szikszót prédálja, de visszanyerik 11. Nov. Nagy üstökös csillag láttatik. István király Danczkát megszállja.

1578. Musztafa budai basát megfojtják. Budában az mennykő nagy kárt teszen.

1579. Az mennykő Gyulafejérvárat meggyújtja.

1580. Hatvant magyar és német megdúlja.

Sasvári béget megverik Nádudvarnál Jul. 1.

Báthori Kristóf István királynak 4000 szekeres lovat külde az álgyuk alá az Muszkvák ellen. Ruber Károly tokaji kapitány Hatvan városát megdúlja és nagy nyereséggel jár. István király egynehány várost elnyere az Muszkváktól. Nagy döghalál közel egész Európát járja.

1581. Báthori Kristóf meghala, az fia Zsigmond választatik az atyja helyében.

1582. István királyt és Basilius Jánost Muszkvát megbékélteték.

Ónod városát meggyújtja az török 12. April. Nagy üstökös csillag láttatik délre. Az új kalendárium először támada. Svendi Lázár meghala 27. Maji.

1584. Rudolf és Murát császár között az frigy meghoszszabbíttaték 8 eszt. Somlyai Báthori András cardinállá leszen.

Erdélységnek birodalmát bizzák Kendi Sándorra, Kovacsofski Farkasra és Zombori Lászlóra, mert Zsigmond igen ifjú vala. Horvátországban 10,000 törököt megverének az keresztyén vitézek, és sok rabokat szabadítanak.

1585. Géczi János erdélyi gubernátorrá választaték. Nagy éhség volt Erdélyben.

1586. Sok ezer töröket megvernek Horvátországban.

Báthori István lengyel király meghal. Nagy döghalál Magyarországban.

1587. Számtalan récze és vadlúd nagy viadalt tarta éjjel Vinicz alatt Horvátországban. Az törökök igen megveretének Kanisa alatt.

1588. Százezer törököt megverének az keresztyén vitézek Szikszónál. Géczi János az erdélyi gubernátorságot az ország-gyűlésében Medgyesen leteszi.

1589. Báthori Zsigmond az erdélyi fejedelemségre esküszik decz. 23.

1590. Nagy földindulás volt Bécsországban.

1592. Bocskai István Váradra jött az generálisságra jun. 20. Nagy égi csudák láttatnak éjszak felé Karácsony havában. Az boznai basa nagy rablást teszen Horvátországban.

1593. Báthori Zsigmond elhajol az töröktől.

Horvátországban az Kupa vizinél megveretik az török. Fileket megveszi Tiffenbach Kristóf. Szinán pasa megveszi Palotát.

1594. Az tatárok Huszt várnál jőnek ki Magyarországba, nagy kárt, rablást és égetést teszen.

Báthori Zsigmond öt urat vágat le, Kendi Sándort, Ifjú Jánost, Kendi Gábort, Forró Jánost és Egyedi Gergelyt. Győrvárat Szinán pasa megveszi.

1595. Esztergomot megveszi az Mansfeldi gróf. Báthori Sigmond Lippát és Jenőt megvevén, megveré Szinán basát Havasalföldében. Az lengyelek Moldovát az tatárok ellen oltalmazzák.

Maximilián herczeg Szt.-Miklóst és azonkivül egynéhány török kastélyokat elrombolá.

1596. Az török és tatár mikor Lippát megszállották vala, elűzettetének az Erdélyiektől alóla.

Báthori Zsigmond megszállá Temesvárat de hijába. Esztergomot és Váczot megvevék az töröktől 27. Jun. Hatvan várát megvevék 2. Sept. Eger várat megveszi török császár 12. Oct.

1597. Pápát az áruló bolonoktól visszavevék és akképen az török birodalomtól alig menthették meg. Temesvárat másodszor hijában vijják.

1598. Nagy-Győrt Isten csudájára visszanyerik az keresztyének. Báthori Zsigmond Rudolf császárnak ajánlja Erdélyt, ő maga Opoliába megyen.

Az német Váradot elfoglalja császár számára.

Báthori Zsigmond visszajő Sileziából, az erdélyiek ismét melléje állanak. Váradot megszállja az török, de héjába.

Mátyás herczegnek is, ki Budavárat megszállotta vala, el kellett jőni alóla az nagy esők és vizek miatt.

1599. Báthori Zsigmond Erdélyt hagyja Báthori Andrásnak, ő maga Lengyelországban megyen, az felesége Erdélyből kiküldeték.

Mihály vajda megveré Báthori András hadát, magát is az kardinált megölték.

1600. Kanizsát megvevé az török. Básta György Mihály vajdát kiűzé Erdélyből.

1601. Az erdélyiek Báthori Sigmondot Moldovából titkon ismét kihozzák Kolosvárra. Bástának bucsú adatik. Básta megveré Zsigmondot Goroszlónál aug. 3. Sigmond ismét Moldovába megyen és visszajő törökkel, tatárral novemberben.

Básta kényszeríttetik kijönni Szathmárra. Az tatárok nagy rablást tesznek Erdélyben.

1602. Mihály vajda által verettek. Báthori Sigmond felmene Prágában.

Básta megveré Székely Mójzest Ferjérvárt.

1603. Székely Mójzes törökkel és tatárral elfoglalja Erdélyt, Szeben és Segesváron kivűl az németséget is hozzá hajtja, végre megveretik Brassónál, hol ott ő maga is elvesze. Nagy drágaság lőn Erdélyben.

1604. Az németek Pest városát elhagyják, Hatvant megégetik. Sok égbeli jegyet láttanak.

Jakab János Szt.-Jobbot elfoglalja. Bocskay István az

hajdukkal megveré Jakab János és Pest János hadát. Pest János foglyúl esék 15. Oct. Jakab János futva szaladt Váradtól, az hajduk utána lévén, az ráczokban sokat levágának Rakomáznál.

Kállót megadják Bocskai Istvánnak 29. Oct.

Kassa városát megadák 31. Oct.

Básta György megveré Német Balázs hadát, azután Bocskay haddal is megütközék Edelénélt. Básta Kassát megszállá 23. Nov., elszálla alóla 7. Dec. Onnét Eperjesre megyen minden hadával.

1605. Básta az tokaji németeket megsegíté. Szakmárt megadák az németek és kimenvén belőle, levágattanak az útban.

Bocskai István fejedelemségre választatik.

Honorius Tanhauzer fileki kapitány. Bocskaihoz hajol és Filek várát megadja Rédai Ferencznek. Bocskai Erdélybe megyen és Medgyesen ország fejedelmévé választatik.

Rákóczi Zsigmond erdélyi gubernátorrá tétetik.

Bocskai István az vezértől megkoronáztatik az Rákosmezején.

Esztergom várát az török megveszi.

1606. Az lippai ráczok, kik azelőtt Lippát elárúlták volt, levágják az benne való törököt és az várat Bocskainak adják. Világos várát és Somlyót is megadják. Váradot az benne való németek megadják, kimennek belőle 12. Nov.

Bocskai István megbékéllik Rudolf császárral, hasonlóképpen az két császár között békességet szerze, végre ugyanazon esztendőnek vége felé megbetegedvén, meghala Kassán 28. Decemb.

1607. Rákóczi Sigmond erdélyi fejedelemmé választatik.

1608. Rákóczi Sigmond búcsuzik Erdélyből és ismét Magyarországba megyen.

Az felséges Mátyás ausztriai herczeg magyar királylyá koronáztatik. Báthori Gábor erdélyi fejedelemségre megyen.

1611. Báthori Gábor Szeben városába beszállván az szászokat kiűzé belőle.

1612. Forgács Sigmond kassai generalis fölötte szép haddal Erdélybe mene Somlyai Báthori Gáborra, de nagy szégyent valla ő vele öszve minden hada és Moldva felé Lengyelországra kerüle haza.

1613. Báthori Gábor Erdélyből kijövén Váradba szálla, és ugyanott egynehány nap mulván nagy véletlenűl megöleték 27. Oct.

Bethlen Gábor erdélyi fejedelemségre választatik.

1615. Szilasi János és Ladányi Gergely az Megyesi toronyban megölettetvén, aláhányattatnak Báthori Gábor haláláért.

1616. Thurzó György palatinus meghal.

1618. Egy üstökös csillag láttatik.

1619. Kassának egyik része megége.

Az felséges Bethlen Gábor Erdélyből nagy haddal Kassára bejő sept. 21.

Dóczi András kassai generális fogságba vitetik Fogarasvárban.

1620. Az felséges Bethlen Gábor magyar királylyá választatik Beszterczebányán 25. Aug. Gróf Tompert veszedelme 9. Oct.

1621. Bucquoy Bonaventura veszedelme 20. Jul.

Bethlen Gábor az német tábort megveré és minden sánczokat elvett, ágyuikat és minden lövő-szerszámokat elnyerte.

Forgács Zsigmond palatinus meghala.

1622. Thurzó Szaniszló palatinussá választatik.

Nagy drágaság lőn Magyarországban, reá következék nagy döghalál.

1624. Thurzó Szaniszló palatinus meghal.

1625. Eszterházi Miklós palatinussá választatik.

1626. Az felséges Bethlen Gábornak az brandenburgus fejedelemasszonyt, Katarinát feleségűl hozzák.

Ferdinandus III. az mostani II. Ferdinánd ő felsége fia Sopronban magyar királylyá koronáztatik.

1627. Az Mansfeld hada Felső-Magyarországnak részeit pusztítja, azután döggel vesz, az maradéka Sileziába költözik ki.

Ferdinandus III. Csehország királyává koronáztatik 25. Nov.

1628. Thurzó Ádám szepesvármegyei generalis ispánná tétetik.

1629. Bethlen Gábor erdélyi fejedelem meghala 16. Nov. regnála 17 eszt. Eltemettetik 1630. 20. Jan.

1630. Alagi Menyhárt kassai generalissá tétetik.

Rákóczi György erdélyi fejedelemségre választatik és 1. Oct. Patakról megindult és Erdélybe mene, kit Isten éltessen sok esztendőkről esztendőkre.

1631. Alagi Menyhárt kassai generalis meghala Szt.-Iván havának 20. napján. Szebennek egyik része megége.

Közli: EMICH GUSZTÁV.

HERCZEG RÁKÓCZY ZSIGMOND LEVELEZÉSE.

— NYOLCZADIK KÖZLEMÉNY. —

CCX. 1650. október 31.

Szolgálok kdnek stb.

Im Hunyornak szólló levelemet valami pénzzel együtt egy csomóban kötvén, küldöttem kd kezéhez, azért, ha Hunyor utánunk jő, tartsa kd magánál addig az pénzt, s az levelet is, míg innét tőlünk visszamegyen, ott nem késleltetvén, siessen Lublinban, az mint levelünkben megparancsoltuk, az szerint járjon el az dologban. Ha pedig most nem jő utánunk, hanem csak mástól küldi el, megnyugodván Patakon egynehány nap, menjen el Lublinban, azomban az mely levelet nekem hoznak Lublinbúl, szakaszsza fel kd, az szerint instruálja Hunyort. Az Krakkóban szólló leveleket ím megküldtem, csak Orseti kezében kell adni Krakkóban. Comenius uram conventiója pariáját keresse el kd magátúl, s mindjárt küldje utánunk. Isten kdet sokáig szerencsésen éltesse. Nyiretházán 31. Octobris 1650.

Kdnek jó akarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

Külczím: Generoso Dno Andreae Klobucsiczki, celmae principissae universorum bonorum in Hungaria existentium praefecto etc. Dno nobis observandissimo.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCXI. 1651. ápril 13.

Illme Dne.

Non dubitamus, quin Illmae Dni Vrae notum erit et perspectum, qualiter nobis dna mater sua illma principissa Transylvaniae sedecim millia florenorum per dilectissimam conjugem nostram gloriosae memoriae ex testamento ad nos delatorum vigore principalis sui conjugis et respective parentis obligationis, quam in originali ad manus habemus, et per plenipotentiarium

nostrum mgfcum ac gensum nobis dilectum Joachimum a Golz illmae principissae Dnae matri suae, et sibi nuper in originali etiam exhibita est, persolvere debeat. Et quamuis post exhibitas has clarissimas nostrae praetensionis liquidationes tam dnam matrem, quam etiam fratrem principem Transylvaniae saepius amicabiliter convenerimus, et paratam solutionem omni bono modo petierimus, nihil tamen unquam effecimus, nec quidquam obtinuimus. Ac cum tam justum, tenoreque praedictae principalis sui dni parentis obligationis liquidissimum sit debitum, id omni modo et via, quibuscunque possibilibus mediis, ubicunque locorum in Ungaria caesarea Mte, vel toto etiam imperio Romano quam serissime persequi, et procurare volumus, ita quidem, ut cum proximis diebus certis de causis Perlinium et Grossoviam tendamus, ser^{mum}que electorem Brandenburgicum, ser^{mam} matrem electricem, fratrem et totum ser^{mum} stemma conventuri simus, non intermittemus bene iam nominatis ser^{mis} personis, totique ill^{mo} stemmati omnes hucusque ad d^{nam} matrem et fratrem suum Transylvaniae principem missas litteras et amicabiles conventiones, una cum originalis obligationis copia per capitulum Scepusiense fidimatas, et authenticatas exhibere, et ne putent retrotenus nos agere, et per mala narrata et surreptitie ipsos circumvenire; maturo ipsorum judicio, et principali consilio dare, et referre, quam exiguam datis verbis suis principalibus, apertisque scripturis suis fidem pollicitam observent, quod sine dubio cum promotione principalis suae dignitatis et respectus minime continget, considerando praesertim, et consequentiam hanc formalem introducendo, si ill^{mi} principis et parentis sui datum principale verbum (quod tamen ad principalem respectum et aestimationem conservandam prae omnibus servari debere tam privato, quam publico jure serio praecipitur) et scripturam non recipit, et manutenet: ergo eandem fidem sponsae suae et toti stemmati datam facile refragare, et promissis suis etiamsi aureis simili modo stare non poterit, quod sane ill^{mae} D^{ni} suae apud sponsam suam et totum stemma notam valde damnosam, et principali suo respectui praejudicabilem causabit. Ad evitandum nunc totum hoc, et effective demonstrandum principali dato verbo et scripturae suae omnimode credendum, et per hoc fidem suam et creditum corroborandum, Illma Dtio Sua omnia motiva et media adhibere velit, ut domina sua persuadeatur, et ad conservandam et manutenendam non solum defuncti d^{ni} parentis sui, et respective coniugis, verum etiam suam principalem authoritatem et aestimationem (quae alioquin infallibiliter graviter laederetur), ad paratam horum 16,000 florenorum solutionem serio adigatur. Quod si hoc Illma D^{tio} sua effecerit, laudabile ubique et magnum nomen sibi comparabit, principalem fidem suam in multis corro-

borabit, nobis vero causam praebebit ab ulteriore molesta conventione abstinendi, et resolutionem captam relinquendi, omnique modo apud electorem Brandenburgicum, electricem, matrem, fratrem, sponsam et totum illmum stemma recommendandi, et observatam promissam d. parentis sui fidem omnimode laudandi; et cum infundatae hae excusationes de facta solutione nihil possint, cum originalis adhuc obligatio plena ad manus sit, ideo spe obtinendae paratae solutionis manemus Illmae Dni suae nostra bona voluntate semper bene propensi Leitschoviae 13. Aprilis anno 1651.

Dei gratia Franciscus Carolus dux Saxoniae, Angariae et Westphaliae

Franz Carl G., m. p.

Külczím: Illmo Dno Dno Sigismondi Ragozy, Illmi atque excellentissimi Dni Dni Georgii principis Transylvaniae filio, Dno nostro observando Patachini.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCXII. 1651. april 13.

Ferencz Károly szász herczeg levele Lorántffy Zsuzsánnához a 16,000 frt megfizetéséröl, mindenfélekép reá akarván birni Lorántffyt a fizetésre, még elholt férje becsületével is és hogy mindig üldözni akarja ez összeget, ha meg nem kapná.

Löcse, 1651. ápril 14.

(Ered. az orsz. ltárban.)

CCXIII. 1651. ápril 14.

Golz Joachim levele Klobusiczky Andráshoz, az ura Ferencz Károly herczeg adósságát illetöleg. Kéri, hogy asszonyát birja reá a 16,000 frt megfizetésére, mert ura el van határozva a legszigorúbban üldözni ez adósságot. Először Berlinbe megy, azután Lengyelországba s mindenütt Zsigmond ellen fog áskálódni ura. Utóiratban Klob.-tól moldvai lovát akarja megvenni.

Lőcse, 1651. ápril 14.

(Eredetije az orsz. ltárban, Act. Jur. Trans.)

CCXIV. 1651. ápril 21.

Generose domine observande.

Istentűl kegyelmednek kedves egésséget, és minden jókot kivánunk. Kegyelmednek akartuk értésére adni, asszonyunk ő nagysága Isten segítségéből hétfőn ugyan megindul, s Helmeczig elmegyen, s ott meglátja ő nagysága mehet-e Munkács felé avagy

nem; ha lehet elmogyen, ha penig nem, vissza fog ő nagysága ide jünni. Tartsa meg Isten jó egésségben kegyelmedet. Datum in arce Saros-Patakiensi die 21. Aprilis anno Domini 1651.

Generosae dominationis vestrae

benevolus
S. Rákóczy, m. p.

Külczím: Generoso domino Andreae Klobusicki, sat.
(Az orsz. levéltárban levő eredetiről.)

CCXV. 1651. ápril 23.

Elisabetha dei gratia regina Bohemiae, princeps electrix, palatina Rheni, nata Magnae Britanniae princeps, Ducissa Bavariae etc. Vidua, Serenissimae ac celsissimae principi, Dominae Susannae Lorantfi, Transylvaniae principi, partium regni Hungariae dominae et siculorum comiti, Salutem et sincerae amicitiae augmentum.

Serenissima ac celsissima princeps, amica nobis perquam sincere dilecta. Speramus Dilectionem Vestram non aegre laturam esse tardiorem hanc nostram ad humanissimas ipsius literas 14. Decembris signatas responsionem, siquidem de iis, quae in negotio matrimoniali inter illustrissimum ac celsissimum principem, dominum Sigismundum Rákóczy, Dilectionis Vestrae filium, ac celsissimam dilectissimamque filiam nostram Henriettam principem palatinam proposito, successive agitata ac tracta fuerunt; propter locorum distantiam et itinerum incommoda tardius edoctae fuimus, nunc autem cum pacta dotalia et iisdem annecti recessus capita ex singulari Dei providentia utrius conclusa et ratificata sint, nos attentis egregiis animi ac corporis dotibus, quas Deus in praefatum principem Sigismundum, illustribus ipsius natalibus congruas et cum pietatis studio atque reformatae religionis zelo coniunctas abunde contulit, consideratisque Dilectionis Vestrae desideriis ex sincero erga nos regiamque Britannicam et electoralem palatinam domum nostram affectu spirantibus, eadem pacta, una cum recessu, pari quoque in vos, vestrosque affectu, rata et grata habemus. Dilectioni vestrae aeque ac futuris neogamis de inito huius connubii foedere ex animo gratulamur, Deumque sacri coniugii authorem ac vindicem veneramur, ut inchoatum opus ad nominis sui gloriam et utriusque partis salutem perficere ac paterna sua benedictione condecorare dignetur. Et quemadmodum nos futuris coniugibus maternam benevolentiam nostram pollicemur, ita etiam de Dilectionis vestrae materno adversus eosdem amore ac favore minime dubitamus. Quod si qua in re officia nostra Dilectioni vestrae prodesse queant, erunt eidem semper paratissima, cui

interea prospera quaeque precamur. Datae Haga Batavorum 13/23. Aprilis, anno recuperatae salutis 1651.

Dilectionis vestrae addictissima amica

Elisabetha, m. p.

Külczím: Serenissimae ac celsissimae principi, Dominae Susannae Lorántfi, Transylvaniae principi, partium regni Hungariae dominae, Siculorum comiti, viduae, amicae nobis perquam sincere dilectae.

(Ered. az orsz. ltárban, Act. Jur. Trans.)

CCXVI. 1651. ápril 24.

Ilme ac Celsme princeps, dne observandissime.

Quem Ilma Cels. Vra ex obitu sersmarum principum concepit dolorem, vel ipsa poterit lenire inevitabilis fati memoria. Ego certe uti nuper laetum nuptiarum nuntium gratissimo excepi animo, ita nunc fatali condoleo necessitudini. Caeterum votis ardentibus precor, ut genuini huic Cels. Vrae moerori multiplicia e superis succedant solatia. Iam vero futuris praefigendum nuptiis terminum expecto libentissime, verum erga Ilmam Cels. Vram testificaturus animum. Interim Ilmam Cels. Vram benevalere cupio, meaque commendo obsequia. Datum Lublini die 24. Aprilis anno 1651.

Ilmae Cels. Vrae

benevolus amicus ad officia paratus
Joannes . . . . Sczavinsky,
palatinus Brest., Cujavien., m. p.

(Eredetije orsz. ltár, Act. Jur. Trans.)

CCXVII. 1651. ápril 24. ?

Illustrissime princeps domina, domina observandissima.

Eam destinatarum nuptiarum solennitatem gemino luctu interpellatam esse equidem ex animo doleo. Verum cum ea sit vis favorum, ut res mortalium alterent tristiaque laetis saepius misceant, aequiore animo illa ferre convenit, quae inevitabili eveniunt necessitate. Caetera vota concipio, ut susceptam hanc ex obitu utriusque jacturam Deus Optimus Maximus optatis solatiis Illustritati Vestrae cumulatim sarcire velit. Cui de coetero studia et officia mea perquam diligenter commendo, eidemque longaevam valetudinem animitus precor. Datum Lublini die 24ª mensis Aprilis, anno domini 1651.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

addictissimus amicus et servitor
Andreas Comes de Leszno,
Epus Culm. et Bon., supr. Regni Cancellarius.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCXVIII. 1651. april 24.

Alázatos szolgálatom ajánlása után sat.

Ngodnak két rendbeli méltóságos leveleit vöttem alázatoson; értem az lakadalomra rendelt újabb terminust is, kit engedjen isten Ngtoknak szerencsésen megérhetni.

Az urunk kimeneteli mely kétséges, sőt ugyan reméntelen is legyen, azt mind okaival együtt Ngod jól érti; nekünk s kiváltképpen nekem is, ha akadályunk történnék, bizonyára szívem fájdalmával lenne; melyet részemről ngos uramnak reám bocsáthatandó valamely látogatásán kivűl semmi magam dolgáért el nem mulatok, hanem félek igen attól, vagy portáról érkezik oly resolutio, vagy kozákoknak oly progressusok, az mely bele ne egyvelítsen bennünket az szomszédságnak galyibájában s valami rezgelődésünknek ne kellessék lenni, ki ha leszen, tudja Ngod, részetlen én nem lehetek, sőt ha ugyan kelletnék lenni valaminek, minekelőtte Ngtok közűl valamelyiknek személyének szerencséltetése lenne, annakelőtte aligha én nekem nem kellene előljáróban experiálnom, mint való utat engedné isten Ngtoknak tovább való dolgaiban. Ezekhez képest javallanám azt, ha Ngtok idején correspondeálna urunkkal ez casus felől és lenne oly dispositio, hogyha nem egyink másink felelhetne meg az Ngod mostani dolgaiban is az szolgálatnak; mindazáltal Ngos uram, az mint irám feljebb is, én mind két állapotra készen tartom magamat, valamelyikre isten segít és Ngtok fordít.

Az palota ha tisztességes festett mennyezettel lészen, nekem úgy tetszik, nem kell fenyőágazni. Az egyéb dolgokról Ngodat urunk ő nga bővön tudósította, azokról való irásommal Ngodat nem terhelem; érti Ngod mind az portára lött expeditiót, s mind az kozákokét, és pro futura cautela palatinushoz való instructiót, s érsek uramnak tött választ is.

Meg nem irhatom Ngodnak, minemű búsulásommal esék értenem Ngod jámbor szolgáján történt esetet, kinek istennek hála pedig nagyobb nyavalyája nem történt, és ha Ngod jó tetszése levén, bebocsátnám Marczibán uramot, kész vagyok törvént láttatnom és érdemek szerint büntettetnem jobbágyot; reménségem olyan van, valamint én Ngodnak kegyelmessége felől nyugodt elmével vagyok, hogy nem Ngodnak parancsolatjából keresik ez alkalmatlanságokat Ngodnak jámbor szolgái, úgy nem is én akaratomból vétenek ő kglmeknek jobbágyim; de kérem alázatoson Ngodat, méltóztassék kegyelmesen mindent megérteni, s mind meg is orvosolni, nem tudom fataliter van-e, vagy ugyan magok közt való collusióból; elhagyom néhány rendbeli cselekedeteket ő kglmek közűl némelyiknek, hanem tudja Ngod, minap is búsítám Ngodat, Thorma nevű ú szolgája Lóna nevű falú-

ból tisztviselő jobbágyomnak jó paripáját minden szükség kívűl elvevén, nem Thordáig, nem Kolozsvárig pedig, hanem ott megpatkóltatván, hova tötte, ő tudja; azon legény két renddel is szolgáimmal böcstelenűl bánt. Im ez mostani is az igaz útból szokatlan és mind postáktól s mind egyéb rendektől járni szokatlan utakra divertálván, az holott magam is életemben háromszor ha voltam, nem faluban, nem biró házánál, hanem mezőben, útban vonván lovat, mit hozott ki belőle. Az isten látója szüvemnek, nem tartom drágábbnak jobbágyom lovát életemnél, az kinek veszedelmezését Ngtokért nem szánom, de ez így elébb menvén, elpusztíthatják hitván emberimet is, de feljebb rettegem azt, hogy Ngodnak haragjokban vétenek; könyörgök alázatoson mégis Ngodnak, ne ítiljen idegenűl felőlem, és oltalmazzon meg is efféle alkalmatlanságoktól, lássék meg rajtam az Ngodnak gratiája, és kicsin tekintetemnek létele, de hazánk közönséges szabadsága is ne bántódjék meg. Igazsággal irom Ngod méltóságáért is, mert ha az én jószágomon ez esik, én rólam mások micsoda példát hímeznek, Ngod bölcsen megítilheti; országunk törvénye szerint rendi van az postaságnak; falukon, városokon birák által szoktak változtatni, különben tilalmas vonni. Búsításomról Ngodat alázatoson követem, és Ngod kegyelmességét várván, ajánlom az szent istennek Ngodat. 1651. 24. Aprilis, Albae.

Ngodnak

alázatos szolgája
Kemény János, m. p.

Asszonyunk ő ngának kegyelmes parancsolatja szerint az gazdák certificáltatására gondom leszen.

Ez irásom alatt vöttem alázatoson Ngod méltóságos levelét; az több dolgokról újobban való irásommal Ngodat nem terhelem; az lengyelországi dologból Ngodnak hogy akaratját tudni kívántam, isten látja, senkitől nem subordináltatván, hanem magam curiositásából cselekedtem, mert ugyan is in alter utram partem resolválni kell Ngodnak magát, ha az fejedelem nem, Ngod reá venné is magát azon próbára és asszonyunk ő nga is megengedné is, én nem tudom pollice (?) irtam-e, de az válasz reá mesterségesen van; mindazáltal ugyancsak fennmaradt azon bizontalanság.

Irva Rákóczy Zsigmondnak.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCXIX. 1651. május 7.

Celsissime et Illustrissime Princeps sat.

Divino ductu et auspicio matrimonium inter Dilectionem Vestram et dilectissimam Nobis cognatam Principem Electoralem

Palatinam inchoatum jam summi Numinis beneficio eo usque promotum, ut publicis solennibus, brevi omnia stabilienda, et perficienda sint, ex animo gaudemus, ac ut initium feliciter cessisse Dilectioni Vestrae gratulamur, ita de prospero successu inposterum quoque in spem optimam erecti sumus. Quis dies et locus festivitatibus nuptialibus dictus sit, ex dilectionis Vestrae literis probe cognovimus, ac pro benevola invitatione animi Dilectionis Vestrae erga Nos propensissimi indice gratias maximas agimus. Caeterum praesentiam Nostram, quam Dilectionis Vestrae literae urgent, et efflagitant, non tantum remota loci distantia prohibet, sed et aliae graviores remorae, quae iter, ad extremos ditionum nostrarum Clivensium fines nos suscipere coegerunt, obstant, quominus solennitatibus in vicina urbe Crosnensi celebrandis interesse possumus, quo nomine Dilectionem Vestram Nos excusatos habituram nullatenus dubitamus. Ne tamen partibus Nostris et studio, quo semper erga dilectionem Vestram ducti sumus, prorsus defuisse videamur: ideo Consiliarios Nostros intimos, nobiles et fideles, Thomam de Knesebeck et Eowaldum de Kleist, vicibus nostris Crosnae fungi jussimus, Eisque, quid nomine nostro agendum et offerendum, id mandatis dedimus Quicquid itaque jussu nostro peragent, id omne, non minus ac si nobis praesentibus gestum esset, Nos ratam habituros spondemus, ac ut totum negotium porro ad nominis Divini gloriam, Ecclesiae et Reipublicae incrementum, ac utriusque Domus Electoralis Palatinae, et Transylvaniae perennem et stabilem felicitatem vergat, ex animo vovemus. Dilectioni autem Vestrae animum devinctissimum, et omnia amicitiae officia ultro offerimus, ac pollicemur promptissima et paratissima. Dabantur in Civitate Nostra Tangermunda ad Albim die 7. Maji anno 1651.

Fridericus Guilielmus Dei gratia Marchio Brandenburgensis, Sacri Romani Imperii Archi Camerarius, et Princeps Elector, Magdeburgi, Prussiae, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassubiorum, Vandalorum, nec non in Silesia, Crosnae, et Carnoviae Dux, Burggrabius Norimbergensis, Princeps Halberstadii, et Mindae, Comes Marcae et Ravensbergi, Dominus in Ravenstein.

Dilectionis Vestrae

amicus benevolus
Fridericus Wilhelmus Elector.

Külczím : Celsissimo et Illustrissimo Principi Domino Sigismundo Rakoczy sat.

(Ered. az orsz. ltárban.)

CCXX. 1651. május 11.

Mint uramnak fautoromnak ajánlom köteles szolgálatomat; isten kegyelmedet stb.

Isten kegyelmességéből mi az utat immár minden nap continuáljuk. 9. Maji Puchóról megindúlván Szetenig jüttek az követ urak hálni. Tegnap ide Jesinbe érkeztünk, még eddig istennek hála szenvedhető kár nélkűl; az nehéz kemény útban az lovak kezdettek sántúlni, az követ urak szekerei is romladoznak, csak ilyen hamar is tartok attúl igen, az praefigált lakodalombeli pataki terminusra talám meg sem érkezünk, mivel az, mint Mednyanszki György uram mondja, herczeg kisasszony az mi kegyelmes új asszonyunk brigai atyjafiához akarna divertálni Briga felé, s ha arra kerülünk, üdőt vesztünk vele.

Ide még semmi commissarius nem jőve, talám még nem is jő most, hanem csak visszajövet. Itt az költség valóban kell; mennél bellebb menünk, annál drágább mindenféle élés, az piaczokon pediglen mint egyébütt nem is tanálhatni, mindent vendég fogadókban kell venni. Krosznáig mennyi költséggel érem be, Mednyánszky György uramtól vagy mástól megirom kegyelmednek.

Az mint sokszor megmondottam s meg is irtam vala kegyelmednek, visszajövetben nekem sok busulásim lesznek leginkább emberbeli szükség miatt; soha nem féltem úgy gyalázattól mint most, ha az követ urak szolgái meg nem segítenek, mivel mindenfelé nem járhatok magam.

Kegyelmednek, mint uramnak megszolgálom, házam népire viseljen gondot.

Ledniczei udvarbiró uramnak nem ártana megírni s parancsolni kegyelmednek Szetényhe, bárcsak borral gazdálkodnék egynehány akóval, pénzen sem kaphatni Morvában jó bort. Szénát, abrakot visszajövőben is tanálunk ezen az földön. Isten kegyelmedet sokáig éltesse jó egésségben. Datum Jesin 11. Maji 1651.

Kegyelmed jóakaró szolgája míg él

Dalmadi István.

Külczím: Generosissimo dno Andreae Klobusitzki stb. (S.-Patak.)

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCXXI. 1651. május 16.

Illustrissima Domina Principissa Domina nobis observanda.

Libenter equidem celeberrimo Actui et festivitati Nuptiali proximae feliciter celebrandae Illustrissima Domina adesse velim, exigit enim metus summi amoris et observata multis ab annis strictissima amicitia, candoreque animi conformata, ut certemus

mutuis inter nos aequissimis officiis; verum cum nostra Polona Respublica tot procellis hostium barbarorum sit obruta et impetita, in hoc incendio belli requiritur nostra praesentia, ad insolentiam eorum, divino mediante auxilio, comprimendam. Quod ut aequo animo ferat absentiam nostram benigne petimus, Divinae providentiae et gratiae Illustrissimam Celsitudinem Vestram, cum Serenissimis et Celsissimis Principibus dilectissimis sponsis commendando. Datum Zare die 16. Maji 1651.

Illustrissimae Vestrae Celsitudini

addictissimus
Vladislaus, Dominus Dux in Osztrog et Zasztav,
Palatinus Krakoviensis, m. p.

Külczím: Illustrissimae Dominae Dominae Principissae Susannae Lorantfi stb.

(A vörösvári levéltárban lévö eredetiröl.)

CCXXII. 1651. május 17.

Excellentissima Princeps.

Quemadmodum omnia Celsitudinis Vestrae domusque eius laeta ac prospera amicitiae lege, ad nos pertinere arbitramur, ita et praesenti actui, ad quem binis Celsitudinis Vestrae literis inuitor, pro debito meo in Celsissimam Domum eius affectu per delegatum meum assistere proposui, qui uberius meum in Celsitudinem Vestram domumque eius affectum et devotionem exponet. Interim prosperam ac diuturnam valetudinem Celsitudinis Vestrae perquam cupio. Datum in arce Lancut die 17. Maji 1651.

Celsitudinis Vestrae

affectiosissimus servitor
Georgius Lubomirsky, Regni Marchalus, m. p.

Külczím: Illmae et Excellentissimae Principi Dnae Dnae Zuzanne Lorantffy sat.

(Eredeti a gr. Erdődy-család vörösvári Rákóczy-féle levéltárban.)

CCXXIII. 1651. május 18.

Serenissime Princeps, Affinis observandissime.

Literis Dilectionis Vestrae ab ejusdem Legatis, Illustri Domino Francisco Redei comite Maramarosiensi, nec non Generosis Dominis Georgio Bereny et Georgio Medinanski nobis traditis, iisdemque decenti modo admissis, ita nos exhibuimus, ne quidquam quod ad consummationem matrimonii inter nostram ex fratre neptem Serenissimam Principem Henriettam, et Dilectionem Vestram instituendi facere possit, insuper haberetur,

Dil. Vrae hoc ipso animi nostri propensi affectum demonstratum, confidentes, et ut sacrum hoc negotium feliciter per actum in summi Dei gloriam Dil. Vestrae ut et praedictae ex fratre neptis dilectissimae, nec non utriusque domus tam Electoralis Palatinae, quam Rakocziorum inclytae commodum et splendoris emolumentum cedat, ex animo voventes, nullaeque dubitantes Dil. suam ita prosperrimo rerum omnium successu usuram, ut patriam suosque deservisse eam nunquam poenitere, nobisque, ac toti familiae nostrae Electorali gaudio et solatio esse queat. Reliqua Dil. Vestrae praedicti Domini Legati sunt expposituri, quibus ut Dilectio Vestra similiter fidem adhibeat obnixe rogamus, eique fausta omnia et prosperos rerum successus animitus precamur. Dat. Crosnae die 18. Maji A. 1651.

Dilectioni Vestrae

Affinis addictissima
Elisabeth Charlotte, m. p.

Külczím: Serenissimo Principi Domino Sigismundo Rakoczy sat.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCXXIV. 1651. május 19.

Excellentissime Princeps.

Agnosco Celsitudinis Vestrae syncerum in me affectum, dum in partem solatiorum Domus Suae tot repetitis me vocat literis. Equidem ut nihil gratius accidere mihi potuit tam laeto faustorum progressuum, et laeti connubii nuncio, ita oblatam mihi hanc occasionem summopere gratulor, affectum Celsitudinis Vestrae promerendi et meum vicissim erga Excellentissimam Domum suam commonstrandi. Et licet haec turbulenta Patriae nostrae tempora, quae nos distentos in armis tenent, hanc mihi invident fortunam praesentem actui huic adesse, ac meam tot aliis jungere congratulationem, non deero attamen per familiarem amicam promptitudinem officiorum meorum Celsitudini Vestrae et toti Suae Excellentissimae offerre Domui. Cui interim promptissima servitia mea offero. Dat. in arce Lancutensi 19-a Maji 1651.

Celsitudinis Vestrae

affectionatissimus servitor
Alexander Lubomirszky, Stab. Reg. Profectus.

(Eredetije a vörösvári ltárban.)

CCXXV. 1651. május 19.

Sersme princeps, dne affinis nobis observandissime.

Consummatis nunc per dei gratiam inter sermam celsmamque principem dnam Henriettam sororem nostram dilectissimam,

et Legatos Dilectionis Vrae, Illustrem nimirum et magcum dnum Franciscum Rédei, nec non generosissimos ac nobiles Georgium Briny et Georgium Mednyanski, festivitatum nuptialium diebus, Dilect. Vrae amicissime de hoc matrimonio gratulamur, a deo ter optimo maximo enixe precantes, ut sanctum hoc foedus divinae gloriae amplificandae, ecclesiae reformatae conservandae, bono publico promovendo, ac utriusque familiae incremento ac stabilimento quam felicissime inserviat. Sororem nostram dilectissimam tamquam pignus familiae nostrae pretiosum aegerrime quidem a nobis dimittimus, cum vero eidem penes Dilect. Vram optime esse confidamus, moerorem, quem ex hac privatione concepimus, leniet nobis Dilect. Vrae benevolus affectus, quem literis suis hactenus testari voluit, in quo Dilectio Vra constanter perseverare, sibique de reciproca nostra in se affectione et animi propensi sinceritate multum polliceri, sororemque nostram adeo fovere et amare dignetur, ut utraque domus laetitiam et gaudium exinde capiat.

Pro splendidissimo Dilect. Vrae per legatos suos nobis oblato munere Dilect. Vrae gratias agimus maximas. Certe non exiguum affectionis signum est, quo nos Dil. Vra sibi obstringere voluit. Nos propensum Dilect. Vrae animum venerantes, hoc et ejusmodi benevolentiae et amicitiae genus erga Dilect. Vram divinae providentiae hisce committimus. Crosnae, 19. Maji, 1651.

Dilect. Vrae

affinis studiosissima
Elisabetha.

Kívül: Sersmo principi, dno Sigismundo Rakocy stb.
(Eredetije az orsz. ltárban, Act. Jur. Trans.)

CCXXVI. 1651. május 19.

Celsissima Princeps Domina colendissima.

Ex litteris celsitudinis vestrae proxime ad me datis uti conceptum luctum ex dupplici ad fata secessus, tam serenissimae electricis Brandenburgicae viduae, quam item serenissimi Principis Philippi comitis palatini Rheni, cum dolore intellexi, maxime quod olim dum legationis munere Regino Monty in Prussia Caesareae Maiestatis nomine fungerer, particularem serenissimae electricis gratiam et benignitatem fuerim expertus. Ita me vicissim Celsitudinis Vestrae benevolentia, qua me iterato ad nuptiarum solennia paulisper dilata invitare placuit, non leviter recreavit, quibus si ob servitia Sacrae Caesareae Maiestatis personaliter adesse, et Celsissimae Domui deservire concederetur, magnae fortunae loco reponerem. Placebit interim Celsitudini

Vestrae sincera vota et applausas etiam absentis benigne recipere, et si in aliis occasionibus eidem grata praestare queam servitia, tanto confidentius mandare. Cuius perpetuae benevolentiae me officiosissime commendo. Viennae 19. Maji anno 1651.

Celsitudinis Vestrae

devotissimus servus
Georgius Co(mes) de Martinitz, m. p.

Külczím: Illustrissimae ac Celsissimae Principi Dominae Susannae Lorantfi stb.

(Eredeti a gróf Erdődy-család birtokában levő vörösvári Rákóczy-féle levéltárban.)

CCXXVII. 1651. május 19.

Magnifice domine, amice observandissime.

Manifestis propensis in me Magnificentiae Vestrae voluntatis specimen agnosco, quod me nuperis suis literis non est dedignata, quibus quod protunc non responderim, temporis angustia vetuit. Gratias habeo summas magnificentiae vestrae, quod me, meosque generoso domino Satay, mandato illustrissimi principis, commendaverit. (Atque utinam in patria charissima quietis, neminique molestis esse liceret, sed quia sic ineluctabilis divini fati vis coegit, ferendum omnino est.) In eo tantum aliqua oboritur difficultas, quod mihi nuper generosus dominus Satay scripsit, Vestram Magnificentiam non nisi pro domesticis meis hospitium Makovicae assignasse, cum et jam pridem ante, et nuperrimis suae Celsitudinis literis ad me datis non pro meis tantum domesticis, sed pro cognatis etiam meis, liberaliter mihi sit a sua Celsitudine indultum. Quia vero proximis diebus festis conjuges, liberosque nostros eo ducere ipsimet in animo constituimus, tertio die post praecise in castra ituri, vehementer a vestra magnifica dominatione peto, ut accepta a sua celsitudine informatione, scribere generoso domino Satay velit, ne aliquam in eo, ubi venerimus, patiamur repulsam, idque mature, quo literae Vestrae Magnificentiae egressum illius, quae pro futuris festis Sarossium parat, praeveniant, eo in iis adjectis, praefatos amicos meos, quorum aliquot duntaxat ibi futuri sunt, nulla in re ipsi molestos futuros. Quod restat, diu feliciterque valere vestram magnificam dominationem animitus desiderans, ejusdem maneo ut ante

servitor addictissimus.

Dabantur 19. Maji 1651.

Külczím: Magnifico domino Andreae Klobusicki.

(Az orsz. ltárban levő eredetiről.)

CCXXVIII. 1651. május 19—29. Hága.

Jakab herczeg levele Lorántfy Zsuzsánnához, melyben írja, hogy megkapta a Rákóczy Zsigmond és Henrietta herczegnő között junius 26-án Sárospatakon kötendő házasságra a meghivó levelet; örvend rajta teljes szívből, hogy így ő és a Rákóczy-család összeköttetésbe jön. De a lakodalmon a távolság és más akadályok miatt nem jelenhet meg.

Hátsó lapján: Az Rák(óczy Sigmond) uram lakodalmára hivogato(ttak) válaszok.

(Eredeti az orsz. ltárban, Act. Jur. Trans.)

CCXXIX. 1651. május 20.

Illustrissima ac Celsissima Domina Domina et Amica Observandissima.

Tales apud me sunt desiderati semper nuntii, qui Domus Illustrissimae Celsitudinis vestrae optimos depraedicant eventus. Quare et moderna Illustrissimi Principis Sigismundi nuptialis sors in sinu meo deposita eo majorem propinat mihi laetitiam, quo majori nexu affectus et benevolentiae erga Illustrissimum Principem devinctum me sentio. Sacri itaque ejusdem Hymenaei festivitati adesse perlubens vellem, nisi forte turbidus ad praesens et bellis distractus Reipublicae nostrae status votis imponat obicem. Curabo tamen diligenter, ut per internuncium contestatam habeam in amplissimo amicabili eodem congressu meam erga Illustrissimam domum Celsitudinis vestrae benevolentiam et propensionem. Interim Illustrissimam Celsitudinem vestram fortunatissimam valere desidero. Datum Krzeszoviae die 20. Maji 1651.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

amicus benevolus servire paratus
Michael Korjbuth,
Dux in Visn(ia) et Cubad, Palatinus Terrarum Russiae.

Külczím: Illustrissimae ac Celsissimae Dominae Dominae Susannae Lorantfy sat.

(Eredetije a vörösvári ltárban.)

CCXXX. 1651. május 23.

Illustrissime ac celsissime domine, domine, ac patrone clementissime. Omnigenam salutem ac humilima mea servitia.

Hodie 7-ma longas promittebam; sed jam novus cursor breves postulat. Hac ipsa hora Sua Celsitudo mihi scribit, denuo

venire legatos Tartaricos ac Cossacicos, nunciante id domino Paulo Göcz a Borysthene 9. Maji. Intra 6 vel 10 dies redibit Boros cum optata, ut speramus, resolutione. Dominus Chmelnicius festinat Leopolim versus, prudenter sane ac fortiter si pergit. Sueci omnino aliquid moliuntur Hornio mareschallo jam in Livonia excubante. Quare necesse est, ut nostri, quorum interest, in omnem eventum sint parati. Caetera ciphris propediem mittendis reservo. Scribit mihi dominus Knopff Viennensis, se meas 29. Decembris datas nondum vidisse, 24. Februarii datas bimestre demum post accepisse. Priorum jactura me valde cruciat. Quaeso, has extraordinaria celeritate curet Excellentia vestra. Agitur de mea existimatione apud Belgas, quae mihi vita charior, vobisque, si ita Deo visum, deinceps magno usui esse potest. His Excellentiam vestram ac Serenissimam conjugem (hodie enim celebrantur nuptiae) divinae tutelae ac benedictioni ardentissime commendo, maneoque

Excellentissimae vestrae Celsitudinis

humilimus fidelissimusque servus
Johannes Henricus Bisterfeldius, m. p.

Raptissime 1651. 23. Maji. hora 5ª vespertina.

Külczím: Illustrissimo ac Celsissimo domino, domino Sigismundo Rakoczi.

(Az orsz. ltárban levő eredetiről.)

CCXXXI. 1651. május 25.

Illustrissime ac Celsissime domine sat.

Heri vesperi accepi Excellentiae vestrae 19. datas. Vix potero nuptias antevertere. Adhuc nescio, an cum Celsissima Principe vel solus sim iturus. Plurimis scholae, typographiae, meis aliis negotiis distringor. Equi mei jam demum ab octiduo in gramine sunt, nec hactenus duos, quamvis a trimestri quatuor diligenter quaesiverim, meis pares pretio nancisci potui. Dabo tamen operam, ut mature adsim.

Crepant invidia, omnes vestri malevoli metuunt laudatissimam illam affinitatem, ne virtutibus fortunaeque vestrae novam suppeditet segetem. Non dolerem, si pluribus fraudibus deinceps in vos peccaret *Rex Poloniae.* Video enim plane *pronum in bellum esse principem.* Videtur quoque Deus miras occasiones suggerere. Bellum inter Caesarem et Turcas christianae libertati foret salutare. Non semel ita Austriaci suos triumphos et consilia perdidere. Omnino Vezirius Budensis, ut mihi sua Celsitudo ipsamet scribit, reconciliatus est. Sueci aliquid moliuntur. Utinam haberemus idoneos exploratores, quos ad ipsos mitteremus. In ultimis

novis scribunt dominum Salvium tanquam reginae Sueciae legatum extraordinarium venturum Viennam. Vellem, nam mihi philosophica, eaque secretiori amicitia, pinctus est, sperarem me multa ex ipso eliciturum; forsan et expres, se quendam ad ipsum, Patakino praesertim mitterem. Oremus, vigilemus, Vestraque Celsitudo sponsae suae adventu ita se exhilaret, ut gravioribus curis victis ad futura patriae ecclesiaeque pericula possit esse integer ac invictus. Plane mihi persuadeo, vestrum conjugium fore cum heroicarum virtutum, tum insignis felicitatis florentissimum seminarium. Ita dies noctesque precibus contendo ab eo, qui solus votum meum implere potest, quique mihi meisque etiam Celsitudinem Vestram servet, utpote qui sim

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

humilimus fidelissimusque servus
Johannes Henricus Bisterfeldius. m. p.

Raptim Albae Juliae, 1651. 25. Maji.

Summa novorum ultimorum.

1. Legatus Lusitanus Hagae Comitis significavit, impossibile esse regi suo, ut loca Hollandis in Brasilia ademta restituat, quia subditi malint potius ad Hispanum deficere, quam ipsis subesse. Itaque jussus est abire, et summa vi bellum contra ipsum adornatur. Mittuntur naves Libonam versus, ut nulla navis illinc egredi vel eo ingredi queat.

2. Rupertus et Mauritius palatini principes Tolone in Gallia denuo post nuperam cladem classem recolligunt; ipsorum personis vehementer insidiantur Angli.

3. Colonellus quidem Germanus Majer collegerat prope Warsoviam 600 milites, ut rege illinc profecto urbem expilaret. Re detecta ipsius copiae fuere dissipatae, ipse fuga elapsus. Creditur, quod fuerit a Chmielniczio subornatus.

4. In Scotia fuerat bellum. Rege se strenue armato, et Cromwellio, acceptis supplementis, jam progrediente quotidie mirae proditiones in Anglia, vicissim contrariae in Scotia deteguntur.

5. Vice rex Neapolitanus saevit ob praeteritos tumultus tam in nobilitatem, quam in plebem suppliciis. Verendum, ne tandem desperatissima illinc oriatur seditio.

6. Regina Galliae nobilitati urgenti 8. Septembris, rege majorenne, generalia regni comitia promisit. Cardinalis Mazzarinus vult eousque subsistere in archiepiscopatu Coloniensi; speratque se pristinae dignitati tum iri restitutum.

7. Legati Anglici duo tanta cum pompa habuere Hagae Comitis audientiam, ut nunquam ibi similis visa sit. Triginta sex

carpentis ad audientiam deducti fuere. Summa legationis est: ut pristinum aeternumque foedus Belgae cum Anglis renovent; esse se regione, terra marique, et religione pares. Caetera adhuc sunt in secreto. Jam tractant cum ipsis Belgae, omnino, ut putatur, conclusuri.

Verum Gallia, Lusitania, Scotia, Suecia et Dania solenniter dominos ordines monuerunt, ne cum ipsis foedus ineant, secus se omnes junctos contrarium foedus inituros. Revera (inquit) habent, quod metuant vicinae coronae, si hae duae potentissimae nationes, hoc praesertim rerum statu, inter se coalescant.

Külczím: Illustrissimo ac Celsissimo domino, domino Sigismundo Rakoczi de Felsö-Vadász, Ducatuum Munkacziensis ac Mackovicensis, necnon Comitatuum Zathmariensis ac Zabolchiensis domino, domino et patrono meo clementissimo. (L. S.)

(Az orsz. ltárban levő eredetiről.)

CCXXXII. 1651. május 26.

Illustrissima Princeps Domina et Amica observandissima.

Nihil mihi sane optatius accidere potuisset, quam si mihi tantum facultatus esset, ut pro futura nuptiarum solennitate illustrissimi Sigismundi Principis filii Illustritatis Vestrae me sistere, simulve non tantum ipsiusmet Illustritatis Vestrae, sed etiam Universae illius Illustrissimae prosapiae optata inde solatia praesens oculis meis usurpare possim. Verum cum publica eaque gravissima Reipublicae negotia meam ad latus Sacrae Regiae Majestatis hoc vel maxime tempore requirant praesentiam, dabit, uti spero, Illustritas Vestra veniam, me ad praesens voluntati ipsius pro eo, uti in votis erat, respondere non posse. Coeterum certo sibi Illustritas Vestra de me polliceatur, me intermissum hoc ex summa necessitate officii genus offerente se se quavis occasione cumulate Illustritati Vestrae repeturum. Cui de reliquo propensissima studia mea lubens defero, eidemque longaevam valetudinem animitus precor. Datae in castris ad Sokalium die 26. Mensis Maji Anno Domini 1651.

Illustritatis Vestrae

ad officia paratissimus
Andreas Comes de Leszno
Episcopus Culmensis et Bom.
supremus Regni Cancellarius.

Külczím: Illustrissimae et Excellentissimae Principi Dominae Susannae Lorantffi.

(Eredetije a gr. Erdődy család birtokában levő Rákóczy-féle levéltárban.)

CCXXXIII. 1651. május 26.

Joannes Cazimirus Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae Czerniechoviaeque necnon Svecorum, Gothorum, Vandalorumque haereditarius REX.

Illustrissima Princeps, Domina Amica et Vicina Nostra Charissima. Cum jam ex Literis Illustritatis Vestrae certo nobis innotescat de futura Illustrissimi Sigismundi Principis, filii ipsius nuptiarum festivitate, dieque huic solennitati praestituta, non intermittemus ad eandem Legatum Nostrum ablegare, qui et ipsi connubio auspicatos successus, et simul Illustritati Vestrae optata inde solatia Nostro Nomine prolixis verbis comprecabitur. Sed et Nos in praesentia pro singulari Nostro in Illustritatem Vestram studio, eam ipsi ex ista conjunctione vovemus felicitatem, quae votis et desideriis illius uberrime correspondent. De caetero Illustritatem Vestram longaevam esse cupimus, eidemque fausta et fortunata quaevis ex animo precamur. Datae in Castris ad Sokalium die 26-a Mensis Maji Anno Domini 1651. Regnorum Nostrorum Poloniae III., Sveciae vero IIII. Anno.

Joannes Casimirus Rex, m. p.

Külczim: Illustrissimae Principi Dominae Susannae Lorantffi sat.

(Erdetije a vörösvári ltárban, a király nagy pecsétjével lepecsételve.)

CCXXXIV. 1651. május 26.

Illustrissime Princeps Domine Domine et amice observandissime.

Luculentum sane agnosco propensi Illustritatis Vestrae in me studii argumentum, cum eadem toties repetitis literis me humanissime compellare, simulque gratiam ac benevolentiam suam benigne mihi deferre dignatur. Quo nomine multum me Illustritati Vestrae obstrictum esse non invitus profiteor, adeo, ut nihil mihi aeque curae et cordi futurum sit, quam ut propensam hanc Illustritatis Vestrae in me voluntatem quavis officii mei contestatione, quoties usus et occasio tulerit, perpetuo conseruem et augeam. Quod superest, studia et officia mea Illustritati Vestrae perquam diligenter commendo, eidemque optatae cuiusuis felicitatis incrementa ex animo precor. Datae in castris ad Sokalium die 26. Mensis Maji Anno Domini 1651.

Illustritatis Vestrae

amicus et servilis
Andreas Comes de Leszno,
Episcopus Culmensis et Bom.
Supremus Regni Cancellarius.

Külczím: Illustrissimo ac excellentissimo Principi Domino Sigismundo de Faelseovadas Rakoci, sat.

(Eredetije a gróf Erdődy család birtokában levő vörösvári Rákóczy-féle okirattárból.)

CCXXXV. 1651. május 27.

Szolgálok kglmednek édes öcsém uram. Jó egészséggel áldja meg isten kglmedet.

Majténbúl, Ecsedbűl írt kglmed leveleit vettük, akarjuk, kglmed megolvasta Lubniczki levelét, annál inkább akartuk volna, ha érsek palatinus levelét felszakasztotta volna kglmed. Palatinus mit ír kimenetelünk felől, ím in ea parte megküldtük kglmednek, kik nem hisznek, félnek is talám, azért denegálják. Császár ő fge válaszát nem vettük. Az érsek levele szivek állása nilatkozása, neheztelik kglmed házasságát, annál inkább az lengyelországi állapatot; isten cselekedje azt, ki nevének dicsíretire, anyaszentegyházának épületire szolgál. Az király ha megholt, kérjük, ha mit hall, tudósítson kglmed; éljen, kivánjuk, de ha meg talál halni, valóban jókor esnék. Az lengyelnek adott resolutiót és az brandeburgi electorné írt levele pariáját megküldtük kglmednek. Szuhai uram előtt most Veselény uram feszegette amaz dolgot az tökéletlen, azt gondolván, mi köztünk egyenetlenség vagyon. Serény Pál mi okért jütt alá, jó volna megtudni. Ha mi oly hírei lesznek, kglmed tudósítson. Értjük, az electorné mit ír, csak juniusnál tovább ne haladna. Idején kellene az két vajdát tudósítani, az lakodalom előtt, mivel alig ha követjeket nemsokára meg nem kezdik indítani, mikorra fogja penig kglmetek rendelni, tudósítson és talám feleségünk kimenetelire is annuentiát kelletik kérnünk, hat lóval járás diplomák ellen lévén. Szuhai urannak, Lubniczkinak is irtunk, küldje meg kglmed, megszolgáljuk. Asszonyunk betegségét szomoruvan értjük; gyógyítsa isten ő ngát, kglmed egészségét penig isten sokáig tartsa meg. Bába jószága dolgábúl contentusok vagyunk asszonyunk ő nga resolutiójával. Mi kglmed igaz atyjafia kivánunk istentűl kglmed egészsége felől jó hireket hallanunk. Albae 27. Maji 1651.

Kglmed igaz atyjafia bátyja szolgál míg él

R. György, m. p.

Az kozákok mikor érkeznek el, még nem tudjuk bizonyoson, úgy látjuk, egy felé az declarationak meg kell lenni, ha az király él is, mind német, lengyel confoederatusnak tart az kozáknak, és nekünk tulajdonítják is, avisákban is kinyomtatták. Mindenekrűl várjuk kglmed censuráját.

(Itt háromujjnyi levágva.)

Kérem kglmedet édes öcsém uram, Lubniczki levelét, Szuhai uramét ne akaszszák más kézben, oly ember vigye meg.

(Ered. Rák. irása, az orsz. ltárban.)

CCXXXVI. 1651. május 28.

Illma atque Celsissima princeps, Dna nobis singulariter dilecta.

Literas Dilectionis Vrae 15. die Aprilis huius anni datas accepimus, et intelleximus, eiusdem filium ilmum dnum, Sigismundum Ragoczy etc. matrimonium cum sersma principe viragine, dna Henrietta, ex electorali comitum palatinorum ad Rhenum prosapia nata, propediem initurum, nosque rogantes, ne gravemur festivitati nuptiali 26. die Junii in arce Sarospatachiensi celebranda interesse.

Eo nuncio, nobis pergrato, movemur, ut non minus quam V. D. divinam providentiam agnoscamus et praedicemus. Ob eandem igitur tam Vrae Dilectioni, quam amabilissimo sponsorum pari animitus gratulamur, deumque ter optimum maximum oramus, ut quemadmodum non obstante tanta locorum intercapedine, jungendorum animos mire conciliavit, ita porro suo favore, et affluentissima benedictione efficiat, quo non tantum illis, sed et Dilect. Vrae atque adeo omnibus utrinque propinquis ex eo conjugio, pulchre congruo et concordi, uberrima gaudiorum messis obveniat.

Ceterum quod Dil. Vra nos ad sacrum nuptiale invitat, id praecipue benevolentiae indicium esse arbitramur, pro quo eo agimus gratias, et valde velimus, ut huiusmodi precibus usquequaque satisfieri possit.

Verum cum rerum nostrarum ratio non ferat, ut hoc praesertim tempore, quo a nostris et reliquorum principum ac statuum deputatis in conventu publico Wratislaviae, de politica (per belli injurias misere collapsa) restauranda laboratur, diu abesse queamus: Dilectionem Vram officiose rogamus, nobis ob eam, et caeteras graves causas, emanentibus ignoscat, sibique plane persuadeat, nobis alias ad omnia studia et officia, quae ab amicis exigi et expectari possunt, fore promtos ac paratos. Dabamus in arce nostra Olaviensi die 28. Maji anno 1651.

Dei gratia Georgius dux Silesiae, Lignicensis et Bregensis.
Dilectionis Vrae

ad officia paratissimus
Georgius, m. p.

Kivül: Illustrissimae atquae Celsissimae Principi dnae Susannae Lorántfi sat.

(Ered. az orsz. ltárban, Act. Jur. Trans.)

CCXXXVII. 1651. május 28.

Illustrissima ac Celsissima Principissa Domina et Amica observanda.

Ni bellici strepitus cum colluvie Scythica, et Rebelli Plebe, in Regno nostro grassantes, negotiaque Reipublicae capiti meo et curae a Serenissima Regia Majestate, Domino meo Clementissimo, et ab eadem Republica imposita obessent, libentissime votis et desideriis Illustrissimae Celsitudinis Vestrae annuerem; verum quoniam haec obsunt, facile Illustrissima Celsitudo Vestra (prout et oro) justae excusationi meae in sinu et gremio benevolentiae Suae concedet locum, de me vero hoc sibi persuadere velit, me nihil habiturum reverentius, quam omni loco, et in omnibus occasionibus mea officia, et gratissimam candidi animi declarare et contestari propensionem, similiter et carissimae Illustrissimae Celsitudinis Vestrae Soboli, quae ut plena dierum, plena laetitiae et benedictionis Divinae cum Illustrissima consorte ac vitae et thori socia in aevum perennet, sincerissimo opto et voveo pectore, studia et obsequia mea diligenter Illustrissimae Celsitudini Vestrae offerendo. Datae in castris ad oppidum Sokal 28. Maji 1651.

Illustrissimae Celsitudinis vestrae

devotus et ad officia paratus
Nicolaus a Potok Potocki
Castellanus Cracoviensis, Exercituum
Regni Poloniae Dux Generalis, Baren.,
Nisuen., Ostrsen., Czerkassien., etc.
Praefectus manu propria.

(Eredetije a vörösvári levéltárban)

CCXXXVIII. 1651. május 29.

Illustrissima Princeps Domina observandissima.

Abunde satis benigna mihi innotuerat Illustrissimae Celsitudinis vestrae humanitas, priusquam adhuc rumori bellico (defensurus Patriam) me accingerem; cui certe libens lubensque parerem, nisi in bellicis occupationibus, quibus pro nunc compescendis rebellibus innitor, detentus ad praedictae celebritatis dies praesens accedere nequeam, ex familiaribus tamen aulae meae mittam aliquem, qui propensionem animi mei erga illustrissimam Domum Celsitudinis Vestrae contestabitur. Nunc praesentibus cum intimo candoris mei affectu futuram nuptialis festivitatis solemnitatem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae congratulor, exoptatum novorum a superis collatorum apprecor,

quibus omnia fausta et prospera a Deo eveniant opto, meque Illustrissimae Celsitudinis Vestrae benevolentiae commendo.

Datum in castris ad Sokal, die 29. Maji 1651.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

addictissimus et ad officia paratissimus
Joannes In. C. de Schaujn,
Palatinus Brestensis m. p.

Külczím: Illustrissimae Principi Dominae Susannae Lorentiae Rakocinae (sic.)

(Eredeti a gróf Erdődy-család birtokában levő vörösvári Rákóczy-féle levéltárban.)

CCXXXIX. 1651. junius 1.

Magnifice domine amice observandissime.

Non est multis opus verbis, quibus amicitiam et benevolum Vestrae Magnificentiae affectum profitear, cum tot luculentis experimentis mihi contestatus, animo meo penitus infigens haereat. Quem quia Vestra Magnifica Dominatio in assignando mihi meisque, tum et cognatorum nonnullis, Zboroviae hospitio asserere placuit, gratias quantas possum maximas Vestrae Magnificentiae ago, relaturus etiam, si quando benignior sors occasionem bene de Vestra Magnificentia merendi obtulerit. Neque opus habet conjux mea, ut molesta sit aliqua in re generoso domino provisori; hoc unicum petimus, ut pacatius, quam fuit ante biennium, opera Vestrae Magnificentiae Zboroviae vivere possit, tum et tabellarios idoneos, si quando necessitas requisiverit, in promptu habeat. Habet enim a me in mandatis, ut si quid sive a me, sive ab aliis de rebus nostris perceperit, id identidem polonico idiomate Vestrae Magnificentiae perscribat, suae celsitudini referendum. Generosi Potocki conjux, fratris mei conjunctissimi, suae vero Celsitudini addictissimi quam, non reperto, (cum eo venissemus, Zboroviae hospitio, Bartpham deportari curavit) ut una cum aliis in curia Suae Celsitudinis Zboroviae conclave aliquod commodum habeat, Vestrae Magnificae dominationis mandato, enixe peto. Vale Magnifice domine, cui felicissimos rerum omnium successus et animo precatur

Vestrae magnificae dominationis

servitor paratissimus, m. p.

Dabantur 1. Junii, in ipso ad castra procinctu, 1651. Anno.

Külczím: Magnifico domino Andreae Klobusicki sat.

(Az orsz. ltárban levő eredetiről.)

CCXL. 1651. jun. 4.

Illustrissime et Excellentissime Princeps sat.

Auspicatissimos hymenaeos Illustrissimae et excellentissimae Dominationi Vestrae gratulor ex animo, quibus adessem etiam perlibenter, nisi me ad Martialis ludicri aream Patriae meae, cui vitam, sanguinem et fortunas debeo, euocaret amor. Quantum tamen vel iure mutuae benevolentiae, vel studio meae ergo Illustrissimam et Excellentissimam Dominationem amicitiae et observantiae Illustrissimae Dominationi debeam, Nuntius meus, cui id singulariter a me est commissum, uberius declarabit. Cum his me Illustrissimae Dominationi commendo.

Datae in Castris infra Sokalium 4. Junii Anno 1651.

Illustrissimae et Excellentissimae Dominationis Vestrae

amicus servire paratissimus
Joannes Wielopolski
Capitaneus Bieciensis, m. p.

Külczím: Illmo et Excellentissimo Principi dno Sigismundo Rakoci.

(Eredetije a gróf Erdődy család birtokában levő vörösvári Rákóczy-féle levéltárban.)

CCXLI. 1651. junius 5.

Serenissima ac Celsissima Princeps sat.

Coram ejusdem felices hymenaeos nec vulgaria solatia ac decora domus tum Serenitati Suae, tum Illustrissimo Principi Filio charissimo Serenitatis Vestrae voueram gratulari. At quia amor Patriae et jussa Principis a toga ad sagum omnes regnicolas mentem advertere monent, non est conveniens et nobis alius color. Dabit igitur mihi veniam Serenitas Vestra, quod et amore Patriae, et exemplo armati Principis, Martio aspersus pulvere, nuptiali festivitati adesse non valeam. Caeterum per nuntium meum declarabo, quantum gloriosissimae Domui Serenitatis Vestrae, quantum Illustrissimo Principi, vel lege vicinae societatis, vel meae erga utrumque observantiae et debeo et precor. Cum his me ac mea obsequia Serenitati Vestrae etiam atque etiam commendo.

Datum in Castris juxta Civitatem Sokal 5. Junii A. 1651.

Serenitati Vestrae

ad serviendum paratissimus
Joannes Wielopolski,
Capitaneus Biecensis, m. p.

Külczím: Serenissimae Zuzannae Lorantphi sat.

(Eredetije a gróf Erdődy család birtokában levő vörösvári Rákóczy-féle levéltárban.)

CCXLII. 1651. junius 9.

Ilme dne frater carissime.

Nihil prius in votis nobis fuit, quam ut solennitati actus nuptialis Dilectionis Vrae adesse, communique laetitiae ex tam splendida cum sersma palatina domo, cui nobiscum quoque sanguinis intercedunt nexus, copula praesentibus frui, officia vero et fraternam promptitudinem nostram declarare contigisset. Ad id vero ultro propendebamus, nisi expeditionis bellicae moles obstitisset. Ne tamen officio nostro et solitae promptitudini ullatenus defuisse videamur, primam sersmae principis matris Vrae observandissimae invitationem prono affectu excipientes, expedieramus destinatum legatum unum ex familiaribus nostris, qui iter caeptum continuaturus erat, nisi cum retraxissent literae ad nos datae ejusdem sersmae principis iisque contenta significatio de prorogatione termini solennitati huic praefixi. Repetita vero requisitio cum sero nimium ad nos perlata sit, in ea a ditionibus et domesticis nostris sejunctione locorum intervallo, temporisque angustia idem in praesens praestandi, an quae possibilitas sit reliqua, iudicet Dil. Vra. Exinde tamen ne quicquam medio, et amori nostro, quem continuo testaturi sumus decessisse arbitretur, majorem in modum rogamus, his fraterna adjicientes vota, ut ex hac status desiderata immutatione solatia perenniora cumulatissime, insigniaque incrementa ubertim ad Dilect. Vram, quam totam inclytam prosapiam redundent. Nos ipsos et officia nostra fraterno eiusdem affectui diligenter recommendamus. Datum ex castris ad Bobnyscum sitis die 9. Junii anno 1651.

Illmae Dilect. Vrae

frater ad officia paratissimus.

Janusius Radzivil dux Burrarum et Dubicenorum, S. R. J. princeps, Nevdeae et Sebesy comes, ducatus Samogitiae generalis capitaneus, exercituum m. d. Litthvaniae dux campestris, Casimiriensis, Borissoviensis, Camenicensis, Seyvensis, Bystricensis, Rhetoviensis gubernator.

J. Radzivill, m. p.

Jegyzet: Irva Rákóczy Zsigmondnak.

(Eredetije az orsz. ltárban, Act. Jur. Trans.)

CCXLIII. 1651. junius 14.

Joannes Casimirus Dei Gratia Rex Poloniae sat.

Illustrissime Princeps Grate Nobis Dilecte. Ad contestandum Illustritati Vestrae propensum ac benevolum in eandem stu-

dium, condecorandamque nuptiarum ipsius cum Serenissima Principe Domina Henrietta Nata ex Electorali Domo Palatina ad Rhenum futuram festivitatem mittimus Generosum Andream Maximilianum a Pleszenice Fredro intimum Camerae Nostrae aulicum, cui vel inprimis id negotii dedimus, ut Illustritati Vestrae optatum istius Connubii felicitatem prolixis verbis Nostro Nomine apprecatur, ipsique de Nostra erga se propensione pluribus ac luculentis verbis coram referat. Sed antequam ille suum exequatur Officium, Nos hisce conjungimus et antevertimus vota, quo Illustritas vestra ex hoc cum Serenisssima Electorali Domo conjunctione Uberrima perpetim capiat solatia. Quod dum ex animo optamus, de coetero Illustritati Vestrae diuturnam incolumitatem, et florentissimos rerum successus a Deo immortali precamur. Data in Castris ad Sokalium die XIV. Mensis Junii. Anno Domini MDCLI. Regnorum Nostrorum Poloniae III°. Sveciae IV°.

Joannes Casimirus, m. p.

Külczím: Illustrissimo Dno Sigismundo de Felzeo-vadasz Rakocy.

Rákóczy Zsigmond kezével: Patakini 1651. die 30. Junii egr. Serenissimi Regis Poloniae Resolutio inclusa etc.

Ehez mellékelve a következő, Rákóczy Zsigmond által javított fogalmazvány:

Serenissima Regia Majestas Domine benignissime.

Literas Serenissimae Majestatis Vestrae propensi ac benevoli in me et consortem meam studii sui clarissimas iudices, quibus optatam Connubii Nostri foelicitatem apprecari, votaque sua serenissima Majestas Vestra annectere dignata est, Amicus meus Illustris ac Magnificus Dominus Andreas Maximilianus a Plezenicze Fredro, Camerae Majestatis ejus Aulicae Aulicus intimus, reddidit ac de regia sua in me conthoralemque meam charissimam propensione verbis manifestis certam retulit; cujus praesentiam tanto magis aestimandam censui, quanto majoris in nos benignitatis suae Majestatis argumenta certo certius sperare animadversi; in quo uti nihil dubii relinquo, ita Serenissimae Majestati Vestrae demissorum studiorum meorum promptitudinem ad omnes occasiones humillime deferens, Eidem florentissimos cum rerum aliarum omnium, tum etiam moderni contra gentes barbaros, rusticamque immanitatem belli suscepti, optatissimus exitus opto. Datum in Arce mea Sáros-Patak, die....

(Eredetije a vörösvári levéltárban.)

CCXLIV. 1651. junius.

Ad Electorem Brandenburgicum.

Serenissime Princeps Domine Amice observandissime.

Literas Dilectionis Vestrae Serenissimae 7-ma die praeterlapsi Maji Tangermunda ad nos datas fronte serena accepimus et tanto majori affectione illas tractavimus, quanto sincerioris affectionis in nos argumenta ex illis percipere licuit, praesertim cum justissimas absentiae suae ex illis nuptiis, quae inter charissimam suam sororem et fratrem nostrum perdilectum intervenere, causas, re ipsa intelligamus, satis est consiliis illic adfuisse, ubi persona adesse non licuit; cum autem jam suppetiis divinis conjunctio illa perfecta sit, ut Reipublicae Christianae, Domibus et personis consociatis incremento sit et saluti, ex animo vovemus, et sicuti nos id amice intendimus, ita illinc huic intentioni benevolos nostros esse studiosos, nulli ambigimus, et de caetero nos omni officiorum genere eidem addictos esse recognoscimus, ac Eandem cum suis charissimis quam diutissime, quam felicissime rebus suis frui ex animo vovemus et apprecamur. Datum etc.

(Egykorú másolat a nemz. muzeum kézirattárában. Fol. Lat. 1674. sz.)

CCXLV. 1651. junius.

Ad Electricem Brandeburgicam Viduam.

Serenissima Domina Principissa Electrix, Affinis nobis observandissima.

Literas Dilectionis Vestrae 18. praeterlapsi Maji Crosna ad nos datas hilari manu accepimus, ex quibus siquidem oblatae suae benevolentiae contestationem et inter suam charissimam neptem ac fratrum nostrum charissimum feliciter peracta illic negotiarum solennia intelligamus, et jam consummationem etiam illorum nobis videre licuerit, multum nobis congratulamur et deo optimo maximo agimus gratias, auspiciis felicibus progressum feliciorem ex animo voventes et inter personas junctas et Domus utrinque excellentes medio illarum personarum conjunctas; cui rei nos allaborare uti nunquam cessare volumus, ita Serenissimam Dilectionem Vestram cum suis hoc ipsum facturam nihil desperamus, imo spondemus inchoatum benevolentiae cursum spe maiori et prosperiori exitu terminaturum esse. Eidem in reliquo jucundiorem et longiorem vitae foelicitatem ex animo precati. Datum etc.

(Egykorú másolat a nemz. muzeum kézirattárában. Fol. Lat. 1674.)

CCXLVI. 1651. julius 11.

Sacratissime Romanorum Imperator Dne Dne Clementissime.

Ex suscepto hisce diebus itinere pacifice reversus sum, ubi dnum Sigismundum Loniai adversa valetudine laborantem, quamvis meliuscule invenerim. nihilominus tamen non possum ipsi adeo longum vitae cursum polliceri.

Interim haec mecum communicavit, et inprimis ex summa fidelitate, qua erga M. V. S. ducitur, insinuat familiam Rakoczianam certo certius aliquid velle movere, et dicit, quod defacto non videat modum, quo praecise contra M. V. S. et ditiones eiusdem erumpere possit. Sed neque considerandum est, quod si aliquid incipere vellet, diplomatum conditiones principi obstaculo esse possent.

Expectat itaque princeps omnino ab occasione, praesertim si dni Poloni sinistram habuerint fortunam, ipseque princeps regiam dignitatem consequi poterit.

Prouti iam hanc suam ambitionem statibus et ordinibus etiam Transylvaniae proposuit, sed illi bellandi aut penes ipsum insurgendi animum nullum habent, dicentes, quod princeps sine scitu regnicolarum et solummodo ex duorum vel trium inquietorum hominum consilio promiserit kosacis se ab huiusmodi acquirenda regia dignitate non esse alienum.

Dignum itaque iudicat dictus dnus Loniai, ut Transylvanienses et ipsi Rakocziani a Mte Vra Sacr. in pace contineantur, sed cum securitate, ita nimirum et Mtem Vram Sacr., ex timore potius, quam aliter colant ac venerentur.

Praesertim cum dna principissa Transylvaniae senior valde male habeat, quod non possit absolutam regnandi potestatem habere, avidissima enim ducitur regnandi cupiditate, et difficile est ipsi consuetum dominandi modum continuare non posse; movit etiam quaestionem, posito casu, si aliquid movere vellent, quidnam sperare possunt fideles M. V. S. Transtibiscani, cum fortalitia non habeant, deinde iam ipsi senserunt in faucibus suis amaritudinem coeparum, mallent Mtem Vram Sacr. ambabus amplecti manibus, et in fidelitate Mtis Vrae mori, quam se gubernio alicuius externi principis committere.

Hanc eorundem machinationem manifeste colligere possumus etiam ex frequenti consultatione Patakiensi, et inde etiam, quod praecipue horum comitatuum officiales conventionibus astricti sunt dictae principissae, deinde ex introductione quoque Calvinistarum ad civitatem Cassoviensem, ubi iam odiosas movent quaestiones, cum patribus Jesuitis omnes litigant, citantes arti-

culum, ne patres Jesuitae in regno bona stabilia habeant, ipsis autem ne conqueri quidem permittunt.

In omnibus eorundem congregationibus et sedibus judiciariis volunt introducere quintum statum, dum inter se considere patiuntur vilissimos quosque praedicantes.

Dietim homines, cuiuscunque status et conditionis sint, conventionibus sibi obligatos reddunt, et ut Augustissime Imperator rem paucis concludam, in omnibus periculosa defuncti principis Georgii Rakoczi vestigia sequuntur et imitantur, nihilque aliud famelice et sitibunde expectant, quam ut Mti Vrae Sacr. adversa eveniant tempora, qua arrepta occasione, suis commoditatibus frui valeant, quod deus clementer avertere dignetur.

Hoc quoque Mti Vrae Sacr. ex debita fidelitate mea humillime insinuare volui: Comitatus harum partium militiam campestrem usque ad futurum mensem Septembrem intertenere volunt, et ultra non; quae militia si dissipabitur, duo detrimenta patiemur. Primo: Turca majorem commoditatem habebit ad exercendas quaslibet nequitias. Secundo: Si dicta militia dimittetur, statim transibit ad Rakocium et ab ipso conducetur. Mea itaque tenui opinione placeret, si Mtas Vra Sacr. mediantibus benignis suis literis seorsive quemlibet comitatum requirere dignaretur de ulteriori dictae militiae campestris intertentione, declarando arduis rationibus modernam regni necessitatem, et si Mti Vrae Sacr. videbitur, committat mihi clementer, ego hic tractabo cum comitatensibus, et spero non sine fructu.

(A következő három sor ki van vágva.)

Quod de praesenti longiuscule scripserim, humillime veniam peto a Mte Vra Sacr. Quam in reliquo ut deus diutissime salvam, florentem et triumphantem conservet, animitus precor. Datum Cassoviae die 11. Julii 1651.

Sacr. M. Vrae

subditus humillimus
Comes F. Vesselény, m. p.

Kivül: C. Wesselenyi Francisci literae de variis rebus Transylvaniam, Poloniam et Turcas respicientibus.

(Eredetiről.)

CCXLVII. 1651. julius 15.

Illustrissime ac celsissime princeps.

Peractis Munkacsii iis, quorum gratia illuc deflexeramus, nunc continuato itinere, Macowicii tandem salvi et incolumes appulimus, duce divino numine, comite Celsitudinis Tuae insigni

liberalitate, quam sub domini Padani dispensatione et ordinatione satis quidem large Munkacii, sed satis parce reliquo itineris decursu experti sumus. Praepostera nimis ambitione homo iste hac vice studuit boni oeconomi laudem apud Celsitudinem Tuam promereri, dum equis nostris tantum pabuli detraxit, ut nunc magis fame, quam itineris labore languescant. Illi ipsimet, quos dominus Padani Munkacyo comites ac provisores nobis adiunxit, fatentur eum pessima fide nobiscum egisse. Facile vero ipsi fuit, verborum nebulas nobis obducere, de cuius candore nulla erat apud nos sinistra suspicio, facile fuit credulitati nostrae imponere, quem arbitrabamur religiosius Celsitudinis Tuae mandatis obtemperaturum. Non admodum ipse honori Celsitudinis Tuae consuluisset, si in minus aequos ac prudentes rerum censores incidisset, quemadmodum et nosmet ipsi haud bene consuluissemus serenissimi electoris Palatini existimationi, si tanto studio ac contentione gratis emendicare voluissemus, quod parata nostra pecunia comparare licuisset. Sed dum nos in tanta ubique annonae penuria per omnes pagos, vicos, oppida frustra quaerimus nostris impensis resarcire subtractum equis nostris pabulum, ipsi vero Padanio ita libuit hac occasione parsimoniae suae specimen edere, erga tanti principis legatos in causa adeo favorabili missos comitatumque adeo illustrem ac nobilem equi nostri eo sunt redacti, ut nunc longe minoribus, quam alias itineribus et non nisi plusculis diebus equorum refocillationi concessis, reliquam profectionem instituere cogamur. Absit vero, ut Celsitudini Tuae quicquam imputamus, cuius magnanimitatem, quae in maximis apparuit, talia leviuscula spernere probe novimus, adeo quidem, ut de omnibus, quae ex Celsitudinis Tuae mandato nostrae destinata erant necessitati, non minus gratias habeamus, quam si in solidum in nostrum cessissent usum. Munkácii non solum juramentum fidelitatis secundum praescriptam formulam a praefecto arcis coeterisque officialibus nobis praesentibus praestitum est, sed etiam a supremo quaestore seu provisore exhibiti sunt libri proventuum, quos paululum inspeximus, non in eum finem, ut scrupulosius in fructus reditusque celebratissimi ducatus inquireremus, sed ut posthac nostram industriam apud serenissimum electorem palatinum eo commendatiorem redderemus, haud ignorantes Celsitudinis Tuae liberalitatem erga illam, quam in cordis sui possessionem admisit, nec pactorum, nec nostrae circumspectae diligentiae cancellis inclusum iri. Caeterum Celsitudinis Tuae binae literae sub nostrum huc adventum nobis exhibitae sunt, quae illis adiunctae fuerant ad serenissimas personas, illae summa cum diligentia a nobis curabuntur. Crastina die, Deo benigne dante discessum hinc paramus et egressuri nunc Celsitudinis Tuae terras, litamus supremo nomini reiterata et ardentia vota

pro eiusdem ac universae serenissimae familiae perpetua incolumitate, talique omnium consiliorum successu, quem cumprimis divini nominis gloria, afflictorum salus et serenissimae familiae suae increscere indies splendor et potentia etiam posteris celebratissimum reddant. Annuat nostris votis divina benignitas, cuius protectioni Celsitudinem Tuam, nosque eius favori et gratiae quam studiosissime commendamus.

Dabantur Macowicii die 5/15. Julii, anni 1651.

Illustrissimae Celsitudinis Tuae

observantissimi
Georg Abraham Grünberg, m. p.
Joannes Ludovicus Wolzogen L. Baro, m. p.

P. S. Fruimur et hinc Celsitudinis Tuae insigni liberalitate, quo nomine denuo gratias agimus condignas, nec quicquam nostris necessitatibus hactenus defuisse fatemur.

Kívül: Illustrissimo ac celsissimo principi ac domino domino Sigismundo Rákóczy sat.

(Ered. az orsz. ltárban, Act. Jur. Trans.)

CCXLVIII. 1651. aug.

Ad Principem Radzivil.

Illustrissime Domine Princeps Frater nobis observandissime.

Affectio illa singularis, qua uti antea, ita hodie erga Dilectionem Vestram impense ducimur, movit Nos hisce Eandem literis invisere, cum nonnihil Nobis molestum sit jam pridem nullas Ejus vel literas vel nuncia accepisse, ne de statu et valetudine quippiam certi intelligere potuisse, quod etsi popularibus illius Regni turbis partim attribui potest, excusationem tamen plenariam vix obtinet, siquidem candor fraternus nullis occupationibus aut rerum asperitatibus sepeliri vel minui debeat, cujus nihilominus exercitium tantum modo ex temporum vicissitudine remoram habuisse et certo credimus et peramanter requirimus, valetudinis et rerum suarum ac si quae digna scire habet, reddere certiores ne gravetur. Nos (quod bonitati Divinae acceptum referimus) regno et regimine pacato et valetudine temperata utimur, nisi nurus nostra, observandissima Domina Princeps Carlotta nata ex Serenissima Domo Electorali Palatina, charissimi Fratris Nostri Conjunx perdilecta Domui nostrae morte intempestiva luctum attulisset, cujus cognationis insertio uti nobis multum grata fuerat, ita avulsio non potest non esse multum ingrata et

molesta. Interim Nos amoris fraterni jura erga Dilectionem Vestram inclinatione sincere observamus et indubiam ejus reflexionem et reciprocationem Nobis spondemus, insimul Eandem ad vota una cum suis charissimis diu vivere et florere pectore toto optamus. Datum etc.

(Egykorú másolat a m. nemz. muzeum kézirattárában. Fol. Lat. 1674. sz.)

CCXLIX. 1651. aug. 2.

Illustrissime ac Celsissime Princeps, Affinis et Amice dilectissime.

Non absque ingenti laetitia ex literis Dilectionis Vestrae matrimonium inter eandem et nostram ex Fratre neptem principem Henriettam jam Divina gratia festivitatibus nuptialibus ex voto consummatum esse percepimus, ex animo voventes, ut Altissimus Dilectioni Vestrae Ejusdemque Conjugi dilectissimae ita benedictione sua divina adesse dignetur, ut omnigena qua animi, qua Corporis struantur felicitate, quae suos radios in Ecclesiae et Reipublicae incrementum, Dil. utriusque indissolubilem amorem conjugalem, ac tam Electoralis Palatinae quam Rakoczianae Domus decus et splendorem effundat. Hisce Dilectionem Vestram Clientelae Divinae commendamus, Eidemque affectum nostrum sincerum, stabilem firmamque amicitiam spondemus ac pollicemur. Dabantur Rosnae die 2. Aug. Anno 1651.

Dil. Vestrae

Affinis addictissima
Elisabetha Carlotta Electrix.

Külczim: Illustrissimo et Celsissimo Principi Domino Sigismundo Rakoczy sat.

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

CCL. 1651. aug. 5.

Ilme ac Celsissime princeps, domine et patrone clementissime sat.

Heroica vestra patientia, recuperata valetudo, sincerusque vester amor me mirum in modum exhilarat. Habebit Deus vestri paternam rationem id faxit, ut celsissimae vestrae conjugis tertiana, sicut spero expertusque sum, sit naturae exoneratis, et firmioris valetudinis praecursor. Secreta jam scribere nequeo. Poloniae statum nondum vidimus a C. Vra missum. Ante octiduum mihi sua celdo integro folio eum descripsit, sed adhuc incertum. Quicquid sit, ego adoro divinae providentiae pro Celd. Vra excubantis vestigia. Horum verborum Commentarium suo tempore dabo. D. comes a Barsovetz adhuc tertiana laborat,

diaetae non adeo observans. Mittit famulo literas Liskam hic inclusas. Ego addidi fasciculum vere incivilem Amsterodamum curandum. Quaeso Excel. Vram per Sarosienses ipsum Leutschoviam quantocyus curet. Magister cursorum mihi curam suam fidelem promisit. Rogo d. Rulicium, ut ex meis 690 imperiales pro studiosis nostris strenue egentibus, muneret. Ipsorum misertus, erga me meosque iniquus, id facio. Ignoscat mea audacia, d. Comenium ac d. Tholnaium salutet. C. Vra pertaesus sum infinitae scriptionis; brevi ipsis quoque materiam suggeram. His Cels. Vram cum ser. dna matre ac conjuge deo commendo, maneoque

Celsitudinum Vestrarum

humilimus fidelissimusque servus
J. H. Bisterfeldius, m. p.

Albae 1651. 5. Augusti, raptissime. Ubi nova Knoptii Germanica? Audio Leopoldum malecusum a reconciliatis Gallis. Quam victoriam reportavit rex Scotiae, affinis vester.

Kivül: Celsissimo principi dno Sigismundo Rakoczi, dno et patrono meo clementissimo.

(Ered. az orsz. ltárban.)

CCLI. 1651. augusztus 20.

Illustrissime stb. Fidelium servitiorum stb. Hogy Nagtokat stb.

Bónis uram által kegmes uram bőségesen írtam az bécsi útamnak állapatjárúl Nagodnak. Az mint megírtam volt Nagodnak, hogy az szakmári dologrúl való resolutio oly hirtelen írásban ki nem adatván, az szolgámot ott hadtam volt Bécsbe, hogy várakozzék reá, ki szintén tizenkét napig volt ott. Azomba odaérkezvén Bónis uram, mivel palatinus uramat ő nagát ott találta, cancellarius uram az szolgámot hazabocsátá, megírván, hogy az expeditiókat Bónis uram által küldi meg, kit bizonyára kivántam volna látni írásban, hogy ha az szerint lett az mint én nekem jelentetett. Az lengyelek felől újobban is érkeztenek hírek erre az földre, hogy az király persequálván az kozákokat el is érte volna, és diadalmason járt volna azok ellen is, teljességesen felvervén és elszélesztvén őket, és hogy Chmellnyczkinek sok pénzét is elnyerték, és bizonyos ládáját is, kiben minden titkos végezési találtattanak cum Georgio (t. i. Rákóczy Györgygyel) és az török császárnak diplomás levele is; azon hírt, valamint hirdettetik németűl, levelében includálván, megküldtem urunknak ő ngának. Az mi országunkban levő német vitézink gróf Puchamnak commendája alatt ez elmúlt napokban Tata és Esztergam kezett

Vértesben nem messzi Esztergamhoz szép erősséget hirtelen állattak fel, levén ezelőtt is ott régi puszta vár, az hol kövek elegedendű levén, meszet, fát és egyébféle minden szükségest hajókon rá hozván, sok száz embert rá hajtván, egy hét alatt felépítették, két száz gyalog németet helheztetvén belé, elegedendű lövő szerszámmal és egyéb munitiókkal és éléssel. Igen orrában levén az töröknek, mivel Esztergamnak nagy akadékjára leszen annak őrizetire-i, avagy hogy még többet is valamit akarnak cselekedni, de felesen vannak mostan egyben gyűlve, magyar hadak is mennek hozzájok, az mint hallom, lesznek nyolczezerig, magyarokkal együtt, elválik nemsokára mihez fognak, ha ugyan török ellen leszen, talánd le akarják magokrúl az suspitiót vetni, kivel eddig vádoltattanak, hogy az töröknek nem vétnek. Ndnak azt is írhatom, kit kérem, hogy Nd szokott clavisával írná meg *principi,* hogy ezelőtt nem régen *archiepiscopus* írt *caesari,* hogy magyarországi dolgokban csak egy *magyarnak* se higyjen, nullo excepta és aféle magyarországi dolgokban senkinek ne *resolválja* magát *gen. Puchaim* nélkűl, kit megértvén azon *urak* is, kik hozzá addictusok *voltak,* praesertim *judex curiae* et *Nádasdi* igen malecontentusok *vele, Nádasdi* teljességgel már ad *palatinum obligálta* magát, kinek végben vitelében én is sokat munkálkodtam cum *dno Szunyog,* most már igen confidensek egymáshoz, *judex curiae* is igen keresi *kedvét,* akarván ő is *hozzá adni* magát, de *nem hihet* neki. Az Nd parancsolatja szerint az két mandatomot ím megküldtem Ngdnak.

Ndnak errűl is akarék írnya, hogy palatinus uram ő nga eminap tudakozott engem, micsoda választ tött asszonyunk ő nga Zeleméri familia dolgában, mivel azelűtt Nd nekem azt írta volt, hogy Ngtok nem idegenek az jó alkuvástúl, és hogy mostan az lakodalomkor együtt levén Ngtoknak meghitt fűember szolgái, hogy Ngtok kezelvén ő kkel, választ ád azon dolog felűl, kit én akkor megmondtam volt palatinus uramnak, hogy Ngtok az lakodalom idejére halasztotta arrúl való consultatióját, és arra nézve most már ő nga tudakozott, ha adott-é Ngtok valami resolutiót felűle; én mondám klmes uram, hogy az mint én tudom az dolgot, nem itélem, hogy Ngtok arrúl consultálkodhatott volna, mivel az lakodalomnak ideje ennyi dolgokban involváltatott volt, hogy az mindennapi szükséges dolgokrúl is nem beszélhetett Ngtok. Ő nga most is csak azon kéri Ngtokat, Ngtokhoz való synceritásbúl, mivel már ezek submittálják magokat a Ngtok gratiájának, és ő ngát sollicitálják, hogy valami jó resolutiót vehessen Ngtoktúl, hogy ha Ngtok itéli hogy vagyon rövidségek, hogy ő nga componálná ezen dolgot életiben, és ne hadná ad posteritatem, most hogy sok jót akarói levén Ngtoknak, idűvel lesznek-i, úgy azt senki nem tudja, és hogy nem szükséges volna

azt Ngtoknak sok emberrel kezleni, hanem csak egyneháuy meghitt emberivel. Ezeket parancsolá ő nga Ngtoknak írnom szórúl szóra az szerint levén ő nga beszédje, kirűl én csak Ndnak akartam írnya.

Én klmes uram az mint ennekelűtte is írtam, most is csak azt javallanám, hogy ember csak távul végére mehetne tűlek, micsoda kívánságok lehetne, kit megértvén Nd, megitélhetné illendű-i vagy sem, és addig derekas tractában nem ereszkedhetni, ha Nd parancsolná, én per tertias personas is végére mehetnék annak, és ha oly volna is, az kit Ngtok illendűnek itélne, az mennyi sok inconvenientiát, félelmet, alkalmatlanságot látok én az leveleknek productiójában, vagy tábla elűtt, vagy ország elűtt, hogy sem arra mennék, az én itéletembűl inkább nagyot kellene cselekedni, kirűl írás által tübb nem tehetek, Ngtok bülcs itéletébűl azt cselekedje azt, kit legjobbnak itél. Az úr isten éltesse és tartsa meg Ngtokat sok esztendeig jó egészségben. Beczkó, 20. Augusti, 1651.

Illmae Cels. Vrae

fidelis et humilimus servus
Jonas Mednianski, m. p.

Ezen leveleket kérem méltóztatnék Nd juttatni az fejedelemnek, palatinus uram levele is levén kezte. Kérem alázatosan Ndat, lengyelországi állapatokrúl méltóztatnék értetni, itten semmi bizonyost nem érthetni felűlek. Doctor uram levelét is az küldte orvossággal megküldtem Ndnak.

Az ezüst mív felűl Nd kérem idein adja értésemre, miben és micsoda állapatban akarja Nd hogy legyen, mivel az jubilernek idein kell azt tudnia, hogy az ezüstet idein comparáltathasson reá, az elűpinzt is, az mint írtam volt, hogy küldene Nd reá, mert az mesteremberek addig hozzá nem kezdnek az munkájához, kezenséges szokásokbúl áll az.

Külczím : Illmo ac Exclmo Dno Dno Sigismundo Rakoczy de Felső-Vadász etc. Dno Dno mihi gratiosissimo

(Az aláhúzottak titkos jegyekkel vannak írva.)

(Eredetije az orsz. ltárban.)

Közli: Szilágyi Sándor.

AZ ERDÉLYI KÁPTALAN
LEVÉLTÁRA GYULAFEHÉRVÁRTT.

— ÖTÖDIK KÖZLEMÉNY. —

395. 1503. május. 4. Horváth János vingárdi várnagy legsulyosabb eskü alatt kötelezi magát, hogy az erdélyi káptalantól átvett azon zálog és adósság-levelet, mely szerént Geréb László kalocsai érsek, Péter nádor testvére számára százezer arany forintot hagy, annak holta után nejének Dorottyának semmi szín alatt nem fogja kezébe adni, és amint Budára megy, utjában sem fogja senkinek megmutatni, mindaddig, míg Dorottya a káptalan birtokait: Springet, Drassót, Kis-Sebest, Nagyfalut, Kakovát, Kápolnát, Laazt és más kisebbeket Mihálczfalván, Gáldon, Fahidon, az erdélyi káptalannak vissza nem adja, s hogy e felett Szentpéteri László, Keserű István Dorottya bizalmas emberei a gerébeknek esküt fognak tenni, mely szerént mindent megkisértenek arra, hogy a király eme javakat a káptalannak visszaadassa. — Dat. Albae, secunda die festi Inventionis s. crucis 1503.

Fasc. 1. n. 24. — Eredeti. — Finom papiros, pecsét nélkül.
Más.: 32—34.

396. 1503. május. 15. A kolosmonostori convent bizonyítja az erdélyi káptalan tiltakozását az ellen, nehogy a király Bethlen Miklósnak vagy bárki másnak, a néhai Geréb Péter nádor kezén lévő jószágokat: Springet, Drassót, Kis-Sebest stb. adományozhassa. — Dat. feria secunda, in festo b. Sophiae virg. 1503.

Fasc. 6. n. 26. — Eredeti. — Pecsétje fehérviaszban, elromlott. — Papir 20—15. — Víznyomásos bélyege: körben függő mérleg.
Más: 560—561.

397. 1503. jul. 13. A kolosmonostori convent, az erdélyi káptalan kérelmére átirva Váradja határairól szóló levelét, ugyanazon káptalannak kiadja. — Feria quarta proxima post festum Visit. virg. gloriose a. dni supra dicto (1503.)

Fasc. 5. n. 46. — Eredeti. — Pecsétje halvány viaszban elromlott. — Papir 44—28. — Transsumtumát lásd 314. sz. a.
Más.: 496—500.

398.* 1503. oct. 6. Péter országbíró Macskásy János fiát Gáspárt az aradi káptalan javára itéletileg hat márka adósság megfizetésére kötelezi. — Buda, tertio die termini praenotati, (oct. festi b. Michaelis arch.) a. 1503.

Eredeti. — Papir 20—15. — Pecsétje elromlott.

399. 1503. n. n. A gyula-fehérvári szent Miklós kápolna kiváltságlevele, mi a vár előtti téren volt alapítva, — 1503. évből.

Fasc. 1. n. 16. — Ez volt ugyan régen helye, de csak a régibb káptalani jegyzetekből ismeretes tartalma, minthogy maga az oklevél régen elveszett, még az 1769. évi másolatok könyvébe sincs beigtatva, — bizonyitványáúl annak, hogy akkor sem vala kéznél.

400. 1504. május 22. Duerner Lukács közjegyző Szebenben, megyesi Mustnay Mátyás és berethalmi Greff Bálint kérelmére átirva Gentilis neustati püspök és János pápa 1415-ben kelt okleveleit, kiadja. — Cibinii, in ecclesia parochiali virginis gloriosae, Milkoviensis dioecesis 1504.

Fasc. 4. n. 49. — Eredeti. — Papir négy levélen 22—34. — Transsumtumait lásd 248. . . . . . sz. a.
Más.: 397—405.

401. 1504. jun. 24. Ulászló király Bochka Miklós erdélyi püspök kérelmére megparancsolja az erdélyi tiszteknek, hogy minden dézmákat és egyéb püspöki jövedelmeket, a kötelezettek pontosan fizessenek és a tisztek megfizettessenek. — Buda, in festo b. Joannis bapt. 1504.

Fasc. 6. n. 34. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 30—22. — Viznyomásos bélyege: körben függő mérleg.
Más.: 581—582.

402. 1504. Az erdélyi káptalan pere Corvin Kristóf ellen, Gáld, Mihálczfalva és Táté birtoka felett 1504-ből.

Fasc. 1. n. 27. — Ezen okmány régen, még a káptalani másolatok ideje előtt eltűnt, s azért az 1769. évi másolatok között sem fordul elő. — Tartalma csak a régibb indexekből ismeretes. — Ugyan e tárgyról szól a Cista Albensis fasc. III. 27. száma 1504-ből.

403.* 1505. jan. 25. Lajos bibornok (tit. s. Marcelli) a Domokos rendű, szent Miklósról nevezett budai ház priorjának meghagyja, hogy Buthra Péter laicus holt testét egyházi szertartás mellett kell eltemetni. — Roma, 8. kal. Febr. pontificatus Julii papae II. anno tertio.

Eredeti. — Pergam. 35—28.

404.* 1506. mart. 21. Ulászló király Goszton Jánosnak, Anna királyné titoknokának, a budai prépostságot adományozza, mely Losonczi Zsigmond prépost lemondása után megüresedett. — Buda, feria quinta prox. ante fest. b. Benedicti abb. anno 1506.

Eredeti. — Pergam. 36—25. — Pecsétje elromlott.

405. 1506. nov. 23. Hátszegi Péter, homályos (tán házassági) ügyben Rákosi Melchior kanonok püspök helyettes itélete ellen felebbezést jelent és indokait előadja. — 23. Nov. 1506.

Fasc. 5. n. 29. — Eredeti fogalmazvány kijavítva. — Papir 22—26. — Viznyomásos bélyege: körben pyramis, ennek tetején globus.
Más.: 468., de csak kivonatban.

406. 1508. január 22. Péter országbíró saját oklevelét Corvin János leányai Erzsébet és Beatrix ügyében, az erdélyi káptalan ellen, Spring, Drassó, Kis-Sebes stb. ügyében, 1505-ből átirva kiadja. — Kolosvár, decimo die octavarum festi Epiphaniarum dni, a. 1508.

Fasc. 7. n. 30. — Eredeti. — Pecsét alatt. — Papiros 30—40., lásd a 407. számot.
Más.: 651—654. l.

407. 1508. febr. 6. Péter országbíró a kolosm. conventnek meghagyja, hogy Corvin János fia Kristóf ügyében, Spring, Drassó, Kis-Sebes, Gáld, Mihálczfalva, Bekenszeg, Taté birtokot illetőleg, az erdélyi káptalant idézze meg. — Datum die et loco praenotatis (in festo b. Dorotheae virginis, Déés) a. 1508.

Fasc. 7. n. 30. — Péter országbiró transsumtuma l. 406. sz. a.
Más.: 651—654.

408. 1508. február 10. A kolosm. convent Péter országbírónak jelenti, hogy Corvin Kristóf ügyében az erd. káptalant megidézte. — Dat. sexto die termini praenotati, (fer. quinta prox. ante fest. b. Valent. mart.) anno supra dicto (1508.)

Fasc. 7. n. 30. — Eredeti. — Pecsétje hiányos. — Papir. — Transsumtumát lásd 406., 407. sz. a.
Más.: 651—654.

409.* 1508. mart. 26. Nyiresi Mihály kir. közjegyző bizonyítja, hogy Gyalui Dénes, fenesi plébánus az erdélyi, gy.-fehérvári székesegyházban, Leo kanonok lemondása után, Perényi Imre kegyuri ajánlása folytán a püspök és a király beléegyezése után beigtatást és megerősítést nyert mint kanonok, Rákosi Melchior, püspök-helyettes, Budai Ulrik őr, Lazó János esperes kanonok és sok mások jelenlétében. — Gyulafehérvártt, mart. 26. 1508.

Eredeti. — Pergam. 24—20. — Alsó része rongyos.

410.* 1508. ápr. 7. Rákosi Melchior jogtudor, erd. püspökhelyettes megparancsolja, hogy a kolosi sóbánya város temetőjében a temetések a megszokott mód és rend szerint történjenek. — Albae, die Veneris, ante dnicam Judica, a. 1508.

Eredeti. — Papiros 22—10. — Pecsétje elromlott.

411.* 1508. julius 14. Rákosi Melchior, erdélyi püspökhelyettes a dési, désaknai, kodori, szentgyörgyi és más plébánusok-

hoz rendeletet küld arról, hogy Kelemen deák, Dési György, Kodor János özvegye a Viz-Szamos felett épített malmot, s annak jövedelmét a dési bold. szűz fogantatásához czímzett oltár számára, kiközösítés terhe alatt adják át. — Albae, 14. Julii, 1508.

Fasc. 3. n. 5. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 29—45. — Víznyomásos bélyege: körben függő mérleg s a kör felett madár. *Más.:* 155—159.

412. 1508. oct. 19. Nyiresi Tamás kir. közjegyző öreg Barlabási János testamentomát átirja, mely szerint minden adósságait, melyeket daczára legszorgalmasabb utánjárásának, sehogysem tudott felhajtani, az ő legkedvesebb nevelt fiának, Lazó János telegdi főesperes kanonoknak hagyományozza. — Albae, 19. Octobr. 1508.

Fasc. 5. n. 25. — Eredeti. — Pergam. 26—34. — Átlyuggasztva. *Más.:* 458—460.

413.* 1509. jan. 25. Ulászló király meghagyja a kolosmonostori conventnek, hogy Kománai Maylád oláh bojárnak Szunyogszegbe való beigtatását intézze el. — Tyrnaviae, in festo Convers. b. Pauli apostoli, anno 1509.

A kolosm. convent *másolata*, lásd 414. sz. a.

414.* 1509. apr. 3. A kolosmonostori convent Kománai Maylád oláh bojárt, a Forróktól örökjogon megvásárlott Szunyogszeg nevű községbe, Ulászló király parancsa szerint beigtatta. — Secundo die diei introductionis praedictae (feria tertia proxima ante fest. Crucifixionis domini) 1509.

Eredeti. — Pergam. 38—28. — Transsumtumát lásd 413. sz. a.

415.* 1510. mart. 19. Nyiresi Tamás kir. közjegyző bizonyítja, hogy Ménessi János a Gyula-Fehérvár falai között lévő szentháromságoltár igazgatója ügyvéddé lett kinevezve. — Albae, 19. Martii 1510.

Eredeti. — Pergam. 30—27.

416.* 1510. jun. 17. Kölni Fossa Antal kir. közjegyző átirja Sixtus pápa levelét a boldog szűz rózsafüzéréről a sz. Domokos rendű szerzetesek részére, a mely Rómában decimo kal. Junii 1478. van keltezve, valamint Theodoricus tiveni püspök és Pommerni Leonhard, lüttichi dékán levelét is (decanus s. Adalberti, Leodiensis dioecesis.) — *Colonia,* in domibus s. Andreae, die Lunae 17-a Junii 1510.

Eredeti. — Pergam. 45 – 45. — Kettős pecsét alatt.

417. 1510. aug. 29. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy néhai Szentgyörgyi Dénes hunyadmegyei birtokai, melyek Geréb Lászlónak voltak a király által adományozva, és aztán demsusi Arkha Lőrincz kezére kerültek, az ő magszakadásával az erdélyi

káptalanra fognak átszállani. — In festo Decollationis [beati Johannis baptistae], (az év kiszakadt).

Fasc. 6. n. 38. — Ered. — Fogalmazványnak látszik. — Papir 24—24. *Más.:* 585—586.

418.* 1510. oct. 26. Az erd. káptalan Zeremlyén Ferenczet, *Barabás* királyi közjegyző előtt, a buzdi dézmák ügyében György buzdi plébánussal együtt ügyvédnek vallja. — Tyrnaviae 1510. 26. Octobris.

Eredeti. — Pergam. 30—45.

419.* 1511. dec. 10. Az erdélyi káptalan bizonyságot teszen Munkácsy Gáspár és Barnabás szörényi bán részére több tanu kihallgatása ügyében. — Fer. quarta, die scilicet tertia dicti festi Conceptionis virginis gloriosae, a. 1511.

Eredeti. — Papir 30—22. — Viznyomásos bélyege: mérleg. — Az okmány nedvesség miatt sokat szenvedett.

420. 1512. febr. 4. Perényi Imre palatinus, fia Ferencz erdélyi püspök és Lazó János telegdi főesperes emlékökre, ki a székes templom éjszaki oldalán lévő kápolnát építette, a gyulafehérvári vár falai között lévő kőházát, a boldogult lelkek oltára javára hagyományozza. — In castro nostro Valpo fer. quarta proxima post f. Purif. b. virg. Mariae a. 1512.

Fasc. 5. n. 18. — Eredeti. — Pecsétje jól megőrizve. — Papir 32—22. *Más.:* 448—449.

421. 1512. jul. 8. Turóczi Miklós alvajda megkeresi a kolosm. conventet, hogy Lazó János telegdi főesperes kanonokot Barlabási Leonhárdnak Tátéban való birtokába igtassa be. — Torda, feria quinta proxima post fest. Visit. b. virg. Mariae 1512.

Fasc. 5. n. 1. — A kolosm. convent transsumtuma, lásd 423. sz. a. *Más.:* 408—410.

422. 1512. jul. 8. (Turóczi Miklós) erdélyi vicevajda bizonyítja, hogy Barlabási Leonhárd tátéi birtokát a boldogult lelkek gyula-fehérvári oltára javára hagyományozta. — Torda, feria quinta prox. post f. Visit. b. Mariae virg. a. 1512.

Fasc. 1. n. 33. — Eredeti. — Szép pecséttel. — Papir 22—22. — Az okmány szenvedett.
Más.: 43—45.

423. 1512. aug. 15 körűl. A kolosmonostori convent. Turóczi Miklós alvajdának jelenti, hogy Lazó János telegdi főesperest Tátė birtokába beigtatta, melyet Barlabási Lénárd a minden boldogult lelkek oltárának hagyományozott a gy.-fehérvári székestemplom éjszaki kápolnájában. — Dat.... fest. Assumpt. b. M. virg...

Fasc. 5. n. 1. — Eredeti. — Pecsétje az okmány alsó részével együtt elveszett. — Pergam. 38—28. — Transsumtumát lásd 421. sz. a. *Más.:* 408—410.

424. 1512. n. n. Silkai Volphard Adorján kir. közjegyző Lazó János telegdi főesperes jelenlétében Echeli Pálnak, Nyiresi János erdélyi kanonok felhatalmazottjának felebbezését átirva kiadja 1512. szerdán .... *(a többi kiszakadt.)*

Fasc. 6. n. 21. — Eredeti. — Papir 24—30. — Víznyomásos bélyege: körben függő mérleg. — Csak január 20-a és október 20-a esett szerdára 1512. évben, azért ezek közül valamelyik napon kelt ezen okmány.

425.* 1513. május 27. Sthym Miklós kir. közjegyző Pécsett, extra muros civitatis, a sz. lélekről nevezett zárdában elkészíti Batmonostrai Dorottya végrendeletét és több egyházi műtárgyról, melyeket apáczák készítettek, megemlékezik. — Anno 1513. die 27. Maji.

Eredeti. — Pergam. 35—30.

426. 1514. jan. 25. Zápolyay János vajda átküldi Verbőczi Istvánnak az erdélyi káptalan felebbezett ügyét Kis-Sebes birtokát illetőleg, melyet négyszáz arany forint zálogért Szászsebes város el akart foglalni. — Kolosvár, tredecimo die octavarum festi Epiphaniarum dni 1514.

Fasc. 5. n. 6. — Eredeti. — Pecsétje szépen megtartva. — Papir 45—55. — Az okmány csonka is, rongyos is.
Más.: 421—427.

427. 1514. jan. 28. Zápolyay János vajda az erd. káptalant megbizza, hogy Bethlen Miklós részére, Balassa Ferencz feleségét idézze meg. — Kolosvár sabb. prox. post fest. Convers. b. Pauli ap., 1514.

Fasc. 4. n. 36. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 28—20. — Víznyomásos bélyege: körben függő mérleg.
Más.: 373—374.

428.* 1514. jul. 3. Losonczi Bánfi János Telegdi István és Szaniszlófi István előtt végrendeletet teszen. — 1514. secunda die Visitationis b. M. virg.

Eredeti. — Papir 22—28. — Pecsétje elromlott.

429. 1516. jan. 30. Ulászló király az erdélyi káptalannak megparancsolja, hogy a gyula-fehérvári vár régi romlott falait, az egyház megerősítésére és a haza védelmére erős új kőfallal és fedéllel megerősíteni törekedjék, mi végre két száz arany forint értékű só kiutalását igéri. — Buda, feria 4. prox. ante fest. Purif. b. M. v., 1516.

Fasc. 1. n. 28. — Eredeti. — Papir 29—22. — Pecsétje hiányzik.
Más.: 38—39.

430. 1516. aug. 25. Lajos király elrendeli az erdélyi káptalannak, hogy Lazó János telegdi főesperest, a székes templom éjszaki oldalán lévő boldogult lelkek kápolnája alapítóját, Ispán-

laka, Váradja, Tátě rész-birtokába igtassa be. — Buda, feria secunda prox. post. fest. b. Barthol. apl. 1516.

Fasc. I. n. 48. — Az erdélyi káptalan transsumtuma lásd 431 sz. a.
Más.: 67—71.

431. 1516. oct. 1. Az erdélyi káptalan jelentést teszen a királynak, hogy midőn Lazó János telegdi főesperest Ispánlakán beigtatni akarta, Béldi Antal ellenmondott, miért is őt megidézte, Váradján és Tátén pedig az igtatás nehézség nélkűl megtörtént. — Feria quinta ante fest. b. Francisci conf. a. 1516.

Fasc. I. n. 48. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 28—30. — Víznyomásos bélyege: körben függő mérleg s felette csillag. — Transsumtumát lásd 430. sz. a.
Más.: 67—71.

432.* 1517. jan. 30. De Chimiciš Jeromos, asculanumi püspök, a kolosvári Domokos rendű szerzet ház számára Vigorosi Ferencz közjegyző által kiiratja a hiteles búcsukat. — Roma, penultima Januarii, 1517.

Eredeti. — Pergamen 50—40. — Két helyen megszakadozva. — Pecsétje hiányzik.

433. 1517. febr. 5. Zápolyay János vajda a kolosm. conventet megbizza, hogy az erdélyi káptalant Baládfi Mihály és neje kis-kendi és tátéi birtokába, mely csere utján a káptalanra szállott, igtassa be. — Albae feria quinta prox. post fest. Purif. virg. glor., 1517.

Fasc. 6. n. 9. — A kolosm. convent transsumtuma, lásd 434. sz. a.
Más.: 536—538.

434. 1517. febr. 22. A kolosm. convent Zápolyay János vajdának jelenti, hogy az erdélyi káptalant Baládfi Mihály kiskendi és tátéi birtokába beigtatta. — Dat.... [kiszakadt; statutiója történt in festo Cathedrae Petri].

Fasc. 6. n. 9. — Eredeti — Függő pecsétje elveszett, vagy az okmány alsó részével leszakadt. — Pergam. 40—18. — Transsumtumát l. 433. sz. a.
Más.: 536—538.

435. 1517. május 31. Zápolyay János vajda a kolosm. conventet megkeresi, hogy az erdélyi káptalant Kolosmegyében fekvő Szeptér nevű birtokba, mely régen monyorósi Gyulai Lászlóé volt, igtassa be. — Déva, in vigil. Pentecost. anno 1517.

Fasc. 5. n. 50. — A kolosm. convent transsumtuma, l. 436. sz. a.
Más.: 513—515.

436. 1517. jul. 21. A kolosm. convent bizonyítja, hogy az erdélyi káptalant a kolosmegyei Szeptér birtokába, monyorósi Gyulai László után, beigtatta. — (Dat... introductionis feria tertia, in f. b. Praxedis virg.

Fasc. 5. n. 50. — Eredeti. — Függő pecsétje elveszett. — Pergamen 40—17. — Az okmány baloldala az évszámmal együtt leszakadt. — Transsumtumát lásd 435. sz. a.
Más.: 513—515.

437. 1518. dec. 17. Barlabási Lénárd alvajda meghagyja a kolosmonostori conventnek, intse meg Horváth Gáspárt, a néhai Horváth János vingárdi várnagy fiát, hogy Spring, Drassó, Kis-Sebes, Nagyfalu, Kakova, Kápolna, Laaz birtokát, valamint néhai Geréb Péter nádor százezer aranyforintos kötelezvényét, a melyeket titokban kezén tart, az erd. káptalannak adja át, és az idegen vagyont ne bitorolja. — Héderfája, feria sexta proxima post fest. b. Luciae virg., a. 1518.

Fasc. 6. n. 32. — A kolosm. convent transsumtuma, l. 438. sz. a.
Más.: 587.

438. 1518. dec. 24. A kolosm. convent Barlabási Lénárd alvajdának jelenti, hogy Horváth Gáspárt Geréb Péter nádor vagyona visszaadására, az erdélyi káptalan érdekében, megintették és kötelezték a kiküldöttek, s miután nem engedelmeskedett, megidézték. — Quarta die admonitionis et evoc. praenot. (fest. b. Thomae apl.) a. supradicto (1518.)

Fasc. 6. n. 32. — Eredeti. — Fehérviaszba nyomott pecsétje letörött. — Papir 30—40. — Víznyomásos bélyege: horgony. — Transsumtumát lásd 437. sz. a.
Más.: 574—579.

439. 1519. m á j u s 17. Zápolyay János vajda Tomori István felperes panaszára bizonyos, Koppándban lévő malom haszonélvezeti joga feletti ügyben megigéri, hogy az erdélyi káptalan meghallgatása után itéletet mond. — Segesvár feria sexta prox. post fest. b. Sophiae, anno 1519.

Fasc. 1. n. 26. — Eredeti. — Pecsétje elromlott — Papir 29—28.
Más.: 36—38.

440. 1519. n o v. 15. Az erdélyi káptalan bizonyságot teszen arról, hogy Mun János nagy-disznódi plébánus részére, bizonyos felebbezett jogi ügyben, mely Modrusi Bertalan erdélyi kanonok kis-disznódi plébános és Mun János nagy-disznódi plébánus között fenn forgott, a hegy tetején fekvő kápolna jövedelmeit illetőleg, tiltakozás van jelentve. — Feria sexta in crastino festi b. Pauli eremitae, anno 1519.

Fasc. 2. n. 25. — Eredeti, fogalmazványnak látszik. — Papir 22—30.
Más.: 107—111.

441.* 1520. mart. 12. Lajos király megparancsolja az aradi káptalannak, hogy Maysai Benedek és Ferencz hatalmaskodási ügyében, melyet Zarándmegyében Nyéken, a Haroklyán erdeje nevű helyen Bagdi Pál jobbágyai ellen követtek el, vizsgálat után tegyen jelentést. — Buda, in festo b. Gregorii papae a. 1520.

Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 28—23.

442. 1520. m á j u s 22. A kolosm. convent az erdélyi káptalan kérelmére Tinód birtokról 1493-ban kiadott levelét átirva kiadja. — Feria tertia prox. ante fest. b. Urbani papae 1520.

Fasc. 7. n. 22. — Eredeti pecséttel. — Papir 30—28. — Transsumptumát l. 360. sz. a.
Más.: 641—643.

443. 1520. jun. 21. Lajos király Erdődi János küküllői főesperesnek, és a gy.-fehérvári templomban szent László és Imre tiszteletére alapított oltároknak javára adományozza Lőrinczréve nevű fejérmegyei birtokot. — Buda, feria quinta proxima p. fest. b. Gervasii et Protasii a. 1520.

Fasc. 5. n. 15. — Eredeti pecséttel. — Papir 29—22. — Viznyomásos bélyege: ékesített horgony.
Más.: 444—445.

444. 1520. jun. 24. Lajos király a váradi hegyfokon lévő szent Istvánról nevezett káptalannak megparancsolja, hogy Várdai Ferencz erdélyi püspököt Keczelalszeg, és Gerebse nevű birtokokba igtassa be. — Buda, die dnico, in f. b. Joann. bapt. 1520.

Fasc. 4. n. 46. — Ugyane káptalan transsumtuma, lásd 446. sz. a.
Más.: 386—389.

445.* 1520. aug. 7. Báthori István nádor a csanádi káptalant megbizza, hogy Telegdi Ambrus és Sztáry János ügyében, mely a király előtt forog, vizsgálat után tegyen jelentést. — Dat. in oppido Nemegy feria tertia prox. post fest. Transfig. dni a. 1520.

Eredeti pecséttel. — Papir 28—22. — Rongyos.

446. 1520. aug. 14. A várad-hegyfoki szent Istvánról nevezett káptalan Lajos király parancsára Várdai Ferencz erdélyi püspököt Keczelalszeg és Gerebse nevű birtokokba beigtatván, Zele Borbárát és Miklóst, kik ellenmondottak, megidézte. — Dat. vigesimo primo die introduct. praenot. (festo b. Jacobi apl.) anno supradicto, (1520.)

Fasc. 4. n. 46. — Eredeti pecséttel. — Papir 28—26. — Transsumtumát lásd 444. sz. a.
Más.: 386—389.

447. 1520. dec. 10. Sereden Demjén chalcedoni püspök, Várdai Ferencz erd. püspök helyettese, itéletet mond Osvald deák, Fekete Márton, Luki Balás ügyében, kik Küküllőmegyében Erdődi János főesperesnek dézmát fizetni nem akartak. — Alba, 10. Decembr. 1520.

Fasc. 4. n. 13. — Eredeti. — Pecsétje elveszett. — Papir 32—45. — A moly nagyon bántja.
Más.: 244—247.

448. 1520. n. n. Az erd. káptalan bizonyítja, hogy Gyalui Dénes argosi püspök erd. kanonok Gyulafehérvárt lévő, sz. Péter és Pálhoz czímzett házát Koppán Gergely kanonoknak száz arany forintért eladta. — 1520 .... [a datum többi része kiszakadt.]

Fasc. 6. n. 42. — Eredeti. — Papir 30—22. — Közepén rongyos. — Viznyomásos jegye: függő mérleg.
Más.: 591—592.

449. 1520. n. n. Az erdélyi káptalan bizonyságot teszen arról, hogy Végedi Imre tordai főesperes az Ompolyon, Borbánd mellett épített malmát egyezkedés útján a káptalannak eladta. — (Datum nélkűl.)

Fasc. 5. n. 3. — Eredeti fogalmazvány. — Papir 22—30. — Víznyomásos bélyege : körben függő mérleg.
Más.: 413—415.

450. 1521. mart. 25. Zápolyay János vajda bizonyítja, hogy Omboz Miklós, bizonyos terhek elvállalása mellett, Kolosmegyében levő birtokát, Korogot, Várdai Ferencz erdélyi püspöknek 177 f. és 65 dénárért eladta. — Torda, in festo Annunc. b. M. v. a. 1521.

Fasc. 5. n. 48. — Eredeti. — Pecséttel. — Papir 32—38.
Más.: 501—504.

451. 1521. máj. 4. Lajos király megerősíti azon szerződést, mely szerint a kolosvári szent Domokos rendű szerzetesek a Hídutczában Régeni Mihály kolosvári bírótól bizonyos telkeket száz forinton megvettek. — Buda, die dnico prox. ante fest. Ascens. dni a. 1521.

Fasc. 6. n. 3. — Eredeti. — Pecsétje eltöredezett. — Pergam. 35—40.
Más.: 525—528.

452.* 1521. máj. 15. Tordai Pál, erdélyi püspök helyettes, megkeresi Péter szebeni plébánost annak megvizsgálása végett, valljon Szekeres Bertalan szebeni polgár Ambrus papot tette-e végrendelete végrehajtójának? — Alba, 15. Maji 1521.

Eredeti. — Papir 28—32. — Megevődve. — Víznyomásos jegye : függő mérleg.

453.* 1523. oct. 26. Tomori István vicevajda az erdélyi káptalant és Szász-Sebes bíráját és hiteseit az ők perökben maga elé szent Márton tizenkettedik napjára megidézi. — Medgyes, sabbato proximo ante fest. b. Demetrii m., 1523.

Eredeti. — Papir 32—20.

454. 1523. dec. 9. Barlabási Lénárd alvajda Várdai Mihályt, Nagy Lászlót, Farnai Mihályt és társait, az erdélyi püspök tisztjeit, az erdélyi káptalan ellen elkövetett hatalmaskodásért maga elé idézi. — Szász-Sebes, in crastino festi imm. Conc. sacrat. semper virginis Mariae, a. 1523.

Fasc. 5. n. 27. — János vajda transsumtuma 1525-ből, l. 459. sz. a.
Más.: 461—468.

455. 1523. dec. 21. Zápolyay János vajda bizonyságot teszen azon szerződésről, melyet az erdélyi káptalan Zeremlyén Ferencz préposttal Bolkács és Zsitve kükülllőmegyei birtokok ügyében kötött, melyeket Mátyás király az erdélyi káptalannak adott volt, hogy atyja sírjánál naponként énekes misét tartson. —

Dat. in loco capitulari ecclesiae Albensis, in festo b. Thomae mart. a. 1523.

Fasc. 3. n. 14. — Eredeti. — Veres viaszba nyomott pecsétje épen maradt. — Papir 22—27. — Viznyomásos bélyege: pánczél csillaggal
Más.: 172—173.

456. 1524. aug. 31. Felvinczi János püspök és erdélyi kanonok társai, Várdai Ferencz erdélyi püspökért 2500 f. erejéig kezességet vállalnak. — Albae, feria quarta prox. post fest. Decollat. b. Joannis bapt. a. 1524.

Fasc. 5. n. 34. — Eredeti. — Nyolcz aláírással és pecsétekkel, de ezek elromlottak. — Papir 42—58. — Viznyomásos bélyege: nyilveszszők, keresztbetéve.
Más: 475.—480.

457. 1524. nov. 25. Barlabási Lénárd alvajda Várdai Mihályt, Nagy Lászlót, Farnay Mihályt és társait az erdélyi káptalan elleni hatalmaskodás miatt maga elébe idézi. — Déva, in fest. b. Catharinae virg. 1524.

Fasc. 5 n. 27. — János vajda transsumtuma 1525-ből, l. 459. sz. a.
Más.: 461—468.

458. 1524. dec. 24. Barlabási Lénárd alvajda Várdai Mihály püspöki jószágigazgatót és társait az erdélyi káptalan ellen elkövetett hatalmaskodás ügyében, húsz márka büntetés terhe alatt maga elé idézi. — Héderfája, sabbato in vigilia festi Nativ. dni 1524.

Fasc. 5. n. 27. — János vajda transsumtuma, l. 459. sz. a.
Más.: 461—468.

459. 1525. jan. 1. Zápolyay János vajda Várdai Mihály püspöki jószágigazgatót (már néhait), Farnai Mihály provisort, Tárnok Péter sárdi várnagyot és társait, Bilak nevű rét s Bikos, Pad, Agri és Csigás nevű erdők hatalmaskodó elfoglalásáért, makacsságok folytán megbünteti és elítéli (in emenda capitis.) — Torda, profesto Circumcisionis dni a. 1525.

Fasc. 5. n. 27. — Eredeti. — Pecsétje eltöredezve. — Papir 45—55. — A moly nagyon emészti a rákent lisztes ragacs miatt. — Mellékleteit l. 454. sz. a.
Más.: 461—468.

460.* 1525. jan. 21. Ferrarai Sylvester, szent Ferencz rendi vicarius, a rend férfi és nő tagjainak az 1525-ik év jubilaeuma alkalmából utasításokat ad. — Róma, 21. Jan. a. 1525.

Eredeti. — Két ép pecséttel. — Papir 22—29. — Jó állapotban.

461. 1525. jul. 25. Armbruster Mátyás szebeni bíró azon abrudbányai lisztes-malmot, melyet Balog György 215 forintért elzálogosított, Végedi Imre tordai főesperes pedig 404 forinton kiváltott, az erdélyi káptalannak rendelkezése alá bocsátja. — Alba, in festo b. Jacobi apl. 1525.

Fasc. 7. n. 18. — Eredeti. — Pecsétje épen megmaradt. — Papir 22—18.
Más.: 638.

462.* 1525. sept. 22. Lajos király Miklós pap kérelmére a Kolosvárt lévő *Rakanád* vagy Czompol nevű kápolnának Tordai Pál hunyadi főesperestől 1524-ből és Lőrincz bíborostól 1525-ből származó okmányait bizonyos halastóról átírja és hitelesítve megerősíti. — Buda, feria sexta prox. post fest. b. Mathaei apl. 1525.

Eredeti. — Bebek erdélyi prépost aláirásával. — Pergam. 60—60.

463.* 1525. oct. 1. Tomori István alvajda megkeresi az erdélyi káptalant, hogy Sztrigyi Frusinát a hunyadmegyei Szent-Imrén, Lonkán és Petresen lévő leány-negyed peres ügyében a vajda elébe idézze meg. — Csucs, die dominico prox. post f. b. Michaelis arch. 1525.

Eredeti. — Papir 28—28. — Nedvesség miatt szenvedett. — A káptalani jelentés az okmány hátára van irva.

464.* 1525. oct. 4. Az erdélyi káptalan, a három királyról nevezett gyula-fehérvári telket, Zeremlyén Ferencz prépost és Végedi Imre főesperes házai között, csere útján megveszi, hogy ottan az áldozároknak és segédlelkészeknek lakhelyet szerezzen. — Feria quarta prox. ante fest. b. Dionysii et Valent. m. 1525.

Eredeti. — Papir 28—20. — Megevődve.

465. 1526. jan. 20. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy Végedi Imre tordai főesperes az Armbruster szebeni bírótól 404 forinton kiváltott abrudbányai malmot, feltételek mellett, az erdélyi káptalannak hagyományozta. — Dat. feria quinta prox. ante f. b. Fabiani et Seb. m. 1526.

Fasc. 6. n. 4. — Eredeti. — Függő pecsétje leszakadt. — Pergam. 68—42.
Más.: 528—530.

466. 1526. mart. 7. (Gosztoni János) erdélyi püspök, a királyné korlátnoka, Hari község dézmáját tizenhat forint értékben a gyula-fehérvári szent Miklós kápolnája káplánjának adományozza. — In palatio Albensi, in festo Perpetue et Felicitatis a. 1526.

Fasc. 7. n. 17. — Eredeti. — Papir 28—24. — Az okmány kezdetin hiányos.
Más.: 636—638.

467. 1526. márcz. 7. Ugyanaz, mint a 466. szám.

Fasc. 1. n. 36. — Eredeti. — Papir 29—22.
Más.: 46—47.

468. 1526. május 26. Gosztoni János erdélyi püspök Perényi Imre nádor levelét, melylyel fia Ferencz erd. püspök emlékére egy házat ajándékozott és Várdai Ferencz erdélyi

püspök egy levelét megerősítve, Tövisi Jánosnak egy gyulafehérvári kőház iránt való birtokjogát elismeri. — Dat. in palatio episcopali Albensi, sabb. prox. post fest. Pentecostes 1526.

Fasc. 4. n. 19. — Eredeti. — Pecsétje hiányzik. — Papir 28—20.
Más.: 351—352.

469.* 1526. sept. 24. Gosztoni János erdélyi püspök a hunyadi vár várnagya ellen, ki új és botrányos véleményeket terjeszt, és sokakat megbotránkoztat, vizsgálat végett Alpestesi Mátét és társait kiküldi. — Alba, die Lunae, 24. Sept 1526.

Eredeti. — Pecséttel, mely jó karban van. — Papir 30—28. — Víznyomásos bélyege: spanyol kereszt egy kalap felett.

470. 1526. n. n. Molitoris Mihály, Antal diódi plébános ügyvéde az igeni plébános István ellen, bizonyos dézmák eladása ügyében, kifogásokat tévén, az ellenfél kifogásait mint erőtleneket elutasítja, Tordai Pál hunyadi főesperes előtt.

Fasc. 3. n. 19. — Eredeti. — Papir 22—25.
Más.: 178. kivonatban.

471. 1527. n. n. Tordai Pál hunyadi főesperes bírói visgálatot rendel Elek vásárhelyi plébános megöletése tárgyában. — Alba, die 7. mensis. . . . . 1527.

Fasc. 3. n. 20. — Eredeti. — Papir. 22—28. — Nagyon megevődve. — Pecséttel.
Más.: 178. kivonatban.

472.* 1528. aug. 11. Perényi Péter vajda, háportoni Forró Tamás ügyében illyei Dienessy Tamás kihallgatása végett, a küküllőmegyei Bénye és Szépmező birtokát illetőleg, Váradjai Sebestyént biztosúl kiküldi. — Székelyvásárhely, fer. tertia, in crastino festi b. Laurentii m. 1528.

Eredeti. — Veres viasz pecsétje elromlott. — Papir 28—22.

473. 1529. sept. 28. Tomori István alvajda a szászsebesi bírót, hiteseket és polgárokat az erdélyi káptalan ellen elkövetett hatalmaskodásért maga elé idézi. — Csucs, feria tertia prox. ante f. b. Michaelis arch. a. 1529.

Fasc. 3. n. 18. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 21—17.
Más.: 178.

474. 1529. n. n. Gerendi Miklós erd. püspök előtt az erd. kanonokok tizenhárom kérdőpontra felelnek a prépost ellen meghatalmazottjaik által a bányákról, aranymosásról, Fenyőfalváról és egyebekről.

Fasc. 6. n. 19. — Eredeti fogalmazvány. — Papir 20—30. — Nagyon megromolva.
Más.: 549—552.

475.* 1529. A beszterczei és királyai (!) dékánság papjainak határozata arról, hogyan kell a dezmát jelen és jövendő időben fizetni. — (Kelet nélkül.)

Eredeti. — Fogalmazvány. — Papir 22—30.

476.* 1530. jul. 1. Statilius János erdélyi püspök Losonczi Mátyást kanonokká kinevezi. — Albae in vigilia festi Visit. virg. glor. 1530.

Eredeti. — A püspök aláirásával és kissé kopott pecsétjével. — Papir 28—22. — Viznyomásos bélyege: horgony.

477. 1530. nov. 26. Zápolyay János Nyíresi Jánosnak Váradja felett az erdélyi káptalan javára tett vallomását, bizonyítja. — Barcsa, in crastino festi b. Catharinae v. 1530.

Fasc. 6. n. 24. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 30—22. — Viznyomásos jegye: körben függő mérleg.
Más.: 557—559.

478. 1530. n. n. Florenczi *de* Veronibus Sándor Rómában a szentlélekről nevezett kórház igazgatója ennek kiváltságairól oklevélben megemlékezik. — Datum in hospitali praedicto Romae (a nap nincs kitéve.)

Fasc. 5. n. 14. — Eredeti. Pecsétje elveszett. — Papir 29—22.
Más.: 441—443.

479. 1531. május 3. János király Ulászló király 1498-ban kelt adomány-levelét, melylyel az erdélyi káptalannak évenként száz aranyforintot adott a tordai sóbányából, átírva megerősíti. — Albae Juliae in festo Invent. s. crucis 1531.

Fasc. 6. n. 1. — A kolosm. convent transsumtuma, l. 367. sz. a.
Más: 516—520.

480. 1531. sept. 26. János király Balog Györgyöt az erdélyi káptalan ellen az abrudbányai malom birtokában bizonyos feltételek mellett meghagyja, mely malom jövedelméből szent Miklós ottani temploma évenkint négy aranyforintot kap. — Dat. in loco et termino praenotatis, (Abrudbánya, feria tertia prox. ante fest b. Mich. arch. 1531.)

Fasc. 1. n. 47. — Eredeti. — Papir 22—28.
Más.: 61—64.

481. 1531. sept. 26. Ugyanaz, mint a 480. szám.

Fasc. 1. n. 47. — Eredeti. — Papir 32—42. — Ezen megjegyzéssel: Paria literarum adjudicatoriarum super molendino de Abrudbánya capitulo Albensi, per Paulum Barcsay notarium et secretarium regis scripta. — Viznyomásos bélyege: gyöngyökkel ékesített medve, tátott szájjal indulva.
Más.: 67. kivonatban.

482.* 1531. nov. 25. Enyedi Adorján jogtudor, erdélyi püspök helyettes megtiltja, nehogy valaki Szász-Régenben Pesti Gáspár hitszónokot megverni merészelje, hanem akinek kifogása van ellene, a jog- és törvény rende szerint járjon el. — Albae, 25. Nov. 1531.

Eredeti. — Pecsétje eltöredezett. — Papir 28—28. — Megevődve és átlyukadva többhelyen.

483. 1533. mart. 10. Statilius János erdélyi püspök kirendelt birósági ítéletet mond a gáldi patakon épített malom ügyében, mely a gyula-fehérvári sz. Nicasius oltárának jövedelmez, és nem a szent Fábián és Sebestyén oltárának. — Albae, feria 2-a prox. post dnicam Reminiscere a. 1533.

Fasc. 6. n. 41. — Eredeti. — Két pecsét alatt, melyek épek. — Papir 34—34. — Viznyomásos bélyege: ökörfő, felette kereszt és zászló.
Más.: 588—591.

484. 1534. mart. 29. Bátori István vajda az erdélyi káptalant megbízza, hogy Statilius János erdélyi püspököt Csombord nevű jószágba, mely azelőtt Tompa Györgyé vala, igtassa be. — Somlyó, feria secunda prox. post. dom. Ramispalmar. 1534.

Fasc. 1. n. 4. — Eredeti. — Pecsét alatt. — Papir 30—25. — Hátán a káptalani statutio fogalmazványa.
Más.: 7—10.

485. 1534. mart. 29. Ugyanaz, mint a 484. szám.

Fasc. 5. n. 2. — Az erdélyi káptalan transsumtuma, l. 487. sz. a.
Más.: 410—413.

486. 1534. ápr. 7. Az erdélyi káptalan Statilius János erdélyi püspököt néhai Tompa Gergely (!) csombordi jószágába beigtatja. — Vigesimo nono die diei introd. praenot. (feria tertia prox. post festum Paschae 1534.)

Fasc. 1. n. 4. — Eredeti. — Veres viasz pecséttel. — Papir 34—28.
Más.: 7—10.

487. 1534. május 6. Az erdélyi káptalan Statilius János erdélyi püspököt Csombord nevű birtokba beigtatja. — Vigesimo nono die diei introductionis et statutionis praenotatae, (feria tertia proxima post festum Paschae anno supradicto 1534.)

Fasc. 5. n. 2. — Egy transsumtummal Báthori István vajdától, l. 484. sz. a.
Más.: 413—414.

488. 1535. febr. 16. Soklyós Demeter erdélyi kanonok és püspöki póthelyettes Balási Orsolya ügyében Keserű Mihályt megidézi. — Alba Julia, 16. Febr. 1535.

Fasc. 5. n. 23. — Eredeti. — Pecsét alatt. — Papir 22—18. — Viznyomásos bélyege: ökörfő.
Más.: 456—458.

489.* 1535. jun. 9. Soklyós Demeter erdélyi kanonok és püspöki póthelyettes Mihályfi Pétert és mindkét Suk község biráit és hiteseit megidéztetni rendeli. — Alba, 9. Junii 1535.

Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 21—18. — Viznyomásos bélyege: horgony.

490. 1535. jul. 21. A kolosm. convent Maylát István vajdának jelenti, hogy az erdélyi káptalant a birói ítélet értel-

mében Bun birtokába beiktatta, minek Geréb Ferencz Bethlen Farkas nevében ellenmondott ugyan, de minthogy ellenmondását kardja kihuzása nélkül tette, ellenmondásának semmi jogi következménye sem lett. — Dat. septimo die execut. praemiss. (fer. quinta, in festo Divis. apostolor. a. 1535.)

Fasc. 3. n. 12. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 28—35. — Víznyomásos bélyege: álló horgony.
Más.: 169—171.

491. 1536. febr. 14. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy csereképpen Statilius erdélyi püspök Gyulatelke dézmáit a Kolosvárt lévő szűz Máriáról nevezett zárdának adományozta, e zárda főnöke pedig a Tordamegyében fekvő *Tur* nevű jószágát a püspök birtokába bocsátotta. — Die b. Valentiniani mart. a. 1536.

Fasc. 3. n. 7. — Eredeti. — Papir 29—35.
Más.: 160—162.

492.* 1536. ápr. 29. A kolosm. convent bizonyítja, hogy Losonczi Bánfi Miklós megigérte, hogy vagyona és becsülete elvesztése alatt testvéreivel kibékül. — Dat. sabbat. ante dom. Misericordias dom. 1536.

Eredeti. — Papir 20—30. — Pecsétje elromlott.

493. 1536. aug. 23. Enyedi Adorján erdélyi püspök helyettes az aradi káptalan és a gyula-fehérvári Ágoston remeték háza között, az Egyházfalva határán (Tordamegyében) a Rákos patakon levő malom ügyében ítéletet mond. — Albae, 23. Aug. 1536.

Fasc. 7. n. 56. — Eredeti. — Pecsét alatt. — Papir 30—40. — Víznyomásos bélyege: egy oválkörben függő mérleg.
Más.: 694—697.

494. 1536. oct. 19. Enyedi Adorján jogtudor, erdélyi püspök helyettes Szép Benedek özvegye kérésére, Dés város bíráját Mészáros Pétert megidézi. — Alba, 19. Octobr. 1536.

Fasc. 4. n. 16. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 22—14.
Más.: 349—350.

495. 1537. jul. 16. Enyedi Adorján jogtudor, püspök helyettes Dániel Györgyöt makacsság és lázadás bűnténye miatt kiközösíti és elfogatására Mayláth István vajdát megkeresi. — Albae, 16. Julii 1537.

Fasc. 5. n. 5. — Eredeti fogalmazvány. — Papir 30—35. — Víznyomásos bélyege: függő mérleg.
Más.: 419—421.

496.* 1537. nov. 7. Enyedi Adorján erdélyi püspök helyettes Huszár Jánost, Pétert és Demetert Szent-Miklósról megidéztetni parancsolja. — Alba, 7. Novembr. 1537.

Eredeti. — Pecséttel. — Papir 21—13.

497.* 1538. febr. 15. János király bizonyítja, hogy Statilius János erdélyi püspök Telegdi Katalintól, Báthori István özvegyétől, kétezer aranyforintot vett kölcsön és annak visszafizetésére magát kötelezte. — Varadini, secundo die festi b. Valent. episcopi 1538.

Eredeti. — Pecséttel. — Papir 30—22. — Viznyomásos bélyege: körben csikó.

498. 1538. febr. 24. Statilius János erdélyi püspök a gyulafehérvári várban lévő, Végedi Imre tordai főesperes által épített házat Bagh Ambrus kanonoknak adja. — Várad, in f. b. Mathiae apl. 1538.

Fasc. 4. n. 10. — Ered. — Statilius pecsétjével és aláirásával, melyek épen fenmaradtak. — Papir 38—21. — Viznyomásos bélyege: hosszúkás korona, felül kereszttel ékesítve.
Más.: 242.

499. 1538. ápr. 29. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy Tomori Lajos főesperes és a szent-mihálykövi pálosok helyettese István egymással cserét csináltak úgy, hogy ez utóbbi átadott Tomorinak, Statilius püspök beleegyezésével, egy gáldi kőházat és fahídi birtokrészt, Tomori pedig átadta Holdvilág egész negyed dézmáját örök időkre. — Dat. feria secunda proxima post dnicam Quasimodo 1538.

Fasc. 2. n. 2. — Eredeti. — Papir 32—20. — Viznyomásos bélyege: hosszúkás korona felül kereszttel.
Más.: 76—78.

500. 1538. nov. 1. János király Verbőczi Istvánnak és társának rendeli, hogy Báthori Miklós özvegyét Zsuzsánnát kényszerítse az erdélyi püspök dézmáinak visszaadására, a melyeket Ugocsa és Szathmármegyében Pethneháza, Rohod, Batiz, Vasvári, Lázár, Darócz, Mélytelek, Rosal, Nagy- és Kis Hódos, Zajta, Kis-Namény és Krassó, Kis- és Nagy-Kolt, Korod, Omboz, Amath, Pálfalva, Pechen, Dobráth, Gyres, Pyskarkos nevű helységekben elfoglalt, mit ha tenni nem akar, »brachiummal« éljen. — Torda, in f. Omn. S. 1538.

Fasc. 6. n. 30. — Eredeti. — Pecsétje eltöredezve. — Papir 30—40.
Más.: 569—572.

501.* 1540. febr. 6. Pallos Miklós és felesége Ilona, András hidvégi plébánus személyében, ügyvédet neveznek. — Albae, 1540. die sexta Februarii.

Eredeti. — Pergam. 35—35. — Rongyos.

502.* 1540. jun. 21. Enyedi Adorján erd. püspök helyettes Tomori Lajos gyula-fehérvári főesperes kérésére Haranglábi Györgyöt megidézteti. — Alba, 21. Junii 1540.

Eredeti. — Pecsétje elhullott. — Papir 20—20.

503.* 1540. jun. 29. György váradi püspök és kincstárnok bizonyítja, hogy az erdélyi káptalan és Báthori András bizonyos ágyuk ügyében kibékültek. — Torda, in festo b. Petri et Pauli 1540.

Eredeti. — Pecséttel. — Papir 28—22.

504. 1541. aug. 25. Az erdélyi káptalan Mihály sólymosi plébános, hunyadmegyei alesperes kérelmére megengedi, hogy az ottani tized bizonyos feltételek és korlátok között az övé és utódaié legyen. — Feria quinta prox. post fest. b. Bartholom. 1541.

Fasc. 6. n. 16. — Eredeti. — Papir 30—22. — Viznyomásos bélyege: függő körben mérleg, felette csillag.
Más.: 546—548.

505. 1541. oct. 1. Enyedi Adorján jogtudor és püspök helyettes, Kövendi Imre püspöki vár gondnok kérésére Bogáthi Istvánt megidézi. — Alba, 1. Octobr. 1541.

Fasc. 3. n. 16. — Eredeti. — Pecséttel. — Papir 22—22.
Más.: 176—177.

506. 1542. jan. 8. Tövisi János erdélyi püspök helyettes Végedi Imre tordai főesperes kérésére, Darlaczi Györgyöt megidézteti. — Alba, die 8. Januarii 1542.

Fasc. 5. n. 19. — Eredeti. — Pecsétje elveszett. — Papir 22—16.
Más.: 449—450.

507. 1542. május 31. Izabella királyné Statilius János erdélyi püspök Gyaluban kelt végrendeletét megerősíti és az erdélyi káptalant biztosítja, hogy régi jogában, szabadságában védeni fogja és megtartja, ugyanarról biztosítván galaczi Móré Pétert a püspöki javak gondnokát is. — Déva, fer. quarta prox. post fest. Pentecost. 1542.

Fasc. 4. n. 29. — Eredeti. — Papir 22—30. — Viznyomás jegye: függő mérleg felett csillag.
Más.: 364—366.

508. 1542. jul. 11 (?) Izabella királyné bizonyítja, hogy az erd. káptalan Kugyfalva nevű birtokát Barlabási Mihály tátéi birtokával elcserélte. — Alba, fer. tertia prox... b. Margar... secundo.

Fasc. 3. n. 2. — Eredeti. — Pecséttel, de ez el van romolva. — Pergam. 42—17. — Az okmány alsó része leszakadt.
Más.: 150—151

509. 1542. aug. 19. György váradi püspök kincstárnok Nagy Máté, Gáspár és Boldizsárnak és Egressi Mihálynak megparancsolja, hogy Kolos város bíráját, hiteseit és polgárságát idézze meg a közelebbi generalis gyűlésre amiatt, mert az erdélyi káptalan ottani halastavát elfoglalták. — Alba Julia, feria quarta proxima, post fest. Divis. apostol. 1542.

Fasc. 1. n. 13. — Eredeti. — Papir 22—24. — Pecsétje ép. — Jegye: ovalis körben függő mérleg, viznyomásban.
Más.: 23—24.

510.* 1542. aug. 26. Izabella királyné Móré Péter gyalui várnagyot Gyalu, Déva, Szentmihálykövе várak birtokában királynői szavával biztositja. — Alba, sabbato prox. post fest. b. Barthol. apl. 1542.

Eredeti, melyet a káptalan tagjai: Dobrony, Mohay, Kolosvári aláirva hitelesítenek. — Papir 30 - 22. — Bélyege: horgony viznyomásban.

511. 1542. aug. 27. Egressy Tamás és Nagy Gáspár Mikola László alhelytartónak jelentik, hogy Kolos városát tíz márka büntetés terhe alatt, a káptalani halastó ügyében, a helytartó elébe megidézték. — Csán, die dnico prox. ante fest. Decoll. b. Joannis bapt. 1542.

Fasc. 3. n. 26. — Eredeti. — Papir 21—28.
Más.: 187.

512. 1542. sept. 21. Izabella királyné meghagyja Mikola László alhelytartónak, hogy a kolosi halastó ügyében az erdélyi káptalan javára, Kolos városa ellen kimondott bírói ítéletet hajtsa végre. — Alba Jul. in festo b. Mathaei ap. 1542.

Fasc. 3. n. 24. — Eredeti. — Pecsét alatt. — Papir 39—21.
Más.: 185—186. — Ugyan e tárgy előfordul Cista Kolos. fasc. III. 19. sz. a. 1542-ből.

513. 1543. mart. 4. Izabella királyné az erdélyi káptalan régi privilegiumait megerősíti. — Gyalu, dnica Laetare, quae fuit die quarta Martii 1543.

Fasc. 7. n. 8. — Eredeti. — Pecséttel. — Papir 20—30. — Szélei megromlottak. — Bélyege: hold, alatta függő mérleg.
Más.: 625—626.

514. 1543. május 31. György váradi püspök kir. kincstárnok Pernyesi Máté kérésére, Csombord adománylevelét az erdélyi káptalan által kiadni rendeli. — Alba, feria sexta prox. post octav. f. ss. Corp. Christi 1543.

Fasc. 5. n. 2. — Az erdélyi káptalan transsumtuma, l. 515. sz.
Más.: 410—413.

515. 1543. jul. 13. Az erdélyi káptalan Pernyesi Máténak frater György váradi püspök, erdélyi kincstárnok parancsára átiratban 1534-ben kelt, Csombordról szóló levelét kiadja. — In festo b. Margarethae v. et m. anno dni supradicto 1543.

Fasc. 5. n. 2. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 28—38. — Viznyomásos bélyege: szabadon függő mérleg, felette csillag. — Két transsumtummal, l. 485., 487., 514. sz. a.
Más.: 410—413.

516. 1543. aug. 27. Csáki Mihály püspöki alhelyettes, krasznai főesperes, Literati Mátyás ügyében Endrődi András özvegyét megidézteti — Alba, 27. Aug. 1543.

Fasc. 5. n. 33. — Eredeti. — Pecsétje hiányos. — Papir 21 - 26.
Más.: 474—475.

517. 1543. nov. 20. Péter igeni plébános elismeri, hogy Akaroly Sebestyén erdélyi kanonoktól fizetése egy negyedrészét 24 forintban felvette. — Albae, in crastino s. Elisabeth viduae 1543.

Fasc. 6. n. 33. — Eredeti. — Papir 20—18.
Más.: 580—581.

518. 1543. n. n. Darlacz községben kijáró dézmák feletti ügyben, Thabiási János és Bethlen Farkas között fenforgó perírat, az erdélyi prépost javára.

Fasc. 1. n. 18. — Eredeti. — Papir 22—30. — Az okmány nagyon meg van romolva; még a másolatok 1769. évi könyvébe sincs felvéve. — Datuma hiányos.

519. 1544. mart. 18. Izabella királyné megparancsolja az erdélyi káptalannak, hogy Ambrus szolnoki főesperest és Bogh Ferenczet bizonyos, Gáldon levő birtokrészekbe igtassa be. — Alba, feria tertia prox. post dnicam Oculi 1544.

Fasc. 3. n. 22 — Eredeti. — Pecsétje letöredezett. — Papir, közepén elrongyolva. Bélyege: nyitott szájjal induló medve.
Más.: 180—182.

520. 1544. ápr. 30. Mikola László alhelytartó az erdélyi káptalan perében Kolosvári Istvánt az őrkanonok házából elvitt hivatalos iratokért felelősségre vonja. — Szamosfalva, in termino praenotato (feria quarta prox. post dnicam Misericordias 1544.)

Fasc. 3. n. 15. — Ugyan ezen helytartó transsumtuma, l. 521. sz. a.
Más.: 173—176.

521. 1541. jun. 16. Mikola László alhelytartó az erdélyi káptalan perében Kolosvári Istvántól az elvitt levéltári okiratokat, illetőleg esküt sürget és arra napot tűz ki. — Szamosfalva, tertio die termini praenot. (feria secunda inter octavas festi Corp. Christi 1544.)

Fasc. 3. n. 15. — Eredeti. — Papir 30—42. — Bélyege: körben függő mérleg.
Más.: 173—176.

522. 1545. május 10. Az erdélyi káptalan Mihály szebeni építőmesterrel egyezkedik, hogy a gyula-fehérvári székestemplom tornyának fedelét úgy készítse meg, mint a beszterczei torony elkészítve van. — Alba, dnica Rogationum a. 1545.

Fasc. 3. n. 17. Eredeti. — Papir 22—21. — Bélyege: haladó medve, viznyomásban.
Más.: 377—378.

523.* 1545. jul. 30. Csáki Mihály püspök helyettes, krasznai főesperes, Thabiássi Kristófot, Kovarcz Lőrinczet, Bender Tamást, Theel Mátyást és társait megidézteti. — Alba, 30. Julii 1545.

Eredeti. — Pecséttel. — Papir 22—16.

524. 1545. sept. 30. Izabella királyné azt a bizonyos csombordi házat, melyben régen a püspöki gazdatisztek laktak, Mátyás főjegyzőnek adományozza. Gyalu, feria quarta prox. p. f. b. Michaelis arch. 1545.

Fasc. 2. n. 14. — Eredeti. — Papir 30—22. — Pecséttel.
Más.: 24—25.

525. 1547. febr. 5. Kolosvári Péter ugocsai főesperes, therpeni plébánus saját és az egész beszterczei papság nevében, közjegyző előtt tiltakozik az újabb keletű vallási visszaélések és ujítások ellen. — Albae, in domo rectoratus altaris s. Jacobi. 5ª Febr. 1547.

Fasc. 3. n. 8. — Eredeti. — Papir 21—35.
Más : 163—164.

526. 1547. május 18. Az erdélyi káptalan Gotthard prépost 1462-ben kelt adománylevelét, a Bokajban lévő malomról, átírva kiadja. — Feria quarta, in profesto festi Asc. dni 1547.

Fasc. 3. n. 21. — Eredeti. — Pecsétje elveszett. — Papir 32—21. — Transsumtumát l. 317. sz. a.
Más.: 179—180.

527. 1549. oct. 11. Az erdélyi káptalan helybenhagyja Szengyel Antal és István gyula-fehérvári plébános cseréjét, a lomfalvi jószágot és részét illetőleg. — Feria prox. a. f. b. Galli conf. anno M° D° quadragesimo nono.

Fasc. 4. n. 45. — Eredeti. — Pecsét alatt. — Papir 32—20. — Bélyege: disznó, nyakán ékkel, víznyomásban.
Más.: 385—386.

528.* 1549. oct. 29. Oláh Miklós egri püspök Kamancz Gergelyt az éneklő kanonoki székre, mely Orbázy Mátyás lemondása folytán megürült, kinevezi. — Prága, 29. Octobr. 1549.

Eredeti. — Papir 40—30. — Pecsétje ép.

529. 1551. ápr. 24. Balassa Menyhért, Kendi Antal és Kemény János a három nemzet nevében kijelentik az erdélyi káptalannak, hogy miután az erdélyi kincstárnok és a királyné között fenforgó egyenetlenség megszünt, a királyné az enyedi várat a káptalannak minden további fizetés nélkűl visszaadja.

Fasc. 1. n. 3. — Eredeti. — Papir 34—22. — Három pecséttel.
Más.: 6—7.

530. 1552. május 7. Az erdélyi káptalan bizonyítja, hogy Magyar Péter Pókafalván és Kis-Kereken lévő birtokát száz forintért Fejérvári Ambrus kanonoknak elzálogosította. — Dat. sabb. prox. ante fest. b. Stanislai 1552.

Fasc. 2. n. 11. — Eredeti. — Papir 21—32. — Rajta Brassó város czímere: fatörzsön korona.
Más.: 90—92.

531. 1553. ápr. 22. Medgyesi Ferencz erdélyi püspök helyettes kéri Báthori András vajdát, hogy a dézmák lefoglalása miatt excommunikált háportoni Forró Miklóst jogaitól megfosztva, kényszerítse elégtételre. — Albae, 22. Aprilis 1553.

Fasc. 7. n. 51. — Eredeti. — Pecséttel. — Papir 36—50.
Más.: 678—681.

532.* 1553. ápr. 27. Ferdinánd király Báthori András, Kristóf és Istvánnak ajánlja Zele Klára apáczát és Makó Miklós feleségét Magdolnát, kiket védelme alá fogadott. — Sopronii, 27. Apr. 1553.

Eredeti — Pecsétje hibás. — Papir 30—22.

533. 1553. n. n. Báthori András vajda megparancsolja, hogy háportoni Forró Miklós az erdélyi káptalan elfoglalt és usurpált dézmáit haladék nélkűl, brachium mellett is adja vissza. — Dat. in term. praenot. (nem olvasható ki) 1553.

Fasc. 3. n. 49. — Eredeti. -- Pecsétje elromlott. — Papir 32—64. — A moly nagyon bántja.
Más.: 220—223.

534. 1554. aug. 25. A kolosm. convent János király 1531-ben kelt levelét a sójövedelemről az erdélyi káptalan javára átírva kiadja. — Sabb. prox. post f. Bartholom. 1554.

Fasc. 6. n. 1. — Eredeti. — Pecsétje elromlott. — Papir 30—28. — A moly nagyon bántja a rá mázolt csiriz miatt.
Más.: 516—520.

535. 1555. jan. 10. Bornemissza Pál erdélyi püspök a szent Imre oltára igazgatását Szilágyi Mihály áldozárnak adományozza, a gy.-fehérvári székesegyházban. — Alba, feria quarta inter octavas Epiphan. 1555.

Fasc. 5. n. 8. — Eredeti. — Pecséttel. — Papir 32—20. — A moly nagyon bántja.
Más.: 432—433.

536. 1555. május 25. Kendeffi Gáspár elismeri, hogy János király levelét Brettye, Macho és Plopp birtokát illetőleg az erdélyi káptalantól, saját kezéhez átvette. — Fejérvár, »szombaton áldozó napnak utánna« 1555.

Fasc. 6. n. 37. — Eredeti. — Ép pecséttel. — Papir 20—18.
Más.: 584—585.

537. 1555. aug. 2. Maximilián király Kendi Ferencz és Dobó István vajdáknak megparancsolja, hogy az erdélyi káptalan dézma és más jövedelmeit elfoglalni és bitorolni ne merészeljék és a mit eddig erőszakkal elfoglaltak, adják vissza. — Vienna, 2. Augusti a. 1555.

Fasc. 1. n. 5. — Eredeti. — Kissé megevődve. — Papir 30—36. — Pecsétje jó állapotban. — Víznyomásos bélyege: pánczél.
Más.: 10—11.

538.* 1555. sept. 27. Oláh Miklós esztergomi érsek az egri káptalant megbízza, hogy Gál István adósait ötven forint visszafizetése végett bíróságilag intse meg. Vienna, feria sexta proxima post f. b. Mathaei apl. 1555.

Eredeti. — Pecsétje hiányos. — Papir 32—45.

539. 1556. aug. 6. Az erdélyi káptalan megvallja és bizonyítja, hogy mivel Petrovith Péter helytartó parancsára Izabella királynénak mindenesetre kétezer forintot kölcsön kell adnia, ezt másképpen nem tehetvén, Szász- és Oláh-Zlatna s Petrosán nevű birtokát ugyanazon összegig Balassa Melchiornak elzálogosítja. — Dat. in festo Transfigur. domini a. 1556.

Fasc. 1. n. 23. — Eredeti. — Papir 33—28. — Finom papirja kissé szenvedett.
Más.: 31—32.

540.* 1558. febr. 27. Izabella királyné megparancsolja, hogy Bükös László tizenhárom jobbágy sessióért Csombordon a kölcsön adott hetven forintot elfogadván, azokat Dathos György özvegyének, Laurának, haladék nélkűl adja vissza, különben a királyné elébe idéztetik. — Székelyvásárhely, dat. dnica Invocavit 1558.

Eredeti. — Papir 35—20.

541.* 1558. oct. 19. Ferdinánd király Alaghy Jánosnak szabadmenetlevelet enged a végett, hogy vele és fia Maximillián cseh királylyal beszélhessen, értekezhessék és egyezkedést tehessen. — Vienna, 19. Octobris 1558.

Eredeti. — Pecsét alatt. — Papir 32—22.

542.* 1561. febr. 2. Zápolyay János Zsigmond a Tóthewi családnak privilegiumot ad Tótthő és Szilágytő birtokában és Mikóházában a fiú nemzedékre nézve. — Dat. Újfalu 2. Febr. 1561.

Eredeti. — Pecsét alatt. — Perg. — Régi signatura: E. 2.

543. 1564. jan. 29. A váradi hegyfokon lévő szent Istvánról nevezett káptalan Zápolyay János Zsigmond parancsára Báthori Istvánt Czegen és Tasnád birtokába beigtatja. — Dat. introd .... praemissae (sabbat. prox. a. Purif. b. Mar. virg.) 1564.

Fasc. 7. n. 55. — Eredeti. — Törött pecsétje van. — Papir 37—78. — Nagyon megy az enyészetnek elébe. — Bélyege: egy három részre osztott paizs.
Más.: 690—694.

544. 1567. dec. 2. A minden szentekről nevezett maurbachi völgy karthusianus szerzetének priorja *János* felső-németországi apostoli visitator beléegyezik abba, hogy a lekenczei szerzet, Beszterczе közelében, ezen évben szükségtől kényszerítve

Relova nevű faluját Pazolt Zsigmondnak nyolczvanhárom forintért zálogba adja, de azt a rend benefactora Schwabowszki Bálint további intézkedésig kiválthassa. — Maurbach, 2. Decembr. 1567.

Fasc. 1. n. 22. — Eredeti. — Papir. — Bélyege: vizióra, e felett két felemelt ujj.
Más.: 30—31.

545.* 1577. dec. 24. A kolosmonostori requisitorok Kendi Antalt Esztény, Tóttő, Kecsed-Szilvás, Felső-Tök nevű dobokamegyei községekbe beigtatják. — Dat. in vigilia fest. Nativ. dni 1577.

Eredeti. — Perg. 70—35. — Függő pecséttel.

546. 1580. A káptalani és conventi requisitorok instructiója, esküje és fizetése, részletesen előadva.

Fasc. 7. n. 43. — Eredeti. — Papir 28—28.
Más.: 666—669.

547.* 1587. május 1. Báthori Zsigmond fejedelem bizonyítja, hogy Orgonás János az ő arany és ezüst, s más értékes drágaságait a gyula-fehérvári káptalani levéltárból, a hova letette vala, Sámbokréti Pál, Lippai Péter és Laskay János kezéből átvette. — Alba, 1ª Maji 1587.

Eredeti. — Papir 35—20. — Pecsétje ép. — Kovacsóczy Farkas aláírásával.

548. 1590. aug. 6. Ádámosi Demeter és Benkner Márk bizonyítják, hogy Kerekes Máté ezer forint bánatpénz mellett boros-bocsárdi jövedelméből tizedfizetésre kötelezte magát. — Alba, 6ª Aug. 1590.

Fasc. 7. n. 44. — Eredeti. — Papir 20—20.
Más.: 669.

549.* 1591. aug. 15. Sombori István Kovacsóczy Farkasnak, a fejedelem tanácsosának, ír az ő olaszországi utjáról. — Patavii, XVIII. kal. Sept. 1591.

Eredeti. — Magánlevél, pecséttel. — Papir 50—30. — Viznyomásos bélyege: körben egy gyermek szárnyakkal, talán amor.

550. 1613. aug. 10. Bethlen Gábor erdélyi fejedelem levele az erdélyi káptalani, conventi requisitorok salariumáról. — Szász-Sebes, aug. 10. 1613.

Fasc. 7. n. 45. — Papir.
Más.: 670.

551. 1630. nov. 29. Bethlen István a gyula-fehérvári káptalani requisitorok házait és személyeit adó és hadmenteseknek nyilvánítja. — Albae, 29. Nov. 1630.

Fasc. 7. n. 47. — Eredeti. — Papir. — Egy hiteles transsumtummal.

552. 1631. dec. 16. Rákóczy György fejedelem a gyulafehérvári káptalani requisitorok ottani házait az elszállásolás terhétől menteseknek nyilvánitja. — Kolosvár, 16. Dec. 1631.

Fasc 7. n. 48. — Eredeti. — Papir.
Más.: 672—674.

553. 1632. jan. 2. Rákóczy György fejedelem megparancsolja, hogy Bojthi Gáspár requisitor salariumot fizessen a kimért alakban Barsi Mihálynak.

Fasc. 5. n. 20. — Eredeti. — Pecséttel. · Papir 29 - 20. — Víznyomásos bélyege: R T A.
Más.: 450—451.

554. 1632. aug. 27. Rákóczy György fejedelem Bojthi Gáspár, Kisfaludi András, Barsi Mihály gyula-fehérvári requisitoroknak bizonyos mentességeket enged. — Enyed, feria secunda prox. p. f. b. Barthol. 1632.

Fasc. 7. n. 49. — Eredeti. — Függő pecséttel. — Perg. 50—30.
Más.: 674—677.

555. 1650. nov. 24. A fiscalis vagyon 1650-ben készített, kinyomatott, fejedelmi aláirással hitelesített, megpecsételt Névsora Erdélyben, és a hozzá tartozó magyarhoni részekben.

Fasc. 2. n. 51. — Papir 6 lap.

556. 1651. mart. 5. Posonyi Kőműves János és testvére ingó javait a gyula-fehérvári káptalani requisitorok által kiadatni kéri Lorántfi Zsuzsánna, megkapván azon feleletet, hogy az árvák vagyonát leltár mellett megküldik Balásfalvára. — Dat. Alba 5. Martii 1651.

Fasc. 4. n. 32. — Eredeti. — Papir 22—30.
Más.: 368—369.

557. 1660. dec. 28. Kemény János fejedelem Bárdi István káptalani requisitornak védelmi és mentességi kiváltságlevelet ad, nehogy személyében vagy vagyonában, halál büntetés terhe alatt, senki megsértse vagy megkárosítsa. — Vécs, 28. Dec. 1660.

Fasc. 7. n. 42. — Eredeti. — Pecséttel. — Papir 20—16.
Más.: 666.

558. 1665. jul 29. Apafi Mihály fejedelem megparancsolja Böszörményi Istvánnak, hogy káptalani requisitorságot vállaljon. — Radnót, jul. 29. 1665.

Fasc. 7. n. 41. — Eredeti. — Papir 28—40.
Más.: 665—666.

559. 1665. A káptalani requisitorok évenkénti fizetésének az országgyűlésen helybenhagyott táblázatos kimutatása.

Fasc. 7. n. 40. — Eredeti. — Papir.
Más.: 665.

560. 1667. mart. 30. Apafi Mihály fejedelem megparancsolja a gyula-fehérvári káptalani requisitoroknak, hogy a török okleveleket, melyeket Szolimán szultán János királynak és mások másoknak adtak, a német császárok leveleivel együtt, a levéltárból szorgalmasan keressék ki, és terjesszék eléje. — Fogaras, mart. 30. 1667.

Fasc. 3. n. 25. — Eredeti. — Papír 20—30. — Víznyomásos jegye. körben felkelő nap sugarakkal.
Más.: 186.

561. 1667. nov. 9. A gyula-fehérvári káptalani requisitorok fizetésök kiutalását kérelmezik. — 9. Nov. 1667.

Fasc. 7. n. 39. — Eredeti. — Papír 18—28.
Más.: 664.

562. 1669. febr. 26. A gyula-fehérvári káptalani requisitorok fizetésök kiutalását kérelmezik. — Alba, 26. Febr. 1669.

Fasc. 7. n. 36. — Eredeti. — Papír 28—40.
Más.: 660—661.

563. 1669. n. n. A gyula-fehérvári káptalani requisitorok az erdélyi karok és rendek előtt könyörögnek a fizetésök kiutalásáért.

Fasc. 7. n. 37. — Eredeti. — Papír 20—28.
Más.: 661—662.

564. 1670. febr. 28. Apafi Mihály fejedelem a fiscalis vagyon körül fölmerült kérdéseket törvényes per utjára utasítandóknak rendeli. — Alba, 27. Febr. 1670.

Fasc. 2. n. 21. — Eredeti. — Papír 33—20. — Pecséttel.
Más.: 103 - 104.

565. 1670. mart. 7. A káptalani requisitorok az erdélyi karok és rendek előtt saját fizetéseik kiutalásáért esedeznek. — 7. Mart. 1670.

Fasc. 7. n. 35. — Eredeti. — Papír 28—20.
Más.: 659—660.

566. 1670. A gyula-fehérvári káptalani requisitorokra vonatkozó jegyzetek 1664., 1665., 1667., 1668. és 1670-ből.

Fasc. 7. n. 46.
Más.: 671—672.

567. 1691. május 4. A gyula-fehérvári káptalani requisitorok az ő benmaradozó fizetéseik kiutalásáért könyörögnek. — Ebesfalva, 4ª Maji 1691.

Fasc. 7. n. 38. — Eredeti. — Papír 26—40.
Más.: 662—663.

568.* 1694. dec. 14. Leopold király beleegyezését adja abba, hogy Eszterházi Pál herczeg és Tökölyi Éva Hátszegen

lévő curialis házát az erdélyi katholikus statusnak adományozza. — Viennae 14. Dec. 1694.

(Régi signatura, melynek most a káptalani jegyzőkönyvekben semmi okmányát nem találtam: Cista Eccl. Dioeces. fasc. 4. n. 3.) — Pergamen 70—40. — Függő pecséttel.

569.* 1696. n. n. Illyés András erdélyi püspök leteszi a hűségi esküt XII. Incze római pápa kezébe.

Pergam. 45—30. — Bullája is meg van.

570. 1701. jul. 1. A *»Liber-Regius«* több kötetei Bethlen Miklós korlátnoknak térítvény mellett kiadatnak. — Albae, 1. Julii 1701.

Fasc. 5. n. 4. — Eredeti. — Papir 19—30.
Más.: 418—419.

571.* 1714. dec. 15. Kelemen pápa az erdélyi egyházmegyében tartandó zsinatnak teljes búcsút enged. — Róma, 1714. dec. 15.

Eredeti. — Pergam. 40—25.

572.* 1715. Mártonfi György erdélyi püspök XI. Kelemen pápának hűségi esküt teszen.

Eredeti. — Pergam. 60—40. — Bullája meg van.

573.* 1724. jan. 13. XIII. Benedek pápa Antalfi János erdélyi püspököt megerősíti. — Róma, 1724. jan. 13.

Eredeti. — Pergam. 50—40. — Pecséttel.

574.* 1725. mart. 24. XIII. Benedek pápa az erdélyi egyházmegyében megtartandó megyei zsinatra teljes búcsút enged. — Róma, mart. 24. 1725.

Eredeti. — Pergam. 40—14.

575. 1727. jan. 1. Antalfi János erdélyi püspök Bakó József gondnokot a kolosvári templom bevételeit és kiadásait illetőleg az 1726. évre nézve a számolás terhétől felmenti. — Alba, 1. Jan. 1727.

Fasc. 7. n. 9. — Eredeti. — Pecséttel. — Papir 24—40.
Más.: 433.

576.* 1742. nov. 27. XIV. Benedek pápa Klobusiczki Ferencz erdélyi püspöknek búcsú hirdetésre engedélyt ad. — Róma, 27. Nov. 1742.

Eredeti. — Pergam. 40—15. — Halászgyürü alatt.

577.* 1743. jan. 22. Kolonics Zsigmond bécsi érsek az erdélyi káptalannak egy darabka szent-kereszt-ereklyét küld. — Vienna, 22. Jan. 1743.

Eredeti. — Pergam. 60—30. — Függő pecsét alatt.

578. 1750. apr. 27. Mária Terézia királyné Bornemissza Jánosnak átadja a görgényi uradalmat hatvanezer forint tőkének biztosítása végett negyed-ízig. — Vienna 27. Apr. 1750.

Fasc. 7. n. 60. — Eredeti. — Pergam. — Függő pecséttel könyv alakban.

579.* 1755. jan. 3. XIII. Kelemen pápa Manzador Pius zengi és modrusi püspöknek apostoli áldásadásra búcsúengedélyt ad. — Róma, 3. Jan. 1755.

Eredeti. — Pergam. 45—30. — Halászgyűrű alatt.

580.* 1755. jan. XIII. Kelemen pápának Manzador Pius zeng-modrusi püspök hűségi esküt teszen.

Eredeti. — Pergam. 50—40. — Ólompecséttel.

581. 1763. aug. 27. Az erdélyi káptalan tanúsítja, hogy Zorger György erdélyi püspök tiltakozást jelentett a gyulafehérvári jezsuiták ellen a miatt, mert a bormérés királyi kiváltságát és más jogait megsértették. — Die 27. Augusti 1763.

Fasc. 2. n. 48. — Eredeti. — Papir 17—22.
Más.: 144—145.

582. 1767. január 20. Eszterházi Károly egri püspök Batthyányi Ignácz grófot az egri káptalan kanonokjává kinevezi. — Eger, 20. Jan. 1767.

Fasc. 7. n. 69. — Eredeti. — Pergam.

583.* 1767. febr. 11. XIII. Kelemen Manzador Pius püspöknek szabadalmat ad a purgatoriumban szenvedő lelkek kiszabadítása végett a székestemplomban kiváltságos oltárt állítani. — Róma, 11. Febr. 1767.

Eredeti. — Pergam. 40—26. — Halászgyűrű alatt.

584.* 1770. nov. 4. XIII. Benedek pápa a kolosi r. kath. parochia számára búcsut enged. — Róma, 4. Nov. 1770.

Eredeti. — Pergam. 40—16. — Halászgyűrű alatt.

585.* 1772. máj. 15. XIV. Kelemen pápa Manzador Pius zeng-modrusi püspököt az erdélyi püspöki székre áthelyezettnek kijelenti a kalocsai érsekhez irt levelében. — Róma, idib. Maji 1772.

Eredeti. — Pergam. 35—25. — Ólompecséttel.

586.* 1772. oct. 3. Mária Terézia királyné az erdélyi püspöki székre Manzador Piust, zeng-modrusi püspököt kinevezi. — Vienna, 3. Octobr. 1772.

Eredeti. — Pergam. 80—60. — Függő pecséttel.

587.* 1775. jan. 5. VI. Pius pápa a baróthi róm. kath. község részére búcsút enged. — Róma, 5. Jan. 1775.

Eredeti. — Pergam. 40—15. — Halászgyűrű alatt.

588.* 1777. sept. 17. Mária Terézia Oláhlápost tartozékaival együtt a nagybányai bánya-hivatalnak adományozza. — Vienna, 17. Sept. 1777.

Eredeti. — Papir 38—100. — Pecséttel.

589. 1786. aug. 8. II. József király csik-mindszenti Mártonfi Józsefet erdélyi főkormányszéki tanácsossá kinevezi. — Vienna, 8. Aug. 1786.

Fasc. 6. n. 51. — Eredeti. — Függő pecséttel. — Pergam.

590. 1792. Bornemissza János biztositványt ad arról, hogy a görgényi uradalom az ő fiára Bornemissza Leopoldra is átszáll. — 1792.

Fasc. 7. n. 61.

591. 1793. jul. 11. Ferencz király Mártonfi Józsefet czimzetes szerbiai püspökké kinevezi. — Vienna, 11. Julii 1793.

Fasc. 6. n. 52. — Eredeti. — Pergam. — Pecséttel.

592. 1796. oct. 1. Ferencz király iktató parancsa arról, hogy Fangh István a szent Györgyről nevezett szerencsi apátságba beigtattassék.

Fasc. 7. n. 63. — Maig felbontatlanúl van letéve ezen jegy alá.

593. 1796. oct. 1. Ferencz király Fang István erdélyi kanonokot a szent Györgyről nevezett szerencsi apáttá kinevezi. — Vienna, 1. Octobr. 1796.

Fasc. 7. n. 62. — Papir. — Pecséttel.

594. 1798. jul. 31. Batthyányi Ignácz erdélyi püspök a nevéről nevezett csillagvizsgáló intézetet és könyvtárt alapitja Gyulafehérvártt. — Claudiopoli, die 31. Julii 1798.

Fasc. 7. n. 58. — Eredeti. — Papir. — Pecsét alatt.

595. 1799. mart. 14. Ferencz király Mártonfi Józsefet erdélyi püspökké kinevezi. — Vienna, 14. Mart. 1799.

Fasc. 6. n. 53. — Eredeti. — Pergam. — Függő pecséttel.

596. 1806. mart. 13. Ferencz király Fang István erdélyi kanonokot az erdélyi káptalan prépostjává kinevezi.

Fasc. 7. n. 64. — Eredeti. — Papir. — Pecséttel.

597. 1806. máj. 11. Mártonfi József erdélyi püspök Fang István prépostnak az erdélyi káptalan prépostságába beigtatását elrendeli. — Kolosvár, 11. Maji 1806.

Fasc. 7. n. 65. — Eredeti. — Papir. — Pecséttel.

598. 1810. mart. 11. Ferencz király Mártonfi Józsefnek a szent István rend nagykeresztjét adományozza. — Vienna, 11. Martii 1810.

Fasc. 6. n. 54. — Eredeti. — Pergam. — Függő pecséttel.

599. 1813. sept. 19. Mártonfi József erdélyi püspök végrendelete. — Dat. in tusculo Gald, die 19. Septemb. 1813.

Fasc. 7. n. 68. — Eredeti. — Papir. — Pecséttel.

600. 1815. dec. 18. Az erdélyi káptalan tagjai testűletileg tiltakoznak Mártonfi József erdélyi püspök végrendeleti intézkedése és az abban foglalt sérelmek ellen. — Albae, 18. Dec. 1815.

Fasc. 7. n. 66. — Papir. — Pecséttel és aláírásokkal.

601. 1818. Kilyéni Székely Mihály a Szamosfalván, Kolosvár mellett alapítandó róm. katholikus hitközség javára egyezer forint kegyes alapítványt teszen. — Marosvásárhely, dominica Palmarum 1818.

Fasc. 7. n. 66. — Eredeti. — Papir. — Pecséttel.

602. 1819. febr. 26. Ferencz király az erdélyi székesegyházi káptalan tagjainak mellkeresztet adományoz, annak rajzát és feliratát meghatározva. — Venetiis, 26. Februarii 1819.

Eredeti. — Pergamen 25—35. — Könyv alakban, függő pecséttel.

603.* 1819. sept. 24. Ferencz király Fang István erdélyi székesegyházi prépostot dulcinói czímzetes püspökké kinevezi. — Vienna, 24. Sept. 1819.

Eredeti. — Pergam. 70—40. — Függő pecséttel.

Közli: Beke Antal.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Thelekessy Imre kassai kapitány végrendelete.

1560.

Debrethei Thelekessy Imre egy Vas-vármegyéből Zalába származott ősrégi, de az idők viszontagságai folytán javaiban megfogyatkozott ősrégi család sarjadéka. 1497-ben született s mint számos testvér közűl a legfiatalabb, anélkűl, hogy az írás, olvasás mesterségét elsajátította volna, még igen ifjan kardot kötött s mint zsoldos katona, végbeli vitéz kereste kenyerét, előmenetelét. Hadi pályáját II. Ulászló uralkodása alatt kezdvén, a szerencsétlen II. Lajos harczaiban nőtt vitézzé s már a mohácsi ütközetben kitűntette magát Paxi Balázs győri püspök huszárjai között. A Ferdinánd és Szapolyai között folyt trónversengések idején az előbbi pártjára szegődött s állhatatosan meg is maradt annak hívségében halála órájáig. Számtalan ütközetben vett részt, de csak későn ébresztett maga iránt figyelmet, mert sem nagy vagyona, sem protectiója nem volt, hogy tehetségeihez mért fontosabb tisztségeket bíztak volna reá. A török ellen vívott harczok minden nevezetesebbjénél találkozunk vele; ott volt az eszéki kudarcznál, Kőszeg alatt, Babocsánál, Szigetvár első ostrománál stb., előbb, mint Ferdinánd zsoldos kapitánya, később, mint Veszprém és Léva várak parancsnoka, s mikor János Zsigmond felekezete Felső-Magyarországot hatalmába kerítette, s a Bebekek, Perényiek több hatalmas urakkal együtt Ferdinánd pártját kiszorították onnan, a király határozott óhajtására reá ruháztatott Felső-Magyarország és Kassa város főkapitányi méltósága, mely tisztében oly szerencsésen és rettenthetetlen bátorsággal forgolódott, hogy rövid idő alatt az egész országrészt vissza hódította urának. Vitéz katona, jeles hadvezér volt, ki soha nagyobb kudarczot nem vallott, és Ferdinánd zászlójának becsületét — a mint ezt az uralkodó hízelgő szavakban maga is elösmerte — mindvégig sértetlenűl fentartotta. Meghalt 1560. május 30-án; eltemettetett a kassai székesegyházban, hol czímerével ékesített

vörös márvány kő jelölte emlékezetét, mely nemrégiben a székesegyház restaurálása alkalmával napfényre került. [1]) Halála előtt rövid idővel megíratta végrendeletét, melyben ősi javait elszegényedett atyafiaira, kardjával keresett szép jószágát első feleségétől származott két gyermekére hagyta. Második feleségétől, Garay Bánffy Katalintól gyermekei nem maradtak. Utódja a kassai főkapitányságban sógora, csömöri Zay Ferencz lett, kinek felesége szintén Garay leány, Katalin asszony testvére volt. A két öreg vitéz, mint e végrendeletből is láthatjuk, házasságot tervezett a gyermekek között, mely azonban nem sikerült. Imre kapitánynak egyetlen fiától, Istvántól való unokája, Thelekessy Mihály, mint nemzetségének utolsó férfi sarja vérpadon végezte be életét 1601-ben.

* * *

Én Thelekessy Imre, meggondolván azt, hogy az úristen énnekem az én üdőmet, az vénségnek idejét megatta érnem, hogy penig az úristen ő szent fölsége enni sok jó egésségem után immár vénségemre betegséggel is kezdett meglátogatni, és ennekfölötte az embereknek állapattyát nagy hertelen változandónak látom, nem akarván azt, hogy az én holtom után feleségemet, gyermekimet és atyámfiait rendelés nélkül hadnám, — azért az én feleségemet, gyermekimet és atyámfiait az én halálom után hagyom ilyen rendeléssel és teszek ilyen testamentumot az én jószágomról és minden marhámról:

Atyának, fiunak és Szent léleknek nevében. Item legelőszer az zalai jószágot, Alsó-Deöbrethén, Felső-Deöbrethén, Sáros-Deöbrethén hagyom ilyen módon, miérthogy énnekem vadnak három rendbeli atyámfiai, kiket az zalai jószágom énvelem igyenlőképen illetne, az mint énnekem mongyák, hogy azt az jószágot négy részre osztyák, és az mi az én részemre jutna, mind az nemes udvarral egyetemben, hagyom *Kerezthes Jánosnak,* olyan ok alatt, hogy az én holtom után az én feleségemet és gyermekimet, úgy mint atyafiu és szolga, gondviseléssel szolgálja, és gongyát viselje, és az kik énnekem testamentomosim lesznek, azokat az én feleségem és gyermekem szükségiért fussa és szorgalmaztassa; item ilyen ok alatt, hogy ha történnék az én jószágomnak, melyet én szolgálatommal találtam vagy pogán miatt vagy valami módon az én feleségemtül és gyermekimtül szakadnia, annyira, hogy készeréttetnének esmét az én gyermekim és feleségem ugyancsak az zalai jószágomra szorulniok, tahát tartozik *Kereztes János*

[1]) Thelekessy Imre életrajzát l. tőlem »*Hadtörténelmi Közlemények*« 1889. évfolyamában.

viszontak az én feleségemnek és gyermekimnek az én jószágomat mind az udvar helyvel egyetemben minden okvetetlen megereszteni.

Item vagyon énnekem ugyanott Zalában pénzen vött jószágom *Kazaházán*, azt is hagyom *Kereztes Jánosnak* ilyen ok alatt.

Item továbbá hagyom, hogy *Sárkán Simonnak* az ű atyafiaival, és *Bebessy Ferencznek*, az mint én az ű részeket birtam ott Zalában, megbocsássák.

Item továbbá az én leányomnak *Katalinnak* hagyok két ezer forintot, ezeret készpénzvel, az más ezeret így hagyom, hogy vagyon egy arany lánez, kiben másfélszáz arany forént vagyon, ezt az lánczot arany forénttal rejá tellyesícscsék, hogy ezer foréntot tégyen apró pénz számára. Item valami az én leányomnak annyátúl maradott marha vagyon, azt mindent hagyok az én leányomnak Katalinnak. Item hagyok az én leányomnak két aranyas kupát fedelestűl, egyiknek csésze az födele, az másik sima, egy gomb vagyon a födelén. Item hagyok ugyanazon leányomnak egy csészét, ki belől aranyos. Item hagyok ugyanezen leányomnak tizenegy ezüst kalánokat, aranyozottakat. Item hagyok neki ezen leányomnak egy ezüst pohárt, iveg pohár módra valót. Item vagyon három hancsárom ezüst, az kettei aranyas, az aranyasnak az egyikét hagyom leányomnak Katalinnak. Item hagyok egy pohárt leányomnak Katalinnak ezüstöt, az mely az nagyobbik pohár után nagyobb pohár, aranyas az karimája. Item vagyon énnekem három ezüst kannám, az kissebbiket hagyom az én leányomnak Katalinnak.

Item az mely jószágot én löltem szolgálatommal, mely jószág Zemplyénvármegyében vagy Ungvármegyében és Uyvármegyében vagyon, mely jószág ennekelőtte *Némethy Ferenczé* és *Némethy Imréé volt*, melyet énnekem az én fölséges uram Ferdinandus király és római császár jámbor szolgálatomért adott, ennek az jószágnak az harmad részét hagyom az én leányomnak Katalinnak, ilyen okon, hogy ha az fijam, István az én feleségemmel egyetemben hozzájok akarnák váltani ezer forénton, szabadok legyenek hozzájok váltani, az ezer foréntot letévén.

Item hagyom, hogy az én leányomnak házasítására és menyegzéjére és ruházattyára az én feleségem és az én fiam István az tellyes jószágból és ingó marhámból úgy visellyenek gondot és úgy házasítsák, az mint szokott ilyen rendbeli ember gyermekét házasíttania. [1])

Item végezetre, az én leányomnak Katalinnak halála történnék mag nélkűl és maradékja nem maradna, tahát az mit én űneki hattam, mindenek esmét az én feleségemre és fiamra

[1]) Katalin Gregoróczy Vincze győri kapitányhoz ment nőül.

Istvánra maraggyanak és szállyanak. Ha penig ezeknek is halálok lenne mag nélkűl, atyámfiaira maraggyanak, az mint a többit is hattam.

Item ennek kivüle énnekem az mennyi jószágom vagyon, kit én mind jámbor szolgálatommal találtam, mind ez ide való jószágom ez földön ki vagyon, mely volt az megmondott *Némethy Ferencz és Imréé,* és mind az Trincsén vármegyebeli jószágomat, az várat *Ledniczét* és hozzá tartozót, hagyom igyenlőképen az én feleségemnek és fiamnak Istvánnak.

Item továbbá hagyom minden marhámat, pénzemet és ruháimat, arany mívemet, ezüstmívemet, ruháimot és akármi névvel nevezendő marhámot feleségemnek és fiamnak Istvánnak, ilyen ok alatt és oly okok alatt, az mint felyűl megvagyon irva.

Item továbbá vagyon énnekem hat ezüst tálam, azokat hagyom fiamnak, Istvánnak, de ilyen ok alatt, *hogy az minémü atyafiuság és házasság kezdetett az én gyermekim között és az Zay Ferencz uram gyermeki között, én akaratomból, feleségem akarattyából — véghez menend, melyet hiszek, hogy az Uristennek akarattyából véghez is megyen,* tehát az én hat ezüst tálaim és feleségem tizenkét ezüst tányéri leányomé Kataliné legyenek.

Vannak feleségemnek hét ezüst tálai öregek, azokhoz csináltassanak az én ezüstömből tizenkét tálnyérokat *(így)* ezüstöket az tálakhoz hasonlókat, azok legyenek feleségemé és fiamé Istváné.

Item továbbá az mi szolgáló szerszámom vagyon, ki nem veszendő szerszám, mind ezüstös szerszám, és egyéb hadakozó szerszám, azokat hagyom mind az én fiamnak Istvánnak.

Item *Salay Simonnak* öcsémnek hagyok egy hancsárt, ki nem aranyos.

Item *Kerezthes Jánosnak* hagyok egy ezüstös hegyes tőrt.

Item továbbá ha az én fiam István, vagy leányom Katalin avagy az én feleségem az zalai jószágról való testamentomomat, melyet én hattam az én atyámfiának Kerezthes Jánosnak, mely jószág az én feleségemet, gyermekimet illetné — felbontanák és abban Kerezthes Jánost meg nem akarnák tartani és az ű maradékját és az felyűl megirt testamentomot megmásolnák, tahát hagyom, az én szolgálatommal lölt jószágból hasonló jószágot aggyanak neki. Továbbá ha pogány miatt vagy valami egyéb okon Zalában az én atyámfia Kerezthes János meg nem maradhatna, tartozzanak az én feleségem és gyermekim rétével, szántóföldével és minden hozzátartozóval Ledniczc tartományban vagy itt az Bodrog közben egy udvar helt neki adni.

Hagyom továbbá ezt is, hogy az kik szolgáim közűl szolgálatokért engemet adósítanának, az enyimből jó bizonság alatt megelégíccsék.

Az aranymívnek és az ezüstmívnek registroma és száma.

Item vagyon egy arany láncz, melyben vagyon ötszáz arany forént.

Item vagyon más arany láncz, gyenge mívű, melyben vagyon arany forént nyolczvanöt.

Item vagyon harmadik arany láncz, melyet vettem vala az menyegzőkoron az én feleségemnek, kiben vagyon másfélszáz arany forént, melyet jó akarattyából az én feleségem viszontak adott leányomnak Katalinnak, azt hattam én is az én leányomnak.

Item vagyon egy arany ev, melyben vagyon arany forént százötvenhét.

Item vagyon két karöltő arany, melyben vagyon arany forént hetvenhat.

Item vagyon koronás kupa, öreg ezüst, aranyozott.

Item vagyon más virágos aranyos kupa, ezüst, melynek vagyon felyűl az virágán négy öreg gomb.

Item vagyon harmadik kupa ezüst aranyozott, mely kettős, egybenburító és egybenjáró.

Item vagyon két nagy öreg ezüst kanna, egy formán való.

Item vagyon harmadik ezüst kanna kissebbik, melyet hattam leányomnak Katalinnak.

Item vagyon egy aranyas kupa, kinek csésze az födele, az kit hattam leányomnak.

Item vagyon más aranyas kupa födelestűl, kinek egy gomb vagyon az födelén, az az, az másik kupa, kit hattam leányomnak.

Item vagyon négy ezüst pohár egymásban járók, azoknak az öregbik után valót azt hattam leányomnak.

Item vagyon négy apró ezüst pohár egybenjárók.

Item vagyon négy ezüst kicsiny pohár egybenjárók.

Item vagyon huszonkét ezüst kalán, azoknak az tizenegyét, az kik Ledniczében vadnak, azokat hattam leányomnak.

Item vagyon három ezüst hancsár, az kinek csont az nyele, azt hattam fiamnak Istvánnak.

Item az melyik hancsár csak tiszta ezüst, azt hattam öcsémnek Simonnak.

Item az harmadikot, az mely aranyas, azt hattam leányomnak.

Item vannak egy sarkantyúra való boglárok minden szerivel.

Item vagyon két kis ezüst pohár, egyik aranyas, az másik csak tiszta ezüst.

Item vagyon egy aranyos iskoffia.

Item vagyon három ezüstös hegyes tőr, az egyiket hagyom Kerezthes Jánosnak.

Item vagyon két ezüstös szablya, egyik öreg az másik kicsiny.

Item vagyon két csésze, annak az egyikét hattam leányomnak.

Item vagyon két kis ezüst meszelyke, abroncsos.

Item vagyon egy ezüstös, aranyos sisak.

Garay Bánffy Katalin asszony ezüst és aranymíveiről való registrum.

Vagyon item egy mosdó ezüst.

Item tizenkét tálnyér ezüst.

Item tál vagyon ezüst hét.

Item két kicsiny tormás tál.

Item esmét egy *mustraffa* ezüst aranyos.

Item öt aranyos kupa egymóduak, olyan czimer alatt mint az tálok.

Item három hólyagos kupa aranyosak.

Item egy kis sótartó aranyos.

Item két gyertyatartó, ezüst.

Item tizenkét ezüst kalán aranyozottak.

Item hat ezüst kalán.

Item két ezüst pohár, az karaja aranyos.

Vagyon ezeknekfelette item három arany lánez, melyekben négyszáz arany forént vagyon.

Ezeknekfelette az mi öltöző ruháim vannak, gyűrüim és egyéb az mi asszonyember öltözeti volna, az mit meg nem viselhetek benne, holtom után az én lelkiösméretem szerint az két gyermek köziben hagyom.

Thelekessy Imrétűl választott tutorok és testamentomosok.

Miérthogy az miólta az emberséget megismértem, az én kegyelmes uramot Ferdinandus királyt és római császárt nagy híven és az én tehetségem szerént jámborúl szolgáltam, Isten szerént és az ország törvénye szerént is minden árváknak és özvegyeknek király ő felsége fő tutora: azért én is mindeneknek előtte hagyom az én feleségemnek, gyermekimnek főtutorának az én kigyelmes uramot *Ferdinandus császárt,* könyörgök ő felségének mint kigyelmes uramnak, hogy holtom után is az én szegény árváimnak, az Uristent megtekéntvén, legyen tutora és oltalmazza üket és az én testamentomomat.

Továbbá hagyom másik tutorrá és főtestamentomossá *Nádasdy Tamás uramot ö nsgát,* ez országnak fű nádorispánnyát. Item hagyom harmadik főtestamentomosnak *Perényi Gabriel*

uramot, Uyvármegyének örök főispánnyát; item és negyediknek hagyom *Zay Ferencz uramot,* császár ő felsége komáromi naszádos főkapitányát és tanácsát. Továbbá hagyom executoroknak, az én testamentomom megtartóinak *Forgács Simont, eszényi Chapy Ferenczet, Paczóth Jánost, Vékey Ferenczet* és *Jakosych Ferenczet, Keresztkes Jánost* és *Raadóczy Gyárfás* deákot.

Közli: Dr. Komáromy András.

Békés Gáspár végrendelete.

1579. nov. 1.

Nos Stephanus dei gratia rex Poloniae, magnus dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kioviae, Voliniae, Podlachiae Livoniaeque etc. dominus, necnon Transsylvaniae princeps memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod pro parte et in personis generosae et magnificae dominae Annae Zarkandy, magnifici quondam Casparis Békés de Kornyáth relictae viduae et Ladislai ac Gabrielis praefati Casparis Békés filiorum exhibitae sunt nobis et praesentatae quaedam literae testamenti ipsius Casparis Békés in forma libelli ungarica lingua conscriptae, quae nomen suum manu sua in extrema earum parte adscriptum, sigillumque appressum continent, ac quibus mediantibus idem Caspar Békés de universis rebus et bonis suis tam mobilibus quam immobilibus certam dispositionem fecisse dinoscebatur; supplicatum itaque est maiestati nostrae humillime praefatae dominae Annae Zarkandy et commemoratorum Ladislai Gabrielisque Békés nominibus et in personis, ut easdem literas testamenti ac omnia et singula in eisdem contenta ratas, gratas et accepta habentes praesentibus literis nostris verbotenus inseri et inscribi faciendo clementer confirmare dignaremur. Quarum quidem literarum testamenti lingua ungarica, ut praemissum est, conscriptarum tenor sequitur hoc modo:

Én kornyáthi Békés Gáspár látván az én kegyelmes istenemnek utolsó órámról való akaratját, ajánlom ő szent felségének mennyei kezeiben az én lelkemet. Míg pediglen értelmemet és elmémet isten épen megtartja, élő szómmal ilyen testamentomot teszek jószágom és marhám felől. Testamentomosomnak pedig legelőször vallom az én kegyelmes uramat fejedelmemet, az felsíges István királt ő felsígét; annakutánna az én bizodalmas uramat patronusomat, az nagyságos Zamoiszky Jánost, Lengyelországnak főcancellariusát; könyörgök az én kegyelmes uramnak

ő felségének, hogy ez én dispositiómat, melyet ez testamentomban beiratok, kegyelmesen tartassa meg és mikíppen nekem ő felsíge sokszor kegyelmesen ajánlotta magát, hogy ha nekem holtom történik is, ő felsíge kegyelmes gondviselője liszen felesígemnek, gyermekimnek és öcsémnek, emlékezzék meg erről kegyelmesen ű felsíge; azonkíppen kírem az én bizodalmas uramat is cancellarius uramat ű nagyságát, hogy ő nagysága lígyen mindenben az enyémeknek gyámolok, ótalmok és gondviselőjök.

Legelőször azért megemlékezhetik ő felsíge és cancellarius uram, hogy Lanczkoronát én értem ű felsíge felesígemnek is élteig conferálta, hogy holtom után lígyen gyermekivel miből íljen; könyörgök ű felsígének, hogy Lanczkoronának levelit ő felsíge felesígemnek kegyelmesen adassa ki.

Az én pínzen vött örökös jószágomat, kit ő felsíge nekem pínzen vött, hagyom az én két fiamnak Békés Lászlónak és Békés Gabrielnek, mely jószágot az én felesigem mind addig birjon, míg az én nevemet viseli; ha pedig az én felesígem fírhez menne, ez jószágot mind az gyermekekkel egyetemben ajánlja és adja az én öcsém keziben, Békés Gábor kezében, hogy ő lígyen tutorok. Míg penig az én felesígem az én nevemet viseli, Békés Gábor öcsém mindenbe viselje gondját.

Felesígem lakjék Lanczkoronában és rendelje jó renddel életét; Békés Gábor penig udvarnál lívín, minden szolgálattal és ótalommal, gondviselissel lígyen felesígemnek, gyermekimnek.

Az gyöngy lánczot én adtam az felesígemnek, kit most is neki hagyok.

Az unicornis násfát hagyom öregbik fiamnak Békés Lászlónak.

Az öreg gyémánt gyűrűt hagyom kissebbik fiamnak Békés Gabrielnek. Hagyom neki az krakkai házamat is, kit építsenek olyan renddel, az melylyel én elkezdettem, hogy az gyermeknek maradjon ép ház.

Mind az unicornis, mind az gyűrű, mind az ház lígyen az én felesígem keziben, míg az én nevemet viseli; ha fírhez menne, adja azokat is öcsém Békés Gábor kezében.

Az én kegyelmes uramnak ő felsígínek hagyom az én két jobbik paripámat.

Az pej lovat hagyom Vesselény Ferencz uramnak.

Nyáry Istvánnak hagyok két czémernyusztot.

Békés Gábor öcsémnek hagyom az nyusztsubát.

Felesígemnek válaszszanak ki két szekérben való lovakat, az melyek jobbak, kiket neki hagyok. Az több lovaimat és paripáimat oszszák szolgáim köziben, kik nekem jámborúl szolgáltak.

Miért penig hogy énnekem Gyulay Pál jámbor szolgám volt és énnekem minden dolgokban embersíggel és hasznoson

szolgált, hagyok neki ezer tallért és egy czémernyusztot, hogy lígyen holtom után is mivel íljen. Ezektől az mi nyuszt marad, felesígem magának csináltasson ruhát belőlle.

Valami ezüstöm és egyébféle marhám vagyon, felesígemnek. gyermekimnek egyetemben hagyom.

Az mely jószágot meg kell váltani az nyolczezer lengyel forinton, melyet ű felsíge nekem Poznán adatott, váltsátok meg. Miért penig hogy még Prosper Provana meg nem adta az summát, kit ű felsíge tűle deputált vala, könyörgök ű felsíginek, ű felsíge emlékezzék meg kegyelmes igíretiről és adassa meg az summát, ne legyenek kuldussá gyermekim ő felsíge után, hanem élhessenek az ű felsíge nekem adott kegyelmes adományával.

Vesselény Ferencz uramnak vagyok adós négyszáz arany forinttal és kétszáz tallérral, talám ő felsíge kegyelmessígiből azt megadja Ferencz uramnak; avagy ha ű felsíge meg nem adná, elégítse meg marhámból felesígem.

Gyuriczkó uramnak vagyok adós háromszáz tallérral, kiért vagyon zálagban egy arany láncz, majd ugyan annyi érő, szabadok legyetek vélle, ha kiváltjátok.

Ha ű felsíge Laczkót Báthory András uramhoz akarja vitetni, legyen az ű felsíge kegyelmes akaratja.

Én immár többet ezekről nem szólok, csak intlek szerelmes atyámfiai, hogy mindenben az istent féljétek és megemlékezzetek, hogy tinektek is meg kell halnotok. Viseljétek úgy magatokat emberek előtt is, az mint az én nevem és emlékezetem kívánja. Legyen az én kegyelmes uramban ű felsígiben nagy bizodalmatok, hiszem, hogy ű felsíge én érettem minden kegyelmessíggel líszen mindenteknek. Lígyen isten veletek atyámfiai. Pronunciatum et scriptum Grodnae primo die Novembris anno Millesimo quingentesimo septuagesimo nono.

Békés Gáspár, m. p.

Nos itaque accepta humillima supplicatione pro parte praenominatorum dominae Annae Zarkandy et Ladislai Gabrielisque Békés nostrae modo quo supra porrecta maiestati, regia benignitate exaudita et clementer admissa praescriptas literas testamenti non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio et suspicione carentes praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento aliquali insertas et inscriptas, quoad omnes earum continentias, clausulas, articulos et puncta eatenus, quatenus eaedem rite et legitime existunt emanatae, viribusque earum veritas suffragatur, acceptamus, approbamus, ratificamus et perpetuo valituras gratiose confirmamus, salvis iuribus alienis, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in arce nostra

regia Varsaviensi duodecima die mensis Januarii anno domini Millesimo quingentesimo octuagesimo, regni vero nostri quarto.

Stephanus rex, m. p.

Martinus Berzevicei, m. p.
per Transsilvaniam cancellarius.

(Eredetije hártyán, vörös, fehér, zöld selyemzsinóron függő pecséttel az orsz. ltárban, gyulafejérvári kápt. oszt. Centuria XX. 13.)

Közli: BARABÁS SAMU.

A sárospataki borbély-czéh rendszabályai.

(Alkottattak 1583-ban, átnézettek 1607-ben.)

Mi Varró János sárospataki főbiró és az egész tanács, ugymint Bódisár János, Asztalos Ötvös János, Nagy Péter, Nagy Pál, Fűzesi Ötvös János, Joó Mihály, Tálas Tamás, Makay György, Benedek deák, Fűseős Miklós és Szigyártó Péter etc. adgyuk emlékezetre mindeneknek, az kiknek illik, ez levelünknek rendiben, hogy jövének mi előnkben mi várasunkban lakozó borbély-mesterek tudniillik fő chémester Borbély Boldizsár de Szilágycseh, iffiu chémester Borbély György, Beréni Borbély Ferencz, Székesfeirvári Borbély Dániel, Szilágyi Borbély Gergely, Bihari Borbély Miklós, Pataki Borbély Tamás és Tóti Borbély Gáspár, kérvén minket illendőképen azon, hogy nyujtanánk ebből hozzájok engedelmünket és akaratunkat, hogy ő kegmek bizonyos attyokfiait szabad és királyi városban Kassára felbocsátanánk és hozhatnák alá ujonnan az ott való becsületes borbély chének jó rendtartásáról való leveleknek folyását, mind az szerént, az mint eleitől fogván volt s mind peniglen azután az mennyiben renováltatott, hogy az itt való czé az kassai czével mindenekben egyetértvén, élhetnének jó és szép rendtartással, melynek tenora az renovatióval egyetemben így következik:

Én Bakai Kádas Mihály sárospataki főbiró az egész tanácscsal egyetemben akarjuk minden rendbeli embereknek, az kiknek illik, tudtára adni, hogy az mi kegmes fejedelmünknek Maximilián császárnak engedelméből ez városnak adatott sok rendbeli szabadság, melyben erre is ő felségétől nagy kegmességgel engedtetett privilegium, hogy az pataki főbiró tanácsával egyetemben minden rendbeli emberek között czéhet és jó rendtartást szerezhessen. Mely dolgot megértvén, ez itt való jámbor és tisztességes személyek az barbély-mesterek, tudniaillik az Somogyi Barbély János, Ethei Borbély Balázs, Varbai Barbély Lőrincz, Pesti Borbély János, Keőreősi Borbély Lőrincz, Birini Barbély

Ferencz, Decsi Borbély György, Thuri Barbély Péter és Forrai Borbély Balázs, ezek jövének az itt való tanácsnak széki eleiben és könyörgének ezen, hogy az mi kegmes fejedelmünknek Maximilián császárnak engedelme szerént ő közöttök is jó rendtartást szerzenénk, tisztességes törvényeket iratnánk és javalnánk, megjobbítanánk és város pecséti alatt bizonyos levélben kiadnánk és megerősítenénk, confirmálnánk ez articulusokat, melyeket ők mi előnkben hoztanak, hogy azokat nekiek megiratnánk és ez város pecséti alatt kiadnánk, ha tisztességes és keresztyéni rendtartásra valóknak lenni itélnénk. Az articulusok penig ezek: *Első* Az ki köztünk borbély-mesterré akar lenni, hát mindeneknek előtte az tanács előtt az váras törvénye alá adgya magát, és az biró uramtól az polgári szabadságról való bizonyságlevelet kivegye, melyet burgerectnek szoktunk hínia, az mely levélért tartozik az város birájának egy forinttal. II. Az ki köztünk barbély-mesterré akar lenni, hát bizonyos levéllel és elégséges tanukkal megbizonyítsa, hogy jámbor nemzet tiszta ágiból való, hogy apród esztendejét tisztességes jámbor mesternél minden hiba nélkül kitöltötte, és mikoron ezt megbizonyítandgya, adgyon elsőben pesselypénzt azaz letétel pénzt az czé ládájában öt forintot, egy tisztességes tál étket, bor is tisztességesen legyen. Szükség továbbá, hogy az borbély-mesterré leendő jó erkölcsű, jámbor életű és az borbély mesterségben jól taníttatott és forgott legyen, hogy meg tudgyon orvosolni olyan nyavalyákat, melyeknek gyógyítása az ő mesterségéhez illik, azaz tudgyon sebeket és fakadékokat gyógyítani, tudgyon fogat kivonnia, tudgyon szépen eret vágnia, tudgyon megtört csontokat öszveforrasztania, tudgyon kimenyűlt tagokat helyére állatnia, tudgyon kelevényeket és külömb-külömbféle daganatokat meggyógyitania, tudgyon kenő ireket jól csinálnia. Annak felette az több borbély-mesterek előtt csinálja és fűzze meg ez ireket, tudniaillik szűrke iret, camphorát, diaquillont, zöld iret és méreg vonó iret, dealteát, veres iret, populeont, egyptomi iret, görög iret, azaz diaconomot és öklelő iret. Az több barbély-mesterek peniglen híven és jól megkérdezzék az barbély-mesterré leendőt mindazokról az dolgokról, melyeket szükség megtudnia efféle mesterembernek. Végezetre az próbák mellé tisztességes étel és ital legyen, az medenczét penig az próba főzés után tegye ki és az mester asztalt nem az borbélyok feleségének sem egyéb asszonynépeknek sem az barbély legényeknek adgya, hanem önnön magoknak az borbély-mestereknek; és hogy az keresztyéni mértékletesség megtessék ez ily vendégségben is, csak hét tál tisztességes étkeket, hasonlóképen bort is tisztességesen adgyon. III. Az új barbély-mesterek tartozzank mindgyárt fegyveres kézzel jelenlenni az város szükségére és hogyha jelen nem leendnek az czémester parancsolatjára,

hát az váras birájától és az tanácstól oly birsággal megbüntettessenek, melyet megérdemlenek ezféle engedetlenek. IIII. Az új barbély-mesterek tartoznak szolgálni az czének minden szükségében, azaz kettő mindaddig fenn szolgáljon, míg harmadik leszen és az meglevén, üljön le az első és akkor tartozzon az czének egy tisztességes tál étekkel és egy forint árra borral. V. Az ifju borbély-mesterek tartoznak az halottat az sirhez vinni, ha penig ezt nem cselekedik, hát két font viaszszal, azaz huszonnégy pénzzel büntettessenek; holott penig az szolgáló ifju mesterek közűl valamelyik meghalna, az melyik ifjabb mester avagy utolsóbb, az szolgáljon helyette. VI. Az új barbély-mester addig szolgát és barbély-legényt ne fogadhasson, míg az ő czéhét mindenekről meg nem elégítendi; valameddig peníg szolgáló mester leend, addig tanult inast fogadni szabad ne legyen. VII. Az barbély-mesterek egyenlő és közakaratból két czémestert válaszszanak ő magok közűl esztendőnként karácson előtt két héttel. VIII. Minden két hétben öszvegyüljönek az barbély-mesterek az ő rendekhez való dolgoknak eligazítására és az czé ládájában mindenkoron adgyonak két-két pénzt, melyet költsenek az isten tisztességére, az szegényeknek, árváknak, betegeknek segítségére. IX. Ha valamely barbély-mester az czé táblájával hivattatnék az czében és otthon levén az hagyott órát elmulatnája, büntettessék egy font viaszszal. X. Az ki megkéslelteti az czé tábláját, avagy más mesterhez (!) idején el nem bocsátandgya, fizessen két font viaszt. XI. Az mely mester, főképen ha ifju leend, más barbély-mestert az czében tisztességében megbántand, avagy és az czémesternek szólításával semmit nem gondoland, hát tizenkét font viaszszal tartozzék az czének. XII. Az ki a czében zajog és csacsog s más mesternek, főképen penig az czémesternek szavát nem akarja emberséggel meghallgatni, fizessen két font viaszt. XIII. Ha valamely mester vagy ő maga, vagy felesége találtatnék valami undok bűnben, ugymint gyilkosságban, paráznaságban avagy lopásban és egyéb efféle *szarvas vétekben,* hát ez ily mester az váras birájának és az tanácsnak akaratjából az czéből kirekesztessék, az ő mestersége szerént való műtől megtiltassék mindaddig, míg az tanács előtt magát vagy az ő házastársát megtisztítandja. XIIII. Ha valaki az borbélyok közűl másnak betegét vagy sebesét bekötendi és orvosolnia kezdi az előbbi gyógyító borbélynak híre és akaratja nélkűl, tartozzék két forintot fizetni. XV. Ha valamely beteg gyógyulását nem reméllenéje, avagy sebes, az által, az ki először ő vele bánt és annakokáért más borbélyt akarna hozzája hivatni, hát ez dologról az czémesterek és ha szükség leszen, az több régi barbély-mesterek is igaz és jó lelkiismeret szerént való itéletet tegyenek; ha az sebes és az beteg az ő vele bánó borbélynak tudatlansága avagy restsége

és tunyasága miatt nem gyógyulhatott meg, hát az ő barbélyának semmi fizetéssel nem tartozik, sőt az rest és tudatlan borbély az ő betegétől nagy emberséggel váljék meg és őtet megkövesse az gyógyulásnak haladékáért és egyéb kárért. Ha peniglen az első barbély tudós és az patienssel való bánásban szorgalmatos és serény volt, de az gyógyulás hirtelen nem lehetett az betegnek avagy az sebesnek engedetlenségéért, mértékletlenségéért vagy az betegségnek nagy és nehéz voltáért (mert néha az nyavalya bölcs mesterséget is meggyőz), hát ez ilyen beteggel vagy sebessel bánó első mester igazán megkivánhatja az ő munkájának és orvosságának árát, melyet ha megfizetend az beteg avagy az sebes, úgy híjon annakutána más barbélyt, az ki ő vele bánjék. XVI. Ha valamely idegen bujdosó borbély, mint egy hempler az itt való borbélyok ellen vagy titkon, vagy nyilván az borbélyműhöz kezd, hát ennek az ő mesterségéhez való szerszámokat az borbélyok elvegyék az birónak és az tanácsnak akaratjából. XVII. Az mely barbély más borbély-mesternek szolgáját avagy apródgyát elidegeníti és ő hozzá csalandgya, bírságoltassék tiz font viaszszal. XVIII. Az ki más borbély-mestert az ő mesterségében való tudományáról rágalmaz és megkisebbít vagy titkon vagy nyilván, hát kényszeríttessék fizetni egy mester asztalt. XIX. Senki az borbély-mesterek közűl két borbély-legényt egyszersmind ne tartson, miglen az több mestereknek is (nem) leszen borbély-legények. Az ki penig az mesterek közűl régen nem talált legényt, tehát annak adassék elsőben is az ujonnan jött borbélylegény. XX. Az ki az czének végezését és az barbély-mestereknek titkos rendelését kiviendi és oly helyen, ahol nem illenék, beszélendi, hat font viaszszal büntessék. XXI. Senki az czémesterek közűl az borbély rendhez és mesterséghez való dolgokról az váras biráját meg ne keresse, miglen azon dolgot hirré nem adgya az több mestereknek. XXII. Az mely borbély az több mestereket elhivandgya az ő betege és sebese látni, hát az czének adgyon tizenkét pénzt, ha penig az beteg jártatja az táblát, huszonnégy pénzt. XXIII. Az mely borbély-mesternek nehéz betege és sebese leszen és kivánja az több mesterek segítségét, hát jó tanácsot adgyonak neki, hogy az vele bánó borbélynak tudatlansága és restsége miatt nagyobb nyavalyában ne essék az beteg és halálra el ne nehezedgyék. XXIIII. Ha valamely borbély mestert másuvá kihínak és elvisznek az várasból, hát az czé mesternek megjelentse és annak engedelméből menjen el az hová híják. XXV. Az mely barbély-mester az ő rendit megháborítandgya, hát fizessen egy forintot; ha penig igen nagy dologban indít háboruságot az borbély-mesterekkel, hát ez ilyen az biró és tanács hírével megtiltassék az mítől, mindaddig, míg megengeszteli az czéhet és megbékéllik az több borbély-mesterekkel. XXVI. Az mely

borbély-mester megbetegeszik, az többi ő reá gondot viseljen minden szükséges dologban és az költség dolgában is, mely költséget ismét tartozzék megadni az czének, ha meggyógyulhat. XXVII. Az mely borbély-mester otthon levén hivattatik más borbély-mesternek vagy feleségének avagy szolgájának, szolgáló leányának temetésére, ha el nem megyen, fizessen két font viaszt. XXVIII. Az megholt borbély-mester özvegy feleségének szabad legyen mindaddig borbély-legényt míhelyében tartani, míg özvegységének egész esztendeje eltelik, de addig az czének minden igazát és rendelt fizetését beadgya. XXIX. Az borbély-czének bizonyos pecséte legyen, mely pecsét alatt annak, az ki apródesztendejét jámborúl kiszolgálta, bizonyság-levelet adgyonak, melylyel minden helyeken az ő jámborságát oltalmazza az borbély-legény. XXX. Mikor valamely borbély-mester az ő apródgyát az tanuló esztendőknek kitöltése után szabadon bocsátja, akkor az ő neve az czé regestomában beirattassék és a szabadon bocsátott inas adgyon az mestereknek negyven pénzt. XXXI. Az mesterek az borbély-legényeknek úgy adgyonak negyed részt, ha tudnak az barbély-mesterséghez és ha beteget avagy sebest meggyógyítnak. XXXII. Az fő mosásért öreg embertől négy pénzt, gyermektől két pénzt kérjenek, ha penig házhoz hivatják fő mosni, az ő jó akaratja, az mit ad és az méhelyben megtekintsenek minden bemenő rendet és egyebek előtt az tanácsbeli embereknek és tisztbelieknek mossák meg az fejeket, hogy mindeneknek az ő tisztessége megadassék. XXXIII. Senki az ő inasát negyedessé ne tegye az több mesterek hire nélkűl. XXXIIII. Az ki esztendőnként az legényeknek atyja leszen, hát őket isteni félelemre, jó erkölcsre oktassa, mert ha azt nem cselekeszi, büntessék az mesterek, az mint érdemli. Ugyanezen borbély legények atyjoknál szállítsák az ujonnan jött legényt, kit az több borbély-legények tisztességgel fogadgyonak és nekie bort mértékletesen senkelljenek és az atyjok az ujonnan jött legényt ajánlja annak, az kinek régtől fogván legénye nem volt. XXXV. Az borbély-legények ne legyenek paráznák, fajtalan természetűvek, ne háborogjonak az ház népe között se urokkal se asszonyokkal, ne részegeskedjenek, hanem józanok, istenfélők legyenek, hívek, emberségesek, az ő tisztekben szorgalmatosak, mert ha ilyenek nem lesznek, az mesterektől méltó büntetéssel büntettessenek, ne rágalmazzák az ő urokat se asszonyokat sem étel, sem ital, sem nyugodalom felől, mert ha azt cselekeszik, az mesterek úgy büntessék, az mint érdemli, hogy egyebek is példát vehessenek ezekről. XXXVI. Az mely borbély-legény lopásban találtatik, hát ez ilyen az város birájának hírével megbüntettessék és az míhelyben tovább ne tartassék. XXXVII. Az borbély-legény ura míhelyében ingyen fejet ne mosson; hogy ha penig mosna, tegyen le négy pénzt az

pesselyben; az ő urának szerszámát pénzen el ne adgya, se el ne ajándékozza. XXXVIII. Az borbély-legény az fő mosásból harmados legyen, sebesből negyed részt vegyen, az ital pénzt az pesselyben tegye. XXXIX. Ha barbély-mesterséghez való szerszámokat hoznak eladnia az míhelyben, az ura híre avagy akaratja ellen meg ne vehesse. XL. Az fő mosásra való szappant közpénzből vegyék. XLI. Az borbély-legénynek gondja legyen az lugra és az mihely tisztaságára, gatyában fejet ne mosson, nyavalyától megválva ha mos, büntessék egy font viaszszal. XLII. Az borbély-legénynek az ő mesterségéhez való műszere legyen, beretvája, ollója, fűsője, olajköve, vizköve, tiszta előkötője, hogy szépen és tisztességesen forgódhassék az emberek körűl, jelen legyen mindenkoron az míhelyben, hogy az ő távol létében az ura kárt ne valljon és az kik az míhelyben bemennek, tisztességgel fogadja, őket semmi szovával meg ne csúfolja, hogy gonosz híre, neve ne legyen; ha azt nem cselekeszi, büntessék az mesterek, az mint érdemli. XLIII. Egyik is az borbély-legények közűl az ő társait meg ne szidalmazza, se ne háborítsa, mert ha így cselekeszik, mind az mesterek és legények büntessék, az mint érdemli. XLIIII. Mikor az borbély-legény urát el akarja hadni, annak előtte két héttel akaratját megjelentse az ő urának, mert ha ezt nem cselekedi, senki az mesterek közűl őtet meg nem fogadgya; minden borbély-legény penig, az ki ujonnan jött, egy kántorig, azaz három holnapig tartozzék lakni, addig el ne változtathassa helyét, mert ha ezek ellen cselekeszik, három forinttal büntettessék. XLV. Az mely szolga az ő urát vagy asszonyát megszidja, az mesterek lelkek ismereti szerént büntessék. XLVI. Az borbély-legények atyjokat válaszszonak esztendőnként, annak házához gyűljönek jó rendtartásnak okáért és megbüntessék az engedetleneket, ugyanakkor egy decant is válaszszonak, az mely decany megtanulja az ő tisztit az czé-mestertől és híven eljárjon tisztiben, hogy meg ne büntettessék. XLVII. Ha valamely borbély-legény megbetegűl, az több társai gondot viseljenek az közpénzből. XLVIII. Az ki az apród esztendőt ki nem töltötte, az több legények kényszerítsék kitölteni; ha penig nem akarja kitölteni, proscribáltassék, azaz levelessé tétessék. XLIX. Az szolgák az ő mesterek parancsolatjában jelen legyenek az halottak temetésén és minden egyéb szükséges dolgokban. L. Az borbély-inas mikor apródesztendejét kitöltendi és az legényeknek társaságában bevétetik, az társ pohárt az legények rajta megvegyék, két hétnél tovább ne várja. LI. Mikoron az borbély-legény az ura míhelyében nem háland, büntettessék elsőben két font viaszszal, ha másodszor cselekeszi, egy forint, ha harmadszor, vigyék az fogságban. LII. Mikor borbély-inast valamely mester fogad, három esztendeig szegődgyék és az inas az mesterek előtt

kezeseket adgyon, hogy híven kitölti apród esztendejét, akkor adgyon az czének négy font viaszt. LIII. Az borbély-inas tartozzék engednie az ő urának és asszonyának, minden munkában urát, asszonyát híven szolgálja, ne legyen lopó, se tékozló, fajtalan életben ne találtassék, mert ha így találtatik, az czé-mester székin törvényt tevén reá megbüntessék, az mint érdemli. LIIII. Az borbély-mesterek az ő borbély-inasokat gyakorta küldgyék az prédikáczióra, hogy mindeneknek előtte az isteni félelemre szokjonak, annak után híven tanítsák az borbély mesterségre, ruházzák, az mint érdemlik. LV. Az czében levő beretva-köszörüs tartozzék az czébeli mestereknek, legényeknek és inasoknak, mikor kivántatik, haladék nélkűl köszörűlni, új beretvát nyolcz pénzért, az ót hét pénzért. — Mi azért Patak városának főbirája és tanácsa mi tisztünknek itélvén lenni az istennek dicsőségére, az városnak ékességére és minden rendbeli embereknek tisztességekre és nyugodalmokra való gondviselést, istennek segítségéből és az mi kegmes fejedelmünknek Maximilián császárnak engedelméből oly rendtartást mindenféle míves emberek között akarunk megszerzeni és megtartani, mely minden zűrzavarnak kigyomlálására, az mi polgári társaságunknak ékességére, és minden embereknek csendes nyugodalmára és tisztességére való volna. Annakokáért ez fölül megmondott jámbor, tisztességes és tudós borbély-mesterektől előhozott articulusokat elolvastunk és ponctrúl ponctra megexaminálánk és mivelhogy láttuk, hogy az istennek tisztessége ellen, az város csendessége ellen nincsenek, sőt inkább az istennek tisztességét, az városnak ékességét öregbítik és mind az míves népnek, mind egyéb rendbeli embereknek nyugodalmára valók: azért ez fölűl megirt articulusokat próbáltuk, jovaltuk, confirmáltuk és megiratván ez jámbor tudós borbély-mestereknek ez Patak városának régi és bizonyos pecséti alatt kiadtuk, megtartani is engedtük, hogy az mi jó akaratunk szerént és az mi utánunk valóknak méltóságok ez articulusoknak megjobbítására helyen maradván, ez articulusokkal élhessenek az barbély-mesterek, kik között való czének szerzése és felállatása engedgye az kegmes isten hogy legyen először istennek dicsőségére, várasunknak ékességére és minden keresztyéneknek hasznára és nyugodalmára. Datum in Patak dominica Sexagesima Christus születése után ezerötszáznyolczvanhárom esztendőben.

Mi is azért mostani Sárospatak várasának főbirája és tanácsa várasunkban levő böcsületes czének méltó és illendő kéréseket meghallgatván (az mint az mi eleink is) az mi kegmes urunknak ő Nagának Székely Jákóbnak akaratjából és engedelméből, azonképen az mi akaratunkból az megint irt itt való becsületes czé bizonyos atyjokfiait és czébeli társait, ugymint Székesfeírvári Borbély Dánielt és Szilágyi Borbély Gergelyt felbocsátván

Kassára az renovált articulusokat az többivel egyetemben az szerént, az mint fölül meg vagyon irván, meghozták, melyeket mi is de verbo ad verbum minden fogyatkozás nélkül megirattuk, approbáltuk, ratificáltuk, confirmáltuk és várasunknak bizonyos és szokott pecséti alatt kiadtuk az becsületes borbély-czének. Datum in civitate Sarospatak, die decima nona mensis Junii. anno domini Millesimo sexcentesimo septimo.

Stephanus Literatus de Szepsy, quondam serenissimi domini dni Stephani dei gratia Hungariae Transsylvaniae principis etc. juratus notar. in cancell. majori mpp.

(Eredetije a sárospataki közbirtokosság tulajdonát képezi s a sárospataki föiskolai könyvtárban őriztetik.)

Közli: ZOVÁNYI JENŐ.

II. Rákóczy György kormányzói utasítása.

1644. január.

Midőn öreg Rákóczy György 1644 elején támadást intézett Ferdinánd ellen, fiát II. Rákóczy Györgyöt, ki már akkor választott fejedelme volt Erdélynek, kormányzóvá nevezte ki, s őt az alább következő utasítással látta el:

Az nagyhatalmú úristennek szent segítségéből az mennire az mi vékon csekély elménkkel felérhettük, az mostani előttünk álló nagy munkánkban is, melyhez ugyanazon nagy kegyelmű úristennek segitsége által akarunk fogni, mind országunkra, szerelmesinkre is ide hátra is gondot akarván viselni s provideálni, ilyen rövid instructiót akaránk Rákóczi György elődben adni, melyet hogy valóságosan is elkövess s végben vigy, atyai hatalmunkkal parancsoljuk ugyannyéra, hogy ha nekünk az te távolétedben akármi módon holtunk történnék is s mi téged többször nem láthatnánk is, úgy alkalmaztasd ehhez magadat, az engedelmes és jó fiak között lehessen részed és megfelelhess az te fiúi tökéletes engedelmességednek és az istennek is áldása szállhasson reád érte.

Mindeneknek előtte az istent féljed, tiszteljed, áldjad, magasztaljad, az ő szent tiszteletét őrizzed, oltalmazzad, terjeszszed minden igaz utakon, módok alatt, az egyházi rendeket megbecsüljed, tökélletes keresztyéni szemérmetességgel és szeretettel lássad őket, ajtód soha előttök be ne legyen téve és mindent kiszolgáltass nekik, valamivel mind fejedelmi tiszted, hivatalod és tiszta conscientiád szerént nekik tartozol.

Ennek az hazának is valamivel kötelességed szerént is tartozol s minden rendbeli lakosnak s hivatalban levőknek igazán kiszolgáltasd, megadd jó kedvvel, himezés hámozás nélkül, tanács urakot, bármi melletted forgó belső külső tisztviselő hiveidet megbecsüld, tanácsokat, jóravaló intéseket mind megfogadd és végben is vigyed, becstelen szóval is ne illesd őket s az mennyire érkezhetel, ki is szolgáltasd kinek kinek az mivel tartozol, és úgy viseld hozzájok magadat, s úgy tegyed magadévá szűeket, adhassanak ők is hasznos tanácsot és szolgálhassanak vidám szivvel és akarattal és vagy tetszik vagy nem, de meghalld, értsd kinek kinek ő kegmek közzül is tanácsokat, intéseket, s azért neheztelésre senkire is fel ne indulj, mert bizonynyal hidd, ha az ellen cselekednél, magadnak ártanál s károdra következhetnék. Mostan melléd rendelt becsületes tanács úr hiveinknek s egyéb becsületes hiveinknek is becsületeket megadd s valamit az szükségnek kivánsága s az mi oda alá való előmenetelünk s az ittben való securitas kiván, azt kövessed, cselekedjed, végben is vigyed, jó vigyázással, gondviseléssel lévén minden felé, eltávoztatván tanács úr hiveinkkel egy értelemből teljes tehetséged szerént minden ide hátra levő alkalmatlan állapotokat, vigyázván igaz kémeid által mind az két Oláországokra, Török birodalomra s Lengyelországra is és valamit kévánni fog az szükség és állapat, azt ideiben hasznosan, előmenetelesen igyekezzed végben vinni s azokra gondot viselned.

Az ország végházaira való gondviselésednek, építéseknek, munitióknak többítésében vigyázásodnak mineműnek szükség lenni, nem irunk arról sokat, szemeiddel láttad, abban mint serénkedtünk mi előmenni tehetségünk szerént; magunk lévén azért előtted az példa, annál inkább követned kell s végben vinned, melyet hogy semmi jó alkalmatossággal el ne mulass, parancsoljuk és tanácsoljuk. Ezek közt Lugosra, Karánsebesre s Jenőre nem utolsó gondviselésednek kell lenni, éléssel is bőven meg igyekezzed rakatni az végházakat mindenfélével.

Micsoda becsülettel, engedelemmel tartozol az anyádnak, azt magadtúl is meggondolhatnád, mindazáltal kénszerítünk lelked idvösségére, az istennek minden világi áldásinak reád terjesztésére, mind távul létünkben, kiválképpen holtunk után igen igen megbecsüld, tiszteljed parancsolatját, szavát, tanácsát megfogadjad, boszszúval, kedvetlen magatok viselésével. engedetlenségetekkel magad, feleséged meg ne bántsátok, keserítsétek, azzal is szomorúságát neki ne öregbítsétek, úgy is legyen az istennek mind lelki testi áldása s az mi atyai áldásunk is rajtatok, ha ehhez tartjátok magatok, és valahol az ország házaiban akarja lakását continuálni (Déván kiválképpen) megengedd és ellent ne tarts benne semmi uton.

Isten után az mi fő békességünknek s jó állapatunknak nem kicsin fundamentoma lévén az portához való illendő engedelmességünk, erre is úgy vigyázz tanács úr hiveinkkel együtt, az végházakból, egyebünnét is az mi birodalmunkból semmire még méltán is ok ne adassék.

Az portán levő kapitihánknak megparancsoltuk, valami az erdélyi állapotokat illeti, azt noha nekünk is megirja ugyan, de neked is mindeneket értésedre adjon, kikre úgy viselj gondot melléd rendelt tanácsúr hiveinkkel együtt, hogy gondviseletlenséged és egyéb restséged miatt se ez az haza, se mi meg ne búsuljunk s kárt ne valljunk. Az két olá vajdákkal jó értelmet igyekezzél viselni tanács úr hiveinknek értelmével és tetszésekkel, semmire innétt az velek való veszekedésre okot ne engedjen senkinek is szolgáltatni.

Az itthon maradt várnagy szükség, végházakban levő minden tisztviselők, az udvarbirákon kivől, kamara ispánokon, perceptorokon és az 30-dosokon, salatnai és rézbányai praefectusokon [*kimaradt:* kivűl] (excepto Fogaras, Görgény, Gyalu noha azokban is parancsolhat az vigyázás felől) tőle rendeltük, hogy függjenek és dependeáljanak, kikre úgy vigyázzon, kiki közzűlök megfeleljen hivataljának s tisztének hiven és serényen s hasznoson.

Mindenütt való utakra, ösvényekre, ittben való minden belső külső állapatokra, levelekre, hamis hirhordásokra, rosz dolgot indítókra és minden ide hátra való securitásságra, minél hasznosabb, úgy igyekezzetek gondot viselni, ittben is igen meghitt hű embereid legyenek, kik alá s feljárván, mindeneket halljanak és értsenek s valakiket hamis hir hintegetésben, avagy egyéb rosz dolgoknak foglalatosságában tanálnának, megfogják s kezedbe vigyék, érdemesen is megbüntesd az olyanokat.

Az minemű épületeket mi elkezdettünk s vagy ezután is kezdetnénk s életünkben végben nem vihetnénk az ország házaiban, azt szorgalmatosan continuáltassad s végben vigyed.

Történt ez is még ezelőtti táborozásunk idején, hogy az út alól tolvajok öszve csoportosúlván, sok csiatalanságot cselekedtenek, erre is melletted levő tanácsúr hiveinkkel úgy provideálj, eltávoztatódjék, sőt az hol ilyeket értenek s végére menvén lakóhelyeknek, neveknek, bizonyosan reájok küldj falujokra, s az birát avagy kenézt egynehány magával aláhozatván, azokat büntesd meg, ha az latrokat kézben nem hozzák; az itthon maradt tiszteknek is minden rendbelieknek irasson parancsot, az ilyenekre szorgalmatosan vigyázzanak s büntessék őket, az kit rajta érhetnek.

Kitől az úristen oltalmazzon, ha úgy kivánná az szükség, neked személyed szerént táborban kellene szállani, melléje rendelt tanács úr hiveink tanácsából cselekedjed azt is mind erre nézve s arra is, ha mi utánunk hadakat kelletnék küldeni, az

itthon maradt székelységet igen készen tartsad elmenetelünk után, őket megmustráltassad s fegyverszerzésre cogáltassad büntetés alatt. Az mely várakat az székelység szokott őrzeni, arra is vigyázásod legyen, el ne pusztuljanak s gondviseletlenül ne álljanak.

Minden tisztben s hivatalban levőket gyakorta parancsolatoddal értesíts, vigyázzanak az ország végházaira, gondot viseljenek s azok közt Kővárra felette nagy gondviselésed legyen, tud(od?) Tokajra is, ott vagyon, kire felette nagy vigyázásodnak s gondviselésednek kell lenni.

Az jószágot minden insolentiáktól megőrizzed, oltalmazzad s valamit eltávoztathatsz, még kevés kárral se gondolj, mindeneket az mi távul létünkben szép könnyebbségben tarts és oltalmazzad.

Noha elhittük, mind az isten törvényire nézve magad conscientiájára s az emberek itéletének eltávoztatására nézve is az öcsédet meg fogod becsülni s tanácsával élni, s abban is megtartani s oltalmazni, az mit mi neki adtunk, de mégis intünk, úgy tegye az úristen szerencséssé, boldoggá az te fejedelemségedet, ha az öcsédnek is igazságosan kiszolgáltattatod azt, az mivel neki az isten törvénye s kívánsága szerént is tartozol s az vérségnek is igaz kötele kívánja től ed s maga erős kötelessége tartja. Erre az intésre s az öcsédre való gondviselésre mind atyai szeretetem kénszerit s mind az, hogy minket az öcséd ez ideig semmivel meg nem bántott, szomorította.

Mivel ez mostani hadakozásunknak csak az isten tudja, mikor leszen vége s az ő bölcsességes tanácsában vagyon, érjük-e végét, nem-e, ha azért éltünkben annak vége nem lenne, holtunk után is úgy viseld magad, valamire mi magunkat az confoederatusoknak igértük, s az miről őket assecuráltuk, beteljesítsed és a mi becsületünket, jó hirünket meg őrizzed, oltalmazzad, in tali casu is mind édes anyádra, s öcsédre, magyarországi javaitokra gondot viselj.

Gyakorlatossággal minket igaz hirekkel tarts mindenekrül és nutalan tudósíts.

Minden fejedelmi hivatalodhoz s az országra tartozó leveleket egy ládában rakattunk, azoknak igaz registrumot csináltunk s kezedben is adtuk kulcsával együtt, kiknek gondviselését senkire ne bizzad, láttad magad, mint viseltünk mi azokra gondot, meghidd, hasznosan élhetsz az mi holtunk után azokkal, ha el nem veszted s olvasd is őket akkor osztán.

Az anyád mellett mi hagyjuk:

Gyarmati Márton uramat,
Gerendi István uramat,
Ebeni Zsigmond uramat,
Sombori János uramat,
Szénási Péter uramat,

Gyulai Ferencz *(kitörölve)*
Barna György uramat,
minden udvarbiránk, harminczadosok, kamaraispánok, szalatnai, rézbányai praefectusunk ő tőle hagyjuk, hogy dependeáljanak. Valahon az anyádnak kedve leszen az lakásra, szabad vele, sőt neked is az hol az anyádnak fog tetszeni, ott parancsoljuk, hogy lakjál az üdőnek alkalmatossága és az állapotnak kévánsága szüksége szerént.

Magad mellé rendeltük:
Cassai uramat,
Nagy Pál uramat,
Cseffei László uramat,
ha mire kivántatni fog,
Capitán Boldizsárt,
Rácz Ádámot,
Barcsai Sándort.

Mostani száz gyalodhoz most mindjárt fogadtass jó száz gyalogot s ha penig az szükség úgy kivánná, ezen kivül is százat, hogy az szükségnek idején lehessen melletted háromszáz udvari gyalogod, ezeknek is kirendeljük hópénzeket hat hat hétre s ruhájokat is.

Lovasidot is szaporítsd meg jó száz lovassal, az szükség ha kivánná, az mostani szolgáiddal s az száz lovassal töltsed háromszázra ezt is, ezeknek is hópénzeket hét-hét hétre kiadatjuk és rendeljük.

Ez esztendőben az portusról adatunk háromezer tallért, mind azért hogy lovaid helyett, kiket tőled mostani szükségünkre elvöttünk, s mind azért, hogy hozzád járó török követeknek inkább elérkezhessél ajándékozásokra és lovakat is vethess.

Mi sokat irhatnánk, de mivel oly expertus hiveinket hagyjuk melletted, kiknek tanácsokat megfogadván s az anyád parancsolatjának is engedelmes lévén, hasznosan felelhetsz meg az mi parancsolatunknak s fiúi engedelmességednek s ez szegény hazára is hasznosan vigyázhatsz, kiváltképpen ha sok izben jött szép oktató tanitó s intő leveleinket is gyakorta meg fogod olvasni, az úristentől is segitséget kérvén, buzgó könyörgésed által boldogúl mehetsz elő mindenekben, kire segítsen az úristen szentfiának üdvéjért. Amen.

Ha mi k . . . .
. . . .
. . . . *(3 sor irás kiszakadva egészen.)*

Januarii

G. Rakoczy, m. p. (P. H.)

(Eredetije egészen I. R. Gy. irása, orsz. ltár, Rákóczy-ltár.)

VEGYES KÖZLÉSEK.

ADALÉK AZ 1532-DIKI TÖRÖK PORTYÁZÁS TÖRTÉNETÉHEZ.

Szulejmán 1532-diki évi aprilis hava 25-én nagy hadsereggel útnak indult Konstantinápolyból, hogy pártfogoltjának, János magyar királynak, ellenségein boszút álljon s hogy fölkeresse a spanyol királyt, mint V. Károly császárt czímezte, s megmérközzék vele nyilt csatában. Ismeretes az, hogy mint hiúsult meg terve egyrészt Jurisics Miklós vitézsége, másrészt pedig a Károly által ez alkalommal elfogadott Fabius Cunctator-féle hadi terv folytán. A szultán hadseregének zömével Köszegről Gráczнak fordúlt, hová saját naplója szerint september 11-én érkezett meg. Kazim bég pedig 15 vagy 16 ezer akindzsival Ausztriába tört, kik tüzzel-vassal pusztították az osztrák tartományokat s halomra ölték a lakosokat nem- és korkülönbség nélkül. Kazim bég elesett s az akindzsik nagyobb része is elpusztúlt egy csekély számú csapat kivételével, mely Feriz bég vezérlete alatt körösztül vette útját az erdővel boritott havasokon és Szulejmán szultánhoz csatlakozva, vele együtt délnek tartott s Marburgnál átkelt a Dráván. Miután az utolsó török harczos is áthaladt a hidon, ez a padisah parancsára fölgyujtatott september 21-én s a lángok martalékává lett. [1])

Még ugyanabban az évben Londonban a hires Copland Róbert könyvnyomtatónál egy négy levélre terjedő nyomtatott tudósitás jelent meg, mely az emlitett portyázó hadjáratra vonatkozó híreket közölt. A colophon szerint Copland munkácskáját franczia eredetiből forditotta, melynek egy példányát minden kutatás daczára sem sikerült fölfedeznem. Az angol forditásnak is csak egy példánya ismeretes a bibliographusok előtt, mely e század elején egy Mr Bindley nevü uri ember birtokában volt s melyet Dibdin nagy ritkasága miatt egész terjedelmében közzétett a *Typographical Antiquities* 3-dik kötetében. [2]) Érdekes voltánál fogva az angol fordítást magát közlöm. E mellett nehány jegyzettel kisérem a szöveget s e nehány jegyzet képviseli mindazt, a mit eddig fölkutatnom sikerült. Mert amint azonnal látni fogják olvasóim, az előadás nem igen

[1]) Hammernél, XXVII-dik könyv.

[2]) L. 116—119 ll. Az idézett műnek Dibdin-féle kiadása 1816-ban jelent meg Londonban.

világos s több homályos adat vár még megfejtésre. Különös nehézséget gördítenek a külföldi tudósító által eltorzított helynevek a kutató elébe. Idejárul még az is, hogy számos helynév két vagy három ponton is előfordul a mappán s azért könnyen tévutra vezetik az embert.[1])

Bibliographusaink részére itt adom a nyomtatvány leírását Dibdin után. Első lapon a czím, alatta a könyvnyomtató jegye s ez alatt »Cum privilegio«. A második lapon egy durva fametszet, mely egy csatát ábrázol. Az egész áll négy 4-rét levélből őrszók és ívjegyek nélkül.

The tryumphant Victory of the Imperyall mageste agaynst the turkes: The XXVI. day of Septembre the yere of our lorde. M. CCCCC. XXXII. in Steurmarke by a capitayne named Michael Meschsaer.[2])

The XI. day of Septembre last past the grete Turke passed by ye town of Grades[3]) unto the ryght with al his power, one bend[4]) after another And yf it had not ben for the grete myst that was than I shold have domaged them gretely.[5]) The sayd Turke hath brent and wasted all the lowe countree of Sturemarke, and hath brent unto Hanskyrke and Womberch, but Orbewort and Garwert have defended and holden them worthely.[6]) In ye which quarter ye sayd Turke hath slayne diuers men and taken them prysoners that had saued them in the chyrches.

The XII. day of the same moneth the capitayn genarall syr John Caziamer came by nyght into ye towne of Gratz with two thousand horses well appareyled, and XV. hondred hussayres, lyght horses.[7]) And the grete Turk lay nigh to Strasgōg.[8]) But as soon as ye sayd capytayn Caziamer

[1]) Ilyenek pl. a Hammernél előforduló következő helynevek Waidhofen, Feistritz, stb.

[2]) Igy hangzik a czím. A furcsa benne az: 1. hogy a tudósítás szept. 21-ével megszakad; 2. hogy ama Meschsaer nevű kapitány neve a szövegben sehol sem fordul elő; 3. hogy szeptember 26-án Szulejmán saját naplója szerint már Varasdon túl járt, s így ha ama diadal csakugyan szept. 26-án ment végbe, úgy csakis a Kazim bég szétrebbent akindzsiai fölött vívhatta ki amaz ismeretlen kapitány.

[3]) Ez kétségkívűl Grácz. A datum megegyezik a szultán naplójáéval.

[4]) Elavúlt szó; a. m. band = zászlóalj v. általában csapat.

[5]) A szultán naplója szerint szeptember 25-én nagy köd érte őt utól Leibnitz és Marburg közt, de a 11-diki ködről nem tesz említést. — Figyelemre méltó az, hogy a tudósító itt magáról az első személyben beszél. Hogy ki volt, nem tudjuk.

[6]) A mondat értelme a »them« szótól függ. Ha ez azt jelenti, hogy »themselves« úgy mind a négy tulajdon-név helység nevei; ha pedig »them« saját értelmében veendő, úgy az utolsó két név a Hanskyrke és Womberch nevű helységeket védelmező tisztek neveinek tekintendő. A mappán egyikét sem födöztem föl.

[7]) Nyelvtörténelmi szempontból itt érdekes a »huszár« szó, s a róla adott magyarázat, t. i. »könnyű lovas.« Egy más angol iró Knolles, kinek munkája első kiadásban 1603-ban jelent meg, a magyar huszárokról még ezeket írja: »Hungarian horsemen, such as in time of peace liued by robbing, and are by an infamous name called Vsarous.« Azaz: »Magyar lovasok kik béke idején rablásból élnek s kiket gyalázó néven Vsarousnak hívnak. Lásd *The Historie of the Turkes*« (2-dik kiadás) 1610. 739 l. — A »huszár« szó eredetéről lásd *Nyelvőr* VI. 24—27. l.

[8]) Strassgang Grácz mellett a Toblbad felé vezető úton.

had knowlege therof he toke his way streyght towarde them, and ordeyned the sayd lyght horses to assayle them, and afterward gave backe to cause the turkes folowe hym, which they dyde, hauyng three bendes in good ordre. And forthwith the sayd capytayn of the lyght horses [1]) torned agayn, and ye turkes seyng that fled, and they folowed and droue them to the Turkes hoost. [2]) In the meane season came one of the Turkes capytaynes with X. thousand men agaynst ye sayd Caziamer, after whome folowed the grete hoost of turkes, and an other syde came other syx hōdred men of the sayd Turke. And they being all assembled the sayd Caziamer with his folke set upon them with suche a power that he put them all to flyght, and in the chace were slayne mo than. VII. hondred. and. XV. of them taken prysoners. And the men of the sayde Caziamer bare. XX. heedes of the turkes so slayn upon speres poyntes. And besyde that they haue ledde away many horses and bagages which they gat manfully upon the sayd turkes.

After the wich dyscomfyture ye grete Turke withdrew hym, takynge his way towarde Draio [3]) wenyng [4]) to saue hym betwene ye sayd Draio and Saix [5]) for to go to Belgrado but the sayd Caziamer assembled his company and folowed hym so nere that in euery place abode camelles, buffelles, and other bagages that myght not folowe the grete Turke. Of the which camelles and buffelles the husbandmen makith grete chepe and gyve them in maner for nothyng.

There be. X. thousande turkes fledde into certayne mountaynes wenyng to save themselfe by the coūtree of Cysserts, but they myght not, whereby they were cōstreyned to take the way towarde Jelle. And as me semeth they cannot escape bycause that al the wayes ben prouyded with men and ordynaunce in such wyse that whith the grace of god there shall not one escape. [6])

The emperour taketh his waye towarde Hōgry for to conquere and make it subget to him, the whiche to do hym behoueth assystence of the prynces of the empyre. [7])

The turke hath brent many goodly places and slayn men, women, and chyldren in the playne coūtree, the wiche were to longe to be wryten.

The. XIX. day a messager passed hereby which sayd that he was the kynges messager, and he wēt to Claegfurt, and he certified us that the playn men of ye countree to the nombre of. VIII. thousand have smyten upon the sayd Turke and have slayne of them to the nombre of VIII hondred, and put the resydue in flyght towarde Keypergt, where as was dyvers horsmen of the coūtree of the Stuerkereke and Carente which ranne upon

---

[1]) »A huszárok említett kapitánya« nincs megemlítve a tudósítás megelőző részében. A híres Cranmer, ki ez időtájt mint angol követ tartózkodott a császári udvarnál, azt írja okt. 20-diki kelettel urának, VIII. Henrik királynak, hogy a magyar lovasokat e hadjáratban »Bacrespal és Waylande, két *török* (!) Ferdinánd szolgálatában« vezényelte. Lásd *Calendar of State-papers* . . . . etc. Vol. V. Sub. dat. Az elsőben minden nehézség nélkül Bakics Pált, a másodikban pedig Török Bálint (Knollesnál Valentinus Turacus) nevét ismerjük föl.

[2]) A hadsereg zöméhez.

[3]) Dráva ?

[4]) Elavúlt szó. To wene = vélni.

[5]) Dráva és Száva ?

[6]) E passus kétségkivűl Kazim bég szétugrasztott akindzsi csapataira vonatkozik. A helyneveket föl nem ismerhetni.

[7]) Ez nem teljesedett be. Károly császár, amint hirét vette, hogy a szultán kitakarodott az országból, Linczből vagy Bécsből, Villachon át, Olaszországba utazott.

them and surprysed them in such wyse that a parte of ye sayd Turkes abode there. [1])

We have had tydynges sythen [2]) that the Spanyardes and Hussayres to the nõbre of XVII. hondred at. IX. of the clocke in the nyght haue assayled one of the Turkes armees which was besyde Schewartz in nõbre of XIIII. thousand turkes, of whome they have slayne IIII. thousand. And at the sayd dyscomfyte our men founde grete butyn, [3]) in getyng wherof dyuers of them were slayne. Nevertheles the Spanyardes and Hussayres left not to folowe the rest of the sayd turkes. And we hope that not one of them shall scape. [4])

On saynt Mathewes day here aryued. IIII. hõdred grete horses [5]) as well of Bourgoyn as of the lowe countrees with divers horses of Mantue, the which horses as some say sholde go towarde Neufstat, whereas ye sayd Captayn Caziamer is, for to take theyr waye togyder in to Hongary as it is ordeyned. [6])

The sayd Caziamer dyuers tymes folowed ye grete Turke with his people for to fyght with thẽ, but they wolde never abyde, but shamefully wedrewe thẽ: wherfore the sayd Caziamer was constreyned to leue the bygge horses [7]) that myght folowe no mare, and prouyded his lyght horses, and. VIII. hõdred hand gõners [8]) for to folowe them. The which have made so good spede that they overtoke the sayd turkes by a wood side and slewe of them grete nombre, and toke prysoners many grete estates, and brought theyr baner away with them, and XVIII. turkes heedes, wherof two of them was of two the hyest and pryncypall capytaynes of the grete Turkes hoost.

As touchyng the X. thousand turkes beyng ye rest of the. XIIII. thousand they ben enclosed besyde Jelle, and we trust that of the sayd X. thousande there shall not one escape.

The capytayne Caziamer and the capytayn of the coũtree make assembling of theyr people here, and they of Steurmarke Carente, and Crowace [9]) ought as this day or to morowe departe togyder for to fynd the grete Turke and his company, the whiche they hope for to find and entyerly to destroye.

As I was wrytyng herof I had tydinges how the turkes withdrewe thẽ takyng theyr way towarde saynt Gillingẽ [10]) for to go to Neufstat and come in to Hongary. Therfore our folke hauyng knowlege therof do theyr dyligẽce to go towarde Claydorf. [11])

The Emperour is departed frõ Vienne for to go to Neufstat and Bude in Hongary, his mageste may chaũce to be shortly in Italy, bycause that Bude is as nere Italy as Raynsbourg.

This day the. XXI. of Septembre came one of ye Kinges servauntes that advertysed the Emperour that Caziamer capytayne of Vyenne, and

---

[1]) Ez is úgy látszik az akindzsi csapatokra vonatkozik. Keypergt ismeretlen helynév. Stuerkercke és Carente úgy látszik Styria és Karinthia akar lenni.

[2]) Since = azóta.

[3]) Butyn = zsákmány.

[4]) Az életben maradt 10 ezer török sorsáról lásd alább. — Schewartz ismeretlen helység neve.

[5]) Nehéz lovasság.

[6]) Szt. Máté napja szept. 21-én. — Neufstadt kétségtelenül Bécs-Újhely.

[7]) Nehéz lovasság.

[8]) Puskások.

[9]) Croatia.

[10]—[11]) Saynt Gillingen és Claydorf nevű helységeket nem találom a mappán.

Baptispaula capytayne of the Hongaryēs [1]) for the sayd kyng which were gone after the sayd Turke were at Gretsen. [2]) And from thens had folowed the rerewarde of his army, and had slayn of ye sayd party mo than IIII. hondred horsmen, and taken XL. or L. And seying that the Turke wēt always in his retret they were retorned. And hauyng knowlege yt a grete parte of the Turkes folke were gone to breñe in the mountaynes they went thyderwarde with whome ioyned a bende of the folke of Vyenne, and they founde the sayd turkes in nombre about XIIII. M. horsmen, of whome they undyde and slewe a grete party, and the resydue retorned and enforced themselfs with the sayd mountaynes. Monsure the erle Palatyn [3]) on another parte hath set on and foughten with a V. thousand of the Turkes men, whom he hath discōfyted also. And we knowe not whyder ye sayd. V. M. be of ye nombre of the Same XIIII. thousand or no. The ouerplus of them be yet enclosed in the sayd mountaynes in suche a maner that we trust there shall scape but fewe or none. [4]) *Deo Gratias.* [Colophon] Translated and Emprynted out of frenche into englysshe by Robbert Copland dwelling in Flete strete by Flete brydge at the sygne of the Rose garland, for Rychard bankes Bookseller Anno dñi. M. CCCCC. and XXXII.

Közli: Kropf Lajos.

KASSA VÁROSA LEVÉLTÁRÁBÓL.

I. 1514. A keresztes háború történetéhez.

Provide vir nobis dilecte. Accepimus literas tuas et tuorum sequacium nobis transmissas, quibus scribis nos tibi et consociis tuis minas imposuisse. Scito, nos neque tibi neque cuipiam alteri minatos esse. Nos eciam hactenus nunquam habiti sumus, neque in posterum inveniemur apostolicis mandatis aut regno restitisse aut non optemperasse. Et si que apostolice bulle vel litere nobis allate fuissent, aliter quam vos in his negociis procedere sciremus. Istud tamen nobis evidenter constat et binas literas reverendissimi domini Thome archiepiscopi Strigoniensis etc. accepimus et vidimus, in quibus singulis universisque ecclesiarum parrochialium plebanis et eorum vicesgerentibus ubivis locorum constitutis, ac denique tam spiritualibus quam secularibus rectoribus sub pena excommunicacionis de facto incurrenda mandat, ut cruciatam in his superioribus huius regni partibus et aliis quibuscumque in locis, praeterquam in civitatibus Buda et Pescht promulgatam et proclamatam revocent, retractent et nullam esse declarent, qui si admonicionibus et mandatis his non paruerint

---

[1]) Kétségtelenül Bakics Pál.

[2]) Grácz ?

[3]) Frigyes, a palatinatus grófja.

[4]) Mint látjuk a tudósítás itt váratlanúl megszakad. — Az »Athenaeum f. é. febr. 25-diki száma azt a hirt közli, hogy Trier városa könyvtárában egy 1539-ben nyomtatott könyvet fedeztek föl, mely az 1532-diki török hadjárat történetét írja le. Vajon e munka nem-e ugyanaz avval, melyet Hammer említ s melynek czíme ekkép kezdődik: Wahrhaftige Beschreibung des anderen Zugs in Oesterreich wider den Türken . . . . vergangenen 1532. jahres . . . . in disem 1539. jar in Druk gefertigt etc. . . .«

et a talibus congregacionibus et conventiculis non cessaverint, publice in eorum ecclesiis excommunicatos denunccient, et si opus fuerit, eciam adversus eos brachium seculare adhibeatur. Quare nos fideliter vobis consulere cupientes vos per presentes admonitos esse volumus, ut pacifice et tranquille ab invicem separemini et quilibet vestrum ad sua propria facta et habitacula revertatur, ne vos periculum vite et bonorum vestrorum amissionem incurratis. Quod autem scribis te cum sociis tuis, si opus est, velle protegere et tutari regnum et liberas civitates, scias igitur nos semper maiori fidelitate regno et sacre corone (ut omnibus palam est) astitisse, quam tu aut tui sequaces, aliter enim regnum et civitates tutari et defendi debent, quam tu arbitraris. Habes igitur mentem nostram, quod si consiliis nostris acquiescere cum tuis sociis volueris, bene et consulte factum censebitur; alioquin vos non lateat, quod magnates huius regni et presertim in his partibus contra vos expedicionem parant armaque movere intendunt. Si vero vos, qui iam inique et perniciose per sacerdotes et monachos, quibus nulla fuit autoritas cruciatam promulgandi et cruces distribuendi, seducti estis et formidine dominorum vestrorum ad sedes proprias remeare non audetis, nos viam et modum in hac re inveniemus iuxta facultatem nostram ne impediamini, si nostro consilio uti volueritis. Datum Cassovie feria quarta ante festum Pentecosten anno domini Millesimo quingentesimo decimoquarto.

Judex et jurati cives civitatis Cassoviensis.

Kivül: Providis Francisco Bagol de Lyszka ac suis sequacibus, amicis nobis dilectis.

(Tisztázott fogalmazvány papiroson.)

II. 1527.

Unsernn fruntlichenn grusz bevoran. Namhafftige weysze herrenn, eerhafftige freund unnd gunstige nachbarnn. Wir haben als dato heut dits brieffs ettliche brieff des Janosch Wayda zw magistrum Christofforum unnd Christophori widerumb zw dem Wayda überkommen, welcher copia wir E. N. W. hye verschlossenn mittsenden, begerende E. N. W., wolt geruchen unns mitt rath behilflich sein, was zu thun sey unnd auch ausz selbigen schreyben E. N. W. abnemen mag, wie dy sacchen sten wo anderst, dem alszo ist das wir noch nit glauben, wann der weyda sich allweg starck geschriben hatt unnd auch ausz stellen, wo nit gewesen ist, doch ist unns zuwacchen etc.

Bittende so E. N. W. ettwa bessri zeittung hath, wol unns zu vorsten geben etc. Begerende hyr mitt E. N. W. sich selig wol gehaben. Ausz Bartpha eylends im jar 1527 am mittwoch negst nach Nicolai etc.

Richter unnd Rathmann der Stadt Bartpha.

Kivül: Den namhafftigenn unnd weyszen herrenn richter unnd rathmann der stadt Cascha unnsernn erhafftigen freunden unnd nachbarnn.

(Eredeti papiroson, zárlatán piros pecsét.)

III. 1571. Gálszécsi István életéhez.

Circumspecte domine vicine nobis honorande, salutem et nostram commendationem. Irtam vala minap is kegyelmednek, hogy az mel fl. 37 Szőch Istvánnál kassainál volt az Gálszéchi István papé, hogy azt az István papnénak kezébe adják, hogy itt kin az törvén tévők eleibe hozhassa éppen; azért ím értöm, hogy mind azt az fl. 37 s mind az Gholopi Jánosnál való fl. 100 kiültétök volt ti magatok emböritül és ismég visszavitték bé. Mert az én kivánságom ez volt s mostan is ez, hogy az a pínz, az mel az István papné jegyruhájátúl megmarad az gyermök számára, bátor én nálam ne álljon, se az én házamban, hanem egy bizonyos embört válasszanak hozzá, kinél álljon mind addig, míg az gyermök fölnevelködik, hogy osztán pör nélkül juthasson hozzá az gyermök, mert az én árvám, én földemön vagyon öröksége és az attya is engömet hagyott fő tutorának. Annak okáért ím az sokadalomba Gálszécsbe én is emböröm met bocsátom s akkor ott egyházi szöméllyöket is találnak ennek az törvénye meglátására, ha szükség, az mint mostan az törvén tévő uraim is ezt végezték volt effelöl és ti kegyelmed is küldje ki az pínzt tellyességgel az fl. 137 és szakadjon akkor tellyességgel való vég benne, és legyen Posztómetü Mihál is ott akkor, és az mel pinz az asszonyállat jegyruhájátúl megmarad az gyermek számára, válasszanak ugyanakkor ol embört, ki elég legyen az pínz megtartásnak gondviselésére, kit én magam az én emberöm által megizenök, ki legyön, mert nem akarom, hogy pörös kéznél álljon az gyermök pinze. Valere dominationem vestram feliciter opto. Datum ex arce nostra Terebes, 6. Martii 1571.

Franciscus Drwget de Homonna, m. p.

Kivül: Circumspecto domino Laurencio Ötvös judici civitatis Cassoviensis etc. vicino nobis honorando.

Alatta más kézzel: 1571. die 8. Martii exhibita.

(Papiros, zárlatán piros pecsét.)

IV. 1583.

Ersame, namhafftige, wolweise herrn, neben wünschung aller wolffart von Gott E. N. W. sind meine willige dienst bevor.

Es ist on zweiffel noch im frischen gedechtnis bey E. N. W., wie der Mento Gogrew vor fünff jaren mit mir und etlichen andern alda umbgangen ist und mir zweiffelt auch nicht, das viel frome und verstendige Christen alda, wo nicht dazumal, doch hernach gemerkt und gespüret haben, der Mento habe uns unschuldig angetastet und verjagt, denn solches zwar ihm allein zu zuschreiben ist, wiewol wir aber anders fürgenommen hatten diesem handel zu begegnen, iedoch weil sichs nicht hat schicken können, so hab ich für mein person (weil die andern anderswo zerstreit sind) noch der gelegenheit für gut angesehen des Mentonis irtumb, so er schrifftlich nach sich verlassen, nicht allein lateinisch, sondern auch deutsch für die so lateinische sprach nicht verstehn, zu widerlegen. Sintemal er uns

(wiewol ungenandt) furnemlich als ketzer anklaget und verdammet, so er doch selber alles des schuldig ist, weil ich nun aus seinen eigenen schrifften seine grobe irtumb an tag bring und dieselben aus der schrifft also widerlege, das sie auch von einfeltigen leutten mögen verstehn werden; so ist es recht und billig, das E. N. W. solch mein schreiben iczund zu euch geschickt umbeschwerlich und gern vernemen, sintemal ich mit den andern alda in E. N. W. stat offentlich in der kirch und auff dem ratthaus als ein kezer unschuldig verklagt war. Bitte derhalben gantz freundlich E. N. W. allesampt, wollen dies mein büchlein auff dem ratthaus in voller versamlung lassen verlesen, nicht allein darumb, das E. N. W. meine unschuld erkennen, sondern auch die grundliche warheitt in dem strittigen handel des glaubens do besser verstehen. Denn ich trage keinen tzweiffel, so E. N. W. 2 oder 3 stund diesem büchlein mit vleisziger betrachtung anzuhören vergünnen werden, das E. N. W. dessen mit nichten iemals gereuen wirt. Damit E. N. W. in Gottes des Almechtigen lieb und schutz befholen. Datum 4. Novembris anno 1583.

E. N. W. dienstwillig

Matthias Thoraconymus
schulmeister zu Potok.

Kivül: Den namhafftigen, wolweisen herrn richter und ratt, furmünd und hundertmennern der berhumpten statt Caschaw, meinen günstigen herrn zu uberantworten.

Alatta más kézzel: Die 11. Novembris praesentata anno 1583.

(Papiroson, zöld pecsét nyomával.)

V. 1600. Bocatius életéhez.

Nobiles, egregii amplissimique viri, post salutem servitiorumque commendationem etc.

Existimo ampl. d. vestras adhuc memoriam tenere, quod postquam superiori anno doctissimus et prudentissimus vir m. Johannes Bocatius, notarius huius civitatis, munus docendi in scholam resignasset, mihi ex mandato ampl. d. vestrarum per reverendum d. pastorem gubernatio et regimen scholae commendatam fuerit, addita promissione accipiendi aliquid supra salarium meum ordinarium. Cui ego muneri circiter dimidium annum pro virili praefui, et non solum primam, verum secundam quoque classem docui. Quare amp. dn. vestras humiliter rogo, velint mihi pro impenso labore aliquid ex sua liberalitate largiri. Ego polliceor posthac maiorem diligentiam in institutione juventutis scholasticae. His positis amp. d. vestras deo optimo maximo commendo responsumque placidum cupio. 11. Octobris, anno 1600.

Ampl. d. vestrarum servitor
Erasmus Fabricius collega scholae.

Kivül: Nobilibus, egregiis amplissimisque viris, domino judici caeterisque senatorii ordinis civibus inclytae reipublicae Cassoviensis, dominis suis clementissimis.

(Papiroson.)

VI. 1612. Molnár Albert életéhez.

Prudentes et circumspecti viri, amici nobis honorandi.

Salutem et officiorum nostrorum commendationem. Licet, omnino cognitum perspectumque habeamus praesentium exhibitorem clarissimum doctissimumque virum Albertum Molnár Zenceziensem ex scriptis ipsius aliisque vitae ornamentis, doctrinae cumprimis insigni, qua praeditus est scientia, abunde satis prudentibus et circumpectis dominationibus vestris innotuisse; ex eoque ulteriori commendatione apud easdam personam ipsins minime indigere; intermittere tamen nec potuimus, nec voluimus, quin ad partes illas regni abiturientem hisce vadatum dimitteremus literis nostris, vel eo etiam nomine lubentissime eidem elargitis, quod ab illustrissimo electoratus palatinalis administratore amice diligenterque nobis per literas sit commendatus. Quantum quidem animadvertere potuimus, si is patriae suae dignus fuerit judicatus patrocinio, atque in honesto aliquo loco condignum suae personae officium ipsi deferatur, a praestandis etiam maioribus eidem officiis animum concepit minus alienum, eapropter prudentibus et circumspectis dominationibus vestris dictum dominum Molnár non tam commendamus, quam de manu quasi in manus tradimus, rogantes, velint ipsum nostri in gratiam tum etiam virtutum ipsius ob respectum, qua poterint, benevolentia, humanitatis insuper pietatisque christianae officiis prosequi dareque operam, ut nostram hancce commendationem proficuam sibi fuisse reapte experiri queat. Recognituri id de dominationibus vestris pari benevolentia ac promptitudine. Quas in reliquo bene et feliciter valere optamus. Ex arce nostra Byttchensi 3 Octobris 1612.

Prudentum et circumspectarum dominationum vestrarum

amicus benevolus
comes Georgius Thurzó m. p.

Kiell: Prudentibus et circumspectis viris, judici et juratis civibus civitatis liberae et regiae Cassoviensis etc. amicis nobis honorandis Cassoviam.

Ugyanitt más kézzel: Domini Alberti Molnar commendatoria.

(Papiroson, zárlatán piros pecsét.)

VII. 1625. szept. 12.

Anno domini 1625. die 12. mensis Septembris in arce Varad. Az ő fölsége kegyelmes parancsolatjábúl az nálunk levő Oppuliábúl Sellendorffer hozta ortt garassokat, melyben hármat computáltak volt két forintban, az kassai pénzverő házra adatván pagamentnek ugyan Kassán lakozó Molnár Péter és Vas Mihályék kezekben felméretvén, renddel így következik:

Elsö mérés lött száztizenkét gira marc. 112.
Második mérés is lött ugyan annyi m. 112.
Harmadik mérés is lött ugyan annyi m. 112.
Negyedik mérés is lött ugyan annyi m. 112.

Ötödik mérés is lött ugyan annyi m. 112.
Hatodik mérés is lött ugyan annyi m. 112.
Hetedik mérés is lött ugyan annyi m. 112.
Nyolczadik mérés is lött ugyan annyi m. 112.
Kilenczedik mérés is lött ugyan annyi m. 112.
Tizedik mérés is lött ugyan annyi m. 112.
Tizenegyedik mérés is lött ugyan annyi m. 112.
Tizenkettődik mérés lött harminczöt gira m. 35.
Summa marcarum facit ezerkétszáz hatvanhét girát.
Id est marc. 1267.

Stephanus Bálintffy.

Anno 1625. die 10. Decembris grossos in pagament inclyto senatui Cassoviensi per suam serenitatem datos et alterius generis pagamenta ex benigna suae serenitatis commissione per me iterum recepta, et ad Nagybania transmissa.

Bélaváry, m. p.

VIII. 1641.

Molto illustre et carissimo signore mio osservandissimo.

Sono già doi mesi in circa, che io scrisi una altra mia a Vostra Sig^{ria} Car^{ma} per Viena per il signore Steffano Pestaluzi marcante di Viena, al quale scrissi che in gratia le facese subito capitar a V. Sig^{ria} Car^{ma} in Cassovia, nella qualle gli accenava, come un certo mio amico mi avea scritto, come che il signore Cornelio suo sig. fratello era morto, certo gli dicho, che dospo che io sono al mondo, non ho sentito il magior dolore di questo, per che lui felice memoria, insieme con sua signora consorte, mi sono stati come padre et madre da quel esser in fora, insegnandomi ogni sorte di buonissimi costumi et ancho l'arte di il specialle et altri innumerabili beneficii, come a un suo proprio figliolo, nel quale io aveva tutte le mie speranze, sua signoria mi aveva scrito a Venetia tanta volte, che io dovese venire verso Cassovia, che mi vole gratificar di la sua botega, tanto più che era il suo desiderio che gli restase il nome Italiano, credo ancho che avera contado a V. S. carissima, quanto tempo che io son stato, nella sua casa et spiciaria, per il corso di anni dieci in circa, Al presente non saperei piu come fare, si non suplicar V. S. carissima mentre che V. S. car^{ma} si vole privar di quella botega, di favorirmi piu tosto me, che altrui tanto piu che io ho le lingue cosi ongora, come todesca et ancho che io son conosciutti da tutti gli abitanti, per esser stato arlevato, da fanciullo sino il corso di tanto tempo. Crediero certo di far, si nome bene, procuraro di dargli ancho intera sodisfatione con mile ringratiamenti caso che io sia degno di ricever questa gratia da V. S. car^{ma} la si compiacera scrivermi subito che staro atendendo la resposta, però suplicho V. S. Car^{ma} di scrivermi a tutte le vie, facendo capitar la lettera al signore Steffano Pestaluzi a Viena, che lui per sua gratia me la fara avere subito per la posta facendo su la lettera per recapito al spicier dalle due

colone a San Cancian, Venetia per Murano, non altro dal signore gli auguro ogni felicita et contento et humilmente l' saluto. Di Venetia li 12 Decembris 1641.

D. V. S. carissima

humillissimo servo

Lucio Papi figliolo di Benedetto Papi, che era lantenista di il precipe di Transilvania, Betlehen Gabor, che e poi mortor in Alba-Giulia.

(Papiroson.)

IX. 1653. Egy kassai festő fogsága.

Prudentes ac circumspecti domini amici nobis honorandi. Salutem et officii nostri benevolam commendationem.

Certa ex relatione accepimus, quod vestrae dominationes prudentes et circumspectae non ita pridem pictorem illum, qui insignia suae maiestatis ex ordinatione camerali in parietibus domus olim Bornemiszanae, nunc vero suae maiestatis in medio liberae regiaeque civitatis istius Cassoviensis situatae depinxerat, propterea non solum in carceribus aliquot septimanis detineri curaverint, verum etiam ad solidiorem illinc fideiussionem dimissum, ab ulteriori exercitio suae artis omnino prohibuerint non sine dispendio existimationis artisque suae, qua mediante victum suum habuisset detrimento.

Quod dominationum vestrarum prudentum et circumspectarum factum siquidem etiam authoritatem suae maiestatis sacratissimae domini nostri omnium clementissimi quodammodo tangere videatur, quam nos tanquam fideles eiusdem ministri ex officio tueri obligamur.

Ideo dominationes vestras prudentes ac circumspectas hisce serio ac diligenter requirimus, quatenus se nobis sincere, antequam negotium ulterius devenerit, aperiant, cur praefatum pictorem et ex qua consideratione et num propterea praecise, quod ipse insignia suae maiestatis in dicta domo depinxerit vel vero aliam ob causam tam severe punire debuerint? Nam hoc vestrae dominationes prudentes ac circumspectae etiam per se optime recognoscere poterunt, quod privati homines quoque, qui synceritate et fidelitate gloriantur insignia suarum maiestatum domibus suis privatis quandoque depingi curare soleant. De caetero dominationes vestras prudentes ac circumspectas diu foeliciter valere desiderantes. Posonii die 23. Octobris anno 1653.

N. Sacrae caesareae regiaeque maiestatis camerae hungaricae consiliarii.

Kivül: Prudentibus et circumspectis dominis N. N. judici, caeterisque juratis civibus liberae regiaeque civitatis Cassoviensis etc. amicis nobis honorandis.

Alatta más kézzel: Exhibitae et publicatae amplissimo senatui in aedibus domini judicis anno 1653. die 2. Novembris.

(Papiroson, zárlatán három pecséttel.)

X. A kassai czéhszabályok történetéhez.

Mi alább megnevezett nemes szabad királyi Kassa városában lakozó becsületes zsemlyesütő czéhnek tagjai recognoscálljuk és adjuk tudtokra mindeneknek, az kiknek illik ezen jó lelkünk ismeretivel s igaz keresztényi hitünkkel megerősitett attestationális levelünket, hogy az Felső-Magyarországban várasokban és erősségekben, de legközelebb nemes szabad királyi kolcsos Pozsony, Soprony, Győr és Komárom várossiban régi elejektül bévett szép szokások és rendtartások az zsemlyesütő czéheknek, az mely helységekben patikák felállittattanak, így observáltatnak: Hogy az mely patika legjobb és alkalmatosabb helyen vagyon, abban az első és legöregjebb mesterember árulhatja egy hétig az ő zsemlyéit, más hétre kelve az utána következő mesterember, és így per consequens az legutolsóig, és illyen módon szokták megváltoztatni az árultatást, hogy nemcsak az vegye el a hasznot és áldást, az ki az legjobb és alkalmatosabb első helyen és patikában árultat, mivel az elsőségen sok áll, hanem mindenikére terjedjen abbúl, minthogy az első helynek legnagyobb intrádája vagyon, és kinek-kinek egyenlő költségében áll az becsületes czéhben való beállás. Mely régi bevett szép rendtartást mi is ifiak lévén, akarjuk observálni és practicálni, de minthogy ez közönséges igazság és jó ellen némelyek rugódoznak és közülünk ellene állanak, jóllehet az patikákat nem ki-ki maga számára, hanem az közönséges becsületes czéhnek pénzébül állittattuk fel, melyre nézve folyamodunk uraságtoknak kegyelmeteknek szine és tekinteti eleiben és kérjük nagy alázatosan, hogy akár ezen jó és igaz lelkünk esméretibül származott attestatiónkat confirmálni, akár penig bizonyos ezen felül emlitett helyes rendtartássinkrúl való statutumokat s punctumokat az szép harmoniának köztünk való nevekedéseért s megtartásaért condalni és az nemes váras szokott pecsétjével megerősiteni ne terheltessék uraságtok kegyelmetek. Melynek nagyobb bizonyságára és állandóbb erősségére adtuk ezen saját kezeink irássival confirmált recognitiónkat. Signatum Cassae anno 1713. die prima mensis Februarii.

Augustinus Schnell pro tempore archimagister, m. p.
Tobias Zajerlinger, m. p.
Andreas Kotarovski, m. p.
Georgius Pollakh, m. p.

(Eredetije papiroson, rányomott négy piros pecséttel, melyek mindegyikében a pékek ismeretes jelvénye, pereczet tartó két oroszlány van.)

Közli: Ifj. Kemény Lajos.

AZ 1655-IKI POZSONYI ORSZÁGGYŰLÉS TÖRTÉNETÉHEZ.

Wesselényi Ferencz ez országgyülésen választatott nádorrá, Zrínyi Miklós mellőzésével. Rákóczy követeinek jelentéseiből nehány megjelent a K. Papp Miklós által szerkesztett Történeti Lapok I. évfolyamában. Ezek kiegészitéséül álljon itt Klobusiczkynak két jelentése az orsz. ltárból

I. 1655. ápr. 7.

Kegyelmes uram, fejedelmem.

Az Nagod étekfogóját azért tartóztattam eddig itt, hogy valami bizonyost irhassak Nagodnak az itt való állapatok felöl.

Mi az palatinus választásátúl fogvást csak az religión veszekedünk, az mint minap is alázatoson irtam Nagodnak, arról való gravameninket beadván az érseknek a végre, talám valahogy megalkhatunk placidis modis velek, de abban még eddig semmi nem volt, söt ök is kiadván az övéket minekünk, arra kénszerítnek bennünket, vagy mi is tolláljuk, complanáljuk azokat, avagy simpliciter seponáljuk az miénket. Az ö gravamenjek pedig sok nem ideváló, mondottuk azt, valami történt ab anno 1647. fogvást post confirmationem diplomatis et conditos super religione articulos, bár menjen az is pari passu in complanationem. De az ö akaratjok csak az, hogy seponáltassék, mi pedig semmi úton módon nem akarván arra menni, hogy simpliciter seponáltassék, utoljára úgy resolváltuk magunkat, legyen sub diaeta complanatiója némely gravameninknek, kiváltképpen in locis proximioribus, távuly való helyeken való complanatio bár maradjon post diaetam, mindazonáltal legyen strictus articulus felöle. Válaszunk ez, soha sem diaeta alatt semmit nem complanálnak, sem soha bizony articulust nem irnak, vagyon már egyszer articulusunk, éljünk vele. Mondottuk azt, vagyon articulusunk ugyan, s jó, csakhogy nem élhetünk vele, mert az ispánok sok helyütt pápisták, ki nem mennek executióra s jóllehet vagyon ugyan poenája, de senki nem bünteti érette. Az hol pedig evangelicus ispánok vadnak is, örömest kimennének ad exequendum, de praepediáltatnak sokképen mandatumokkal, repulsiókkal és egyébféle hatalmas erös akadályokkal és így lábat nem kaphat az articulus, semmi efficaciája nem lehet etc. Cathegorica válaszunk csak ez, ök bizony soha semmire nem mennek, ha ö felsége consentiálna is (melyet tudnak, nem cselekeszik ö felsége) de ök bizony soha nem annuálnak neki, articulust nem irnak, söt még elébbeni articulusokat is invalidálják és így már nekönk ö felségéhez köll recurrálnunk az mi gravameninkkel. Onnat micsoda válaszunk legyen, Isten tudója, csak elhittem, abban ö felsige favorabiliorb lészen, mintsem nekönk, kegyelmesen és bölcsen megitilheti Nagod, micsoda epekedésünk, macerationk. Ha most semmit nem irunk, annakutánna bizony soha nem, csak így.

Az *érsek azt* mondja, hogy ö bizony nem *gondol velünk, csak királt választ s koronáz,* az egy *Zrinin kivül az urak,* kiváltképen *pápisták, roszak, szabadságok mellett meg nem szólalnak,* minden terh *csak az szegíny követeken; tekiletlen Forgács is, az is mely injuriatus, pap után jár, immár annak kedveskedik, Zrini ország árulójának mondotta szemtül szemben.* In summa *semmi jó nincsen itt, udvarnál az nímet urak* között is nagy irigység, confusió, mondja *Zrini uram,* olyat soha nem ért, nem látott s *jót* nem reménlhet jöhessen ki belöle.

Micsoda gravameneket adtunk volt mi be érsek uramnak, annak

pariáját megköldettem alázatosan Nagodnak az catholicusok panaszával is, most iratom le deákúl az mienket; az mint be fogjuk adni ö felségének, annak is pariáját más alkalmatossággal megköldem alázatosan Nagodnak, *Zrini* uram is micsoda irást adott be ö felséginek, annak is verissima pariáját; kemény irás valóban! Csáki uramot is mint assecurálta még az gyülés elött ő felsige az 13 városrúl, annak is verissima pariáját megköldettem Nagodnak.

Zrini uram most Nagodnak nem irt, úgy látom *tart* attúl, valahogy ne *intercipiálják levelit, rettenetes* nagy *ellensége Pucham, Ausperger* és az *érsek*, de ezeken kivül az egész *udvar jóakarója*, becsülik igen s bizony *félnek is tűle*. Az *érsek levelit communicáltam vele, szidja*. Bizonyos legyen Nagod benne, ha *Lengyelországban lenne hivatalja, elmenne, felette igen disgustatus, németnek, érseknek, papoknak, jesuitáknak nem barátja*, Nagodnak pedig lelki *jóakarója, szolgája*. Minap irtam volt alázatosan Nagodnak, ha jövendöben *lenne valami szándéka in recuperatione libertatis publicae*,in illo casu *értene-i ellent* Nagoddal, *kérdést moreáljam előtte*, mert Nagod hire nélkül nem cselekedhetem. Az bizonyos kegmes uram, *palatinus választásával* az emberek Nagod *sok jóakarókat szerzettek*, minden uton módon *azon* vagyon, *Veselini fiának szerezze az generalisságot*, úgy hiszem obtineálja is, úgy értem, arra *igirte magát, Kassára németet vitet be*. Tegnapelőtt mondottam *cancellarius* uramnak, ö felséginek mondja meg, tovább *jobban ne disgustálják* Nagodat, mert bizony való dolog, Nagod *bosszújára tettik az palatinust*, ha *generalis* is ö leszen, *mit várhatunk* egyebet az *romlásnál*.

Itt olyan hir kezdett folyni, mintha spanyor király megholt volna, de nem bizonyos; gallus nagy apparatussal, genuai respublica is confoederált volna némely olaszországi fejedelmekkel spanyor ellen, úgy látom, egész kereszténység fegyverben, pápa is, melyet nem régen választottak. Velencze ditióbeli, az is hogy ad partem Gallorum. Svecus felől is nagy hir, hogy sok hada vagyon, Brandeburgussal conjungálta volna magát, vagy Prussiára, vagy Bavariára hogy igyekezik, Nagod ezeket jobban érthette, azt gondolnám. Lengyelországból beszélik azt is, hogy igen megverték volna az lengyeleket az kozákok.

Vitnyédi reá veszi magát, bemegyen, csakhogy bizonyosan tudni akarja, háza leszen-é és jobbágy mennyi, mert ide egynehány ezer tallér irö javát köll hadni, ha be akar menni. Arrúl mindazonáltal, isten haza vivin, Patakrúl bövebben irhatok, ha magam nem beszélhetek is Nagoddal.

Az úr *palatinus* is irt Nagodnak, *érsek szolgája* s *Puchami*, valamint azok *praescribálnak neki*, azt köll mivelni. *Szegény haza most* vagyon *in extremo periculo, ha isten nem könyörűl rajtunk*. Az úristen szent fiáért éltesse és tartsa virágzó egészségben békességes birodalomban Nagodat. Posonban 7. Aprilis anno 1655. hora 8. antemeridiana.

Nagodnak alázatos méltatlan szolgája

Klobusiczky András, m. p.

Az pósták Kassán üljenek póstára.

(Eredetije orsz. levéltár, Rákóczy-levéltár.)

II. 1655. jun. 4.

Kegyelmes uram, fejedelmem.

21. Maji irt méltóságos levelit Nagodnak 29. ejusdem adta vala meg Czakanios uram, melyet alázatos engedelmességgel vévén, kegyelmes parancsolatját, írását megértettem.

Az itt való állapat ebben vagyon: az publicum gravamenen általmentünk immár, most irják ad purum, azt gondolnám, holnap vagy holnapután beadhatjuk ö felségének. Az németek kivitelin meg nem állhatunk. Az papság és az urak (Zrini és Szunyog uraimékon kivül) azt akarják, megmaradjanak ad futuram diaetam, az vármegyék pedig, az urak követeinek nagyobb része és az városok azt akarják, kimenjenek, azt kévánván az sok articulusok és az diploma is. Mely dissensióhoz képest az érsek és palatinus s több catholicus urak az kettein kivül azt akarják, ne menjen ratione eductionis extranei militis az gravamen publico nomine ö felsége eleiben, hanem azok nevivel, az kiknek olyan instantiájok lehet. Ez ha így leszen, soha semminemö dologrúl nem lehet gravamen, hanem csak arrúl, mely ö nekik is tetszik. *Soha ilyen confusióval nem volt* együtt *országgyülése is*, egyedül *csak az egy pap hordozza az dolgot*, megmondotta publice, *Erdély ellen is köll nekik vigyázni,* mert *onnat is lehet félelmek.* Annak elötte *német nélkül lévén az vidék, generalisokat, kapitányokat adták ki az* erdélyi fejedelmeknek, *tartnak* most is attúl.

Császárné koronázatja 6. Junii leszen. Az királyt 9. Junii akarják megkoronázni, de mi resolváltuk magunkat, valamig nem complanáltatnak mindenek, király koronázatja meg nem lehet.

Forgács, Szunyog nem mehetnek elö dolgokban, egyedül csak *az pap miá, rettenetes nagy injustitia*, boldog *ország Erdély ehez képest. Palatinus rabja az érseknek nec scit, nec potest. Homonait annál is inkább derinciálja* magához Nagod. *Barkóczy (fogná?) viselni az generalisságot, Pucham* és *palatinus* hogy ellentartók, de *érsek akarná*, úgy látom. Mindazonáltal *Puchamon fordul* aféle dolog, ahoz képest nem tudom assequálhatja-é.

Rákóczy László nem igaz atyjafia Nagodnak. *Felette* igen oda *csatlotta* magát az *érsekhez. Zrini uram sem szereti.*

Magyar köztek olyan nincsen *tökéletes igaz ember*, nem tudom, ha egy *volna is* Nagoddal, lehetne-é jobb *akarója* Nagodnak.

Ketzernek nem köldte meg Nagod conventióját, sem azt, az miért Lengyelországbúl irnak Nagodnak, hihetö, sok dolgai között megfeledkezett Nagod.

Az imperiumbeli állapatok miben legyenek, az includált avisákat megfordittatván magának, Nagod kegyelmesen megértheti. Úgy halljuk minden bizonynyal, az *svéciai király* kiköldte az *manifestumokat*, magát úgy értjük *Lengyelországra megyen, Wittemberg, Kinigsmark Németország felé.* Nem tudom soha, hogy hogy *segítheti* addig Nagod az *lengyelt*, mig *Saum* meg nem érkezik. *Zrini* uram nekem azt mondotta, *udvarnál* azt értette, megtért immár *Ángliábúl is.* Ma kellett megindulni az *svéciai*

hadaknak Stetinumtúl Pomerániábúl, nyavalyás lengyelek teljességgel megromolnak.

Saxoniában való salvus passust minap köldettem meg Nagodnak.

Mi kegmes uram, valami tölönk lehetett, lehet, cselekeszük örömest s ha nem lettünk volna, elhittem, csorba esett volna az diplomában, post tot supplicationes, instantias importunas, ha nem obtineálhattuk derekas complanatióját a religiórúl való gravamenünknek, arrúl nem tehetünk. Cum protestatione vettük el amaz articulust de religione, megmondván azt az titoktanácsnak, hogy minekönk satisfactiónk egyáltalán nincsen azzal, mert non post diaetam deberent nostra gravamina tolli aut complanari, hanem in diaeta. Vajha, kegmes uram mi tudnánk *fundamentumát* Nagodnak, mi könnyü volna nekünk az *electiónak és coronatiónak contradicálnunk*, de *fundamentum nélkül fegyvert alá vini*, bölcsen megítilheti Nagod, nem lenne-e veszedelmes dolog, *igaz, elég sokat tanál* Nagod, mert *ezek nem szünnek soha meg az persecutiótúl.*

Asszonyunk parancsolván itt való ecclesiáknak mostani és régi rendtartásit megírjam ö nagyságának, úgy köldtem vala be minap, Pápán mint vette vala be az praesbiteriumot Török István uram, de kegmes uram, az *ezeknek az ujítóknak semmit* nem használ, mert azt nem vetették senkire erövel, 2.) mert azt nem mondja, esprestül, sinattúl ne dependeáljon az ember, 3.) nem mondja, hogy magátúl valamit viszen az ember absque consensu superiorum; szomorkodnak valóban ezek az ecclesiák is rajta, isten után nem látom, senki megorvosolhassa ezen állapatot Nagodon kivül.

Bizonyos legyen benne Nagod, *ezek nagy félelemben* vadnak, meggondolván, *kiviszik az németeket*, mert nagy *szükség fogja kénszeríteni* öket.

Éltesse az úristen sokáig jó egészségben szerencsés birodalomban Nagodat. Posonban 4. Junii anno 1655.

Nagodnak alázatos és méltatlan szolgája

Klobusiczky András, m. p.

Bruxellisbül azt irták ide, hogy Nagod *embere Londinumban titkon tractál az protectorral, de* nem tudják *mirül bizonyosan.* Mindazonáltal minthogy *az svecusok perpetuum foedust* csináltanak *az anglusokkal* ad *exterminium religionis catolicae* et *domus Austriacae*, hihető, arrúl tractál az Nagod *embere is*, mostan az *svecusok* hogy *az lengyeleket* meg akarják *rontani, azután* minden *erejeket Németországra fordítják.* Inti *ezen embereket az a levéliró, serkenjenek fel* és vigyázzanak Nagodra. Ehez képest Nagod hogy hogy *távozhatik messze országátúl*, bölcsen megítilheti.

Im szintén jó alkalmatossággal mikor ezeket irom, érkezik *Saum* és *Comenius levele*, melyet megküldöttem Nagodnak alázatosan, nekem szóló levelekkel együtt. Ott micsoda *affectussal* legyenek az *emberek* Nagodhoz és *mit akarjanak*, alkalmasint esziben veheti Nagod. Csak az úristen adna szerencsét Nagodnak az havasalföldi állapathoz, mert úgy tetszik, az leszen *jele* és *fundamentuma* Nagod jövendöbeli állapatjának.

Lengyelnek hogy hogy *adhat* Nagod *segítséget,* ha így vadnak az *svéciai dolgok?*

Nagod én tőlem Ecsedbül 400 aranyat köldett volt Mednyánszky uramnak, nem 500.

Mi aratásra ha mehetünk haza, elébb nem, isten oltalmazzon engem többé gyülésben való járástúl.

(Eredetije orsz. ltár, Rákóczy-ltár.)

Közli: Pettkó Béla.

A „Történelmi Tár“ múlt évi folyamának 700–720. lapjain Dr. Pastor közleményében következő sajtóhibák fordúltak elő:

Lap	*sor*	*helyett*	*olvasandó*
700	4	Nicolaus	Nicolao
»	4	nuntius	nuntio
»	16	Salinen.	Sabinen.
701	27	Turcia	Tuscia
702	5	abloate	abbate
»	16	Molossen.	Motonen.
»	28	Noven.	Noren.
»	30	Feierliches Bestehen	Soll die Haeretiker bestrafen
»	36	Pison.	Pisan.
703	3	personas	pecunias
»	6	Terracinensi	Terraconensi
»	7	Venesiis	Veneriis
»	13	deputatus	deputatur
»	30	ipso	ect.
704	6	Picutiae	Pientie
»	8	Teninsinsi	Tervisin.
»	13	Sardinio	Sardinia
»	20	segeln	begeben
»	25	veteris	aeterni
705	3	vires	vices
»	33	Rosonens.	Rosanen.
»	36	Prerogativa	Prerogative
706	2	Fusi	Fusci
»	11	Aprutia	Aprutin.
»	21	regni	regis
»	26	Ghinizono	Ghinzano
»	34	Foronine de Wenzeyde	Foramine de Wenreyde
708	8	aus	von
»	9	Rotstein	Rabstein

Lap	*sor*	*helyett*	*olvasandó*
709	13	Nisenus	Nicenus
»	16	Niseno	Niceno
»	17	176	196
»	20	IV.	Num.
»	24	in	Num.
»	29	dictus	diebus
710	21	der	da
711	8	opertum	apertum
712	—	A »Breve Papst Pius II. an König Matthias Corvinus« megjegyzés három sorral lejebb jön a »Dat. Mantuae ultimo Julii«-hoz.	
»	24	Col.	lat.
713	5	antiepiscopum	archiepiscopum
»	13	Lament.	Laurent.
»	19	delli	della
»	22	Kiegészítendő ezzel: An Fr. Sforza.	
»	35	giusme	gente
715	27	des	der
716	5	et	el
»	7	col.	ect.
»	8	cit.	ect.
»	30	is	ir
»	31	alsonstet	als vorstet
719	9	Gang	Gamp
»	33	Neuenburgensi	Nurenbergensi
»	34	Hg.	Herzog
720	2	Thanburg	Isenburg.

ERDÉLY ÉS A HARMINCZÉVES HÁBORÚ.

(Okiratok külföldi levéltárakból s gyűjteményekből.)

A Magyar Tudom. Akadémia Történelmi Bizottsága több, hazai és külföldi levéltárakból vett collectiót adott ki, melyek hazánknak a harminczéves háború történetéhez való viszonyát világosítják fel. A Történelmi Tárnak is mind régibb, Toldy által szerkesztett, mind újabb folyamaiban elég számos közlés van, melyek az akadémiai kiadványokhoz s korábbi publicatiókhoz adalékokat képeznek. Mindezekkel azonban távolról sincs kimerítve a tárgy, s még Marczalinak a külföldi levéltárakból vett regestái után is elég böngészni való marad. Magának a Tört. Bizottságnak irattárában is van egy csomó becses anyag, mely folytatását képezi a már megjelent Mircse-Óváry-féle collectiónak, s itt vannak még a vaticani és simancasi levéltárak, melyek mondhatni csaknem egészen kiaknázatlanok.

Elszórva is van azonban levéltárakban, gyűjteményekben sok becses anyag. Mindezek közűl kettőt mutatunk be.

I.

A párisi Bibliotheque Nationale-ból.

Az alább következő okiratok a Nouvelles acquisitions francaises 5178. kötet 79—95 ll. olvashatók. Ezek a Libri által ellopott okiratok közé tartoznak, melyek lord Ashburham birtokába kerűltek. Delislenek, a könyvtár igazgatójának sikerült visszaszerezni azokat 1888-ban. Delisle a Catalogue des Manuscrits des Fonds Libri et Barrois, Paris H. Champion 1888. 8-adr. XCVI és 330. ll. bevezetésében érdekes történetét adja Libri-

nek s az ellopott irományok visszaszerzésére irányozott törekvéseknek.

Itt következnek a levelek:

1. Gyulafejérvár, 1619. ápr. 9.

Bethlen Gábor XIII. Lajosnak.

Serenissima et christianissima regia majestas domine mihi benignissime. Cum ex tanto terrarum intervallo, vix conditione, nedum nomine vestrae serenissimae christianissimaeque Majestati me notum, vix auditumque existimem, longa sane retinebat cogitatio, utrum conveniens dignumque factu fuerit, si per exigua literarum mearum lectione oculos eiusdem benignissimos occupare liceret. Fama tamen celeberrimae ipsius benignitatis, et in omnes notos atque ac ignotos propensissime affectionis pervulgatissima, praesertim vero optima haec ex transitu, per hoc regnum meum Transylvaniae, Illustrissimi domini vestrae Majestatis Christianissimae legati, ex Porta Ottomanica, in patriam redeuntis captata occasio persuasit et quasi impulit, ne vestram serenissimam et christianissimam maiestatem, absque literis meis, ipsum adire permitterem. Quem ut insignis humanitas doctrina singularis, mores item ingenui, cum aliis magnarum plurimarumque, quae in hominem excellentem cadere possunt, virtutum dotibus in unum concurrentibus, per se etiam christianissimae serenissimaeque Vestrae Maiestati hactenus quoque sat gratum acceptumque redditum non dubito; nunc vero cum ex Porta Ottomanica, tot annorum curriculis strenui fidelissimique legati perfunctum officio ac in itinere, tot regnorum, nationum terrarumque perlustratis et pervestigatis moribus ac consuetudinibus reducem accipiet: tantum usum, tantamque rerum gerendarum experientiam sibi comparasse videtur, ut ad cumulem priorum virtutum haec addendo, non possit et Vestrae Majestati serenissimae et patriae vel toti etiam christianitati, pro sua sorte usui commodo et ornamento non esse sane diffitere nequaquam volo, cum eius ad partes istas appulsionem intelligerem, eum ubique me ob nomen augustissimum vestrae majestatis serenissimae, summo quo fieri potuit honore, condecentique hospitalitatis officio prosequendum curavisse; praesentem vero ut excepi, ultra impensum in illum honorem, ob insignes eius virtutes, etiam fraterno complecti amore voluisse; promptissimum me in omnibus ostendens si qua re, quibusque officiis ad nomen, tanti tamque christianissimi regis, qualecumque gratificandi studium obsequiumque praestare possem.

De reliquis; licet nihil secreti aut privati inter nos collatum extiterit, nihilominus tamen, cum domino legato ultro citro-

que habitis amicabilibus sermonibus, si de eorum relatione modus atque occasio affulserit, scio verba eiusdem ob exploratissimam ipsius fidem, condigno apud Majestatem Vestram serenissimam loco semper futura. Interea autem, ita me meaque omnia in vestrae majestatis serenissimae benevolentiam commendata esse cupio, ut et amore favoreque suo rerum studiosissimorum censere nequaquam dedignetur. Servet Deus Vestram serenissimam christianissimamque Majestatem ad vota diu foeliciter regnantem. Datum in civitate mea Alba Julia die nona mensis Aprilis anno domini 1619.

Eiusdem Vestrae Serenissimae Christianissimae Majestatis

servitor addictissimus et obsequentissimus
Gabriel princeps.

2. 1626. m á j u s 31.

Bethlen Gábor Césynek.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, siculorum comes, ac Opoliae Ratiboriaeque dux.

Ill^{ris} et Magnifice nobis benevole. Cum ea hoc tempore negotia occurrerint, quorum ulteriori progressu nobis insistendum, aulamque Ottomanicam requirendam necessarium duxerimus, praesentiumque latorem fidelem nostrum generosum Michaelem Tholdalagi, sedis siculicalis Marus judicem Regium illuc expediendum voluerimus, eidem quaedam etiam summe in rem praesentem idonea Dominationi Vestrae Illus^{ri} referenda committimus, quam sicuti benevole hortamur, ut verbis eius, quidquid nomine nostro retulerit, indubiam fidem in omnibus adhibendam velit, ita de Regis christianissimi optima in nos voluntate fidelique ill^{ris} D^{oni} V^{rae} in rebus hisce promovendis industria nihil nobis dubii reliquentes optimo etiam spe ducimur, res eas ex commodo et voluntate nostra optatum finem Deo captis (?) favente quamprimum sortituras esse. Caetera cum ex praedicto internuncio nostro fusius eam intellecturam sciamus, nihil super est, quam ut eidem omnem felicitatem comprecemur. Datum in civitate nostra Alba Julia, die ultima Maji anno 1626.

Ill. ac Mag. D. V.

benevolus
Gabriel.

Külczím: Ill^{ri} et Mag^{co} Philippo de Harley baroni de Césy christianissimi regis Galliarum in consiliis status sui consiliario, ac in aula Ottomanica oratori continuo, nobis benevolo.

3. 1626. octóber 8.

Bethlen Gábor Césynek.

Gabriel dei gratia etc., comes ac Oppoliae et Ratyboriae dux. Illustris et Mag^{ce} nobis benevole.

Quae hactenus acta fuere tam ex parte nostra, quam etiam Regis christianissimi per dominationem V^{ram} Ill^{rem} Mag^{cam}, arbitramur ea in recenti adhuc memoria apud eam haerere; quae autem postulata utpote armorum aversionis praecipue extiterant, de iis praetermittendum haud putavimus, quin cum certiorem redderemus, nos ne ullo pacto voluntati nostrae, publicaeque tot principum causae deessemus, aversionem eam ex parte nostra eo pacto instituimus, ut valido exercitu promoto, quamprimum hostem aggrederemur, coniunctisque cum Vezirio Budensi copiis nostris eo modo rem gereremus, ut omnes prope hostium vires huc attraheremus, iamque Mansfeldiae etiam comitem crastina die nobiscum coniungi velimus, nihil praetermissuri, quo ingenti ausu omni hostium conatui obviam iremus.

Cum autem aversio hoc tanti momenti sit, ut in toto prope imperio Romano nullus alius hostilis exercitus praeterquam Tyllii comitis remanserit, omnibus considerandum relinquimus, nos officio nostro praemissisque hac in parte cumulate satisfecisse, neque quicquam superesse, quod desiderari a nobis hac in re merito a quoquam possit. Et quoniam nos certa semper spe ducti, christianissimum Regem eo pacto causam hanc promoturam arbitrati sumus, ut re ipsa singularis eius affectus cum insigni laude coram orbe toto maxime conspicuus reddi possit aequum est, ut D. V^{ra} etiam Ill^{ris} et mag^{ca} rem eam hoc pacto promovendam velit, quo non inanem eius hac in re operam fuisse palam deprehendamus. Cum praecipuus belli neruus in pecunia consistat tantique exercitus sustentatio maximos sumptus quotidie requirat; hocque dissimulare haud possimus, nos hactenus etiam non parum admirationis cepisse, quod nihil ab ea hac de re acceperimus, tantoque silentio promissa nomine regis christianissimi pecunia involuta sit, ut ne mentio etiam eius rei fieret. Ut igitur nos de ea repraesentanda quamprimum certiores reddendos velit, sicuti eam benigne hortamur, ita etiam maxime confidimus Regi christianissimo eo pacto huius rei promotionem cordi esse, ut nos, qui propiores periculo sumus, haud desertos ab eo agnoscemus. Cui de coetero omnem incolumitatem rerumque successus optatos comprecamur. Datum in castris nostris ad arcem Szedsin positis die 8. Octobris 1626.

D. V^{rae}

benevolus
Gabriel.

4. 1628. október 15.

Bethlen Gábor Césynek.

Gabriel dei gratia sacri Romani imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae d[nus.] siculorum comes ac Oppoliae Ratiboriaeque dux.

Ill[is] et Mag[ce] nobis benevole.

Ex Regni nostri Transylvaniae diuturna iam consuetudine, et cum fulgida Porta ottomanica observati foederis requisito, legationem cum aniversario honorario nostro, ad Imperatorem euis Potentissimum instituendam continuare volentes, eam ad praesens provinciam fideli nobis dilecto generoso Michaeli Tholdalaghi de Ercse, sedis siculicalis Marus judici, committendam esse duximus. Certam itaque hanc Ill[ris] D[n s] V[rae] conveniendi occasionem intermittere noluimus, quin ipsam medio eiusdem legati nostri inviseremus, valetudini suae, si optata foret, congratularemur, sin minus, compateremus etiam, foelicitatem et prosperos rerum successus eidem cum firma valetudinis usura divinitus comprecati. Nonnulla etiam D[ni] V[rae] oretenus referenda eidem legato nostro in mandatis dedimus, cuius verbis circa negotia nomine nostro proponenda ut fidem plenam adhibeat, benigne ab eodem requirimus, propensum in omnibus rebus, voluntatem erga se nostram et benignitatem principalem eidem semper certam esse volentes. Datum in civitate nostra Alba Julia die 15. mensis Octobris anno d[ni] 1628.

benevolus amicus
Gabriel.

5. 1629. september 20.

Bethlen Gábor Harleynek.

Gabriel dei gratia sacri Romani Imperii et Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, siculorum comes, ac Oppuliae Ratiboriaeque dux etc.

Illustris comes, amice noster benevole.

Licet nullas jam pridem ab Eadem literas acceperimus, tamen memores pristini erga Eam studii nostri, praetermittendum haudquaquam putavimus, quin hac occasione hasce ad Eandem daremus, benignique affectus nostri voluntatem Eidem testatam redderemus. Cum autem fama ad nos perlata fuisset ratione adventus in aulam Ottomanicam gallorum quorundam, uti Marchionis Ysidei et Jacobi Rousselli, qui ex ditionibus nostris eo proficisci voluere, sinistram aliquam opinionem ab Eadem conceptam fuisse, satis mirari eo nomine nequaquam potuimus, cum eos nullius plane erga Christianissimum Regem facti conscios,

nihil etiam hic aliud egisse haud ignoraremus, quam ut tuto iis auxilioque et benignitate nostra fretis Constantinopolim ire liceret, unde peragrandi orbis studio in Moschoviam, atque inde ad serenissimum Sveciae Regem incolumes penetrare aliasque regiones perlustrare possent. Hoc eorum institutum cum laudabile nostris visum fuerit, alienum a persona humanitateque nostra illud esse comperiebamus, si vel in conspectum nostrum, vel saltem aliqua benignitate non culti fuisset. Quod cum viatico curruque Eisdem liberaliter et benigne praebito factum a nobis fuisset, ut Constantinopolim proficisci incolumes possint, ibi Legatis etiam Moschoviticis commendati, iter, uti accepimus, una cum Eisdem suscipiendum duxere — non est igitur, ut quidquid de praeclara erga Christianissimum Regem voluntate nostra vel Eidem vel cuipiam alii suspicari liceat, cum nunquam aliud, quam singularis affectus benemerendique erga Eam studium nobis in mentem etiam venerit, quin potius talem ejus observantia benevolentiaque erga nos saepius testata rationem habeamus, ut matti ejus multum tribuendum, insignisque studii nostri argumenta quavis occasione promptissima animi voluntate deferenda enixe cupiamus. Quae uti palam aperteque omnibus testari cupimus, ita omnis favoris nostri signa Illustri D. V. cumulate deferimus, secundissimosque rerum omnium ad vota successus comprecamus.

Datum in arce nostra Varadiensi, die 20. Septembris anno dni 1629.

Dni V. illustris

benevolus amicus
Gabriel, m. p.

Külczím: **Illustri Philippo de Harley, comiti de Caesi, christianissimi Regis Galliarum in Porta Ottomanica oratori continuo, amico nostro benevolo.**

6. 1631. junius 18.

Rákóczi Césynek.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et siculorum comes.

Illustrissime D^e^ comes nobis observandissime.

Allatae sunt nobis literae Ill^mae^ Dominationis Vestrae ad nos prima die praesentis mensis datae una cum in fulgidissima Porta othomanica existentis continui oratoris nostri literarum fasciculo, quarum continentias intelleximus; in quibus gratum nobis erat, quod illuss^ma^ D^nao^ V^ra^ nos literis suis salutare, officiose congratulari et fausta quaeque praecari non intermiserit. Verum, quod celsissimam Portam ottomanicam de statu cum

caesarea ac regia maiestate initae pacis (non) tarditati nostrae, sed partim valetudinis n^rae^ imbecillitati adscribendum, partim quia in exterioribus ditionis nostrae partibus gravissimorum negotiorum componendi difficultate morati, in sedes nostras tardius, quam optabamus, fuerimus reversi; accessit etiam ex fulgidissima Porta ad nos expediti mag^ci^ Kapucsi Passa ablegati repentinus adventus, quem debito et pro tanta functione condigno . . . excipere satagentes expeditio literarum nostrarum ad celsissimam Portam in tam usque diem prorogari debui. Eandem autem variis difficultatibus et oberrantibus laboribus exultati praetermittere noluimus, quin praesentium exhibitorem fidelem nostrum generosum Petrum Gavai eo expedieremus, ex quo Illma D^no^ Vest^ra^ simul etiam ex continue ibidem residente oratore n^ro^ tam de praesenti rerum nostrarum, quam etiam inita cum Caesarea regiaque Majesta^te^ pacis statu abunde cognoscere poterit. Caeterum Ill^mam^ D^nem^ Vestram confidentissimi rogatam esse volumus, si in quibusdam negotiis nostris benevolentia eiusdem legati nostri indigerint, pro viribus adesse meminerit, neque gravetur, quod nobis gratum erit et condigna officiorum genera relaturi sumus. Quod reliquum, et illustrissimam dominationem Vestram in diuturna et quam felicissima valetudinis integritate conservatam iri exoptamus.

Datum in civitate n^ra^ Alba Julia, die 18. mensis Junii anno 1631.

Ill^mae^ Dominationis Vestrae

benevolus
Georgius Rakoci, m. p.

7. 1635. september 29.

Rákóczi Césynek.

Illustrissime domine nobis benevole.

Proficiscentur ad fulgidam Potentissimi Turcarum imperatoris Portam generosi fideles nobis dilecti, Paulus Nagy de Deva, districtuum Caransebesien. et Lugosien. banus et peditum n^rorum^ praetorianorum capitaneus noster, et Petrus Szenas de Baliogh vicecomes comitatus Biharien. et tabulae nostrae judiciariae assessor statuum et ordinum regni legati, annuam regni huius pensionem deportantes. Quamquam Imperator ipse nunc bello occupatus Persico Constantinopoli absit, morem tamen antiquum secuti, quod illis ex pacto vetusto debetur, praestandum voluimus. Hac eadem occasione Illustrissimam etiam D^nem^ V^ram^ hisce nostris amice visitandam benevoleque salutandam, simulque eidem singularem animi nostri affectum, quavis

occasione resurgendum, insinuandum esse duximus. Erunt quaedam nobis etiam negotia, praesenti legatione in ipsa porta peragenda, quae dum praedicti legati urgent, accidet fortasse quippiam eius modi, quod operam et studium D^nis V^rae Illus^mae desiderabit. Itaque D^nem V^ram Ill^mam amice petitam velimus, quatenus occasione aliqua accidentium requisita per nostros legatos, velit eisdem amici benevolique animi officium praestare, id quod nos etiam vicissim in similibus accidentibus pari benevoli animi affectione prosecuturi sumus, ac in reliquo D^nem V^ram Illustrissimam diu et feliciter valere exoptamus. Datum in civitate n^ra Alba Julia, die 29. Septembris anno MDCXXXV.

Illustrissimae D^nis Vestrae

benevolus
G. Rakoci, m. p.

8. 1639. julius 22.

Rákóczi Césynek.

Illustrissime domine amice nobis observande.

Legatos nostros generosos Michaelem Tholdalaghi, consiliarium nostrum, sediumque siculicalium Marus et Vdvarhelii supremum capitaneum, et Stephanum Keoreossi fideles syncere nobis dilectos, ad excelsam Portam Ottomanicam potentissimum imperatorem salutatum dimittendo, praetermittere noluimus, quin hac eadem occasione etiam D^nem V^ram Ill^mam literis n^ris peramice visitaremus, quibus ut fausto, atque foelici momento ad eandem pervenire contingat, divinitus exoptamus. Si qua in re opera et auxilio Ill^mae D^nis V^rae opus fuerit, speramus contestata erga nos synceri affectus sui propensitati nullo unquam tempore defuturam, id quod nos etiam singulari animi n^ri affectu lubens recogncituri sumus. In reliquo Ill^mae D^nis V^rae firmam valetudinem, et optatissima quaeque comprecamur. Datum in civitate n^rae Alba Julia, die 22. Julii anno 1639.

Ill^mae D^nis V^rae

amicus benevolus
G. Rakoci, m. p.

P. S. Proximis hisce diebus quoque feceramus certiorem D. V^ram Ill^mam nos medio certorum fidelium nostrorum Potentissimum imperatorem visitaturos; jam itaque hac occasione generosos Michaelem Tholdalaghi et Stephanum Keoreosi fideles nostros dilectos istius negotii causa ad excelsam Portam expediendos duximus, per quos Ill^mam quoque D. Vestram invisere volentes, de omnibus et quibuslibet negotiis cum iisdem consultare et communicanda ipsis concredere poterit.

9. 1639. december 22.

Rákóczi Césynek.

Illustrissime D^{ne} amice nobis observande.

Recepimus literas D^{nis} V^{rae} Ill^{mae}, quibus intimat nobis, novum in sui locum oratorem in portam otthomanicam a Christianissimo rege esse submissum, ideoque jam abinde discessum D^{nem} V^{ram} Ill^{mam} parare. Agit porro gratias pro demonstratis erga se benevolentiae nostrae argumentis. Nos quidem D^{nem} V^{ram} Ill^{mam} ab eo toto tempore, quo Dei gratia principem in hoc regno agimus, omni favore prosequi parati fuimus, et quoties se occasio praebuit, prosecuti etiam sumus. Deinceps etiam eius memoriam, ubicunque egerit, retinebimus, quando et ipsa sua nobis studia, ubicumque locorum futura fit, contestanda promittat. Non alienum ab officio D^{nis} V^{rae} Ill^{mae} fuerit, si successorem suum, antequam Constantinopoli vela det in altum, de negotiis etiam publicum commodum concernentibus plenissime informavit. In reliquo erga D^{nem} V^{ram} Ill^{mam} etiam apud suos agentem studia nostra constabunt. Cui ad suos felicissimum reditum ex animo precamur. Datum in civitate nostra Colosvar, die 22. mensis Decembris anno domini 1639.

Ill^{mae} D^{nis} V^{rae}

amicus benevolus
G. Rakoci, m. p.

Közli: Bopp Ágost.

II.

A drezdai kir. állomlevéltárból.

I. Rákóczy György 1633-ban — épen az eperjesi alkudozások idejében — kisérletet tett a protestáns hatalmakkal szövetségre lépni. Oxenstiernának 1633. ápr. 17-én Rákóczyhoz intézett rejtelmes levelét ismerjük: »Okirattár Strassburg Pál követsége történetéhez«; az alább következő levelek a megkezdett tárgyalás folytatását adják.

1. 1633. september 5.

Rákóczy megbizó levele Szentpáli számára.

Serenissime domine elector.

Misimus ad Serenitatem Vestram aulae nostrae familiarem, praesentium exhibitorem,[1]) qui ut eandem statu rebusque

[1]) A megbizott Szentpáli István volt. Lásd: Levelek és Okiratok I. Rákóczy György keleti összeköttetései történetéhez 126. 127. l.

florentem videat, animitus comprecamur. Et quia ipsi nonnulla oretenus referenda credidimus, ut verbis ejus Celsitudo Vestra fidem integram adhibeat cupimus. Serenitati Vestrae de relinquo vitam foelicem et prosperos rerum successus exoptamus. Datum Alba Julia, die 5. Septembris anno domini 1633.

Serenitatis Vestrae

benevolus amicus ad officia paratus
G. Rakocy, m. p.

2. 1633. o c t ó b e r.

Szentpáli elöterjesztése.

Serenissime et potentissime princeps domine domine clementissime.

1. propositio. Dominus meus gratiosissimus ab Illustrissimo Comite Domino Turn unas literas assecuratorias recepit, quae assecuratio suae celsitudini praeter omnem suam spem non videtur esse sufficiens et plenaria ex his rationibus:

1. Nam ex quo cum Serenitatibus Vestris unitis nimirum dominis principibus de pia et sancta moderna belli gerandi ratione, per magnificum Dominum Strasburgerum sua celsitudo caepit tractare, nunquam vel in mente habuit, quod saltem cum regno Bohemiae et ejus annexis provinciis (quae nunc sub armis sunt, et uti etiam in jam dicta assecuratione scriptum erat) poneret suam confoederationem, sed cum omnibus confoederationis sociis.

2. Quod postulatum Suae Celsitudinis punctatim et verbotenus non est positum in assecuratione.

3. Neque bona fide christiana mediante scripta est assecuratio.

4. Deinde quod Serenitas Vestra cum Serenissimo Domino electore Brandenburgensi etc. et Illustrissimo Domino Comite Alexio Oxonsterna etc. non subscripserunt eandem assecurationem.

Unde cum admiratione Sua Celsitudo colligit, quod quamvis jam a multis mensibus declaraverit se, cum Serenitatibus Vestris paratum esse et vivere et mori, tamen eidem Suae Celsitudini immediate et ad votum nihil est resolutum, fortassis Serenitates Vestrae noluerunt Suam Celsitudinem in unionem recipere, neque servitio ejus uti.

2. propositio. Ut ut tandem ista sint ante reditum ab Illustrissimo Domino Comite a Turn etc. Suae Celsitudinis conservatoris, intervenerunt tales casus, qui Suae Celsitudini non exiguam curam facesserunt:

1. Nam unus nobilis Transilvanus ex regnicolis cum suis complicibus aufugerunt in Turciam volentes aemulari cum Sua Celsitudine, praecipue contra principatum.

2. Quod Sua Celsitudo in porta ottomanica instituerat quatuor postulata: 1. ut cum consensu ejusdem portae liceat Suae Celsitudini contra romanorum imperatorem belligerare. 2. Quod si Sua Celsitudo infortunium aliquod incurrerit, tandem porta ottomanica sufficienti adsit auxilio. 3. Quod illos fugas sive proditores hungaros ad manus Suae Celsitudinis porta remittat. 4. Quod porta ottomanica legatum unum tractandae pacis causa ad romanorum imperatorem non expediat.

His tamen non curatis Sua Celsitudo promissis suis satisfecisset, modo assecuratio ad votum Suae Celsitudinis hactenus missa fuisset, sed cum neque Serenitatum Vestrarum assecurationem habeat, neque ex porta ottomanica quidquam Suae Celsitudini responsum sit, neque vero tractatum Eperjesiensem cum imperatore, jam a multis mensibus habitum, amplius in suspenso tenere non potuisset, necesse fuit, ut cum caesare pacem ineat, tali tamen a Sua Celsitudine interposita conditione, quod imperator suum diploma ad duos menses mittat.

Interea temporis Sua Celsitudo modis omnibus allaborabit, quod res suas ac alia omnia, quae possent esse obstacula, in porta ottomanica bene peragat et componat.

3. propositio. De his igitur Sua Celsitudo Serenitatem Vestram volens certam reddere, requirit diligenter, quod juxta assecurationem literalem Illustrissimi Domini Comitis a Turn etc. ad votum Suae Celsitudinis et sub subscriptionibus Serenitatis Vestrae, nec non Serenissimi Domini Electoris Brandenburgensis ac etiam Illustrissimi Domini Comitis Alexii Oxonsterna etc., deinde Illustrissimi Domini Comitis a Turn Serenitas Vestra citius et mature mittat assecurationem. Tandem Sua Celsitudo omnem suam industriam in id convertet, quod sine laesione suae conscientiae imperatoris diploma non accipiat, sed penitus rejiciat, et una cum unitis Serenitatibus Vestris imperatori satisfaciendo, toti christianitati, in quatuor circulis germanicis existenti, inserviat, unaque vivat et moriatur.

4. propositio. Quod si autem dominus meus gratiosissimus nullum penitus ob portae ottomanicae perversam inconstantiam et laevitatem aut aliam causam inevitabilem haberet modum imperatoris diploma rejiciendi, nihil adversus Suam Celsitudinem habeant Vestrae Serenitates molesti, nam alioquin Sua Celsitudo Serenitates Vestras in hoc assecurabit, quod ex ditione transilvanica in rationem imperatoris nulli milites conscribuntur, neque movebuntur: imo in proximis etiam caesaris ditionibus, quantum absque laesione conscientiae Suae Celsitudinis fieri

poterit, viresque Suae Celsitudinis permittent, omnem dabit operam, ne illinc etiam contra Serenitates Vestras arma moveantur, modo Serenitas Vestra etiam eandem Suam Celsitudinem assecuret, quod si in praesenti vel in futuro Suae Celsitudinis liberos aut conjugem caesar aut alii ejus successores turbare aut in bonis damnificare niterentur, status unitorum eosdem defendet et proteget. Reliqua viva voce addenda sunt. Si etiam necesse foret, paria literarum Illustrissimi Domini Comitis a Turn etc., quibus mediantibus de fienda et transmittenda assecuratione dominum meum gratiosissimum certum reddidit, sum praesentaturus, ob cujus fiducia ad Serenitatem Vestram me expedire velint.

3. k. n.

Rákóczy kívánságai.

Postulata Serenissimi Principis Transilvaniae etc. Domini mei clementissimi in punctis posita.

1. Omnes confoederationis socii juramento securos nos reddant et certiores, quod nulla unquam in necessitate aut angustia nos deserent, sed quandocunque res ita postulaverit, sine mora et tempestive auxiliabuntur et suppetias nobis contra omnes impetitores et hostilitates undecunque oriundas ferent ac pro servitiis officioque ipsis exhibendis, post decessum etiam nostrum conjugem et liberos cum omnibus ipsorum bonis tuebuntur et protegent, nec a quoquam illis damna et detrimentum inferri patientur aut permittent. Et si quando pacis ineundi tractatus institueretur, in eo etiam honorifice et utiliter ab ipsis includemur ac comprehendemur, quin praeter scitum et praesertim cum jactura et detrimento nostro pacem non inibunt.

2. Usque quo bellum continuabitur, suis sumptibus intertenеant penes nos 6000 pedites et 2000 equites cataphractos, qui a nobis eo converti possint, quo res nostrae requirent, ita ut si qui ex eorum numero desiderati aliquando fuerint, alios in locum illorum substituant et praescriptum numerum plenum nobis conservent.

3. Quod regnum Hungariae cum omnibus provinciis ad se pertinentibus in integrum nostrum sit, ut si partem etiam aliquam in deditionem acciperent vel occuparent, tamen eam nobis tradere et assignare sint obligati.

4. Dum in armis perseverandum erit, bellumque durabit, angariatim quinquagena florenorum millia citra omnem procrastinationem nobis numerare astringantur, quod pro prima angaria statim praestabunt, quamprimum exercitus nostri ad limites Silesiae pervenerint, in omnes angarias praeter moram et defectum persolvent.

5. In fines et ad limites Hungariae expediant tantum copiarum ad diem quempiam certum, quibus noster exercitus conjungatur, qui eo possit converti ab ipsis etiam, quo necessitas expetiverit, ad idemque tempus 6000 pedites et 2000 equites dimittent, quo etiam nos tot expediemus manus militares, ex quibus aliqui cum cohortibus germanicis ad nos mitten dis reverti et redire possint, ac ad ipsos etiam sufficientes abeant.

6. Si etiam bellum componi contingeret, adstringent nihilominus se ipsos, quod si qui aliquando nostram cum ipsis societatem et consensum ulcisci in nobis vel in haeredibus nostris vellent aut pro ea vindictam de nobis et haeredibus nostris sumere, in eo etiam casu nos adjuvare et defendere teneantur.

7. Quod si autem bellum pacificatione interveniente finiri et condescendere oporteret, non pejus tamen cum imperatore pacem inibunt, quam septem comitatus in Hungaria, quos gloria accordationis princeps Gabriel praedecessor noster tenuit, nobis etiam vita nostra durante concedet et assignabit, cum omnibus iis arcibus, fortaliciis, comitatibus, oppidis et omni eo jure, quo per praedecessorem nostrum modo nominatum principem possessi fuerunt.

4. k. n.

Gróf Turn válasza.

Illustrissimi Domini Comitis a Turn etc. ad domini mei clementissimi postulatum resolutio.

In eo vero Suam Celsitatem securam reddo, illa quinquaginta millia florenorum secundum computationem, uti transactum est, singulis trimestribus juste persoluta iri, locus solutionis ad voluntatem et beneplacitum Suae Celsitatis Venetiae, Hamburgum aut Gedanum assignentur.

Sua Celsitas sapienter et caute ac circumspecte agit desiderando, ut uterque elector et Saxo et Brandenburgicus confoederationi subscribant, temere equidem tanquam septem viros serenissimus binos illos potestate haberem, fidem interponere non possum, sed in propatulo est, et ratio dictitat, ubi status romani imperii Suae Celsitatis zelum et affectum erga causam evangelicam persenserint, et diversionem per auxiliarios manus factam reipsa perceperint, non solum serenissimos praedictos electores, sed universum romanum imperium, in quo sveticum regnum firmum pedem fixit, in optima et stabili forma, quin imo Galliam ipsam, Britanniam magnam, Belgiique ordines potentissimae confoederationi assecuros et lubentissime nomina sua daturos. Celsitas Sua Deo, ut christianum et heroicum principem decet, confidet.

5. 1633. octóber 10.

A szász választó válasza.

Resolutio electoralis Saxonica pro principis Transylvaniae ablegato.

Serenissimus Illustrissimusque princeps ac dominus dominus Johannes Georgius, dux Saxoniae, Juliae, Cliviae et Montium, sacri romani imperii archimarschallus et elector, landgravius Thuringiae, marchio Misniae, burggravius Magdeburgensis, comes Marchiae et Ravensbergae, dominus in Ravenstein, audivit coram et perlegit, quae per Illustrissimi principis ac domini, domini Georgii Rakocy, Transylvaniae principis, partium Hungariae domini et siculorum comitis, ablegatum aulae suae familiarem, post praesentatas credentionales, praemissamque salutationem amicam, et oblata officia cum voto conjuncta, circa causae merita, scripto exhibito, ad quod ipsemet ablegatus se in dicendo retulit, comprehensa ratione cujusdam confoederationis et subscriptionis quorundam articulorum eo pertinentium, et assecurationem complectentium, fuerint proposita.

Nunc quemadmodum Serenissimus dominus elector pro salutatione illa honorifica oblatisque officiis non minus, ac pro voto annexo gratias Celsitudini ipsius agit singulares: ita vicissim plurima eam salute impertit, et praeter amoris, benevolentiae ac officiorum oblationem eidem prosperos rerum successus et felicitatis incrementa optat et comprecatur.

Rem ipsam quod attinet, plane fugit Serenitatem electoralem, quid in hac ipsa causa, apud Celsitudinem illius, regis et regni Svecici residens, Dominus Strasburgerus negotiatus sit, quidque Dominus comes a Thurn cum Celsitudine illius tractavit, si quidem omnia illa, ut liquet, mandato regiae Serenitatis et coronae Sveciae gesta atque actitata putantur, et proinde electoralis Serenitas non dubitet, dominum ablegatum Serenitatis regiae et coronae Sveciae cancellario domino Axelio Oxenstirn, quae porro ipsi necessaria videbuntur, juxta instructionem suam, expositurum esse.

Caeteroquin probe Serenitas electoralis meminit, quid Celsitudo sua anno superiori per mandatarios quaesierit. Verum qui nunc propositi et in scriptis exhibiti sunt articuli, eos plane supra modum arduos et difficiles, lateque patentes, necnon summe considerabiles, ac ita comparatos Serenissimus dominus elector judicat, ut altius ac pressius expensi maturam et accuratam deliberationem, cum provinciarum suarum ordinibus omnimodo requirant. Et quandoquidem Serenitas sua electoralis animadvertit id negotii dominus ablegato datum esse, ut de perdifficili hac, adeoque omni pondere graviori causa, ad Serenissi-

mum dominum electorem Brandeburgicum et regiae Serenitatis ac coronae Sveciae dn. cancellarium referat, qui porro rem omnem, dubio procul, cum sua electorali Serenitate communicare non intermittent, haud immerito Serenissimus dominus elector communicationem illam ante omnia expectat. Quo praevia Serenitas sua eum ad modum, erga Celsitudinem illius, se declarabit et resolvet, in quantum id, per conscientiam suam, ad universum populum christianum, et salva atque illaesa juris jurandi sacro romano imperio praestiti religione, per leges item fundamentales, et salutem dignitatemque imperii publicam, necnon per fortissimorum suorum praedecessorum, gloriosae recordationis, laudatissima exempla, quae intueri par est, facere licebit.

In reliquo persuasum sibi habet electoralis Serenitas Celsissimum principem erga se in bona sua adfectione et voluntatis propensione constanter perseveraturum esse.

Id quod Serenissimus dominus elector Illustrissimi principis ablegato ad suam propositionem et puncta seorsim exhibita, respondendum duxit. Cui gratiam suam electoralem clementissime defert. Dresdae ad 10. d. Octobris anno Christi 1633.

Közli: SZABÓ GYULA.

PODOLIN TÖRTÉNETE ÉS OKMÁNYAI.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

A magas Tátra vadregényes mengusfalvi völgyében a Poprád tó csendes, tiszta tüköre 1525 m. magasságban terűl el. Déli partján egy kis patakocska veszi eredetét, mely a Poprád folyóvá növi ki magát és másfélnapi, először keleti, azután éjszaki folyása közben, a déli Tátra patakait felvevén, a Dunajeczbe szakad. A Poprád folyó völgyét a legrégibb idők óta tekintélyes vársor koszorúzta. E várak elseje *Lautschburg* névvel Szepes- és Liptómegye határán emelkedett, ott, hol a Poprád folyó a magas hegység zuhatagait elhagyván, a völgyben nyugodtabb folyást vesz. Másfél órányira Poprád város közelében egy másik vár *Schlösschen* név alatt volt ismeretes és már a XIII. század okmányaiban említtetik. Poprádról 1½ órányira haladva, *Késmárkot* érjük, hol még most is hirdetik a várromok a Tökölyiek egykori hatalmát és dicsőségét. Közel a késmárki várhoz *Nagy-Eőr* erődített helyről már 1256-ban IV. Béla egyik okmányában tétetik említés. Nagy-Eőrtől 3 órányira *Lubló* vár emelkedik. [1])

E vársort a Poprád völgyében a már Sárosban emelkedő *Palocsa* vára fejezi be, mely a palocsai Horváth család törzsvára volt.

E várak sora a Poprád völgyében hiányos volna, ha nem emlékeznénk meg *Podolin* erődített városról, mely Nagy-Eőr és Lublóvár között fekszik.

1. *Podolin keletkezése és fejlődése.*

Podolin bizonyosan a tatárok pusztítása, tehát 1241. előtt keletkezett, egy időben a többi szepesi szász városokkal, II. Gejza uralkodása (1141—1161) után. A tatárok betörése idején Boleslav, Krakó herczege, mint IV. Béla Kunegunda leányának férje birta Podolint. O a pusztító ellenségnek ellen nem állván, apósához IV. Bélához menekült. Miután azonban arról győződött meg,

[1]) Ennek történetét a Századok 1886-iki évfolyam II. füzetében előadtuk.

hogy Lengyelországban nagyobb biztonságban van, nejével együtt Csorsztin szikla várába menekült, melynek romjai a Dunajecz balpartján, a magyar nedeczi vár átellenében, még most is láthatók. Félórával tovább haladva a Dunajeczen, a lengyel fürdőhely Szczawnicza felé, a tajtékzó hullámokból kiemelkedő sziklákon, a zöld fenyvesek között egy másik vár romjai magaslanak ki, mely szintén Boleslav és Kunegunda menedékhelye volt.

A házaspár megmenekült ugyan, de birtokuk Podolin romba dőlt. 1244-ben Bolesláv ez elpusztitott birtokát bizonyos Henrik soltésznak [1]) adományozta és pedig a következő feltételek alatt: Henrik öröködési joggal átveszi a podolini birtokot minden hozzátartozó erdőkkel, hegyek- és földekkel a Popród folyó mind két partján, minden haszon élvezettel, a magdeburgi joggal és törvénynyel, melylyel a polgárok Krakóban és Sandomirban élnek. Henrik teljes szabadságot élvez a malomipar, sörfőzés, halászat, vadászat és adókivetés tekintetében. Mindezekért fizet évenkint sz. Márton napján nyolcz scotust [2]) a szokásos ezüstből, mely tartozást azonban Boleslav, tekintve a birtok elpusztulását, élete fogytáig elenged. [3])

Miután azonban ezen fontos okmány 1285-ben a templomnak a tatárok által történt felgyújtása következtében [4]) a lángok martalékává lett, Henrik Kunegunda, most már Boleslav özvegye, előtt megjelenvén, kiváltságainak megerősítését kérte. És ő Podolin birtokában 1289-ben nemcsak megerősíttetett, hanem jogai még ki is terjesztettek. A kik Podolinban letelepednek és az erdők kiirtásában részt vesznek, tiz évig semmi adót nem fizetnek. Henrik még gyilkosság, lopás, erőszakoskodás és hamis pénz eseteiben is itélend. A birság 2 része Kunegundát, harmadik része pedig Henrik soltészt illeti. És mivel Kunegunda akkor Krakóban székelt, egyserszmind megengedte, hogy Henrik árúczikkei úrnője birtokain Krakóig minden adótól és vámtól mentesek legyenek. [5])

---

[1]) Scultetus, Schuldheisz származik e német szavakból: Schuld heiszen, vagy heischen, ki egyrészről az úri adót szedte, más részről a maga szükségére is járó részleteket hajtotta be, de azon kivül birói tisztet és hatalmat is viselt és birságot vetett ki.

[2]) A scotus 5 tuczatot vagyis 60 darabot számlált. 6 scotus tett 1 fertót = 1/4 markát, 1 scotus 6 prágai garast, 1 marka arany Magyarországon 72, egy marka ezüst 1—4 ft.

[3]) Bárdossy: Supplementa Analectorum terrae Scepusiensis Pars I. Saeculum XIII., p. 311.

[4]) A tatárok kiüzésével ez évben Rycolphus szepesi gróf bízatott meg.

[5]) Podolini levéltár és Bárdossy, Suppl. . . . . . p. 305.

1288-ban Boleslav özvegye Kunegunda, boldogúlt férjének emlékére, Henrik soltésznak és örököseinek örök birtokúl egy erdőt engedett át, mely Podolin és Gnezda között, a Poprád folyó mentében terült el és melyért ő és örökesei minden évben 3 tiszta ezüst márkát tartoztak fizetni Kunegundának. [1])

1292-ben Wenczel, Csehország királya, Krakó, Sandomir és Morvaországnak herczege, Henrik jogait még tetemesen kibővitette. Neki és örököseinek szabad volt étekpiaczot, sütőhelyet, mészárszéket, csizmadia padokat állítani és e czélból árúkat venni és eladni. Minden más azon kivűl megalapítandó birtokától Henrik sz. Márton ünnepén 8 scotust fizetend. Minden javak hatodrészét neki és örököseinek átengedi. A kenyér és a többi áruczikkek illetékének 5 része az urat, 1 része a soltészt illeti. A bírósági itélet jövedelmének 2 része a földes úré, egy része a soltészé. A polgárok jövedelmeinek öregbítésére Podolinban árúraktár is engedélyeztetett. [2])

A miként IV. Béla az ország, úgy Henrik soltész méltán tekinthető Podolin regeneratorának, ki a pusztitás romjaiból új életet és jólétet tudott elővarázsolni.

Az 1303-ban sz. Gertrud napján kiadott okmány értelmében megint tett a podolini soltész egy fontos lépést jogainak és birtokainak öregbitésére. Ugyan is nővére, Hildegunda és férje Hening, fiaikkal együtt lemondtak Henrik javára minden jogukról Podolint és a szomszéd Gnezdát illetőleg; e helyett a szomszéd Russbach örökségében engedélyezett neki Henrik egy szabad birtokot — unum mansum liberum [3]) — mind azon soltészi jogokkal, melyekkel ő Podolinban rendelkezett. A szabad gyarmaton birandnak malmot és sörfőződét. Az itéletek $^{1}/_{4}$ frton alól az ő jövedelmök lesz. $^{1}/_{4}$ frton felűli itéletekből 2 rész Henriknek átszolgáltandó, a 3-ik rész nekik marad. A gyilkolás, lopás, vérontás, erőszakoskodás, hamis pénz súlyosabb eseteiben a birság 2 része Henrik, 1 része a nevezett gyarmatosok tulajdona lesz. A 8 scotus adóból, melyet a lakosok minden mansus után tartoznak fizetni, minden hatodik denárt Hildegunda és férje kapják. Azon jóakaratból, melylyel Henrik Russbach iránt viseltetik, nem határozza meg az összeget, de szabad tetszésére bizza Russbach új gyarmat-lakosainak, mit és mennyit fognak neki háromszor évenként fizetni. Azoknak, kik a gyarmaton erdőket irtani és szántóföldekké akarnak átváltoztatni,

---

[1]) P. levéltár és Bárdossy: Suppl. . . . . p. 285. Wagner, Analecta Scepusii . . . I. 195.

[2]) Podolin levéltára és Bárdossy: Suppl. . . . . 350.

[3]) Mansus alatt oly telek értendő, mely elegendő egy gyarmatos eltartására.

15 évig minden fizetést elenged. Ezen időtartam után minden mansus után 8 scotust fizetnek. [1])

Russbach ma is fennáll mint faluhely és fürdő, különösen a lengyel starosták alatt 1412—1772, mint a lengyel aristokraczia gyűlhelye nagy szerepet játszott, mint azt későbben »magas vendégek« czím alatt látni fogjuk.

Podolin ezentúl gyakran örülhetett a királyi kegynek. Ugyan is Henrik meghalván, fia, Thilmann vette át a soltészságot Podolinban. Folyamodására minden jogai és birtokai élvezetében Károly király 1313-ban kibocsátott rendeletében megerősítette, azon biztosítással, hogy a ki Thilman jogát és birtokát megtámadni merészelné, a király haragját vonja magára. [2])

Podolin szerencsés fejlődését még fokozták a béke és az egyetértés, mely Henrik soltész uralkodó családjában mindig zavartalan volt. Arról tanuskodik egy egyezkedés is, mely 1339-ben a szepesi káptalanban a családtagok között a következő feltételek alatt köttetett: Henrik fia Tylo Lyebus nevű feleségével s János gyermekökkel irásban kikötötték magoknak, hogy ha a házasfelek egyike vagy másika meghal, az életben maradónak kötelesek az örökösök 100 vastag denárnyi márkát fizetni, az örökös azonban, ki joggal következik, a soltészság teljes élvezetében marad. [3])

Nagy jóakarója akadt Podolinnak Nagy Lajos király személyében 1342—1382. Mindjárt uralkodása kezdetén Visegrádon 1342-ben a húsvéti ünnep után nyolcz nappal felszabadítá Podolint minden idegen befolyástól és biráskodástól, a szabad királyi városok módja szerint. Szabad lesz ezentúl a város minden idegen bírótól, a lublói várnagy és a nemesek beavatkozásától. A város ezen jogait és kiváltságait Lajos király két ízben erősítette meg, és pedig 1345. és 1364-ik évben. [4])

Mily élénk összeköttetés létezett Podolin és Lengyelország között onnan, is kitetszik, hogy 1364-ban Günther podolini soltész fia, Jordán, Jakab nevű szandeczi soltészszal a szepesi káptalanban kötött szerződés szerint birtokot és jogot cserélt, úgy hogy a Podolini Jordán Szandeczre és a Szandeczi Jakab Podolinra, új soltészságába költözött.

Ha eddigelé Podolin adományok és királyi kiváltságok folytán növekedett, most már anyagilag oly erősnek érezte magát, hogy adás-vevés útján is terjeszté határait. 1391-ben szt. Miklós

---

[1]) De scultetiis per Hungariam quondam obviis commentatus est Martinus Schwartner. Budae typis regiae Hungariae MDCCCXV. p. 147.

[2]) Podolin város levéltára.

[3]) Podolin levéltára. 1 márka = 84 denár.

[4]) P. levéltára és Husz Mihály poprádi kéziratai.

napján kiváltotta magát Podolin városa a kebelében fennálló soltészságtól, mely fejlődését csak akadályozhatta.

Knol volt az utólsó podolini soltész neve, ki az érintett napon és évben a saját, anyja, nővére és veje nevében 1300 frtért adta el a városnak soltészságához tartozó minden birtokát és jogát örök időkre. [1])

1412-ben Zsigmond király által P. minden ide tartozó joggal és kiváltsággal a szabad kir. városok sorába emeltetett. Ezen évben elzálogosíttatott a város Lengyelországnak a 13 szepesi várossal, Gnezda és Lublóval együtt.

Miután gyakran megtörtént, hogy élelmezésekkel és beszállásolással terheltetett az élénk közlekedési úton fekvő város: segítségért folyamodott Ulászlóhoz, ki is 1440-ben az úr menybemenetele napján Iglón kelt leiratában fel is menté a nevezett terhektől és hangsulyozá, hogy csak a királynak a városban tartózkodása alkalmával, vagy nagy szükség és háború esetében tartozik az élelmezéssel.

Hacker bíró a tanácstagokkal együtt a város nevében 1423-ban Ágnes szűz és vértanú napján vétel útján egy másik jószág birtokába is jutott. Margit, Szaniszló és Sophia vérrokonok a legnagyobb szükségtől kényszerítve P. városának egy malmot 750 frton adnak el örök tulajdonúl. Ezen adásvevési okmány két ízben erősíttetett meg, ugyanis Krakóban 1559-ben Zsigmond Ágoston és 1560-ban márczius 20-án Varsóban III. Zsigmond által.

P. jogai és kiváltságai élvezetében néha háborgattatván, 1641-ben gróf Esterházy Miklós nádorhoz a visszaélések megszüntetéséért folyamodott. A válasz kedvező volt, védelmezvén a megtámadott város történelmi jogait.

Podolin hűséges magaviselete miatt, a magyar királyok és törvények iránt, ezután is tapasztalta, hogy jogos helyzetét elismerték és mindenkitől elismerendőnek nyilyánították: Szepesmegye 1638, Sáros 1640-ben, továbbá a királyi küldöttség, mely 1646-ban Rákóczy György erdélyi fejedelemmel kötött frigy kivitele ügyében Eperjesen ülésezett és a szepesi kamara 1663-ban.

1772-ig P. jogai és szabadalmai senkitől meg nem támadtattak. Ez évben a tizenhárom elzálogosított szepesi város Mária Therézia alatt Magyarországhoz visszacsatoltatván, külön kerületet (provinciát) képeztek, melyhez P. is csatoltatott, mit jogfosztásnak lehetett tekinteni, minthogy a város kénytelen volt mint szabad királyi város régi jogait és szabadalmait feláldozni.

P. szentesített jogainak elvesztését nem akarta tétlenűl eltűrni. 1790. évi ápril 22-ére megyei bizottságot kért magának,

---

[1]) P. levéltár.

mely a helyszinén megerősítette, hogy a város minden tekintetben a szabad királyi városok sajátságaival és jogaival bír. Ezen nézethez csatlakozott az egész Szepesmegye is 1790. évi máj. 20-án tartott gyűlésén.

Ily előzmények után a város 1790-ben augustus 7-kén kelt kérvényt intézett az országgyűléshez, melyben esedezik, hogy a lengyel és magyar királyoktól engedélyezett és szentesített jogai, melyeket, mint szabad királyi város élvezett, visszaállíttassanak és birtokai mint Alsó- és Felső-Russbach, Luczkova és Forbatz földeikkel és legelőikkel visszaadassanak. A kérvény hasztalan volt. P. 1876-ig a XVI szepesi város kerületében maradt és ez évben a községi törvény alapján, mint rendezett tanácsú város szervezkedett. Akkor már a többi szabad királyi városok elveszítették régi jogaikat és jelentőségüket. P. jelenlegi kiterjedése tesz: kertekben 6, rétekben 1061, szántóföldekben 2535, erdőben 1855, legelőben 202, összesen 5659 holdat. A legújabb időben a Görgey-féle Schőnwald nevű szép jószág is birtokába került.[1])

Eddigelé láttuk P. keletkezésénél és fejlődésénél, miképen fejlődött az egyszerű soltészságból idővel a város, hol, mint a többi kiváltságos kir. városokban, a jus gladii birtokában a bíró és tanács biráskodnak; láttuk, mikép tágúl és nagyobbodik birtokadományok és vásárlások útján, régibb jogaiból egyet más veszít és a jelenlegi községi törvény alapján folytatja fejlődését; lássuk már most a más irányt is, melyben a helyzet és szükség szavának engedve haladott.

2. P. erődítése.

Az erődítések itt majdnem egykorúak a város keletkezésével. Már az 1392-ik évben, mint létezők említtetnek abban az okmányban, melylyel Venczel a podolini soltész jogait, a mint láttuk, tetemesen öregbítette.[2]) Ott meghagyja a király Lubló és Gnezda városok összes lakóinak, hogy szükség esetében tartoznak Podolin árkai és erődítései helyreállításához segédkezet nyujtani, hogy oda minden dolgaikkal veszély idejében menekülhessenek. Igy tehát Podolin erődítéseinek azon feladata volt, mint a Lapis refugii erődített helynek, hova a szepesi szászok a tatárok pusztítása alkalmával menekűltek, és Lőcsének, mely a tatárjárás napjai után 1245-ben a tizenhárom város segítségével erődítésekkel láttatott el, hogy e városok lakóinak legyen hova az ellenség elől biztos helyre menekülni.

Már az idézett okmányból is megtudjuk, hogy a város árkokkal volt körűlvéve, melyek könnyen vizzel voltak megtölthe-

---

[1]) P. levéltára. Szepesmegye szervezete és szabályrendelete.

[2]) P. levéltára és Bárdossy: Suppl.... analect. ... 350.

tők. Az árok felett emelkedett ki a kőfal, mely a várost körülzárta. Hogy milyen más erődítései voltak Podolinnak, azt a városi számadásokból tapasztalhatjuk, sőt még a fennmaradt romokból is megtudhatjuk.

A városi körfalon volt két, erős toronynyal ellátott főkapu délfelé, hol a vár is emelkedett és éjszakfelé, 2 mellékkapu kelet és nyugat felé. A kapukba az árkok felett felvonó hidak vezettek. A falakon belől a lőrések magasában járni lehetett. A falakból bástyák és tornyok emelkedtek ki, tömlöczök is voltak benne. Hogy mily kiterjedésű lehetett egy kapu és a hozzá tartozó felvonóhid, onnan is kitetszik, hogy ezen erődítések befedésére 1666-ban 10,000 zsindely kellett. [1])

Ezen erődítésekben Podolin állandó őrcsapatot tartott és fizetett és pedig »Wybranczen« név alatt. Ezen megnevezés alkalmasint az akkori lengyel világban a lengyel wyberu = kiválasztani, kiszedni kifejezésből származik, megkülömböztetésül a drabantoktól, kik itten szintén előfordúlnak és önkéntes csapatot jelentenek. A wybranczen-féle állandó katonaságra költött p. o. a város 1659-ben 409, 1664-ben 396, 1666-ban 416, 1667-ben 426, 1668-ban 426 és azon kivül őrökre és toronyőrökre 96 frtot. A drabantokra 1666-ban 44 frt számíttatik. Ha tekintetbe veszszük, hogy a város jövedelme akkor 2—3000 frt között váltakozik, így a katonaság a városi bevétel $^1/_4$, $^1/_5$ részét vette igénybe.

Ezen Wybranczen név alatt előforduló katonaság feladata volt nemcsak az erődített helyet védeni és az ellenséggel megküzdeni, de küldöncz szolgálatot is teljesített és egyesek vagy nagyobb csapatok is majd Lengyelországba majd honunk valamely erődített helyére küldettek, mely alkalommal a menők és visszaérkezők rendesen megvendégeltettek, mint az a városi szám-

---

[1]) Arra vonatkozólag a számlai jegyzetek a következők: »1660. Zugbrücke am Ober-Thor ausbessern lassen 54 den., Gefängniss an dem Thurm reparirt 52 fl. — 1663. Am Ober-Thor ober der Zugbrücken den Thurm neu decken, deszgleichen dort die Mauer neu decken 14 fl. 67$^1/_2$ den., den dicken Thurm durchbrechen 2 fl., den dicken Thurm und die Bastei ober dem Schimko lassen von neuem aufbauen und bedecken, ist aufgegangen 30 Stück Latzen, 3000 Schindeln, 12 Bretter, 150 Sperrnagel. 500 Tatznägel, 4000 Schindelnägel, macht zusammen 33 fl. 63 den., Arbeiter 16 fl. 72 den. Im Niederthor ein Flügel 18 den. — 1664. Auf den Niederthurm-Bau Gerst verkauft 2 Thaler, 10. Maerz die eiserne Thüre zurichten auf dem dicken Thurm 1 fl. 36 den., 2. Aug. eine Rothbaum Rinc auf dem Niederthurm 3 fl., am Niederthor Mauer und Pflaster 3 fl. — 1666. Am Ober-Thor den Zugbrücken lassen machen, aufgegangen an Nagel und Blech 4 fl. 50 den.«

lákból kitűnik.[1]) Hasonló küldöncz szolgálatokra vagy kiséretűl azon veszélyes időkben más városokban p. o. Rozsnyón is használtatott a katonaság.[2])

A barátságos hatalmak katonái (gyalogosok, lovasok) előtt Podolin kapuit szivesen felnyitotta és a menőket vagy érkezőket a szükségesekkel ellátta, mi néha egy hónap alatt többször ismétlődött és a városnak sok pénzébe került. A városi számlák arról sokat tudnak beszélni.[3])

Külön puskás (Pixenmeister) is volt alkalmazva, kinek kötelességéhez tartozott a fegyverzeteket jó karban tartani és puskaporról gondoskodni, a városi számlák értelmében.[4])

A podolini erődítések ellenállhatási képességéről is találunk példát a szepesi történet lapjain. Ugyan is Saffranecz lublói helytartó 1439-ben befészkelte magát Podolin várába és innen a szepesi városokat pusztítván, csak nagy nehezen veretett ki Rozgonyi István, Pozsony és a Szepesség főispánja által.

---

[1]) »1660. Unser Wybranecz Peter Joseph Jan. aus Polen nach Hause gekommen, ihm verehrt 54 denare; unsere Wybraneczen nach Hause gekommen, ein Kuff Bier verehrt 4 fl.; 1660. 32. Juni nach Polen gegangen 2 fl; 1661. da die Wybraneczen nach Hause gekommen v. Jar fürstl. Gnaden Marschall 3 fl. 72 den.; 1661. 5. Dec. sind 3 Wybraneczen auf Muran geschickt worden, verehrt Bier, Brod 2 fl. 70 den.

[2]) Magyar kisvárosi élet 1526—1715. Mikulik Józseftől 108 l.

[3]) »1664. 8. Jän. sind 8 Huszaren von Filek bei uns gewesen, ihnen verehrt 60 denare, da man uns um einen Ritterpfenig angelangt; 1665. 7. April 7 Soldaten vom Schlotz (Lubló) ins Land 1 fl. 9 den.; 15. April ein Lieutenant mit 5 Soldaten über Nacht 3 fl. 45; 13. April 1 Lieutenant mit 100 Dragonern nach Polen 10 fl.; 2. Juni 1 Oberst mit 80 Pferden 7 fl.; 1666. 13. April 60 Soldaten u. 80 Wybraneczen von Neudorf (Igló) aufs Schlosz (Lubló) 9 fl. 93 den.; 14. Oct. Kapitaen mit 8 Dragonern über Nacht 4 fl. 16 den.; 1667. 15. Feb. Schlosz-Soldaten und Drommerschläger 1 fl. 48 den.; 20. Feb. 6 Dragoner von Breszlau kommen 2 fl. 60 den.; 24. März 6 Dragoner aus Zipsen kommen 2 fl. 60 den.; 9. April 4 Dragoner aus Zips 1 fl. 75 den.; 14. April 1 Dragoner 4 Wochen lang 11 fl. 66 den.; 15. Mai Dragoner Lieutenant mit Leuten über Nacht 9 fl.; 2. Juni 2 Soldaten 36 den.; 9. Sept. 2 Soldaten mit Briefen ins Land 16 den.; 25. Oct. Dragoner in's Land gezogen 2 fl. 48 den.« stb.

[4]) »1662. 2. Aug. Saliter gekauft zu Pulwer 6 fl. 45 den., dto Schwefel 1 fl. 18 den.; 1663. 1. Jän. hat man dem Pixenmeister, Trometer, Pauker und andern Soldaten Trinkgeld verehrt 2 fl. 72 den.; 1666. 16 Pfund Pulver; 1667. Pulver um 12 fl. 72 den.; 1668. 4. April 18 Pfund Pulver um 19 fl; 9. Mai 4 Pfund Pulver um 2 fl.; im Oct. 6 Pfund Pulver um 3 fl.; im Nov. 6 Pfund Pulver um 3 fl.« stb.

Továbbá Albert király Neszmélyben 1439-ben váratlanúl történt halála után, az országban két párt támadván, az egyik Erzsébet királynét László fiacskájával, a másik a lengyel királyt Ulászlót pártolta. Erzsébet mellett nyilatkoztak a többi között Kassa, Bártfa, Lőcse és Körmöcz. A cseh Giskra János is a szövetségesekhez állott, Eperjest meghódította és Késmárkot is szorongatta. A lengyelek Zaremba Lőrincz és Skora Miklós vezérlete alatt Késmárk segítségére siettek, melynek falai mögött Ulászló királyuk hivei harczoltak. Most a cseh csapatok felhagytak Késmárk ostromával és Podolinban állapodtak meg. Késmárk egy évvel utóbb 1441-ben a husszíták hatalmába került. Podolin erődített város parancsnoka akkor Komorowszki Miklós volt, Lubló alhelytartója — alstarostája. — A husszíták támadásainak akkor nem állhattak ellen Szepességben sem Richnó, sem a jól felszerelt és biztos hegysziklán emelkedett Szepes várra, de Podolint erődítéseivel és várával nem foglalhatták el a nevezett támadók. [1])

Kérdés, hogy meddig maradtak védképes állapotban a podolini erődítések. A szepesi erődítéseknek szereplése általában II. Rákóczi Ferencz hadakozásával 1710. után teljesen megszünik. Akkor bizonyosan P. erődítéseinek jelentősége is magától megszűnt, miután közel 500 évig ellenállott az idők viharainak. [2])

És most térjünk át a fennálló romok leírására, melyek Schücktanz Ferencz mérnök úr által megvizsgáltattak és felmérettek: 1. Az erődített vár a körfal vonalában nyugot—délnyugot felé emelkedett ki 37 ölnyi hosszúságban és 21 ölnyi szélességben. A várhoz vezető toronynyal ellátott és erődített főkapu 19 ölnyire kiállott és 7 ölnyi szélességgel birt. Az itt elhúzódó és lőrésekkel ellátott körfal magassága $9^3/_{10}$ méter. 2. A vártól és a főkapujától a keleti kapuig, melyen át az út Kis-Lomniczra vezetett, a körfal hosszusága 139 öl és magassága $10^7/_{10}$ m. 3. A keleti kaputól a körfal hossza az északi, a második főkapuhoz 162 m. Ezen északi főkapu is toronynyal volt erődítve és $9^1/_4$ m. magasságú körfalból emelkedett ki, a mostani kegyesrendűek klastroma közelében. 4. Az északi főkaputól a nyugoti kapuig a körfal hossza tett 180 ölet. 5. Ha most a nyugati kaputól a nyugat—dél-nyugati kapuhoz visszafordúlunk, akkor az ez úton elhúzódó körfal 81 ölet tesz és így sokkal rövidebb, mint a többi kapuk között elhúzódó körfalak voltak. Ebből kitetszik, hogy a nyugat – dél-nyugati és az átellenében fekvő északi kapu, mint főkapuk inkább, a keleti meg nyugati kapuk pedig gyengébben

[1]) Wagner: Anal. Scep. II. 100. Merkwürdigkeiten der kön. Freistadt Kesmark von Genersich B. I. 164.

[2]) Hradszky József: Szepesvár és környéke 81.

voltak megerősítve. Ha a kapuk között elhúzódó és felemlített kőfalak részeit összeadjuk, akkor kitűnik, hogy Podolin körfalainak hossza 562 ölet tett. Ha egyenes vonalat gondolunk a nyugat – dél-nyugati és az északi főkapu között, akkor 222, és ha a keleti és nyugati mellékkapuk között ily egyenest húzunk, akkor 121 ölet kapunk, miből megint az következtethető, hogy Podolin körfala és így az egész belváros alakja majdnem még egyszer oly hosszú, mint széles volt.

3. *Podolin hatósága.*

A keletkező községi élet élén, mint láttuk, a soltész állott és pedig a német, azaz a magdeburgi joggal felruházva, mint az Krakóban Kunegunda — Kinga — székvárosában szokásban volt. E szerint jogában állott erdőket irtani, telepítvényeseket behivni és igazgatni, úrnője és saját adójáról gondoskodni, malmot, mészárszékeket, sörfőződét felállítani és más iparágak embereit letelepíteni, továbbá étekpiaczot berendezni és így a kereskedelem első csiráit fejleszteni, valamint kisebb kihágásokban itélni és bírságot kivetni. A vadászat, halászat és madarászat szintén jogköréhez tartozott. Ez körülbelől minden más soltész jogához és kötelességéhez is tartozott. De jól mondja Schwartner, hogy Kunegundánál semmi úr nem volt bőkezűbb és szabadelvűbb a soltészek irányában.[1])

A vérontás, ölés, erőszak, lopás és a hamis pénz ügyében maga az úr itélt, de Kunegunda ezen súlyos esetek feletti bíráskodást a podolini soltészra bízta. Ezen intézkedéséből fejlődött ki későbben Podolin jus gladii joga.[2])

Igy Podolinban legeslegelőször a soltész gyakorolta a hatósági jogokat. De a fejlődő város nem tűrte soká a soltészság békóit. Láttuk, miképen 1391-ben Knol utolsó soltésztól 1300 frtért kiváltotta magát, birtokát és jogát magának elsajátítván. Most már teljesen élvezhette Nagy Lajos által 1342-ben adott szabadalmát, mely szerint nem függ többé idegen bírótól és a nemes vagy a lublói várnagy nem avatkozik már belügyeibe.[3])

Nagy lépést tett Podolin a fejlődés útján Zsigmond király alatt 1387–1437. Ő a várost a szabad királyi városok sorába emelte 1412-ben Kassán kelt rendeletével, melynek értelme következő: Miután P. város a király és a lengyel uralkodók között folyt gyakori háborúk következtében sokat tűrt és szenvedett és elszegényedett, de mindig hű volt a királyhoz és annak nagy szolgálatokat tett, azért azt a szabad királyi városok sorába

---

[1]) Schwartner Martinus: De scultetiis per Hungariam quondam obviis . . . 1835. p. 31.

[2]) P. levéltára.

[3]) U. o.

és azok minden jogai élvezetébe emeli. Ezentúl tehát P. a személyek, dolgok, kereskedelem és jószág után a király részére járó adótól felmentetik. A harminczad czíme alatt fizetendő járuléknak csakis a felére kötelezhető a város. [1])

Még ugyanazon 1412-ik év minden szentek napján Zágrábban Zsigmond már kiállítja az okmányt, melylyel a tizenhárom szepesi várost, Podolin, Lubló és Gnezda erősített helyekkel együtt a lengyel Ulászlónak zálogba adja. E megváltozott viszony Podolinra sem maradt befolyás nélkűl. Ámbár, mint már érintettük, Nagy Lajos felszabadította P.-t a lublói várnagy befolyásától; ámbár Zsigmond e várost szabad királyi városnak nyilvánította, mégis ily előzményekkel nem igen törődvén, ezentúl a lublói váron székelő lengyel helytartó P.-nal is éreztette vas kezét.

Arra nézve, mily kegyetlenűl bántak néha Lubló vár kormányzói még a városok bíráival is, csak egy esetet akarok felemlíteni [2]): 1713. évi február 11-kén a lublói várból Koczanovics Feliczián Antal kormányzótól seregbeli katonák küldettek Podolinba Geyer Pál bíróért, ki ujra idéztetett, saját házában felette nagyon megkötöztetett és a puskákkal annyira üttetett, hogy oldalbordái széttörettek. Zsarnoknak nyilvánítván őt a katonák a várba vezették, vagyis inkább minden könyörületesség nélkűl hurczolták és megkötött kezekkel és lábakkal a börtönbe — conegarda, Burgverlies — vetették. Miután a 3-ik napon már haldoklott, csak akkor vették le róla a bilincseket. Sok kérelemre utoljára kiadták őt és szekéren vitték a várból a vám felé (fél óra a vártól). Itt 2 podolini polgár nagy ijedelem között észrevette, hogy kegyes imák között meghalt a szerencsétlen. A holtat Podolinra hozták, hol a nép ezt borzadva látván, a test megvizsgáltatását követelte. Úgy találtatott, hogy a puskaütésektől bordái mind a két oldalán össze voltak törve, hogy kezein, lábain, nyakán és az egész hátán felette nagy jegyek voltak észrevehetők, hogy a szerencsétlen minden ok nélkűl öletett meg. Tisztességesen eltemettetett a podolini templomban. A fekete síremlék vörös kereszttel a következő feliratot mutatja:

Discite Rectores ex me, quid munus honoris
Profuit heu misero tumba cubile meum,
Multa tuli patiens, communi ductus amore
Pondere pro tanto mors mea triste lucrum.

Lernt ihr Stadtregenten, wass ich erhalten hab
Vors Herliche Richter Ambt, bin komm in das grab
Auch wie fill angst undt elend, wie grosse last u. Not
Hab ich austehn müssen, nun ist mein lohn der todt.

[1]) P. levéltára. Wagner: Annal. Scep. I. 211.

[2]) Az eredetit Podolin halotti könyvében az 1713. évben latin nyelven találjuk.

Különben Podolin maga állított fel magának egy törvénytáblát azokkal a határozatokkal, melyek az ítélethozásoknál mérvadók valának. [1]) A fontos tábla tartalma magyar fordításban következő:

Podolin szabad királyi város alapszabályai vagyis törvényei, melyek a fennálló kiváltságok értelmében a magyar és lengyel királyoktól megerősitve hozattak, hogy jó erkölcsökben éljünk a keresztény egyház iránti alázatossággal, hogy továbbá a katholikus hitet tiszteletben tartsuk és az egyházi, valamint világi jognak engedelmeskedjünk minden vonakodás és tartózkodás nélkűl. Azon kivűl még felemlítendő, hogy az emberi nem Ádám és Éva bűnbeesése óta szellemileg és anyagilag megrontatván, rossz élete által az isteni parancsok megvetésével nem áldást, hanem büntetést érdemelt, mint Sodoma és Gomorha, mely kénnel és tüzzel elpusztittatott. És jelenleg is a gonoszok, istentelenek és könyelműek saját érdekük és az isten megvetése által irígységökben és gyermekies tanácsukban elpusztúltak minden országban, megyében és városban és továbbá is veszendőbe menendnek a népek, ha az irgalmas isten nekik meg nem kegyelmez és ők napról napra az egyházi és világi hatóság ellen könyelműen vétkeznek. Hogy azonban a mi Podolin nevű szabad királyi városunkban a szabadalmak, az igazság és szabadság minden ellenmondás nélkűl, az egyházi és világi hatóság nagy büntetése kikerülésével, tiszteletben tartassanak, az egész közönség beleegyezésével a következő czikkek hozattak:

1. E város lakosa ne legyen hitetlen, pogány vagy eretnek, hanem éljen a kath. hitben, mint azt a keresztény egyház az isten dicsőségére vallja és tanitja, éljen a szentséggel és mindennel, mit a kath. egyház rendel.

2. Mindenki tudja, hogy az egyháznak és szolgáinak adománynyal tartozik, mit az isten és elődeink rendeltek; mindent, mi az egyházhoz tartozik, ne titkoljon el, hanem jelentsen fel.

3. A bírót, az esküdteket, az egész tanácsot, a 16 urat és a többi hivatalnokot e k. városnál szokás szerint tisztelje és minden hivataloskodásaikból eredő rágalmazást leküzdjön és jelentsen fel.

4. A városi hatóságot az elöljárósággal tisztelje, segitse, erősítse és támaszsza, és az ellen ne cselekedjék, mint azt a szabadalmak kimutatják.

5. Minden városi bajban az ő becsülete, hűsége és engedelmessége szerint mindent végezzen, mit az idő és a szerencsétlenség kiván.

6. Polgári állásában úgy viselje magát, hogy polgártársát gúnynyal és szégyennel ne sértse, az idegent vagy más valakit ne rágalmazza.

7. Az idegenek születési bizonyítványukat bírói megerősítéssel tartoznak bemutatni.

8. A város igazságszolgáltatását és szokását tapasztalt emberek után tűrje és tekintetbe vegye minden mentegetés nélkűl, a hatóság előtt tisztelettel jelenjen meg.

9. Királyi városa házában szomszédjának semmi dolgában kárára ne legyen.

10. Kereskedés, adás-vevés közben vigyázó legyen, nehogy a kir. város szabadságai megsértessenek és a város vagy valami ember kárt szenvedjen.

---

[1]) Ezen fekete fatábla még most is látható a városházán ily magyarázattal: »Diese Tafel ist bestellet vnd gemacht worden bey dem Richterampt dess E. W. Z. Herrn Georgii Glatz, bey sitzende Herrn Barth. Scholtz, Sebastian Gisch, Gregor Weintz, Georg Weintz anno 1655. 20. Jän.«

11. Mindenféle vámtól felmentve lévén, őrizkedjék minden vám fizetésétől és mutassa fel vámlevelét — Mautbrief.

12. A harminczadnál is legyen vigyázó, mit saját használatára behoz, arról nem fizet semmit, mit azonban Magyar- vagy Lengyelországba kivisz, annak csak a felét fizeti a harminczadnál, miután többel nem tartozik a szabadalmak és igazság értelmében.

13. Mindenki, ki kereskedés viszonyába bocsátkozik, vagyona és és becsülete vesztése mellett tudja meg, hogy senkit, városunk polgárain kivűl, ne részesítsen szabadságainkban, kelme, lovak vagy más jószág tárgyában.

14. Malátát csinálni, sört főzni, földmivelést és más foglalkozást űzni megengedtetik, de csak oly szokásos helyeken és házakban, hol ezen foglalkozások gyakorlása által másnak az üzelme és jövedelme nem csonkíttatik. [1])

15. Ki erőszakot szenved, azt becsülettel, jószággal és vérrel segíteni kell.

16. A szerencsétlenség idejében a polgár a várost el ne hagyja, hanem a más kegyes polgárokkal becsületét, jószágát és vérét koczkáztassa a baj leküzdésére.

17. Minden, mi e kir. városnál szokásos, sértetlenül megtartassék és figyelembe vétessék.

18. A mi az erdőben a bíró, tanács, 16 úr és a község által tiltatik és rendeltetik, pontosan megtartandó.

19. A vizet, a tiltott eseteken kivűl, mindenki szabadon használja.

Végre intendő, hogy ezek a pontok és határozatok szabadalmainkon alapulnak és mindenki által megtartandók, az engedetlenek a hatóság és az egész község által büntettetnek.

A szászok joga és szokásos eljárása mellett minden évben két bírót választottak. Az egyiket a belváros a kőfalon belűl, a másikat a külvárosi polgárok a kőfalon kivűl választották. A bíró alatt állottak, az esküdt tanács 12, és az úgynevezett Vormund vagy tribunus 16 taggal, kik a képviselőtestületet képezték. A hivatalos teendőkre, az építészetre, malomiparra, juhászatra, bormérésre stb. rendesen egy-egy tanácsnok hivatott meg. A választás után lakomák következtek, mire a város is Richterwein, bíróbor czím alatt is adakozott és pedig különkülön a bel- és külvárosi bíróborra: p. o. 1659. 14; 1660. 17; 1661. 11; 1662. 14 frtot. A külvárosi bíróborra adtak ki 1660-ban 2 frtot. Az egész község ilyenkor külön megvendégeltetett, arra költetett 1662-ben 9 frt, mely összegbe 2 hordó — Ruffe — sör kerűlt. A választás lényeges része volt a megerősítés a lublói helytartó részéről. Az ily helybenhagyás elnyerése tekintetéből a bíró az egész megválasztott testülettel Lublóvárra ment és pedig nem üres kézzel, hanem ajándékokat vitt, nemcsak a helytartónak, hanem az egész várnépnek. Az ilyen »confirmatio« 1661-ben 23 frtba kerűlt. Még 1732-ben is találunk egy példát,

---

[1]) Az u. n. kis házak a városokban ily foglalkozásokra jogositva nem valának. Lásd »Nagy- és kis házak jogviszonya Szepességen.« Weber S-től. Századok 1883.

melyből kitűnik, hogy a választás után az összes várnép Lublón megajándékoztatott. [1])

A nevezett városi hatóságon kivűl a város polgárai képezték a község törzsét. A fiatal lakos bizonyos feltételek teljesítésére köteleztetett, ha fel akart vétetni a polgárok sorába: mesterséggel és házzal kellett birnia, továbbá köteleztetett 3 évig, mint mesterlegény vándorolni, 4—6 frtnyi dijt a városi pénztárba befizetni és következő tartalmú esküt tenni:

»Esküszöm a sz. háromságra, az atya, fiu és sz. lélekre, szeplőtlen szűz Mária isten anyára és minden szentekre, hogy: 1. a legfelsőbb országuralkodáshoz egész életemen át hű leszek; 2. hogy a városi tanácsot, mint az én jogos hatóságomat tiszteletben tartom; 3. hatóságai rendeleteinek mindenben engedelmeskedendem; 4. a város jólétét előmozdítandom és kárát elhárítandom; 5. ha valamit észreveendek, mi a hatóság vagy város kárára szolgál, azt rögtön megjelentem. Mindezt követni fogom, ha csak polgári jogaimat elveszíteni nem akarom, isten engem úgy segéljen és sz. evangyelioma, Amen!«

Néha egy évben huszan is beléptek a polgárok sorába.

Minden jogoktól megfosztva voltak a munkások, kik a városban laktak. Még 1766-ban is azt határozták, hogy a munkások — die Hausgesinde — el vannak tiltva barmok tartásától, fa hozásától az erdőből és fű vágásától. [2])

Podolin szabad királyi város hatósága jus gladii joggal birván, élet és halál felett itélt. Több halálitélet maradt fenn, melyek egy külön könyvben vannak feljegyezve külön czímmel és jelvénynyel: Fekete kéz kivont karddal s ezen felirattal: »Róm. 13. Die Obrigkeit ist Gottes dienern dir zu gut, thust du aber

---

[1]) Lásd a városi számlákat. »1732. Bei der Installation dem H. Gubernator 4, seinem Lakaj 1, seinem Kammerherrn 1 fl., seinem Hajduken 10, seinem Koh 10, seinem Küchenjungen 10, der Küchenmagd 4, dem Pfeifer 12 Polturaken, — 1 Polturak = $1\frac{1}{2}$ kr. — dem Stüchmeister 1 fl. 2 P., dem Heerpancker-Ampt und dem Knaben auf dem Thurme 1 fl., dem ehrwürdigen Capellan 1 fl. 12 P., Organisten 6 P., Wachmeister 1 fl. 6 P., dem Wachmeister-Ampt 5. P., 2 Korporalen 1 fl. 3 P., der wylligen Wach 16, der ersten Schildwach 10 d., der niedersten Schildwach 2 P., den Tambouren 2 P., dem F.... Jung 1 P., auf die Arrestanten 3 P., dem H. Schlossschreiber 2 fl., seiner Frau 1 fl., seiner Köchin 4 d., seiner Magd 3 P., der Kindswärterin 2 P., dem Harbe... Weib 6 P., dem Struss 3 P., dem Schlossknecht 3 P. Item der Richter mit dem alten Richter H. Leopold Scrystin von der Installation von der Festung — Lublau — kommen und in Speiss und Trank aufgegangen 1 fl. 25 P.«

[2]) Solch Buch der königl. Fräyen Stadt Podolin .... 1763.... Vesd össze: »Nagy és kis házak jogviszonya Szepességen.« Weber Samutól. Századok 1883.

bőses, so fürcht dich, denn sie tregt das schwert in der Handt.« A második lapon e szavak olvashatók: »In diesem Process Buch werden eingeschrieben alle brich und fäle Gesetz. Im Jahr 1634. die 11. Dec. 1. Pet. 2. Obrigkeit ist gesetzt zu Rach den Uebelthätern vnd zu lob den frommen.« Itt is egy kéz kivont karddal látható.

Több itélet tartalmát idézem, melyek mind a bűntények, mind pedig a büntetések minőségét visszatükrözik. 1663. évi febr. 22-én Mihályt rajta kapták, midőn Wagner Mandzin házában fonalat lopott. Börtönbe vettetvén, bevallotta, hogy néhány kalászt levágott és zsákban hazavitt és sógorától elvitt 2 köböl rozsot zsákkal együtt. Lopott azon kivűl még zabot, ruhát boroszlói posztóból, 2 juhot és még más négy esetben szintén juhot. Az itélet így hangzott: a bűnös pellengérre állíttassék és keze levágattassék, azután lovak által meghurczoltassék és 4 részre vágassék. Sok közbenjárás után annyiban kegyelmet nyert, hogy csak felakasztották.

Bartek Nietzlewitz mint cséplő gabonát sajátított el magának és 1682. évi febr. 30-án akasztófára itéltetett, de azután 40 frtnyi birságra megkegyelmeztetett.

1684. évi febr. 10-én 8 órakor reggel Grellin Grete iszákossága és vigyázatlansága következtében tűz ütött ki, mely az egész várost elhamvasztotta, úgy, hogy az emberek alig menthették meg életöket. A bűnös elitéltetett, hogy a hóhér által megkötöztetve a pellengérre állíttatva, mint gonosztevő kikiáltassék és a városból minden időre kiűzessék. A papság és a lublói kormányzó közbenjárása folytán annyiban megkegyelmeztetett, hogy »örök időkre a városból kiűzték.«

Teilen Peitzre 1693. évi febr. 23-án a városi tanács egy éjjel elkövetett lopást bizonyított rá, minek következtében a bűnös a magdeburgi törvény értelmében halálra elitéltetett, de pénzbirságra megkegyelmeztetett, »tekintve az istent, szegény feleségét és gyermekeit«, azon hozzáadással azonban, ha még egyszer idegen jószághoz nyúl, akkor minden mentség nélkűl elvesz élete.

1697-ben január 16-án Loyko János késkovács több lopás következtében akasztófára itéltetett és különös kegyelem következtében lefejeztetett.

1714-ben julius 27-én súlyos itélet hozatott. Peloty Jakab nem félt az istentől, nem tartotta meg a tiz parancsot, lopott is és a házassági sacramentomot megvetette. Felesége iránti szeretetéről is egészen megfeledkezvén, őt terhes állapotban agyonütötte. A podolini tanács Klein Mihály bíró, Oberceau János esküdt elnöklete alatt elitélte a gyilkost a speculum saxonicum 1-ső könyve 69, és 2-ik könyve 13 és 14-ik, valamint a magdeburgi jog 82-ik pontja szerint — kézlevágatásra a pellengé-

ren, meghurczoltatásra és kerékbetörésre; a két első kínzás elengedtetett neki és csak kerékbe töretett.

1760-ban ápr. 23. Obercan Bálint mint iskolatanitó, orgonista és városi jegyző szép szerepet játszván, később kicsapongó élete következtében felakasztotta magát második napon kis leánykája megkeresztelése után. Felesége és befolyásos rokonai a tényt eltitkolván, tisztességes temetést rendeztek, már 3 napig ki is harangoztatták a halottat. De a szomszédok elárúlták a felakasztást. A városi tanács most Késmárkról elhozatta a hóhért, ez a felakasztottat két kerékkel a sz. Anna hegyre hurczolta, ott gödröt ásott, Obercan testéről levágta a fejet, a lábakat és a kezeket és a gödörben elásta, a koporsót pedig és a készüléket, melyen az ily halottat vinni szokták szétverte és elégette a gödrön.

Ezen itéletek végrehajtásánál főszerepet játszott, mint láttuk a hóhér. Podolin, mint a városi számlákból kitűnik, nem birt külön hóhérral, hanem a késmárki »mester« alkalmaztatott, és esetről esetre fizettetett az egyes halálitélet végrehajtásánál. Nemcsak kivégeztetések alkalmával jött Podolinra, de akkor is, midőn cselédeivel a várost tisztította. Az egyes esetek megfizetésén kivűl évi fizetést és lakbért is húzott P. városától. [1])

Különösen a XIII. és XIV. században keményen jártak el a fényűzés ellen. III. Edáurd parlamentje 8 törvényt bocsátott ki a franczia divat ellen. Florenzben a XIV. század elején a köztársaságban külön hivatalnok volt alkalmazva, kinek feladatához tartozott »az asszonyok fényűzését megakadályozni.« Brügge a fényűzés tekintetében leghíresebb volt. Midőn a franczia királyné ott járt, könyezve panaszkodott, »hogy 600 hölgyből álló társaságban volt, kik királyiabban voltak öltözve, mint ő maga.« [2])

---

[1]) Városi számlák: »1662. 10. Febr. den Henkersknecht Tringgeld geben mit 4 Dienern 27 denare; den 19. Juni dem Executori justitiae auss dem Kaissers Mark für die Stadtreinigung geben 5 fl. 72 d.; 1663. 2. März dem Zuchtinger v. Kaissers Mark allerlei Spesen 34 fl.; 27. Aug. ist die Execution geschehen mit dem Uibelthaeter Luca Tirbe von Oberrauschenbach, Meister v. Kaissers Mark 20 fl. Lohn, dem Uibelthaeter im Gefaengniss 3 fl. 36, den Stadtdienern 1 fl. 50, die Instrumente v. Eisen 1 fl. 60, nach der Execution der Malefic Person ist bei Gericht aufgegangen 3 fl. 60; 1665. 13. März dem Zuchtinger v. Kaissers Mark, was er die Stadt gereinigt hat 5 fl. 45, am 29. Juni dem Zuchtinger v. Kaisser-Mark Tringgeld 1 fl., 17. Aug. dem Zuchtinger sammt Gesindt allhier in Speiss u. Trank 10 fl.; 1666. 25. Juni dieser Meister v. Kaissers Mark die Stadt gereinigt 6 fl.; 1668. 13. Jän. den Kaissers Marker Zuchtinger sein Quartiergeld abgeschickt 10 fl. 49.

[2]) Lecky: Geschichte der Aufklärung II. 226.

Igy akarta Podolin is, hogy polgárai egyszerűségben éljenek és a fényűzéstől óvakodjanak; hol pedig arról győződött meg, hogy nagyobb fény és ruhapazarlás fordúl elő, ott mindjárt a legszigorúbb rendszabályokkal lépett fel. Ez történt p. o. febr. 19-én 1765-ben, midőn az egész 12 tagból álló tanács a bíróval együtt, valamint a tribunus — Vormund — a 16 népképviselővel következő határozatban állapodtak meg:[1] »A fényűzés az isten és a világ előtt útálatos és a 7 halálbűnnek az elseje, miképen a sz. írás is tanúsítja — Gal. 5. Hebr. 1. — a fényűzők az isten országába nem jönnek, hanem örökös halállal büntettetnek. Miután nálunk is az ifjuság és a fiatalabb polgárok között jelenleg nagy fényűzés uralkodik, azért is az egész tanács és képviselőtestület által a következő ruhaneműek viselése tiltatik: a fátyol, a kirakott főkötő, kivarrt vagy prémes gallér, korallok és pántlikák a nyakon, selyem vállfűző a selyem fűzőpántlikákkal együtt, selyem nyakravaló, ingek mansettákkal, sárga vagy kordoványcsizma, selyem vagy kelme szoknyák. Kik azt viselik, fizetnek a városnak évenkint 9 frtot, ha nem, akkor azokról a városi szolga fogja letépni a nevezett fényűzés tárgyait.« A jelenlegi határozat ugyanazon évben dec. 20-án még szigorúbb alakban ismételtetett.

Miután 1772-ben az elzálogosított tizenhárom szepesi város megint Magyarországhoz csatoltatott, Podolin, Gnezda és Lubló városokkal együtt, a visszakerült tizenhárom várost is ideértve, Mária Therésia által külön városi kerületté alakíttatott, mely külön új pecsétet is nyert ez alkalommal. A XVI városi kerület rendezésére a helytartó tanács Pozsonyban 1764. évi szept. 4-én alapszabályi tervezetet adott ki 28 pontban, mely az ugyanazon évben oct. 8-án tartott XVI városi kerületi gyűlésen elfogadtatott. Az 1775. évi febr. 15-én kiegészítőleg 10 pontban a minden évben foganatosítandó biróválasztás módozata határoztatott meg, melyet itt újból nem akarunk leírni, miután ez már több helyütt történt.[2]

Az 1876. évi oct. elsejével minden szepesi város és így Podolin is a XVI szepesi város kerület felfüggesztésével, Szepesmegyébe bekebeleztetett.

Azóta Podolin városa mint rendezett tanácsú város szervezkedett.

---

[1]) Podolin város levéltára.

[2]) Husz Mihály, poprádi jegyző hátrahagyott kéziratai. Vesd össze a Demkó Kálmántól megjelent választás módozatát a löcsei reáltanoda 1884. évi értesítőjében.

Weber Samu.

HERCZEG RÁKÓCZY ZSIGMOND LEVELEZÉSE.

KILENCZEDIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

CCLII. 1651. augustus 23.

Éltemig való fiúi stb. szolgálatomat stb.

Nd egészségét örömmel értem, melyet isten ő fge sokáig tartson meg, szíből kivánom. Istennek hála, én is az Nd szolgálatjára egészségben vagyok; az Nd szolgálóját is csak igen kevéssé bántotta ma az hideg, talám már, adja isten, el fogja hadni, az gyomra is nem oly gyakran fáj, hanem az teste hójagzik gyakran fel, igen nagy viszketéssel, ismét elmúlik s ismét kiüt rajta. Az baraszkot Ndnak alázatoson megszolgálja, de még nem szabad enni. Az monumentum köveivel ma indúltak meg, itt tizenhat szekérre való maradott még. Engedje isten, Ndat láthassuk örvendetes egészségben. Patakon, 23. Augusti 1651.

Ndnak alázatos engedelmes fia és szolgája míg él

Rákóczy Sigmond, m. p.

Külczím: Az mlgos Fejedelem Asszonynak Lorántffi Susánnának ő Ngának, nekem klmes Asszonyomnak, édes anyámnak adassék.

(Eredeti.)

CCLIII. 1651. augustus 23.

Illustrissime ac Celsissime Princeps.

Gratissimae Dilectionis Vestrae literae de dato 1. Augusti directe ad manus pervenere nostras, quae uti affectum Dilectionis Vestrae sincerum erga nos satis superque testantur, ita merito Dilectioni Vestrae eapropter gratias quas maximas agimus, ex animo voventes, ut Deus ter optimus maximus quam Dilectionem Vestram, quam Conjugem Ejusdem dilectissimam, quae sane ingentem Dilectioni Vestrae in se amorem Conjugalem, praetereaque omnium benevolam exhibitionem laudibus satis nobis exprimere haud potuit, brevi sanitati pristinae restituere dignetur.

Quo voto nunc finimus ac Dilectioni Vestrae stabilem nostram amicitiam ex animo spondemus et pollicemur. Dabantur Crosnae die 23. Aug. anno 1651.

Addictissima Affinis ceu Mater
Elisabetha Carlotta Electrix.

Külczím: Illmo ac Celsissimo Principi Domino Sigismundo Rákóczy.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCLIV. 1651. augustus 24.

Generose Domine nobis observande.

Istentől kegyelmednek kedves egészséget és minden jókat kévánunk. Mit írjon a regéczi udvarbíró, levelét ím in specie kegyelmednek megküldöttük; kegyelmed azért tudván mit kellessék cselekedni, parancsoljon felőle neki. Tartsa meg Isten jó egészségben kegyelmedet. Datum in arce Sáros-Patak, die 24-a Augusti 1651.

Generosae Dominationis Vestrae

benevolus
S. Rakoczy, m. p.

Külczím: Generoso Domino Andreae Klobucsicki.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCLV. 1651. aug. 25. Heidelberg.

Károly Lajos pfalzi őrgróf levele Rákóczy Zsigmondhoz, hogy Erdélyből visszatérő követei értesítették, mily nagy tisztelettel fogadta Zsigmond az ő testvérét. Köszöni a két nemes paripát s minden jóindulatát igéri.

(Ered. az orsz. ltárban.)

CCLVI. 1651. augustus 28.

Az mi bemenetelünk édes bátyám uram mikor merre legyen, semmi bizonyost nem tudok írni, kiváltképen addig, míg az én betegem meg nem gyógyúl, most nincsen úthoz való ereje, néha egy nap kétszer is leli az hideg; kdnek, asszonyom ángyomnak is ő klnek velem együtt nagy szolgálatját ajánlja. Kd édes bátyám uram nekem kész szolgájának parancsoljon. Engedje isten, ktek felől hallhassak minden örvendetes híreket. Patakon, 28. Aug. 1651.

Kdnek igaz atyjafia, szolgája míg él

Rákóczy Sigmond, m. p.

Külczím: Az mlgos erdélyi Fejedelemnek nekem édes bátyámnak adassék etc.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCLVII. 1651. september 7.

Kglmes uram fejedelmem. Az úr isten stb.

Ma 12 órakor expediáltam portai leveleket Ngodhoz; egy óra még nem vala, hogy érkezék Hajdu János uram Ngod méltóságos leveleivel, melyekből értem alázatoson, hogy küldött leveleim lassan mennek Ngod kezeihez, oka az, mert Bojthi István és Nagy Imre katona által küldöztem, kik szinte úgy mint posták nem siettek, mindazáltal elhiszem, Ngod eddig azokat is elvötte.

Az úr ő nga és oda fel való Ngodnak jóakaróinak s szolgáinak is irási fontos dolgokról vadnak, hogy Ngodnak romlására igyekezeti vadnak, nem gondolván az közönséges háborúsággal is, csak intentiójok mehetne elé, ím naponkint experiálja Ngtok; kire képest méltó az vigyázás, minden occasiókra való készenlétel és jóakaróknak nemcsak conservatiója, de ha lehet többítője is, így ez vigyázókat segíti isten is az eszközök által. Isten keze forog abban is, hogy egymással aemuláljanak; mindezekről tudom, Ngod az úrral bővebben fog tractálni és az állapatokat is veszi consideratióban.

Palatinus uramnak több jó akarati között meg kell köszönni, de bizonyos occasióval az jó affectiót eziránt is, hogy mások levelét el nem küldötte, kérni kell, magáén kivűl ezután is Ngodat afférével ne terhelje. Forgács uram micsoda dolga felől ír, palatinus uramot én nem értem kglmes uram, ha ide alá németet hoznak, nem levén arra semmi occasio, bizonyára nem deffensióra, hanem offensióra czéloznak; Pucham, Vesselény érsek, Csáki igen egy húron vadnak.

Károlyi ha felment, az mint irám Ngodnak ezelőtt, onnan intercessio jűn, ne késsék Ngod az ispánsággal, bár még Klobuciczki uramnak is propositiójokba nem írtak volna semmit, adta-e el Ngod, nem-e?

Az svecus miben jár, eddig Ngod megérthette, de ha credentiái elégségesek nincsenek, Ngod caute tractáljon vélle. Vressovecznek írni igen szükséges, midőn bizonyos mód lesz az küldésben, lám ugyanaz az vele való végezés, az portára addig újabb instructio nem mehet, míglen nem érti Ngod az svecus relatióját, ha portára megyen és Ngod leszen medium, Ngodnak hasznára leszen az is.

Az király böcsülettel írt Ngodnak kglmes uram, az mint leveléből látom.

Nem fog megcsalni opinióm kglmes uram, úgy látom Lubieniczki uram írásából is, hogy Chmelniczki nem oly sui juris valakikkel tractálni mint azelőtt.

Lónyai uram szíve állása megtetszik írásából.

Mostani bús állapotom halasztatá velem eddig kglmes uram

Radzivil instructiójának minutáját, noha arról Ngtok az úrral concludálhat legjobban, secretarius uramtól is még emberem nem érkezék. Az én betegem állapotja még csak azonban van kglmes uram, mint ma írtam alázatoson Ngodnak, ha az úr isten megkönyörűl rajta, kimenetelemre igyekezem, de úgy hiszem, addig Ngod befordúl, el nem múlatom megkeresni Ngodat. Engedje az úr isten, Ngodat láthassam kedves egészségben. 1651. 7. Septembris éjjel tíz óra után.

Ngod méltatlan szolgája

Kemény János, m. p.

(Eredetije az orsz. ltárban, Rák. ltárban.)

CCLVIII. 1651. sept. 11.

Szolgálok kdnek stb.

1. praesentis írt kd levelét vettük, asszonyunk ő nga, kd egészségét isten sokáig tartsa meg. Menyem asszonyt gyógyítsa isten, kivánjuk; orvosoltatni kellene ő klmét, s talám az aër változtatás is használna; ha az gyógyfürdő közelebb volna, az nem ártana. Mi édes öcsém uram, ha isten engedi, oly akadályunk nem lészen, 9. Octobris akarunk indúlni Désrűl, ad 12. vel 13. Tasnádon lenni, azon az más héten ott múlatunk, feleségem is kijű velünk, bizony kdet nagy jó szível látjuk, ugyan inkább csak kd látásáért kivánunk kimenni. Az kozák Korczunnál gyűl bizonyoson, az tatár is bizonyoson melléje megyen, rövid nap megharczolnak, három napi járó földön vannak egymástúl. Mi itten elindúlunk Radnótra. Máté vajda követit tegnap expediálók, kik 110 emberrel, 171 lóval voltak, Zokoli volt az fő, vele Spotár fia, sok boér fiak, kapitányok. Az Spotár fia Zaláncziné asszonyom leányát akarja venni, holnap oda megyen. Kemény János uram igen beteg, szombaton jütt Gerendre ő klme. Jó egészségben isten tartsa meg kdet.

Albae 11. Septembris, 1651.

Kd igaz atyjafia bátyja szolgál míg él

R. György, m. p.

Külczím : Illmo Dno Sigismundo Rakoczy de Felsövadász sat.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCLIX. 1651. sept. 11.

Szolgálok klmednek és Istentől kívánok sok jókat.

Torma tegnap estve érkezék ; klmed beteges állapotját szomorúan értém. Isten kdet gyógyítsa. Im asszonyunk ő nsga parancsolt kldnek, ha ugyan nem volna annyira való egészsége klmednek, mit cselekedjék klmed, elhittem. ahoz alkalmaztatja klmed magát, in eo casu Medánczki Jónás uramra bizzon kld mindent,

zatmári főispánság, cancellarius uram. vásárlás dolgát. Im küldöttem Tokodi kezében aur. 100 valami vásárlásra; klmd parancsoljon sietséggel való alá hozatása felől. Istennek hála, most egészségben vagyunk, már szűnik az hideg az én betegemen is. Isten hozza klmdet jó egészségben, örvendetes állapatban.

Patak, 11. Septembris 1651.

Klmednek jóakarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

U. I. Kolopit ha elébb elküldi klmed, adjon úti költséget neki.

Külczím: Generoso domino Andreae Klobucsicki, celsissimae dnae principissae universorum bonorum in Hungaria existentium praefecto etc. Domino nobis observandissimo.

(Eredeti.)

CCLX. 1651. sept. 22.

Szolgálok kdnek édes öcsém uram. Jó egészséggel isten áldja meg kdet.

14. írt kd levelét vettük, asszonyunk ő nga, kd egészségét örömmel értjük, kiben isten ő ngát, kdet sokáig tartsa meg, kívánjuk szíbűl, menyem asszony egészségét is isten vastagítsa. Kedvesen vettük kdtűl, tudósít az lengyel állapatokról, még ezekrűl semmit nem értettünk volt; egyebet nem várhatott ember abbúl, győzedelmekkel nem élvén; csak leszállították bizony Visnyoviczki herczeget, szíbűl szánjuk; az király Prussiában messze távozott. Semmi új hírt mi nem írhatunk kdnek. Im Brezovicz uramat innét expediálók; bizony sokban telék, kedvetlen vásárlásink is lének tűle, az böcsület sokra viszi embert. Az kanisai állapat felől, ha mit hall kd édes öcsém uram, tudósítson. Temesvár felől is valóban mennének az hadak Kanisa segítségére, hirdetik.

Im palatinus uram leveleit hozzák az portárúl Medánczki uramhoz, ha embere megyen kdnek, azon alkalmatossággal elvihetik.

Az mi penig kimenetelünket illeti édes öcsém uram, ha isten engedi, 10. indulunk Désrűl, 13. Tasnádra akarunk menni, az hol az héten az másikon leszünk, csak igen nagy jó szível, szeretettel elvárjuk kdet, menyem asszonynyal hozza isten szerencsésen kteket, s engedje jó egészségben látnunk.

Radnót, 22. Septembris, 1651.

Kd igaz atyjafia bátyja szolgál míg él

R. György, m. p.

Külczím: Illmo Dno Sigismundo Rákóczy de Felső Vadász etc. Dno, fratri nostro charissimo.

(Eredetije R. Gy. irása, az orsz. ltárban.)

CCLXI. 1651. október 3.

Illustrissime ac Celsissime Princeps sat.

Celsitudini vestrae sat.

Nisi persuasissimus essem Celsitudinem Vestram vivo spiritus sancti solatio frui, ipsam his meis alloqui vix auderem. Vererer enim, ne gravissimus, quo obruor, moeror vestrum, suo contagio, exasperaret. Ac quum mihi non paucis vanisque, sed multis ac certis de invicta Celsitudinis Vestrae animi magnitudine constet experimentis, quaedam acerbissimi nostri mali remedia non tam, quippe probe scienti, suggeram, quam in mei confirmationem repetam. Novit Celsitudo Vestra, ne capillum quidem capitis sine Patris nostri coelestis voluntate nobis decidere. Novit omnia, etiam decumana, mala piis in bonum cedere. Novit plane, divino paternoque artificio omnem nostram miseriam ac ignominiam tandem in felicitatem gloriamque nostram converti. Invidi de tanto nobis illato vulnere gaudeant; adversarii de serenissimae affinitatis tam subita exstinctione triumphent: sed vivit ille, qui ipsos confundere, qui nobis similem, qui faciliorem planioremque ad prosperitatem viam, cum ipsorum stupore, parare et vult et potest.

Quas ob res Celsitudinem Vestram per Deum oro obtestorque, sibi, imo nobis, imo patriae ac ecclesiae parcat, acutissimum animi dolorem invicto suo spiritu temperet, seque orbi christiano servet. Quin potius omnibus viribus in id contendat, ut damnum hoc novis fortibusque consiliis resarciat. Quorum haud contemnendum initium fuerit affinitatem, cujus quidem vinculum in coelum migravit, mutuis officiis immortalem reddere. Neque enim consentaneum est, ut necessitudo, solo honore ac religionis reformatae amore nixa, pientissima anima ad Deum translata, expiret. Imo illa sanctissimi hujus federis is suprema curia testis ac obses fuerit. Deinde ipsius, dubio procul, afflictissimi ministri clementer ac liberaliter habeantur, suoque tempore honorifice dimittantur, quo oculati perpetuique heroicae vestrae virtutis sint praecones.

Verum dum doloris nostri lenimenta conquiro, prorsus in lachrimae resolvor; itaque ad dominum nostrum Jesum Christum et me converto, et celsitudinem vestram remitto, qui ipsam laetissimis suae crucis fructibus coronet ac beet; ita, dum spirabo, orabo speraboque

Celsitudinis vestrae

humilimus fidelissimusque servus
Johannes Henricus Bisterfeldius, m. p.

Albae Juliae, 1651. 3. Octobris.

Külczím: Illustrissimo Celsissimoque Principi ac domino domino Sigismundo Rakoczi de Felső-Vadász, ducatuum Munkaciensis ac Mako-

viczani haereditario, comitatus Zathmariensis ac Zabolchiensis domino, domino ac patrono meo clementissimo. (L. S.)

(Az orsz. ltárban levő eredetiről.)

CCLXII. 1651. october 7.

Celsissime ac illme Princeps, Affinis dilectissime.

Quamvis nihil magis in votis haberemus, quam ut ter opt. max. conjugi Dilnis Vrae desideratissimae seren^mae principi Henriettae, natae ex electorali familia palatina ad Rhenum, ducissae Bavariae etc., ducatuum Munkacziensis et Mackoviczensis, necnon comitatuum Zathmariensis et Zabolcziensis dnae nostrae ex fratre nepti dilectissimae p. m. vitam diutius largitus fuisset, istaque occasione ejusdem ministri Dil. Suae servitia sua ulterius exhibere potuissent. Attamen cum altissimo contrarium visum fuerit, aequo animo ferendum erit, quod mutari non potest. Quapropter cum praedictae Suae Dilnis p. m. aulici relicti exequiis peractis dimittendi sint, Dilect. Vram ob amorem insignem, quo eandem una cum matre serma, principis Transylvaniae vidua etc. (quod ipsa tempore vitae literis variis haud satis exprimere potuit) prosecuta, eos omnes tali modo dimissuram, ac de itinere commode in patriam instituendo iis prospecturam confidimus, ut clementiam et benevolentiam Dil. Vrae, quam hactenus multis modis experti, hac quoque in parte ita sentiant, ut reversi condignis ea laudibus praedicare queant. Prout nos una cum tota domo nostra electorali pro signo indubitatae amicitiae ista reputabimus, nihilque quod ad conservandum eam conducere unquam potuerit, insuper habebimus. — Quod superest, Dilnem Vram divinae protectioni cum omnigenae felicitatis apprecatione commendamus. Dabantur Crosnae 7. Octobris anno 1651.

Dilnis Vrae

affinis addictissima
P. Elisabeta Carlota.

Külczim: Celsissimo et illmo principi dno Sigismundo Rackoczy de Felső-Vadász ex serenissimorum Transylvaniae principum Rackocziorum domo nato, ducatuum Munkacziensis et Makovicensis, necnon comitatuum Zakmariensis et Zabolcziensis domino, affini nostro dilectissimo.

(Eredetiről.)

CCLXIII. 1651. október 15.

Illustrissime, Excellentissime et Celsissime domine domine et patrone collendissime.

Nollo esse Celsitudini Vestrae in hoc magno dolore molestus

litteris meis, saltem eam debite certiorem reddo, quod hac feliciter adveneram, hac hora ulterius discessurus, ibique et ubique mandata Celsitudinis Vestrae expectaturus. Cui me hisce obnixe commendo, immutabilis permanens

Excellentiae Celsitudinis Vestrae

devotissimus et fidelissimus servus
Jer Contezewna... m. p.

Dabantur in Alba Graeca 15. Octobris anno 1651.

Külczím : Illustrissimo, Excellentissimo et Celsissimo domino domino Sigismundo Ragozi etc. domino et patrono meo collendissimo.

(Az orsz. ltárban levö eredetiröl.)

CCLXIV. 1651. október 18.

Illme ac celsme princeps sat.

Et si heroicum amorem, quo sanctam, quam praemisimus, non amisimus animam, Cels. Vra prosequitur vehementer probem ac laudem, attamen denuo per quicquid possum, ero ac obtestor Cels. Vram, ne nimius ille moeror nobis Cels. Vrae, patriae ac ecclesiae sit perniciosus. Si unquam hoc periculosissimo sane tempore vestra vita, valetudine, animique magnitudine indigemus. Deus coelestis noster pater nihil, praesertim circa nos suos filios frustra facit; metemus adhuc suo tempore amplissimos ex trimestri hoc conjugio fructus, modo nobismet ipsis non desimus. Adversarii quidem et aemuli nostri tripudiant, attamen trepidant quoque veriti, ne haec prima affinitas ad similes vel etiam, deo benedicente, majores honores Cels. Vrae gradum struat. Parentationis officium sine impietate negare nequeo, modo vivam valeamque, corpore et animo mirum in modum langueo. Ante 12 dies me ardens febris ephemera 24 horas periculosissime exercuit; cessit quidem, sed hepatis ex flutibus obstructio successit. Si pristinus meus morbus, ut metuo, redeat, orationem parentatoriam scribam typisque describam (quod hactenus nunquam feci) eamque per substitutum habebo. Sed de his suo tempore. Alstedius adhuc hic est, vult cum Szava abire, cum huc veniret, jam Coronae versari dicebatur d. Huszár.

Ego de cosacorum statu ex principe nihil certe habere possum, quia ipsamet sua Celsitudo nihil habet. Heri mihi communicavit, quid d. Thomas Bassa nuntiavit; sed quid hoc ad rem tantam, unde salus nostra pendet? O fatalem nostram parsimoniam ac negligentiam! Id ex certa studiosorum relatione scio, non solum in Belgicis novellis, sed et in universa Polonia, cum horribili execratione me nominatim traduci, me primarium esse

belli Polonici autorem. Haec sunt meorum servitiorum, quae principi praesto, stipendia. Nec tamen, quicquid clamem, Leydam dimittor, ut post mortem meam etiam ejusmodi homines in haeredes meos serviendi habeant materiam. Solatur me dei providentia, sed cruciat hominum duritia.

Non possum, quin Cels. Vrae impudenter negotium facessam, D. comes mihi unum recentioris Atlantis tomum dono dedit, caeteros duos ut et opera Hurtadi et Mendozae, Hispanorum scholasticorum, certo promisit. Hi libri vel Cracoviae vel Pragae erunt. Itaque serio tum Dillingero hinc profecto, tum Johanni Georgio Raismann injungit, ut illos omnes propediem duo Cimmermanno Eperiesinum pro me mittat. Quaeso, Cels. Vra has literas accurate, suo tempore (nam prius resciscendum, an Cracoviae adhuc conjunx sit) curare jubeat, ac provisori Makoviczano ac Ledniciensi injungat, ut tales libros, si mittantur, recipiant, Vraeque Celsni mittant. Quin etiam si Cracoviam Cels. Vra quosdam mittat, eis mandet, ut hos libros, si comitissa et libri adhuc forsan Cracoviae sint, his literis exhibitis, petant. Ignoscat meae importunitati, Hispanos hactenus non legi, Atlantem autem, sicque totum orbem, rumpantur utilia antechristianis, aliquoties peragrabo. Celsissimae dnae matri humillima me servitia defero, deumque oro, ut vos, sicque et nos, extraordinario beneficio soletur et exhilaret.

Raptissime, Albae Juliae, 18. Octobris, 1651.

Celsitudinis Vrae

humilimus fidelissimusque servus
Johannes Henricus Bisterfeldius, m. p.

Quin meas 4. Octobris datas ut et d. comitis Karansebesini Cels. Vra acceperit, non dubito.

Külczím: Illustrissimo Celsmoque Principi ac Dno Dno Sigismundo Rakoczi etc.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCLXV. 1651. október 22.

Celsissime Princeps.

Accepto lugubri nuncio de obitu charissimae Sororis meae, Dominae Henriettae, Conjugis Dilectionis Vestrae, fateor, me adeo consternatam esse, ut lachrymis mihi non temperare, nec siccis oculis literas Dilectionis Vestrae legere potuerim. Doleo, tam cito e vivis ereptam esse dilectissimam Sororem et Dilectionem Vestram conjugii sui tam subito jacturam fecisse. Sed quoniam sic visum fuit Supremo rerum omnium Domino, veneranda sunt decreta ejus, luctusque noster moderandus. Sanctissimum Patrem

istum invocemus, ut nobis solatio adsit, vulnusque sanet inflictum. Dilectio Vestra interim sibi persuadeat, quamvis hoc conjugii foedus, insperata morte, disruptum sit, mutuam tamen necessitudinem et amicitiam inter Serenissimam Domum Electoralem Palatinam et familiam Ragoczianam contractam diminutionem passuram non esse. Deus ter optimus Maximus Dilectionem Vestram semper tueatur prosperam et incolumem. Dabantur Heidelbergae 22. Octobris, anno 1651.

Dilectionis Vestrae

affinis addictissima
Elisabetha, m. p.

Külczím: (hibás, Lorántffy Zsuzsánnának szól R. Zsigmond helyett) Serenissimae et Celsissimae Principi Dominae Susannae Lorántffy, Principi Transylvaniae, Partium Regni Hungariae Dominae et Siculorum Comiti, Viduae.

U. a. napról u. annak levele Lorántffy Zsuzsánnához, szintén vigasztaló levél Henrietta herczegnő elhunyta alkalmából.

NB. Ennek a levélnek a külczíme szintén el van tévesztve, mert ez meg R. Zsigmondhoz czímeztetett tévedésből s tán ezért iratott ujra 1651. oct. 24-ki kelettel egy levél R. Zsigmondhoz, egészen olyan tartalommal, szóról-szóra, mint az első volt, de melynek külczíme tévedésből Lorántffy Zsuzsánnának szól.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCLXVI. 1561. október 31.

Szolgálatomat ajánlom kdnek stb.

Kd levelét az postátúl tegnap estve vettem édes bátyám uram, azelőtt is egy kassai katonátúl, egészségét örömmel értem, melyet isten sokáig tartson meg, szívből kivánom. Asszonyom ángyom ő klme betegeskedését, látja isten, szomorúvan értem, az ő klme gyógyúlását tiszta szível kivánom; örömest értené asszonyunk ő nga, mi nyavalyája vagyon ő klmének, ő nga most tűrhetőképpen vagyon, én is az kd szolgálatjára. Az portai egyetmásnak kihozatásában való kd jó akaratját megszolgálom kdnek édes bátyám uram. Tegnap hozának Medánczki Jónás uramtól leveleket, melyeket ím elküldöttem kdnek, nekem is mit ír czifrával. Azért Klobuczieczki uram által való izeneti palatinus uramnak: 1. Igéri, ajánlja magát, igazán is, megmutatják cselekedeti. Klobucziczki uram azt mondja, oly nagy készséggel vagyon hozzánk, bizony kész volna fegyvert fogni mellettünk akárki ellen is, rettenetes offensus az érsektűl, Czáki Lászlótúl, et per hoc valakik azokat segítik, nem szereti. 2. Kér azon igen, vigyázzunk mindenképpen magunkra, mert bizony, dolog valami utat-módot feltanál-

hatnak, azon vadnak, szabadságunkat, vallásunkat, magunkat eltöröljenek teljességgel. Oda fel, istennek hála, sok jó akaróink vadnak, Bottyáni, Zrini, Forgácz Ádám, Esterhas László, Szunyog uram, categorice megizenték ő fgének, soha magyar ellen fegyvert nem fognak; bizony dolog, ha oly állapatok lennének, mint voltak, sokan mindjárt segítségűl lennének, látván nyomorúlt mostani állapatjokat, csak szintén az religio nevezeti ne forgana fenn, magok mondják, az szabadság in genere papok uralkodása volna az praetextus, hiszem azután, ha egyszer az austriai jugumot kivethetnők nyakokbúl, az kié az ország volna, az religióval azt cselekedhetni, az mit akarna. Oda fel ő fgének sohul nincs több ötezer emberénél mindenestűl, az imperialis békességhez semmi reménség, az svéciai, heidelbergai residensek mondták Klobuczicki uramnak, ha hadakozás leszen, Csehország, Slesia, Morva mindjárt rebellál, elunták az szörnyű inséget. Lubenyiczki mit ír, ím elküldöttem kdnek édes bátyám uram; én igen javallanám, ha kd mind Radzivil herczeghez s mind az hetmanhoz küldene valakit.

Az svecus ma indúl innét kdhez, igen böcsületes ember, tudós, expertus, nagy elméjű, most csak mint privatus úgy megyen, vagyon commendatoriája az választott királytúl, nagy ember Sveciában, az derék instrumentumokat utánna várja, míg elérkeznek, Konstantinápolyban akar menni, látni, hallani, s talám ha követnek kellene Sveciából az portára menni, annak utat is nyit.

Ha az lengyellel való tracta nem succedál, az mint kevés reménség vagyon felőle, elsőben az lengyelben akarnak kapni, azután császárhoz kezdenek; az lengyel ellen lesznek jóakarói Brandeb., Radzivil, kurlandus, muszka, kikkel vagyon már correspondentiájok in genere, in specie ezután leszen. Én nem itíllem illendőnek az jó alkalmatosságot elmulatni kdnek, látja kd, mennyi gonosz akaróink vadnak, senkivel derekas szövetségünk, jövendőt nem tudunk; de mivel isten engedelméből mi is holnaputánhoz egy hétre Ecsedben akarunk lenni, ha addig kd Tasnádon leszen, szemben ezekről bővebben, jobban beszélhetünk. Az tizennégyezer tallért igen akarná asszonyunk ő nga ha két hétre Erdélben hozhatnák. Talám nem ártana Brezovecznek írni kdnek, menne Sveciában mennél hamarébb, látnák az kd jó akaratját.

Im édes bátyám uram, idvözűlt feleségem temetésére akarván csináltatni ezüst zablát, magam étekfogójátúl küldöttem Brozernek 20 gira ezüstöt, kérem kdet, parancsoljon neki, csináltassa meg mennél hamarébb, irtam magának is, mint csinálják, tudom, az én írásomra nem sokat ad, ha kd nem parancsol neki. Kd édes bátyám uram nekem kész szolgájának parancsoljon.

Engedje isten, kket hamar örvendetes egészségben s állapatban láthassuk. Patakon, 31. Octobris 1651.

Kdnek igaz atyjafia szolgája míg él

Rákóczy Sigmond, m. p.

Lónyai uram állapatjárúl emlékeztem asszonyunknak ő ngának, az jó alkuvástúl eddig sem volt idegen ő nga, de mi haszna főembereket gyűjteni, csak úgy járjunk mint Munkácson, hanem ő klme elsőben categorice írja meg kivánságát; micsoda levelet írt volt császárnak ő klme, ím elkűldöttem pariáját kdnek.

Az mit az svecusoknak, palatinusnak igírt császár, már tovább nem akarják effectuálni, vissza is mennek az követek nemsokára Bécsből rebus infectis. Veselényi írta császárnak, hogy kd hadat akar indítani. Klobuczicziki uram megizente az kassaiaknak, jól vigyázzanak, micsoda az szándék.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCLXVII. 1651. november 7/17.

Celsissime Princeps Domine Benignissime.

Magno insignique nomine me sibi devinxit Cels. Vra, quae obsequii mei humillimam oblationem literis adeo benevolis promptissimoque suo favore remunerari dignata est. Quod ut mihi praeter spem et immerenti accidit, ita tantas Cls. V. virtutes ipse submisse veneratus, omnibus, cumprimis vero iis, quorum interest scire, pristini illius affectus continuationem erga gentem Suecorum prolixe interpretabor. In charta hic adjuncta breviarium comprehenditur eorum, quae nunc ex hoc loco scribi possunt. Quibus Cels. Vram divinae protectioni obsequiose commendo, maneoque

Cels. Vrae

obsequentissimus servitor
Matthias Biörenhlam.

Viennae die 7/17 Novembris, anno 1651.

Külczím: Celsissimo Principi ac Dno Dno Sigismundo Rakocy.

(Ered. az orsz. ltárban.)

CCLXVIII. 1651. november 11.

Szolgálok kldnek és Istentől kívánok sok jókat.

Kld levelét ím szintén most vettem. Az hopmester gyógyúlását örömmel értem; Isten gyógyítsa jobban. Legyen gondja kldnek reá, az több német udvarra is, immár bár csak az conclusio felé légyen jel tartások. Az svédnek maradtak valami

könyvei Kincsellőn az szállásán, kld kerestesse fel s küldje el. Czimmermannál is vadnak levelek, neki szólók derék dolgokról, azokat is vétesse kézhez kglmed, küldje el. Az német hopmester az minemű conceptust csinált az ezüst táblára deákúl, kéresse el kld tűle, azt is küldje el. Isten kldet sokáig éltesse örvendetesen.

Tasnádon 11. Novembris, 1651.

Kldnek jóakarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

U. I. Gellérfit magunk számára fogadjuk meg.

Külczím: Nemzetes Klobucziczky András uramnak adassék.

(Ered. az orsz. ltárban.)

CCLXIX. 1651. november 14.

Alázatos szolgálatomnak ajánlása után az úr istentől stb.

Én nagyságodat egy időtől fogva írásommal terhelnem nem akartam, nem tartozásomról való feledékenységemből, hanem nagyságod szomorú állapotjának meggondolásából; ha mit azért ebben vétettem, nagyságodat alázatosan követem. Szokott kegyelmességével és jóakaratjával, melyet méltóságos leveléből is tapasztalok, engem mostan is hogy megelőzött, isten jutalmazza meg nagyságodnak, én is még élek, alázatoson megszolgálnom igyekezem. Mostan is nagyságodat bő írásommal nem terhelem, mivel, ha az úr isten újabb látogatását reánk nem bocsátja, ezuttal megkönyörülvén betegemen, emberi reménység kivűl, sok kínjai után, bizodalmom van, hogy az nagyságodnak szolgálatjára én is kimehessek, melyre szívesen is kévánkozom. Az castrum dolorisra való bársony felől mit irjon Bisterfeld uram, az ő kegyelme levelét includálva küldtem alázatoson nagyságodnak. Ezek után az úr isten stb. 1651. 14. Novembris, Gerend.

Nagyságodnak alázatos szolgája

Kemény János, m. p.

Külczím: Az tekintetes és méltóságos úrnak, Rákóczi Sigmond urunk ő nagyságának adassék.

(Az egész levél Kemény írása.)

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCLXX. 1651. november 14.

Szolgálok kldnek és Istentől kívánok sok jókat.

Im bátyám uram ő klme leveleit küldöttem kldnek, küldje meg kld sietséggel az Bécsben szólót is, talám Tokodi Márton

ismeri az sveciai residenst s megadhatja neki. Ha mi hírei lesznek kldnek, tudósítson. Az sveciai követek Lubecából rebus infectis mentek el. Az tatárok nagy dolog ha össze nem vesznek az kozákokkal, mert csak három napi járó földön volt tatár kám személye szerint Chmielniczkitől, hogy megbékéle az lengyelekkel. Az portán nagy zűrzavar vagyon; ott is csak három napi járó föld, az hol 60,000 török rebellált táborban, most vadnak oda követek az portárúl, békességet járnak, ha meg nem békélnek, karddal (nyulnak [?]) hozza. Kld hozasson Eperjesről vagy tíz koncz mennél szebb papírost, adassa az könyvkötő kezében Patakon, az szélit fesse meg feketével. Isten kldet sokáig éltesse örvendetesen.

Ecsedben, 14. Novembris, 1651.

Kldnek jóakarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

U. I. Lővei uramnak az asszonyunk adósságát megadta-é kld, vagy ha még nem, mikor?

Kld Beniaminnak az perorálás felől emlékezzék.

Külczím: Generoso domino Andreae Klobucsicki sat.

(Ered. az orsz. ltárban.)

CCLXXI. 1651. november 17.

Szolgálatomat ajánlom Klmednek sat.

Klmed 16. praesentis írt levelét ez elébb vettem, egészségét örömmel értem, melyet Isten ő felsége sokáig tartson meg, szíből kivánom. Asszonyunk ő nsga is egészségben; én az nátha miatt nem szintén jól, tűrhetőképpen azért az Klmed szolgálatjára. Az portai változás ugyan újabb költséget szerez Kldnek, talám azért görczi Memhet pasát könnyebben magáévá teheti Klmed, mintsem Ipser pasát. Az moldvai vajda állapatját jobban meg tudja mondani Mikes Pál, mert minap azt írt vala Kemény János uram, beküldi; sokképpen változik állapatja, minap azt írták vala, hogy megváltotta. Radzivil herczeg instructióját látom; édes bátyám uram, én Rajnernek mindjárt írtam, jüttön-jűjön ide, én, valamit parancsol Klmed, az tevőleszek, mindazáltal talám alkalmatosb volna röviden clavissal megírni, három okra nézve: 1. Rajner igéri szos *(sic!)* vagy többet, vagy kevesebbet mond kiválképpen az válaszban, mert az irásban nem adják ő neki. 2. Ha az útban valami akadálya lenne, az instructiót megolvashatják, de amazt nem, oly helyre is teheti, könnyen fel nem találják. 3. Ha nyavalyája vagy valami találná is az utban, az clavissal való replicát csak szolgája is elhozhatná, de szóval valót nem. Im én azért az instructiót pariáltatván magamnak, vissza-

küldöttem Klmednek, ha úgy tetszik, hogy ugyan így vigye el Rajner, leiratom ebből, ha penig Klmednek czifrával tetszik, írassa le mint akarja, én deákra fordítván elküldöm. Hogy Radzivil herczeg hozzánk való jóakaratban megváltozott volna, én még sem gondolom, mert oka nincs, arra képest is én alig látom szükségesnek azt az bő előljáró mentséget, mert tudja Klmed jól, Gőcz Pál által mit izent volt Klmed elsőben, azután Gilányi uram s ugyan Gőcz Pál által ő is mint resolválta volt magát. Asszonyom ángyom ő klme nevével az herczegnének szóló levelet nem hoztak ide az instructió szerint. Ugy gondolom, édes bátyám uram, Rajner megéri 120 forint költséggel, Jakabfalvi is minap 60 tallérral maradt volt adóssá, Venczellőn emlékeztem volt klmednek felőle. Dob édes bátyám uram, Nyári Bernard uramnál két karban vagyon, az előbbeni rész, úgy tudom, 3000 tallér, az kit asszonyunk adott oda, úgy tudom, 3000 forint. Im édes bátyám uram, Brozérnek küldöttem az táblák aranyazására 20 aranyat, parancsoljon Klmed valakinek oda Kolosváratt, az ki mérve adja az ezüsthöz képest; bánnám, ha megcsalna Brozér. Klmed, édes bátyám uram, nekem kész szolgájának parancsoljon. Engedje Isten, Klmetek felől minden jó híreket hallhasunk. Ecsedben 17. Novembris, 1651.

Klmednek igaz atyjafia, szolgája míg él

Rákóczi Sigmond, m. p.

U. I. Ez jövő hetfűhöz egy hétre mi is megindulunk Patak felé innét. Az hetmanhoz is talám nem ártana, édes bátyám uram, elküldeni.

Külczím: Celsissimo principi domino Georgio Rákóczi sat

(Eredetije az orsz. ltárban, Act. Jur. Trans.)

CCLXXII. 1651. november 20.

Illustrissime ac Celsissime Domine sat.

Diuturni mei silentii unica causa fuit cursorum defectus. Quando aula et praefectus hinc abest, mera solitudo est. Celsitudinis Vestrae 9. et 31ª Octobris datas recte accepi, ut et Celsissimae Dominae matris, dominae meae clementissimae, quibus Deo dante coram respondebo. Holoserici 256 ulnae, et 3 equorum tegumenta, quae circiter 100 ulnas continent, jam sunt inclusae eidem, in qua mihi traditae fuerunt, cistae; in singulas horas virum, qui ipsam abducet, a Magnifico domino Kemény promissum exspecto. Judicio Thomae Szabó duobus castris doloris sufficient, inprimis, non tam magnis, ut hic fuerant, futuris. Celsissimus Princeps mihi binas hac septimana scripsit literas, in

quibus me de omnibus clementissime certiorem facit, meque ad se 25ª hujus Szamos-Uyvarinum venire jubet. Ibo libenter, partim ut Belgicum meum consilium urgeam, partim ut iter meum ad vos promoveam, partim denique ut omnia accurate intelligam. De domini Schitte adventu gaudeo, modo meum Leydam perveniendi desiderium non sufflaminet. Id si directe vel indirecte fecerit, nescio, qua fronte ipsum sim excepturus, nisi decuplo plus hic quam ibi Antichristo me incommodaturum esse re ipsa demonstretis. Optarem, saltem unum diem meum hinc abitum anteverteret. Laudatissima illa Landgravia, sexus sui decus, nostri, praesertim in Germania, dedecus, eodem ferme, quo Bavarus tempore ex hac vita abiit, sed itinere procul dubio adversissimo. Cossacorum pax me habet sollicitum, domini Principis Raczivilii amicitia nobis posset esse utilissima. Celsitudo Vestra valeat felicissime, meque circa 6ªᵐ Decembris moeroris, desideriorum ac grandium consiliorum plenum expectet. Venient-ne ex Germania ad exequias legati?

Raptim Albae Juliae 1651. 20ª Novembris
Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

humilimus fidelissimusque servus
Johannes Henricus Bisterfeldius, m. p.

Külczím: Illustrissimo Celsissimoque Principi ac Domino Domino Sigismundo Rakoczi sat.

(Az orsz. ltárban levő eredetiről.)

CCLXXIII. 1651. november 21.

Szolgálok kglmednek és istentől kivánok sok jókat.

Kglmed 18. praesentis irt levelét tegnap vettem, gyógyulását örömmel értem, isten jobban is vastagítsa, sokáig tartsa egészségét. Mi istennek hála most egészségben vagyunk. Az bátyám uramnak szólló levelet, az bárónak is egyetmásával együtt ma küldém el; az eperjesi levelet küldje ide hamar, ha onnan elhozzák. Veselényi uram fenyegetőző leveleit in specie küldje ide kglmed, talám feljebb is kell küldeni őket, az mire isten segít bennünket, mi sem hagyjuk könnyen magunkat, oremus, vigilemus, laboremus. Az kassaiak mit izennek kglmednek az németek bevétele felől, örömest érteném. Az hivogató leveleket eddig elvette kglmed, Az portai tumultus megcsendesedett, az fővezér is megváltozott. Az tokaji épületet én, látja isten, igen javallom, én rajtam nem is múlik, az mi én rajtam áll benne, de jól tudja kglmed maga az dolgot, az gyalog most elég volna benne, csak azok vigyázzanak jól, az palánkot készíteněk; tudom, erről írt asszonyunk

kglmeteknek. Én magam is abban az hiszemben vagyok, melyben kglmed, de arról coram. Engedje isten kglmedet egészségben látnunk.

Majtinban 21. Novembris 1651.

Kglmednek jóakarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

Az mely török felől ír Veselényi, Zákány uram most Ónodban léte alatt, tudom, eligazítja kglmed; az mit az igazság kiván, meg kell cselekedni, annál többet ők sem kivánhatnak, mi sem tartozunk többel.

Külczím: Generoso dno Andreae Klobuczíczky sat.

(Ered. a Rák. ltárban, az orsz. ltárban.)

CCLXXIV. 1651. nov. 24.

Illustrissime stb. Fidelium servitiorum stb. Hogy az úristen Nagtokat stb.

Az Nagod méltóságos levelét kegmes uram sub dato 4. Novembris illendő devotióval vévén, azután csakhamar hozák az másik levelét is Nagodnak palatinus uramnak küldetett levelekkel, kiket az fejedelem írt, azon levelet azért palatinus uramnak ő ngának fideliter expediáltam. Az első levelében azért az mint írt Nagod, hogy az elefántcsontú ládácskának az zárát másfél hét mulva felküldi, avagy ha addig felkérhetném valakitűl külcsen. Mindeddig is kegmes uram várakoztam azon pinzre, ha felhozták volna, más héten immár fel kell mennem Bécsbe circa 30. praesentis, mivel félek, hogy azt is eladják és az elűre adatott pínz se periclitáltatnék. Kérem alázatosan Nagodat, hogy még is inkább Nagod onnéjd maturáltatná azon pinznek elküldését. Meghadtam itthon, hogyha elhozzák, utánnam küldenék.

Nyavalyás Tokodi uram roszúl járt, az tizennégyszáz forintban levű adósságáért ugyan exequálták az házát, ki is kellett szegénnek menni belűle; ha szegény idejin elejit nem veheti, igen olcsón elvesztegetik és eladják azon házat, ki egyébaránt ötezer forintot is megér, és az mint értem, csak harmadfélezerre hadták. Könyörög nyavalyás Nagtoknak, hogy Nagtok cselekedném anni irgalmasságot vele, hogy azon 14 száz forintját letétetné érette és az ház lenne inkább Nagtok számára, csak el ne veszne szegéntűl idűre is, úgy látom, isten után csak Nagtok tehet jót vele, azon kivűl senki. Az pínz kegmes uram azon a házon mindenkor jó securitással lenne és őtet szegént az ruinátúl csak Nagtok mentené meg. Egyébaránt bizony Nagtoknak is sokkal több kültségek leszen, mert mik, valakik oda járunk Bécsbe az Nagtok szolgái, ezután már vendégfogadókban kelletik szállanunk és ezután

már bizony soha annyi költséggel be nem érünk, legalább kétanynyi költséggel kell már lennünk. Az vendégfogadókban sok költségek maradt meg bizony eddig is Nagtoknak enni esztendűktűl fogvást annak az háznak beneficiumjával, mert az vendégfogadók triplán is megveszik az ételnek italnak bérit, ők nem engedvén, hogy magának főzessen ember, hanem ő tűle kell venni, úgy adja penig, az mint akarja, minden személtűl meg kell lenni az fizetésnek; de az ki legnagyobb, szántalan lopás esik az vendégfogadókban, harmadévi, Illésházy urannak 300 aranyát lopták el, tavaly egy posonyi kereskedű embernek harmadfél ezer forintját. Níha Nagtok feles pínzt küld be, ezen házban mindenkor nagy securitással maradhatunk. Ha hamar letehetné szegény azon 14 száz forintot, még felszabadíthatná azon házát. Kérem alázotosan Nagodat, ezen fejedelemnek szóló leveleket méltóztatnék parancsolni, hogy hamar juthatnának kezéhez ő nagának; megirtam ő nagának, hogy az mely dolgokrúl clavissal kellett irnom Nagodnak, azokat Nagod irja meg ő nagának. E minap cum *palatino* et *Szunyogio* eleget terűdtünk, mi oka lehet az németek 261 felé való küldésének. Egyebet fel nem találhattunk, hanem *császár* 325-ban igyekezvén, elhitetvén *vele*, hogy *princeps* igyekezik *valamire*, azáltal *tartóztassék* igyekezetiben, azalatt *si succedent res* generales csak *rajtunk* hagyatnak és az *occasio* elűjűvén, *élhessenek* vele. Azt mondja *palatinus*, hogy az *németekkel is* már az *érsek seclaivel (így!) elhitette*, hogy az 365 felűl azok is már *keveset* tartnak, et sic omnia *dependent* saltem ab *occasione*, a *fide* nihil. Azt is *monták* azok az *nagy emberek*, hogy *talán biznak* valamelyekhez, vagy *hajdúság* kezett, vagy *oda be Erdélben* hogy *hertelen* valamit cselekedhetnek. Kire nézve *jovallanák* inter *hajdones primarios servitio obligare*; szükségbűl *super eo Porta* esset *informanda*, non enim *caret suspicione res*. Nilván hogy *mostan tentálnának valamit*, nem *hihetik*, csak jüvendűre *tesznek praeparatiókot hozzá*.

Semmi ujságot Nagodnak nem irhatok az imperialis gyűlés felűl. Populariter nagy hit van, in rei veritate kevés az láttatja. *Palatinus mondta*, hogy *félti* az *urát*, ha generalem *dietam idein* nem *publicáltatik*. Ők penig *ab electoribus vota* anticipálnának super *electione* futura Leopoldi, de még eddig semmit *sem obtineálnak*. Az brandenburgi és neoburgi tractatusok végben kezdnek menni, kezel is járnak már egymáshoz. De Galliában roszúl mennek az állapatok, az Condenus sok hadat gyüjtet, Bordegallusok igen fogják pártját, azonkivűl nagy urakban is sokan melléje állottak, spanyor király is küldött már segétséget neki, az anglusok is igértek assistentiát neki és sok segétséget is, de ily conditióval, hogyha ők is respublicát állatnak fel Galliában. Az scótiai királyt most sem tudják hova lett, elveszett-í vagy

elszaladhatott. Igen nagy ruina volt az, mivel az scotusok azután akarván ujabb hadat suppeditálni az király reliquiáinak, azokra is rámenvén anglusok nemcsak felverték, de az eleit az népnek mind elfogták, nem is vehetnek már lábot, úgy látom, felállatják azok az respublicát. Kiknek példájábúl bizony féltem más királyokat is.

Lengyel uraim jó ha találának megbékélni az kozákokkal, mivel az suecusokkal való lubeci tractatusok re infecta oszlottak el. Az suecusok sok hadat gyűjtnek minden felé, az erűsségeket igen fortificálják, belékapnak, úgy látom, az lengyelekben. Az mint beszélik, hogy az moszkvák is confederáltak volna velek az lengyelek ellen, 199 azt irja ide, hogy 257 solicitál 320 cum *Georgio* *) contra 250.

Eléggé gondolkodom, honnéjd *értik* efféléket. *Lenni kell valakinek,* az ki *ezeket jelenti nekik.* Ide az emberek az török tractához igen készülnek, de én semmi használatját nem reménlem annak az tractának. Kérem Nagodat, Klobuckicki urammal is ő kegmével communicálja ezen clavissal való irásimot. Ezután is ha mit érthetek, el nem mulatom Nagodat tudósitani. Tartsa meg isten Nagtokat sok esztendeig jó egésségben. Bichae 24. Novembris 1651.

Ill^mae^ Cels^nis^ V^rae^

fidelis et humilis servus
J. Mednianski.

Külczím: Illustrissimo ac excellentissimo dno dno Sigismundo Rakoczy de Felsüvadász etc. dno dno mihi gratiosissimo.

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

CCLXXV. 1651. nov. 24.

Szolgálok kegyelmednek, és Istentől kivánok sok jókat.

Kegyelmednek 10. irt levelét tegnap előtt vettem vala. Az lovak felől még semmi hirem nincsen, itt lesznek azért talám ma, vagy holnap velek. Az levelek későn kiviteléről én nem tehettem, én itt sem voltam, mikor vitték őket, nem is itílem, igen messze valók jőjenek az temetésére. Az német cselédek öltözése felől, úgy tudom, parancsolt Dalmadinak asszonyunk ő nagysága. Ugyan úgy kell lenni, az mint irja kegyelmed, két oratio, négy praedicatio, ím irattam Váradra is az mesternek, készűljön az oratióhoz in omnem eventum, az melyik inkább fog tetszeni, az perorálhat. Vitnyédi uram levelét im visszaküldöttem, elhittem, kegyelmed

*) 320 = principe Georgio.

választ ír; asszonyunk ő nagysága oda fel bort nem vetet. Soproni állapat felől ezutánra is tudósítsa kegyelmedet; ha ugyan végben viszik azt az tanácsot, nagy consequentiái lesznek; szánom szíből az szegény palatinust; idvözült feleségem halálát megirhatja kegyelmed mint volt, egyszersmind kérje, az oda fel való discursusokat megirni ne neheztelje. Ha olyan bolond istentelen átkozott ember volnék is, mint azok, az kik idvözült feleségem megétetését gondolták, másokon próbáltam volna azt az mesterséget, nem ő rajta szegényen. Bekény János állapatjárúl beszéltem aszszonyunkkal ő nagyságával, ő nagysága akarja érteni, mennyi fizetése volt azelőtt, s mit kiván mostan, az restantiát most egyszersmind meg nem adhatják, hanem esztendő alatt contentáltatja ő nagysága, ezután az fizetése az komornyikoktúl járna, azért még haza megyünk, végezzen vele kegyelmed egyébről, az fizetést Patakon asszonyunk ő nagysága meglátja kivánságához képest. Hunyor, úgy tudom, bemegyen Lengyelországban, adjon kegyelmed neki hetvenöt tallért, valami zöld bársonyra, ím irtam magam is neki, mivel az az bársony Bethlen Ferencz uram számára való, mindgyárt megküldöm kegyelmednek Erdélyből. Az Zákány uramnak irt leveleket in specie vegye kegyelmed kezéhez. Isten kegyelmedet sokáig örvendetesen éltesse. Ecsedben 24. Novembris 1651.

Kegyelmednek jó akarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

Külczím: Generoso domino Andreae Klobusiczky.

(Az orsz. levéltárban levő eredetiről.)

CCLXXVI. 1651. november 30.

Szolgálok kglmednek édes öcsém uram. Jó egészséggel áldja meg isten kglmedet.

Huszti István térvén vissza kglmedhez, nem akarók levél nélkűl visszabocsátani. Hála istennek, kglmed szolgálatjára, egészségben vagyunk, hétfün jöttünk vala ki ide, holnap meg bemegyünk, ez jüvő héten meg Szamosujváratt leszünk. Tegnap délután mentünk vala Kócsiban, két medvét, két farkast lőttünk, harmadik medve sebesen méne el; ma szarvasokat, őzeket lőttünk. Holnapra várjuk az moldvai vajda követét, két zabolás lovat hoz, megválik, micsodások lesznek. Sebesi Miklós mit irjon, ím levelét elküldtük kglmednek; félő, e télen nem is, de az tavaszszal sok dolgok nilnak ki, isten könyörüljön rajtunk. Félő, nekünk kglmed mondása szerint egy felé declarálnunk kelletik magunkat. Sebesi Miklós, Ujlaki László, Giláni megjüvetelek sokra megtanítnak.

Máté vajdához küldtük volt Pávai Tamást be, azt izente általa, lengyel király követi, respublicáé most azért voltak nála, interponálja magát és egyeztesse meg őket az kozákokkal. Csudáljuk, őtet requirálják, minket nem, vagy nem hisznek nekünk, avagy félnek attúl némelyek, ha végben vinnők jövendő állapatra, kivel némelyek álmodnak, oda be nagyobb utat nitnának. Lupul azont tanácsolja, az két vajda s mi lennénk prókátorok. Debreczeni György számára az levelet megküldjük Ujvárbúl.

Ezutáni ha mi hireink lesznek, tudósítani keglmedet el nem mulatjuk, azont várván kglmedtül. Kemeczeit császár számára kötelezték az rabsággal, Vetési is, félő az, ne kövesse, ha kglmetek meg nem fogadja, ellenére nem leszen, hogy kötelezzük mi meg, ha hol penig ő ngának kglmednek ellene leszen, isten oltalmazzon attúl, mi megfogadjuk. Jó egészséggel áldja meg isten kglmedet. Deés 30. Novembris 1651.

Kemény János uram szombatra bejű; succedál Lónai uram ellen az dolog, noha sok mesterségi voltak. Lónai András küldte szolgáit Pethki Ferencz uramhoz Eperjesrűl, az érsek őtet bérlette. Pethki Ferencz uramtúl értse meg, reá akarjuk-e tartani az apaságra, valóban solicitus érette, hány van mint szolgál. Már Pálffinak meg kell jünni, 5. Decembris egy holnapja elment.

Kglmed igaz atyjafia bátyja szolgál míg él

R. György, m. p.

Veselény roszúl csatát küldött Eger vagy Heves alá. Hatvani Adrás ment előttök el, ha meg nem változott.

(Ered. az orsz. ltárban.)

CCLXXVII. 1651. dec. 14.

Szolgálatomat ajánlom kglmednek édes bátyám uram stb.

Kglmed levelét édes bátyám uram vettem, egészségét örömmel értem, melyet isten ő fge sokáig tartson meg, szűből kivánom. Istennek hála, asszonyunk ő nga is egészségben vagyon, én is az kglmed szolgálatjára. Császárnak s több oda fel szólló leveleket, úgy tudom, Kemény János uram visszaküldötte kglmednek, Bónis oda fel levén már, most nem itíljük szükségesnek, Bónis megérkezvén, az dolgok kivánván, azután is meglehet. Az lengyelek kozákok közt, bizonyos dolog, volt valami egybenkapás, de az mint mondják, ismét megbékéltek; könnyen áll nállok az békesség, öszveveszés. Már mü megindultunk édes bátyám uram, valóban gonosz útunk leszen. Engedje isten kglmeteket egészségben látnunk. Tokajban 14. Decembris 1651.

Kglmednek igaz atyjafia, szolgája míg él

Rákóczy Sigmond, m. p.

Külczím : Celsmo principi dno Georgio Rákóczy, dei gratia Transylvaniae principi, partium regni Hungariae dno et Siculorum comiti etc. dno et fratri meo charissimo.

(Ered. az orsz. levtárban, Rák. levtárban.)

CCLXXVIII. 1651. dec. 25.

Szolgálok Kdnek stb.

Miolta eljöttünk Patakról, kdtől semmi levelet nem vettünk, melyen valóban csudálkozunk, szíből bánnók, ha kd betegsége lenne az oka az hallgatásnak; istennek hála, mi ide egészségben érkeztünk, bátyám uramot kedvesivel együtt egészségben találtuk. Semmi új hireink nincsenek, kdtől várunk afféléket, talán már Bónis sem késik, ő tőle derekas dolgokat értünk. Moldvában igen halnak pestisben, talám már helylyel ide be is, az mint beszéllik. Az mi dolgaink *az portán optime sunt, et contentum et auxilium facile obtineremus.* Kd küldje meg páriáját, micsoda ratiókat irt az német hopmesternek az mi igazságunk állatására. Ha oda ki valami kedvetlen hirei, avagy akármi más állapat lenne, mindent communicáljon Gyulai Ferencz urammal. Engedje isten, kd felől örvendetes hireket hallhassunk. Kolosváratt, 25. Decemb. 1651.

Kdnek jó akarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

Bresztyenszkinek hadtam holmi egyetmást adja kd kezében, kd azért késedelem nélkűl küldje Váradra, Gyulai uram elküldi onnat. Im mislei conventio jütt, még Patakon megirattam, ide be nem jött, kd küldje meg neki, és jöjön be mindjárt.

Külczím : Generoso Dno Andreae Klobucsiczki universorum bonorum cels. dnae principissae in Hungaria existentium praefecto etc. Dno nobis observando.

(Az aláhúzottak titkos jegyekkel vannak irva.)

(Eredeti.)

CCLXXIX. 1651. december 29.

Szolgálok kegyelmednek és istentől kivánok sok jókat.

Kegyelmed 21. praesentis irt levelét tegnap előtt estve vettem. Filekben, Szendrőben 400 németet hoztak, az mint írják Battyáni uramnak ő kegyelmének, még négyszázat várnak utánok. Elhittem, Bónis már nem késik, ő általa sok derék dolgokat fogunk érteni. Az lengyelek állapatja bizonyos; de az kozákokhoz senki innét nem mehet, épen az passuson vannak quartílyokban az lengyel hadak. Bizony dolog jó Klobucziczki uram, valóban romlásra indúlt az szegény Magyarország, mindenfelől pusztúl,

nincsen oltalmazója etc. Úgy gondolom, nemsokára küldénk Radzivilhez, Rákóczi László uram miatt, elhittem, ismét megbúsulunk, pénzt fog kérni; érsek dolga az is csak; adja isten, legyen jó vége állapatjának. Gellérfi uram conventióját ím ismét visszaküldöttem; én valamint ígértem az fizetést, az szerint irattam; mert igaz az, az kétszáz forint felett 10 sing gránátot ígirtem s meg is adom, de akkor is megizentem, másokra nézve, hogy többen is azt ne kivánják, conventióban nem iratom; mindazáltal igazán megadatom. Az mi az másik dolgot illeti, ítilje meg kegyelmed, ha illendő-e azt conventiójában iratnunk nekünk, ha hadakozás történik, kapitánságot adunk; lássa valamely gonosz akarónk conventióját, micsoda hír leszen osztán, mire fogadunk szolgákat. De abban nyugodjék meg ő kegyelme, ha oly állapat lenne, anélkül nem maradna. Kegyelmed azért magához hivatván ő kegyelmét, ez szerint adja eleiben. Ha mi hírei lesznek kegyelmednek, tudósítson. Engedje isten, kegyelmetek felől örvendetes híreket hallhassunk. Balásfalván 29. Decembris 1651.

Kegyelmednek jóakarója

Rákóczy Sigmond, m. p.

Kivül Klobusiczki kezével: Exhibitae 9. Jan.

Külczím: Generoso Domino Andreae Klobusiczki stb.

(A levél Rákóczy S. írása.)

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCLXXX. Crosna. 1652. jan. 8.

Elisabeta Carlotta Lorántfy Zsuzsánnának. Dobrschinski János Ulriktól dec. 14-éről küldött levelét megkapta. Értesült Zsigmond herczeg neje hamvainak eltemetéséről. E gyászeset őt is sajnosan érinté. Köszönettel fogadta, hogy az elhunyt herczegasszony udvari népét Krakóig elszállíttatta. Boldog új évet kiván s barátságát ajánlja.

(Ered. az orsz. ltárban, Rákóczy ltár.)

CCLXXXI. 1652. január 12.

Szolgálatomat ajánlom stb.

Kemény János uramnak irt kd leveléből értem az kd egészségét, melyen örülök, szíből kivánom, isten sokáig tartsa meg. Istennek hála, asszonyunk ő nga is egészségben vagyon; én is egyébképen, csakhogy az jobb szemem negyed naptúl fogva nem szintén jól vagyon; az doctor mégis Kolosváratt vagyon, semmi gondviselés reá, s állapatja is miben legyen, nem tudja; kd édes bátyám uram parancsoljon felőle, vagy jőjjön ide, beszéljek vele, vagy kd

ott bizza valakire dolgát. Az oda ki való dolog miben legyen, már érti kd édes bátyám uram; nyilván kitetszik, hogy csak azon mesterkednek, miképen kaphassanak belénk, s arra pedig mi adnánk alkalmatosságot, elunván sokára az sok illetlen, s törvénytelen cselekedeteket; mi azért édes bátyám uram Kemény János urammal is beszélvén, irtunk Klobucziczki uramnak, ha eddig el nem mentek onnat, Zaláncy uramat küldje fel Veselényihez, izenjen, kérdezze meg, ki akaratjából cselekeszi, császár hirével-e. Várván ujabb levelét Klobucziczki uramnak, császárt, palatinust megtaláltatjuk felőle, azomban az vármegyéket ide alá megtanáltatjuk, vigyázzanak ebben is az közönséges szabadságra, most mi rajtunk, másszor ő rajtok esik meg, kiválképen ha német jő alá, quartéllyá viszik jószágokat. Azomban édes bátyám uram már mire czéloznak gonosz akaróink, kitetszik nyilván; úgy látom édes bátyám uram vékony itiletem szerint, szükség volna gondolkodni jövendő állapatokról, szükségnek idején kihez bizhatnánk; az kik szomszédságban vadnak, azokban kevés reménséget vethetni; az porta hogy Erdélyben megoltalmazza kdet, elhiszem; hogy az két vármegyében s magyarországi jószágiban megoltalmazza, semmiképen nem hihetem; lengyelhez nem bizhatni, mert az is offensus; moldvai és havasalföldi vajdák magok is bizonytalanok magok állapatjáról, azonkivűl is öreg emberek levén, ha változnak, lesznek-e jó akarattal az jövendők, kétséges; az kozákhoz is mint bizhatni, nem tudom, nincsenek-e azoknak is nehézségek reánk, nem tudom; austriai házhoz nem kell bizni; kéntelenségből távol valókról kellene gondolkodni, kik noha messze voltok miatt, ha akarnák is, nem mindenkor segíthetnek fegyverrel, mindazonáltal ha egyképen nem is, de másképen, valami módon, ugyan használhatnak. Im azért az báró fel akarván küldeni hopmesterét Sveciában, izent nekem, ő örömest valami generale foedust concipiálna, tetszvén kdnek is, vagy kd concipiálván, beküldené Sveciában, confirmatióját meghozatná, azután ha szükség kivánná, specialiter is végezne kddel; nekem úgy tetszik, élni kellene az alkalmatossággal, s több helyeken is keresni kellene az jó akarókat. Ha kdnek nincsen öreg deák calendáriumja, elküldhetek egyet kdnek édes bátyám uram, nekem kész szolgájának parancsoljon. Engedje Isten, kdet hamar lássam egészségben. Fogarast, 12. Januarii 1652.

Kdnek igaz atyjafia szolgája míg él

Rákóczy Sigmond, m. p.

Külczím: Az mlgos erdélyi Fejedelemnek, nekem édes bátyám uramnak ő klnek adassék.

(Eredeti.)

CCLXXXII. Hága. 1652. febr. 24/14.

»Votre tres affectionnée cousine a vous Servir Elisabeth« cseh királyné Lorántfy Susánnának. Megkapta dec. 14-én kelt levelét, melyben leányának, Zsigmond herczeg elhúnyt nejének. temetéséről értesíti. Mélyen sújtotta öt is a korai halál, de megnyugszik az Isten elhatározásában. A köztük fennálló barátságot ez sem rendítette meg.

(Ered. orsz. ltár, Acta Jur. Tran. tang.)

CCLXXXIII. 1652. febr. 26.

Celsissime Princeps.

Redditae nobis sunt literae Dilectionis Vrae a Dno Dobrzinsky, qui cum reliquis Charissimae sororis nostrae. Conjugis Dil. Vrae pie defunctae, ministris et famulis huc appulit, et pluribus testatus est singularem, quem Dil. Vrae praefatae Defunctae tam in vita quam post vitam ipsius in mandando terrae exsangui corpore exhibuit, honorem. Quo nomine maximas Dil. Vrae agimus gratias. Refricarunt literae Dil. Vrae vulnus per immaturam hanc mortem animo nostro inflictam. Sed quamvis ingrati hac morte disruptum sit conjugis vinculum, contractae tamen sincerae amicitiae foedus interire non patiamur. Si quid ex nostra parte ad istud conservandum magisque firmandum proficisci poterit, studia nostra lubenti animo offerimus et pollicemur. Dil. Vram foeliciter semper vivere cupimus. Dabantur Heidelbergae 26. Februarii 1652.

Dilectionis Vestrae

affinis studiosissima
Elisabetha.

Külczím: Celsissimo Principi Dno Sigismundo de Felseo-Vadacz.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCLXXXIV. 1652. febr. 28.

Kivántunk volna az istentűl, ha isten előtt kedves lett volna, hogy az előbbeni rendelésünk szerint az jószág kiadása felől az üdvezült fiamnak adhattuk volna ki, de az én istenemnek úgy tetszett, s úgy is kell lenni; immárátlan *(így)* gondolkodunk így felőle, én csak annyit hagyok magamnak, mint azelőtt a kit rendeltem volt, hanem azonkivűl Munkácsot ha hagyom magamnak, ha istennek úgy tetszik, hogy még e világon vajuszom, a többit, Ecsedet, Makaviczát, Onadot, Sárost, Szerencset, azt kieresztem kezemből; én hiszem, csak ha istennek úgy tetszik, hogy éljek,

hogy csak annyi jövedelmem jűjjen, hogy az szolgáimat tartsam vele, tisztességesen élhessek belőle, a többire a jó fiam viseljen gondot reája, minthogy a többi ős jószág is, ne mondhassa, hogy nem bir benne; véghel is Ónod, ha kedve leszen hozzá, azt is megcselekeszem, Tokajt a várat kieresztem kezében; a várban a mennyi szolga vagyon, azoknak is megfizetek, ne mondja, hogy csak a puszta várat adtam kezében, ha kell neki az több jószágból, építse *(így)* a makoviczi jószágból, azt hogy kivesszük a papiros malmat, minthogy kell oda, azt az új falut is, a kit Hopmannétúl kiváltattunk volt, a hozzávaló falukkal együtt, a papiros malom kedveért. Ezt én senkinek még meg nem mondottam ezt az én szándékomat, azért kdnek mint tetszik, e felől kd engemet tudósítson, azt is ha úgy kell lennie, mikor mondjam meg neki a mikor megyek avagy onnan kivűl írjam meg neki, ha istennek úgy tetszik, hogy kimegyek, csak hogy ha immár én kieresztem a jószágokat; az ónadi katonákat, kik Ónadban vadnak, a fizetését felényire vegyem-e magamra, vagy mint tetszik kdnek, hogy valami akadál ebben se legyen vagy ország előtt vagy máshutt. Erről is tudósítson kd. Az mely levelet hadtam volt hogy kd pecsételtessen, ha eddig meg nem pecsételtette kd, pecsételtesse meg kd; ha istennek úgy tetszik, ha kimegyek, némely részét meg kell változtatni, hogy éljek, kimegyek, ha úgy tetszik istennek. Kd nekem ha választ ír, úgy írja kd, hogy magam olvashassam el etc.

Datum in arce Fogaras anno 1652. a die 28. Februarii.

Susanna Lorántti, m. p.

(Eredeti.)

CCLXXXV. 1652. april 9.

Serenissima ac Celsissima Princeps, affinis colendissima.

Quantum moerore ex praematuro obitu ser. principis Henreottae, nostrae ex fratre neptis, filiae Dil. Vrae perquam dilectae, p. m. animus noster circumfusus ac debilitatus, facile Dil. Vra ex eo, quem ipsamet exinde percepit, judicare poterit. Hunc laetitia quadam aliunde percipienda commutatum iri cum optassemus, ecce Dil. Suae p. m. relictum viduum moestissimum, Dil. Vrae filium, affinem nostrum dilectissimum, cels. principem dnum Sigismundum Rackoczy de Felsővadász ex sermorum Transylvaniae principum Rackoczyorum domo natum, ducatuum Munkacziensis et Mackoviczensis, necnon comitatuum Zathmariensis et Zabolcziensis dnum extinctum, primo rumor quidam sparsus, post certius quoddam nobis retulit nuntium. discessum inopinatum sane ejus dolemus non immerito, qui et Dil. Vrae et toti celsissi-

mae domui solatio esse potuisset; eaque propter, quin Dil. Vrae adfectus erga eandem propensi testandi gratia moerorem nostrum exinde perceptum hisce significaremus, intermittere haud potuimus, animitus praecantes, ut altissimus Dilni Vrae adsit solamine suo ex alto, animum ejusdem erigat, ac fortibus solatiis aegritudinem leniat, eandemque prout totam domum Rackoczianam conservet inposterum ab omnibus ejusmodi infortuniis quam diutissime, cujus protectioni Dil. Vram commendamus sedulo, eidemque stabilem nostram firmamque amicitiam spondemus ac pollicemur. Dabantur Crosnae die 9. Aprilis anno 1652.

Dil. Vrae

affinis addictissima
Elisabetta Carlotta electrice.

Külczim: Serenissimae ac Celsissimae Principi Dominae Susannae Lorantffy, Principi Transylvaniae, partium regni Hungariae Dnae et siculorum comitissae etc. Dnae affini nostrae colendissimae, Patackinum.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCLXXXVI. 1652. május 13.

Elisabetha dei gratia regina Bohemiae, electrix palatina Rheni, nata princeps Magnae Britaniae, ducissa Bavariae, etc. vidua dotaria, Serenissimae Principi Dnae Susannae Lorantfi, Transylvaniae Principi, partium regni Hungariae Dnae, siculorum comiti, viduae, consanguineae nostrae charissimae salutem, et sincerae amicitiae incrementum.

Serenissima Princeps, consanguinea charissima. Vix ullo calamo exprimi potest conceptia nobis ex funesto illo, ac Dilectionis Vrae literis 2. Martii signatis, confirmato nuncio, de praematura illmi principis generi nostri, dni Sigismundi Ragocy morte, doloris sensus. Atque nos tanto facilius exinde colligimus, quam acerbus sit animo vestro materno inopinatus hic ac lugendus casus, quem Dil. Vrae ex vera et genuina sympathia condolemus. Nec tamen immodico moerori indulgendum, cum mortales homines omnes ea lege nascantur, ut ad nutum creatoris denascantur; constat enim unicuique suam praefixam esse metam, quam transgredi nequeat. Sed potius pro solida consolatione ducendum, quod defunctus princeps singulari dei providentia hujus vitae aerumnis ereptus, et in coelestem foelicitatem translatus, nunc sempiterno gaudio, ad quod et nos anhelamus, fruatur. Quod autem ad exequias, tempore iisdem praestituto, mittere non potuerimus, id partim tardiori literarum vestrarum redditioni, partim locorum intercapedini tribuendum. Nos vero Dilni Vrae constantem benevolentiam et officia nostra quacun-

que alia occasione praestanda pollicemur, eidemque diuturnam valetudinem, perennem incolumitatem et omnia fausta apprecamur. Datum Hagae Batavorum 13/3. Maji 1652.

Dilect. Vrae studiosissima

Elizabeth, m. p.

Külczím: Serenissimae Principi, consanguineae nostrae charissimae, Dnae Susannae Lorantfi, Transylvaniae Principi, partium regni Hungariae Dnae, siculorum comiti etc. Viduae dotariae.

(Eredetije az orsz. ltárban.)

CCLXXXVII. Crosna. 1652. julius 22.

Elisabeth Carlotta választó fejedelemné Lorántfy Zsuzsánnának. Értesült Zsigmond herczeg korai haláláról. Részt vesz gyászában s vigasztalja. Óhajtja, hogy megmaradt fiában s unokájában, kit a rendek Erdély fejedelmévé választottak, találja fel vigaszát.

(Ered. az orsz. ltárban, Acta jura Tranniae tang.)

Közli: Szilágyi Sándor.

A BUJDOSÓK LEVELEZÉSÉBŐL 1670-BEN.

(A gróf Teleki-család marosvásárhelyi levéltárából.)

Szerdahely 1670. márcz. 7. Török Kata Teleki Mihálynak.

Elhiszem, vagyon értésére Kldnek eddig az idevaló agyafurt emberek elméjek miá való változás, kik sok istentelen praktikájokkal s rettenetes hitekkel uramot ő Klmét is eláltatván kedve ellen némely dolgokban magokhoz vonták, mely dolgot valamely hamar megindítottak, olyhamar megjedvén félben hagytak. Ők pápista emberek lévén, úgy látom, kikenék magokat belőle s aligha egyedűl Uramot ő Klmét nem fogják okúl vetni. Kihez képest nem kevés törődéssel s búsulással vagyon mind Uram ő Klme, mind több böcsületes emberek s mind penig magam is teljességgel eltörődtem a sok busúlás miá, látván, csaknem mi ellenünk akarják fordítani az ő Felsége neheztelését. Magam házánál nem bátorkodhatom, erősségünk sem lévén, a városok is ő Felsígéjé lévén, nem bizhatom oda is, hanem a Mlgos Fejedelem és Fejedelem asszony ő Nagok kegyelmességéhez bízom s ő Nagok után Kld igaz jó akaratjához s kérem szeretettel Kldet, mint bizodalmas jó akaró uramot, mutassa ilyen búsulásinkban jó akaratját hozzánk s adasson Huszt várában szállást, úgy hogy egyetmásomat oda szállíthassam, lehessen alkalmatos helye s ha az szükség úgy fogja kivánni, hogy magamnak is oda kell bujdosnom, kinek meggondolása is nehéz, lehessen két vagy három házam. Mely Klmed hozzám való Istenes jó akaratját adja Isten urammal ő Klmével s gyermekimmel együtt szolgálhassam meg Kldnek. Irtam ezen dolog felől asszonyunknak ő Nagának is. Ez iránt is hagyom az Kld tetszésére magamat, ha Huszton ítilné-e alkalmatosabb szállásunkat vagy Kűvárban s az melyik Kldnek jobban tetszenék, parancsoljon odavaló tiszteknek, rendeljenek alkalmatos szállást ő Klmek.

Parnó 1670. márcz. 12. Bocskay István (manu aliena propter chyrogr.) *Teleki Mihálynak.*

Ez alkalmatossággal nem akarám elmulatni, hogy Kgnek ne irjak s egésségéről ne értekezzem, kiről, kivánom, adjon Isten örvendetes hireket hallanom, s ezen levelem is találhassa Kgdet szerencsés boldog órában. Én is élek az Kgtek szolgálatjára, Istennek hála már naponként, sulyos betegeskedésim után, jobban kezdek lenni; kérem Kgdet, mind maga egészségéről, s mind penig oda való hirekről tudósitani ne nehezteljen Kgd. Azonban kérem Kgdet, ha Ispán Ferencz uram kiindul, instruálja Kgd is ő Kglmét úgy, hogy utjában valami akadályi maga személye ellen is ne történjék, hanem jó vigyázással jüjjön ő Kglme, mivel fenyegetik is úgy értem ő Kglmét.

P. S. Most sehonnan semmi hireim nincsenek, hanem ő felsége Beszterczebányára terminált, ezen tizenhárom vármegyék követei is mostan mennek, in die 16. praesentis Martii kezdődik.

Parnó 1670. márcz. 15. Török Kata, Teleki Mihálynak.

Értvén a fiam nyavalyájának naponként való öregbülését rajta, kiváltképpen Ispán Ferencz uram leveléből, s tartván attól, hogy ha fekvő beteggé esik, sem ki nem hozhatom, sem be nem mehetek hozzá, kihez képest szolgámat küldtem bé, hogy ha a Méltóságos Fejedelemnek s Fejedelem Asszonynak kedvetlenségére nem lesz s Kdnek is úgy fog tetszeni, jó alkalmatossággal hozza ki, jóllehet ha Isten egésségét megtartotta volna, ha esztendeig s tovább ki nem jütt volna, nem gondoltam volna vele. Kgdet azért mint bizodalmas jó akaró uramat kérem, méltóztassék mind Urunknak s mind Asszonyunknak megemlíteni, s maga tetszését is adni a fiamnak, s ha ő Nagoknak s Kglmeteknek is tetszenék hogy kijöjjön, bár csak valameddik parancsoljanak ő ngok szekeret adni alája, minthogy az mint hallom igen meggyőzte a betegség. Magunk állapotja felől irhatom Kgnek, már Istennek hálá Uram ő Kglme jobban vagyon, csakhogy nehezen áll helyére egéssége, már Öreg ember is lévén ő Kglme. Az Isten sok jót adjon a Fejedelemnek ő ngnak, hogy nagy örömmel hallottam az Ur ő kglme könnyebbülését, de Haller uramék valóban örültek az ő Kglme halálán. s már Kakucsot foglalni készültek; hiszem Istent, azt ő Kglmek nem birják, ha szintén uramnak ő Kglmének holta történnék is, nem lévén igazságok ő kglmeknek hozza. Uram ő kglme Kgldnek ajánlja szeretettel való szolgálatját, kéreti ő Kglme Kgdet, ismerje jó akaró szolgájának. Ispán Ferencz uram bár vigyázva jöjjön ki, mert itt bizony sok az ellensége.

P. S. Az én jó akaró Asszonyomnak ő Kglmének ajánlom szeretettel való szolgálatomat, Istentől jó szerencsés hosszú életet kivánok ő Klnek kedvessivel együtt.

Parnó 1670. márcz. 16. Ugyanaz, ugyanannak.

Noha ezelőtt csak negyed nappal is írtam vala Kglnek, mindazáltal mostan szolgáim menvén odabé, nem akartam elmulatni, ezen alkalmatossággal is Kgldet levelem által hogy meg ne látogattassam, kivánván Istentől, ezen levelem is találhassa Kgldet szerencsés boldog órában. Én Isten kegyelmességéből már naponként az Kgltek szolgálatjára mind erőmre s egésségemre nézve jobban kezdtem lenni; adja az Ur Isten, Kgltek felől is hallhassak örvendetes jó hireket, kérem is kgldet, mind maga egésségéről s mind odavaló hirekről tudósítani ne nehezteljen Kgld, abbeli jóakaratját megszolgálom kgldnek. Egyéb hirt most nem tudok Kegldnek mit irnom, hanem ő Felsége irja, hogy száz németet küld alá erre az földre; azt is értem, hogy az királyné ő Felsége idő nap előtt tötte le az terhet s halva lett fia, maga is ő Felsége igen beteg.

P. S. További hirekről most semmi bizonyost nem tudok.

Szemethi(?) vára 1670. ápr. 18. Rákóczy Ferencz, Kende Gábornak.

Kgd levelét elvöttem, tudósítását megértettük. Hogy Kgtek is igyekezik cooperálni az németek ellen való resistentiában, jól cselekeszi, azt kivánván mostan hazájához való szereteti Kgdnek. Itt már Tokajvár derekas obsidióban van most hozatván Patakról lövő szerszámot is alája. Az dolgok egyébiránt is Istennek hála jól folynak szendrei, ónadi, diósgyőri, tokaji és kállai magyar praesidiumok is hazánk hűségére offeralván és némelyek juramentumokat is praestálván. Ónad és Kálló vára is már kéznél vagyon. Minthogy immár Tokaj vára derekas obsidióban van, nem kétlyük, szathmári németség is azt megértvén inkább fog keménykedni. Kglmetek azért totis viribus azon legyen, hogy annak kártékonysága és excursiói ellen resistáljon, s ne csak az innét odamenő hadakra bizza Kglmetek, hanem conjunctis viribus, a mi ott is kitelhetik, serio cooperáljon Kgtek. Károli Urannak és Csáki uramnak is a hazával való egyezésre való hajlásokat örömmel értjük, eddig is úgy kellett volna lenni, nem levén más hazánk. Másokat is, s mind az odavaló vármegyéket, a kiket szükséges, igyekezzen disponálni Kgld. A mi eperjesi terminust illeti, annak ugyan meg kell lenni, de minek előtte lenne, némely értelmes tanácsos haza tagjaival együtt consultatiónknak kelletik lenni, melynek terminusát pro 1ma affuturi mensis Maji rendeltük Tályára, mely eperjesi terminusról Kgld tudósíttatik. Tovább is, a mikről szükséges leszen, Kglmed tudósítani ne nehezteljen.

P. S. Az hajdu városok elei is itt lévén ad obsequia offerálták magokat, kiket meg fogunk mustrálni.

Édes Kende Gábor Uram, az mint feljebb is iránk, pro 1ma Maji Tályára terminalván, mivel ottan sok böcsületes főrendek confluálván, Kglmdnek is arra rá kell jönni, azért Kgld is jöjjön rá a terminusra.

Szerdahely 1670 ápr. 20. Bocskay István, Ispán Ferencznek.

Édes Öcsém Uram. Majd megfosztattam Kgd felűl való reménységemben, hová lőn Kegd, nem tudhatom, akar-e kijőni Magyarországra vagy nem, örömest akarnám érteni. Ha dolgait Kglmed ottan elvégezte, kérem, ne mulasson, mennél hamarább lehet jütest jöjjen, mivel itt már másképpen vannak a dolgok, nem úgy, mint mikor Kgld bement volt; már Ónad, Győr, Kálló az Fejedelem Rákóczi Ferencz Uram ő Naga kezénél vagyon; az tokaji német Commendant is Regécz várában van. Tokaj vára is obsidióban vagyon, már Patakrúl ágyukat is vittek oda, az várat azokkal akarják lőni; már onnan felül is lőttek az németek ki, de derekas kárt még eddig nem töttek. Az hajduság is mind ő Naga hűségére állott, Kgldet kérem, ne késsék.

P. S. Asszonyomék ő Kglmek még betegeskednek.

Szerdahely 1670. ápr. 21. Bocskay István, Teleki Mihálynak.

Ez alkalmatossággal sem akarám elmulatnom, hogy Kk ne irjak, s egésségéről ne értekezzem, s nehány szóval ideváló állapotokról is ne értessem Kgdet; kiről irhatom Kk, bár Kgtek elébb serkent volna fel, s serényebben látott volna az dologhoz, mert már itten az németek kiirtásához hozza kezdettek az emberek; Tokaj vára is obsidióban vagyon, ágyukat is vittek alája már, s ma kezdik lőni az várat is, Staremberg is, az ott való német fő Commandant egy nehányad magával Regécz várában vagyon. Egy nehány vég várak, s az ott való praesidiumok is, és az hajdu városok is az ország hűségére állott ide.

Kérem Kgdet, Ispán Ferencz uramnak irjon Kgd, ne késsék, jüjjön ki ő Kglme, utjára is kérem legyen vigyázása Kgk, had jühessen bátorságosabban. Azonban megirható hirekről, s maga egésségéről tudósítani, kérem, ne nehezteljen Kgd.

Szerdahely 1670. május 4. Bocskay István, Kóródi Ispán Ferencznek.

Az hatalmas Istenért kérem Kgdet, ha utban vagyon Kgd, siessen az kijüvetellel, semmit se késsék, hanem jütest jüjjön, mert periculum in mora. Ezen Zemlén vármegyének pro 8.

praesentis leszen generalis gyűlése Zemlént, ha lehet, akkor itt legyen Kgd. Ha penig semmiképpen nem érkezhetnék is Kgd, irjon minden állapotokrol sietséggel. Isten hozza jó egésségben s jó hirrel Kgdet.

Tarnócz 1670. május 4. Chernel Pál, Teleki Mihálynak.

Nyilván levén Kgteknél az bán micsoda dolgokba egyelitette volt magát az elmult hetekben, úgy Rákóczi Ferencz Uram ő Naga is, akarván fiui szeretit megmutatni, mire inducáltattanak az mi földünki atyafiak is, nem szükség declarálnom; kikben többek voltanak volna nem akaróji, hogy sem akaróji, ha az félsztűl nem viseltettenek volna; mindazonáltal igen rajtunk teljesedék: quod cito fit, male fit, és az fundamentum nélkül építtetett épület hamar el szokott romlani. Csalhatatlanúl az is beteljesedék: Az kit az Ur Isten meg akar verni, elsőbben eszét szokta elvenni. Minthogy Rákóczi Uramnak ő Nagának kellett mind jó s mind gonosz szerencsét elébb megtudni Apjának másoknál (noha alkalmas ideje, hogy az parasztság is közönségesen hirdette megfogatását az bánnak, de bizonyosok nem lehettünk benne), ezelőtt negyed s ötöd nappal érkezék Rákóczi Ferencz Uram ő Naga siettében levele némelyikünkhez, melyben kivánja s parancsolja ő Naga ad primum praesentis Tályára való menetelünket, minekelőtte az eperjesi consultatióra mennénk, hazánk javára s megmaradására való dolgokrúl ott decernalnánk; kire az mint az szoros idő engedte, mind az tizenhárom vármegyébűl felesen s nevezetesen gyültenek vala, az mint ezen órában velem hivattatott atyámfiai referalák, én nyomoruságom miatt oda nem mehetvén. Nyilván levén ugyan már az bán (ha merném irni) bolond eseti, mindazonáltal ő Naga emlékezetben sem tételi azt, hanem proponáltatván Kaziuczi uram által, az németek minémű insolentiákat töttenek kiváltképpen Tokajban, kire nézve hazája törvénye mellett kellett ő Nagának megindúlni, úgy Storemberget is mellette levőivel arestomban tétetni, azért quid sit facturus ő Naga? Az mint feljebb is irám, sok derék emberek lévén ottan, szemre való hányások is estenek. Mindazonáltal fakadtanak ilyen discursusokra ki: Micsoda okok indították ő Nagát erre s kik voltak az tanácsi? országot concernálván ennek orvoslása nem bizonyos privata personákat. Egyébaránt is fogva levén az bán, azt ő Naga mért nem világosítja előttök? Hogy szintén semmi nélkül ne láttassanak eloszlani, tették fel azt: Vármegyéjek annuentiája nélkül hozzá nem szólhatnak az dolgokhoz; némelyek persuadealták ugyan ő Nagának, bocsáttassa el mind az német rabokat s keressen gratiát magának, az mint hogy megis lött elbocsátások, az leleszi praepostot küldvén mind

Szakmárra mind Tokajba, valami alkalmatlanságokat és excursiókat ne tegyenek, míg ő Felsége parancsolatját nem veszik, innen kivűl is supersedeálnak.

Az gratia keresés azért, megitélheti Kgld, mint lészen, úgy hiszem, az mi veszedelmünkkel, ha Isten meg nem szán bennünket, az minthogy esett is már ilyen szó (egy Kolonics nevű úr ember levén arestumban Storumberggel) annak mondotta volna Rákóczi Ferencz uram ő Naga: Én csak az ő Felsége hiveit akartam ezzel megpróbálni, kik legyenek azok. Az bánnak pedig rendetlen és hallatlan szánszándékkal való maga kézben adását tudom hallotta kegyelmed, mindazonáltal én így értem. Kéri Ferencznek egy Kabogy nevű vagyon, egy nehányad magával csak be oda, elhülvén amaz belé, kérdé: Az Istenért mit csinál ott Nagyságod? én ő Felsége hive vagyok s megirom; az alatt szablyáját asztalára vetvén, kérte az Istenért, nyergeltessen lovat s menjen el vele az Császárhoz. Amaz egy titok tanácsnak irván meg, az jütt érette s úgy vitte hintóban Trezacz kivel együtt Bécsben, egyiket egyik házban, másikat másikban tették. Sok számú ezer emberi, kikkel ezt az földett lactalták, úgy feles ezer törökök az aknaméval együtt, úgy hallom, legfeljebb két-három ezeren voltanak, török egy sem. Az ki az török dolgot úgy tudja is mint én, az aknamé dolgában voltam kétséges, az mint úgy is volt az mint értem. — Minthogy uram az Isten engemet ezelőtt egy nehány napokkal meglátogatott, az mint mostan is fekvő beteg vagyok, szegény régen sinlő feleségem is, hajadon leányom is himlőben feküvén, sehová nem mehettem az hová kellett volna is mennem, így nem részesülhettem az füst alatt semmi gratiában és haszonban is. Tovább az vármegyék mit fognak elkövetni, az jó Isten tudja. Ő Felsége parancsolatja érkezett az vármegyékre, kit holnap után publicalnak itten, kinek tenora ez, úgy értem: Ő Felsége bizonyos számú legióit küldvén be, üljünk fel melléjek és együtt azokkal Istum fidefragum, infamem rebellem üldözzük, kergessük, fogjuk, ha kaphatjuk; kibűl mik származhassanak ki, általláthatja Kglmetek. Az mint feljebb is irám, ezen órában érkezének meg az atyafiak Tályárül, mindazonáltal feles böcsületes emberek levén házamnál, bizony dolog, úgy látom, hasonlás lészen az dologban; ne talám talánn az kik az jó tokait s tarczalit nyelték ez napokban, el fognak feletkezni rúla azok is, kiben én nem kevés kárt vallottam betegségem miatt, sőt suspicio nélkül sem voltam, azt fogván reám, hogy Nádasdi uram követje vagyok keglmetekhez Kende urammal együtt; ő keglme mindazonáltal elhárította magáról azon kétséget az jó Németek levágásával, én mindenképpen csak kárban maradtam. Kérem azért Klmedet lelkem Uram, megszánván Rédai urammal öcsémmel ő Klmével ne hagyjon gyalog anathemizáltatni,

hanem szerezzen valami jó paripára kigyelmetek, bizony cum contenti megadom kglmednek az árát, azon felűl meg is szolgálom.

P. S. Lelkem uram kérem szeretettel kglmedet, régi jó igíreti s ajánlása szerint az huszti szállásban meg ne fogyatkozzam, parancsoljon felőle. Kglmed által Rédai Ferencz Uramnak ő kglmének ajánlom szolgálatomat, kérem megbocsásson ő kglme, hogy nem irhattam ő keglmének. Nagy bizodalmam levén mindenkor az huszti szálláshoz, annyival is inkább mostan, már élést is szállitottam be s tovább sem akarván az huszti szállástúl recedálnom.

Szerdahely, 1670. május 10. Török Kata levele Apafinéhoz.

. . . .

Igaz dolog klmes asszonyom, annyiban van vétke, hogy az hamis lelkü emberek sokszori csalárd hiteknak hitelt adott s a német megfogásában vélek egyet értett, kiben, Istennel bizonyítom, ellenkező voltam, mert láttam rosz végit; de a sok hitekkel úgy vették rá ő kegyelmét többekkel együtt, hogy immár jó jőjjön ki belőle, de ha azt a conditiót uram ő klme tudta, sem én ha hallottam, hogy Nagtoknak ártalmára legyen stb. . . . .

Minket valóban veszedelemben hagya mind Zrínyi uram s mind Rákóczi Ferencz uram. Igazán szokták mondani: a ki ördögnek szolgál, kínnal fizet . . . .

Sárospatak 1670. május 12. Bessenyey Mihály, Ispán Ferencznek.

Ma estve felé hivatván az Fejedelem ő Naga, kgldet kérdezé túlem. Megjelentettem kgd jüvetelét. Ő Naga parancsolá, irjak Kgdnek: én általam kéreti ő Naga szeretettel kgldet, kegmed ne szánja fáradtságát, jöjjön el kgmed, úgy hogy Ujhelyben érvén kgmed, egy szolgáját küldje elől kgmed és ő Naga is innét egy nehány confidens emberivel kimenvén az Semlyét alatt egygyez és ott beszélget kgddel. Kérem Istenért kgldet, jüjjön mindjárt kglmed, bizony semmi sincs abban, az mit gondolunk, sőt meglátja kgmed s megtapasztalja, valamit javunkra intimálni fogunk, reménségek felett az embereknek el fogja követni; igen igen szivesen s nagy reménséggel várja kgldet. Kednek hogy nem irt, arrúl parancsolta, kövessem, sok elegy ember lévén körűlette, így gondolta alkalmatosabbnak. Kglmed válaszát várom, s hozza Isten jó egészségben kgldet.

Sárospatak 1670. május 13. Bessenyey Mihály, Teleki Mihálynak.

Igíretem szerint akarám kgdet levelemmel látogatnom, engedje Isten, találja szerencsés órában kgdet. Megérkezvén ide Patakra, az Fejedelemnek ő Nagának fővezértől jütt Conditiókat

megmutattam és kezében adtam, kiket nagy álmélkodva olvasván ő Naga, nagy esküvéssel mondotta, soha hire, consensusa nem volt, hogy ilyen conditiókkal athnamét sollicitáljon bán uram ő Naga. Hogy azért ő Naga felől idegen itílettel ne legyen az Méltóságos Fejedelem, ő Naga maga is irt ő Nagának, akarván inkább atyafiságos szeretetét az Méltóságos Fejedelemhez fenntartani, hogysem gyülölséges idegenséget nevelni. Kgdet mint jó s hasznos hazafiát és tagját kérem, meggondolván azt, ha valaha kivántatott ez nyomorult nemzetnek javára, ez lett Méltóságos rendeknek egyességek most kivántatik. Kgd azért disponálja jó serény elméjével, igaz magyarságábúl az Méltóságos erdélyi fejedelmet ő Nagát, minden scrupulust tollálván intimálja az jó atyafiságos szeretetet, melyet elhiszem Isten kegyelméből errűl az részről gyakorolni el nem mulatja a Fejedelem ő Naga. Azonban kgd panaszát ő Nagának jelentettem, de ő Naga kgd levelét, kire választ sem adott volna, nem látott. Ő Naga alacsonyabb rendeket is aziránt nem kedvetlenít, annál inkább kegdet.

Mármaros 1670. május 13. Névtelen (manus nota), Teleki Mihálynak.

Immár az mi várt változásunk után irtam vala kgdnek egy levelet (nem tudom, adták-e meg nem-e?) kire semmi válaszom nem jöve, Földvári uramtól küldtem volt. Mint légyen Magyarországban az fölfordult állapot miatt Kende uram s ujonnan én, megirtam vala, mi igazán bogár után indultunk vala, de mit tudtunk tenni, mert elől tüz, hátul viz vala; az sok esküvéssel embert megcsalhatni, az micsoda jelek voltak; én látja Isten elhittem vala, átnáméjok vagyon, hiszen az törökkel együtt öttek s ittak. De az ember mire vélhetné, azon tudja maig is a fejedelem R. F. (= Rákóczi Ferencz) számára Várad táján egyre gyüjték a hadat, török engedelméből, kibűl nem egyebet egy persecutiót várhatok; mert miúta eloszlának az hadak, azolta senkivel semmit nem közöl, vallásunkon lévő emberekkel, nem ir senkinek semmit is. Az német Commandans pedig miolta hadat nem érez, valóban istentelenkedik, mert valahol nemes embert tanál, fogja, fogatja; ím nem régen is Kemény Jánosné fejedelem asszonynak egy szolgáját Szegedi Gábort az németek meglövődözték, két nemes embert Rátoni Lajost és Pált Medgyesnél elfogták, engem pedig Váradi János halálra üldöz, ki miatt most is itthon tekergek, akkoron vala, ha az temetség alkalmatosságával keddel beszélhetek vala, de az messzére halada, és mikor lehetek keddel szembe, csak az jó Isten tudja, ha addig kgd ki nem jő. Ujhelyi Pál uram negyed napja hogy Bécsből leérkezett, még akkor az bán árestomban volt, minden jószágát confiscálták, az mikor ő kglme

kiindult, azolta én sem hallottam semmit; hanem mit irnak nekem egy czédulában, ím inclusis megküldöm, de nem tudom, ki írta, mert sem az írást nem ösmerem, sem az neve nincsen. Jelen már vagyunk inter metum et spem, mert olyan hír foly: az török-tatár, két oláh ország táborban, az méltóságos fejedelem ő naga is nagy készülettel volna, kihezképest én mihez alkalmaztatni magamat alig tudom; kérem bizodalommal kegdet mint bizodalmas uramat Öcsémet, in confidentia ha lehet mindenekről tudósítson, hogy én is tudhassam magamat mihez alkalmaztatnom. Oda fel semmi had nincsen, az ki volt, horvátországi várakat vették meg velek, indítottak volt meg ugyan mintegy tizenkét százat, de egészen hirtelen visszahívatta ő felsége őket Morvába. Én most félek attól, az kit régen hirdetének vala, hogy az török Magyarországot Pozsonig elfoglalja. Az 13 v. (tizenhárom vármegye) csak árnyéktól megijedvén hadát elbocsátván, merő manifestum formában való reversalist ada, kinek párját úgy hiszem kk megküldte Kende G. uram ő kglme. Az mint már ennekelőtte is egy nehány levelemben írtam, bizony kötelességem szerint való igaz szolgája voltam s vagyok, leszek is ezután k. u. ő ngnak, mind penig ő Nga után keteknek, noha talán kdnek (az mint leveleiből eszembe vehettem) visszatetszett az én cselekedetem, de ha az véghez mehet vala az én szándékom szerint, többet szolgálhattam volna és úgy, mint a nélkül higye kmd. Most is még fönn az Isten kegyelme s gondot visel az övéire, elhiszem, mert akkor mutatja meg Isten az ő hatalmát, mikor minden emberi erőtől s bizodalomtól megfosztatnak az ő hivei; hiszem minket sem hagy el végképpen. Továbbá én míg élek, kk igaz és köteles atyafia szolgája maradván, kivánom, Isten sokáig szerencsésen, boldogúl éltesse kgdet. Irtam Máramarosban die 23. Maji 1670. Manus nota.

P. S. Az kis öcsémnek egy öreg német puskát küldtem, adja Isten egésséggel mulassa magát vele, egy öszvérem is vagyon, ha kedvet találnék vele, azt sem tartom meg kedtől.

Levél melléklet:

Minden reménységünk kivűl valóban nagy bódulás történik közöttünk, mindnyájan, ha meg nem orvosolja Isten, az földig romlunk. Ugy irhatom kgdnek, Stáromberget elbocsátotta az fejedelem. Ratio: az apja bécsi kapitány, kinek Zerényi uramat adták rabúl az fia szabadulására. Második: mivel Farkas László uram fel nem mert addig menni Bécsbe, valameddig az hadakat el nem bocsátották, Gratia kérni Zemplén vármegye részéről. Harmadik: Ungvár vármegye enodálta magát cum effectu is verbis; sem hirünk, sem tanácsunk ezen dologban, sőt az embereket nominanter kiadták egy nehányat, kicsodák okai az mostani zendült állapotnak. Én, él az Isten, valóban voltam rajta, hogy hadat

rendeljenek, de az fejedelem valóban megrezzent, féltében hadat fogad, úgy hallatik, csak az jó Isten tudja kimenetelét dolgunknak; mostan veszi eszébe kgd magát, mert Orosz Pál nagy örömmel ment fel; Isten oltalmazza kgteket nagy kártúl; valóban csak szomoruan vannak az emberek, mindazáltal jó reménységben. Kgdet kérem, tudósítson Kökényesdi állapotjáról, mint lött megszabadulása. Az Istenért kérem kgdet, kgd Erdély felé úgy irogasson, hogy bizonyoson tudom, hogy minden dolgokat értésekre adnak onnat az ide kivaló nagy rendeknek, de csak némelyek; Bocskai uram szomoruan beszéli, re infecta ment, ... lévő jó szerencsés dolgainknak folyását. Ha kgd Vajnatinára jühetne hamarjában, vagy bizonyos emberét küldené hozzám, igen akarnám. Kgdet kérem, tudósítson engemet is.

Szerdahely, 1670. május 15. Török Kata Teleki Mihálynak.

Már szintén másik levelemet elvégeztem vala, mikor megérkezék Ispán Ferencz uram u. m. ezen hónak 11. napján s megmondván ő klme mind a Mlgos Fejedelem, Fejedelemasszony s mind klmed rettenetes neheztelését uram ő klme ellen, ki bizony mint egy mennyütőkű esék rajtam, hogy az mely kicsiny böcsületi volt gyermekségétűl fogva, mostani cselekedetivel ő Nagok s kegtek előtt, úgy látom, homályba ment. A mennyiben tudom dolgát ő klmének, annyiban menthetem; a mennyiben vétke van, bizony lelkemismereti ellen nem mentem; hogy hitt a Zrínyi Péter s Rákóczi Ferencz hitinek, annyiban vétke van, kiben, Istenemmel bizonyítom, ellenkező voltam; de hogy avégre állott volna melléjek, hogy a Mlgos Erdélyi Fejedelem méltósága kisebbedése avagy inkább veszedelmére egyetértsen velek, ha ebben a feltett conditióban sem ő klme, sem én tudtunk is valamit: Isten semmi dolgunkban ne boldogítson, sőt jó lélek szerint irom, úgy tudta uram ő klme, hogy a Fejedelem ő Naga javallója s segítője leszen azon dolognak. Mert ha kimutathatnám, minémű igaz szeretettel s jót kivánással voltunk mink ő Nagokhoz, tudom, a kétséget elháríthatnám. De tudom, az uram ő kegyelme gonosz akarói, a kik irigylették az ő Nagok méltatlan szolgájához s szolgálójához való érdemetlen kegyelmességeket, mást hitettek el ő Nagokkal. Kérem azért a nagy Istenért is kldet, ezeket jóértelembe vévén, engesztelje az ő Nagok neheztelését. A mi penig kld maga személye ellen való vétségét illetné uramnak ő klnek, kivel vádolták, az Isten bizonyságom, soha nem hallottam ő klmétűl. Maga is nagy hittel mondja, soha meg sem gondolta s nem is mondta, hanem a mint klmed maga is említé énnékem Eperjest, hogy kldnek és másnak is micsoda hire van, azt hallottam ő klmétől hogy mondotta, hogy azt beszélik az emberek, sőt

miolta Eperjesen derekasabb esmeretségébe jutott kldnek, oly meghitt tökéletes jóakarójának tartotta kldet, mint atyjafiát. Értem azt is, hogy kld kételkednék én hozzám is, hogy valami neheztelésem volna kldre, hogy nem klmednek, hanem Hopmester uramnak irtam az elmult napokban. Nem tudom miért, hanem ha a jóért neheztelnék klmedre, kiért isten is megverne engemet, mert én érdemetlen voltam s vagyok, a mennyi jóakaratot kld az én érdemetlen fiammal cselekszik, minden becsületit s előmenetelit Isten után klmednek köszönöm s valamíg Isten éltet, áldást kivánok érte inkább, hogysem gonosszal fizetnék. Hogy Hopmester uramnak irtam, nem egyéb volt az oka, ha nem tudtam, hogy klmed nem mindenkor van udvarnál, de Hopmester uram tiszti azt kivánván gyakrabban ott van. Hogy pedig klmed a fiamat nem Szathmár felé, hanem Huszt felé küldte ki, az Isten áldja meg kldet érette, hogy az iránt is vigyázott javára. Ez iránt is kérem kldet, tegye le másképpen való gondolkodását mind uram ő klme s mind én felőlem; mert bizony igaz szivvel való jóakarói vagyunk klmednek. Minket édes jóakaró uram valóban megronta a Zrínyi uram s Rákóczi Ferencz uram sok hiti, kiért adjanak számot Isten előtt. Annyira vagyunk már, hogy ha csak egy zajt hallok is, azt tudom, hogy rajtunk a veszedelem. Azért igaz keresztyénségére, a Krisztus Jézus kínszenvedésére kérem kldet, tekintsen az Isten dicsőségére s ezen marokni keresztyénségnek megmaradására s vesse ki a neheztelést elméjébűl s birja arra inkább a nagy emberek elméjét, a mi jobbat feltalál a mi megmaradásunkra, kiért örök emlékezetben marad mind Isten s mind világi emberek előtt klmed dicsiretes hire-neve. Im irtam a Méltóságos Fejedelemasszonynak ő Nagának is ezen dolog felől. Az szállás felől is, kérem kldet, mentül hamarább adjon választ, mert én ugyancsak befelé igyekezem. Értem, hogy aval mocskolják uramot ő klmét Erdélyben, hogy Rákóczi Ferencz uram Generalissa. A kik ismerik ő klmét, tudják, hogy soha tiszten kapó ember ő klme nem volt, immár most koporsóban lévén egyik lába, az Isten haló földében sem áldaná meg, ha maga méltóságának keresetiért a haza romlását s más emberek veszedelmét keresné. Mégis kérem bizodalommal kldet, mások előtt való böcstelen emlékezetit is ő klmének gátolja meg; tudom, maga is irt ő klme klmednek. A bátorságos bű irásomért követem klmedet.

Mikeháza 1670. május 16. Ispán Ferencz Teleki Mihálynak.

Időm nincs reá, hogy kegdnek büvebben irjak most, hanem ím csak rövid szóval akarám kgdet az ideki való dolgokrúl tudósitani. Én uram az elmult vasárnap érkeztem Szeredahelyre

Bocskai uramhoz, kit is feleségestűl minémű szomoruságban találtam, meg nem irhatom; egy szóval én előttem annyi sirást míveltek mindketten, hogy nem tudom, ki nem szánta volna őket; átkozódnak, esküsznek, hogy nem tudták az bánnak hamisságát, mert az athnáméval csalta meg őket. Azonban abban semmi sem tölt. Erről sokat irhatnék, de most nem lehet. Azonban az kgd levelét is megadám, melyen is bizony igen megháborodván, nagy esküvéssel tagadá meg, hogy bizony nem mondotta, kit én bizony el is hiszek, mert azelőtt nem volt olyan ember. Azonban uram házamhoz érkezvén hétfün, jüve Bessenyei uram levele hozzám kedden, melyet is ím in specie beküldtem kgdnek. Nálam lévén egy jó akaróm, tetszik annak is, hogy elmenjek, ugyanazzal elmenvén az Rákóczi Ferencz uram szavainak summája ím ez volt: Elsőben mikor megkérdezte volna, mint s hogy jártam Erdélyben, megmondám. Sok beszédi után kérdém: hát mint gondolkodik az maga állapotjárúl? Mondá: nincs több orvosság, hanem csak Erdélyhez kell ragaszkodni, őtet Isten, Szentháromság úgy segélje, ha az német gratiát nem ad neki, maga is bemenyen Erdélybe, lássák, mit csinálnak neki. Én igazán irom kgdnek, keménykén beszélgettem neki. Ördögnek adja testét lelkét, hogy hirével s akaratjábúl nem volt, hogy az bán az erdélyi Fejedelemséget járta számára. Azon is földre mennyre esküszik, hogy az bán csalta meg, mert nem tudta, hogy gratiához ragaszkodjék, sőt ha az vármegyék el nem állottak volna mellőle, feje fennállottáig velek volt volna az vármegyékkel s úgy szolgált volna nemzetének. Ezekkel én nem mentem, hanem ő Naga szavai lévén, igazán akarom kgdnek megirni. Én nem győzöm most sok maga mentségit megirni, rövid nap, hiszem, több alkalmatosságom lesz reá. Végre kérdém, ugyan mint gondolkozik az dolgokról? Monda: neki az tetszenék, egy vagy két becsületes embert jó instructióval s informatióval küldenének be s ujabban Istenért reménkednének urunknak ő Naganak s az országnak, az nagy Istenért némely embereknek ne néznék fogyatkozásaikat s az elébbi keresztyénségeket continuálnák s az töröknél promoveálnák az dolgokat. Az velevalók közűl némelyeknek úgy is járt elméjek: csak egy levelet irjanak urunknak, melyben is igazán irják az ideki való dolgokat s azt is, hogy mitől decipialtattanak s reménkedjenek az nagy Istenért, continuallja ő Naga szokott kegyelmességét, mely levelet is, mondá Rákóczi Ferencz uram, kész elsőbben is maga subscribálni. Ezek így lévén, az idő is estvéledvén, én eljövék; melyiket fogják elkövetni, álljon magok tetszésén. Monda Bessenyei uram: már Rákóczi Ferencz uram magánoson is irt urunknak ő Naganak s el is küldte, de én azt nem tudom, úgy van-e. Itt uram az német alájövetelinek nagy hire vagyon. Én is kérem a nagy Istenért, könyörögjön urunknak,

szánja meg ezt az keresztyénséget s szolgáljon nemzetének. Én javallanám, egy elsőbben ideki az szél felé szállítana ő Naga egynehány ezer embert, még is az német s az németes magyarok azt meghallván, tartózkodnának. Most erről többet nem irhatok, hanem az mely kétszáz forintot irta vala kld Keczer uramnak adjak, ez mostani felfordult s futásra készült állapotokhoz képest bizony most mindjárt meg nem adhatom. Kérem, irjon Keczer uramnak, várakozzék s contentálom. Ma Keczer uram is itt volt nálam, tudom, ő kglme is irt Kgdnek. Pribék Szepesi Pál ismét irt nekem, ím azt is elküldtem kgdnek. Ezek úgy látom, nagy angustiában vagynak, ujabban recurralnának az kútfőhez, bárcsak mi kevés biztató szócskával értetné urunk ő naga szegényeket. Szánja meg az isten őket s minket is. Ha isten azt adja uram érnem, az Huszti temetésre én is elmegyek egyedűl kegdért.

Az kgd utólban irt levele is kezemhez jütt. Megszolgálom kgdnek.

Szerdahely, 1670. május 24. Bocskay István Kende Gábornak.

Noha talán unalmas levelem is kgteknél minapi leveleire nézve, mindazáltal az vér vizzé nem lehet. Kérem szeretettel kgdet, ne nehezteljen tudósítani az oda való állapotokról, mert én úgy hallom, hogy kgtek házánál nem lakik, az főrendek házoktól elköltöztenek volna, az németek kijárnának, fogdossák az nemes embereket, kit megölnek bennek s kit rabságra visznek, dúlást, fosztást tesznek azt is hallom, bizonyos-e vagy nem, hogy Medgyesbe bevitték volna az praesidiumot, ágyukat vittek volna ki alája Szatmárról, s úgy akarták lőtetni; Rosalyban is belé szállottanak volna az németek, így vagyon-e vagy nincs, kérem kgdet, voltaképpen tudósítson mind ezekről. Itt Zemlén vármegyében mi nekünk az innep után gyülésünk fog lenni, s talán újabban ugyan onnan kellene ő felségéhez felküldenünk, s nem ártana kgteknek is reá vigyáztatni, s irna kgtek ide, hogy az kgtek dolgait is segítsék, lám még eddig az tizenhárom vármegye az szép uniót megtartotta, s úgy ezután is abban megmaradván, s el nem szakadván egymástól, még az jó Isten megsegíthet bennünket.

Irni kellene oda fel s intercedálni, hogy ő felsége remedeálná ezen dolgokat; az követeink is hova lőnek, talán együtt jünek alá a németekkel, arról is kellene gondolkodnunk. Vesseléni Pál uram felől is kérem tudósítson kgd, úgy hallom, szolgáit lövöldöztette meg az general; kérem kgdet ezekről voltaképpen tudósítson, hogy én is a szerint informálhassam az nemes vármegyét.

Sárospatak, 1670. május 24. Rákóczy Ferencz Kende Gábornak.

Kglmed nekünk küldött levelét böcsülettel vettük; a mi az hirekrűl való kglmed tudakozását illeti, még semmi bizonyost

nem hallottunk, mivel onnan feljűl emberünk még nem érkezett, hanem úgy értettük, hogy még az ő felsége hadai helyben volnának. Ezután is ha mi bizonyos hireink lesznek, tudósítjuk kgldt felőle.

Kivül rájegyezve: Veneselléről mindjárt küldjék meg, Ecsedből penig Torma uram küldje el.

Huszt, 1670. máj. 30. Chernel Pál Telekinek. (Töredék.)

..... Rákóczi Ferencz uramnak, úgy hallottuk, megadatott az gratia, de ilyen formában: »Non remittitur peccatum, donec restituatur ablatum.« Ő Naga ugyan maga dolgaival provideál, csak az mi fogunk meg ne vássék belé. Staremberggel is nagy atyafiságos vendégségeket töttenek ő Nagok gyakorta. *Bocskai* uramra nagy nehézségét hallom lenni; úgy Staremberg is megizente: kezében akadván, elevenen nyuzatja meg. Annyira lévén dolga, úgy hallom, kastélyából ki sem mer menni. Valóban nagy szarvat emelénk az atyafiaknak; ugyannyira vagyon dolgunk, az igazat sem merjük kimondani. Mindenütt, kiváltképpen egynehányunknak most is csak lappangva kelletik járnunk.

Balásfalva, 1670. jun. 5. Teleki Mihály Chernelnek (vagy Ispánnak.)

Kld 16. Maji irott levelét becsülettel vettem, mely csak tegnap jutott kezemben olykor, midőn az én kls uram ő Naga udvarában voltam. Kld levelét ő Nagának megmutattam, mind penig az urét. Bizony bár kltek ő Nagnak is irt volna. Azonban édes bátyám uram meg kell azt is nekem vallanom, én Erdélyben egy szegény legény vagyok, sok gonosz akaróm is van, klmed bár tanácsúl adná az atyafiaknak, másoknak is irnának ő klmek, mivel az én solicitálásom és ő Klmek felől való felelésim engemet magamat is hihetetlenségbe kezdettenek volt hozni; az penig bizonyos, klden kivűl ő klmekre mind neheztellett ő Naga, noha már csendesedett és úgy látom, bizony az miben ő klmeknek segíthet, el nem mulatja; noha többen is lennének az törekedők, úgy folyhatna szaporábban az dolog. Azonban mindenek felett Urunknak ő Nagának......
..... azt elhivén édes bátyám, én az miben lehet, bizony mind magamat illető respectusokat félre tevén Nemzetemnek, vallásomnak, közönségesen klteknek, úgy kinek-kinek, de kiválóképpen kldnek és az urunk *Bocskai* uramnak véremmel kész vagyok szolgálnom, bizony másoknak is úgy látom elméjiket, kiválóképpen Bánffi Dénes és Naláczi István uraméknak, hogy igaz magyarságokat készek az Kltek dolgában megmutatni. Javallanám azért, irjanak Bánffy Dénes, Béldi, Bethlen János és Naláczi István uraméknak is.

Az én részemről édes bátyám uram bizvást asseenrálhat kld mindeneket, hogy kinek-kinek szolgálni kivánok, kiváltképpen az urat Bocskai uramot. Bizony igazabb szolgája vagyok azoknál, az kiknek ő klme is sokat szolgált, és csakis ő klmek sokat ajánlották magokat.

Én, az kik nekem irtak, mind választ töttem.

Vér Mihály uramnak leszen ide bé állapotja, ha Isten engemet éltet. Im az urnak, az asszonynak volenter hagytam levelemet, klmed lepecsételvén, küldje meg az *Szuhai* uramét is.

Én, Isten velem lévén, 27-dik Husztou leszek. Kldet oda várom.

Azt édes bátyám uram nem szépíthetjük, hogy nem vétettek volna az atyafiak; de az mi meglött, azt vissza nem vonhatni, de ide ne kételkedjenek, mert bizony a mi keresztyén Fejedelmünk inkább szánja ő klmeket, mintsem haragunnék ő klmekre.

Szuhai bátyámnak, az mint látom, kevesebb vétke volt, mintsem idebé vádoltatott. Én bizony ő klmének is igaz atyjafia vagyok. Ugy hallom, az Ármáda közel vagyon klmetekhez. Kldet kérem, tudósítson és nékem köteles atyafiának parancsoljon.

Szerdahely, 1670. junius 6. Török Kata Chernel Pálnak.

Öt egész heti, hogy házamból ki nem voltam, hanem szintén most mentem vala ki a kertbe, ott adák meg kegyd levelét, melyet bizony nagy örömmel vettem; igazán irja kgyd, hogy az én jó akaróimtúl annyira elhagyattam, hogy ha valamelyiket láthatom, nagy ujságnak veszem; az Isten sok jót adjon kgydnek érette, hogy ilyen boldogtalan állapotomban csak levelével is látogat; szívem szerint mennék az kednek való beszélgetésemre, de házambúl ki sem merek menni, mivel uram ő kgylme ma mene el a nemes vármegyével Terebeshez, s igen szolga nélkül maradtam itthon. Én bizony annyira vagyok édes jóakaró uram, hogy még elmémben is megbontakoztam a sok búsulás miá, a többi között nem kevéssé nyomja szivemet a fejedelem s fejedelemasszony ő ngknak neheztelése, noha bizony felényire sincs érdemem. Irtam vala mind Teleki uramnak, mind a fejedelem asszonynak az szállás adás felől, de hogy válaszom nincs rá, annak tulajdonítom, hogy nincs kedvek ő ngknak s ő klmknek hozzá. Igazán én mondhatom méltán a Dáviddal: minden utak, ajtók előttem bezárlottak, egy felé sem haladhatok. Az én Istenem gondviselésére bizom magamot, valamit feltett felőllem, tudom, véghez menyen. Azonban hogy kgd irt Teleki Mihály uramnak, Isten áldja meg kgydet érette, kérem, ha mi válassza jün, ne nehezteljen értésemre adni; hogy a szállás szerzésben forgolódik kgd, azt megszolgálom kgdnek, arra nagy szükségem lenne, ha mehetnék Huszt felé, de hoz-

ton hozzák a hírét, hogy vigyáznak ránk, s mennyire állották el az utainkat, én bizony meg sem tudom gondolni, merre kellene mennünk. Most a nemes vármegyén az ujhelyi vicariust Jankovics György urammal küldték a német táborban a generálhoz, hogy tartózkodjék még addig, míg ő felségétűl megjün a válasz. Ugy gondolnám, nehány nap megérkeznék. Azok közt hozzák, hogy ugyan alá jün a német, én itt nem bátorkodom, ha csak valami szigetben is kivonszom magam; mert nem tudom, mely felé induljak, s bizonytalanra Huszt felé is hogy merjek menni. Az elmult szombaton a kissebbik fiamat Kömlődben levő egyetmásommal együtt Szerednyére küldtem Forgács Miklós uram házához, s azon is gyötrődöm, ha másfelé találok magam menni, hogy hogy szakad el tűllem a gyermek, azon hajóban evezvén Forgács uram is a kibe mink. Az Istennek szent haláláért kérem kgdet, ha alkalmatosságát s módját feltalálnák, venné kezéhez a gyermeket s ott levő egyetmásomat is, ha itílné, hogy kár nélkül bévihetné Husztra, tenné maga egyetmásához, s az gyermek is hadd lenne kgd fiaival együtt, szívesen várám kgdet ide, mert még akkor kgd kezihez akartam adni, az iránt való válasszát elvárom kgmdnek, hogy én is szolgámat tudnám küldeni kgmed mellé. Minapi éléssel hogy megindultak s kgdnek nem irtam, azon megbódult ijedségem mulasztatá el velem; ha most látná kgd az urat, nem hiszem, hogy meg ne esnék szíve rajta, mikor magánosan vagyon itthon, életét bizony magam eleténél inkább kívántam, de a mostani állapotjához képest majd inkább kivánnám koporsóba tenni, mintsem böcstelen életet élne. Szívem szerint szánakozom szegény asszonyom sulyos nyavalyáján, az Ur Isten szánja meg szegényt, s a sok nyomorúság alúl egy vagy más uton szabadítsa fel, kgdet is gyógyítsa, én bizony szívem szerint kivánom.

P. S. Kérem bizodalommal kgdet, ne szűnjék meg tovább is Teleki uramnak irni, mert én már nem bátorkodom az irásra; örömest beküldeném Klobusiczki Jánost is, mivel esztendeit még ki nem töltötte, de azon félek, hogy talán be sem fogadják ő ngok haragjokban. Szegény Rédeiné asszonyom temetése felől is tudósítson.

Küvár, 1670. junius 20. Ispán Ferencz Teleki Mihálynak.

Husztról is írtam vala uram kgldnek, hogy nekem már ki kellett hazámbúl bujdosnom s útban is vagyok, akarván kglmed tetszésébűl az mlgs fejedelemhez, nekem igen kegyelmes uramhoz ő nagához is mennem. Kgldet mostan kérem mint uramot, írja meg ebben való tetszését mentűl hamarább, mert itt Küváratt is szégyellem tekeregni, tartván az tiszteknek ő kglmeknek is

kedvetlenségétül s kgd látása nélkül pedig csak nem menyek be Erdélybe. – Szegény Bocskai uramot noha nagy keserűségben, de alkalmas egésségben hagytam; az felesége Szathmárra való bevitetése szolgáival együtt ugyan bizonyos. Az szolgáit egy-egy ingben, mezitláb, hajadon fővel összekötözve vitték be. Most mint van állapotjok, nem tudhatni. Irhatom azt is kgldnek, már sok becsületes ember vagyon rabságban. Bay Mihály uramnak is az bátyját Ferenczet és egy öcsesét is Lászlót elfogatta Rákóczi Györgyné; Mihály az fejér cseléddel alig szaladott Husztra. Már csak Huszton vagyon 85 futott nemes ember, s tudom, eljüvetelem után szaporodott, ha jühettek, egyébiránt az utakot mindenütt igen elállották. Danka is, úgy hallom, 60 muskatélyossal az Illobát állja, ott körűl való oláhságot mind megeskette, hogy ha nemes ember jün erre, mindjárt megfogják. Gálfi Ferencz uram is ide szalada Kűvárba, mutatá Csáki István uram levelét, javallám, kgdnek in specie küldje be, az kit be is küldött. Kgdet még is felette igen kérem, tudósítson mind az vételéről s mind egyéb tetszéséről, mert alig várom, kegddel beszélhessek.

Akarám uram kgdnek azt is megirni: Huszton levő uri fő és nemes rend beszélgetvén egymással, tetszett, egy Credentia mellett miáltalunk öcsém Vér Mihály urammal ő keglvel könyörögjenek az mi kglmes urunknak ő Nagának, venné szívére ő Naga ezt az dolgot s ha csak törekvésképpen is cselekedné valami jót megirt becsületes exul rendekkel.

Szathmár, 1670. jun. 27. Klobusiczky János, Teleki Mihálynak.

Elhiszem uram, vagyon kegyelmednek értésére hallatlan és méltatlan rabságra való esésünk, mindazáltal akarom Uram kegyelmednek magamot eszébe juttatnom kevés irásom által. Eddig itten való mulatásomnak oka volt sulyos betegségem, kibűl most kezdvén fellábbadozni, indultam vala kötelességem mellé, az én kegyelmes uram ő nagysága szolgálatjára, s nem tudom, mitűl viseltetvén Rákóczi Györgyné Asszonyom ő Naga, engem is elfogatott, mindenemben sákmánt vetvén épen mazurrá tettek, magunkat ide rabságra hoztak; kegyelmedet azért kérem mint igen jó bizodalmas Uramat, ne vonja meg szegény szolgájától jó akaratját, sőt emlékezzék meg s tekintse gyámoltalan árva állapotunkat, kiért az Isten is megáldja kegyelmed. Én is még valaha Isten megszabadítván, igyekezem teljes életemben kegyelmed jó akaratját megszolgálnom.

Igazán uram rászorultam az Désen elhagyatott fakó lóra, kit kigyelmed jó akaratjából ez tavaszkor ott hagytam vala, mert bizony most jó kilencz paripámat vonák el tűlem, csak már az maradt volna meg.

Szathmár, 1670. junius 28. Török Kata, Teleki Mihálynak.

Klmed méltóságos levelét tegnap ugymint 26-án hozák meg, mely bizony, úgy tetszik, nagy részét keserűségemnek enyhitette. Az úr Isten sok jót adjon kldnek érette, hogy ilyen siralmas rabságomban látogat s költségbeli jóakaratját is mutatta hozzám. Nekem bizony édes jóakaró uram e világon semmi sem maradt egyéb azokbúl a jókbúl, a kik velem voltak, hanem tiz pulturám talált szerencsémre maradni, még rajtam való köntösömet is levonták, magamat szekerembűl kirángattak. Szegény fiamat Klobusiczki Jánost mazurrá hagyták, nyavalyás szolgáimmal együtt ide a keserves rabságra külde bennünket Rákóczi Györgyné asszonyom ő Naga s azolta itt más böcsületes emberek jóakaratjábúl éltem, noha, Isten áldja meg az ittvaló méltóságos tiszteket, eddig még böcsületben tartottak. Igazán édes uram hallatlan példa ez, hogy asszony-ember rabságot szenvedjen büntelen, hiszem ha szintén Uram ő keglme láttatott volna is valamit véteni ő Felsége ellen, kit én nem tudok, az ő Felsége vármegyékre irt levele szerint is a büntelen nem büntettethetnék a bünösért. Kérem azért a nagy Istenre is kldet, a minémű utakat, módokat feltalál szabadulásomban, ne mulassza el; szegény rab fiamrúl is emlékezzék meg, mert úgy tetszik, csak ő ne volna itt, magam rabságát annyira nem sajnálnám, noha bizony nagy vigasztalásomra vagyon, szegény rab szolgáim is tizenöten sanyarognak itt. Az Istenért kérem édes uram kgdet, szegény megélemedett Uramhoz is mutassa jóakaratját ilyen bujdosásában, ne hagyja. Én nem tudom édes Uram, mikor s micsoda formában remélhetem szabadulásomat, csak félek óránként, hogy ennél is nagyobb szomoruság ér; a mikor alkalmatossága adatik klmednek, kérem, méltóztassék csak irása által is vigasztalni, mert bizony ha az Isten kegyelme nem táplálna, eddig régen oda lettem volna.

P. S. Én uram Aranyos-Medgyes felé indultam vala, mikor ez a szerencsétlenség rajtam esék, gondolván azt, hogy a Fejedelem asszonyt ő Nagát házánál érem.

Munkács, 1670. julius 6. Báthori Zsófia, Teleki Mihálynak.

Csudálkozással olvastuk klmed levelét, melyet Klobusiczki János uram mellett irt, miért kellessék ő Felségét illető dolgot nekünk tulajdonítani. Minékünk Klobusiczki János uram nem vétett s meg sem foggattuk; mi azt sem tudtuk, szolgai kötelessége legyen-e az Fejedelemhez ő keglméhez. Vehette klgmed eszében, mi módon esett arestálása ő kglmének, lévén akkor az anynyával együtt, nem tudván az vitézlő rend kicsoda légyen Klobusiczki János uram. Innen már látja klmed, ha vagyon-e

helye keglmed fenyegetőzésének. Ugy tudjuk, hogy ha vagyon General Spork uramnak arra authoritása, elbocsáttatja s ha nincsen, tehát ő Felsége, kinek ezek az dolgok gondviselésében vagynak, felszabadítja az arestomból. Bár keglmetek ne adna ízetlenségre való alkalmatosságot minékünk, de azt pénzen vennünk nem kell, úgy látjuk. Tudjuk penig, hogy kglmed által is meggátolódhatnának néha az olyanok s azzal mutatná kglmed ajánlott jóakaratját s mi is kedvesen vennénk kglmedtűl.

Szathmár, 1670. julius 12. Török Kata, Teleki Mihálynak.

Kgd méltóságos levelét édes Uram ma adá meg Kovács István Uram az asszonyunk ő Nga méltóságos levelével s abban való tiz arannyal együtt, mely ő Naga kegyelmességét, s Nga hozzám való jó akaratját is az Ur Isten fizesse meg ő Nagának s mind penig kglmdnek, hogy róllam jó szolgálójárúl el nem feledkezik. Én édes Uram most bű szóval nem irhatok kglmdnek, mivel siet a levélvivő. Még ide semmi válasz nem jütt ő felségétől azon dolog végett. Magam, Isten neve dicsírtessék, mind ennyi nyomoruságim között is tűrhető egésségben vagyok, de a szegény fiam igen változó egésséggel kezdett lenni.

Radnót, 1670. julius 30. Bocskay István, Teleki Mihálynak.

Az mi kglmes Urunk engedelméből az fiam Klobusiczki János kiméne elprédált javainak megszerzésére, irt ugyan az mi klmes Urunk is mellette, én is azért kérem igen nagy bizodalommal és szeretettel, az kiket szükségesnek itíl, ne neheztelne mellette irni és az szegény rab feleségem szabadulásában is jó utakot és módokat elkövetni méltóztassék, kiért — Isten éltetvén — én is igyekezem megszolgálnom s mind penig Isten is megáldja kglmedet.

Hogy pedig oly gyakor busítással busítom, kérem kldet, ne egyébnek tulajdonítsa, hanem mind magamhoz s mind más keresztyén jó akaró uraimhoz is megtapasztaltam az kglmed kegyes, istenes jó akaratját és sinceritását.

K. N. A Rákóczy elé terjesztett pontozatok.

1. Igen nagy alkalmatlannak *(így)* látszik, hogy az erdélyi liga ellen nemcsak társnak, hanem még kormányának láttatik lenni az méltóságos Fejedelem Rákóczi Ferencz uram ő Naga.

2. Az haza hire nélkül táborba akar szállani ő Naga, talám ha ott meg erősödik ő Naga, oda minékünk nemeseknek compelle intrare leszen dolgunk.

3. Az sem tetszik, Patakon létünkben ő Naga nem az ottvaló böcsületes urakkal fő rendekkel discurrált, hanem az két

Barkóczi urammal, kiknek egyike, úgy mint Barkóczi Ferencz, még az ligában sem volt.

4. Gratiában, nem ligában lévén az méltóságos Fejedelem Rákóczi Ferencz uram ő Naga, ki bizta ő Nagára az bánya városok elfoglaltatását?

5. Az törökkel micsoda correspondentiája lehessen bán Uramnak ő Nagának, bizonytalan; hiszen Nagtok, kegltek, hogy ő Naga az méltóságos Fejedelem Rákóczi Ferencz az németekbe mert volna kapni, ha az athname pariája ő Naga kezénél nem volna; azt is hiszi Nagtok, kegtek, ha az athname pro voto nostri volna, hogy meg nem mutatá ő Naga Nagtoknak, keglteknek Patakon létünkben.

6. Az feljebb megirt tekintetekre nézve szemben létit interdicálni kell ő Nagának az törökkel; ha szemben létit addig Nagtok, kgltek ő Nagának az törökkel [nem interdicálja (?)], tehát elhiteti magával az török, hogy magunk praeficiáljuk ő Nagát.

7. Hogy míg az dolgok függőben lesznek, praeficiáljanak két urat és két nemes embert annál, mert ő Nagával az méltóságos Fejedelemnek jól végezni szerencse.

Ezeket Szuhai uram tette volt le s úgy adta be R. F. uramnak s ezen is conturbálta magát, az mint mondják. Erre Szuhai uram küldjen be kgnek.

Rájegyezve kivül: Szuhai Mátyás uram micsoda conditiókat irt volt Rákóczi Ferencz eleibe.

Közli: KONCZ JÓZSEF.

ESZTERHÁZY PÁL RELATIÓJA 1674-BEN.

(A nováki levéltár »revisa acta« czimű fasciculusából.)

Sacratissima Caesarea Regiaque Majestas Domine Domine naturaliter clementissime!

Humilium perpetuorumque servitiorum meorum in gratiam Majestatis Vestrae Sacratissimae clementissimam commendationem. Praetermittere minime possum, quin de variis Confiniorum Antemontanorum defectibus Majestatem Vestram Sacratissimam ex debita obligatione mea (qui sane remedio indigent) humillime informarem, et imprimis quidem, ut singulorum Confiniorum defectus ordine videantur, a Sintavia Residentia utpote pro interim mea summa cum demissione incipiam.

Defectus Confinii Sintensis.

Arx Sintaviensis angusta nimis, et parva admodum est pro Residentia Generalatus, sed et aedificium omnino irregulare, ac non adeo benefactum, quod jam quamvis novum, ruere tamen coepit, neque dubium, quin et pars reliqua corruet, cum tamen non exiguae pecuniae sint illuc insumptae. — Inspectione eiusdem aedificii, cum summo derogamine ac prejudicio meo, Dominus Colonellus Ritt habet, quamquidem si hactenus ego habuissem, uti similia et didici et practicavi, spero aedificium quoque melius fuisse exstructum.

Praesidium ibidem in Arce Hungaricum nullum est pedestre, ob quod nec hominem habere possumus, qui Captivorum curam habeat, aut malefactores capiat, hinc jam aliquoties ex Captivitate arcensi malefactores aufugerunt. Praesidiarius vero Germanicus, qui a praefato Domino Colonello Ritt suam dicit se habere dependentiam, omnia pro libitu suo agit, neque mihi aut meis officialibus paret, sicque continue inter nos est Confusio, et cum Sua Majestas Sacratissima expresse in instructione mea mihi

data dictum Confinium meae commiserit curae. quod si Turca hodie aut cras mali aliquid attemptaret, qualem ego rationem reddere possem, ubi nullum plane commendam habeo, sumque velut pictus quidam masculus. Tormenta etiam bellica parva nimis, parvoque numero sunt, ita ut defensioni Arcis penitus non sufficiant. Armamentarium tam exiguum et destructum est, et plane inhabilis sit. Tormentarium vero seu Pixenmayster non nisi unicum, eumque sat ineptum habemus, cum tamen adminus quinque eiusmodi Artificibus indigeremus.

Judices vero sedis bellicae, seu Scultetios nullos habemus, cum nulla iis sit solutio, sicque ego si judicium celebrare volo, sumptibus meis, sane non parvis, id facere debeo, cum cogar ex vicinis Civitatibus Similes jurisperitos convocare, sicque justitiae administratio maximum patitur detrimentum. Equites porro Praesidiarii vestrae Majestatis Sacrae Sentavienses non Sentaviae, ibi enim locus nullus, sed in vicino Pago Szered, ex omnibus partibus plane aperto degunt, iique sunt nonaginta aliquot in universum; pedites omnino nulli, sicque ego in Residentia mea militibus destitutus sum, quatuor solummodo miliaribus Uivarino distans, sed et Equites hi paucissimi plane miseri sunt, ex eo quod *jam decimus quintus agatur annus,* a quo una cum aliis omnibus confiniariis non nisi *septecim* mensium solutionem acceperint. Quot igitur Clementissime Domine defectibus hisce remedio aliquo obventum non fuerit, aut ad locum aliquem opportuniorem sedes Generalis (ubi juxta consuetudinem olim Uyvarini observari solitam omnia requisita ad defendendas has partes adsint) translatus non fuerit, plane non video modum, subitaneis hostium tam propinquorum excursionibus, et nocivis intencionibus quomodo obvenire possit, cum alia Majestatis vestrae Sacrat. Praesidia hinc satis dissita sint.

Defectus Confinii Selye.

Confinium hocce inprimis penitus nihil valet, estque non confinium, sed unum vilissimum habitaculum dicendum, quod Portis, munitionibus, Propugnaculis, militibus ac in summa omnibus necessariis caret; sunt in hoc miserrimo loco Equites triginta et aliquot, quorum solutio similis Sentaviensibus, et tamen non nisi tribus Ujvarino miliaribus distat. Huic annexum est exiguum Sand *(sic),* quod et singulis fere annis renovari, ob vicinitatem fluvii Vagi debet, plusque jam longe pecuniarum in eo insumptum est, quam ipsum Sanz valeat, ubi triginta aliquot Germani Praesidiarii sat misere degunt, qui et non mihi aut Officialibus meis, verum dicto dno Collonello Ritt parent, contra instructionem a maj[te] vestra Sacrat. mihi datam.

Defectus Farkasdiensis.

Hoc in loco duobus ab Uivarino distanti milliaribus in uno exiguo felt Sancz sex Musquetarii sunt cum uno decurione, Hungarorum penitus nullus, dicti vero musquetarii Guttam suam habere nolunt dependentiam.

Defectus Leopoldopolitanus.

Cum hic locus sit loco Uyvarini aedificatus, merito quoque possit esse residentia Generalis, sed et hic Clementissime Domine Hungarorum nullus est, reliqui vero a me nihil omnino dependent, similiter fit Posonii, Trencsenii, Illavae, Lietavae, Arvae, Likavae, aliisque in locis, ubi Praesidia Maj[tis] vestrae Sacratissimae de facto existunt. Ego Clementissime Domine nullum quasi Commendam cis Vagum ego habeo, sumque titulotenus solum et non Generalis, cum tamen de lege Regni non solum haec universa confinia antemontana, verum ipsi etiam Comitatus, hic in Servitiis Suae Maj[tis] Sacrat. a me suam deberent habere dependentiam, uti ab antiquo semper observatum fuit, quod nec renuent Incliti Comitatus facere, si necessitas postulaverit, accedente benignissimo Maj[tis] vestrae mandato.

Defectus Nitriensis.

Nitria sane inter praecipua Maj[tis] vestrae Sar[mae] Confinia censeri debet, sed et hic innumerabiles pene sunt defectus, et inprimis quidem Arx angustissima, cum sit et irregularis, ex vera architectura juxta loci situm multum sane mutari deberent, munitio quoque hic exigua est, Tormenta valde pauca exiguoque numero sunt, quae etiam augeri deberent.

Civitatis quoque superior, quae Arci vicissima est, muniri deberet, est enim plane ruinosa; sunt et in hac Civitate Cellaria subterranea, ex quibus Arci tempore obsidionis, utpote vicinae plurimum damni inferre posset, sunt enim quasi Cuniculi, quae etiam tolli deberent.

Inferior porro Civitas vastissima cum sit, defendi minime potest, ni meliorem in formam reducatur, est enim sepibus solummodo cincta. Circa Praesidiarios autem maj[tem] vestram Sacrat. sic humillime informare possum:

Equites Hungari sunt inibi 170, Pedites 71, quomodo hi aut ad auxilium mihi ferendum, aut ad tam capacem locum defendendum sufficiant, non video, cum et sicuti alii suam miserabilem habuerint solutionem. Miles vero Germanicus Pedestris ordinis itidem Commendam totam sibi vindicat, nec a me, aut

Officialibus meis, verum Leopoldopoli suam habet dependentiam, quin et aedificii inspectionem saepedictus Dominus Colonellus Ritt, ipseque totaliter in Arce commendat, similiter et Equestris ordinis Milit. agit; et ob hoc non parvae sunt inter Officiales confusiones quasi quotidianae, quas sopirem, si omnes parerent, sed tali modo sopiri nequeunt, sicque hic etiam totalis Commenda mihi abripitur, cum tamen idem quoque locus mihi sit a Maj[te] vestra Sar[ma] benigne subjectus. Si igitur Augustissime Imperator sinistri quid ob tot tantasque disconvenientias acciderit, quomodo de ea rationem ego reddere obligarer, altissimo Majes[tis] vestrae humilime submitto Judicio.

Defectus Kis-Taapolcsanensis.

Hocce quoque Maje[tis] vestrae Sac[mae] Confinium ullo absque robore, aut defensione est, quod sit unicum solummodo Castellum, idque ad normam antiquam exstructum, ubi etiam Musquetarii triginta et aliquot degunt, qui etiam Leopoldopoli dependent, extra dictum vero Castellum habitant, in Pago vicino in miserabilibus sane gasis. Milites Confiniarii equites 23, Pedites vero 9, ubi quantae fiant in dies incommoditates et inconvenientiae ex eo, quod uno capite careant, qui utrique parti commendaret, satis explicari nequit, sicque ibidem etiam pariformiter res est constituta, veluti Nitriae aut Sintaviae, Commendaque mea mihi penitus ablata.

Defectus Levensis.

Confinium Levense sane non modicae est considerationis, cum sit unum antemurale Civitatum Montanarum, ast hic quoque omnia ruinis plena sunt. Arcis superior pars reddita est jam inhabitabilis, cum maiori ex parte corruerit, Tormenta parva et pauca sunt, munitio similiter exigua, et vix aliquot dierum obsidionem sufficere possit, praesertim cum miles Nativus ibidem etiam pauco admodum sit numero, ut Equites vix 139, Pedites 104 reperiantur, ii quoque, qui ibi sunt, solutionem vix aliquam juxta reliquorum norman habent, et si (quod Deus avertat) hostis quid adversi tentaret, non video, quomodo locum hunc alias capacissimum tam exigua nostrorum manus defenderet. Sunt et hic Milites Germanici, qui tamen a me suam habent dependentiam, estque una frai Compania, sed et haec solutione caret, conqueriturque summopere de statu suo miserrimo.

Defectus Karponensis.

Civitas Carponensis Libera et Regia cum sit, Militibus Majes[tis] Vestrae Sacri[mae] Confiniariis hospitia nulla dat, sicque

coguntur dicti milites, tamquam in diversorio vivere, et tamen solutionem cum reliquis *quasi nullam percipiunt.*

Omnia Tormenta et munitiones prae manibus Civium sunt, et non supremi aut vice Capitanei Maj^tis^ Vestrae Sacri^mae,^ sicque Milites ibidem non aliter, quam advenae, et nihil omnino iurisdictionis habentes degunt miserabiliter.

Jam quoque Regiminis Croatici pars una ibidem existit, ad libitum omnia faciens, neque aut me, aut officialibus confiniariis Majes^tis^ Vestrae Sacri^mae^ ullum ordinem exspectans, ob quod infinitas tam nobiles ibidem existentes, quam Confiniarii et Cives habent, et patiuntur oppressiones, quae remederi non possum, cum Commenda taliter mihi adimatur.

Sed et miles Confiniarius hic pauco numero est, nam Equites 60, Pedites 62 solum reperiuntur, qui sane ad locum tam vastum defendendum pauci nimis sunt.

Non parvus etiam defectus est, quod ex parte Majes^tis^ Vestrae Sacri^mae^ hic Tormenta nulla, Munitio pariter aut Armamentarium quodpiam reperiatur, *omnia quae sunt, sub Civium potestate existunt.* Cum tamen similia jure meritissimo in potestate Officialium Majes^tis^ Vestrae Sacri^mae^ esse deberent, quandoquidem Civitas in Confinium (necessitate ita exigente) conversa est, Supremoque ac Vice Capitaneis loci defensio incumbat.

Defectus Kékkeőiensis.

Hic quoque locus Ruinis adeo plenus est, ut explicari satis vix possit, hic etiam Maj^tas^ vestra Sacra^ma^ tormenta nulla aut munitionem habet, *quae Domini Terrestres suo solum aere comparant,* et ea sat exigua sunt.

Milites porro Confiniarii neque locum habitandi nullum habent, sicque coguntur in vilissimis quibusque tuguriolis delitescere, *ad normam fere Singarorum,* qui adeo pauci sunt, ut Equites 20, Pedites 50 solummodo numerentur, quorum etiam solutio reliquis similis est.

Hic etiam ab aliis Maj^tis^ vestrae Sacri^mae^ Confiniis, non parum dissiti sunt, estque locus summe obstrusus, Turcisque praesertim Szécséniensibus vicinissimus, proque Confinio non adeo opportunus, unde consultius foret, si Praesidium hocce in Stregovam Pagum transferretur, ubi melius excursionibus hostium invigilari posset, quod si tamen sine laesione pacis id fieri liceat, cum sit locus Turcis deditus, alioquin enim moderno in loco cum meliori ordine manere Praesidium deberet, nam Corponam inter et Filekum magna est distantia, requiriturque locus aliquis Confiniarius ob vicinitatem Turcarum Sécséniensium.

Defectus Muraniensis.

Hoc in loco Miles nativus Confiniarius nullus est, Miles vero Germanicus ibidem existens a me nullam vult habere dependentiam, facitque, quod sibi libet. Est et necessarium, hic pedites aliquos Hungaricos intertenere, cum Turcae non raro hisce in montibus damna nostris inferant.

Defectus Deveniensis.

Hic quoque nemo a me dependet, cum tamen annumeretur etiam Confiniis Antemontanis, ubi sane tam Equites quam Pedites necessarii essent, ad crebras Turcarum excursiones coercendas.

Defectus Fülekiensis.

Hocce Mat[tis] Vestrae Sacri[nae] Confinium *inter Confinia antemontana primas tenet*, estque oculus quasi Montanarum Civitatum contra Agriam, quo amisso, non solum Civitates Montanae, sed et superiores Regni partes pessum irent. Verum et hic non pauci reperiuntur defectus, cum Arx etiam Ruinis plena, murique ipsi declinari videantur. Quin et Tormenta, quae ibi erant *magna satis et pulchra,* imo pro loci conservatione necessaria *numero Novem, Cassoviam sine ullo praescitu meo abducta sunt,* sicque tanti momenti et considerationis locus defensione sua destitutus est. Est et hic una Compania militum Germanicor. a me et Officialibus meis dependentium, verum et hii de solutione sua conqueruntur.

Milites porro Confiniarii, pro tanti loci conservatione, sunt nimis pauci, cum Equites 220, Pedites 200 solum numerentur, qui omnino insufficientes sunt ad tantum ac tale Confinium defendendum. Hic quoque nuperrime ex mandato Excelsi Gubernii Scriba Majes[tis] Vestrae Sacri[mae] Campestris captus est, qua de causa, ignoro, in cujus locum nemo sufficitur, sicque tali Officiali summe necessario caremus.

Defectus Hajnacskeő.

Arx hac ex Praesidio Fülekiensi, missis eo Praesidiariis, defenditur, quae etiam totaliter ruit, et ni reparetur, inhabitabilis brevi reddetur, cum tamen sit locus necessarius, pro Filekensi Praesidio conservando.

Defectus Szamoskeő *) *(így.)*

Similiter et hic locus per Filekienses defenditur, sed uti alterius omnia hic quoque ruinis plena sunt, ac reparatione indigent, cum etiam non parum Filekino conducat.

---

*) Somoskő Nógrádmegyében.

Defectus Szádváriensis.

Hic quoque Hungarorum nullus est, Germanorum vero militum circiter 20, qui etiam nil penitus a me dependent, cum tamen etiam inter haec Confinia numeretur, sitque expresse in instructione mea, neque malum foret, si Pedites certi Hajdones nuncupati eodem ponerentur ad coercendas hostium, tam Turcarum, quam aliorum Rebellium excursiones.

Multi quoque et alii in hisce Mai[tis] vestrae Sacri[mae] Confiniis defectus sunt, quibus pronunc molestare mai[tem] vestram Sacri[mam] praetermitto. Verum hac sane difficultas maxima est, quod in multis Confiniis, uti supra memini, commendam nullam habeo, miles confiniarius Solutionem *exiguam, eamque rarissime percipit,* eorundem numerus exiguus est, et nihilominus loco demortuorum alios inscribere vetor, sicque in dies minuitur. Officiales non pauci desunt, quorum locus vacat, suntque Milites absque suis Officialibus, Decurionibus nempe, Vexiliferis, et etiam Centurionibus, hinc infinitae in Confiniis Confusiones. Sed et milites Majes[tis] Sac[rat.] Germanici et Croatici plurimas faciunt incommoditates et inconvenientias, oppressiones, aliaque idgenus, quae inpunita manent, *cum meam non admittant commendam.* Ego quoque infinitas pene expensas in multifariis expeditionibus facio, volens omnibus viribus diu noctuque Servitium Mai[tis] Vestrae Sacri[mae] promovere, ita quidem, ut totaliter sumptibus, una cum Coniuge et prolibus exhauriar, pro quibus tamen ad iteratas humillimas Supplicationes meas hactenus contentatio nulla subsecuta est, unde post tot, tantosque meos, a triginta duobus iam Annis in Servitio Augustissimae Domus Austriacae sumptus et labores, maximo cum vitae periculo, saepe saepius factos, non emolumentum aliquod, verum mea, proliumque mearum ruina ultima speranda videatur. Et quod me maxima angit, corditus doleo, quod iuxta desiderium et obligationem meam non possum Vestrae Majes[tati] Sacra[timae] inservire, cui sane non temulentia mea, verum ipsa rei inpossibilitas obstet, praesertim cum ex parte hostium potentissima habeamus adversum nos Confinia, terraque ista patens admodum sit, et hostis in visceribus quasi nostris degat, cum omnia Confinia Antemontana, quae olim ante disturbia Turcica fuere praeter Fülekum et Levam, aut a Turcis inhabitantur, aut diruta hominibusque vacua manent, nosque e contra paucissimum habeamus militem, qui etiam videntes se in dies minui, Officialibus destitui, raroque solvi, fere desperant et ni hactenus eos multis modis ac admonitionibus detinuissem, futura Maj[tis] Vestrae Sacri[mae] gratia lactando, authoritatemque meam interponendo, Deus solus novit, quonam miseriarum *(sic)* eosdem Confiniarios desperatio

adduxisset, quos tamen, Laudes sint Deo Optimo Maximo, multis sane laboribus ac expensis, omnes in fidelitate majes^{tis} Vestrae Sacri^{mae} inter tot revolutiones conservavi, et de facto conservo, maxima cum solicitudine et industria.

Quibus omnibus ita se habitis, Mais^{tati} Vestrae Sacri^{mae} humillime supplico, dignetur defectibus hisce salutare remedium curare adiuveniri, agitur enim Clementissime Domine de conservatione maximae partis huius Regni Hungariae, *qua perdita, omnia reliqua pessum ire, necesse est.*

Ut igitur Augustissime Imperator facilius haec plaga terrae conservari possit tempore pacis, praescindendo a Bello aperto cum Turca aut aliis hostibus, nam tunc major requiritur defensio, eatenus uti fidelis mat^{tis} Vestrae Sacri^{mae} Subditus saluo meliore judicio humillimam opinionem meam, hic summa cum demisione subnecto. Et imprimis quidem, ut omnis Confusio in hisce Confiniis tollatur, loco militum Peditum Germanorum defacto in Confiniis existentium alii deberent milites itidem Germanici collocari, ad normam Levensem et Filekiensem, essentque Frai Companiae, a me meisque Officialibus dependentes, sicque omnis contentio, quae hactenus non parvo Confiniorum dispendio viguit, tolleretur.

Secundo. Miles nativus sane augeri deberet, est enim adeo exiguus, ne asserere ausim, pro uno Mai^{tis} Vestrae Sacri^{mae} Confinio omnes Confiniarios, qui de facto existunt, vix sufficere, taceo pro tanto terrarum tractu defendendo, si igitur Mai^{tas} Vestra Sacri^{ma} libuerit, quot et quales ac ubi in Confiniis Milites collocari debeant, accedendo benigno Mai^{tis} Vestrae Sacrati^{mae} Mandato, Viennae cum Inclito Consilio Bellico conferendo, plenam dabo informationem, hic enim Clementissime Domine longe plures requiruntur milites, quam ullibi in Hungaria, cum Turca non solum vicinus nobis sit, sed plane in visceribus Regni degat.

Tertio. Residentia Generalatus, cum angustissima sit, ad alium Commodiorem locum transferri deberet, quo in puncto etiam uberius Inclitum Consilium Bellicum informabo, et qualiter Residentia incaminari debeat.

Quarto. Solutio militum cum necessarissima sit, invenietur etiam modus, ut haereditariae Mat^{tis} Vestrae Sacri^{mae} Provinciae eatenus, si plane non fatigent, nihilque Confiniariis solvant, verum ex Civitatibus Montanis suam certam Annualem habeant solutionem, sicque nec iis solutio deerit, nec provinciae patiuntur, Vestraque Mai^{tas} Sacri^{ma} non molestabitur ratione solutionis.

Quinto. Officiales minores, uti sunt Decuriones, Vexiliferi, Centuriones, hactenus semper a Generalibus constituebantur, iam vero similes Officiales vetor facere, sic plurima vacant Officia,

cum non habent Sumptus Wiennam eundi Milites, ad solicitanda similia Officia. Supremi tamen et Vice Capitanei, uti hactenus observatum est, a commendatione Generalis ab Inclito Consilio Bellico suum accipiunt decretum. Igitur requiritur, ut minora Officia ego eis, quos idoneos video, conferre possim, notificando nihilominus omnia Inclito Mai^{tis} Vestrae Sacr^{mae} Consilio Bellico.

Sexto. Requiritur etiam hisce in Confiniis unum Regimen Dragonerum, quorum opera utiliter contra Hostem uteremur, qui in mandatis habeant mihi parendi.

Septimo. Miles nativus non solum in Confiniis Antemontanis, verum passim in tota Hungaria summa in Confusione est, ex eo quod non ad normam Regiminum se habent; neccessarium itaque est, ut ad Regiminum ordinem reducantur, ut ordinatius servitium suum praestare valeant.

Octavo. Sunt aliqua Confinia, quae mutari, ac alio loco Praesidia ibidem existentia collocari deberent, quo in negotio etiam Inclitum Consilium Bellicum informare paratus sum.

Nono. Cum Reparatio Confiniorum etiam necessaria sit, requiritur, ut gratuiti labores ad dicta Confinia a Comitatibus applicentur, nam aliqua tam ruinosa sunt, ut vix defendi queant, alia vero penitus nihil valent, indigentque novo aedificio.

Decimo. Summe etiam requiritur, ut terra cis Vagum existens defendatur, quae sic fieri posset, si nimirum ad ripam fluvii certa loca vigiliarum erigerentur, in quibus Hajdones collocarentur, uti in Croatia et Insula Murakeöz defacto quoque practicatus, esset etiam optimum, si idem ultra Vagum etiam per omnia Confinia practicaretur. quod etiam accedente benigno Mai^{tis} vestrae Sacri^{mae} mandato fieri potest, dummodo Comitatus etiam concurrant, cum etiam defensio eorundem hinc pendeat.

Undecimo. Clementissime Domine, cum Turca adeo vicinus sit, ut hostilitates suas intra aliquot horarum spatium exercere possit exerceatque, e contra vero nos pauci simus, neque ob tantam locorum distantiam Confiniarii statim concurrere possint, sicque ne inpunitus maneat hostis, non malum foret, si data occasione insolentias Turcarum refundere liceret, tali enim modo coerceretur insolentissimus hostis.

Duodecimo. Inspectio Confiniorum Antemontanarum ac aedificiorum in iisdem fiendorum, necnon commenda cum mihi potius, quam alteri cuipiam conpetat, Supplico Ma$^{ta'i}$ Vestrae Sacrati^{mae} humillime, dignetur plenariam mihi dare Authoritatem in omnibus nempe locis cis Danubianis, in quibus Praesidium mai^{tis} vestrae Sacri^{mae} manet, nam de facto Clementissime Domine ego solum nomine, et non re sum harum partium generalis, neque autem peto aliam authoritatem, quam talem, qualem domini Generales Carolostadii, Varasdini, Jawrini, Comaromii

et Cassoviae habent, hic enim in Confiniis Antemontanis aliisque locis Praesidiatis omnia in Confusione sunt.

Augustissime Imperator ac Domine Domine Clementissime, non dubito, quin Mai^{tati} vestrae Sacr^{mae} fidelia servitia mea a viginti duobus iam Annis inviolate, cum summis expensis meis, vitaeque discriminibus quam plurimis, usque ad sanguinis fere sudorem, omni cum sinceritate peracta, nota sint, quorum intuitu firmissimam spem habeo, quod me mai^{tas} Vestra Sacr^{ma} solita Clementia ac gratia sua Caesarea ac Regia conplecti, Authoritatique meae ac defensioni huius Patriae benigne providere dignabitur. Cum vero Clementissime Domine, uti et superius memini, totaliter sumptibus deficiam, quos in servitiis mat^{tis} Vestrae Sac^{mae} in variis Expeditionibus feci, humillime supplico Mat^{ti} Vestrae Sacras^{simae} uti Domino semper Clementissimo, dignetur eatenus quoque mihi benignissime contentationem fieri curari, ut tanto commodius ac melius servitium eiusdem Mat^{tis} Vestrae Sacri^{mae} omnibus viribus promovere valeam possimque, gratia ac Clementia Augustissimae Domus Austriacae gloriari, ea nimirum, quae in alios quoque quamplurimus fideles subditos suos ferri benignissime consuevit. His Deus Optimus Maximus Sacratissimam Caesaream Regiamque mat^{tem} Vestram servet Saluam et incolumem pro bono totius Christianitatis. Kismartonii die 30. Jan. 1674. Sacrat^{mae} Caesar. Regiaeque ma^{tis} Vestrae

humillimus ac perpetuo fidelis subditus
P. Estoraz.

Közli: Id. Rakovszky István.

SZANISZLÓ ZSIGMOND NAPLÓI.

(1682 –1711.)

— KILENCZEDIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

Octóber.

Uramisten szabadíts meg és jöjj el az mi segítségünkre!

1. Mentem Tasra az n. vármegye gyűlésében, az holott az tuséri restantiámról — élet metr. 8, hús libr. 266 — parancsolt az n. vármegye az tusériaknak. Megígírte az n. vármegye az nyári intertentiómat a 1. Maji usque ad ultimum Julii. Mada tartozik de personis 19 élettel. [Későbbi kézzel:] De semmit nem attak. Elég szégyen egy vármegyének! — Eodem hozták postán az úr, főispán uram ő nagysága levelét, hogy követnek n. bujdosó vármegyénk részéről engemet választottak az munkácsi erdélyi confluxusra, melynek is terminussa 2. Octobris.

2. Indúltam Isten segítségéből Munkácsra. Ebédre Aranyasra [Bács-Aranyos]; igen embertelen, rosz emberek az lakosi. Hálni Zápszonra.

3. Ebédre Goronra [Gorond]. Estvére, Isten jóvoltából Munkácsra, az holott szomorán értettem, hogy az confluxus differáltatott ad 10. praesentis. Attak szállást Uj-utczában Jakab Lászlóhoz, palotás-ezerbeli hajdúhoz. — N. b. Patrohóról Munkácsra mentemben az falúk száma: Patróh, Ajak, az Tiszaparton Vid, Szalka, Atya [Vámos-Atya], Barrabás, Kászon; balkézre marad Som, Zapszon, Goron, által az erdőn Munkács várossa.

4. Transferáltatott az confluxus ad 11. Husztra [Kihúzva: 4, 5, 6, 7]. — Vacsorán voltam Kemény László uramnál ő nagyságánál.

5, 6. Helyben.

7. Ment ki urunk Munkácsról kevesed magával; ki azt mondotta, hogy Ungvárra, ki másuva, — senki bizonyoson ki nem tanúlhatta. — Eodem Farkas Miklós urammal indúltam, Isten

jóvoltából, Huszt felé az Krajnaságon. — Estvére Pisztraházára. Itt gará(s)zdálkodott az rosz részeg gazda.

8. Kis-Almásra. Ebédre Nyíresfalvára, onnat Medenczére, Kis-Ujfalúban [Kisfalud], ott az Borsva-vizén által az hídon Karaszlóra. Estvére Komjátra; itt voltam vacsorán Bánfi László uramnál; ezen faluban van ő kegyelme quartélyban Horváth Boldizsár és Földvári Pál uramékkal.

9. Küs-Csongára [Kis Csongova], Nagy-Csongára, Ölyvesre; ugyanott ebédre. Onnan Küs- vagy Alsó-Sarod [Alsó-Sárad], Nagy-, Felső-Sárodra vacsorára. Kültem Veresmartra Kemény Simon uram ő nagysága Veréb André nevű jobbágyának czédulát. N. b. felyebb írt Karaszlóig tart Beregvármegye, Karaszlónál kezdetik Ugocsavármegye.

10 [korábban 5]. Ebédre Rokoszra [Rakasz]. 2 órakor délután érkeztem, Istennek hála, Husztra. Az úrnak, főispán uramnak ő nagyságának szállása özvegy Fogarasi Györgynénél, nekem az szomszédjában egy orosznénál. Azok az maga-gondolatlan, embertelen husztiak nem akartak semmit gazdálkodni. N. b. az Nagy-Ágon hajóban jöttünk által, az lovak — usztatva. — Minthogy még az szállás-osztó is el nem jött, kimentünk élődni.

11 [korábban 6]. Szeklenczére; az Toldiak birják. Ott háltunk.

12. Mihálykára. Voltam ebéden Toldi Istvánné, Thoroczkai Christina asszonyomnál ebéden. Ugyanott háltam az faluban.

13. Jöttünk vissza Husztra az úr szállására. Jöttek be az bujdosó urak majd mindnyájon.

15. Gyűltek össze az követek. Volt nagy bajom, mivel nemes Máramaros, Szatmár és Ugocsa vármegyékben inquartirizált bujdosó rendek bizonyos instantiát attak be urunknak. Ő Felsége kegyelmesen resolválván azokra, sok dolgokat s arravaló készűletet, halasztott ezen confluxusra. Nevezetesen, az kik akármi injuriáltatást szenvedtek, vagy akármi úton damnificáltattak, azok jó móddal való specificatióját mikor, kitől, és de satisfactione commissiót vöttek-e azok, az kiknek illett? Ha vöttek, kiken múlt el az satisfactió-tétel? Mi ezen dologban semmit nem tudván, az úr főispán uram ő nagysága is informatus nem levén, hozzá készűlni nem tudunk, holott két bujdosó vármegye is több kárt nem vallott, mint mi n. Szabolcsvármegyében, és több praetensióink vannak mint másoknak.

16. Gyűltünk gróf Csáki István uram szállására az főtisztek és követek. Az máramarosi aknák nekünk conferált sóbeli tertialitásban forgott tisztek ratiói exactiójára deputáltattak bizonyos személyek: gróf Bethlen János uram, Szilvási János, Balogh György, Borsai Pál, Kún Sigmond, Bodoni Sigmond és egynehány(at) etc. — Ugyanott egynehány követek denominál-

tattak, az kik az Rhédai Pál uram szállásán összvegyűlvén, az feljebb megírt instantiára kegyelmes urunk ő felsége resolutióit felvevén, azokra alázatosan replicáljanak. Délután oda gyűlvén, véghezvittük.

17. Kűltek az statusok az úrhoz, Vay Ádám uramhoz ez okon, hogy ő kegyelme panaszolkodott az úrnak, Barcsay Mihály uramnak, hogy az statusok közzűl ő kegyelmét becstelenítették volna azzal, hogy nem kellene az erdélyi tanácsi-rend között patiálni; az statusok kérdették általam, ki volna az, az ki ő kegyelmének ezt mondotta volna, mert magok között oly embert nem találnak, az ki ő kegyelme felől ilyen szókat szóllott volna ect.? Minekutánna az követséget megmondottam volna, az statusok reflexióját először is igen köszönte és magát az statusok szolgálatjára egészszen devoveálta, de azt (az) embert, az ki ő kegyelmének azt mondotta, ki nem mondá, praetendálván azt, hogy non est in tempore, de annak idejében megmondja.

18. Jött be urunk ő Felsége igen későn 8 óra tájban éjjel (?) Parancsolt ő Felsége az instantiák conscriptiójáról. Másnap, úgymint 19, 20, abban munkálódtunk. Egyiket, több becsülletes vármegye követjeivel, engemet denomináltak azoknak combinálására.

19. Érkeztek el az én két szekereim só után 8—8 ökrökkel; mentek által Husztor jó reggel.

21. Gyűlt be az ország. Urunk igen frissen és tudóson perorált. N. b. mind az bujdosó urak, főrendek, nemes vármegyék és székek követjei begyűlvén, kicsin heával repraesentálták az erdélyi gyűlést, békeséges üdőben is oly felesen (nem) voltak.

22. Az ország között proponáltatta urunk, hogy az sok gonoszság zabolázására az statusok valami rövid törvént csináljanak, mert az sok égre kiáltó vétek igen elhatalmozott; mely committáltatott itílőmester Samariai Péter uramnak.

25. Olvastattak el az constitutiók az ország előtt. De mivel az partiumbeli törvények és jószág-keresetekről látszott némely részében tábla erigáltatására való dolog, az statusok ellene mondottak, praetendálván: »inter arma silent leges«, hanem ily módon circumscribáltatott: hogy az jószág iránt ab anno 1703. ezen revolutióban ha mely jószágok valakitől potentia mediante elfoglaltattak, vagy per synistram informationem bíratnak, az praetendens am(mo)neálván az modernus possessort, tartozzanak mindkétrészről az tábla előtt producálni, et sine ullo juris strepitu et processu vétessenek igazításban. — Eodem az quartélyok felől igen megszomorít(t)attak az szegény bujdosók.

26. Determináltatott, hogy minden bujdosók Máramarosban, Ugocsa- és Szatmárvármegyében dislocáltassanak. Máramarosban penig kell jőni 2500 [korábban: 3500] személynek, az többi az más két vármegyében disponáltatott. Bomlott el az

ország. Ment el urunk ő Felsége. Pancsoltatott, hogy minden vármegyék és székek tekintvén az helységek romlott voltát, mentől jobban lehet restringálják magokat. Mi is restringáltuk és írtunk registrumot; az Máramarosban lévőkkel együtt megyen Torda vármegye ad personas 486, az kiknek quartélyt kell adni. Az marhák dolga is megszorítatott, úgy, hogy az kinek akármennyi vonóökrei vannak, csak 16 interteneálnak; az kiknek csak 16 ökre van, ebből 14-gyet; 14-négyből 12; 12-kettőből 10; az kinek 10 ökre van 8; az kinek 8, abból 6-tot; az hat numerus megmarad. Eodem ment el az úr. Kemény Simon uram ő nagysága urunkkal együtt.

27. Indúltam én is az szekereim eleiben. Az útban találtam holmi aranyasszéki szekereket, az kik azt mondották, hogy az én szekereim is az estve érkeztek az Tisza mellé az remetei hidashoz; melyre nézve visszatértem Husztra az szállásra. — Voltam vacsorán Dávid István komámnál.

28. Ebéden és vacsorán ugyanott.

29. Érkezett Almási uram az szekerektől. Az mint mondja, 28. nagynehezen költöztek által az Tiszán, egész estig bajoskottak. János a nagy öröglánczot ellopatta.

30. Érkeztek az legények az szekerekkel 10 óra tájban. Ugyannakkor mentek által az Nagy-Ág vizén. — Eodem indúltam én is, Isten segítségéből, az szekerek után délután 1 óra tájban; elhagyván a szekereket, estvére érkeztem Veresmartra.

31. Megvárván az szekereket, költöztünk által az Haragh-hegyen. Igen nehéz út volt, kivált az hegy tetejétől fogva Nagy-Szőlősig. — Ebédre magam érkeztem Nagy-Szőlősre, az holott harminczadoltam meg minden sótól d. 6; accidentalis — vagy mi kurvaanyja — pénzt is egy sótól d. 1; 1—1 sótól attam d. 7; az regiaért d. 24. Igazán megadom az só árát. — Az szekerekkel N.-Szőlős mellett háltak, magam mentem Fancsikára.

Vége, Istennek hála, ez sok bajjal teljes holnapnak. Igen esős üdő járt.

November.

Uram segílj meg minket, ne hagyj el az mi bujdosásunkban!

1. Ebédre Váriban. Estvére Torpára [Tarpa].

2. Ebédre Ugornyára, itt csolnak mellett kellett u(s)ztatnunk által az Tiszán. Estvére Ilkre.

3. Érkeztem, Istennek hála, cselédimhez. Találtam őket békével. N. b. sántúlt meg az pejló, az körömházon esett egy küs seb, megnyomta vagy fában sértette; elég az, nem állhat az jobblábára.

4. Kűltem az szekerek eleiben Almási uramat, hogy az sót vigyék Madára. Ment Sára Várdára az sokadalomban.

12.[1])

13. Indúltam Sára leányommal Bezdédre. Ebédre Litkére. Estvére, Isten jóvoltából Bezdédre. Kültem az útból Tisérban az restantiáért. Szállottam Bezdéden Dakó Istvánnál.

14. Voltam helyben. Hallottam, hogy Érsekujvár alatt Pálfit felverték. Jó dolog, ha igaz! Szécsénben az kuruczoktól öszvegyűjtött sok élést az német elnyerte. Ezt inkább hiszem. Hallottam azt is, hogy az német visszafordúlt.

15. Ebédre Kis-Várdára, Szabó Ferencz gazdámhoz. — Estvére, Istennek jóvoltából, cselédimhez. — Még Husztou létemben hallottam, hogy Erdélyben szerfelett való pestis grassált, kivált az Küküllő mellett. Magyarországban is nagy volt; Kecskeméten, Kőrösön, ott szélyel igen uralkodott; most Debreczenben is igen halnak; Nyiregyházán is nagy volt; ott az Tisza mellett igen halnak. Itt is az szomszédban, Ajakon, régen halogatnak. Uristen kegyelmezz meg a te bujdosó népednek etc!

26. Indultam, Isten segítségéből, Károly felé. Eodem Dobosra.

27. Ebédre Máté-Szalkára. Estvére Ecsedben, Medővári Gáborhoz. Otthon nem találtam. Kuk György, az rácz-fejértói, volt ott. Rosz ember.

28. Ebédre az mérki szállásokra az erdőben. Estvére Csolanosra.

29. Károlyban. Nem találtuk otthon Eötvös Miklós uramat. Szállottam tordai Markó János uramhoz. Estvére jött meg Eötvös uram. Löttem szemben ő kegyelmével. Irt levelet az szabolcsvármegyei tiszteknek quartélyom felől. Itt értettem meg, hogy az bujdosóknak Szabolcsvármegyét is applicálták és Tordavármegyének azt az részit, az mely Zemplinvármegyében volt, visszaatták Szabolcsban. Uristen, adj meg édes Hazánknak! Indúltam meg Károlyból. Estvére Cselányosra régi gazdámhoz, Csegődi Jánoshoz. Menőleg szállottam ott Juhos Istvánnál. [Kihúzva: » Gebére ebédre. Estvére Hodászra.«]

Vége, Istennek hála, ezen sok bajjal teljes holnapnak. Ez az holnap is teljes volt sok esős üdővel. [Későbbi kézzel:] Kezdettek halni az pestisben Patrohón is.

December.

Uramisten, viga(s)ztalj meg!

1. Ebédre Gebére. Estvére Hodászra.

2. Ebédre Vajára. Estvére Madára.

[1]) Három sor. Kihagytam.

3. Ebédre Kárászban. Estvére Patrohra. Istennek hála, találtam szegény cselédimet tűrhető állapotban. Odalétemben az Mozga István házánál tűz támadván igen nagy szélben, az Isten őrzött meg, hogy el nem égett az szállásom, kiért légyen dücsösség Istennek. Amen!

7. Vöttem Polos János tökélletlen patvarral teljes levelét. Eodem választ írtam. Értettem meg, hogy az Zemplinvármegyében lévő tordavármegyeiek bizontalanságra quartélyokból kiindúlván ezelőtt egy hetekkel, ott az Tiszán-túl tekeregtek, most penig az tisza-szalkai erdőn nyomorognak.

9. Érkezett hozzám Katona Balyika Bálint főhadnagy.

10. Nállam.

11. Indúlt el az Tisza felé.

12. Indúltam az vármegyéhez. Ebédre Kis-Várdára. Vettem kezemben az dislocatióról való listát. — Eodem érkeztem, Isten jóvoltából, az tisza-szalkai erdőben, az holott találtam az vármegyebeli embereket cselédestől, nagy nyomoruságban.

13. Proponáltam nekik, mivel jártam az huszti gyűlésben. Rút egyeletlenség volt köztök némely dathani lélekkel bíró emberek miatt. — Eodem kezdettünk az quartély dislocatiójához. Az mikor némely két rosz embereknek gonoszságokat eszemben vöttem volna, kivált amaz gonoszlelkű Nemes Péternek, hogy nem engettem az hamisságban procedálni: belém veszett, mocskolódott és egy gyertyatartóval hozzám hajtott, kit megragadván Bagaméri komám, igen megszorongatott; ki is sok rút nyelveskedési után elment közzűllünk. Mi ugyan repartiáltuk.

14. Indúltam vissza Patrohóra. Találtam, Istennek hála, cselédimet kár nélkűl.

26. Kültem Almási uramat az méltóságos generálishoz, Károlyi uramhoz ő excellentiájához.

28. Indúltam, Isten jóvoltából, Paszonban, hogy Elek György urammal beszéljek ott való quartélyom iránt. Estvére Turában.

29. Jó reggel Paszonban. Beszéllettem mind Elek György urammal, mind az falusiakkal. Eodem vissza Kemecsére.

30. Ebédre Kékre. Estvére érkeztem szállásomra. Istennek hála, találtam cselédimet egésségben.

31. Helyben. — Almási uram is visszajött m. generális uramtól. Jó reménséggel való választ hozott. Megmutatja az üdő, mi jó telik belőlle.

Vége, Istennek hála, ez nyomorusággal teljes bujdosó esztendőnek, az melyben az Isten sokféle ítiletivel látogatott, de ingyen való kegyelméből megtartott, kiért dücsösség Istennek. Amen!

Annus 1710. Deo favente affulsit.

Januarius.

Uramisten add végét az mi bujdosásinknak és viga(s)ztalj meg szent fiad nevében. Amen!

4. Érkezett be (S)zabolcsvármegyében komám Bagaméri uram Kóródi komámmal; mind cselédestől voltak nállam ebéden. Beszéllették az Tiszán túl való nyomoruságokat, az kik is az erdőben öt hétig voltak némely balgatag, maga-elhitt, rosz emberek miatt, nevezet szerint: Polos János és Nemes Péter gonoszságok miatt ect.

7. Mentem Demecserben [korábban: »Baktára«] az n. vármegye gyűlésében, az hova Polos János és Nemes Péterék is eljöttek. Sok dolgokban itt is magok gonoszságit kimutatták, mindenekben magok hasznát vadászván, — az több(i) szegénység nyomoruságát számba is nem vötték.

8. Helyben.

9. Jöttem cselédimhez, Istennek hála.

13. Jő hozzám fő-strásamester Balogh Miklós uram levele, hogy az felesége küs fiacskájával halva fekszik Gyulaházán.

14. Indúltam Gyulaházára Balogh uramhoz. Találtam kinyútóztatva: anyját, feleségét, két fiát, egy két esztendős leánykáját és egy katonáját. Megjegyzésre méltó az Isten *ítileti!* — 11-gyedikre virradólag egyszersmind betegesznek Balogh Miklós uramnak tíz cselédi, kik közzűl az édes anyja, felesége, három gyermeke, egy katonája 14-dik délelőtt halva feküsznek. Ennekelőtte mintegy két hetekkel holt meg az egy-testvér húga is ugyan Gyulaházán.

14. Töttük koporsóban az testeket.

15. Temettük el őket, az maga cselédit az templumban Gyulaházán, az katonáját az czinteremben.

16. Indúltam az baktai n. vármegye gyűlésében. Érkeztem az fogytára, mivel az Erdélyből kijött és Somlyóig penetrált német miatt lármájok érkezett. Itt értettem meg, hogy Lónai Ferencz az vármegye előtt hamis panaszt tött, mintha én Túsérban sereg-katonákat kültem volna az ott levő restantiámért, kiknek is hat forint ára bort töltettem, hogy oda menjenek, és ott az embereket verték, rongálták az nemcsek közzűl némelyeket. Az vármegye igen megindúlt rajta és egyik szolgabírónak, Jékei Péternek, meghadták, hogy 30. praesentis az Tasson leendő nemes vármegye gyűlésére compareáljak, magamat az vád alól expurgáljam, — addig quartélyom suspendáltatik, és ha az dolgok úgy lésznek, azután is. Uram tekints(d) meg az én méltatlan szenvedésimet! Midőn én is oda érkeztem és ezeket meghallot-

tam, kévántam az vádlókat szembenjőni, de már elmentek volt. — Betegedett meg Polos János; ment Madára, onnan vitték szekeren Tisza-Szalkára. — Eodem mentem Vajában Komjáczegi István sógorhoz.

17. Visszaindúltam. Adott az vajai becsülletes reformatus praedicátor két véka búzát, — Isten áldja meg az jámbort. Találtam szállásomon cselédimet, Istennek hála, életben.

19. Kültem Gyulaházára. Adott Balogh búzát metr. 4., árpát metr. 4.

22. Jött hírem, hogy Polos János megholt Tisza-Szalkán 20. praesentis estve.

23. Indúltam az Polos temetésére. Eodem Tisza-Szalkára.

24. Temettük az templumban. Eodem jöttem vissza Gyulaházára.

25. Jöttem Patrohóra. Találtam cselédimet, Istennek hála, egésségben.

30. Mentem Tassra az n. vármegye gyűlésében. Az holott az az gonosz lelkű Lónai Ferencz, úgy az mint feljebb írám, proponált az tusériak dolgában ellenem; semmi bizonysága nem volt, az emberek is jelen nem voltak; én ellenben inquisitiót is producáltam, melyből kitetszett, hogy én hat forint ára bort nem töltettem; az marha, az kit attak, semmirekellő volt, kárrá vallottam, az kit is 272 fontban vöttem el; melyből elucescált, hogy az executiónak árnyéka is nem volt, hanem mint az mások, úgy mentek be az katonák. De azért, hogy az katonákkal együtt ment be az fiam praeceptora, megítílték, hogy az szolgabíró esketni menjen az faluban, és az mi költsége az falunak volt, complanálja az praeceptor, úgy az megveretett személyek dolgát is. Midőn az bujdosó társaim is instáltak volna mellettem, úgy magam is: azt kivánta az az bujdosók-üldöző Lónai Ferencz, hogy az költséget az falunak fizessük meg, az emberek veréséért az praeceptoromat keményen verjék meg publice; melyben az vármegye is contrarius volt, látták az igasságtalan kévánságot és hogy csak szó az, mit mond, és az egész vád, bizonyság nincsen, az mint hogy az verése is embereknek csak patvarkodás volt. Uram, ne hagyj el, nézd meg az én méltatlan szenvedésimet, szabadíts meg ez keserves bujdosásból etc.! Gondolom ugyan, hogy annak az felfuvalkodott embernek gonosz kévánsága abbanmúlik.

31. Mü bujdosók vármegyéstől ott várakoztunk az dislocatió végett.

Vége, Istennek hála, ez holnapnak is. Szerteszélljel igen holtak az dögben. Ez holnap nagyobbára száraz és hideg volt. [Későbbi kézzel: »Halogattak az pestisben.«]

Februarius.

Uramisten, légyen elég az mi szomorú bujdosásunk és szabadíts meg!

1. Bomlott el az vármegye gyűlése. Mü csak heában tekeregtünk ott, semmi dislocatió nem lött; az szolgabírákra hagyatott. Uristen, tekints(d) meg az mi szenvedésinket. — Jöttem szállásomra. Istennek hála, egésségben találtam cselédimet.

7. Indúltam, Isten segítségéből, az Ér mellé Kárászra, Rohodra, Vajára, Jánosiban. Hálni Dersbe.

8. Báthorban, Encsencsre, Béltekre, Körtvélyesre, minekutánna egy puszta falún általmentünk volna.

9. Gálos-Petriben, Otományban. Itt szállottunk Bagaméri urammal az öcsese, Nagy Mihály házához; ebben lakott Bagaméri az apjával, Nagy Andrással; itt voltak az attyafiai; Boros János is, az margitai idefutott volt, — ez is az anyjával egy volt. Itt halottuk meg bizonyoson, hogy Hadadot Csáki István gróf feladta, sőt úgy beszéllik, hogy maga hítta volna ki az németeket; minden circumstantiák úgy mutatták. Az német praesidiumot tött bele. Onnan Somlyóra, oda is praesidiumot tött; mely miatt az Ér-melyéke és Károly tája mind elfutott. — Hallottuk azt is, hogy 22. Januarii Vadkertnél az német, mintegy háromezer, az kuruczokkal megütközött. Az némètek részéről volt véllek generál Croe és generál Czikken [1]), az kuruczok részéről m. generális Károlyi Sándor uram ő nagysága. Urunk is ott volt, az míg az hadakat kirendelték, de azután nem engedték az hadak, hogy ott legyen. — Ez harczot sokféleképpen beszéllik, de az kik hitelessebben látszatnak mondani, úgy mondják: hogy mihelt megütköztek, az mely szárnyán az lengyelek és suéczek voltak, mindjárt megnyomták az németet, lőtték-vágták; az mely szárnyán az lovas magyarok voltak, ott is először az német hátat adott, de megfordúlván, erőss tüzet adott (az) magyarokra, az kik is mindjárt szaladni kezdettek és az gyalogságot tapodtatták mind ők, mind az ellenség. Midőn ezt az győzedelmes suéczek és lengyelek meglátták, visszafordúltak. Addig az német egy láp közzé verte magát, az hol hozzá nem fértek és csak elállottak egymásról. Az testeket mind az kuruczok, mind az németek fosztották, de nagyobbára az miinkek és az parasztság legtöbbet fosztott. Az német is az sánczból ki nem jött, az mieink is reá nem mentek. Az ellenségnek is lövő-szerszáma az sárban maradott, úgy az mi lövő-szerszámink is, melyeket harmadnap múlva az német az parasztsággal vitetett az vadkerti sánczban. Bizonyoson mondják, hogy egyik generál ott veszett. Némelyek hüttel mondják,

[1]) Báró Sickingen.

hogy német 1400 veszett, magyar 400; némelyek úgy mondják, hogy az ellenség közzűl is 500 veszett. Csak elég az, hogy bizonyos az, hogy német több veszett, mint magyar; ők is (úgy) tartották. — Ennek örömét az magyarok is meglőtték, az németek is, mivel ők látszattak az harczhelyet megtartani. — Otománnál az várhegy-szőlőre kimenvén, onnan majd az egész Ér-melyéke meglátszott; tőből kilátszottak ezek az faluk: Dengeleg, Enderéd, Vasad, Gálos-Petri, Körtvélyes, Mihályfalva, Tarcsa, Adony, Keserű.

12 [korábban 11.] Indúltunk vissza. Elég szerencsétlenűl jártam, hogy Balyikáékat nem találtam. — Szalacsra. Onnan mentünk hálni Enderédre.

13 [korábban 12.] Dengelegre. Ebédre Irinben. Itt találtuk Gyulai János és Kún István ezeres-kapitányokat, kik is mintegy harminczad magokkal voltak az két ezerből. Hallottuk, hogy ez nap estvére az m. generális Károlyi Károlyban érkeznék. Mi hálni mentünk az Balyika katonáival Portelek nevű falúban.

14 [korábban 13.] Veszendre, Teremben. Itt hallottuk, hogy Balyika kapitány Hadadon belől az kuruczok jószágát kereső holmi pandurokat felvert, levágott és 14-gyet közzűllök Ecsedben küldött, és azoktól való nyereséget Bagoson kotyavetyéltek. Innet indúltunk utánnok Domahidára. Itt az Karasznán az jégen mentünk által Bagosra; ott nem találtuk Balyikát. Innét Dobra, Gyilvásra hálni. Találtunk az dobi erdőn sok futott szekereket.

15 [korábban 14.] Majtinban. Itt találtuk Balyikáékat. Innét ő az generálishoz bement Károlyban. Elég szerencsétlenűl jártunk, minden haszon nélkűl, se búzát, se pénzt nem kaphattunk.

16. Indúltam vissza Istennek engedelméből. Hálni az mérki erdőre, az holott találtuk a Gyilvásról és ott körűl odafutott tordaiakat; Széphalmi is köztök volt.

17. Jármira, Vajára, Rohodra, Kárászban, Tasra, Patrohóra Isten segítségéből. Találtam elhagyott árváimat egésségben.

18. Vitték el az nyíri tolvajok két fekete juhainkat; egyik, az jobbik, enyim volt.

26. Volt Patrohón az vármegye gyűlése.

26. Indúltam az kállai sokadalomban. Mentem Berkeszre. Onnan az téthi malom mellett el. Estvére Napkorra. Indíttattam az öregiben öt ökröket cserélni tulkokért.

27. Mentem Kállóban. Szállásom Bíró Máténál. Elérkeztek az ökrökkel is. Estvére mentem Rácz-Fejértóra, az holott találtam az örög Balyikát cselédestől.

28. Jöttünk Balyikával vissza Kállóban. Nekem adott Balyika kölcsön fl. 10; az ló árával már vagyok adóss fl. 40.

Hajtattam vissza az ökröket, mivel nem cserélhettek kedvem szerint való tulkokat.

Vége, Isten engedelméből, ez holnapnak. Ez holnap is többire száraz, ottan-ottan jó kemény üdők voltak. [Későbbi kézzel: »De az pestisben holtak.«]

Martius.

Uram viga(s)ztalj meg!

1. Volt az sokadalom Kállóban. Vöttem egy vég abát fl. 2.80; egy sárga bőrt kordovánt fl. 1.70; két rúd szappant d. 30, de az szappanos úgy tutta, hogy vöttem d. 48. Indúltam vissza, estvére Pazonban.

2. Jöttem szállásomra. Istennek hála, cselédimet találtam egésségben.

14. Küldött Balyika, az örög, 13 véka búzát, — Isten áldja meg érette.

16. Kültem Sárát Várdára az sokadalomban. Az pejlovat is elkültem Vajda Bálinthoz, mivel az lapoczkáján feljűl mint egy fél-kenyér olyant dagadott az nyakán; azt mondották, hogy keh gyűlt ott összve, ki is vágták kétfelől nagyon és hosszan alá; azt mondotta az az orvas, hogy csak párlúggal kell mosni és búzakorpát kell az sebében dugni. — N. b. az praeceptor igen ebűl viselte ott magát; egy túséri emberrel összveveszvén, utálatoson szitko(s)zódott az mint mondják. Onnan is búm jő, az honnan nem várnám. Uristen viga(s)ztalj meg!

20. Kültem az praeceptort Jánossal Szatmárvármegyében Porcshalmára, egyéb dolog végre is.

21. Mentem Várdára az vármegye gyűlésében. Sententiázták meg egy katonát az sényői kalvénista praedikátorért; jóllehet majd tagadhatatlan circumstantiák mutatták, hogy az ő keze miatt lött az hova lött az pap, de erőssen tagadja, nem tudja hova lött. Sententiázták torturára, azután karóra.

23. Kezdettek, Isten jóvoltából, az juhok bárányozni. Még az kállai sokadalomban hallottam meg, hogy Andrásy István Lőcsét feladta vagy inkább eladta az németeknek, minden attyaifiaival lobonez lött; Kraszna-Horkában, az magok jószágában is német praesidium ment. Ezután hallottam meg bizonyosan, hogy Kraszna-Horkában az attyafiai be nem bocsátották, máig is kuruczrészre van, sőt Andrásy Istvánnak az attyafiai mindenét elfoglalták, mely miatt az felesége először megtébolyodott, azután csakhamar megholt.

31. Gyűltünk össze Patrohóra az én szállásomon az mi kevesen Tordavármegyéből itt Szabolcsvármegyében voltunk. Polos János helyett választottuk inspectornak Trauzner Tamás vice-ispán uramat, jóllehet már nem sok szükségünk van az

inspectorra, elszélledve lévén szegény atyánkfiai! Ugyan ő kegyelmét választottuk az úrhoz, főispán Kemény Simon uramhoz ő nagyságához Máramarosban. O(s)zlottunk el úgy, hogy harmadnap múlva levélírásra Trauzner Tamás és Bagaméri János uramék hozzám jőnek.

Vége, Isten jóvoltából, ez holnapnak is. Ez az holnap is többire száraz volt etc. [Későbbi kézzel: »Holtak igen az pestisben.«]

Aprilis.

Uristen szabadíts meg ez bujdosásból!

2. Jött hozzám Bagaméri uram, de Trauzner Tamás uram csak levelet küldött, örömest megmásolná az Máramarosban való menetelt; de az főispán uramnak szólló levelet és instructiót megírtuk és kültük Ajakra ő kegyelmének. Már lássa.

4. Indúltam Rácz-Fejértóra. Hálni Napkorra.

5. Fejértóra. Találtam az örög Balyikát; de az miért mentem, heában jártam.

6. Indúltam vissza. Hálni Napkorra. Értettem meg, hogy Pazonból is kiírtak, pro Martio is 8 személyemre nem volt quartélyom, ha annak kell mondani. Uristen szabadíts megközzűllök.

7. Jöttem Berkeszre az n. vármegye gyűlésében. Szóllottam az vice-ispánokkal, de az mint eszemben vöttem, nem fognak nekünk quartélt adni. Érkeztem, Istennek hála, szállásomra Patrohóra. Találtam életben szegény cselédimet. [Későbbi kézzel:] Az juhaimnak az kövériben az nyíri tolvajok ötöt elvittek.

11. Indúltam Madára az sokadalomban. Délre érkeztem oda.

12. Volt az az dibdáb vásár, mivel mind az volt az híre, hogy leteszik az vásárt, minthogy mindenkor sok tolvajkodás és emberölés történik annak alkalmatosságával. Nem csuda ez az Nyíren! — Attam el 8 kősót, egyet-egyet másfél véka roson; kettőt attam egy-egy tiszta, tetéz-véka, búzán; 6 kősót attam pénzen, — egy-egy kősót fl. 1. d. 2; kültem Gergelytől vissza Patrohra 4 kősókat. — Innen indúltam Ecsed felé Eötvös Miklós districtualis commissarius uramhoz. Hálni Pályiban; szállottam erdélyi Magyari Gergelyhez. Vöttem az károlyiaktól egy véka borsót d. 68. N. b. az károliak az német előtt elfutottak és szélljel eloszlottak; itt is felesen voltak bennek. — Itt hallottam, hogy Eötvös uram Varsánban van.

13. Indúltunk vissza. Küs-Varsánban löttem szemben commissarius urammal. Intertentiónk restantiájáról vékony válaszunk lött. Uramisten elégeld meg az mi szenvedésinket etc.! Itt beszéltem doktor Vizaknai urammal; nem bíztatott az hazamenetel felől. Uramisten add jobb végét!

14. Érkeztem vissza Patrohra. Találtam életben cselédimet.

15. Volt az n. vármegye gyűlése Patrohón. Én Istenem, nézd meg az mü ügyünket, nézd meg ezeknek szemtelenségeket! Látják csaknem utolsó pusztulásra jutott, nyomorult sorsunkat, mégis mint az koldusok, az nagy gazdag dúsok kértek fekete-báránybőröket kucsmának! Attam az két vice-ispánoknak két-két szép hasi fekete-báránybőröket, Romocsa Györgynek egy tavalyi fekete kost. Lásd meg Isten és bocsásd meg nekik! Nemhogy ők az szegény bujdosóknak adnának, de az mi kevés jovok maratt is, abból is nem irtóznak pusztítani, látván nagy szükségünket egy pénz-érő jovokot is nem közlik velünk; nekem ugyan semmit nem attak, sőt tiszti kötelességek szerint az mit másokkal administráltatni tartoznának, azt is nem cselekszik, — melyért az Isten súlyos látogatásit nehezen kerűlik el! — Sok pironkodásim után restantiában maratt személyimet ide és tova elhánták pro Martio et Aprili, az holott is nem hiszem semmit vehessek. — Eodem kűltem Almási uramat az Tisza mellé Lökre és Ladányban, ha valami gabonát vájhatna rajtok. Kűltem egy kucsmának való fekete bőrt annak az hamislelkű ismeretű szolgabíró Kemecsei Ferencznek, — ha használna valamit. — Amaz bujdosókergető Lónai Ferencz az vármegye gyűlésében proponálta az praeceptorom ellen, hogy rútúl káromkodott és vallásokat szidta az túsériaknak; az mint referálták, elhiszem, hogy szitkozódott, de hogy az calvénista vallást káromlotta volna, ez csak patvar és nem egyéb persecutiónál. Az vármegye parancsolt az szolgabírónak, hogy inquiráljon Várdán. Uramisten szabadíts ki közzűllök!

21. Jött hozzám az sógor Komjáczegi István feleségestől. — Eodem jött haza Almási uram. Az mint mondja, az az tökélletlen szolgabíró csak négy személyemet írta Lökre és Ladányra, holott 6 személyemet parancsolta volt az vármegye, maga is úgy fogadta; felszedte az 4 személyről búzát metr. 7, árpát metr. 9 lerakva Nyíregyházán.

22. Ment el Komjáczegi István sógor ebédután. Jött hozzám az Trauzner Tamás uram czédulája, hogy Máramarosból megjött és ad 24. praesentis ide terminált Patrohra nekünk gyűlést.

24. Gyűltek be az én szállásomra. Nemes Péter szállott Budai Mihály uram szállására. Kétszer is kűltek utánna, hogy jöjjön közinkben, de nem jött, praetendálván, hogy az én szállásomra nem jő. Úristen igazíts(d) el köztünk; ő vétett örökké, híremben-nevemben méltatlan mocskolt mindenütt, míg édes Hazánkban voltunk is, hogy kibujdostunk, itt künn is mindenütt, minden alkalmatossággal bestelenített, rágalmazott az rosz lelkiismeretű ember: mégis ő haragszik, gonosz léleknek világos czímere! Olvastatta el az vármegye méltóságos főispánunk ő nagysága levelét. Ő nagysága Trauzner Tamás uramat az in-

spectorságban nem confirmálta az mi kívánságunk szerint, hanem ő nagysága az én nyakamban vetette, olykor már, mikor bujdosó vármegyénk régen elszélledett és minden dolgaink confusióban vannak, egyszóval omnia in extremitate constituta, — ilyenkor kell ilyen galyibát nyakamra vennem ilyen gyámoltalan állapatomban. Ő nagysága azt praetendálja, hogy urunk ő Felsége és méltóságos generális Károlyi Sándor uram ő nagysága előtt is emlékezetben voltam. Legyen úgy, mint Istennek tetszik. Uramisten légy segítséggel!

25. Vöttem számban kevés juhaimat, Isten segítségéből. [1]

28. Kültem Almási uramékat gabona után Nyíregyházára.

30. Vége, Istennek engedelméből, ezen holnapnak. Elég szeles volt. De az pestis mindenfelé megindúlt.

Majus.

Uramisten elégeld meg szenvedésinket!

1. Jöttek vissza Almási uramék. Hoztak gabonát pro Aprili. Még két személyem elmaratt pro mensibus Martio et Aprili az az gonosz lelkű-ismeretű szolgabíró, Kemecsei Ferencz miatt.

3. Gyűltünk mü összve Ajakra. Hoztak igen vékony válaszokat expediált követeink. Ismét Budai Mihály uramat elkültük Munkácsra az úrhoz, főispán uramhoz.

10. Jött meg Buday uram Munkácsról; nem kedvünk szerint való választ hozott. Az követben volt fogyatkozás.

14. Gyűltünk öszve Berkeszen. Olvastattak el az mely leveleket Budai uram hozott. — Eodem késő estve az patrohi határról lopták el az pejlovat, melyet patrohi Fodor Jánostól cseréltem.

15. Kültünk követet Munkácsra, Bagaméri uramat.

21. Indúltam az szegény Polosné temetésére Sz-Mártonban. Háltam Bezdéden.

22. Temettük az sz.-mártoni templumban. Ugyanide érkezett Bagaméri uram Munkácsról. Hozott akaratunk szerint való választ. Uramisten szánj meg és viga(s)ztalj meg.

23. Érkeztem szállásomra vissza Patrohra, Istennek hála.

27. Hajtattam két tulkot az várdai vásárban; nem volt semmi ára, el nem adhattuk.

28. Attam az újhelicknek 17 báránt, 50 -50 pénzen egyet.

29. Vittem az várdai sokadalomban 4 báránt, — csak úgy költ el ez is. Oda érkezett Ungvárról vissza Almási uram. Az gyapjukat csak elvesztegették, atták el tízével egy forinton. Vöttem Várdán egy szalonnát fl. 5.

30, 31. Vége, Istennek hála ez holnapnak is. Igen jó tavaszi üdők jártak. De az pestis igen grassált.

[1] Huszonhárom sor. Kihagytam.

Junius.

Uramisten víga(s)talj meg!

4 [korábban 3.] Indúltam ki, Isten segítségéből, Patrohról mindenestől. Egyeztem meg Ajakon az több szekerekkel. Eodem szállottunk meg Gemsén 28 szekerekkel.

5 [korábban 4.] Ibidem holt meg felső-járási Keresztély Sigmondnak egy fia. Ugyanott temettük el. Praedikállott az gemsei pap, igen nyomorultúl.

6 [korábban 5.] Jöttünk Dobosra. Ott is megholt az Keresztély Sigmond felesége. Praedikállott az ottvaló pap; az praeceptorom búcsúztatta. Temettük 7 [kihúzva: 6].

7 [korábban 6.] Jöttünk az szamosszegi gyümölcsös közzé. Itt inneplettünk.

9. Mentem Ócsvára méltóságos generalis Károlyi Sándor uramhoz ő nagyságához. Nem lött admissiónk, hogy pestises helyt jártunk. Az instantiánkat beattuk.

13. Holt meg Keresztély Sigmondné egy testvéröcscse Pálfi Sámuel; ez vallásunkon való. Betegedett meg Susa leányom.

15. Temettük el [t. i. Pálfi Sámuelt]. Praedikállott Almási uram. Betegedett meg Anniska.

16. Indúltunk el Szamosszegről. Szállottunk Túnyoghoz. Betegedett meg major Demeter.

17. Voltunk Matócson az vice-praefectusnál, Bakai Ádám uramnál. Holt meg az Trauzner Tamás szolgája fia. Eodem lött mirigye Albert fiamnak. Uram viga(s)ztalj meg.

18 [korábban 17.] Költöztünk által Matócsra. Néhai Barrabás Gergely házához szállottam be; iffiú-legény fia Miklós nénjével, egy üdős leánynyal, durva Pandával, laktak az házban; egy erdélyi bágyoni ember is volt nállok, Simonfi János feleségestől. Én költöztem az házban, ők az kamarában.

19. Holt meg az szegény Kata, minekutána egyszer és másszor szolgált volna 15 esztendőt.

20. Temettettem tisztességesen. Az matócsi pap praedikállott.

21. Holt meg az én szerelmes küs leányom Anniska 5/2 esztendős korában; hatta nekünk maga után nagy kévánságát.

13. Temettettem, Istennek hála, tisztességesen. Praedikáltattam Almási urammal. Eodem holt meg az majorom Demeter, minekutánna jámborúl szolgált volna 20 esztendőket. Isten kegyelmezzen meg néki.

24. Temettük el. Praedikállott az matócsi praedikátor Pataki János uram. Uramisten szüntesd meg ítiletidet. N. b. Egy hét alatt lött három halottam, kiket temettettem el; mindenik pestisben holt meg.

28. Mentem Küs-Náményban az bujdosó vármegyék gyülé-

sében, holott is felirattuk magunkat, kik cselédinket be akarjuk küldeni, mivel az kolozsvármegyeiek cselédit, kik sollicitálták, bebocsátották, passust is attak. Fejérvármegyéből iratták 38 gazdák magokat. Mi Tordából, Matócson lévők, 6 gazdák. Az n. Tordavármegye nem is tutta ezt az gyűlést, minthogy hírekkel nem lehetett.

27. Voltam Balyikánál az szent-mártoni táborban. Jósika Dániel volt az commendo, lehettek körűl-bé mint [egy] 300. Adott Balyika 18 véka árpát, búzát metr. 2.

29, 30. Vége, Istennek hála, ez holnapnak, melyben Istennek látogatásit jegyezhetőképpen értettem. Uramisten szűntesd meg az te ítíletedet szent fiad nevében! Felette grassált az pestis.

Julius.

Uramisten, parancsolj az te verekedő angyalodnak, szűnjék meg az csapástól!

1. Julii. Indúlt meg Almási Bencze András (ki is egész bújdosásomban velem volt) Erdélyben. Úristen boldogíts(d) útját.

3. Holt meg az leány-szolgálóm Pezsi mirigyben. Temettettem eodem. Uramisten szűntesd meg ítíletedet.

2. Jöttek vissza Gellérfi és Folti, kik az felséges fejedelemhez voltak expeditusok. Mentek Kállóig, de hogy urunkat nem érték, vissza úgy tértek.

4. Mentem Tótfaludra az vármegyék gyűlésében. Végeztük el, hogy Erdélyben praevie beküldjünk és cselédinknek Vay Ádám uramtól passust kérjünk.

7. Ismét gyűltünk öszve az simai mezőben. Löttem szemben Fosztó urammal. Halasztottuk el az urat, Vay Ádám uramat sollicitálni passusért, mivel oly hírünk jött, hogy Kemény Jánosné asszonyomat Erdélyben az német arestálta mihelt beérkezett. Azután tuttuk meg, hogy hazugság.

13. Jött hozzám Komjáczegi István sógorom.

14. Váltotta ki az Komjáczegi-örökséget, mely van az templum mellett fl. 35, melyet is énnekem örökösön attak volt, de az bujdosásbeli szükség kényszerített remittálnom.

18. Virradólag betegedett meg nyavalyás Márton, az szolgám; lött mirigye az czombjában. Eodem délután az szava elállott; hozta meg Mihály az hírét; hozattam haza szekeren Gyarmatról, de már nyavalyás nem szólhatott, magát semmi-rész nem bírhatta és az emberre is semmit nem figyelmezett, az világhoz is nem tudott.

19. Felette nagy kínban volt; kényjában egy helyben nem fekhetett, csak mászkált és fetrengett, melyből gondoltuk, hogy az fejében is mirigye lött. Uramisten szánj meg, az te haragodban ne emészsz meg!

20. Szüntelen nehezedett és magát öszvesebesítette az szüntelenvaló fetrengésben. Holt meg elő-álomkor nyavalyás. Isten kegyelmezzen meg neki.

21. Temettettem el tisztességesen. Praedikállott Pataki uram, az matócsi praedikátor.

24. Érkezett vissza Erdélyből az jó Isten vezérléséből Almási uram. Candidálták és authorálták püspök uramék minden papi hivatal véghezvitelére.

25 [korábban 26.] Mentem ki vélle az úrhoz, Vay Ádám uramhoz geberjéni táborra. Jelentettem be; megkérdeztette Vay László uram által az hírekről. Mégis ott marasztotta; mit akar vélle, nem tudom.

26. Losonczi János nevű generál-hadibíróval examináltatta, ki is mint kérdezte és informálta: külte megemlített Vay Ádám uram nyavalyást Ecsedben, az holott is erőss vasban verték. Azt fogták reá, hogy oly hamar kijött, egyátaljában az német subornálta, melyben olyan ártatlan, mint az ma lött gyermek. Eodem mentem ki az úrhoz. Adtam Dósa Mihály öcsém uramnak az úrnak szólló instantiát.

27. Az öcsém forgolódása által az úr resolvált kezességen elbocsáttatni. Eodem az kezes-levelet kikültem; jött parancsolatja az ecsedi commendónak, hogy elbocsássa.

28. Kültem el Ecsedben. Jött meg, Istennek jóvoltából, Ecsedből Almási uram. Elég ártatlan szenvedett. Ő szegény az Isten igíje hirdetését rabságon kezdette. Eodem mentem Ocsvára generálisné asszonyom parancsolatjából. Az paterrel volt disputatióm az asszonynak beadott confessiónk iránt. Jöttem vissza Istennek vezérléséből. Gyógyúltak fel az napokban az mirigyből az jó Isten engedelméből Susa és Kathi leányim, úgy az fiam Albert, kiért dücsősség Istennek szent fia által örökké. Susa kétszer betegedett le az mirigyben. Néki és Katinak eloszlott az mirigyek. Katinak pokolvara is volt. Albertnek kifokatt az mirigye; pokol vara is igen nagy volt.

29. Lött mirigye az szolgámnak, Mihálynak.

30, 31. Vége, Isten engedelméből, ez holnapnak. Ebben az holnapban is mindenfelé rettentőképpen grassált az pestis; ugyan leomlottak az emberek. Uramisten, ha szent végzése ellen felségednek nincsen, rejts el megmaratt cselédimmel, ez ítíletednek tüzében tarts meg élőben, hadd hirdethessem kegyelmedet, szent fiad nevében. Amen!

Augustus.

Uramisten rejts el oltalmadnak szen(t) szárnyai alatt!

1. Temettük el az szegény Budai Mihálynét.

3. Praedikállott Almási uram. Uramisten adjad szájában

az te ígídnek hathatós erejét, bűntől tartóztató kegyelmeddel vegyed környűl, hogy mind jó példaadásával, mind tanításával taníthasson. Eodem gyógyúlt fel Mihály az mirigyből.

5. Indúltam Mihálylyal Balyikáékhoz. Eodem ebédre darai szilvásban. Itt volt kapitány Balyika László az ezerével.

6. Jöttem vissza. Igen nagy eső vert két versben az úton.

8. Virradólag betegedett ismét meg Mihály, az szolgám. Igen elnehezedett virrattig; lött mirigye az balhónalában, de az fejében is fogott lenni.

10. Communio osztogattatott Almási uram által. Uram ne vess meg minket, az mi méltatlanságunkat ne tekintsed.

10. Holt meg nyavalyás estvefelé. Magam fogtam be szemit-száját. Uram kegyelmezz meg néki.

11. Temettettem el. Az Kata sírját ásták fel. Praedikállott Almási uram. Már Isten ítiletiből Matócson hat .;' 6 cselédemet temettem. Szűntesd meg uram ítíletedet.

13. Temettük el Fekete Mihálynét. Eodem mentem Gyarmatra az Bánházi Pál temetésére. Megjegyezhető az szegény Bánházi Pálné, Báboni Ersébet szomorúsága, mivel in anno 1689. halván meg említett édes ura, marattak volt négy fiai neveletlen korokban, kiket tisztességesen felnevelt. Az egyik, András meghal Erdélyben in anno 1704. István megházasodott, ki is vitéz emberré vált volt, Dragul ezeres-kapitány vicéje lött, itt kün bujdosásban holt meg tavaly, az felesége özvegységre maradván. gyermek nélkűl, az Ér mellett menyével, két fiaival együtt bujdostak. Ezelőtt két hetekkel az menye meghal, az küssebb fia, Sámuel, megbetegedik, ez is 9. praesentis meghal; utánna 12. az szegény Bánházi Pál hal meg. És így az szegény özvegy anya nyomorúlt bujdosásában, gyámoltalan vénségére egyedűl marad. Az jó Isten viga(s)ztalja etc.

20. Temette el Komjáczegi István az feleségét, Vajában.

27. Mentem Jánkra n. Szatmárvármegyének gyülésében, de vice-ispán és districtualis commissarius Eötvös Miklós uramat ott nem találván, visszajöttem.

29. Szatmár felől rettenetes sokasága jött az sáskáknak, annyéra, hogy, tiszta üdő lévén, az nap fényét elfogta egyenlő sűrűséggel; takarodott 9 órától fogva mintegy 11 órakorig, sőt egész östig mind szállingózott.

30. Hallatott az toroczk lövés Ecsed felől. Lőttek hírt Ecsedben, hogy az erdélyi német kijött. mintegy 7 compánia német és négy zászlóalja lobonczság, az ki is Károly és Szatmár körűl bejárván, elment Erdőszáda felé. Kemény hódoltató levelet küldött be Szathmárban. Az lobonczság az szatmári hídhoz elment volt, Szatmárt lévén egynehány kurucz, azokkal öszvepuská(s)zván, elmentek.

31. Vége, Isten kegyelméből, ennek az holnapnak is. Ez holnapban mindenfelé rettentőképpen holt az nép az pestisben.

September.

Uramisten vígasztalj meg és szabadíts meg!

1. Temettük el az szegény Kún Mátyásnét Túnyogon; Barcsai Kata volt neve. Eodem betegedett meg az szegény Jakab deák fia, Gyurka, Osváth Sigmondnénál Túnyogon.

3. Kezdett felkelni, Isten jóvoltából, Almási uram az pestisből.

4. Holt meg az szegény Jakab Gyurka. Eodem holt meg az szegény Lippai Márton Túnyogon.

5. Temettük el Jakab Gyurkát. Praedikállott Almási uram.

22. Indúltam, Isten segítségéből, Nagy-Bányára. Estvére Szatmárra.

23. Késő estve szállottunk Váralyán innen, mivel későn indúltunk meg. Mellém adta kapitány Balyika László uram főhadnagyát, Zahariát, egynéhány katonákkal, hogy kísirjen.

24. Az eső mind vert. Későn mentem Gálfi Mihály urammal és Bagaméri(val) be Bányára. Szállottunk az Bagaméri uram sógorához, Szabó Istvánhoz. Nagy lárma alatt mentünk, mivel még Váralyán azt hallottuk, hogy az német beszállott Bányára, — de hazugság volt. Berkeszig eljött volt az elöljárója azelőtt való nap, de onnan visszafordúlt az táborra, Szurdokhoz.

25. Beszéllettem bíró urammal az Kolosvári Pál adóssága végett; ígírtek fl. 60, meg is atták; attam obligatóriát rólla az városnak, ha azon adósságért valaki keresné őket. Voltam vacsorán Enyedi Sámuel uramnál.

26. Indúltam vissza az jó Isten jóvoltából. Estvére Váralyára.

27. Szatmárra. Vöttem 39 font szalonnát, fontját d. 12.

28. Matócsra, bujdosó szállásomra, Isten vezérléséből; holott találtam szegény házam népét egésségben.

30. Vége, Istennek hála, ez holnapnak is. Igen hatalmasan uralkodott az pestis.

Octóber.

Uram rejts el az te szárnyaid alatt!

15. Váradi Dániel uram által szóltatott Gálfi Mihály uram Sára leányom felől; halasztottam másnapra hogy beszéllek az leányommal.

16 [Kihúzva:] Beszéllettem vele; reménségem . . . [mintegy öt sornyi szöveg kivágva]. [1])

[1]) A 262. számmal — 263-dik lapon, később valószinűleg családi tekintetekből.

18. Az én Istenemnek vezérléséből Sára leányomat, kit az[előtt Pápai] Ferencznek attam volt ut supra, ígírtem Gálfi Mihály uramnak, hajadon leányomat Susannát Váradi Eötvös Dániel uramnak. Uramisten szenteld meg őket. Lött az gyűrőváltás azon nap. Gálfi Mihály adott egy 50 forintos gyűrőt egy nyakbanvaló aranylánczczal együtt, melyben több vagyon két tízes-aranynál.

21 [mintegy öt sornyi szöveg kivágva].

[........kedvet]lenségére való dolgot meg nem engedtem. Volt három-négy napok alatt felette nagy bajom, de az jó Isten jóvoltából és jóakaróim munkájok által componáltatott az dolog.

28. Az szent és irgalmas Isten segítségéből és vezérléséből lött az megírt leányim lakadalmok megírt vejeimmel, nemzetes Gálfi Mihály és Váradi Dániel uramékkal, bujdosó állapatomhoz képest tisztességesen. Legyen dűcsősség Istennek örökké. Azelőtt való nap estve eskette öszve őket Almási. Nagy bajom [..........em]berrel; nem külömben mint valami [..........] vővel annyéra elfoglalta [mintegy öt sor kivágva] attyoknak és nemzetségem örömünkre őket én jó Istenem éltessed szent fiad nevében. Amen!

29. Ismét jóakaróimat begyűtöttem; vígan voltak.

30. Hasonlóképpen.

31. Vége ez holnapnak is. Az Isten jóvoltából kezdett valamit szűnni az pestis. Uramisten kegyelmezz [mintegy öt sor kivágva.]

November.

5. Vöttem számban Ivanyától kevés juhaimat. [1])

7. Indúltam Szabolcsvármegyére Matócson lévő exulans társaimmal az nyári restantiáért. Hálni Szamosszegre.

8. Hálni Laskodra.

9. Jó reggel Székelyben vice-ispán Zoltán Jósa uramhoz. Megemlítvén ő kegyelmének az restantiák fizetését, melyre azt feleli: ők nem adhatnak, míg újjalag vármegye nem végzi, ha penig hadakat szállítnak reájok — az mint hallják, — ezután is nem hiszi, hogy adjanak; holott ezelőtt az vármegye közönséges gyűlésében azt végezte: minthogy mind urunk ő Felsége, mind az méltóságos generális az restantiák fizetése felől parancsolt, csak menjenek emberink, megfizetik; most ellenkezőt végeztek. Azért re infecta visszaindúltunk. Hálni Gyulaházára; szállásom Bárdi Jánosnál, kivel is beszéllettem; végeztem úgy, hogy ha juhokat ad marháért, cserélek vélle.

10. Hivott bennünket Gyulaházán fő-strásamester Balog Miklós uram magához ebédre, mivel ő kegyelme jegyezvén el

[1]) Öt sor. Kihagytam.

Besenyei Sigmond uram leányát, Pandát, nem tudja, hivathat-e lakadalmában vagy nem? Az hol is igen vígan laktunk, — még némellikünk szerfelett is. Eodem hálni Gemsére.

11. Ebédre Dobosra. Estvére Matócsra, szállásomra. Istennek hála, találtam cselédimet egésségben.

15. Indúltam Gálfi Mihály urammal Ecsedben az méltóságos generalis convocá[lta] gyülésében. Estvére Ecsedben; szállottunk az hadnagyhoz.

12. Jött el Bárdi János fiastól; indúltunk alkalomban az juhokkal.

13. Attam az juhokért az Mihály tulkai félét 2, az sárga tehenet, az kesely-tehenet — mindkettőt borjústól, az kecskeszőrűt — meddő volt az idén. Adott örög juhot 48 [hihúzva 49] — ebben volt három berbécs, — item két idei báránt = nro. 50, 8 idei nőstény-báránt, egyet-egyet d. 60, tészen in summa nro. 58.

14. Kültem Gyulaházára az juhok után.

Usque 18. voltunk Ecsedben; igen veszett szük hely, se szénát, se szalmát pénzen is nem találtunk, úgy kenyeret is. Indúltunk 18. Várdában az generális parancsolatjából. Eodem hálni Bákára; az praedikátorhoz szállottunk.

19. Ebédre Várdára. Ott találtuk az generálist, az holott is semmi consolatiónk nem lött, az nyári restantiák felől is oblique resolvált. Hallottuk, hogy minket bujdosókat Máramarosban adnak erdéliekűl.

21. Indúltam ki Várdából. Hálni Gemsére.

22. Matócsra. Találtam nyavalyás leányomat, Váradinét, igen betegen, kinek is harmadszor lött mirigye.

23, 24. Igen nehezen volt.

25. Kezdett, Istennek hála, könnyebben lenni, de ottan-ottan az hideg leli. Uram szánd meg. Megjővén hallottam, hogy az mely nap Gyulaházáról az feljebbírt juhokat meghajtották, azon éjszaka kettőt bennek elloptak.

29. Azon juhokat vöttem számban. Az idei bárányokban egyet nem találtam, úgy az örög juhokban is egyet, melyeket az magyarországi tolvajok öttek meg. Az csákó-tehenet is ellopták az tunyogi határról. [1])

December.

Uram fordíts(d) hozzánk szent orczádat!

12. Kültem Nagy-Bányára Váradi uramat holmi katonákkal az Kolosvári Pál komám adósságáért.

14. Indúltak el Matócsról Máramarosban Trauzner Tamás és Ferencz, Pálfi István az maga társaságával. Mü bizonyos okokra nézve elmarattunk.

---

[1]) Két sor. Kihagytam.

17. Ment el az pap communiót osztani Váriban, mely is volt 21.

18. Indúltak meg Gálfi uram János deák sógorral Adorjánban borért.

20. Jöttek vissza, mivel Gacsáig [Gacsály] menvén, ott hallották meg, hogy az hadadi lobonczok Aranyos-Megyesnél levő kuruczságot felverték; onnan térték meg üressen.

22. Indúltak ismét Váriban borért.

24. Jöttek meg. Hoztak két általag bort. Jött meg Almási uram is Váriból. Hozott oda küldött levelemre ti(s)ztességes választ az oda confluált atyafiaktól: Kún István, Kmita János, Jó János uraméktól, az holott is bizonyos számú vallásunkon lévő cavallérok voltak, conventiót attak az papnak, Almási uramnak, esztendeig fl. 60, de ezenkívűl honorariummal is voltak, mely is tött könnyen fl. 20.

25. Volt itt Matócson az communio. Gacsájból egy Erdélyi Miklós nevű emberséges ember Miklósi nevű cavallérral jöttek az communióra. Istennek dűcsősség számoson voltunk. Ebéden nállam voltak azon becsülletes két atyafiak. Az öcsém Járai János, az cavallérok egyik foriere [= fourrier] is itt volt nállam.

26. Ebéden ugyanazon atyafiak nállam voltak; ebéd után mentek el.

27. Jött meg, Istennek hála, az vőm Váradi uram Bányáról. Igen nagy félelem közt jártak. Valami nehezen megvötte az bányaiakon az Colosvári Pál uram adósságát fl. 60; immár ezzel együtt attak fl. h. 120, melylyel adóss vagyok Kolosvári Pál uramnak.

28, 29, 30, 31.

Vége, Istennek irgalmasságából ez sok ítíletivel teljes esztendőnek, ki(k)ben is érdemünk felett az jó Isten életünknek kedvezett, kiért legyen dűcsősség Istennek, szerelmes szent fia által örökké. Amen!

Annus Deo favente 1711. incipit.

Januarius.

Uramisten ne nézd az mi bűneinket, hanem azokat szent fiad méltóságos nevében megbocsátván, elégeld meg bujdosásunkat; add meg reménségünk felett édes Hazánkat és szent ecclésiánkat. Amen!

5. Indúltunk Matócsról Máramarosban, hogy — már rendelt quartélyunkban. Uramisten vezérelj jóra. Eodem Penyigére.

6. Istvándiban. Egyre romlottak szekereink.

7. Somkádra [Sonkád]. Löttem szemben Pápai Sigmond urammal.

8, 9. Ibidem.

10. Péterfalvára. Igen gonosz gazdámasszony volt. Innet kültük be előre az vőmet, Gálfi Mihály uramat Bagaméri János urammal Máramarosban, hogy mindennek végére menjenek, annak is, subsistálhatnak marháink vagy nem az télen?

11. Csepére.

12, 13. Ibidem.

14. Szászfaluban.

*15 [kihúzva 16.] Ibidem.

16. Tekeházára.

17, 18, 19. Helyben. Itt elégett egy puszta ház, az Kóródi szállása. Ide érkeztek 18-dik vissza Mármarosba küldött emberink oly relatióval, hogy ott meglévén már a dislocatió, többet nem recipiálnak, hanem az kik Moldvára általmennek, azoknak helyében befogadnak. Ez nagy confusiónak, úgy mondják, Barcsai Ábrahám uram volt az oka; fő-commissarius lévén, ő kegyelmének kellett volna az már régen beadott lista szerint az dislocatiót tétetni, — de ő kegyelme adott okot az vármegyének, az vármegye ő kegyelmét okozta. Melyre nézve ilyen télnek idején visszafordúltunk.

20. Indúltunk vissza. Kezdett az hó jobban esni, jóllehet még 15. kezdett volt hovazni, de kevés hó lött ekkor. Érkeztünk az rút fergetegben Fekete-Ardóra; igen rút üdő volt. Itt kapitány Balogh Péter uram lévén quartélyban, ő kegyelme embersége által beszállottunk.

21, 22, 23, 24. Helyben.

23. Mentünk Szőlősben az sokadalomban. Igen hovazott.

24. Lött az napja. Felette nagyon esett az hó. Igen rosz sokadalom volt. Vöttem két disznót fl. 6.

25. Igen kemény fergetegben indúltunk ki Ardóról. Az útban igen mocskoson és rútúl viselte magát Almási; rút részeg levén, lóról hullott, szitkozódott rút, pajkos módon; ez nap fordulása levén Pálnak, ő is igen rosszra fordúlt. Érkeztünk estvére Tivadarban.

26. Érkeztünk Sonkádra. Előre bejövén hogy már az úr, Thoroczkai István uram udvarházához szálljunk, hát teli sok gaz katonákkal; rútúl praedáltak, három hordó borait elvesztegették, nagy dúlságot cselekettek. Ide be nem szállhatván, ide és tovaszállottunk. Én az Sulyok György uram jóakaratjából egy jobbágya házához szállottam. Ez nap az szegény Tatár Ferenczet feleségestől megverték azok az tolvaj katonák, éjjel fegyveresen az házára reámentek; Gálfi Mihály uram ott lévén szállván, rútúl alkalmatlankottak; Tatár Ferenczet nem találván, úgy mentek el.

27. Elmenvén az katonák az udvarháztól, költöztem be nagy bajjal; én szállottam az úr házában, Gálfi uram más házban, Budai Mihály uram harmadikban. Kezdettem meg az úrnak egy kalongya szénáját, Budai és Gálfi uramék az másikat, hogy az katonák el ne praedálják.

28. Jött bizonyoson hírem, hogy m. generális Károlyi Sándor ő excellentiája lött szemben m. generális Pálfival Kállónál. Az békeséghez kezdettek. Károlyi uram postán ment Lengyelországban urunkhoz. Uram add jó végét! — Eodem attam búcsút Almásinak sok magaviseletlenségéért.

Nb. 23. Indúlt meg Pap Ferencz uram, aranyasszéki hadnagy, Fogarasi István urammal az méltóságos generalishoz, Pap Ferencz az aranyasszékiek, Fogarasi az mü részünkről passuskérni. Uramisten add jó végét elkezdett dolgunknak! — Visszajövő útunkban Bagaméri, Kóródi, Fogarasi Szászfaluban marattak, az sógor Kovács János Ardóban, — igen magának való, alkalmatlan ember az jámbor.

29. Ölettem meg az disznókat.

30. Volt nagy búm *Gtlfsnm* [= Gálfiné] miatt; megszidogattam és arczúlcsaptam.

31. Vége ez holnapnak. Ez holnap utolján igen nagy hó lött. Istennek hála, az pestis szűnt.

Februarius.

Uramisten viga(s)ztalj meg békességes hírrel!

2. Februarii. Felette nagy szomorúságom volt, hogy *Gtlfsnm* [= Gálfiné] az *jmgy gsbrct* [= jegygyűrőt] *vmsztmttm* [= elvesztette]. Uramisten elégeld meg szenvedéseimet.

6. Mentek Gálfi uramék Váradi urammal Váriban. Vesztek öszve azzal az feslett erkölcsű, eszeveszett Almásival. N. b.

7. Mentem magam is Váriban. Beszéllettem cavallér Gálfalvi urammal és több atyafiakkal Almási iránt.

8. Mentem Gálfalvi urammal Gecsére Kajdi István uramhoz; igen jó szívvel látott; ajándékozott egy átalag koma-bort, 8 véka rost. Isten jót adjon az jámbornak. — Nb. [1])

12. Indúltam Salánkra, felette nagy hó volt, többire töretlenben gázoltunk. Estvére Keresztúrban.

13. Mentünk be Salánkra. Ott találtuk urunkat; az erdélyi urak is ott voltak.

14. Instantiát akarván adni boldogtalan állapotunk felől az fejedelemnek, nagy bajunk volt az urak miatt. Az instantiára kijött az resolutió.

---

[1]) Két sor. Kihagytam.

16 [korábban 15]. Praesidens Thoroczkai István uram több urak jelenlétében az urunk resolutióját bő beszéddel proponálta, melynek summája ez volt: az tehetetlen és más országban való menetelre alkalmatlanok[nak] szabadság engedtetett magok conservatiójára.

17 [korábban 16.] Helyben. Indúltam vissza. Jöttem, Istennek hála, cselédimhez Sonkádra. Találtam, Isten jóvoltából, kár nélkűl.

18. Jöttek hozzám az tordaiak és aranyasszékiek egynehányan. Volt beszélgetésünk etc. — Ad praesens vöttünk szénát fl. 12 [korábban 10], effelett az úr szénájából 17-szer attak az juhoknak.

19. Nb. Kültem Váriban, hat ökörrel szánnal, Dadai Jósef ígírte szénájért, ki is egynehányszor becsülletire fogatta, hogy egy szán szénát ád, — de mint egyéb dolgokban, úgy ebben is tökélletlenűl hazudott, mivel egy nyaláb kórós izék-szénánál többet nem adott, üressen jött meg az szánom; akárki tarthatja egy tökélletlen, hazug, csalzi embernek, mivel már notabiliter sok tökélletlenségben megértem.

21. Kültem ismét Váriban szénájért egy szánnal az juhok számára. Az cavallérok megrakták, úgymint: Gálfalvi János, Miklósi Pál, Simon János, Csulai, Simándi, Szent-Páli, Terjéni, Cziriák, Koncz Gábor uramék ő kegyelmek. Isten jót adjon ő kegyelmeknek. Ezekben nem az Dadai lelke lakozott. Dadait ezen bujdosásomban is egynehányszor jól tartottam, mégis oly szemtelenűl hazudni nem szégyellette; emez becsülletes iffiak közzűl némelyiket soha nem is láttam, mégis nagy emberségeket mutatták. Legyen azért az tökélletlen, szemtelen, hazug regimentnek ezeres-kapitánya Dadai Jósef, — adjutantnak meglehet Nagy Gábor.

24. Töttük koporsóban Gyulai Ferenczné asszonyomat ő nagyságát Bod-Paládon.

25. Indúltam Lázárban [Lázári] Balyika Lászlóhoz. Estvére érkeztem oda.

26. Ment el Balyika László Kökényesdre bagasiájához; én mulattam Balyika Bálinttal.

27. Indultam vissza. Hálni Gacsájban.

28. Vissza Sonkádra. Cselédimet találtam, Istennek hála, egésségben.

Vége, Istennek hála, ez holnapnak. Ebben az holnapban irtózatós nagy hó volt. Az hadak az országnak ez szegletiben szorúlván, mindenütt az falukon az szénát elhordták. Eddig, nagy költségemmel, siralmas bujdosásomban megtartott juhaimból most kell egésszen kipusztulnom. Uram ne hagyj el! — Vége ez sok nyomorúsággal teljes holnapnak.

Martius.

Uramisten ne hagyj el!

2. Kezdett az ballábomban állani az kö(s)zvény.

4. Ágyban estem. Kezdettek az juhaim halni az mételyben. Istennek nagy látogatása rajtam. Az télen mennyit költöttem reá! Legyen úgy, mint Istennek tetszik! — Usque ad 25. igen súlyossan voltam; mind az két lábomat megjárta az kénzó nyavalya. Nagyobb része megholt az juhaimnak, — most is mindennap hal erőssen. Kezdett valami(t) tágítani, Istennek hála, az kö(s)zvény.

31. Kezdettem az házban czibikkelni igen erőtlenűl. Kezdett megbetegedni az szegény leányom, Váradiné.

Vége ez nagy inséggel teljes holnapnak.

Aprilis.

Uramisten viga(s)ztalj meg!

Van[nak] az ládában két rendbeli dolmányra való ezüst gombjaim; melyére való nro. 43, pikkelyestől; az ujjára való apró sima gombok nro. 48, pikkely nro. 46; lódingra való örög ezüst csatt az lóding-szíj végre való 1, pikkelyek nro. 6.

Nb. karácson tájban kezdetett hallani az békesség dolga, hogy Római Császár ő Felsége méltóságos gróf Pálfi János uram ő nagysága által az magyarokat az békeséggel megkénálta volna. Hol-tovább jobban hallatott, és in mense Januario bizonyossabban, midőn megértettük, hogy Pálfi generál Kállónál méltóságos generális Károlyi Sándor urammal ő nagyságával szemben levén kezdették tractálni az békességet. Melyre nézve Károlyi uram ő nagysága az felséges fejdelem után ment Lengyelországban és kihítta, és ő Felsége Vaján szemben lött Pálfi generállal, kit is az Császár ő Felsége egész plenipotentiával küldött az békesség tractájára. Tractáltak is Vaján. Onnan visszajővén az fejdelem, azután ő Felsége alázatos levelet irt az Császárnak. Kezdett ismét csüggedezni az békesség híre, de csakhamar újjalág erőssülni kezdett. Ujjalag ő Felsége után indúlt Lengyelország felé Károlyi uram ő nagysága. Az honnan visszajővén, bizonyoson hallatott, hogy az Császár és magyar király ő Felsége mindeneknek generalis amnestiát ígírt és mindeneknek jószágok restitutióját. Melyhez képest generál Pálfi uram ő nagysága mint plenipotentiarius resolvált, hogy valakik az magyarok közzűl — értsed kiváltképpen az urak — ad 27. Károlyban compareálnak és homagiumokat praestálják, kész gratiájok lészen; de valakik absentálják magokat, ellenségnek tartatnak. Erre nézve az generális Károlyi uram Szatmárt confluxust tartott az hadi tisztekkel,

az holott is az hadi tisztek az békességet amplectálták és három követeket küldöttek urunk után be Lengyelországban, hogy ő felsége jőjjön be és az békességet amplectálja, külömben Isten és az világ előtt protestálnak, hogy ők semminek okai nem lésznek; ők idegen országra soha nem mennek, hanem az Felséges Római Császár és magyar királylyal megbékélnek és az refractariusokat ellenségeknek tartják. Generális Károlyi uram is megeskütt, hogy idegen országra nem megyen. Az Úristen továbbra adja jó végét! Megjegyezhető az Úristennek hozzánk való nagy kegyelme, hogy midőn az országnak egy szegeletiben szorúltunk volna és minden ember desperatióban volna, az Úristen minden emberi reménség felett disponálta az hatalmasok elméjét az békességre, kiért dücsőíttessék az ő felsége neve! Ubi deficit humanum, ibi incipit divinum auxilium. [Szaniszló e bejegyzését a következő széljegyzet szegi: »Békesség.«]

16. Mik is jó reménség alatt indultunk hosszas, keserves bujdosásunk után Sonkádról Erdély felé. Egyeztünk meg Fülesdnél az aranyasszékiekkel. Szállottunk az kis-naményi határban. [Széljegyzet későbbi idegen kézzel: »Hazaindúlnak.«]

17. Kültünk követeket, Budai Sigmond uramot másodmagával Debreczenben méltóságos generális Pálfi uramhoz passusért. Eodem engem praeficiáltak az öszvegyűlt bujdosók magok eleiben. Rendeltünk tiszteket, tizedeseket és tizedre osztottuk az szekereket.

18, 19, 20. Ibidem.

Innet indúltunk el 21. Eodem Nagy-Peleske mellé.

22. Ugyanott.

23. Onnat indúltunk. Szállottunk az atyai szénafűben.

24. Innet megindulván, szállottunk az szatmár-németi[i] határban az Gorsáson innet, méltóságos generális Károlyi Sándor uram parancsolatjából.

22. Érkeztek meg Budaiék Pálfi uramtól. Passust nem adott, hanem szabadságot adott az bemenetelre.

25. Mentünk be Szatmárra generális Károlyi uramhoz ő excellentiájához, az holott is proponáltatott mind az hadi tisztekuek, mind nekünk exulansoknak, hogy méltóságos plenipotentionarius generális Pálfi János uram ő excellentiája parancsolta igen serio: az eddig tractált békesség punctumi szerint az hadak exauctoráltassanak, az erősségek kézben adassanak, külömben ha az [ad] 27. véghez nem mennek mindezek, az suspensio armorum felbomlik és másként nyúl az dologhoz. Melyhez képest tetszett, hogy méltóságos generális uram ő excellentiája menjen Károlyban méltóságos generalis plenipotentiarius uramhoz és instáljon, hogy Felséges urunk, fejedelmünk kijöveteléért suspendáltassék tovább is az fegyver és extendálódjék bárcsak két

hétig. Aznap estve el is ment ő nagysága az úrral, Barcsai Mihály urammal.

26. Mentünk be Szatmárra. Híre volt, hogy generális uram proponáltat, de eznap elhaladott.

27. Gyűltek be az stasusok, Magyarországiak és erdélyi exulansok Szatmárt az templumban, az ki azelőtt prófont-ház volt, most penig az reformátusok járnak belé, az holott is az confoederált statusok és hadi tisztek praesentiájában generalis Károlyi uram ő nagysága felállván, proponála, melynek summája ez vala:

»Szűvének nagy örömével látja ő nagysága Istennek ennyi itíleti között is az confoederált statusoknak ilyen szép számban való confluxussát; de szűvének-lelkének nagyobb keserűségével és csak meg nem folylódásával vagyon, hogy se vezérlő-fejdelem ő Felsége, se egy senator jelen nincsen, holott eznap volt praefigálva Felséges urunktól, és hogy egyedűl ő nagyságának kell megjelenni édes Nemzetének ilyen utolsó veszedelmében forgó ügyében. Azért minthogy ez mai nap az, melyen az ellenség finalis resolutiónkat várja, különben tűzzel és vassal jön ellenünk, már penig ilyen extremitásban ki fog az dologhoz? mivel urunk ő Felsége, úgy locumtenens uram ő nagysága az urakkal idegen országban vannak: lássák az confoederált statusok mitevők lesznek.«

Ezt hallván az statusok, kezdenek instálni, hogy ő nagysága ilyen spiczre jutott Nemzetünk dolgát vegye fel, és az mint Istennek segítségéből eddig is éjjeli-nappali munkáját nem szánta, most is vegye fel és bölcs elméje szerint folytassa, és ezen gyűlésnek legyen praesesse. Melyre is ő nagysága, látván nemzetének ilyen nagy veszedelmét [kihúzva: »vállalá«] magát reá vevé. És így az dologhoz kezdének.

Először is az jöve kérdésben: »minthogy ezen gyűlést kegyelmes urunk Husztra indicálta volt, lehet-e az sessio Szatmárt?« Az statusok felkiáltának: »ha ő Felsége ki nem jött, Huszton is nincsen, igenis itt kell lenni.«

2. »Generál Pálfi uram punctumira resolválnak-e?« conclamálák: »Igenis, és az békességet minden úton-módon tractálni kell.«

3. »Exauctorálhatják-e az militiát, sine qua non?« Azon is megegyezének: »minden úton-módon azon kell ügyekezni, mennél csendesebben lehet dimissiójok.«

Ezek után az urunk secretariussa, Rádai Pál uram, eléállván, kezdi urunkat mentegetni, miért nem jöhetett ki Lengyelországból ad praefixum terminum. Itt sok volt az dolog, de csak igen röviden írom fel. Ezután concludálának, hogy jóllehet méltóságos generál Pálfi uram resolvált finaliter, hogy mánál

tovább nem extendálja az suspensio armorumot, de mégis instáljanak, hogy bárcsak harmadnapig várakozzék, és kérék méltóságos generális Károlyi uramat ő nagyságát, ő nagysága ne sajnálja fáradságát az méltóságos generális-plenipotentiariushoz; és mind nemes Magyarország, mind nemes Erdélyországa, úgy az militia részéről ő excellentiája mellé követeket válaszszanak.

Ennekutánna kezdé(ne)k az pacificatió eddig való punctumit olvasni, melyből kitanúlók, hogy valamit ő Felsége kévánt, mindenekre reáhajlott az Császár ő Felsége. De mégis holmi difficultásokat erigálának az statusok: 1. az özvegyeknek, kiknek urok ezen hadakozásban megholt, jószágok el ne vetessék; 2. az religio dolga világossabb terminussal tétessék; 3. mindenik az urak és főrendek közzűl az mely dignitásban voltak azelőtt, azonban redeáljanak. Több particularitások is voltak, de ezek voltak kiváltképpen valók.

Ezalatt kezdé proponálni méltóságos praeses uram, â Novembri Felséges fejdelmünk parancsolatjából mint kezdette az békességet tractálni méltóságos plenipotentiarius urammal, és ez ideig a principio ad finem declarálá ő nagysága, mint folytatta az dolgot, melyből Nemzetéhez tökélletes szereteti és éjjeli-nappali szorgalmatos munkája kitetszék ő nagyságának, kiért az Úristen ő nagyságát áldja meg etc.

Az sessio elein elkűldének egyik referendarius plenipotentiarius uramhoz, Rokker báróhoz, [1]) ki is méltóságos Pálfi uram mellé rendeltetett az Császártól; Pálfi uram már negyednappal ezelőtt két regiment némettel Károlyban subsistált. Hivatván Szatmárra az statusok ad vidimationem, zálagban kűldének az alatt főrendeket: Magyarország részéről Vay László uramat, Erdély részéről Jósika István uramat. Az kik alig mehetének el, érkezék Pálffi uramtól egy követ német úr, ki által . . . .

(A napló itt megszakad.)

[1]) Locher ab Lindenheim, cs. haditanácsos.

Közli: TORMA KÁROLY.

REGESTÁK.

(A csehországi helytartósági levéltárban Prágában őrzött magyar vonatkozású oklevelekből.)

1365. nov. 29. (Ered. arch. Egrensis, n. r. 52.)

Ludovicus, rex Hungariae, civibus et mercatoribus Egrensibus facit gratiam, ut persolutis justis tributis et tricesimis libere et sine molestia procedant, et libertatibus utantur, quibus et Pragenses et Nurembergenses fruuntur.

1385. május 9. Brünn. (Ered. arch. Witting.)

Sigmund, Markgraf zu Brandenburg, verspricht dem Wilhelm von Sternberg, Herren zu Swietlov, für alle Schaden, die letzterer mit seinem Kriegsvolke in Ungarn erleiden würde, gut zu stehen.

1392. jan. 16. (Ered. archiv. Trebon.)

Sigismundus, Hungariae rex, Arnesto, duci Austriae, cum sorore sua Margaretha ducissa Stetinensi, nomine dotalitii XX millia florenorum auri assignat, et pro horum solutione Petrum de Sternberg, Erhardum de Cunstat, Petrum de Krawarz, Lackkonem de Krawar alias de Helfenstein, fidejussores statuit, pignori ipsis obligans Viwar-Holicz, Brancz et Jokov alias Gutenstein et civitatem Skalice in comitatu Posoniensi.

1393. (?) febr. 1. Prága. (Ered. arch. Trebon.)

Venceslaus, Bohemiae rex, barones regni vocat ad tractandum negotium ratione bernae colligendae et percipiendae, quam rex et nuncii Sigismundi, regis Hungariae, postulaverunt.

1396. ápr. 6. Prága. (Ered. arch. Egrensis n. r. 76.)

Sigismundus, rex Hungariae, civibus et mercatoribus Egrensibus hanc facit gratiam, ut in procedendo cum rebus mercimonialibus in solutionibus tricesimarum et tributorum regalium, eisdem praerogativis et libertatibus perpetue fruantur, quibus mercatores Pragenses et Nuremburgenses.

1402 sept. 14. Pozsony. (Más. az egyesült udv. cancellaria levéltárában Bécsben.)

Urkunde, mit welcher der Kőnig Sigmund von Ungarn, nachmaliger Kaiser, seinen Schwiegersohn, den Herzog von Österreich Albert den V. (als Kaiser den II.) zu seinem Erben und Nachfolger in diesem Kőnigreiche mit Zustimmung der Stände Ungarns ernennt und zugleich seine frühere, dem Markgrafen Jodokus von Mähren diesfalls gemachte Zusicherung widerruft.

1426. febr. 19. (Arch. Morav., Codex Venceslaī de Iglavia p. 113. b.)

Der Rath von Olmütz an seinen Bischof: er sei willig, ihn und seine, wie auch des Kőnigs Leute zu jeder Zeit in seine Stadt einzulassen, zumal sich die Ungarn unlängst daselbst »ehrbarlich« benommen hätten.

1448. ápril 14. Petschau. (Ered. a weimari nagyherczegi levéltárban, Reg. A. fol. 8. n. 9. 15.)

Schreiben des Peter von Sternberg an Apel Viezthum belangend die Bezahlung der bőhm. Hilfstruppen, mit Erwähnung eines Abschiedes zwischen den Ungarn und dem rőmischen Kőnige, welcher nach Geld strebe und nicht nach Ehre.

1455. ápril 5. Bécs-Ujhely. (Más. a weimari nagyherczegi levéltárban, C. pag. 97. . . .)

Hildebrand von Einsiedel und Hans Metzsch melden aus Neustadt (Österreich) dem Kurf. Friedrich von Sachsen den Empfang des Heirathsbriefes zwischen des Kurf. Sohne Albrecht und des Markgrafen Albrecht Töchter, welche Sache bis auf den Vollzug zu Ende gebracht worden sei, dass ferner Girzik (Podiebrad) sich Unterhandlungen unterfangen habe zwischen dem Kaiser, den Österreichern und Ungarn, bis jetzt ohne Erfolg.

1463. ápril 29. (Ered. a weimari nagyherczegi ltárban, Reg. C. pag. 242.)

Bericht des Stefan Scheuh an einen Fürsten über die Verhandlungen der Gesandten dieses Fürsten mit dem Kaiser zu Neustadt, über den Wunsch der bőhm. Räthe, für ihren Kőnig einen andern Tag festzusetzen, und dass mit Ungarn jetzt mit päpstlicher Zustimmung im Odenburg über das Verhältniss des Kaisers und Kőnigs Mathias zu der Krone Ungarns beschossen werde.

1468. ápril 21. (Más. arch. Egrensis.)

Schreiben des Kőnigs Georg an die Kőnigin über ein siegreiches Zusammentreffen mit dem ungarischen und kaiserlichen Herrn bei Laa.

1469. február 2. Meissen. (Ered. a weimari nagyherczegi ltárban, Reg. B. fol. 318. 1.)

Die Herzoge Ernst u. Albrecht v. Sachsen zeigen dem Herz. Wilhelm an, dass ihnen von dem päpstlichen, kaiserl. und ungarischen Machtboten Briefe zugekommen seien, worin sie auf einen Tag, welcher in Regensburg am Sonntag Invocavit in böhmischen Angelegenheiten gehalten werden soll, gefordert werden, und bitten den letzteren Herzog um seinen Entschluss und Meinung in dieser Sache.

1469. julius 28. (Ered. arch. Egrensis.)

Bohuslav von Schwanberg versichert den Rath von Eger gegenüber laugnenden Gerüchten, dass er Zeuge gewesen sei, als der Schwarze Herzog und andere schlesische Fürsten dem Könige Mathias gehuldigt haben.

1469. jul. vége vagy aug. eleje. (Ered. a weimari nagyherczegi ltárban, Reg. C. pag. 97. n. 2.)

Zettel eines Fürsten an einen (sächs.) Fürsten mit der Neuigkeit, dass König Mathias von Ungarn den Herzog Victorin gefangen genommen habe, und dass König Georg mit seinem Anhange in Böhmen den vierten Sohn des Königs von Polen zum Könige von Böhmen erwählt haben.

1469. október 26. Eger. (Ered. vagy fogalm. arch. civ. Egrae.)

Die Stadt Eger bittet den Kaiser Friedrich um Förderung hinsichtlich der Aufhebung des Interdictes, womit dieselbe belegt wurde, weil sie entgegen der Aufforderung der päpstlichen Legaten, der Bischöfe von Ferrara und Breslau, dem König Mathias nicht huldigen wollte.

1469. október 29. Anspach. (Ered. arch. Egrensis.)

Albrecht von Brandenburg bittet den Kaiser Friedrich für die Stadt Eger, diese in Schutz zu nehmen, damit sie nicht gezwungen werde dem Könige Mathias zu huldigen, indem er in Aussicht stellt, dass Eger noch ohne Auslösung zum Reiche zurückfallen könnte.

1469. nov. 23. Bécs. (Ered. arch. Egrensis.)

Bericht des Johann Hausner, Mitgliedes der Egerer Botschaft in Wien, welche bei dem päpstlichen Legaten um Aufhebung des Interdiktes anhalten soll, an den Rath won Eger. Der Brief enthält viele Neuigkeiten über Verhandlungen zwischen dem Kaiser und dem Könige von Ungarn hinsichtlich des Zolles in Österreich, des Königstitels u. der Kriegsentschädigung für den von K. Mathias gegen K. Georg geführten Krieg, über eine Niederlage des Mathias vor Hradisch etc.

1469. (Más. arch. Egrensis.)

Bischof Rudolf von Breslau gebietet dem Komthur in Eger, den Rath und die Gemeinde daselbst zu ermahnen, dass sie unter Verneidung des Interdictes dem Kőnige von Ungarn oder an seiner Statt dessen Hofmeister, dem Herrn Bohuslav von Schwanberg, in der gesetzten Frist den Lehenseid leisten.

1470. sept. (?) 17. (Ered. arch. Egren.)

Ludwig Engelhart warnt den Egerer Bürgermeister vor einem Uiberfalle von Seite des Benesch von Kolowrat und dessen Helfer und fügt als Neuigkeit hinzu, dass es von einem beabsichtigten Frieden zwischen Kőnig Georg und Mathias abgekommen sei; dass eben ein Tag in Prag abgehalten werden wird, und dass man nicht wisse, wo der Kőnig von Ungarn sich aufhalte.

1471. jan. (?) (A weimari nagyherczegi ltárban, Wittenb. arch. Schreib. V. 47. 16. Reg. C. p. 241. n. 1.10.)

Ein Ungenannter berichtet einem ungenannten Geistlichen, dass der Kőnig von Ungarn den Frieden nicht halten will, und dass er den Herrn von Sternberg (Jaroslaw) wieder zu Gnaden angenommen und zum Vogt in den Lausitzen bestätigt hat.

1471. május 2. (Ered. arch. Egrensis.)

Heinrich von Aufsess gibt dem Rathe von Eger Nachricht über die Anwesenheit des Herzogs Albrecht von Sachsen in Prag und über die bevorstehende Berathung zwischen den Bőhmen und dem Kőnige Mathias in Polna zur Einigung oder zum Waffenstillstand zwischen beiden Parteien, worauf dann ein allgemeiner Tag behufs der Kőnigswahl folgen solle.

1471. május 31. Prága. (Más. arch. civ. Egrae.)

Herzog Heinrich von Münsterberg zeigt der Stadt Eger die Erwählung Wladislaws zum Kőnige von Bőhmen an, ermahnt sie ihrem alten Eide gemäss sich desselben zu halten, zur Krőnungsfeier zu erscheinen, und bis dahin weder den Kőnig von Ungarn noch seine Anhänger nicht einzulassen.

1471. jun. 3. Prága. (Ered. lit. bohem. in arch. Kutnensi.)

Henricus, princeps Münsterbergensis, scribit montanis Kutnensibus, regem Hungariae ad Brodam Teutonicalem castra posuisse; atque rogat, ut Peřinam cum sua legione equiti Nicolao Trčka ad Brodam Teutonicalem in auxilium mittat.

1471. jun. 17. Regensburg. (Ered. arch. Egrensis.)

Lorenz Halbritter gibt dem Rathe von Eger Nachricht über eine Zusammenkunft des Kaisers mit mehrern deutschen

Fürsten und den Bischöfen von Salzburg und Passau in Regensburg, wohin ausser der Herrn Burjan, Schwanberg u. Dobrohost auch die Räthe des Kőnigs von Ungarn kommen sollen.

1471. jun. 21. Eger. (Más. arch. in Eger.)

Der Rath von Eger theilt dem Mathias Schlick mit, dass ein längerer Waffenstillstand zwischen den Kőnigen Georg und Mathias verabredet worden, und dass Mathias sich erbiete, die Kőnigsfrage in Bőhmen der Entscheidung des Papstes und Kaisers anheimzustellen. Während des Friedens soll in Prag eine Versammlung gehalten werden, um über die dem K. Mathias zu ertheilende Antwort zu berathschlagen.

1471. jun. 22. (Ered. arch. in Eger.)

Mathias Schlick dankt dem Rathe von Eger für die Nachrichten aus Bőhmen und Regensburg und benachrichtet denselben, dass der Obermarschall des Herzogs Albrecht von Sachsen, Haugold von Schleinitz, wieder zum Kőnig Mathias von Ungarn verreiset sei, und dass der genannte Herzog mit seinem Herrn vor Kolin liege.

1471. jul. 20. Regensburg. (Ered. arch. in Eger.)

Bericht der Egerer Botschaft am kais. Hofe zu Regensburg an den Rath von Eger, worin Erwähnung geschieht vom Eintreffen einer Botschaft, dass die Türken mit 100,000 Mann in Ungarn eingefallen seien.

1471. aug. 5. Regensburg. (Ered. arch. in Eger.)

Bericht der Egerer Gesandten in Regensburg an den Rath von Eger über ihre Verhandlungen wegen Aufhebung des Interdickts mit beigefügter Nachricht, dass Kőnig Mathias von Ungarn am kaiserlichen Hofe durch eine Botschaft um Hilfe gegen die Türken angesucht habe.

1471. (?) (Fogalm. a weimari nagyh. lt., Witt. A. Schr. 4. n. 562. 50. Reg. A. pag. 16ª.)

Schreiben (der Herzoge von Sachsen) an einen Ungenannten mit der Bitte, dafür zu sorgen, dass ein durch ihren Diener an Kőnig Mathias geschickter Brief von diesem wohl aufgenommen werde, und ihnen zu berichten, was an dem Gerüchte von dem erfolgten Ableben des türkischen Kaisers u. der Wahl eines neuen Sultans, welcher den Kőnig Mathias u. den Kaiser mehr als seine Vorgänger zu bekriegen beabsichtige, wahres sei.

1471. (?) (Fogalm. a weimari nagyh. lt., Witt. A. Schr. 4. n. 562. 43. Reg. A. pag. 16ª.)

Schreiben der Herzoge v. Sachsen an einen Ungenannten, worin sie ihn bitten, ihnen wahre Nachrichten über den Auf-

stand in Ungarn und der Erhebung des polnischen Königssohnes Kasimir zum König v. Ungarn, sowie dessen siegreichen Einfall in Ungarn, ferner über den Tod des türkischen Kaisers u. die kriegerischen Absichten seines Nachfolgers mitzutheilen.

1472. május 7. Haid. (Ered. arch. in Eger.)

Bohuslav v. Schwanberg sendet dem Rathe von Eger einen Brief des Königs Mathias und einen des Herrn v. Sternberg über den Frieden zwischen Mathias u. dem Königreich Böhmen handelnden Zettel, u. bedeutet dem Rathe über sein Ansuchen, demselben zur Befreiung vom Interdikt behilflich zu sein. Bezüglich der vom Wolfsteiner gefangenen Egerer Unterthanen bescheidet er den Rath nach Deutsch-Brod.

1472. május 12. Haid. (Ered. arch. in Eger.)

Bohuslav v. Schwanberg begehrt vom Rathe von Eger, sich gegen seinen Eidam, den Hynek Pflug, nicht feindselig zu halten; bis er Bohuslaw von der Reise zu dem Tage in Deutschbrod u. dem Könige v. Ungarn zurückkehrt, wolle er sich um einen gütlichen Ausgleich zwischen ihnen bemühen.

1472. (Arch. Weimar. Reg. C. fol. 97.)

Nachricht über den polnischen Feldzug in Ungarn, die Befürchtungen des Kaisers vor Mathias und den österreichischen Landherrn, und die Befreiung des Prinzen Victorin (von Podiebrad) aus der Gefangenschaft bei Mathias.

1474. május 19. (Arch. Weimar. Reg. p. 241. n. 11.)

Georg v. Stain schickt dem sächsischen Hofmarschall Hugold von Schleiniz die Abschrift eines Friedensvertrages zwischen Ungarn und Polen.

1474. sept. 2. Drezda. (Ered. arch. Weimar. Reg. A. fol. 28ª n. 30.)

(Hauptsächlich die Reise der sächsischen Fürsten nach Breslau zu König Mathias von Ungarn betreffend.)

1474. sept. 5. (Más. arch. Weimar. Reg. C. fol. 97. n. 3.)

Schreiben des Königs Ferdinand von Neapel an König Mathias von Ungarn bezüglich der Vermählung seiner Tochter Beatrix mit diesem.

1474. sept. 28. (Ered. arch. Weimar. Reg. C. fol. 97. n. 3.)

Kurfürst Ernst v. Sachsen berichtet dem Herzoge Wilhelm v. Sachsen über die Verhandlungen des Königs Mathias v. Ungarn in Breslau mit dem Könige v. Polen und den Böhmen, und über die Verhandlungen zwischen ihm, dem Kurfürsten, selbst, dem König Mathias u. dem weissen Herzoge wegen der Belehnung mit dem Herzogthume Sagan.

1474. oct. 3. Velencze. (Más. arch. Weimar. Reg. C. fol. uro. 3.)

Der Doge von Wenedig beglückwünscht den Kőnig Mathias von Ungarn zu seiner bevorstehenden Vermählung mit der Tochter des Königs von Sicilien.

1474. oct. 7. (Ered. arch. Weimar. Reg. C. fol. 97. n. 3.)

Kurfürst Ernst von Sachsen berichtet an Herzog Wilhelm v. Sachsen über seine Verhandlungen in Breslau mit Kőnig Mathias und dem weissen Herzoge wegen Sagan, über die Kriegsmacht des K. Mathias, u. die Unzufriedenheit der Ungarn mit ihrem Kőnige, der sie gegen die Türken nicht schütze.

1474. oct. 15. (Más. arch. Weimar. Reg. C. fol. 97. nro. 3.)

Bericht der Gesandten des Kurfürsten Ernst v. Sachsen an diesen über ihre Sendung zum Kőnige von Polen wegen eines gütlichen Vergleiches zwischen diesem u. Kőnig Wladislaw auf einer u. Kőnig Mathias v. Ungarn auf anderer Seite.

1474. oct. 16. (Más. arch. Weimar. Reg. C. fol. 97. nro. 3.)

Kőnig Kasimir von Polen will sich den Friedensverhandlungen der sächsischen Gesandten zwischen ihm und dem Kőnige von Ungarn.

1474. oct. 17. (Más. arch. Weimar. Reg. C. fol. 97. n. 3.)

Herzog Wilhelm v. Sachsen meldet dem Herzoge Albrecht v. Sachsen, dass er die Belehnung des Letzteren mit Sagan und die sächsischen Unterhandlungen zwischen den Kőnigen von Ungarn u. Polen dem Kaiser habe anzeigen lassen.

1474. oct. 17. (Más. arch. Weimar. Reg. C. fol. 97. n. 3.)

Herzog Wilhelm v. Sachsen meldet dem Kurfürsten Ernst v. Sachsen, dass er die Empfangnahme des Fürstenthums Sagan für Herzog Albrecht v. Sachsen u. die sächsischen Unterhandlungen zwischen Böhmen, Ungarn u. Polen zu Breslau dem Kaiser in Würzburg zur Kenntniss gebracht habe.

1474 oct. 18. (Más. arch. Weimar. Reg. C. fol. 97. n. 3.)

Bericht der Gesandten des Kurf. Ernst von Sachsen an diesen, über ihre Verhandlungen in Breslau zu einem Vergleiche zwischen den Kőnigen von Ungarn u. Polen.

1474. oct. 23. (Ered. arch. Weimar. Reg. C. fol. 97. n. 3.)

Schreiben des Kurf. Ernst v. Sachsen an Herzog Wilhelm von Sachsen bezüglich der sächsischen Unterhandlungen zwischen den Kőnigen v. Ungarn u. Polen zum gütlichen Vergleiche u. der Belehnung mit Sagan.

1474. oct. 29. (Ered. arch. Weimar. Reg. C. fol. 97. n. 3.)

Schreiben der Herzoge Ernst u. Albrecht v. Sachsen an Herzog Wilhelm v. Sachsen bezüglich der Unterhandlungen in Breslau mit den Kőnigen von Ungarn u. Polen, u. der Frage, wer von den sächsischen Fürsten persőnlich mit dem sächsichen Herrn zum Kaiser stossen sollte.

1474. dec. 4. Boroszló. (Ered. lit. boh. in arch. civ. Egrensis.)

Mathias, rex Hungariae, scribit Chebnensibus (Egrensibus), ut ad inducias, inter eum et regem Poloniae filiumque huius, qui in Bohemia est, accedant, literasque accessorias Zdenconi de Sternberg tradant.

1474. (Más. arch. Weimar.)

Kaiser Friedrich schickt seinen Rath J. Keller zu den Kőnige von Bőhmen u. Polen, um diese von Friedensverhandlungen mit dem Kőnige Mathias abzuhalten.

1477. jun. 12. Buda. (Más. arch. Weimar. Reg. A. fol. 28. n. 36.)

Absagebrief des Kőnigs Mathias von Ungarn an Kaiser Friedrich, worin er diesem Undankbarkeit und Wortbrüchigkeit vorwirft.

1477. sept. 9. Zwickau. (Ered. arch. Weimar. Reg. A. f. 28. n. 36.)

Der Kurfürst Ernst u. Herzog Albrecht v. Sachsen schlagen dem Herzoge Wilhelm v. Sachsen vor, auf das Verlangen des Kaisers, ihm mit Kriegshilfe gegen Kőnig Mathias v. Ungarn beizustehen, zu antworten, dass ihre Streitkräfte zu schwach seien, u. dass sie wohl geneigt wären, in einer gütlichen Verhandlung beiräthig zu sein.

1477. sept. 11. Rosla. (Más. arch. Weimar. Reg. A. f. 28. n. 36.)

Antwort des Herz. Wilhelm v. Sachsen an die Gebrüder Kurf. Ernst u. Herzog Albrecht v. Sachsen auf ihr Schreiben bezüglich des Verlangens des Kaisers um Hilfe gegen Kőnig Mathias v. Ungarn. Herzog Wilhelm rätht zur Absendung einer gemeinschaftlichen Antwort an den Kaiser.

1477. (?) (Ered. arch. Weimar.)

Nachricht an Bischof Johann von Meissen über die Belagerung der Neustadt durch den Kőnig von Ungarn (Mathias.)

1478. mart. 22. Róma. (Ered. arch. Egren.)

Schreiben des Minoritenmönches Em. Kemel an den Rath von Eger mit Bemerkungen über das Verhältniss des Kőnigs Mathias zum Papst u. Kaiser.

1478. mart. 28. (Arch. Weimar., Reg. C. fol. 97. n. 3.)

Deutsche Kopie des Brünner Vertrags zwischen Mathias und Wladisław de dato Sonnabend nach Ostern 1478.

1478. ápril 16. (Ered. arch. Weimar., Reg. B. f. 315ª n. 3.3)

Thym v. Hermansgrün, Amtmann zu Voitsberg u. Plauen, meldet dem Kurf. Ernst v. Sachsen auf dessen Anfrage, wie es sich mit der Rüstung des Herrn von Plauen verhalte. — Dem Herzog Albrecht habe er geschrieben, dass die Reiter zu Pilsen bis zu S. Georgstag bleiben sollen. Indessen sollen die böhm. Herrn dem Wladislaw huldigen, u. dann so lange im Pfand des Kőnigs von Ungarn sein, bis die 400,000 fl. abgezahlt werden. Die ung. Hauptleute hätten in Prag gesagt, dass der Kurf. v. Sachsen ihrem Herrn im letzten böhm. Zuge grossen Schaden zugefügt hätte. Von dem Zwecke der Versammlung von 8 Herren im Warmbade wisse man noch nichts.

1479. jun. 25. Olmücz. (Más. arch. Weimar., Reg. B. fol. 321. n. 3.)

Herzog Albrecht v. Sachsen berichtet seinem Bruder dem Kurfürsten Ernst aus Olmücz in Mähren, von der Ungewissheit des Tages daselbst, weil man nicht wisse, ob der Kőnig v. Ungarn auch zur rechten Zeit daselbst eintreffen werde und der Kőnig v. Böhmen nicht Lust hat, lange auf ihn zu warten.

1479. (Más. arch. Weimar., Witt. Arch. Schr. V. 47. 16. Reg. C. 24¹ n. 19.)

Bischof Johann von Meissen berichtet dem Kurfürsten Ernst v. Sachsen, was sich bei der Zusammenkunft der Kőnige v. Ungarn u. Bőhmen zu Olmücz zugetragen.

1480. május 12. Drezda. (Más. arch. Weimar., Reg. A. fol. 17. n. 20.)

Albrecht, Herzog zu Sachsen an Friedrich, rőmischen Kaiser, worin er sich entschuldigt, warum er diesem gegen Kőnig Mathias mit seinem Kriegsvolke zur Hilfe nicht ziehen könne.

1481. dec 6. Buda. (Ered. arch. Novodom.)

Mathias, rex Hungariae et Bohemiae, magistrum Mathiam carpentarium de Sklavina a tributorum tam regalium quam aliorum omnium solutione eximit et supportatum habere decernit.

1482 (?) (Ered. arch. Weimar., Reg. C. f. 97. n. 3.)

Herzog Friedrich v. Sachsen warnt seinen Vater, Kurfürsten Ernst v. Sachsen, vor einem beabsichtigten Einfalle des Kőnigs v. Bőhmen und schreibt einige Nachrichten über Verhandlungen zwischen dem letztgenannten Kőnige u. dem Kőnige v. Ungarn wegen der Zusammenkunft in Iglau u. die Absicht

des Kőnigs Mathias, eine Schwester seiner Gemahlin dem Kőnig Wladislaw zu vermählen.

1483. jun. 24. (Ered. arch. Weimar., Reg. C. p. 97. n...)

Kaspar Schlick meldet den Herzogen v. Sachsen, dass er mit dem Bischofe von Gran von Bamberg aufgebrochen sei, und über Heldburg, Schleusingen nach Eisenach kommen werde.

1490. sept. Bécs. (Más. az egyes. udv. cancellaria ltárában Bécsben, Hungaria 1200—1620.)

Antwort des röm. Kőnigs Maximilian I. auf das Begehren des zum Kőnig v. Ungarn erwählten Kőnigs Wladislaw v. Bőhmen: dass Maximilian seine Ansprüche auf das Kőnigreich Ungarn aufgebe und die deshalb erregten Feindseligkeiten einstelle.

1490. dec. 5. Drezda. (Ered. arch. Weimar., Reg. C. p. 242. nr...)

Herzog Georg v. Sachsen meldet dem Kurf. Friedrich v. Sachsen gerüchtweise die Eroberung Stuhlweissenburgs durch den röm. Kőnig Maximilian.

1490. dec. 6. Bécs. (Más. arch. Weimar., Reg. C. p. 242. nr...)

Bericht des Bernhard v. Milticz von der Erstürmung Stuhlweissenburgs durch den röm. Kőnig Maximilian, von den Anstalten des K. von Bőhmen, den Kőnig Maximilian aus Ungarn zu verdrängen, und des von Bieberstein Land, welches jüngst an die S. Fürsten gefallen, etlichen bőhm. Herren zu verleihen, u. anderen Kriegsereignissen in Österreich.

1491. jul. 28. Székesfehérvár előtt. (Ered. arch. Eger.)

Kőnig Wladislaw meldet der Stadt Eger, dass er den anderen Tag nach dato dieses Schreibens Stuhlweissenburg einnehmen werde, doch so, dass alle Kirchen, Klöster u. das Vermőgen der Unterthanen, sowie Alles, was dem Kaiser gehört, geschont werden soll. Dann will er mit dem Heere nach Oesterreich einbrechen. Diese Nachricht mőgen die Egerer den Nachbarn verkünden. Die Boten habe er mit dem Schreiben erst nach Einnahme der Stadt ziehen lassen.

1491. oct. 21. Pozsony. (Ered. a cseh helytartósági ltárban, Kärnten-Ungarn.)

Zusicherung der zu Pressburg versammelten ungarischen und bőhmischen kőnigl. Räthe an Wenzel Mrlinský, Balthasar Canner u. Iwan Ovgegel, dass sie von Seite des Kőnigs nicht verlassen werden sollen, mit der Ermahnung, sich tapfer zu halten.

1491. nov. (Arch. Weimar., Reg. C. pag. 241.)

Benesch von der Weitmil berichtet einem nicht genannten Fürsten, dass am Mittwoch vor s. Martini ein Friede geschlossen

wurde zwischen dem Kaiser u. rőmischen Kőnige einerseits u. dem Kőnige Wladislaw andererseits, dergestalt, dass Letzterer im Besitze des Kőnigreichs Ungarn anerkannt wurde.

1493. oct. 5. Buda. (Ered. lit. boh. in arch. locumtenentiali bohemico.)

Vladislaus, rex Hungariae, mandat Joanni de Sloupnic, ut cum suis armatis properet ad Paulum Kinisium, quia turcae adproximant Transilvaniae.

494. mart. 18. Eger. (Ered. lit. boh. in arch. locumt.)

Vladislaus rex Joanni de Sloupnic, capitaneo aulicorum regalium, promittit se daturum stipendia atque mandat, ne Temesvarino abeat.

1494. május 30. Kassa. (Ered. lit. boh. in arch. locumt.)

Vladislaus rex scribit Ivano de Sloupnic, capitaneo aulicorum regalium, ne eiusdem homines ab hominibus Pauli Kenezii usque ulterius mandatum semet separent.

1494. aug. 16. Torda. (Ered. lit. boh. in arch. locumt.)

Vladislaus rex mandat Ivano de Sloupnic, capitaneo aulicorum regalium, ut notificet, quid agant turcae circa Belgradum.

1494. dec. 18. Athiae. (Ered. lit. boh. in arch. locumt.)

Vladislaus rex Ivanum, capitaneum aulicorum regalium sub castro Ujlak, citat ad aulam regiam. *)

1495. jan. 7. Valpó. (Ered. lit. boh. in arch. locumt.)

Vladislaus rex Ivanum, capitaneum alicorum regalium in Themesvar constituit.

1506. május 30. (Más. lit. boh. in arch. Novodom.)

Maximilianus omnes status regni Bohemiae hortatur, ne quam fidem tumultuantibus hungaris, qui tractatum Posoniensem, inter eum et fratrem suum conclusum rumpere constituunt, adhibeant, neque eos iuvent.

1506. (Ered. az udv. canc. ltárában Bécsben.)

Consignatio dominorum bohemorum, moravorum et nonnullorum hungarorum, qui a jure Maximiliani ad thronum Hungariae ad partes Zápoliae defecerant.

1507. dec. 16. (Ered. az udv. canc. ltárában Bécsben.)

Vladislaus rex supremis officialibus Austriae significat, congressum cum caesare Maximiliano intentum, ob pestem Sopronii grassantem Posonii, tempore constituto, servandum.

---

*) *Lásd* »Magyar királyok hadjáratai« 257. l.

1511. május 3. Buda. (Más. az egyes. udv. canc. ltárában Bécsben.)

Vladislaus rex confirmat tractatum, inter eum et Mathiam, quondam regem Hungariae, Olomucii conclusum, vi cuius Moravia, Silesia, Lusacia et sex civitates usque ad redemptionem regno Hungariae oppignorantur.

1514. máj.—jun. (A weimari nagyherczegi levéltárban.)

Nachricht über die Weigerung der Kreuzbrüder in Ungarn sich aufzulősen und ihr feindliches Auftreten gegen den Adel und die Geistlichkeit.

1518. dec. 22. (Ered. lit. boh. in arch. Egrensi.)

Status regni Bohemiae Pragae in comitiis congregati orant Egrenses, ut differant terminum inter Delfinum Hugvic et Wolfgangum de Walurod, usque dum rediverint nuncii, qui ex omnibus tribus statibus regni Bohemiae ad regem in Hungariam mittendi sunt.

1526. jun. 7. Buda. (Ered. in arch. Trebon.)

Ludovicus rex mandat Adamo de Hradec, ut status, qui in Kolin super Albim congregati promiserant regem se non relicturos, evocet et nomine regio moneat, ut Budam in auxilium regis moveant.

1526. junius 13. Jindrichuv Hradec (Neuhaus, Novodomus.) (Ered. lit. boh. in arch. Treboniensi-Wittingau.)

Adamus de Hradec, supremus cancellarius regni Bohemiae, nomine et mandato regis Ludovici provocat cunctos status, ut ad diem ss. Petri et Pauli in Kolin super Albim conveniant atque ibidem simul de auxilio regi Ludovico mittendo agant.

1526. september 7. (Más. arch. Weimar., Reg. C. p. 242. n. 4.)

Erzherzog Ferdinand an den Kardinal und Erzbischof zu Mainz bezüglich des Todes des Kőnigs Ludwig bei Mohacz und einer Hilfe aus dem Reiche gegen den drohenden Einfall der Türken.

1526. sept. 11. — oct. 5. (Más. arch. Weimar.)

Diarium und Bericht der von den Reichständen an Kőnig Ludwig von Bőhmen und Ungarn abgefertigten Gesandten über ihre Verhandlungen mit Erzherzog Ferdinand v. Österreich und der verwittweten Kőnigin Maria wegen der vom Reiche beschlossenen Kriegshilfe gegen die Türken. (Mit Nachrichten über die Schlacht bei Mohacz.)

1526. sept. 11. Blatnae. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál scribit Henrico Tunkl de Brnička, supremo camerario regni Bohemiae, de tristibus novis ex Hun-

garia, de necessitate convocandorum comitiorum atque de securis faciendis montibus Kutnensibus, si thronus vacaret.

1526. sept. 11. Blatnae. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál mittit Hanusio Fluk de Rabstein et in Betčové nuncium de infelici pugna in Hungaria (ad Mohács), significans, ea de causa esse necessarium, ut comitia quo ocius convocentur, ne quis vacante throno aliquas confusiones faciat, provocatque eum, ut Pragam se conferat.

1526. sept. 11. Blatnae. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál rescribit Georgio Žabka de Limberk et in Tisic, se ab eodem literas, in quibus eidem significavit tristia nova ex Hungaria, accepisse, provocatque eum, ut in sequelam horum Pragam post octavam s. Venceslai ad comitia compareat.

1526. sept. 11. Blatnae. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál scribit Adalberto de Pernstein et in Pardubic de infelici pugna in Hungaria, de vulneratione unius ex dominis Šlik, item de futuris Pragae comitiis.

1526. sept. 12. Blatnae. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál perscribit Vilhelmo de Ryzmberk et Švihova tristia nova ex Hungaria et eidem significat, se Pragam ad comitia iturum.

1526. sept. 13. Blatnae. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Henrico de Ryzemberk et Švihova describit pugnam ad Mohács, mortem regis Ludovici et numerum utrinque caesorum; significat item eidem, se Pragam iturum.

1526. sept. 13. Blatnae. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Joanni de Vítenč scribit, Budam nondum perditam, vojvodam Transilvaniae (Joannem de Zápolia) cum 40,000 hominum ad Pestinum venisse, archiepiscopum Colocensem esse causam perditae pugnae; item significat numerum ad Mohács caesorum atque oppugnationem Albae Regiae per turcas.

1526. sept. 13. és 26. (Ered. az egyes. udvari cancellaria levéltárában Bécsben I. A. 1.)

Zwei Berichte der oberősterreichischen Landesregierung über die in Innsbrucker Schatzgewölbe befindlichen Urkunden, Erbfolgerecht des ősterreichischen Hauses in den Kőnigreichen Bőhmen und Ungarn betreffend.

1526. sept. 14. Blatnae. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Nicolao Trčka de Lipa et Vlašimi perscribit numerum caesorum ad Mohács; famam, regem Ludovicum vivere; de comitiis Pragae habendis; item vix posse sperari, ut post hanc infelicem pugnam aliquod auxilium contra turcas mittatur.

1526. sept. 14. Blatnae. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Oplovo de Victum et Neo-Šromburk perscribit numerum ad Mohács caesorum et interitum regis Ludovici; Jacobum Valečký de Vrešovic pariter ibi mersum; item de comitiis Pragae habendis.

1526. sept. 17. Prága. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Henrico de Ryzemburk et Švihov scribit de eventibus post cladem ad Mohács, de tempore servandorum comitiorum et de dominis, in arce Pragensi iam congregatis.

1526. sept. 17. Prága. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál respondet Jacobo, episcopo Vratislaviensi, significans eidem, intra breve tempus celebranda Pragae comitia tam propter tristia fata Hungariae, quam propter conservationem jurium regni Bohemiae.

1526. sept. 19. Prága. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál dominae Catharinae de Kolovrat scribit, posse eam testamentum cum literis regiis in judicio regnicolari deponere; item de interitu regis Ludovici ad Mohács et aliquot dominorum de Bohemia; tandem se excusat, quod pro nunc ad eam venire minime possit.

1526. sept. 19. Prága. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Joanni de Kolovrat et in Nova Arce scribit, hungaros esse causam cladis ad Mohács; item significat eidem tempus servandorum Pragae comitiorum.

1526. sept. 21. Prága. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Christophoro de Švamberk et Zvikov significat, Budam captam, superiorem Belgradum se dedidisse.

1526. sept. 21. Prága. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Henrico et Břetislavo de Ryzmberk scribit, superiorem Belgradum se dedidisse caesari turcarum, Budamque captam a turcis.

1526. sept. 21. Prága. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Joanni Holický de Sternberk et in Leština scribit de interitu regis Ludovici et archiepiscopi

Strigoniensis; superiorem Belgradum se dedidisse caesari turcarum, Budam captam, principem Ferdinandum cum 30,000 hominum tendere Viennam.

1526. Blatnae. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Venceslao Trčka, vladycae de Vítenč perscribit nova de Hungaria.

1526. Blatnae. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Venceslao Bezdružický de Kolovrat et Košátky perscribit tristia nova ex Hungaria.

1526. Blatnae. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Nicolao Trčka de Lipa scribit de quadam lite Zdenconis Trčka, item de clade ad Mohács

1526. (Ered. a weimari nagyherczegi ltárban. Reg. C. p. 242. n. 4.)

Bericht der von den deutschen Fürsten an Kőnig Ludwig von Ungarn und Bőhmen geschickten Gesandten über ihre Verhandlungen mit dem Erzh. Ferdinand von Österreich und der Kőnigin in Pressburg bezüglich der Reichshilfe gegen die Türken, mit Nachrichten über die Niederlage und den Tod des Kőnigs Ludwig.

1527. mart. 7. Prága. (Ered. a weimari nagyherczegi levéltárban, Reg. C. fol. 242. n. 3.)

Kőnig Ferdinand bestreitet das Recht des Johann Zapolya zur ungarischen Krone, und zeigt seine eigene Erbgerechtigkeit, Wahl und Krőnung an.

1527. április 17. (Fogalm. a weimari nagyherczegi levéltárban, Reg. C. fol. 212. n. 3.)

Kurfürst Johann von Sachsen schreibt dem K. Ferdinand, dass er willig sei, jede beabsichtigte Werbung des Kriegsvolkes zu Gunsten des Johann von Zapolya in seinen Ländern zu untersagen.

1527. julius 3. Prága. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Adamo de Hradec scribit, magnam partem dominorum hungarorum ad regem Ferdinandum accessisse, atque agi de eo, ut comitia convocentur.

1527. julius 6. Prága. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Zdislavo Berka de Dubá significat se cum aliis dominis ad regem esse deputatum; item nova ex Hungaria et tractatum deputatorum vojvodae Transilvaniae (Joannis de Zápolia) cum deputatis regis (Ferdinandi) Olomucii.

1527. julius 8. Prága. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Břetislavo de Ryzemberk et Švihov scribit, inter deputatos regis (Ferdinandi) et vojvodae (Joannis de Zápolia) nihil esse Olomucii conclusum, utrosque se parare ad bellum.

1527. julius 9. Prága. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rozmitál equiti Radslavo Berkovský de Šebirov et in Liběchov scribit, grossatori Lothhaus ac ejusdem legioni additum esse annum; item regem Ferdinandum I. dedisse Moravis in mandatis, ut vojvodae respondeant, quod facere detractant.

1527. julius 13. Prága. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Adamo Leoni de Rožmitál significat, se nescire, quando inter eos et dominos de Rožmberk futurus tractatus; item de bellica manu regis Ferdinandi in Hungaria.

1527. julius 13. Prága. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Vilhelmo de Vřešovic et in Dúbravská Hora, vicecamerario regni Bohemiae, scribit, regem Ferdinandum velle, ut recta christiana, non autem lutherana et piccardica religio dilatetur; item de bellica manu regis Ferdinandi in Hungaria.

1527. julius 14. Prága. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Zdislavo Berka de Dubá scribit de nunciis regiis; de incarceratis in Daliborka; *) de convocatione comitiorum; de bellica manu regis Ferdinandi in Hungaria.

1527. julius 28. Prága. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Břetislavo de Ryzemberk et Švihov scribit, scribam regium cum aliquot ex equitibus Viennam abivisse; per circulos actas esse congregationes; nova ex Hungaria; de suo tractatu cum dominis de Rožmberk; de literis principum Bavariae.

1527. aug. 1. Nagyszombat. (Fogalm. a bécsi titkos ltárban, Bohemia I. 1400—1570.)

Venceslaus Januš de Strachnov orat Casimirum, marchionem Brandenburgicum, supremum capitaneum bellicum regis Ferdinandi, ut mittat pulverem pyrium et pixides ad defendendam Tyrnaviam, detque in genere consilium, quid agat.

1527. aug. 3. Prága. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál equiti Joanni de Vítenč et in Příbram scribit, inter eum, Christophorum de Švamberk, Joannem

*) A prágai vár éjszaki oldalán mai napig meglevő tömlöcztorony.

Holický parte a prima, item dominum de Rožmberk parte ab altera fuisse tractatum, sine tamen effectu; regis Ferdinandi res esse in Hungaria secundas.

1527. aug. 4. Prága. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Hanušio Flug de Rabstein et in Bečova scribit nova ex Hungaria, item de comitiis Bohemiae.

1527. aug. 6. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Henrico Tunkl de Brnička et Zábřeh, advocato marchionatus inferioris Lusatiae, scribit de itinere regis Vienna Haimburgum; de bono successu armadae in Hungaria; de »Nigro homine« (Ivan czár); de vojvoda Transilvaniae; de auxilio regi adpromisso; de suo tractatu cum dominis de Rožmberk; de partu reginae, quae genuit filium; de comitiis necdum celebratis.

1527. aug. 7. Prága. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Christophoro de Švamberk et Zvikov scribit, ex insidiis »Nigrum hominem« esse occisum; juniorem dominum Petrum de Rožmberk parum in suis rebus apud regem prospere egisse; Pragae »Te Deum« ex occasione nati Ferdinando filii cantatum esse.

1527. aug. 7. Prága. (Fogalm. lit. boh. in arch. Trebon.)

Zdenko Leo de Rožmitál Henrico et Břetislavo fratribus, de Ryzmberk, Švihov et Ráb scribit de nato regi filio ac de trucidatione »Nigri hominis.«

1527. aug. 21. (Ered. arch. Weimar.)

Kőnig Ferdinand meldet dem Kurfürsten Johann von Sachsen seine siegreichen Erfolge gegen Johann Zapolya in Ungarn.

1527. sept. 9. Torgau. (Fogalm. a weimari nagyherczegi ltárban, Reg. C. fol. 242. n. 3.)

Antwort des Kurf. Johann von Sachsen an Kőnig Ferdinand auf dessen Schreiben vom 21. Aug. 1527., worin er diesen zu seinen Erfolgen in Ungarn beglückwünscht.

1527. nov. 4. (Ered. arch. Weimar.)

Kőnig Ferdinand meldet dem Herzog Johann seine Bestätigung und Krőnung zum Kőnige von Ungarn.

1527.? (Más. a weimari nagyherczegi levéltárban, Reg. C. fol. 242. n. 3.)

Ein Diener des Johann von Zapolya bringt dem Kőnige in Wien die Nachricht von dem Siege des kőnigl. Heeres, und bittet in Gnaden angenommen zu werden. -- Der Wiedertäufer Doctor Balius wird in Wien verbrannt.

1528. ápril 10. (Más. a weimari nagyherczegi levéltárban, Reg. C. p. 241. n. 2.)

Hieronymus Lasky ermahnt die Einwohner von Siebenbürgen, welche zu K. Ferdinand halten, dass sie zum Gehorsam des K. Johann von Ungarn umkehren; widrigenfalls mit der grőssten Strenge gegen sie verfahren würde.

1528. ápril. 10. (Más. arch. Weimar.)

Hieronymus de Lasky erklärt im Namen des Kőnigs Johann von Ungarn dem Kőnige Ferdinand von Bőhmen die Feindschaft.

1528. május 1. Luben. (Ered. a weimari nagyherczegi levéltárban, Reg. C. pag. 241. n. 2a.)

Heinrich Tunkl von Brničko, Landvogt in der Nieder-Lausitz bittet Namens seines Herrn, des Kőnigs von Bőhmen, den Kurfürsten von Sachsen, dem Kriegsvolke, dass sich soeben für den Woiwoden in Ungarn versammle, den Durchzug durch sein Land zu verwehren.

1528. május 4. Torgau. (Fogalm. arch. Weimar., Reg. C. pag. 241. n. 2a.)

Herzog Johann Friedrich von Sachsen antwortet im Namen seines abwesenden Vaters, des Kurfürsten, dem Landvogt in der Nieder-Lausitz, Heinrich Tunkel von Brničko, auf dessen Schreiben dd. Luben den 1. Mai 1528. in Betreff der Truppenwerbungen in Sachsen für Johann Zapolya in Ungarn.

1528. dec. 11., mart. 27. (Ered. arch. Eger.)

Delfin von Haugwitz an den Rath von Eger: meldet, dass Kőnig Ferdinand zu Ostern nach Prag kommen und den ersten Donnerstag darnach einen Landtag halten werde; hernach gehe er nach Deutschland zum Reichstag.

Eine neue Zeitung über den Türkenkrieg in Ungarn folgt mit.

1529. febr. 13. Tarnow. (Ered. arch. Weimar., Reg. C. p. 241. n. 2.)

Schreiben des Kőnigs Johann von Ungarn an Kurf. Johann von Sachsen, worin er sich beschwert, dass K. Ferdinand von Bőhmen wider frühere Verschreibungen ihn mit Gewalt überziehe und bittet, dem Kőnig Ferdinand keine Hilfe gegen die Türken zubewilligen, weil er mit diesen einverstanden sei.

1529. oct. 9. (Ered. a cseh helytartósági ltárban, Militare 1520—49.)

Befehl Kőnig Ferdinands I. an die bőhm. Kammer, dem ungarischen Grafen Wator Hischwan (Bátori István) für seinen durch die Türken erlittenen Schaden durch den Kammermeister Niclas Hiserl von Chodau 100 M. bőhm. Groschen auszuzahlen

1529. dec. 6. (Ered. a bécsi kincstári ltárban, Böhmen 1526—29.)

Hanns Khezler, Bürger zu Breslau an Ferdinand I.: bittet um Bezahlung seiner Forderung von 590 ung. Gulden, welche ihm die ungarische Kammer schuldet.

1530. május 27. Innsbruck. (Ered. az egyes. udv. canc. ltárában Bécsben. Ungarn 1200—1620.)

Original-Instruction Ferdinands I. für seine an Soliman II. mit Friedensvorschlägen abgeschickten Botschafter Josef von Lamberg und Nicolaus Jurišič.

1531. jan. 12. (Ered. a cseh helytart. ltárban.

Bericht der Kriegskommission in Wien an die böhmische Kammer in Prag über Kriegsereignisse in Ungarn.

1531. jan. 31. (Más. a bécsi titk. ltárban, Böhmen I. 14.)

Literae nuncii Caroli V. imperatoris ad status et ordines regni Hungariae: imperatorem iis gratiam agere, quod fratrem suum Ferdinandum sponte et libere in regem elegerint et assumpserint; imperatorem non potuisse regi Ludovico contra turcas auxilium ferre, sed nunc magno apparatu se accingere ad occurrendum turcis.

1581. jul. 4. (Más. arch. Weimar.)

Sultan Soliman erbietet sich dem Kőnig Johann von Ungarn zur Hilfe, obwohl er diesem rätht, den angebotenen Frieden mit Kőnig Ferdinand anzunehmen.

1531. nov. 25. Segesvár. (Ered. arch. Weimar., Reg. C. p. 241. n. 2.

Schreiben des Kőnigs Johann von Ungarn an den Kurf. Johann von Sachsen, worin er diesem sein Verhältniss zu K. Ferdinand darstellt und bittet, den Verläumdungen seiner Feinde nicht zu glauben und der Halsstärrigkeit des Feindes nicht nachzugeben.

1531. (Más. arch. Wittingau.)

Verzeichniss der zum Türkenkrieg bestimmten Truppen, Befelshaber und Kriegsräthe und des dazu nőthigen Proviants.

1531? 1532? (Ered. az egyes. udv. canc. ltárában Bécsben, IV. H. 3.)

Rede des Botschafters des Johann Zapolya vor dem Kőnige von Polen in Krakau. Zapolya sucht sich dadurch zu rechtfertigen, dass er zu dem Kriege Suleimans gegen Kőnig Ferdinand keine Ursache gegeben habe.

1532. mart. 15. (Fogalm. arch. Weimar.)

Antwort der Fürsten von Sachsen auf die Werbung des Hieronymus Lask von Seite des Kőnigs Johann von Ungarn.

1532. mart. 27. (Más. arch. Weimar.)

Literae ducum Bavariae ad regem Hungariae continentes consilium in pace cum rege Ferdinando facienda.

1532. mart. 31. (Ered. arch. Weimar., Reg. C. p. 231. p. 2.)

Die Herzoge Wilhelm und Ludwig von Baiern ersuchen den Kurf. Johann von Sachsen, den mitgeschickten Brief an König Johann von Ungarn diesem ehestens zuzuschicken.

1532. ápril 13. Torgau. (Ered. arch. Weimar., Reg. C. p. 241. n. 2.)

Kurfürst Johann v. Sachsen ersucht seinen Sohn Johann Friedrich zu erwägen, was bezüglich der von König Johann von Ungarn angesuchten Türkenhilfe diesem neben der Zusendung des Briefes der Herzoge von Baiern, von Seite der Fürsten von Sachsen u. des Landgrafen Philipp v. Hessen zu antworten wäre.

1532. ápril 19. (Ered. arch. Weimar., Reg. C. p. 241. n. 2.)

Literae responsoriae ducis electoris Saxoniae et lantgravii Hessiae ad regem Hungariae, quibus ipsi consilium in facienda pace cum rege Ferdinando dant.

1532. jul. 9. (Ered. a cseh helytart. ltárban Militare, 1520 —49.)

Des obersten Hauptmann Paulus Bakusch Bericht über die türkische Flotte auf der Donau, die Verhandlungen zwischen Johann Zapolya und den Türken, und wegen der Besatzung des St. Martinbergs.

1532. aug. 11. (Ered. arch. Wittingau.)

Bericht des Johann Kotzianer an König Ferdinand I. in Betreff der Kriegsunternehmungen gegen die Türken.

1532. aug. 11. Gessegkh. (Ered. arch. Wittingau.)

Bericht des Andreas Garschacher an den Kriegsrath in Wien über die Ereignisse in damaligen Türkenkriege, namentlich aber hinsichtlich des Flussüberganges des Sultans in der Rabau, über den verheerten Zustand des Ungarlandes, dann über die angebliche Absicht des Sultans vor Wien zu rücken.

1532. aug. 30. (Más. arch. Wittingau.)

Nicolaus Jurišič an Kaiser Ferdinand über die Belagerung und Vertheidigung des Schlosses Güns in Ungarn.

1532. oct. 14. (Más. arch. Weimar.)

Schreiben des Sultan Soliman an König Johann von Ungarn, worin er auch den Verbindeten des Letzteren seine Freundschaft zusaget.

1532. nov. 14. Esztergom. (Más. lit. boh. in arch. locumt. boh.)

Joannes, rex Hungariae, orat caesarem Carolum V., ut agat de pace inter eum et regem Ferdinandum.

1532. (Más. arch. Weimar., Reg. C. p. 241. n. 2.)

Werbung des Gesandten des Königs Johann von Ungarn an die Herzoge von Sachsen, welche dahin geht, dass K. Johann verspricht, den Einfall der Türken abzuhalten, wenn sich die genannten Herzoge verpflichten, dem Könige Ferdinand die Kaiserwürde zu verweigern und ihm keine Hilfe gegen die Türken zu leisten.

1533. jan. 21. Konstantinápoly. (Más. lit. boh. arch. locumten. boh.)

Hieronymus Ždárský, nuncius Constantinopoli, episcopo et aliis regentibus Viennae scribit de pace inter caesarem turcarum et regem Ferdinandum ineunda.

1533. jan. 28. Bononiae. (Más. lit. boh. arch. locumt. boh.)

Caesar Carolus V. scribit de tractatu inter Joannem, regem Hungariae, et Ferdinandum, pacis concludendae causa habito, polliceturque, se cooperaturum, ut fiat inter eosdem concordia.

1533. mart. 2. Buda. (Más. lit. boh. arch. locumt. boh.)

Joannes, rex Hungariae, commissariis ob tractandum de pace Posonii congregatis scribit, se commissarios, quos ad Ferdinandum I., acturos de pace, miserat, revocavarit, quia hic ad caesarem turcarum, quo ipse (Joannes) quoque gubernatorem expediverat, misit nuncios de pace tractaturos.

1533. mart. 8. Linz. (Más. a cseh helytart. ltárban, Militare 1520—49.)

Ferdinand I. an die nach Pressburg verordneten Kriegsräthe und Kommissäre wegen der Friedensverhandlungen mit Johann Zapolya und den Türken.

1534. (Más. lit. boh. arch. locumt. boh.)

Joannes Pflug de Rabstein scribit de pacificatorio conventu Posonii habito.

1535. mart. 3. Znaim. (Ered. a cseh helytart. ltárban, Kärnten.)

Ferdinand I. zeigt den verordneten böhm. Kammerräthen an, dass die von ihm zur »Bergbeschau« und zu den Verhandlungen zu Neusohl in Ungarn eingeladene bergswerständige Person aus Joachimsthal erst auf seine künftige Einforderung dorthin abgeschickt werden solle.

1537. lapritzi tábor. (Arch. Wittingau.)

Graf Albrecht von Schlik ersucht den Jobst von Rosenberg, dessen in das königl. Feldlager gegen die Türken gestelltes Reitercontingent mit Geld versehen, und berichtet weiter, dass er mit Johann Katzianer im Felde liege und Verstärkungen erwarte, um dann gegen die Türken zu operiren.

Közli: Sasinek Ferencz.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Török Katalin bűnpere.

(A bűbájosság történetéhez a XVII-ik században.)

Nos Gabriel Bethlen dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod cum nos sabbatho proximo post dominicam Letare 1614. márcz. 15. proxime praeterito instante scilicet generali congregatione dnorum regnicolarum trium nationum Transylvanensium et partium regni Hungariae ditioni nostrae subiacentium in hac civitate nostra Medgyes ad vigesimum tertium diem mensis Februarii 1614. febr. 23. ex edicto nostro celebrata, una cum dnis proceribus, magnatibus, statibus et ordinibus regni nostri, nec non magistris nostris prothonotariis et juratis sedis nostrae judiciariae assessoribus in sede nostra judiciaria pro tribunali consedissemus, egregius Melchior Besenyei de Alba-Julia pro egregio Stephano Kassai de Colosvar directore causarum nostrarum fiscalium ut actore, iuxta continentiam quarundam literarum nobilium Joannis Bibarczfalvi et Georgii Radasóczi iuratorum notariorum et scribarum maioris cancellariae nostrae relatoriarum tenores et continentiam aliarum literarum nostrarum ammonitoriarum et certificatoriarum in se verbaliter exprimentium in figura judicii nostri comparendo, idem procurator dicti actoris easdem literas relatorias contra et adversus grosam dnam Catharinam Tereök, primo Nicolai de Bogát, deinde Stephani Czyaki de Mihály, ultimo Michaelis de Dengelegh grosorum quondam relictam velut incattam coram nobis in judicio exhibuit et praesentavit.

Quarum suprascriptio talis est:

Illustrissimo principi ac dno dno Gabrieli Bethlen dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae dno et Siculorum comitis etc. dno dno nobis naturaliter clemmo.

Interior continentia verbalis haec est:

Ilme princeps dne dne nobis naturaliter clemme. Humilimam fidelium perpetuorumque servitiorum nostrorum in favorem Cels. Vrae semper commendationem. Vra noverit Illma Celsdo, nos literas eiusdem ammonitorias pariter et certificatorias pro parte et in persona grosi Stephani Kassai de Kolosvár directoris causar. Cels. Vrae fiscalium, contra et adversus grosam dnam Catharinam Teoreök, primo Nicolai de Bogáth, deinde Stephani Czyaki de Mihály, ultimo Michaelis de Dengelegh grosorum quondam relictam, filiam magfci quondam Joannis Teoreök de Enying ex grosa quondam d^{na} Anna consorte sua, filia magfci quondam Joannis Iffjú ex grosa et magfica dudum dna Margaretha Mayládh tunc sua, prius vero spect. et mgfici quondam Andreae Báthori de Somlyó consorte progenita, confectas et emanatas, nobisque inter alios Cels. Vrae fideles servitores nominanter literis in eisdem conscriptos praeceptorie sonantes et directas, honore et obedientia, quibus decuit, recepisse iuxta haec verba:

Gabriel Bethlen dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Fidelibus nostris egregiis et nobilibus Stephano literato Zeőleősi, Francisco Patkó et Joanni similiter Patkó, Georgio Radasóci, alteri Georgio Sárosi, Joanni Bibarczfalvi, Stephano Kolosvári, Petro Tordai, Joanni Zólyomi, juratis notariis et scribis cancellariae maioris nostrae de curia nostra per nos ad id specialiter transmissis, item comitibus, vicecomitibus et judlium comitatus Albensis salutem et favorem.

Exponitur nobis in persona egregii Stephani Kassai de Kolosvár directoris causarum nostrarum fiscalium, qualiter licet omne adulterium per quoscumque etiam inter alienos et qualitercunque commissum grande et intollerabile sit crimen, multo tamen magis proximorum et consanguineorum incestus, horribilius abominabiliusque est peccatum, cum matrimonium inter consanguineos solenni ritu nuptialique ceremonia contractum etiam tam divina, quam humana lege vetitum sit, nihilominus tamen grosa dna Catharina, primo Nicolai de Bogáth, deinde Stephani Czyaki de Mihály, ultimo Michaelis de Dengelegh grosorum quondam relicta, filia mgfci quondam Joannis Teöreök de Enying ex grosa quondam dna Anna consorte sua, filia mgfici quondam Joannis (Iffjú) ex grosa et mgfica dudum dna Margaretha Mayládh tunc sua, prius vero spect. et mgfici quondam Andreae Báthori de Somlyó consorte progenita, humanis divinisque legibus spretis cum sersmo quondam d^{no} Gabriele alias principe huius regni Transylvaniae, filio spect. et mgfci quondam Stephani, filii iamfati olim Andreae Báthori de Somlyó

ex praelibata olim dna Margaretha Maylád consorte sua progenito aliquot annis retroactis illicitam horrendamque venerem exercuisset, sicque manifestum commisisset incestum in aeternam honoris sui infamiam. Cum autem tam divino quam humano jure publicaque dnorum regnicolarum constitutione omnium scelerum, signanter deliberati homicidii, uxoricidii, matricidii, intoxicationis et aliorum enormium scelerum punitio et animadversio nobis tanquam legitimo hujus regni principi incumbat: ob hoc vellet idem director noster praefatam dnam Catharinam Teöreök ratione praevia ac aliorum certorum negotiorum coram latius declarandorum medio vestri nostri in praesentiam in causam convenire, et ex parte eiusdem a nobis judicium et justitiam habere jure admittente. Proinde comittimus et mandamus vobis harum serie firmiter, ut acceptis praesentibus statim simul, vel duo vestrum, sub oneribus alias in talibus observari solitis erga praefatam Catharinam Teöreök cum praesentibus accedendo, quae si personaliter reperiri poterit, eandem ibidem personaliter, alioquin de domo habitationis sive solita sua residentia, vel de bonis et juribus suis possessionariis, unde videlicet praesens ammonitio vestra ad scitum suum commode devenire poterit, ammoneatis eandem ibidem, dicatisque et committatis eidem verbo nostro, ut ipsa primo die futurorum comitiorum primitus post harum exhibitionem celebrandorum ad praemissam actionem et acquisitionem dicti exponentis de jure responsura et exinde a nobis judicium et justitiam receptura, coram nobis in curia nostra scilicet in praesentia personaliter et non per procuratorem suum comparere debeat et teneatur, certificando eandem ibidem, quod sive ipsa termino in praescripto coram nobis compareat sive non, nos tamen ad partis comparentis instantiam id faciemus in praemissis, quod juris erit ordo. Et post haec vos seriem huiusmodi ammonitionis certificationisque vestrae, prout per vos fuerit expediens, nobis suo modo terminum ad praefixum fide vestra mediante referre, vel rescribere modis omnibus debeatis et teneanimi. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in possessione Kis-Egresteő feria tertia proxima post festum Purificationis beatae Mariae virginis, anno dni Millesimo sexcentesimo decimo quarto. 1614. febr. 4.

Nos itaque mandato Ilmae Cels. Vrae in omnibus uti tenemur obedire et satisfacere volentes, die 12-ma mensis Februarii ad facies possessionis Boros-Boczyard, consequenterque curiae nobilitaris dictae dnae Catharinae Teöreök ibidem in praeallegato comitatu Albensi Transylvaniae existentis habitae accedendo, ibique personaliter antefatam dnam Catharinam Teöreök non repertam, medio egregii Stephani Sibói officiale eiusdem, iuxta continentiam praescriptarum literarum Cels. Vrae ammo- febr. 12.

nitoriarum et certificatoriarum ammonuimus eandem, diximusque et commisimus eidem verbo vestro, ut ipsa ratione praevia ac aliorum certorum negotiorum coram latius declarandorum primo die generalis congregationis dnorum regnicolarum proxime celebratae ad praemissam actionem et acquisitionem dicti directoris causarum vestrarum fiscalium de jure responsura in curia Cels. Vrae, eiusdem scilicet in praesentia personaliter, et non per procuratorem suum comparere debeat et teneatur; certificavimus eandem, quod sive ipsa termino in praescripto coram Cels. Vra compareat sive non, Vra tamen Cels. id faciet in praemissis, ad partis comparentis instantiam, quod juris erit ordo. Cuius quidem ammonitionis et certificationis nostrae seriem, ut per nos est peracta, Cels. Vrae fide nostra mediante rescribimus, Eandem felicissime ad vota valere desiderantes. Datum in civi-
1614. febr. 23. tate Medgyes die 23-a Februarii, anno dni Millesimo sexingentesimo decimo quarto. Ejusdem Cels. Vrae humiles fideles servitores Joannes Bibarczfalvi et Georgius Radasóczi, eiusdem Cels. Vrae cancellariae majoris scribae ac jurati notarii.

Quibus exhibitis idem procurator actoris exhibuit etiam alias quasdam tres literas, primas nostras praeceptorias et attestatorias pro parte et in persona praefati actoris confectas, alteras nobilium Joannis Boncidai et Joannis Patkó Toroczkai juratorum notariorum et scribarum cancellariae nostrae majoris, tertias nobilium Michaelis Zambó, similiter iurati notarii et scribae maioris cancellariae nostrae et Danielis literati de Várad super collecta attestatione relatorias nobis rescriptas. Quarum primarum. nostrarum videlicet praeceptoriarum et attestatoriarum tenor talis est:

Gabriel Bethlen dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Fidelibus nostris universis et singulis egregiis, nobilibus, pariter et ignobilibus ac alterius cuiusvis status, bonae tamen honestaeque famae ac conditionis utriusque sexus hominibus, ubivis in ditione nostra constitutis et commorantibus praesentes nostras visuris salutem et favorem nostrum.

Exponitur nobis in persona generosi Stephani Kassai de Kolosvár directoris causarum nostrarum fiscalium, qualiter ipse medio vestri ratione et praetextu certorum negotiorum coram latius declarandorum in praesentia egregiorum et nobilium Stephani Zeőleősi, Joannis Bibarczfalvi, alterius Joannis Bonczidai, Joannis Patkó, Michaelis Zámbó, Stephani Kúti, Pauli Gyárfás, Petri Tordai, Georgii Radasóczi, Mathiae Zarasi scribarum ac juratorum notariorum cancellariae nostrae maioris de curia nostra ad id specialiter transmissorum; item Mathaei Dombai, alterius Mathaei Tatai, Petri Vizaknai, Stephani Boro-

nyai notarii Albensis, Thomae Zalai, Martini Zabó, Georgii et Michaelis similiter Zabó, omnino de Alba-Julia pro jurium suorum tuitione ac defensione quasdam fassiones et attestationes celebrari facere vellet jure admittente. Cum autem veritatis fassio justitiaeque recognitio nemini debeat abnegari, proinde comittimus et mandamus vobis harum serie firmiter, ut dum et quando cum praesentibus fueritis requisiti vel quilibet vestrum fuerit requisitus, statim sub oneribus singularum sedecim marcarum gravis per eos, quorum interest, irremissibiliter exigendarum ad diem et locum per ipsum exponentem vel hominem suum ad id transmittendum vobis praefigendum in praesentiam praefatorum hominum nostrorum personaliter accedendo, ibique ad fidem vestram deo debitam qualiscumque vobis de et super rebus coram interrogandis constiteri (!) certitudo veritatis, suo modo dicere, fateri et attestari modis omnibus debeatis et teneamini. Super quibus quidem fassionibus et attestationibus vestris literas tandem per praefatos homines nostros sub sigillis fide eorum mediante conscribendas annotato exponenti jurium suorum uberiorem futuram ad cautelam necessario extradari volumus et jubemus, communi justitia et aequitate suadente. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in civitate nostra Cibiniensi die 10-a mensis Februarii anno dni 1614. febr. 10.
Millesimo sexingentesimo decimo quarto.

Alterarum vero suprascriptio haec est:

Ilmo dno dno Gabrieli Bethlen dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae dno sat.

Interior vero continentia sequitur hoc modo:

Ilme princeps ac dne dne nobis gratiosissime. Post fidelium sat.

Vra noverit Ilma Cels., quod nos literas eiusdem attestatorias pariter et compulsorias pro parte et in persona grosi Stephani Kassai de Kolosvár Cels. Vrae fiscalium directoris confectas et emanatas nobisque inter alias fideles Cels. Vrae servitores nominanter literis in eisdem conscriptos praeceptorie sonantes et directas summo quo decuit honore et obedientia recepimus, iuxta quarum tenores et continentias nos mandatis Vrae Ilmae Cels. in omnibus prout tenemur obedire et satisfacere volentes, testes infrascriptos diversis in locis diversisque temporibus nostri in praesentiam citatos, firmissimo prius exacto ab eisdem juramento, de et super articulis quaestionis inquisivimus atque examinavimus, a quibus talem super rebus coram interrogatis certitudinis rescivimus veritatem:

Die 11. mensis Februarii in civitate Cibiniensi. febr. 11.

1. testis nobilis Georgius Fodor annorum 18, citatus, juratus, fassus est hoc modo. Láttam, Kende Ferenczet kül-

dözte az megholt fejedelem Dengeleginé asszonyomhoz, de miért, azt nem tudom. Imrefiné asszonyom felül penig semmit nem tudok.

2. testis egrius Georgius Körtvélyesi, cubicularius et apparitor Iltatis Vrae, annorum circiter 21, citatus, juratus, examinatus, fatetur hoc modo. Tudom azt bizonyoson, hogy szerelmeskedett az megholt fejedelem mind Imrefiné asszonyommal, mind Dengeleghiné asszonyommal; ezt mind ez világ jól tudja, hogy oda járt hozzájok, irogatott, izengetett nekiek; Dengeleghiné asszonyomhoz Kende Ferencz, Ujhelyi Márton voltak inkább az főposták, ők hordozták az követséget. Emlékezem reá bizonyoson, hogy hallottam, kitől, eszembe nem jut, mondja vala, hogy egyszer Vinczen Móré Gáspár Imrefiné asszonyom maga házában, senki sem volt ott ben s hallott ilyen szózatot az pad alatt: Gábor, Gábor, Gábor, az pad alá tekintvén, hát egy fazekat lát, s az fedőt levevén róla, melylyel be volt fedve, gyorsan kezdék mondani, hogy: Gábor, Gábor, Gábor. Azonközben az dajka bejutván, mond: mit csinálsz az istenért? s mond Móré Gáspár: mi dolog? S az dajka az fedőt kapván ráfedé az fazékra s mond: ezennel úgy kellene jönni, hogy majd nyaka szakadna az fejedelemnek. Hunyadon létünkben is egyszer kételkedvén abban, hogy az megholt fejedelem melléje feküunék Dengeleghiné asszonyomnak, szólíta Ujhely Márton mondván: siess, siess Körtvélyesi uram, jöszte, mit mutatok, az ajtóra menvén, benézénk az kulcslyukon, tehát egymás mellett feküsznek az paplan alatt, de csak az lábokat láttam hogy mozognak vala; titkosi az fejedelem és Dengeleghiné közt János deák, Kende Ferencz, Ujhelyi Márton voltak, tanácsadókat kik voltak, nem tudom. Tudom azt, hogy Kamuthi Farkas uram gyakorta hítta az fejedelmet Vinczre, hogy jönne kglmes uram Vinczre, irjunk. Azt is hallottam, hogy mondotta, ne gondoljunk vele kglmes uram, had csevegjenek reánk, kivel mit gondolunk, ki kellene egynek az nyelvét vonatnunk azféle szóhordozóknak az bestye kurváknak.

3. testis grosus Franciscus Ráthoni vicemagister curiae Cels. Vrae, annorum circiter 45, citatus, juratus, examinatus sic fatetur. Láttam és tudom bizonyoson, hogy az fejedelemmel egymást szerették Imrefiné asszonyom, de én semmi oly derék dolgot nem tudok, nem is láttam. Azt is tudom, hogy Dengeleghiné asszonyommal is erősen szerették egymást, úgy hogy két ember egymást inkább nem szeretheti, de semmi oly bizonyos dolgot, paráznaságra valót nem láttam hozzájok. Hallottam ezt az fejedelem szájából: isten őtet úgy segélje, senki egyéb felesége neki nem leszen Dengeleghiné asszonyomnál.

4. testis nobilis Stephanus Dési servitor et familiaris egregii Joannis Makai vicecubicularii Cels. Vrae, annorum

circiter 22, citatus, juratus, examinatus, fassus est hoc modo. Tudom azt, hogy Késmárki Istvántól, az deákjától eleget izengetett és irogatott Dengeleghiné asszonyom, éjjel is tudom hogy levelet hozott uramhoz Dengeleghinétől, uram felvitte az fejedelemnek, de nem írt s izent, én nem tudom. Imrefiné asszonyomnál levén Sólyomkőben az fejedelem, tudom, hogy az asztaltól felköltek, egy házban csak ketten mentenek ebéd után, de mi végre, azt én nem tudom, egyebet olyat nem tudok.

Die 13. Februarii in praedicta civitate Cibiniensi. febr. 13.

5. testis egregius Joannes literatus Makai vicecubicularius Vrae Cels. citatus, juratus et examinatus fatetur hoc modo. Láttam szemeimmel, hogy mind Imrefiné s mind Dengeleghiné asszonyom mellett ült az fejedelem, szerelmeskedtek és tánczoltak eleget; hallottam azt is, hogy mondta Dengeleghinének: édes lelkem néném.

6. testis egregius Thomas Karaznai, annorum circiter 50, magister vero coquarum Cels. Vrae citatus, juratus, examinatus, sic fatetur. Az Imrefiné asszonyom akkori hopmestere Illyés nevűnek az szájából hallottam, mondja vala ezt: egykor, úgymond, Vinczen bemenvén az házban, hát egy fazék igen erősen fő az tűznél s nagyon fenáll az tajtékja, el akarám ütni az tajtékját, mondá az vén asszony: ne az élő istenért, mit cselekedel, majd elveszted Báthori Gábort; akkori hárfásának penig Jánosnak hallottam az szájából: látta Báthori Gábort, hogy egy ágyban feküdt Imrefinével. Láttam azt is, hogy Dengeleghiné asszonyomat megölelte, tánczolt s vigan lakott vele az fejedelem; tudom penig, hogy mindenik bejárója s énekese eleget jártak oda, mi végre, én azt nem tudom.

7. testis strenuus Joannes Hárfás annorum circiter 28, aulae familiaris suae musicus Cels. Vrae citatus, juratus, examinatus, fatetur sic. Hallottam bizonyoson, de kitől, eszemben nem jut, hogy egy csuprot tartott Imrefiné az pad alatt, melyet forgatván, az csupor azt mondotta: Gábor, Gábor, Gábor, s úgy kellett jönni az szegény fejedelemnek az tíz pej lován, hogy csaknem nyaka szakadt. Hallottam Imrefiné asszonyom szájából, hogy mondta az fejedelemnek: édes szerelmem. Azt penig nyilván tudom, hogy az fejedelem eleget szerelmeskedett éjjel-nappal Dengeleghinével, tudom, sokszor Vingárton csak ketten háltak egy házban, láttam penig sokszor, hogy csókolta s ölelgette. Hallottam azt is bizonynyal, de már eszemben nem jut kitől, azt mondta volna Báthori Gábor, hogy soha jobb testű emberrel nem közlötte volna dolgát mint Dengeleghiné asszonyommal. Hallottam azt is Hegedüs Pétertől, hogy az fejedelem szájából hallotta: az én lelkem, úgy mond, megnyugutt Dengeleghinében, ha penig fia lészen, Gábornak neveztetem.

8. testis Georgius Virginás de Ratisbona, annorum circiter 25, citatus, juratus, hac serie fatetur. Tudom bizonyoson, hogy eléggé szerelmeskedett az fejedelem Báthori Gábor éjjelnappal Imrefi Jánosnéval; kerítő köztök egy üdőben Farkas István és az előbbi hárfása Hárfás János voltak; annak az Hárfás Jánosnak szájából hallottam, ő penig szemmel látta, hogy egy fazakat tartott Vinczen az kemencze alatt Imrefiné, és az mikor Báthori Gábor hozzája jött, útjában lévén, fellobbant az fazék, mint egy láng ütött ki belőle és az volt jele az fejedelem oda menetelinek. Azt penig gyakorta láttam, az ágya vetve volt, az fejedelemnek ölében ült, csókolgatták, ölelgették egymást Imrefiné asszonyommal. Dengeleghiné asszonyom dolgát az mi illeti, szájából hallottam Báthory Gábornak: én vagyok az Báthori Gábor, utánam mindjárást Dengeleghiné. Hegedüs Mihálytól penig azt hallottam, hogy egykor reá jutván Báthory Gáborra az szerelmeskedés, akarja volt az földre nyomni vétekre Dengeleghinét minden emberek láttára; magának penig az fejedelemnek szájából hallottam, hogy mondotta: soha kedvesb testű embert nem kóstoltam Dengeleghinénél, noha immár egynéhány százzal volt közöm, kit még ezerig nem tölthettem, hanem ha reá töltöm, oztán azután megtérek.

9. testis strenuus Ciprianus Seyler, annorum circiter 21, aulae familiaris suae, musicus Vrae Cels. Viennensis, citatus, juratus, examinatus sic fatetur. Láttam, igaz, eléggé, hogy csókolta Imrefinét Báthori Gábor, az ölében is ült, kobzot is pengete az asszony előtte; láttam azt is, hogy Báthori Gábor az előruhája alá nyúlt az asszonynak lába közé; egy házban mentenek kézen fogva csak ketten, mikor kijöttek, ugyan léhtek- égtek, mit mieltenek, én nem tudom. Az Károlyi Mihály hegedüse, Hegedüs Pál beszéllette énnékem: mikor egyszer Imrefinéhez ment volna az fejedelem, az ágya alatt egy csuprot talált az fejedelem, melyben mindenféle ruhájában egy-egy darab volt, kit meglátván, álmélkodott rajta s ezt mondta, hogy: csudálkoztam rajta, hogy hová lesznek az én ruhájim. Hegedüs Mihály beszéllette azt is énnekem, hogy ő be is ment hozzájok az házban, az hajnalt is megvonta nekiek. Az mi Dengeleghiné dolgát illeti, láttam eléggé, hogy csókolták, ölelgették egymást az fejedelemmel, egymás tenyerét verték, az asszony tartotta s amaz reá ütötte; közbejárók köztök Torma, Kende Ferencz és Ficzkó voltak. Hárfás Jánostól hallottam, Báthori Gábornak az szájából hallotta, mondta volna Keresztesi Pálnak, hogy: soha jó izű testű embert Dengeleghinénél nem ismertem, maga immár kilencz száznak nem sok héja, kikkel közösködtem, azoknak penig csak kettejének sem volt vászon az ingaljok. Jut eszemben, hogy azt is bizonnyal hallottam, kitől, nem emlékezem, hogy az asszony Denge

leghiné szeméremtestét kökény lével mosogatta gonosz végre, tudniillik fertelmességre.

10. testis strenuus Petrus Hegedüs annorum circiter 20, aulae familiaris et musicus, Cels. Vrae, citatus, juratus, examinatus, fassus est hoc modo. Én az Imrefiné dolgában semmit sem tudok, mert akkor az fejedelemnek nem voltam szolgája. Láttam, Dengeleghinével eléggé szerelmeskedett, csókolták, ölelgették egymást és ketten egy hintóban is jártanak; láttam azt is, hogy csak ketten voltanak egy házban, mit míveltek, azt én nem tudom. Báthori Gábornak penig hallottam az szájából, hogy mondotta: megnyugutt, ugymond, az én lelkem Dengeleghinében; ha tőlem fia lészen, Gábornak neveztetem.

11. testis strenuus Joannes Bucziay annorum circiter 28, pedisequus Vrae Cels., citatus, juratus, examinatus hoc modo fatetur. Hallottam az Imrefiné asszonyom akkori hopmesterétől Illyéstől, ki most Rédayné asszonyom hopmestere, e szókat: bemenék egykor, ugymond, Vinczen egy házban, hát az tűznél erősen forr egy fazék, kiről el akartam az fedejét venni, s monda egy vén oláhnő: ne az istenért, mert majd elveszted Báthori Gábort. Azt penig láttam, hogy Dengeleghinét csókolgatta és ölelgette Báthori Gábor; egyszer penig többi között hogy játszodoznak vala, az kezében is találta vala ütni az kést az asszonynak az fejedelem.

15. die Februarii in praedicta civitate Cibiniensi. febr. 15.

12. testis strenuus Stephanus Echo annorum circiter 26, citatus, juratus, examinatus fassus est hoc modo. Láttam, igaz eléggé, hogy Báthori Gábor Imrefi Jánosnéval együtt ölelgették, csókolgatták egymást, de én semmi oly derék dolgot közöttök nem láttam. Az mi az Dengeleghiné dolgát nézi, egykor igen vigan valánk Dengeleghinénél, s kérdi vala egy részeg szolgája Báthori Gábortól: hol vagyunk most kglmes uram? az fejedelem mondá: egy jó akaró szerelmes asszonyom házánál, az kinek én hüttel megesküdtem.

25. Februarii in civitate Medgyes. febr. 25.

13. testis egregius Franciscus Bódogh de Várad annorum circiter 20, citatus, juratus, examinatus sic fatetur. Váradi Szőcs Gergelynek szájából hallottam, hogy beszéllette: egykor Vinczen Imrefinének egy kis subáját férczelem vala, egy ördöngös asszony vala ott, egy keszkenőt csavargat vala az kezében, mondá egyszer Imrefinének: hozzam-e hamar? Ne hozd még, meghal. Azonközben jól megcsavarítá az kezkenőt, bejutának az szolgái közől s megmondák, hogy itt vagyon Báthori Gábor. Az mi az Dengeleghiné dolgát illeti, egyszer bémenék Vingárton az házban, hát két derékalj egymás mellett az földön, s kérdem az vén asszontúl: mire való ez az két ágy? s monda: az fejedelem hál rajta.

14. testis egregius Petrus Kertszeghi annorum circiter 45, citatus, juratus, examinatus fatetur sic. Láttam azt, hogy az megholt fejedelem Báthori Gábor az ágyban feküdt, Imrefiné is ott ült abban az ágyban, ölelgette Báthori Gábort és fejében nézett. Hallottam penig Dengeleghiné felől az fejedelem szájából, hogy azt mondotta: isten őtet úgy segélje, teljes szentháromság, hogy elveszi magának feleségül Dengeleghinét. Rátoni Ferencztől penig s egyebektől hallottam azt, hogy Dengeleghinének leánya lett Báthori Gábortól.

15. testis egregius Ladislaus Bornemisza de Kolosvár, annorum circiter 23, cubicularius et apparitor Cels. Vrae, citatus, juratus et examinatus fatetur hoc modo. Móré Gáspár beszéllette énnékem, hogy egyszer egy csuprot főzett volt Imrefiné egy varázsló vén asszonynyal az tűznél, mely azt mondja volt: Gábor, Gábor, Gábor. Azonban az vén asszonya befut Imrefinéhez s mond neki: ngos asszonyom, nem tudom, mi vagyon az tűznél, de azt mondja, hogy Gábor, Gábor! Hamar az istenért vonják ki az tűztől, ne főjjön oly hamar, mert úgy jő Báthori Gábor lova nyaka szakadtában, hogy talám meghal. Dengeleghiné asszonyom felől penig én semmi oly derekas dolgot nem láttam, sem nem hallottam, hanem Kende Ferencz beszélli vala egyszer, hogy szemeivel látta volna Dengeleghinét együtt in opere adulterii Báthori Gáborral.

16. testis strenuus Ladislaus Vitéz annorum circiter 20, familiaris et servitor magnifici dni Nicolai Tököly, citatus, iuratus, examinatus fatetur sic. Én az Imrefiné dolgában semmit nem tudok, mert akkor az fejedelem (körül) nem forgottam; hanem tudom azt, hogy Báthori Gábor Dengeleghinével együtt csak ketten egy házban háltak; tudom azt is, hogy alsóingben jött ki az házból Dengeleghiné, kiben az fejedelem volt, s izente is én tőlem az fejedelemnek: feküdjék le immár ő felsége, én is ezennel majd lefekszem. Hallottam penig, hogy Tatay beszéllette, szájából hallotta az fejedelemnek, hogy mondotta volna Dengeleghinének: soha, ugymond, el nem kerülöd, hogy Báthori Gáborné ne légy.

márcz. 1. Die 1. mensis Martii in praescripta civitate Medgyesiensi.

17. testis strenuus Demetrius Tárkány alias servitor dictae dnae Catharinae Török, annorum circiter 50, citatus, iuratus, examinatus sic fatetur. Én Imrefiné asszonyom felől semmit sem tudok mondani; hanem akkor, mikor az fejedelem Dengeleghinéhez járt, szolgája voltam, láttam eléggé szerelmeskedéseket, csókolgatásokat és ölelgetéseket, vigan való lakásokat; láttam azt is, hogy terhes volt az asszonyom, kitől, én azt nem tudom. Láttam azt egyszer, hogy egy pokróczban takarva egy bölcsőt vűnek alá az házból, mi volt benne, én nem tudom.

Quorum quidem testium fassionum per nos modo praemisso receptarum seriem, pro ut per nos est peracta et expedita, Ilmae Cels. Vrae fide nostra mediante rescripsimus, quam diutissime ad vota bene valere desideramus. Datum in praescripta civitate Medgyesiensi die 1. praescripti mensis Martii, anno dni Millesimo sexcentesimo decimo quarto. Eiusdem Cels. Vrae humiles, fideles, márcz. 1. perpetuique servitores: Joannes Bonczidai et Joannes Patkó Toroczkai, scribae et iurati notarii cancellariae maioris Ilmae Cels. Vrae de curia eiusdem ad peragendam praemissam executionem specialiter transmissi.

Tertiarum suprascriptio talis est:

Ilmo principi dno dno Gabrieli Bethlen dei gratia principi Transylvaniae, sat.

Interior vero continentia verbalis sequitur hoc modo:

Ilme princeps dne dne nobis naturaliter clementissime sat.

Vra noverit Ilma Cels., nos literas ejusdem attestatorias pariter et compulsorias pro parte et in persona grosi Stephani Kassai de Kolosvár consiliarii et directoris causarum fiscalium Ilmae Cels. Vrae confectas et emanatas, nobisque inter alios Cels. Vrae humiles et fideles servitores in eisdem literis nominanter conscriptos praeceptorie sonantes et directas, honore et obedientia quibus decuit recepisse, iuxta quarum continentiam nos in omnibus mandato Cels. Vrae, uti tenemur, obedire et satisfacere volentes, in hoc anno praesenti Millesimo sexcentesimo 1614. febr. 22. decimo quarto die nimirum vigesima secunda mensis Februarii in civitate Varadiensi, in domo videlicet nobilis Georgii literati Vadros jurati notarii sedis judiciariae ejusdem Cels. Vrae, vigore mandati Cels. Vrae testes infrascriptos sui in praesentiam citatos, ad fidem eorum deo debitam examinavimus, a quibus quidem super coram interrogatis talem rescivimus certitudinis veritatem.

1. testis Elias Nagy de Várad nobilis, annorum circiter 56, juratus, examinatus, fassus est. Hallottam közhírrel Bánfi Dienesné asszonyom felől, hogy gyermeke lött Kraynik Jánostól. Hallottam azt is, hogy még Ecsedben leány korában hozzáfogott Báthori Gábor, az vén asszony vezette el róla. Hallottam azt is, hogy Kraynik Jánosnak Kalotaszegben lakó Vajda Ferencz kerítette volna. Továbbá Bánfiné asszonyom ez elmult őszszel, minekelőtte az fejedelem kijött volna, hivatott vala szolgának engemet Kerekiben; egy ebéden s egy vacsorán az asszonynyal s Kraynik Jánossal együtt levén, láttam akkor, hogy egybe huntak-haraptak Kraynikkal az asszony; én vevén eszemben az dolgot, elhagyám az asszont. Az mi az Imrefiné dolgát nézi, még minekelőtte fejedelem nem lött volna Báthori Gábor, szolgája voltam Imrefinének, hivatám egykor Szabó Mihályt Vajdárúl ruhaszabni s hagyá énnekem az asszony, hogy főzessek vagy hat

tál étket; szállására kivitetvén penig az étket neki, hoza egy levelet Sütő János, az asszony szolgája, Szabó Mihálynak, megnézvén az levelet, nagyot fohászkodék, az égre tekintve; akkor semmit nem szólla, hanem másod nap mondá: láttad-e uram tegnap az mely levelet hoza Sütő János; s mondék: látám, micsoda levél volt? úgy jelenté, hogy Báthori Gábor küldötte az asszonnak, szerelmes levél, azt írja, hogy meg kell érette halni, ha hozzá nem juthat; azt is mondá, hogy ott benn is egynéhányszor akarta kezében adni, az csecsihez is tötte, hogy hozzá nyuljon, és eleibe is vetette az asztalra, de hozzá nem nyúlt. Annakutána csakhamar hivatá az asszonyt Ecsedben Báthori Gábor, de én nem voltam oda vélle. Hallottam szolgáitól, hogy az mely inast Albertet Sólyomkőből kivettetett, az rontott volna ki egy ajtót, az melyet még Báthori Miklós záratott volt be, azon kerültek volna egybe. Belső házanépétől hallottam, hogy egy Kecskésné nevű asszony vagyon, ki az Imrefiné két lába újját fogván, az feje felé vonta és azt mondotta: gyakd, gyakd édes ngos uram az én ngos asszonyomat. Az nem jut jól eszemben, ha láttam-e egy ágyban őket. Dobszai asszony, az ki főszolgálója vala, panaszolkodott, hogy őtet is az asszony másnak elkerítvén, vötte eszében az dolgot, s ő alájött az asszony házából, akkor látta az fejedelemmel egy ágyban őket. Annak felette sok panaszolkodások voltak az belső háznépétől, mondván, hogy ám most is egy ágyban vadnak, úgymond. Ugyanott Diószegen a középházban az fejedelemmel Dévay is ott ben vala, s megfogá egy superlátos ágynak az árboczfáját Báthori s mondá: Dévay, ebben az ágyban töttem vala meg Dengeleghiné asszonyomnak először. Tudom azt is, hogy Alvinczen külöm-külömb bűbájosokat hivatott. Hallottam, hogy egy oláh asszont, szolgálóját taníttatott bübájosságra a végre, hogy az fejedelmet magához bűvölje. Ezt is hallottam, hogy fejedelem félpapucsát és lábravalóját főzték Vinczen. Egykor felmenék étekszerszámért s látám, hogy az tűznél egy fazék nagy fejér tajtékkal fő vala s mondék: majd elütöm ennek az tejnek az tajtékát az késsel; mondá az oláhnő: mit mivelsz az istenért, majd elvesztesz mind magadat s mind minket; aránzám, hogy afféle babonaság s nem is kérdém, micsoda. Hallottam ezt bizonyoson Alberttől az inastól, hogy mikor afféle fazakat főztek, látta szemével s fülével hallotta, hogy az fazékból azt mondották: Báthori Gábor, Báthori Gábor etc. Hallottam egy vinczi jobbágytól, hogy Benedek mellett Felső-Gáld nevű falujában viszen volt haza egy bűvös-bájos oláh asszont Vinczről, két ökrön nehezen vontathatta haza, s az Király-kútjánál ugyan megállottak volt Fejérvár mellett az ökrök, hanem le kellett szállítani az szekérről s úgy mehetett ki onnan, mondotta annak az jobbágynak az oláhnő, hogy őtet dezkintálni vitte volt Imrefiné.

Tót Jánosnétól és Mándi Jánostól hallottam azt is, hogy az asszonnak még leány korában is gyermeke lött s az kamoraszékben vettette volna.

2. testis nobilis Stephanus Paisgyártó de Várad, annorum circiter 32, juratus, examinatus fassus est sic. Hallottam közhírrel, hogy Kraynik Jánossal szólták Bánfi Dienesnét; azt is hallottam, hogy gyermeke lött volna. Tudom, hogy Kraynik János búdosóban is vala s oda jövén Adonban, asszonyom én velem rendele asztalt neki (mert én akkor Imrefiné szolgája voltam) mi előttünk tagadta, mondotta azt, hogy ő neki oly kegyelmes asszonya, hogy ha sok irígye nem volna, ő nagyra mehetne az asszony után. Hallottam Szegedi Mihálytól, Betűs Boldizsártól és többektől is az Imrefiné asszonyom udvarában, hogy Kerekiben Báthori Gábor még Bánfi Dienes idejében is gonoszúl élt volna az hugával. Az Imrefiné állapatját az mi nézi, az mikor én szolgálni mentem oda Adonban, annakelőtte volt az fejedelem harmad nappal, én üdömben ott nem volt; hanem asszonyom Erdélyben menvén telelni, fő leányasszonyokat itt kün hagyá, az fő leányasszony Dobszay nyilván beszéllette nekem, hogy Báthori Gábor szintén együtt hált vele mint hütös feleségével és vetkőztette, takargatta egy ágyban őket ugyan ő Adonban. Az fejedelem itt kün levén Forgács hada és Segnyei Miklós halála után, jövének Németi Gergely, Kamuti Farkas uramék az fejedelemhez mintegy kilencz órakor tájba reggel, mikor még egy ágyban fekünnének s engemet kénszerítének, úgymond, hogy bemennék s megmondanám, hogy szemben akarnának lenni az fejedelemmel; én bemenék, megmondám az fejedelemnek az izenetet s monda: jöjjenek be, s az asszonynyal egy ágyban feküvén az fejedelem megölelé s mondá: mint tetszik kglmeteknek ez az élet? Kamuti uram arra azt mondá: igen jó vagyon kglmes uram. Ugyanezen dolgokat az több leányasszonyok is bőségesen beszélgették. Azon leányasszontúl hallottam, hogy Vinczen egyszer összeveszvén az asszonynyal, így szidta: ide légy lélek esse, lélek kurva, soha én többé ide hozzád nem jövök; s az asszony mondotta: héában Gábor, mert ma Fejérvárra addig be nem mehetsz, hanem nálam kell lenned ebéden, az fejedelem kezkenőjét elragadván az asszony, az fejedelem felült szekerére s elindult Fejérvár felé, Fejérvártól penig visszatért, mert az asszony az kezkenőn három csomót kötött, az feje felett háromszor megcsavargatván, háromszor kiáltotta: Gábor, Gábor, Gábor, s úgy jött vissza, hogy csaknem szakadt nyakok az vinczi hidon, s ott volt ebéden az fejedelem. Tudom, hogy Futotné (!) nevű Selinden lakó asszont oda hivatta s kürpiczeltetett vélle; hallottam az leányasszonyoktól, azért hívatta oda, hogy bűvöltessen vélle. Hallottam azt is, Sütő János volt minden közbenjárója, mert hütös volt az asszonnak.

Ezt láttam s tudom bizonyoson, hogy mind déli s estvéli lefekvésekor az asszonyhoz bement Apród János mint egy hütös feleségéhez, de szintén az factumát nem láttam. Otthománban egy estve az asszony hívata, hogy valami leveleket jegyezgetnék, kiket hagyá, hogy virradtig kész legyenek, csak Apród János s Morgondainé vala ott ben vélle, az jegyzegetés közben láttam, hogy az csecsit fogdosta Apród János, meg az asszony mondá egykor énnekem: nézz ide te utálatos! s mondék: de énnekem arról kevés gondom vagyon, az közben Apródot Morgondainé levetkeztette, az asszont is azonképpen, s az ágy vetve levén, rajta ült az asszony, s az legény előtte állott, s úgy ekecseltek; én mindenkit ottben hadtam azon módon. Esmét ugyancsak ezután Diószegre pínzt vivék az asszonnak ebéd előtt, s nem vevé akkor el, hanem ebéd utánra halasztá; délest felmenvén hozzá, hát szintén akkor költ fel mellőle Apród János, s mondá az asszony neki: istentelen nem szintén elterőltetél, s az asszonyom mind ott feküvék az ágyon, Apród terült-fordúlt s hozzá kapdosott.

3. testis circumspectus Stephanus Boyti judex secundarius civitatis Varadiensis annorum circiter 39, examinatus, juratus, fassus est taliter. Az mi az Bánfiné asszonyom dolgát illeti, közhírrel eleget hallottam, de bizonyost semmit nem tudok, sem láttam. Imrefiné asszonyom felől azt tudom mondani, még Imrefi éltében az fejedelem itt Váradon levén, én hozzám szállott vala az asszony, házam népe beszéllették, hogy az fejedelem inasában ott láttak vala, s az elmenvén, azt mondotta, hogy ez éjjel őtet elkapják. Én ezen gondolkodván, mind magamat s mind házam népe tisztességét féltvén, az másik házamban letakarodtam vala, és mintegy éjfél tájban nagy zörgés lőn, tehát az fejedelem egynéhányad magával, úgymint Vas Gáborral és Kamuti Farkas urammal, s bemenvén az fejedelem az asszonyhoz, mind vén és leányasszonyokat kiküldvén, csak magok maradának ottben ketten, azok az én házamban jövén, ott fekvének le, az fejedelem egész virradtig csak az asszonynyal ketten voltak az házban. Virradva méne el az fejedelem, ugyan Imrefi uram hintóján, oda hozatám az Boldai uram házától; láttam, hogy az bokrétát váltig kötötte az asszony az fejedelemnek.

4. testis nobilis dna Catharina Horváth relicta Joannis Kólya de Várad, jurata, examinata, fassa est sic. Közönséges hírrel hallottam, hogy bűvös-bávoskodott. Hallottam azt is, hogy Apród János gonoszúl élt vélle.

5. testis nobilis Nicolaus Félegyházi familiaris spect. ac magci dni Francisci Rédei etc. examinatus, fassus est taliter. Hallottam közhírrel, hogy Bánfiné asszonyomnak gyermeke lött volna Kraynik Jánostól. Imrefiné felől azt hallottam Szemere Boldizsártól, hogy Báthori Gábor mikor ide Váradra jött vala

Fo..... kifutása után, Sólyomkőben azt mondotta neki az fejedelem: ide gyere bestye lélek kurva, hogy nem b...d meg az némémet, én az éjjel háromszor b....m meg s lá-e mennyi aranyat ada énnekem. Szemere vitte volt fel akkor az tizezer aranyat, úgy mondotta neki. Csongorádi Lászlótól is hallottam, hogy Adonban úgy talált egyszer bemenni az asszony házában, hogy az fejedelem szintén akkor csókolgatja vala s még az fején valót is le találta ütni az fejedelem asszonyomnak. Apród Jánossal bizonyosan tudom hogy szerelmesen éltek Imrefiné asszonyom, jó ruhákat adott neki s lovakat is az asszony. Láttam, hogy afféle büvös-bájos asszonnépeket mind Adonban s mind Diószegre hozatott, s hallottam az háznépétől, hogy kürpiczeltetett, babonáskodott véllek; az büvös-bávosok közül hallottam hogy az egyik az oláhnő, másik Kecskésné volt; hallottam belső házanépétől, hogy afféle fazekat főztenek s azt kiáltotta, hogy: Báthori Gábor etc., de én ezekben nem láttam.

6. testis nobilis dna Anna Bánfi relicta quondam nobilis Michaelis Németi de Várad, jurata, examinata fassa est. Bánfiné asszonyom felöl hallottam az fiamtól, minthogy szolgája volt, hogy Kraynik leterítette az ...ld felső ruhát, s azon együtt látta őket szintén úgy, az mint látni kellett. Ugyan az fiamtól hallottam, hogy Szentelken látta, hogy nem igaz garádicson, hanem más egy álgarádics deszkát ütöttek ki, s azon ment fel Kraynik, az asszony eleiben menvén az ajtóhoz öszveölelkeztek s úgy mentenek be az házban. Vedány Györgytől az asszony inasától hallottam, hogy még akkor ott lakván, mikor az asszonynak gyermeke lött volt, reggel az asszonyhoz bemenvén, azonban az gyermeket is levették s mondá az inas: hova hozzátok az esse lélek fattyát; s az asszony mondá: embertelen, azt kell-e mondanod. Az inas erre mondott: nem ngodat szidom én, hanem az apját az bestye kurvafiát. Magam én semmit nem láttam. Hallottam, hogy kerítőjök Marsay János volt, ugyan magától Marsaitól hallottam s mind az udvarnépitől is, az kikkel beszéllettem. Hallottam, hogy Kalotaszeghi Ferenczczel egyetértett Krajnik János. Imrefiné asszonyom felöl azt hallottam az Apród János atyjafiaitól, Marosi Ambrusné asszonyomtól, minthogy ő neki minden dolgait megbeszéllette Apród, hogy mind éjjel-nappal úgy élte Imrefinét, mintegy saját feleségét esztendőtől fogva; sőt azt is mondotta, hogy hütök vagyon egymással, hogy egyben házasodnak, ha módjok leszen benne. Hallottam azt is Marosiné asszonyomtól, hogy özvegy korában is nehezes volt Imrefiné, azt is elvesztette. Az fejedelem felől való dolgot csak hírrel hallottam; hallottam egy bűbájos vén asszontól Katalintól, hogy ő bűvölte volna Imrefiné asszonyomhoz Báthori Gábort. Az az asszony ugyan Diószegről jött volt ide Váraddá lakni.

7. testis circumspectus Stephanus Almási de Várad, annorum circiter 49, ... juratus, fassus est sic. Tudom, hogy Katalin nevű vén asszony jött vala Diószegről ide Váraddá, láttam kantairat, csuprot, mit.

8. testis circumspectus Joannes Kőmüves de Várad, annorum circiter 28, juratus, examinatus, fassus est. Hallottam attúl az Katalin asszontúl, hogy szemével látta, hogy az fejedelem gonoszúl élt Imrefinével, s egy ágyban is látta őket, pinzt is igírt volna neki az fejedelem. Azt is mondotta ugyanazon vín asszony, hogy távollétében Báthori Gáborra forgatták az csuprot, és lova nyakaszakadtában jött; érkezvén, leugrott az lováról, nyakon ölelte Imrefinét, úgy mentek be az ágyas házban, s mind vén és leányasszonyokat kiűzték, csak magok maradtak ottben.

9. testis Margaretha Kovács relicta providi quondam Gregorii Varga de Várad, annorum circiter 32, jurata, examinata, fassa est sic. Hallottam attól az vén asszonytól, hogy ha Custántinápolyban volna is valaki, mégis haza tudná hozni, meg is hallaná ide, ha mit ott reá szóllanának; Imrefinénél igen kedves volt, drága ingvállakat ajándékozott neki, azt mondotta.

Cuius quidem fassionis et attestationis seriem, prout per nos est percepta, ac uti praefati testes fassi sunt, Ilmae Cels. Vrae fide nostra mediante rescripsimus, Eandemque Cels. Vram diu feliciter valere desideramus. Datum in civitate Medgyes die 1614. márcz. 12. 12-a Martii, anno dni Millesimo sexcentesimo decimo quarto. Ejusdem Cels. Vrae humiles fidelesque servitores Michael Zambo scriba et juratus notarius cancellariae majoris Ilmae Cels. Vrae, Dávid literatus de Várad.

His quoque exhibitis et praesentatis continentiisque earum perlectis et sane intellectis annotata incatta per praefatum legitimum procuratorem dicti actoris coram nobis, dnis consiliariis nostris, ceterisque proceribus, magnatibus, statibus et ordinibus legitime expectata actionem et acquisitionem dicti actoris auditura, et exinde a nobis ceterisque universis statibus et ordinibus regni judicium et justitiam receptura nostram in praesentiam non venit, neque misit, sed se in sui culpabilitatis manifestum indicium a facie juris et justitia penitus absentavit, in totali actione et acquisitione actoris se convinci et aggravari permittendo, postulando idem procurator a nobis dominisque consiliariis nostris ceterisque proceribus, magnatibus, statibus et ordinibus regni juris aequitatem justitiaeque complementum sibi elargiri. Verum quia prout ex praefatis literis informabamur, memorata dna Catharina Török incatta divinis humanisque legibus spretis vetito et non fraternali memorati quidem principis Gabrielis Báthori amore capta, multis annis retroactis illicitam abominamque venerem exer-

cuisse, saepissime cum eodem ad notitiam multorum concumbente morosatam fuisse, manifestumque incestum commisisse, ob idque .... medio praedictorum Joannis Bibarczfalvi et Georgii Radasóczi ad primum diem praescriptae generalis congregationis jam fatorum dnorum regnicolarum vigore praesentium literarum nostrarum ammonitoriarum et certificatoriarum legitime citatam fuisse, ab eoque termino causam eandem ad (praesentem) generalem congregationem praefatorum dnorum regnicolarum trium nationum Transylvanensium et partium regni Hungariae ditioni nostrae subjacentium dilative devenisse, eaque instante, praefatum actorem coram nobis dnisque consiliariis nostris, caeterisque proceribus, magnatibus et ordinibus regni comparuisse, memoratam autem inctam nec per se, nec per procuratorem suum comparuisse, sed se a facie juris et justitia penitus absentasse, per hocque in totali actione et acquisitione dicti actoris se convinci et aggravari permisisse, ex praemissis comperiebatur manifeste. Propter quod praefata incta pro praemisso horrendo facinore abominabilique concubitu ac nefario incestu juxta contenta decreti in nota perpetuae infidelitatis, ammissione scilicet capitis et proprietatis universorum bonorum et jurium portionumque possessionariarum ubilibet et in quibuscumque comitatibus hujus regni Transylvaniae et partium regni Hungariae ditioni nostrae subjacentium existentibus habitarum, rerumque et bonorum mobilium quarumlibet ipsam solam proprie et praecise concernentium fisco solummodo nostro provenientium et applicandorum convinci et aggravari debere nobis ac praefatis dnis consiliariis nostris omnibusque proceribus, magnatibus, statibus et ordinibus regni magistrisque nostris prothonotariis et juratis sedis nostrae judiciariae assessoribus nobiscum in discussione et examine praesentis causae constitutis et existentibus cernebatur perspicue. De quorum consilio praematuro et sana deliberatione nolentes nos memoratae dnae Catharinae Török inctae hujusmodi turpissima facinora, inlicitam videlicet venerem libidinososque concubitus et abominabilem incestum simpliciter et impune pertransire, ne et alii exinde exemplum summendo ad similes actus nefarios se apponere praesumant, quin potius ut poenalis ejus afflictio alios etiam quoslibet a similibus scelerosis incestuosisque adulteriis retrahat et restringat, ipsa quoque incta convicta et cuncta posteritas sua reatus sui poenam perpetuo lugeat atque deploret ceterisque omnibus terribile cedat in exemplum, eandem igitur inctam non solum in sententia capitali, verum pro illicito abominabilique incestu juxta contentum decreti in nota perpetuae infidelitatis, amissione scilicet capitis et proprietatis universorum bonorum, juriumque et portionum suarum possessionariarum ubivis et in

quibuscunque comitatibus hujus regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae ditioni (nostrae subiacentium) existentibus habitarum, rerumque et bonorum mobilium quarumlibet ipsam solam proprie et praecise concernentium fisco solummodo nostro provenientium et applicandorum convictam et aggravatam esse iudicantes decrevimus et commisimus, decernimusque et committimus per praesentes. Datum in civitate nostra Medgyes sub praescripta generali congregatione dnorum regnicolarum,
1614. márcz. 16. die dominica Iudica anno dni Mill. sexcentesimo decimo quarto.

(L. S.) Lecta et extradata per magistrum Joannem Angyalos ilmi principis Transilvaniae etc. prothonotarium manu propria.

A birtokában levő eredetiről

közli: Szendrey János.

Tisza Máté végrendelete.

1595. márcz. 8.

Laus Deo semper. Anno Domini 1595.

Én Tisza Máté testemben beteg levén, lelkemben pedig egészségben az Jesus Christusban, teszek testamentumot az elvett javaimról, az kit az úr Isten énnekem adott és én rám bízott az ő nagy jóvoltából, az én atyámfiával egyetemben Dorka asszonnyal Isten segítségűl velünk lévén.

Gazdag Gáspárnak, az ő atyjától maradott házban való lakásomért, hagyok flor. 50; az feleségének Anna asszonynak két aranyat.

Az én atyámfiának Gyenge Illésnének, *(2 olvashatatlan szó),* Tisza Antalnénak Ezsébetnek hagyok az kettőnek f. 25; az gyermekeknek egy-egy aranyat hagyok.

Borbély Jánosnénak Erzsébetnek hagyok f. 10; az két gyermeknek egy-egy aranyat.

Az stolában hagyok f. 6, az diákoknak.

Az mely tanuló atyafi fel készűl tanulni, hagyok f. 10.

Az szolgálónak hagyok f. 1.

Az ispotályba hagyok f. 5.

Az ifju Györgynének hagyok f. 4.

Ezeken kivűl valahol valami vagyon, mindeneket az én szerelmes atyámfiának, házastársamnak, Dorka asszonynak hagyok, mert én mindeneket ő vele kerestem, valamivel az úr Isten megáldott és meglátogatott.

Az Tisza Mihály árvájának vagyon nálam ötszáz forintja,

azt hagyom az ő anyjának, mind az árvákkal egyetemben, kiadattassék.

Azonkivűl az mit költöttem rájuk, azt én megengedtem nekik.

Ezeknek hallgatói voltanak: Vigkedvű Márton, Fekete Péter, Korlony Ambrus, Bereczkey János, Gazdag Gáspár. Anno Dni 1595. 8a Martii.

(5 pecsét viaszba nyomva).

(Eredetije Debreczen város levéltárában, 1604. évi 16. sz. alatt.)

Közli: Kolosvári Béla.

A kassai ötvös czéh limitácziója.

Az Uristentől minden testi-lelki jóknak megadássát kévánunk uraságtokra terjedni.

Nemes tisztelendő uram bíró uram, azonképpen nemes és tisztelendő tanácsbeli nemes uraim.

Mivelhogy az elymult napokban uraságtok minden rendbeli czéhek chémesterét felhivatván, sőt ugyan erős parancsolat alatt meghagyván minden rendeknek, hogy mindenek az ő mesterségökről való munkájokról való míveket irásban adná be, melyet mi is ötves mesterek el nem mervén mulatni, hanem az mi állapotunk miben legyen, arról irást csináltunk, mellyek renddel így következnek:

Összvejáró kupátúl, az kiben cifra embör orczákkal megékesíttetett azvagy virágos, kivől-belől aranyazott girájátúl fl. 4.

Összvejáró pontos pohártúl kivől-belől aranyazott girájátúl fl. 3.

Korsó és medencze csinálástúl girájátúl fl. 4.

Egyébféle verő munkátúl, tál, tányér, az mik összvejárnak, girájátúl fl. 3.

Azonképen összvejáró selleg-pohároktúl, az kiknek az szélin cifra vagyon, girájátúl fl. 3.

Sima pohártúl, az ki egybe nem jár, az széli cifrás, girájátúl fl. 2.

Item ha penig nem cifrás, girájátúl fl. 2.

Huszár mítűl, az kit börtös mínek hivonk, öntés girájátúl fl. 3.

Egy gira feir sima mítől gira fl. 2.

Azonképpen öntés börtüs asszony-embernek való övektől girájátúl fl. 4.

Kalány, villa, sótartó, az kik öttesek és cifrás aranyazott girájátúl fl. 3.

Virágos munkátúl, az mely legalábbvaló, gira fl. 4.

Item az ki annál fellyebb való, munkásabb, kövekkel, az ki mint kivánja, girájátúl fl. 5 avagy fl. 6.

Item az ki annál fellyebb való, munkásabb, ugymint verágokkal fűzött, gyöngyökkel és kövekkel s zománczokkal megékesíttetett, girájátúl fl. 7, avagy fl. 8.

Arany láncztúl, az ki nem zománczos, hanem csak sima avagy szegesen csinált arany szemekkel vagyon, tíz aranytúl, fl. 5.

Egyéb aranymű, ugymint figgők, gyűrük, az kikben drága kövek vannak, alkodjék az mesterrel.

Immár uraságtok hallja meg az mi mesterséginkhez való szerszámokat, mellyet az boltokból és patikákból nagy drága áron veszünk, így következnek:

Ennekelőtte való időben vettünk font porit (= porist) fl. 5 vagy fl. 6, most vesszük fontját fl. 14.

Ennekelőtte való időben vettünk egy font kénösőt fl. d. 80, most vesszük fontját fl. 3.

E. e. v. i. v. egy lat merkuriomot d. 16, most vesszük latját d. 50.

E. e. v. i. v. egy font bányazöldet fl. 1, de most vesszük fontját fl. 3.

E. e. v. i. v. egy szekér szenet d. 80, de most vesszük egy szekér szenet fl. 3 avagy fl. 2 d. 50.

E. e. v. i. v. egy szál chraizló (= rajzoló?) ecsetöt d. 10, de most vesszük szálát d. 75.

Ezeken kévől való szerszámok patikákból valók, úgy mint grispan, szalamiak, salétrom, gáliczkő, kénkő, iveg, só, tégely, vasvessző, melyet elő nem számlálhatunk, mindmelyeket két azvagy három áron veszünk.

Mind az mi nagyobb, az ezüstnek nagy drága volta, mely nyilvány vagyon uraságtoknál és annak sok apadása, mert minden embör mérve adja be az ezüstöt és ismét mérve veszi ki is az mívet, az mi ezüstünk penig sok elapad mellette.

Eképen végződött el az mi mostani időben való mívelésünk, melyre uraságtoktúl kegyes atyai segétséggel való jó választ várunk.

Helyben *) hagyták, de az szerint cselekedjék kegyelmetek, hogy panasz ne érje kegyelmeteket.

M. Vass, m. p.

Az magok ezüstiből csinált művet irják meg, mint adják és mint veszik az ezüstnek giráját.

Kívül: Alázatosan uraságtoknak szolgál az cassai ötves czé.

(XVII. századbeli irás, egy ív papiroson Kassa város lt.)

---

*) Imét kezdve más kézzel.

Közli: Ifj. Kemény Lajos.

VEGYES KÖZLÉSEK.

EGYKORÚ TUDÓSÍTÁSOK AZ 1514-IKI PÓRLÁZADÁSRÓL.

Nem mondhatjuk ugyan, hogy az 1514-iki pórlázadás történetére nézve kútforrások nélkül szükölködünk, de másrészt az is bizonyos, hogy az erröl beszélö történetirók tudósításaiban legtöbbnyire hiányzik a szemtanú, vagy mint most mondanók, a harcztéri tudósító elöadásának elevensége, az események időpontjának és helyének meghatározása. — Épen ezért nagy becsben kell tartanunk azon leveleket, a melyek az események idejében és Magyarországon irattatván, hívebb és pontosabb értesítéseket nyujtanak az 1514-ben történtekröl, mint az emlékezetre utalt későbbi irók. Azt vélem azért, hogy szolgálatot teszek a magyar történetirodalomnak az alábbi, egykorú, hivatalos és a megbizhatóság minden jelével biró adatok közlésével.

Az első ezek közül II. Ulászlónak 1514. julius 14-én írt és az ő bécsi követéhez, Kövendi Székely Miklóshoz intézett levele. Egész terjedelmében így hangzik:

Commissio propria domini regis.

Wladislaus Dei gratia rex Hungarie et Bohemie etc.

Egregie fidelis nobis dilecte. Intelleximus tam ex sua declaratione, quam ex litteris generosi viri Gabrielis Vogt, consiliarii cesaree Maiestatis et camere eiusdem secretarii, ad se datis, quas in specie litteris tuis inclusas ad nos misisti, optimam ipsius cesaree Maiestatis erga nos et hoc regnum nostrum voluntatem super auxilio nobis ferendo ad sedandum tumultum popularem, qui perniciosissimus fuit in hoc regno nostro suscitatus. Ut autem colligere ex litteris prefati Gabrielis potuimus, optat Maiestas sua cesarea scire, quomodo huiusmodi seditio adhuc se habeat? et an aliquid sit de illa comprimenda tentatum? ubi sint rustici congregati? et in quanto numero? Scias igitur, quod Georgius ille Zekel, author huius seditionis, *in festo Divisionis Apostolorum proxime preterito,* dum ageret continuaretque obsidionem castri nostri Themesiensis, per dominum Waywodam Transsilvanum, qui illuc contra eum mandato nostro cum numeroso satis exercitu, in partibus nostris Transsilvanis collecto, venerat,

priusquam alie copie nostre, quas tam internas, quam externas, hinc quoque contra eundem iam expediveramus, illo pervenissent, captus est, deficiente ab eo turba ingenti rusticorum, quam coegerat et coadunaverat. Qui quidem Georgius Zekel ignito primum ferro coronatus est, deinde vero nudo corpore ligatus ad pedes a suis militibus, quos hay(dones vul)gara lingua vocant, quorum opera tot tantaque mala perpetraverat, et quos tam ioco quam serio Bestias vocitare consu(eve)rat, vivus dentibus discerptus et devoratus est, postremo cadaver in quatuor partes dissectum patibulo suspensum est. Hoc genere mortis et vitam et crudelitatem terminavit. Et hoc pacto tota illa rusticorum turba sub Themeswar *absque sanguinis effusione* dissipata est et tumultus sedatus. Quamvis autem caput huius seditionis concussum iam sit, ipsa tamen seditio nondum omnino extincta est, supersunt enim adhuc multe reliquie, presertim circa Waradinum, ubi tumultuatur adhuc quidam Laurentius presbyter, homo flagitiosissimus, cum magna turba rusticorum, ad quos dispergendos prefatus Wayvoda iam profectus est, et quantum conciicere possumus, tentata cum illis quoque iam res est, aut hoc biduo tentabitur. De quo quidem Wayvode contra illo progressu bene speramus, incerti tamen adhuc sumus, quid sequutum sit, aut quid sequatur. Quam ob rem fidelitati tue harum serie mandamus, quatenus, acceptis presentibus, in primis nomine nostro agas cumulatissimas gratias Maiestati sue cesaree de benevolentia et charitate, quibus nos in hac necessitate nostra prosequi et adiuvare voluit, deinde breviter seriem rei geste et quale supplicium ab illo pessimo homine sumptum sit, et in quibus terminis res nostra versetur, declarato. Postremo, quoniam nondum ex omni parte extinctum est hoc incendium, roges nomine nostro Maiestatem suam cesaream, ut Maiestas sua bonum animum, quem erga nos et hoc regnum concepit, non remittat, sed auxilium, quod Maiestas sua ferre nobis voluit, velit retinere et ita habere paratum, ut, si opus eo nobis fuerit, et Maiestati sue necessitatem nostram significaverimus, possit nobis sine mora subvenire. Nescimus enim, ut premisimus, quis adhuc finis sit futurus. Quibus declaratis cum bona voluntate illius Maiestatis cesaree poteris ad nostram redire Maiestatem. Secus ne feceris. Datum Bude in vigilia festi beati Jacobi apostoli anno domini Millesimo quingentesimo decimo quarto.

Czím: Egregio Nicolao Zekel de Kewend, Oratori nostro apud Cesaream Maiestatem fideli nobis dilecto.

(Eredetije a szentmiklósi és óvári gróf Pongrácz-család nedeczei levéltárában, papir, oldalán záró pecséttel.)

A második, ha nem is egészen hivatalos, de ilyen forrásokból merített tudósítás Barbaro Dániel velenczei történetiróé. Ez ugyanis »Storia Veneziana dall anno 1512 al 1515« czímü müvében leírja a magyar pórlázadást is, még pedig elsőrangú kútforrások: a velenczei követ Suriano Antal jelentései nyomán. Maga mondja: »Non restero di scrivere con

brevita, siccome l' ho raccolto da molte lettere di messer Antonio Suriano, a quel tempo ambasciatore della serenissima Respublica in Ungheria.«

Barbaro szerint a keresztesek már az apátfalvi ütközet előtt elfoglalták Csanádot. A püspök nagynehezen Temesvárra menekült. Oman Báthoryval együtt a keresztesek ellen nyomult, de ezek mindkettőjük seregét megverték és őket Lach (Nagylak) várába szorították. Éjjel a keresztesek a nagylaki várat is bevették; Báthory vizbe rejtőzve megmenekült, de Csákyt elfogták és nyársra huzták. Székely György ezután hadát két részre osztotta. Maga Temesvár alá ment, testvérét pedig Buda ellen küldötte. Ezután történt a pesti csata, a melyben a királyi sereg Bornemisza vezérlete alatt győzött. — Ugyanazon napon Drágffy János 7,000 keresztest, kik Debrő várát ostromolták, (rocca di Debea presso Agria) szétverte.

Ezután oly dolgot említ Barbaro, a mely eddig, tudtommal, teljesen ismeretlen: a dunántuli pórlázadást. Azt írja, hogy a Debröt ostromló seregnél is nagyobb és egy volt szerzetes vezetése alatt álló keresztes had a Dunántúl fekvö »Amianata« (Anyavára?) várat ostromolta. Ezek ellen Hédervàry (Edorvati) Ferencz indult el nagy sereggel és miután több támadást intézett ellenök, szerencsésen lecsillapitá a keresztesek dühét, békét kötött velök, a pattantyus szereket és egyéb elrabolt tárgyakat visszaadatta velök a királynak és régi lakhelyeikre visszaküldé őket. Adjuk e pár sort eredetiben is: »Un altro esercito ancor maggior di questo sotto un capo, stato frate, che assediava la fortezza di Amianata, posta diqual dal Danubio, dopo aver ricevuti alcuni assalti dal signor Francesco Edorvati, ch' era ito con molta gente a quelle frontiere, fece con lui accordo; e rendute al Re artigliere et ogni altra cosa malamente acquistata, rimand ò tutte quelle genti alle loro case.«

Elbeszélve a temesvári csatát és Székely György megégetését, a fentebb közölt királyi levéllel teljesen egyezöleg adja elő Barbaro Várad fölmentését: »Poscia il Vaivoda andato con prestezza *contro un prete Lorenzo,* che con gran nomero di croccsegnato aveva assediata la città di *Varadino;* ed uccisulo disfece tutte quelle genti et col favore et virtù sua liberò tutto il regno d' Ungheria da quella rea sorte d' uomini.«

(Archivio Storico Italiano. Tomo VII. 1053—55 ll.)

A harmadik itt közlendő egykorú tudósitás egy főúri nő íródeákjától származik. Mivel e tudósitásban a szerémi püspököt, Ország Jánost is uránák nevezi, nagyon valószinü, hogy Ország János nőtestvérének szolgálatában állott.

A tudósitás így szól:

Post salutem et suam omnimodam commendationem! Honorabilis pater et domine! Multas novitates possim dominationi vestre scribere, que fortasse vestre dominationi magis nota fieri *(sic)*. Nunc in scribendo propter multa varia negotia domine mee Magnifice non possum prolixius cursum facere. Hoc possum scribere vestre paternitati, quod castra reve-

rendissimi domini Episcopi Zyrmiensis, domini videlicet nostri generosi, puta Ban-Monostra, Dombo, item Cherewd, Futhak, Thytel, Bechewkereke, Zeble, Petherwardagya, Karom, Zalonkemen, Lyppa, Solmws, Wylagoswar, Zekelhyda... per Georgium Zekel et eius rabidam plebem expugnata et subiugata sunt, ut communis fama viget, quamvis a certo nuncio non auditur. Famuli Magnifici domini nostri Johannis Orzag et capitulares canonici Zyrimiensis ecclesie per cruciferos aliqui palo affigi, nonnulli autem alia crudeli morte interempti, pauci valentes fuga lapsi vitam suam conservare. Bona ecclesie illius omnino dissipata pariter in predam redacta sunt; similiter res domini Episcopi Zyrimiensis et canonicorum illorum omnino in rapinam redacta, que forte ita placebit Deo altissimo. Alia ob temporis brevitatem omittam ad premissa pertinentia.

Kitűnik még a levélből, hogy írója nemrég Nagyszombatban (Thirnavia) járt és az, akinek levelet küldött, e várostól nem messzire lakott.

(Egykorú másolat »Fragmenta actorum Capituli« czímű kézirat első üresen maradt levelén a Ferenczrendűek gyöngyösi könyvtárában. A másoló megjegyzi: Hec littera pervenit ad manus nostras Dominico die quinto post Penthecosten, anno domini 1514., azaz 1514. julius 9-én. És így éppen a forrongás és események zajában iratott.)

Nem egykorú tudósítás ugyan, de a hitelesség minden kellékével bír egy Ferenczrendű krónikásnak 1535 körül írt következő följegyzése: »Solo equatis plerisque oppidis *Baya* presertim et Zent-Lewrincz aliis dicentibus, quod ad XXV milla, aliis autem plus scilicet ad XXXII millia hominum interierunt. Ductor Georgius Zekel dentibus pecorariorum idest Hayduknak traditus est. Etiam patres et fratres nostri versati sunt in maximis animarum curis et curis.«

(»Miscellanea fratris Valentini de Nadasd« czimű kézirat a Ferenczrendűek gyöngyösi könyvtárában.)

Közli: Dr. Karácsonyi János.

KASSA VÁROSA LEVÉLTÁRÁBÓL.

A kassai ötvösök történetéhez.

I.

Prudens et circumspecte domine et amice nobis honorande. Post salutem et nostri commendationem. Kérjük kegyelmedet mint szomszéd urunkot és barátunkot, hogy onnan Kassárúl az kegyelmetek várasából ez mostani szükségönkre az hugonk és Nádasdi Ferencz uronk kézfogására bocsásson ide két ötves legényt avagy egy mestert harmad magával ötvösmestert, valami az ű munkájaért leszen jutalma, azt megadjuk nekie és kegyelmedtül jó néven vesszük. Ceterum eandem bene valere opto. Datum in curia nostra Varanoviensi ultima Decembris anno 1572.

Stephanus de Bathor comes etc.

Kívül: Prudenti ac circumspecto domino judici primario civitatis Cassoviensis etc. amico et vicino nobis honorando.

Ugyanitt más kézzel: 1573. praes. die 2. Januarii.

(Papiroson, zárlatán piros pecséttel. Nr. 3158.)

II.

Prudentes ac circumspecti domini, amici et vicini nobis honorandi. Post salutem et bonae vicinitatis commendationem. Accepimus literas dominationum vestrarum ex parte aurifabrorum ad nos scriptas. Bono accepimus animo, quod d. v sese commendant in curandis nostris laboribus. Igitur misimus servitorem nostrum Thomam Verebeli ad aurifices Cassovienses, per quem misimus triginta duos aureos florenos. Quare rogamus d. v., velint magistros aurifices admonere, ut respectu rerum nostrarum citissime praeparent aureos annulos pro hospitibus ad festum divi Pauli Conversionis adfuturis. Vicissim in quibuscunque rebus amicitia nostra uti d. v. voluerint, parati erimus favorem et benevolentiam in omnibus ostendere. Quid superest, easdem bene valere optamus. Datum in curia nostra Varaniensi octavo Januarii anno 1573.

Stephanus de Bathor comes etc.

Kívül: Prudentibus ac circumspectis domino judici coeterisque iuratis civibus civitatis Cassoviensis etc. Amicis et vicinis nobis honorandis.

Más kézzel: 1573. die 11. Januarii.

(3157. szám alatt.)

A sárospataki iskola történetéhez.

I.

Gratiam Dei et omnium eius duorum, tam terrestrium, quam coelestium superabundantem copiam circumsp. ac prud. dom. vestris precamur ac iisdem servitii nostri semper paratissimam promptitudinem pollicemur.

Apprime sane, Senatus Amplissime, dictum fuit a maioribus, seminarium ecclesiae esse scholam et seminarium reipublicae esse adolescentiam. Nam et ecclesiae et reipublicae bona constitutio sic vigebit, si in scholis bene constitutis per praeceptores doctissimos recta adolescentiae informatio ac educatio perstiterit, etenim sine honestarum artium disciplina omnia in peius delabi manifestum est. Cum igitur inter caeteras et haec nostra schola celeberrima Saros Patachina ab initio ob amplissimam iuventutis frequentiam a binis liberali scientia clarissimis viris academicis moderata fuerit, quae partim ob infirmam praeceptorum valetudinem, partim eorum successorum inopiam, per aliquot annos magna sane cum iuventutis, nec non (absit praeiudicium) potioris ecclesiae Hungar. partis iactura coepit in bono coepto remoram pati. Verumenimvero ex divino consilio ac instinctu

totius nostri coetus suffragium tendit in clarissimum virum dominum Joannem Szenczyum, vestrum utpote alumnum dignissimum, ita ut unanimi consensu pro altero scholae nostrae futuro moderatore agnoscere velit. Quare, Senatus Amplissime ac nobis favore paterno faventissime, per hasce nostras praesentes literas supplices prud. ac circumsp. dom. vestras obnixe oramus, ut sua etiam benigna liberalitate nostrum hoc pium ac bonum propositum confirment, nobisque iam praenominatum clarissimum virum dominum Joannem Szenczium, remotis omnibus fortunae nostrae obicibus, concedere votique compotes fieri dignentur. Cum et in vestra regiae ac liberae civitatis celeberrima schola nunc praepositi ex utraque parte idonei habeantur, et etiam brevi habendus sit, qui praeter eum clarissimum virum, illorum alterutri, si quo pacto occasio ita requirat, succedere possit. Qua in re si pr. ac circ. dominationes vestrae nobis indulserint, Deo bonorum propositorum praevio duci rem gratam et acceptam, ecclesiae et reipublicae salutarem et utilem praestabunt. Proinde nos quoque omni pietatis officio ac obsequio pr. ac circ. dom. vestris regratificari studebimus deumque ardentissimis precibus indesinenter compellabimus, ut pr. ac circ. d. vestras una cum civitate regia liberaque ac vestrum cuiusque familia diutissime hospites conservet, cuius clementi tutelae ac paternae providentiae easdem pr. ac circ. dominationes vestras commendamus. Datum in celeberrima nostra schola Saros-Patachina 21. die Octobris anno domini MDCXV.

Amplissimarum, prudentium ac circumspectarum dominationum vestrarum

ad serviendum paratissima
tota universitas scholastici coetus
Saros-Patachiensis benignam exoptans relationem.

Kivül: Amplissimis, prudentibus ac circumspectis viris ac dominis, domino Melchiori Reyner iudici primario regiae liberaeque civitatis Cassoviensis, necnon toti universitati nobilissimi ac consultissimi senatus eiusdem civitatis etc. dominis ac patronis summa observantia nobis observandissimis confidentissimisque.

(Papiroson, zárlatán a sárospataki iskola pecsétjével. Nr. 5539/21.)

II.

Amplissime ac consultissime vir, domine nobis summa cum observantia colende.

Salutem et pacem a fonte bonorum omnium, Deo maximo precamur.

Notum est fortassis de re nostra amplissimae vestrae dignitati egregium dominum Johannem Tarczalium regiae vestrae civitatis dignum alioquin incolam, dum in tricesima suae serenitatis officio suo fideliter fungeretur, ex summa pecuniarum, quam serenissima maiestas per preces,

per supplicationes nostrorum scholasticorum annuum tanquam patrocinium ex christiano suo affectu in uberiorem studiorum nostrorum promotionem contulerit, 58 florenos in suam necessitatem apud se retinuisse, cuius rei indicium testimoniumque infallibile vidit elapsis iam temporibus amplissima vestra dignitas. Ante enim dies Paschatos instantis huius anni missis duobus (quorum praesentiam amplissima tua dignitas oculis coram intuita est), ut quantum pecuniarum nobis praenominatus dominus Johannes Tarczali deberet, redderet. Ille tandem suis instantiis in excusationem molestam nobis, sicut et alias frequenter usus est, utebatur usque adeo, ut secus illud debitum reddere nollet, donec in conspectum amplissimae vestrae dignitatis prodiret haec causa. Ventum tandem, urgente ita necessitate, ubi egregius dominus Johannes Tarczali professus est esse nobis se debitorem, quid vero hoc ipso manifestius? Conscientia siquidem est propria cuiusque lingua, mille sunt testes, si tamen per exceptionem eius egregia dominatio excusetur, quod solet fieri in causis talibus, literas certe suo sigillo munitas per praesentes ostendere si requiratur, non gravabimur. Tum temporis quia causa finaliter componi non poterat, ob instantes dies festivos secundum laudatam consuetudinem civitatis non ursimus debitum, ita enim fueramus edocti te judice, virorum amplissime et consultissime. Ex eo vero tempore debitum illud authoritate tua consultissime domine judex quominus exigere potuerimus, ratio firma est et stabilis: nimirum quia audivimus eius dominationem praenominatum dominum Johannem Tarczalium domi non fuisse, sed in Poloniam venisse, ibique per multum temporis intervallum commoratum fuisse. Quare hac re prudenter cognita, oramus vestram amplissimam dignitatem Judex consultissime, ut vestra authoritate, quam hactenus retinuit observavitque consuetudo, et in posterum etiam relictura, utaris etiam ea in nostrum commodum, ne saepius urgendo causam hanc studiorum nostrorum iacturam turpem patiamur. satis certe jam tum literis tum verbis debitorem nostrum monuimus, tamen, quod promisit se daturum, non praestitit. Superest vestra potestas et authoritas, ad quam tuto confugimus, tamquam justam et aequissimam causam habentes etc. Deus amplissimam tuam dominationem cum omnibus ad se pertinentibus quam diutissime conservet. Datum in gymnasio Saaros-Patachiensi anno 1629. Septembris die 12.

Gregorius Tállyai
senior scholae cum suis consortibus.

Kivül: Amplissimo ac consultissimo viro, domino Stephano Almasi, judici regiae civitatis Cassoviensis justissimo, domino nobis summa cum observantia colendo perferantur.

Alatta más kézzel: Exhibitae 17. Septembris 1629.

(Eredetije egy ív papiroson, zárlatán az iskola ép piros pecsétjével, melynek körirata: »Sigillum scholae Sarospatachinae 1613« Nr. 6291./137.)

Közli: Ifj. Kemény L.

RÖTHY ORBÁN JELENTÉSEI RÁKÓCZYHOZ AZ 1636-IKI MOZGALMAK IDEJÉBŐL.

1. 1636. február 3.

Ez nehány napok alatt Ngodnak hogy semmit sem irtam, kglmesen megbocsásson, restségemnek is ne tulajdonitsa, oka nem egyéb, hanem Ecsedbe küldött szolgámot vártam haza, hogy onnét valamit érthessek és Ngodat tudósitsam felőle, mely szolgám tegnap ebéd után érkezék meg; ilyen alkalmatossággal küldöttem volt oda, hogy az gazdasszony ide jövetelekor egy sánta lovamot hadta volt Maythénban Pongorácz Pál uram házánál, úgy hogy még akkor beviszik Ecsedbe és ott orvosoltatják, sub praetextu ment oda szolgám, hogy azt onnat elhozza; negyed napig volt Ecsedben, Bethlen Péter urammal is eleget beszéllett, asztalánál is kétszer vagy háromszor volt, az alatt széllel járt a városban, noha egy elsőbben nehezen bocsátották be, csakhogy Pongorácz Pál most első, ő érette semmi ellenkezése nem volt, noha széllel jártában volt vigyázás reá, examinálták is igen, hogy kémségben jár, de mindazonáltal nem volt semmi bántása, hanem igen jól tartották s úgy bocsátották el. Bethlen Péter és mások is, kik oly emberek, nem emlékeztek semmit Ngod felől, hanem közönséges emberek kérdették: hol lehet most Ngod és lehet-e valami hada Ngodnak. Az ecsedi állapotról azt mondja, hogy az élést szüntelen hordják bele most is, takarják erőssen, de ember nem sok vagyon benne, mintegy száz gyalog ha lehet benne, úgy mondja, Bethlen Péterrel mintegy 10 vagy 12 lovas, semmi oly derék ember nincs azt mint mondja; Vetési uramat is ott benn mondja a városban lenni, de úgy vette eszében, mintha derekas kötelessége nem volna oda, nem is vette semmi állapotját eszében, a felesége Rhéday Ferenczné asszonyomnál vagyon, mivel most lett gyermekek; izent Vetési Uram, hogy örömest irna, de nincs módja benne; azt hiszem, hogy az mi embernek szerét tehette volt az öreg úr, mind elvitte vele, mert még az jószágában levő szabadosokat is mind elvitte volt vele az Tiszáig, onnét bocsátotta vissza őket, az mint mondották lovassal, gyaloggal lehetett háromszázad magával; azt Ecsedben nyilván beszéllették szolgámnak, hogy köz (!) állapotra ment, mert mind az portán, Budán és Erdélyben is megvagyon az ágya vetve, de ő nekik ugyanazt kell mondani, noha nem oly könnyen adják meg azt. Szólyomi Uram fiát is megmutatták a szolgámnak, magát is igen kérdezvén mi állapottal vagyon, a fia maga kezével minémű levelet irt az apjának, Ngodnak azt is beküldöttem. Pongorácz Pál is mit ir énnekem, annak is levelét mondja az szolgám, hogy az Nyirségen immár is felette sok latrok és csavargók támadtanak, két három embernek ugyan szerencse ottan való járása. Farkas István Uram levelét is tegnap hozák meg, melyet Ngodnak in specie beküldöttem, megérti Ngod. Tegnap is hoza egy fentősi oláh ember egy munkácsi levelet, mely Ngodnak szól, mondja, hogy egy fekete szakálú ember hadta ott, munkácsi embernek mondotta magát, de ki levele legyen, én sem tudom, mert az

sem mondotta az paraszt embernek; így hordozzák néha az Ngodnak szóló leveleket, itt én meg nem késleltetem ugyan, az ki kezembez jő, noha most hamar nem igen járhatnak az iszonyatos nagy sár miatt, felette rossz alkalmatlan időink járnak, ugyan kinéz az dög belőle. Én nekem is nem szintén szolgál jól az egészségem. Ide kglmes Uram, noha egyéb eszközök is kivántatnának, de kiváltképpen emberre volna szükségünk. Irta vala Ngod előbbeni levelében, hogy lövő szerszámot is rendel Ngod ide, de úgy látom kglmes Uram, az mennyi lövő szerszáma Ngodnak itt vagyon, ahoz is elégtelenek vagyunk, két pattantyúsunk vagyon, de azok oly rosszak, hogy az fizetést is kárlom nekik, ezek sem tüzes szerszámot, sem port csinálni nem tudnak még kisebbet is annál; vasra, kötelekre s lánczokra nagy szükségünk volna; az mely 29 mázsa vasat ennek előtte hoztanak volt, felette rosz törő vas volt, abban is ugyan jól vittenek volt Kapnikra, az itt való szükségre is alkalmasint elkölt benne, immár nem igen sok vagyon. Praefectus uram küldött volt ez minapiban valami köteleket és lánczot, de még más felé és több is kellene. Az bástyának megépitéséhez kezdhetünk-e az idén, nem-e, nem tudom; itt az hozzá való eszközök mind megvolnának, csak az alkalmatos idő és mesteremher kivántatnék hozzá. Patakra még mindkét rendbeli emberem oda vagyon vigyázásra és ha mi oly dolgot érthetek, Ngodat tudósitom felőle. Datum ex Kővár 3. Februarii 1636.

II. 1636. február 18.

Az máramarosi vice ispánnak ezen órában érkezék egy levele, melyet inclusive Ngodnak küldöttem, megérti Ngod, mit ir. Ide való embert hogy befogtak volna Husztban, nem reménylem, holott én Ngodnak két rendbeli levelét az ispán kezéhez dirigáltam bizonyos emberek által, az Ngod parancsolatja szerint, azt hiszem ő is onnét jó gondviselés alatt fogta elküldeni; azt sem hihetem, hogy Husztban 40 lovas lehetett volna, mindazonáltal mingyárást irok neki, hogy jól végére menjen az dolognak és tudósitson felőle, talán azok is inkább munkácsi levelek fogtanak lenni; megirom azt is, hogy minden utakra, ösvényekre igen igen vigyáztatván őriztesse, az vár felé is mindenkor bizonyos kémeket tartson, ők tudván az oda való állapatot, mindenben módjok lehet; bizony nem győzök eleget búsulni az ilyen dolgon, az Ngod ditiójában vagyon Huszt, mégis ilyen nyilván való ellenségeknek declarálják magokat onnét Ngodnak. Az szatmári kapitánnak is irok csak pro informatione illendőképpen, meglátom, hul jár az elméjek, mert ha onnét valami értelmek nem volna, nem hiszem, hogy ilyen nyilván azféle dolgokat merjenek tentalni; hallogatok is valamit, de nem tudom, igaz-e s nem-e? Prény Uramtúl sem jöve semmi válaszom, de meglelték lovakat az szabadosok úgy értem, mert ugyan studio azután 3 vagy 4 nappal bocsátották volt el az falu végin őket, behivatom az szabadosokat és megértem töllök. Régen hallottam paraszt proverbiumban, hogy jó zsák az, ki az kölest megtartja; némely emberek talán azt gondolták immár, hogy Bethlen uramnak kezében vagyon az victoria, de meg fognak benne csalatkozni. Az ellenkezőknek K. U. csak fogat kell mutatni. Husztot az

máramarosiak könnyen berekeszthetik, hogy onnét senki ki nem jő, sem be nem megyen, csak legyen jó gondviselés és vigyázás reá. Ngod minden dolgokról keményen parancsoljon az viceispánnak és vármegyének, ezek igazán mind Ngod ellen, mind contra statuta regni opponálták magukat. Az Ér mellé is hogy Ngod bizonyos hadat bocsásson ki, igen kivántatik, kik ha jól viselik magokat, tromphal üthetik az ő cselekedeteket, azon vadnak ugyan minden tehetségekkel, hogy az szakácsok helyében mást vigyenek be, ezek még tova az debreczeni utra is kikezdenek ütni, ha vigyázva nem járnak, minthogy ők is magyarok, nem tudja ember, ki s micsoda. Datum ex Kővár 18. Februarii 1636.

III. 1636. február 27.

Az máramarosi vice ispán levelét Ballingh Uram leveleivel együtt az elmúlt estve hozák ugyan máramarosi gyalog posták, mit irjon az vice-ispán énnekem mind az Jármi Ferencz után küldött levelek felől, mind egyéb dolgokról, az maga leveléből Ngod megérti. Az Husztban befogott szabadosok felöl nagy dolog ha mégis nem értett semmit, holott bizonyos, hogy ott vadnak, több két egész hetinél; Vajda Györgynek micsoda szolgája vagyon nálok fogva, azt nem értettem, de ha annak elbocsátásával ama két nemes embert kiszabadíthatja, talán nem árt, ne sanyarogjanak ott szegények, tudom, hogy ez sem derék ember az Vajda György szolgája; én megirom az ispánnak, hogy ha küllömben el nem bocsátják ezt, ő is bocsássa el érette. Balling uramtúl is értekeztem, micsoda és hová való levelek lehettenek azok, kiket minapiban az Bethlen Péter szolgái intercipiáltanak volt, ír ő kegme arrúl is, micsodás levelek voltanak, melyet Ngod megért az nekem küldött leveléből; egyéb dolgokról, tudom, ő kglme eléggé tudósítja Ngodat. Más emberem is vagyon Máramarosban, ki még meg nem érkezett, Munkácsra is vagyon, kit ugyan az derék utra expediáltam, és mi formán, Ngodnak megirtam azt is ez előtt, azok is megjövén, ha mit hoznak, Ngodat tudósitom felőle. Datum ex Kővár 27. Februarii Anni 1636.

P. S. A bányai sokadalomra az német Caprally három vagy *(sic!)* németet kért vala el tőlem holmi egyetmást akarván vásárloltatni szükségekre valót, kik közül az kettei Szathmárból kiszökött németek voltanak, az szathmári német kapitány is ott találtt lenni az sokadalomban, az egyik német egy ifjacska volt, mingyárt oda ment az német kapitányhoz, ajánlá neki magát, hogy ő visszamegyen, az társát is elárulta és így az német kapitány mind az kettőt megfogatta, el is akarta mingyárt őket vinni, de az birák az Ngod tekintetiért nem engedték, hanem napot hadtak nekik az törvényre; én reá küldök, ha mivel menthetném őket, de magam is tudom törvényeket azféle hite hagyott szökött szolgáknak; ha tudták, hogy olyanok, nem kellett volna szem eleiben menni. Minekünk az rókákkal ide nagy frigyünk vagyon; 10 és 12 szarvast meglátonk az ablakból, hogy az ódalon sétálnak szélyel, de puskásink nincsenek hozzá, az ebekkel penig hozzá nem térünk; az medvék mind elbújtak most az barlangokban.

IV. 1636. május 11.

Ezelött egy nehány nappal az Ngod kegyelmes parancsolatját egy munkácsi katona meghozá, az Maurer Mihálynak szóló parancsolatjával együtt, melyet azon órában expediáltam Máramarosban. Priny Gábor uramat is az Ngod előbbeni kegmes parancsolatja szerint tudósitottam azokról az oda be való hirekről, parialván in ea parte az Ngod levelét, kire mi választ ir, megérti Ngod leveléből. Ezelőtt harmad nappal is hozák Ngodnak kegmes parancsolatját, melyben több alázatos hivei között nekem is kglmesen parancsolja az gyülésre való bemenetelemet, de énnekem úgy tetszik kglmes Uram, ha Ngod kglmes jó akaratja, én nálam nélkül is meglehehet az, talán itthon az alkalmatossághoz képest több hasznot tehetek némely dolgokban. Az beszterczei kőmiveseket haza bocsátottam egy kevés időre, mivel az boltozatra való tégla ezután egy hétre ha elkészül, hijában nem tudom minek költöttünk volna reája, de asseeuráltanak, hogy mihelyt hivatom öket, mingyárt jönek; immár hijazat alá vétetem az porházat is, az alatt könnyü szárazon megbotolni és vakolni, mely egy hét alatt, ha az téglát meghozatom, végben is megyen mindenképpen. Az alsó várban is igen szép kisded bótot refolmáltattam és erősittettem törés ellen, ki igen szükséges volt, az kinek sok pénze volna szabadon, belé rakhatná; mindennyi munkától is az kömiveseknek nem adtunk (többet) 58 forintnál és 80 pénznél, ha Ngod látná pedig, bizony nem kicsiny munka, mert az porháznak szegeletit is mind faragott köből rakattam fel, csakhogy kőrakókat adtam melléjek az mennyi kivántatott; apró mivesnek nem fizettünk semmit, úgy gondolom, hogy az boltozatjával együtt is 75 frt ha reá megyen azonkivül való épitésekkel együtt is, ezek jó mesterek is. Az bótok ajtajára és az porházra az Ngod kegyelmes parancsolatjából praefectus uram bátor csináltatna valami vaspléheket, az ajtóknak beboritására valót, tüz ellen felette igen kivántatnék, Ngod ne felejtse parancsolni felöle. Ide Isten akaratjából ez napokban jó idők jártanak szép esőkkel, igen ujulnak is minden vetések és földek, csakhogy az sovány föld trágya nélkül ugyan nem lehet olyan termékeny, mint az jó föld, mégis több eső kivántatnék, talán Isten azt is megadja. Az elszökött jobbágyoknak felkerestetését igen orrolják az Uraim közül némelyek; ök azt akarnák, hogy az övék csak épülne az fiscus jószágának fogyatkozásával, azt költötték, hogy én praesidiumot küldöttem ki s azokkal kerestetem, és akármely régen elment jobbágyokat is csak felkötözik s hozton hozzák, mint Ngod az Kemény János uram leveléből is megérti, az a praesidium penig csak két szabadosbül és hat vagy hét paraszt emberbül állott, kik azféle elszökött embereket megismerhettek, azoknak penig oly instructiójok volt, hogy az birónak avagy ispánnak az földesur ott nem lévén, mutassák meg az Ngod kglmes parancsolatját, kérjék az embereket, ha nem ellenkeznek elhozásában, hozzák el, ha penig ellenkeznek, tartsák meg az embert az gondviselők, hogy onnét is előbb ne álljon s ezután juris ordine prosequálhassák az dolgot, de azt is visszamagyarázzák némelyek. Igaz dolog, találtak volt

Sárközi Dávid keze alól csak nem messzünnen kettőt olyat elhozni, kiket az articulus nem comprehendált, Kávási Gergely keze alól is egyet, de ezfelől is mihelyt requiráltattam, mingyárt remittáltam nekik, magok is hozzám jövén. Kemény János Uram jószágábúl penig csak egyet sem hoztak, reménylem, hogy ott sem voltak. Bánfi György uram is ír egy válaszuti jobbágyának elhozásáról, de sokkal külömben vagyon az dolog, hat vagy hét esztendeje legfeljebb, hogy innét az jószágból elbujdosott volt, emitt-amott lakván szélyel úgy talált volt oda be megházasodni, ki noha kezesség alatt vagyon megjövetelire, mindazonáltal Bánfi György uram Ngodnak asztalnokja lévén, nem bántottam, s nem is bántom az Ngod jó akaratjáig ; bizony dolog, hogy ha az regalis ezután csak egy hétig nem érkezett volna is, Gyulafi uram komám keze alól ugyan felest kérettem volna fel, azoknak penig jobb része mind akasztófára és nyársban valók, nyilván való latrok, tolvajok, kiknek megbüntetésekről sokszor requiráltam ő kegmét, nem tudván még akkor, hogy ide való jobbágyok voltanak, kik nem régen is mentenek volt el innét, így immár az hálóra fogom őket hajtani. Ezeket Ngodnak azért adom tempestive értésére, hogy ha valaki Ngodat az ilyen dologról requirálná és másképpen informálná, helyt ne adjon Ngod neki, mert én is meg tudom azt gondolni, mint akármelyik, Ngod mire köteles az országnak, az én tisztem is úgy kivánja, az ellen szántszándékkal bizony nem igyekezem cselekedni, nem is keresem ebben az magam hasznát : azféle elszökött rossz oláhok közül sokak jobbágyságra sem adták magokat, hanem együtt is, másutt is lappanganak, csavarognak elébb-elébb menvén, azért is találhatják nehezen fel őket ; erről is Ngodat most több írásommal nem terhelem, tudván, ha Ngod requiráltatnék felőle, illendő választ fog nekik adni. Fekete György az mely öreg embert, dési örökös jámbor embert ide hozott volt fogságban, kiről ennek előtte is irtam vala Ngodnak, én nem tudom, miért tartjuk itt, annyira való vétkét nem ismerhetém : Fekete Györgytől is nem mondom szintén okosságnak, hogy olyan dologért ide hozta, hiszem ha zászlója alatt valamit vétett, magának is az lett volna becsületire, hogy ha ott láttatott volna törvényt reá az többinek is példájára, s ha az törvény megterhelte volna, úgy kellett volna büntetni, ha magárúl el nem tudta volna vetni ; ha Ngod kglmes jó akaratja, bocsáttatná el Ngod, Fekete György uram is igen hirtelen ember, ő is gyakorta inconsiderate cselekszik, ezféle egy vén embert kicsiny dologért majd illetlen ennyi rabsággal terhelni, ezféle dolog keglmes Uram gyakorta megesik még az igen nagy vigyázások alatt is : én bizony szánom szegényt, látván öreg emberségét, én táplálom is étellel az mint lehet, maga is iratott Ngodnak egy supplicatiót, ebből megérti Ngod állapotját. Datum ex Kővár, 11. Maji anno 1636.

P. S. Ugy értem, hogy az öreg urfiat is Ngod kibocsátotta Rákóczy Pál uram temetségére, ki igen illendő dolog mind az atyafiui szeretetre s mind az Ngod fejedelmi méltóságos állapotjára nézve, ez alatt az külső dolgokban való látás-hallás sem ártalmas ; ha az octava alatt lett volna, másképpen járna az elmém sok okokra nézve, tudom, Ngod oly embereket

rendelt melléje, az kik mind vigyázni s mind gondot viselni tudnak reá, mely igen megis kivántatik. Az cancellarista deákok is, kik Kapnikbányára inventalni expediáltattanak, ide érkezének, onnét csak engem tudnak busítani mindenről. Az mint az deákok mondák, Lisibon uram kötelességét Ngod felszabadította, egy praefectussal ugyan meg is éri Ngod ott az proventushoz képest.

V. 1636. julius 12.

Az nyavalyás Horváth Márton ide jövén hozzám jelenté, hogy Ngodhoz be akar menni, ez alkalmatossággal még is akarék Ngodnak mint kglmes uramnak röviden irni. Istennek hála, most itt ez tájon csendességben vagyunk. Az aratást is immár minden órában elkezdik. Ma ötöd napja, hogy Monachi Mihály uramat innét elbocsátottam, hiteles öreg embereket adván melléje, magam is az mint tudtam, igen eleiben adtam ő kegmének, mint beszéljen az urakkal, azt reménylem, hogy ma vagy holnap ide fog érkezni, ha oda valami késedelme nem lészen, ő kegme által bövebben irok Ngodnak minden dolgokról. Szeghney Sándort és Melith Pétert úgy értem comissióban voltanak Ecsedben, és az humagiumot császár ö felsége részére praestáltatták Bethlen Péterrel, nem is kételkedem benne, erről is ezután irok többet Ngodnak. Máramarosból Bakó Péter uramtól, az marosszéki uraim kapitánjától még ez elött 4 nappal hozának egy levelet, melyet Ngodnak beküldöttem, miről irjon, megérti Ngod. A lövö és tüzes szerszámokkal mostan érkeztenek be Máramarosban; én az Ngod kegyelmes parancsolatja szerint eleget irtam Balás deák uramnak, úgy hiszem, hogy talán jobban lenne ez dolog ezután. Az ispánnak is eleget adtam érteni csak mai levelemben is, érthet belőle, mint kell az kengyelt nyomni, de ott kegmes uram sokakban vagyon azfelé erkölcs. Munkács felől való leveleket is ma hozának kezemhez és mivel ilyen hirtelen szabadosokat nem hivathattam be, includálván levelemben Horváth Márton uramtól küldöttem meg Ngodnak; minthogy az Ngod birodalmában lakik, jószága is derekason itt vagyon, azért biztam kezére; maga is mutatá Ngodnak kegmes parancsolatját, melyben serio demandálja neki, hogy intra quindenam az minémü jószágot Kövár vidékén bir, producálná arról való igazságát, mert alioquin elfoglaltatja az jószágot Ngod, Kamuthi Miklós uram láposi jobbágyi vivék az parancsolatot neki, ugyanazok beszéllik, hogy az jószágot is Ngod Kamuthi uramnak engedte, hogy az Ngod jussával kiválthassa. Én nem tudom, mint vagyon, mióta itt lakom, én is eleget tudakoztam felőle, de én úgy értem, hogy örökösön birja, nem inscriptióban, sokat búsul nyavalyás rajta, kére azon, hogy Ngodnak én is irnék mellette, ha Ngod kegmes jó akaratja, ne háboríttassa meg Ngod nyavalyást benne, most pedig Ngod kegyelmesen megbocsásson, de azféle dologuak talán nincs is ideje, mivel az itt kinn való vármegyék mind fenn vadnak hadban, ö is az többi között, egy nehány okokra nézve talán nem kellene most az féle dologgal megbántani, omnia tempus habent; sok pénze lehet Kamuthi uramnak, hogy az mit vásárol, nem igen hasznos jószág, bár szintén obti-

neálhatná is, de én bizony azt értem, hogy örökös jószág, sok esztendőktől fogva penig békességesen birá még az elei is, Ngodat alázatosan kérem mint kegyelmes uramat, az mostani állapothoz képest is legyen valami respectusa Ngodnak reá és ne engedje megbántani, hiszen ennekutánna is ha egyéb nem lehet benne, idő leszen hozzá. Quod differtur, non aufertur. Datum ex Kővár 12. Julii 1636.

Egy szelet papiron. P. S. Ma érkezének Patakról is emberim, Fáji István az minémü levelet ír, in specie beküldöttem Ngodnak, bizony én elhittem, hogy vadnak az féle dolgok, mint az circumstantiákból is kitetszik, de az Isten mind markokba szakasztja, én kétség nélkül elhittem.

VI. 1636. julius 16.

Monachi Mihály uram csak ez előtt egy órával érkezék ide, postán lovakért küldvén, mihelyt beérkeznek vele, mindjárt elbocsátom ő kglmét. Az oda való dolgokról Ngod érthet magától. Az máramarosi vice ispánnak is mostan érkezék egy levele, melyben minémü dolgokról irjon, Ngod megérti. Ma harmadnapja, hogy Bethlen Péternek is hozák egy Püpüsön (!) irott levelét, melyet in specie beküldöttem Ngodnak, arra mi választ tettem, azt is in paribus, ha igazat tart, meg fog rajta haragudni. Ezelőtt harmadnegyed nappal küldött leveleimben Ngodat tudósitottam az ide való állapotokról, most sem tudok egyebet írni. Ha mi oly dolog occurral ezután, Ngodat tudósitom felőle. Datum ex Kővár 16. Julii 1636.

VII. 1636. julius 18.

Prnyi Gábriel uram levele érkezék ma ebédtájban, melyet Ngodnak megküldöttem, nekem is császár ő felsége vármegyékre szóló levelének pariáját megküldötte ő Nga, ezen dologról Farkas István uramhoz is mostan vagyon bizonyos emberem, de az Pryni uram küldötte párból elébb megérti Ngod; szép stylussal irott levelek az ő felsége levelei, mind az kit Ngodnak ír s mind az kit az vármegyékre, kiből én vékony elmémmel azt érthetem, hogy ő felségének sem volna kedve az veszekedésre, csak minden ember úgy értene, de ő felségének mégis keményebben kellene magát viselni ez casusban, mert nyilván az ő felsége dipplomája sértődött meg birodalmából, és az kik által azok az hostilitások patráltattanak, ha azokat ő felsége illendő büntetésre nem igéri, nincsen ott semmi satisfactio. Noha Bethlen Péter tagadja, hogy nem ő híréből és akaratjából lett az mi lett, de nem igaz, mert az circumstantiákból igen világosan kitetszik; ha hírével és akaratjából nem cselekedték volna azt az hostilitást, miért fogadta hát meg annak utánna Párdncz Lukácsot köteles szolgálatjára, sok ajándékokat is adván neki, holott tudta azt, hogy az volt előtte az oda ment latroknak, kik császár ő felsége birodalmából contra dipploma suae majestatis azt az hostilitást cselekedték; de ha több nem volna, csak abból is kitetszik, hogy tudva fogadta s tartja az ő felsége dipplomájának megsértőjét, ezt még sem kellene csak abban hagyni, hanem tovább

urgeálni mind császár ő felségénél s mind alatta lévő tisztviselőknél ad satisfactionem azoknak megbüntetésére; megpróbálná csak generalis uram is, hogy kérné kézhez Bethlen Pétertől Párducz Lukácsot és az többit, kitetszenék osztán akkor, ha adná-e ki nem-e? ha ki nem adná, ott is mindjárt magára vonná az terhet, hogy az ő consensusából cselekedte, ezalatt az portáról is bizonyosb assecuratiója jöhet Ngodnak, és ha az oly absolute leszen, kivel Ngod contentus lehet s itt künn az alatt semmi satisfactio az büntetésben nem szolgáltatik, az után Ngodnak mindenben módja lehet; de ha Ngod csak ebben hagyja, nem leszen jó. Az török gyülekezeti is, ha igaz, ki fog nem sokára tetszeni, mire való; tudom, Ngodnak mindenfelé illendő gondja és vigyázása vagyon és valami Ngodnak maga becsületire, fejedelmi méltóságának, birodalmának oltalmazására néz, fel is keresi az mediumokat, kire Isten Ngodat segítse és igazgassa szent lelkének erejével. Huszt felöl semmi bizonyost nem érthetek, mondják, hogy nagy lövések voltanak oda, de mire, még nem értettem, meghalljuk azt is. Datum ex Kővár 18. Julii 1636.

VIII. 1636. julius 20.

Máramarosból hozák ebéd előtt két órával az Balling uram levelét, melyet Ngodnak beküldöttem. Tegnap ismét elsőbben Balás deák uram levelét hozák Huszt alól, az után ismét az vice ispánét, melyben Balázs deák uram breviter tudósít az kastélynak megvételéről, de az vice ispán ugyan historice bő declaratióval ír felőle, mely leveleket Ngodnak beküldöttem in specie, noha tudom, Ngodat onnét az gondviselők bővebben tudósították eddig felőle; mostan, úgy tetszik, jól fogták az dolgot, kihez képest talán az belsők is másképpen fognak állapotjokról gondolkodni, én is tegnap eleget írtam nekiek. Gyulafi uram, úgy tetszik, nem vette tréfára az Ngod parancsolatját, ugyanazon szolgabirák által, kiktől az Ngod parancsolatját oda küldöttem, úgy resolválta magát, hogy az publicus malefactorokat jószágában felcircáltatván megfogdostatja és valakiknek kárt tettenek, károkról elégségesképpen contentáltatja őket, s magokat megbünteti érdemek szerint; bizony dolog, hogy kettőt ugyan jót fogatott már meg bennek; toább mint leszen, meglátjuk azt is, immár aratás végeig nem lehet. De én is mindgyárást az districtusban inquiráltatom, kinek mi kárt tettenek az ő kglme jószágában lakó latrok, pecsét alatt oda küldöm neki; én reám neheztel ő kglme s azt írja, hogy én miattam kell az ő jószágának megpusztulni, én pedig soha életemben csak két pénz érő kárt sem tettem jószágában, csakhogy intettem ő kegmét, sokszor jó akaratból, hogy előtte viselvén mind uri méltóságát s mind főispánságának tisztét, hivataljat, ne patrocináljon jószágában azféle nyilván való latroknak, bizony dolog, hogy ha jószágában mindenütt az latrokat kicirkálja, lehetne egy igen jó falu azokból, de lássa ő kglme, ha az jóért és becsületire való intésemért neheztel reám, az ö kglme jó akaratja; mostan immár K. U., ha Ngodnak jóakaratja, hadd maradjon azonban az dolog, lássuk, mint effectuálja igíretit. Marthon deákkal is ide megérkezének az én szekeremen; nem fog szerencsés

lenni, hogy először is rabot hordoztak rajta. Ngod kglmesen megbocsásson, valamiben Ngodnak vékony eröm szerint szolgálhatok, bizonyítom az igaz Istennel, hogy attól magamat nem kéméllem, de igazán irom Ngodnak, hogy semmi nagyobb terhemre nincs, mint az tömlöcztartóság; elég bajom vagyon az Zólyomi dolgában is, mikor az ifju urunk itt vala, akkor bementeneк volt hozzája az én engedelmemből, azt nem tudom, ki mit szólott s beszéllett, de ezten vasárnap Zólyomi uram maga az magam asztalánál mondá, akkor mondották ö neki, hogy senki az ő szabadulására többet nem segíthetne neki, mint az közel való, maga is ugyan azt hiszi s még mások is, noha én az Ngod akaratjával nem birok, söt magának is azt mondottam, hogy még Ngod is csak eszköz abban, hanem Isten annak derekas authora, kinek az mikor tetszik, akkor lehet szabadulása, én ugyis hiszem penig, bizony szivem szerint is akarnám, ha Ngodnak javára, hasznára s nemzetének igaz szolgálatjára meg lehetne szabadulása, mert tudom nekem is nem kicsiny könnyebbségemre lenne. Asztaltartása felöl való panaszolkodása nem igaz, mert tisztességesen megvagyon, söt valamit magam kaphatok is, mindenből részeltetem, tudja Ngod, minthogy közönséges proverbium is: királynak sincs mindenkor egy iránt; hogy mód nélkül tékozoljanak és ott benn kedvek szerint dőzsöljenek, azt megnem engedhetem, mert Ngodnak is káros volna, magamnak is becstelenségemre, jó sem jöne ki belőle, ezféle dolgokról bár ne informalná Ngodat senki, mert megtudom azt én is gondolni mint akárki, az ő állapotjához képest mint kell reá való gondviselésnek lenni. Immár csak ezt az Marthon deákot ne küldi vala Ngod ide, csak nem tudom is, micsoda házban tartani, ennek is külön praebendát kell immár rendelni, Zólyomi uram közel való atyafiának mondja az feleségét, magam még nem beszéllettem vele, mondják, hogy ártatlanságát állatja igen, ö azt mondja, hogy ő neki másért kell szenvedni, de azt immár Ngod tudhatja, mert büntelen sanyargatni akárkit is illetlen dolog volna. Datum ex Kővár 20. Julii 1636.

(Az eredetiek a gy.-fejérv. kápt. lt.)

Közli: Beke Antal.

A LIPÓCZI KECZEREK.

»Lipóczi és Nekcsei Demeter és Sándor« czímű értekezésemben azon véleményemet nyilvánítottam, hogy Lipóczi I. Péter, I. Demeternek, a királyi étekfogók mesterének fia, s az Aba nemzetségéből származott Sükösdnek unokája a *Lipóczi Keczerek közvetlen őse.* [1])

Azóta lipóczi Keczer Miklós, kir. kamarás úr szivességéből az alább közlött okiratok jutottak kezembe, melyek föntebbi véleményemnek történeti hitelességet kölcsönöznek.

Lipóczi András, sárosi alispán, ugyanis Istvánfi Miklósnak, a nádori méltóság helytartójának, és hirneves történetírónknak 1585-ben előadott keresetében fölszámlálja őseit Lipóczi Keczer Péterig, ki valószínűleg egy azon Lukácsfia Péterrel, ki a Lipócziaknak általam összeállított családfáján [2]) III-mal van jelölve; nem lehetetlen azonban az sem, noha kevésbbé valószínű, hogy Lukács testvére, II. Péter.

De ha ez iránt az alább közlött okiratok kétségben hagynak is, semmiképen se hagynak kétségben arra nézve, hogy *a Lipóczi Keczerek az Aba nemzetség azon ágának ivadéka, mely a magyar történelemben legtovább, a XII. század derekáig nyulik vissza,* minthogy nemcsak Lipócznak és vidékének Sárosban, de azon aba-ujvár-, zaránd- és baranya-megyei birtokoknak, illetve birtokjogoknak tulajdonosai, melyek részben, névszerint már ezen ág 1299. évi osztozásánál s egyebütt előfordulnak. [3])

Reánk pedig úgy maradtak ez okiratok, hogy Keczer Ambrus unokáinak, idősb Keczer András fiainak: Jánosnak és Andrásnak kérésére bekényi gróf Alaghy Menyhért országbíró Vizsolyon, 1629. évi április 16-án kelt levelében meghagyta a jászai konventnek, miszerint a levéltárban őrzött mindazon leve-

[1]) *Századok,* XXIV. 23.

[2]) *Századok,* XXIV, 28.

[3]) *Árpádk. uj Okmt.* X, 329.

leket, melyek a lerombolt Lipóczvárra, továbbá a lipóczi, modrai, kosztoláni és czizitei birtokokra vonatkoznak, felkutassa, lemásolja s a nevezett folyamodóknak kiadja.

A jászai konvent teljesítvén az országbíró rendeletét, hat darab, a Keczer családot és birtokait érdeklő okiratot kutatott föl, másolt le és adott ki, melyek rövid foglalatja, évrendi sorozatba szedve, a következő:

1. A jászai konvent előtt 1478. augusztus 29-én megismerik Zbwgyai István özvegye Margit és fia Ádám, hogy Lipócz várát a hozzá tartozó uradalommal együtt néhai »Zapollyai« István nádor özvegyének, Hedvig herczegnőnek és fiainak: Zapolyai Jánosnak és Györgynek, a Szepesség örökös urainak 1500 magyar arany forinton zálogba adták.

2. Perényi Péter nádor Budán, 1514. deczember 21-én kelt levelében fölhíja a jászai konventet, hogy Gábriel György fiát Jánost és Kassa városát pekléni Ketzer Ambrus ellen megidézze.

Keczer Ambrus megegyezett, ugyanis, 1511-ben Gábriel György kassai polgárral, kinél Kis-Keczer László, Pekléni Keczer Péter és Imre birtokai zálogban valának, hogy birtokleveleiket Budán bizonyos határnapon a nádori itélőmesterek elé terjesztik, hogy ezek ama levelek alapján igazságot tegyenek közöttök.

Gábriel Györgynek időközben történt elhunytával örököseire: János nevű fiára és Kassa városára hárúlván e kötelezettség, a jászai konvent bizonysága mellett ezeket idézték meg 1515. februárius 11. napjára.

3. A jászai konvent előtt 1522. junius 15. pekléni Keczer Ambrus — neje: Katalin, fiai: Ferencz és Gábor és minden atyafia nevében — megismeri, hogy sárosmegyei Turina nevű birtokát Bertóti Szaniszlónak, nejének: Annának és fiainak: György-, Mihály- és Mártonnak 150 forinton elzálogosította.

4. Radványai Keczer Ferencznek a jászai konventnél 1550. május 13-án beadott tiltakozása, melyből megértjük, hogy Kassán lakó Gábriel Jánossal szerződést kötött, melynek értelmében a jászai konvent előtt, a fönti napon mindketten megjelenvén, Gábriel János kiadja a Keczer-féle birtokokra vonatkozó összes okleveleket, Keczer Ferencz pedig fizet neki ezért 250 forintot.

Keczer a mondott helyen és napon meg is kinálta ellenfelét a kialkudott összeggel, de ez sem azt elfogadni, sem a leveleket kiadni nem akarta.

5. A jászai konvent előtt 1573. május 3. megismeri pengisi Farkas Jakab felesége, Ispán Margit, berényi Ispán András és Keczer Katalin leánya, hogy lipóczi Keczer János őt az atyja után maradt ingóságokra nézve kielégítette.

6. Kisasszonyfalvi Isthwánffy Miklós nádori helyettes Sirokán 1585. julius 31-én kelt levelében megkeresi a jászai konventet, minthogy néhai lipóczi Keczer Péterfia, Miklósfia, Sándorfia, Istvánfia, Ambrusfia: lipóczi Keczer András, Sáros vármegye alispánja előadja, hogy első helyen nevezett őse, Keczer Péter összes birtokaira, nevezetesen a sárosmegyei elbontott Lipóczvár, Kőrösvágás, Opina, Pataczko, Turina, Bonita, Peklén, Lipócz, Modra vagyis Modravec, Kosztellán és Czizite, az abaujvármegyei Szurdok, a zarándmegyei Szék-Udvarhely, Maca, Keczer-Kutas, a baranya-megyei Radván, Ujlacka, Bodoló és Behfalva nevű birtokaira vonatkozó leveleit Gabriel György kassai lakosnak biztos megtakarítás végett átadta, ennek utódai pedig: Kotta György, Sóry Pál és Mihály azon leveleket többszörös kérésre sem akarják visszaadni, — ennélfogva meghagyja a nevezett konventnek, hogy őket a királyi kuriába megidézze, mit a konvent teljesít is.

Igy az alább szószerint közlött oklevelek, melyek alapján a Keczerek egyik ágának leszármazását így fűzhetjük tovább:

Sukosd, élt a XII. században.

Demeter, királyi fő-étekfogó, 1212—1243.

I. Péter 1263.

Lukacs, 1282—1311.

Lipóczi Keczer, *III. Péter*.

Miklós.

Sandor, (Sandrinus).

Istvan.

Ambrus, 1511—1522., neje: Katalin.

I. Andras, 1558., sárosi alispán.	*Ferencz*, 1522	*Gabor*, 1522.

Janos, 1626.	*II. András*, 1622.

Említenek ez oklevelek 1514-ben még bizonyos Kis-Keczer Lászlót, pekléni Keczer Pétert és Imrét; 1550-ben radványai Keczer Ferenczet, ki a föntebbi Andrásfia Ferenczczel — úgy lehet — azonos; 1573-ban Keczer Katalint, ki Ispán András felesége, és lipóczi Keczer Jánost, ki a föntebbi Jánossal — úgy tetszik — egy személy.

A Keczer név eredetére is következtethetünk ezen oklevelekből, melyekben az *Kettzer*, *Ketczer*, *Ketzer* és *Keczer* alakban fordúl elő. Hogy azt nem a német Ketzerből (a. m. eretnek) kölcsönözték, alig szenved kétséget. A XIV. században (1375),

midőn e név először előkerűl, [1]) Magyarországon eretnekek nem igen voltak, s ha e név első tulajdonosa csakugyan félhitű, vagy hitetlen volt is, bizonyára óvakodott e lázadó minőségét Nagy-Lajos uralkodása alatt nyilvánossá tenni az által, hogy dictusává választotta — kivált német alakban az ősmagyar Aba-ivadék. Ellenben valószínűnek látszik, hogy a *Ketczer* szó *kétszer*-nek olvasandó és talán onnét eredt, mert a Lipócziak ez ágának két birtoka viselt egy nevet, talán a zarándmegyei Kutas, mely utóbb is Keczer-Kutasnak neveztetik. Lipócz is kettő volt: a vár s egy helység. Hasonló nevek, mint Két-Pályi, Kéthely, Két-Baranyaszéle, Két-Előköz, Két-Pechen nem ritkán fordúlnak elő okleveleinkben. Egyébiránt ez csak tapogatódzás.

El nem mulaszthatom ez alkalommal, hogy a dubnici krónika egy leirási hibájára ne figyelmeztessek, mely ismerősünk, Lipóczi és Nekcsei Demeter tárnokmester örökösének, Miklósfia V. Demeternek vagyis Denknek rovására történt.

A dubnici krónika ugyanis előadja, hogy Nagy-Lajos 1350. évi junius 30-án Aversa alá érkezett, melyet »cum vellet expugnare, Denk, filius Nicolai de N*er*che in tantum extitit verberatus, quod veniens in Hungariam infra breve tempus spiritum exalauit.« [2]) E helyt N*er*cse helyett — semmi kétséget nem szenved — N*ek*cse olvasandó.

Következnek immár az egyébként is érdekes okiratok.

Nos *Franciscus Petheő de Gerse,* praepositus et Conuentus ecclesiae beati Johannis Baptistae de Jaszow, memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis,

quod nos literas spectabilis et magnifici comitis, domini *Melchioris Alaghy de Bekeny* judicis curiae, consiliarii ac cubicularii sacratissimi principis et domini domini *Ferdinandi Secundi* Dei gratia electi romanorum imperatoris semper augusti ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. regis, archiducis Austriae, ducis Burgundiae, marchionis Moraviae, comitis Tyrolis etc., necnon comitatus Zempliniensis comitis, domini et patroni nostri observantissimi requisitorias in curia sua *Visoli*ensi, feria secunda proxima post festum gloriosissimae Resurrectionis domini anno eiusdem Millesimo sexcentesimo vigesimo nono *(1629. április 16.),* clause sub sigillo eiusdem judiciali authentico ab extra in dorso superiori earundem margine impressine communitas et obsignatas ac pro parte generosorum *Johannis* et *Andreae* filiorum egregii quondam *Andreae* senioris, filii egregii olim *Ambrosii Keczer* confectas ac emanatas subscriptioneque proprie manus eiusdem domini judicis curiae corroboratas, nobis amicabiliter sonantes ac directas reuerentia et honore, quibus decuit, recepimus in haec verba:

---

[1]) *Fejér,* D. IX/V. 71. V. 5. *Századok* XXIV, 28, 2.

[2]) *M. Florianus,* Hist. Hung. fontes domest. III, 158.

Amicis suis reuerendis Conventui ecclesiae beati Johannis Baptistae de Jaszow, comes *Melchior Alaghy de Bekeny* (sat. mint föllebb) salutem et amicitiam paratam cum honore.

Expositum est nobis nominibus et in personis generosorum *Johannis* et *Andreae,* filiorum egregii quondam *Andreae* senioris, filii egregii olim *Ambrosii Keczer,* quomodo iidem exponentes paribus universarum literarum seu literalium instrumentorum, puta fassionalium, venditionalium, exemptionalium, inscriptionalium, impignoratoriarum, perennalium, transactionalium, compositionalium, contractuum, quietantionalium, diuisionalium, prohibitoriarum, protestatoriarum, contradictoriarum, revocatoriarum, sententionalium, restatutoriarum, absolutionalium, metalium, reambulatoriarum, recaptivatoriarum, introductoriarum seu statutoriarum ac vestrarum relatoriarum, aliarumque quarumlibet tam causalium, quam priuilegialium factum et negotium diruti castri *Lipoch* nuncupati, necnon totalium et integrarum possessionum eiusdem nominis *Lipoch, Modra, Kosztolan* ac *Czizithe* dictarum omnino in comitatu Sarosiensi adiacentium, literarum tangentium et concernentium in sacrystia seu conseruatorio sine prothocolo istius ecclesiae vestrae more solito repositarum atque locatorum, praesens vero jurium suorum tuitione plurimum indigerent, essentque necessarii,

pro eo amicitiam vestram harum serie hortamur ac nihilominus authoritate nostra judiciaria, qua fungimur requirimus diligenter, quatenus acceptis praesentibus, paria praescriptarum harum ac aliarum quarumuis, tam causalium, quam priuilegialium factum et negotium praerecensitorum bonorum tangentium et concernentium in praescriptis sacrystia seu conseruatorio et prothocolo istius ecclesiae vestrae diligenter requirere, reinuenire facere, requisitarumque ac reinventarum tenorem in transsumpto literarum vestrarum quandocunque, quomodocunque et sub quibusuis uerborum formis fuissent emanatae, memoratis exponentibus, jurium eorundem futuram uberiorem ad cautelam, sub sigillo vestro conuentuali autentico (dolo tamen et fraude quibusuis semotis) modis omnibus extradare debeatis et teneamini, communi svadente iustitia, secus non facturi.

Datum in curia nostra *Visolіensi* feria secunda proxima post festum gloriosissimae Resurrectionis domini, anno eiusdem Millesimo sexcentesimo vigesimo nono. (1629. április 16.) Subscriptio talis est: *Comes Melchior Alaghy de Bekeny,* manu propria.

Nos itaque praeinsertis amicabilibus hortationi, et requisitioni dicti domini judicis curiae, prout tenemur, obedire cupientes, paria praetactarum literarum et literatoriorum instrumentorum in facto praescripti diruti castri *Lipocz,* necnon totalium et integrarum possessionum eiusdem nominis *Lypocz, Modra, Koztolan, Czizithe* dictarum, omnino in comitatu Sarosiensi adiacentium, literarum confectarum et emanatarum in nostra sacrystia seu conseruatorio vel prothocolo istius ecclesiae nostrae beati Johannis Baptistae de Jaszow requirere et reinuenire fecimus, quarum quidem literarum ***unarum*** videlicet tenor talis est:

Magnifico Domino *Nicolao Isthwanffy de Kyssazzonfalwa* locumtenenti officii palatinalis regni Hungariae ac sacratissimi principis ac domini domini *Rudolphi Secundi,* Dei gratia electi romanorum imperatoris semper augusti ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. regis, archiducis Austriae, ducis Burgundiae etc. consiliario, domino ipsorum obseruantissimo Conuentus ecclesiae beati Johannis Baptistae de Jaszow continuum successiui honoris incrementum.

Vestra noverit magnifica dominatio, nos literas eiusdem magnificae dominationis vestrae deliberatorias, ammonitorias et certificatorias nobis amicabiliter sonantes et directas honore quo decuit recepimus in haec verba,

Amicis suis reuerendis Conuentui ecclesiae beati Johannis Baptistae de Jaszow,

Nicolaus *Isthwanffy de Kisazzonfalwa* (sat. mint fönt) salutem et amicitiam paratam cum honore.

Expositum est nobis nomine et in persona egregii *Andreae Kettzer de Lypolcz* vice-comitis comitatus de Sáros, filii *Ambrosii,* filii *Stephani,* filii *Sandrini,* filii *Nicolai,* filii olim *Petri Ketczer* de dicta *Lypoltz,* quomodo his superioribus annis et temporibus, dum videlicet adhuc praefatus quondam *Petrus* auus dicti olim *Stephani Ketczer,* patris antelati quondam *Ambrosii* similiter *Keczer,* patris ipsius exponentis in humanis egisset, idem quondam *Petrus* Cassouiae uniuersas literas et literalia instrumenta sive priuilegia, puta contractuales, donationales, introductoriales, statutoriales, conformationales, expeditoriales, prohibitionales, fassionales, consensuales, metales, diuisionales, concambiales, obligatoriales, adiudicatoriales, sententionales et alias quaslibet causales factum totalium castri dirnti *Lypolcz* ac possessionum *Völresvwagas, Opina, Pataczko, Tharyna, Bonita, Peklén, Lypolcz, Modra uel Modrawecz, Kosztellyan et Czizithe* in de Sáros ac *Zurdok* in Abauywariensi, et *Zekudcarhelly, Macha, Keczerkuthos* in Zarand, *Raduan, Uylaczka, Bodolo et Belyfalu* appellatarum in de Baranya comitatibus existendo sitarum tangentia et concernentia in et ad manus prudentis et circumspecti quondam *Georgii Gabriel* nuncupati, alias inhabitatoris Cassouiensis causa tutioris conseruationis tradidisset et assignasset; eo vero ab hac luce decedente, in egregii olim *Johannis* filii eiusdem *Georgii* filii nobilis quondam *Francisci Kotha* ac quondam dominae *Catharinae* sororis nempe carnalis eiusdem *Georgii Kotha,* alias consorte quondam Georgii *Sory de Szent-Lélek* ex generosa domina olim *Barbara,* filia praefati olim *Georgii Gabriel* consorte sua procreatorum; sed et ipsa quoque domina *Catherina Kotha* viam uniuersae carnis ingrediente, egregiorum *Pauli* et *Michaelis* filiorum suorum ex praenotato quondam *Georgio Soory,* domino ac marito suo susceptorum manus successiue deuenissent, quas et quae iidem *Georgius Kotha* ac *Paulus, Michael Sory* ad creberrimas repetitiones ac requisitiones dicti exponentis eidem hactenus reddere et restituere recusassent, prout recusarent etiam de praesenti easdem et eadem erga sese indebite reseruantes potentia mediante, in praeiudicium et dam-

rum antefati exponentis manifestum; et ad haec idem exponens praelibatos *Georgium Kotha* et *Paulum* et *Michaelem Soory* supermemoratos in curiam regiam praememorati imperatoris domini et regis nostri, nostram videlicet in praesentiam ratione praeuia in causam conuenire et ex parte eorundem a nobis judicium et justiciam habere vellet jure regni requirente. Cum autem huiusmodi causae ex publicis constitutionibus regnicolarum, instar aliarum causarum in curia regia per nos coeteros judices regni ordinarios pro quintodecimo die diei ammonitionis exhinc fiendae discuti soleant et adjudicari: pro eo amicitiam vestram harum serie hortamur atque authoritate nostra judiciaria, qua fungimur, requirimus diligenter, quatenus vestrum mittatis hominem vestro pro testimonio fide dignum, qui erga memoratos *Georgium Kottha* et *Paulum et Michaelem Sory* personaliter accedens, eosdem si personaliter reperiri poterunt ibidem personaliter, alioquin de domibus habitationum siue solitis eorundem residentiis, idem homo vester ammoneat eosdem, dicatque et comittat eisdem verbo nostro, ut ipsi praescriptas literas, privilegia et literalia instrumenta, factum praenarratarum totalium castri diruti *Lypolcz*, ac possessionum *Vöreswagas, Opyna, Pataczko, Thwryna, Bonyta, Peklen, Lypolcz, Modra vel Modrawetz, Kosztellyan et Czizile* in de Sáros, ac *Zerdok* in Abauywariensi, item *Zekwdwarhel, Macza, Keczerkuthos* in Zarand, *Radwan, Uylaczka, Bodolo et Behfalw* appellatarum in de Baranya praedictis comitatibus existendo sitarum tangentia et concernentia eidem exponenti reddere et restituere, alioquin decimo quinto die a die ammonitionis ipsis exhinc fiendae computato, in curia praefati domini imperatoris et regis nostri, coram nobis personaliter vel per procuratores ipsorum legitimos comparere debeant et teneantur rationem supermemoratorum reddituri efficacem, certificantes nihilominus eosdem ibidem, ut sine ipsi termino in praescripto in praedicta curia regia coram nobis compareant, sine non, nos ad partis comparentis instantiam id faciemus in praemissis, quod dictauerit ordo iuris. Et post haec hujusmodi ammonitionis, exhibitionis et certificationis seriem cum ammonitorum et certificatorum nominibus, ut fuerit expediens, terminum ad praescriptum nobis suo modo amicabiliter rescribatis.

Datum in possessione *Syroka*, feria quarta proxima post festum beatae Annae matris Mariae, anno domini Millesimo quingentesimo octuagesimo quinto. *(1585. julius 28/31.)*

Nos itaque primissis hortationi et requisitioni ejusdem vestrae magnificae dominationis in omnibus obedire cupientes, prout tenemur, nostrum hominem, videlicet honorabilem *Georgium Bellensem* praesbiterum, socium nostrum conuentualem ad praemissa fideliter excipienda et peragenda, nostro pro testimonio fide dignum duxeramus destinandum, qui tandem exinde ad nos reversus nobis sub juramento retulit in hunc modum: qualiter ipse die sabbathi post festum beati Aegidii abbatis *(1585. szeptember 4/7.)* ad ciuitatem Cassouiensem in comitatu Abaujwariensi existentem, consequenterque domum seu solitam residentiam annotati

Georgii Kottha in eadem ciuitate habitantis accessisset, ibidemque annotatum *Georgium Kotta* personaliter reperisset, ac eidem praescriptas literas vestrae dominationis magnificae exhibuisset et praesentasset, ac tandem exinde ad oppidum *Geoncz* in praedicto comitatu Abauywariensi existens situm, feria secunda proxima, praescriptam diem immediate sequenti *(1585. szeptember 6/9.)* venissent, ac annotatum *Paulum* quoque *Sory* ibidem in congregatione dominorum nobilium dicti comitatus Abauywariensis celebrata existentem personaliter conuenisset ac eidem quoque modo simili praeinsertas literas magnificentiae vestrae exhibuisset, ac tum dictum *Georgium Kotta,* quam praefatum *Paulum Sory* diligenter admonuisset, dixissetque eisdem et injunxisset verbo vestrae magnificentiae, ut ipsi praescriptas literas, privilegia et literalia instrumenta factum praenarratarum totalium castri diruti ac possessionum *Vöreswagas, Opyna, Pataczko, Thurina, Boryta, Peklén, Lypolcz, Modra* vel *Modrawetz, Kosztelan et Czizithe* in de Sáros, ac *Zurdok* in Abauywariensi, item *Zekwawarhel* (sic), *Macza, Keczerkuthos* in Zarand, *Radwan, Wyluczka, Bodolo et Behfalw* appellatarum in de Barannya praedictis comitatibus existendo habitarum tangentia et concernentia eidem exponenti reddidissent et restituissent, alioquin decimo quinto die exhibitionis et ammonitionis praesentis ipsis exhinc factae computando in curia praefati domini imperatoris et regis nostri coram magnificentia vestra personaliter uel per procuratores ipsorum legitimos comparere debeant et teneantur, rationem sufficientem reddituri efficacem, certificassetque nihilominus eosdem ibidem, ut siue ipsi termino in praescripto in praetacta curia regis coram magnificentia vestra comparent siue non, eadem tamen magnificentia vestra ad partis comparentis instantiam id faciet in praemissis, quod dictauerit ordo iuris. Seriem itaque huiusmodi exhibitionis, ammonitionis et certificationis cum ammonitorum et certificatorum nominibus, ut fuit expedita et executa, terminum ad praescriptum, magnificentiae vestrae suo modo duximus rescribendum.

Datum decimo septimo die dici executionis praetactarum, anno domini Millesimo quingentesimo octuagesimo quinto supra dicto (*1585. szeptember 22/25.)*

Alterarum vero continentia verbalis haec est:

Nos Frater Georgius praepositus et Conuentus ecclesiae beati Johannis Baptistae de Jaszow memoriae commendamus per praesentes significantes quibus expedit universis,

quod egregius *Franciscus Keczer de Radwannya* nostram personaliter veniens in praesentiam, per modum protestationis nobis significare curauit in hunc modum, quod quia his superioribus diebus proxime praeteritis, inter ipsum protestantem ab una, parte vero ex altera circumspectum *Johannem Gabriel de Cassouia* ratione et praetextu certorum quorundam bonorum et iurium possessionariorum dicti *Francisci Keczer* protestantis, ubilibet existendo habitorum, quidam processus causarum et litium ortae

fuissent et excitatae ipsaeque partes praedictae contra alterutram processu juris in sede judiciaria comitatus de Saros egisseut, mutuoque sese traxerunt in causam, tamen per ordinationem et compositionem nonnullorum proborum, egregiorum et nobilium virorum, pacem inter partes praetactas zelantium, ad talem pacis et concordiae deuenissent unionem: quod scilicet praefatus Johannes Gabriel uniuersas literas et literalia instrumenta factum bonorum et jurium possessionariorum ipsius *Francisci Keczer* praedictorum ubilibet et in quibuscunque comitatibus existendo habitorum tangentes et concernentes vigesimo die diei festi beati Georgii martyris proxime praeteriti *(1550. május 13.)* coram nobis exhibere et producere, manibusque ipsius *Francisci Keczer* pure et integre ac sine aliquo defectu restituere et assignare. Ipse etiam *Franciscus Keczer* termino et die infrascripto praefato Johanni *Gabriel* ducentos et quinque *(igy)* florenos sub onere quadringentos florenos deponere et persoluere debuisset et habuisset, tali tamen modo, ut restitutis primum per praetactum *Johannem Gabriel* uniuersis literis et literalibus instrumentis, atque manibus praenarrati *Francisci Keczer* assignatis, dictisque ducentis et quinquaginta *(igy)* per ipsum *Franciscum Keczer* memorato *Johanni Gabriel* persolutis, idem *Johannes Gabriel* durante (beneplacito Dei) vita sua, usque ad obitum suum uniuersorum, nunc et de praesenti prae manibus dicti *Johannis Gabriel* existentium, tenentium, possidentium, ususque et utilitates eorundem percipientium habere plenariam et integram facultatem. Tandem si eidem Johanni Gabriel ex hac vita decedere et praemori contigerit, extunc ipsa bona et jura possessionaria uniuersa in praelibatum *Franciscum Keczer*, suosque haeredes et posteritates universas pure deuolvantur, semotisque uniuersis occasionibus effectiue deriuentur. Unde etiam quaedam literae vicecomitis et judicum nobilium dicti comitatus de Sáros super huiusmodi compositione et ordinatione sub certis conditionibus et articulis, literis in eisdem clarius et expresse declaratis, confectae et emanatae fuissent et extitissent. Facta igitur coram nobis huiusmodi protestatione, memoratus *Franciscus Keczer* termino et die praedicto coram nobis personaliter comparens, manibus suis tenens et ostendens coram nobis certam quandam pecuniarum summam, florenos videlicet ducentos et quinquaginta, seque praescriptae eorum compositioni in praetactis literis vicecomitis et judicum nobilium dicti comitatus de Sáros manifeste expressatae, in omnibus suis punctis et clausulis satisfacere et stare promptum esse et paratum exhibuisset, ammonuissetque praefatum *Johannem Gábriel* ad tollendam pecuniam et ad satisfaciendum eorundem contractum, qui quidem *Johannes Gabriel* nec pecunias levare, sed nec in toto, neque in aliqua sui parte compositioni et ordinationi inter partes ipsas factae satisfacere curasset. Praescriptas itaque literas nostras protestationiales eidem *Francisco Keczer* juris sui uberiorem ad cautelam duximus dandam et concedendam.

Datum feria tertia proxima post dominicam Vocem jucunditatis anno Millesimo quingentesimo quinquagesimo. *(1550. május 13.)*

Tertiarum uero tenor sequitur et est talis:

Spectabili et magnifico domino *Emerico de Peren,* comiti perpetuo comitatus Abanywariensis, regni Hungariae palatino et judici cumanorum, domino ipsorum honorandissimo Frater Paulus praepositus et Conventus monasterii beati Johannis Baptistae de Jaszow continuum honoris incrementum.

Vestra nouerit dominatio magnifica, nos literas eiusdem euocatorias et intimatorias nobis amicabiliter sonantes et directas honore, quo decuit, recepisse in haec verba:

Amicis suis reuerendis Conuentui ecclesiae de Jaszow *Emericus de Peren* (czím mint fönt) amicitiam paratam cum honore.

Dicitur nobis in persona nobilis *Ambrosii Ketczer de Peklén,* qualiter alias, videlicet in anno domini Millesimo quingentesimo undecimo, inter ipsum exponentem ab una, necnon circumspectum *Georgium Gabriel* ciuem ciuitatis Cassouiensis ab alia partibus in quadam compositione et ordinatione vigore aliarum literarum compositionalium et fassionalium superinde confectarum, inter alias ordinationes et compositiones literis in eisdem declaratas hoc quoque conclusum et confirmatum, ut ex quo praefatus quondam *Georgius Gabriel* jura possessionaria nobilium quondam *Ladislai Kys Ketczer* et *Petri* similiter *Ketczer de* praedicta *Peklen* erga ipsum tum pro quibusdam dote et rebus parafernalibus, tum etiam aliis ex causis in certa pecuniarum quantitate esse, quaedam etiam ex eisdem juribus possessionariis eorundem *Ladislai Kys Ketczer,* necnon *Petri* et antedicti olim *Emerici* similiter *Ketczer* a manibus alienis propriis suis expensis reobtinuisse tempore praemissae compositionis asseruisset, ut tam ipse *Georgius Gabriel,* quam etiam antefatus exponens uniuersas literas et quaelibet literalia instrumenta, si quas videlicet et quae pro ipsorum parte supernominata haberent confectas et emanatas, in certo termino, ad quem videlicet idem *Georgius Gabriel* per praedictum exponentem ammonitus et euocatus fiet, hic Budae coram magistris prothonotariis, tunc hic existentibus, producere et exhibere se uerentur, ubi si ipse exponens totales literas, quibus videlicet mediantibus literis dicti *Georgii Gabriel* in facto huiusmodi jurium possessionariorum per ipsum producentem, infringere poterit exhibebet, extunc iidem magistri prothonotarii id et hoc, ad quem videlicet solutio et satisfactio praescriptarum pecuniarum per ipsum quondam *Georgium Gabriel* ad rationem huiusmodi jurium possessionariorum eorundem *Ladislai Kys-Ketczer* et *Petri* similiter *Ketczer,* ut praemittitur, datarum redundari debent, reuidere et decernere ualeant. Casu vero, quo idem *Ambrosius Ketczer* termino in huiusmodi exhibitionem huiusmodi literarum facere non posset, extunc eadem jura possessionaria infra tempus redemptionis eorundem, erga eundem quoque *Georgium Gabriel* ipso pignoris titulo remanerent et relinquerent. Praeterea si ipse quidem *Georgius Gabriel* ex eisdem juribus possessionariis praedictorum quondam *Ladislai Kys Ketczer* nec non *Petri* et *Emerici Ketczer* aliqua jura possessionaria a manibus alienis propriis suis expensis compromisisse in eodem termino coram eisdem magistris prothonotariis comprobaret, idem quondam

Georgius Gabriel, ad numerum huiusmodi expensarum suarum, ad recuperationem eorundem bonorum factorum sola sua in persona coram eisdem magistris prothonotariis sacramentum praestare teneretur, habitaque huiusmodi iuramenti depositione, tandem dictus exponens de eisdem expensis ipsius quondam *Georgii Gabriel,* eidem pecuniaria solutione mediante, satisfacere esset astrictus. Ubi vero idem exponens id facere praetermitteret, extunc huiusmodi jura possessionaria a manibus alienis, ut dicitur, occupata, infra tempus redemptionis eorundem titulo pignoris erga ipsum quondam *Georgium Gabriel* relinquerentur, etiam quaelibet literae et literatoria instrumenta, factum quorumlibet iurium possessionarium eiusdem exponentis et fratrum suorum, ubiuis habitorum, si quas et quae idem quondam *Georgius Gabriel* apud manus suas haberet, ipsi exponenti in ipso termino coram praenotatis magistris prothonotariis in specie reddere et restituere deberet et teneretur, prout haec series et continentia dictarum literarum nostrarum compositionalium et fassionalium clarius declararent et exprimerent. Unde si iuri consonaret et aequitati videretur, extunc ipse iuxta praemissam ordinationem *Johannem* filium dicti quondam *Georgii Gabriel,* tamquam haeredem eiusdem, necnon prudentes et circumspectos judicem et juratos coeterosque dictae ciuitatis Cassouiensis, pro eo, quod jura possessionaria litigiosa praescripta, memorato quondam *Georgio Gabriel* superuiuente erga manus eiusdem habita ad manus praefatorum iudicis, juratorum coeterorumque ciuium dictae ciuitatis Cassouiensis deuenissent, ad praemissa contra se ad tricesimum secundum diem diei euocationis exhinc fiendae, legitime euocare facere vellet jure admittente, eo quod tam praefatus *Johannes* filius quondam *Georgii Gabriel* tamquam haeres eiusdem, quam etiam dicti iudex et jurati coeterique ciues praefatae ciuitatis Cassouiensis, ad quorum manus dicta jura possessionaria deuenisse perhibentur, ex eoque, quod res ad quem pertinet possessorem cum onere soleat transire, ad praemissa euocandi fore uidebantur. Pro eo vestram amicitiam praesentibus requirimus diligenter, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fide dignum, quo praesente *Emericus de Thernye* aut *Georgius* uel *Michael* de *Balpatak,* siu *Petrus* seu *Johannes* de Ovzfalwa aliis absentibus homo noster euocet praefatum *Johannem* filium quondam *Georgii Gabriel,* necnon praescriptos judices et juratos, coeterosque ciues praefatae ciuitatis Cassoviensis contra annotatum *Ambrosium Keczer,* exponentem ad tricesimum secundum diem diei huiusmodi euocationis exhinc fiendae computandum nostram in praesentiam, litis pendentis, si qua foret inter ipsos, non obstantis, insinuantes ibidem eisdem, ut siue ipsi termino in praescripto coram nobis compareant, siue non, nos ad partis comparentis instantiam id faciemus in praemissis, quod juri videbitur expediri. Et post haec huiusmodi evocationis et insinuationis seriem cum nominibus euocatorum, terminum ad praescriptum, ut fuerit expediens, nobis amicabiliter rescribatis.

Datum *Budae,* feria quinta in festo videlicet beati Thomae apostoli, anno domini Millesimo quingentesimo decimo quarto. *(1514. deczember 21.)*

Nos itaque amicabilibus requisitionibus eiusdem vestrae dominationis magnificae obtemperare volentes, una cum praescripto *Johanne de Wszffalwa,* homine vestrae dominationis magnificae, nostrum hominem, videlicet religiosum fratrem Georgium presbiterum socium nostrum conuentualem ad praemissa peragenda duximus transmittendum, qui quidem exinde ad nos reuersi, nobis uniformiter retulerunt eo modo: quomodo ipsi feria quarta proxima ante octauas festi Epiphaniarum domini proxime praeteriti *(1515. januarius 11.)* ad faciem possessionis Peklén vocatae consequenterque portionem possessionariam antelatorum *Johannis Gabrielis* ac judicis et juratorum ciuium Cassouiensium in eadem habitam accessissent, ibique idem homo vestrae dominationis magnificae, homine nostro testimonio praesente, eodem die, in eadem portione ipsorum possessionaria, eosdem *Johannem Gabrielem* et judices ac coeteros juratos ciues ciuitatis Cassouiensis ad tricesimum secundum diem diei huiusmodi evocationis *(1515. februarius 11.)* exhinc fiendae computando, contra antelatum *Ambrosium Ketczer* exponentem, vestrae dominationis magnificae euocasset in praesentiam, litis pendentis, si qua foret inter eos, non obstantis, insinuarunt ibidem eisdem, ut siue ipsi termino praedicto coram vestra dominatione magnifica compareant, siue non, eadem ad partis comparentis instantiam id faciet in praemissis, quod juri uidebitur expediens.

Datum decimo die diei praenotati, anno domini Millesimo quingentesimo quatuordecimo *(így! 1515. januárius 21.)*

Quarta sequitur in haec verba:

Nos Conuentus monasterii beati Johannis Baptistae de Jaszow memoria commendamus per praesentes significantes quibus expedit uniuersis,

quod generosa domina *Margaretha* relicta et *Adamus* filius quondam egregii *Stephani* de *Zbugya* coram nobis personaliter constituti, iidem onera et quaelibet grauamina filiarum eiusdem dominae *Margarethae* ex praefato quondam *Stephano* de *Zbugya* procreatarum, aliorumque quorumlibet fratrum et consanguineorum in et super se assumendo, sponte et libere confessi sunt et retulerunt in hunc modum:

quomodo ipsi pro quibusdam ipsorum et dictarum puellarum necessitatibus ipsos ad praesens summe urgentibus euitandis, totale castrum ipsorum *Lypolcz* vocatum in comitatu *Saros* habitum, simul cum cunctis suis oppidis, possessionibus et villis ubicunque et in quibuscunque comitatibus huius regni habitis et existentibus, aliis etiam quibusuis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, quouis videlicet nominis uocabulo uocitatis, ad idem castrum de jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus illustri dominae *Hedingia* (vagy Hedinga e helyett Heduiga) ducissae spectabilis et magnifici condam *Stephani de Zapollya* comitis et palatini etc. relictae et spectabilibus ac magnificis dominis *Johanni* et *Georgio* de praedicta *Zapollya,* comitibus perpetuis terrae Scepusiensis filiis eiusdem pro mille ac quingentis florenis auri puri hungarici, boni et justi ponderis, plenis ab eisdem leuatis et receptis infra tempus redemptionis pignori

duxissent obligandi, imo obligarunt et inscripserunt et inpignorauerunt coram nobis per eosdem dominam *Hcguigem (így)* ducissam et comitissam (et dominos comites) (!) dictum praescriptum castrum simul cum suis oppidis, possessionibus et uillis, aliisque quibuslibet pertinentiis tenendum possidendum et habendum, donec eisdem de praescriptis mille et quingentis florenis auri satisfactum fuerit quod plenum, assumentes nihilominus praefata domina *Margaretha* et idem filius eiusdem sub oneribus praemissis modo quo supra sese assumptis, memoratos dominam *Heguigem* ducissam et dominos comites infra tempus redemptionis eiusdem castri in pacifico dominio praescripti castri *Lypowcz* et suarum pertinentiarum contra quoslibet juridicos impetitores, causidicos et actores protegere, tueri et conseruare propriis ipsorum laboribus et expensis harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante.

Datum sabbatho proximo post festum beati Bartholomaei apostoli, anno Millesimo quadringentesimo septuagesimo octauo. *(1478. augusztus 29.)*

Quinta hoc modo sunt confecta:

Nos magister *Petrus de Cassouia* praepositus et Conuentus ecclesiae beati Johannis Baptistae de *Jaszow* memoriae commendamus per praesentes significantes quibus expedit universis,

quod egregius *Ambrosius Keczer de Peklén* onera et quaelibet grauamina generosae dominae *Catherinae* consortis ac egregiorum *Francisci* et *Gabrielis* filiorum et aliorum fratrum, proximorum et consanguineorum suorum, quos infrascriptum negotium ad praesens concerneret, aut quoquomodo tangere posset in futurum, super se et cunctos suos haereditates assumens, coram nobis personaliter constitutus sponte et libere confessus est et retulit in hunc modum: quomodo ipse tam pro quibusdam suis atque dictorum consortis et filiorum suorum necessitatibus ipsos aequaliter ad praesens summe urgentibus euitandis, totalem possessionem suam *Thwryna* vocatam in comitatu de Sáros existentem, simul cum cunctis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, terris utputa arabilibus cultis et incultis, virgultis, agris, pratis, pascuis, foenetis, syluis, nemoribus, montibus, promonthoriis, aquis, fluuiis, piscinis, molendinis et eorundem locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum suarum integritatibus, quouis nominis uocabulo vocitatis de jure et ab antiquo ad dictam totalem possessionem suam *Thwryna* spectantibus et pertinere debentibus egregio *Stanislao de Berthold* ac generosae dominae *Annae* consorti suae et nobilibus *Georgio, Michaeli* et *Martino* filiis eiusdem, ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis in et pro centum et quinquaginta florenis, paratis et numeratis pecuniis per ipsum, ut dixit, ab eísdem plene levatis et perceptis titulo pignoris duxisset obligandam et inpignorandam, imo obligauit et impignorauit coram nobis, et nihilominus idem *Ambrosius Ketczer* in sua et quorum supra nominibus et in personis assumendo eundem *Ladislaum Bertholty* et dictos uxorem et filios eiusdem in pacifico dominio dictae totalis possessionis *Thwryna* et eiusdem universarum et quarumlibet utili-

tatum infra tempus redemptionis contra quoslibet legitimos impetitores, causidicos et actores propriis suis laboribus et expensis tueri, protegere et defensare harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante.

Datum die dominico in festo sanctae et indiuiduae Trinitatis, anno domini Millesimo quingentesimo vigesimo secundo. *(1522. junius 15.)*

Sextarum ordo is est:

Nos Conuentus ecclesiae beati Johannis Baptistae de *Jaszow* memoriae commendamus per praesentes significantes quibus expedit uniuersis,

quod generosa domina *Margaretha Ispan*, consors *Jacobi Farkos de Pengis*, filia videlicet nobilis quondam *Andreae Ispan de Beryn* et nobili quondam domina *Catherina Ketezer*, consorte sua procreata, coram nobis personaliter constituta sponte et libere est confessa et retulit in hunc modum:

quod quia sibi egregius *Johannes Ketezer de Lypolcz* de et super uniuersis rebus mobilibus, aureis videlicet et argenteis pecuniis et cunctis domus clenodiis cuiuscunque materiei existentibus, et quocunque nominis vocabulo vocitatis, quae praefati quondam *Andreae Ispán* patris eiusdem fatentis praefuissent, iuxta ueram, rectam et conscientiosam limitationem certorum proborum virorum et arbitratorum plenariam perfectam et omnimodam cum restitutione praetactarum rerum uniuersarum et mobilium bonorum impendisset satisfactionem, eandemque dominam supranominatam contentatam reddidisset. Unde annominata domina *Margaretha Ispán*, accepta huiusmodi satisfactione praetactarum rerum mobilium sufficienter et ad plenum contenta, annotatum *Johannem Ketezer* ipsiusque haeredes et posteritates uniuersas super praemissis omnibus liberum, quietum et expeditum reddidisset, relinquisset et comisisset, imo reddidit, reliquit et comisit coram nobis harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante.

Datum die dominica Exaudi, anno domini Millesimo quingentesimo septuagesimo tertio. *(1573. május 3.)*

Unde nos paria praescriptarum literarum, per nos modo praemisso requisitarum et reinventarum in transumpto literarum nostrarum praefatis dominis exponentibus, iurium eorundem futura pro cautela necessariarum sub sigillo istius Conuentus nostri authentico, ad praescriptam literatoriam requisitionem antelati domini judicis curiae dolo et fraude quibusuis semotis, modis omnibus danda duximus et concedenda, communis id ipsius dictante juris et justitiae aequitate.

Datum feria sexta proxima post festum sancti Marci euangelistae, anno domini Millesimo sexçentesimo vicesimo nono. *(1629. április 27.)*

(A papirra írt, ép pecséttel biró eredeti méltóságos Lipóczi Keczer Miklós, cs. és kir. kamarás úr birtokában.)

Közli: Pór Antal.

EMLÉKEK BARSVÁRMEGYE HAJDANÁBÓL.

(1439—1711.)

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

Néhai széplaki Botka Tivadar, hazánk jeles tudósa halála után e sorok írója részesült azon kitűntetésben, hogy letéteményese legyen a nagytudományú férfiú irodalmi hagyatékának. Ösmeretes volt a szakemberek előtt a megboldogúlt nagy tudós fáradhatatlan munkássága, melynek eredménye számos, érdekesebbnél érdekesebb történelmi közlemény vala, de köztudomású volt tudományos foglalkozásának iránya is, melyet az utóbbi években követett volt s mely e nagy tudóst, Barsvármegyének e hű fiát szülőföldje monografiájának megirására buzdította vala.

Minthogy évek hosszú során az idevágó adatok gyűjtésével foglalkozott, általános vélemény az volt, hogy Barsmegye monografiája bizonyára sajtó alá elkészülve, ott lesz az iratok között; ebben azonban mindnyájan csalódtunk. A balsors ugyanis úgy akarta, hogy boldogult tudósunk elsőben is egy kötet Barsvármegyére vonatkozó oklevelet, egy kis barsi codexet rendezzen sajtó alá, ezt követte volna maga a mű; ezen kis codex megis jelent volt nyomtatásban, de a szedő gyarló volta miatt hemzsegett a sajtóhibáktól, úgy, hogy majdnem érthetetlenné vált a szövege. Ezen baleset annyira elkedvetleníté szerzőjét, hogy az egész kiadványt, miután minden egyes példánynak czimlapját megsemmisítette volna, oda adta egy szatócsnak ócska papirképen, csak nagyon kevés példánya maradt fenn ezen hiányos műnek; ez valódi csapás volt az akkor már magas kort ért tudósra; kedvencz munkájához többé nem birt a kellő lelki ruganyossággal s tömérdek adatainak halmaza feldolgozatlanúl maradt, bizonyára az ő legnagyobb szivfájdalmára.

Találtatott azonban a hátramaradt irományok között egy kisebb barsmegyei monografiaszerű mű. Hosszabb utánjárás után kitudódott, hogy ennek szerzője Barsi József volt s a mű

az Akadémia részéről megbirálás végett 1861 táján néhai Botka Tivadarnak lett kiadva. Ezen kicsiny munka utóbb szerzője által kibővítve, megjelent volt a »Barsmegyei Hirlap«-ban s habár nem mondható kimerítő monografiai munkának, mégis, mert sok tekintetben igen jónak itéltetett, helyét állja, s így nem válik egyelőre kivánatossá Barsmegye monografiájának ujabb megirása.

Ezen körülmény fenforogván, úgy vélekedtem, hogy ha mostanában nem is egyöntetű műben, mégis más alakban egyetmást azon barsmegyei történelmi adatokból előterjeszthetek a nyájas olvasó elé; ha nem is akad bennök sok országos érdekű történelmi adat, legalább közelebbről illustrálják az efféle kisebb részletek Barsvármegyének sokszor igen zavaros és válságos multját. Az irományok között egy csomag levelezést találtam másolatban, ezt könnyű volt sajtó alá rendeznem, hogy azonban az eredetieket megtekinthessem, személyesen is kutattam Barsvármegye levéltárában s akkor az eddigi gyüjteményt még tetemesen kibővíthettem, mert azt tapasztaltam, hogy boldogult Botkánk korántsem másolta le az összes missilis leveleket, hanem csak azokat válogatta ki, a melyek tartalmukra nézve neki kellettek egyik vagy másik történeti esemény tüzetesebb ismertetéséhez. Ezek lemásolása s rendezése közben még más forrásokból is meríthettem s így az anyag mindinkább felszaporodott. Elhatároztam tehát ezen levelezést, melynek legnagyobb része hivatalos levelekből áll, valamint egynehány más jellegű, de azon korszakból való és azt illustráló iratot chronologice összeállítani s azokat imitt-amott némi magyarázattal ellátva közrebocsájtani. Nem akarván okmánytárt kiadni, természetesen fölötte hiányos maradt gyüjteményem, a mennyiben a régi időkből levelezések s egyéb iratok az okleveleken kivül fenn nem maradtak; a XV-ik századból egyedül két levél volt rendelkezésemre, a XVI-ik századból is csak kevés, ellenben a XVII-ik századbeli levelekben már bővelkedünk s ezekre nézve csak azt sajnálhatom, hogy ezuttal az összes ezen korból fenmaradt kezem ügyére levő s több-kevesebb érdekkel biró leveleket ezen közleménybe többé be nem illeszhetem, mert nagyon késleltetné a jelen gyüjtemény megjelenését, valamint hogy a felvidéki levéltárakban lappangó levelezéseket eddig még csak kevés figyelemre méltathattam, mert azokat lehetőleg mind összeszedve s chronologikus sorrendben a jelen gyüjteménybe beillesztve, bizonyára nagyban hozzájárulnak vala a XVII-ik századbeli Barsvármegyének élethű képirásához. A fent jelzett mulasztást talán egy későbbi közleményben fogom helyrehozhatni.

Geografiai fekvése is okozta részben, hogy fölötte nehéz időket élt át Barsvármegye; eltekintve a tatárjárástól, mely

országos csapás volt, jelesen a hussiták idejében, a kiknek romboló kezei alatt hires hiteles helye, Szent-Benedek klastroma, vára elpusztult, s csak utóbb Mátyás király alatt épülhetett fel ujra; de a legsulyosabb korszak, már csak azért is, mert tartós volt, a török hódoltság ideje volt, főképpen Esztergom s utóbb Érsek-Ujvár elfoglalása után. De, más tekintetben ugyan, nem kevésbbé nehéz helyzetet teremtettek a Bocskay, Bethlen Gábor, Rákóczi György fejedelmek hadjáratai is Barsnak, a midőn sokszor két oldalról egyenlő szigorú rendeletek, hasonló fenyegetések azok nem teljesítése esetére ugyan az nap érkeztek a vármegyéhez; a Garam bal partjáról az erdélyi fejedelem seregei győzedelmesen közelgetvén, csatlakozásra, felkelésre szólítják fel a vármegyét, ugyanakkor érkezik a nádor kemény parancsa s a koronás királyhoz hűségben maradásra, generalis insurrectira (általános felkelésre) inti, ellenkező esetben az országos törvényekben megszabott szigorú büntetésekkel fenyegeti a kétségbeesett lakosságot, mely parancsoknak, fenyegetéseknek nem kis nyomatékáúl szolgált a Vágvonalról közelgető német hadsereg; ily kétségbeejtő viszonyok közt, a midőn az egész felelősség súlya az alispánra nehezedett, minthogy Barsvármegye ezen korszakbeli főispánjai jobbára másfelé lévén elfoglalva, a vármegyétől távol tartózkodtak, elképzelhető, hogy nem mindennapi élelmesség, tapintat, hogy ne mondjuk diplomacziai furfang kellett ahoz, hogy a két ellenkező irányból egyaránt fenyegető veszélyt elháríthassák; nem is lehet csodálkozni a főbb megyei hivatalok iránt való idegenkedés fölött, a melynek nyoma az azon időből fennmaradt megyei jegyzőkönyvekben bőven fellelhető. Főleg a Lipthay Imre barsi alispánsága alatt beérkezett levelekből olvasható ki ezen dilemmás helyzet, melyből mindazonáltal a jeles férfi még is ki tudott bontakozni, minden káros következmény nélkül.

A török hódoltság idejére nem csekély világot vetnek úgy a járásonként tartott inquisitiók jegyzőkönyve, mely elibénk tárja úgy szólván az összes korbeli (török hűbéres földes urak) névjegyzékét, valamint a sajátságos rablevelek.

A limitatio elősorolja az azon korbeli összes barsvármegyei birtokos nemességet, melyhezképest a hadiadó elég mérsékeltnek volna mondható, ha nem tekintjük az akkori pénzviszonyokat, de figyelembe veendő a pénznek akkor legalább is 10-szer 15-ször magasabb értéke a mainál, s hogy fölötte nagy volt a pénzhiány.

Legsúlyosabb helyzete, mint feljebb említém, akkor volt Barsvármegyének a török hódoltság idejében, midőn Esztergom, Érsekujvár, utóbb meg már Verebély is, sőt rövid időre Léva is török kézre került; ezen időben a magistratus alig mert már magában a megyében közgyűlést tartani, ha csak nem a biz-

tosabb oszlányi járásban, de gyakran még a szomszéd Nyitra és Trencsén megyékben is gyüléseztek »ex metu turcarum«, ahogy akkor szokták mondani. Mindazonáltal meglepő, hogy Kis-Tapolcsány és Hrussó várakat, bár mai fekvésük szerint itélve egyik sem lehetett fölötte erős, sohasem bántották a törökök, a hozzájuk tartozó falvak azon részét, a mely a nyilt Zsitva völgyből könnyen elérhető volt, behódoltatták ugyan, de a hegyek s nagy erdők közé sohasem mentek seregestül, az említett két várat soha sem ostromolták s az ott elterjedő rengeteg erdők az egész alsó vidék lakosságának legbiztosabb menedékhelyül szolgáltak

A »bújó likak«-ra nézve is felvilágosít bennünket ama inquisitio; azon számos földalatti üreg, folyosó, pincze, sőt lakhatóvá tett barlang, a mely úgy szólván az egész felvidék minden falujában még ma is legalább nyomaiban fellelhető, tisztán a török előli menedéknek készülhetett; de hogy sokszor czélt nem értek az oda való meneküléssel a szegény lakosok, fájdalom, azt is látjuk, hogy a menekülők tömegesen oda vesztek ezen búvó likakban, lehet, hogy a fojtó levegő, a túltömöttség is okozta, de talán nem egyszer a felfelfedezett nyilásban a török kéz által rakott tüzeknek füstje is. Sok helyt mesés népregék füződnek ezen földalatti folyosókhoz és létezésük egész a tatárjárás idejéig nyulik vissza; lehet, akkor is léteztek ilyen menedékhelyek, de általános használatba nyilván csak a hosszú törökhódoltsági korszakban jöttek, a midőn a beálló béke daczára is török szokás volt, gyors lovas portyázásokat a hódolatlan határos vidékekre rögtönözni, ott mentűl több zsákmányra szert tenni, falvakat felpörkölni s a terrorismus terjesztése által a lakosságot az önkéntes meghódolásra birni; a mi, ha nem is helyezte a földmivelő népet valami fölötte boldog állapotba, daczára a sokféle tehernek és adónak, kedvezőbb helyzet volt a folytonos bizonytalan állapotnál, ama rettegésnél, mely a földnépét mindannyiszor elfogta, ha »török hír« terjedt, vagy valamelyik várban vagy kastélyban a török veszedelmet jelző ágyúk vagy taraczkok megszólaltak, a mi akkor igen fontos közbiztonsági intézkedés volt.

Ezen irott emlékek közzétételével igaz, hogy csak nagyon hiányosan világítjuk meg a régen mult idők bonyolúlt viszonyait, válságteljes viharait, de némi betekintésre talán mégis nyujtunk alkalmat. Megismerkedhetik e jelen mívelt korszak szülöttje az elődök nehéz küzdelmeivel, párhuzamot huzhat a mai, nyugodtan iróasztala mellett dolgozó vármegyei tisztviselő hivatalbeli elődjeinek sokszor fölötte sulyos viszonyaival, a midőn toll helyett kardot kelle forgatniok, sereget szervezniök, adót behajtaniok, élelmezésről gondoskodniok, még pedig serényen, mert

nem a fegyelmi eljárás, vagy hivatalok felfüggesztése fenyegette a hanyag tisztviselőket, hanem »poena amissionis capitis et omnium bonorum!« Ezen büntetés a nemes vármegye minden egyes tagját is érhette, ha kötelességét nem teljesíti vala, pedig a nehéz viszonyok ugyancsak sulyos terheket róttak a törvényhatóság tagjaira! Mai napság a békés admistratiót tárgyazó üléseket is gyakran terhesnek tekintik. Egyik-másik jelesebb férfival is megismerkedhetünk e levelek nyomán, kimagasló alakja, elismerésben részesített tehetsége vonzalmat gerjeszt bennünk iránta s talán a tudásvágyat felébreszti az olvasóban bővebb, részletesebb ismertetések iránt; s ha ezen czélt sikerült elérnem igénytelen közleményeimmel, bőven meg vagyok jutalmazva.

A mi a lemásolást illeti *) ismervén azon, ma már a tudományos Akadémia részéről megállapított elveket, törekedtem azokat a mennyire lehetett követni, meghagyván t. i. az eltérő helyesirást ott, a hol az a mai kiejtéstől különböző kiejtést fejez ki, különben pedig a mai helyesirást alkalmazván; ezen eljárás mindazonáltal csak a XVII-ik század kezdetétől fogva származó levekre alkalmaztatott, az azon korszaknál régiebbeknél betüszerinti hű másolásra törekedtem, már csak azért is, mivel a sokszor nagyon eltérő helyesirásnál gyakran lehetetlen lőn megkülönböztetni, valjon irásbeli, vagy kiejtési variánssal van dolgunk, s így igen könnyen a legjobb akarat mellett a hamisítás hibájába eshettem volna. Ezenkivül a felvidék különbféle kiejtésére is kellett figyelemmel lennem, s nem mellőzhettem p. o. sem a garamvidéki palóczos, de azért magyaros dialectus ismertető jeleit, sem pedig a felsőbb vidéknek, ha nem is szép, de eredeti és erősen jellemző sajátságait.

Ezen nehéségeken kivül az egyöntetű helyesirás keresztülvitelére nézve a legnagyobb akadály az volt, hogy a jelen gyüjtemény egy része régibb másolatok után készült, melyeknél a fent jelzett elvek még nem vétettek volt figyelembe; ezeken változtatni egyáltalában lehetetlen volt, mert az eredetiekkel nem rendelkezhettem.

I.

Nobilis amice nobis dilecte. Quot similem possessionem dare non possumus, mors domini Alberti Regis fecit, sed nec dare volo; in modernis bellis pro utraque possessione sufficiunt per me dati octo centum floreni et propter moderna bella plus ex pecuniis

*) 1540 után csak ritka kivételes esetben tartja meg folyóiratunk az eredeti levél helyesirását. Tekintve a III. és IV. sz. alatti leveleknek nyelvtörténeti tekintetben fontosságát, ezeket az eredeti helyesirás szerint adjuk.

vobis non dabo, nec Keér et Chank modo vobis remittam, necessarii sunt mihi milites; vobis facilius erit vestras possessiones Keer et Chank in minori summa tunc redimere, tamen videndo vestra donatitia jura a fassionibus recessi. Sitis in pace. Ex Leva feria 4-ta post Nicolai Anno Domini 1439.

Petrus de Leva,
Comes Barsiensis.

Külczím: Nobili Georgio de Simony familiari et amico nobis grato.

II.

Nobiles amici nobis dilecti. Quaerimonia vestra, quod aliam possessionem in locum Keér, sicut pater noster vobis promiserat, non dem, locum non habet in moderno desolato statu bonorum, deponatis datas pecunias, reddam vobis vestras possessiones Keer et Chank, non est opus protestationis, aliam possessionem non dabo et sine non redditis octo centum florenis nec Keer remittam. Ex Leua feria 3-a post Petri Pauli Anno Domini 1453.

Ladislaus de Leva,
Comes Barsiensis.

Külczím: Nobilibus Georgio et Ladislao de Simony nobis gratis.

Jegyzet. A fentebbi két eredeti levél mindegyike mintegy 10 centimeter széles és 20 centimeter hosszú papirhártyára van irva s a Simonyi és Varsányi Simonyi család levéltárában őriztetik. Több szempontból nevezetes ereklye. A levelek tárgyát képező birtokok Csank és Kér ma is léteznek Léva közelében s már a XIII-dik században a Simonyi, akkor még csak Varsányi előnevet használó család ősi birtokai közé tartoztak, söt némely tudós indokolt meggyőződése szerint azon területek közé, melyeket ezen, a Kachuk *(így)* nemzetségből származott család a honfoglalás alkalmával fegyveres kézzel szerzett volt. A hajdan hires Lévai család mindinkább elhatalmasodván, nem türte várának közeliben az idegen birtokot, a Varsányi és Simonyiak pedig már elszaporodván s ennélfogva vagyonilag is megfogyván nem birták ki az egyenetlen harczot, ösmeretes hosszú pör keletkezett ezen ügyből, végre is »a lévai farkas elnyelte ezen prédát is« (néhai Botka F. szavai). Nem merjük állítani, hogy ezen két levél, bármennyire is biztos azok eredeti volta, sajátkezüleg lett légyen irva, bár mellette szólt a fölötte barbár latin nyelvnek magyaros szófüzése. Nevezetes ember volt ezen Lévai Cheh Péter (neve sokszor Csehnek iratik, nyilván mert sokat járt volt Csehországban s a cseh párt híve volt) Zsigmond király híve, hadvezére, macsói bán, erdélyi vajda, fölovászmester, barsi föispán, a sárkányrend vitéze és igen nagy vagyon ura; mint zászlós úr száz vértes lovast állított.

László az előbbinek fia szintén Barsvármegye föispánja volt, vitéz

ember, de nagy erőszakoskodások elkövetője; jelesen a sághi conventet egy izben megtámadta s teljesen elpusztította, a conventnek valószinüleg túlzott böcslése szerint 16 ezer forint kárt okozván annak; nem valószinütlen, hogy ezen erőszakoskodás indító oka a sághi convent részéről elkövetett birtokháborítás volt, mert Saághon a Saághi, máskép Sárói nemesek voltak birtokosok, a kik közé a Lévai család is tartozott.

Mind a két levél lapidaris stylusa eredeti a maga nemében; szavai ugyan latinúl vannak, de szövege erős magyarságra vall; bizonyára a két főur iródeákjainak müve.

III. *Tanuk vallása 1563-ból a nagy-sárai erdőre vonatkozólag.*

Tanoságok pÿnkesd nap elöt vasárnapon iratak.
Bÿro mate orozÿról,
osvald pál oroszÿról,
osvald István ugyanazon faluról.
philep antal Szódolról, balog ferench jobágya.

Imar ezek ezve . . . egyarant valnak negyen özve. Tugÿok, hogy az fegyvernekjeknek az Saray erdőhoz semmi közek nem volt, azert mÿkor kertek kevetuen, ha atak vettek, ha nem attak, vgyan nem vettek.

Azert az haz, akÿt dobo uram vet pÿnzen, az nem nemes hel volt, hanem parazt hel volt es ado jobagÿ volt. Kossa albert fölsö fegÿevernekj, chÿchÿrÿ peter vgyan azon faluról, ordody chrÿstoph jobagÿ, ezek eket zemel egyaranth *(így)* valnak, ezekÿs vgÿ tanulnak, hogÿ az fegyvernekÿek semmÿt nem bÿrtanak Sarraÿ erdovel, hanem mÿkoron kÿvetek, ha attak vettek, ha peniglen nem attak, annalkul letenek; tovaba az haz, akÿt dobo vram meg vet, azt sem tvgyok hogy nemes hel leth volna, hanem mÿndettek ado jobagÿ volt azt jol tvgÿok.

Bereczk gergel, Zorát mate, Csiget sebesken, tot mÿhalÿ, Szorat gÿorgÿ, Zabo benedek, ezek a farkas ferenchÿne jobagÿ nagÿ Saraÿk *(más gyakorlott írással* »isti jobagiones dominae Chatherinae reiecti sunt.«)

Chapo Istvan turÿ pal Jobagÿa, ezÿs vgÿan azt tanulja, hogÿ az haz, akÿt dobo vram veth, nem nemes hel volt, hanem mÿndettek ado jobagÿ volth.

Stephel gÿorgÿ kÿsvezeleÿ ezÿs tanulÿa, hogÿ tvgÿa, hogÿ a dobo vram jobbagy a makoth es abronchÿot el hordotak az Saraÿ erdorul. Ledechÿ albert, Tamas lörÿncÿ, danit Tamas, Dersenÿ vrban azt kÿvanÿa volt levaÿ gaborÿantol, hogy w nekÿ kulon erdoth szakasztana, levaÿ gaborÿan azt felelte ez ellen: hogy valahol az en jobagÿom feÿze (talán fejszéje?), a tÿedis el mehet, ha penÿglen az en jobagÿm az tÿlalmasban vagnak haznak epuléserth, azt te neked is szabad.

Ezekys ezt vallyak, hogy az haz ado jobagy volt. Ez elmulth eztendoben mynd makyat mynd abronchat horton hordota, mytvlunk penyglen tylva volt.

ev nachaga dobo vram darabantyval oryztete az erdot, es mynekunk affelee sem volt zabad mennok.

Derseny vrban mykor bozvnkodyk vala az jobagyokra, levay gaboryan azt felelte az ellen: halode, mykorom az the hazadbol ketót lepz, ha harmad lepes lypz, hat az en földemre lepz; ha kertedbol ketőt harmat lepz, otys az en földemre lepz; azal byrz, akyt enneked attam, mynd foldyvel, rytyvel az nemesseghez valoval. Eztys valjak ezek a zemelyek, hogy levay gaboryan ideyben sem volt zabad az fegyvernekyeknek az Saray erdoben jarny, sem barmoknak, sem ev magoknak, hanem kevetven mykoron rea bochatak.

Az ledychy albertet es galogochy lazlot az dobo vram darabanty talaltak az elő erdon . . . evketh megh es Levara vetek es harmad napyg tartotak ot őket.

Ezek az farkas ferenchjne jobagy, e kilenchy szemelyek mynd egyarant valnak nagy Sarayak.

A fentebb említett kéztől vannak e következő sorok:

1563 per Nobiles Lazarum Zobonya Iudlium et Ladislaum Lythassy assessorem nostros in Kys Thapolchan feria quinta proxima post festum Pentecostes.

Jegyzet. A Barsvármegyei levéltárból. Curiosumképpen közöljük ezt. Az írás maga igen olvasható, (bizonyára Lythassy László esküdt uram keze), de kevés gyakorlatra vall. A másik gyakorlott írás az akkori vármegyei főjegyzőé lehetett, Boronkay Jánosé.

Vonatkozott pedig ezen tanuvallomás Bessei Farkas Ferenczné Thurzó Katalin (később Majthényi Urielné) gróf Thurzó György nádor apjának Ferencznek (később nyitrai püspök, aztán kamarai elnök s főispán lett s protestans hitre térvén, megházasodott) testvére és Dobó István az egri hős, barsi főispán, mint Léva vára új ura közötti pörre, Száró iránt. A tanuvallomás szövegében említett Lévai Gábor ezen Thurzó Katalin testvérét Annát birta feleségül, Lévay Gábor elhalálozván, özvegye a híres és hirhedt Balassa Menyhérthez ment férjhez s így ez a kiskorú Jánosnak, a Lévay nemzetség utolsó és ifju korában elhalálozott sarjának gyámja lett.

IV. *Hathalmy Pál levele Szelezsényi Gáspár Barsvármegye alispánjához.*

Zolgálathomat ajanlom kg. mynth uramnak és sogoromnak. Istenteol kyvanok az wj estendeoben k. mjnden jot. Erwl akarek kgd jrnom, hogj yt az erdeo haton vagjon batjamnak

Hathalmj Myklosnak valamj jossag, azert vagjon egj pusta falu helnek, kjt mj tilalomban tartottunk, azért ugj minth az Hwllÿak es az rendwejek reÿa jarnak feoldwnkre, azert enj kgelmetek eleot tudomant tessek, hogj enj az barocj feodet tiltom az wjdekj falwktul, hogj reja ne jartassak marhajokat, mert elhajtattom rola ez napsagtul fogwa rola, az mjt rajta kaphatok; megÿnth az fwssj (Fűss) hatara js ig jarnak, kj vagjon eoteot hatar ellen is teolhj (tölhi), setetkwtj, merleki teob efele falwk vannak, kjk reja jartatjak barmokat, erdeokben nagy kart tessnek, kjt meg ert k. Ispannektwl. Azert enj az fwssj erdeot mezeot tiltom Kegelmetek eleot, hogj az wjgiekiek marhajokat era ne hajtsak, mert mjnd marhastwl magatiselhozatom rola enj ezekrwl, protestalok, hogj el swynjenek az myenkről, mert az mj falukba vagjon olj, kj ugjan somsedos hataros vele, kjre az eleot sabat volt marhajok rajta jarnj, most penig az somsed hatarwl is elhajtiak. Kerem azert kg, hogj k. ne hagja az segjenieket, az mjkor kegel. az mjbwl meg zalajtwk. Ostan monda Ispánunk, hogj k. valami flor. 1 denar. 30 ~~ker~~ rajtwnk, nem tuda megmondanj, mire kéri kglmetek, azert izenje meg k., annak is meg kel lennj. Isten tartsa meg k. mjnden jowaival. Ez level keot Wjvarban bodog assony honak 9. napian Anno Domini 1580.

Servitor et Affinis Egregiae Dominationis Vestrae
Hathalmj Pál m. p.

Kivül: Ez levél Adassék az Vÿtezleo Selezenÿ Gaspar Uramnak, Barsvármegie vjce Ispanyanak, nekem Uramnak es sogoromnak.

Jegyzet. Az egész levél Hathalmy Pál sajátkezű irása. Ezen levelet nem annyira tartalma, mint egyéb sajátságai miatt véltük közlendőnek; hű képét adja a XVI-ik századbeli ingadozó helyesirásnak s majdan az érthetetlenségig hiányos szófüzésnek, erre nézve a XVI. század szolgáltatja a legellentétesebb példákat, a mennyiben azon korszakból olyan nyelvkincseket birunk, melyek valódi remekei a magyar syntaxisnak, a magyaros stylusnak s viszont a magyar irástudásnak leggyarlóbb példáit is u. m. a fentebbi, de hát a pártviszályok s háborúk ezen korszakában nem tehetett mindenki szert magasabb kiképeztetésre, még az előkelőbbek, jobb móduak sem mindég. A Hathalmyak, mint ősrégi előkelő nemzetség ivadékai, jobbára fegyverforgató emberek valának, H. Pál is, midőn a fentebbi levelet irá, az érsekujvári végvár vitézlő rendjéhez tartozhatott s onnét igazgatta sok oldalról fenyegetett birtokainak ügyeit; két fivére a törökök elleni korszakban esett el; egyik sógora a vitéz Pogrányi Benedek előbb korponai, utóbb nógrádi várkapitány s egy ideig a Hathalmy árvák gyámja volt, másik sógora a hazai történelmünkből ösmeretes Thúry György, lévai, utóbb palotai, s utoljára kanizsai várkapitány, ahol a törökök elleni harczban életét veszté.

Harmadik sógoráról eddig nem vala tudomásunk, leveléből azonban

látjuk, hogy az Szelezsényi Gáspár Barsmegye alispánja volt, a kihalt Szelezsényi család egyik jeles tagja, ez birta egyik nővérét, minthogy tudjuk, hogy II. Pál felesége Bossányi Borbála volt, Bossányi László leánya.

A Hathalmy család eredetére nézve sziciliai származású volt s I. Károly király alatt nagy birtokokat kapott Magyarországon, birt Veszprém, Györ, Nyitra s a mint a levélből látjuk, Barsmegyében is; egyik tagja György szörényi bán is volt s közülök többen magas hivatalokat viseltek.

V. *Forgách Simon bárónak és főpohárnoknak, a nagynevü vitéz- és hadvezérnek levele Barsvármegyéhez 1581-ből.*

Magnifici, Egregii ac Nobiles Domini, Amici nobis observandissimi. Post salutem et servitii nostri commendationem. Kegyelmeteket erről akarjuk megtalálnunk, hogy az lévai külső palánk úgy annyira elromlott és rothadt, hogy minden nap csak eldőlését várják, tudja penig Kegyelmetek jól, hogy ez elmult esztendőben is noha jó és ép volt az palánk, de azért ugyan nem hagyá az ellenség kisérletlen, hanem megpróbálá, de az Ur Isten megoltalmazá ellenek, mennyivel inkább, ha megértendik, hogy így elrothadt és elromlott, nem hagyják kisértetlen, gondolhatja penig Kegyelmetek, hogy az palánknak ollyan rosz volta titkon nem lehet, kit ha megpróbálnak és valami gonosz szerencse esnék ez külső palánkon (kitől Isten megoltalmazza), az belsőnek is utánna kellene vesznie, ki miatt az vár is nehezen tartathatnék meg, míg ha meg . . . . . . hatnék, ki miatt az egész föld és az bányák mind elvesznének. Mindezeket Kegyelmetek jól meggondolván Kegyelmeteket kérem s Ő Felsége nevével az mi tisztünk szerint hagyjuk is Kegyelmeteknek, hogy Kgk minden portára vessen négy-négy szál karót és az négy szál karóhoz két-két szekér vesszőt, hogy minekelőtte nyakunkban dőljön, építtessük meg; ha penig Kgtek azt gondolná, hogy nagyobb munka lenne ez, hogy sem mint Kgtk a mennyivel tartoznék, Kgtek azt ne nézze és ne pöröljön, Kgket jövendő esztendőben megkiméljük; ha pedig Kgk azt nem mívelné és sietséggel föl nem vetné, Kgk megbocsássa hogy azt kell irnom, de Isten látja, hogy ha Kgtek nem mívelné, hogy nincs mit tennem, hanem hadat kell az Kgtek szegény jobbágyi köziben eresztenem, és úgy erővel reá kényszerítenem. Inkább akarom, hogy Kgtek haragudjék reám, hogysem mint az hely elvesszen és abból az egész föld; könnyebb Kgteket megengesztelnem azután, hogysem mint az egész föld nyomorúságát szemmel néznem. És ezekről Kgtektől választ várunk. Isten éltesse Kgket. Datum Salgó 19. Martii Anno 81 (az az 1581.)

Forgách Simon Ghimessi m. p.

Jegyzet. Ezen levél egészen a nagy vitéz sajátkezü irása. Irója hazánk történelmének kimagasló alakja. Számtalan csatát vivott és számtalanszor megsebesült, vérét ontá hazájáért. Ritka miveltségre és ildomosságra valló mérsékelt szelid hangú levele ezen XVI-ik századbeli hadvezérnek, mely daczára, hogy szigorú rendeletet, söt fenyegetést foglal magában, elejétöl végig humánus és udvarias, még a XIX-ik században is mintáúl szolgálhatna.

VI. *Forgách András levele Barsvármegyéhez ugyanazon ügyben, melyben másodizi unokatestvére Forgách Simon országos fökapitány az elmult esztendöben irt volt a vármegyéhez.*

A szokott latin czím után: Szolgálatomat irom Kgknek mint bizott szomszéd uraimnak és barátimnak. Továbbá Főkapitány Uram ő Nagysága parancsolja vala, hogy megértvén az Kgk gyülésének napját, oda Kgk közé mennék és ez helynek fogyatkozási minémük legyenek, Kgknek eleibe adnám. Azért hogy bizonyos okokért és hirekért magam Kgtek közé nem mehettem, ím Gyepes Ferenczet (*nb.* ez a Herestyéni Gyepes család tagja volt, mely család régen birtokos volt Barsban és több tisztviselöt adott a vármegyének) Kgkhez küldtem és ő tőle minden dolgot meg ért Kgtek; azért kérem Kgket, hogy az mit én szómmal mond, Kgk higyje meg szavát és az Kgk hazájának megmaradásáért jó választ tegyen Kgtek.

Datum Léva 9-die Januarii 1582.

Kgtek atyafia szolgál

Forgácz András Gimessi m. p.

Jegyzet. Ezen Forgách András, a ki a mainap is Ghymesen resideáló Forgách grófok egyenes öse, később tábornok, ekkor úgy látszik, hogy lévai várkapitány volt, azon időkben jelentékeny hivatal.

A levél egészen sajátkezü.

VII. *Bocskai István erdélyi fejedelem levele Barsvármegyéhez.*

Stephanus Bocskay de Kys-Maria Divina miseratione Princeps Transylvaniae, Partium Regni Ungariae Dominus et Siculorum Comes.

Reverendissimi sat. *a szokott czímzés.*

Nilván lehet és pedig ti Kegyelmeteknek több keresztyén atyánkfiaival együtt nemzetségünknek régi szabadságáért miképpen indultattunk fel és minemű szerencsékkel s előmenetelekkel látogatott légyen Isten ez ideig bennünket. Mivel hogy penig az dolog annyira ment Isten akaratjából, hogy hadaink immár Kgtek felé közelgetnek, noha nem kételkedünk, hogy sokan kegtek

is úgy mint igaz magyarok hozzánk és nemzetségünkhez jó akarattal nem volna, mindazonáltal akarók mégis Kgteket levelünk által megtalálni, hogy ha kik tőlünk idegenek volnának, értvén jó akaratunkat az közönséges jóból magokat nem vonogatnák és magok kárt magoknak ne tennének. Kérjük azért fejenkint szeretettel és intjük Kgteket, hogy Kgk úgy mint igaz magyarok illyen jó indulatból ne vonogassa magát, sőt közönségessen az közönséges jóban akarjon . . . . egyet velünk.

Serkenjen fel immár Ktek is és tekéntse nemzetségünknek sok időtűl fogván való sulyos igáját. Vegye eszében Kgtek minden szabadságunknak megromlását és hazánknak naponként való pusztulását, és vesse le nyakárúl az kemény igát, melyben Isten után Ktknek mostan jó módja vagyon, csakhogy Ktek az mi kapitányunkkal Rédey Ferenczczel értsen egyet elhivén Kgtek bizonyossan, hogy valamiből és valamikor kivántatik, mi is minden segítséggel s oltalommal leszünk Kgtknek. Végezetre nemcsak assecurálunk mind papi s mind pedig egyéb rendeket Kegtek közől személye, hiti, jószága, szabadsága és minden marhája felől, sőt annakfölötte minden jó akaratinkat ajánljuk Kgteknek. Ha peniglen Kegk az közönséges jóban velünk egyet nem akar érteni, mi mind Isten, mind pedig az világi emberek előtt ment emberek leszünk, hogy nem mi, hanem Kegtek maga leszen az magok romlásának oka, mert mi általánfogva hogy az alkalmatosságot kezünkből ki nem bocsájtjuk, hanem continuálni akarjuk dolgunkat Istent segítségűl híván. Dones Vestras bene et peculiariter valere desideramus. Datum in Civitate nostra Cassoviensi die 14-a Januarii 1605.

Stephanus Bockay m. p.
Michael Kathay, Cancellarius m. p.

(Barsvármegye 1605-iki protocollumában 116—117 lapon.)

VIII. *Rédey Ferencz Bocskay István fejedelem hadvezérének levele Barsvármegyéhez.*

Szolgálatomat ajánlom Nagyságtoknak és ti Kegyelmeteknek fejenkint mint nemes vármegyének.

Istentől kivánom Nagtoknak és ti Kegknek országában, vármegyében és minden bizonyos lakóheleiben békességes, egészséges sok esztendeig való szerencsés megmaradásit.

Nagkat és ti Kgket egész vármegyét minémű böcsületes levele által találta légyen meg az Tekintetes és Nagos Bocskay István, az ő Nga becsületes leveléből Ngtok és Kgk megérti bőségesen. Az is nyilván vagyon Ngtoknál és ti Kgteknél, az én kegyelmes Uram minemű derék haddal bocsátott légyen engem

erre az földre annakokáért, hogy bizonyosan végére mennék, kicsodák akarnának az keresztyén magyar nemzet ő Nga felindult jó akaratjával egyet érteni és kik nem. Azért az én kegyelmes Uram kegyes és jó akaratbúl való intése mellett az magyar nemzethez Ngtokat és ti Kgteket kérem mint nemes vármegyét, meggondolván szép lakóhelyeit, szép tartományit, azokban való kedves állapotit, mutassa Ngtok és ti kgtek az én kegyelmes Uramhoz való hűségét és adjon bizonyos jó választ. Tartsa meg az Ur Isten ti Ngtokat és Kgteket sok esztendeig békességgel jó egészségben.

Datum ex Civitate Corponensi 26-a Januarii Anno 1605.

Nagtoknak és kgteknek jó akarattal szolgál

Rédey Ferencz m. p.

(Barsvármegye 1605-iki protocolluma 117 és 118-ik lapján.)

Jegyzet. Ezen levél szoros kapcsolatban vagyon az előbbivel, mert a január 14-ikén kelt fejedelmi felszólítást itt nyomban követi hadvezérének nyilatkozata, még pedig már közelről Korponáról.

IX. *Bocskay István fejedelem levele Zmesskál Jaraszlóhoz, Barsvármegye alispánjához.*

Egregio Hiroslao Zmesskal, Vicecomiti Cottus Barsiensis fideli nobis sincere dilecto.

Stephanus Dei gratia Hungariae, Transilvaniaeque Princeps et Siculorum Comes etc.

Egregie fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram. Mivelhogy az pénzre kiválképpen való szükségink vannak, hagyjuk azért kegnek, hogy az mely háromezer forént restantia adópénz kegdnél vagyon, azt minden haladék nélkül ide mi kezünkben szolgáltassa fel kgd; több irásunkat kgd erre ne várja, mert mi Illyésházy urammal immár a felől végeztünk. Secus non facturus. Datum in libera nostra Civitate Cassoviensi die 6-a Aprilis Anno 1606.

Stephanus m. p.

(Barsvármegye 1606-iki protocollumában 135. lapon.)

X. *Bocskay István fejedelem Zmesskál Jaraszlónak, Barsvármegye alispánjának.*

Stephanus Dei Gratia Hungariae, Transylvaniaeque Princeps et Siculorum Comes etc.

Generose fidelis Nobis sincere dilecte. Salutem et gratiam nostram. Nyilván vagyon kgdnél, hogy ez elmult kassai gyűlésben az Urakkal és az nemes országgal együtt elvégeztük, hogy az

dicatorok, exactorok és egyéb privata personák, az kiknek kezekhez az nemes ország proventusi szolgáltattanak, azok ide Kassára az mi kincstartó házunkhoz az restantiákat beszolgáltassák, avagy ahova parancsoljuk oda adják. Mivelhogy penig Turóczvármegyének kgd volt dicatora, hagyjuk és parancsoljuk kgdnek, hogy ez mi levelünk látván, az 1604. esztendőbeli háromezer magyar forint restantia pénzt, mely immár kgdnél in paratis vagyon, minden késedelem és fogyatkozás nélkül adja az mi hívünk Lőkös László kezibe, hogy mindjárt hozhassa ide az mi kincstartó házunkhoz. Secus non facturus, praesentibus pro sui expeditione reservatis. Datum in libera nostra Civitate Cassoviensi die 1-a mensis Junii Anno 1606.

Stephanus m. p.

Kivül: Generoso Hieroslao Zmesskal fideli nobis sincere dilecto.

(Barsvármegye 1606-iki jegyzőkönyvében 135. lapon.)

XI. *Leökös László Bocskay István fejedelem híve és megbízottja Zmesskal Jaroszló barsi alispánnak.*

Szolgálatomat ajánlom kgdnek mint jóakaró uramnak. Isten sok jókkal áldja meg kgdet. Az mi kegyelmes urunk ő fölsége engemet Illyésházy uramhoz és több bizonyos helyekre expediált vala 2-a die Junii, de viszontag postája érkezék ő felségének, ki által azt parancsolta, hogy Illyésházy uram után ne menjek, hanem az több szükséges reám bizott dolgot késedelem nélkül elvégezvén, ő felségéhez megtérjek; de mivelhogy az Úr Istennek ostora betegség talála elő, a miatt az hova kivántatik nem mehetek, ím oda küldöm azért kgdnek az ő felsége parancsolatját és intem kgdet az ő flge auctoritásával, kgd az ő flge parancsolatját megolvasván, az szerint resolválja magát és kgd sem napot sem órát nem várván, jőjjön ide Madacsányra hozzám és hozza meg kgd az háromezer forintot. Jobb és könnyebb leszen kgdnek ide hozni, hogy sem mint Kassára fáradni, mert abban kgd bizonyos legyen, hogy az el nem mulhatik és ha kgd elnegligálja, addig én Kassára nem mehetek, hanem megkönnyebbülvén az nyavalyából és efféle restantiáknak beszolgáltatásának terminusa is eljövén, úgy procedálok, az mint az ország végezése tartja és amint ő flge énnekem megparancsolja, ki ha megtörténik, sem ő felségére sem másra aztán kgd ne vessen. Isten hozza ide kgdet jó egészségben. Datum in Madocsány 16-a die Junii Anno Domini 1606.

Kgdnek mindenkor örömest szolgál

Leőkeös László m. p.

(Barsvármegye 1606-iki jegyzőkönyvében 136. lapon.)

XII. *Illyésházy István a későbbi nádor, ekkor még Bocskay fejedelem híve levele Zmesskál Jaroszlóhoz, Barsvármegye alispánjához.*

Generose Domine et Amice observande. Post salutem et servitii commendationem. Im ő fölsége az vármegyének levelet irt, felette igen nehezli *(így)* ő felsége s mind az tanács Urak, hogy kgd mind ez ideig csak meg sem rótta az vármegyét, nám az több vármegyékben is mindenütt vagyon hajduság, ugyan megrótták az vármegyéket és be is szedték az pénzt, csak kd mulatta és hallgatta el. Árva megye rakva hajduval, azért ugyan megadta mind az két taxát, de kgd mind ez ideig elhallgatta, sőt az mi restantia volt kdnél, azt sem igazítá el kd. Én nem tagadhatom kd előtt, ő felsége meghagyta, hogy kdet alá küldjem Cassára és hogy az kd házára, jószágára öt vagy hat száz hajdut szállítsak, kik mind az ideig ki nem mennének onnan, míg kden mind az rovást, mind restantiát meg nem veszik. Azért úgy gondolkodjék felőle és bizonyos legyen benne, hogy kedet megeszik, ha elejét nem veszi kd és ezeket el nem igazétja. Irja meg azt is kd én nekem, mennyi restantia buza vagyon ott az falukon. Ő felsége hagyta, hogy valami buzát adjak az kd öcsesének vagy atyafia vala *(így)* valami buzát, azért abból deputálok nekie, csak tudjam mennyi vagyon ott; irja meg kd azt is én nekem, mennyit adott Szent-Iványi Uram kezében és mennyi restál ott még kdnél. És kd ezeket hiúságra ne vegye mind ez ideig való leveleimet, mert higyje kd, ő fölségétől parancsolat vagyon erről és másképen is megvesszük kden. Isten tartsa meg kdet. Datum in arce Trenchin 30-a Augusti 1606.

Knek jó akaró barátja

Illyésházy István m. p.

(Barsvármegye 1606-iki protocollumában 307-ik lapon.)

XIII. *Gróf Thurzó György nádor rendelete az adóhátralékok iránt Barsmegyében.*

Magnifici etc. Salute et officii nostri commendatione praemissa.

Dum in publica regni Dieta aliisque conventibus de communi tranquillitate, patriaeque conservatione agitur, conclamatur, ab omnibus esse summe necessarium, omnique ope, auxilio viribusque adlaborandum, ut excusso quovis jugo, pristinam libertatem nonnunquam exulantibus communibus votis redintegrare nitamur. Bona haec intentio et carissimae patriae, conjugum, liberorumque salus et permansio omnibus quidem grata, verum dum ad particularia, connumerationem videlicet portarum et dicaturam *(sic)* venitur, postposito publico proprium commo-

dum plerique sequuntur, numerum colonorum, suamque substantiam, qua cuique Deus benedixit imminuendo et contributionis administrandae terminum licite transgrediendo. Unde ex particulari nonnullorum putativa videlicet tantus defectus publico commodo resultarat, ut caput cum membris languescere ac pro exiguo quod putarant lucro multiplicem injuriam incurrere cogantur. Nonne ad provisionem confiniorum, unde salutem et incolumitatem regni dependere publico articulo recognoscimus contributio ordinata est? Ex vicinis autem regnis et provinciis cum nullum subsidium prout antea subministretur, milites praesidiarios tanta undique premit egestas, ut prae nimia angustia non solutionis stipendii, victu et amictu destituti nudatis praesidiis dilaberentur, nisi sollicitatione et jamjam exsolvendi stipendii spe eos detineremus.

Non sine stupore autem informamur per Dominos administratores perceptoresque proventuum regiorum, quod praetactam contributionem necdum pro primo termino, altero quoque jam imminente esse administratam cum maximo reipublicae detrimento. Quare ... Dom. Vestras amice obtestamur atque auctoritate nostra palatinali, qua fungimur, strictissime eisdem committimus et mandamus, ut habita praeter omnem moram diligenti inquisitione, anne Vice Comitum, Dicatorum vel aliorum quorumvis negligentia, dilatione aut renitentia tanta diminutionis administrandaeque contributionis jactura facta sit, nos quantocius informare et non solum restantiam primi termini, verum etiam pro imminente secundo termino alteram medietatem contributionis exigere atque ocyus manibus eorum, quibus interest, administrare non intermittant. Nam alioquin licet tamquam propria membra neminem laedere intendamus, sed officii nostri ratio et confiniorum necessitas impellant, ut instituta inquisitione in autores tantorum defectuum diminutae nondumque administratae contributionis severius quam putassent animadvertamus, talesque debita poena afficiamus. Secus non facturi. De caetero optamus. Ex thermis nostris Rayecziensibus die 9-a mensis Septembris Anno dni 1610.

Magnificarum etc.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Bars. ltr. Fasc. I. anni 1610. no. 5.)

XIV. *Kolonics Szigfrid levele Barsvármegye közönségéhez.*

Spectabiles etc.

Kgteknek csak azt akarám tudtára adni, az Budai Passának irtam vala az szegénység mellett, mivel az Császár

adóját most szedik az törökök, hogy ne bántaná őket addig, míg Palatinus Uram ő Nga ki nem jön onnan Kassa felől, kire azt irta nekem az Budai Passa, hogy azt ő semmiképen el nem engedheti, hanem minden esztendőben megveszi az török császár adóját az szegénységen és minden háztúl három forintot akar venni, mely Passa levelét Palatinus Uram ő Nagához elküldtem. Azért jó volna, hogy kgtek egész nemes vármegyéűl töröködnék Palatinus Uramnál ő Nagánál, ne engedné meg, mert ha azt megengedjük, minden jószágunk pusztán marad. Lássa azért kegtek mit cselekszik, én kgteknek mindenkor szeretettel szolgálok. Éltesse Isten kegyelmeteket jó egésségben. Datum Uyvary 14-a Septembris 1610.

Earundem Dominationum Vestrarum

amicus et servitor paratissimus
S. a Kolonits, m. p.

(Barsvármegye levéltárában Fasc. I. anni 1610 nro. 2. alatt őrzött eredeti levél után.)

XV. *Ugyanaz ugyanoda.*

Spectabiles, Magnifici, Generosi sat.

Kegket levelünk által erről akaránk megtalálnunk, ez elmult napokban irtunk vala az Budai Passának egy levelet az ő levelére az szeginségnek hódultatása felől, az mint ő kivánta és kénszerítette az szegínséget, hogy mindjárast bemenjenek és szolgáljanak, és minemő dolgok között mostan alkalmatossága találkozván, post scriptában irt választ, melynek pariáját ím oda küldöttük kegteknek. Azért akaránk kgteknek tudtára adnunk, hogy erre semmiképpen nem kellene engednünk, mert a végezés ellen volna, és Isten segítségébűl immár mennyi időtűl fogva tartóztattuk is őket. Ezzel Isten tartsa meg kgteket.

Datum Vyuary (Érsekujvár) die 17. Septembris A° 1610.

Spectabilium, Magnif. etc.

servitor, amicus et vicinus addictissimus
S. a Kolonits, m. p.

Melléklet:

Mi Vezér Hassan Passa sat.

P. S. Az hol penig azt irta Ngod, hogy az szegínséget ne bántanánk se ne erőltetnénk addig, míg ő Fölségétől válasz nem jün, mivelhogy fejek vesztése alatt meghagyta, parancsolta volna nekiek Ngtok, hogy veszteségben (vesztegségben) lennének addig, arra azért nekünk is az feleletünk és választételünk, hogy bátor addig, az míg az mi emberünk alá jün az Fölséges királtúl, várakozást teszünk, s nem bántjuk őket. De az mi kiván-

ságunk ugyan mind most s mind ennek utánna az, hogy az mely faluk ennekelőtte, még az hadaknak előtte is az hatalmas Császárunknak behódultak és szolgáltak, ezután is behódulja-nak. Éltesse Isten jó egésségben Nagdat. Datum Budae 4-a die Septembris secundum vetus Calendarium Anno 1610.

(Eredetije Barsvármegye levéltárában Fasc. I. nro. 4.)

XVI. *Kollonics Szigfrid Barsvármegyéhez.*

Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii etc.

Kegket levelünk által erről kelleték megtalálnunk, az Esztergomi Bég mit irjon az hódult szegénység felől, hogy be-bocsátanánk az Császár adója felől, de mindhogy ennekelőtte Amhat kyhaival, Bekyr Passával és az Császár deákjával el-végeztük volt, hogy az elmult Szt.-György naptúl fogva ne adja-nak jövendő három esztendeig Császár adóját, mi választ irtunk neki, hogy arra nem szabadítjuk, mert el vagyon végezve és ha így erőltetik az szegínséget, meg nem állhatják az dolgot, hanem el köll futniok, mert immár az szegénység is ahoz tartja magát; akartam kegteknek is tudtára adnom, ha lehetne nem kellene ujobban való adót szegényeknek szereztetni. Azért az kgtek opinióját is akartam értenem felőle, mit deliberálna kegtek is, mert az mi legjobb volna, azt kellene cselekedni; ha az Török ugyan arra torkoskodik (!), hogy megvegye rajtok szegényeken, ki tudja, kicsoda szegény emberek vagy beviszik, avagy valamit kezdenek mást. Azért kgtek irjon felőle, mi tetszik kegteknek, ha ugyan ne bocsássuk be az szegénységet, avagy bebocsássuk. Ezt akaránk kgteknek értésére adnunk. Éltesse és tartsa meg Isten kegket sokáig jó egésségben. Datum Vyuary die 13. Octobris Anno 1610.

Spect., Magnif., Gen. etc.

servitor et amicus paratissimus
S. a Kolonits, m. p.

P. S. Nagos Uram. Az Császár adója felől, az hatalmas Török Császárnak Vezére Hassan Zerdar Passátúl Csauzok jöttenek, és kérem Ngdat, ebben az dologban az szegény hódult jobbágyoknak ide jövetelek szükséges, Nagdat szeretettel kérem, hogy megengedje, mivelhogy az kincstartó is itt vagyon, azért egymás között való végezésért, mivel egy esztendőtűl más esz-tendeig az szegény jobbágy az hatalmas Császárnak adójával és megadássával tartozik.

Én Haszan Bégh
mostan Esztergomi heltartó.

(Barsvármegye levéltárában Fasc. I. nro. 38.)

XVII. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott üdvözlés után. Az Uherczei, Kameneczai és Oszláni Barsmegyében lakozó praedikátorok panaszolkodnak minekünk azon, hogy Zaremba János ne.... pap, ki azelőtt Barsi Dekány volt, az ő jövedelmeket elfoglalta volna ő tőlük maga számára. Igy lévén azért az dolog, kgket tisztünk szerint intjük, sőt ugyan hagyjuk is, hogy az megnevezett praedikátoroknak jövedelmeket semmiképpen másnak elfoglalni kgk ne engedje, hanem inkább mindenek ellen megoltalmazza és szokott jövedelmeket magok számára percipiálni megengedje és oltalommal legyen nékik, mert az közönséges igazság azt kivánja. In reliquo Dominationes Vrae bene valeant. Datum Posonii 14. Novembris Anno Domini 1610.

Gen. etc.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

Jegyzet. Ezen időben Barsvármegye túlnyomó része protestans és pedig ágostai evangelicus hiten volt, csak az alsó vidékén voltak evang. református községek.

XVIII. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyéhez.*

Magnifici etc. Amici nobis observandissimi. Salutem et servitiorum nostrorum paratissimam commendationem.

Felette nagy csudánk vagyon ezen minékünk, hogy értvén kgk az ország végezését a végvárak épületéről, mely mellett mi is immár egynehányszor requiráltuk kgket, hogy az Nógrád építésére rendeltetett gratuitus pénzt épen kiszedvén, az ottvaló ő Flge kapitánya Filep Morgantaller Uram keziben szolgáltatná. De nem tudjuk az okát, mi legyen, hogy kgk sem az ország constitutiójának, sem az mi sok requisitiónknak eleget nem akar tenni és az hátramaradott gratuitus pénzt nem szedi ki. Azért még ex superabundanti kgket requiráljuk, sőt tisztünk szerint ugyan serio parancsoljuk kgknek, hogy meggondolván elsőben kgk édes hazájában békeséges megmaradását és az közönséges jót, mely az végvárak épületétől függ, annakutána az országnak erről való constitutióját, immár az sok panasznak vessen véget és nullis omnino bonis exceptis tam ecclesiasticis quam secularibus, az mi hátra vagyon az gratuitus pénzben ott az kgk vármegyéjében (mivelhogy még csak 150 frtot adott kgk), minden késedelem nélkül szedje ki és az megnevezett Nógrádi kapitány kezibe szolgáltassa, hogy az épületnek az miatt ne legyen fogyatkozása. Mert ha kgk ebben egyebet cselekezik, bizonyos legyen kgk abban, hogy Vice Ispán Uramat ide citáltatjuk és ez nagy

negligentiáról törvényt szolgáltatunk, és az mit az törvény hoz, az szerint cselekeszünk. Isten tartsa meg kgket. Datum Posonii 9-a Decembris Anno Domini 1610.

Magnif. etc.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

XIX. *Kolonits Szigfrid levele Mazlyk Albertkez, Barsvármegye alispánjához.*

Generose etc.

Az jó Isten sok javaival, jó szerencsékkel áldja és látogassa kgdet. Értem Uram az kgd Posonban való létét és hogy Palatinus Urunk ő Naga az végbeli kapitányokat is mind fölhivatta ide Posonban. Reménlem és gondolom az több dolgok között, az végházaknak építésére való vármegyék segítsége felől is mostan fog Palatinus Uram ő Nga végezést és intézést tenni, kérem azért szeretettel fölötte igen azon kgdet, hogy kgd is advigiláljon szorgalmatosan az dologra, és ez két rendbeli dolog előkelvén mind egyikből másikból kgd legyen annyi segétséggel, hogy *Léva* az többinél hátrább ez két dolog közül mind egyikből másikból ne hagyassék. Egyéb dolgokból is ha mi olly dologból az kgd segétsége kivántatnék, kgd ne szánja érettünk való fáradtságát, kit ezután is szolgálhassak meg kgdnek. Ezzel az Ur Isten tartsa jó egésségben kgdet. Datum Viennae 21. die Martii Anno 1611.

Generosae ac Egregiae Dominationis Vestrae

amicus paratissimus
S. a Kolonits, m. p.

(Barsvármegye levéltárában lévő eredetiről.)

XX. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntés után. Minthogy immár Isten kegyelméből az tavaszi idő elközelget és az füvellésnek ideje ezentúl szükséges leszen, bizonyos okokból indíttatván, kiváltképpen pedig azért is, hogy az vitézlő nép rend és határ nélkül az végházaktúl messze az füvellés kedviért ki ne oszoljon, mert efféle dologbúl (Isten kitől oltalmazzon) hirtelen hazánkra véletlen dolog is következhetnék, az ő Flge Lévai és Váczi fizetett katonáit rendeltük az kgk vármegyéjére füveltetni, hogy az míg annak illendő ideje leszen, lovaikat ott füveltessék bizonyos helyeken és messze el ne oszoljanak. Annak okáért kgket szeretettel intjük, sőt tisztünk szerint hagyjuk és parancsoljuk is kgknek, hogy az megnevezett ő Flge két végházbeli katonáinak illendő és elég-

séges füvelő helyt mutasson kgk az kgk vármegyéjében, kiből az vármegyének is kára ne legyen és az vitézlő rendnek is panaszolkodásra méltó oka ne lehessen. Mely dolgot el is hittünk hogy ez mi requisitiónkra kgk sine difficultate meg is cselekeszik. Datum Posonii die 30. Martii Anno Domini 1611.

Spect. etc.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

XXI. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyéhez.*

Köszöntés után. Emlékezhötik kgk róla, az elmult esztendőkben király Urunk ő Flge bizonyos főcomissáriusi által az hódult faluk határinak eligazításában az töröknél mennyit munkálódott légyen, de mind ez ideig is az dolog véghez nem mehetett köztük, hanem mintegy csüggőben maradott. Annak okáért akaránk kgknek értésére adnunk, hogy mi Litassy Istvánt és Lipthay Imrét küldöttük el az Dunán innét levő hódult és hódulandó faluknak jó módjával hogy végére menjenek, mely faluk nem szabadultanak volt meg az töröktől megvött végházakkal együtt úgy mint Fülekkel, Zécsénnel, Nógráddal és az több végházakkal is és kiknek kellessék ennek utánna is az töröknek behódulniok, és az Esztergom várának is az töröktől megvételéig mely faluk szolgáltak mind végig be és melyek állottak el az hódulás mellől, hogy annak jó módjával végére menvén számát lajstrom szerint ide mi nekünk behozzák, kit mi is bizonyosan értvén, azon lajstrom szerint az dologrúl ő Flgét tudósíthassuk; kiről intjük kgket, hogyha ez megnevezett személyek az dolognak megtudakozására az kgk vármegyéjében is....... kgk ellent semmiben ne tartson, hanem minden segétséggel legyenek nekiek, kit mind ő Flge s mind mi jó neven vehessünk kgktől. Ezzel tartsa meg Isten jó egésségben kgket. Posonii 8. Aprilis Anno 1611.

Spect. etc.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. II. anni 1611. no. 9.)

XXII. *Gróf Thurzó György nádor Zólyomvármegyéhez.*

Szokott köszöntés után. Minémű bizonyos és kiváltképpen való nagy szükség kénszerítsen bennünket az portás vitézlő népnek erre az földre sietséggel való hivására, ha eddig nem értette is, már értse kgk, hogy az Tiszántúl való istentelen hajduság, ki azt a darab földet teljességgel földrablá, dúlá, pusztítá, Havas-

alföldében bement, s ha lehet Moldvára is megyen, de ily intentummal ment be, hogy onnét megtérvén békével, ez országban is confusiót csinál. Mely dolgot bizonyára kész is véghez vinni, ha tempestive gondunk nem leszen reá és ellene nem állunk. Ez az oka, hogy azt a vitézlő népet alá kelletik hozatnunk. De csudálkozunk rajta, hogy kgk immár is annak intertentióját difficultálni kezdte, holott ha szintén kgk maga szép hazája s nemzete javáért sponte meg nem akarná is tartani, az ország végzése szerint is azokot in omnem fortunae eventum készen kellenék kgknek necessario tartani. Azért kgket intjük és tisztünk szerint de superabundanti hagyjuk s parancsoljuk kgknek, hogy kgk az kgk vármegyéjétől bocsátot vitézlő népének mindjárt haladék nélkül megfizessen, úgy, hogy idevaló jövetelökben az miatt meg ne késlődjenek, mert ha kgk ez dolgot süketségre veszi és az vitézlő népnek késedelmes jövetele miatt ez országban valami zürzavar avagy utolsó veszedelem következik, nem mi, hanem kgk és az kgk szófogadatlansága leszen oka és annakutánna is kgk adjon számot róla. Secus non facturi. Datum in civitate Eperjesiensi 13. Junii Anno 1611.

Dom. Vrarum Spbilium etc.

Comes Georgius Thurzó, m. p.
servitor et amicus benevolus

(Néhai Botka T. úr hagyatékában.)

Közli: Szerémi.

PODOLIN TÖRTÉNETE ÉS OKMÁNYAI.

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

4. Podolin vallás erkölcsi élete.

Városunk temploma Szepesmegye legrégibb és legdiszesebb templomaihoz tartozik. Már 1298-ban tiszta góth stilben felépült és sz. Mária mennybemenetelének szenteltetett. A főhajó oltárain a szabók, lakatosok, ácsok, takácsok és asztalosok jelvényei észrevehetők, jeléül, hogy mestereik »ora et labora« jelszó szerint a munkával az istenfélelmet is tudták egyesíteni és hogy mint másutt a Szepességen, úgy itt is a czéhek az év egyik napján az Ur oltárához áldozatot hoztak. A főhajó keleti oldalához csatlakozik a Kunegunda-kápolna, Boleslaw és Kunegunda házaspárt ábrázoló oltárképpel ily aláirással: »Boleslaus Pudicus Rex Poloniae cum sua conjuge s. Cunegunda, fundatrice Podolini.« Egy a városházán feltalálható 1718-ban nyomtatott és sz. Kunegunda életét tartalmazó könyvben ez irott megjegyzést találjuk: Anno 1716. Capella S. Cunigundae erecta est sub admodum Rdo Dno Parocho Gnesdensi Ioanne Bap. Lojenszky. A főhajó nyugoti oldalán a sz. Anna kápolnával találkozunk. Az Anna-oltárról olvassuk, hogy 1720-dik évi april 15-én helyreállíttatott. A templom régiségeihez tartozik egy kehely a XV-dik századból és a XVII-ik századból egy monstrans ily felirattal: 1699. Bei der Zeit Kirchenvater Grillius ist gemacht in Leutschau bei Andreas Herzogh, in Pudlein 1699. verehrt der ehrwürdige in Gott Geistliche Herr Balthasar Lehotzky zum Gedächtniss.

A harangtorony a templom közelében 1659-dik évi okt. 12-dikén beszenteltetett a ruzsbachi dékán közremüködése mellett, mely ünnepélyes alkalomkor a diszebédre a városi számlák kimutatása szerint 12 frt költetett. De nem egyszerre épült fel a nevezetes torony. A városi számadásokból következő, arra vonatkozó adatokat közölhetünk: 1659-ben a város a harangtorony építéséhez 58 frt adott, 1660. a pléhajtók a harangtorony alatt levő pinczéhez csináltattak, ugyan-

azon évben még készíttettek lakat a pinczéhez 1 frt 27 kr, vasajtók 23 és négy más ajtó a harangtoronyhoz 3 frtért. 1684-ben már kész volt a harangtorony, mert ez évben átvittettek a harangok a nagy, tehát a templomtoronyból a harangtoronyra. melyen következő harangok láthatók: 1. Walzer Ferencztől 1625. és 1883-mat jelző évszámokkal: 2. egy kis halotti harangocska 1649-dik évből, a 3. és negyedik harangon nem beöntve, de éles eszközzel bevágva van az évszám 1272 [1]) e felirattal: »O Rex Glorie veni cum pace.« O dicsőség királya jőjj békességgel.

Az egyház anyakönyvei 1648-ik évvel kezdődnek. A régiebbek elvesztek. A halotti anyakönyvön e feliratot olvassuk: »Ordo et series Mortuorum, qui in Libera Regiaque Civitate Podoliensi Vita defuncti sunt sub cura animarum Adm. Rdi Dn. Laurentii Hortensii Plebani dictae ecclesiae Liberae Regiaeque Civitatis Podoliensis 1648.«

Még a városon kivül is áll egy sz. Annának szentelt és búcsúval összekötött templom a temető helyen. Közel hozzá egy kápolna emelkedik egy forrás felett, melyről mondják, hogy vize szembetegségben csodatevő. A forrás rögtön karvastagságú vizsugárban bugyogott ki ott, hol, mint a nép beszéli, Hoributh zsivány lefejeztetett és feje lehullott. [2])

1407-ben boldog György vértanu ünnepének 4-dik vasárnapja előtt a szepesi káptalanban folytonos tárgyalások folytak. Jelen voltak az érdekeltek: Miklós, János fia de Bethlenfalva egy és Pál Egide fia, Mátyás, Pál fia, és egy másik Mátyás Péter fia szintén de Bethlemfalva, a másik részről. Részt vettek a tárgyalásban a tynsensi (!) püspök Vladiszlaw egyszersmind kormányzója a szepesi apátságnak és Jakab a szepesi szászok grófja. A tárgyalás eredménye volt, hogy Kromko vagy Kromlow birtok negyed része a podolini egyház birtokába átengedtetett, mely birtok használatába Lukács podolini lelkész mindjárt bevezettetett. Ezen egyezmény helyben hagyatott, illetőleg megujíttatott a szepesi káptalanban 1560., István 1578., Zsigmond lengyel királyok által 1590-dik évben. [3])

A podolini lelkész jövedelmének második forrását képezte a tized, mely eltérőleg a magyarhoni, úgy mint a szepesi szászok viszonyaitól, e tekintetben Kázmér lengyel királytól 1453-ban a pünkösd előtti második vasárnapon következőképen rendeztetett és Mihály királytól 1669-ben okt. 11-én ugyanazon értelemben olyképen jóváhagyatott: A podolini egyházat és lelkészét illeti a rozsból számítva a félcsomót — pulkopki — 25 kévével,

[1]) A bevésett számok gyanús modern kinézésüek.

[2]) Szepesházy és Thiele, Merkwürdigkeiten Ungarns II. 134.

[3]) P. levéltárában az egyes okmányok.

úgy mintha 30 kéve volna, minden harminczadik félcsomó; a buza úgy számíttatik mint a rozs, azaz minden harminczadik félcsomó; a mi a főzeléket, árpát, zabot, borsót illeti, mandola — Mandel — szerint vétetik, melyben 16 kéve foglaltatik, úgy hogy minden 30-dik mandola illeti a lelkészt; a lenből, mely mezőkre és rétekre vettetik, minden 30-dik kéve.[1]) 1782-ben Kraskevics lelkész követelte, hogy a 30-dik kévéhez a fuvart is adják, mit az első évben jó akaratból tettek csak, mert az 1773-dik évi aug. 15-én megjelent leirat értelmében kötelezhetők arra nem voltak. Az 1848-ban bekövetkezett dézsmaváltsággal itt is megszűnt a dézsma.

Egyházi ünnepek alkalmával a város nem mulasztotta el többféle ajándékokkal a lelkésznek kedveskedni. Majd pénzt, majd bort hozott ajándékba, majd pedig egész lakomát is rendezett nagyobb ünnepélyek alkalmával.[2])

Az iskolánál alkalmazottak fizetése az akkori viszonyok szerint vajmi kevés volt. 1660-dik és következő években ugyan azon tétel irói és iskolai dij alatt 100 frttal fordul elő — Schreib- und Schullohn. — A következő században 1732. körűl a városi szolgákra — Stadbedienten — következő kiadások számíttatnak: Jegyző 20, orgonista 60, rector 76, kántor 30, harangozó 28 és az orgonánál kisegítő calcans 13 frt. 1780-ban a II. József által javasolt nemzeti iskolát azért nem fogadták el, mert anyagi eszközük nem volt, mint azt a városi tanács indokolta. A mostani podolini néptanítók szintén a városi pénztárból az iskolai törvény és a modern viszonyok követelte arány szerint kapják fizetésöket.

Az egyház és iskola gyümölcse a jótékonysági intézményekben is mutatkozott; hogy mily alakban, azt legvilágosabban egy végrendeletből tudjuk meg, melyet 1636. évi május 22-én Marczinko Mihály csinált ily határozatokkal: 1. holtteste keresztény katholikus szertartásokkal temettessék el; 2. az egyház kapjon 100 frtot; 3. az Anna egyház fraternitásának adassék

---

[1]) Magyarországban és a szepesi szászok között a földi termékek 10-dik részét fizették a papnak.

[2]) Városi számlák: 1660. dem Plebani für die Passion 72 Denare. 1661. 10. April dem Plebani für die Passion eine Pinthe Wein 72 Den. 1662. dem Plebani auf Palmarum 1 Pint Wein 66 Den. 1663. dem Plebani für die Passion 1 Pint Wein 90 Den. 1665. 15. März bei der Introduction des Herrn Pfarrers Balthasar Lehotzky, Essen 13 fl. 1665. 25. Nov. Kirchenvisitation, Visitator sampt Geistlichen, Richter und Rath, Essen 28 fl. 1669. 9. Jän. Kirchenvisitation durch den Krakauer Bischof Locatella Verehrt 1 Paar silb. Messer, 1 Paar grüne Messer, Vögel, Fische, Wein 45 fl.

12 frt; [1]) 4. az ispotályt segélyezzék 14 frttal; 5. az orgonára hagyassék 14 frt; 6. a szegényeknek osztassék ki 10 frt. A maradék egyik felét kapja testvére Pál, a másik felét atyja testvérei.

Ezen végrendelet értelme szerint fönnállott tehát az egyházi és jótékonysági czélokat szemmel tartó fraternitáson kivül még az ispotály is szegények és betegek számára. A számadásokból kitetszik, hogy az ispotálynak külön pénztára volt, mely külön hivatalnokok által kezeltetett és évente megvizsgáltatott. Az ispotály a szegényeket megvendégelte p. o. nagy ünnepeken és haláluk esetében koporsót csináltatott nekik és a kántorokat fizette, mely jótékony befolyását tekintve a város részéről is segélyeztetett, rendesen mint 1667-dik évi jan. 21-kén 7 frttal. [2])

Az egyeseken és intézeteken kivül a város mint testület is osztogatott alamizsnákat szegény papoknak, török fogolynak, leégett nemesnek, vagy polgárnak, vagy pedig kérő szerzetesnek, amint éppen azt az alkalom és a szükség magával hozta.[3])

Ha P. vallás-erkölcsi viszonyairól említést teszünk, nem szabad hallgatással mellőzni a kegyesrendüek klastromát, mely még jelenleg is e városban fennáll.

Midőn IV. Ulászló lengyel király 1642-ben Varsóba a kegyesrendű szerzeteseket bevitte, Lubomirszky Staniszló hely-

---

[1]) Ilyen vallásos egyesületek jótékonysági és isteni tiszteleti czélokkal a szepesi városokban általában előfordultak, mint Löcsén a Krisztus sz. teste, Bélán a sz. lélek egyesülete.

[2]) 1697. bey dem Richterampt des E. V. T. W. W. Herrn Christof Graff, seiner Rathsgeschwornen H. Valentin Suhrr, Thoms Klein, Hansz Zweyhauer, Paul Geyer und zum Hospital sind confirmiret worden H. W. W. Elias Glowyczko, N. Joannes Hain, welche ihr Rechnung abgegeben: ab anno 1696. 166 fl. 9 Polturaken. Summa der Einnahmen 222 fl. 9 Polturaken. Ausgaben da Sie Samuele gestorben eine thrun — koporsó — machen lassen, nebst den Cantoribus 1 fl., armen leuten alle gehöre Fest-tage 3-mal im Jahr 2 fl. 6 Polt. Summa der Ausgaben 4 fl. 6 Polt. Verbleibt dem Hospital 218 fl. 3 Polt. Item Gerste Kübel 12, item Haber 12, die alte Schuld verbleibt suo esse. Von der Gerst den armen leuten gegeben 1 Kübel, Haber 1 Kübel. 1699-ben az ispotály összes bevétele már 816 frtot tett.

[3]) Városi számlák: 1666. Dominica Jubilate einem armen Priester 36 Denare Elemosinam, dto ein abgebrannter Edelmann aus Liptau 30 Den. 1663. 3. Juni 2 abgebrannter Bürger aus Neudorf 45 Den. 1666. 10. Aug. Die Franciskaner von Krakau eine Elemosina 1 fl. 36 Den. 1663. 20. Feb. eingefangener Stadtmann aus der Kaysersmark bey uns gewesen, welcher von den Türken gefangen war, Elemosina 90 Denare. 1667. 21. Jän. 2 Patres Bernardini Elemosina 2 fl. 81 Den.

tartója Lubló várában ugyanazon rend 16 tagját Podolinba is meghivta. A tagok eleinte a várban laktak, mindennel elláttattak, és a swierczai kőbányákból 11,500 tallér biztosíttatott nekik. Házuk építése P.-ban a Poprád folyó mellett a városi körfalon kivül még ugyan azon évben 1642-ben megkezdődött. 1648-ban a lublói várból, hol eddigelé az ifjuságot tanították, kivonultak és jun. 28-kán nagy ünnepélyességgel új terjedelmes collegiumokba mentek. Julius 12-kén az új felsőbb iskolák hasonló ünnepélyes szertartások alatt átadattak nekik. Lubomirszky Staniszló fia, György még 12,000 frttal segélyezte a rendet és ez összeget Siedlisowce helységre biztosítá. Ezen alapítvány elveszvén, 1726-ban II. Ágost lengyel király a vieliczkai sóbányákból 2400 lengyel forintot biztosított a rendnek, mely összeg évente 600 magyar forinttal kifizettetett, minthogy 4 lengyel forint 1 magyar forintot tett. Ezen összeg V. Ferdinánd alatt 1835-ben pengő pénzre változtatott át. Most a rend mint Magyarországban honosított, saját vagyonával rendelkezik és tanítással foglalkozik, P.-ban algymnasiumot tartván fenn.

A rendnek feladatához tartozott nemcsak az ifjuság tanításával foglalkozni, hanem az ev. Szepességet megint a kath. hitre téríteni. Bársony váradi püspök és a szepesi káptalan előljárója kath. lelkészekkel e megyében nem rendelkezvén, a kegyesrendűeket Podolinból megkérte, hogy a hittérést magukra vállalják. Ők nem vonakodtak és szándékuk kivitelére Mihály lengyel királytól felhatalmazást és hathatós segítséget nyertek.[1]) Hol békés úton nem sikerült az ellenreformatio, ott erőszakkal és karhatalommal is végre hajtatott és a rend tagjai a templomok, iskolák és alapítványok birtokába kerültek addig, míg a világi lelkészek megint nyomdokaiba nem léptek. A szepes-bélai parochia birtokába 1674-ben nemcsak bejutottak, hanem I. Leopold és III. János királyok által új egyházukban meg is erősíttettek a collegiumban feltalálható okmányok szerint.[2]) E siker következtében a tagok száma 40—50-re is növekedett, kik azonban az 1684-dik évben bekövetkezett tűzvész következtében, mely a collegiumot is elhamvasztá, többi házaikba elszéledtek, míg az új építés létrejöhetett.

A podolini-ház főnökei és igazgatói a következők:

1. János Dominik — Tranchius — római, sz. Staniszló-féle templomot beszentelé, a házkertet két telekkel nagyobbítá

---

[1]) Lásd az arra vonatkozó királyi leiratot: S. Weber, Monographie der ev. Gemeinde Bela 1886. 192.

[2]) Az egész ellenreformatió történetét lásd: S. Weber, Zipser Geschichts u. Zeitbilder 1880. 138.

és kőfallal keríté. Alatta elválasztatott a lengyel rend kerülete a némettől, ő Lengyelország első provincziálisa lett. 1642.

2. *P. Venceslaw* igazgató és provincziális ülnök. 1661.

3. *P. Glycerius,* sziléziai, a Nerei-féle kápolnát építette és felszentelte 1671-dik évi jun. 7-kén a ház-templomban. Ő volt az első Bélán kinevezett lelkész. 1664.

4. *P. Joseph.* 1674.

5. *P. Krausz Mihály,* podolini, az elhamvasztott házat felépíté és szent, valamint világi könyveket ada ki. 1681.

6. *P. Sebestyén,* lengyel, alatta 1692. 300 frtért az orgona a templomban felépíttetett. 1687.

7. *P. Bernát,* lengyel, hivataloskodása alatt a ház emelete keleten, délen és nyugaton felépíttetett. 1692.

8. *P. Krausz Mihály,* másod ízben igazgató, b. sz. Mária kőszobrát a templomban felállíttatá. 1699.

9. *P. Bernát,* másodszor igazgató. 1701.

10. *P. Kalinovszki Staniszló,* lengyel, a fejedelmek dicsszónokja, Kázmér királynénak szónoka, Rómába 1712. az egyetemes gyűlésbe utazván, XI. Kelementől nyilvánosan megdicsértetett. 1702.

11. *P. Machowszki Cyprián,* lengyel, alatta építették a sörfőződét minden hozzátartozókkal és a sekrestyében a ruhaszekrényt czirbolafából sok ízléssel és művészettel. 1709.

12. *P. Zawadszki Dominik,* később provincziális lett. 1712.

13. *P. Kalinovszki Staniszló,* volt provincziális, másodszor 6 évig mint igazgató működött. 1713.

14. *P. Angelus,* lengyel. 1718.

15. *P. Kalinovszki Staniszló,* volt provincziális, harmadszor igazgató. 1721.

16. *P. Machovszki Cyprián,* volt provincziális, másod ízben igazgató. A provinczia dekánja is volt. 1724.

17. *P. Bernát,* Varsóból való; miután mint udvari theologus a krakói püspöknél, Szaniovszkynál működött volna, mint igazgató betöltötte hivatalát. 1736.

18. *P. Zegliczki Arnolph Kázmér,* lengyel, a templomban sz. *Nepomuk János* sz. atya oltárát felépítette; ennek az oltárnak képe a múlt század nagy tüzében csodálatosan fenmaradt és a ház imaszobájában őriztetik. Sok könyvet adott ki. 1743.

19. *P. Jakubovszki Ignácz,* lengyel, a templomot az apostolok 12 arczképével, aranyozott rámákkal ellátta, az orgonát befestette; provincziálissá neveztetett ki. 1754.

20. *P. Blesynski,* lengyel, a templom tornyait pléhvel fedezteté és alakokkal aranyoztatá, valamint a ház előcsarnokait és

a könyvtárt képekkel ékesítteté. A lengyel polgárháború alatt igen okosan viselte magát.[1]) 1754.

21. *P. Michalovszki Sebestyén,* lengyel, a sz. atya kőszobrát a templomban felállíttatá; azután provincziálissá nevezték ki. 1770.

22. *P. Lenarszki Mihály,* lengyel, dicsérettel 3 évig a ház élén állott. 1774.

23. *P. Choynaczki Dominik,* lengyel, az irodalom kedvelője, még inkább kitünt a kegyességben. Ő volt a lengyelországi provinczia utolsó igazgatója.

Felemlítendő itt két, az intézet és az egész Lengyelország körül érdemekben gazdag férfi: *Konarszki Staniszló* és *Visnewszki Antal.* Az utóbbi mint leibitzi plebános sok jótéteményben részesítette a klastoromot. Mind a kettő a pápák, a királyok és az ország mágnásai előtt igen kedves vala.

Következik most azon igazgatók névsora, kik P. visszacsatoltatása után Magyarországhoz, már mint magyarok állíttattak a klastrom élére.

1. P. *Jakoss Ambrosz,* mint első magyar igazgató 1785-ben kivitte, hogy Klobusitzky Antal, a XVI szepesi város kerűleti kormányzója támogatása mellett II. József leirata megjelent, melynél fogva a parochia Bélán örök időkre a klastromhoz csatoltatott, ámbár a bélai katholikusok inkább világi lelkészt akartak volna. Azonkivül a meghasadt harangokat ujra öntette. 1782.

2. *P. Podhratszky Mihály,* a szepesi püspök, gróf Révay Jánosnak kedveltje, üvegházat építtetett olajfák számára, melyet azonban megint lebontott, miután kevés hasznot hozott. 1790.

3. *P. Holli Dániel* sok hasznos javítást vitt véghez a házban. 1799.

4. *P. Demeter Lajos* földeket vett a klastromnak, ámbár a polgárok azt ellenezték, még is gyarapodott a ház ügye. 1802.

5. *P. Árvay József* a kir. udvari kamarától több kérvényre 4000 frtot kapott a bélai templom és parochia helyreállítására, mely épületek a villám által okozott tűzvész által hamvasztattak el. 1808.

6. *P. Pales Henrik* a Poprád folyó mosása ellen a klastrom birtokát védendő, töltéseket építtetett és a partokon fűzfákat ültetett. 1818.

---

[1]) Az oratoriumban a lengyel Lubomirszky családból való és a lublói váron székelő következő helytartók arczképei láthatók: *Staniszló* 1649, *György* 1667. Belensis Parochiae huic Collegio Collator obiit 1707, *Staniszló Heraclius* és *Theodor* 1745.

7. *Sveday Lénárd* a templomot új zsindelylyel fedette. 1820.

8. *P. Skrovánek;* alatta a ház csűrökkel és más gazdasági épületekkel együtt 1827-dik évi tűzvész alkalmával a lángok martalékává esvén, ezek tartósabb anyagból felépíttettek és a birtokok a polgároktól vett földekkel szaporíttattak.

A szabadságharcz után a kegyes tanítórend megfogyván egyéneiben, több más tanodával a podolinit is ideiglenesen tanárok nélkül kénytelen volt hagyni. Az 1866-ki aug. hó 17-kén 10,915. sz. a. kelt kegyelmes udvari rendelettel a podolini kisgymnasium visszaállíttatván, ez évben még csak egy osztálylyal birt, melybe a kegyes tanítórend egy igazgatót és egy tanárt nevezett ki. Ezentúl minden évben egy osztálylyal szaporodott a gymnasium, 1869/70-ben 4 rendes osztálylyal, 6 kegyes tanítórendi tanárral és egy világi rajz- és tornatanárral berendeztetvén. A kegyesrendi tanárok közűl egy rendesen mint igazgatótanár működött és pedig *Mihály Pál* 1866—72, *Kalaba József* 1872—85 és *Moós János* 1885. Ilyen alakban még ma is fennáll a podolini algymnasium.[1])

A tanuló ifjuság számaránya a következő:

1. A lengyelek alatt		1642—1781. =	30,964.
2. A magyarok alatt		1782—1842. =	19,498,
		1843—1848. =	600,
		1848—1866. =	—
		1866—1886. =	1069.
	Összesen	244 év alatt =	52,462.[2])

E szerint a gymnasium fennállása óta egy évre átlag 214 tanuló esik, mely arány még kedvezőbbnek tűnik fel, ha tekintetbe vesszük, hogy itt csak algymnasiumról van szó. Volt azonban eset, hogy e gymnasium a lengyelek alatt 600 tanulót részesített évenkint az oktatásban.

A tanulók születésökre nézve majdnem kizárólag magyar és lengyel nemesek voltak, kik között azonban több gróf és báró is előfordult, p. o. gróf Vandernáth Vilmos István, báró Horwáth Nándor de Palocsa, báró Eötvös János Nepomuk, báró Vécsey Ferencz Ágoston stb.[3])

A szellemi tényezők mellett P. fejlődésére az anyagi eszközök is tekintetbe veendők, melyek a város emelését elősegítették.

---

[1]) A podolini róm. kath. kis-gymnasium értesítvényei az 1876/7. és 1885/6-dik tanévről.

[2]) Az 1843—1848-dik évi tanulószámok csak hozzávetőlegesek, miután az illetékes helyről adatok nem közölhetők.

[3]) Anno bisseculari 1842° in compendium redacta brevis notitia domus Podoliensis scholarum piarum.... Kézirat.

5. *Podolin anyagi viszonyai.*

Már Podolin első fejlesztője, Henrik soltész, Wenczeslaw cseh király és krakói herczegtől 1292-ben kapott szabadalmakat étekpiacz, sütőhely, czizmadiapadok, mészárszékek, malom és fürdő felállítására, mi által a kereskedelem és forgalom, az anyagi jólét első alapja meg volt vetve.[1])

A harminczad nyomasztó lévén, Zsigmond király ugyanazon okmányban, melylyel a várost a sz. kir. városok rangjára emelte, 1412. egyszersmind elhatározta, hogy Podolin a szokásos harminczadnak mindenütt csak a felét fogja fizetni, másik fele elengedtetvén neki. Ezen kedvezmény élvezetében gyakran háborgattatván, különösen a késmárkiak által, Podolin jogviszonyát a harminczad tekintetében még a magyarok is megerősítették és pedig 1631-ben Ezterházy Miklós nádor, 1636-ban jan. 24-kén II. Ferdinánd és 1639-ben január 7-kén Weselényi Ferencz nádor.[2])

Mint már láttuk, Ulászló és Erzsébet tusakodása alkalmával a magyar trón miatt, Podolin Ulászló részén állott, mit mint megválasztott király az által akart meghálálni, hogy Budáról 1442-ben szombaton sz. Tamás pápa és vértanú napján kelt leiratában az ellenségektől sanyargatott városnak, más szabad királyi városok módjára, általános árúrakodót engedélyezett, minden árúk és kereskedők számára — »depositum generale omnium Mercantiarum quorumcunque Mercatorum.«[3]) Ezen árúrakodó a kereskedelem fejlesztésére nagyon sokat használt, mert az egész vidék eladásra vagy vevésre vállalkozói sereglettek össze oly árúrakodóval biró városba, hol a czikkektől illetéket nem kellett fizetni és a kereskedők árúczikkeiket csak is ottan eladni köteleztettek.

Kázmér lengyel király látván Podolin hűségét, melyet már elődei is tapasztaltak, 1455-ben felszabadította a város lakóit minden vámfizetéstől és egyszersmind felhatalmazta krakói úgy mint más vámszedőit, hogy a podoliniak árúiktól semmiféle vámot ne szedjenek, a lublói kapitányokat megbízván e határozat végrehajtásával. Ezt a szabadalmat megerősítették a következő lengyel királyok: Zsigmond 1537-ben Krakóban virágvasárnap után 2-dik vasárnapon, IV. Ulászló Varsóban 1639-ben szept. 28-kán, János Kázmér Krakóban 1649-ben febr. 13-kán, Mihály Krakó-

---

[1]) Vár. levéltár. Bárdossy, Supplementum Anal. Scep. 350.

[2]) Vár. levéltár. Wagner, Anal. Scep. I., 211. Pod. folyamodványa az országgyüléshez 1790-ben »Excelsi proceres et inclyti status, ac ordines!«

[3]) Vár. levéltár. Wagner, Anal. Scep. 223.

ban 1669-ben okt. 11-kén és János Varsóban 1681-ben junius 20-kán.[1]) Podolin összes kiváltságait és jogait, tehát a kereskedelemre, árúrakodó, vám és harminczadra vonatkozókat is helybenhagyták az ujabb lengyel királyok is és pedig II. Ágoston 1704-ben február 20-kán Krakóban, III. Ágoston 1750-ben jun. 5-kén Varsóban és Staniszló Ágoston 1765-ben jun. 11-kén Varsóban.[2])

Már az 1442-ik évben Ulászlótól engedélyezett árúrakodó lényegéből és czéljából következett a vásárok szükségessége. Igy Glock biró és Gáyer esküdt kérelmére II. Ágoston 1704-ben febr. 20-kán Krakóból 2 vásárt engedélyezett újra P.-nak, melynek egyike Judica vasárnapra, a másika pedig sz. Lőrincz vértanú napjára fog esni. III. Ágost is, sok sanyarúságos viszontagságok után, megint a város felvirágoztatását czélúl tűzvén ki magának, 1750-ben jun. 5-kén Varsóból 2 új vásárt engedélyezett neki és pedig az egyiket julius hóra sz. Jakab apostol napjára és sz. Katalin szűz és vértanú ünnepe előtti első vasárnapra. 1774-ben engedélyezett 8 vásárjából 4-et megszüntetni akartak, mert kevés hasznuk volt belőlök akkor. Jelenleg P.-ban következő vásárok tartatnak meg: január 28., ápril 15., május 6., junius 17., julius 22., julius 26., aug. 12., október 28. és november 25-kén.

Oly nyilvános városi berendezésekkel és épületekkel is találkozunk, melyek a polgárok jólétére és a város hasznára szolgáltak. Még az 1765-dik évben készült városi térképen előfordúl a »piscina murata«, a kőfalazott halastó, a Topporczon, Nagy-Kőrösön, Szepes-Sümegben és sok helyütt a Szepességen találhatókhoz hasonlóképpen. A város mészhegyeiben mész égettetett az idegenek és városbeliek használatára. A község, mint ilyen, külön gazdászatot űzött, saját majort tartván fenn. Külön fürdőhely állott fenn idegenek és városbeliek számára. A város malmai, bormérése és fűrésze nem kis jövedelmet hoztak a városnak.[3])

---

[1]) Vár. levéltár és Wagner, Anal. Scep. I., 224.

Jegyzés. A »hatóságok« pontja alatt ismertetett és 1655-ben készült, még most is látható törvénytábla, P. szabadalmait a vám és harminczad tekintetébem a 11. és 12. pontban felemlíti.

[2]) Vár. levéltár.

[3]) Városi számlák: 1664. 5. Juli H. Dvirofszky Ihrer fürst. Gnaden Diener ein Fisch verehrt 45 Denare. 1668. 17. Juli H. Bischof ein gefraigter Fisch. 1672. H. Sigm. Tökölyi 1 Fisch. — Für Kalkbrennen 28 fl. 17 Den. 1665. — 1660. Stadt-Meyerhof Fenster gemacht 1660. — In der Badstube 1660. für den Ofen 1 fl. 9 Den. 1665. Badstube-Bänke, Thüre, Fenster 9 fl. — 1660 die grosze Mühle 414 fl., Obermühle 57 fl., Wein 100 fl., Zur Seege eine Brettseeg gekauft 4 fl. 50 Den.

Jegyzés. A borfelügyeletre még 1773-ban rendeltettek a biró, tribunus — Vormund — és egy tanácsnok.

A város anyagi viszonyairól értekezvén, nem szabad a czéhekről megfeledkezni, melyek a középkorban általában itt P. városában is a munka és jövedelem viszonyaira oly döntő befolyással birtak. Alapszabályainak lényegesebb határozatai következők: Minden mester tartozik az isten igéjét hallgatni és a sacramentomokkal élni. A mester inas 3 évig tanulandja mesterségét. A segéd legalább két évet töltsön az idegenek között, mert csak azután léphet be a czéh szövetségébe, ha bebizonyítja, hogy mesterségét tökéletesen érti. Az összejövetelek negyedévenkint történnek békességben és egyetértésben. A tagok becsületességben éljenek, az ez ellen vétkezők büntetendők. Az egyik a másik munkáját ne gáncsolja és háttérbe ne szorítsa. A játék haszonból tilos. Halál esetében a tagok részvételre köteleztetnek egy font viasz büntetése alatt. [1])

Mily befolyással voltak a podolini czéhek, onnan is kitetszik, hogy mások is ide folyamodtak alapszabályokért, mint az 1648-ik évi keresztelő anyakönyvben olvassuk: »Anno 1689. die den 17. Nov. Habich Andreas Gurkovitz der Zeit Notarius Juratus den Herrn Schustern aus der Beel die Artikel aus der Ehrbaren Zech der Schumacher Abgebe, Welche sie mir vor das Schreiben habe gegeben fl. 18, den fl. per 20 polturaken.« A szokásos szabók, lakatosok, ácsok, takácsok és asztalosok czéhein kivűl, melyek jelvényeivel már a templom oltárain találkoztunk, egy igen viruló, most már kihalt czéhtársulat, a késkészítőké állott fenn, kik nagy ügyességet fejtettek ki. Késeket csináltak, melyek nyelei ezüstből vagy gyöngykagylóból is voltak, az akkori pénzérték szerint sok pénzbe kerűltek és magas vendégeknek adattak ajándékba. [2]) Ezen czéh rendelkezésére állott külön köszörülő ház, melyért az egyesület évi díjt fizetett. [3]) Jelenleg P.-ban különösen a szövészet indul szép virágzásnak és lendületnek Signarovics és társai termékeiben, mely mint honi iparág tökéletesen versenyképes.

A mesterségen kivűl gazdászatot is űztek a város polgárai, szigorú és kivételt nem engedő elvek szerint. A város meghatá-

---

[1]) Ezen alapszabályok segitségével tehát a czéh tagjai istenfélő és vallásos, ügyes és törekvő, becsületes és versenyképes emberekké neveltettek és oly alapra helyeztettek, mely anyagi jólétet eredményez.

[2]) Vár. számla: 1661. 3. April dem Commissario Sr. Majestaet 2 Paar Messer in Silber, dazu Vögel und Hasen 6 fl. 75 Den. 1662. 17. Jän. der Frau Marschalin hat man geben 1 Paar Silber und 2 Paar schlechte Messer 8 fl. 1662. 15. Oct. den Herrn Hauptmann ein Paar Messer mit Perlmutter und Silber 4 fl. 50 Den.

[3]) Vár. számla: Vom Messerschmied Zechmeister Paulo Gallo 1661. empfangen Schleifhausmül 2 fl. 70 Den. 1668. Von der ehrbaren Zech der Messerschmiede von der Schleif-Mühl erhalten 3 fl.«

rozta, hol és mi vettessék, mely rétek tartassanak közhasználatra fenn, mikor kezdődjék a magán trágyahordatás és mikor a közmunka; ily rendszabályoknak volt alávetve az erdőrészek használata is.[1]) A sörfőzés és pálinkaégetés szokásos volt és termékei a város oltalma alatt állottak; még 1770-ben határozták a város atyái: »Kein Bier und Brandwein darf von Dörfern herein kommen. Die Bürgerschaft soll gut braun und brie.« A hús árulás a hatóság által szabályoztatott. 1769-ben, tehát még a lengyelek alatt P.-ban egy bécsi font marhahús 5, a borjuhús $4^1/_2$ fillérbe számíttatott.

A városi bevételek és kiadások külön könyvben fordulnak elő, mely még az 1659–1772. folyamban is, minden év elején az istenre és az igazságra emlékeztető jelmondással kezdődik, p. o. 1659-ben: Ne derelinquas me in cogitatu maligno Domine, Et excellentiam oculorum meorum ne dederis mihi = Ne hagyj el uram rosz gondolkodásban és ne add nekem szemeim büszkeségét. 1660: Bona voluntas Deum ad nos deducit et nos in eum dirigit = A jó akarat az istent levezeti hozzánk és minket ő hozzá irányoz. 1661: Benedictus sit aeternus Deus = Áldva legyen az örökisten. 1662: Jehova volente levabor = Jehova akaratával felmagasztaltatom. 1663: Auxilium nostrum sit a Deo, qui fecit coelum et terram = Segítségünk legyen az isten, ki eget és földet teremte. 1664: Soli Deo Gloria = Egyedül az istennek dicsőség. 1665: Nemo omnibus horis cuique placere potest = Senki minden órában mindenkinek tetszeni nem tud. 1666: Time Dominum et fac, quod justum est, et placebis Deo et hominibus = Félj az istentől és tedd azt, a mi igazságos, és kedves leszel isten és emberek előtt.

A város jövedelmének többféle forrása volt. A polgárok megadóztatták magukat a fenforgó szükség szerint. Ily megadóztatás körülbelől 800 forintot jövedelmezett. Itt megjegyzendő, hogy a külváros polgárai, számszerint rendesen 70—80, külön adónak voltak alávetve és pedig mindegyikök 36 denárral az iskolára, 36-tal a toronyra és még 36-tal a kamatra — Schule, Thurm, Zins. — Ily úton körülbelől 80 frt jött be. A nagy malom 456, a felső malom 70 frt körül jövedelmezett. A bormérés az 1668-dik évben csak 36, 1662-ben azonban 333 frtot hozott be.

---

[1]) Vár. határozatok: 1767. Die Kitschov soll verfriedt bleiben bei Straf von 12 fl. Die Friedwälder und Felder sollen bey bestimmter Straf verschont bleiben. 1769. Der Leinsamen soll beisammen gesät sein, dies Jahr am Mittelfeld über das Wasser in Handels Grund . . . . Mistführen die ganze Stadt nach Lublauer Markt, voraus soll verricht werden die jankreis . . . Holzscheiden dieses Jahr in der hintersten Doline, sonst nirgends. . . .

A mészárszékek körülbelől 12, a városi lakások 10—20 és az adás-vevésnél kötött szerződések körülbelől 30 frtot jövedelmeztek. A bevétel a városi őrségre rendesen 400 frt felett és az iró és iskolai díjra 100 frttal, külön tétel alatt fordúl elő minden esztendőben. A város rendes bevétele mindég nagyobb a kiadásnál és 2 és 3 ezer forint között változik; a fele e bevételeknek többnyire ajándékokra és megvendégeltetésekre fordíttatott.[1]) 1663-ban p. o. az összes kiadások 2712 frt és 45 denárral számíttatnak fel, 647 frt és 38 denáron kivűl mind ajándékokra fordíttatik. Mint adózóközség fizet P. jelenleg

egyenes adót	4323 frt	$77^1/_2$ kr.
hadmentességi díjt	398 »	— »
bor- és húsfogyasztási adót	204 »	— »
consumadót	214 »	$45^1/_2$ »
Összesen:	5140 frt	23 kr.[2])

P.-ban mint erődített sz. kir. városban megfordúltak,

6. *különféle vendégek,*

kiknek rendesen ajándékokkal kedveskedtek. Kunegunda IV. Béla leánya, mint a krakói herczeg Boleszlav felesége és P. tulajdonosa a mongol pusztítás hamvaiból feltámasztván azt, felépítésére, erődítésére, mint fentebb láttuk, nagy gondot fordított és e kedvencz helyén gyakran és örömest időzött. Alapításaihoz is, mint Karthagónál Didóval történt, a monda koszorúja fűződik. Körüljárván t. i. P. terét, a fű elszáradott lábai alatt, mit a nép oly csodának nézett, mely által megmutatni akarta a

[1]) A városi számlakönyvben igen szépen irva a bevételek és kiadások ily formában összvegezve fordúlnak elő:

1662.	Häuser Leykauff	33 fl.	—	den.
»	Einkommen mit den Schatzgütern	884 »	63	»
»	Grosze Mühle	548 »	—	»
»	Obere Mühle	9 »	—	»
»	Auf Schreib und Schullohn	100 »	—	»
»	Wybranczen, Thor-Mauer-Wache	409 »	—	»
»	Weingewinn	333 »	—	»
	Einnahmen	2316 fl.	63	den.
	Ausgaben	1950 »	—	»
	Bleibt	366 fl.	63	den.

[2]) Szepesmegye szervezete és szabályrendeletei. Kiadták közgyűlési megbizásból Sváby Frigyes levéltárnok és Matirkó Sándor aljegyző. Lőcse 1884.

gondviselés, hogy akarata szerint történik, ha Kunegunda építtet. [1])

Ulászló lengyel király Zsigmond királylyal Szepességen összejövetelt tervezvén, Oculi vasárnapján Lublóra érkezett és innen Podolinba folytatta útját, hol időzött is. [2])

János Kázmér lengyel király Károly Gusztáv svéd királytól megtámadtatván, szerencsétlenűl harczolt, Varsó és Krakó fővárosokat is elveszítette és Sziléziába szökött és innen megint vissza Lengyelországba. Ez útjában P.-ban megszállt és a klastrom vendégszeretetét vette igénybe.[3]) Ugyanazon évben Vidonius Péter bíbornok, laudini püspök és pápai követ Lengyelországból P.-ban megjelent és a klastrom vendége volt.

1661-ben jun. 24-kén Podbelany, a kassai felsőbb kamara igazgatója, Ruzsbach fürdőhelyről visszatérvén egynehány hivatalnokával megvendégeltetett; az ebéd 5 frt 75 denárba került.

1662-ben jul. 2-kán Sarlós boldogasszony napjára a lublói várhivatalnokok isteni tiszteletre megjelentek a klastromban; megvendégeltetésök 5 frt és 60 denárba került. A kíséret, szolgálati személyzet és katonák kitartása a bírónál került azonkivűl 12 frtba. Ugyanazon évben még 2 más ily isteni ünnepélyre megjelentek: decz. 8-kán Mária fogantatás ünnepére Senduth ő császári fenségének biztosa, Beleväri igazgató feleségével, Horánszky harminczados, Szentzky György titkár és főkamarás Pozsonyban sok másokkal; a vendégszeretet ez alkalommal 28 frtba került. Decz. 23-kán megint voltak magas vendégek isteni tiszteletre a klastromban, mely alkalommal a város 8 forint és 50 denárt költött. Midőn ez évben aug. 29-kén Horánszky harminczados a ruzsbachi fürdőből visszajött, a város megvendégelte és bor, sör, hús és kenyér-czikkekre 3 frtot költött. Még ez évi szept. 30-kán Domácius kamarás a ruzsbachi fürdőből szintén visszatérvén, P.-ba betért és kitartása 2 frt 80 denárba került, mi bor, sör, hús és kenyérre adatott ki.

Az 1663-dik év sem maradt vendég nélkűl. Nov. 30-dikán Marton császári kamarás a ruzsbachi fürdőből P.-ba betért és költetett rá 12 frt 36 denár.

1664-dik évi jul. 5-dikén Dcivoszky, Lubomirszky Sztaniszló lublói helytartó és herczeg ő fensége hivatalnoka Ruzsbach fürdőben időzvén P.-ból 45 denár értékű halat kapott.

A következő 1665-dik évi május 8-kán pünkösd ünnepekre

---

[1]) Weber, Zipser Geschichts- und Zeitbilder 64.

[2]) Wagner, Anal. Scep. II. 90.

[3]) Brevis notitia Domus Podoliensis Scholarum Piarum . . . Kézirat a p.-i levéltárban. A többi vendégek szintén vagy itt, vagy a városi számlákban említtetnek fel.

ő fensége maga két fiával és a kiserettel megjelent a klastromban isteni tiszteletre, mire a város nem kevesebbet mint 34 forintot költött. Ez évben még egyszer jul. 2-kán Sarlós boldogasszony napjára jöttek a lublói várból isteni tiszteletre és 20 frt 18 denár szükségeltetett a kitartásra.

Terünk nincsen a sok vendég elősorolására, csak egynéhányra szorítkozunk még.

1668-dik évi julius 17-kén a püspöknek is kedveskedett a város borjúval, vaddal és fajdmadarakkal, midőn P.-on át Ruzsbach fürdőbe utazott. Az ajándék 3 frt 45 denárba került. Visszajövet aug. 19-kén a klastromba betért és megajándékozta a város 1 pár ezüst késsel, száraz lazaczczal és egyébbel, mi összesen 5 frtnyi értékű volt.

1672-ben Tökölyi Zsigmond Stiavnik várából Ruzsbach fürdőbe P. át útazott, a város 2 frt értékű hallal ajándékozta meg, »hogy a vám tekintetében a város jóakarója legyen.«

1700-ban galanthai Eszterházy Pál herczeg, fraknói gróf, az arany gyapjas-rend lovagja és Magyarország nádora feleségével és két fiával P. klastromának vendége volt.

Egy évvel később 1701-ben Rákóczy Ferencz fejedelem a bécsujhelyi börtönből kiszökvén, nov. 11-kén a podolini klastromba rejtőzött el, egynehány napig itt időzött és innen Lengyelországba folytatta útját, honnan a hála jeléül 20 hordó bort küldött a klastromnak. A nép mai napig is a klastrom egyik tornyát Rákóczy-toronynak nevezi.

1719-ben Csáky Imre bibornok és kalocsai érsek a klastrom vendége volt.

Minden örvendetes fejlődése mellett P. városa is néha nehéz napokat látott, melyekre jellemző vonásaiban még visszapillantunk.

7. *Súlyos terhek és csapások.*

Lubló vár szükségleteire a város tetszés szerint vétetett igénybe. Itt első helyen felemlítendő a borszállítás, melyet a podoliniak rendesen Gnezda és Lubló városok társaságában eszközöltek, bort hozván Magyar- és Németországból Lubló várra, vagy innen Lengyelországba szárazon és vizen, miután Lubló közelében Hopgarten falu mellett a Poprád folyón is szállították a hordókat. A borszállítás egy évben p. o. 1663-ban 8-szor is ismétlődött és 2063 forint készpénzbe került a fuvaron és fáradságon kivül. [1]) Ez olyan összeg, mely a pénz mostani értéke szerint legalább 10 ezer forintra tehető.

[1]) 1663. 10. Jän. auf die Weinfuhr aus Ungarn auf Lublau 230 fl., 20. Jän. die Weine von Schlosz Lublau auf die Flösz geführt, 20. Jän.

Nagy tehernek tekinthető még a katonai élelmezés, melyet Lublóvár Lubló, Gnezda és Podolin városokra rákényszerített. Az utolsónak mint erődített városnak saját őreivel és katonáival elég dolga volt ugyan 1665-dik évi jan. 24-kén, a várkapitány mégis ráparancsolt a nevezett három városra, hogy vagy 20 lovast állítson ki teljes fegyverzettel együtt vagy pedig 200 lovast 3 napig tartson ki élelmezéssel. Ez esetben elhárította a nagy áldozatot 9 forint, mely ajándékkal Lublóvárra siettek a kapitányhoz.

Nyomasztó lehetett az évenkint beszedett váradó. Még 1732-ben találjuk ezt a sokat mondó jegyzetet a számlákban: Am 2-ten Maerz dieses Jahres 1732. hat der Richter mit dem Leopoldo Scrystin halben Vestzins 500 fl. auf die Festung abgeschickt. A »portió«, az egyenes adó 1734-ben 3 hónapra 108 frttal számíttatott fel.

A pestis többször meglátogatta P.-t és tönkretette polgárságának nagy részét. 1564-ben annyira dühöngött e halál neme, hogy az egész városban csak 24 gazda maradt. E bajból egy másik is keletkezett. Ez alkalmon kapott a szomszéd Toporcz község birtokosa, a Görgey család, s hivatkozván valamely Villermus-féle határmegjárásra 1330-dik évről, a podoliniak határának nagy részét magának akarta tulajdonítani. Az elkeseredett vita elhárítására egy nagy, tekintélyes küldöttség közbenjárt következő tagokkal: pyxendorfi Ruber János,[1]) Melegh Boldizsár csanádi püspök, röcki Pacsóth János a szepesi kamara előljárója és a lengyelek részéről: Komorovszky Szafraniecz várkapitány és Krasinszky titkár. A küldöttség több napon Toporczon időzvén, már is hajlandó volt a Görgey-család követeléseinek engedni, csak Pacsóth, kamaraelőljárónak köszönhető, hogy P. kevés, a Topricz-folyó közelében fekvő föld és halom kivételével, birtokai élvezetében maradt.

1664-ben mint általában Szepességen P.-ban is megint dühöngött a pusztító pestis, annyira, hogy csupán e városban 1500 ember esett áldozatúl. Ezen halálnem még különösen 1700, 1710, 1830 és 1873-ik években tizedelte meg a lakosság számát.

---

hat sich die Stadt auf die Weinfuhr geschätzt 394 + 394 + 197 fl., 15. Feb. zahlten Sie 3 Städte für Weinfuhr aus Landshut, auf Podolin fiel 147 fl., 9. Juni 75 fl., 18. Sept. 123 fl., 3. Okt. 9 Kuffen Wein aus Landshut 136 fl., 30. Okt. 36 fl., 18. Dec. 20 Kuffen Wein 62 fl., 1664. 3. Mai auf Weinfuhr 269 fl.

[1]) 1571-ben mint felső Magyarország főtábornoka Laski Albert sirádi vajdától 10,000 frtért a késmárki vár birtokába jutott. (Genersich, Gesch. Késmárks I, 261.)

Víz, tűz és zivatar: elemi csapások is pusztították a várost. Az 1662. év az egész Szepességre nézve szerencsétlenűl folyt le. Május hóban fagy és hó állott be mint télben. Arra következtek a pestis pusztításai. Aug. 6-kán a patakok és Poprád folyam annyira kiáradtak, hogy hullámai az egész vidéket ellepték és Hopgarten községben — Lubló mellett — 36 ház megsemmisült és 19 személy vízbe fúlt. Podolin is akkor nagy kárt szenvedett. Aug. 12-kén zápores ő dühöngött földrengéssel együtt, minek következtében a Tátra tavai kiáradtak és vizei különösen Késmárk és Béla városokban egész házakat magukkal sepertek. 1789. és 1813-ban a város szintén vízáradás következtében sokat szenvedett. 1731-dik évi nov. 17-kén oly nagy szélzivatar dühöngött, hogy a fél város fedeleit és kéményeit leszakította. A város többször a lángok martalékává lett. 1684-dik évi okt. 10-kén az egész város a templommal és klastrommal együtt elhamvasztatott. Ugyan az ismétlődött többször, különösen 1827-ben, mely alkalomkor a klastrom melléképületeivel szintén leégett. 1873-ban és 1874-ben a város kétszer leégett annyira, hogy lakosai egy része földönfutóvá lett. 1885-ben a város fele újra leégett, de a lakosság kitartása és szívóssága folytán újra szebben és biztosabban felépűlt.[1]) S legújabban 1887. márcz. 28-án ismét leégett a város 53 háza. A kár 63,000 frtra becsültetett.

Podolin városa, mint láttuk, szerencsés, hatalmas, de a balsors csapásai sem kimélték meg. Régibb fényét a mostani szerényebb viszonyaihoz hasonlítva, elmondhatjuk róla »megfogyva bár, de törve nem« ma is teljesíti culturfeladatát.

WEBER SAMU.

---

[1]) Bredeczky Sam., Beiträge zur Topographie des Königreichs Ungarn IV. Historica descriptio civitatis Podolin Anno bisseculari 1842. in compendium redacta. Brevis notitia domus Podolinensis scholarum piarum . . . . (Kéziratok). A legrégibb podolini anyakönyvek 1648.

ERDÉLY ÉS A HARMINCZÉVES HÁBORU.

(Okiratok külföldi levéltárakból s gyüjteményekből.)

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

III. Lengyel levéltárakból.

Jelen közlemény legtöbb darabja, számszerint nyolcz, a lembergi Ossolinszki könyvtárból van véve. Öt darabot a krakói várnagy leveles könyvéből mutatunk be, melyet Sokolowski 1878-ban tett közzé s melyeknek közlését azért is indokoltnak tartjuk, mert egy nagy gyüjteményben szétszórva jelentek meg. Kiváló érdeke e leveleknek azért van, mert Bethlen Gábornak lengyelországi, még most is kevéssé ismert összeköttetéseire vetnek világot. Folytatását képezi ez bizonyos tekintetben a Történelmi Tár 1880-ik és 1881-ik évfolyamaiban Szabó Károly által kiadott közleményeknek.

Eperjes, 1619. szept. 22. Bethlen Gábor levele Zolkiew Szaniszló cancellárhoz.

Copia literarum a palatino Transyluaniae ad dnum Stanislaum Zolkievinum cancellarium regni Poloniae.

Ilme Dne amice nobis observandissime.

Salute et servitiorum nostrorum addictissima commendatione praemissa.

De praesenti rerum nostrarum statu ulterius aliquid Vrae Il. dntioni explicare, aut actionum historias lexere vel ideo necessarium esse non putamus, quod apud eandem longe arctioribus necessitudinis vinculis, quam ut vanorum rumorum ineptiis convelatur, nostram fundatam esse amicitiam non ambigimus, praeterea quod causas motuum et intentiones, eorumque terminos sincere et candide in literis publice a dnis statibus exaratis sat super declaravimus, sane cum nos non parvo labore nec parvis

sumptibus antea benevolentiam inclyti regni Poloniae nobis obnoxiam fecimus, omnem potius gratitudinem nedum voluntates infestas ex partibus illis nobis pollicemur, interea ut in talibus convenit casibus, fines Hungariae nec nudatos armis, nec sine iustis excubiis experiantur, aut si quis noxiores causas ejicere ex maioribus voluerit nostris istis comitibus, vicini etiam potentiores ita invigilent, ut nostram pro suis propriis offensionem reputare nihil dubitent. Qua in re, qualiter quieti publicae et partae jam paci Vra illma Dnatio pro sua prudentia et authoritate consulat, nostrum non est ostendere rem, pluribus non urgemus, ne vel sincero in vos ad publicam quietem amori vel exactissime in rebus arduis Vrae Ilmae Dtnis prudentiae diffidere videamur. His Vram Ilmam Dtnem diu feliciterque valere ex animo cupimus. Datum in libera civitate nostra Eperies anno 1619. 22. Septembris.

Homlokán: Ex hist. ms. Posselii arch. Stan. Aug. regis.

Krakó, 1621. jul. 9-én. A lengyel rendek válasza a magyarországi rendek levelére.

A Magyarországi rendek Kassáról Usz Istvánt küldték követségbe Lengyelországba. A lengyel rendek megnyugtatólag válaszolnak. Szemben a hirekkel, hogy lengyel hadak készülnek Magyarország ellen, ne tartsanak semmitől, mert ők a régi frigyet épen fenn akarják tartani. »Multae apud nos non tantum suspiciones, sed conjecturae etiam sunt, a partibus vestris regnum Poloniae periclitari posse, porro non solum Constantinopoli cunctis nunciis adfertur imperatorem Turcarum assidue a quodam vestrorum acerrime contra nos excitari, facilitatem rei nobiscum perficiendae callidis artibus demonstrari, operamque suam promitti, a parte regni Hungariae nos adoriendi modo vires suas Turca et Tartarus addat, sed etiam litteris ad Galgem Tartarorum scriptis, iisdemque interceptis, cum ignominiosa mentio gentis nostrae, tum etiam invocatio virium Turcicarum Tartaricarumque facile probatur. Haud facile tandem persuaderi nobis posset, consensu ordinum incliti regni Hungariae eo tentari, de quorum prudentia haec nobis promittimus, ut nec se ipsos ultimo discrimini hoc facto tradere velint, nec de christianitate impio animo male mereri, potius propter communem causam et arctissima inter nos vincula quidquid hostilitatis ab armis Turcicis, cum quibus nobis bellum jam in manu est, a partibus regni Hungariae ingruat, nunciari speramus, quod et amice postulamus. Cetera gnus Dominus Stefanus Usz responsa, quae ad legationem suam habuit, referret.«

(Sokolowsky, »Listy Księcia Jerzego Zbaraskiego Kasztelana Krakowskiego z lat 1621—1631.« czímű munkája 36. l.)

Krakó, 1621. aug. 2. A krakói várnagy válasza Bethlen Gábornak.

A levélre, melyet Bethlen Gábor s a magyarországi rendek küldöttek neki válaszol. Bethlen védte magát egyfelől azon vádak ellen, mintha a törökök fondorkodásaiban részt venne, másfelől felajánlotta jó szolgálatát, hogy a béke létrejöttét a lengyel király és a porta közt szívesen előmozdítja. »Utrumque pro die a sublimitate animi videtur, dignumque laude, et offendi indigna nominis sui fama, et rem christianitatis, cujus partem S. quoque Vra repraesentat, pro posse velle juvare. Mei muneris fuit ea, quae mihi allata sunt S. R. Mti domino meo referre, quod jam jam facio. Serenitati Vrae quantum in me est grates reddo, quod tam propensa sit in bonum christianitatis voluntate, cujus commodum ut Srti Vrae quoque commune est, sic quo ferventiori efficatiorique studio illud operabitur, eo facilius calumnias et fictiones (quas eo cognomento appellat) eluet, totique orbi innoxius et veri principis intemerata fides innotescet, quippe rumores celeritate veritas tempore valescit, factaque non dicta eam declarant. Exercitus Turcicos et Tartaricos ad regnum hoc accedere notum est; tabellarius etiam et litterae Turcarum de pace ad supremum exercituum S. R. M. regni praefectum missi, pax, si non subdolo animo desiderabitur, non aspernabitur. Sin innatis artibus hostis aget, arma in manu sunt, perfidiae pro viribus responsura. Deus omnipotens pro suo arbitratu decernat et res nostra cujusvis christiani principis in rem communem studium declaratura est, a cujus eventu prospera et adversa totius christianitatis pendent.«

(Sokolowski idézett műve 38. l.)

Krakó, 1623. deczember 8. A krakói várnagy Bethlen Gábornak.

Örömét fejezi ki, hogy hírnöke által tudatta vele, hogy a fegyverszünet közte és a császár közt bizonyos időre létre jött. »Quippe non solum dolendum, sed summopere ingemiscendum, offensas inter christianos principes armis Turcarum Tartarorumque vocatis dirimi iisdemque sanguinem christianorum non sine summo barbarorum risu et solatio ad nauseam fundi. Rem vix aliquando auditam per se abominabilem et nescio, quo ingenio orbi christiano excusandam, ad quam tanta sanguinis christiani profusio, tantas ejusdem nominis nostrorum hominum ab auxiliaribus copiis S. Vrae in servitutem conjectus defertur. Subeat S. V. exemplum. quo principatus Transsylvaniae in potestatem Turcarum devenit, regnique Hungariae vix non extremus jam casus unde principia habuerit, facile hic socius potentior, ad cujus rem juvandam flectit, omnia utriusque partis fractis viribus evasurus. Versetur ob oculos extremi illius diei horror, quo omnes etiam ii, qui quodam modo invicti sibi videntur fortunaeque

lubricam fidem sequuntur coram supremo monarcha, apud quem cuncta mortalium ludibrio sunt ratione formidabilem sit redditura et quibus argumentis effusus christianus sanguis barbarorum gladio totque hominum in catenas conjectorum damnatorumque caterva expiabitur. Ceterum, quod ad pacem tranquillitatemque regni partiumque Hungariae cum regno Poloniae attinet, ea cujusque servatur servabiturque nullaque arma contra foedus antiquum infensa hinc imminere scio, modo S. V. eandem ab omnibus partibus praestare velit, eaque eo animo a nobis accipiat, quo studium rei christianae, cui etiam vitam debemus scribere, non jussit.«

(Sokolowski idézett műve 83. l.)

Varsó, 1624. ápr. 14. A lengyel király levele Bethlen Gáborhoz.

Ad Gabrielem Bethlem principem Transylvaniae de excercitu in tractu Scepusiensi collocato.

Illme Princeps, amice et vicine noster charissime. Delatum est his diebus ad nos Illtem Vram exercitum suum in confinio regni nostri, in territorio videlicet Scepusiensi collocasse statiuaque illic militi noua, et inusitata antehac ratione assignasse. Quae res cum et sinistrae suspicionis scrupulum animis hominum injiciat, et verendum sit, ne quod usu venire solet, miles in hac vicinia subditos nostros damnis et injuriis afficiat, odiorumque ansam praebeat, referendum de ea ad Illtem Vram duximus amice requirentes, ut exercitum inde deducat, et alio transferat, neque ea nouitate, aut traductionis occasionem, aut laedendae vicinitatis ansam, discordiaeque fomitem ac incentiuum oriri patiatur. Quod Illtem Vram pro sua prudentia, bonaeque vicinitatis atque amicitiae studio facturam confidimus. Cui optimam valetudinem precamur, studiumque ac benevolentiam nostram regiam benigne ac amice deferimus. Datum Varsoviae die 14. mensis Aprilis anno d. 1624. regnorum nostrorum Poloniae 37., Sueciae 31. anno.

Kassa, 1624. május 14. Bethlen levele a lengyel királyhoz.
Varsó, 1624. junius 4. A király válasza.

Literae ad S. R. Mtem a Bethlem Gábor principe Transsilvaniae.

Serenissime Rex.

Elapsis hisce diebus in partes sacri Romani imperii conscribendorum militum gratia quosdam ex bellicis officialibus nostris ablegaueramus, qui prouinciae sibi commisso respondere

satagentes, iter per regnum Poloniae suscepere, Garnolinam nuncupatam appulissent, alter eorum capitaneus Romont in arestum raptus, et in vincula coniectus per capitaneum Bottler, iussu Mtis Vrae perhibetur. Et quoniam is non in ditiones Mtis Vrae missus, nulliusque criminis reus dignoscatur: miramur hanc nobis inferri iniuriam, cum semper illibatae vicinitatis iura coluisse, commoda inclytae polonorum reipublicae promouisse, nihil unquam hostilitatis intulisse recordemur, imo ut ingenue fateamur haud inutilia quondam Mti Vrae servitia praestitisse nos meminimus. Quapropter Mtem Vram rogatam volumus, ut praelibatum capitaneum Romont manu mittere, ablata eidem restituere benigne demandet, ne inuite id agere cogetur, quo aestimatio nostra tueatur. Cui diuturnam vitam et perpetuam felicitatem precamur, ac ut praesentium exhibitorem aulae nostrae familiarem resolutione optata remittat petimus. Datum in libera civitate nostra Cassoviensi die 14. Maji a. 1624.

Responsum a S. R. Mte eidem.

Sigismundus etc.

Illme Princeps amice noster charissime. Et si minime dubitamus Illtem Vram pro eo ac nobis perscribit: nonnullos ex officialibus suis bellicis eo cum mandato ablegasse, ut in partibus sacri Romani imperii militem scriberent, tamen illi muneris sibi ab Illte Vra demandati fines transgressi, in ditionibus nostris milites, nobis insciis et inconsultis colligere attentarunt. Quin eo audaciae atque temeritatis progressi sunt, non modo in regno et praesertim Gedani et in aliis prouinciis, ciuitatibus militi conducendo operam non obscura darent, verum etiam ex aula nostra praesidiarios milites ad stipendia Illtis Vrae evocarent. Itaque mirati vehementer sumus, qui id absque literis ab Illte Vra ad nos datis, nobisque prorsus ignaris attentarint, cum militem in alieno regno scribere citra legitimi principis scitum et voluntatem nemini fas iusque sit. Hinc postquam a praefectis Illtis Vrae in compluribus locis regni nostri militem scribi cognouimus, prohiberi id quidem illis, si qui in temeritate persisterunt, eos aresto subjici per uniuersales literas nostras mandauimus, quod vero quisquam eorum captus et in vincula coniectus, nihil ea de re omnino exploratum habemus. Nam quod Illtas Vra capitaneum Romont Garnolini a capitaneo nostro Bothler in vincula coniectum et rebus omnibus spoliatum esse scribit, nunquam factum esse, permissa diligenti indagatione intelleximus. Daremus vero id cum postulationi Illtis Vrae, tum bonae vicinitatis atque amicitiae, cum regno nostro tuendae studio, ut si vel iste Romont, vel alter quispiam interceptus a capitaneis vel magistratibus nostris fuisset, eum saluum et liberum dimitti mandaremus. Itaque optimum

nostrum erga se studium Illtas Vra ea in parte pensabit, sicutque nullam querendi de nobis occasionem in praesentia Illtas Vra re sinistre ad illam delata habuit, ita ut in posterum propensam voluntatem nostram experiatur, ubi nobis mutuis studiis ac officiis ipsa quoque respondent, operam dabimus. Quod reliquum est, Illtem Vram optime valere cupimus eique studium atque benevolentiam nostram regiam propense deferimus. Datum Varsaviae die 4. mensis Junii anno d. 1624.

Varsó, 1624. szept. 17. Targowski Sámuel lengyel követ utasítása mellékleteivel.

Instructio gen. Samueli Targowski s. r. m. secretario, et ad ilmum principem Transilvaniae Gabrielem Bethlem nuncio, data Varsaviae die 17. Septembris 1624.

Secretarius et nuncius sac. reg. mtis nullibi immorando recta ibi ad illrem principem in Ungariam aut Transiluaniam, aut ubi eum tum morari cognouerit. Ad quem ubi peruenerit et admissus fuerit, conuenienti amicae salutationis atque comprecationis officio suam illtem nomine sac. reg. mtis salutabit, redditisque fidei literis, in hunc vel similem modum ad eum orabit:

Ea est ilris princeps praesentis saeculi infelicitas, ea incertum, temporum-ne, an hominum iniquitas, ut non minus occultis suspicionibus atque simultatibus, quam apertis odiis, armisque inter principes certetur. Et sane difficile est iudicare, ut ea res maiorem pestem, ac perniciem in rempublicam christianam inducat, illa perpetuum malevolentiae fomitem in animis mortalium alit, saepeque dum suspicio premitur contra innoxios et inscios et morbo laboratur, haec aperte agit, tandemque in felici pacis portu, ac iucundo caritatis atque amicitiae sinu conquiescit. Porro ad eo longe lateque haec suspicionum pestis grassari iam caepit, utque inclyto regno, gentique ungaricae cum inclyto regno, nationeque polonica coniunctio, amor, societas, foedus, amicitia tot saeculorum decursu inueterata, vicinitatis commerciorum pactorumque iuribus firmata, regum sanguine, sceptrorum consociatione, armorum habitusque similitudine stabilita intercedunt ea inuasisse, suaque contagione temerasse videatur. Nec sac. reg. mti dno meo clemmo Iltique Vrae pepercit, quorum quanquam alter septimum iam supra trigesimum annum feliciter regnans quam constanter vicinitatis iura colat, quam clare, quam aperte et candide in regiis actionibus suis procedat, orbi ita declarauit uniuerso, ut nulla sinistrae suspicionis, aut traductionis nota indicta, factas illius regias cadere unquam potuerit, alter amicum se semper illustribus argumentis ac officiis sac. reg. mti dno meo

clemmo atque rempub. ostendit, inuenit tamen ingeniosa malevolorum inuidia suspicionis locum, qua Iltem Vram a pristino erga sac. reg. mtem dnum meum, demum universamque rempublicam studio dimoueret. Quod si id effecit, fatali temporum iniquitati imputandum est, sin minus constantiae, integritati, prudentiae Iltis Vrae tribuendum. Sed enim quod dudum sermonibus hominum, quod sac. reg. mtas partim ob usitatam rumorum leuitatem contemnebat, partim ob dudum conceptae de propensa Iltis Vrae in tuendis amicitiae, atque vicinitatis iuribus voluntate, atque studio opinionem respuebat, vulgabatur Iltem nempe Vram alieno erga sac. reg. mtem dnum meum clemum incertum, qua de caussa animo esse, id casus, quo legati, aut homines Iltis Vrae in milites sac. reg. mtis praesidiarios inciderunt, aut confirmauit et patefecit, aut maiorem eius rei suspicionem, atque scrupulum non tam sac. reg. mti dno meo clemo, qui nihil sibi a constantia prudentiaque Iltis Vrae alienum persuaderi patitur, quam aliis iniecit. Accidit enim non ita pridem, ut legati Iltis Vrae ad Gustavum ducem Sudermaniae sac. reg. mtis dni mei clemmi hostem iter per regnum sac. reg. mtis sub ficto mercatorum habitu capessentes, Gabini in excubias pestis arcendae causa a praesidio sac. reg. mtis germanico isthic collocato institutas inciderent, dumque furtim praeter oppidum transire vellent, indicio a pagano quodam, quo duce portas oppidi vitare cupiebant, ad portarum primum vigiles, deinde ad praesidii praefectum delato, examinari caepti, et literas passus ob pestilentiae metum in compluribus locis per regnum grassantis monstrare iussi. Cumque nullas literas proferrent, nullasque merces, quibus negotiatoriam professionem adstruerent, in curribus haberent, non obscurae crepidationis indicio sese prodiderunt, occasionemque iisdem militibus res suas excutiendi, diligentiusque omnia inuestigandi dederunt, ac tandem literae Iltis Vrae, ac postmodum instructio legationis uni eorum ad Sudermaniae principem ab Ilte Vra demandatae apud eos inuenta. Re ad sac. reg. mtem dnum meum demum delata, literisque missis, non potuit sac. reg. mtas nisi vehementer mirari, qui Iltas Vra animum inducere potuisset, ut cum haereditario sac. reg. mtis dni mei clemi atque reipublicae hoste, infausto paternae perfidiae pullo, de ineunda non affinitate modo, sed etiam quadam, uti ex instructione apparet, belli societate, per legatos clam missos tractare voluerit. Cuius rei argumento est haec, quam in manu teneo instructio, in qua odium Iltis Vrae erga regem Poloniae, illiusque vicissim erga Gustavum et domum Brandeburgicam, quorum alterum quidem iustissimum est, alterum nec esse, nec fuisse unquam vel ipsa domus Brandeburgica singulari a regia mte affecta beneficio fateatur necesse est, praecipuam suscipiendae huius legationis praetendaeque in coniugium sororis

uxoris Gustavi rationem, atque respectum Ilti Vrae fuisse praescribitur. Sane cum ea, quae praeter opinionem accidunt, maiorem admirationem in animis hominum excitare soleant, excitauit et in animo sac. reg. mtis dni mei clemi et maiorem, quod et constanter antea rumores de Iltis Vrae minus aequo erga ipsius mtem animo sparsos respueret, et suae erga Iltem Vram regiae voluntatis ita conscius esset, nullam eius odii causam, ob quam Iltas Vra cum hoste suae mtis conspirare, et a quo nuptias cum sorore uxoris illius auspicari debeat a se fluxisse agnoscat. Nam si forte quis ex superiorum annorum bellis ab Ilte Vra contra sermum Romanorum imperatorem cognatum et affinem sac. reg. mtis dni mei clemi gestis occasionem huius odii apud Iltem Vram ipsius mti conciliandi aucupari, licentiosaque ac tumultuaria militis Poloni agmina, quae mgfcus olim comes de Homonna et comes ab Althain stipendiis caesareis in regno suae mtis collegerat et in Vngariam duxerat, aut quae contra seuera sac. reg. mtis atque reipublicae mandata ad merenda sac. caes. mtis stipendia aliquoties excurrerant, ad odium et inuidiam sac. reg. mtis apud Iltem Vram trahere voluit, is non aequus fuit earum rerum censor, quae a culpa sac. reg. mtis dni mei clemi procul abfuerunt. Nam et collectio militis in regno sermo imperatori ex formula pactorum negari non potuit, et ii, qui tumultuarie e regno procurrentes militiae caesareae nomina dederunt, capitis, atque proscriptionis poena sac. reg. mtas cum ordinibus regni condemnauit. Quin si Iltas vestra seriem anteactorum temporum in animum reuocauerit suum, haud quaquam inficiari poterit sac. reg. mtas dnus meus clemus ita illis turbulentibus temporibus erga communem christianitatis pacem atque tranquillitatem animatum fuisse, ut misso tam ad sermum Rom. imperatorem, quam ad Iltem Vram oratore suo, ambas partes ad concordiam, pacem, amicitiam reuocare niteretur. Itaque et si tam praeter opinionem sac. reg. mtis dni mei clemi, quam praeter meritum acciderit, ut legatio haec Iltis Vrae ab odio potissimum erga ipsius mtem concepta, uti quidem verba instructionis sonant, proficisceretur, cuius nec sac. reg. mtas dnus meus clemus causam, nec Iltas Vra ullum antea indicium dedit, tamen ut Iltas Vra intelligat sac. reg. mtem dnum meum clemum pro usitato et innato candore suo regio dare, et amice cum Ilte Vra agere referendum ea de re statim per me humillimum subditum suum ad Iltem Vram censuit, ne si id dissimulasset, parum dignitati suae regiae consulere, si offenso animo tulisset, voluntatem vicini et amici principis praecipiti credulitate, qua nihil inter principes perniciosius, in dubium reuocare videretur. Inprimis legatos Iltis Vrae in regno suae mtis esse violatos nemo iuste queri poterit, nam illi non legatorum, sed mercatorum nomina et habitum praeferebant, verum ubi regiae

mti constitit legatos esse, et si iure suo uti s. r. mtis potuisset in eos, qui ad hostem s. r. m. proficiscebantur, nulla tamen contumelia affecti sunt, sed in honesta aliquantum custodia detenti, ac paulo post libere abire ad Iltem Vram permissi. Deinde literae Iltis Vrae acceptae quidem per milites eosdem a legatis sunt, verum nec apertae, nec lectae, easque illaesas et sigillo Iltis Vrae obsignatas Ilti Vrae una cum instructione reddo. Habet Iltas Vra seriem et rationem facti, ex qua sincera voluntas clara et minime fucata sac. reg. mtis dni mei clemi mens Ilti Vrae constare potest. Reliquum est, ut sac. quoque reg. mti dno meo clemo constare possit, quo animo Iltas Vra hanc legationem ad hostem sac. reg. mtis atque reipublicae et iniquum regni suae mtis raptorem instituerit, quae odii in instructione commemorati causa, qui societatis atque affinitatis cum eodem sac. reg. mtis hoste ineundae respectus, quae legatorum furtiui itineris, ementiti habitus insolitae trepidationis rationes? Quae ubi Iltas Vra .... ac sac. reg. mtas dnus meus clemus sperat, ac desiderat amice et candide per me suae mti aperuerit et purgauerit, ac deinceps nihil in actiones suas, dictaque et scripta irrepere permiserit, quod sinistrae opinionis ansam parere, dignitatem sac. reg. mtis dni mei clemi atque reipublicae securitatemque laedere, hostibus earum consilio, fauore, auxilio velificari possit, experietur vicissim Iltas Vra constantem suae mtis voluntatem, stabilemque universae reipublicae amicitiam, quae sicut incertum, ut ea magis ex parte suspicionum telis impeti et oppugnari caepit, ita ubi de optimo Iltis Vrae animo, tuendaeque bonae vicinitatis studiosa voluntate s. r. m. dno meo clemo constiterit, ad utriusque partis pacem, atque tranquillitatem, et ea, quae ex illis efflorescere solent commoda, et ornamenta perennabit.

Instructio eidem secreta.

Secretarius et nuncius sac. reg. mtis eundo ad principem Transylvaniae, iter quam diligentissime maturabit, operamque dabit, ut legatos Gabini interceptos ad principem Transiluaniae famamque ad eo ipsam praeveniat, quo illi legatio haec inopinato accidat, ac ob id spatium recolligendi sese, tergiversandi, excusationes captandi, legationemque sac. reg. mtis eludendi minime habeat.

Ante audientiam principis nemini aduentus sui rationem legationisque contenta pandet, maioreque qua poterit diligentia adnitetur, ne causa aduentus ipsius legationisque secreta evulgetur.

Responsum ut sibi absque longa procrastinatione in scriptis a principe detur urgebit; sin illud in scriptis obtinere non potuerit, responsum oretenus datum diligenter notabit, et ne memoria excidat, in codicillos referet.

Quae isthic rerum facies, quae ordinum Vngariae erga principem propensio, quae ipsius principis erga sac. reg. mtem et rempublicam voluntas, num exercitum scribat, quo spectet, quid moliatur, quo apud illum loco sit Farensbachius, quam cautissime et sagacissime investigabit, persentiet, adorabitur.

Si princeps vel aliquis ex ipsius consiliariis criminari et queri voluerit legatos contra pacta detentos esse contumeliaque et ignominia affectos, et paucis ante annis exercitum in Vngariam hostiliter immissum, et saepius sermo Romanorum imperatori auxiliares copias e regno missas, ita id diluet, ut non legatos, sed mercatores detentos fuisse, eosdem tamen nulla ignominia, aut contumelia affectos doceat, deinde immissum fuisse regio aut publico nomine aliquem in Vngariam exercitum negabit, sed nimirum comes de Homonna stipendiis caesareis scriptum in regno militem eo duxerat, quod illi ex pactorum praescripto et formula negari non potuit. De auxiliariis copiis idem respondebit, quae tantum abest, ut sermo imperatori a sac. reg. mte et ordinibus regni fuerint decretae et missae, ut potius comitiali auctoritate caesarea militia turmatim et sub signis eam petentibus fuerit sub grauissimis poenis interdicta, et ii, qui secus attentarunt, capitis et proscriptionis poena mulctati.

Demum dignitatis sac. reg. mtis atque reipublicae eam ducet rationem, ut nec ipse quicquam contra eam committat, nec ea a quoquam dicto factoue laedi ac imminui, quantum in ipso erit, patiatur.

In caeteris ex re capiet consilium, et prout usus, tempusque tulerit, actiones suas moderabitur, munusque a sac. regia mte sibi demandatum dextere grauiter, prudenter, caute exequetur, et ubi redierit, seriem legationis gestae sac. reg. mti exponet, ac eandem in scriptis ad cancellariam regni maiorem porriget.

Literae fidei eidem.

Iltris Princeps. Proficiscitur iussu nostro ad Iltem Vram gen. Samuel Targowski secretarius et nuncius noster, cui in mandatis dedimus, ut praemisso benevole salutationis officio, ea Ilti Vrae ex praescripto instructionis nostrae exponat, quae ad conseruanda, atque stabilienda bonae vicinitatis, atque amicitiae iura, sincerumque voluntatis nostrae regiae affectum clara, atque luculenta testificatione declarandum pertinet. Cum Iltas Vra pro usitata sua humanitate, qua nuncios nostros complecti solet, proque officio boni, ac beneuoli vicini, qualem se semper Iltas Vra per literas, nunciosque suos nobis, regnoque nostro ostendebat, ita accipiet, ut et fidem ei in iis, quae nostro nomine apud Iltem Vram orabit, habeat et in iisdem optimum nostrum, sincereque clare et candide cum Ilte Vra agentem animum penset,

parique voluntatis suae affectu nobis, regnoque nostro respondeat. Quod reliquum est, Iltem Vram bene ac feliciter valere cupimus.

(201. cod. 539. s köv. ll.)

1625. november 30. A brandenburgi választó Bethlen Gábor házasságáról.

Exponi superioribus mensibus per legatos suos insignes sac. caes. mti dno nostro clemmo fecit ilmus princeps, dnus Gabriel sacri Romani imperii et Transylvaniae Princeps, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes, necnon Oppalii et Radiborii *(sic)* dux etc. amicus noster singularis, se nos pro admittendo, cum illma principe, dilectissima sorore nostra, principe Catharina, marchionissa Brandeburgensi, in Borussia Juliae, Cliuiae et Montium ducissa etc. matrimonio sollicitare constituisse, a sac. caes. mte instantius flagitans, ut non solum clementissimum suum consensum praebere, verum etiam benignum ad celerrimam quamquam totius negotii matrimonialis expeditionem auxilium suppeditare dignaretur. Sac. caes. mtas hoc sibi negotium minime displicere clementissime respondit, cumque in suam cels. tam propensa sit sac. caes. mtis voluntas, ut etiam si aliquam e domo apertissimi hostis sui sibi elocari quaereret, minime impediri cupiat, quidni matrimonium cum sorore nostra promoueri libentissime velit, cum nulla unquam offensionis causa in sac. caes. mtem a nobis data hucusque extet. Ad maiorem vero testificationem indubitati consensus, promptaeque promotionis, sac. caes. mtas suae cels. legatos a commissariis suis, per ditiones suas, secure usque ad confinia nostra deduci iussit. Sic itaque cels. suae legati die $\frac{13}{23}$ huius mensis ad aulam seu residentiam nostram nobis absentibus appulerunt, et $\frac{16}{26}$ eiusdem legationis suae munus debite expediuerunt. Ante adventum autem eorundem seruitor quidam ad nos missus fuit, qui et de expeditione legationis ad sac. caes. mtem et negotio apud nos affectando nos certiores redderet. Maluissemus sane istam legationem, atque sic totum hoc negotium in longius aliquod atque commodius tempus reiectum, uti quidem legationis nuncio id a nobis responsi datum est: longe nobis gratius futurum si aduentum legatorum aliquot mensium mora iniiceretur, expeditionemque different, quam ut confestim approperent, eo quod res tanti momenti nostra quidem opinione, pluribus et quidem exquisitioribus praeparatoriis indigere videatur. Praefati uero legati cum iam in adcinctu essent, nec eorundem expeditio commode differri posset, illis audito negotio omnino per generalia respondimus, et flagitato nobis ad aliquot mensium decursum deliberandi spatio, maxime apud illos urgeri fecimus, quod etiam si, uti apud omnes, ita et in inclyta domo

nostra matrimonia semper libera fuerint, nec quisquam nobis eatenus aliquam necessitatem imponendi iure gaudeat; nihilominus tamen in sac. caes. et reg. Pol. mtem certis de causis eo obseruantiae animo simus, ut nullas e domo nostra matrimonio inuoluere, vel nos in affinitatem aut amicitiam ullam intrudere cogitemus, unde quicquam, quod in eorundem praeiudicium uergat, emergere possit.

Sufficienter tamen iidem legati propensam sac. caes. mtis uoluntatem demonstrarunt, eo quod praesens in senatu clementissimum consensum praebuerit, et commissarium suum pro maiore itineris securitate adiunxerit, quin imo etiam dummodo illud flagitassent, aut necessarium duxissent, clementissime omnia ad nos perscribere, uel etiam missis propriis legatis mentem suam exponere sac. caes. mtas non recusasset.

Cum sac. regia mte cumque regno Poloniae foedera esse firma aiebant, neque quicquam suam cels. hostilius unquam tentasse, eo potius animo esse, ut perpetua pacta vicinitatis firmiter conseruentur, prout id ex hinc indeque missis internunciis, uariisque literis patet, adeo ut nusquam alti regni Poloniae incolarum sinistra aliqua sertis suae causa suspicio oboriri merito possit.

Instantius autem certiorem aliquam resolutionem flagitabant, atque maxime praeceteris propter itineris longitudinem, confectiorem iam suae cels. aetatem, tum quod unanimiter omnes cels. suae subditi foelix eiusdem matrimonium perpetuis uotis exöptent et desiderent. Praeterea inculcabant, se ita incerta atque dilatoria resolutione dimissis, tum in omnium, tum suae quoque cels. animo oreque futurum, nos hancce ineundi matrimonii rationem haud leviter improbare et dilatoria resolutione cels. suae ulteriori sollicitudini repudiam mittere. Responsum inter alia non pauca fuit, quod in grauioris momenti negotiis, praesertim uero iis, quae matrimonium aliquod concernunt, dilatoria aliqua resolutio, quae vel ex deliberatione uel alia ex graui causa fit, non statim repudium simplex importet, et omnem spem optatae responsionis declaratoriam finalis auferat, quin imo si omnino illud matrimonium improbandi causa nobis esset, in facie animum nostrum exponeremus, nec ullum ulterioris resolutionis tempus reassumeremus.

Qui hisce non deterriti omnes difficultates praetensas e medio sublatas esse contenderunt, dum sac. caes. mtis approbationem sua cels. obtinuit, et erga sac. regiam mtem regnumque Poloniae sic se semper gessit, ut de ratificatione matrimonii istius nullum iam dubium esse possit, quin imo confidere potius queat, sac. reg. mti gratum et acceptum fore, si per hoc matrimonium mutuae beneuolentiae incrementum haud exiguum addatur.

Considerandum itaque nobis obuenit, quod sororis nostrae

iam matrimonio maturae, nobis tamquam germano et unico fratri, iure sanguinis curam gerere incumbat, ut tam de matrimonio quam aliis quibusque necessariis optimo quoque modo prospectum eidem esse possit, iuxta ac dignitas status ac conditionis eiusdem postulat. Reuocauimus nobis in memoriam sac. caes. mtem non minus sororem suam principi Transylvaniae, tum temporis imperii fasces administranti despondisse atque elocasse. Occurrit nobis reges Poloniae eisdem filias suas foedere coniugali iunxisse: unde et nostrae sorori male ibidem non fore statuimus. Neque enim eiusmodi matrimonii commoditas hoc repudiato facile nobis obueniret, propterea quod inclytarum plerumque domuum principes pauci admodum reperiantur, qui coelibes adhuc uiuant, quibusque tanta facultas rerumque affluentia sit, quanta est Transylvaniae principi. Et licet nonnulli reperirentur, dubium tamen nostram-ne sororem, an uero alias ex quibusuis inclytis regalium electorum, principumue domibus, quarum pars non exigua de matrimonio sollicitaturi forent, adeo nobis ob incertam spem futuram, certam elocandi sororem nostram rationem, ultro occurrentem repudiare, e re nostra uisum non fuit. Nec absque insigni nota nostra res euasisset, si dilatoriis nimium resolutionibus nostris animum Transyluaniae principis a matrimonio alienum fecissemus, et sorori nostrae, eo quod huius negotii rumor iam ad aulam sac. caes. mtis, et sic procul dubio ad alias quoque aulas peruenit, omnes nubendi cuipiam principi occasiones praecissum iuissemus nullis praesertim extantibus causis, quae ad impediendum potius, quam ad promouendum hoc negotium matrimoniale nos auocare possent. Quid quod absque ulla intentione aut praescientia nostra (hoc enim nos maxime mouit) id apud nos sollicitatum sit, propensaque sororis nostrae ad matrimonium voluntas appareat, sic ut potius obedire, quam resistere apertae huic diuinae uoluntati malimus.

Quod sac. reg. mtas ante anni unius et mensium aliquot decursum per legatum suum nobis exponi iussit, in recenti perpetui habuimus memoria, neque quid responsi sac. reg. mti a nobis datum fuerit, obliti fuimus. Mens tamen sac. reg. mtis tam fuit, praecauendi, ne sub praetextu matrimonii foedera nobiscum contra sac. reg. mtem inire affectaret.

Illaesa sane veritatis fide affirmare possumus, ne minimam quidem horum omnium mentionem apud nos factam esse, et potius suam cels. quaelibet mutuae amicitiae incrementa exoptare. Atque his de causis nostrum quoque praebuimus consensum, certaque pacta dotalia, post sufficientem plenipotentiam per legatos nobis exhibitam iniuimus, adiecta tamen per expressum cautione, nos suae celsni quacunque ratione, sanguine et amicitia deuinctos fore, non ultra tamen, quam ab osbseruantia sac. caes. et reg.

mti regnoque Poloniae debita, admitti posse visum fuerit. Adeo sinistrae cuiusuis de nobis conceptae opinioni sufficienter occurri posse confidimus.

1625. nov. 30. A brandenburgi válaszó levele a lengyel királyhoz ugyan ez ügyben.

Serme ac potme Rex Due et affinis uti parens obseruandissime.

Ad literas Regiae Vrae Mtis, quae matrimonii Transylvanici causa ad nos a Reg. Vra Mte ad diem 18. mensis Nouembris Cicmiernicie perscribebantur, hoc respondere existimauimus. Nos ita demum ob consensum nostrum praememorato matrimonio Transylvanico additum tam duriter in literis Reg. Vrae Mtis increpari meritos esse, si aliae in praebitione huius consensus unquam mentem nostram subiissent cogitationes, quam candide et amice cum Reg. Mte Vra agere iurisiurandi memoriam nunquam deponere, necessitudinem, qua princeps feudatarius domino suo tenetur, nullatenus negligere autoritatem, affinitatem et amicitiam regiam minime gentium parui aestimare aut unquam id conari, quod uulnus aliquod Vrae Reg. Mti incuteret, vel obducti vulneris cicatricem refricaret vel regno ad hilum usque noceret. Nunc vero cum haec omnia a nobis sint per quam longissime remota (qua in re coelum et terram testes vocamus) iudicet ipsamet Reg. Mtas Vra, an non valde indignum sit eam nos taliter perstrinxisse. Quae enim est accusatio Vrae Reg. Mtis arguit nos, quod affinitatem Transylvanici principis non recusauimus. Verum hac cum re ita comparatum est, ut nihil hic criminis subesse uideamus nec quenquam aequa lance hoc quicquid sit trutinantem unquam futurum censeamus, qui etiamsi omnia penitissime scrutatus fuerit, tale quid hic inventurus fuerit, tale quid hic inventurus sit, ob quod iure tantam indignationem incurrissemus. Quae enim pacta Pruthenica, quae fides data, quo iuramentum praestitum nobis interdixit, ne sororem nostram pro potestate iureque, eo quo nobis ceu fratri domusque nostrae capiti iura deferunt matrimonio collocaremus ei, qui a nemine propinquorum (sola Vra Reg. Mte excepta) hoc matrimonio non dignus iudicatur, cuius famae nominisque celebratio totam persvadit Europam, maxime cum haec omnia prouidentia diuina regi conspicaremur. In memoriam sibi revocet Reg. Vra Mtas, quod summi pontifices fuerunt, qui rescripserunt, sanciverunt, constituerunt cassa et irrita esse debere omnia, quae ex minima etiam parte matrimoniorum libertati nocerent. An non omnium infimo ex Polonica et Lithuanica nobilitate fas est sororem, cui vult, matrimonio iungere. Non negabit itaque Reg.

Vra Mtas huius iuris usum quoque nobis, qui sanguinis necessitudine Vram Reg. Mtem attingimus eandemque filiali amore et fidelitate ea, quam princeps vasallus domino suo debet, prosequuti semper fuimus. Absit enim et procul absit a Reg. Vra Mte, ut se talem erga nos gerat, ut inuidis et maleuolis ansa per id praebeatur, ita secum statuere aliisque persuadere, in minori apud Vram Reg. Mtem electorem Brandeburgicum, cognatum, filium, principemque vasallum precio esse, quam ultimum ex toto nobilitatis ordine. Neque est, quod nobis his quisquam regerat, nos attamen principem vasallum Ligium Vrae Reg. Mtis esse. Nam ut illud hic scientes prudentesque praetereamus, maxime adhuc controuersum esse quisnam Ligius Longobardes (ab illis enim Ligii vocabulum ortum trahit) dictus fuerit, inter omnes tamen peraeque constat Ligii obligationem adversus matrimoniorum libertatem nihil unquam potuisse. At Vra Reg. Mtas alter iam agitur annus, nos per legatum suum certiores fecit, sibi ingratum futurum hoc matrimonium, nosque respondimus, quod ab hoc abhorreremus, nec eius conficiendi causa absque scitu et assensu Vrae Reg. Mtis quicquam facturi essemus. Legatum quendam ad nos missum fuisse cum tali legatione, qui in perorando ferocioribus etiam verbis usus est non diffitemur: interim vero plane quoque confidimus, ex responso nostro de innocentia nostra tum Vrae Reg. Mti, tum aliis omnibus satis superque liquere potuisse. Promisisse autem unquam, et si tum temporis de matrimonio hoc contrahendo a nobis ne cogitatum quidem fuit, nos hac in re nihil facturos absque scitu et assensu Vrae Reg. Mtis (quod pace Vrae Reg. Mtis dictum sit) nos non recordamur, nec mente concipere possumus, quid nos ad id promittendum impellere potuerit. Praeterea res aliter longe sese nunc, quam tempore legationis habent. An non enim Vra Reg. Mtas legatum suum apud principem Transylvanicum habuit? an non et ille vicissim suum in aula Vrae Reg. Mtis, an non lautissime is ipse legatus in aula Vrae Reg. Mtis tractatus fuit? Quis igitur aliud statueret, quam firmissimam amicitiam inter sermum Poloniae regem et Transylvanum pricipem coli? Quis unquam putasset electorem Brandeburgicum ob cum hoc initam affinitatem apud Reg. Vram Mtem Dnum cognatum, quem semper et ubique parentis loco coluit tantam indignationem aduersus se excitaturum? An non venia omnino digni erimus, qui penitiora qua secum in pectore recondita Vra Reg. Mtas gerit perscrutati, eo quod nobis id non liceret, non fuimus? At nocet coronae regnoque Polonico? Equidem quomodo id fiat, non assequimur. Nihil itaque est, de quo culpemur, atque tam acriter incusemur. Nam si Transylvaniae principi foedus inire cum Sueco animus est (de quo tamen neque quidem nobis constat), non instigabit

cum ad id perficiendum matrimonium hoc, sicut etiamsi matrimonium hoc contractum nunquam fuisset, illud propterea non ommisisset. Quod vero de eo quoque Reg. Vra Mtas conqueritur, quod nonnisi re non amplius integra ad se matrimonio hoc perscripserimus, hoc ea de causa factum, quod certi nihil de aduentu legatorum Transylvanicorum haberemus, donec in finibus nostris ductoribus sac. caes. mtis usi consisterent. Non itaque tempus ferebat, quicquam tunc ad Reg. Vram Mtem perscribere, nisi legatos, qui negotium instanter urgebant, per aliquot menses detinere vel re infecta a nobis dimittere cum maxima principis Transylvaniae offensione debuissemus. Et quamnam causam permissioni huic praetextuissemus. Ad suecicum matrimonium quod attinet, sancte testamur nos ante de eo tractari, quam iam confectum consiliis maternis fuisset, non resciuisse. Itaque ut nobis Vra Reg. Mtas parcere nec toties objicere velit, hoc matrimonio inflictum esse reipublicae vulnus, etiam atque etiam petimus. Quid enim hoc matrimonium prodesse potuit omnibus iis, quae facta sunt? quid opis, quid auxilii attulit? quomodo itaque reipublicae vulnus per hoc inflictum est? Quin imo asserere audemus, nos nonnullo emolumento reipublicae esse potuisse, sin per indignationem Vrae Reg. Mtis nobis licitum fuisset, ita affinitatis iura cum Sveco sororis nostro colere, velut ipsa natura exigebat. Sed non aliter res sese cum matrimonio Transylvanico habet. Utiles enim forte esse poterimus reipublicae etiam apud Transylvanum, si ita occasio poposcerit, si etiam Reg. Vra Mtas ad eum modum, veluti nunc factum, in id matrimonium invehi inposterum cessabit, vicinitatis autem iura cum Transylvano, veluti hactenus factum, ulterius colere perrexerit. Nos obseruantissimi pactorum fidelitatis iurisiurandi semper manebimus, et perfidiam omnem et quicquid huic assimilari potest, plusquam Vatiniano odio prosequemur, fugiemus et detestabimur. Quod reliquum est, Vrae Reg. Mtis fauori nos commendamus, eidemque fausta, felicia, prosperaque omnia precamur. Dabantur ex arce nostra Coloniensi ad diem Novembris styli Juliani 30., anni Christi 1625.

Sac. Reg. Mtis Vrae

Georgius Gulielmus dei gratia marchio Brandeburgicus, sac. Rom. imp. archicamerarius et elector in Prussia Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassubiorum, Vandalorum, nec non in Silesia Crosnae Cirniouiaeque, burggrauius Norinbergensis, princeps Rugiae, comes Marcae et Ravenspergi. dnus in Ravenstein

Cognatus et affinis uti filius observantissimus
Georgius Gulielmus elector.

1625 végén. (k. n.) A krakói várnagy levele Bethlen Gáborhoz házassága ügyében.

»Litterae Serenitatis Vestrae per hunc tabellarium suum, qui revertit nobis allatae, copiose conqueruntur cum de alienatione in se animi sacrae regiae majestatis Poloniae Sveciaeque regis, domini nostri clementissimi, tum etiam de epistola quadam illustrissimi ac reverendissimi domini vicecancellarii regni ad serenissimum electorem ducemque Prussiae, affinem suum, acerbius de se, ut sibi videtur, scripta. Parcius nobis ad utrumque respondere visum est, quippe cum nec inquirere in litteras eorum, qui privatim ad se scribunt, minime nobis expediat, tum minus expedire arbitramur, refricare memoriam eorum, quae bene expressa laedere potius, quam componere animos tanti momenti possent. Longas aures manusque magnis principibus esse vetus, quibus et multa sibi pertinentia audire et ex abdicioribus locis, quae quamvis secreta et abstrusa existimantur, illo regio antiquo medicamine, quod summam potestatem in genus humanum habent, patere sibi cogunt, nec quisque mortalium tantum tribuat, aut suis artibus fidat, aut tantopere sua vel dicta vel scripta arcana esse putet, ne ad notitiam eorum, quibus interest et quorum magna nomina in terris sunt, perveniat, nobis attigisse recentia sufficit, Serenitatem Vestram facile sibi in memoriam revocaturam. Caeterum, quod ad studia sua in sacram majestatem et regnum Poloniae attinet, tum demum Serenitatem Vestram maxime declaraturam judicabimus cum alendo et fovendo dictis et factis benevolentiam majestatis suae et amicitiam Reipub. (quod optamus et amice svademus) sublatis excusationibus et accusationibus, nulla praestita occasione superioribus obliteratis a novis officiis ordietur, minime ambigendo, si haec intercesserint, vicissim eadem relaturam serenissimum electorem rectam et debitam viam ante pactam sibi sponsam magna ex parte neglexisse, facile vel Serenitas Vestra deposita passione judicabit, qui aliquantisper decessisse a debito majestati suae honore et vinculi splendidissimi beneficii hoc in passu parum memor, jure aliquo judicatur promissa prius sorore in matrimonium Serenitatis Vestrae, quam ut animum majestatis suae explorasset, et ut cultus requirebat, revereretur, haud difficulter sine dubio veniam concessuri. Verum et haec Serenitatis Suae in majestatem suam fide et observantia, tum etiam officiis oboliri, animumque ejus in priscum statum reducere possunt.«

(Sokolowski idézett műve 101. l.)

1626. aug. 17. A proszowi convent levele Bethlen Gáborhoz.

»Litteras Serenitatis Vestrae tabellarius suus hodie nobis reddidit, dum in conventu cum primoribus et nobilitate palatinatus hujus circa negotia Reipub. moraremur, quibus et studium suum Serenitas Vestra in sacram regiam majestatem Dominum nostrum clementissimum et amicitiam in regnum Poloniae declarat, nihilque hostile nobis unquam cogitasse, et arma in alios parasse nunciat lingvas malevolorum incusando, qui ejusmodi rumores sparsere. Fatemur quidem, nec dissimulandum arbitramur, superiori tempore ex quibusdam haud obscuris locis ad nos pervenisse, Serenitatem Vestram non satis amico animo in regnum hoc esse et apparatum hunc armorum, de quo jam constabat, causandum nobis quodammodo fore. Quod quamvis alienum ab aliqua firma suspitione nobis esset, qui et conscii nobis sumus nullam causam nec Serenitati Vestrae, nec inclito regno Hungariae ad hostilia praebuisse, imo nexus veteras et foedera sanctissime servasse, tum etiam prudentia et maturitas Serenitatis Vestrae meliora nobis semper promittebat, tamen cum nec Serenitatis Vestrae animum apertum habuissemus, nec quidquam adeo certi et securitate vicinorum in ejusmodi trepitu constaret, providendum nobis duximus sine cujusvis injuria et foedus fidelissime servaturi, et si quid adversi ab aliqua parte ingrueret in absentia sacrae regiae majestatis domini nostri clementissimi (qui nunc bello cum duce Sudermaniae distentus est) viriliter responsuri. Sed cum Serenitas Vestra, prout sinceritas inter principes et regna postulabat, amicum animum suum in regnum hoc per litteras suas aperuit, foedusque a tot saeculis initum se servaturum promittit, hoc quo gratius regno huic accidit, eo amantius nos etiam ad amicitiam hujus regni Serenitati Vestrae deferimus et mutua fide pacem tranquillitatemque servaturos spondemus.«

(Sokolowski idézett műve 112. l.)

Königsberg, 1627. jul. 13. A brandenburgi választó Bethlennek.

Copia literarum ab electore Brandenburgico ad Bethlemium.

Serme Princeps Dne affinis et frater dilectissime.

Et si nullum nobis est, Dilectionem Vram iam dudum miserrimi atque admodum ancipitis status, quo tum electoratus noster Brandeburgicus, tum ducatus Borussiae iam ultra sesqui annum laborat, certiorem factam esse, facere tamen non potuimus, cum dictarum terrarum calamitates ac pericula nullo pacto

hucusque minui, sed in dies magis magisque augeri atque excrescere uideamus, quia Dilectionem vram latius de re omni informaremus eique verum nostrum ac ditionum nostrarum statum exponeremus. Et quod electoratum quidem nostrum inprimis attinet, Dil. Vrae satis cognitum est, quo pacto iam ferme ante sesqui annum comitis Mansfeldici et regis Daniae copiae equestres ac pedestres magno numero nobis insciis ac insalutatis electoratum nostrum ingressae fuerint, ac duas eius prouincias, veterem Marchiam et Brignissae partem occupauerint, eoque ipso omnem illam ditionem nostram, quae Albi fluvio adiacet, ac ostium ulterius fluvii Havelae dicti in potestatem suam redigerint. Quanta subditis nostris illis in locis eo tempore imposita fuerunt tributa, et quantis insuper vexati fuerint direptionibus atque iniuriis, dicere nunc non attinet, cum nemini id non cognitum sit, eaque pluribus in locis adhuc extent rapinarum ac illatae devastationis vestigia, ut non tam facile fuerit incolis nostris etiam plurium annorum spacio ad pristinas suas facultates redire. Id vero omnium pessimum fuit, quot ob viciniam ducis Fridlandiae et comitis Tillii, qui instructo ac numeroso cum exercitu tum ad limites electoratus nostri versabantur, ad haec omnia nobis consciis ac consentientibus, hostili animo contra caes. mtem ac in maximum suorum exercituum detrimentum agi ducebant, in periculum conjiciebamur, fore, ut iidem pari etiam modo reliquam electoratus nostri partem occuparent, infestarent, diriperent, ipsaque caes. mtas occasionem hac ex re caperet, nos pro hostibus habendi. Ex quo quanta et harum quas iam possidemus terrarum ac ditionum et earum, quae in Juliacensi districtu ab aliis detinentur, cum iure tamen ad nos spectent, aut quarum inposterum successio nobis differri possit, ab hinc nobis impendere ac in nos deuolvi potuerint mala praeiudicia ac pericula, facile Dil. Vra colligere poterit. Nos itaque ut ab hisce omnibus nos immunes redderemus, eo quidem tempore omni diligentia apud Daniae regem tum literis, tum legationibus id egimus, ut abducto suo alia in loca exercitu, quem equidem non ad vastandum et in pericula conjiciendum electoratum nostrum, sed ad defendendum inferioris Saxoniae circulum, ac eis, qui tum aliis in locis periclitabantur, auxiliandum collectum esse acceperamus, electoratum nostrum ab hisce malis ac periculis liberaret. Cuius et si tandem postquam per aliquot iam menses plurimum damni ab hoc exercitu perpessi essemus, promissionem obtinuerimus, adeoque ea spe fuerimus: forent retroductis hisce copiis omnibus pacifico utrinque statu ditionibus nostris frui liceret, prout etiam a duce Fridlandiae parem, quam a danico exercitu immunitatem pacti eramus, contra omnem tamen expectationem nostram accidit, ut magna exercitus danici

pars, quae comitis Mansfeldici et ducis Vinavensis ductui parere iussa fuit, non ex ditione nostra, quod sperabamus, retrocederet, sed longo per electoratum nostrum tractu per quadraginta circiter milliaria in Silesiam procederet. Maxima quoque reliqui equitatus danici pars, ut securitatem horum itineri praestaret, sub generale Fuchsio etiam in cis Albinas electoratus nostri partes trajiceret. Quo ipso quidem et si modo dictae Mansfeldicae ac Vinauenses copiae id obtinuerint, ut caesareas copias anteuerterent, ac partem belli eo tempore in Silesia collocarent. Caesarei tamen exercitus officiarii ad unum omnes nos in suspicionem concessi, voluntario hostibus suis transitus ac praestitius adiumenti, et derivati ex Saxoniae partibus belli in prouincias caes. mtis culpam ac suspicionem vocarunt, eademque in ipsa etiam caes. mtis aula non parum laborare cepimus.

Cumque post hac contigisset, ut danici exercitus reliquiae in ducatu Brunsuicensi a generale Tyllio admodum caederentur, eorumque pars non exigua tum in territorium nostrum (prout etiam antehac a comite Mansfeldico, cum stragem cognitam pene pontem Dessauiensem perpessus esset, pariter factum fuerat) se reciperet, atque ita ditione nostra tanquam certo contra caesareas copias asylo uterentur, hoc tandem inde euenit, ut initio huius anni, cum rumor increbuisset, iterata vice partem non exiguam danici exercitus per ditiones nostras in Silesiam concessuram, pars caesarei exercitus, iussu ducis Fridlandiae ad impediendam hanc in Silesiam irruptionem, civitatem nostram Crosnensem, quae nostros a Silesia limites disterminat, cum adiacenti districtu occuparet, atque ita Wyadri sive Oderae fluuium in potestatem suam redigeret.

Pari quoque ratione dux Lunaeburgensis cum copiis a duce Fridlandiae sibi commissis comitis Tyllii suasu ac instinctu, ut facultatem occupandae Havelae danico exercitui praecideret, nonnullam partem sui exercitus in ditiones nostras progredi iussit, ac metropoli electoratus nostri Brandeburgo aliisque ad Havelam sitis locis, ac imprimis nobili emporio Havelbergensi ad anfluentiam Albis ac Havelae sito praesidia imposuit. Quae omnia tamen dissimulanda omnino putaremus, modo spes nobis esset liberandum brevi a malis hisce electoratum nostrum fore. Verum tantum abest, ut illam huius rei spem concipere liceat. Ut e contrario etiam Daniae rex anteversum se a copiis caesareis hisce in locis videns magno numero in alteram electoratus nostram partem, quam Albis a Veteri Marchia disterminat, quae Prignissa appelatur, irruerit, Comitatum quoque Rupinensem occupaverit, ac nunc in Ucariam etiam Marchiam perrexerit, atque adeo non ultra quinque a residentia nostra milliaribus substiterit, et progressus proculdubio adhuc ultra foret, nisi

praesidiis nostris, quae in praefectura Botzauiensi hoc in districtu imposuimus, impeditus fuisset.

Caesareus autem exercitus tum huius certior redditus esset, nec ulteriorem progressum versus Silesiae fines danicis copiis permittendum censeret, magno agmine hisce occurrendum duxit. Ac propterea ex Crosnensi ducatu propius etiam in territorii nostri viscera concessit, urbe nostra Francofurtana et emporio et academia insigni aliisque plurimis locis scitu tamen ac permissu nostro praesidio cinctis, iamque in eo uterque exercitus totus est, ut alter alterum ex occupatis locis expellat, neque ullis hac in re mediis utrinque parcitur, prout insigne emporium Havelbergense ne praesidiis caesareis amplius patere posset, euentu tamen votis non respondente, iam tum a danico milite concrematum est.

Atque ideo ipsam iam belli sedem in electoratu nostro collocatum esse, Dil. Vra videt, indeque facile conjicere potest, quanta malorum seges nobis, ditionibusque ac subditis nostris, nihil quicquam tale merentibus inde expectanda sit.

Ducatus vero noster Borussiae non minoribus quam electoratus ipse ob Suecicam expeditionem premitur malis, idque ea unica de causa, quod a rege Sueciae affini nostro et euangelicae religionis nobiscum consorte, portus noster Pillauiensis, omnium in hoc Baltici maris tractu nobilissimus, anno exacto nobis nihil quicquam tale cogitantibus, sed omnia potius affinitatis amicitiaeque officia ab affini nostro rege Sueciae nobis pollicentibus, ex improuiso summa vi occupatus ac in potestatem redactus fuit, navibus nostris pro praesidio portus ibi locatis nobis ademptis, fortalitio ibi extrui coepto occupato, ac militibus nostris vi inde abactis ac depulsis. Dici uix potest, in quantum apud reg. mtem ac totam Polonam rempublicam ob hanc portus nostri occupationem suspicionem coniecti fuerimus, non enim consciis tantum nobis haec gesta putant, sed ex condicto ea facta esse, et nos collusionis cum rege Sueciae insimulare, nonnulli etiam proditi portus nostri reos arguere non erubescunt. Qua in re etsi iniuriam nobis fieri sciamus, ac de innocentia nostra, et quam maxime inuitis nobis ac cum nostra iniuria haec portus occupatio contigerit, saepius protestati simus, parum tamen hactenus ea re proficere potuimus. Ad rerum enim testimonia amissi, nec satis defensi portus prouocare, et insignia damna ex hac portus nostri occupatione regno illata, ademptas tot insignes ciuitates, et in regalem Prussiam translatum bellum ob oculos ponere non desinunt, nec pauci sunt, qui in ius ob hanc rem nos vocatum ac de privatione feudi ducatus Prussiae contra nos actum iri minentur.

Equidem nos satis nobis conscii sumus nullo pacto nos in

communionem huius tam nobis ac subditis nostris perniciosi regis Sueciae instituti, quo per portum ac ditionem nostram bellum in regalem Prussiam transferre aggressus est, uocari posse, quin imo nihilominus unquam, quam hoc de eo nobis polliceri potuimus, siue priorum annorum seriem, quibus et a parente eius rege Carolo, et ab ipso hoc rege Gustavo Adolpho bellum in Louoniae partibus gestum, nos uero ac prouincia nostra in participationem belli uocati non fuit, respiceremus, siue contractam ante paucos annos nobis cum affinitatem, ac promissam nobis saepius propensionem singularem consideraremus; maxime cum nulla necessitas fuerit bellum ser. reg. mti ac regno Poloniae antea aliis in locis gestum enim hisce in partibus exoriendi, sed sola consideratio magis firmandi augendique status sui, quod equidem cum nostra affinis sui iniuria ac pernicie fieri merito non debebat, in hanc rem cadere possit, quin etiam cum simile quicquam alio tamen in loco tentari posse, ad nos perlatum esset, et per literas et per internuncium regem Sueciae compellauimus, ne id in animum inducere vellet, latius illis, quae ex tali expeditione in nos deuoluenda essent malis, ac periculis expositis, quae tamen tantum abest, ut speratum effectum operarentur, ut eodem plane tempore, ac antequam ad nos legatus noster redire posset, haec portus nostrae violenta occupatio tentata perfectaque fuerint.

Et nunc quidem nulla nostra obtestatio aut deductio id hactenus praestare potuit, ut apud sermum regem ac rempublicam Polonam plane ab omni suspicione exolueremur et omnimodam in ducatu securitatem obtineremus, esse enim in manibus Sueciae regis portum, nobilissimam ducatus nostri partem perpetuo regerunt, non posse, non esse hostem nostrum, qui nobilissimam territorii partem vi abstulerit, esse nos membrum reipublicae, ac perditionem nostram bellum reipublicae inferri et coeptum esse et continuari. Itaque obstrictos nos esse ad auxiliandum reipublicae ac arma contra hostem communem induenda.

Quae quo pacto satis diluere aut vel unius aut alterius partis inimicitias tandem effugere liceat, Dil. Vrae iudicandum relinquimus. Ipse uero ducatus noster, et finibus Pomerelliae, regalis Prussiae, Maioris Poloniae, Masouiae et Lithuaniae undique cingitur, et in meditullio episcopatum Varmiensem ad sermi regis Poloniae filium hoc tempore spectantem continet, atque adeo polonici militis excursionibus, infestationibus adeo patet, ut nulla ratione satis contra, cum eorum si pro hostibus tandem haberi debemus, defendi possit. Vidimus iam tum exacta hyeme frequentissimas oppidorum nostrorum direptiones, depopulationes, vim, caedes ac incendia, ac peiora inposterum expectanda esse, videmus et ipsam adeo belli sedem eo deriuatam iri non obscure

colligere possumus. Ac ut ut uerbo rem comprehendamus, eo adacti sumus, ut et de existimatione nostra et de toto plane ducatu periclitari nos videamus. Quae cum ita sint, et in electoratu quidem nostro omnia haec mala ex danici exercitus irruptione in ditiones nostras, in ducatu uero Prussiae ex occupato portu nostro et inde illato in regnum bello, originem ducant, nec ulla ratio supersit, qua nos ac ditiones nostras a belli incommodis liberari, statumque electoratus ac ducatus nostri firmari, ac a vastatione totali, amissioneque omnimoda securum ac tutum praestari posse in aperto sit, nisi electoratus nostri fines a danico exercitu liberentur et Pillaviensis portus a rege Sueciae nobis restituatur, atque adeo aduersae etiam parti omnis occasio, ansa, ratio atque praetextus male de nobis sentiendi, suspicandi, nos pro hostibus habendi, vel in belli consortium nos vocandi adimatur. Dil. Vram amanter rogamus, ut rei et aequitate et necessitate expensa suam apud Daniae Sueciaeque reges autoritatem interponere, ac ut inde quidem ex electoratu nostro danicae copiae quamprimum retrocedere iubeantur, hic *(sic)* uero portus nostri restitutio absque mora fuit, sua interpositione efficere ac factura erit, Dil. Vrae hac in re, quod bono ditionum nostrarum singulari et nostrae ac posterorum nostrorum securitati atque existimationi summopere conducens et per se aequum ac spei nostrae singulari Dil. Vra conceptae conforme fuerit, et nos id omnibus integerrime amicitiae affinitatisque officio prosequi non desinemus. Dil. Vram, quod superest diuinae tutelae commendatam, cum consorte sua sorore nostra dilectissima quam diutissime viuere ac valere, et prosperrime omnibus in rebus agere optantes. Dabantur Regiomonti Borussorum die 13. Julii anno 1627.

Georgius Guilielmus dei gratia marchio Brandeburgensis, sac. Romani imperii archicamerarius et elector in Borussia Juliae, Cliuiae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassuborum, Vandalorum, nec non in Silesia Crosnae, Carnoviaeque dux, Burggravius Norimbergensis, Princeps Rugiae, comes Marcae et Rauenspurgi, dnus in Rauenstein.

Gyulafehérvár, 1627. október 6. Bethlen Gábor levele a lengyel királyhoz.

Serenissima Mtas Regia. Dne nobis obseruandissime.

Cum pro eo quo erga Mtem Vram ab initio ducti fuimus singulari affectu nobis graue admodum fuerit, funesta in ditioni-

bus eius ab aliquo tempore bella continuata audire, eo magis illud molestius accepimus, quod antiquissimas gentis nostrae cum regnis Mtis Vrae inclytaque republica necessitudines intercessisse memineramus, et quod magis orbis christiani quietem post tot bellorum incommoda, funestasque innoxii populi clades summis desideriis exoptaremus. Quarum rerum cumulo hoc etiam accessit, quod hisce diebus allatae nobis sunt sermi electoris Brandeburgici fratris et affinis nostri charissimi literae, quibus de atroci ditionum suarum et alibi ruina, et praesertim in ducatu Prussiae incommodis ab iis, quibus minime sperabat, sibi illatis grauissime conquestus, nos denique rogauit, ut partes nostras apud suecum interponendas susciperemus, quo restituto portu Pillauiensi, ditiones eius bellorum malis leuari, tranquillitatique pristinae restitui possent.

Nos quibus pro ea, quae cum electorali eius dilectione intercedit, arctissima necessitudinis coniunctione, non possunt eius incommoda non admodum molesta videri et si pro viribus minime deesse eidem in hoc rerum suarum statu volebamus, tamen prius hac de re Mtis Vrae voluntatem explorandam aequum duximus, ea praesertim de causa, quod uti antea etiam accidit, suspicionibus de nobis eam laborare minime vellemus, legatosque nostros causa interpositionis nostrae cum scitu Mtis Vrae consensuque proficisci cuperemus. Et quoniam paria literarum a sermo electore ad nos datarum prope descripta et hisce nostris annexa ad Mtem Vram, quo uberius dilectionis eius electoralis mentem intelligat, transmittimus, rogatam etiam eandem volumus, ut voluntatem suam hac in re nobis quamprimum aperiendam velit, an hac interpositio nostra Mti Vrae cordi futura sit nec ne? quod si molestum eidem esse intellexerimus, licet merito sermi electoris incommodis angamur, tamen supersedendum ab eo nobis, quam Mtem Vram offendendam putabimus, sin vero (quod speramus) Mti Vrae illud aequum videbitur esse, regiasque salui passus literas nobis transmittere dignabitur, haud intermittemus, quin per idoneos legatos nostros eo expeditos interpositionem nostram procuremus, sermique electoris hac in parte expectationi de nobis abunde satisfaciamus, et si qua in re etiam Mti Vrae opera nostra pro publica regni eius quieta necessaria visa fuerit, dabimus operam, ut Mtas quoque Vra singulare studium nostrum erga se nullo unquam tempore defuturum agnoscat. Cui cum nos propensissimi affectus nostri officia enixe deferenda cupiamus, rogatam etiam eam volumus, ut verbis praesentium latoris internuncii nostri et aulae familiaris generosi nimirum Petri Gavay, quidquid nomine nostro retulerit, indubiam fidem adhibere non dedignetur. Quam de caetero incolumem cum omni serma sua familia diutissime viuere

prosperrimoque rerum omnium statu perfrui exoptamus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 6. mensis Octobris anno 1627.

Sermae Regiae Mtis Vrae

servitor studiosus
Gabriel, m. p.

Külczím: Serenissimo Principi et Dno Sigismundo tertio dei gratia Regi Poloniae, magno duci Litth., Russiae, Prussiae, Masouiae, Samog., Liuoniaeque, necnon Suecorum, Gotth. et Vandalorum haereditario regi dno nobis obseruandissimo.

IV. Sadler Fülöp követsége Bethlen Gáborhoz.

Gusztáv Adolf Sadler Fülöpöt 1626-ban küldte Bethlen Gáborhoz. Követségére vonatkozólag eddigelé következő iratok láttak világot:

I. Libellus memorialis jussu S. R. Mattis datus Philippo Sadlero eorum, quae ipsi expedienda concredita sunt apud serenissimum principem Transsylvaniae.

(Megjelent Rijskansleren Axel Oxenstiernas Skrifter och Brefvexling. Stockholm. 1888. I. oszt. I. kötet 525 s köv. ll.)

II. Bethlen Gábor válasza Sadler Fülöphöz 1626. márcz. 29. azokra, melyeket királya nevében elibe terjesztett. (Megjelent Történelmi Tár 1883. évf. 244. l.)

III. Sadler Fülöp levele Gusztáv Adolfhoz. Frankfurt 1626. máj. 31., melyben követi eljárásának eredményéről jelentést tesz.

(Kiadta Westrin Károly a Historisk Tildskrift 1890-iki folyamában.)

Közli: Szilágyi Sándor.

ERDÉLY TÖRTÉNETÉRE

VONATKOZÓ REGESTÁK. 1551—1553-IG.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

1. 1551. jun. 13. — Castaldo enyedi táborából Nádasdynak irt levelében örömét fejezi ki a királynénak az egyezkedésre hajlandósága iránt.

Eredetije az orsz. ltárban, Acta publ.

2. 1551. jun. 29. — Ferdinánd értesűlvén arról, hogy »tumultus quosdam esse in Transsylvania concitatos« megparancsolja Révay Ferencz turóczmegyei főispánnak, hogy jobbágyai ötödével, a legközelebb mult országgyűlés végzései értelmében, úgy legyen készen, hogy szükség esetén az ő (a király) személyes vagy főkapitánya vezérsége alatt azonnal hadba szállhasson.

Eredetije az orsz. ltárban, Acta publ.

3. 1551. junius. — Ferdinánd a biztosainak (Castaldo és Nádasdy Tamás) adott instructiójában a váradi püspök határozott kivánságára beléegyezik, hogy helyette s az ő tanácsára egy alkalmas egyén legyen a kincstartó, a ki a királyi jövedelmeket kezelje. Mivel a Frater jelentése szerint az erdélyi részekben különböző helyeken, különböző jövedelmek vannak, a király szükségesnek tartja biztosokat küldeni, kik Castaldo és Nádasdyval vagy nélkülök a váradi püspökkel azon jövedelmek állapotáról értekezzenek, s azok kezelésének módjára nézve tőle tanácsot kérjenek; továbbá, hogy elégnek tart-e egy alkalmas embert a pénzügyek kezelésére, vagy több szükséges; vagy vélné-e *egy kamara felállítását*, mint Magyarországon van?

Melyek a jövedelmezőbb ágak? az aranybeváltás (camptio auri), a cement vagy a pénz verés-e (cusio monetae)? Szebenben vagy más helyen legyen-e a pénzverőház? Mi a beváltás (camptio) módja? Királyi jog-e az kizárólag? Mi a büntetése azoknak, kik lopva űzik a beváltást, vagy más országba viszik az

aranyat? Mi módon lehetne ezeket megfékezni? Minthogy a váradi a camptiót jövedelmezőnek tartja, de egyszersmind szükségesnek is, hogy a beváltásra szükséges pénz (15—20 ezer forint) mindig készen legyen: hogyan gondolja ezt a váradi lehetségesnek, s körülbelül mennyit jövedelmez évenként a beváltás?

Mely helyeken vannak sókamarák? Melyek a filialis sókamarák Erdélyben és azonkivül, a hol a kocsin, vagy vizen szállított sót lerakni szokták? Nem hasznosabb-e a sóbányák élére csak egy fő sókamarást állítani, vagy vicecamerariusok is legyenek?

Minő az arany és ezüst bányák állapota? Mely helyen vannak bányák és mosó helyek? Mely bányák nem műveltetnek? Melyeket volna hasznos helyre állítni? vagy ujak volnának-e nyitandók? Minő módon és költséggel műveltetnek a bányák? s minő módon lehetne külföldről bányászokat szerezni, mi által Erdély népessége is szaporodnék.

Melyek a királyi huszad szedésnek főhelyei, fillái?

A szászok censusa és a nemesek ötvenede (quinquagesima) beszedése hogyan és kik által történik s csak évenként-e?

A székelyek máskor — mint a meghatározott időben — nem tartoznak-e ökörsütéssel? S ha semmi más fizetéssel nem tartoznak, nem lehetne-e valami okot találni, mivel rávehetők lennének, hogy rövidebb idő közben is adnának ökörsütést? [Melyek a székelyek által nyitott sóbányák? Sót adhatnak-e el? S ha nem: mi a büntetése az eladónak, vevőnek, elvivőnek?] [1])

A rendes adó fizetésével – mely Magyarország rendeinek beléegyezésével vettetett ki — az erdélyi nemzetiségek tartoznak-e? Vagy a végből a nemzetiségek egyenként megkeresendők? és minő módja van a behajtásnak? [Kötelezők-e az erdélyiekre a magyar országgyülések végzései? és a generalis conventusokon tartoznak-e megjelenni?] Vannak-e a koronához tartozó javak, várak Erdélyben? Ha elzálogosíttattak, — kiknek és mily öszszegben?

Hasonló kérdések az erdélyi egyházi javadalmak mibenléte felől, úgy Temesvár s a körülte fekvő, hozzá tartozó várak állapotáról. A csanádi püspökséget és aradi prépostságot ki birja most? Melyek a határszéli erődök és hegyszorosok Moldova és Oláhország felé? Melyek kijavítandók, s mennyi költség szükséges arra?

Fogalm. az orsz. ltárban, Acta publ.

4. 1551. aug. — Martinuzzi arra nézve, hogy mindenki készebb legyen hadrakelni, a királynak a törvénykezés felfüggesztését tanácsolja; a Duna és Tisza közt, valamint a Tiszán innen

---

[1]) A [ ] közt valók törülve vannak a kéziratban.

való megyék nemessége huszanként állítson egy katonát s küldje Debreczenhez vagy az Érmellékre, maga pedig személyében és jobbágyai ötödével legyen készen, hogy Castaldo hadbahivására akár Magyarországon, akár Erdélyben, feje és minden javai elvesztésének terhe alatt, azonnal megjelenhessen; küldjön pénzt a hadak számára. [1])

Minuta.

5. 1551. sept. — Egerből és Váradról nyert értesülései alapján Castaldo a királyt a magyarországi megyék fölkeléséről tudósítja.

Eredeti.

6. 1551. oct. 2. Bécs. — A sept. 28-án Egertől elindult Pallavicininek újra megparancsolja a király, hogy 500 vasassal és a német gyalogsággal siessen átkelni a Tiszán, Erdély s az alsó részek védelmére egyesülendő a baráttal és Castaldóval; hada többi részét pedig hagyja a bányavárosok védelmére.

Fogalmazvány.

7. 1551. oct. 2. — Ferdinánd Castaldót arról értesíti, hogy Losonczi gyakran a miatt panaszkodik, hogy Temesvár érdekében semmit sem tesz (a király), mióta őt temesi gróffá kinevezte. Ferdinánd Seredy Györgyöt akarta társúl melléje adni, de Losonczi ezt visszautasította. Most Paxy Jánost jelölte ki, s utasítja a vezért (Cast.), hogy ez ügyben Losonczival egyezkedjék; mind ez, mind Paxy egyenlő hatalommal legyenek felruházva, s egyenlő számú had élén álljanak.

A barátnak, mint vajdának fizetése, béke idején, legyen 15,000 frt, melyből tartson 200 lovast s azon felül Dévát és Görgényt lássa el őrséggel; háború idején még 500 gyalogra és 800 lovasra járjon havi zsoldja; mint kincstartónak pedig fizetése legyen 4000 frt.

Fogalmazvány.

8. 1551. oct. 3. Lippa. — Báthory kétségét fejezi ki Castaldónak az iránt, hogy a barát az erdélyiekkel az alvidékre jőne; mindenki így vélekedik a táborban. A nemesség nem akarja ide várni a törököt, hanem haza akar menni. Segítséget sürget.

Eredeti.

9. 1551. oct. 4. Lippa. — Báthory tudósítja a királyt, hogy ő, a Losonczyval és Aldanával történt megállapodás folytán, sept. 20. táján hagyta el Temesvárt abból a czélból, hogy a

[1]) *Jegyzés.* A mely regesták provenientiája nincs kitéve, azok a *bécsi titkos levéltárból* valók.

megyék nemességét Lippához táborba gyűjtse. A táborba szálltak Becse, Becskerek, Nagylak, Csanád, Besenyő elestét értvén, széjjel futottak, s őt egyedűl hagyták.

Eredeti.

10. 1551. oct. 8. — Ferdinánd tudatja Castaldóval, hogy Münsterbergert és Franckensteint csak az oppelni herczegség visszaválthatásáig (1551. dec. 25.) ajánlta Izabellának elfogadásra.

Fogalmazvány.

11. 1551. oct. 12. Kenyérmező. — A magyarországi és erdélyi rendek könyörögnek a királynak (!), hogy »ne engedje őket gyalázatosan török rabságba hurczoltatni.«

Eredeti.

12. 1551. oct. 18. Bécs. — Ferdinánd ratificálja a biztosai (Castaldo és Nádasdy Tamás) által Izabellával és fiával, János Zsigmonddal külön-külön kötött egyességet s azt úgy a maga, valamint utódai nevében is minden pontjában megtartani igéri.

Fogalmazvány.

13. 1551. oct. 20. Bécs. — Ferdinánd utasítja fiát, az Olaszországba hadat szedni menő Miksa főherczeget, hogy oda érve különösen a pápát, a mantuai, ferrarai, urbinói és florenczi herczegeket igyekezzék ember-, vagy legalább pénzbeli segélyadásra birni.

Fogalmazvány.

14. 1551. oct. 21. — Ferdinánd utasítja Castaldót, hogy az ő (Ferd.) nevében igérje meg a barátnak, hogy ha a beglerbéget sikerül megverni, vagy legalább visszavonulásra kényszeríteni, az esztergomi érsekséget minden jövedelmével együtt neki adja.

Fogalmazvány.

15. 1551. oct. (!) — Izabella arra kéri Ferdinándot, hogy ő és fia mentessenek fel a császár vagy a Ferdinánd hadjárataiban való résztvételtől, alattvalóik pedig se a császárnak, se Ferdinándnak sarczot ne fizessenek. De a király kitérőleg válaszol: ezen ügyben a csehországi rendek és a slésiaiak határozhatnak csupán.

Eredeti.

16. 1551. nov. 1. lippai tábor. — Castaldo irja Teufelnek, hogy a beglerbég Temesvár ostromát azért hagyta félben, hogy a budai pasával egyesülvén, vele (Cast.) megütközhessék. Ezért kéri, hogy vagy őt segítse meg, vagy pedig a budai pasát hábor-

gassa és akadályozza meg abban, hogy a beglerbéggel egyesülhessen. Holnap fogja Lippát megszállani.

Eredetije Bécsben a közös hadügyi ltárban.

17. 1551. nov. 5. Bécs. — Ferdinánd Castaldónak írt levelében beléegyezik abba, hogy a baráttal egyetértve akár a szultánnak, akár Mehemetnek levelet irjanak, csak »vigyázzon, nehogy a barát valami olyat csusztasson a levélbe (ne aliqua inseri permittas), a mi kárunkra lehetne, mert Fraterrel közösen írt levetökből úgyis úgy látszik, hogy nem idegenkednétek olyan levelet küldeni futárral a szultánnak, a melyből ez meggyőződnék mind arról, a mit a beglerbég hitlevele ellen cselekedett s átlátná, hogy nemcsak az adófizetésben, hanem minden egyébben is engedelmesek vagytok iránta, s aztán parancsolná meg ennek alapján a beglerbégnek, hogy a foglalásokat adja vissza és seregét vonja ki a Bánságból.« Ilyen levélhez sem most, sem jövőre nem adhatja beléegyezését.

Fogalmazvány.

18. 1551. nov. 6. Bécs. — Ferdinánd Castaldót arról értesíti, hogy Losonczit kellemetlenül érintette az a hír, hogy társáúl Paxi János neveztetett ki.

Fogalmazvány.

19. 1551. nov. 10. Bécs. — Ferdinánd inti Izabellát: ne adjon hitelt Loboczky és mások szavának, hogy Münsterberg és Franckenstein nem érnek annyit, mint a mennyiben neki (t. i. 40,000 magyar aranyban) átadattak. Mindazonáltal, ha inkább akarja a pénzt, mint azokat, ő kész késedelem nélkűl »ezen összeg felől más úton kielégítni a királynét.«

Fogalmazvány.

20. 1551. nov. 11. — Somlyay Balás, Fraternek adót vivő követe a portára, tudatja ezt, hogy mihelyt az adót Konstantinápolyban beszolgáltatták, a Tiszát már átlépett beglerbéget, valamint más vezéreket is hirnökök által tüstént visszatérni parancsolták. Mircse vajda az egész ország (Erdély) felkelő szándékáról értesülvén kéreti általa a barátot, hogy »ne szálljon táborba, ne higyjen a pápai, a német és spanyol segélyben«, »ne ontasson vért, ne veszítse el az országot, hanem a szultán parancsa (iuxta mandatum domini sui) szerint cselekedjék.«

Eredeti.

21. 1551. nov. 19. Kassa. — Izabella köszönetet mond a királynak a küldött 6400 frtért s kéri, hogy a többiről is igérete szerint karácsonyig gondoskodjék.

Eredeti.

22. 1551. nov. 20. — Ferdinándnak Castaldóhoz írt leveléből kitűnik, hogy ő a lippai várba szorult törökök legyilkolását vagy fogságba ejtését szerette volna inkább. Kitűnik még az is, hogy a Ferdinánd seregeit, különösen a spanyolokat a külföldi kereskedőknek, főleg olaszoknak egész raja követte, kik selymet, tetszetős öltözeteket s egyéb drágaságokat árultak, kiktől a katonák zsoldjuknak igen nagy részén, drágán vásároltak, úgy hogy e kereskedők meggazdagodtak, míg a katonák pénze elfogyott. Ennek meggátlására aztán elrendelte a király, hogy az efféle kereskedés a táborban tiltassék el.

Fogalmazvány.

23. 1552. nov. 22. — Ferdinánd elismerését fejezi ki Losonczinak vitézségeért s továbbra is buzdítja. [1])

Fogalmazvány.

24. 1551. nov. 22. — Ferdinánd hivatkozva Hunyadi Mátyás példájára, ki télen foglalt sok várat a töröktől vissza, az erdélyi három nemzetet a táborban maradásra inti.

Fogalmazvány.

25. 1551. nov. 22. Kassa. — Izabella kapván a Ferdinánd válaszát a Loboczky Máté insinuatióját illetőleg, újra ir neki, hogy ő semmiféle mende-mondára nem hajt, különben is Loboczky sem úgy vélekedett Münsterberg és Franckenstein felől. Újra sürgeti a pénznek karácsonykor leendő kifizetését.

Eredeti.

26. 1551. nov. 27 után kelt s Castaldónak (!) szóló tudósítás szerint Ferdinánd biztosai nov. 15-én érkeztek Kassára Izabellához. A királyné Kassáról addig nem megy el, míg az oppelni herczegség neki s fiának át nem adatik. Petrovich semmiképpen sem vehető rá, hogy Munkács helyett, melyet Temesvárért kapna, évi jövedelemmel megelégedjék. A kassaiak ingadozása miatt óhajtandó, hogy a királyné onnan mentől előbb eltávolíttassék.

Fogalm. az orsz. ltárban, Acta publ.

27. 1551. november 3. — — — — — — — — — — — »bocsássa te nagyságod meg. Ezennel még ilyen hírem juta, hogy bellerbég Galaadnál volna, Themesvárhoz mint négy mélyfelden vagy ötön, és hogy Bechénél csináltatta volna az hidat az Tiszára. Én is minden órában bizonyos

---

[1]) Szintén ezen a napon írt dicsérő leveleket a Lippa ostrománál magukat kitüntetetteknek: Báthorynak, Pallavicininek, Pathóchynak, Nádasdynak. — *Fogalmazványok.*

emberemet várom; mihelen hogy megjütt, azonhelen te nagyságodhoz kildem. Isten tartsa te nagyságodat minden javaival. Szolnokból, Mindszent nap után szeredán, 1551.

Te nagyságod szolgája

Horwatinowyth, m. p.

Kiwül: Az nagyságos urnak, Thayfel Erasmosnak, király ő felsége képének etc. énnekem kegyelmes uramnak.

Eredetije töredékben a bécsi közös hadügyi ltárban.

28. 1551. dec. 2. — Ferdinánd Castaldónak még novemberben hozzá intézett azon kérését — hogy némely dolgokat *személyesen* referálhasson ő felségének — elutasítja.

Fogalmazvány.

29. 1551. dec. 4. Ferdinánd arra kéri Izabellát, hogy ha Münsterberg és Franckenstein helyett inkább pénzt fogadna el, tudassa vele, hogy ebben az esetben a pénzről idején gondoskodhassék.

Minuta.

30. 1551. decz. 4. — A király kéri Loboczkyt, törekedjék kieszközölni a királynénál, hogy a karácsonykor fizetni kellő 50,000 frtot illő kamatra hagyja nála.

Minuta.

31. 1551. decz. 6. — Ferdinánd Castaldónak írt levelében nemtetszését fejezi ki a miatt, hogy Ulama Lippából szabadon bocsáttatott.

Fogalmazvány.

32. 1551. dec. 10. Bécs. — Ferdinánd felszólítja Izabellát, hogy dec. 30-ára küldje biztosait Boroszlóba, hogy az opelni herczegséget kezökhöz vehessék; egyszersmind arra kéri, hogy viszont Izabella se késlekedjék Kassát az ő kezére bocsátani.

Fogalmazvány.

33. 1551. dec. 11. — Izabella Opeln átadására sürgeti Ferdinándot, továbbá az 50,000 forintnak és a neki (Izabellának) járandó jegypénz karácsonykor leendő lefizetésére, mert nem nélkülözheti.

Eredeti.

34. 1551. december 19. Temesvár. — Losonczi tudatja [a királylyal (!)] hogy szándékát Becskerek visszafoglalására nem valósíthatta meg, mert a karánsebesiek nem voltak rá birhatók, hogy segítségül jöjjenek.

A beglerbég neki két levelet küldött (melyben, úgy látszik Losonczi leveléből, hogy őt hódolatra szólította fel), melyre azt

felelte, hogy valamint a beglerbégnek azt kell tennie, a mit a szultán parancsol, úgy ő is a Ferdinánd parancsát teljes tehetségével teljesíteni törekszik.

Eredeti.

35. 1551. dec. 20. Temesvár. — Losonczi István Castaldónak azon fölszólítására, hogy 400 lovassal úgy legyen készen, hogy parancsára Erdélybe mehessen, mert a török be akar oda ütni, azt feleli, hogy a 400 lovast elküldi, de személyét magán ügyei visszatartják; mind a mellett, ha bizonyos volna a török szándéka, nem habozna elhagyni privát ügyeit s Erdélybe menni. Úgy értesűl, hogy míg ő (Losonczi) a királynál lesz, Aldana temesi grófként akarja magát gerálni. Az ő felsége akarata-e a temesi grófság átadása Aldanának?

Eredeti.

36. 1551. dec. 26. Báthor. — Báthory Endre a Castaldo felhivására, hogy huszárjaival tüstént menjen Erdélybe és a vajdaságot a király nevében vegye által, mentegetődzik, hogy mint egy tuskó, úgy fekszik az ágyban. Egyébiránt is ő felsége fölmentette az alól, hogy e tehetségének, erejének meg nem felelő, azt jóval felűlmuló terhet fel kelljen vennie.

Eredeti.

37. 1551. dec. 27. Prága. — Ferdinánd helyesli Castaldónak azon szándékát, hogy Aldanát Temesvárban legalább Vizkereszt napjáig visszatartani igyekezik; egyébiránt gondoskodik ő (a király) is, hogy továbbra is ott maradjon.

Fogalmazvány.

38. 1551. dec. 27. Prága. — Ferdinánd kéri Izabellát, hogy a karácsonykor fizetendő 50,000 aranyat, vagy legalább annak felét egy évig kamatra hagyja nála.

Fogalmazvány.

39. 1551. után. — Item ultra Tibiscum, qui fuerant sub regina et Fratre Georgio:

11,000 Byhoriensis per florenum unum.
1400 Bekees.
3500 Zarand.
1800 Orodiensis.
3000 Chanadiensis.
1600 Zolnok exterior.
600 Chongradiensis.
1000 Themesiensis.
600 Kyshewes.

Dicalis conscr. minuta az orsz. lt. Tört. eml. Nemzetgazd. és pénzügy.

40. 1552. jan. 4. Székelyvásárhely. — Kendi Ferencz tudatja Castaldóval, hogy a nagybányai kamara praefectusa, Péter deák, Bánk Páltól értesülvén a Martinuzzi haláláról, az ez által kinevezett várnagyot azonnal elbocsátotta s a várat a király számára foglalta el. Báthory András és György, Péter deáknak szükség esetén segítséget igértek. Biztos lehet tehát (Castaldo), hogy a város és a vár az ő felsége hűségén van.

»Num cementum conficitur?« — hivassa magához (t. i. Castaldo) »ipsum camerarium« annak elkészítése után, s ha alkalmasnak találtatik, tanácskozzék vele, ha nem — ő felsége mást állíthat helyébe.

Eredeti.

/ 41. 1552. jan. 4. — Illustrissime princeps domine colendissime. Servitiorum sat.

Pedites germanos sub domino comite ab Arak ac sub domino a Prandeys militantes lustravi, et bimestrem solutionem receperunt, ita, ut illustrissima dominatio vestra commisit et praeordinavit. Qui vero sub tribus vexillis praesidii loco in hac civitate manent ex dicti dni comitis de Arak regimine, moto hodie magno tumultu, aliquot centum armata manu meum atque solutionum magistri hospitium invaserunt, hostili clamore residuum, quod emeruerunt, stipendium videlicet unius et medii mensis (tantum regia maiestas ipsis tenetur) petentes, et me atque servitores domini solutionum magistri ignominia et vituperiis affectos pixidum ictu mortem nobis interminarunt, pixides ipsorum ante hospitium multocies emittendos. Viso huiusmodi tumultu, orta et incomposita inter dominum comitem Foelicem de Arak dissensio curas et cogitationes mihi submovit adeo, quod eidem domino comiti nunctiarim me nescire, quid hic designet tumultus, vel quo instigante fiat, pedites enim invaserint hospitium solutionum magistri, solutionem fortassis vi arrepturi. Ipse itaque dominus comes ad hospitium nostrum venit, pedites expulit et tumultum pacavit ea conditione, [ut] cras habiturus sit conventionem communem, in qua pedites ipsorum querelas exponant, et intentiones . . . bonis consiliis regant; quid tractaturi sint in conventione illa, ignoro; cupiunt tamen, ut ipse quoque . . ., sed illorum conventiones mea non intersunt, imo consuluerunt aliqui, ut ad aliquot dies seorsim aliquo me conferam. Accessissem itaque illustrissimam dominationem vestram, non possum tamen tute satis civitate egredi, sed in alio hospitio latito expectans huius rei exitum. Licet peditum animos studuerim mitigare pollicitis regiae maiestatis, quam ipsis ad anni finem integram solutionem clementer pollicita est, ea nunc itinere huc versus vehatur, ne graventur modicum acquiescere, sed verbis meis fidem dare

noluerint, aliter ipsis persuadere non potest, nisi integram solutionem iam esse adductam. Haec vestrae illustrissimae dominationi significare volui, cui me humiliter commendo. Datae Cibinii 4-ta Ianuarii, anno 1552.

Illustrissimae dominationis vestrae

humilis servus.

Kivűl: Illustrissimo principi ac domino domino Ioanni Baptistae Castaldo, marchioni Cassani, comiti Platinae, sacrae regiae maiestatis consiliario et generali rerum bellicarum vicegerenti sat.

Megrongált eredeti.

42. 1552. jan. 5. Segesvár. — »Quo maior necessitas regni nunc incumbit, tanto magis me supplicem pro his, quos mea apud maiestatem vestram intercessione dignos iudico esse conuenit« — irja Castaldo Ferdinándnak. Ezek közűl kiváló kápolnai Bornemisza Farkas, kinek ügyét, »quae in solutione debiti magnifici quondam Emerici Verbewczy cum hic illius coniugem nunc habeat. consistit«, nem ajánlhatja eléggé, sőt könyörög ő felségének, hogyha az összeg két ezer forint nem lehetne is, »quos iuxta literas maiestatis vestrae in prima solutione recipere deberet«. legalább valamelyes legyen, hogy ő felségének iránta (Bornem.) való kegyelmességét megismerhetné, »cum opere talium virorum magnopere nunc maiestas vestra indigeat.«

Eredeti.

43. 1552. jan. 5. — Sacratissima catholica regia maiestas domine clementissime.

Castellani Varadienses, et quidam alii servitores quondam Fratris Georgii ibi congregati duos ad me nuncios cum hic alligatis literis miserunt, significantes, velle maiestati vestrae fideles esse, castrumque illud et omnia in eo existentia solita et maiori etiam quam antea diligentia eius nomine servare, de quibus debitam cuicunque maiestas vestra mandaverit, rationem reddituri sunt. Ad quam aliqui ex ipsis venient, quibus literas commendátitias denegare non potui, et qui cupiebant a me intelligere causam mortis eorum domini, ego eis respondi id. quod ex alligatis copiis videre licet.

Colosvarienses vero cum intellexissent me quaedam ingenia bellica versus Albam misisse, miserunt similiter iudicem et alium. excusantes se pro eiectione monacorum et aliis novitatibus; ego considerato statu praesenti benigne illos hortatus sum, ut omnia reducant in pristinum, simulavique distulisse remedium, quoad super hoc videam, quid in conventu isto deliberabitur. Postquam omnino deliberatus sum sic agere, ut eos poeniteat, et si monacos per portas admittere noluerint, illos cum militibus per muros ingredi faciam.

Oyvariensibus castellanis promisi munus quatuor mille florenorum, quo audito arcem nomine maiestatis vestrae tenere promiserunt, et illam custodire usque ad aliud eius mandatum.

Deuensis autem, quamvis tot et tanta peteret, denique contentatus est septem centum florenis, quos personaliter dare promisi, dummodo solvantur milites, qui arcem custodiebant, quam postea consignabit cuicunque voluero, et sic alicui ex istis, quos habeo, custodiendam tradam, donec a maiestate vestra quis alius deligetur.

Denique res ad quietem tendunt, speroque illas taliter accommodare, quod regnum omne liberum et integrum maiestatis vestrae remaneat, ut postea possim ad maiestatem vestram venire, sicut illam suplicavi et denuo instanter suplico.

Regnicolae, qui conventum celebrant, cum eorum hic alligatis literis ad me miserunt Franciscum illum in eis nominatum, qui refert vaivodam Moldavum dicere, se velle semper maiestati vestrae fidelem esse, cupereque, ut in regnum istud mittat aliquem ex serenissimis eius filiis, ut personaliter possit illi inservire; verum quod penes ipsum sunt duo nuncii imperatoris turcarum, qui iubet, quod in promptu sit pro futuro vere, ut regnum istud intret ab illa parte, dum ipse ex altera invadet, sicut cogitavit et deliberavit facere, et quod in hoc maiestas vestra non dubitet, quin sic facturus sit. Petit insuper quoddam castrum, quod sibi a Fratre Georgio promissum fuisse dicit.

Caransebesienses et Lugasienses petierunt pluries aliquem capitaneum. Frater vero Georgius aut non habebat quem mitteret, aut non curavit. Mihi vero videretur opportunum, et cogitaveram etiam de domino Sforzia, quia audio, quod indigent aliquo loco munito. Ad omnes enim minores turcarum motus se illis tradunt, excusantes, non habere locum, in quo se salvent, qui sicut intelligo facile construeretur, dummodo esset, qui illum eligeret et erigeret.

Operarii hic male et lente laborant; bonum esset, quod maiestas vestra saltem de quingentis bohemis provideret, quos mitteret ligonibus et palis bene instructos, de quibus hic necessitatem habemus, sicut maiestati vestrae perscripsi, et sic de maiori ingeniorum quantitate, quia ista, quae habemus, non sufficiunt, et fracta non tam cito reformari possunt, funditoresque meo iudicio hic valde boni non sunt.

Intelligo castrum Varadini a Fratre Georgio muniri inceptum fuisse; bonum esse, quod maiestas vestra illum finiri faceret, est enim in loco importantissimo, et posteaquam Sigismundus cum filio excusavit se, quod in isto hieme nil fieri poterat, illic quiescere voluerunt, saltem tanti essent, ut illud viderent et

aliquod bonum opus facerent, sed nullo modo maiestas vestra illud imperfectum sinere debet omnibus de causis.

Dicunt mihi, sed nesico, an verum sit, quod abbatia illa prope Colosvar reddit quatuor florenorum millia, sed quomodocunque sit, cogito illam fortificare, quia serviet pro Colosvariensium freno, et se respondet cum Gyalu et Almas. Maiestas ergo vestra advertat nemini eam concedere.

De arce Almas numquam habui responsum et intelligo, quod illius praefectus est quidam, qui prius dictam abbatiam tenebat, multasque pecunias Fratris Georgii habebat, sed utinam se non excuset illas amisisse, quia Laurentius Nary me inscio dictam abbatiam occupavit.

Alvincz quoque, sicut prius scripsi, locus est valde importans, nec tam facile alienandus. Hoc dico, quia multi in illo praetendunt, non tamen in arce, quae constructa fuit per episcopum, sed in illius pago, qui non parvus est.

Sed intentus meus est fortificare Albamiuliam, quae metropolis est regni istius, quamvis concludunt omnes, quod turca tempus ad id faciendum non concedet; nec credat maiestas vestra, quod regnum absque locis munitis sustineri possit, pro quibus nullum architectum praeter Alexandrum habeo, qui eodem tempore tot in locis esse non potest, ex Italia accivi aliquos, nescio, si venient; nec cessabo, quamvis supersedi, recordari maiestati vestrae Agriensem arcem, quae cum tanti momenti sit, nimis est immunita. Memoriae quoque tenebo ibi esse duas maximas campanas fractas et sepultas, quae nunquam pro campanis servient, ex quibus duo tormenta fabricari possent.

Scripsi quoque maiestati (vestrae) de Baptista, nominato vulgariter El colonello de L'Isola, pro quo scribere posset principi Pedemontano, iam quod rediit, ut illum sibi mitteret, quia utilissimus vir est, omnibusque aptissimus, utputa salisfodinis et aliis similibus, ad quae maiestas vestra indiget talibus, qui illas administrare et exercere sciant, ego vero nullos habeo, quibus talia commendari possint, ni prius proprium curent commodum, nec dubium est, si res istae a fidis et diligentibus personis tractentur, quin maiestas vestra magnos ex illis proventus habitura sit.

Alligatas quoque maiestati vestrae transmitto supplicationes Megensiensium *(így)* et Seghesvariensium, qui unum et idem petunt, quod multi et alii, unde omnibus verba danda esse iudico, donec quid hoc sit, quod petunt, melius intelligatur.

Supplicationi vero Betlem Farkas, quae similiter hic alligata erit, supplico maiestatem vestram, ut non solum respondeat, sed id, quod petit, concedat, et aliquas literas sibi scribi mandet, ut cognoscat me hoc officium apud maiestatem vestram fecisse,

et eius servitia sibi grata esse. Cui ergo manus et pedes humiliter deosculor. E Seghesvar die 5. mensis Ianuarii 1552.

Sacrae caesareae regiaeque maiestatis vestrae

fidelis servus
Ioannes Baptista Castaldus.

Eredeti.

44. 1552. jan. 6. Kassa. — Izabella megköszöni Ferdinándnak, »quod restantem pecuniam proventuum annuarum ducatus Oppoliensis per hunc egregium Ioannem Rogkhneer nobis pro modo temporis a decimo nono die mensis Iulii ad festum usque Natalis domini proxime praeteritum integre et ad plenum reddere et persolvere clementer maiestas vestra sacratissima dignata sit.«

Eredeti.

45. 1552. jan. 6. Segesvár. — Castaldo kéri a királyt, hogy az előtte megjelent s javaik elvesztése (minden szerencsétlenséget az ő felsége iránti hűségök miatt szenvedtek) miatt panaszkodó Harinnay Farkas, Gerendy Péter, Székely Sebestyén, Thoroczkay Péter és a Bethlen Elek fiaira nézzen kegyelmes szemmel, mert »vidissemque istis oculis, quae fide, qua integritate, quantaque sollicitudine in negotiis maiestatis vestrae versarentur« már kezdettől fogva és éreztesse velök kegyelmességét, »ut non frustra tantam bonorum jacturam nomine maiestatis vestrae se recepisse intelligant.«

Eredeti.

46. 1552. jan. 6. Várad. — Gyalui Vas László Castaldo levelére kijelenti, hogy a néhai váradi püspök javaira hűségesen gondot visel, csakhogy Szolnokból vagy Egerből valami akadály ne jöjjön közbe. Panaszolkodik, hogy Horwathynowith Bertalan szolgái az övéit elkergették s tőlük a néhai váradi püspök »resque et proventus« elfoglalták. Frater Györgynek ladányi birtokán 34 nagy ökör volt, »aestimabat eosdem in valore prope duorum millium florenorum«, s azokat is a Horwathynowith szolgái elhajtották. Értette, hogy a váradi püspök meggyilkoltatása alkalmával megsebesült Vas Ferenczet Castaldo gyógyíttatja; kéri, hogy jövendőre is vegye kegyébe és oltalmába.

Most értesült arról, hogy Horwathynowith szénáját is elvette. Oltalmat kér, »non enim sum homo profugus, quod praesentiam vestrae illustrissimae dominationis evitare cuperem, et si quid deliqui contra sacratissimam regiam maiestatem, quod non scio, sum in potestate suae sacratissimae maiestatis, et curabo suam sacratissimam maiestatem omni fidelitate, constantia inservire.«

Eredeti.

47. 1552. jan. 6. Segesvár. — Castaldo tudatja Ferdinánddal, hogy a moldovai vajda e napon érkezett követe által »perpetuam fidelitatem et servitium maiestati vestrae iurare«, s iránta (Cast.) »amicitiam et obedientiam paternam multo meliori animo, quam antea Fratri Georgio teneret« jelentette ki. Tudatja a vajda, hogy a szultán ez évben személyesen jön Erdély (regnum istud) elfoglalására s neki is megparancsolta, hogy »sub poena vitae« készen legyen népével, különben tűzzel vassal pusztítja el mindenét. Erdélyben azt a két várat kéri ő felségétől menedékhelyűl, melyeket birt, ha a török elűzné. Mikor Lippa alól visszatért Castaldo Fraterrel Erdélybe, akkor is sürgette a szultán két csauszsza által, hogy Erdély ellen fegyvert fogjon, de ő nem tette, »mint felségednek szolgája és jó keresztyén.« Tanácsot kér a vajda felségedtől, »quomodo se gerere debet ad haec praecepta turcarum imperatoris, et rebus Transsilvaniae taliter providere velit, ne possit illam absorbere, sicut minatur et cogitat illico facere, et hoc sit quam citius, nam multi iam sunt dies, quod ipse turca monitus fuit, ne tempus et commoditatem loca muniendi maiestati vestrae concedat, et quod huc venerant homines, qui bellum intelligunt, et res alio, quam antea fiebat, modo gubernant.« Biztosan higyje felséged (ez a vajda szavainak értelme), hogy a mennyire népeit megindíthatja (a szultán), személyesen jő és nagyobb készülettel, mint bármikor ezelőtt.

Ugyanígy vélekednek a lakosok is. Ezért sietek — mondja Castaldo — átvenni a várakat, hogy a mennyire lehet elláthassam azokat. Vannak várnagyok, kik »quamvis fideles maiestati vestrae esse velle dicant et hostendant, differre tamen arcium consignationem et iuramentum, quousque ad maiestatem vestram mittam pro confirmatione eorum, quae eis promitto, utputa de Varadiensibus, Oyvariensibus et Almas, quod dubito, an ad bonum aut malum finem faciant; et quamvis etiam illas omnes consignarent,« nincsen sem nép, sem pedig alkalmas várnagy, kikre rá bízhatná. Dévába Báthory Andrásnak egy rokonát tette »virum probum et sufficientem.«

Eredeti.

48. 1552. jan. 8. Segesvár. — Castaldo egy ismeretlennek szóló leveléhez mellékeli a Losonczinak és Aldanának ugyanezen napon irt levele másolatát, melyben megdicséri őket azért, »quae in Chianad et Naglac ordinaverant.« Gondja lesz a más helyek conserválására is, és ha a fontosabb ügyek engedik »aliquam adhibebo provisionem, si potero.« »Dicunt enim, et a multis partibus intelligo, quod vice providendi Temisvario, Lippae et aliis locis partium illarum non solum de victualibus, sed de coeteris rebus necessariis et vice tenendi conservos et amicos habitatores illos,

ut quando hostes aderunt, quod absque dubio erit in futuro vere et forsan prius, loca reperiantur munita et illi nobis adhaereant.« Hallotta, hogy Temesvár körül már nincsen hely, melyet ki ne fosztottak volna. »Mirum est, quod illi, quibus alios a talibus insolentiis cohercere pertinet, ipsimet in causa sint.« Fájlalja, hogy azok miatt »maiora amittunt et honori proprio praeiudicant, quem super omnia curare debent.«

Másolat.

49. 1552. jan. 10. — Sacratissima catholica regia maiestas domine domine mihi clementissime.

Cum viderem motus nobilium in aperto iam irrumpere, et dominum vaivodam valetudine sua acriter oppressum, mihi visum est reputatione magis, quam effectu eo tunc uti; scripsi itaque Thomae Varkochio, ut confestim duo mille equites describeret, et una cum Bartholomeo Horuatho Transsilvaniam ingrederetur; Melchiori Balassae pariter scripseram, ut equites suos ex Hungaria accersiri faceret, isto interim bellica tormenta parare, ac gentibus tumultuantibus nunciari feci, ut vigilare et accingere se deberent, nam se appromptuabant, qui ipsos a seditionibus removere cogitabant; nobiles tres ipsorum ad me miserunt petentes, ut ipsis liceret generalem conuentum celebrare, quam ipsorum petitionem iustis rationibus reieci, sed ne illos omnino in desperatione ducerem, particularem conuentum, dummodo, si de me diffidebant illi, dominum et vaivodam interesse, non denegavi. Hoc enim ea ratione feci, quod postquam gentes sunt dimittendae, illis persuadeam, hoc in ipsorum gratiam factum esse et etiam, ut ad sanum consilium ipsos reducam, si possibile esset. Cum ego ante sex vel septem dies pertriplicatas literas domino vaivodae super hac re scripserim, ex inclusis literis suis, quid sit conclusum, maiestas vestra cognoscet. Ex literis etiam Thomae Varcochy, in quo sint statu res illarum partium, videre licet, undique enim necessitates emergunt, et non exiguae, sed sic in extremo.

Colonelli et omnes capitanei hic ad me sunt et hactenus maximum studium ostendunt, ut voluntatem maiestatis vestrae exequantur, sed multae quidem difficultates concurrunt, hispani in eorum pertinacia perseverant. Deus in omnibus suas clementes manus apponere dignetur, et maiestatem vestram cum regnorum incremento felicissimam conservare dignetur. Ex Alba die X. Ianuarii 1552.

Eiusdem maiestatis vestrae

fidelis servitor
Ioannes Bapt. Castaldus.

Post data. Quia milites hispani, qui hactenus in Deua fuerunt, ibi diutius interteneri non possunt, centum milites ex aliis cohortibus hispanorum cum capitaneo Vlloa in illorum locum transmittere feci; quid autem dictus Vlloa de intentione dictorum militum ad me scribat, ex inclusis literis maiestas vestra videre poterit. Concludo, quod aliqui ex capitaneis timore affecti magis, quam milites huiusmodi seditionum et inobedientiarum sunt in causa, nam antequam flumina, quae nunc sunt congelata, dissolvantur, recedere omnino vellent adeo, quod vereor, ne postremo omnes unanimes ignominiose ex regno recedant, nam ut hoc facere possint, omnes milites equos ad hoc compararunt. Datum ut in literis.

Iterum post data. Cumani a tempore Fratris Georgii hactenus semper fuerunt sub iurisdictione arcis Varadiensis, cuius arcis proventus ex vino tantum et frugibus constant, qui nullibi nisi inter ipsos cumanos in pecunia converti possunt, et quia Stephanus Dobo illos ad arcem Agriensem occupare nititur, et arx Varadiensis nullo modo illis carere potest, dignabitur maiestas vestra mandare, ut quemadmodum hactenus fuit, sic deinceps quoque dicti cumani sint sub arce Varadiensi.

Kivül : Sacratissimae catholicae regiae romanorum, Hungariae, Bohemiaeque maiestati sat.

Eredeti.

50. 1552. jan. 10. Léva. — Teufel tudatja Castaldóval, hogy a király rendeletére Bakyth Pétert és Horváth Bertalant lovasságukkal hozzá küldi, mihelyt a fizető mester, ki e hó 12-ére érkezik meg a pénzzel, a zsoldot kifizeti.

Eredeti.

51. 1552. jan. 11. Radnóth. — Kendi Antal az ujvári kapitányoktól elvett és az ő házától jan. 8-án Radnóthra szállított pénz neki adását kéri Castaldótól s szolgálatát igéri érte.

Tudatja, hogy Cecey Lénárdot a lengyelek megölték.

Eredeti.

52. 1552. jan. 12. Ecsed. — Báthori András két oláhországi bojárt (transalpinenses): Bán Istvánt és Asztalnok Istvánt kérésökre Castaldónak ajánlja, arra kérvén őt, hogy támogassa őket s kegyelmesen hallgassa meg.

Eredeti.

53. 1552. jan. 13. Várad. — Vas László ujra panaszolkodik, hogy már Thurból és Varsányból is kiüzettek szolgái, mely városokban, jóllehet a Derencsényi Farkasé és a Kállay

Farkasé voltak és azok most is, bizonyos okoknál fogva Frater György tartott szolgákat és tiszteket.

Eredeti.

54. 1552. jan. 13. Várad. — Frater György szolgái, Pázmán Péter, Barthakovich János, Mihály deák, Horvát György, Varkócs Tamás, Bethlen Gábor, Was László, Edenffy László, Bethlen György, Perussit Gáspár, Melit György és mások panaszolkodnak, hogy javaikban és hivatalaikban Szolnokból és Debreczenből háborgatják őket; azért könyörögnek Castaldónak, »ne extra voluntatem eiusdem vestrae illustrissimae et magnificae dominationis infestarentur et damnificarentur.« Különösen Csáki Demeter Biharmegyéből a váradi püspökségnek Biharmegyéből járandó »aliquot acervos triticorum fecit triturari et ad domos suas induci faceret.«

Eredeti.

55. 1552. jan. 14. Ecsed. — Ecsedi Báthory András válaszol Castaldo jan. 6-iki levelére s gratulál neki, hogy az országgyűlés olyan jól végződött s mind a három nemzet oly alázatos és hűséges (obedientes et fideles) ő felsége iránt. Igen várja az országgyülési articulusok egy példányát.

Castaldónak ő felségéhez intézett ama kérésére, hogy őt (Báthoryt) nevezné ki vajdának, azt írja Báth.: »constare tamen posse vestrae spectabili magnificae dominationi credimus, quali mandato et instructione his proxime praeteritis diebus a sacratissima regia maiestate domino nostro clementissimo dominus Petrus de Machedonya missus fuerit, quorum exemplum statim spectabili et magnificae dominationi vestrae per postam Varadiensem mittere curavimus, ex quibus cognoscere potuit spectabilis et magnifica dominatio vestra mandatum ac voluntatem sacratissimae regiae maiestatis domini nostri clementissimi, quod scilicet peractis et sedatibus tumultibus, ac omnibus rebus transsylvanicis bene dispositis et ordinatis (quae omnia deo duce per vestram spectabilem et magnificam dominationem rite esse disposita et ordinata intelligimus).«

A febr. 22-ére Pozsonyba hirdetett országgyűlésre felmegyen, de addig is várja, ha ő (Castaldo) valamit »nobis exequendum imperasset; expectamus nunc quoque itidem, paratique sumus secundum instructionem suae maiestatis ad omnia servitia.« Mind ennek daczára azonban, míg ő felségével nem találkozik, »nullum officium vel munus subire ullo modo posse«, hanem beszél ő felségével »ac omnes difficultates nostras declarabimus.«

Tudatja, hogy huszárjainak nagy része, miután pénzük elfogyott, már elment, a még ott maradtak pedig alig lennének

szükség esetén az ő felsége szolgálatjára elégségesek. Intézkedést sürget, különben mindnyájan széljelmennek.

Eredeti.

56. 1552. jan. 15. Nagyszeben. — Castaldo Izabellának hozzá írt levelét Ferdinándnak küldvén azt tanácsolja, »ut serenitatem suam contentam reddere velit, et quanto citius illam a Cassovia abducere, nam etiam si ab homine illo, a quo praedictae literae serenitatis suae mihi sunt redditae, intellexi, falsum esse id, quod de morte castellani Cassoviensis dictum fuerat.« Gondoskodjék ő felsége, mert izgatók nem hiányoznak, kik Izabellát »a suo bono proposito et bona voluntate maximis oblationibus« eltántorítani igyekeznek, melyben pedig ő (Castaldo) embere, levele s legutóbb »per nepotem meum Joannem Alfonsum« által is (ezt kétszer küldte hozzá) megtartani igyekezett. »Et quia mulierum ingenia per se, nedum ab aliis sollicitata, plerumque volubilia sunt,« tanácsos lenne a királynét fiával együtt Kassáról eltávolítni és Serédi Györgyöt küldeni oda, ki gondoskodnék »res illius civitatis tantae importantiae« s felséged hűségére esketné a várnagyot a polgárság- és katonasággal együtt, »nam audio, quod iuramentum ipsum versus reginam et filium praestiterint.«

Petrovics Munkács várát visszaadni kéri; én azt feleltem, hogy a lakosok alázatosan könyörögtek felségednek, hogy az ország nyugalmáért azt a várat neki át ne adja. »Peterit itaque, maiestas vestra ipsum etiam intertenere, prout servitio suo convenire iudicaverit.«

Hallja, hogy a franczia király »practicam habet« a lengyel királylyal, hogy leányát ennek adja. Szeretné (Castaldo), ha a király »ipsum polonum hoc vinculo sibi coniungeret.«

Alvinczet és a kolosmonostori apátságot ne ajándékozza el ő felsége, mert az első (Frater által építve) »portus salium super ripam Marusii, et locus magnae importantiae,« jóllehet a Majláth örökösei és Nádasdy Tamás is magoknak kérik. Monostort a kolosváriak megfékezésére megerősítteti. »nam cum ipsos pertinaces viderem, iam bombardas et gentes praeparaveram, ut illos sua inobedientia castigarem.« Déva az általa (Cast.) küldött kapitány kezén van már, de hiányzik a puskapor és minden szükséges dolog. A lugasiakat és karánsebesieket már ő felsége részére nyerte, de pénzt nem adhatott nekik, mert nincsen.

Somlyai Báthory Andrástól ő felsége sokat várhat, »nam est iuvenis in istis partibus magnae auctoritatis.«

Petitio domini Andreae Báthory de Somlyó. Primum, ut sua maiestas orphanis restituat castrum Wyncz cum suis pertinentibus.

Secundo, ut sua maiestas faciat stipendium.

A szász universitas által bizonyos, még a barátnak kölcsönzött pénzek visszafizetését illetőleg hozzá (Cast.) intézett alázatos kérésre ő felsége »poterit illis verba dare, et in reliquis, quantum possibile erit, illis clementer satisfacere.«

Váradon sokat elpazaroltak (a barát javaiból), ami hihető, minthogy a várban van Perusith is. Az ujvári várnagyok salvus conductust kértek, s megőrzését igérték a várnak, de eddig sem őket nem látta, sem pedig a várat nem restituálták. Hiszi, hogy ha ő felsége levelét ő (Cast.) átküldi, nem fognak sokáig késedelmeskedni.

Varkocs Tamás kérését pártolólag terjeszti ő felsége elébe; »ipse est bonus miles, et in rebus Varadiensibus se intromittere noluit, nisi in quantum castellanis persuasit, ut omnia bona ad rationem maiestatis vestrae bene custodirent.« E mellett azon részek ügyeiben jártas, s így ő felségének használhat.

A pénzkezelésre leghasznosabb volna a savoyai herczeg szolgálatában álló »colonellum de L'Isola«-t megnyerni, mert ő ezt már hosszas időtől fogva gyakorolja és »in salinis et victualibus praeparandis et ordinandis peroptime« is szolgálhat.

A szászok a megölt Fraternek adott kölcsönöket visszafizetni kérik; pl. Brassó »in legatos thurcicos, et... alias certas necessitates« 721 frtot; a medgyesiek 75 »cubulos tritici«; a segesváriak 355 »vasa vini« 178 frtban kölcsönöztek neki. A szászsebesiek a két évtől fogva ott levő őrségtől (Bánk Pál alatt) sokat szenvedtek. Azután a püspök Castaldóval és Báthory Andrással ott időzvén, ezalatt a polgárok látták el őket mindenféle éléssel 246 frtban.

»Civitas Bistriciensis ad quaestionem domini episcopi pro aliquibus structuris in Noua Arce erectis duxit trabes, tignos *(így)* et alia plurima ligna, quae mandaverat ad vecturas lignorum, extradederunt fl. 50 den. —.« Továbbá küldtek Kolosvár felé a püspök számára 50 köböl zabot, melyért a szállítással együtt fizettek 26 frtot.

Varkocs Tamás (Székelyhidon) 1552. január 7-én kelt folyamodásában rokonának, a magban szakadt Eztari Farkasnak »sabbatho proximo post festum Epiphaniarum« (jan. 9.) történt halálával, ennek Bihar, Csanád, Szabolcs, Szathmár és Borsod megyékben fekvő javait szolgálataiért adományúl kéri azért, hogy »manus alieni in ea ne veniant.« Testvére Varkocs György is ő felsége szolgálatában Székesfejérváron, ennek megszállása idején a törökök által öletett meg.

Eredeti.

57. 1552. jan. 15. — Szaláncy János Báthory Andrást, a felesége meglátogatására hazament Losonczy István által Temesvárra Balassa Menyhértnek küldött hírekről értesíti, t. i. hogy

a szultán Szegedet, a Duna-Tisza közét, Becsét, Becskereket Kászon passára bizta, megparancsolván neki, hogy a mihelyt lehet, occupáljon. Temesvárba tizenöt tollat s ugyanannyi török csizmát (calceos) küldtek »singularis certaminis gratia« ; három tollat az ifju De Campo kapott, ki hárommal (t. i. törökkel) akar víni 15 nap múlva. Kászon passa a viadal napján személyesen Becséhez és Becskerekhez száll. Temesváron Don Gáspár kevesed magával van, kevesen vannak Lippában is; az egész alvidék az eshető pusztítástól és foglalástól reszket. Félő is, nehogy valami csel legyen, »quia Kazzon est admodum nequam.« A beglerbég Nándorfejérváron van, »nec est in indignatione caesaris.«

Január 11-én jött Temesvárba egy hű ember azon hírrel, hogy »ad possessionem Haram« fát vágnak hídépítésre; ez az út pedig egyenesen Temesvárra vezet. Mondják, hogy a szultán is készül titokban. — Az erdélyi három nemzet követei a királyhoz érkeztek.

Eredeti.

58. 1552. jan. 16. — Castaldo a királyhoz írt leveléhez mellékel Alvinczre vonatkozólag egy följegyzést, mely szerint László király (II. Ulászló) azt a havasalföldi vajdának adta, ennek halála után Zápolyai János foglalta el s Mayláth Istvánnak adományozta, ki a János király haláláig birta, azután a Frater Györgyé lett.

Eredeti.

59. 1552. jan. 18. Nagyszeben. — Castaldo Operstorfot arról tudósítja, hogy »vor etlichen tagen denn zahlmeisterischen dienner zu euch mit drey vollig bezahlung« elküldötték. Válaszszon ki 200 jól felfegyverzett lovast, s azokat rendelje Gyula felé; a többieket szép szóval ereszsze haza. Január 25-én Szászsebesről írt levelében hasonlóra inti Castaldo a lovasság ügyében Operstorfot.

Másolat Operstorf leveléhez csatolva.

60. 1552. jan. 19. — Heney István gyulai várnagy tudatja Castaldót, hogy Kaszim bék, »qui antehac Budam tenebat,« Becsébe beszállott (in Bechye descendit).

Eredeti.

61. 1552. jan. 20. Szeben. — Castaldo a királynak jan. 6-án Prágában írt levelére jelenti, hogy bár Ferdinánd Losonczinak és Aldanának megparancsolta: nehogy a hirdetendő országgyűlés ideje előtt Temesvárról elmenjenek, mégis már négy nappal ezelőtt azt írta Losonczy, hogy a következő nap haza megyen

s azután felségedhez. Ugyanezt írta a minap Campo által is. Szigoruan megparancsoltam és javasoltam neki Aldana által, hogy nehány napig maradjon ott és azon részeket fej nélkül ne hagyja, mert káros lesz, eltelvén az idő, melyet a vár megerősítésre (in fortificationem) rendeltem. Ha mégis felségedhez menne, véleményem, »quod collegae idoneo sibi adiuncto« választassék a temesvári tisztségre. Losonczy vitéz férfiu, de inkább használhat ütközetben, mint várban, mert ha várparancsnok lesz, nemcsak társat nem tűr el, s nemcsak az ellenséget kínozza, hanem alattvalóit is. Többektől hallom, hogy nem jó szomszéd; szereti mások dolgába ártani magát. »Ego ipsum plurimum diligo, et potuit cognoscere maiestas vestra, quod ipsum semper commendarim«; most vágya kivilágosodván, inkább akarok felségednek szolgálni, mint kedvezni neki. Az oláhországi és moldvai mozgalmakról Frater halála után semmi hír.

Élelmezési biztosokúl, mások nem lévén, kénytelen vagyok a Fratertől maradtakat elfogadni; del Isoláról azért irtam felségednek, mivel szükség, hogy a tisztek mellett egy külföldi szakember is legyen, ki ne engedje az élelmi szereket a lakosok kárával szerezni meg, vagy a megszerzettet elharácsolni. Isolát, »vel Caesarem de Napoli«, vagy bárki mást nem barátságból ajánlom, hanem azért, mert felséged szolgálatára alkalmasoknak és szorgalmasoknak ismerem őket.

Tudom, mily nehéz alkalmas embert találni fizető mesternek, a ki e terhet elvállalni kész lenne; s ez engem aggaszt, minthogy az eddigi fizető mesterek oly hitványúl töltötték be hivatalukat, »quod certam rationem menstruatim non reddiderint, quomodo pecuniae distribuantur, quae gentes solutae sint, et quibus adhuc stipendium debeatur.« Serotinnak és a Brandeis katonáinak rendén kivűl fizettek nehány hóra, kik már elébb is a váradi püspöktől 20,000 aranyat s most az Alvinczen rabolt pénzből körülbelől 3000-et kaptak a spanyoloktól. Intézkedjék gyorsan felséged ebben az ügyben.

A lustra rendesen foly, de mégsem lehet úgy keresztűl vinni, hogy valami csalás ne történjék; de nem is elég ezen rosznak elejét venni a decurióktól való eskükövetelés.

Arco Felix grófot elbocsátom, ha kéri, s míg Helfenstein jő, németjei felett a parancsnokságot Brandeisnek adom felséged mandatuma szerint.

»Quoad pecunias et scripturas direptas omnem curam et diligentiam adhibui, ut reperirentur, cum tamen hactenus parum profecisse videar, ad fortiora remedia deveniendum putavi; milites etiam privatos et servitorem meum, qui huic direptioni interfuerunt, incarcerare feci ac Devam ducere, ut per tormenta, si aliter fieri non poterit, ab eis veritas eliciatur, capitaneos autem

et commissarium, si ita maiestas vestra mandaverit, ad eandem pariter transmittam.«

Szükség, hogy felséged Váradra küldje emberét, ki felügyeljen, hogy a várbeli javak és a hozzátartozók ne harácsoltassanak el. Meglátja felséged a váradi püspök szolgáinak hozzám küldött leveleiből, hogy a Horwathinowith szolgái »innumeras res et bona« foglaltak és hordtak el.

»Turcas captivos custodire facio; principalis chiaius in Albaiulia detinetur, ceteri apud me sunt, sed inter istos unus tantum est alicuius conditionis, qui prius christianus erat, et nunc mahumeticam religionem obstinatissime profitetur, hunc interrogavi, sed ab eo nihil intelligere potui, hoc tamen dixit se existimare, quod Frater Georgius maiestatem vestram et principem thurcarum uno tempore decipere vellet; sed si maiestas vestra mandaverit, ut cum tormentis examinentur, ab eis aliquid forte elicietur.«

Az utasítás, melyben felséged a Frater halálát a pápának tudására adta, részletes és mindenben világos. »Credo enim, quod beatitudo sua perfidia ipsius Fratris Georgii tam aperte cognita, maiestati vestrae ac nobis omnibus absolutionem sit concessura.«

Várva-várja a commissariusok megérkezését.

Eredeti.

62. 1552. jan. 22. Szeged. — Héder bég szegedi szandzsák biztositja a makóiakat, hogy semmi bántások nem lesz, »sed cum omni libertate ut hucusque et istic sitis, et huc veniatis ad fidem nostram, quam iam non semel vobis obstrinximus.«

Eredeti.

63. 1552. jan. 22. — A karánsebesiek panaszkodnak Castaldónak, hogy a törökök a szegénység marháit elhajtották s a pásztorokat fogságba hurczolták. A lugassi passa két hozzá küldött követjeket letartóztatta, kik most Belgrádban tartatnak fogságban; megtorlásúl ők négy török csauszt tartanak fogva. Kérik Castaldót, »dignetur eadem respectu servitii nostri perpetui concedere id, ut frater noster econtra ingrediatur ad Nandor-Albam, forsan utcunque et alium fratrem nostrum educere potuerit.« (Egyiket a passa szabadon bocsátotta.) Könyörögnek, viseljen gondot reájok és gyermekeik megmaradására, legyen rajta a város gyors felépítésén, különben elvesznek.

Eredeti.

64. 1552. jan. 22. — A karánsebesiek vádolják Petrovich Péter temesi bánt Castaldo előtt, hogy bizonyos, a városhoz tartozó falukat (villas) elfoglalt, Losonczy István pedig a csikváni

jószágot nem akarja visszaadni. Parancsolja meg nekik, hogy a várost efféle foglalástól és bitorlástól kiméljék meg.

Eredeti.

65. 1552. jan. 24. Gyula. — Patóchy Ferencz kijelenti Castaldónak, hogy kész nemcsak Gyulát, hanem mindenét átadni ő felségének cserében vagy bizonyos árért.

Eredeti.

66. 1552. jan. 26. Kassa. — Izabella tudatja Ferdinánddal, hogy Kassát tegnap Verner Györgynek (Sáros vára kapitányja) és Rakovszky Györgynek, ő felsége commissariusainak kezeibe adta s fiával és vagyonával együtt kiköltözik. Nem tudja ugyan még, vajjon ő felsége commissariusai átadták-e már az opelni herczegséget az ő embereinek, mégis teljesen bízik ő felségének iránta és fia iránt való atyai kegyességében.

Eredeti.

67. 1552. jan. 27. — Izabella Csecsey Lénárt kassai kapitányt s a kassaiakat feloldotta a hűségeskü alól s a vár és város kulcsait átadta a biztosoknak, kik azonnal Seredy Györgyöt igtatták be a kapitányságba. S miután a Ferdinándnak tartozó hüségre intette volna a kassaiakat — elutazott.

Fogalm. az orsz. ltárban. Acta publ.

68. 1552. jan. 28. Eperjes. — Petrovich Péter reversalissa arról, hogy a Ferdinánd biztosaitól (Castaldo, Báthory András, Nádasdy Tamás) az Erdélyben történt megegyezés értelmében »pro usu meo ac loco habitationis et residentiae meae« elfogadott Munkács várát javaival együtt az ő felsége iránt való hűségben és engedelmességben mind maga megtartja s mind várnagyjai valamint tisztjei által is, miként most, úgy jövőre is megtartatja, s erre őket mindannyiszor esküvel fogja kötelezni; halála esetére azonban tetszése szerint 10,000 forintért bárkinek elzálogosíthatja, s azt a zálogos birja addig, míg ő felsége vagy az ő törvényes utódai annak a 10,000 forintot visszafizetik, a mikor aztán Munkács vára járulékaival együtt ő felségére vagy utódaira minden késedelem nélkűl visszaszáll. A várhoz tartozó alattvalókat és colonusokat jogaikban és szabadságaikban mind maga megtartja, s mind tisztjei által megtartatja.

Fogalmazvány.

69. 1552. jan. 28. (Csik)-Szentmihály. — Sándor Mihály a segesvári magistratus azon kérésére, »ut si quid ex parte Moldavi cognoscerem, quo ille animo erga hoc regnum esset«, tudósítaná őt — jóllehet ő felsége helytartója »negotia quoque Moldavi melius novit, quam ego« — a következőket írja:

»Nuper cum exercitus sub Lippa erat, sciunt hoc dominationes vestrae, quomodo fuit, contra nos se thurka moverat, non erant mille equites, qui se moverant, waywoda autem ita totum regnum suum commoverat, ut si exercitus ad Lippam duodecim diebus adhuc fuisset immoratus, omnino contra nos waywoda exibat, licet multum bona verba daret, sed sub istis bonis et mellicis verbis aliquid in nos accidisset, id quod ad scitum quoque reverendissimi quondam domini episcopi Varadiensis dederamus; nunc vero officiales ipsi ita dicunt ad vulgum, quod contra hungaros se thurci armarent, et non volens, sed ipse waywoda contra Transsylvaniam exire cogeretur, quam thurci et saraceni eum ducerent.

Hoc quoque verum est, uti quotquot pedites waywoda habet, illi omnes pileum turccum habent.

Solus etiam waywoda ita narrabat, beglerbecum et Wliman bekum domum profectos esse, iam enim nec regnum nec caput perdere potest, sed quod illi iungitur, hoc ipsum facere debet.

Ceterum censum principi turcarum nunc mittere statuit, vel forsitan iam dimisit, nobilesque equi per provincias in regno colliguntur, qui ad caesarem deferuntur supra numero fere 400. Illi vero, qui ex Moldavis nobis favent, pro deo nos rogant, ne ulla ratione waywodae crederemus, quandoquidem etiam data nobis fide deciperet.

Nunc una tantum ebdomada est, quod subito moldavi capitatim ad bellum ire cogerentur, vulgo domi relicto nobiles in bello sunt; dicunt sibi ex Polonia esse metuendum, verum quidem et magnam partem boyeronum in Poloniam ascendisse, praecipui et multi sunt, qui eo ascenderent, nihil tamen certi de illis habemus, quomodo illic se habeant.

Habeo nunc unum hominem in Moldavia, proptereaque hominem dominationum vestrarum aliquamdiu retinueram, cum illius adventum expectarem, ut certi aliquid ex illius reditu dominationibus vestris scribere possem; cumprimum tamen redierit, perscribam omnia ab illo allata dominationibus vestris diligenter.«

Másolat.

Közli: B. S.

REGESTÁK.

(A csehországi helytartósági levéltárban Prágában őrzött magyar vonatkozású oklevelekből.)

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

1539. október 22. (Ered. a weimari levéltárban.)

Creditiv des Kőnigs Johann v. Ungarn für seinen Gesandten Kaspar Winzer an Johann Friedrich von Sachsen.

1540. mart. 22. Gotha. (Más. a weimari ltárban, Reg. C. pag. 241. n. 2.)

Antwort des Kurfürsten von Sachsen auf die Werbung des Kaspar Winzer, Gesandten des Kőnigs Johann von Ungarn.

1540. jul. 9. Eisenach. (Fogalm. a weimari ltárban, Reg. C. p. 241. n. 2.)

Werbung des Johann von Gersdorf im Namen des Grossmarschalls von Polen an den Kurf. Johann Friedrich v. Sachsen in der ungarischen Angelegenheit, betreffend die Verhandlungen K. Ferdinands mit der Pforte gegen K. Johann von Ungarn und die evangelischen Fürsten in Deutschland, und die Abtretung Siebenbürgens an Ferdinand.

1540. aug. 13. Kunetice. (Ered. archiv. Trebon.)

Joannes de Pernstein Adamo de Sternberk scribit de praeparatione Turcarum ad bellum; de morte regis Joannis; plorat, Ferdinandum regem Friderico Legnicensi principatum Glogoviensem contulisse.

1540. sept. 24. Wysnice. (Ered. a weimari ltárban, Reg. C. p. 241. n. 2.)

Der Oberstmarschall von Polen, Peter Kmita von Wysnice, meldet dem Kurf. Johann Friedrich v. Sachsen, dass K. Johann von Ungarn mit Hinterlassung eines kurz vorher geborenen Sohnes vor oder an dem Tage Mariae Magdalenae verschieden sei, mit angeführter Schilderung des durch diesen Todesfall in Ungarn eingetretenen Zustandes, und dass der Türke Willens sei, dieses Kőnigreich mit aller Gewalt zu behaupten.

1540. (Más. a weimari levéltárban, Reg. C. p. 241. n. 2.)

Werbung des Kaspar Winczer, Gesandten des K. Johann von Ungarn, an die Kurfürsten von Sachsen und Brandenburg wegen des Beistandes im drohenden Türkenkriege.

1540. (Más. a weimari levéltárban.)

Der türkische Statthalter in Ungarn ermahnt die Stände daselbst nach dem Tode Kőnig Johanns zur Treue gegen die Pforte.

1541. jul. 13. Regensburg. (Ered. a weimari levéltárban.)

Johann von Pack, Amtmann des Kurf. Johann Friedrich von Sachsen, schreibt diesem, was er über einen Friedensvertrag zwischen dem verstorbenen K. Johann von Ungarn und K. Ferdinand, namentlich bezüglich der Anerkennung des Sohnes des Ersteren als Herzog von Zips, erfahren habe, und theilt die herrschende Vermuthung mit, der erwähnte Sohn des K. Johann von Ungarn sei ein unterschobenes Kind, darum nehme sich auch der Kőnig von Polen der Erbschaftsangelegenheit nicht an.

1541. jul. 22. Herzberg. (Ered. a weimari levéltárban.)

Antwort des Kurf. Johann Friedrich von Sachsen auf das Schreiben des Johann von Pack, bezüglich der Angelegenheit des Sohnes des verstorbenen Kőnigs Johann von Ungarn.

1542. febr. 28. (A cseh helytartósági ltárban.)

Literae Francisci Niary de motu armadae turcicae in Hungaria.

1542. mart. 6. (Ered. cseh helytartósági levéltárban, 1520—49.)

Der Breslauer Bischof Balthasar an Kőnig Ferdinand: er habe durch Georg Warkotsch, Ölser Kommendator, erfahren, dass die Ungarn beschlossen hätten, alle ins Feld zu ziehen, wenn der Kőnig persönlich sie wider die Türken anführen möchte; er ermahnt den Kőnig, diese letzte Gelegenheit nicht fahren zu lassen; schildert die Nothwendigkeit einer Münzverbesserung (Latin).

1542—45. (Ered. a bécsi pénzügyi levéltárban.)

Ausweis über die aus der Krone Bőhmen an die ungarischen Grenzen ausgerüsteten 2000 Pferde.

1543. sept. 15. Prága. (Ered. arch. Trebon.)

Venceslaus Albín, cancellarius Rožmbergensis, Petro Doudlebský de Doudleb scribit, Belgradum esse a Turcis captum; regem Galliae procedere contra caesarem Romanum.

1543. sept. 17. Prága. (Ered. arch. Trebon.)

Joannes Bechyně de Lažan seniori Henrico de Švamberk scribit de capto per Turcas Belgrado; de manu bellica regis Ferdinandi; de dilatione judicii.

1543. sept. 17. Prága. (Ered. arch. Trebon.)

Jaroslavus de Šelnberck et Kosti seniori Henrico de Švamberk scribit de Belgrado per Turcas capto et de dilatione judicii.

1543. oct. 1. Pozsony. (Ered. arch. Trebon.)

Ctiborius Pták de Čejkov, capitaneus legionis Švambergianae seniori Henrico de Švamberk et in Bechyně scribit de censu armadae regiae et de intentionibus monachi Podmanický...

1544. febr. 3. Prága. (Ered. a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1520—49.)

Rechnung des Niclas Jablonský über den ausständigen Sold, den man den Hussaren schuldet.

1544. május 2. Speier. (Ered. a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1520—49.)

Königl. Schreiben, dass den unter dem Hauptmann Nikel von Minkwitz wider die Türken in Ungarn gelegenen Reitern rückständiger Sold bezahlt werde.

1545. május 18 után. (Ered. a wittingaui levéltárban.)

Eine Zeitung aus Steiermark, welche berichtet, dass dort ein christliches Heer unter Anführung des Grafen von Syrni (Zriny?) von den Türken geschlagen worden sei.

1545. (Ered. a wittingaui levéltárban.)

Artikeln des in Ungarn, Siebenbürgen etc. mit den Türken geschlossenen Waffenstillstandes.

1548. oct. 11. Krumlov. (Fogalm. arch. Trebon.)

V. Metelský de Feldorf testatur, quantos equites fratres de Rožmberk belligeraturos Essekinum expediverint; quantos centenarios pulveris pyrii, quantasque bombardas regi mutuo dederint.

1548. oct. 11. Krumlov. (Fogalm. arch. Trebon.)

Ant. Kyzaur de Mejov testatur, quantos equites domini Joannes, Jošt et Petrus de Rožmberk belligeraturos Essekinum expediverint; quantum salis nitri et quantas bombardas regi mutuo dederint.

1551. sept. 17. Bécs. (Ered. arch. Trebon.)

Joachymus de Hradec Venceslao de Švamberk scribit, se paulo post domum reversurum; item diversa nova ex Hungaria, atque de obitu Repický.

1552. mart. 31. Bécs. (Ered. arch. Trebon.)

Zbyněk Berka de Dubá domino de Švamberk significat infelices pugnas hajdonum et communium hominum cum Turcis

ad Segedinum; item conventum electoralium principum Saxoniae et Brandeburgi cum rege Ferdinando Lincii.

1552. jun. 24. Batavia. (Ered. arch. Novodomensi.)

Fridericus de Valdstein Joachymo de Hradec scribit de tractatu caesaris cum principe Mauritio; item nova ex Hungaria et Gallia.

1552. jun. 30. Bécs. (Ered. a cseh helytartósági levéltárban, S. 15/13.)

Maximilians Schreiben an Ferdinand, in welchem dieser ersucht wird, sobald als möglich das Steuergeld in Böhmen zu sammeln, damit dem Kriegsvolk in Siebenbürgen bezahlt werden könne.

1552. aug. 21. (Ered. in arch. Trebon.)

Joachymus de Hradec scribit de infelici pugna Christianorum cum Turcis; item de peste et aliis.

1553. (Ered. a cseh helytartósági ltárban, Militare 1520—49.)

Verzeichniss des Soldes, den man den böhmischen Reitern, welche in Siebenbürgen gedient haben, schuldig geblieben ist.

1554. jan. 4. Prága. (Ered. a bécsi pénzügyi levéltárban, Böhmen.)

Hanns Tirol an den Erzherzog Ferdinand: gibt Vorschläge zu Verbesserungen in den Bergwerken zu Kuttenberg und in den Bergstädten in Ungarn.

1554. jan. 27. Prága. (A bécsi pénzügyi ltárban, Böhmen 1554.)

Hanns Tirol an Kőnig Ferdinand I.: erbietet sich zur Einführung von Verbesserungen im Bergwesen in Bőhmen und Ungarn.

1554. sept. 6. Boroszló. (Ered. a bécsi pénzügyi ltárban, Bőhmen 1554.)

Friedrich von Redern an Kőnig Ferdinand I.: über seine Verhandlung mit den Breslauern wegen Bezahlung der 100,000 fl. an die verwittwete Kőnigin Isabella von Ungarn.

1554. sept. 6. Boroszló. (Ered. a bécsi pénzügyi levéltárban, Bőhmen.)

Postscriptum des Friedrich von Redern zu seinem Schreiben an Ferdinand I.: über die Intriguen der verwittweten Kőnigin Isabella von Ungarn, welche sie mit der Einmahnung des ihr schuldigen Heiratsgutes von 100,000 fl. im Sinne hat.

1555. jul. 20. Augsburg. (Fogalm. a bécsi pénzügyi ltárban, Bőhmen 1555.)

Ferdinand I. an Kőnig Maximilian: wegen der Darlehensverhandlung mit dem Grafen von Hardeck; bezüglich der Bezahlung der Truppen in Ungarn soll Maximilian mit den Ungarn um Darlehen verhandeln.

1555. nov. 10. (Fogalm. a bécsi pénzügyi levéltárban, Böhmen.)

Vorschläge des Königs Ferdinand I. auf das Anerbieten des Bischofs von Breslau wegen Übergabe der Herrschaft Pless an die Königin Isabella (Wittwe nach Johann Zapolya) für ihre Forderung per 100,000 Ducaten.

1555. nov. 14. Bécs. (Fogalm. a bécsi pénzügyi levéltárban, Böhmen.)

Ferdinand I. verweiset den Mathias Mandlich, der ihm 50,000 fl. zur Bezahlung seiner Schuld an den König von Polen, nämlich des rückständigen Heiratsgutes der Königin Isabella (Wittwe nach Johann Zapolya) geliehen hat, auf die Gefälle des Vitzthumamtes in Ober- und Niederschlesien. Am 1. April 1557. sollen 25,000 fl. bezahlt werden, und die andere Hälfte am 1. April 1558. sammt 10% Interessen.

1555. nov. 15. Bécs. (Fogalm. a bécsi pénzügyi levéltárban, Böhmen.)

Schadlosbrief Ferdinands I. für die Stadt Breslau, welche dem Mathias Mandlich für die dem König geliehenen 50,000 fl. zur Bezahlung seiner Schuld an den König Sigmund August von Polen Bürgschaft geleistet hat. (Betrifft das rückständige Heiratsgut der Königin Isabella, Wittwe nach Johann Zapolya.)

1555. dec. 25. Bécs. (Fogalm. a bécsi pénzügyi levéltárban, Böhmen.)

Königl. Instruction für Hanns von Oppersdorf und Hanns Gotsch zur Verhandlung mit den Städten Breslau, Schweidnitz, Jauer, Strigau, Punzlau, Lemberg und Reichenbach wegen Versicherung und Bezahlung des Bischofs von Breslau für die Überlassung der Herrschaft Pless an die verwittwete Königin von Ungarn Isabella, zur Bezahlung des ihr noch schuldigen Heiratsgutes per 100,000 Dukaten.

1555. (Másolat a bécsi pénzügyi levéltárban, Böhmen.)

Antwort des Bischofs von Breslau in Betreff der von ihm verlangten Abtretung der Herrschaft Pless zur Befriedigung der verwittweten Königin Isabella von Ungarn wegen ihrer Forderung von 100,000 ungar. Gulden (Dukaten.)

1556. jan. 22. Pozsony. (Ered. az innsbrucki helytart. levéltárban.)

Auszug aus den Beschlüssen des ungarischen Landtags vom 21. Jän. 1556.

1556. jan. 25. Jauer. (Ered. a bécsi pénzügyi levéltárban, Böhmen 1556.)

Hanns von Oppersdorf und Hanns Gotsche an den König: berichten, was sie mit der Stadt Breslau und anderen Städten in Schlesien wegen der Bürgschaft gegen den Bischof von Breslau für die 100,000 fl. verhandelt haben.

1556. jan. 28. Bécs. (Ered. arch. Novae Domus.)

Joannes de Vičkov Joachymo de Hradec (Nova Domus, Neuhaus) schribit, regem Vratislavia rediisse Viennam; item de eius profectione Pragam et de conclusis comitiorum in Hungaria.

1556. feb. 20. Neisse. (Másolat a bécsi pénzügyi levéltárban, Böhmen.)

Der Bischof von Breslau an Kőnig Ferdinand I.: bittet um Vergütung der Kosten, welche den Herren von Kurzbach und Maltzan bei der Begleitung der Kőnigin Bona von Polen während ihres Besuches bei ihrer Tochter Isabella von Ungarn in Schlesien entstanden sind.

1556. febr. 20. (Másolat a bécsi pénzügyi levéltárban, Böhmen.)

Verzeichniss der Zehrungskosten des Wilhelm v. Kurzbach bei der Begleitung der Kőnigin Bona von Polen auf ihrer Reise durch Schlesien zu ihrer Tochter Isabella von Ungarn.

1556. febr. 28. Bécs. (Fogalm. a bécsi pénzügyi levéltárban. Böhmen.)

Ferdinand I. an Hanns v. Oppersdof und Hanns Gotsche: theilt ihnen im Vertrauen mit, dass er die schlesischen Städte für die mit ihnen verhandelte Verbürgung und Bezahlung der 100,000 Dukaten (an die Kőnigin Isabella von Ungarn) auf den Erlös aus dem beabsichtigten Verkaufe des erblichen Biergeldes in Schlesien verweisen will.

1556. febr. 28. Bécs. (A közös pénzügym. ltárban Bécsben, Böhmen.)

Ferdinand I. an Hans von Oppersdorf und Hans Gotsch: sie sollen mit den Städten in Schlesien wegen Übernahme der Bürgschaft gegen den Bischof von Breslau für die Bezahlung 100,000 Dukaten an die Kőnigin Isabella von Ungarn.

1556. febr. 28. Bécs. (Fogalm. a bécsi pénzügyi levéltárban, Böhmen.)

Ferdinand I. an den Bischof von Breslau: bezüglich der Verhandlung mit der Stadt Breslau und anderen Städten in Schlesien wegen der Bezahlung der 100,000 Dukaten an die Kőnigin Isabella und Einantwortung der Bibersteinischen Güter an ihn, den Bischof, für die Herrschaft Pless.

1556. mart. 25. (Ered. arch. Novae Domus.)

Fridericus de Waldstein Joanni de Waldstein scribit de conservatione religionis »sub utraque« in aula; item nova ex Hungaria, Transilvania et Turcia.

1556. sept. 30. (Ered. és 2 másolata az égeri levéltárban.)

Der Rathschreiber von Nürnberg theilt dem Rathe von Eger Nachrichten über den Türkenkrieg in Ungarn und von Kriegsbewegungen im nördlichen Deutschland mit.

1556. oct. 3. (Másolat a bécsi pénzügyi levéltárban, Böhmen.)

Verzeichnis der Summen, welche von der bőhm. Kammer auf Befehl des Kőnigs für das Kriegsvolk in Ungarn durch den kőnigl. Diener Phinzing geschickt wurde.

1556. oct. 12. (Ered. és másolat az égeri levéltárban.)

Der Stadtschreiber von Nürnberg theilt dem Rathe von Eger Nachrichten über den Türkenkrieg in Ungarn, und Zeitungen aus Polen mit.

1556. (Ered. a bécsi pénzügyi levéltárban, Böhmen.)

Memorial des Mathes von Logau, Hauptmanns der Fürstenthümer Schweidnitz und Jauer an den Kőnig, worin er um Ersatz der Kosten bittet, welche ihm bei mehreren im kőnigl. Auftrage übernommenen Kommissionen u. diplomatischen Reisen (in Schlesien, nach Polen in Betreff Ungarns u. Siebenbürgens etc.) erwachsen sind.

1557. mart. 16. Regensburg. (Fogalmazvány a bécsi pénzügyi levéltárban, Böhmen 1557.)

Credenzbrief Ferdinands I. an die Stände der sieben Fürstenthümer in Schlesien für Johann v. Wirben auf Freudenthal, kőnigl. Kämmerer des Fürstenth. Troppau und Georg Lossola v. Steblau, Comthur zu S. Johann in Troppau, wegen der Aufbringung von Darlehen zu Kriegszwecken in Ungarn.

1557. mart. 31. Prága. (Fogalm. a bécsi pénzügyi levéltárban, Böhmen.)

Ferdinand I. an Kőnig Maximilian: wegen der Bezahlung und Abfertigung des Kriegsvolkes in der Zips, welches schon unruhig wurde, dann wegen Besichtigung und Übernahme des nach Augsburg, Nürnberg u. Wien gelieferten Tuches (für das Kriegsvolk) und dessen Bezahlung und wegen Aufbringung von Anlehen bei der Geistlichkeit in Österreich und Schlesien, auch anderswo.

1557. dec. 29. Bécs. (Ered. a bécsi pénzügyi levéltárban, Böhmen.)

Eigenhändiges Schreiben des K. Maximilian an Ferd. I. mit dem Ersuchen, dass das Geld von der Ritterschaft am Rhein und aus der Wederau auf das Kriegswesen in Ungarn baldigst geschickt werde.

1557. (Másolat a bécsi pénzügyi levéltárban, Böhmen.)

Bedingungen bezüglich der Besoldung, unter welchen der Fürst von Plauen dem Kőnige Ferdinand I. zum Türkenkriege 1200 Reiter zuführen will.

1558. jan. 9. Prága. (Fogalm. a bécsi közös pénzügyi ltárban, Böhmen 1558.)

Ferdinand I. an K. Maximilian: demselben wird das verfallene Steuergeld aus der Ober- und Niederlausitz überschickt

mit der Vertröstung, dass auch die Steuerausstände aus Bőhmen bald nachgeschickt werden.

1558. jan. 28. Bécs. (Ered. a bécsi pénzügyi levéltárban, Böhmen.)

Erzherzog Ferdinand an Kőnig Ferdinand I. über das Kriegswesen in Ungarn und die Einbringung der Steuer in Bőhmen, Mähren und in Schlesien.

1558. febr. 1. Prága. (Fogalm. a bécsi pénzügyi levéltárban, Bőhmen.)

Kőnig Ferdinand I. an Kőnig Maximilian: dass er die 12,000 Thaler und 350 Stück Carisee-Tuchs baldigst erhalten werde, sowie dass die Steuerreste in Mähren u. Schlesien baldigst eingebracht und auf das Kriegswesen verwendet werden müssen. Was die bőhm. Steuerreste und die neu bewilligte Türkensteuer anbelangt, so wird auf dieselben zu anticipiren versucht.

1558. febr. 3. Bécs. (Fogalm. a közös pénzügym. levéltárban, Bőhmen.)

Die Hofkammerräthe an Kőnig Maximilian über des gewesenen obersten Proviantmeisters, H. Fünfkircher, Proviantschulden und baldigste Einbringung der bőhm. und anderer ausständigen Steuern, damit man die anticipirten 34,500 fl. entrichten und das übrige auf das Kriegswesen verwenden könnte.

1558. febr. 3. Prága. (Fogalm. a bécsi pénzügyi levéltárban, Bőhmen.)

Kőnig Ferdinand I. an Kőnig Maximilian: die Steuerreste in Bőhmen, Mähren u. Schlesien müssen schleunigst eingebracht und auf das Kriegswesen verwendet werden; er reise nach Frankfurt.

1558. febr. 26. Bécs. (Fogalm. a bécsi közös pénzügym. ltárban, Bőhmen.)

Kőnig Maximilian an Erzherzog Ferdinand: wegen der Anticipirung der bewilligten bőhmischen Hilfe im Betrage von 50,000 Th., Herausschickung des schon eingebrachten Geldes auf Kriegsausgaben, sowie Einbringung der ausständigen Reste.

1558. mart. 1. Bécs. (Fogalm. a közös pénzügym. ltárban, Bőhmen.)

Kőnig Maximilian an den Landeshauptmann von Mähren: um Befőrderung der eingebrachten Steuerreste auf den Kriegsschauplatz.

1558. apr. 1. Bécs. (Fogalm. a bécsi pénzügyi levéltárban, Bőhmen.)

Kőnig Maximilian an den Kaiser in Angelegenheit der ausständigen Steuern in Bőhmen, Mähren u. Schlesien: er habe dem Erzherzog Ferdinand darüber őfters schon geschrieben, und denselben um Herausschickung des Geldes zum Kriegswesen dringend ersucht, jedoch eine untröstliche Antwort erhal-

ten. Desgleichen vom Landeshauptmann in Schlesien. Der Kaiser möge selber sich der Sache annehmen.

1558. apr. 19. Bécs. (Fogalm. a bécsi pénzügyi ltárban, Böhmen.)

Der Kaiser an den Erzherzog Ferdinand: derselbe soll eine Summe Geldes aus den Steuern in Böhmen zur Bezahlung des Kriegsvolkes an den Grenzen Ungarns und in der Zips herausschicken.

1558. május 6. Bécs (Fogalm. a közös pénzügym. ltárban, Böhmen.)

Der Kaiser an Erzherzog Ferdinand: derselbe soll mit den Parteien, welche auf die böhm. Steuern etwas dargeliehen haben, um Zuwartung von 4 oder 6 Wochen unterhandeln, da man das eingebrachte Steuergeld zur Befriedigung des Kriegsvolkes nothwendig brauche.

1558. junius 11. Bécs. (Fogalm. a bécsi közös pénzügym. ltárban, Böhmen.)

Erzherzog Ferdinand wird vom Kaiser ersucht, eine stattliche Geldsumme auf den andern Steuertermin in Böhmen zu anticipiren und zur Befriedigung des Kriegsvolkes in Ungarn möglichst bald herauszuschicken.

1558. junius 20. Bécs. (Fogalm. a bécsi pénzügyi levéltárban, Böhmen.)

Der Kaiser an Erzherzog Ferdinand: er möge Sorge tragen, dass der oberste Proviantmeister in Ungarn, J. von Schönkirchen, zum bestimmten Termin aus den böhm. Steuern befriedigt werde.

1559. aug. 30. Prága, 1559. jul. 5-éhez. (Ered. a bécsi közös pénzügym. levéltárban, Böhmen 1558.)

Erzherzog Ferdinand befürwortet beim Kaiser das Ansuchen H. Pogrells, damit ihm anstatt des von der Königin Isabella erkauften, nun aber vom Kaiser eingezogenen Dorfes Jamka im Opplischen Fürstenthum das Dorf Lisowice abgetreten werde.

1559. sept. 2. Prusinovice. (Ered. in financiali arch. Viennensi, Bohemia.)

Sigismundus Helt et Přemek de Vičkov aperiunt caesari, se non posse congregare pecuniam ad bellum in Hungaria.

1559. oct. 2. (Ered. a bécsi közös pénzügym. levéltárban, Böhmen.)

Kaiserl. Dekret: Rittmeister Jablonský solle von der böhm. Kammer nicht früher völlig bezahlt werden, bis er sich mit den Inwohnern der Grafschaft Zyps verglichen hätte.

1559. oct. 14 előtt. (Ered. a bécsi közös pénzügym. ltárban, Böhmen.)

Adam Budovec von Budov, böhmischer Feldzahlmeister, berichtet den Hofkammerräthen, wieviel Geld er aus Böhmen zur Bezahlung des Kriegsvolkes in Ungarn gebracht hat.

1559. dec. 17. (Ered. arch. archiep. Prag.)

Andreas de Kewes episcopus Vesprimiensis Antonio episcopo Viennensi scribit ratione quorundam scholasticorum ordinandorum.

1559. (Másolat a neuhausi levéltárban.)

Bericht über die Verwaltung der kőnigl. Bergwerke in Ungarn und Bőhmen; und Antrag auf Verbesserung derselben.

1561. mart. 19 elött. (Fogalmazvány arch. spoj. dvorní kanc., Hung. 1200—1618.)

Responsum consiliariorum Hungarorum ad replicationem a caesare in negotio coronationis regis Maximiliani factam.

1561. márczius 26 elött. (Eredeti arch. spoj. dvor. kanc. Hungarica 1200—1618.)

Responsum consiliariorum Hungarorum ad tertium scriptum caesaris in negotio dietae et coronationis Maximiliani II. in regem Hungariae.

1561. mart. 26-hoz. (Fog. arch. spoj. dv. kanc. Hungarica 1200—1618.)

Votum consiliariorum Hungarorum ad propositionem Ferdinandi I. secunda vice ipsis factam de eo, an coronationi Maximiliani, filii regis primogeniti, in regem Hungariae praecedere debeat electio.

1561. május 27. Bécs. (Fogalm. a cseh helytartósági levéltárban.)

Ferdinand I. befiehlt dem Erzherzog Ferdinand in Ansehung des grossen Schadens, welches das Kriegswesen in Ungarn durch Nichterlegung der bewilligten Türkenhilfe in Bőhmen, Schlesien und der Lausitz erleidet, die Stände dieser Länder zur richtigen Erlegung derselben zu ermahnen, gegen die ungehorsamen aber dem Landtagsbeschluss gemäss strenge vorzugehen.

1563. apr. 28. Innsbruck. (A cseh helytartósági levéltárban.)

Ferdinand I. befiehlt dem Erzherzog Ferdinand, die bőhm. und mähr. Steuerrückstände ohne alle Schonung einzunehmen, damit den Truppen in Ungarn der ausstehende Sold bezahlt werden könne.

1563. junius 11. (Másolat arch. archiep. Prag. Corresp. Antonii archiep. ab a. 1560.)

De impetu Turcarum in vallem Agriensem. (Kobenzl H.-nek a prágai érsekhez 1563. jul. 7-én irt leveléhez mellékelve.)

1563. jun. 14. Innsbruck. (Másolat a neuhausi levéltárban.)

Schreiben K. Ferdinands I. an seinen Sohn Maximilian wegen des abzuhaltenden ungarischen und bőhm. Landtags.

1563. jun. 21. Prága. (Ered. a bécsi helytartósági ltárban K. 1/1—15.)

Erzherzog Ferdinand wünscht seinem Bruder Maximilian zu der bevorstehenden ungarischen Krőnung Glück, und theilt ihm seine Meinung mit, wie die angesehensten Standespersonen aus den Ländern der bőhm. Krone einzuladen wären, und was zur Versehung der Regierung in seiner, der vornehmsten Landesbeamten und Hauptleute Abwesenheit zu geschehen hätte.

1563. junius 22. Bécs. (Másolat a neuhausi levéltárban.)

Erzh. Maximilian seinem Vater Ferdinand I. in Betreff des ungarischen Landtags und der bevorstehenden Krőnung.

1563. junius 24. Bécs. (Másolat a cseh helytartósági levéltárban.)

Maximilian dankt seinem Bruder Ferdinand für den Glückwunsch zu seiner bevorstehenden Krőnung in Ungarn u. billigt dessen Gutachten bezüglich der Einladung der vornehmsten Personen aus den Ländern der bőhm. Krone zur Krőnungsfeier. Wegen der Landtäge wolle er nochmals den Kaiser befragen. Er hätte wohl gerne gesehen, dass der Adel aus Bőhmen und Österreich zur Krőnung gerüstet erscheine, habe jedoch aus Besorgniss, es könnte bei den Ungarn und Türken zu feindseligen Auslegungen Anlass geben, davon abgelassen.

1563. junius 24. Bécs. (Fogalm. a cseh helytartósági ltárban K/1—15.)

Maximilian I. ersucht einzeln die Stände der N. Ő. Erblande, dass sie sich mit ihrem nach dem mitgeschickten Muster bekleideten Gesinde am 19. August in Bruck a. d. L. einfinden, um ihn sodann zur ungarischen Krőnung nach Pressburg zu begleiten.

1563. junius 24. Innsbruck. (Ered. a prágai érseki levéltárban, Corresp. archiep. Antonii ab a. 1560.)

Khobenzl überschickt dem Prager Erzbischof Anton von Müglitz das Verzeichniss derjenigen Personen, welche zur ungarischen Krőnung eingeladen werden sollen.

1563. junius 27. Bécs. (Ered. a cseh helytartósági ltárban, K. 1/1—15.)

Maximilian benachrichtigt seinen Vater K. Ferdinand I. von der mit seinem Bruder Erzherzog Ferdinand und den bőhm. Landesbeamten gepflogenen Berathschlagung über die Abhaltung der Landtäge in den bőhm. Ländern und die Erforderung der Stände zu der ungarischen Krőnung.

1563. julius 7. Bécs. (Ered. a prágai érseki levéltárban, Corresp. Antonii archiep. Prag. ab a. 1560.)

Khobenzel berichtet dem Prager Erzb. Anton von Müglitz über die Genesung des Kaisers und über die Vorbereitungen

zur ungarischen Krőnung; über das friedliche Verhalten der Türken in Ungarn und über fruchtlose Verhandlungen mit Venedig etc.

1563. julius 13. Bécs. (Fogalm. arch. locumt. boh.)

Maximilianus II. rogat quosdam status marchionatus Moraviae, ut ad diem 18. Sept. in Pisenberg prope Viennam, unacum suis hominibus, absque tamen armis, conveniant, cum eo Posonium ad coronationis solemnia ituri.

1563. julius 15. Bécs. (Fogalm. arch. locumten. boh.)

Ferdinandus I. invitat quosdam dominos de Bohemia Viennam ex occasione instantis coronationis Maximiliani II. in regem Hungariae.

1563. julius 17. Bécs. (Fogalm. arch. locumt. boh.)

Ferdinandus I. dominis de Bohemia, qui ad coronationem Maximiliani II. venturi sunt, scribit, ut escas et potus venales secum Posonium devehant; ea propter decursu sex septimanarum liberi a tricesima et telonio futuri.

1563. aug. 2. Prága várában. (Fogalm. arch. locumt. Oenipontí.)

Archidux Ferdinandus rogat Henricum de Stampach, ut ad equestre torneamentum, quod ex occasione coronationis Maximiliani II. in regem Hungariae celebrabitur, pariter adornet.

1563. aug. 16. Bécs. (Ered. nyomtatv. a cseh helytartósági levéltárban L. 34/1512—1566.)

Befehl Ferdinands I. an alle Stände des Reiches, sie sollen alle mögliche Victualien u. andere nöthige Sachen zum bevorstehenden Landtag zu Pressburg verschaffen; zugleich bewilligt er allen jenen Personen, die dergleichen Sachen dahin führen oder tragen werden, dass sie von Eingang dieses Landtags auf sechs Wochen von jeder Gebühr befreit sein sollen, und dass sie diese Victualien in Pressburg frei verkaufen können.

1563. aug. 19. Bécs. (Ered. a prágai érseki levéltárban, Corresp. Anton. archiep. ab a. 1560.)

Khobenzl berichtet dem Prager Erzbischof Anton v. Müglitz, dass der Erzherzog Ferdinand mit dem Kőnig Maximilian nach Pressburg nächstens ziehen werde; der Kaiser solle erst am Montag hernach folgen; — in Wien sei die Sterblichkeit immer grösser.

1563. aug. 23. Bécs. (Fogalm. a cseh helytartósági ltárban, K. 1/1—15.

Ferdinand I. befiehlt dem Bischof v. Breslau u. den Herzögen Georg und Heinrich von Liegnitz, die Aufsicht über die aus Schlesien und der Lausitz zur ungarischen Krőnung Maxi-

milians erschienenen Personen mit ihrem Gefolge zu führen, damit jede Unordnung und Streit, namentlich mit den Ungarn verhütet werde.

1563. aug. 25. Bécs. (Ered. a prágai érseki levéltárban, Corresp. Anton. archiep. Prag. ab. a. 1560.)

Khobenzel berichtet dem Prager Erzbischof Anton v. Müglitz von der Abreise des Erzherzogs Ferdinand aus Wien nach Prellenkirchen, wohin ihm auch der Kaiser und der Kőnig nachfolgen werden, was jedoch nicht gewiss ist, weil die Ungarn anfangen »Difficultäten zu moviren« (wegen der Krőnung); Kőnig Maximilian sei einer Lebensgefahr durch scheue Pferde entronnen.

1563. aug. 27. Bécs. (Ered. a prágai érseki levéltárban, Corresp. Anton. archiep. Prag. ab a. 1560.)

Kreuzer, Comthur des deutschen Ordens an den Prager Erzbischof Anton v. Müglitz: dass der Kaiser, Kőnig und die Erzherzoge Ferdinand und Karl zu Wien anwesend sind und sich zur ungarischen Krőnung rüsten, zu welcher auch viele Herrn aus Bőhmen, Mähren, Österreich etc. kommen wollen; die Pest fange wieder an aufzutreten etc.

1563. sept. 1. Bécs. (Ered. a prágai érseki levéltárban, Corresp. Ant. archiep. Prag. ab a. 1560.)

Khobenczl berichtet dem Prager Erzbischof Anton v. Müglitz, dass der Erzh. Ferdinand soeben nach Pressburg abgeht; der Kőnig sei schon einen Tag früher mit grossem Gefolge dahin abgezogen; — auch rede man von einer bevorstehenden Reise des Kaisers nach Prag.

1563. sept. 8. Pozsony. (Ered. a prágai érseki levéltárban, Corresp. Ant. archiep. Prag. ab a. 1560.)

Khobenzl berichtet dem Prager Erzbischof Anton, dass Kőnig Maximilian den 8. Sept. zu Pressburg gekrőnt worden ist; das Nähere werde er nächstens berichten.

1563. oct. 18. Pozsony. (Ered. a prágai érseki levéltárban, Corresp. Ant. archiep. Prag. ab a. 1560.)

Khobenzl berichtet dem Prager Erzbischof Anton über den Streit zwischen dem Bischofe von Würzburg und dem Herrn von Grumbach, und die Bedingungen des Friedensvertrages, ferner, dass die Landtagsverhandlungen in Pressburg langsam von Statten gehen, und dass der Kőnig am 5. Nov. nach Olmütz abreisen werde.

1563. oct. 25. Pozsony. (Ered. a prágai érseki levéltárban, Corresp. Ant. archiep. Prag. ab a. 1560.)

Khobenzel berichtet dem Prager Erzbischof Anton von Müglitz: dass bis jetzt über den Schluss des Pressburger Landtages nichts bekannt ist, der König aber werde den 5. Nov. wegziehen; dabei berichtet er verschiedenes über den Krieg Dänemarks gegen Schweden, über die Einnahme Würzburgs ect., über die grosse Sterblichkeit in Wien.

1563. nov. 6. Pozsony. (Ered. a cseh helytartósági ltárban, S. 15/14/1.)

Kaiser Ferdinand I. befiehlt dem Erzherzog Ferdinand dafür zu sorgen, dass die Steuer aus Böhmen zur Unterhaltung des Kriegswesens in Ungarn eiligst gesammelt und dem Johann Hess überantwortet werde.

1564. febr. 3. Bécs. (Ered. az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Kobenzl berichtet dem Erzherzog Ferdinand etwas über den Streit des Petew mit Robles.

1564. május 9. Sziget. (Ered. a neuhausi levéltárban.)

Nicolaus de Zrinio Joachimo de Novadomo, eum mox se visitare curaturum esse, scribit; facit etiam mentionem de factitationibus rapinisque Turcarum, inducias nihil curantium.

1564. julius 24. Bécs. (Ered. az innsbrucki helytartósági levéltárban.)

Kobenzl von Prosek dem Erzherzog Ferdinand über das im Streite des Petew wider den Robles ausgesprochene königliche Urtheil. Robles habe geantwortet, dass er nach den Statuten seines Ordens vor seinem Grossmeister belangt werden solle.

1564. jul. 27. Bécs. (Ered. a cseh helytartósági ltárban, J. 15/14.)

Maximilian II. befiehlt der böhm. Kammer, sie möge ihm die rückständige Steuer vom Johannis-Termine, wie auch die alten Steuerreste aus der Ober- und Niederlausitz sammt den Biergefällen durch Schmelzer baldigst übersenden, da er eine bedeutende Summe zur Aufrechthaltung der Grenzfestungen in Ungarn benöthige.

1565. april. (Másolat a bécsi helytartósági levéltárban.)

Notiz über die Verhandlung zwischen den kais. Gesandten und dem Pascha von Ofen wegen des Abzuges der beiderseitigen Heere.

1565. dec. 9. Dlažina. (Ered. arch. locumt. boh. 15/14.)

Joannes de Vřesovic et in Dlažina, capitaneus circuli Žatecensis, excusat se apud archiducem Ferdinandum, quod ad mandatum eius omnes personas status dominalis, equestris, ecclesiastici et plebei, tenuta aut procentualia capitalia habentes,

consignare minime valuit, quia alter capitaneus. Joannes Valdemar de Hasenstein e regno discessit, ipse vero eodem tempore suos filios loco sui Augustam Vindelicorum ad imperialia comitia expediebat; item quia equitibus, qui, ut fama volabat, ex Hungaria redeuntes, dominum Jaroslavum de Kolovrat impetere volebant, invigilare debebat.

1566. jun. 27. Prága. (Fogalm. az innsbrucki helytartósági ltárban.)

Erzh. Ferdinand befiehlt seinem Hauptmann zu Komotau, dass er etwa 30 Wägen zum Feldzuge in Ungarn verschaffe, und dass der Rentmeister das bestellte Tischzeug sobald als möglich einschicke.

1566. jul. 14. Bécs. (Ered. arch. Trebon.)

Nicolaus Valter Vilhelmo de Rožmberk scribit, Ludovicum Ungnad cum suo equitatu Znojma iam abivisse; item de expeditione exercituum in Hungariam.

1566. aug. 10. Bécs. (Ered. a wittingaui levéltárban.)

Kaiser Maximilian II. zeigt dem Wilhelm von Rosenberg an, dass er am 12. Aug. ins Feld gegen die Türken aufbrechen und am 15. desselben Monats in Rakhendorf sein werde, und befiehlt ihm mit dem bőhm. Heere bei Rakhendorf zu ihm zu stossen.

1566. aug. 19. Mosony. (Másolat a wittingaui levéltárban.)

Angabe der Ordnung, in welcher das kais. Heer nach Ungarn zu ziehen habe.

1566. (Másolat arch. Trebon.)

Repartitio in militiam, in terminis Hungariae constitutam.

1566. (Másolat a wittingaui levéltárban.)

Verzeichniss der kais. Kriegsvölker und deren Anführer in Ungarn zur Zeit der Belagerung und Eroberung Szigets durch die Türken.

1566—1567. (A neuhausi levéltárban.)

Nachrichten über die Belagerung von Szigeth und den gleichzeitigen Türkenkrieg in Ungarn.

1566? (Simultanea copia in arch. locumt. boh. Militare 1566—1602.)

Extractus rationum: quantum militiae in Hungariam expeditae pro quinque mensibus competat?

1566. (Másolat arch. Trebon.)

Consignatio quorumdam directorum et supremorum capitaneorum, qui pedites et equites in Hungariam ducunt.

1566. (Másolat arch. Trebon.)

Consignatio peditum et equitum, eorumque ducum, qui cum caesare Maximiliano II. in Hungariam contra turcas profecti sunt.

1566. (sept. oct.) in castris ad Jaurinum. (Eredeti arch. archiep. Prag. Rec. 1566.)

Wilhelmus de Rožmberk Antonio, archiepiscopo Pragensi scribit de bello contra turcas et afflictione bohemi exercitus; de punitione prioris Treboniensis et indecentia junioris domini de Donin.

1566. (Másolat a neuhausi levéltárban.)

Nachricht von dem Tode Solimans II. vor Szigeth.

1567. jun. 19. Pozsony. (Ered. archiv. archiep. Prag., Rec. 1567—69.)

Desiderius l'Abbe ad Antonium, archiepiscopum Prag. scribit, caesarem Maximilianum cum imperatrice et filiabus Posonium advenisse et in propositione sua 3 thaleros a quolibet rustico pro duobus annis petiisse; dein nuntiat, caesarem aegrotasse (18. Jun. 1567.), Turcas capere voluisse Carisiam *(sic)*, sed infectis rebus et multis amissis discessisse, et alia.

1567. jul. 8. Pozsony. (Ered. a prágai érseki levéltárban, Recepta ab a. 1567—1569.)

Nik. Walter berichtet dem Prager Erzbischof Anton über:
α) den Aufenthalt des Herrn v. Rosenberg zu Pressburg;
β) die Reise des Kaisers nach Prag;
γ) die Petition des Bořivoj von Dohna;
δ) die Verhandlungen auf dem ungarischen Landtage etc.

1567. jul. 27. Pozsony. (Ered. a prágai érseki levélt., Corresp. Ant. archiep. ab a. 1560.)

Freiherr v. Trauthon an den Prager Erzbischof Anton v. Müglitz: über die italienischen Mönche und den schlechten Lebenswandel einiger; über die früheren Bischőfe von Fünfkirchen und Wardein, welche zum Protestantismus übertraten, von denen ersterer geheiratet hat; der Kaiser habe den Palaeologus an den Hof gerufen.

1569. aug. 23. (A prágai érseki ltárban, Miss. Cat. boh. et germ. ad Imp. et Princ. a 14. Sept. 1565— 30. Maji 1570. fol. 217.)

Der Erzbischof von Prag ersucht den Bischof zu Meissen, er mőge die Sache des H. von Maltitz bald ordnen; der Erzbischof berichtet, dass der Kaiser in Pressburg einen Landtag halten, dann mit dem Kőnige von Polen zusammentreffen werde, und dass des Kaisers »ältestes Fräulein« dem Kőnige von Spanien solle vermählt werden.

1570. sept. 20. Prága. (Fogalm. a cseh helytartósági ltárban, S. 15/13.)

Die böhmische Kammer berichtet dem Erzh. Karl, dass sie ihm das an der Steuer in Böhmen eingekommene Geld nicht überschicken könne, weil solches dem Landtagbeschluss nach bis zum nächsten Landrecht beisammen gehalten werden soll, da die Gläubiger ihre Bezahlung davon verlangen werden; verspricht aber, mit den Gläubigern um eine längere Frist zu verhandeln, oder durch Anticipation Geld aufzubringen, damit ihm solches zur Bezahlung des Kriegsvolkes überschickt werden könnte.

1570. nov. 15. Speier. (Fogalmazvány a cseh helytartósági levéltárban, S. 15/12—13.)

Maximilian II. befiehlt der böhm. Kammer, sie solle dahin wirken, dass der Rest vom ersten Steuertermine erlegt, und unverzüglich dem Erzherzog Karl zur Deckung der Unkosten bei den Grenzfestungen in Ungarn zugeschickt werde; gegen die säumigen Stände solle sie kraft Landtagsbeschlusses streng vehrfahren.

1571. (?) (Másolat a wittingaui ltárban.)

Summarisches Verzeichniss der sämmtlichen auf die militärische Besetzung der türkischen Grenze und Unterhaltung der Grenzfestungen verwendeten Staatsauslagen.

1572. febr. 4. Bécs. (Fogalm. arch. locumt. boh. S. 15/12—10.)

Maximilianus II. denuo mandat Camerae bohemae, ut subsidium et contributionem, in bellum turcicum adpromissam medio executionis colligat, quia hucdum parum collatum est, ita ut ipse ex propriis proventibus militiam in Hungaria providere debeat.

1572. febr. 23. Bécs. (Fogalm. arch. locumt. boh. S. 15/12—13.)

Maximilianus II. mandat Camerae bohemae, ut restantias contributionis et judiciariarum poenarum colligi faciat, quatenus Joannes Ruber de Rubero et in Pixendorf »supremus campi mareschalcus« in terra Scepusiensi unacum suo equitatu exsolvi possit.

1572. máj. 27. (Fogalm. a cseh helytartósági ltárban, K. 1/12.)

König Maximilian II. an den Bischof von Breslau und den Herzog Georg zu Liegnitz, dass sie mit Zuziehung der anderen Fürsten und Stände berathschlagen, mit wie viel Pferden und wie zahlreich sie zur Krönung des Erzherzogs Rudolf als König in Ungarn werden erscheinen können, sodann darüber berichten und ein Verzeichniss der Theilnehmer einschicken. (In gleichem

Sinne wurde den Landtagskommissären in der Ober-Lausitz und dem Landvogt der Nieder-Lausitz geschrieben.)

1572. jun. 1. (Fogalm. a cseh helytartósági levéltárban K. 1/12.)

König Maximilian II. fordert die Stände in Schlesien, Ober-Lausitz u. Nieder-Lausitz, jeden einzeln, auf, am 1. Sept. in Wien mit grossmöglichster Anzahl von Rossen aufs Festlichste zu erscheinen und ihn zur Krőnung Rudolfs nach Pressburg zu begleiten.

1572. jun. 14. (Ered. a cseh helytartósági levéltárban K. 1/12.

Der bőhm. Kanzler Wratislaw von Pernstein übersendet dem Kaiser Maximilian II. die nach einem Verzeichniss ausgestellten Aufforderungsbriefe an jene Personen, welche zur Krőnung Erzherzogs Rudolf zum Kőnige von Ungarn aus der Krone Bőhmen erscheinen sollen, zur Fertigung.

1572. jun. (Fogalm. a cseh helytartósági levéltárban K. 1/12.)

Verzeichniss derjenigen Personen, welche aus Schlesien, der Ober- und Nieder-Lausitz zur Krőnung Rudolfs II. nach Pressburg erfordert werden sollen.

1572. jul. 1. Bécs. (Ered. arch. Trebon.)

Maximilianus II. invitat Petrum Vok de Rožmberk, ut comitetur archiducem Rudolfum ad coronationem Posonium.

1572. jul. 8. Zákopí. (Ered. arch. archiep. Prag. Rec. ab a. 1572.)

Zbyněk Berka de Dubá, supremus camerarius regni Bohemiae, rogat Antonium, archiepiscopum Pragensem, ut ituro ad coronandum Rudolphum in Hungariam, si non pro sua persona, adminus pro suo famulo equos det mutuo.

1572. jul. 8. (Másolat az udv. kancz. ltárban, Ungarn 1200—1620.)

Gutachten der kaiserliche Räthe über die Vorbereitungen zur Krőnung des Erzherzogs Rudolf II. zum Kőnige von Ungarn.

15 (!) (Ered. arch. Novae Domus.)

Literae de itinere Maximiliani regis ex Hispania in Bohemiam, item de servato Temesvarino.

1572. aug. 13. (Fogalm. a cseh helytartósági ltárban, K. 1/12.)

Maximilian II. weist die Entschuldigung des Fabian von Schöneich, dass er wegen Krankheit seiner Mutter zur ungarischen Krőnung Rudolfs II. nicht erscheinen könne, ab, und befiehlt ihm abermals, am 1. Sept. sicher in Wien zu erscheinen und ihn zur Krőnungsfeier nach Pressburg zu begleiten.

1572. aug. 25. (Fogalm. a bécsi udvari kancz. levéltárban, Ungarn 1200—1620.)

Einladung Kaiser Maximilians II. an den bei der bevorstehenden Krőnung seines Sohnes Rudolf II. zum Kőnige von Ungarn abzuhaltenden Freuden- und Ritterspielen persönlich sich zu betheiligen und mit den hiezu nöthigen Rüstungen und Pferden zu erscheinen an 20 benannte Personen.

1572. aug. 26. (Fogalm. a bécsi udvari kancz. levéltárban, Ungarn 1200 –1620.)

Kaiser Maximilian II. ladet abermals den Wolf von Lichtenstein ein, an den bei der bevorstehenden Krőnung Rudolfs II. zum Kőnige von Ungarn abzuhaltenden Freuden- und Ritterspielen sich persönlich zu betheiligen und mit den hiezu nőthigen Rüstungen und Pferden zur Zeit zu erscheinen.

1572. sept. 5. (Fogalm. a cseh helytartósági levéltárban, K. 1/12.)

Kaiser Maximilian nimmt die Entschuldigung des Johann Schafgotsch, dass er zur ungarischon Krőnung Rudolfs II. nicht erscheinen könne, an.

1572. sept. 6. Prága. (Fogalm. a cseh helytartósági ltárban, K. 1/5.)

Die bőhm. Landesbeamten (?) verweisen die Sőhne des Heinrich v. Maltiz Hoierszwert mit ihrer Entschuldigung, dass sie wegen des Todes ihres Vaters zu der Krőnung Rudolfs II. in Pressburg nicht erscheinen konnten, an den Kaiser selbst.

1572. sept. 15. (Fogalm. a cseh helytartósági ltárban, K. 1/12.)

Kaiser Maximilian II. nimmt die Entschuldigung des Karl von Biberstein zur Krőnung Rudolfs II. in Pressburg nicht erschienen zu sein, in Gnaden an.

1572. (Fogalm. a bécsi udvari kancz. ltárban, Ungarn 1200—1620.)

Ordnung der Reise Kaiser Maximilians II. mit Erzherzog Rudolf nach Pressburg, sowie des Einzugs in diese Stadt zur Krőnung Rudolfs als Kőnig von Ungarn.

1572. (Másolat a bécsi udvari kancz. ltárban, Ungarn 1200—1620.)

Responsum Rudolphi archiducis, quando fuit salutatus ab Hungariae statibus, dicente Strigoniensi archiepiscopo, veniens Posonium ad coronationem a. 1572.

1572. (Másolat a bécsi udvari kancz. ltárban, Ungarn 1200—1620.)

Reise- und Einzugsordnung für die Stände von Oesterreich ober und unter der Enns nach Pressburg zur Krőnung Rudolfs II. als Kőnig von Ungarn.

1572. (Másolat a bécsi udvari kancz. ltárban, Ungarn 1200—1620.)

Reise- und Einzugsordnung für die Stände aus Schlesien, Lausitz, und aus den Fürstenthümern Schweidnitz, Jaur und

Glogau nach Pressburg zur Krönung Rudolfs II. als König von Ungarn.

1572. (Másolat a bécsi udvari kancz. ltárban, Ungarn 1200—1620.)

Reise- und Einzugsordnung für die böhmischen und mährischen Stände nach Pressburg zur Krönung Rudolfs II. als König von Ungarn.

1572. (Fogalm. az udvari kancz. levéltárban.)

Kaiser Maximilian ladet den Erzherzog Karl von Österreich ein, an den aus Anlass der Krönung Rudolfs II. zum Könige von Ungarn abzuhaltenden Ritterspielen persönlich Antheil zu nehmen und sich mit den nöthigen Rüstungen zu versehen, sowie taugliche und erfahrene Leute hiezu mitzunehmen.

1572. (Másolat a bécsi udvari kancz. ltárban, Ungarn 1200—1620.)

Verzeichniss der bei der Krönung Rudolfs II. zum Könige von Ungarn abzuhaltenden Ritterspiele.

1574. aug. 30. Prága. (Ered. a prágai érseki ltárában, A. 1574.)

Christoph Hagenschaten, kais. Postmeister zu Prag, überschickt dem Prager Erzbischof Anton ein Packet, das mit der Post für ihn angekommen, und meldet dabei, dass die Türken zwei Dörfer bei Kanischa überfallen, die Einwohner weggeführt, und als ihnen das kaiserliche Volk nachgesetzt, dieses geschlagen haben.

1576. (Másolat a wittingaui levéltarban.)

Ein Vorschlag (an Kaiser Maximilian II.) zur Stiftung und Anstellung eines Ritterordens auf der ungar. Grenze wider die Einfälle der Türken, und zur Transferirung des deutschen Ritterordens dahin.

1577. aug. (A cseh helytartósági levéltárban, L. 34/1573—79.)

Beschreibung der türkischen Besatzungen in Ungarn.

1577. oct. (Másolat a cseh helytartósági levéltárban, L. 34/1573—79.)

Verzeichniss des Unkosten zur Vertheidigung der ungarischen Festungen gegen die Türken.

1577. oct. (Másolat a cseh helytartósági ltárban, L. 34/1573—79.)

Verzeichniss der Aufwandes zur Vertheidigung der Grenzen gegen die Türken.

1578. jul. 8. Konstantinápoly. (Másolat a neuhausi levéltárban.)

Schreiben des Sultans an Kaiser Rudolf II., worin über die Verletzungen des Friedens von Seite der kais. Truppen Klage geführt wird.

1578. dec. 22. Bécs. (Egykorú másolat a cseh helytartósági ltárban, L. 34/1573—79.)

Extract aus einem Schreiben des Erzherzogs Ernst an Kaiser Rudolf II. betreffs schleuniger Hilfe zu Erhaltung der Grenzen gegen die Türken.

1578. (Ered. a cseh helytartósági ltárban, Z. 1/1 s.)

Verzeichniss der Einkünfte und Ausgaben für die Erhaltung und Vertheidigung der ungarischen Grenzen.

1578. (Másolat arch. Trebon.)

Quomodo militari praesidio firmandi essent limites et vicina loca Hungariae (contra turcas)? Item sumptuum projectus.

1579. jan. 29. (Ered. a cseh helytartósági ltárban, L. 34.)

Ein Memorial, welches der Kriegsrath auf Verlangen des Erzh. Ernst dem böhm. Landtage zu Erlangung einer grösseren Grenzhilfe vorzubringenden Motive verfasst hat.

1579. nov. 1. (Másolat a cseh helytartósági ltárban, K. 1/128—136.)

Auszug aus einem Dekrete Rudolfs II., womit der Obriste Lobkovic zum Führer des böhm. Kriegsvolkes in Ungarn ernannt wird, während der ungarische Kreishauptmann Simon Forgáćs von Ghimes die Verwaltung der Grenzfestungen und den Befehl über die übrigen Truppen zu führen hat; beide sollen aber in gutem Einvernehmen handeln.

1579. nov. 18. Prága. (Fogalm. arch. Trebon.)

Supremi regni officiales proponunt instructionem, quantum in militem praesidiarium, in limitibus regni Hungariae constitutum, solvendum sit; item nominant collectorem contributionis Vilhelmum Malovec, lustratorem (Mustrherr) Joannem Markwart de Hradek.

1580. febr. 12. elött. (Ered. in arch. archiep. Pragensi Rec. 1628—33.)

Daniel Ditrich Jankovský de Namyslav et Janikovic, item Nicolaus Bořita de Budeč et Janné, qui caesari in Hungaria longo tempore militare servitium agebant, sed illud propter stipendium sibi non in pecunia, verum in sericeis materiis solutum, dimiserunt, rogant archiepiscopum Pragensem, ut eos in suum servitium suscipiat.

1580. oct. 12. a prágai várban. (Ered. in arch. Novodomensi.)

Rudolphus II. Adamo de Hradec mandat, ut omnem retentam contributionem et judiciariam mulctam admanuet, quia in alendum in Hungaria militem et alia negotia pecunia opus est.

1580. Prága. (Másolat arch. Trebon.)

Nuncii regii nomine regis agunt cum statibus in comitiis Pragae congregatis de statu militiae in Hungaria et rogant ut ad erectionem limitanearum arcium atque tutamen terminorum Danubialium contra turcas subsidium promittant.

1581. jul. 2. Prága. (Ered. a wittingaui levéltárban.)

Rudolf II. an die von den Ständen der böhm. Länder deputirten Personen: klagt über die unordentliche Bezahlung der Truppen auf den bergstädtischen Grenzen in Ungarn, namentlich seit der Zeit, als die Stände die Zahlung selbst übernommen haben; verwahrt sich mit Berufung auf die bezüglichen Landtagsbeschlüsse gegen die von den Zahl- und Mustermeistern willkührlich getroffene Verfügung, dass jedes der böhm. Länder die Truppen an einer bestimmten Grenze zu bezahlen habe und verlangt, dass die Disposition rücksichtlich der Kriegssteuer und überhaupt das ganze Kriegswesen ihm allein frei zustehen solle.

1581. jul. 16. (Ered. a bécsi pénzügym. levéltárban.)

Gutachten der Hofkammer an Erzherzog Mathias über die Bezahlung der Truppen in Oberungarn mit dem von den Ländern der böhm. Krone bewilligten Gelde.

1581. jul. 20. előtt. (Ered. a bécsi pénzügym. levéltárban.)

Gutachten des Kriegsrathes an Erzherzog Mathias über die Bezahlung der Truppen in Ungarn.

1581. dec. 2. Prága. (Másolat a wittingaui levéltárban.)

Erklärung der von den Ständen Böhmens, Mährens und Schlesiens deputirten Personen auf die Beschwerde des Kaisers wegen der unordentlichen Bezahlung der Truppen an den Grenzen in Oberungarn aus den freibewilligten Hilfsgeldern und der Beeinträchtigung des ihm als obersten Kriegsherrn zustehenden Rechtes auf unbeschränkte Disposition in Kriegssachen. (Lásd fennebb 1581. jul. 2. datum alatt közlött regestát.)

1581. dec. 2. Prága. (Ered. a cs. és kir. pénzügym. levéltárban, Böhmen. Landtage 1500.)

Beschluss des in Prag versammelten Generallandtags der Länder der böhm. Krone (mit Ausnahme der Ober- und Nieder-Lausitz) in Betreff des Kriegswesens in Ungarn.

1581. dec. 10. Prága. (Fogalm. a bécsi pénzügym. levéltárban böhm. Landtäge.)

Kaiserliche Resolution auf die Antwort der Verordneten der Stände der böhm. Kronländer bezüglich der Bewilligungen auf das Kriegswesen in Ungarn.

1581. (Másolat arch. Trebon.)

Consignatio, quantum quilibet tricesimatorum ex Bohemia, Moravia et Silesia pecuniae tulerat ad solvendum militem in confiniis Hungariae.

1582. jan. 8. Prága. (Ered. a prágai érseki levéltárban R. 1580—81.)

Jakob von Hag, kais. Burggraf zu Wien, an den Prager Erzbischof Martin: theilt ihm mit, dass der Kaiser mit 400 Knechten zum Landtage nach Pressburg sich begeben werde.

1582. jan. 18. Pozsony. (Ered. a wittingaui levéltárban.)

Rudolf II. verlangt von den Ständen Böhmens, dass sie eine Commission ernennen, welche die schon früher in einer zu Prag gehaltenen Versammlung der ständischen Vertreter aus sämmtlichen Ländern der böhm. Krone angeregte Frage bezüglich der Bezahlung der Truppen an den türkischen Grenzen in Ungarn in Berathung ziehen soll.

1582. febr. 2. Bécs. (Ered. a prágai érseki levéltárban, R. 1580—81.)

Jacob von Hag, kais. Burggraf zu Wien, an den Prager Erzbischof Martin, berichtet über den Landtag zu Pressburg und die Verhandlungen dabei, über die Ankunft des Erzherzogs Maximilian, der die Kaiserin nach Spanien begleitet hat, nach Wien etc.

1582. febr. 5. Pozsony. (Ered. a wittingaui levéltárban.)

Rudolf II. befiehlt den obersten Landesbeamten Böhmens, die Verfügung zu treffen, dass die Einbringung der Steuern, welche nach dem Beschlusse der jüngst zu Prag gehaltenen Versammlung der ständischen Vertreter sämmtlicher Länder der böhm. Krone für die Grenztruppen in Ungarn bestimmt sind, schleunig und vollständig ins Werk gesetzt werde.

1582. febr. 19. Pozsony. (Ered. a neuhausi levéltárban.)

Kaiser Rudolf II. ruft den Adam v. Neuhaus auf sein Hoflager nach Pressburg, da er seiner Dienste bei dem bevorstehenden ung. Reichstage bedarf.

1582. febr. 26. Prága. (Ered. a prágai érseki levéltárban, R. 1580—81.)

Jacob von Hag, kais. Burggraf zu Wien an den Prager Erzbischof Martin: berichtet über den Schluss des ung. Landtags zu Pressburg, über die Reise der Kaiserin nach Spanien und die dabei überstandene Gefahr auf der See, über die bevorstehende Abreise des Kaisers zum Landtage in Linz und zum Reichstage in Augsburg, über seine baldige Abreise von Prag.

1582. nov. 8. Bécs. (Ered. arch. archiep. Prag. R. 1580—81.)

De L'Abbe archiepiscopum Pragensem de statu bellico in Hungaria et de rebus, quae in aula caesarea Viennae aguntur, certiorem facit.

1583. oct. 21. Komárom. (Ered. arch. Trebon.)

Radoslavus de Vchynic Vilhelmo de Rožmberk scribit de pugna christianorum cum turcis prope Comaromium.

1583. Bécs. (Másolat a wittingaui levéltárban.)

Kais. Decret an die obersten Landesbeamten Böhmens: sie sollen über die Mittel berathschlagen, wie aus den böhm. Ländern eine neue Türkenhilfe ausserhalb der Landtäge zu erlangen wäre, und verfügen, dass die Steuerrechnungen zum Abschluss gebracht werden; da ferner zu besorgen ist, dass zu der nach Wien berufenen Versammlung der ständischen Vertreter aus den böhm. Kronländern, die Gesandten aus Böhmen nicht mit voller Gewalt erscheinen werden, so sollen die sechs »zur Exequirung der Landtagsbewilligung deputirten Officiere« so lange in Wien bleiben, u. allenfalls mit ihrem Rathe beistehen, bis die Verhandlungen wegen Bezahlung der Grenztruppen zum erwünschten Erfolge angelangt sein werden. Damit die Rechnungen über die Bezahlung der Grenztruppen endlich ins Reine kommen, will der Kaiser dieselben der erwähnten Versammlung und einigen eigens dazu ernannten Personen vorlegen.

1583. Prága. (Fogalm. arch. Trebon.)

Status regni Bohemiae respondent nunciis regiis, se secundum voluntatem regis electas e medio sui personas cum plena potestate ad arcem Pragensem missuros, ut de mediis servandi militis in Hungaria contra turcam agant; quod debita regis adtinet, comitia, ubi convenerint, regi responsum datura.

1584. május 16. Prága. (Másolat a wittingaui levéltárban.)

Kaiserl. Decret an die Oberstlandesbeamten von Böhmen, dass sie behufs dringender Bezahlung der Grenztruppen in Ober-Ungarn wegen drohender Türkengefahr die Rückstände der freiwilligen Türkenhilfe von 1579—1583. eintreiben, einen Theil der künftigen Steuer anticipiren, oder im Lande oder ausser Lande mit Verweisung auf die Steuern entlehnen.

1584. május 18. Szombathely. (Ered. arch. archiep. Prag. Rec. 1584.)

Venceslaus Koc de Dobrže grates agit Martino, archiepiscopo Prageno, pro commendatione sui cancellario hungarico, qui eum ad aulam domini Nádasdy intromittere noluit; item depingit vitae modum Sabariae, quid didicerit et porro discere velit.

1586. (Másolat arch. Trebon.)

Annuae expensae in limites et confinia Turciae.

1589. május 25. Bécs. (Ered. arch. archiep. Prag. Reg. f. VI. 1580—96.)

Petrus episcopus Jauriensis Martino archiep. Pragensi scribit, se locutum esse cum praeposito Glacensi, oratore romano archiepiscopi; se cupere cum imperatore, cujus adventum absolutis comitiis bohemicis expectant. Pragam redire; duo millia turcarum nuper venisse depopulatum bona episcopi Nitriensis.

1589. aug. 7. Bécs. (Ered. a prágai érseki levéltárban, Rec. ab a. 1589.)

W. Unverzagt berichtet dem Prager Erzbischof über die Zusammenkunft der ungarischen Bischőfe u. Adeligen zu Wien; über die Beunruhigungen der Grenze durch die Türken; Verhandlungen mit den österr. Protestanten wegen der Confession; die Abreise des päpstl. Nuncius nach Rom; die Anwesenheit des Erzh. Karl in Judenburg und des Herzogs von Baiern bei der Erzherzogin.

1589. nov. 3. és 10. Konstantinápoly. (Egykorú másolat a cseh helytartósági levéltárban L. 34/1590—99.)

Auszüge aus zwei Briefen dd. 3. und 10. Nov. 1589., worin Mittheilungen über die Ankunft der persischen Botschaft nach Konstantinopel u. über die Vorbereitungen des Sultans zu einem Kriege gegen Ungarn enthalten sind.

1589. dec. 8. és 18. Konstantinápoly. (Egykorú másolat a cseh helytartósági levéltárban L. 34/1590—99.)

Auszüge aus zwei Briefen dd. Konstantinopel den 8. und 18. Dec. 1589., in welchen Meldung geschieht über das Vorhaben der Türken, gegen Ungarn Krieg zu führen.

1589. (Az innsbrucki helytartósági levéltárban. Ferd. ad 40/1. d.)

»De rebus Transsylvanicis ad caesaream majestatem consignationes quaedam 1589. circa principium mensis Januarii.«

1590. január 2. (Egykorú másolat a cseh helytartósági levéltárban L. 34/1590—99.)

Nicolaus Palffy berichtet dem Erzherzog Ernst über die Vorbereitungen der Türken zu einem neuen Kriege gegen Ungarn.

1590. jan. 24. Bécs. (Egykorú másolat a cseh helytartósági levéltárban L. 34/1590—99.)

Erzherzog Ernst überschickt dem Kaiser Rudolf II. die aus Konstantinopel ihm eingesendeten schriftlichen Nachrichten über das Vorhaben des Sultan, Ungarn mit Krieg zu überziehen.

1590. jan. (Egykorú másolat a cseh helyt. ltárban, L. 34/1590—99.)

Auszüge aus einigen Briefen über das Vorhaben der Türken gegen Ungarn Krieg zu führen, und zwar aus dem Briefe des Bornemisza Imre an Kielman; — Ferdinand Grafen zu Nagaral an Erzherzog Ernst; Georg Paxi an den Grafen zu Nagaral; Grafen zu Nagaral an Erzh. Ernst; — Peter Ormandi an Gr. zu Nagaral; — und Mehemed Beg Statthalters von Weissenburg an Peter Ormandi.

1590. (Másolat arch. Trebon.)

Rudolphi II. responsa ad quosdam a statibus Bohemiae eidem propositos articulos, negotia Poloniae, subsidium contra turcas et solutionem stipendii militibus concernentes.

1591. sept. 24. Prága. (Arch. locumt. boh. S. 15/12—13.)

Camera bohema Venceslao Harrer in Hungaria scribit, se eidem, quod restantem summam pecuniae ad solvendum militem definitae (scilicet 120,000 taler., e quibus iam 112,000 perceperat) concernit, responsuram, quam primum literae e Viennensi aulica Camera advenerint.

1594. jul. 27. Prága. (Egykorú másolat a cseh helytartósági levéltárban L. 34/1590—99.)

Die böhm. Statthalter an den Erzherzog Mathias, dass sie sein Schreiben, die grosse Gefahr des Königreichs Ungarn von Seite der Türken betreffend, erhalten, dem Kaiser Rudolf II. desshalb der Bereitschaft wegen zugeschrieben, und dem Regiment des Grafen Seb. Schlick, welches um Entlassung angehalten, befohlen haben, bei ihm (dem Erzh.) zu verbleiben.

1594. jul. 27. Prága. (Egykorú másolat a cseh helytartósági levéltárban, L. 34/1590—99.)

Die böhm. Statthalter an den Grafen Seb. Schlick: er solle mit seinem Regiment im Felde verbleiben, da solches unter jetzigen Verhältnissen hoch vonnöthen, auch der ausstehende Sold für die Reiter nächstens nachgeschickt werden solle.

1594. jul. 30. Győr. (Ered. a cseh helytart. lban Militare 1566—1602.)

Sebastian Schlick, Graf zu Passaun, ersucht die obersten Landofficiere und Statthalter des Königreichs Böhmen um Bezahlung seines Kriegsvolkes und um Veranlassung einer neuen Werbung.

Közli: Sasinek Ferencz.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Egy érdekes végrendelet a XVIII. századból.

Lengyelfalvi id. Orbán Elek, az alább következő végrendelet írója, korában egyike vala Erdély kiváló embereinek. Hosszasabb ideig viselte Aranyosszék főkirálybírói tisztét s korábban több versen volt a nevezett szék követe az erdélyi országgyűléseken. [1]) Élte eseményeit végrendeletében maga beszéli el igen érdekesen. Gondos, takarékos, szerző ember volt, mint testamentuma minden sorából látszik. Ebben jószágai s szerzeményei természetét, mivoltát ismerteti meg fiával, szintén Elekkel, [2]) s annak más birtokjogi felvilágosításokat is ad; elbeszéli továbbá családja rokonsági összeköttetéseit. [3]) s e tekintetben való adatai teljes hitelességüknél fogva megbecsülhetetlenek, a miről gyakrabban volt alkalmam meggyőződni.

Orbán Elek végrendelete több mint egyszerű testamentum, azt méltán emlékiratnak s egy valóságos kis korképnek nevezhetni. A II. Rákóczi Ferencz-féle mozgalomra következett kor sanyarúságai; az új jog- és birtokviszonyok, melyeket e nehéz idők teremtettek; a birtokszerzés sajátos módja, mely szerint az emberek néha nem vonakodtak kezet tenni a »bitang jószágra«

---

[1]) Így az 1740-iki márczius 18-án Szebenbe egybehívott országgyűlésen. Egy adat szerint 1741-i márczius 2-án annak a bizottságnak volt egyik tagja, melyet a KK. és RR. a királyi biztos, herczeg Lobkovitznak az országos ülésre való meghívására küldtek ki. (Orbán Elekről több adatot olvashatni Orbán Balázs Székelyföldje I. s V. kötetében, amott »Lengyelfalva« rovat alatt, emitt pedig az »Előismertetés«-ben s »Harasztos helyiratában.«

[2]) A későbbi báróval, ki a családjának megszerzett bárói diplomát 1746-i februárius 18-án hirdettette ki.

[3]) Számos erdélyi családra vonatkozó érdekes genealogiai adatot nyerünk e végrendeletből, jelesen az *Orbán, Vitéz, Kemény, Kornis, Nápolyi, Henter, Zsuki, Tordai, Farkas, Rácz, Bodoni, bibarczfalvi Nagy, Felvinczi, Barta, Széll, Boér* stb. családokra.

jórészt csak némi látszatával a jogczímnek stb.: élénk színekkel vannak vázolva.

De elvonatkozva a végrendelet ebbeli érdemétől, Orbán Elek iratának főbecsét az a pár történeti s művelődéstörténelmi adat képezi, melyet a zernyesti ütközetre s a kurucz-világ idején való bujdosására, főleg pedig a Pécsi Simon erdélyi korlátnok fiatalkori útazásaira vonatkozólag sző végrendeletébe.

Halálának idejét nem tudom meghatározni. Végakarata teljesült; értesülésem szerint ugyanis Harasztoson (Torda mellett) aluszsza örök álmát, a székét, hova kiszármazott elődjei udvarhelyszéki fészkéből, hőn szerető, demokrata gondolkodású, kemény és hű székely, ki Orbán Balázsnak szülő nagyatyja vala. Csodálhatjuk-e, hogy az utód ereiben ősének vére csergedez?

Én lengyelfalvi idősbik Orbán Elek minthogy Istennek kegyelmességében az mostani aetas szerént életemnek végéhez közelítettem és nemsokára, ha addig vihetem, az hetven esztendőt is közelítem: legelső scopusom az, hogy az én lelkemet az örökkévalóságra készítsem, azután második az, hogy az én acquisitumimról dispositiót, rendelést tehessek. Levén énnekem immediatus successorom a magam nevemen való egy fiam, őtet concernálja mind mobile és immobile bonumom és minden acquisitumom. Hogy pediglen acquisitumimban és az aviticum bonumimban az fijam dirigálhassa magát, ezen testamentumomban akarom exponálni és explicálni mind az aviticumnak, mind pediglen az acquisitiómnak rendit és módját cum deductione genealogiae.

Az én édes atyámat hivták Orbán Pálnak, és noha az atyámnak feles gyermekei voltak, a többi mindnyájan decedáltak, maradtunk mi ketten az öcsémmel Orbán Simon urammal. Ifjantan koromban mindjárt servitiumokra és szolgálatokra applicáltam magamat. Elsőben cancellarián ítélőmester Alvinczi Péter uramnál laktam negyedfél esztendeig, az alatt mind nagy rendeknek expeditióira applicáltattam. Azután Udvarhelyszékin az odavaló főkapitány háromszáztizenhárom lovas katonából álló seregnek főhadnagyává creált engemet. Megintlen az szék akaratjából generalis perceptorságot, inspectorságot és főcommissariusságot offerált énnekem; nem voltam olyan formán generalis perceptor, hogy az egész szék adója az én kezembe jött volna, hanem a mikor mennyi summának administratiójáról jött parancsolatja a széknek, annyi summát assignáltak az szék v(ice) tisztei, assessori kezemhez az processualis perceptoroktól, megint az szék commissariussai a mennyi naturalekat administrálták a statiókban, azokról való quietantiákat kezemhez comportálták ad contraquietantias, és az generalis computusokon az szék ratióját én expediáltam, az szék perceptoritól, commissariussitól pedig-

len az nemes szék tisztei, assessorai az én quietantiáimból vöttenek számot; én is oztán mikoron renunciáltam volna tisztségemnek, három esztendőrűl egyszersmind adtam számot, meg vagyon leveleim között egy régi viseltes leveles-táskában az exactorimtól adatott absolutionalisom több egyéb hivatalomkori írásimmal együtt.

Mikoron in anno 1690. az oskolát elhagytam és Lengyelfalvára Kolosvárról hazaérkeztem, az atyámat nem találtam odahaza, a törcsvári táborban volt, én is csak egy nap nyugodtam, mindjárt indultam az atyám látogatására olyan véggel, hogy felváltsam ő kegyelmét; azonban mikoron közelítettem volna az tábor felé, már gróf Tököy (sic) hatvanezredmagával az havason bejött volt és közelített az erdélyi hadak felé. Mind töröknek tatárnak Tököy volt az commendója, az ő commendója alatt volt: az sinistriai basa, a daloirmányi, dobrosányi basa, az tatár hám fia, az havasalföldi Brenkován vajda, az moldovai vajda generalissa, azonkívül négy végbeli basa, magának is volt Tököinek egynéhány ezerből álló gyalog és lovas katonája; az erdélyi had pediglen állott négy regiment vasas németből és tizenháromezer magyarból, fő commendó volt generál Hajzler, más három generális is volt Dória, Magni és Norker, a magyaroknak pedig generalissa volt Teleki Mihály, Balacsán vajda is velek volt. Mikoron én tíz órakor tájott az erdélyi tábor fijók-strásájához érkeztem, a két fél táborról való ellenkezők derekason harczoltak, in intermediis engemet az strása be nem bocsáta, félen állíta, és csakhamar egy ludtojás sülte alatt meg is lőn a harcz. Fogva esett az főcommendó Hajzler és Dória, Magni és Norker sebben az harczról elszaladtak, de ugyancsak a sebben megholtak, Balacsán vajda és az erdélyi generalis Teleki Mihály, helyben elestek; a török részről is a fő szaradai basa elesett. Én oztán hazaérkezvén Lengyelfalvára, az atyám is félóra mulva megérkezék. Harmadnap mulva Tököy patenseket bocsáta az országra, hogy minden úri-, fő-, nemes-rend az táborra menjen hadi készülettel; én mentem el az atyám helyett és mind velek voltam, az míg az feltmarsalk generál Badensis Landor-Fejérvárról bejöve Erdélybe és kinyomá Tökölyit az országból; akkor Tökölyi sok uri-, fő-rendeket és az atyámot is elvivé magával, én pediglen mindjárt mentem az Badensis táborára az akkori fő-kapitány Bethlen Gergelylyel. Ekkor az németek az generalis commissarius Ferster és más commissariusok az Tököivel elment minden uri-, fő-rendeknek minden jószágokat, javokat elfoglalta és vötte, de minthogy én Bethlen Gergelylyel táboroztam, egy polturára kárt is nem vallottunk; az szegény atyám uram öt egész esztendeig volt oda Tököivel, és mikor onnan Isten kiszabadította, hazajőve maga csudálkozott rajta, hogy minden oeconomiáját jobb karban találta, mint az miként elhagyta volt, mert én az édes anyám mellett mindenképpen való serénységgel voltam.

Kemény Boldizsárnénak az édesanyja Vitéz Gáborné, Orbán Krisztina egy-testvér levén az atyámmal, noha az atyám Vitéz Gábornét kifizette volt az anyai jószágból, ki is házosította volt az fiúágon levő jószágból hintóval, hat lóval, mégis Kemény Boldizsár látván az alkalmatosságot, hogy az atyám is oda vagyon, mi boldogtalanúl maradtunk, maga hatalmával reáment s elfoglalta a zopori jószágunkat; én noha ifjú voltam, rajta mentem, bementem az jószágba, többször ütet be nem bocsátottam, fenyegetőzöttem, ha valaki reám jönne, — denique conserváltam az jószágot.

Mikes Jánosné nénénk asszony is nekünk testálta volt a bözödi portióját, és in his intermediis meghalván ezen nénénk asszony Pécsy Zsuzsána [Kénosi Ferenczné], a ki egy-testvér volt az édesanyám anyjával Farkas Ferencznével, ezen bözödi portiót Apor István elfoglalta és makfalvi Dósa Mihálynak elcserélte; én arra az jószágra is reá mentem és kivöttem Dósa Mihály kezéből, és birodalmában maradtam.

Ezek alatt az üdők alatt az öcsém Orbán Simon uram Nagyszombatban tanúlt; Nagyszombatból Bécsbe ment, az jezsuiták szerzetibe állott, másfél esztendő mulva azok közzűl kijött és hazajött; az édesatyám s anyám körűl inkább tudott hízelkedni mint én, és látván, hogy én industriám után valami fundamentomocskát vöttem az életnek, láttatott mintegy maga részire alliciálni az atyámat s anyámat; melyet is én látván, hogysem mint az atyámnak s édesanyámnak nehézségeket venném magamra, arra bíztam életemet, hogy praeter immobilia bona az atyámnak és édesanyámnak minden felkelhető javait, pénzét, adósságát, ezüst és lábas marháját, köntöseit, — egy tyúkig, mind öcsémuramnak cedáltam.

Én pediglen házasodtam meg anno 1702. in Novembri. Azután anno 1703. in Decembri mindjárt elkezdődék az revolutió.

Az én házasságom csak occasionaliter történt Beszterczére menő utomban, mikoron az feleségem atyja hajadon leányát Felvinczi Zsigmond uramnak adta nagy frequentiával való lakadalmi alkalmatossággal. Az lakadalomnak másodnapján az alkalmatosság úgy hozta, hogy be kellett mennem Rácz István uramhoz, és csakhamar egyik s másik javalván nekem az feleségem alkalmatosságát: noha azelőtt nem is láttam volt, úgy is voltam informatus, hogy egy gyermekinél több nem volna, copulálának bennünket. És mikoron két nap mulva el akartam menni, az hintómat is előállították, akkor látom, hogy három gyermeket raknak fel az hintómra! Beszterczéről, hozattam volt valami matériát nagyhirtelen, úgy öltöztettem ki az szárkosból [vagy szákkosból] a feleségemet; hintója, vagy kocsija nem volt, lova sem volt egynél több, azon ült az inassa; az atyja maga hintóján, hat lován vitette volt az

lakadalomra Felvinczről Sófalvára. Mikoron aztán Felvinczre érkeztünk, az pusztás udvarháznak renovatiójára adtam az elmémet. Tavaszszal aztán reparáltattam is. Az oeconomiát is felállítottam. És a mint írám, nem sokára mindeneket absorbeála az revolutió.

A feleségem előbbeni férjének temetésére néhai főkirálybiró Szilágyi András uramtól leváltam kölcsön hatvan magyar forintot, ezen summát is ő kegyelmének én fizettem meg.

Az revolutió pedig tarta nyolcz esztendeig. Az alatt hazánkon kívűl bújdostunk Magyarországon, Máramorosban és Moldovában, úgy tartottam neveletlen mostoháimat; Moldovából ugyan ki is küldöttem vala az mostohafiamat Erdélybe és instáltam mostani aulicus cancellarius Bornemiszsza úrnak, hogy adja convictusba, oda is adta, és hogy Isten az bújdosásból hazahozott, megfizettem érette.

Az nyolcz esztendeig való bújdosásunkból jöttünk haza 1711. Molduva felől. Ez alatt az revolutió alatt az édesatyám és az anyám megholtak [széljegyzetben: »a feleségem édesatyja is galgói Rácz István uram megholt«]. Mindenütt való jószágunkat pusztán találtuk, egyik udvarházunknál is csak egy karó-kertet sem találtam; az lengyelfalvi kőudvarházunk az nagy tűzben földig lehasadozott.

Azomban az öcsém Orbán Simon uram kívánta, hogy megosztozzunk. Magam tudván oszló jószágunk állapotját, kétfelé osztottam, a lengyelfalvit cum suis appertinentiis, úgymint: az udvarhelyi, szentléleki, malomfalvi, sükei, diafalvi, gyepesi, karácsonfalvi, dersi. bögözi, agyagfalvi, szolokmai, czibrefalvi, héjaszói és fületelki portiókat egy részre, a szoporit és bözödit másrészre; ezekből aztán szabad választást adtam az öcsémnek, a kettő közzűl akármelyik részt vegye, hol egyiket, hol az másikat választotta, néha napjában ötször is változtatta elméjét, utoljára vevé magának az lengyelfalvi czédulát, nekem marada az szopori. Esztendeig ez szerént bírtuk jószágunkat. Látván öcsém uram, hogy én bene contentus vagyok az én czédulámnak possessiójával, hozzám jöve és kíváná a nyilczéduláinknak visszacserélését, nem szeghettem kedvét, és visszacserélők.

Immárom akarom declarálni az lengyelfalvi udvarházhoz és az appertinentiájához való jussomat. A lengyelfalvi, szent-léleki, malomfalvi, sükei, diafalvi, karácsonfalvi, szolokmai portiók paterno-aviticum bonumok, azután Lengyelfalván acquiráltam jeles számú szénafűveket, szántóföldeket, belső fundusokat, mely acquisitiómról való leveleim egy fasciculusba vannak kötve; az bögözi dersi, angyalfalvi [agyagfalvi], czibrefalvi, gyepesi portióim az édesanyámról, Farkas Ilonáról való jószágok az udvarház helyivel együtt; az héjaszói szénaság feiével az atyámról való, felire pedig

az anyámról; az fületelki portió is az édesanyámról való; az kecseti portiót post divisionem nostram acquiráltam, és az acquisitióról való levelem egy fasciculusban vagyon, a miként Mikó Ádámtól és Mikó Józseftől megvöttem.

Azt is szükségesnek tartom feltenni, az mikor az atyám testvér-nénjét Vitéz Gábornét, Orbán Krisztinát kiházasította, akkor elsőbben ment férjhez somogyoni [somogyomi] Thorday Zsigmondhoz; ennek az Thorday Zzigmondnak volt zálogban másoknál a szász-nádasi és hétúri jószága, és az atyám az mely pénzzel kifizette az anyai jószágból Thordai Zsigmondnét a nénjét, azzal a pénzzel váltotta ki a Thorday Zsigmond zálogban való jószágát Nádason és Hétúron; meghalván Thorday Zsigmond, ment megintén férjhez Orbán Krisztina Vitéz Gáborhoz; Thorday Zsigmondtól maradott volt fia Thorday Gábor, ennek fia Thorday Sándor; maradt megint két leánya Thorday Zsigmondnak, az egyiket a nénénk Orbán Krisztina adta férjhez Vitéz Ferenczhez, Vitéz Ferencznek volt leánya Kapi Jánosné, annak leánya Apor Lázárné; másik leányát vötte volt el Domokos János, ennek fia Domokos Antal; az harmadik leányát adta férjhez [üres hely hagyva; néhai atyám genealogiai műve szerint Szukácsi Péterné, Vitéz Krisztina]; az említett nénénk Orbán Krisztina adta volt férjhez a Thorday Zsigmondtól való [második] leányát Kemény Boldizsárhoz, ennek feles fiai s leányi maradtanak, a mely fiak most is Detrehemben, Bükkösön életben vannak, az leányok Hunyad vármegyére leharapóztak; egyik leányát adta volt férjnek Kemény Boldizsárné valami Szeredai nevű nemesembernek és oztán Kemény Boldizsárné Thorday Zsófi az szász-nádasi és hétúri portiókat, az melyeket az említett nénénk Orbán Krisztina azzal a pénzzel váltott volt ki zálogból, a melyet az atyám adott volt az leányi-jószágból való kifizetésekor, ezt az két falubeli portiót Kemény Boldizsárné adta volt a Szeredaihoz házasított leányának, azt most actu etiam bírja. Az említett Orbán Krisztinának Vitéz Gábortól is maradott volt egy fia, András, ennek megint fia György, ez már in virili sexu deficiált.

Az divisiónk alkalmatosságával töttem emlékezetet az szopori jószágról, azért azon szopori jószágnak állapotjáról tészek ezen következendő seriesben informatiót. A Giróti [Girolti] familiától, mely is már totaliter deficiált, vötte volt meg quondam Nagy Menyhárt, Kézdiszéknek főkapitánya Szopornak felét, Mező-Őrben is azt az rész portiót, a melyet harmadideje Bíró Sámuel uram Rédey József uramnak eladott. Az említett Nagy Menyhártnak maradtak volt két fiai és négy leányi, Nagy Ferencz, Nagy Menyhárt, az édes atyám anyja Nagy Kata, Kecsedi Zsigmondné, Dónát Pálné és Apor Andrásné; ezek haton osztoztak

elsőbben az említett Nagy Menyhárt leány-ágon forgó és acquisitumból álló joszágival. Mikoron Nagy Menyhárt acquirálta az Girótiaktól Szopornak felét, akkor az más felét annak az falunak bírta Súlyok István, a ki tanácsúr volt és Küküllővármegyének főispánja, és nagy Menyhárttúl perlette a Giróti-részt; medio tempore meghalván Nagy Menyhárt, a causa condescendált az successorira, és az mikor, a mint írám, osztozódtak a Nagy Menyhárt hat gyermekei és a controversiában forgó Girótiaktól acquirált szopori részjószág sorte divisionis jutott az nagyanyámnak, Orbán Péterné Nagy Katának és Kucséti [Kecsedi] Zsigmondnénak, kikkel is Sulyok István folytatván utoljára táblán is causája continuatióját, utoljára per accordam maradott az jószág az nagyanyám és Kuséti Zsigmondné kezinél. A nagyanyám része, a mint írám fennebb, mikor az öcsémmel, Orbán Simon urammal osztoztunk, jutott vala Orbán Simon uramnak és most bírja az ő kegyelme leánya Orbán Ágnes asszony, Török Istvánné; az Kuséti Zsigmondné részinek nyolczadrészit bírja Tűri Kata asszony, a több részt ezelőtt négy esztendővel adta el Bíró Sámuel uram Dániel Ferencz uramnak, és most ő kegyelme bírja.

Az kézdiszéki kapitány Nagy Menyhárt hat gyermekei közzűl sine semine deficiált a maga nevén való fia Menyhárt és Dónáth Pálné, ezen két deficiált atyafiaknak részekből jutott volt a nagyanyámnak Nagy Katának rész Árapatakán, Aldobolyban. Ilyefalván, Sepsi-Szentgyörgyön, Szotyoriban és Uzonban; ezeket az portiókat adta volt el az édesatyám Biális Ferencznek ezerkilenczszáz forinton, és most is az ő kegyelme gyermekei bírják. Ezeken kívül ugyan az deficiens atyafiak részibűl jutott volt a nagyanyámnak portiója Bibarczfalván, Barótou, Bodosban, Telegdi-Baczonban [Nagy-Baczon] és Száraz-Ajtán, ezen portiókból deficiálván az jobbágyok, minthogy némely emberek, szomszédosok, foglalgatták az szénafüveket, szántóföldeket, erdőket, én magam adtam vala el és reserváltam vala magamnak csak a baróthi portiót, ezt is azután kivánta tőlem baróti Cserey Sámuel uram, obligálta maga kezeírása által nekem magát, hogy ha Ferenczi Istvánné, Orbán Margit asszony meghal, Lengyelfalván kezemügyében való jó cserét ad énnekem, az ő kegyelme obligatoriája az levele(i)m között vagyon.

Az öreg Nagy Menyhárt fiának, Ferencznek volt leánya Henter Andrásné, Henter Andrásnénak meginten leánya Boér Simonné, Boér Simonnénak volt két leánya, a nagyobbikat vötte el Keresztúri Miklós uram, most is él az aszszony, az második leányát vötte volt el Jósika Gábor, ezen két aszszony gyermekei most in vivis vannak. Orbán Margit, Ferencz(i) Istvánnénak az édesatyja volt Orbán Zsigmond, atyával egy-testvér volt az édes-

atyámmal; mikoron az atyámmal ketten osztoztak, az atyám maradott Lengyelfalván az ősházban, minthogy kissebb volt. Orbán Zsigmondnak jutott Benczídben [Benczéd] és Malomfalván, Lengyelfalván csak annyi jutott neki, a mennyivel pótlódott a benczídi és az malomfalvi rész. Ennek az Orbán Margitnak az gyermekei még élnek, és az fiamnak mindenkor informatiója lehet rólok.

Csíkban, Szent-Simonon is van nekem valami portióm, két jobbágy lakik rajta, és a portió is az édesanyám jussából való rész. Mikor Orbán Simon urammal osztozódtam meg, akkor ezen portió nem volt kezünknél, és mikor kezünkhöz bocsátotta Korda Zsigmond uram, Orbán Simon uramtól megvöttem az ő kegyelme részét.

Az édesanyámról való atyafiságról is tészek emlékezetet ezen írásomnak rendiben, és vészem fel az genealogiát Pécsi Simonról.

Ez az Pécsy Simon ifjantan korában származott be Erdélybe és lött Szent-Erzsébeten oskola-, vagy tanító-mester; akkor bírta a szent-erzsébeti jószágot Eősi Tamás, ez özvegyember volt, és három fiát Pécsi Simon tanította, kik is egymásután decedáltak s megholtak, és oztán Ősi Tamás Pécsi Simont fogadta fiának az akkori fejedelem consensussából. És ugyan az fejedelem passussával, recommendatóriájával bocsátotta Ősi Tamás Pécsi Simont peregrinatióra. Minthogy Pécsi Simon diariumot csinált volt peregrinatiójáról, melyet isköny(v)ben formált volt, ez az könyv a nénémről Pécsy Zsuzsánnáról [Kénosi Ferencznéről] más sok drága könyvekkel együtt reám maradtanak vala, és az revolutiókor (a) gyergyó-szentmiklósi templomból generalis Gráffen praedálta el egy nagy ládámmal való könyveimet egyéb javaimmal együtt;[1]) a feleségem maga is ott volt Gyergyóban és nekie is semmije meg nem maradott; esztendeig akkor nem is láttam az feleségemet, Isten tudja micsoda szegénységben volt, csak egy

---

[1]) *Orbán Balázs,* ki a Pécsi Simonra vonatkozó adatokat ősének e végrendeletéből »*A székelyföld leírása*« czímű művében felhasználta (I. k. 153. l. 6. jegyzet), azt állítja, hogy Pécsi visszatértekor kérdéses útinaplóját kinyomatta; úgy vélem azonban, hogy ez tévedés, mivel nem is említve, hogy Pécsinek ily természetű nyomtatott művét hazai könyvészetünk nem ismeri, — Orbán Elek végrendeletének fennebbi tételét, mely szerint Pécsi diariumát »*könyvbe formálta,*« alig értelmezhetni másként, mint hogy úti jegyzeteit egy *bekötött* füzetbe vagy könyvbe írta be, avagy a kéziratot később könyvvé köttette, mely aztán Orbán Elek más könyveivel együtt — a melyek közé Pécsi hagyatékából nem egy darab juthatott — fájdalom elpusztult.

szolgálójával más emberek háta megett nyomorgott. a míg én más országokról előkerültem.

Ebben az Pécsy Simon uram diáriumában olvastam, hogy megindúlván Erdélyből. Bukuresten a vajda mellett esztendeig volt; onnan ment Constantinápolyban, ott a fővezér mellett tovább másfél esztendőnél lakott; ott általkelvén az tengeren, lement Africában, és Carthagóban két esztendeig lakott;[1]) onnan megint általjött Európában a tengeren; Rómában és Neapolisban sok időkig lakott; Neapolisból ment a spanyol királyhoz; onnan az portugalliai királyhoz; onnan Francziai országban, és oztán viszszatért Erdélyben. Tizennyolcz esztendő tölt peregrinatiójában a peregrinatióról költ írása[2]) szerént. A magyar nyelvvel együtt tizenhét nyelvet tudott, az melyeken beszélhetett. Azalatt Erdélyben is fejedelem változása lött. Ment elsőbben is az fejedelemhez, szintén levén a regens fejedelem Görgényben, sietett volna menni az fogadott atyjához, Ősi Tamáshoz Szent-Erzsébetre, de az fejedelem tartóztatta, kivánta peregrinatióról való sok experientiáját hallani, hanem postát adott, az ki által tudósíthassa Ősi Tamást érkezéséről, a meginten nekie rescribált, hogy siessen hazajőni, mert betegágyában vagyon, a fejedelemnek is könyörgött, hogy bocsássa el; maga adott hintót alája az fejedelem, a melyen Szent-Erzsébetre ment, de érkezése után három óra felett nem élt Ősi Tamás, megholt. Pécsi Simon minden jovaiban benne maradott a fejedelem hírével. El is temettette fogadott-atyját. Továbbra is a fejedelemnek nagy kedvében volt(ak). És feleségűl vötte el a Kornis Farkas leányát. Ennek az Kornis Farkasnak egy fia maradott, de leánya sok volt, mert Pécsi Simonnén kivűl Székely Móses is, az udvarhelyszéki főkirálybíró vötte volt el egyik leányát, meginten mást dersi Petki János, egyet megint Apafi György. Az Kornis Farkas fiának is leányi voltak, de in virili sexu ez is deficiált; meg vagyon énnekem az leveleim között írva egy törvényes processusban, a miként perlettek a Kornis Farkas leány-ágon való maradéki az Kornis Ferencz leány-ágon való successorival, deficiálván (ut supra) Kornis Ferencz is in virili sexu. Pécsi Simon pediglen nagyon előment dolgában succedálván Bethlen Gábor a fejedelemségben. Mikoron már ez az fejedelem a magyarországi koronát is elnyerte volt, ekkor már Pécsi Simon Bethlen Gábornak fő-cancellariussa volt, és Pécsi Simon volt az (im)mediator a Bethlen Gábor és a római

---

[1]) *Dr. Márki Sándor* tehát Pécsi Simont is méltán befoglalhatja abba az érdekes sorozatba, melyet a magyar Afrika-útazókról a Pesti Naplóban közreadott (1885. évf.).

[2]) A diariumot Orbán Elek itt világosan *írásnak* = kéziratnak s nem *könyvnek* nevezi.

császár akkordálásokban. Azután ugyan Pécsi Simon volt az német császárnak a török császárral való megegyeztetésében, húsz esztendeig való frigykötésben. Ekkor adott volt a német császár Pécsi Simonnak baronátusságot. Ezekben az időkben acquirálta Pécsi Simon a balázsfalvi, radnóti dominiumokat, de akkor Csanád [Szász-Csanád], Nagy-Csergő [Nagy-Cserge], Sorostély és Holdvilág is Balázsfalvához való volt. Azonkivül is nagy-sok jószágokat szerzett volt. Ennek az Pécsi Simonnak voltak öt leányi és egy fia; a fiát tizennyolcz esztendős korában a ló szaggatta el; az egyik leányát adta férjhez bögözi Farkas Ferencznek, az édesanyám atyjának, nem is volt Farkas Ferencznek más felesége a nagyanyámon kivűl; a más leányát adta viczei Haller Péternek; a harmadikat adta Angyalosinak; a negyedik leányát adta kénesi [kénosi] Gál Péternek; ez az Gál Péter sánta, félcsipőjű nemesember volt, de csak azért adta volt neki Pécsi Simon az leányát, hogy leghíresebb procátor és igen nagy jurista volt, Pécsi Simonnak pediglen minden jószága acquisitumból állott, ez a kínosi Gál Péter azután ország directora volt; meghalván Gál Péter, vötte el kínosi Gál Péternét, Pécsi Zsuzsánnát, zabolai Mikes János; ezekről nagy-sok írások vannak kezemben. Ezen Pécsi Zsuzsánna tartotta, nevelte az édesanyámat két esztendős korától fogva, engemet is azután ez a nénénk tartott; az édesanyámnak legálta volt mind mobile, mind immobile bonumit, de akkor történt halála ezen nénénknek, mikor az szegény apám uram Törökországban volt és Bíró Sámuel a kis-kendi jószágot csak erővel vivé el tőlünk; a mobile bonumok ugyan az szegény anyámra deveniáltak volt; ezen Pécsi Zsuzsánnának testamentuma nálam vagyon, bono jure legálhatta is az jószágot, mert az urával Gál Péterrel együtt acquirálták volt az kis-kendi jószágot. Az ötödik leánya Pécsi Simonnak kisded korában maradott volt árvaságra, és oztán Rákóczi György fejedelem adta férjhez Gyulay Ferencznek, az váradi kapitánynak.

Immáron redeálok a Pécsi Simon leányi successorira. Farkas Ferencznek, a nagyatyámnak a nagyanyámtól maradtak hat fiai és — ut supra — öt leányi. A fiak közzűl kettő veszett el a kaczai harczon, kettő megint magával Farkas Ferenczczel együtt Ali basa idejében a csíki havas torkában, mikor Ali basa Petki István után küldött volt, hogy kihozzák fejedelemségre és Petki nem akart kimenni, az ötödiket Farkas Gábort magam is értem, ifjúlegény korában hala meg, Farkas Pál pedig a hatodik házas volt és magtalan hala meg, és ennek decessusán osztozódának fel az leányok a Farkas-rész jószággal; a leányi Farkas Ferencznek mindnyájan kisded korokban maradtak árvaságra, kit egy s kit más tartott; a nagyobbikat adták volt férjnek Bánffi Kristófhoz, ennek fia Bánffy Zsigmond és Bánffi László uraimék adhuc sunt

in vivis; az második leányát adták volt elsőbben férjhez Korda Zsigmondnak, Korda Zsigmondtól való fia volt ugyan Korda Zsigmond, immáron ennek successori sunt in vivis; az harmadikat vötte volt el veresegyházi Borsai István, ennek is az maradékit az fiam is esméri; a negyedik volt az édesanyám Farkas Ilona; a kit pediglen Gyulai Ferenczhez adott volt az fejedelem,[1]) annak fia ugyan volt Gyulai Ferencz, ennek meginten volt két fia, Gyulai Ferencz, nem régen hala meg, (s) Gyulai István most is él, regimente vagyon. Pécsi Simonnak az mely leányát Angyalosinak adták volt férjhez, ennek successora az úr Bálintik [Bálintith] György uram, a gubernátorné Kornis Zsigmondné aszszonyom, a mi inasunk Makai Zsigmond is oda viszi fel a gene(a)logiáját. A másik leányát Pécsi Simonnak Haller Péterhez adták volt férjhez, ennek successori Jabruczkiak [Jábróczkiak], az iklódi Tholdalagi János gyermekei és az Apor Lázárné gyermekei.

Frátán az feleségem atyja galgói Rácz István uram kétféle részt birt; két-árok közi udvarház volt Barnóti nevű katonáé, és azt cum appertinentiis Rácz István uram vötte meg Barnótitól magától, másként is Rácz István uram ezt az Barnótit holtig tartotta udvarában maga asztalánál öreg korában is; az más frátai részt birta Rácz István uram az első felesége Bodoni Mária jussán. Ettől az Bodoni Máriától való volt az feleségem. Ennek az Bodoni Máriának első férje volt Zsuki Ferencz, ennek két fia, Pál és Mihály, ezekről való atyafiság a Zsuki familia; a Nagy József anyja is Zsuki Krisztina egy-testvér volt apával-anyával Zsuki Pállal és Mihálylyal, és Zsuki Máriával. A feleségem anyja volt a Bodoni István leánya [Bodoni Mária, Rácz Istvánné]; ennek az Bodoni Istvánnak volt még egy fia, Bodoni György, Bodoni Györgynek két fia, György és Zsigmond, deficiáltak in diebus meis, az harmadik fiát hívták Bodoni Balázsnak, ennek az Bodoni Balázsnak unokája Bornemiszsza Ignát(z) uram. Az feleségem anyjának Bodoni Máriának jutott volt része Vajda-Szentiványon, Magyar-Fülpösön, Onokában [Onakon], Tholdolagon [Toldalagon], Póka-Keresztúron, Mező-Szentmártonban, Magyar- és Oláh-Frátán, Kundon, Magyar-Peterden, Nagy- és Kis-Okloson; ezeket aztán az Bodoni Mária gyermekei osztották volt ötfelé, mert Angyalosiné is a Bodoni Mária leánya volt és sine semine deficiált, ennek defectussán való részből semmit nem adtak Zsuki Pál, Zsuki Mihály és Zsuki

[1]) Farkas Ferencz ötödik leánya nevét Orbán Elek nem említi, hanem vétségből visszatér Pécsi Simon leányaira Gyulai Ferencznére s Angyalosi Istvánnéra. Farkas Ferencz ötödik leánya néhai atyám genealogiai müve szerint Ozdi Györgyné volt, kinek keresztneve azonban nincs kitéve a táblázaton.

Krisztina az feleségem részire, hanem immár én az Angyalosiné része helyett actu bírom az magyar-peterdi, nagy és kis-oklosi portiókat in toto, noha ezen három falubeli portiók nem érnek az Angyalosiné részibôl való részszel. Mikoron denique osztoztak a Bodoni Mária öt gyermekei, adtak volt az feleségemnek részt Vajda-Szentivánon, Magyar-Fülpösön, Mező-Szentmártonban, Póka-Keresztúrott, Frátán és Kundon, az onokai Tholdalagi-portiók osztatlan maradtak volt az más négy atyafiak kezeknél. Frátán a Bodoni Mária bátyjának, Bodoni Györgynek nagy rész birodalma volt, az melyet nem tudhatunk meg, miképpen adott volna el néhai Bethlen Pálnak, mert azelőtt semmi Bethlen-rész Frátán nem volt, de aztán Bethlen Pál azon az jusson derekasan betette magát Frátába, mert ugyanis az frátai határ majd Berkenyészig [Berkenyesig], és nevezetesen az mint az berkenyesi tó gátja vagyon, mindenütt az élen ment fel az erdő felé. de azután Bethlen Pál az frátai határból, az Berkenyes felé való részből, nagy láb földeket foglalt fel az berkenyesi udvarházhoz. Cse(h)telke felől peniglen azt az egész oldalt mind elfoglalta, nem lévén semmi contradictora. A mikor Bodoni György Bethlen Pálnak általadta az frátai részit, pro successione reserválta magának azt az házhelyet, a melyen most actu az én vendéfogadóm vagyon, az Angyalosiné, Zsuki Mária udvarház-helye felén feljel. ezt az Angyalosiné udvarházhelye felét most birja az Zsuki Mihály fia, Zsuki István uram. Ezen successióban reservált helye Bodoni Györgynek, mikor a Bodoni György három fiai osztozódtak, jutott volt sorte divisionis a közepső fiának, ugyan Bodoni Györgynek, Bodoni György pediglen ajándékozta volt az feleségemnek. az feleségem pediglen ajándékozta volt a fiamnak, Orbán Eleknek. Mikor pro successione ezt az házhelyet az üdősb Bodoni György pro successione magának reserválta, úgy mondották az öreg emberek, hogy olyan bő appertinentiával, szántóföldekkel, szénafüvekkel való colonicalis sessió nem volt Frátán, mint az; én sokat inquiráltam ahoz az házhelyhez való appertinentiák felől, de nem találtam többet, csak az Ropon való szénafüvet, bizonyosan az régi emberek többet ki nem tudtak nevezni.

Elsőbben adta volt férjhez Rácz István uram a feleségemet felvinczi Felvinczi Józsefhez. Felvinczi József uram Frátán ezt az Ropon való szénafüvet adta volt zálogban harminczkét forintért Szabó Mártonnak, az mély-völgyben való alsó szénafüvet adta volt zálogban ugyan Szabó Mártonnak 40 forintért. az vajda-szentiványi, m(agyar)-fülpösi és mező-szentmártoni portiókat Zsuki Pál uramnak kilenczszáz forintért, a póka-keresztúri portiókat Patkós Gergelynek háromszáz forintban; ezeket a portiókat és a két szénafüvet sok költséggel, fáradsággal, némelyeket törvénykezéssel, mind készpénzemmel váltottam magamhoz

azután, hogy az feleségemet elvöttem post reditum meum ex peregrinatione mea.

Irtam vala feljebb, hogy a frátai udvarházat is, mikor az bújdosásból hazajöttem, egy karó kert nélkül, pusztán tanáltam, az háznak fedelét nagyon mind megjuggatták az németek, artelleria szállott volt be az udvarházhoz, szakálosokat, seregbontókat vontak volt fel az házhéjjára, a palotára borjúk jártak delelni. Én pediglen az házat új fedéllel, az udvarház tájékát, csűr-kertet, veteményes-kertet, gyümölcsös-kerteket mind de novo et ex novo sátoros kertekkel felépítettem, ilyas-fijas [ijasfias] nagy csűrt, istálókat, árnyékokat, új tyúkász-házat pajtákkal, konyhát, cselédházat, haltartót erigáltam, nagy szőlőt, annak az aljára lineákra gyümölcsöst éppen ex novo építettem.

Az oláh-gyéresi portiót még ifjantan koromban jó fundamentummal szerzettem, az mint az levelekből kilátszik, azt az portiót is Frátához applicáltam vala.

Az öreg Felvinczi Zsigmond, magtalan ember lévén, testálta volt minden javait és jószágát csapai Felvinczi Zsigmondnak, az öcscsének, azután meggondolkodott és testamentumát qualificálta ea ratione exposita, hogy ha csapai Felvinczi Zsigmond deficiálni találna, in isto casu a kolosvári háza maradjon a kolosvári patereknek, egyéb javai pediglen maradjanak az Felvinczi József gyermekeire és a Nápolyi Györgyné, Felvinczi Klára gyermekeire, az harasztosi háza signanter a Felvinczi József fiára; mind az első testamentum, mind pediglen az qualificatorium testamentum vagyon az kolosvári pater jesuiták ő kegyelmek kezénél, és akkori pater rector Horvát András uram írta ki nekem az qualificatorium testamentumot a derék levélből tantum in ea parte, in qua meos privignos concerneret negotium, és én mikor a szék leveleit beadtam az káptalanba és megint a szék leveleivel együtt transumptumban kivettem praeceptorium mellett a káptalanból, mely is vagyon a szék könyvébe beleírva legutól.

A revolutio alatt, a míg mi is más országokon jártunk, az öreg Felvinczi Zsigmond megholt, csapai Felvinczi Zsigmond is ugyan az revolutió alatt feleségestől, gyermekestől, minden cselédével együtt Técsőn pestisben tizenkilenczedmagával megholt. Az öreg Felvinczi Zsigmond kolosvári gazdag házát, értékét a németek dissipálták, a harasztosi jószágot a fiscus elfoglalta, csapai Felvinczi Zsigmondnak is a mije volt vele akkori pestis alkalmatosságával dissipálta.

Az feleségem még Moldovában létünkben szüntelen adhortált engemet, hogy ha hazánkba jöhetünk, az ő fia számára szerezze(m) meg a Felvinczi Zsigmond harasztosi jószágát, és ő költségemért, fáradságomért, industriámért a fiamnak köti az atyjáról

maradott frátai jószágát. Még ugyan akkor a frátai jószág is fiscusnál volt; hoszszas írással lehetne explicálni, miként és mennyi bajjal, költséggel, fáradsággal vehettem kezemhez, sőt nem is vehettem volna semmiképpen kezemhez, ha az akkori generalis commendans gróf Stenville, régi nagy jó uram nem lött volna, de ő excellentiája mindenképpen assistált énnekem, maga vitetett be az jószágba; azután osztán, mikor kezemhez vöttem az jószágot, megértette Nápolyi Györgyné asszonyom az öreg Felvinczi Zsigmond qualificatorium testamentumiból, hogy saltem in aliqua parte ő kegyelmének is volna része az harasztosi jószágban, és praetendált az házon és allodialék(on) kivül való részből magának; én hogy ne lármázzak, nem akartam ő kegyelmét disgustálni, perlekedni ő kegyelmével, hanem megvévén ő kegyelmétől jussát, ha mi lehetett volna az jószághoz. Azután Kún Mátyás felesége részire is just praetendálván, feles gyülevész katona reám jöve, annyira volt az dolog, hogy majd kardra is költünk; nem complanáltathatott a köztünk való dissensió másként, hanem generalis commendáns uramat kellett requirálnom, ő excellentiája keményen reáirt az akkori fő-királybiróra, Szilágyi András uramra, hogy miért engedi meg a potentiáriuskodást a székiben, Szilágyi András uram pedig Kún Mátyásnak megírta, hogy ha mor[a nélkül] et de facto ki nem takarodik Harasztosból, mindjárt nyakonkötteti s az generalishoz küldi. Immáron midőre-hára benne maradhaték az harasztosi jószágban, semmi levél kezemben nem levén, az udvarházhoz való appertinentiáknak végire nem mehettem, az harasztosi magyarok foglalgatták, tóhelyeket, földeket magokénak mondották lenni. egynéhányszor inquiráltattam, sok költséggel kijártattam az appertinentiákat, de igazán ki nem adták, egykor az deákokat is corrumpálták, huszonöt forinttal váltottam ki tőlök az relatoriát. azomban el kellett szaggatnom, mert láttam, hogy nem igaz az munka. Nem sokára beméne a feleségem Kolosvárra sokadalomba, és ott egy rácz kapitány áróltatott egy nagy csomó levelet szebeni szász által, úgy hírdette, hogy Felvinczi Zsigmond levelei volnának, a feleségemhez igazították a szászt. és vötte meg az leveleket a szásztól a feleségem három aranynyal és húsz forinttal ezüstpénzzel, a feleségem kétségre váltotta magához, mert nem tudhatta hasznos levelek-e vagy sem; kezemhez hozván az leveleket, úgy experiáltam, hogy kiváltképpen való hasznos levelek, némelyek olyanok vannak köztök, miként Felvinczi Zsigmond kijártatta volt az harasztosi határon földeit. szénafüveit, szőlőit, denique minden appertinentiáit; más rend levelek olyanok voltanak köztök, miként az öreg Felvinczi Zsigmond Désfalvi Györgynétől acquirálta, megvötte volt az harasztosi részit, akarván Désfalvi Györgyné azzal a pénzzel

kiváltani Tatárországból az urát, Désfalvi Györgyöt; más rend levél megint azt adja elő és explicálja, hogy az harasztosi udvarházat Balázs deák építette volt, Balázs deákot másként hívták Barta Balázsnak, szegény sorsból kardjával ment az főrendek sorsába, és hogy két leánya volt, fia nem volt, a harasztosi udvarházat is kétfelé osztották volt, a miként most is a gyümölcsös-kertben két jégverem vagyon, az egyik leánya ment volt férjhez a fennebb megírt Désfalvi Györgyhöz, az másik Szénásihoz Várad vidékire; és továbbra azt is explicálja az levél, Szénásiné részit miként vötte meg Felvinczi Zsigmond, azután Désfalvi Györgyné miként perlette Felvinczi Zsigmondot az öcscse Szénásiné résziért.

Én azomban az mostoháimat tartottam, neveltem, és az fiat [fiút] convictusban, szállásokról is oskolákban jártattam. Azután az anyja akaratjából, jól megruházván, udvarban Mikes Mihály uramhoz adtam.

Ezekben az üdőkben a pestis bejövén az országba, Frátából kiszorúlánk, kevés idő mulva Harasztosról is, vontuk meg magunkat nagy vigyázásban Mohácson. Mikes Mihály uram is Kolosvárból költözött ki a pestis előtt, onnan nekem Mohácsra két levelet is küldött maga kezeírása alatt, a melyek leveleim között most is megvannak, kérjen [kér] szépen, hogy hozassam el a mostoha fiamot, mert sem szép szóval, sem keménységgel semmit sem tehet vele, — el is kellett hozatnom Fenesről. Azomban Mohácsról kelle nekünk migrálnunk Csáklyára, Csáklyáról Vadverembe, onnan megint Lengyelfalvára. És noha négy esztendős korától neveltem Felvinczi Józsefet, de mégis (nem) experiáltam, hogy nem lehet vele laknom garbonczássága miatt, ott kezdé kimutatni magát. A nénjével Felvinczi Krisztinával egybebeszéllettek és reáküldöttek ott Lengyelfalván az feleségemre, hogy csak rendelje ki jószágokat, kiki tudhassa a maga részit, mert Felvinczi József meg akar házasodni, és a miként a feleségem emberséges emberek által kicsináltatta kinek-kinek rata portióját, felíratá, ki is adta; maga is a feleségem emberséges emberek előtt tött testamentumában explicálta, miként és mi formába adta ki kinek-kinek részit, azután megint a feleségem a káptalanok eleiben ment, és ott is testamentumában megmagyarázta, kinek-kinek miként adta ki a részit. Mind az káptalanok előtt költ testamentuma a feleségemnek, mind (az) azelőtti leveleim között vannak, mert én nem is tudtam az káptalanok előtt költ testamentumot, hanem az feleségem holta után mondták meg az káptalanok énnekem, hogy nálok vagyon és úgy váltottam kezemhez. E szerint osztotta pedig fel a feleségem a jószágot: primo fogadása szerént a frátai portiót fáradságomért, költségemért és industri(os)uskodásomért a fiamnak, Eleknek

adta; Felvinczi Józsefnek a harasztosi jószágot cum suis appertinentiis; az felvinczi, inakfalvi, csákói portióknak felét, (a) kundit és a gesésit [gezésit] Felvinczi Krisztinának; Theresiának meg ugyan az felvinczi, inakfalvi, csákói portióknak felét és az csáklyai, tövisi portiót; a fiamnak része szerént pedig adta a maga vadvermi részét és az [belső-]szolnokvármegyei részt. Ekkor a peterdi és oklosi portiók nem voltanak kezemnél, hanem a Zsukiak titulussa alatt volt, de senki kezét nem tartotta rajta, én pediglen látván, hogy csak úgy bitangjában periclitál, minthogy (ut praemissum est) az atyafiak az feleségemnek az Angyalosiné részibűl nem adtak volt részt, úgy töttem reá a kezemet, azután a Zsukiak berzengettek, hogy kivegyék kezemből, de én nem cedáltam, valameddig az Angyalosiné része nem osztatik fel a fennebb megírt frátai és egyebütt való portiókban.

A kundi portió kétféle volt az én birodalmam alatt, egyik rész, a ki immediate a feleségemé volt, és az jutott Felvinczi Krisztinának, most is a fia Mikó Tamás birja; Szél Györgyöt [Györgyét] pediglen Zsuki Krisztina, a Nagy József anyja, adta volt zálogban cancellárius Bornemiszsza uramnak, én kiváltottam ő excellentiájától, azután Zsuki Krisztina megint kiváltotta tőlem, és azután megint én ujolag megvöttem Zsuki Krisztinától; megholt ez a Szél György, de maradtak három fiai, a kisebbik az atyja házában lakik, a két nagyobbiknak Mikó Tamástól vöttem egy-fedél alatt való két házat, és abban laknak.

A magyar-peterdi portió is kétféle, az egyik Bodoni-részből való, a mint fennebb megírtam; ezen a Bodoni-részen való földön lakik most csak egy sellér, Fávor [Faur] Péter is a Bodoni részen való földön lakik, de én Fávor Péternek az atyját Fávor Juont nem a Bodoni-részszel vöttem volt kezemhez, hanem csak maga jött az én kezem alá és mondotta, hogy a Bodoni-részből való ő is, és acceptáltam őtet. A más rész portió M(agyar)-Peterden és Középső-Peterden volt Nápolyi Györgyné, Felvinczi Klára jószága, és én ő kegyelmétől vöttem meg; erről kétszeres contractus vagyon, mert mikor egyszer nekem adta, megint superpercipiált reája. Ezen az részen laknak Nikulicsá(é)k, ezek a Nikulicsák énnekem korcsmárosim voltak, többet másfélszáz forintomnál elköltöttek az borom árrában, nem tudtam mit tenni egyebet velek, hanem ezt a pénzt interesre assummáltam a míg megadhatják.

A fugadi portió is kétféle. Egyik colonicalis sessio, cum suis appertinentiis, menyem asszony(om)é, Barcsai Györgyről jutott, a jobbágy bujdosójában vagyon; a más rész pediglen, a kit bírok, Szalánczi Rákhelé volt és tőle vöttem meg; ezen az részen való jobbágyokat Posároknak hívják.

A vadvermi possessió, mind a Rácz-rész, mind pedig az Balintik [Bálintith]-rész, fiú-ágon forgó jószág, nálam vannak mind donatiók, statutoriák róla, a feleségem mégis bírta ott az résznek quartalitását, mert az feleségem atyja, Rácz István uram galgói jószággal cserélte volt meg Rácz Györgytől, Galgó pedig egészszen leányi-ágon forgó jószág. A míg mi a bujdosásban voltunk, Jósika Imre ezt az vadvermi portióját a feleségemnek elfoglalta volt, hogy hazajöttünk az bujdosásból egész két esztendeig is ki nem vehetém a kezéből, de azután ugyancsak per fortia kivöttem; ha nem keménykedtem volna s koczkára a fejemet nem vetettem volna, az az vadvermi portiója soha a kezéhez nem jött volna. Ezt az portiót a feleségem disponálta és adta volna fiamnak, én pediglen az feleségem kedve ellen cédáltam Felvinczi Thrésiának és Mikó Tamásnak, úgy mindazonáltal secundum literas superinde emanatas, hogy ha egyik vagy a másik sine semine deficálna, annak az deficiensnek a része immediate szálljon viszsza a fiamra, magamnak pedig abból a részből reserváltam csak a nemes-erdőt. Azután pedig gályai [galgói] Rácz Péter uramtól egynehányezer forint árra erőt vásárlottam Vadveremben, melyeket is actu bírok; leveleim vagynak egy fasciculusban.

Az is meg vagyon fennebb írva, hogy az feleségem leányának, az kisebbiknek Theresiának résziben jutott a csáklyai és tövissi portió; de ha én magam nem forgattam volna nemcsak industriával, hanem pénzzel is, ez az csáklyai Rácz István uram része igen csekély állapot volt ad divisionem inter nepotes suos, mert Rácz István uramnak maga jussán való része több nem volt Csáklyán, hanem csak egy vén Vasztukoly cum duabus sessionibus, azonkivül az falu végén feljel egy gyümölcsös sessió, és egy hold szőlőből álló nemes-szőlő, — a több csáklyai birodalma Rácz István uramnak mind acquisitumból állott, sok részekből, de azokat nem a maga pénzével, hanem a negyedik, vagy utolsó felesége Tamásfalvi Krisztina asszony pénzével acquirálta volt, mert némely csáklyai atyafiak és possessorok Kolosvári Sámuelnek és az doctornak Kopatznak [Kopasznak] abalienáltatták, zálogosították volt jószágokat ott Csáklyán, és oztán Rácz István uram törvénykezéssel és pénzzel tötte ki az extraneusokat azokból az portiókból, a mint írám a Tamásfalvi Krisztina aszszony pénzével. Meghalván az feleségem atyja, Rácz István uram, nem is jött a feleségem részire több Csáklyán, hanem csak Vaszinkuj és denique ut supra Rácz István uram maga rata portiója, a több acquisitum maradott mind a Tamásfalvi Krisztina aszszony kezénél pénzéig. A tövissi portió is Tamásfalvi Krisztina aszszony kezénél maradott volt, mert mikor a személyes adó vettetett volt fel az úri fő-rendekre, akkor

Rácz István uramra repartiáltatott volt kétszáz ezüst tallér és ezt a summát Tamásfalvi Krisztina asszony deponálta maga pénzéből, mert Rácz István uram nem volt pénzes ember, és pénzeig mind ezt a tövissi portiót, mind pedig az csáklyai acquisitumot Tamásfalvi Krisztina aszszonynak legálta volt; én másképpen ezekhez nem juthattam, noha az méltóságos gubernium eleiben is kelletett mindkét részről mennünk, hanem deposita summa inscriptionali. A csáklyai acquirált részben nagyobb rész volt Hedri uraméké, melyet is zálogosítottak volt el legkissebb summában, és én azután Hedri uraméknak egynéhány száz forintokat superaddáltam, mikor oztán a feleségem még éltében az leányának, Felvinczi Theresiának adott volt minden leveleket jószággal együtt, általadott volt az leányának Theresiának; ha az én pénzem és nagy industriám nem lött volna, az én mostoháim kevéssel osztozódtak volna; arról pedig hogy az leveleket Felvinczi Theresiának és Mikó Tamásnak általadtu(n)k volt, leveleim között jó testimonialis levelem vagyon. Mikoron pedig az feleségem a Mikó Tamás kundi részit resignálta, akkor volt abban az jószágban örökös jobbágy különös sessiókon: Iszlódi János, Iszlódi István fiával Györgygyel együtt, Lénárd Márton, Angyal János, Völtör Péter és Voltor Mihály.

Immáron menjek a belső-szolnokvármegyei portiók explicatiójára. Ott Falkusa integra possessio. Bírta ezt az feleségem atyja Rácz István uram, Rácz János és Rácz György; ezen possessorok lévén kezesek Béldi Pálért másfél ezer forintig, mikor osztán Béldi Pál megsententiáztatott, el is bujdosott, a fejedelem minden kezesekre és ezen possessorokra is exekutorokat küldött ki, ezen possessorok másként szerét nem tehették az summának, hanem kérték fel Kerekes Pétertől és adták zálogban ezen falkusai jószágokat; reservált volt magának Rácz György két házhelyet Falkusáról. Említett Kerekes Péterről ez az jószág jutott volt petki Nagy Pál kezire, ő sokáig bírta és azután mikor Rácz István uram a negyedik feleségét, Tamásfalvi Krisztinát elvötte, az Thamásfalvi Krisztina aszszony pénzével váltotta Falkusát magához, és meg ugyanannyi pénzig legálta Tamásfalvi Krisztinának, a mint hogy meghalván Rácz István uram, maradott Falkusa Tamásfalvi Krisztina aszszony kezénél; Tamásfalvi Krisztina aszszony pedig legálta közelebb való vér-atyafiainak Zsomboriné aszszonyoméknak és Almádi uraméknak; bírták ezek egy darabig és azután én váltottam másfélezer forinton magamhoz; egy darab idővel azután vöttem meg Rácz György uramtól Falkusán az két házhelyet is, hogy lehessen integre possessio. Ehez az Falkusához a leány-ágon való Rácz-familiából senki nem juthatna, mert fiú-ágon forgó jószág Falkusa, leányt nem illet; a feleségem pediglen és az feleségem után az fiam örö-

kös lehet benne, mert Apafi Mihály fejedelem, deficiente virili sexu, a Rácz-familia fiú-ágon való jószágot deficiente virili sexu donatione mediante a Rácz István uram leányának adta, melyről való donatio és legitima statutio nálam vagyon az én leveleim között. Hasonlóképpen Vadveremben is a Rácz Péter uramtól való acquirált jószágot leány ki nem válthatja a fiamtól. A több [belső-]szolnokvármegyei portiók Gajon [bizonyára Galgón], Magurán, és Bogáton [Magyar-Bogátán] leány-ágon való jószágok, részszerént Rácz István uramról maradtak volt a feleségemre, részszerint pediglen Mihály Jánosné Rácz Éva aszszonytól vött portio.

Mikoron anno 1710. Máramarosban Técsőn a pestis a sógorom csapai Felvinczi Zsigmond cselédje vagy familiájába beléesett volt, mik akkor mindenestől fogva Moldovában Blesest mezejére épített szállásunkon voltunk, és oda meghallottuk, hogy a pestis a sógorom csapai Felvinczi Zsigmond között vagyon, de a pestistől való félelem miatt oda nem mertünk küldeni, annál is inkább nem mertünk odamenni; megholt elsőben ott Felvinczi Zsigmondnak három gyermeke, azután egynéhány cselédje, azután maga Felvinczi Zsigmond, Felvinczi Zsigmond után megint az több cselédje, utoljára maradott a felesége Rácz Ágnes, kire is reáragadván a pestis, idétlent szűlt, nagy nyavalyájában mégis osztán két nemesember előtt fekvőágyában testamentumot tött, azok előtt előszámlálta, micsoda javai maradtanak ott a szállásokon kezeknél az már eltemetett férjeknél [férjénél], melyek voltak magáé Rácz Ágnesé az feleségem testvératyjafiáé, az melyeket az édesatyja házától vitt volt; ezekből a két ágon levő mobile bonumokból némelyeket egynek is másnak is eltestált, distrahált, és a mi azokból maradott, Nápolyi Györgyné, Felvinczi Klára aszszonynak küldötte, az édesatyjától Rácz István uramtól vött bonumokat, melyek megvoltak, testálta az feleségemnek. Elsőben jött kezemben a fekvőágyában íratott testamentuma, még Moldovában laktomban jött kezemben a testamentum, most is a levele(i)m között vagyon; idővel azután osztán, mikoron Erdélyben bejöhettem, házamhoz telepedhettem, sok fáradsággal, ajándékozódással keríthettem a feleségem kezéhez; ezek ugyan igen szép clenodiumok valának, de a feleségemet reá nem vehettem, hogy azokat az négy gyermekei között igazán és egyenesen feloszsza, — a két leányának kedvezett inkább, mint a fiaknak.

A mikoron pedig anno 1726. Harasztoson die 2-da Februarii a feleségem halálos betegségben volt, én odahaza nem voltam, ország szolgálatjában való expeditióban voltam; a feleségem az nap jóreggel megmondotta, hogy az nap ő meghal, el is küldte a fiamat pater Sz[ent]léleki pap után Tordára, kit is hamar-időn

az fiam kihozott szánon, ahoz a paterhez meggyónt a feleségem, communicáltatta a pater, azután a paterrel tentát, pennát, papirossat vetetett elő, és a mi mobile bonumi voltak, mindenfelé eldisponálta, a mikházi, csíki, udvarhelyi, dési clastromokhoz jó bőven tett dispositiót, melyeket énnekem mind praestálnom kellett. A koporsó betételre magam is házamhoz érkeztem. Azelőtt in discursu magát mindenkor az tordai templomba disponálta hogy temessék, de akkor pater Sz[ent]léleki uram előtt való dispositiójában írott temetését a kolosvári pater jesuiták templomába, mely is énnekem nem kicsin költségemben költ, sajnálta[m] is annak költséges dispositióját, mert az mint oda feljebb megírtam, olyan statusban vettem volt el az feleségemet, hogy még az első férje temetésére felkért kölcsön-pénzt is én fizettem volt meg, és azután első férjétől maradott három gyermekeit is, az revolutió alatt országra bujdosván, költségesen neveltem, tartottam, ruháztam, az leányokat is házasság[ra adtam], a leányokat is készítettem, a leányokat is férjhez adtam, a fiát megházasítottam: de mégis a feleségem sokfelé való dispositióit temetéséről és klastromokhoz mind observáltam és véghezvittem, sőt pediglen mikor az feleségem rata portióját az jószágokból három első gyermekeire kiosztotta, engemet azon kért, hogy ne sajnáljam az magaméból dotálni elsőbb három gyermekeit, és hogy a magaméból adjak kanczákat, teheneket, juhokat, gyermek-lovakat; de a fiúnak többet adtam, mert adtam két béresszekeret hat-hat ökörrel, minden szerszámával a szekereket és az ekéket, adtam neki tíz borjúzó tehenet, harmincz bárányos juhot, háromszázhetvenkét forintból fennálló jó adósságot ad oeconomiam tractandam, egy csézát hat lóval, hámokkal, egy ménlónak való gyermek-lovat, tíz disztót [disznót], tíz kosár méhet és sokat egyebet.

Ezekután látván a fiam, hogy az harasztosi kőudvarház földig le vagyon romolva, és hogy az faluba az jószágon egy jobbágynál és egy jobbágy-legénynél több nincsen, a mezei appertinentiák hogy igen el vannak foglalva, distrahálva egyfelé s másfelé, kért engemet azon, hogy azért az ő harasztosi alkalmatosságáért és ahoz való appertinentiákért cseréltem [cseréljem] neki az frátai jószágot, oeconomiát, ahoz az jószághoz való acquisitumot és az magam oláh-gyéresi jószágomot is adjam hozzá, — én abban is kedvét nem szegtem, mindeneket odaadtam neki, őszi-vetéseimet, a tyúkház a miként ki volt állítva minden majorsággal, a házhoz kívántató minden szükséges eszközökkel és szőlővel együtt, a melyek a cseréről költ levélből mind kitetszenek, reserváltam csak magamnak az Zsuki Krisztina aszszonytól való acquisitumomat Frátán és az határon, item a Bodoni György ajándékozta sessiót, ezen sessióhoz való szénafüvemet is nekie cedáltam.

Úgy akartam s úgy tettem volt fel magamban, hogy én az mostoha fiamat dirigáljam minden dolgai folytatásában; olyan tanúlt jobbágy kolcsáromat adtam neki, akármely nagy udvarban is meglehetett volna, és ha annak tanácsán járt volna, előember lehetett volna; szolgálót is olyant engedtem oda neki, aki minket egész bujdosásinkban, azután is egymásután huszonkét esztendeig szolgált: de ő énnékem semmi tanácsomat be nem vevé; a jótanúlt szolgálót hazaküldé, a jógazda kolcsárt kitevé a kócsárságból, bíróságból, és maga akaratján kezde élni. A csere után megint két esztendővel kívántam volna, hogy cseréljük viszsza a jószágot, mert ha én építem és procurálni kezdem, ő pedig — a miként elkezdette — ha tékozlani, pusztítani kezd, akkor osztán a kik nem tudják a dolgot, balítéletet tésznek; de oztán én őtet arra nem vehettem, melyről is énnékem jó levelem vagyon, az egyik közbíró benne a maga sógora, Szalánczi József uram. Ezeknekutánna felvévé és distráhálá az 372 forintokat, a melyeket én adtam vala pro oeconomia tractanda; azután egyik s másik colonicalis sessióját Frátán adogatni kezdé; a csikodi réten az mely szénaságot a Vas uraktól acquiráltam vala, azt is elalkudta vala Szarvadi Sámuelnek, de én nem engedém Szarvadi Sámuelnek, magamhoz váltám; a Ropon való szénafüvet is egy oláhnak eladám [eladá], azt is kivetettem belőle, mert kétszeres pénzem volt rajta; az meleg-völgybeli alsó szénafüvet is valami oláh nemesembereknek eladá, és én azokat is kihányám belőle; továbbá az oláhgíresi [oláh-gyéresi] jószágom feléből egy derék nemesemberföldet Bánffi Ferencz uramnak eladott, ezt ki nem vehetém a Bánffi Ferencz uram kezéből; azután egy mócsi nemesembernek a gyéresi jószágból egy Boka Stephán nevű jobbágyát fiával, sessiójával, appertinentiáival száz forintért eladott; a több részt megint Gyéresről ugyanazon nemesembernek kétszáz forintban elalkudta, és én a száz forintot azon nemesembernek megfordítottam, a kétszáz forintot megint Felvinczi Józsefnek megadtam in paratis, és így vöttem magamhoz azon örökös jószágomat. Ezeknek utánna a vajda-szentiványi és m[agyar]-fülpösi portiókat cancellarius Bornemiszsza uramnak adott száz aranyért; a pókakeresztúri portióknak felét Henter János uramnak adott egy kocsiért, a más felét nem is tudom kinek eladott ötven forintért; azután az első feleségének nuszttal béllett bársony-mentéjét, más egyéb köntösseit, clenodiumit tékozlotta; most már utoljára a fiainak édesanyjokról maradott tordasi és fonói portióit adta el nyolczszáz forinton. A méltóságos guberniumtól commissiót extrahált(am) és mindenik portióiban, Háportonban, Frátán, Szász-Nádason szolgabírák által meghírdettem, megtíltottam, hogy senki tőle jószágot ne vegyen, — de annak is nincsen semmi haszna, mert most is közelebb bement Kolosvárra és Endes Péter

uramnak a szőlejének azt a részit odaadta Frátáról, a melyet még nem distráhált volt belőle.

A leveleim között vagyon egy nagy fasciculus az Ősi jószágról. az(t) az csomó levelet én csak propter antiquitatem et familiae deductionem tartom. Mert a miként írtam, hogy Ősi Tamás Pécsi Simonnak legálta volt az jószágát, az atyám uram atyja, Orbán Péter perbe fogta Pécsi Simont és a processusból kilátszik, miként deducálja Orbán Péter az atyafiságos lineát az édesanyjáról Orbán Ferencznéről Ősi Andrásra, a ki is Ősi Tamással egytestvér volt és megmutatta azt, hogy vér ellen nem legálhatta volna Ősi Tamás Pécsi Simonnak az jószágát, mely fundamentumon el is nyerte Pécsi Simontól az jószágot, melyről sententia is expediáltatott és a törvény járása szerént cum gente comitatus reá is ment Szent-Erzsébeten Orbán Péter Simonra, de in intermedio executionis megegyeztették őket, cserét adott Orbán Péternek Pécsi Simon. Nem sokára azután Pécsi Simon megnótáztatott a szombatosságért, és a nagyatyámtól is azon alkalmatossággal a fiscus a cserélt jószágot kifoglalta volt kezéből.

Az Orbán Péter nagyatyám atyja, Orbán Ferencz táblai assessor volt, az Approbatának erualásában egy fő munkás volt, a miként bele is vagyon írva az Approbatában.

A mikor a generalis commendáns Stenvil assistentiájával belémentem az harasztosi jószágba, introducáltatott engemet a fő-királybíró Szilágyi András uram az vice-királybíró János deák uram által, és a miként akkor az jószág találtatott, és a miként introducált, az ő kegyelme írása vagyon leveleim között. A miként osztán az mostohafiam cserélése után Harasztoson építettem, acquiráltam, sok írást causálna előszámlálása, de mindenekről jó leveleim vannak, abból megláthatni. Akarám azt is addálni ezen írásomhoz, hogy Magyar-Peterden Balika Bágyultól is száz forinton váltottam ki egy jószágot, a melyen most Nyikulics Vonya lakik.

A Nagy Menyhárt negyedik leányának, Apor Andrásnénak successoriról odafel suo loco nem töttem emlékezetet, ennek az leányának jutott volt a csernátoni jószág, és Apor Andrásné adta volt el az ura saczczában; ennek successora uzoni Pünkösdi és Apor Lázár.

Ezen előszámlált gene(a)logiáknak deductiója arra való, hogy ha valamelyik familia deficiálna, tudhassa a fiam dirigálni magát. Ezeket az elészámlált leveleket pedig mikor olvasgatja az én leveles-ládáimból, tudhassa meg, melyik hova való.

Aki nem tudja a dolgot, azt gondolja, hogy az én mostani harasztosi, mohácsi possessióm mind Felvinczi Zsigmondé volt, de én az udvarházat in ultima ruina vöttem volt kezemhez, földig le volt romolva a napnyugoti része, a konyha és cselédház le volt

hasadozva, fedél nélkül voltak; jobbágy több nem volt rajta, csak Rákóczi Simon, az is a Szőlősiné béres-házában lakott, Jobbágy György pedig ifjú-legény volt; a szántóföldek, szénafüvek in ultimo agone voltanak; a mint feljebb meg van írva, hogy nagy költséggel, fáradsággal jutottam ahoz, amit apprehendálhattam.

Utoljára akarván rendbevenni Harasztoson mi légyen a harasztosi kőházhoz való aviticum, és hogy az aviticumtól miképpen distingváltassék az acquisitum, noha azelőtt egynéhányszor inventáltatott, de utoljára compulsoriummal három assessort hozattam a székből, és magam is — öregségemre — gyalog jártam földről-földre, lábról-lábra öt egész nap; abból a munkából jól kitanúlhatni és distingválni minden qualitásokat. Patientiám is sok volt az harasztosi magyar-renden állóktól, de egy darabig minden törvénytelenségekben, hatalmaskodásokban előbocsátottam őket, elmentek, és a Csorgóhoz nemes-földre erigált esztenának egész effectussát elvárták (?), mert mind okjokat, sztrongákat sátoros-kertnek épitette(m) vala, az esztenát derék pitvarral, házzal, kamarával állítottam vala ki, és mikor már készen volt, magam pedig in persona ország szolgálatjában expeditus voltam, conclamálták magokat, és fejszékkel a földön feljel egy arasznyira mindeneket levágának; más alkalmatossággal a közönséges ivóvizektől a leghevesebb holnapban magamat is, minden hozzámtartozandókat (is) elfogának, strásákat állítottak vala ki, hogy valamelyik cselédem ivóvízért ment volna, az edényeket elrontották. Harmadszor az én juhaimnak tilalmast csináltak, a falu sertését azon helyen őrzötték, az én juhaimmal pediglen arra az helyre menvén, a hol az ő sertéssek járt, behajtották, egynéhány holnapokig magoknál tartották, azalatt az juhaimból sokan is elvesztek, minthogy felemás-emberek őrzötték rendről-rendre, napszám szerént; utoljára mindezekért törvénybe fogtam vala őket olyan processussal, hogy az táblára felvihessem a dolgot; addig csak tréfa-dolognak tartották rajtam való törvén(y)telenségeket, de ekkor oztán békességre fogák velem dolgokat, és utoljára olyan formában egyezénk meg velek, hogy az akasztófa-lábban és az Nyais-lábban az él felé a falunak a mely közönséges földei voltak, mind énnékem köték, azonkivül az allodialis földek mellett akárkinek volt közzűlök szántóföldek, vagy pediglen szőlője kezemügyében, tartozott velem cserélni, vagy justo pretio földét, szőlőjét nekem adni. Ilyen formában csináltam ki az mostani szép láb-földeket és a nemes-szőlőket, mert nemes-szőlő is csak egy darab volt az körtvélyfánál, mely is az alján való barázdáról most is kimutatja magát. Es így már a fiam általláthatja, hogy a mi aviticumnak mondatódhatnék is, simpliciter nem jutottam hozzája. A megnevezett körtvélyfás szőlő is parlagban állott akkor

és az harasztosi magyarok oda jártak nyalábot kaszálni az lovak számára.

Utoljára már, minthogy minden jovaimat fiamnak testáltam, disponáltam, azt kivánom, hogy engemet, ha Harasztoson halok meg, temessen a szőlő-lábján a kis unokám mellé, minden pompázás nélkült. Quoad pueros vel successores suos azt disponálom, hogy observálja az imperiale just: a leányit pénzzel emaritálja, a fiú-ágat observálja pro h(a)erede. Az nemes széknek pediglen és az nemes széknek rendeinek tanácsúl azt adom, hogy minden igyekezetekkel azon légyenek: idegen, vagy széken kivül való főtisztjek ne légyen; ne jussanak a szék levelei, határai idegen directióra; ne kellessék a székből kijárni aud(i)entia-kérni, mint Apor István idejében Csíkból Keczére, Udvarhelyszékről Csesz(t)vére; tudják ő kegyelmek, hogy *habitant in concursu omnium viarum regni*, prima instantiájokat és directiójokat hadd találhassák meg helyben.

Írtam és componáltam sub diebus generalis diaetae Szebemben [Szebenben] és végeztem el die 3-tia mensis Maji anni 1740.

(P. H.) *Orbán Elek* s. k.

Praesentem copiam e veris et legalibus paribus genuine descriptam cum eisdem fideliter collatam et comportatam, inque omnibus punctis et clausulis eisdem conformem esse infrascripti fide nostra mediante testamur. Datum Cibinii 23-tia Septembris anni 1754.

Georgius Szentk(i)*rályi* s. k. et *Sigismundus Noptsa* s. k.
(P. H.) (P. H.)

tabulae Regiae in Transsilvania judiciariae scribae ac jurati notarii ad praemissa fideliter peragenda specialiter exmissi. [1])

Correcta per eosdem.

[1]) Az ívrétű 13 lapból álló s kezeim közt levő végrendeletet Orbán Balázs az erdélyi muzeum kézirattárának szánta, felhatalmazván engemet annak odajuttatására.

Közli: Torma Károly.

VEGYES KÖZLÉSEK.

BERISZLÓ PÉTER VELENCZEI KÖVETSÉGE 1504-BEN.

Hogy e hősi halállal kimult püspök és bán Velenczében 1511-ben követségbe járt, az nem egészen ismeretlen ugyan (V. ö. *Róka,* Vitae Vesprimiensium praesulum 305 l.), de hogy már 1504-ben is a király követe volt ott, az tudtommal eddig elrejtett dolog volt. Némi felvilágosítást nyujtanak erre nézve ezen, a szentmiklósi és óvári gróf Pongrácz-család levéltárából közölt levelek:

I.

Commissio propria domini regis.

Wladislaus, dei gratia rex Hungarie Bohemie etc.

Egregie fidelis nobis dilecte. Quemadmodum te non fugit, hunc fidelem nostrum, venerabilem Petrum prepositum de Sancto Laurentio, secretarium nostrum, tecum una pro videndis et cognoscendis atque rectificandis illis differentiis et dampnis, que inter subditos illustrissimi dominii Venetorum et subditos nostros ex regno Croatie commissa sunt, deputavimus. Et quia nos ipsum prepositum pro certis quibusdam rebus nostris prius ad Venetias misimus, unde ipse tandem ad festum beati Michaelis proxime affuturum, unacum oratore Venetorum reverti et tecum in civitate nostra Scardonensi pro rectificatione huiusmodi dampnorum unacum oratore ipsorum dominorum Venetorum convenire et constitui debebit, quare tibi committimus, ut paratus esse ac ad dictum festum bęati Michaelis ad predictam civitatem nostram Scardonensem proficisci debeas et negotia illa iuxta informationem vobis datam bono modo et cum omni honestate cum prefato preposito expedire curetis, ita, quod deinceps de hac re non molestemur. Habet autem dictus prepositus omnem informationem atque litteras, iuxta quas nobis erit procedendum. Aliud igitur nulla ratione facere presumas. Datum Bude in festo beati Stephani regis, anno domini Millesimo quingentesimo quarto.

Kivűl: Egregio Nicolao Zekel, capitaneo aulicorum nostrorum, fideli nobis dilecto.

(Eredeti, papir, záró pecséttel,)

II.

Commissio propria domini regis.

Wladislaus dei gratia rex Hungarie, Bohemie etc.

Egregie fidelis nobis dilecte. Ex litteris tuis, quas ad nos ac reverendum dominum Georgium, episcopum Waradiensem et cancellarium nostrum scripsisti, plane intelleximus excusationes tuas, propter quas dicis te ad legationem, per maiestatem nostram tibi dequtatam, proficisci non posse. Verum ex quo venerabilis *Petrus Beryzlo,* prepositus sancti Laurentii, qui per nos in certis aliis rebus et negotiis nostris his diebus Venetias est missus, in termino et loco utrique vestrum prefixo in Dalmatia constituetur, et tempus iam adeo breve est, quod ita subito ad illam legationem alium loco tui deputare non valeamus, nosque, si tu legationem tibi deputatam non exequeris, maxima et indicibilia dampna atque talia pateremur, ad que refundenda et resarcienda tu minime certe sufficeres, fidelitati igitur tue litterarum serie firmissime precipiendo mandamus, aliud nulla ratione habere volentes, quatenus statim visis presentibus, postpositis omnibus aliis rebus et negotiis tuis, (que, si etiam per decem vel paulo plures dies differreretur, nichilominus tamen pro tuo voto expediri poterunt) ad legationem tibi iniunctam ac locum et tempus tibi in aliis litteris nostris prefixum proficisci modis omnibus debeas et tenearis, et secus facere nullo modo presumas, quoniam si secus facere attentaris, certus esto, quod nos omnia damna nostra, si que forte propter tuam negligentiam pateremur, super te requireremus. Commisimus autem et nos fideli nostro magnifico Stephano Thelegdy, thesaurario nostro, quod ipse tibi de expensis, de taxa vestra vobis primitus exolvenda, ubicunque volueritis, provideat. Secus igitur pena sub premissa facere nullomodo presumas. Datum Bude feria secunda proxima post festum Exaltationis sancte crucis (sept. 16.) anno domini Millesimo quingentesimo quarto.

Alul apró betűkkel: Reverendissima dominatio vestra dignetur has sigillari facere.

Kivűl: Egregio Nicolao Zekel de Kewend, capitaneo aulicorum nostrorum, fideli nobis dilecto.

(Eredeti, papir, záró pecséttel.)

Közli: Dr. Karácsonyi János.

KASSA VÁROSA LEVÉLTÁRÁBÓL.

I. Szabó János kötelezvénye 1475. ápr. 24.

Ego Sabo Januseh concivis civitatis Debreez fateor manifeste cum littera ista, quod teneor Andrea *(igy)* Grogkar concivis *(igy)* civitatis Casscha specialiter pro panno fölfurtesch duo stamina pro florenis triginta tribus, eciam pro uno tussino caligarum pro fl. 3, summa facit in toto triginta sex fl.

et istos recepit de me sibi in beneplacito in die sancti Georgii et istam supradictam peccuniam ego Sabo Janusch promitto exsolvere honesto Andrea *(így)* Grogkar usque ad festum sancti Egidii proxime venturum sine omni dissolucione et tardacione, sicut unus bonus homo alium exsolvere debet. Pro meliori et forciori fiducia ego Sabo Janusch opprimo sigillum meum proprium ad istam litteram. Datum anno 1475. in die sancti Georgii.

Kívül egykorú kézzel: Sabo Janusch ein sneyder, der do wonet zcu Debrecz.

(Eredetije papiroson, elölapjára nyomott zöld pecséttel 431. sz. a.)

II. A pisetum történetéhez 1478. decz. 31.

Commissio domini regis.

Mathias dei gracia rex Hungariae, Bohemiae etc. fideli nostro egregio Gregorio de Labathlan comiti castri Strigoniensis salutem et graciam. Ex querelis fidelis nostri circumspecti Johannis Thoeler, civis civitatis nostrae Cassoviensis intelleximus, quod cum nuper ipse ad recolligendum proventus piseti mensae archiepiscopali Strigoniensi de fodinis Gilniciensi et Smolniciensi proveniendi per te petitus fuisset, tunc licet ipse ad extradandum huiusmodi proventus piseti montanistas dictarum fodinarum debite requisiverit, tamen ipsi montanistae dictos proventus piseti eidem exponenti minime extradare voluissent. Nunc autem tu asserendo eundem exponentem huiusmodi pisetum a dictis montanistis levasse ipsum in praesenciam vicarii prefate ecclesiae Strigoniensis citari fecisses et eum minus-iuste et indebite vexares et inquietares, expensis et fatigis turbares et impedires. Quare fidelitati tuae firmiter mandamus, quatenus receptis praesentibus a prosecucione huiusmodi causae penitus cessare et supersedere debeas et de cetero ipsum racione huiusmodi piseti non impedias, sed eum in pace dimittas. Datum Cassoviae ultima die Decembris anno domini Millesimo quadringentesimo septuagesimo octavo, regnorum nostrorum Hungariae etc. anno vigesimo primo, Bohemiae vero undecimo.

(Papiroson, rányomott piros pecséttel 452. sz. a.)

III. Simon mester festö 1521.

Salutem et boni omnis prosperum eventum. Egregie domine amiceque honorande. Bene constat v. e. d., quomodo juramentum coram dominis civitatensibus (!) deposuistis, ut cuipiam homini plenariam iusticiam administrare curabitis, quare per presentes notum facio v. e. d., quomodo temporibus transactis videlicet ante festum Gregorii cum magistro Simone pro reformacione unius tabule convencionem feceram in florenis triginta quattuor, de quibus mox post convencionem factam florenos duos sibi persolvi, sedecim vero florenos ad festum Georgii martiris, quos eidem in dicto festo persolvi, residuos vero ad festum Jacobi apostoli, quia ita convencio inter nos fuit, ut ad dictum festum Jacobi apostoli ipsam tabulam perficiet et ad locum

suum locabit, quod usque ad hoc tempus minime fecit, quare per presentes hortor v. e. d. tanquam dominum et amicum, quatenus vestra eadem e. dictum Simonem cogat, ut ad festum Lucie virginis dictam tabulam mihi disponat, si vero recusaverit, se non posse perficere, extunc sine omne tardatione acceptas pecunias homini meo nomine Joanni Zabo persolvere faciatis. Valete foeliciter. Datum Nagymihal quingentesimo vigesimo primo.

Johannes Zobranchy de Nagymihal,
amicus vester in omnibus.

Kivül: Egregio domino Michaeli Kakwkh judici civitatis Cassoviensis amico plurime honorando.

(Papiroson, zárlatán zöld pecsét nyoma 1032/d. sz. a.)

IV. A külföldi iskolázás történetéhez 1571. május 5.

Joannes Pecius Wolfgango Pribek S. P. D.

Annus jam fere Pribek agitur suavissime, ex quo tuum tibi laboro mittere sapphirum, necdum tamen in hunc usque diem accepisti, unde cum commodissimae saepius mittendi negligantur occasiones, suspicaris fortassis aut animum nobis deesse in mittendo, aut mala tecum fide actum iri, verum ne me huius arbitreris esse animi, qui alias tui sum sane studiosissimus et promissi admodum memor, neque enim in nos talium aliquid cadere debet, ut omittam exiguum, inde etiam si abalienaremus abs te hosce numulos, lucrum rediturum. In fortunio ergo turbulentissimis hisce temporibus hos quicquid est molestiarum, quod gemma privaris tua, inprimis tribues, deinde penuriae mercatorum, qui gemmis et pretiosis lapidibus mercatum alias amplissimum exercuere modo vero nihil. Enitar tamen ego in festo Ascensionis, si Venetias per occasionem navigaro, ut gemma tibi ematur, etiamsi aliquid mihi fuerit addendum, maioris enim pretii invenire est facilius, dummodo inventu non sit prorsus impossibile et prima statim occasione accipies. Sed de hoc et aliis quoque dominus Demetrius *) iuvenis doctissimus tecum plura. Vale et me ames tuumque agnoveris. Patavio, V. Maji 1571.

Kivül: Egregio domino Wolfgango Pribek, scribae maioris cancellariae etc. domino et amico suo carissimo Albe-Juliae.

(Piros pecsét nyoma.)

V. A szabolcsi hajduk levele Kassa városa hatóságához. 1621. május 5.

Prudentes, circumspecti viri domini nobis observandissimi. Servitiorum nostrorum semper paratissimam commendationem.

Istentül kivánok kegyelmeteknek hosszu ideiglen való csendes békeséges megmaradást, mind az kegyelmetek jó akaróival egyetemben.

Kegyelmeteket fejenként mint jó akaró urainkat ezirt kelletik levelünk által megtanálnunk, mivelhogy az nemes vármegyékrül és az szabad

*) Hunyadi.

kulcsos városokrúl hozzánk bizonyos levelei jüttenek volt kigyelmeteknek, melybül megértettük az kegyelmetek jó akaratját ő Felségéhez választott királyunkhoz és az nemes országhoz. Azért mi is kicsintül fogván nagyik, fejünk fenállatáig, az mi kegyelmes urunkkal s fejedelmünkkel együtt élünk halunk és fejünk fenállatáig igaz hivek is leszünk, az melyben kegyelmetek is nem kételkedhetik.

Isten éltesse kegyelmeteket hoszú ideig jó egésségben.

Datum in oppido Nánás in congregatione nostra die 5. Maji anno 1621.

(?) prudentium, circumspectarum dominationum vestrarum

servitores (?) fratresque paratissimi
Universitas nobilium militum hajdonum in comitatu de Zabolcz.

Kivül: Prudentibus ac circumspecti viri domino N. N. judici primario oppidi liberae regiae civitatis Cassoviensis ceterisque civibus juratis, necnon assessoribus sat.

Ugyanitt: Exhibitae 12. Maji 1621.

(Eredetije papiroson, zárlatán öt zöld pecsét nyoma. 18518/A 10. sz. a.)

VI. A hajdu városok térítvénye 1626. május 18.

Szolgalatunkat ayanlyuk Nagysagtoknak es ti kegyelmeteknek; adgyon Isten ő Fölsege Nagysagtoknak es ti kegyelmeteknek minden kivansaga szerent valo iokot.

Nagysagtokat és ti kegyelmeteket kelletik megtalalnunk levelünk által, mivelhogy ennyi zurzavar és sok folyó hirek vadnak közöttünk, mely miatt immár annyéra vaginuk, hogy eggyink az masinkhoz kétséges. Söt penig az mint az Haydu varosoknak állapattya miben legyen, ennek elötte való sok haboruság miatt, ki nem csak az mi cselekedetünkért lött, hanem az mi sok ellensegünk és hazánkból való ki pusztulasunk miatt. De immár ö Fölsége s az Ország az Isten kegyelmenek engedelmeböl minekünk szép lakó helyeket adott, melyért mi is akarunk az mi Istenünknek es Orszagunknak szolgálni és mindenben Orszagunkban levő nemes vármegyékkel egyet erteni. Söt penig mi felölünk az kétség eltávoztassék és elnyomassék, mert mi igaz hivei vagyunk az mi keresztyén orszagunknak, melyre magunkat köteleztük erös hittel, hogy soha ö fölsegétöl s országunktól el nem állunk. Mostan is hasonlóképpen ajánljuk magunkat, hogy mi, valakik ezekben az helyekben az szép szabadsagban élünk, úgy mint Szoboszlón, Böszörmenyben, Nánáson, Polgáron, Hatházon es Peczen (?) az kik lakozunk, azzal igerjük es ajanljuk magunkat, hogy mi semmiképpen es semminemü uton Magyarorszagtól es abban levö nemes vármegyektöl el nem állunk, söt hirek és akaratjok nélkül fel is nem ülünk, hanem vélek mindenekben eggyetértünk, valamig ö fölsége bennünköt megtart, kegyelmetekkel élünk is, halunk is, hogy ha hittel kötelesek nem volnánk is. Az minemü jó tanácsát s jó akaratját az nemes vármegyék sokszor mi hozzánk ennekelötte is mutatták, róla el nem felet-

kezünk, hanem mindenekben kegyelmetekhez hallgatunk. Isten ő fölsége éltesse Nagysagtokat es ti kegyelmeteket hosszú ideiglen jó egésségben és bekessegben. Datum Böszörmén 18. die Maji 1626.

Mi az felül megnevezett Haydu varosokban levő vitézek Nagysagodnak es ti Kegyelmeteknek hiven es örömest szolgalunk s erre io valaszt varunk.

Kívül: Magnificis, generosis ac egregiis dominis in comitatu Uywar existentibus etc.

Ugyanitt: Anno 1626. 24. die Maji exhibitae sunt praesentes in congregatione comitatus in possessione Szina.

VII. Barcsay Zsigmond Serédy Istvánhoz 1640. oct. 5.

Szolgálatomat ajánlom kegyelmednek, mint jó akaró uramnak, sógoromnak. Isten kegyelmedet minden szent áldásival jó egésséges és szerencsés hosszu élettel áldgya meg.

Kun Gergely uram öcsém jövén édes sógor uram ide puszta házamhoz látogatásomra jelenté ő kegyelme, hogy Isten áldomásából kgyd immár az konstanczinápolyi útra be indult volna s ö kgyme is akarna kegyelmedhez sietni, kihez képest nem akarám ez kgyk irásomra való alkolmatosságomat elmulatnom, kivánván az Ur Istentől kgyk igen igen szerencsés jó egésséges utat....... kgyk édes sógoruram mostani uttyát tegye szerencséssé, kedvessé s mind jó egésséggel közinkbenn is viszontag fordítsa hasonló örvendetes állapattal, adgya Isten, kgyd mostani fáratsága és szolgálattja legyen Istennek nevének tiszteletire, az mi kegyelmes urunk s hazánknak megmaradására. Édes sógor uram, ha jámbor az császár, most immár mást ne válasszon kegyelmed, hanem csak az latrát az vezéreknek változtassa meg. Kgydet kérem édes sógor uram, ha mikor mód leszen benne, maga egéssége felől engemet is kicsin irásával tudósitson, ide ki való állapatban ha kgyd is nekem mibeu parancsol, örömest kész az szolga. Derék vásárlásra való költséget be nem küldhettem, minthogy józan életü ember vagyok, annak való italra is vagyon szükségem, im négy tallért kültem édes sógor uram, kgyk megszolgálom, parancsollyon az kinyeresnek Tamáskónak, had csináltasson énnekem igen jó lemon serbetet rajta s hozza is ki. Kivánok az Ur Istentől kgyd felől örvendetes hireket hallanom s mikor kgydet látom, jó egésségben láthatnom. Datum ex Barcsa 1640. die 5. Octobris.

Kegyelmednek igaz szivel való jó akaró attyafia, sógora, szolgája

Barcsai Sigmond.

Kívül: Generoso et magnifico domino Stephano Seredi de Nagyfalu, supremo comiti comitatus Kraznensis et ad portam Othomanicam pro tempore legato nato, domino et affini observandissimo.

(Rongált eredetije papiroson, zárlatán piros pecsét nyoma.)

Közli: Ifj. Kemény Lajos.

MAGYAR KIRÁLYI TANÁCSOSI CZÍMNEK ADOMÁNYOZÁSI OKMÁNYA 1618. ÉVBŐL.

Nos Mathias Dei gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germanie, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, ac superioris ac inferioris Silesiae, Marchio Moraviae, superiorisque et inferioris Lusatiae. Comes Habsburgi, Tyrolis, et Goritiae etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod nos attentis et consideratis fidelitate et fidelium servitiorum meritis fidelis nostri Magnifici Casparis Tribel, Arcis et Dominii nostri Lyptsiensis Possessoris, quae idem sacrae primum Regni nostri Hungariae Coronae, et deinde Majestati nostrae, cum alias tum potissimum in tumultibus superiorum annorum intestinis, non absque evidenti rerum et fortunarum suarum jactura, ac etiam propriae suae personae periclitatione, summa animi alacritate et promptitudine, sedulo ac indeffesso studio fideliter ac utiliter exhibuit et impendit, ac imposterum quoque, sicuti nobis benigne de ipso persuasum habemus, exhibere et impendere non cessabit, eundem itaque Casparem Tribel, uti de nobis bene meritus est, in numerum fidelium Consiliariorum nostrorum recepimus, aggregavimus volentes et per expressum decernentes, ut ab omnibus et singulis pro Consiliario nostro agnoscatur, nominetur et observetur, atque illi tam aliunde, tum etiam ex omnibus Cancellariis nostris titulus Consiliariatus detur et adscribatur, idemque omnibus honoribus, privilegiis, praerogativis et libertatibus, quibus caeteri fideles Consiliarii nostri Hungarici utuntur, fruuntur et gaudent, uti, frui, et gaudere per omnem suam vitam possit et valeat, imo recipimus, aggregamus, annumeramus volumusque et decernimus harum Nostrarum vigore et testimonio litterarum. Datum in Arce Nostra Regia Pragensi, die vigesima octava Mensis Junii, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Decimo Sexto, regnorum Nostrorum Romani Quinto, Hungariae et reliquorum Octavo, Bohemiae vero Anno Sexto.

Mathias.

(L. S.) Valentinus Leepes, Eppus Nitriensis.

Laurentius Ferenczffy.

Jegyzet: Járosi Tribel Gáspár a lengyelországi főnemesek közzé tartozott, Magyarországba költözvén, bérelte Turzóval és a Fuggerekkel összeköttetésben a szomolnoki és zólyomi bányákat. Ezekkel felhagyván, Zólyomlipcse várának és uradalmának lett inscriptionalistája (zálogos ura). Sok jótékonyságának hire volt. Meghalt 1620. évben. Csak két leánya volt, Róza, férjezett Orlayné, és Kata férjezett Révay Gáspárné, tehát a trebosztói Révay ágnak ősanyja. Tribelnek halála után azonnal, magas parancs folytán, a zólyom-lipcsei uradalmat Szécsy György váltotta magához.

Közli: RÉVAY VILMOS.

ESZTERHÁZY MIKLÓS NÁDOR EGY LEVELE.

Eszterházy Miklós nádornak egy III. Ferdinándhoz intézett levelét hozom itt nyilvánosságra, mely minden valószinüség szerint ez ideig ismeretlen volt. Azt hiszem, hogy a levél az 1642-iki pozsonyi gyülésre és az Eszterházy életére nézve némi fontossággal bír.

Sacratissima Caesarea Regiaque Matt^as, Domine Domine Clementissime.

Dedi diligentem operam, ut iuxta quod Mat^tis vestrae Sacri^mae benigna voluntas et Mandatum fuit, ita omnia in hacce moderna Dominorum Regnicolarum Congregatione agereutur, sed defuerunt ab hisce Comitiis multi ex Statibus, utpote Dominus banus Croatiae et Sclanoniae, eorumque Regnorum Legati, ex hisce cis et ultra Danubianis partibus Domini Comites Bottiani, Nadasdi, Homonnai, uterque Chaki, Stephanus, Joannes, et Paulus Pallffi, et multi alii, ex partibus autem Regni Superioribus praeter solum Dominum Sigismundum Loniai nemo Magnatum comparuit, sine quibus forma Comitiorum introduci, eaque celebrari minime potuissent; qui praesentes tamen Dominorum, Praelatorum et Baronum, coeterorumque Statuum Nuntiorum aderant, ii benignâ Mat^tis vestrae Sacri^mae intimatione de Comitiorum dilatione contenti sunt, seque iuxta gratiosum Mat^tis vestrae Sacri^mae Mandatum ea in parte resolverunt: verumtamen intra reuolutionem annualem Generalia ipsis Comitia indici et celebrari deuote supplicant.

Quoad statum meum, etsi fatigiis, curisque et laboribus, accedente aetatis grauitate et Senio attritus sim, ita ut his mox plane consumar, tamen ad Mandatum benignum Mat^tis vestrae Sacri^mae oneri huic diutius incumbere debeo et sustinebo etiam incuruatus, quamdiu ita Mat^ti vestrae Sacratissimae benigne uidebitur; ne tamen penitus succumbam sub hoc onere in damnum etiam Seruitii Mat^tis vestrae Sacratissimae, ac totius communis Reipublicae nostrae, humillime duxi supplicandum Mat^ti vestrae, ut cum de futuris celebrandis Comitiis, cum etiam de meo statu, locoque mei alieno idoneo subiecto clementem et tempestiuam dispositionem facere dignetur. Quam gratiam Mat^tis v^rae Sacri^mae perpetuis, iisque fidelibus Seruitiis meis demereri contendam. His Mat^tem vestram diutissimae saluam et victoriosam animitus moneo. Datum Posonii die tertia Decembris, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo quadragesimo Secundo.

Sacratissimae Mat^tis vestrae

humillimus subditus perpetuus . . . .
Comes N. Ezterhasy de Galantha.

E levélben tudósítja Eszterházy Ferdinándot a gyülés eredménytelenségéről. Mint látjuk, különösen a felső részek nemessége tartotta magát távol az országgyülésről, praeter solum Dominum Sigismundum Loniai.

Ami a szolgálatbóli elbocsátását illeti, öregségét és bajait hozza fel ürügyül; az igazi ok azonban nem ez, hanem a nádori méltóság megcsorbítása volt s ez okozta, hogy Eszterházy több ízben leköszönt állásáról, de a király biztatására ismételve fölvállalta azt, és viselte is haláláig. Egyébiránt levelének minden sorából kitünik az uralkodó iránti hüsége.

Megjegyzem még, miszerint a levelet egy német régiségkereskedőtől szereztem s érdekes volna tudni, miként került az ahhoz? Mindenesetre kivánatos volna, hogy aki külföldi kereskedőknél magyar vonatkozású okmányokat talál, azokat megszerezni el ne mulaszsza.

Közli: Cs. VARJÚ ELEMÉR.

XVII-IK SZÁZADI GYÁSZJELENTÉSEK.

Bossányi Eszter meghívja Aszalay Istvánt, fiának, ghymesi gróf Forgách Ferencz barsi főispánnak 1648. deczember 17-én leendő temetésére.

Az én keserves és siralmas állapotombeli szolgálatomat ajánlom kglnek.

Isten minden jókkal, kedves jó egésséggel álgya meg kgdet sok esztendeig.

Midőn reménlettem volna, hogy Isten ő sz. fölsége az én vénségemnek istápjával, szerelmes, engedelmes, edgyetlen egy fijammal keserves anyai szivemet megvigasztalná s felnevelvén szárnyaira is bocsátanom engedné, az veszedelmes keserves szerencsétlenség ezen kedves fijamot, az néhai *ghimesi gróff Forgách Ferenczet, Bars vármegyének fő ispánnyát, császár urunk ő fölsége komornyikját, Szécsény végházának fő kapitánnyát, szentelt vitézt,* ez világon Isten után való reménségemet, vénségem fogyatkozott éveinek segitségét, gyámolát, nagy véletlenül és ártatlanúl szemem elől elvötte.

Nyilván vagyon kgd előtt ezen szerencsétlen eseti szerelmes gyermekemnek, midőn az mi kglmes urunk negyedik Ferdinánd magyarországi király koronázattyárúl visszajött volna ez elmult 1647. esztendőben juniusnak 23. napján, kevesed magával Morvába akarván menni, az az *ártatlan vér szomjuhozó gyilkos Jakusit János* több magához hasonló lator kóborló társaival délután négy óra tájban, tolvaj módon reá ütvén, szabad ország utján ez világból kivégezte, életének leggyengébb virágzó idejében huszonkét esztendős korában, nekem koporsómig siralmas és soha meg nem engesztelhető keserüségemre, azon hertelen veszedelmében is Istennek ajánlván lelkét, s engem keserves annyát az ő sz. oltalma alá. Mivel penig az test az ő annyánál az földnél egyebet nem kiván, én is ezen szerelmes gyermekem testének eltemetése napját rendeltem az atyafiak ő kgknek akarattyábúl ez jelen való 1648. esztendőben deczembernek 17. napján, Nagy-Szombatban az öreg szentegyházban, szerelmes attya s több nemzetsége temető helyin. Minek okáért kgdet szeretettel kérem, hogy ezen

szerelmes gyermekem becsületes eltakarása napján méltóztassék jelen lenni az megnevezett napon és helyen, reggel nyócz óra tájban, mely kgd hozzám megmutatandó jó akarattyát, engedgye Isten, örvendetesebb dologban szolgálhassam meg kknek. Ezzel Isten kgdet éltesse sok esztendeig jó egésségben. Datum in castello Kovancz 12. 9-bris Anno 1648.

Kgnek becsülettel szolgál

Bossáni Eszter, m. p.

Külczím : Generoso Domino Stephano Aszalay etc. domino mihi observandissimo.

Jakusith Kata és Anna meghívják Aszalay István nádori itélőmestert Jakusith György egri püspöknek 1649. május 4-én leendő temetésére.

Szomorú és keseredett állapotunkbeli szolgálatunkat ajánljuk kdnek és kivánunk Istentül minden jókat kgdnek megadatni.

Ez világnak örökös testamentuma, az mint igazán irja a Bölcs, nem egyéb a halálnál, ebben mind szegénnek, boldognak része vagyon, ezt sem e világi hatalmasságok, sem az egyházi szentségek el nem kerülhetik, ezt bizonyítják a mindennapi példák és nem régen a mi kedves urunk bátyánk, az tekéntetes és nagyságos orbovai *Jakosyt György egri püspök, Heves és Szolnok vármegyéknek fő ispánnya és császár urunk ő felsége tanácsosa,* a ki midőn püspöki méltósággal és ahhoz illendő tökéletes élettel hazánk javára virágoznék, sok hosszú és sulyos betegségek által halandóságát világos példájával bizonitá meg az elmult novembernek 21. napján. Meghidegült testinek pedig illendő eltakarétására, atyánkfiai és más jó akaróink tetszéséből rendeltük e jövendő májusnak negyedik napját ugyanitt *Pruszkiban* pater franciscanusok templomában, igen illendőnek itélvén, hogy a holott e halandó életre elsőben született, ott születnék ujabban az halhatatlan életre is, és azon helyben nyugodnának csontjai, melyet ő nem kevés fáratságával, költségével Istennek és annak az szent szerzetnek fundamentumból épéttetett. Hogy pedig ez az eltakarétása annál böcsületesben lehessen meg: kgdet kérjük szeretettel, ilyen istenes dologban ne szánja kgd fáratságát, és az megnevezett napon és helyen reggel nyócz óra tájban legyen jelen, kgdnek abbeli hozzánk és Istenben üdvezült urunk bátyánk meghidegedett testéhez mutatandó jó akarattyát más örvendetes alkalmatossággal meg igyekezzük szolgálni. Tartsa meg Isten kgdet jó egésségben. Datum Pruszkii die 7. Aprilis Anno 1648.

Knek böcsülettel szolgálunk

Jakusith Katta, m. p.

Jakusith Anna, m. p.

Külczím : Generoso domino Magistro Stephano Aszalay, illustrissimi domini Regni Hungariae Palatini etc. Prothonotario etc. domino nobis observandissimo.

Esterházy Dániel meghívja Aszalay Istvánt Esterházy Tamás és Gáspár temetésére.

Generose Domine amice observandissime. Salutem et servitiorum meorum paratissimam commendationem.

Mely töredéken és halandóság alá vettetett légyen az embernek az világi állapattya, bizonyságok lehetnek abban az én kedves két fiam is, Esterházy Tamás és Gáspár szeginyek, kik az mikor friss és jó egissigben és ifjuságoknak legvastagabb s virágzó korokban voltak volna, az elmult augustus havának 26. napján, az mely nap az törökök az Nyitra vize mellíkit elrablották volna és nagy praedával s feles körösztiny rabokkal visszamenínek, azon törökök miatt az igaz hit, keresztinysig és az szeginy rabok megszabadulása, mellyel dicsüsségesen véreket ontották, ök is nyavalyások Nagy-Vezekiny nevü falunál halált szenvedinek, együtt szeginy Esterházy László és Ferencz édes öcsém uramékkal ö kegyelmekkel.

Az mely viletlen eset miatt hallhatatlan is ily négy egy néven való atyafiaknak egy-két óra között megölettetni, ilyen formán keserü ugyan s az emberi gyarlóságnak nem szenvedhető, de minthogy az emberekkel biró Istennek tanácsából kellett ennek is meglenni, dicsértessék azért is ő szent felsige s nékem is másokkal együtt csendes szivvel kell szenvednem. Mivel pedig megnevezett szeginy fiaimnak, együtt szegény megnevezett Eszterházy László és Ferencz édes öcsém uraimékkal, temetések napját az atyafiakkal ö kglmekkel egyenlö értelembül s akarattyokbúl rendeltük pro 26. futuri mensis Novembris, az ki esik sz. Katalin nap után való kedden, Nagyszombatban az pater jezsoviták templomában az familiának temetöhelyin meg lenni, kgdet annak okáért bizodalommal akarám kírnem, hogy akkor regvel kilencz óra tájban ne legyen nehiz kgnek is Nagy-Szombatban compareálni, és Istennek engedelmébül más becsületes jó akaró uraimékkal s atyámfiaival segíteni is eltemetni szegény édes halottainkat, hogy az kgd praesentiájával kgd Isten elött is kedves dolgot cselekedhessík s a temetés is annál böcsületesebb lehessen. Mely kgd fáratságos jó akarattyát kgdnek örvendetesebb occasiókban akarván én is megszolgálnom, az több atyafiakkal együtt ö kglmekkel. Isten kgdt éltesse jó egésségben. Galanthán 10. Octobris anno 1652.

Generosae dominationis vestrae

amicus ad servitia paratissimus
Daniel Esterhazi, m. p.

Külczím: Generoso Domino Stephano Aszalay de Fony S. C. R. mattis Camerae Hungariae Consiliario etc. domino amico observandissimo.

Beniczky Péter a költő meghívja b. Petröczy Istvánt Vizkelethy Mihályné, gróf Thurzó Máriának 1662. márczius 20-án leendő végtisztességére.

Ajánlom Nsgodnak köteles szolgálatomat, mint nékem bizodalmas uramnak.

Az első szüleink esete után az felséges mindenható Istennek megmásolhatatlan kimondatott rettenetes sententiája alá vettetvén az egész emberi nemzet, hogy valaki az rövid ideig tartó .... világot megesmeri, az szörnyü halálnak terhes s nehéz baján kénszeríttetik általmenni. Ezen Istennek decretumja alá vettetve lévén az méltóságos s nagy emlékezetekkel teljes nsgos gróf Thurzó Mária asszony, néhai tekéntetes és nsgos *szeptencz-ujfalusi Vizkeleti Mihály* uram özvegye, midőn szép ragyogó tizenhat esztendeig, özvegy .... édeinek közül hatvanharmadik esztendeig teljesítette volna, ezen februarius havának tizenedgyedik napján, rövid betegsége után, sok szép áhitatos és istenes könyörgése s buzgólkodási között lelkit az ő édes teremtőének az örök boldogságra ajánlott, szép csendesen az árnékvilágból reggel öt órakor kimúlt, utolsó nemzetinek nevit maga halálával befejezte.

Azonban azért bülcsességgel teljes iletibe akarván utolsó eltakarításáról rendelist tenni, és ki lenne holta után tisztességes eltakarításának gondgyaviselője disponálni, alkalmas idökkel halála előtt hivatván ő nsga magához, sok ízben kinszeríttettem ő nsgátúl azon gondviselísnek felvállolására, de sok rátiókkal s mentsígekkel s majd inkább kérésekkel alottam *(így!)* az dolgot azonban azon üdőről időre halasztottam. Most penig utólban utólszor, halálnak utolsó idejin kinszeríttetvén ő nsgátúl azon dolognak végben vitelinek felvállalására, erősítené akarattyát azzal is, hogy Istenben elnyugodott urának közel s vér szerint való atyafia vagyok, nem merészlettem (mind az igaz kereszténységnek nagy s tartozó hivatallyától, mind penig az ő nsga kegyös kérésitől és vérségitül viseltetvén) ebbeli kivánságának és akarattyának subscribálnom magamat és ezen nagy emlékezetekkel teljes méltóságos asszony testinek tisztességes eltakarításának gondgyaviselésit magamra vállalnom.

Mivel immár azért ezen méltóságos nagy emlékezetü gróf asszonnak meghidegedett teteme egyebet (mind az természetnek törvénye s mind utólsó kivánsága és rendelése szerint) egyebet nem kiván, hanem hogy honnét eredett volt, az ő annyának az földnek visszaadattassék s tisztességesen eltakaríttassék, annak okáért több körül való szeginy asszonnak, ő nsgának jó akarói s attyafiai javallásábúl rendeltem az jüvö martius havának huszadik napját itt nagy vésényi templomban, azon Istenben elnyugodott asszonytúl épittetett arra rendeltetett temetőhelyiben meglenni és szeginy édes ura ottan eltemetett teste mellé kivánsága és akarattya szerint helheztetni.

Minek okáért Nsgodnak ez levelem által akarom értésére adnom s edgyütt nagy alázatosan kérem, tekintvén mind az keresztinségnek hivatallyát s mind az vérségnek nagy kötelességit, ezen méltóságos Thurzó familiából azon néven levő utolsó ágnak tisztességes eltakarításán jelen lenni és életében hozzája mutatott és tartott atyafiuságát mostani jelen létivel feltisztelni és befejezni, az megirt napon és helen reggel 8 órakor asszonyommal ő nsgával együtt ne neheztelljen. Istentől ő szent felségitől bő áldást, több atyafiaktól örökké való dicséretet érdemelvén Nsgod. Választ

várván Nsgodtúl, Isten tartsa és éltesse Nsgodat sokáig kedves jó egésségben.

Datum Szeptencz-Ujfalu 16. Februarii 1662.

Nsgodnak szeretettel szolgál

Beniczki Péter, m. p.

Kivül: Spectabili ac magnifico domino domino Stephano Petróczy, liberi baroni arcis Kasza etc. domino mihi observandissimo.

(Eredetije az Országos Levéltárban, Petröczy levéltár 3. csomó, csak az aláírás Beniczkié, a gyászjelentést valami tót deák irhatta.)

Közli: Komáromy András.

GRÓF FORGÁCH ÁDÁM UTASÍTÁSAI GALGÓCZI ÉS GÁCSI TISZTEINEK 1644—1667-IG.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

Az alább közlendő utasitások, melyeket a történelmünkben kiváló szerepet játszott, a grófságot nyerő Forgách Ádám, kassai kapitány, majd érsekujvári parancsnok, Nógrád és Borsod vármegye föispánja stb. dolgozott ki Galgócz és Gács várai kapitányai, porkolábjai, ottani uradalma tiszttartója, számtartója, erdőmestere, kulcsárja, tizedszedője és vámszedője számára, érdekes és tanúlságos képet nyújtanak egy részt a várbeli élet, katonai fegyelem, őrszolgálat, tüzvédelem, rabtartás, a törökre vigyázás — másrészt a gazdaság, a nagy grófi uradalom kezelése és miveltetése, a termés értékesítése, a dézma, a híd- és révvámok szedése, az erdők kezelése felöl. Egyaránt becsesek azért ez utasitások hadtörténelmi, mint gazdaságtörténeti szempontból.

Az utasitások az alsó-kemenczei gróf Forgách-levéltárból valók, hova azok Ghymesről kerültek. Most (néhány év előtt felszállítván a fővárosba) a nemzeti muzeumban vannak deponálva.

I. 1644. oct. 16.

Kulcsár instructiója.

Először is. Hites legyen, hogy az borokat kezéhez vévén minden kártúl megoltalmazza és kinek-kinek igazán praebendaját kiossza.

2. Minden nap az borokat megtekéntse és külömb tévén az töteléк borokat, az hordókat szépen megtöltse és tisztán tartsa.

3. Az egész udvar népének, a kinek praebendája jár, lajstroma nála legyen, hogy kinek-kinek igazán megadhassa, senkinek praebendája kívül, hanem ha avagy hadnagyunk vagy komornikunk, avagy más főtisztviselőnk idegen ember számára kéreti.

4. Az mikor praebendára bort kezd avagy az korcsmákra bort kiad, az tiszttartónak megjelentse s azt is az mikor elfogy, és hire nélkül mást ne kezdjen.

5. De erogatis minden holnapban számot vegyen az tiszttartó túle és quietáltassa magát vele.

6. Az hordókra és azoknak abroncsaira szorgalmatos goudot viseljen, hogy kárt ne valljunk.

7. Az mely bor nyúlósodni vagy eczetesedni kezdene, idején megjelentse; az minthogy eczeteket is jól csináljon.

8. Idegen embert az pinczében szükség kívül ne bocsásson.

9. Eczetes és nyúlós bort az mi asztalunkra ne adjon.

10. Az hordókra szorgalmatos gondja legyen, hogy el ne vesszenek, hogy az kinek meg kell adni megadhassák jüvendőre, számot tartván arra, mikor adta és kinek adta ki.

11. Az pohárnokkal egyetértsen, idején meglássa, hogy az asztal az borbúl meg ne fogyatkozzék, az minthogy húsz itcze bornál, estve penig tizenkettőnél többet fel ne adjon, ha az fogyni kezd, annak előtte idején reá vigyázzon, hogy csak annit hozasson fel, akivel aránzza hogy megérik.

12. Itthon nem létünkkor penig senkinek semmit praebendája kivűl ne adjon, akárki legyen, hanem ha idegen ember jün, az kinek böcsületéhez gazdálkodni kell, az minthogy arra is számot tartván quietáltassa magát az tiszttartóval. Így mikor az konyhára kérnek is, reá vigyázzon, kire s mennit kérnek, hogy difficultás ne essék belőle.

Utólszor. Maga józan életben viselje magát, kárunkat eltávoztassa, instructiója mellől el ne menjen, és akárki legyen az kitül, vagy az mibül kárunk következnék, idején nekünk megjelentse, hogy jüvendűben maga is buját ne lássa. E contra jó szolgálatjára jutalmát is vehesse.

Datum Galgócz, die sexta Octobris anni Millesimi sexcentesimi quadragesimi quarti.

Gr. Forgách Ádám, m. p.

(Eredeti.)

II. 1666. julius 10.

Instructio pro egregio Stephano Dávid, supremo castellano arcis nostrae Galgócz.

Mindeneknek előtte kívánjuk, hogy a mi galgóczi főporkolábunk jámbor, istenfélő, tiszta józon életet kövessen, hogy alatta valóinak is jó példát adhasson a jó magaviseléssel és istenes élettel.

Tiszttartónkkal mindenekben egyetértsen, visszavonyást eltávoztasson, mivel afféle visszavonyás és gyűlőség s igyenetlenségök miatt sok kárunk és alkalmatlanságok következhetnek, hiszen ha mikor injuriája van egyiknek az másikától, magunknak vagy előttökjáróinak jelentse meg, hogy eligazíttassék.

Minthogy vicéje is vagyon s annak magánosan tőlönk instructiója, gondja legyen rejá, hogy az is hivataljában instructiója szerint eljárjon, s ha magaviselése nem tetszenék, hol jó intéssel s hol kemény fenitékkel is megszólítsa és dorgálja s ha ugyan szót nem fogad előttejáróinak, várbeli

kapitánnak, tiszttartónak, vagy (az szófogadatlanságnak mivoltához képest) magunknak is tudtunkra adja, hogy tehessünk róla.

Az hajdúkat és drabantokat jó és illendő disciplinában tartsa, úgy, hogy feslett erkölcsöt, részegeskődést, az váron kívöl hálást és gyakor járást semmi uttal meg ne engedjen, veszeködés penig eltávoztassék tőlök, mind magok közt s mind másokkal, kiválképen penig az ő fölsége praesidiariusival, s ha affélék találtatnának, kit pálczázással, kit tömlöczözéssel s kit törvénynyel is megbüntessen.

Senkit az várban idegen embert se magyart, se németet, a mi hírünk és engedelmünk nélkől be ne bocsásson, se bebocsátani ne engedjen, söt még az városi nép is, aki mikor, miért akar bemenni, kérdve menjen be, melyhöz képest mind az kilsö, mind az belső vár kapuja mindenkor betéve legyen, a kis kapukon mindenkor ember álljon, a ki kapus lészen s az várbeli cselédeu és magunk szolgáin kivöl senkit az porkoláb, vagy tiszttartónk híre és engedelme nélkől a kapusok be ne bocsássanak.

Az fő porkoláb ha mi dologért az várból alá megyen, addig az viceje benn maradjon, úgy, hogy egyik mindenkor az várban találtassék.

Az vár kapuját éjjel feje vesztése alatt föl ne nyittassa senkinek is, még ha magunk mennénk is oda, különben, hanem ha veszedelmes volna az vár kívöl éjjel létünk, de úgy is, ha jól megösmer bennünket, elsöbben az kilsö vár kapujáig maga kijövén elönkben, s az viceje bennmaradván addig az várban.

A vár kapuit reggel napköltekor és ne elöbb nittassa föl, s napnyugotkor tétesse be, minekelötte azért az belső vár kapuját fölnitnák, előbben az kis kapun az vice porkoláb, vagy tizedes harmadmagával menjen ki az kis kapun, az kilsö várban megtekinteni az puszta istállókat, házokat és olyan rejtekhelyeket, hogy meg ne tréfáltassanak s nem lévén semmi veszedelmes állapot, úgy nissák föl mind az két kaput.

Az vár kapuit és hidjait épen tartsa, ha mi romlások és fogyatkozások volna, egyetértvén tiszttartónkkal és számtartónkkal, megcsináltassa. Az szerint az kutat is tisztán és jó gondviseléssel tartsa s ha mi romlása, vagy fogyatkozása volna, azt is mindjárt helre állítani igyeközzék.

Az mi lövöszerszám vagyon és leszen az várban, azokat is tisztán tartassa, hogy az rosda ne egye. Az puskaport penig szárazon és oly helyen tartassa, hogy tüz miatt szerencsétlenség abból ne történnék.

Az éjjeli strásálásra, cirkáltatásra, vártálásra gondot viseljen, az virrasztókkal ne csak egy helyben vártáltasson, hanem másutt is, kiválképen az hol az várat erötlenebb állapottal látja lenni, maga is, hol viceje olykor ne resteljen fölkelni éjjel az vártásokat megtekinteni és akit vigyázatlan talál, meg is pálczázni.

Az tüztöl oltalmazkodjanak, az tüzelő helyeket, kiválképen szeles idöben, gyakorta megtekintse, az félelmes és veszedelmes helyeken az tüzet elojtassa, az kéményeket gyakorta megtisztéttassa. Az kút mellett untalan egy kád vize készen legyen, így az padlásokon is nem árt edényekben

vizet tartani. Egy szóval tűztől úgy oltalmazkodjanak a mi fő és vice galgóczi porkolábink, hogy életekkel játszanak, ha az ő gondviseletlenségek miatt az tűz miatt várunkban (kit Isten eltávoztasson) valami szerencsétlenség következik.

Az halálra való rabokra s a többire is úgy viseljenek és viseltessenek gondot a mi porkolábink, hogy ha az ő kegyelmek gondviseletlensége miatt valamely rabszabadulás történik, számot adnak róla.

Ha valamely beteg cseléd leszen az várban, a ki lölkére akarván gondot viselni papot kívánna meggyúnni, az páterért mindjárt elküldjenek és fölhívassák, egyébaránt minthogy ő kegyelmek más hiten való emberek, ha elmulasztják az pátert fölhívatni, megbúsolnak miatta.

Az várat tisztán tartassa, az piarczát, házakat, folyosókat, grádicsokat az cselédségnek rutétani ne engedjék.

Két lovára abrakja, szénája azért jár ő kegyelmének, hogy az szőlő munkához és más majorsághoz, kikre az porkoláboknak gondja volt, hozzá lásson, azért el ne mulassa ő kegyelme; meszet égettessen, egy szóval jó gazda legyen.

Az lugasos kert és vár alatt való kis szőlőre jól viseltessen gondot, a mikor mi munka kívántatik, a mikor annak ideje, jól megmunkálódtassa.

Az mikor mi munkájok épitgetések, tatarozások vagyon az kőmíveseknek, ácsoknak, molnároknak és egyéb mesterembereknek az váron, azokhoz ő kegyelme maga is hozzátekintsen, hogy jól munkálódjanak.

Az váron ha mi törést, romlást és szakadást venne eszében az kő falakon, így az palánkokban is, egyetértvén tiszttartónkkal, afféléket idején restaurálni és fortificálni el ne mulassa; szükség kivűl való derekas épölethöz penig a mi hirünk nélköl ne kezdjen. Mindeneket írásban nem foglalhatunk, hanem ezeken kivől is az mit hasznunkra lát ő kegyelme, el ne mulassa.

In oppido nostro Rayka, 10. Julii anno 1666.

(P. H.) G. Forgách Ádám, m. p.

Kivül: Dávid István galgóczi porkoláb instructiója.

(Eredeti sajátkezű aláírással.)

III. K. n. (1667 ?)

Galgóczi porkoláb Dávid István uram dolga.[1])

Anno et die ut supra. Megirt méltóságos gróf Forgács Ádám uram ő nga *galgóczi főporkolábja* nemz. vitézlő *Dávid István* uram ellen elünkben adatott két rendbeli panaszára adinveniáltuk:

Primo az két hajdú németekkel való részegeskedése és vagdalkozása végett, a mint informáltatott ő nga, az statuált bizonságokból nem mind úgy találkozik, melyhez képest az aránt, a mit vétett porkoláb uram, birák uraim interponálván magokat, porkoláb uram is instantiát tévén ő

[1]) Kivűl.

kegyelmek által ő ngánál, deputatus uramék repraesentálni fogják ő ngának mind birák uraim intercessióját s mind az porkoláb instantiáját.

2. Az rab dolgában statuálta porkoláb uram az rabőrző legint, a ki mivel elégségesképen nem menthette magát, nem adván egyéb okát az rab elszabadulásának, hanem hogy a még ő enni járt, a rab úgy szökett el: a mi itíletünk szerint convincáltatott in vivo homagio eiusdem malefactoris.

(Egykorú följegyzés.)

IV. 1667. május 1.

Instructio pro generoso domino Michaele Liberchey capitaneo arcis nostrae Gach.

1. Mivel az várak kettőt kévánnak principaliter, egyik az isteni félelmet és böcsületet, az ellen tehetsége szerint ő kegyelme se maga ne vétsen, se másnak véteni ne engedjen; ez penig abból áll, hogy az fertelmes szitok s más czígéres vétek az várban el ne szenvedtessék, hanem annak erős büntetése legyen.

2. Mivel az várban az katholica religión kívől más exercitium soha sem volt: itt senki predikátor ne merészeljen prédikálni, se penig gyónást s más exercitiumot tenni, sub poena capitali praedicantis et nostrorum officialium; másuva az hol praedicator vagyon, lássa a ki nem pápista hová megyen.

3. Az gáchi papnak szokott praebendája meglégyen, hétfőn, szerdán, szombaton ide föl mise légyen a várban, mivel nem mindenkor mehet az katholicus hódulatlan cseléd az faluban.

4. Az ki az egyházhoz adós, sub poena confiscationis bonorum megfizessen, így az oskola mesternek is, hogy az haranglábat megcsinálhassák s az templom épületiben is kárt ne valljunk.

5. Az gyalogság jó és fegyveres légyen; az tizedesi minden szombaton fegyvereket megnézzék, töltések elegendő legyen, senki hir nélkül ne járjon, az kapu nagy őrizet alatt legyen mindenkor, soha olyan hitő porkoláb ne lehessen, hogy mind kapunitáskor s betétekor háromszor az Jézus-Máriát nagy böcsülettel ne kiáltsák sub poena aeternae nostrae disgratiae. *Az gyalogok penig legyenek continue negyvenen, mint eddig voltak s az számtartó fizessen hóról hóra nekik.*

6. Minden várbéli tisztviselő az kapitántúl függjön, interim instructiója mellől se menjen el senki s ahoz tartsa kapitány uram is magát, a végre adtuk instructiónkat az tiszttartónak, porkolábnak, számtartónak, kulcsárnak és kasznárnak.

7. Az vár állapotja kettő, egyik az belső s másik az kilső; hírével legyenek kinek-kinek, mivel okvetetlenül, ha Isten úgy akarja, mindenkor egész télen itt akarunk lakni, udvarnépestől, hogy kapitány uram szállásán kívől senkinek az fölső várbeli contignatióban azután szállása nem lehet, így az egész házakat ablakkal, székkel, asztallal, ágygyal, paddal, azokat ujobban megpádimentomoztatván, úgy csinosittassa és rendelje

kapitány uram s úgy reaedificáltassa, hogy *a kinek gondviselése alá adja ő kglme az házakat és azok miatt kárt fogunk vallani, az kártevő nekünk refusióval fog tartozni,* igy az ajtaját, ablakját, pádimentomát in integro honeste találhassuk az házaknak, az folyosókat megerősittesse, újítsa az hol kívántatik, valamenni periculumot lát ő keglme, hogy az kilső, belsö fa épületek az és tűz miatt az vár szenvedhetne, azt épen elrontassa, mert ha onnan kár esik az tüztül, ő keglme számadásában fog járni, *ha ezeket ő keglme nem exequálja, az szerint a mint már helet mutattunk, hol építtessen házakat, sütő kemenczéket, az kilső várban csináltathatni nekik.*

8. Porkoláb urannak okulárt tegyen a szemére, hogy mindennap legalább egyszer az palánkokat, saranpókot, hidalját megjárja, meglássa s megtekéntse, ő keglmének megmondván arrúl in tempore tegyen, hogy az periculum ez aránt remediáltassék.

9. Mindenik álgyúnak, taraczknak legyen négy-négy kereke készen, így két-két ágya, hogy tempore necessitatis készen lehessen. Igy elegendő sin vasa legyen ő kglmének, az czajkházban mindenféle kötele, szege, *melyeket aprónként, a mikor lehet, meg kell szerezni;* ahoz elegedendö épületre való fa légyen az várban készen, *az minthogy ez aránt való segitségért is az falukat meg kell találni.*

10. Legyen az lakatosnak egy inasa, az ki tanulja a mesterséget, kinek legyen kenyere napjában, az minthogy nagyobb szobát kell az árokban az lakatosnak csináltatni.

11. Ha mi ösmerös böcsületes fö rend vagy ö felsége commissariusi ide akarnának jönni, azoknak szállást adjon s befogadja; így az itineransokat az ő kglme discrétiójára hagyjuk, *kikre való illendő gazdálkodásról számtartónknak, kulcsárunknak adott instructiónkban megparancsoltuk, hogy a térők leggenek, a mit ő kglme fog az aránt nekik parancsolni.*

12. Mivel háború idöben sok böcsületes rend és vármegye tagja kéván szállást a várban, senkinek ö kglme szállást ne adjon, valaki tempore necessitatis az vár oltalmában benn nem akar maradni. Igy ha ultima necessitas kévánni fogja, az mi megenni való lészen, defensoribus sint omnia communia, az minthogy az mi enyim, az is az defensoroknak adatik.

13. Az várban és vár kivől az istállóknál elegendö viz legyen hordókban s kádakban, hogy az tüznek ellene állhassanak Isten jóvoltából. Ahoz öreg és apró lajtrák és csáklyák az várban bizonyos helyen tartassanak és egyéb tüz oltására szükséges eszközök és edények legyenek.

14. Az fákat, a melyek az szőlőkben vannak, mind ki kell vágatni és az kertben is csak ennihányat az jovában köll meghadni *tempore necessitatis.*

15. Az palánk és saranpó épületi úgy legyen, a mint designáltuk, *akkor a mikor lehet.*

16. Tiszttartónkat s több várbeli instructiós szolgáinkat instructiójok mellett hadja.

17. Mivel néha feles az rab, soha az várban hat rabnál több ne legyen, exequendi exequantur.

18. Az várban elegendő deszka, sindel, lécz, mész, hót szén, fehéríteni való ecsetek legyenek.

19. Sokadalmak az vár alatt lehetnek, az korcsmára jó bort adjanak.

20. Az hajduk olyankor *sokszor* csak minden fegyver nélkül pusztán hagyták az kaput s alá mennek, az ne légyen és kész fegyver nélkül senki alá ne menjen.

21. Az külső *sarampó* árkot beljebb kell venni s az egész jószágot annak megásására reá kell hajtani s meg kell töviseltetni. *Ez is akkor legyen meg, a mikor lehet.*

22. Az tó fölött való hegyen se az töviset, se más fákat meg ne hadjanak nőni, hanem növését látván, az mint elkeztük, ki kell mindenkor vágatni *az rabokkal is.*

23. Somoskőre éjjel-nappal gondot köll viselni.

24. Az törökkel az békességet megtartsa és az olyanokat, az ki annak megbántásával akarja kenyerét keresni, itt az vár alatt se ide fel szállást ne adjon s ne protegálja, az mint ez aránt verbalis instructiója volt ő kglmének.

25. Az mit ő kglme nem értene, az mihez nem tudna *az épületek dolgában,* item olyat értene, hallana, tudna, az mi a vár s magunk kárára volna, idein kérdést tégyen, idein notificálja ő kglme.

26. Az czajkházban minden tiszta légyen s tűztül minden rend oltalmazkodjék.

27. Az vár kapuját senkinek magunkon kívől éjjel föl ne nittassa se maga ő kglme, se az porkolábnak felnitását ne engedje, kiről porkolábunknak is bővebb instructiót adtunk, tartsa ahoz magát ő kglme is; az szerint mind a toronyban s mind az bástyákon éjjeli nappali vigyázásokrúl, így az kapuk reggeli fölnyitása modalitásárúl s arról is, hogy az külső kapun az kis ajtó is mindenkor betéve légyen és egy legény fegyveres kézzel álljon ottan, hogy kérdve gyűjjön be az idegen ember, a kinek be kell jönni, megirt porkolábunknak bővebb instructiót és parancsolatot adtunk róla. Kapitány uram ő kglme úgy alkalmaztassa mind azokot.

28. Az szomszédsággal úgy mint füleki, dévéni és véglesi kapitány uramékkal jó correspondentiát tartson ő kglme az hírekre nézve, és mennél gonoszabb hírt hall, annival nagyobb gondviseléssel éjjel nappal vigyáztasson mind kilső, belső várban; légyen szeme Széchénben is ő kglmének, de igen meghitt és hív igazmondó ember által s a mikor mit ártalmunkra érthet, azt idein praeveniálni igyekezzék.

29. Az mi jószágunkbeli szegénység hírrel menjen be Széchénben, Hatvanban, Egerben s ha kijön, mindjárt jöjjön az kapitányhoz, hogy a mit lát s hall, megmondhassa.

30. Pereinkre és törvényinkre, így határinkra is viseljen jó gondot ő kglme idein tudtunkra adván magunknak is, a mikor valakivel derekas pöreink lennének.

31. Az mi expressa commissiónk nélkől senkinek ő kglme a várban szállást ne adjon.

32. *Ezen instructiónkban penig és felől előszámlált punktumokban foglalt rendelésinkben tartozzék ő kglme, mint böcsületes hűv és igaz szolga, minden tehetséggel híven és igazán eljárni.*

Mivel penig mindent ember írásban nem foglalhat, a többit hagyjuk az ő kglme discretiójára és dexteritására, nem kételkedvén benne, hogy ezeken kívöl is valamit ő kglme a mi jónkra és megírt tiszti s hivatalja s gondviselése alá bízatott gáchi várunknak megtartására feltalálhat és kigondolhat, azt el nem mulatja; a mit penig kárunkra lát lenni, azt minden tehetséggel eltávoztatja, kire segélje Isten ő kglmét.

Datum in arce nostra Gách die 1. Maji 1667.

G. Forgách Ádám, m. p.

P. S. (32.) Az képírót ki kell hozatni Fülekből, hogy az királyok képit és subscriptióikat szépen renoválja.

Minden házakban elegendő apró székeket és ágyakat csináltasson, hogy ide s tova az székeket, asztalokat hurczolni romlásokkal ne kellessék. [1])

(33.) Az gáchi határról és más leveleinket így jókor ö kegyelme registráltassa és az párokat egy könyvben szépen egymásután beirattassa, hogy ne legyen szükség mindenkor sokat keresni.

Az dévényi latrok közzül az kik az én jobbágyim fiai, azonkívül az ki nem akart szót fogadni, kitelvén esztendejek rabságoknak, az apjok kezességén egyiket tegyék béresnek és ingyen szolgáljon három esztendeig kenyeret adván neki; az másik tanúlja az lakatos mívet; az harmadikat, az mint az törvény hozta, meg kell öletni.

(34.) Ez idein ö kegyelme követ elegendőt töressen és elegendő épületre való fát is hordasson, a mikor lehet, prae coeteris omnibus, azért Fülekről vagy máshonnan annyi meszet hozasson, hogy az vendég-házakat megmeszeljék és szépen megfehérétsék.

(35.) Muránban kell üvegekért küldeni, tudom, ingyen is palatinusné asszonyom ő nagysága megtanálja felőle.

(36.) Szentmártonban írnia kell, hogy salétrumot csináljanak, avagy vegyenek elegendőt az szomszédságban s küldjék ide.

Idem qui supra, m. p.

37. Ha valahova ö kglme az várból oly setö *(így!)* dolgáért egy hétre kimenne, hogy tudtunkra nem adhatná, olyankor az mi licentiánk nélkül is kimehet; ha penig két hétre, háromra s olykor több időre is kívántatnék az ő kglme kimenetele, azt ő kglme idein tudtunkra adván várja a mi licentiánkat reá, a kire engedelme lévén ő kegyelmének tőlünk az tiszttartót, porkolábot, számtartót hagyja írásbeli jó dispositióval és jó rendben a várban és az minemő dispositióval hagyta, adja nekünk is tudtunkra.

---

[1]) Ez a pont féligmeddig áthúzva.

38. Ezen instructiónkban stb. *(mint feljebb a 32. pont).*

Mivel penig mindent ember írásban nem foglalhat, stb. *(mint feljebb a záradék.)*

Az másfalvai az maga határit, az gáchi kapuig, Gách felől penig az gáchiak az losonczi első erdőig, így az vilkeiek és pelsöcziek is a magok határit, az nyomokat és leshelyeket mindennap idein reggel megjárják és ha mit látnak, kapitány uramnak *et in absentia tiszttartó uramnak, porkoláb uramnak* mindjárt tudtára adják.

(Eredeti fogalmazvány, sajátkezü aláírással. Az utóirat Forgách Ádám sajátkezü írása. A cursiv betűkkel szedettek más kéz betoldásai.)

V. 1667. május 4.

A gácsi porkolábnak adott útasítás töredéke.

— — — — — — — — — — — — — — — —

9. Az kapuk *reggel fölnitása modalitásáról kapitán uramnak bővebb instructiót adtunk, porkolábunk is tartsa ahoz magát.*

10. Az vár kapuját, ha beteszi éjjelre, senkinek magunkon kivől élete vesztése alatt fel ne nyissa s fölnitni se engedje. *Mindazáltal azért minemű szükségnek idején kell kinyitni, arról is kapitánunknak bővebb instructiót adtunk; porkolábunk is tartsa ahoz magát.*

11. Az külső kapuban az kis ajtó is mindenkor betéve legyen, mint az több várainkban és egy legény fegyveres kézzel álljon az ajtón, az ki senkit idegen embert kapitányunk vagy tiszttartónk hire és parancsolatja nélkül, feje vesztése alatt, az várban be né bocsásson, hogy kéredzve jöjjön be, a kinek be kell jönni az várban.

12. Kapitányunknak instructiójában lévén, hogy senkinek ezután a mi expressa commissiónk nélkül az várban szállást ne adjon, porkolábunk is ahoz tartsa magát.

13. Az vigyázás nappal a toromban continuáltassék, mint eddig; éjjel penig az *kivől való tizedből két legény vártáljon az kőbástyán,* mindjárt az kapubetétel és jel kiadás után felállatván az strázsákat, a kiket ha az cirkálók aluva találnak, jól megpálczázzák. Az strása penig az bástyáról ne elébb, hanem kapu nyitáskor jöjjön le s az toronbeli vigyázás is akkor kezdessék. Az várban penig minden éjjel egy tizedalja háljon.

14. Az tüzre igen szorgalmatosan éjjel-nappal, mind kilső-belső várban vigyáztasson, az kéményeket gyakorta megtisztíttassa, az hol tüzelő, sütő, főző hely vagyon, gyakorta, kiváltképpen száraz és szeles időben, megtekéntse s megparancsolja, hogy életek vesztése alatt tüztől oltalmazkodjanak s a hol veszedelmes tüzelő vagyon, az tüzet szeles időben el is oltassa és afféle ártalmas tüzelö helyeket az várban meg se engedjen, tudtára adván kapitányunknak is és tiszttartónknak, hogy reformáltassék.

15. Legyen mindenkor mindenik kapun belől, így az istállónál is, hordókban, kádakban elég víz, az szerint az kút mellett levő réz kád is mindenkor tele legyen vizzel. *Az szerint az bástyákban is az házakon min-*

denkor elég víz legyen. Ahoz legyenek mindenkor mind külső belső várban öreg és apró lajtrák és csáklyák bizonyos helyen és egyéb tüzoltásra való eszközök és edények, kiket kapitányunk és tiszttartónk mindjárt megcsináltassanak, ha neheztelésünköt el akarják távoztatni, hogy a szükségnek idein, ha (kit isten eltávoztasson) az várban tüz támadna, legyen mivel az tüzet megoltani, a minthogy olyankor az egész várbeli cseléd, mind férfi, asszonyember, élete vesztése alatt az tüz oltására sessen *(így !)* és menjen, mert életével játszik, valaki gondviseletlensége vagy elmulatása miatt az várban tüz miatt legkisebb kárt vallunk is.

16. Innepnapokon, a mikor isteni szolgálatra az faluban alá megyen, jó karban és rendben hagyja a várat, kiváltképpen a mikor kapitányunk vagy tiszttartónk az várban nem lesznek, az kapuk betéve legyenek, az rabokat addig a tömlöczből ki ne bocsássák, hogy úgy ne járjanak, mint ezelött ennihány esztendővel, hogy az rabokra való gondviseletlenség miatt csaknem szerencsétlenség történt.

17. Az hajdúk is imitt-amott ne járjanak, a ki valami dolgáért kimegyen a faluban, vagy hova, egy félnapra kapitányunk hirével kibocsáthatja, de sokat egyszer ne bocsásson ki a várból.

18. A halálra való rabokra s a többre is úgy viseljen gondot, hogy ha kinek szabadúlása történik porkolábunk gondviseletlensége miatt, számot kell adni róla.

19. Ha valamely beteg rab, vagy várbeli cseléd meg akar gyónni catholicus paphoz, az páterért mindjárt küldjen az faluban, vagy ha az nem volna, az vilkei paterért. Igy a kit halálra itélnek és exequálni akarnak, a patert fölhívassa hozzá s mellette legyen exequáltatásakor a pater.

20. Az mikor mi munkások vannak az várban, hozzájok lásson, hogy idejeket a munkások hejában ne töltsék és jól munkálódjanak. Igy a szőlőkben is és kertekben a mikor mi munkás vagyon, hozzájok tekéntsen, kiváltképpen szüretkor, hogy az szőlőben ragadozás ne legyen.

21. Az szőlőkertek sövényén az hol mi rés vagyon, tiszttartónknak megmutogassa és megcsináltassa s gondjok légyen reá, hogy a mi termését adja isten a szőlőknek, se egresül, se a mikor érik a szőlő ne lopják, s a mikor annak ideje lészen, a szőlőt kár nélkül és igen takarékosan beszedjék és takarítsák.

22. Az mikor az drabantokot kiküldi az várból a porkoláb, számot tartson reá, hogy tudja ki van kün s ki vagyon az várban közülök.

Mindent ember irásban nem foglalhat, hanem a többit hagyjuk az ő kegyelme discretiójára és hüséges magaviselésére.

Datum in arce nostra Gach 4. Maji 1667.

G. Forgách Ádám, m. p.

Az mikor valami halálos betegségben lévő más hiten való várbeli cseléd vagy rab lészen, az patert fölhívassa hozzá, a ki intse és tanitsa az megtérésre s ha meg akar gyónni catholice, meg is gyóntassa. Igy az, mely megsententiázott más hiten levő malefactort exequálni akarnak, az

patert fölhívassa hozzá, hogy intse azt is gyónásra s ha meggyónik, mellette légyen exequáltatásakor.

(Eredeti sajátkezü aláírású fogalmazványa, javításokkal. A cursiv betükkel szedett más kéz betoldása.)

VI. 1667. aug. 1.

Instructiója galgóczi tiszttartónak és számtartónak az proventus perceptiójárúl, azt miként percipiálják.[1]

Az galgóczi hídasra és hévizi vámosra gondja legyen, hogy igazán szedjék az vámot, hídbért és az révek jövedelmét, mind vásároknak idején s mind más idökben gyakorta számot vessen vélek, de administratis azok is lajstromokat tartsanak, hogy az szerint vehessen számot legalább minden fertály esztendöben tőlök, s mikor mit administrálnak kezéhöz, quietálja öket róla. És mivel az Vághon alá jövö szálakról az galgóczi vámot is az hévizi vámos percipiálja, a mikor mi afféle jövedelmet percipiál töle, distincte írja regestrumban, melyik galgóczi s melyik pöstyéni, hogy az szerint adhasson számot róla.

Azon legyen az számtartó, hogy egyetértvén tiszttartónkkal, kitöl dependentiája leszen egyébaránt is, az urbariumbeli jövedelmek kivöl is a mikor miböl proventusinkat szaporíthatják, extraordinarie is, minden tehetségekkel többitsék és szaporítsák.

Mindenképen azon legyen, hogy esztendeinek elötte számadásit fertály esztendönként elkészítse, hogy annival könnyebben de perceptis et erogatis igazán számot adhasson.

Minthogy penig galgóczi jószágunk minden pénzbeli jövedelmét számadással maga fogja percipiálni, másoknak az pénzbeli perceptiókban magokat ingerálni ne engedje, hogy számadása ne aggraváltassék véle.

Fiskusunktól gyakorta jól végére menjen, az hol mi convictiók, legatumok, birságok és caducitások lesznek, extractusban vévén, afféle jövedelmeket is szorgalmatosan beszedje.

Az quietantiák dolgában cautus és szemes legyen, úgy, hogy se maga másokat az perceptumokról csak numerus írással ne quietáljon, kiválképen az pénzbeli perceptiókról, hanem mindennek számát kiírja, se másoktól az erogatiókban afféle numerusokkal írt quietantiát ne acceptáljon, mert gyakorta az olyan quietantiákban dolus és fraus lehet. Az szerint eltávoztassa azt is, hogy valami macula vagy correcta az quietantiákban ne legyen, a ki jövendöben számadásakor suspectának itéltetnék.

Az erogatiókban ilyen módot observáljon: az conventiós szolgáknak igazán megfizessen, kevesenként az mikor mit adhat, anticipato azért senkinek ne fizessen és a kinek mikor mit ad fizetésében, conventiójában

[1] Kivül.

beírja, azonkívől penig senkinek semmit az magunk, vagy az atyámfia commissiója nélkől ne fizessen; az mindennapi várbeli szükségeken kívől, a kire mikor hertelen kívántatik, magunk távollétünkben tissztartónk is az apró erogatiókban adhat commissiót, de ne 10, 20 forintonként és az kinek commissiók szerint valamit fizet, quietantiát vegyen róla, mert az commissió is quietantia nélkől számadásában be nem vététik.

Az galgóczi tisztviselö szolgáink asztala tartása is minthogy számtartók gondja leszen, az tehénhúst kímélné és illendőképen hordassa az várbeli konyhára, aminthogy ne is támaszkodjék mindenkor csak az tehénhúsra, hanem szalonnája, lenese, borsó, kása, káposzta, répa lévén mindenkor az várban, abból is szaporítsa az asztaltartást az szerint, a mint már azelőtt elrendeltük, és a mit ahoz ad tyúkot, ludat és más afféle victualét, ha mit pénzen veszen, vagy az majorságból afféle leszen, számadásiban igazán és distincte beírja.

Az galgóczi hajdúk hol többen, hol kevesebben vannak, az kiknek fizet, azért mindenkor a kinek hópénzt ad, neveket beírja és porkolábunktól vegyen quietantiát róla.

Az ghymesi hajdúknak is mivel galgóczi számtartónk fog fizetni, azoknak fizetésekre Ghymes várában elegedendő bort vittünk, azért egyetértvén galgóczi tiszttartónkkal, minthogy azok ö töle fognak dependeálni, az ghymesi borokat kiárultatván, az árát sohová ne fordítsák, hanem hóról-hóra az ghymesi porkoláb, hajdúk és majorbeli cselédinknek fizessenek vele.

Az mikor magunk Galgóczon vagyunk, az magunk konyhatartására, így Raykára is a mikor mi élést ad és küld, azt is igazán és distincte fölirja regestrumban és megirja az atyámfiának, mikor mennyi és micsoda pénzen vett élést küld, és mit küld az majorságból, vagy urbarium szerint való élésből.

Ad res diversas az mindennapi aprólékos erogatiókat úgy alkalmaztasssa, hogy a mit affélét jó industriával és egymás értelemmel tiszttartónkkal pénz nélkől is megszerezhet, affélékre való erogatiókat eltávoztasson.

Mindent ember írásban nem tehet, hanem ezeken kívől is valamit a mi jónkra és jövedelmünk öregbítésére föltalálhat, azt minden tehetsége szerint kövesse és el ne mulassa, a mit penig kárunkra lát lenni, azt minden igyekezettel eltávoztassa, úgy várhatja ö is a mi jó akaratunkat és gratiánkat.

Datum in Rayka die 1. Augusti anno 1667.

G. Forgách Ádám, m. p.

(Eredeti, sajátkezü aláírással.)

Közli: Szádeczky Lajos.

A SZERB TÖRTÉNELEM FORRÁSAI

ÉS ELSŐ KORA.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

Magyarországot földrajzi helyzete két hatalmas császárság közé ékelte. Nyugatról a német-római birodalommal, keletről a byzanczi császársággal volt határos. Amily előnyösnek látszott kereskedelmi szempontból, hogy a természetadta határ ép ott a leggyöngébb, hol a két birodalommal érintkezett, hadászatilag ép oly hátrányos volt.

Alig hogy sz. István meghalt, a német birodalom megkezdé támadásait. A nemzet erélyesen védekezett, de csakhamar dél felől is megtámadtatott a görög birodalomtól. A németek uralkodója, I. Frigyes császár *Ungaris bellum indicere ipsosque ad monarchiae apicem reducere volebat* — írja életírója.[1]) A görögöké, Komnén Manuel császár *Hungariam, in medio occidentalium nationum positam, sibi comparare totis viribus satagebat* — mondja róla titoknoka.[2])

Két nagy birodalom, két hatalmas császárság, élükön két kiváló uralkodóval! Hazánknak, mint a törőbe került diónak, össze kellett roppannia, de a nemzet erős és ifjú volt; nem győzött ugyan, de nem is bukott el.

A küzdelemben Európa két táborra oszlott. Magyarország ugyanannyi szövetségest gyűjtött maga körül, a mennyivel az ellentábor rendelkezett. — Az erők így némileg kiegyenlítődtek, de mindennél többet segített, hogy a két császár az elfoglalandó zsákmányra nézve[3]) nem értett egyet teljesen. E miatt a hatalmas Welftől zaklatott német császár elkedvetlenedék. Ekkép

---

[1]) *Freisingi* Ottó, De reb. Frider. P. I. L. II. c. VII.
[2]) *Cinnamus.*
[3]) *Kap. Herr.*

Mánuel egyedül maradt, de még így is félelmes volt Magyarországra nézve, minthogy ezt az orosz fejedelmek harczai is foglalkoztatták. A pártok helyzete ott éjszakon olyan volt, hogy mindenik fél szomszédjának és ellenének háta mögött egy szövetségest és barátot birt. [1])

A déli harcztéren maga Byzáncz állott Velenczével, az egyik tengeri hatalommal szövetségben, szemben vele Magyarország a másikkal, a normanokkal. A harczban részt vettek a két ellenfél közé ékelt szerbek is, kiknek eddigelé kevéssé ismeretes küzdelme kiváló figyelmet érdemel. A küzdelem szorosan összefügg a szerbeknek a hatalom egységesítéséért folytatott belső harczaival. A szerb források csak Nemanjával kezdődvén, történelmük ezen egyik legérdekesebb fejezete még teljesen ismeretlen. A szláv írók között Vaszilyevszkij és Srećković [2]) foglalkoztak e harczokkal. Az előbbi föl nem deríthetvén a belső harczokat, a külső háborúkat sem fejti ki alaposan, de legalább komolyan ír, az utóbbi a legnagyobb badarságokat követi el. — »*Géza — ugymond — felbujtogatta Raskát és a többi szerb zsupánságokat, hogy Mánuel ellen hadakozzanak, azon szándékból, hogy őket Magyarország hatalma alá hajtsa*«, de »*a saranaci ütközet megsemmisítette a raska-magyar szövetséget, meghiusította a magyarok terveit, hogy alávessék magoknak a szerb népségeket.*« E nyílatkozatot később újra ismétli. »*Horvátországnak a XII. században történt elfoglalása után, a magyarok meghódították Rámát s már kinyújtották kezeiket Raskára is, de Mánuel győzelme Saranac mellett megsemmisítette a magyarok aspiráczióit Szerbiára nézve s ez királysággá lön.*«

Srećković ez állításai képzelmének szüleményei, s ez annál feltünőbb, mert a történelem — mint alább látandjuk — azt bizonyítja, hogy a szerbek és görögök századok óta harczban állottak egymással. Ezt ő maga is tudta, a midőn azt mondja, hogy »*Vodin* (a diocliai nagy zsupán) *fiának, Györgynek véres háborut hagyott örökül fivéreivel és segitőikkel, a görögökkel; Vukán, a rásai nagyzsupán pedig személyesen háboruskodott a byzancziakkal s pártfogoltjaikkal, a Radoslavićokkal.*« E háborúk csak Nemánnal értek véget, kit Srećković a róla írt tanulmányában a szerbeknek a görög iga alól fölszabadítójaként mutat ott be. [3])

A történelem azonban azt is igazolja továbbá, hogy a szerbek Magyarországgal tartottak és harczoltak a görögök ellen.

---

[1]) Vaszilyevszkij tanulmányát ismertettem a Tört. Tár. 1889. évf. II. füzetében.

[2]) Czikkét ismertettem a Tört. Tár u. a. évf. I. füz.

[3]) Glasnik X. (27). 192—225 l. Stevan Nemanja, az első pontban.

Srećković ezt is ép úgy elismeri, mondván, hogy »*midőn Mánuel, Urosnak a magyarokkal ujabban való barátkozását megtudta, az archizsupánságról letette őt s helyébe Belust állította, ha hogy ezt a magyaroktól elvonhatná; de ez lemondott s utána Dessa lett archizsupánná, kinek jelszava volt, hogy: az ajk esküszik, de a lélek semmit sem tud róla.*«

Hogy a szerbek Mánuel előtt is a magyarokkal tartottak, bizonyos abból, hogy II. Béla neje a szerb nagyzsupán leánya volt. Sőt én e barátságos viszonyt, illetőleg annak kezdetét még előbbre, II. István királyunk idejébe helyezem, midőn a görögök a tőlük függő, de szabadulni óhajtó szerbekre támadtak.

A három Komnén császár kora a görög birodalom másodvirágzásának ideje. Már Elek helyreállította volt a belső békét, mely utódai trónraléptekor sem zavartatván meg, a birodalmat hatalmának kifelé való gyarapítására tette képessé. Ázsiában e törekvéseknek a törökség állotta útját, mely felhőként mindjobban-jobban gyűlt és terjengett a császárság keleti felén. Szerencsére az épen megindúlt keresztes hadak egy időre föltartóztatták. A görögök ez oldalról biztosítva levén, sőt a nyereségre való kilátás is kecsegtetvén őket, teljes erővel Európára vetették magokat. Czéljok — a keletrómai birodalom visszaállítása — nem volt olyan nehéz feladat. Már Elek császár megkezdte volt a harczot a balkáni területeken lakó népekkel, főleg Bodin és Vukán fejedelmekkel; János folytatta, Mánuel pedig, mint láttuk, a nyugati imperiummal akart megosztozni Európán. Magyarország nem nézhette közönyösen a görögök terjeszkedését. Előbb erkölcsi, utóbb nyilt segítségben is részesitette a szerbeket. A harcz sokáig folyt előbb a Balkánon, míg az úgynevezett görög befolyás kora hazánkban beállott, melyek részletei eléggé ismertesek. Mánuel halálával a görög birodalom ereje megcsappant, s ekkor Nemán, szerb uralkodó, »*megújította, megerősítette és fölemelte az elveszett országot, apai és nagyapai örökségét, melyet* — miként fia mondja — *a görög erőszakos hatalom elvesztett volt.*« [1]) Magyarország és Szerbia között a hosszú időn át fönnállott barátságos viszony a vész elmultával sem bomlott föl. A fönhatóságot, melyet Szerbia a veszélyben önként keresett, ezután is elismerte, minek bizonyságáúl, midőn az első szerb király fejére föltették a koronát, Endre királyunk is a »Szerbia királya« czímet fölvette. [2])

---

[1]) Насилованоу бившоу ѡ рода грьчьскаго — írja Szabbás.

[2]) Ezzel látszik összefüggésben lenni az, hogy István egy oklevelében (Mikl. 9. l.) »én bűnös István, nagy király, az egész szerb föld . . . helyettes = намѣстьнии urának nevezi magát; Radoszláv pedig Στέφανος ῥὴξ ὁ δοῦκας-nak írja magát, a ducas pedig helytartót jelentett a görögben is (v. ö. Schlumberger »Sygillographie« cz. művét), nálunk is.

Századok letűntével ez a kapocs megszünt ugyan, de a czímet királyaink ma is használják. Koronázási esküjökben Szerbiáról is megemlékeznek, melynek zászlója ez alkalommal szintén szerepel.

E viszony eredete, fejlődése és eredményei nemcsak történetünket, hanem közjogunkat is érdeklik. Ez utóbbi szempontból Pray Györgyy foglalkozott e viszonynyal kéziratban maradt művében, mely közjogi és jogtörténeti irodalmunknak érdekes adaléka. A történeti szempont azonban csak a magyar történelem keretében érvényesűlt s csak a görög befolyásra fektettek súlyt iróink, s nem egyúttal az előzőleg lefolyt harczokra is.

Ezeket szándékoztam előadni, de hogy a kép teljes legyen — a szerb történet kezdeteire kell világot vetnem. Mert Nemán imént idézett szavai (megújítottam, megerősítettem és fölemeltem az országot) nemcsak a külső eseményekre vonatkoznak, hanem a belső küzdelemre is, melyet a korábban részekre szakadt Szerbia egyesítéséért folytatott a görögökkel való harczok idején. Ennek története, mely az előbbitől elválaszthatlan, époly ismeretlen még, mint amazé. A szerb történet csak Nemanjával kezd világosodni, a szerb források is ekkor kezdődvén. Az őt megelőző küzdelmek e történet egyik, ép a belső viszály miatt legbonyolultabb fejezetét képezi.

I. A szerb történet irodalma.

A török uralom a XV. század derekán leigázván a szerbeket, a toll is kihullott a bilincsbe vert kezekből s csak századunk közepén vehették föl újra a történetírás megszakadt fonalát. Hosszú rabságukban a külföld is elfeledte őket, míg Mauro Orbininek 1601-ben Pesaróban megjelent *Il regno de gli slavi* czímű munkája a nyugati népeknek hírt nem adott róluk. Ez volt a mű egyik érdeme, mely egyébként híven követte a diocliai névtelen presbytert egész végig, azaz Bela Urosig, a kivel azután a szerb rodoslovok (származási-rend) kezdődtek. A Nemanjára való átmenetet már e rodoslovokból — még pedig a későbbiekből — merítette. A továbbiakra nézve ezeket használja époly híven, kritika nélkűl, mint előbb amazt, kinek csak abban áll fölötte, hogy tovább folytatja a följegyzéseket, a rodoslovoknak pedig abban, hogy korábbi időket is tárgyal. Hogy a diocliai névtelent s a rodoslovokat egy egészszé fűzte össze — Orbininak ez volt másik érdeme — s ezért sokáig nagy becsben tartották.

Ugyancsak a XVII. század második felében más két író is foglalkozott a szerbekkel. Egyikök, a horvát Vitezović a munkák

egész sorozatát írta,[1]) melyek jó része azonban kéziratban maradt — szerencsére, mert írójuk csak összezavarta a szerb történelmet. A másik írónál, a franczia du Fresne Károlynál már némi kritikát is találunk úgy, hogy egyes adatai mai napig érvényben vannak s így csak sajnálni lehet, hogy oly keveset írt.

A következő század folyamán senki sem méltatta figyelemre a szerbek történetét; a vége felé azonban szerb nyelven megjelent az első ily nemű munka. Ez Raić ismert műve,[2]) melynek megírására saját szavai szerint épen az adott okot, hogy: egy nemzet sem röstelte multja történetét megírni, egyedűl a szerbeké maradt a feledés ködében és az ismeretlenség homályában. Ezért a szerbeknek tőle megírt történetét a feledékenység homályából kiragadottnak nevezi. E czím azonban nem egészen jogosúlt. Mert egyrészt a tronosi szerzetes műve, bár ő maga ljetopisnak nevezte s az irók is annak tartják, sokkal inkább történet, mint évkönyv, csakhogy legújabb időkig kéziratban maradván, nem vált közkincscsé, másrészt az idegen irók rég foglalkoztak vele. Igaz, hogy Raić ez évkönyvnek nem sok hasznát vehette s ha előbbre akarta vinni a szerb történettudományt — eredeti forrásokhoz kellett nyulnia. Meg is fordult e czélból az Athos hegyen, de csekély eredménynyel. Vidaković, utalva a féltékenységre, melylyel az ottani barátok irataikat őrízték, s Raićcsal szemben akadékoskodtak, azt mondja, hogy jó, hogy még úgy megírhatta, mint a hogy megirta. Safárik ellenben Kollárt 1823-ban arról értesíti, hogy *Raić járt ugyan az Athoson, de erősen bekötött szemmel utazott át Szerbián.* S valóban, ha már az Athoson semmit se kapott csak a fruskagórai zárdákban kellett volna figyelmesebben körülnéznie s hasonlíthatlanúl több forrást használhat vala. Safárik csak két tizeddel később kutatott e zárdákban s megírhatta a szerb irodalom egész történelmét. Eképpen Raić előtt az oklevelek teljesen ismeretlenek; a žitiják közzűl csak a Dániel-féléket, a ljetopisok közzűl egyedűl a hilandárit s a késői, Brankovics-féle compilatiót használta. »*Ezeken kivűl* — mondja előszavában, — *írt-e még valaki a szerbek közzül valamit?* — *azt teljességgel tudni nem lehet, bár hihető, hogy voltak férfiak, kik koruk eseményeit a maguk egy-*

---

[1]) De ortu, progressu et peritu Domus Nemaniae. Kézirat. Serbia Illustrata. Kézirat, melynek egy 1727-iki másolata Kukuljević kézirattárával a zágrábi délszláv Akadémia birtokába kerűlt. Atocion Despotarum Magnorumque Ducum Serbiae Posteritatis. Eredetije 1694-ből Kukuljević irataival szint oda kerűlt.

[2]) Isztorija raznih szlavenszkich narodov, nájpácse Bolgár, Horvátov i Szerbov iz tmi zábvenijá izjátájá i vo szvjet, isztoricseszkij proizvedennájá I. R. archimandritom vo szv. archg. monasztiri Kovilji. Bécs 1794, Buda 1823. Egy kis történetet az Ersch és Gruber-féle encyclopaediába már azelőtt is írt volt.

szerűségében igyekeztek följegyezni, de ilyen iratokról századunk még semmit se tud.«

Vele majdnem egy időben írta művét Pejachevich párbeszédek alakjában s nehány évvel később Engel. Előbbi szintén használt egy vagy két kézirati ljetopist, de nem sokkal szerencsésebben Raićnál. Engel műve, melyhez ő az adatokat saját megvallása szerint Raićból és Pejachevichből merítette, azonkivűl pedig csak egy 1780 körűl írt Smičiklás-féle Nemán biographiát használt, — határozottan jobb mind a kettőnél, sőt egyike a legjobb szerb históriáknak. Kár, hogy azokat a forrásokat nem ismerhette, melyeket röviddel utóbb Safárik fedezett fel! Igy kénytelen egyes dolgokat úgy fogadni, ahogyan azokat elődeinél írva találta s eképpen nem csodálhatjuk, hogy pl. Neman István nagy zsupánt, ki szerzetessé levén Simon nevet vett föl, és fiát Istvánt, az első koronázott királyt, később szintén Simon szerzetest, összezavarva ő is három személynek, u. m. Neman Simon, Neman István és István első királynak vette.

1834-ben az imént említett Vidáković adta ki a szerbek történetét.[1]) Műve azonban nem egyéb egyszerű compilatiónál, Raićból. és nem, miképpen ő állítja — több szerzőből. Az sem áll, mintha az ifjúság számára tehát tankönyvet akart volna irni, mert egyforma terjedelmű Raićcsal, úgy, hogyha már használni akarja valamelyiket, inkább ezt veszi elő az ifjúság. A köznép pedig, mely nem csak akkor, de még ma sem igen olvas történetet, csakúgy nem érti meg, mint Raićot, mert nyelve épúgy szlovenoszerb, mint ezé s abban az időben Karadžićot kivéve a legtöbb szerb iróé.

1834 óta napjainkig három szerb történelem jelent meg szerb nyelven. 1845-ben a Medakovićé, ki szintén Raićból compilálta művét, 1864-ben a Krstić Miklósé, mely jobb ugyan az előbbinél, de inkább iskolai czélokra volt szánva. Legújabbau pedig Srećković-tól jelent meg két kötet; az első 1169-ig, a második innen 1379-ig terjed, de oly gyarló férczelmény, hogy maguk a szerbek sem méltatják figyelemre, az oroszok pedig határozottan plagiummal vádolják.[2])

Idegen irók közűl az orosz Majkov, és Kállay a magyar akadémia tagja foglalkozott a szerbek történetével. Majkov munkája csak egy része egyik nagyobb tanulmányának s csak Nemannal kezdődik, de ez egyike a legjobbaknak. A szláv forrásokat, okleveleket úgy, mint a žitijákat és ljetopisokat elég lelkiismere-

[1]) Istoria sloveno-srbskago naroda iz raznih auktora po Raiću i drugih nekih sobrana i na prosti dialekt srbski odnáčálá naroda do silnoga Stefana prvoga cára srbskago spisana M. V. Belgr. 1833—37.

[2]) Florinszkij összeállította azon fejezeteket, melyeket Srećković az 5 műveiből irt át, s a sor lapokra terjed.

tesen felhasználta, csak az sajnálni való, hogy műve sokszor irányzatos. — Kállay inkább az 1715-ik évvel kezdődő kor történelmét adja, a korábbira pedig csak mint előzményre terjeszkedik ki, mindazonáltal úgy, hogy munkája a legjobbak közé sorolandó.

Jóval többet és sokkal jobbat nyújtanak az egyes kérdésekről szóló tanulmányok, melyek részint önállón, részint a belgrádi és zágrábi akadémiák közlönyeiben jelentek meg. Krstić Miklós, Novaković, Milićević, Ruvarac, Kovačević és a horvát Rački sok homályos kérdést derítettek föl, de Ruvaracot kivéve, ki a legkritikusabb fej közöttök, mindnyájan vétenek az itészet ellen és sokszor nagy hibákat követnek el.

Ha mind azt számbaveszszük is, a mi a szerb történetirodalom terén megjelent, csak némi eredményről beszélhetünk s ez is csak a Nemán utáni korra vonatkozik, míg az őt megelőzőre nézve úgyszólván semmi sincsen. A szerb nyelvű szerb történetirodalom pedig úgy minőség, mint mennyiség tekintetében plane gyöngének mondható. E meddőség okát részben a források elégtelenségében kell keresnünk.

II. A szerb történet kútfői és kiadásaik.

Ismeretes dolog, hogy a történetírás első föltétele a kútfők kutatása, kritikai kiadása és pontos tanulmányozása, s csak azután következik a feldolgozás. Már pedig erről Szerbiában egész a legujabb időkig szó sem lehetett. A míg a török volt ott az úr, a források hozzáférhetetlenek voltak úgy a szerbekre, mint az idegenekre nézve. Azok kutatása csak a jelen század elején vált lehetővé.

A kutatások megkezdője Safarik Pál volt, ki épúgy magyar származású, mint Raić. Míg ez azonban alig négy forrást ismert, Safarik mintegy 170 használt, sőt — mondhatni — feltárta a szerbek egész multjának irodalmát.[1]) Ujvidéken, a magyar szerbek e metropolisában, érintkezésbe jövén velök s látva, mennyire el van hanyagolva a szerb irodalom, elhatározta hogy kutatni fogja annak emlékeit. Ebbe annyira belémélyedett, hogy, bár többször

[1]) Szül. 1795. Gömörm. Kobelarova községében, hol atyja evang. lelkész volt. Iskoláit 1805-ben Rozsnyón kezdte, 1808-ban Dobsinán, 1810-ben Kézsmárkon folytatta. 1815. külföldre ment, de már a következő évben visszatért és egy darabig Pozsonyban nevelősködött. 1819-ben a jenai egyetemen tudori oklevelet nyert s Ujvidékre ment tanárnak, hol 1822-ben meg is nősült, magyar nőt, zsedényi Ambrózy Zsófiát vevén nőül. 1833-ban 14 évi ottlét után elhagyta Ujvidéket és Prágába költözött. Itt halt meg 1861-ben. Siremlékére, az Euphemia (Ugljesa despot özvegye) által, a Lázár szerb fejedelem halotti takarójába aranynyal himzett ezen szavak vannak vésve: ifjúságod óta e világ szépségeiben gyönyörködtél. E takarót a vrdniki

hivták jobb állomásra,[1]) azt mindannyiszor visszautasította. Tanulmányairól 1825-ben ezeket irta Kollárnak: *»én most egészen a szerb nép történetének és irodalmának tanulmányozására adtam magamat. Hálátlan tárgy ugyan, de engem most, midőn ittlétem nagyon problematikussá lett, fölötte érdekel; bizony, ha csak én nem mutatok fel némi eredményt, legyen meggyőződve, hogy századok fognak elmúlni és a kalugyerek és az elkalugyeresedett nép az újját sem mozdítja meg ez ügyben.«*

Sorra járta, a szerémségi kolostorokat, gyűjtve, tanulmányozva a régi szerb iratokat; a hová pedig el nem mehetett, onnan levél utján kért felvilágosítást. 1831-ben már 170 codexet ismertetett a bécsi akadémia közlönyének hasábjain s az első aratás eredményétől elragadtatva szilárd hittel irta, hogy Ravanicában, Krušedolban s a régi Szerbiában virágzott zárdákban: Studenicában, Dečaniban stb. még igen sok anyagnak kell lennie; e hite azonban nem valósult meg. A mellett, hogy maga is gyűjtött, tanult és írt, másokat is buzdított. Jelentékeny része volt abban, hogy a »Ljetopis matice srbske« 1824-ben megjelent, mely főleg eleintén több emléket közölt. Utóbb a 40-es években az irodalmi súlypont az autonomiát kapott Szerbiára ment át. Az ország jövőjéről gondoskodó kormány a mult emlékeit nyomozó férfiakról sem feledkezett meg, kik a szerb nyelv emlékeinek hazánkban megindított kutatását folytatták. Obrenović Jefrem herczeg támogatása mellett Karano Tvrtković 1840-ben kiadta a szerb oklevelek első nagyobb gyűjteményét. 1120 oklevelet találunk e kiadványban, de sem az eredeti hollétéről, sem annak minémüségéről nem értesít, sőt maga a szöveg is annyira hibás, hogy utóbb valamennyit újból ki kellett adni. Jelesebb e téren Avramović Demeter, kit a kormány 1846-ban a régiségek szempontjából előbb otthon a ravanicai és manassiai kolostorok átvizsgálásával bizott meg s azután még ugyanazon évben az Athosra küldött.

E szent hegy lavráit ugyanis némely, ott megfordult inkább zarándokok, mint tudósok hiresztelései alapján keleten a régi iratok kincses bányájának tartották. Bárszkij Grigorovics Vazul (1702—1747) orosz zarándok 1726—1744-ig tartó utazásairól szóló művében emlékezik meg először az ott levő irodalmi

zárdában szintén ő fedezte föl. Életiratát legujabban Brandl irta meg: Život Paula Safarika. Brünn 1889. Idevágó művei a következők: Monumenta Illyrica seu slavorum gentis Illyrici provincias incolentis omnis aevi documenta cyrillicis litteris consignata. I. Diplomata, II. Inscriptiones, III. Specimina e codicibus. Praga 1839. csak 20 példányban. Monumenta Serbica u. o. 1851. csak 150 péld. Serbische Lesekörner és a Slavische Alterthümer, valamint a Pámátky drev. pis. jihoslov. Jireček által is kiadva.

[1]) Pl. 1824-ben Kézsmárkra.

kincsekről. Igaz, csak ilyen formán beszél: *»láttam Urostól egy oklevelet«* vagy *»ugyanattól egy másikat«*; de elszomorító az, a mit ez elsőrangú emlékek conserválásáról ír. Igy a Lavra kolostorról azt mondja: *»vannak ott még hártyára irott más chrisovulok is, de az örzök tudatlansága és gondatlansága miatt, évek hosszú során keresztül, annyira megrothadtak és összeszakadoztak, hogy az aláirásokat sem voltam képes kibetüzni..... ellenben az ép okleveleket, ha a régi, ma már nem kasználatos irásösszefonás miatt nehezen is, — elolvastam.* A Caracalla kolostorban csak két oklevelet talált, jóllehet *»volt ott még sok más chrisovula is, de a gondatlanság miatt megrothadtak és elpusztultak.«* A Kotlomusa lavrában *»sok elrothadt és teljesen hasznavehetetlenné vált chrisovult láttam, sokban a neveket sem lehetett olvasni a penész, nedvesség és az egérrágás miatt.«*

Avramović, ki két hónapot töltött ott s 25 oklevelet tett közzé, maga is azt jelentette, hogy még sokkal több az oklevelek száma, de nem tudott hozzájuk férni, mert a levéltárak rendezetlenek, a kalugyerek pedig semmi hasznát sem látják a nyilvánosságra juttatásnak, sőt attól félnek, hogy elszedik tőlük azokat. Ezt az akadályt nem sikerült legyőznie, mert — semmit sem ajándékozhatott a barátoknak. Sokkal szerencsésebb volt így is Raićnál, ki 8 hónapig kutatott eredménytelenűl. Avramović az okleveleket már diplomatikailag is leirja, s a pecsétekről megemlékezik. Ő irta át ugyanott a legrégibb szerb okleveleket is az eredetiből.

A mi a szerbeknek nem sikerült, sikerült az oroszoknak. A protectióval és pénzzel is bőven ellátott orosz tudósok csakhamar győzedelmeskedtek a nehézségeken. Grigorovics (hírneves szláv tudós, kazáni egyetemi tanár) 1844-ben járt ott s 20 kolostor közűl 8-at sikerült átvizsgálnia. Sok régi codexet talált, melyeket magával vitt, és sok érdekes dolgot, egyebek közt 120 darab, jobbára szerb oklevelet másolt le. Avramović távozása után Uszpenszkij Porphirij orosz archimandrita (utóbb püspök) jelent meg az Athos hegyen s 8 hónap alatt csaknem valamennyi lavrába bejutott. Ő 475 oklevelet másolt le, de csak rövid kivonatban közölte őket.[1]) Az 50-es években a bulgár Patković kisérlette meg a szerencsét, de oly ellenszenvvel találkozott, hogy majdnem eredménytelenűl kellett visszatérnie.

E tudósok jelentéseiben érdekes dolgok nyomára akadunk. Mindnyájan megvallják, hogy csakis a szláv kolostorok iratait nézhették keresztűl teljesen, a görög kolostorok közűl néhányat nem is láttak. Az is megjegyzésre méltó, hogy a míg Porphyrius

---

[1]) Zsurnal M. N. Pr. 1848. évf. Müller forditotta németre a Miklosich »Schlav. Bibliothek«-jében. I. köt.

az orosz Pál kolostorban 12 oklevelet, a görög Filothesis lavrában pedig 9-et talált, Patković az előbbiben 22-őt, az utóbbiban 12-őt fedezett fel; ellenben Porphyrius már hiában keresett olyan iratokat, a melyeket Grigorovics látott és fölemlít. Mindez arra mutat, hogy Porphyrius sem talált meg mindent, s hogy ott még ismeretlen iratoknak kell lenniök. 1859-ben végre az orosz kormány egy tudósokból, fényképirókból, festőkből és szobrászokból álló expeditiót küldött Szevasztyánov vezetése alatt a zárdatelepre, mely két évi ott tartózkodása alatt minden művészeti tárgyat, történelmi emléket lefénykézett, lemásolt és lemintázott. Sajnos, ez a munkálat elkallódott. A lefényképezett okiratok egy részét Florinszkij kijevi tanár adta ki[1]), melyet nagy fáradsággal a pétervári, moszkvai és odesszai levéltárakban sikerült ismét fölfedeznie. Egy más részt (18 darabot) Stojánović gyűjtött össze a múlt évben[2]); továbbá Leonid moszkvai archimandrita 17-et közölt a Pál monostor okleveleiből.

A régi szerb irodalom emlékeinek másik kincses bányája Ragusa és Velencze, valamint a többi dalmát és olasz városok. Ezekben a kutatás a 30-as években kezdődött. 1834-ben Petranović Božidar a »Dalmatinski Magazin«-t, később Jukić a »Bosanski prijatelj«-t alapította, melyek koronként okleveleket is közöltek. A Ragusában együtt levőket Pućić Medo, a Bécsbe kerülteket pedig Miklosich adta ki, a ki a Tvrtković-féle codex okiratait is újból átirva fölvette monumentáiba, mi által ez a codex fölöslegessé vált. E két gyűjteményben állottak a szerb oklevelek nagyobb számban a történetiró rendelkezésére, melyekhez a mult évben a már említett Stojanović-féle gyűjtemény csatlakozott.[3])

Ennyi mindaz, a mi ma értékesíthető. Mert a régi Szerbiában virágzott kolostorok levéltárai, melyekről Safarik álmodott, nem igen gyarapították az oklevelek számát. A mai Szerbiában egyetlen emléke sincsen a réginek, melynek emlékei, kolostorai, levéltárai elpusztultak. A belgrádi muzeum gyűjteménye csak úgy hordatott össze. A mi nyelvemlék itt-ott fölfedeztetett, időnként a Glasnikban, a Starineben vagy más folyóiratban látott napvilágot. Önállóan csak a híres dečani kolostor emlékei jelen-

---

[1]) Részint az »Afonszkije akti« részint, »Zakonnik czárja Sztefána Dusána« cz. műveiben.

[2]) E gyűjtemény a belgrádi akadémia »Spomenici« 6. kötete gyanánt jelent meg.

[3]) A latin okiratokat főleg a horvátok publicálták. *Kukuljević* az »Arkiv za povjestnicu jugoslavensku« (14. kötet) folyóiratában adott ki szláv okleveleket s ma a Starine, néha a Rád is közöl ilyeneket. A szerbek közül csak Safarik Janko adott ki egy 2 kötetes latin oklevelekből álló gyűjteményt Velencze levéltárából, de ezt is ujra kellett nyomatni.

tek meg Ristić János archimandrita kiadásában.[1]) De erről a műről Rački azt mondja, hogy nagyon csalatkozott a hozzá kötött várakozásban; a mi benne érdekes, az már jobb szövegben fekszik előttünk, a mi pedíg eredeti, az nem érdekes. — Némi várakozással csak az ipeki régi szerb patriarchatus levéltára iránt lehetnénk, de ennek iratai vagy eltüntek, vagy elvesztek. Szentkláray csak a vaspántos ládákat látta Karlóczán.

Míg e kolostorok az oklevelekre nézve nem bizonyultak fontos lelhelyeknek eddig, a žitiják és ljetopisok csaknem kivétel nélkűl ezekből kerültek elő. Ezek gyűjtésének kezdete összeesik az oklevelekével. Az első gyűjteményt synoptikai összeállitásban Safarik Pál adta ki, az eredetieket magával vivén Prágába, hol többi irataival együtt a cseh muzeum birtokába kerültek. E žitiják és ljetopisok jó része ugyanis a szerbeknek hazánkba költözésével ide került volt, sőt a hazai szerb kolostorok lakói folytatták is őket. A mi belőlük Szerbiában maradt, vagy másutt találtatott, különféle lapokban jelent meg,[2]) de csonkán, úgy hogy utóbb valamennyi pótlásra szorult.

A mi a kútfők publicatióját illeti, — az egyáltalában rossz, megbizhatatlan. E mellett tudományos feldolgozásukat megnehezíti az, hogy orosz, horvát és szerb művekben és folyóiratokban szétszórva jelentek meg. Bár kevés a szerb történet kútfőinek száma — egy kritikailag pontos kiadást mégis megérdemelne. Ruvarac még 1855-ben egy kis tanulmányt tett közzé *»az ó szerb történet hazai forrásainak áttekintése«* czím alatt.[3]) Mint első kisérlet, megelégszik a források teljes összeállításával s külső ismertetésével. — 1864-ben Rački írt egy nagyobb tanúlmányt *»a szerb és horvát középkori történelem régi forrásainak méltatása«* czímmel.[4]) Constantinus Porphirogenitusszal kezdi s a latinokra is kiterjeszkedik. Sok, ma már elavúlt állítása mellett több becses adatot is találunk benne. — 1873-ban Jagić tanár a szerb annalisztikáról egy beható, mintaszerű tanúlmányt,[5]) Kacsenovszkij kijevi tanár pedig 1876-ban a szerb ljetopisokról egy eléggé alapos értekezést bocsátottak közre. Ujabban Vulović írt egy jó tanulmányt a žitijákról. Nálunk Wenzel Gusztáv foglalkozott az oklevelekkel. Tanulmányával megelőzte a szlávokat, még Ruvaracot is. Ezen tanúlmánya annál fontosabb, mert az említett szláv kritikusok az oklevelekre a žitijáknál és ljetopisoknál kevesebb sulyt helyeztek. Még Rački is csak mellékesen érinti

[1]) Deč. Spomenici. Skupio arhim. S. *Ristić.* U. Beogradu. 1864. 8° III. + 84. l. Ismertette Rački a Književnik III. köt. 132—133. ll.

[2]) Az eredetiek nagyrésze Oroszországba vándorolt.

[3]) A Sedmica cz. lap 1855. évi foly.

[4]) A Književnik I. és II. köteteiben.

[5]) Archiv f. Slav. Phil. II. L. 1.

őket. Mivel azonban Wenzel csak a bosnyák oklevelekről szól s nem a szerbekről is, bizvást állíthatjuk, hogy ezek jó részt ma is ismeretlenek. Jagić, Rački, Kacsenovszkij tanulmányaikban eléggé tisztázták a ljetopisokat és rodoslovokat, valamint a žitijákat is. E közvetett kútfők tartalmukra nézve is az oklevelek mögött maradnak. Hogy keleten ezen közvetlen források ma is ismeretlenek, annak legfőbb oka azon körülményben rejlik, hogy a görög oklevelek még ez ideig kellőleg áttanulmányozva nincsenek. Oklevéltanuk tárgyát középkori oklevelek teszik ugyan, de kizárólag a latin nyelvűek s csak mellékkép a saját honi nyelvekön irottak. És ez könnyen felfogható. A római birodalom nyugati felének megdőlése után a provinciáiban megtelepedett »barbárok« a latin nyelvet fogadták el hivatalos nyelvűl. A mint ugyanis a kereszténység fölvételével bekövetkezett az államalakulás, a társadalmi rend kora, szükségkép jogi élet is keletkezett. A barbároknak volt szokáson alapuló joguk, de nyelvük fejletlen vala még arra, hogy a szabatos jogi kifejezéseket visszaadhatta volna. Az új vallás segített ezen. A római egyház, mely a latin nyelvet vallotta magáénak, minden nehézség nélkül hozta be az ó kor jogászainak nyelvét. Ez annál könnyebben ment, mert papjai az egyedüli irástudók voltak.

Az ókor másik klasszikus nemzetének nyelve, ha a jogi definitiók szabatosságára nézve nem mérkőzhetett is a latinnal, melyet azonban finomságra messze fölülmult, mégis képes volt a jogi élet minden mozzanatának kifejezésére. E nyelv élt még a birodalom keleti felében, sőt Phokas császár (602) ideje óta hivatalos nyelvvé lőn. Nyugaton megvolt a rómaiak nyelve, de a jog [1]) a népeké; keleten a régi jogi intézmények, de a nyelv görög. Az okleveleket a nyugati tudósok tanulmányozván, természetesen a saját okleveleik tanát fejtették ki. A görögre kevés figyelmet fordítottak. Régebben, midőn még általános oklevéltani művek irattak, egyesek [2]) az oklevelek »nyelvéről« szólva fölemlítették a görögöt is, ma a diplomatika specialis szempontokból való művelésének korában, a görög természetesen végkép kiszorúlt.

A görög oklevelek pedig nemcsak nyelvi szempontból érdemlik meg a megemlítést, hanem különös tanulmányt kivánnak. Mert a görög cancellaria fejlettebb volt mindenha, mint a

[1]) Innét van az oklevelek elnevezésének határozatlansága, melylyel kezdetben találkozunk. »Es fehlte an der Praecision des Gedankens um, wo nicht durch die Tradition die Unterscheidung der Begriffe vermittelt und entsprechende Bezeichnungen dargeboten wurden, die Dinge in Gedanken und Ausdruck zu scheiden.« Sickel. I. 184 l.

[2]) *Fumagalli* »Istituzioni«-ben az I. könyv. VIII. Dei diplomi sotto il dominio degli imperadori romani fejezetének végső pontjában szól a byzanczi császárok okleveleiről igen röviden.

nyugati birodalmaké. Praxisa is elterjedtebb, az oklevelek az egyes jogügyletek szerint állandóan formulázottak már akkor, midőn nyugaton a formák még nem voltak teljesen megállapodva. A formák pedig magukba véve is teljesen külömböznek a két félnél. A görög donationalis chrysobullák egészen máskép irvák, mint a privilegium, donatio, largitio. Ugy látszik, e kívánság meg volt Mabillon munkájának megjelenése után: Montfaucon épúgy akarta megállapítani a görög diplomatikát. Ma tényleg alapvetőnek nevezik művét, pedig ő tulajdonkép csak a VI-ik könyvben szól a »de re diplomatica graeca.« S ezt is azzal kezdi, hogy: Si orientales regiones peragrare licuisset, non pauca diplomata in hac palaeographia typis dare potuissemus. Quas de variis bullarum generibus hic adferimus, aliorum narratu percepimus, nec experti loquimur. Gardthausen [1]) pedig azt mondja, hogy, ha a görög palaeographia terén oly kevés történt, még kevesebb az eredmény a görög diplomatikában. [2]) Mert — okadatolja igen helyesen — csak kevés anyag van kéznél. A konstantinápolyi levéltárak ugyanis már a latinok által történt bevétel alkalmával igen sokat szenvedtek s a török kezére jutván végleg elpusztultak. A jus graeco-romanum szerzője »non dubito — mondja — Graeci litterarum amantes si curiose in monasteriorum σκευοφυλάκια inquirant, acervum chrysobullarum ad ea monasteria spectantium accumulatori sunt, quas antiquitatis reliquias ut in lucem protrahant, magnopere opto.« Gardthausen is azt hiszi, hogy »in einzelnen Klöstern mag noch viel werthvolles archivalisches Material vorhanden sein« s ilyen gyanánt főleg az athosi kolostorokat nevezi meg, de, jegyzi meg, »die bisherigen Publicationen sind spärlich und zufällig.« Az általa fölsoroltakon kivűl nem is igen növekedett ujabbak által.

Görög oklevelek léteztek már az ókorban is, melyek szintén a görög oklevéltan tárgyai. Még pedig megkülönböztetendők a tulajdonképeni görögországi és az egyiptomi oklevelek. Amazokból a görög irók, Thucydides, Pausanias, Polybios stb. műveiben találunk egyes töredékekre, ezek részint papyrusra, részint pergamenre írva újabban fedeztettek föl. A középkorban szintén különbséget kell tennünk a byzanczi és a délolaszországi vagy normann oklevelek között. A görög irók által conservált oklevelekkel foglalkoztak azok commentátorai s a régibb oklevéltani irók is. A papyrus oklevelek még kiadatlanok. A byzancziak közűl Tafel és Tomas, Rayet, Satzas, Sarkelion közöltek nehányat, teljesebb gyűjteményt Miklosich és Müller adtak. Legteljesebben vannak még közölve és ismertetve

[1]) Griechische Palaeographie. Lipcse, 1879. 2 l.
[2]) A görög diplomatika megírására még nem jött el az idő.

a délolaszországiak. Montfaucon is nagyrészt ezeket közölte. Századunkban Mortillaro, Zampelos, Trinebera, Spata, Cusa közöltek, valamint Rossi [1]) írt róluk.

Sokkal nagyobb a haladás a palaeographia terén. Míg nyugaton az oklevelek írása külömböző a codexek írásától, [2]) keleten s főleg a szlávoknál mindkettőnél ugyanegy. [3]) A codexek eléggé ismertek lévén, az eredmény, melyet az irástanra nézve szolgáltattak, áll az oklevelekről is. [4]) A pecséttanra nézve Schlumberger írt egy alapvető munkát, mely úgy a császárok, mint a magánosok pecsétéit is felöleli. Csak a mi szorosan a diplomatika körébe tartozik, ismeretlen. Tudjuk, hogy a Palaeologok idejében változás vehető észre az oklevelek formáira nézve, de sem az előző, sem az ő cancellariájuk irásmódját, szervezetét közelebbről nem ismerjük. Az oklevelek itt is, mint nyugaton kétfélék: privilegium (általános nevek: királyiaknál λόγος, magán okleveleknél γράμμα) és rendeletek. Az előbbiek ünnepélyesek (χρυσόβουλλος, λόγος) és egyszerűek (σιγίλλιον), továbbá πιττάκιον a cancellaria részére: λυσσις = rescriptum, a folyamodvány δεεσσις hátára irott resolutio; πρακτικον = statutoria. A rendeletek vagy többekhez vannak intézve (ekkor törvény) vagy egyesekhez (ὁρισμος, προσταγμα).

Kezdetben a törvények is állampecsét alatt adattak ki, azaz ezek is chrysobullák, mint a privilegiumok, de a forma más. Első privilegialis chrysobullánk Romanus Lacapenustól való 924-ből. A sigillion, valamint a prostagma is lehetnek arany pecséttel ellátva. Ekkor a forma maradt ugyan, de a tartalom változott.

Nem ismervén a görög diplomatikát, sok kérdés marad előttünk megfejtetlenűl a szláv oklevelek tanulmányozásában. A szlávok közűl t. i. a bulgárok, szerbek és az oroszok a keleti szertartású vagyis görög egyház követői levén, ez a latinnal ép ellenkezőleg nemcsak nem erőszakolta a magáét, hanem megengedte saját nyelvük használatát. Az irástudók a szláv népeknél is a papok voltak, kik használhatták ugyan nyelvüket, de eredeti helyett átfordították a byzanczi irodalom termékeit. Még pedig a bulgárok egyenesen a görögből dolgoztak, műveik átmentek a szerbekhez, az oroszok pedig úgy a bolgároktól, mint a szer-

[1]) Paleografia e diplomatica de documenti delle provincei Napolitane (Nápoly, 1883.) műve VI. fej., melynek czíme: Documenti greci delle province Napolitane.

[2]) V. ö. Horvát Árpád, Irástan 36 l.

[3]) T. i. 3-féle irásuk van, az ugynevezett usztáv, mely körülbelől az unciálnak felel meg (a kezdőbetűk nagyok), poluusztáv = fél unciál és a cursiv.

[4]) Gardthausen I. fej. a Geschichte und Litteratur adja a görög palaeographia irodalmát.

bektől kapták az irodalmi műveket. Az oklevelet szintén görög minták után irták. [1]) Erre mutatnak a nevek is, formák is.

Sem a keleti, sem a nyugati bulgár császárság korából nem maradt reánk egyetlen oklevél sem. Első oklevelünk Asen idejéből való (1186—1196). Utódaitól birunk egynehányat, összes számuk nem üti meg a 20-at.[2])

Az oroszok már 907-ben érintkeztek a görögökkel. 972-ig hétszer kötöttek velök békét, mely mindannyiszor irásba foglaltatott. Háromnak teljes szövege is fönmaradt a legrégibb krónikába fölvéve. Ez azt bizonyítja, hogy míg a könyveket a bulgárok és szerbek közvetítésével kapták, az oklevelek formáit közvetlenűl magoktól a görögöktől nyerték. Sajnos, régi okleveleiket a tatár pusztítások jórészben megsemmisítették, mint a görögökét, bulgárokét és szerbekét a törökök invásiója. Egyeseknek csak emléke maradt,[3]) mások késői átiratokban jutottak el hozzánk.[4]) Első eredeti oklevelök 1128—1130 közti időből való, azon oklevél ez, melyben Msztiszláv nagyfejedelem és fia Vszevolod a novgorodi sz. György kolostort, hol az eredeti őriztetik (Jurjevszkij monasztir) megajándékozták.

Ez oklevelek közölve vannak a következő oklevéltárakban:

1. Akti archeograficseszkoj ekszpedicziji.
2. » isztoricseszkije, melyhez dopolnenije is járúl.
3. » zapadnoj Rossziji.
4. » russzko-mazovszkije.
5. » juzsnoj i zapadnoj Rossziji.
6. » juridicseszkije,

[1]) A saját nyelv itt sem volt képes a jogi árnyalatok visszaadására. A ragusai tanács még a XIV. században is eltörölni rendeli a szerb nyelvet, mint alkalmatlant a diplomacziára. Ugyanezt bizonyítja az első szerb királyok okleveleinek gyarló fogalmazása. A confirmatióban ugyanis előjön e kitétel: ezen levelem legyen erős, mit így fejeznek ki: кто ли се обрѣте прѣслоушавь сие моє, да прими ect. (Mikl. 27 l.) azaz megnevezni sem tudja.

[2]) Ezeket közölték Venelin, Aprilov, Szreznevszkij és Miklosich.

[3]) A X. századból alig 2—3-é. Igy 1036. Jaroszláv nagyfej. levele a novgorodiak részére. A Nikon-féle évkönyv ugyanis 6544. a. azt mondja: Jaroszláv Novgorodba ment s Valodimer fiát annak fejedelmévé tevé. Zsigyatát pedig püspökké, — s a népnek okiratot írt, mondván: ez oklevél szerint fizessétek az adót — teszi hozzá a voszkreszenszki.

1096-ban említtetik Msztiszláv fejedelem levele atyjához. Ugyszintén említtetik Vladimir levele a kijevi deszjatinnája templom részére; Monomách végrendelete, melyből töredékek is maradtak stb.

[4]) Az első ilyen oklevél 1136-ból való, Vszevolodé az opoki kereszt. sz. János temploma részére, XVI. századi átiratban. Ilyenek még ugyancsak Vszevolod 2 más levele az említett Jurjevszkij kolostor részére, 1148-ból Msztiszlávics Izjászlávé a novgorodi Panteleimon kolostor részére. A kijevi évkönyv szerint II. Géza is kapott Vladimerkótól esküllevelet. — Ez átiratok templomi könyvek tábláin, lapjain maradtak fönn. Egy 1300-ból való evangeliumban a lap alsó szélén van beirva, kezdve a 4-iktől s folytatólag tovább György cholmi fejedelemnek egy 1376-ból való levele.

ugyszintén egyes folyóiratokban. Érdekes az Akti juridicseszkago bita, mivel ez az egyetlen mű, mely diplomatikai czélokat valósítani volt hivatva. Szerzője Kalácsoff ugyanis, hogy hallgatóinak némi tájékozást nyújtson minden jogügyletre nézve (donatio, csere, vétel), közöl 2—3 oklevelet példa gyanánt. A neveket, melyekkel ez okleveleket illeti, a jogügyletről vette, pl. gramoti dusevnija, zajemnija, zascsititelnija (van vagy 30-féle), mások magukban az oklevelekben fordulnak elő pl. gyelovaja, kresztnája. Általános nevet kettőt találtam az oklevelekben: gramota és zapisz.

Itt is jobban van művelve a palaeographia. Ivanov, Pogodin, Szabbás püspök jó facsimile gyűjteményeket adtak, és az archeographiai bizottság több codexet közölt phototypicai reproductiókban. Szreznevszkij rendszeres palaeograhpiát is írt.

Pedig ez oklevelek tanulmányozása nyelvi szempontból is megérdemelné a fáradságot. A mit Pipin a szerb oklevelekről mond,[1]) hogy t. i. ezekből látható, mennyire különbözött a nép nyelve az irodalmi nyelvtől, mert a mindennapi élet folyományai levén, az általa forgalomba hozott, de az irodalmi nyelvben ismeretlen kifejezésekkel vannak teli, vagyis inkább a nép nyelvén vannak irva, áll az orosz oklevelekre is. Ezeket az oroszok is, kik közvetlen a görögöktől tanulták az okleveleket ismerni, saját, csak náluk használt kifejezésekkel írták, nem pedig a könyvek templomi szláv nyelvén. Bizonyos külömbség az írás terén is vehető észre az északi és déli szlávok között, bár itt is, ott is csak az említett 3-féle (usztáv, poluusztáv és szkoropisz) írás volt használatban.[2]) A délieké ugyanis kissé dűlt és szögletesebb s így közelebb áll a görög unciálhoz, a melyből származtatják, az északiaké egyenesebb és gömbölyűbb. Emitt már a XIV., XV. századokban föllép a cursiv, míg amott a régi feszesség még akkor is tartja magát. Az írás tehát ugy, mint a nyelv saját fejlődésre mutat. A déliek okleveleit azonban a északiakéval összehasonlítani, kimutatni a hasonlatosságot, kiemelni a külömbségeket, mindaddig nem leszünk képesek, míg mindkettő előbb külön-külön kellőleg tanulmányozva nem lesz. Ezt tenni pedig mindaddig nem lehet, míg a görög oklevéltan alaposan művelve nincsen. Mert kétségtelen, hogy az egyik is, a másik is a görögből fejlődött.

Hogy ez a magyar történetírásra nézve nem közömbös dolog, szükségtelen vitatnom. Wenzel Gusztáv az Árp. új okm. 8. köt. függelékében a bolgárok történeti kútfő adatairól szólva kimutatja, hogy azokat szemügyre kell vennünk. A II-ik köt.

---

[1]) Isztorija szlávjánszkich literatur. 2. k. I. köt. 152 l.

[2]) Erre vonatkozólag Jagić tanár palaeographiai előadásain tett jegyzeteimet használom.

függelékében ugyanezt állítja a többi melléktartományok kútfőire nézve. Ő maga e forrásokat latin és más nyelvekre (ó szláv, horvát) osztván, ez utóbbiakat is belefoglalja.

III. A Nemánja utáni kor szerb kútfői.

A) Hivatalos jellegű kútfők: oklevelek.

Szerb oklevelek alatt közönségesen a szerb uralkodók által kiadott okleveleket értjük tekintet nélkül a nyelvre, tehát Nemán, Milutin, Dušan latin és görög nyelvű okleveleit is. Az én tanulmányom azonban csak a szerb nyelvűekre terjed ki, mert csak ezek ismeretlenek, s ezek közűl is csak a szerb fejedelmekére, nem egyszersmind a bosnyák bánok és ragusai kenézekére is, a melyek szintén szerb nyelven vannak irva. Bosznia állami fejlődése különbözött Szerbiáétól, következőleg oklevelei is elütnek a szerbekétől épúgy, mint a bulgárokéi, vagy a későbbi ugrovlach és moldovlachokéi is. Miklosich ismert codexének (Monumenta slavica spectantia historiam Serbiae, Bosniae et Ragusii) czímében is megkülönböztette a slavicakat az idegen nyelvűektől s Szerbiára, Boszniára és Ragusára vonatkozólag külön is csoportosította azokat.

A legelső szerb nyelvű oklevél iratásának kora a XII-ik századnál fennebb nem érhet. Ekkor alkotta meg Nemán az önálló Szerbiát, melyet a hit dolgában a keleti egyház kebelébe vezetett. E vallás követői pedig a nyugati egyházhoz tartozó s következéskép latinúl író lengyelekkel, csehekkel és hovátokkal ellenkezőleg, anyanyelvüket használták állami nyelvűl is. Ezért nèm lehet Nemán előtt szerb nyelvű oklevélről szó, aminthogy tényleg vele is kezdődnek azok. Ő ajándékozta meg az Athos hegyi Hilandár kolostort a XII. század végső éveiben a legrégibb szerb nyelvű oklevéllel, mely az egyetlen tőle maradt oklevél s az egyedűli e századból. Hogy azonban többet is adott ki, adatokkal igazolható. Életirója elbeszéli, hogy a studenicai kolostort minő ajándékokkal halmozta el. ѿже — mondja — соуть писана кь златопечатнѣки повели єго. Utódai több általa alapított kolostor fundationalis okleveléről emlékeznek meg, a melyeket ma nem ismerünk. Egyebek közt Vladislav a bistricai templom donationalisában azt irja: мои дѣдь Симеонь, иже и хтиторь бысть многимь манастыремь кь срьпской ѡбласти... и своиі црькви... дарова єи села и люди... и своими хрисовоулы и повелѣниіами оутврьди. Egyébaránt utódaitól is egész I. Urošig csak egynéhányat ismerünk. Ezek sorát fia, István első koronázott király a žičai kolostor, az érseki székhely alapító, a sztudeniczai és a meledai kolostorok adományleveleivel és a ragu-

zaiak részére kereskedelmi szabadalmakat adományozó három más szerkezetű oklevelével nyítja meg. [1]) Pedig Istvánnak is több oklevelét említik utódai; így Vladisláv király fönnebbi levelében folytatólag ezeket mondja: сынь его, мои отьць ... кь прьвымь сего дарованиемь приложи и оутврьди и своимь записаниемь мѣстоу семоу села и люди. Hasonlóan nyilatkozik I. Uroš a Lim melletti sz. Péter monostor adománylevelében ezeket irván: и хрисоколь златопечатьни, что бяше записаль отць ми своемоу стрицоу ... s végűl Milutin a hilandari monostor egyik donationalisában: сии оуко вьсѣмь разоумѣти писа кралевьствоми, яко хрисоксуле, створеньные дѣдомь ... ми светѣи богородици 8 светѣи гори хиландароу ... [3]) S ez utóbbi már királyi pecsétet is emleget: и да се не позна архиѣпископовь члоеѣкь кралю безь кралеве печати.

Nemán másik fiától Szabbástól csak két oklevél maradt fenn; az egyik a vraninai sz. Miklós részére tett adomány confirmationalisa, s a másik a hilandari monostor részére megejtett vásárlásról szól, de ez utóbbit fölfedezője, Leonid archimandrita és közlője Novaković későbbi korban interpolált másolatnak tartják. Vladislav a vraninai kolostornak adott donationalisában említi Szabbásról: яже еста сии дарь оустворивша и принесла кь светомоу и великомоу архиерѣю христовоу Николѣ и ина многа молениа кь божиїмь цркквам, a miből gyanítható, hogy ő is több oklevelet állított ki. Dušán is hivatkozik egyre. A Hilandar részére 1347. deczember 12-én kelt donationalisában ugyanis azt beszéli, hogy Gervasius, a Hilandar igumenje hozzá menvén, arra kérte őt, hogy vegyen meg részükre bizonyos területeket, и сьедини сь мѣстомь ... еже есть коупиль ... Сава ... и приложиль светомоу монастироу ... и принесоше хрисоксуле ... иза мѣсто зокоме Скопиїа. Istvánt fia, Radoslàv követte az uralkodásban, kitől csupán egy oklevelünk van, melynek szerkezete az atyja három kereskedelmi privilegialisával megegyezik. Az utána következő Vladislav ötöt adott ki s kettőt a ragusaiak intéztek hozzá. Az öt közűl a bistricai és a vraninai templomra vonatkozó két donationalisról már megemlékeztünk; a más három kereskedelmi privilegium. I. Uroš óta az oklevelek száma növekedik. A legtöbb Milutintól és Dušán-

---

[1]) *Stojanović*, Spomenici kralj. akademije. IV. p. 6.

[2]) Miklosich neki tulajdonítja, bár ép úgy lehetnek I. Urošéi vagy Milutinéi. I. István összeköttetésben áll velök, miképt azt fia állitja: да бы дрьжѫ ѫ высакои правьдѣ, како бы е држаль дѣдь и отьць мои (Mikl. Mon. p. 25); de minden szerb király ugyanezt tette. Nemánról Vladislav mondja ezt, de vannak Nemantól okleveleink is, természetesen még latin nyelven. Utódairól látni fogjuk.

[3]) *Mikl.*, Mon. p. 58.

tól származik. V. Uroš s az őt követő despotákat már csak 2—3 oklevél képviseli. Branković György halálával az utolsó adófizető szerb birtok is török kézre jutván, *oklevelekről* szó többé nem lehet; de szerb *levelek* ezután is fordulnak elő. Tehát a Nemántól bezárólag Brankovićig mintegy 300 esztendőre terjedő időből vannak okleveleink csupán. Ez rövid idő ugyan, de mégis elegendő ezer és ezer oklevél kiállítására.

Szerbia növekedésével a jogélet is fejlődött, mi az oklevelek szaporodását vonta maga után. A különböző jogügyletek szerint az okleveleknek különféle nemei keletkeztek.[1]) Dušán alatt rendezettebb cancellária nyomaira, sőt állami levéltárra is akadunk. Az idők viszontagságai s az emberek gondatlansága okozták, hogy mind ennek ma csak töredéke van meg. A pusztitások, melyeket a déli vidékek szenvedtek, régi történetök emlékeit nagy részben megsemmisítették, s a mi az időknek ellene állt, az az örökre elveszett történeti kincsekhez képest igen csekély. Wenczel az oklevelek gyűjtéséről szólva azt mondja 1861-ben hogy Miklosich a szerb nyelv emlékeit a legnagyobb szorgalommal gyűjtvén s mindent gondosan egybeállítván, mit előtte mások is már napfényre hoztak, a XII. századtól (azaz Nemántól kezve) a XVII-ig tehát 5 századból még csak 500 darabot sem volt képes közzé tenni. Igaz, hogy Miklosich művének megjelenése (1858) óta is folyt a kutatás és a publicatió, de mindez nem igen növelte azt a számot, mely az 500-ból a szerb oklevelekre esik[2]) Urošig 17 darabot ismerünk, s a kitől legtöbb van, Dušántól összesen 80 maradt reánk a görögökkel együtt. Nem kerülne sok fáradságba az összes szerb oklevelek időrendi összeállítása, mivel számuk nem igen rugna többre 300-nál. E kevés számból nehéz a szerb diplomatika megalapítása, mivel az egyes kérdésekre épen semmi vagy nagyon homályos feleletet adhatunk. A nehézséget az is növeli, hogy a latinoktól elütő görög okleveleket diplomatikailag még senki sem tanulmányozta, pedig kétségtelen, hogy a szerb oklevelek megírásánál ezek szolgáltak minta gyanánt.

A mi a szerb oklevelek elnevezését illeti, az »oklevél« fogalmának kifejezésére a következő nevek használtattak:

1. *Zapisanje* vagy *zapis*. Mindkét név a zapisati = beirni igéből származik. Jelent irásba foglalást és szövegbe való felvételt. Egyértelmű ezekkel a *pisati* = irni igéből származott *pismo* = irás, ez azonban inkább iratot, levelet jelent, mely értelemben ma is hasz-

---

[1]) A книгі ѕ҄динні stb.

[2]) *Wenzel* a XVII. századra is kiterjeszkedik, továbbá a Miklosich codexében levő bosnyák okleveleket s a raguzaiak és bosnyákok között folyt levelezést is belé számítja. Ezeket én mellőztem s ekként a szerbekre igen kevés esik.

náltatik. Ellenben a *pisanie* inkább írás mint irat s mégis az oklevelekben ez utóbbi értelemben használtatik s a pismo-nál gyakrabban is fordul elő. Pl. Dušán 1242-ki oklevelének megerősítő záradékában: »молю се ѥмоу непотвореноу быти моѥмоу сиѥмоу маломоу записанию« olvasható; ugyan neki egy másik, 1348-ban kelt oklevelében »аще кто надкаждьнїемь дїаволимь потьщить се разорити сїе записаниѥ мною«. V. Urosnak 1362-ben kiadott oklevelében »и дадохь имь старе законе... и прьва записания родителя царства ми ect.; Milutin [1]) egyik oklevelében pedig »да се оустворить записаниѥ златопечатноѥ« olvasható. Dušán a cattaróiak okleveleit megerősítvén így nyilatkozik: »и вѣдѣсмо записе сущие писанехь записе запись и крусоивою господина крала Радослава.« — И сиѥ се писаниѥ створи на крьстовь дьньє« — irja I. Uroš a ragusaiaknak adott egyik oklevélről.

2. *List* = levél.

3. *Knjiga* = könyv. Ilona királynő a raguzaiaknak adott oklevelében emígy szól: и я поставлаю мою печать на сиѥи книзѣ. A három nagy hrisovul: a sveto stefánski, prizreni és dečáni nem egyetlen pergamenlapra, hanem könyvbe vannak irva. Egy ilyen könyv néha 100 levélből is áll. Lehet, innét a név. Kulin a bosnyákok első oklevelét is knjiga-nak nevezi (ѣ Радоє дивѣкь кань писахь сию книгꙋ.)

4. *Slovo* = szó, beszéd, értekezés pl. слово ск козмы презвитера на еретики; de *oklevél* értelmében is előfordul pl. Dušánnál: записа се сїе словеси златопечатленними; egy másik oklevelében: записа се сїе и оутврьди се словомь златопечатнымь; egy harmadikban ismét: и сие извѣщеное и златопечатное слово царьства ми записа се...; s végre V. Urošnál: и сиѥ извѣстное и всенастоющиеѥ печатноѥ слωво царьства ми записа се...

5. *Zakon* szó szerint törvényt, átvitt értelemben pedig oklevelet jelent pl. Milutinnál: еда кто Бога не боѥ се и приωбѣде законь и наше повеледѣниѥ; s V. Urosnál: и потврьди имь царьство ми законе и повеле, що сꙋ имали ꙋ родителя и прародитель...

6. *Milost* = kegyelem, de oklevél jelentésben használja Ilona királynő, mikor azt mondja, hogy: тꙋ имь милость створи кралевьство ми на Котражи; hasonlókép Dečanski István is: и тꙋ имь милость ꙋчини кралевство ми ꙋ Полωзѣ вь лѣто... Még különös neveket is találunk az oklevél fogalmának kifejezésére s ezek a következők:

1. *Potvrždenije* = confirmatio tulajdonképpen, de Dušánnál: и сие п отврьждениѥ и милость царьства ми да прѣбиваеть тврьдо и не ωтемлемω до вѣка csak confirmatoriát jelenthet, mivel a

[1]) *Stojanović*, Spom. IV. p. 12.

потврьждение *még csak* lehetne до вѣка, de a милость — ha csak nem oklevelet ért alatta, már nem lehetséges mikor az előbbinek is oklevelet kell jelentenie; — Radoslávnál szintén: хоће ли что ѡбьвина ваша прѣзь сиє оутврьгениє кралевства ми что примькноути...

2. *Obetanije* = Obligatoriae I. Urošnál: Ї Стефань Ўрош — ѡбѣтѹю се кнезѹ дѹбровьчкомѹ... (végén) оутврьждено би сие мое ѡбетание...

3. Knjiga { svobodna, pl. V. Urošnál да тамо би єсть писало царство ми книгѹ свободнѹ вамь и дрѹзѣм градокомь; milostna, kletovna,

4. list { svobodni, virovani,

5. knjiga { careva, sudiina,

6. zakon carev,

7. hrisovulja { careva, arhiepiskopova.

Még két név van ezeken kivül, úgy mint hrisovul[1]) és povelja, melyekkel nehéz tisztába jőnünk, minthogy az oklevelekben, főleg a Dušáneiban, össze-vissza használtatnak.

Az első betűszerint a görög χρυσόβουλλον = aranypecsét. Betűszerint is előfordul ugyan, de szószerint való (златаіа печать) leforditása gyakoribb. »и оутврьдихь златою печатію« — mondja Milutin[2]) — Dušan pedig: печатаемо златимь печатію. Jelenti magát az oklevelet is, melyről az aranypecsét függ alá és pedig vagy egyszerűen hrisobulnak, vagy высоковѣтлыи, пресвѣтли hrisobulnak iratik, sőt néha e jelzővel is előfordul: златопечатни хрисоволь. A görögöknél a prostagma is, a sigillum is aranypecséttel lehettek ellátva, a szerbeknél is pl. Dušán 1349-i oklevele (Mikl. 1461), mely a prostagma formájában van irva s maga is повелѣниє-nek nevezi, mégis alúl сизлатопечатни хрисовѹль-nak mondja. Mégis idővel úgy a monostorok mint az egyesek földbirtok adományairól szóló oklevelek szerkezete megállapodott, s mivel a földbirtokokról szóló levelek mindig aranypecsét alatt adattak ki, e szerkezethez mintegy hozzá tartozott az aranypecsét. Ezek a κατ' ἐξοχὴν χρυσοβουλλον-ok, úgy hogy a formájuk megmaradt, bár viaszpecsét alatt adattak ki. Ekként a hrisovul egy oklevélcsoportba tartozó okleveleket jelent, akár voltak azok aranypecséttel ellátva,

[1]) hrisovulja, krisovul, risovul is.

[2]) *Stojan.* u. o. 17. l.

akár nem. Ma *oklevél* jelentésben használják, minek alapja azonban nincs az emlékekben.

A povelja a πρόσταγμα szószerinti fordítása, mely betűszerint is előjön Dušán törvénykönyvében, s királyi edictumot jelent, tehát azon csoportját az okleveleknek, melyek a novellae, constitutiones-félékkel rokonok. Ezek ugyan aranypecsét alatt keltek, de szerkezetük külömbözött a hrisobuláktól. Ép így a povelja is néha aranypecsét alatt adatik ki, de azért többnyire златопечатна повела maradt, más lévén a szerkezete.

Ha tehát a formát vizsgáljuk, az összes ismert szerb oklevelek két csoportra oszthatók: *a)* hrisobulák és *b)* povelják csoportjára, melyek mindketteje oly határozott, egymástól elütő sajátsággal bír, hogy egymással fölcserélni nem lehet. Az első csoportba tartozó oklevelek véleményem szerint hrisobuláknak nevezhetők még akkor is, ha nem voltak aranypecséttel ellátva, a második csoportba tartozók pedig povelják, ha aranypecsét alatt keltek is.

A hrisobulák protocollumból és textusból állanak. A protocollum ismert részei föltaláltatók ugyan, de teljesen kifejlődve soha sincsenek. Az egy, két, sőt háromfokú lépcsőn álló [1]) chrismon, mely mindig kereszt, s majd egy-, majd kétkarú, néha eléfordul, néha nem. Rendszerint megegyezik vele a subscriptio regis előtt álló kereszt. Az invocatio rendesen összefoly az arengával, minek következtében, a promulgatio mindig hiányozván, az intitulatio a protocollum végére marad. Tulajdonkép tehát csak az arenga s az intitulatió van meg. Az arenga néha megkülönböztethető az invocatiótól, néha nem. Előbbi esetben az invocatio szokatlanúl hosszú, néha lapokra terjed, s nem a nyugaton szokásos kifejezés, hanem a szentirásból és a szentatyák irataiból vett idézetekből ügyesen összeszőtt elmélkedés majd az Istenhez, a Krisztushoz, sz. Máriához, vagy valamely szenthez, főleg sz. Miklóshoz intézve. Álljon itt példa gyanánt az az invocatio, melylyel Vladisláv a vraninai sz. Miklós kolostornak adott oklevelét kezdi:

»Kezdetben, oh Úr! teremtetted a földet s az egek kezeid művei; mindezek elenyésznek, de te megmaradsz; mindenek, miként a ruhák, elkopnak és összehajtod őket, mint az öltözetet, és megváltoznak, te pedig ugyanaz vagy mindig és éveid el nem fogynak. Te, ki bölcsen egeket teremtél s megszilárdítottad a földet a vizeken; ki önkényt szenvedtél, hogy bennünket, bűnös és érdemetlen rabjaidat, a pokol megoldhatatlan békóiból megszabadíts, megannyi világító mécset állítottál tanítványaid-, apostolaidban és

[1])

szentjeidben, mondván nekik, hogy tanítsák az embereket, kiket te szent véreddel szereztél, és hogy a ki hisz és megkeresztelkedik, üdvözül.« Ezután szent Miklós magasztaló dicsőitése következik, kinek »ajándékot hozok -- így végzi röviden ama kérelemmel — hogy az örök itélet napján légy pártfogóm«. Ez a vezéreszme, mely a szerb uralkodókat adományok, alapítványok tételére birja.

Az »In nomine patris et filii et spiritus sancti« formula, melyet a görög chrysobullonok is használnak, csak a bosnyák és raguzai oklevelekben és a szerb charta pagensisekben fordul elő, de a szerb királyokéban sohasem.

Míg a nyugati oklevelek arengáiban kifejezett vezéreszme a korral változik, — a szerb okleveleké mindig egy és ugyanaz; ellenben a devotionalis formula változó. Csak Dečanskinak egy azon kolostor részére kiadott három donationalisában tünik fel először a devotionalis formula egyezése,[1]) mely Dusántól kezdve gyakoribbá válik. E király a Hilándár részére 1347. dec. 12-én adománylevelet állít ki, melynek invocatióját ugyancsak a Hilándárnak 1348. ápril 26-án adott donationalisban is megtaláljuk. Fia s utóda alatt ez az átírás még jobban kivehető, sőt ekkor már a povelják is csak egy formula szerint állíttatnak ki. Dusán hrisobuláinak kedvencz invocatiója a: По неизреченномꙋ милосрьдию-féle, mely V. Uros három hrisobuljában olvasható.[2]) Vlkášin szintén ezt használja,[3]) úgyszintén Lázár fejedelem,[4]) ennek fia István despót[5]) és Branković György is.[6])

Következik az intitulatio, mely, mint fennebb láttuk, az arenga után, a protocollum végén foglal helyet. Ritkább eset, hogy beleszövetik az intitulatióba, olyan pedig, hogy kezdené a hrisobullát, nincsen. Egyébként leszámítva, hogy a majestaticus többes helyett egyest használnak, teljesen egyezők a nálunk szokásos (Carolus Ungariae, Croatiae etc. rex) intitulatióval. Pl. азь грѣшнни Стефань, велии краль, намѣстныи господинь все срьбске земле и Диоклие и Далматие и Травоуние и Хльмске землє.[7]) A tartományneveket az alább előadandó változások következtében néha másképp írják, így: и ја помоштию и милостию божиею кѣничаны краль всѣхь срьпскихь земаль и поморскихь Стефань Владиславь.[8]) Néha az ősöket is felsorolják, de Nemannál följebb soha sem viszik a genealogiát: мнѣ же

[1]) *Mikl.* 32., 33. és 34. számú okl.
[2]) *U. o.* 145., 146. és 153. sz. okl.
[3]) *U. o.* 167. sz. okl.
[4]) *U. o.* 195. sz. okl.
[5]) *U. o.* 251. sz. okl.
[6]) *U. o.* 252. sz. okl.
[7]) *U. o.* 9. l.
[8]) *Stojan.* Spom. 6. l.

хкалитисе да не боудеть, тькмо ѡ силѣ и помощи господа нашего Іисоу Христа, ꙗко молитками прѣчисты єго матере и светаго прькомоученика и архидиꙗкона Стефана и светых моихь прѣродитель и родитель дасть и мнѣ настолникоу быти имь вь ѡтьчьствии моємь Стефаноу Оурошоу вьторомоу ѡть племене же краль и самодрьжьць вьсе срьбьскыє и приморьскыє землє, п р ѣ в ь н о у к ь светаго Симеона Немане в ь н о у к прьвовѣньчаннага кралꙗ Стефана, с ы н ь же Стефана крала Оуроша прьваго. Dušán egy másik oklevelében szóról-szóra átirja ez intitulatiót, hivatkozván is e levélre. E genealogiák sokszor felvilágosítanak az illető uralkodó személyére nézve, a mennyiben minden szerb király neve István, továbbá Nemán. I. István és I. Uros szerzetes neve Simon, uralkodó nevük pedig Uros, minek következtében bajos köztök az eligazodás.

A hrisobulláknál hiányzik a promulgatio. Kivétel csak egyetlen egy esetben van. A király az intitulatio után nem az olvasókhoz, hanem az invocatióban magasztalt személyhez fordúl, kérve őt, hogy csekély adományát (малоє приношениє) elfogadni kegyeskedjék s ezután magára az adományra tér át. Itt kezdődik a *textus,* melynek mindhárom része teljesen ki van fejlődve. A narratióban itt is, mint a nyugoti oklevelekben szokás, azon okok és körülmények mondatnak el, a melyeknél fogva a király adományoz vagy alapít. Ez elbeszélés néha hosszabb, néha rövidebb. Milutin egyik oklevelében lapokra terjed.[1]) A narratióban olyan dolgok fordulnak elő, melyek az oklevél tulajdonképpeni tárgyával valamelyes összefüggésben alig állanak ugyan, de a köztörténelemre nézve annál fontosabbbak. A király néha »motu proprio« szánja el magát az ajándékozásra vagy alapításra: и ѡбрѣтох монастирь нѣколи бывьши... и потроудивь сгарость свою.. сподоби ме владика мои быти емоу ктитороу и чести его погибьшеє вь искахь и ѡбновихь stb., mint ez Nemán vagy Dušán több oklevelében látható, a melyekben elmondja, hogy ott járt, ott imádkozott s ez okon indíttatva érzi magát valamit fölajánlani. Máskor főleg Milutinnál a szerzetesek kérelmezik pl. потьщахь се милїи (малїи) сїи дарь принести ... Хиландари, каако прїиде кралєвьствоу ми вьсечьстнїи игоумень Светые Горы Аѳона... курьГервасиє сь братиꙗми и говоришє кралєвствоу ми за села... и сиꙗ сьмысливь кралєвьство ми испльни прошениє ихь, máskor csak röviden említi, hogy и оумолєнь бывь живоущими... иже вь Светои Горѣ игоуменомь и вашомь и вьсею братиею и сьздахь имь стльпь... A dispositióban az adományok majd röviden, majd hosszasabban soroltatnak föl. Röviden, midőn az adományozott birtokok csak névleg említtetnek meg, mint Nemán oklevelében,

---

[1]) *Stojan.*, Spom. 17. l.

s mint Lázárević Istvánnak a milesevói zárda részére adott oklevelében,[1]) a hol ez olvasható: приложихь монастироу господина ми светаго Савы иже вь Милѣшеве петь сель оу Моравницахь hosszasabban, midőn azoknak határai is leiratnak. A 3 nagy hrisovul első sorban a szerbekről mondja el, hogy falvakban laknak, hogy birtokaik rendezve vannak, s havasaikat és legelőiket is felsorolja. Sőt a dologi adomány után jön a законь србскомь s úgy azután legvégül a vlach katunok s a законь влахомь. E rész Szerbia középkori topographiája és ethnographiája szempontjából kiválóan fontos, úgy szintén a benne foglalt законовь a szerbek középkori jogi életének megismerésére. A király ez enuntiatiója vagy írásban foglalt törvény, vagy az alól való fölmentés, s néha egész röviden így hangzik: »törvényűl szolgál a nagy lavrák hrisobuljaiban irt törvény«; vagy »legyen törvény, mint a többi hilandari falvakban«; máskor pedig messzemenő intézkedést foglal magában.

A corroboratio többször spiritualis poenát (különböző szentek átkával való fenyegetést és átkot), ritkábban mulcta pecuniae-t tartalmaz.

Az *eschatocollumban* a datum s a cancellár aláírása hiányzik, egyedül a király czinóberrel irt subscriptiója van meg. Ennek magyarázata az, hogy a szerbek görög minták után dolgoztak, kiknél ez, főleg a Comnenek idejében szigorú cancelláriai praxis volt. A χρυσοβουλλον-t csak a király irta alá — vörös tintával, de egyuttal πιττάκιον-t is állított ki a registratura részére, hogy az illető donatiót bevezessék. A registraturában mindkét okiratot lemásolták s csak a πιττάκιον másolatát datálták és irták alá az összes notáriusok és grammatikusok. A Nemán által behozott keleti vallás papjai, (mert itt is ők az írástudók csupán) a görögöt vették mintáúl az oklevelek kiállításánál, még nem lévén szerb oklevél, a mi után indulhattak volna. De a görög cancelláriai praxist nem tartották meg. A hrisobult a király aláírta ugyan, de a kisérő πιτταxίον-t nem mellékelték hozzá. Innét van, hogy az első szerb okleveleknek nincsen datuma. Csak Milutinnal lép föl ez s egyszersmind a дїакь aláírása is.[2]) Dušánnak már cancellárja is van a logofet, sőt Zakonnikának 11. fejezetéből kitetszik, hogy alatta rendes cancellária működött. Az idézett helyen ugyanis azt rendeli И що записоуе гсйь цръ кашине, комоу запише село да дает логофетоу л҃. перьпер за хрисоволь, а комоу жоупоу одь всакога села по л҃ перьпер, а дїакоу за писание ѕ҃. перьпер,[3]) vagyis a

---

[1]) *Miklosich* 344. l.

[2]) Boszniában már Kulin idejében ismeretes.

[3]) Florinszkij, Pámjátniki ect. Függelék 6. l.

logofet csak pecsétel és hitelesít, míg az írást a дијакь végzi, a melyért, bár terhesebb, csak 6 perper jár a pecsételésért fizetendő 30 perperrel szemben. Az ismeretes tiz logofet és deák nevét Daničić állította össsze; azért erre kiterjeszkednem fölösleges.

Lássuk most már a második csoportba tartozó okleveleket — a poveljákat. Ezek rendesen promulgatióval kezdődnek, ritkábban intitulatióval. Ezután a dispositio következik, melyet néha rövid narratio előz meg, s a corroboratio fejez be. Im hol többek között egy formula: »Irja királyságom, hogy mindenki tudomásúl vegye. Ilyen kegyelmét mutatta királyságom a raguzai nemesek iránt, hogy sat. A ki ezt megrontani merészli, érje királyságom haragja és büntetése, mert mindezt királyságom azért irta, hogy mindenki értse.[1])

Ezen formulát találjuk I. István említett három kereskedelmi privilegialisában,[2]) Radoslávnak egy,[3]) Vladislávnak három,[4]) I. Urosnak nyolcz,[5]) Milutinnak három,[6]) Ilona királynőnek szintén három,[7]) Dečanskinak egy[8]) és Dusánnak tizenkét oklevelében.

Tudjuk azt, hogy a szerb oklevelek forma tekintetében mindössze kétfélék.[9]) Áttanulmányozva és összehasonlítva már most amazok *tartalmát* ezekével úgy találjuk, hogy a hrisobulák egy-két eset kivételével földbirtok adományról szólanak.

Szerbia első és utolsó törvénykönyvét tudvalevőleg Dušán adta ki, melynek egyes fejezeteiben intézkedik a földbirtok felől, azonban intézkedései csak szentesítik a már meglevő állapotokat. Minő volt e birtok viszonyok fejlődése Dušán előtt? — ennek földerítésére elegendő adattal nem rendelkezünk. Csak a fejlődés eredményét ismerjük, mely szerint az ő idejében háromféle földbirtokot különböztettek meg u. m.: α) a *baština* = ősi jószág, mint nálunk a descensus. Ezzel tulajdonosa szabadon rendelkezhetett.[10]) »Szabad — így rendeli a законникь О хрїсоулѣхь cz. — tulajdonosoknak tetszésük szerint akár templomnak adni, akár a lelkükért fölajánlani, vagy bárkinek el is adni ezeket.« β) A *pronija* azon földbirtok, melyet a király valakinek hűbérül

---

[1]) *Mikl.* 16. sz.
[2]) *U. o.* 19. 20. 21. sz. okl.
[3]) *U. o.* 23. sz.
[4]) *U. o.* 25. 31. 33. sz. (A 26 és 37. sz. okl. a raguzaiak intézték hozzá.)
[5]) *U. o.* 42. 46. 49. 51. 52. 53. 54. 55. sz.
[6]) *U. o.* 57. 58. 81. sz.
[7]) *U. o.* 59. 64. 66. sz.
[8]) *U. o.* 90. sz.
[9]) Van olyan oklevél, mely a kéféle szerkezet összetételéből származottnak látszik; de a kettőtől teljesen elütő szerkezetű egy sincsen.
[10]) E birtokok viszonyát tekintettel a zadrugalis intézményre, még senki sem tanulmányozta.

adott. Ennek sorsa tehát nem függött a tulajdonos tetszésétől; Dušán törvénye szerint is »a proniját senkinek sem szabad eladnia, sem megvennie, vagy templomnak adni; ha pedig valaki odaadná, elvétetik tőle.« Mindaz, ami sem baština, sem pronija nem volt, állami tulajdont képezett. Ebből adták, vagy miként az oklevelek kifejezik: записовали a királyok a baštinákat és pronijákat. És pedig első sorban az egyházak részesülnek adományokban. Dušán s utána fia ki is jelentik, hogy прьвѣи чьсти въздающоу ми светыимь и божьствьныимь црьквомь, потомже властеломь и властеличикемь и инѣмь многыимь записован и хрисоволе и милости словеса црьска.[1]) Nincs kétség benne, hogy elődeik is ekként cselekedtek, legalább az alapítványok tétele alkalmával az utódok mindég atyáik példáira hivatkoznak. Mi volt ennek indító oka? — azt az arengák mondják meg. Nyugaton az okok külömbféleségével az arengák is változnak, a szerbeknél azonban nem. Itt a király az illető szent közbenjárásáért adományoz. A tulajdonképeni ok azonban itt is a »ktitorság.« A király ajándékot ad vagy alapít на покои хотещимь жити чрьньцем тоу на мѣсть[2]) s ezzel ktitorrá lesz, a miért nagy kiváltságokban részesül, pl. a zárda az ő nevét viseli (задоужбина). Brankovics János deszpót († 1503) beszéli, hgy egyszer az Athoson levő esfigmeni királyi zárda igmeje hozzá jövén arra kérte, hogy legyen ktitora az egyháznak; »mi pedig a kegyelemtől indíttatva s a törvény parancsától vezéreltetve, kérelme teljesítésébe beléegyeztünk és elfogadtuk, hogy mától fogva a nevezett zárda ktitorai legyünk s hogy a zárda a mienknek neveztessék«.[3]) A ktitor neve az imákba befoglaltatott ekképpen: и да мѣсть никто вольнь ѿ настоещіимихь и ѡ владающіихь землею и црьквомь кромѣ дльжнаго помена царемь и ктиторомь и трждающіимь се вь мѣстѣ и вьсѣмь православнїимь хрїстїаномь[4]); vagy miként Milutin mondja: ıако поменоу и мольбѣ быти за нь тоу, ıакоже и за ме вь животѣ ми[5]); vagy miként az említett Branković folytatja, hogy »nevezett igumen pedig az fogadta és igérte uramságomnak, hogy érettem minden szombaton misézenek és kolivot adnak, a míg élnek s míg a zárda fönn fog állani,« azaz a ktitor halála után is kötelesek imádkozni érte a megajándékozottak. Szabbás a chilandári zárda typikon-jában egy külön fejezetben ad utasítást arra nézve, hogyan kell a ktitorok emlékét megünnepelni.[6]) Ezért van az, hogy Szerbiában

[1]) *Mikl.* 143. l.
[2]) *Mikl.* 74. l.
[3]) Glasnik V. 224. l.
[4]) Glasnik VII. 363. l.
[5]) *Mikl.* i. m. 75. l.
[6]) Cap. 30. l.

mindenki ktitorrá lenni igyekezik. Nemán maga mondja: »tetszett az Urnak, hogy ktitorrá legyek; összeszedtem tehát (a chilándár) régi dicsőségét és megújítottam azt.«

Első sorban az egyházak részesülvén adományokban, — az ezekről szóló oklevelek is ünnepélyesebb alakban állíttattak ki. S csakugyan e donationalék és fundationálék chrisobulon alakban adattak ki mindig, melyeknek tehát szerkezete, hangja a poveljákénál ünnepélyesebb. Ez általános szabály alól csak Milutinnak a meledai kolostor és Dušánnak a ragusaiak részére kiadott egy-egy confirmationalisa képez kivételt, melyek — daczára hogy földbirtokról szólnak — a povelják formájában írvák. Ez az ünnepélyesség a külső kiállításban is nyilvánult. Ez oklevelek nagyobb része ugyanis aranypecsét alatt kelt; innét közönséges nevük: hrisovul. Dušán irja egyik oklevele végén: »nagyobb hitel kedvéért a hrisobul törvénye és szokása szerint aranypecséttel pecséltettük meg.« [1]) Fia V. Uros pedig az mondja: »a császárság jogara sz. István kezében lévén, királyságom ura és atyja meghagyta és törvénybe iktatta, hogy meghagyása és rendelése szerint miként kell a császári igék hrisovuljait, vagy (црьскос слово királyi oklevelet is jelentvén) a császári oklevelek *között* a hrisobulokat irni és pedig előbb a szent és isteni templomoknak, azután a vlastelinoknak, a vlastelicsoknak s a többieknek.« [2]) Ezekből kitünik, hogy a hrisobulákat különösebben kellett irni és megpecsételni; tehát külön oklevél nemet is képeznek.

A második csoportba tartozó oklevelek szintén kelhettek aranypecsét alatt, de azért soha sem nevezték hrisovulnak őket, hanem poveljának, vagy aranypecsétes poveljának; — mely nevet a sajátos szerkezetről, illetőleg a tartalomról nyerték, a mely jogok-, szabadságok- és kiváltságokról szól. Ezekben az oklevelekben a király nem »felajánl« (приносить), mint a hrisovulákban, hanem rendelkezik és parancsol. Ez okból az exordium többször ekként van stylizálva: сиє моє повєлѣниє пише кралєвьствоми (*Miklosich,* i. m. 40. l.); Сиєзи повєлѣниє записа царьство ми (*Miklosich,* i. m. 146. l.); Пише и повєлѣва царьство ми (*Miklosich,* i. m. 153. l.); vagy ha a parancsolás határozottan kifejezve nincsen, akkor a hang árulja el azt pl. знаши како є оузьто и. т. д. (*Mikl.* i. m. 53. l.); Има хотѣниє царство ми (*Mikl.* i. m. 159. l.); ebből azt is megértjük, hogy miért van a promulgatio, néha az intitulatio is, a protocollumba szőve. A király azt akarja, hogy rendeletét mindenki tudomásúl vegye. Ezt megokolni nem lévén szükség, nincs is arenga,

---

[1]) *Mikl.* 152. l.

[2]) *Mikl.* 161. l.

sem invocatio, sem narratio, hanem csak dispositio, a mely magában is rendelkezést jelent. A poenák közűl itt inkább a pénzbüntetés szerepel, a mi a dolog természetéből foly. — Maguk a királyok nevezik az ilyen szerkezetű okleveleket poveljáknak. I. Uros így végez egyet ezek közűl: »és ezen *poveljám* legyen megerősítve« (*Mikl.* i. m. 41. l.)

Az összes ismert szerb oklevelek tehát a hrisovulák és povelják *általános* csoportjára oszlanak. Mindazonáltal az egyes povelják a jogok és kiváltságok természete szerint úgy, hogy a tartalomban levő jog szerint specifikus neveket viselnek. Vannak *knigi milostni, knigi kletovni, list svobodni, verovani* sat. Valószinűleg ezek közé tartoztak a *knigi sudiini* is, a melyekről a Dušán törvénykönyvében van emlékezet, de ezeknek csak nevét ismerjük.

A szerb okleveleknek e két csoportba való osztása csak királyi oklevelekre vonatkozik. Magán személyek adományáról az egyházaknak alig szól egy pár oklevél, [1]) szintúgy a királyok donatiójáról is egyeseknek. [2]) A régi Szerbia nemességével az oklevelek is elpusztultak. Úgy látszik, hogy a templomokban tartották okleveleiket; legalább a kolostorokról bizvást mondható. I. Uros megújítván atyjának a Lim melletti szent Péter kolostor részére tett adományát, melyet a bulgárok fölégettek volt, azt mondja, hogy e rablók »къзеше ризницю и сьсоуди цръковнїє и крюсоколь златопечатьни, что бїаше записаль отець ми…« (*Stoján.*, i. m. 8.). Hogy már abban az időben sem gondoltak okleveleikkel, bár birtokaikról volt azokban szó, mutatja az, hogy némelyeknek csak nevéről van tudomásunk. Miljutin határozottan azt mondja: сии оуко въсѣмь разоумѣти писа кралевьство ми, іако хрисовоуле сътворене дѣдомь и отьцем ми светѣи Горѣ… обрѣть кралевьство ми едно потрено, а дроуго изьгоублєно (*Mikl.*, i. m. 58. l.). Ezért Dušán törvénye a templomokat a logofet felügyelete alá rendelte: Црькками да обладает

[1]) Dušán irja, hogy a baštinákat szabad a templomoknak adományozni; de ugyan ő Demeter kaznac s később Deján szebasztokrator adományait kibővítvén maga lesz az adományozó s ez által ktitor.

[2]) Ezért nem lehet szó a властелинокь-nak adott hrisovulokról. Ami egynehány ezekből fönnmaradt, megegyezik a templomi hrisobulokkal. Épen ezért nem tudjuk biztosan, vajjon a pronіják is hrisobullal adományoztattak-e, mint a baštinák. A magán oklevelek közűl az adás-vevésről szólók említtetnek, de ezekből egyet sem ismerünk. Átírásnak alig van nyoma. — Számos oklevél confirmatiójáról tudunk, de ezek soha sem irattak át. Ez természetesen sok oklevéltől foszt meg bennünket. Az oklevelek csekély száma miatt a hamisítások tanulmányozása is lehetetlen, pedig hogy voltak, bizonyítja Dušán egyik törvényczikke, mely azt rendeli, hogy »Аще да се обрѣщеть оу чїємь хрисовоули слово ложно и обрѣщоуть се словеса потворена и рѣчи прѣлаганѣ на ино, що нѣсть повелѣль царь да се тизи хрисовоули раздироу, а онзи веке да не имать ващинꙋ.«

господинь царь и патріархъ и логоѳеть, а инь никто. Ő alatta állami levéltár nyomaira is akadunk. Egyik kereskedelmi privilegiálisában ugyanis azt irja, hogy: »записахь три хрисовулѣ: едьна да стои ѹ царьства ми« (*Mikl.*, i. m. 148. l.), sőt azt is tudjuk, István bosnya bán nyilatkozatából, hogy a kincstárban őrizték az okleveleket: ѡкои да храни господинь бань ѹ своѥ кѹкю, а дрѹги хригокои ..., Стѣпань Ђенчѹликь.[1]) Dečanski pedig azt mondja a kučáról: не исплати ли имь жѹпа, да имь платн краλєвьство ми изь моє кѹкє,[2]) melynek őrizésére V. Uros alatt külső kenézek voltak rendelve: ни даѥ слѹшають зато ни кнезоке царства ми, кои дрьжеть кѹкю царства ми. (*Miklos.* i. m. 160. l.).

A királyi oklevelek hivatalos jellegüknél fogva több figyelmet érdemelnek, mint amennyiben eddig a szerb történetírók részeltették azokat. De anyag tekintetében is fölülmúlják a magánjellegűeket, melyeknek kutatására pedig nagyobb súlyt fektettek eddigelé. Amazok mellőzésével vesztett a szerb történetírás, ezek kihasználásával pedig nem nyert, legalább nem sokat.

---

[1]) *Mikl.* i. m. 102. l.
[2]) *Mikl.* i. m. 85. l.

Irta: Hodinka Antal.

ILLÉSHÁZY GÁSPÁR EMLÉKIRATA.

A Nemzeti Muzeum kézirattárában 362 Quart. Lat. szám alatt őrzött collectio *) egyik darabját egy névtelen emlékirat teszi, mely azonban, mint a szöveg több vonatkozása mutatja, nem más, mint Illésházy Gáspár emlékirata, s mely elejétől végeig az ő saját kézirása. Csak a beigtatott leveleket iratta le titkáraival; s e levelek közűl is egyet, a császárhoz intézettet, maga kezdette lemásolni -- de aztán 8 sort leirván a folytatást titkárára bizta. Maga az irás mutatja, hogy az Évkönyvet nem egyhuzamban írta, hanem különböző időközökben.

Illésházy Gáspár Istvánnak, a nádornak főörököse s a Trencsén és Liptó vármegyei főispánságokban utódja volt. A grófságot ő nyerte meg családjának s korában nagy és fontos szerepet játszott. Leányát Katát Bethlen Péter birta nőűl s ez magyarázza meg azt a benső összeköttetést, mely közte és Bethlen István közt volt, valamint azt a körülményt is, hogy ez emlékirat sok olyan dologról is ad felvilágosítást, melyről eddigelé tudomásunk nem volt.

De térjünk át magára az emlékiratra.

* * *

*) Ez a collectio eredetileg az Illésházyak dubniczi könyvtárában öriztetett. Három különböző darabot foglal magában u. m.:

1. Naplótöredékek, följegyzések vegyesen magyar és latin nyelven irva. Kezdődnek ezek 1608-ban s mennek 1622-ig, hol megszakadnak. Csonka vége hiányzik. Különböző naplótöredékekből áll, melyek közt egy csomó följegyzés egyezik a Záwalszkyéval. Valószinüleg naptárba vezetett följegyzések voltak s sok érdekes történeti, továbbá a Thurzó és Illésházy családokra vonatkozó adatot foglalnak magukban.

2. Illésházy Gáspár naplója.

3. Az 1681-iki országgyülésre vonatkozó följegyzések.

Midőn B: Gábor tizenhat esztendeig békességben dirigálta volna Erdélyországot, kijüe viszontag Váraddá, feredésnek okáért a bányában, ott kezdett betegeskedni, kire nézve szándékját végbe nem viheté; viteti magát nagy betegen vissza Fejérvárra, kinek nyavaláját sok doctorok orvoslották, küldött vala neki az morvai Cardinalis doctor, azonkivűl a minémüek maga mellett valának, szívek szerint forgolóttanak körülette, hogy életét megtarthatták volna, de haszontalan lén minden fáradtságok, nem találhatának az halál ellen orvosságot, meghala, és eltemetteték fejérvári templomba, kinek epitaphiuma oly szép, kinél szebb emléket, embernek emlékezetitűl fogvást olyan nem vala az ott való templomba.

Felesége Catharina Brandeburgica özvegyen maradván, még éltében az fényes portárúl zászlót, botot hozatott neki, az országbeliekkel fejedelemmé választották, kiknek meg is eskütt vala, melléje rendelvén az öcsesét gróf B. Istvánt (ki akkor gubernator vala az országban), több értelmes urakot és nemes rendbűl valókot is; hagya azon kivűl neki elegedendő aranybúl, ezüstbűl, drága kövekbűl álló kincset.

Az országban azért szép békesség vala, mindaddig, valameddig gubernatornak és az több tanácsinak tanácsán jára, és azokat hallgatja vala; övé vala Fogaras vára, Tokaj, Munkácscsal együtt, kiket mostan úgy reménleném keserves szívvel nézi, tudván, hogy másoknak nyitnak kaput bennek.

Ez jó szerencsével nem tuda élni az jó asszony, szovakat fogadá némely pápista személyeknek, s legfőképen Csáki Istvánnak, kinek szépségét kedvelvén az fejedelem asszony, Csáky is nem úgy az személt, mint az sok szép aranyat és marháját szemlélvén, igen gyámolítja vala tanácsával sokaknak romlására; kiről sokat szólhatnánk.

Látván annak okájért az gubernator illetlen magaviselését, gyűlést hirdete Megyesre, az melyre minden statusok compareálának, és az hitelességtűl Catharina felszabadítá őket, Csáki pediglen kimene az országbúl. Tokajban sokáig lakván az fejedelemasszony mellett, bírván az praefectusságot, neki adván Tarczalt hívséges szolgálatjáért, melyet most is birdogálja; vala pediglen ez az jó akarat ugyan alkalmas ideig, kiért csaknem életét is elveszti vala, ha az jobbik lován nem ül vala, de köszönje annak, hogy Zólyomi későre vehette eszében, ki lehessen; utoljára az a jó akarat köztük hülni kezde, úgy annyira, hogy már szembe sem szabad egymással lenni.

Vala pediglen az gubernatornak akkoron fia gróf B. István (okos elmével látogatta vala isten azon urfiat) és veji Zólyomi Dávid. Ezek Rákóczit akarják vala fejedelemségre behozni, mely dolognak igaz, hogy az atyjok is engedett vala; elméne azért ez két úrfi, hogy Rákóczit Patakrúl az fejedelemségre kihozzák;

azonban meggondolván magát az ország, jobbnak itélvén lenni, ha maga östiát választják fejedelemmé, választák azért az gubernatort; g. Bethlem István nehezen is veszi vala föl az fejedelemséget. Ez így lévén, megírja Bethlem István Rákóczinak, hogy Patakban legyen csendességben, mert az ország őtet választotta volna fejedelemmé. Vala pediglen az két urfi Döbröczembe, megtartóztaták az atyjok szolgáját Tordai Istvánt, ki az levelekkel megyen Rákóczihoz; megértvén az dolgot az kéturfi, nem akarván magokat gyalázatban hagyni: elment Zólyomi Patakra (Döbröczemben hagyván Bethlem Istvánt) nem jelentvén ez dolgot Rákóczinak, ugyan azon szín alatt hivatalt teszen neki, mintha országtúl küldettettek volna; míg Zólyomi oda késik, gyámolt keres vala az ifjú gróf Rákóczinak, melléje vévén az hajduságnak némely részét; azonba Rákóczi is elérkezvén Zólyomival, tanácsot tartának magok közt, mint nyuljanak az dologhoz, hogy markokba ne szakadjon igyekezetek; tetszék az nekik, hogy jobb egy halomba rakattatni magokat, hogysem mint gyalázatosan, az két urfi Erdél felé, Rákóczi pediglen Patakra, holott az római császár is nagy haragját tartja feje felett. Megindulának azért Várad felé, és minthogy váradi kapitán vala az ifjú gróf, megadá neki Váradot. Meghallván az erdéli fejedelem, hogy Rákóczi ugyan fegyverrel akarna rá menni, felvevé az országot, kinek sok népe vala, Rákóczinak hét vagy nyolczezer embere vala, de gyülevészből álla vala nagyobb része. Táborba szálla azért az erdéli fejedelem Kolozsvárhoz nem messze. Megértvén Rákóczi erejét az fejedelemnek, tractába ereszkedett, hozzá küldvén Zólyomi Dávidot, kivel sokáig szembe sem akar vala lenni; utoljára végezék azt magok közt, hogy egy bizonyos helt válasszanak magoknak, a hol szembe legyenek egymással; választák azért magoknak helűl Topa nevű falut; de minekelőtte szembe löttenek volna, követségek által kezdék az dolgot járni. Méne pediglen az fejedelemtűl Kassay István, kinek Rákóczi nagy keservesen panaszolkodik vala, mondván: Ha én csak az Bodrog partján tudtam volna, hogy ő kglmét választotta az ország fejedelemmé, nemhogy ő kglmére mentem volna, de sőt inkább megtértem volna, azért kérem az édes apámot, tekintse meg magamot, feleségemet, gyermekimet, kiknek én mai napon metszettem meg torkukat, vissza nem mehetek, mert az én nem jó akaróim régen kivánták ezt az alkalmatosságot, melylyel megejthettenek volna.

Ezzel elméne Kassai, keserves panaszát megjelentvén az fejedelemnek, megszánván, engede azon kivánságinak, és székébe ülteté, de conditiók alatt, tudniillik, hogy nem fogja kivánni, hogy nagyságolja, Fogarast kezébe bocsátja Bethlem fejedelemnek adományban, magát, gyermekit unokájával együtt megtartja, azonképen az országot is szabadságokban. Lén azért Bethlem

Istvánnal mintegy két vagy három esztendeig békességes uraságban. Rákóczi vérszemet vevén, kijüve Váraddá a végre, hogy ide ki az császár ő felsége ditiójára hadat bocsátana (akarván követni Bethlem Gábornak cselekedetit), mely szándékjának hogy gróf Bethlem István is engedett volna, ott ben akarván hagyni gubernatorúl; kinek akaratjának hogy sem gróf B. István, sem Illésházi nem akarának engedelmesek (lenni), nagy idegenséget szerzének magoknak Rákóczinál.

Azonban látván az római császár, hogy netalántán az ő ditióiban hatalmot és csintalanságot igyekezik cselekedni Rákóczi, annak megoltalmazására bocsátá akkorbeli palatinust Eszterházy Miklóst bizonyos haddal Kassára. Megértvén ezt Rákóczi és az két urfi, hamarsággal nagy erővel felkészülének, vigyázásban levén, mi szándékja legyen az palatinusnak az ő Kassára való jüvetelével. Sánczot csináltata azért Rakomazt, melybe általküldé Bornamisza Jánost több urakkal, ugymint Bottyáni Ádámmal (kinek sok fő ember szolgái valának), ismég Veseléni Ferenczet, Eszterhas Pált. Nem remélvén annak okájért Bornamisza János az több urakkal, hogy az két urfi ellenek merne állani, bocsátának azért az két urfinak táborábúl követeket kérvén s intvén, hogy visszamennének, mert ma egyáltaljában megpróbálják mint készültenek az sánczoak oltalmazására, de midőn tréfának tartotta volna Bornamisza az urfiak izenetit, nagy bátorsággal neki méne az két urfi az sánczuak, a honnan visszaüzettetének, mindazonáltal tudván már Bornamisza, hogy nem hagyják abban igyekezeteket, Bottyáni uramot harmad magával általküldik hírt mondani Kassára palatinusnak, mint eredetet *(így)* magának az dolog, de minekutánna Kassára érkezett volna Bottyáni, az két urfi megvette az sánczot, az megvételének előtte Bornamisza az urakkal hajókra kőtözködvén Tokajba érkezének, hagyván sok jámbor asszonnak gyermekét, melyeket közűlök rabságra gyalázatosan vivének Váraddá, vasban veretvén őket, némelyek az Tisza vizében hullának, kiktől most is kövérek az harcsák és keszegek. Nagy triumphussal vivék be az rabokat megeresztett zászlókkal, melyeket Rakomaznál nyerének; ott vala palatinusnak 50 gyaloga, nem messze vala az gyalogom is, melyet palatinusnak adtam vala in custodiam corporis sui; az rabok közűl Rákóczi némelyeket becsülettel látta, vendégelvén és ajándékozván őket az több urakkal együtt. Palatinus gyalogjának vaj *(így)* vala Orosz Pál, az én gyalogimnak Tokodi Balázs, kit nem verettete vasba. Tudván pediglen az ifjú gróf, hogy jüvendőben s csaknem esztendőre sógorság következik köztünk, Rákóczitúl kikéré az én zászlómat s megküldé, mely ifjú gróf minekelőtte bement volna Rákóczi az fejedelemségre, beméne Budára és meghozá az zászlót, botot

Rákóczinak, kin az budai vezér csodálkozott, kérdezkedvén tőle, mért nem az atyjának avagy magának, örököse levén már az Bethlem familiának az erdéli fejedelemség; kire válaszúl adta azt, hogy az atyja engedelméből legyen, holott egyébaránt, ha az vezér tudta volna az fortélt, különb válaszszal bocsátotta volna őtet. Azon urfi gróf B. István beteges vala akkor is, a mikor atyja ellen támadott vala, s arczúl rejá megyen vala.

Rakomazt az sánczot megvévén, felgyujtatá az két urfi, s úgy menének vissza Rákóczihoz vissza Váraddá, megajándékozván az rabokat tisztességesen, visszabocsátá. Magaviselése ez két urfinak minemű vala, látja vala az egész ország, kiktűl tartnak is vala az emberek, de nekik jó szerencséjekre, rövid üdő alatt atyját, kit igen megbántott vala, megkövetvén, s azután mind kornyadozó állapotban töltvén idejét Ecsed várában, ifjuságának legszebb virágában meghala, és Fejérvárra, ahol az bátyja Bethlem Gábor fekszik, szerelmes atyja eltemetteté. Kin Rákóczi igen keveset feleségével együtt bánkodék, tudván, hogy már egyik, kitűl féltené fejedelemségét, elment az rajta valóval; mely személy nekem igaz barátom vala, bár most is élne, több aranyat láthatna Erdél maga országában.

Hátra marada Zólyomi, igaz Achatese és barátja s bátyja is az megholt grófnak; az is jó magaviselésejért itéletben vétetett, mintha Rákóczi ellen szándékoznék azzal az haddal, melyet fogadott, támadni; nem vala azért egyéb oka, hanem egyikünknek tőle való félelme és Zólyominak vakmerő szófogadatlansága, mikor atyja intését, úgymint gróf B. Istvánnak szavát, tanácsát nem fogadá, nem javalván neki az bemenetelt, ha szinte hitlevele is legyen nála, elmene azért az vakmerő urfi Rákóczihoz, nagy szép szóval tartván, nem használa az hitlevél, mely kebelében vala, Kornis Sigmondtúl megfogattaték és Kővárra vitetteték, s most is nyavalásúl nehéz rabságban tölti életét (ha bir életével).

Eszében vévén ezt az atyjok, hogy már vénségének két istápjátúl legyen megfosztatva, magára gondot kezde viselni, jószágit fia és leányi közé osztván, lakóúl kijüve Husztra, Rákóczi mellett hagyván egyetlen egy fiát, mely az fejedelemnek az ő ifjuságához képest szolgál és kedveskedik vala de azt is az véletlen veszél éré, mert egy szolgájával számot akarván vetni, nehéz szókkal illetvén, találá úgy ütni, hogy egy hétre lőn érette halála. Rákóczi ezen kevés könyet hullata, de sőt inkább az szerencsétűl hálaadással vette, hogy az harmadik fiának is megszedheti szeme szőrét, úgy hogy ne kellessék ezután tőle tartani. Megtiltá annak okájért az ifjúnak anyjátúl Bethlem Péterrel való alkovást, noha már akkor alkovásra is ment vala az dolog az asszonynál, de a mint felül megirám, nemcsak az megalkuvást tiltotta, de ha istennek ingyen való irgalmassága nem vezérlette volna az

ifjat, nilván Zólyomi tánczát nehezen kerülte volna el; oka pediglen minemű legyen, miért nem engedte az asszonynyal az megbékéllést? vala csak ez, hogy Fogarasi várrúl való jussát az apjájéval együtt megoszsza, Dévának jussát neki engedje, holott már azelőtt Bábónát, Monorát, apró rész jószágokat oda kelleték neki adni, de azzal telhetetlenségét meg nem óthatá, hanem még három faluját Balásfalvai házátúl kivánja vala, neki nem engedvén, pörrel maga humorához választván személyeket láttatá meg és mindgyárást in prima sede judiciaria fején, jószágán marasztották, az másodikán hasonlóképen; látván az Péter, hogy nem gyermekjáték, feleségét Hunyadon hagyván, maga az atyjához kijüve Ecsedbe, kin búsúlt is azután, de ezután értvén dühüsségét Rákóczinak az Bethlem familia ellen, nemhogy bánta volna, de igen javallotta; két holnapot töltvén édes leányom[1]) egyedül Hunyadban, kijüve Ecsedbe. Látván ezt Rákóczi, hogy az madár más fészket keresett magának, nem tuda más boszúságot kigondolni (de az sem maga fejéből ugrott ki), hanem Bethlem Istvánnak nem jóakaróinak tanácslásokbúl, tudniillik, hogy szerezni méltó oly articulust országostúl, hogy az fiscalis várakban bevegyék az Rákóczi praesidiumját; úgy vagyon, hogy nem örömest méne arra az ország, de sic volo sic jubeo, reja kénszeríté őket nyavalyásokat, az többi között Bethlem István is interessatus vala Husztvára végett (mert ugyanis csak arra vágyódik szive lelke Rákóczinak), melyeket B. István uram békességesen szenvedte mindeneknek csudájára. Jónak itélé azért Bethlem István, hogy Ecsed várát újonnan megkérje császártúl, mivel vala valami defectus az statutoriában, az pediglen Pétert illette volna, megkérvén engedelmes lén Péter az atyjának, az birodalmát neki engedvén. Esztendő mulván bocsátá Bethlem István jámbor szolgáit az soproni gyűlésre ő felségéhez könyörgő levéllel, megtalálván ő felségét, hogy ő felsége tekintvén az ő nagy inségit és anxietásit, melyeket szenved Rákóczitúl, s nem másért, hanem ő felségejért s az közönséges jóért, nem akarván Rákóczival olyan gonosz szándékban egyetérteni, a végre is jüve az ő felsége ditiójában, hogy idejének hátramaradott napjait alatta tölthette volna el. De minemű választja lén, constál; azomban Bethlem Istvánnak meghala felesége, melyet böcsületesen akarja vala eltemetni, de Rákóczi ravaszsága miatt nem viheté az nagy jámbor végbe, mert féltette tőrtűl életét, bizván az temetésnek rendit Prépostvári uramra, fiára Bethlem Péterre és Rédei Ferencz vejinek sok jámbor szolgáira, maga keservesen megtére. Itt is megmutatá Rákóczi fiúi szeretetit atyjához, azonképen az köszö-

[1]) Bethlen Péterné, Illésházy Kata.

netit, hogy székibe ültette. Ezek mind így folyván, elúná az nagy jámbor ember az sok Rákóczi tribulatióit, sanyarításit, ugyannyira, hogy házábúl sem mér vala kijünni. Nehéz is volna nekem mind elószámlálni háládatlanságit Rákóczinak, hagyom azokra, a kik nálamnál közelebb laknak, tudhatják (ha nem is mint én, de talám még jobban). Benlevén annak okájért az üdő, hogy Bethlem István látna dolgához, mint emberhez illik, házanépét rendbe hagyván, nem tudván az egyetlenegy fia is semmit szándékában, hanem egy nappal indulásának előtte jelentette meg neki, kin búsúl is vala, mondván, mért nem ő, kezében bocsátván Ecsed várát, maga úri s vitéz szolgákkal felkészülvén, az nagy istent segítségűl hiván, más nap virradó felé 4 órakort megindúla, lőn hálása Niregyházán. Négyszáz lóval s hatvan gyaloggal reggel megindulván, békével Egerre beméne, noha két ízben is lött kisérteti az ónodiaktúl, de ott keveset (s nem annyit mint Székel Mojsestűl) nyerének, konyhakocsijának hátramaradása adott valami nyereséget, s élést Patakban, úgymint 8 szalonnát, 50 forintot s több konyhaeszközt, hanem ha abbúl csináltattak volna vitézi galléros mentéket, a mint futamodott vala a hire, hogy sok nest s nust subákot nyertenek volna tőle. Minekelőtte azért elment volna, okait mind ő felségének s mind palatinusnak, s mind pediglen cardinálnak értésére adta, ezen igékkel, de ezen kivül is Egerből megirta okát cselekedetinek, kin már mostan az nagy emberek törődnek s aggódnak, az két személ közűl, melynek fogják pártját. Rákóczi is el nem mulatá szolgáját Budára küldeni, s igen gyorsan is jára, mert az mely nap beérkezett Bethlem István, ott terme az ő szolgája is Szalánczi. Az vezér mindakettőnek egyszersmind ada audientiát, meghányák-veték magokat az vezér előtt, de ugyan pogán levén, hamisát mondta lenni Rákóczitúl, B. Istvántúl. Kire nézve mind Rákóczi szolgáját, együtt Bethlem I. szolgájával portára bocsáták, onnét mit hoznak, az üdő megmutatja. Kérlek azért jámbor olvasó, ezeket értvén, vesd fontra mind az két személnek igyét és ezt az irást s panaszát inkább gróf B. Istvánnak vedd consideratióban, megtapasztalod azt, hogy Rákóczi az háladatlanságnak sült lepényiben harapott.

Mely Bethlem Istvánnak bemenetelérűl naponkint, óránkint csudahirek folynak, nem jovalván cselekedetit azok főképen, az kik az bátyjának keze szennyét megösmerték, azok is, kik magok konczát féltik. Arra nézve fel is küldött Bécsbe császár urunkhoz szolgáiban Csernel Györgyöt, régi factorát s az két .... Andrást, mi végre, az üdőtűl várjuk resolutióját kérésére.[1])

---

[1]) *Oldalt:* Bogádi Andrást, Rézz Andrást, ezek nekem jóakaróim valának, de elhagyának.

Ezek valának azért B. Istvánnak az ő ratiói, melyek őtet arra az szándékra kénszerítették, a melyeket palatinus uramnak irt leveléből bőségesen meg fogod érteni, melyet az ő elmenetele után 12. Januarii expediált ide felé.

Ezen két levél közölve van az Uj Magyar Muzeum 1856. évi folyam I. 237-ik lapján, de az utószó nélkül, mely így hangzik:

P. S. Mindezekből érti már kglmed bizodalmas jóakaró uram az én mostani előmben vett utamnak bizonyos okait, noha ha azokat a ratiókat mind leírnám voltaképen, a melyeket in rei veritate elő kellene számlálnom, a több munkát s több papirosat kivánna, kit (a mint felől is írtam) hogy sem dominandi libidine nem cselekedtem, mert én contentissimus valék mea sorte, ha a jó fejedelem ő kglme engem s gyermekimet nem akar vala opprimálni, sem az én velem jóltett kegyelmes uram a római császár ő fge ellen, kinek szárnyai alatt akarom vala hátramaradott kevés napjaimot eltölteni, ha kéntelenség nem kénszerit vala erre, mely ő fge kegyelmességérül háladatlan sem akarok soha lenni, hanem úgy mint erdélyi patricius teljességgel szegény hazámnak Erdélnek a nagy törvéntelenség, szabadtalanság és nehéz iga alól való felszabadítására való igyekezetem és a magunk oltalma, kire nagy részint vitt a kglmed hozzám megmutatott s sokszor ajánlott jó akaratjában való bizodalom is, holott csak ez elmult 1634 esztendőben is a leányom Rhédei Ferenczné lakodalmakor Szúnyog Gáspár uram kglmed nevével engem ugyan assecurált, hogy csak indúljak meg a magunk oltalmában, kész kglmed mindenben jó akaratját mutatni, sőt a maga költségén két vagy három ezer embert is fogadni. Jámbor szolgáim által is mikor a magam protectiója felől kénszeríttettem volna kglmedet requirálni, hogy ő fgénél lenne oly jó töröködű, hogy ha ő fge nem protegálhat huszti jószágomban annak az erdéli birodalomban való létele miatt, adna annuentiát ő fge, hogy találhatnám meg a portát is, hogy mint tributariusának parancsolna a fejedelemnek, ő kglme szünjék meg háborgatásunktól; akkor is kglmed okát azt adván, hogy ő fge confoederatus lenne a fejedelemmel, azt nem cselekedheti, hanem én Magyarországnak palatinusa én mondom (kezét ex sincero affectu mellére tevén), hogy a felől bézvást megtalálhatja ő kglme; sokszor nekem írt levelében is a contraminákat miképen intimálta nekem, a kglmed sok szép levelei megmutatják, kiket mindeddig tartok. Utoljára pedig a fiam maga oltalma felől is gróf Illjésházi Gáspár uramnak öcsémnek írt levelében is kglmed így tészen emlékezetet: hogy a fiam dolgáról hanemha a portát találja meg, kit öcsém uram a végre küldött volt kezemben in specie, hogy a kglmed hozzánk való sinceritását annyival inkább megösmerhessük, kérvén öcsém uram engem, hogy ismét azon levélhozótól küldeném vissza ő kglme kezében, kit én is elfelejtettem volt visszaküldeni ő kglmének, hanem ma találék reá, több kglmed sok szép levelei között. Ezt is a mint én csak ez elmult napokban is öcsém uramnak mel sincere felelt ezen igékkel kglmed, hogy ha Bethlen István uram a maga oltalmához fog, mi azt csak ujjunk közül fogunk nézni

Mindezekre nézve kérem azért most is kglmedet bizodalmason, hogy viselje szeme előtt mind a mi szegény hazánknak Erdélynek nagy törvéntelenség, szabadtalanság és nehéz terch alatt való nyegését, azok alól való felszabaditásának méltó igaz voltát, s mind az ő közönséges jóért, nemzetünknek csendességeért való szenvedésimet, s mind sokszor nekem égért sincere jó akaratját és ott ügyemben mutassa oly jó akaratját, hogy az kglmed sokszor sincere tött jó maga ajánlásinak kóstolhassam édes gyümölcsét, s a mi szegény hazánk is Erdély kglmednek szolgáihasson és hálálhassa meg. Kglmed megbocsássa édes jóakaró bizodalmas uram, hiszen ex conscientia kglmetek ő fgének igaz hévei, a mi oppressio alatt nyögő szegény hazánknak és nekem tartozik nagyobb jó akarattal, ki ő fgének studio soha nem vétettem, hanem inkább annyiban szolgáltam, a mennyiben nemzetünk csendességének felháboritásában nem annuáltam hütöm ellen, a kiért köll ez mai napig szenvednem, hogy sem annak, a ki ő fgének edneháuy izben, s a mennyiszer vétett és huszonkilencz zászlóját s másfélszáz jámbor vitéz szolgáit rabúl vitette nagy solennis triumphusban eleiben Váradon. A szerecsen pedig nem változtatja meg az ő szörét, főképen pedig még az úr isten ingyen való kegyelmességéből engem a mi szegény hazánkban megfordét, vegye oly kegyes protectiója alá az én szegény fiamot és leányomot, Bethlen Péternek (ki az én szándékomban soha bizony egy égét sem értett elmenetelem előtt, hanem csak azelőtt való nap), kit kglmednek mint uramnak szolgálhassak meg jüvendőben is, kit ha kglmed cselekeszik, és az én közönséges jóért való szenvedésimet hálaadóképen evel recompensálja, méltóságos tisztinek, jó hirének, nevének felel meg, isten is jót ad kgdnek érette, engem pedig míg élek, addig kötelez ő fgének és kgdnek való igaz szolgálatra.

Ad caesarem dni comitis S. Bethlem.

Sacr. Caes. et Regia Mtas.

Inter tanta tamquam ardua coram me momenta, quae Mtas Vra Sacrma in hoc fluctuantis Europeae orbis aestu tot annos sustinet, causa sortis meae, siquidem Mtem Vram demissis precibus interpellare nihil verear, parcere pro innata benignitate velit, supplex oro. Meminisse dignetur Mtas Vra, dum comitia Soproniі feliçi cursu administraret, medio ilmi dni palatini Mti Vrae humillime significaveram, quanta in me indignatione ferociatur ilmus dnus princeps Transylvaniae, quoniam bello contra Mtem Vram suscipiendo (quod statim in principatus sui exordio attentare cupiverat) haud assenserim, hac coram suis accusatione me aggravans, quod modum subigendae Hungariae ego ipsi contrario suffragio ademerim. Et quod rem fatear, talem dni principis conatum calculo meo juvare bona conscientia haudquaquam potui, cum et ipsemet dnus princeps in conditionibus inaugurationis suae se nunquam bellum offensivum Mti Vrae intentaturum publico juramento constrinxerat, et nos indigenae Transylvaniae reversalibus nostris hoc ipsum sub fidei vinculo spoponderamus. Accedit, quod Mtas Vra multiplicibus benignissimis argumentis familiam meam ornaverat, quae me aeterna gratitudine pro virili devinctum reddidere.

Confugeram itaque ad Mtem Vram, quo pacto me, qui ob quietem publicam odio et commotione dni principis unicus ferior, in asylum et clientelam suam recipere dignaretur, verum hactenus vix ac ne vix quidem ullam subsidii spem, multo minus testimonium ullum percipere mihi licuit. Imo eminentissimus dnus cardinalis et excell. dnus comes palatinus in comitiis istis Soproniensibus categorico responso, quod Mtas Vra in defendendis bonis meis Transylvanicis, quoniam confoederationem posuit cum dno principe Transylvaniae, nullas suppetias mihi afferre possit. Interim autem dnus princeps in dies omnem movit lapidem, altioraque parat consilia, quibus me et meos evertat, et ut non obscure minatur, vitam etiam innocenti mihi in discrimen adducat. Quibus autem machinis hanc perniciei scrobem mihi suffodere laboret, cum variae sint, illas recensendo nolo Mti Vrae molestus esse, nam quantum privatam meam causam spectant, quasvis ulterius etiam injurias perpeti paratus fuissem, nisi patriae meae Transylvaniae salus me invitum, et nihil tale mediante in hoc intentum rapuisset; siquidem dnus princeps inaugurationis suae conditionibus et mihi datis reversalibus, quas sacro sancta fide effecturum et ad impleturum compromiserat, alta oblivione sepultis universa patriae nostrae jura, antiquas immunitates sursum deorsumque voluere, et omnia pro lubitu novis et illegitimis constitutionibus evertere nihil vereatur, quamvis juramento se constrixerit juxta decretum Andreae regis universos et singulos status et ordines in suis antiquis libertatibus et privilegiis suis se conservaturum, sed cum nihil minus quam hoc faciat, eam ob causam tot regni istius cives, et patricii extorres, patria hic, illic commorantur. Strictum juramenti lege obligaverat se dnus princeps me et meos contra omnes impetitores manutenere, ac tamen abest ut juramentum praestet, ut ipsemet et summis viribus ac technis non tantum bona impetat, sed et vitae insidietur, et alios quavis occasione contra nos instimulet et promoveat. Eadem juramenti lege spoponderat, omnes meas donationes et collationes observaturum; sed quascunque hactenus habere potuit, aut discerpsit in opprobrium meum, aut annihilavit. Consimili juramenti foedere promiserat pacem cum Mte Vra sancte culturum, et si hodie ad etiam aemulos Mtis Vrae clandestinas legationes identidem faciat, et palam jactitet se hactenus Coronae Hungariae insignitum fuisse, nisi conditio mea ipsi obstaret; imo in his Mtis Vrae ditionis partibus contra foedus, et corporale juramentum quasvis insidias et violentias secure exercere non formidat, uti praeteritis diebus etiam integrum militum cohortem in sylvis oppidi Nyir-Bator in insidiis collocaverat, quo me et filium meum aut tolleret, aut perpetuo carcere mulctaret. Jure jurando quoque vinxerat se nihil unquam contra liberam regni electionem attentaturum, sed jam majorem nobilium partem, nimis pollicitationibus homagium filiis praestare exegit. Ut alia enormia facta illegitima sancita, illegitimas nobilium captivitates, bonorum occupationes, contributiones et exactiones violentas taceam, quibus contra fidem datam, et electionis suae conditiones regnum affligit et divexat. Quae omnia populares mei regni Transylvaniae proceres mihi adscribere videntur, quoniam principatum legitime mihi oblatum ipsi

concesserim, quamvis (Deum testor) id nil nisi causa publica permansionis fecerim, ne videlicet ex contentione ista civili externa genti nostrae suboriatur pernicies; et quod dnus princeps accepti beneficii memor patriam nostram in libertatibus antiquis non tantum non conservaret, sed etiam ampliaret et ornaret, bonum publicum promoveret et cum vicinis jura foederis (unde praecipuo regnorum salus) sancte coleret. Cum autem longe diversum hodie experiar, nec ullis precibus, dehortationibus, oblationibus animum dni principis flectere possim, et nihil praeter inculpatam tutelam restet, divino humanoque, imo et naturali jure concessa defensionis via me, patriam meam pro virili asserere cogor, cum hoc ipsum publico quoque regni istius decreto anni 1613. in articulo, quem formali tenere, e vernacula translatum subnecto, statutum his verbis: Quoniam multi ex principibus hactenus autoritate abusi, liberae electionis jus obliti, rapinam arbitrati principatum ad violentias et alias inconvenientia proni inere, unde horrenda semper pernicies patriam nostram secuta: statuimus itaque, quod civitates, consiliarii, comites siculorum, capitanei, et alii capitanei habeant autoritatem, si princeps exorbitaverit et contra juramentum nobis praestitum nobis aliquid innovaverit, soluti homagiis illi obstare, absque nota infidelitatis juxta contenta decreti, uti hunc articulum et ipsemet princeps in octava electionis suae conditione juramento confirmavit. — Accedit, quod minas turcarum imperatoris, quem dnus princeps multis modis inconsulto offendit, a regno avertere et se dare christiana in patriam affectio jubet, quod alio modo et medio fieri nequit, nisi in persona eundem requirerem, veluti civis et patricius Transylvaniae haud ultimus, hoc autem fieri et foedus, quod cum porta ottomanica pepigimus, et status patriae nostrae afflictus, viriumque nostrarum imbecillitas, imo et fluctus orbis christiani svadet et annuit. Confisus quapropter deo et caesareae aequitati, itineri me accinxi, hoc intento, quod patriam tot malis fluctuantem juvem, et quicunque deus optimus maximus ex patriciis, sit modo erga istud regnum sincere affectus, ad gubernacula promoverit, illi tanquam e natalibus regiis oriundo obsequar, et homagium praestem. — Etenim deum sinceritatis meae conscium testor, nulla me aut dominandi libido, multominus habendi cupido, cum mea sorte contentissimus vixerim, aut ardor privatae vindictae in hanc legitimam patriae, mei meorumque defensam excitavit, sed ut praemisi amor patriae sub jugo dni principis misere gementis. Nec est, quod quisquam cogitet, me contra ditiones Mtis Vrae machinari velle, cum nihil minus intenderim, quin potius insignia ista beneficia, quibus me et meos Mtas Vra ornare dignata est, quoad vivam syncera devotione demereri non intermittam. Supplico itaque humillime Mti Vrae, verbis meis fidem adhibere dignetur, nec discessu mei ullam aliam causam esse noverit. Oro etiam humillime filium meum Petrum Bethlen Mtas Vra in asylum clientelae suae recipere et clementer illi patrocinari velit, cum per dnum principem ille etiam illegitime exturbatus, hic commorari cogatus, licet nec in puncto quidem ipsum offenderit, verum quendam ex servitoribus suis dum ob negligentiam punire nollet, laeso per imprudentiam capite, cum minus curaretur, mori contigit, dnus

princeps obviis ulnis arrepta hac occasione, cum intelligeret matrem cum filio meo concordare velle, contra antiquas leges severe interdixit, nisi prius jura, quae ad arces Fogaras et Dewa haberemus, ipsi contulerimus, demum cum multis rationibus et precibus sollicitaretur, verbotenus concessit quidem facultatem concordandi, sed clanculum rursus interdixit, cuius rei authenticum habemus testimonium. Cum itaque filius nihil contra dnum principem commiserit, imo (quod pro certo et consciose scribo) nec hunc conatum meum, prinsquam in ipso discessus mei die novit, cui ipse obicem ponere minime potuit, eam ob rem demisse supplico, Mtas Vra filio meo literas protectionales concedere dignetur, quibus dnis generali Cassoviensi, Zathmariensi et Kalloviensi capitaneis demandatum sit, si dnus princeps aliquas excursiones tentaverit in bona Ecsediana, dum eo facto diploma pacis pessumdaretur, succurrere, et opem ferre teneantur, quin potius a tali ausu dnum principem per literas dehortari benigne velit. — Quod Mtas Vra facere dignabitur et justae causae opem ferret, augusto nomini suo decus addet, et me aeterno obsequio sibi addicet. Deus optimus maximus Mtem Vram diu florentem reservet, ad nominis sui gloriam et publicam christiani orbis quietem. In Ecsed die 12. Januarii, anno 1636.

Sacr. Mtis Vrae

servitor humillimus et devotus
Comes Stephanus Betthlen.

Comiti Gasparo Illésházy 13. Januarii ex arce Ecsed.

Édes öcsém uram, az én sok tribulatióim s anxietásim után az nagy kegyelmű és igaz itéletű istennek segítségét implorálván az én igaz igyemben, mind az nagy törvéntelenség, szabadtalanság és nehéz iga alatt nyögő szegén hazánknak szabadítására és annak jövendő nagyobb veszedelmének eltávoztatásának való igyekezetre, s mind magunk oltalmára nézve micsoda útat kénszeríttettem előmben venni, kglmed arrúl írt levelembűl ím bővebben megértheti, kire én mind eddig is úgy nem léphettem volna, mint az égő tüzben mezítelen lábbal, de immár semmiképen egyéb nem lehet benne, mivel mind szegin hazámnak szabadságának romlása naponként nevekedik, s mind fiammal együtt az magunk oppressiója. Kire nézve mind életemet, értékecskémet, jószágomat az szerencsének (a mint az emberek szoktak szóllani) bizontalan kimenetelére vetém, az én istenemnek kegyelmességében való bizodalombúl, mindazáltal nem szinte bizontalan fundamentumbúl, mert az én kegyelmes oltalmazó istenem, noha atyaiképen bőséges keresztit is mérte én rejám itéletibűl, de másfelől kegyelmességét sem vonta meg tőlem, hanem az ő isteni kegyelmes oltalmának reménségének sengéjével az idegen nemzetbűl is vigasztalást nyútott, mert 20. Decembris érkezék az portárúl Murtezan pasának bizonyos embere hozzám, mely Moldvára jütt, onnét Lengyelországban, onnét Husztra és ide ilyen követséggel, hogy adjam értésére egyátaljában mentűl hamarébb, ha felveszem-e az erdéli fejedelemséget vagy nem? mert csak vonyogassam magamot töle, maga viszen be hatalmas császár segítségével; mert egyátaljában ezt az ország

szabadságrontó, mindeneket magának elvonyó telhetetlen Rákóczit hatalmas császár nem akarja szenvedni tovább. Noha penig a mint eddig is hogy én csak az középszerü állapotot kévántam volna inkább mindenkoron azt soha bizony nem kerestem volna, hanem mea sorte contentissimus levén, kivánom vala csak azt, hogy a mennyi sok szép lakóheleket az úr isten nekem épitenem engedett vala az ö ingyen való kegyelmességébül, azokban tölthettem volna el az én hátramaradott napjaimot, istenemnek és hazámnak való szolgálatban, az mennyire ö szent felsége nekem arra erőt engedett volna, kit fölötte nagy erös bizodalommal az mostani fejedelem ö kglme alatt is reménlek vala vele való jótéteményimre nézve assequálhatnom. Igy most is ne virraszszon az úr isten arra az napra, hogy magamnak fejedelemséget, az én édes hazámnak szabadsága ellen keressek, az töröknek kardjával hazámnak libera electiója nélkül igyekezzem magamot imponálni, hanem én csak szabadithassam hazámat az nehéz igátúl, s magamot, gyermekimet istentül rejánk ruházott jókban oltalmazhassam meg, valamely arra elégséges keresztyén hazafiat az nemes ország unanimi consensu et voto fog választani, kész leszek azt én is jó szivvel urallani. Interim valamit az úr isten rendel, s valakit ö szent felsége választ, annak reluctálni nem illik senkinek. Azért édes öcsém uram mivel mindenek az bölcs és hatalmas kegyelmes istennek dispositiójában vannak azok egyedül, ember csak húz abbúl is, mire lépik ki, azt csak isten tudja. Én penig az velem jól tett kglmes uramnak Római császárnak ö fgének és birodalmának az elömbe vett propositumomban mivel nemhogy csak egy szikráni dologban is véteni akarnék, söt utolsó órámig akarok ö fgének szolgálni, magamhoz és gyermekimhez megmutatott kegyelmességejért.

Ez okon nincs is nekem, úgy tetszik, egy punctban is méltó ratiója, hogy én elömben utamat *(így)* senkitül itéletet, s indignatiót vegyek, az ki conscientiose akar arrúl gondolkodni: így én is az nagy kegyelmü istennek ö felségének kegyes gondviselése után nagy szivbeli bizodalommal ajánlottam az én bizodalmas uramnak, az nemes Magyarországnak méltóságos palatinusának oltalma alá az én fiamot B. Pétert, az ö kglme sokszori szép maga ajánlásihoz való bizodalmomra nézve, ö kglme után mint édes atyjának, anyjának, kglmeteknek, úgymint kglmednek, és az én bizodalmas asszonyomnak ö kglmének gondviselése alá ajánlom, kinek az ö fge birodalmában levö jószágocskáimnak jobb részét az ember halandóságának állapatjára nézve még ez elmult nyáron fateáltam volt az leleszi conventben, úgymint Ecsedet cum pertinentiis, Nagy- és Felsöbányát cum pertinentiis ím kezébe is bocsátám, éppen cum reali dominio. Magam állapatja felöl mit rendelt az úr isten, az immár az ö szent bölcs és kegyelmes tanácsában áll; kgldet annak okájért kérem édes öcsém és bizodalmas asszonyom tiszta szivvel, s nagy bizodalommal, hogy ha valamibül kivántatik, mind ö fge elött s mind palatinus és cardinalis uramék elött ne szánja se személyében való fáradságát, költségét, se jámbor szolgái, hanem viseljen oly gondot fiamra, mint édes atyja s anyja gyermekire, föképen most mingyárt talán maga személyében kellene kgldnek mind ö fgéhez, mind palatinus uramhoz

és cardinalis uramhoz menni az én leveleimmel, és proponálni kellene ezen propositumomnak igaz ratióit, egyszersmind az ő fge fiamhoz való kegyelmes protectiójáért könyörgeni, hogy tudniillik parancsolna ö fge kassai generalis uramnak, szakmári és kállai kapitány uraméknak, minden illegitimus impetitorok ellen oltalmaznák, főképen ha az ö fge birodalmában az erdéli fejedelem háborgatná, és az ecsedi jószágokat felprédálásával infestál tatná, mivel fiam (valaminthogy kgld is soha semmit ebben nem értett) az én induló szándékomban soha bizony nem tudott semmit, hanem indulásom előtt való nap estin jelentettem meg neki, nemhogy az jó fejedelemnek vétett volna; ha én vétettem, keressen engem érette. Ez mellett Szmrecsányi Péter uramot, vagy hasonló becsületö személt fiam mellé postán küldhetné, felette kévántatnék, kire felette is kérem kgldet. Az itt való fizetett praesidiumbúl én többet két fölegénnél magammal el nem vittem, ugymint Horvát István és Szunay Mihál uramékot, hanem mellette hagytam. Ezek után szerelmes uram öcsém, és szerelmes bizodalmas jó akaró asszonyom s atyámfia, én kglmeteket szerelmes gyermekivel együtt ajánlom az nagy kegyelmü istennek ő szent felségének kegyelmes gondviselése alá, az mely kegyelmes isten eddig sok szükséginek idején kegyelmesen viselte kgldnek gondját, azon nagy kegyelmü isten ő szent felsége ezután is kglmeteket minden szerelmesivel együtt vegye kegyelmes gondviselése alá, szent lelkével igazgassa, szent angyalával őrizze, vezérelje, meghagyatott kevés nemzetünknek, szegén hazánknak s abban letelepített isten anyaszentegyházának, és abban zengedező szent nevének tiszteletinek dicséretére, épülésére. Engem kgltek minden üdőben tartson jó akaró atyjafiának, s nekem mindenekrül megbocsásson; az istennek kgls áldása légyen kglmeteken minden szerelmesivel együtt édes szerelmes öcsém uram és szerelmes bizodalmas asszonyom atyámfia. Adja az úr isten, hogy még kgltekkel láthassuk egymást örvendetes állapatban. In Ecsed 12. Januarii, 1636.

Servitor addictissimus et frater sincerissimus quoad vixerit

Comes S. B.

Ad amicum sincerum.

Nilván irhatom azt kgldnek, az urat Budán úgy látták, magyart úgy soha sem, 32 szekér élést is megvisznek neki, borok torkig (!) elég, még az konyhájára is elegedendő pénzek kiszolgáltatása, még az lovászoknak is pénzek minden napi. Szalánczival, az fejedelem szolgája, szép beszédek volt az embereknek az vezér előtt, az urát semmivel nem tudván menteni. Az atyámnak is az Murtizan emberével ment szolgája az portára, ki ugyan itt Ecsedbül, az úrral együtt indúlt meg. Az budai vezérnek is az portára postán küldött embere, másfél hétre be is érkezése. Az török császárt mindazonáltal atyám fogja conveniálni, költségével nem gondolván semmit, mivel az szükség is azt kivánja. Pesten van az úrnak szállása, mivel Buda igen megégett volt. Onnét hajón menése ő ngának Budára, az parton többnél több lovakat felöltöztetteket tartván Horvát János, az szerint Horvát István uramék alá. Papirosra merészelvén bizni, itt már alkalmas nagy

dolgot tudnék írni, az mel szolgámtúl az szakácsot küldtem Budára, az megérkezvén, általa minden jót írván az atyám is ő nga (verum hos in lingva) literis etiam tacendum est. Deo tamen auxiliante, omnia bona futuraque omnia exoptatissima subticere autem hoc nequaquam volui. Noha már az választ megvolt, de az templumban vetvén be az budai szolga magát, izeném nekik, el ne mennének. Az vakrúl levén az evangelium, szemén meggyógyulásán nem örvendhetett jobban, mint ma engem is az mint isten érdemünk kivül megvigasztalt, et pro his deo sit laus. Ezen jó akarómnak olvasván levelét, érkezék Kolosvárrúl egy kis irás, mely azon gyülésben találtatott, mely vala 1636 esztendőben 25. Febr. Az úr istennek gondjaviselése, oltalma és minden békességes megmaradásra való kegyelmessége legyen te rajtad édes hazám Erdélyország, nehéz iga alatt csak allig mozogható édes kedves nemes hazám Erdélyország. Esék értésemre, hogy ez jelen való böjtelőhavának 15. napján közönséges gyülésben Kolosváratt lennének, mely gyülésteknék okárúl mikoron szorgalmatosan tudakoztam volna, érkezék egy postakövet hozzám, kitül az hatalmas budai vezérnek levelét vévén, kénszeríttettem csak könnyü szerrel igen gyors postasággal Budára nyargalni, ott azért minemü dolgokat értettem, hogy tőled hazámtúl eltitkolhassam sem az hozzád való fiúi szeretetembűl, sem az igaz szánakozó lelkem ösméretemtűl el nem szenvedhetém. Minek okájért kedves édes hazám külöm külöm minden fiadat, valakiknek ez irásom kezében és szeme eleibe akad, kénszerítem istennek tartó lelkére, hogy mind végig csendesen megolvassa, s megolvasván alkalmaztassa magát im csak szinte küszöbünk előtt álló veszedelmünknek eltávoztatására. Budán az ott való hatalmas vezérnek szájábúl hallottam: az győzhetetlen török császárnak mostani fejedelmünkre vele hittel kötött frigynek megszegéséjért rettenetes nagy haraggal felgerjedvén, persequálni akarja, melyet hirtelen megértvén az tettes és ngos B. István uram, hogy az rettenetes veszedelem szegény hazánkban be ne jüjjön, nem kedvezvén semmit magának, mint értettük, az mi megmaradásunkért, szabadságunknak helyére való állatásájért az nagy iga alatt való felemelkedésünkért, istennek kegyes gondviselésébűl, az győzhetetlen török császárhoz erős felvetett fundamentumokkal megindult, és Budán egynéhán napig, kiválképen gyülésteknek kimeneteléig fog várakozni, mely oda menetelit elhittem, hogy az igaz igyet megsegitő szent isten igen hamar megadja, csakhogy te is édes hazám magadat ahoz alkalmaztassad, mert hogy adományért avagy félelemért az hamis igyet némely fiaid oltalmazni fogják, félő, hogy az küszöb előtt álló veszedelem ajtainkat közönségesen berontván, tüz módjára bennünket éktelen ne rontson, az igaz igy pediglen ő ngával mostan feltámadott kglmes urunk Bethlen István urunkkal egész országúl, mert megemlékezhetel róla édes hazám, mikor ezt az mi kglmes urunkat Bethlen Istvánt (önön maga csak egy szóval is arra okot nem ada) fejedelmünkké választánk, és tekintettük volna, ez mostani fejedelmünk Magyarországbúl az szentséges római császárnak ő fge akaratja ellen, az egész hajdúságot maga mellé fölvevén, fejedelmünkre és vele együtt mindnyájunkra ellenségképen mely nagy

zürzavarnak és veszedelmünket nem szánó gonosz indulattal, söt az természetnek is ellene, fiát az atyjára feltámasztással jütt vala. És midőn mind az szentséges római császártúl ö fgétül az pártütésért, mind pedig innét tölünk is az törvéntelen hatalmas rejánk jüvetelért hozzá tartozandóival, és minden jószágival együtt nyomorultúl veszedelmeket megszáná ezt az igyet az mi kglmes urunk és azzal együtt legfeljebb hazánkot; s hogy az fellázadása miatt Magyar- és Erdélyország közt, az keresztyéneknek csak mi kicsin vérontása is eltávoztatódjék, akkori keresztény fejedelmünk ez most is mellénk támadott vérünkből álló kglmes urunk magát az ö nemzetségejért megalázván, kinek kinek hitit fölszabadítá, az libera electiója szabadság engedé, és így az segesvári gyülésben fejedelemségét levetközvén, az mostani fejedelemre ruházá, melyet mint hálála meg ö nga, és az fejedelemséget is mint viselte légyen, az értelmesek bizonyosan tudják és érzik. De az nagy kegyetlen guberniumnak és az nagy szabadságtalanságnak alatta csak az rettenetes fájdalommal és nyögéssel szenvedik vala; hogy azért az fejedelemnek Bethlen István urunkhoz ö ngához háladatlan magaviselése, hittel erös fogadásának megszegése, az fejedelemségben való exorbitása, és abbúl közönségesen rejánk származott oppressiója ez világnál constáljon, azelőtt egynéhány nappal arrúl való leveleket egész Magyar- és Erdélyországban levő embereknek, minden méltóságos tisztekben és hivatalban levőknek Bethlen István urunk ö nga folytatott és külömb külömb küldözött. Lássad azért édes hazám nemes Erdélyország, az késedelmet választó, de ilyen fejedelmed mellett, az ki minden felöl az mi édes hazánknak veszedelmére tágas utakot nitott, vagy hogy az megmaradást és szabadságodban való helyreállást az te édes atyád B. István mellett, kinek az ö kardja az te oltalmadért, régi szép szabadságodnak helybenhozásáért az 1613. constitutióknak, articulusoknak tartása szerint, istennek gondviselésébül az hatalmas török császárnak erejével oldalára köttetett, mely megnevezett articulus büntetés és vétek nékül megengedi, hogy ilyen exorbitans fejedelem ellen mingyárast insurgálhassunk, és más fejedelmet libere eligálhassuk. Most azért az üdő, most az alkalmatosság, hogy török császárnak az fejedelemre való haragjábúl hazánkra jövő tüzet megoltsuk, az fejedelemtül való félelmet letegyük, és az igát nyakunkbúl egy szivvel lélekkel kivessük, régi szép szabadságunkat helyreállassuk, mert hogy ha hallgatjuk, azzal az veszedelmet közelitjük, és utolsó romlásunkat igen hamar elérjük.

Ezek után édes hazám hogy boldog állapatban mennél hamarébb fordúlj, tiszta szivbül kivánom. Költ Kolosvárott Dominica Reminiscere, 1636. Az nemes Erdélyországnak egy alázatos igaz fia szolgál, ki nevét sokáig sokáig nem titkolja.

Megfelele Rákóczy is Bethlem István irására, de csak úgy valamint neki kedve tartotta, mását irásának nem kaphattam, de el nem mulathatom, hogy kezemhez ne kerítsem. Megértvén ezt Bethlem István, minden késedelem nékül megadá hamis irására

s maga mentségére választot; méltó hogy minden igaz ember olvassa, és itéletet tegyen mind az két irásrúl.

(A levél egész terjedelmeben közölve van Erd. Országgy. Emlék. IX. k. 477. s köv. ll.)

Sok leveleket ezen kivül ira Bethlem István az országbelieknek, emlékeztetvén őket az magok fogadásira, de kevés haszna lén, sőt inkább megkeményített szívvel viselték magokat hozzája, jelentvén azt, hogy ők az ő mostani fejedelmekkel igen bene contentusok, és hogy inkább önnen maga is fére tevén eleibe vett szándékját, jünne be hazájában, mindenek megadatnak neki, s nem leszen senkitűl bántása. De Bethlem István mind isten s mind emberek előtt nagy protestatiót tőn, melyet be is külde az országnak, maga pediglen Budárúl az vezérrel megindulván fényes haddal szálla Temesvárra, nem szünt onnan is intéseket tenni az országbeliekhez, de mind haszontalanok lének; Temesvárrúl menének Lippára; látván Rákóczi, hogy az dolog külömben forog, hogy sem maga reménlette volna, vala pediglen Rákóczi ilyen itéletben, hogy soha Bethlem István nem meri megpróbálni, hogy fegyverrel jüjjön rejá, annak okáért fölültetvén országbelieket, az székeleket és az vármegyéket és szállítá őket Bihari vármegyébe Szalanta nevű város mellé, kinek előttejárói valának Kornis Zsigmond és Ibráni Mihál; nem jüve el maga a vezér Bethlem Istvánnal Lippátúl, hanem rendelé az hadak eleibe az temesvári basát; ugyan onnat is izené Bethlem István Kornisnak, hogy vegyék eszekbe magokat, s ne veszessék pogány miatt hazájokat, feleségeket és gyermekit, kire azt izenék, hogy jó szívvel készen fogják várni; érkezék azért az pogányság, nem vala pediglen Bethlem Istvánnal magyar csak háromszáz s hatvan gyalog, megfutamoda azért Kornis és Ibrányi népe, az pogányság szernyen vágja vala az magyarságot nagy kegyetlenűl, az szegén gyalogság épen oda lén; tarta pediglen az harcz setét estvéig; megnyugodván Rákóczi tábora helyén, az holt testeken falatozott Bethlem István; maga B. I. pediglen mint viselte legyen magát, arrúl nem szükséges írnom, sok jámbor látta, arrúl tanúbizonyságot tehet, hogy nem volt rozsdás a kardja, szerencsén is marada, de isten megoltalmazá. Látván annak okáért, hogy az ellenség elfutott, Ibráni Váraddá, Kornis Radnótra, kivánja vala az temesvári basát Bethlem István, hogy várja meg az virradtát, ne gondolkodjék soha arrúl, hogy megtérjen az magyar, mert annak az eleje ki tudja hol vagyon, úgy is vala, hogy öt-hat mérföldet is ment vala némel közülök, oly megrémült nép vala az, de semmi úttal nem veheté arra, hanem ugyan elméne vissza, úgy megbüntete azért az Isten őket, midőn az setétben mennének vala, nem tudván az útat, nagy széles süppedé-

kes helyekre találának menni, honnét sem magok, sem lovok ki nem jühetének, ott veszvén magok is felesen, többen hogysem az fegyver miatt, az basának el is nyerék zászlóját, de titkon neki visszaküldték az harcz alatt; melynek cselekedeti nagy kételkedést hozott magára; úgy itélem azért, hogy jutalmat veszen rövid üdő alatt az portátúl. Maga szinte akkor akar vala kijünni, midőn az harcznak vége lén, előtalálták az futott hadak Rév nevű falunál, mikoron megbeszélették volna, mint s hogy lett volna, elfeletkezett az nyulas utrúl, hanem visszamegyen Váraddá és az vert hadbúl a kiket esszevehetett, táborba szállott s ment Genőhöz, az hajdúság sem nyughaték, segítséget adván neki hogy már titkon, mindazonáltal hirével lett mind Bethlem Istvánnak s mind az töröknek, kiért félő, hogy ne lakoljanak, elérkezvén az kikelet. Nem vevék azért tréfára az országbeliek az dolgot, az békességre valának igen hajlandók és készek, de Bethlem István semmi úttal nem akara engedni az ő kéréseknek, sőt inkább az vezért emlékezteté arra, mit parancsoljon neki az hatalmas császár, abban eljárjon, de az vezér ajándékot vén Rákóczitúl, lankadva kezdi az dolgot exequálni, sőt utoljára magát is B. Istvánt kénszeríti vala, hogy békéljen Rákóczival, mert ha nem cselekeszi, magát minden szolgáival kézben adja Rákóczinak. Erre nézve látván B. István, hogy elárulta légyen az vezér őtet, kéntelen vala az békességre lépni. Rákóczi igér vala mindent mindennek, hogy csak az dolgot békességre vigyék, sir. reménkedik vala maga papjainak és tanácsinak, kik ugyan végbe is vivék az békességet, megtérítvén mindent B. Istvánnak és fiának B. Péternek, kezes lén az ország is érette, hogy többször sem magát, sem fiát nem fogja megháborgatni semmiben, az országot is szabadságában meg fogja tartani, kirűl mind Rákóczi s mind az ország pecsét alatt levelet is adott B. Istvánnak, hogy ha pediglen legkisebbik dologban megbántódnék B. István Rákóczitúl, szabadoson fegyvert foghasson ellene mind az ország s B. István is. Az békességnek conclusiói ezek, melyeket beteljesíti-e Rákóczi, az üdő s az alkalmatosság fogja meg mutatni, quod ego non credo, ösmérvén Rákóczinak az ő humorát; Bethlem Péternek jószágit igaz hogy megtérítette, megszedvén elsőbben szemek szőrit, ki miatt nem is lakhatik ez esztendőben ottben. Husztot is hogy magáévá tegye igen iparkodott, de orczapirulással méne el hada alóla; maga Bethlem István az békességnek végbemenetele után jüve Ilyére, onnan Husztba, ki most is ott kószvénbe fekszik, fia pediglen B. Péter Ecsedbe lakozik az nád között, egészségesebb is, ha élet kell neki, nem jó kétszer megbékélt ellenségnek hinni, sem tanácsombúl követni is fogja azt. Fölküldé azért Bethlem István egyetlen egy fiát g. B. Pétert el szinte Ratisbonába, a végre, hogy az ő fge kegyelmességébe része-

lehessen, de azomban aláj üve Bécsbe császár ő fge beteges állapattal, mely betegségbűl nem is kele fel, hanem februáriusnak 13. napján meghala; arra nézve tartván fia valami fordulástúl, visszaméne Ecsedbe. Annak utána látván g. B. István, hogy Rákóczi ellen való patrociniumba kevés reménség lenne ő fgétűl, magára gondot kelleték viselni. Beméne azért Budára, ragaszkodván az török császárnak könteséhez, mint földösurához, kinek reménségében meg sem csalatkozék, neki adván az erdéli fejedelemséget, azt pediglen cselekedettel is megbizonítá, mert az akkori vezért feles vitézivel melléje rendelvén, Rákóczi ellen meg is indula, kiket Rákóczi hada meg is várá, de nem állhatván az sokaság ellen, hátat kelle nekik adni, mely harczon magyar veszett ezernél több, vágván őket szinte Szalanta nevő városnak kapujáig, és ha csak egy vagy két óráig való világosság szolgált volna, többen vesztenek volna, de az tén nagy akadált. Az vezér nem vala ott személye szerint, küldé csak képében az temesvári basát, aztot igen kéri vala g. B. István, hogy virradtig maradott volna az harcz helén, nekik adja az isten az szerencsét, de inkább szereté Rákóczi sarczait, hogy sem másnap harczot állott volna, s nem is lett volna kinek harczolni, az volt jobb, a ki házát nyakába kaphatta avagy az erdőt, Várad is az városa üresen marada, ben hagyván mindeneket, csak életének megtartására viselt gondot. Azon étszaka megtére az temesvári basa, istennek nagy ostora lén rajtok, mert elvesztették az járót, nagy iszonyú sáros és seppedékes helre találtanak, ott, tagadhatatlan dolog, az sárba feles török mind lovastúl maradott, az paraszt emberek is eleget fogtanak s öltenek meg bennek, így bünteté őket isten azért, hogy az jámbor úrnak nem fogadák szavát. Nem lehete azért külömben az budai vezérnek árultatása miatt, hanem békességre kelleték lépni Rákóczival, Geneő és Lippa közt levén táborok nekik, fenyegetvén azzal B. Istvánt az vezér, békéljen, ha békélni akar, mert kötözve Rákóczinak küldi; ez az nagy ok vitte arra őtet, hogy ezekre az conditiókra lépjen, melyeket mint tartotta s mint teljesítette be Rákóczi, arrúl semmit nem szólok, tudja sok jámbor, érzi Bethlem Péter is, kinek majorit és pinczéit valóságosan megtisztítá, avagy inkább akarom mondani felprédáltatá. Az békesség meglévén köztök, jüve Illyére maga várába B. István, ott tovább mulat vala, ha lett volna neki mit enni, mert Rákóczi és vitézi mind elkölték vala az benne való élést, elviteté még álgyúját is Illyérűl soha megadom fejébe, inkább is neheztel vala Bethlem Péterre az huszti cselekedetért, a ki Huszt alatt levő népét kevéses lovassal felverettette vala, hozának is onnat feles lovat és sok porékát. Előttök járója vala Párducz Lukács nevő katona, vitéz ember; midőn azért Huszt várába érkezett volna, nem lén módja tovább az ott való lakásban, jóakarói

Erdélbűl megizenék neki, hogy Rákóczi birodalmában sokat ne késsék, mert tőrt készítettenek neki, hasznosbnak mondván császár ő fge ditiójába Ecsedbe menni, mert majd nem adattatik mód benne, hogy Husztról kijühessen; jóakarójának tanácsát megfogadván, eljüve Ecsedbe, onnan felküldé fiát meginten ő fgéhez, de nem lén szerencséje, hogy ő fgével szembe lehetett volna, mivel ő fge Prágába ment, úgy kelleték nálam mulatni mind feleségestűl, kiket igaz szívvel láttam.

Mind ezeknek előtte mihent megértette volna nádorispán Eszterhas Miklós bemenetelét B. Istvánnak Budára, szolgáját bocsátá hozzája értekezvén tőle, mit akarna maga bemenetelivel szerzeni? Mely kérdésre rövid választ vala, mondván, hogy hazáját az nagy iga alúl akarná megszabadítani, és ő fge római császár ditiójában csak egy tyúkszemni kárt nem akar tenni; kiről reversalist is adott, ezen irással .O., de reversalisához mint alkalmazták az emberek magokat, tudva van mindennél, de ő ugyan embere lén szavának:

Comes Stephanus Bethlen de Iktar comitatuum Hunyadiensis et Maramarusiensis supremus ac perpetuus comes recognosco per praesentes, quod cum ab ilmo dno Georgio Rákóczi una cum omnibus meis, contra fidem mihi et Transilvaniae patriae meae datam multa vi et tyrannide impeterer, nec ullis intercessionibus et deprecationibus cor eiusdem immite flecti posset, tanquam civis Transylvanus ad nationem hanc Ottomanicam (cui justo dei judicio dicta patria mea tributaria est) pro vita et rebus meis ac meorum cum inculpata tutela asserendis confugere coactus sim, et quamvis nihilominus quam sacrmam Romanorum imperatoriam ac Hungariae regiam mtem hoc puto offendere meditatus sim, tamen cum idem dnus Georgius Rakoczy suam etiam (ut audio) mtem fictis a se quibuscunque potuit delationibus contra me irritare conetur, ut alia accusationis figmenta certius evanescant, mtem suam sacrmam et excelmum dnum regni comitem palatinum fide christiana assecuro, me nullo adversus suam mtem, et fideles ac ditiones eius hostili intento ferri, imo si quispiam alter suae mti et fidelibus ac ditionibus eius adversari, damna inferre vel eas invadere in animum susciperet, nequaquam illi assentiar. Sacrma etiam sua mtas in hac causa dno Georgio Rakoczy opem denegare velit, nec permittat hostilitati ansam dari. In cuius rei robur hasce dandas esse volui. Datum Budae die vigesima quarta Martii, anno 1636.

Ezek midőn mind meglettenek volna, az római császár gyűlést hirdete Posonba 1637. szent Márton napján, melyre mikoron az urak reá gyűltenek volna, ő fge eleibe az urak és nemes ország Köpesénik szinte nagy böcsülettel és készülettel menének, kinek-kinek lovasa és gyalogja. Excipiálá azért az

magyarországi érsek ő fgét, elvégezvén, kinek kedve vala hozzá, hogy kezet fogjon ő fgével, arra szabadsága volt. Vége ennek az első salutatiónak, ő fgét szép rendelt seregekkel által az hidon késértették, feles lövéseket cselekedvén mind az várbúl s mind az várasbúl; a midőn azért bejütt volna ő fge azon vasárnap, igyenesen az Szent Mártony egyházhoz, leszállván lovárúl, méne, a holott Te deum laudamust nagy ájtatossággal éneklették, onnét ő fgét szállására késértvén urak és az ország követei német urakkal együtt, az város gyalogja nagy lövést tén, azután kiki szállására takarodott, nagy csendességgel.

Másnapra kelve az urak országbeliekkel együtt ő fgéhez menének, azon uttal misére késértették ő fgét, onnan megtérvén az propositiókat kiadá ő fge, szép atyai kegyességét nyujtván az országhoz, és noha az úr isten az mi édes atyánkat kiszóllítá ez árnék világbúl, ki jó atyja vala az Magyarországnak, igyekezik ő is azon, hogy oly atyja lehessen az országnak; mely kegyelmességét az nemes ország fent szóval meg is köszöné, kezeket is fogá mindazoknak, a kik az első köszöntéskor nem foghatának. Ez meglévén, palatinus szállására menénk, ott az ő fge propositióit megolvasván, mely dolog nem vala villongás nékül palatinus és personalis közt; okát nem írhatom meg most, de nilván leszen. Két éles tőr nem fér egy hüvelbe. Azok az leirásra délután két órát hagya personalis, kinek kedve vala az leirásra, leirhatta. Annak utána szerdára kelve, az urak összegyülének palatinus szállására, az ország hasonlóképen maga szokott helére és választának személeket in compilatione gravaminum, kiknek nevek ezek, azoknak neveket küldék az urakhoz, melyeket az urak is acceptálák, egy kis panaszt tevén arrúl, mi okért hadták ki az praelatusokat, magnateseket, de arrúl nem lén semmi választ az országtúl. Az Szentgyörgyi és Bazini váras is könyörge ő fgének, hogy őket is mint az több szabados városokat regálissal hínák az gyűlésekre, kivánságiban ellentartó palatinus vala, de az ország jó akarattal mutatta magát hozzájok. 3. Decembris az ifjú gróf Nádasdi Ferencz is beérkezék szép csoport lovassal, kit isten éltesse.

4-a Decembris az urakkal együtt az augustana confessión levő követek esszegyülének, onnét postulatumokat követei által megküldék palatinus uramnak, de az nap semmi olyas választ nem obtineálának, haladott azért az religio dolga mai napra, ugym. 5-a Decembrisre; sok alterkatiók után, midőn palatinus uram keményen viselte volna magát az evangelicusok ellen, megunakozván, audientiát kérének magoknak ő fgétűl 13. Decembris, melyet meg is nyerék ő fgétűl, be is adák gravamináit, deputatus személyek numero 10 valának, a kikkel mentem az audientiára, magam is adám ő fgének az scriptumot, kiért palatinus uram igen

neheztele rám, Osztrosit István uram pediglen kiszakada közűlünk, holott annakelőtte velünk egy értelembe vala; úgy itélném, hogy nem a két nap felejti el izenetit az ország; audientiánk után egybe hirdeté palatinus az urakot, personalis pediglen az országot; midőn együtt volnának, izene palatinus az országbelieknek, kérvén és intvén őket, hogy az szép drága üdőt haszontalanúl ne töltenék, hanem a miglen ő fge resolválni fogja magát, nyulnának az publicumhoz, de az evangelicus status nem méne rejá, resolválván magát, hogy valamig ő fgtől nem lészen választjok, semmit magok eleibe nem vesznek. Iterata vice izené ő nga nekik, magához hivatván personalis uramot, izené nekik, ki ugyan csak az előbbeni résolutiókhoz tarták magokat. Nagy neheztelésse1 eloszlatá az urakot, meghagyván nekik, hogy holnap úgymint 17. Decembris hét órakort mind vénje mind viczéne az uraknak 7 órakort reggel nála compareálna, mert látja az dolgot, mire menendő legyen, azért különben kell az dologra gondot viselni; kivánná pediglen eleitűl fogvást az palatinus, hogy seponálta volna az religio dolgát az evangelicus status, de nem nyerhete semmit nálok, tartván attúl, hogy az utolsó dolgok ne legyenek gonoszabbak az elsőknél, arra nézve is, hogy nem csak egyszer vala azon dologrúl való sepositio, de semmi effectuatio nem következék, ez okáért nem merészlink rejá menni, tartjuk magunkat az mi principalisunktúl adattatott Instructiónkhoz, melyek felette erősek, ugyannira hogy mi fejünkért, bücsületünkért semmi úttal mellőle el nem léphetünk; ez dolog végett nagy gyülölség támada köztünk, úgy annyira, hogy elmult gyűlésekben nem vala olyan, magára is palatinus nagy nehezséget vén az országbeliektűl, hogy hivataljának nem akara megfelelni, kire nézve sok külömb külömb vélekedésbe és szándékba valának, és vannak is ez omiglan, mintha nem kévánnák, hogy volna avagy lenne ennekutána mediátorok alkalmas, neszét vevén ország jüvedelmének, nem illenék magát oly keményen viselni magát gondot, bánják vala az pápisták, hogy az evangelicus status házomhoz gyülekezik vala, kit nem gonosz végre cselekeszik vala; okát pediglen hogy ily keményen viselné magát az evangelicus status, rejám mondják vala, de ebben injuriát tesznek nekem, mert nemcsak magam valék, valának többen is, de legfőképen azért neheztelnek vala rejám, s most is, s talám soha nem felejtik, hogy szánszándékkal nem szegem vala meg conscientiámot, melyet ha cselekedtem volna, örökké való gyalázatomra és kárhozatomra lett volna: plus enim deo obedire, quam hominibus. Idű múlik azért abban, hogy az evangelicusoknak beadattatott gravaminájokra resolválta volna magát ő fge, azonban 16. Decembris ő fge egy decretumot küldött magyarországi cancellariusra, kinek értelme ilyen vala: Minthogy az evangelicus

status maga gravamináiban valami novitást tapasztalunk az religio végett, kivánjuk, hogy közönségesen az statusok informálják ő fgit, ha novitás-i avagy nem kivánságok. Küldének annakokáért követeket az országbeliekhez, hogy ők is ezen dologrúl opiniójokot adnának, valának penig a követek: Jakosit György sümegi püspek, Illésházy G. és Veseléni Ferencz, kitűl üzenték azt az országbeliek, hogy egy opiniójában vadnak, de másnap elszakada az catholicus status az evangelicusoktúl és egyetérte az clerussal és az pápista urakkal, de az lutheranus urak, kik kevesen valának, nem consentiáinának neki. Annak okáért azt találá az catholicus status, hogy ugyan novitas, úgyis kell informálni ő fgét s könyörgöni ő fginek, hogy eztet az novitást ne engedje introducálni az országban, mivel hogy contrareálkodik legibus patriae és az közönséges jónak promoveálásának igen ártalmas. — Ugy arányoznám, hogy ennél külömb választja nem lészen az evangelicus statusnak ő fgitűl. Hogy ha peniglen történet szerint úgy lenne, kit nem reménlenék, hogy kedves választjok nem volna ő fgitűl, megcsalatkozván reménségekben, úgy itélném, hogy nagy halasztás lészen gyűlésünknek, mert mint agyigis nem kezdenek semmihez, valamegyik ő fge religionis negotium nem dirimálja, ha ő fge egyenkint mind fejenkint fejeket szedeti is (kit nem reménlenik), hogy ő fge, kegyelmes fejedelem lévén, megcselekedje. Ok az ő principálisoktúl nekik adatott instructiójoktúl nem recedálhatnak. Választák azért cancelláriust Lippai Györgyöt ő fgihez az követséggel. Mint resolválja magát ő fge, ünnepek után hirivel lesz mindnyájunknak. Bocsáta ki azért ő fge más decretumot az statusokra, abban parancsolja és determinálja ő fge, hogy privátumnak béké' hadnának, és nyulnának az publicumhoz, kire az evangelicus status kedvetlenűl consentiál vala, és nem acceptálá külömben, hanem conditio alatt, tudniillik, ha ő fge, midőn az gravaminákon általmennek az deputátus urak és ő fgének be fogják adni az gravaminákot, uno contextu az mi gravaminánkot is ő fge tollálja és kedves választot ad, a kit nehezen hiszem hogy az meglehessen, s meg nem levén félő, hogy apostoloknak oszlása ne következzék, ha az követ uraim szovoknak emberi akarnak lenni és az nekik adattatott instructiókhoz fogják magokat tartani; az beadattatott gravaminákot az római catholicus status novitásnak tartván, az ő informatiókra ada ő fge olyan decretumot; az ország szokott helére méne, az urak közt voxra méne a dolog értekezvén palatinus, volna-e valaki, a ki ő fge decretuma ellen tusakodnék? Találkozék egy úr, a ki maga személyére nézve nem mondhatja ujságnak az beadattatott scriptumot, de úgy mint ő fge parancsolatjára nézve, s úgy tetszvén ő fgének, hogy novitásnak mondassék, nem contrarialkodik, mert conscientiájának sérelmével mondaná, ha novitásnak tartaná.

Azonban Pálfi Pál az evangelicusoknak nagy ellensége felkele. és palatinus előtt panaszt tén rám, tudniillik, hogy én szerezném rebelliót, mert az rajkai jobbágyit, kiket az anyjok bir, ellenek támasztom, s biztatom, s annak fölötte ajándékjokat veszem; ezen az hamis és méltatlan panaszon megháborodék szivem, protestálván az palatinus és az urak előtt méltatlan hiremben, nevemben való megbántásájért, megkeresem az becsületem, a minthogy az ünnepek után, ad tertium citáltatni is fogom. Hasonlóképen Bottyáni, a ki hitinek sem eleit, sem utolját nem tudja, sok mocskos szókkal illette nilván az szegén predicatorokot, mondván, hogy kocsissá se fogadja őket, de vala választja. Az ő fge ő decretumának értelme eképen van itt leirva. [1])

(Üres hely a lap aljáig.)

Hét egész hétik tarta az villongás az religio felől, melynek utolsó decisiója lén január 16. napján, a holott ő fge vice nemes cancellariusa által parancsolja, hogy ennek az véghetetlen disputatiónak békét hagyjanak, mivel lehetetlenség van a dologban, meg akarván minden igazságunkban és privilegiumunkban tartani az szerint, a mint azeli *(így)*, úgy maga is, s másokkal is megtartatja. Megértvén ezt az ország, szokott helére méne; onnat két vagy három óra mulva követeket küldének az urakhoz, akarván megérteni, ha ő felségének az utolsó resolutiója lenne-e? az urak az ő kglmek kérdésére azt felelék, hogy utolsó s nem is kell mást várni ő fgétűl, de sőt ugyan parancsolja, hogy emlékezetbe se ne legyen, hanem kezdjenek az más és hasznosb dologhoz, mert eltölt az üdő, ő fgének imperiumbeli dolgai vannak, azonképen más országinak fogyatkozásira gondot kell viselni, s megis unakozott; ezzel az resolutióval visszamenének az ország követei, sokat törődvén rajta, megint más követeket küldének az uri rendhez, az által megizenék, hogy ők egyáltalában az nekik adattatott instructiójoktúl el nem mennek, hanem engedjen nekik egy napot pro consultatione, mert a dolog nagy; de azt sem akarák nekik megadni, kin fölötte megbúsúlának, és izenék azt, hogy ők is annak nem cedálhatnak, készek inkább re infecta házájokban térni. Megbúsula azon palatinus az több statusokkal, és megtiltá nekik, hogy mátúl fogvást essze ne gyüljenek, mert hitire mondja, hogy reájok küld, avagy citáltatja őköt; hiszem ha akarnak consultálkodni, az szokott helen consultálkodjanak, mert az ördögi gyülekezet, onnét származtanak ezek az nagy mód nékül való és esztelen kérdezkedések, mert valamit ott végeztek, attúl semmiképen nem recedálnak; arra nézve nem merészlék megpróbálni, hogy esszegyültenek volna, szinte mint Jerusálembe propter metum Judeorum az apostolok éjjel gyülekeztenek, hasonlóképen kelle

[1]) *Oldalirás:* Karácson napján irtam ezeket, prédikáczió után.

nekünk is cselekedni, szánja meg az isten, ha méltán cselekeszik-e rajtunk ezt az nagy gyalázatot. Nem akarák azért az evangelicus nevet beirni az articulusba, akarják inkább, hogy oszoljon az gyűlés; mai napon azért úgy mint 18. Jan. az tanács urak közűl 8, az országbeliek közűl annyi számút avagy talám többet is fog hirdetni tíz órára; itélném, hogy ő fge akaratját fogja viszontag proponálni; úgy reménleném azért, hogy ha kedvünk szerint való választunk nem lenne, az követek eltökéllett szándékjátúl nem fogna recedálni; az gyűlésnek eloszlását ő fge javára nem dicsérhetem, az imperiumbeli állapatra nézve, tüzet hadni pediglen országában veszedelmes, mindezekért az országbeli követek ő fgét nem kárpálhatják, okúl sem vethetik, hanem más ennek oka, a ki most is az keménségben semmit hátra nem hagyott (ki miatt most is köszvéntűl gyötröttetik), királyunknak rejánk nagy haragját terjeszté, úgyannyira, hogy még maradékunknak is megvásik foga belé, menjen fel bár magyar uram supplicátiójával, csak pökni fognak rejá; a mikor ugymond Bécsbe vala az ellenség, Csehország, Morva-, Magyarország törökkel, tatárral rajtunk vala, nem vihették véghez akaratotokat, most immár mik felességben levén nálatoknál, nem látom semmi módját előmeneteletekben; az ő fge imperiumában lévő ellenségit a mi illeti, azokat szinte tengerig kergette ő fge, és így meglátom, hol kezditek el, el is higyjétek, hogy minden tehetségemmel, értelmemmel, minden jószágomnak elveszésével is, hogy meggátoljam igyekezetekteket; készebb is vagyok az országbúl kimenni, ha ő fge azt meg fogja engedni. 28. Januarii beadá az evangelicus status az ő ultimaria resolutióját palatinusnak, melyen felettébb megindulván, nehéz szókkal illette az követeket, mondván, hogy csak maga is ha mit nem tehetne, megfelelne s megtanítaná, mint kellene böcsülni fejedelmet, úgy látja, úgy mond, hogy pásztornak bocskorát jobban böcsülik, hogy sem egy római királt (ezt talám nem kell vala neki mondani, mert az magyarság mindenkor tisztelte az ő fejedelmét, és most is tiszteli), de eztet csak az nagy gyűlölség mondatja vele, nem tudván egyébkint haragját rajtok kitölteni; úgy is aránzanám, hogy nehezen fogják jüvendőbeli gyűlésekre az követséget felvállalni az főmberek ezekért az illetlen s mocskos tiszteletért, melylyel illették őket ez gyűlésben. Pártot ütének az romano-catholicus uraimék is, egy része palatinus mellett, a kik rész szerint azon valának, hogy ne adjuk tanácsúl ő fgének, hogy az gyűlés eloszoljon, mert fegyvert adunk kezébe, ő fge temperálja az dolgot, a mennyire méltónak itéli lenni (hogy már) ha tekintjük, mind egy bordában szőtték őket; cancelláriussal pediglen kik tartnak vala, úgy Jakusit az jobbik vér áruló, personalis, Homonnai, Battyáni új catholicus, nem tudván mit teszen az valóságos pápistaság, semmit nem akar vala nekik engedni

az dologbúl, inhaereálván annak, hogy az magok jobbágyit senki birtoka alá nem engedik, szabadosok levén vele, minemű vallásban akarják megtartani őket; most is ezen dolog ventilláltatik.

Esszehirdeté azért palatinus az urakot, personalis az országot 9 órára 1. Februarii, mi jót végeznek, ez mai nap megmutatja, nem is reménlem, hogy eltökéllett szándékjokbúl kiverhessék az követ uraimékot, megunakoztanak az sok delatio végett; talám mind gyűlésünk s egyéb dolgaink más gyűlésre seponáltatik, vélném is, hogy a tevő lészen ő fge; az pápista urak közűl meghala ezen gyűlésen Zenney Sándor, a ki haza méne, télire halasztá az maga jószágában az szentegyházoknak foglalását, de az úr isten nem engedé, hanem másutt rendele neki nyugodalmot. Meghala Zicsi Pál is győri vice királyképe, a ki jól tudja vala szorongatni az magyart, s annak nemesit is, kirűl az ország jól megemlékezik, kinek testét kivivék, de nem tudom hova; még ennek előtte egynéhán nappal Orosz Pál is egyébaránt vitéz személ lévén, elmetszvén szolgájának orrát, azért pediglen jószágát megkérték vala, tartván notátúl, félelemtűl tartván-e avagy bujában, vagy más nyavalya miatt, kirugaszkodék ez világbúl, kit az barátok klastromába temettek, az inasának hagyván háromszáz forintot és három ház jobbágyot örökbe. Esék emberöldöklés is az hostátban, de azért senki nem büntetődött. Császár urunk ő fge a mikor által akar vala menni az hidon, mely az Dunán vala, süvegét ő fgének az szél fejébűl kiragadta, hajóval kellett érette menni, úgy hozák ki; egynéhán nap viszontag kocsisa által vivén két lovát kocsisa gázloltatni, hidek üdő levén, midőn az hidon visszajütt velek, az hidrúl leugrának, mind a kettő bele hala, szépek is valának. Nem akarván az farsangot ő fge hijába eltölteni, szánkázik vala, kétszer feldőlvén, orrát megsérté vala ő fge. Az urak közől pediglen az 1637. esztendőbeli gyűlésben valának ezek ő fge után:

G. E. Miklós palatinus.

Hlozi (*igy*, Lósi helyett) Imre magyarországi érsek.

Az kalocsai érsek nem vala jelen, mert beteg vala, et alioquin senectus per se morbus.

Győri pispök Draskovit György.

Cancellarius Lippai György.

Jakusit György simogyi püspek.

Zábrági prépost.

Zágrábi püspök, a ki az soproni ütegetésrűl megemlékezvén és mostani gyűlésben is mocskosan szólott az evangelicusok felől (mondván, ha az lutheránusokat Lajos királ idejében megégették volna, mostan nem volna ez az veszekedés), ezt pediglen ha az országbeliek között mondta volna, nilván választja lett volna. Nem említik vala egy gyűlésben is ily nagy gyűlölséget hit végett minden statusok között, mint ezen gyűlésben vala.

C. Homonnai János uram jud. curiae,
Terzaczki,
C. Bánffi Christoph,
C. Stephanus Bálfi generalis Ujvariensis,
C. Adamus Battiani generalis Ultra Danub.,
C. Joannes Draskovit,
Comes Pálfi János,
Comes Paulus Pálffi gonosz magyar, a ki az igaz mondásért rebellisnek nevezi az embereket, heteroclitum caput,
Stephanus Ostrosit cum tribus filiis,
Daniel Esterházi,
Paulus Esterházi,
Ludovicus Nyári tunc viduus,
Bernardus Nyári,
Sigismundus Lónay tarde venit,
Georgius Melith, podagricus, tamen...
Petrus Melit cum filio,
Petrus Forgács,
Ladislaus Forgács viduus juvenis,
Steph. Forgács, filius Petri Forgács,
Comes Georgius Erdődi,
Comes Gabriel Erdődi,
Comes Nicolaus et Petrus Zrini,
Emericus Czobor cum filio Adamo,
Pallóczay,
Stephanus Pográni,
Sigismundus, Joannes, Franciscus Zay,
Comes S. Esterházi,
M. Wolfgangus Esterházi,
Stephanus Hédervári,
Joannes Kéry,
Steph. Balogh capitaneus Tataiensis,
Ladislaus Révay gonosz pápista,
Gyulafi László cum filio,
Comes Konski Croata,
Ladislaus Barkóczi,
Comes Adamus Forgács. Ezek az tréfa beszéd után kardra hitták vala egymást, de nem lőn engedelem nekik arra.
Adamus Károli juvenis,
Emericus Czobor junior,
Comes Caspar de Illésháza cum filio Com. Gabriele Illésházi.

Ezen gyűlésbe vala emlékezet, hogy az törökkel való békességet vagy confirmáltatnánk avagy hosszabb üdőre vetnénk hogysem vala; kire nézve Bercséni Imrét rendelék arra, kétséges (!) azért az elmenetele, a ki láttatik vala elég személnek kamarásba, oriundus ex Transylvania, jól is proficiált vala az kamaraságban etc. Pálfi Pál akkor camerae praefectus vala, sok ember keresi vala kedvét (egy kivűl, a ki nehezen veheti vala magát arra, mert nem is érdemli vala.) Az szegén Posony váras szentegyházat építeni kezd vala magának, kiben sok tilalmazás érte őket, azzal azért keveset gondolván, ugyan épitik vala, hinném is istent, hogy végbe is viszik. Szombatban hasonlóképen nem engedik vala építeni, de azt is az úr isten úgy fogja adni, hogy megkészűl, kiért sok szó is vala az gyűlésben; nem engedik vala, hogy templumnak neveztessék, hanem auditoriumnak; lévait hasonlóképen megengedék; Szakolczán is az temetésnek való helt, az szentegyháznak megépítésével együtt.

Kiadá ő fge resolutiót, de nem lévén vele contentus az evangelicus status, kire nézve más irást fogott beadni ő fgének kegyes szép való választért, mely dolgot nem obtineálván, egy

protestatio fogja követni állapatunkot, kibűl kevés haszonra való dolgok származnak. Oly reménségben vala palatinus, hogy ez írása által az evangelicus statust maga számára hajtaná, kinek értelme ilyen formán vala:

1. A köz szentegyházokban, az hol egyenlő jus patronatusság vagyon, az falut is a hol az szentegyház vagyon, egyenlőképen birják, maradjon abban a kiben most vagyon.

2. Az ő fge nevével in publico consensu declaratióban vehetjük s tilalomba is, hogy senki tömlöczczel, kalodával, birsággal ne kénszerítse se egy felől, se másfelől az jobbágyot.

(A 3-ik pont hiányzik.)

4. Az parochiák az szentegyházhoz valók, s az kié az szentegyház, azé az parochiák is, alkalmatlan azért disputatiót tenni vele, hijába mulatni az üdőt.

5. Az várasokat az mi nézi, lám mind lutheránusok bírják a templumokat, csak néhutt levén templumok az catholicusoknak, s noha egy várasnak kisebb részét negyedik statusnak nem mondhatjuk, mindazonáltal lám tilalom ellen is ugyan építnek magoknak szentegyházokat. Azt sem látják, hogy derekas tilalmat vettenek, magok adtanak okot arra, nem tartván az ország nevével való declaratióhoz magokat, mindazonáltal jovallást mi nem adván rejá, continuálhatják épületjeket.

6. Az végházakban csaknem mindenütt liberum exercitiumok vagyon templumokkal együtt, szinte Ujvárban is, az ki tulajdona az esztergomi érseknek, de hogy ő fge az király maga fundusán egy helyen nem hagy új épületet csinálni, azért panaszt senki nem tehet ő fge ellen.

7. A szent széktűl ha mi ki nem vonhatjuk magunkat, nem látjuk, mért kell az praedicatoroknak attúl idegeneknek lenni, s ha magok kivánnák is, nem kellene kglteknek megengedni, magán való tribunált nem engedhet az ország nekik, nagy confusio is jünne ki abbúl, ha arra menne kgltek. Ezekért az beadott punctomokért kglteknek nem kellene keseríteni, annyival inkább veszedelemre bocsátani. Az első mindenestűl lehetetlen, s az többi ezeket az egynéhány elveszett napokat nem érdemlik. Nagy szeretettel kérem azért kglteket s tisztem szerint intem is, hogy mind azon sok gonosznak eltávoztatásáért, a melyet lát és közel tapasztalhat kgltek, s mind azt a mit én magam is látok ezekben, tegye le ez az mostani újobban indított kérdéseket, és egyességgel, szeretettel nyúljunk az mindnyájunknak és édes hazánknak megmaradására nézendő dolgokhoz, kire ha valaha okunk volt, most vagyon okunk arra, hogy seponáljuk. Az úri és nemességnek praerogativája felől is vala alkalmas ideig veszekedés, meg nem egyezhettenek rajta, hanem az jövendő gyűlésre halasztotta ő flge, mely gyűlést kinek isten meg fogja engedni érni; ez 38. esz-

tendőbeli elég csudás s gyűlölséggel teljes vala, félek attúl, hogy külömb ne legyen. Homonnay János 1. Aprilist irván az ujheli szentegyházat elfoglalá fegyveres kézzel, kiüzvén onnan az praepostot, partékáját kihányán házábúl gyalázatosan, kiért istentűl érdeme lészen minden kétség nékűl, attúl isten se mentse; ő levén első előjárója gyülésünknek, végezésének executora, örvendetes hirrel méltó, hogy excipiálják az alföldi atyafiak, holott neki incumbálna inkább, hogy ha mások cselekedték volna is, ne engedték volna; sunt haec initia dolorum, csak kezdeti az jövendőbeli nyomorúságoknak, de mind nagyobb azoknál az Israelnek istene, a ki nem szunnyad sem aluszik, a ki őrzi az Israelt, nem rövidült még meg az ő jobb keze.

Rákóczi maga fejedelemségének megerősítésére az öregbik fiát Györgyöt váradi kapitánságra helheztette, igyekezvén azon, hogy üdővel székibe is ültethesse; az megnyerésejért feles sárga jót küldött urához, de még ekkedig meg nem nyerhette azt, ha megnyeri is pediglen, örülök azon, hogy magyar nemzetbűl való lenne.

Erre nézve gróf B. István minden előbbeni szándékjábúl kimosdott, az egy körösztyéni jámbor életére kötelezvén magát, csendes nyugodalomra adta magát, akarván Rákóczinak fogadása szerint igaz lenni. — Bethlem Péter g. B. Istvánnak fia, ha úgy engedné az egészséges állapat, a mint az elme s igyekezeti mutatja, rajta semmi nem mulnék, az Bethlem familiának helyére való állításra.

Meg nem elégedvén azzal Rákóczi, hogy fiát váradi kapitánná tette, de ahoz mátkát is szerze neki, Bátori Andrásnak leányát, a végre minthogy Ecsedhez nem juthatott, ez házasságnak színe alatt igyekezni fog, hogy részesülhessen abban, ebbűl kitetszik, hogy Rákóczi szinte úgy felejti el Bethlem Istvánnak cselekedetit, a mint az ördög az istent, a honnét levettetett. Ha azért eszek lészen nekik, magokra gondot viselnek; sok szolgái minden vármegyékben, kiknek hallgatkozásokra fizetnek Sáros-Patakbúl; a többi között Bogádi András vala minden szolgáinak előjárójok, szolgál vala nekem is egy üdőbe; tőlünk elmenetele nem kevés kárt nemzett, noha most is veszem jó akaratját és szolgálatját.

Második hive Hodosi Ferencz, Gyedeőn kapitánya, ha mire kivántatnék; azon kivűl sok Nicodemusok vannak, kik titkos helyeken laknak, de tudjuk neveket.

Ezer 642 gyűlést hirdete Kolosvárra Rákóczi fejedelem, a végre, hogy az öregbik fiát választassa az országbeliekkel fejedelemségre, ezenkivűl lesznek más dolgok is, kiket fog proponálni, némelyeknek veszedelmekre, mintha valami conspiratióba érte volna őket, könnyű az atyának vesszőt találni fiára.

Ugyanazon esztendőbe császár urunk ő fge hazánknak megmaradásájért tractába indula az török császárral Komáromba, rendelék a tractának helét Szűn nevő városba, ő fge részéről Quaestenperger, cancellárius György Lippay, Esterház Dániel, Szunyogh Gáspár personalis, s több fő emberekből álló személyek, vége isten akaratjában vagyon, mind az két rész kemén kivánságokat vet egyik az másiknak eleibe, sokat is kiván a török, nekünk kevés levén kezünk között, annyit nem igérhetünk, erővel ellent nem állhatunk, hanem ha isten áll ellene.

Az mint felűl megírám, hogy gyűlését a végre hirdettette böcsületes hiveinek, hogy fiát fejedelemségre választatná az országbeliekkel (hogy holta után ne lehessen módja és alkalmatossága Bethlem familiának az fejedelemségre való menetelre), okosan is cselekedte (tela enim praevisa minus feriunt, et melius est praevenire quam praeveniri.) Az bizonyos dolog, ha embernek rendelését istennek pecséte éri, állandónak kell lenni, de ha gazda nélkűl vetettünk számot (magyaroknak közbeszédek szerint), károsításra való üdő érkezhetik; a dolgot ebben hagyom, mindenek állanak istennek rendeléséből.

Komáromban az tractának vége lőn ezen conditiók alatt:

(Két lap üresen maradt, a hova a conditiókat kellett volna beírni.)

Esterházy Miklós Magyarországnak palatinusa búcsúzik az tiszttűl, ki nagy szokatlanságnak láttatik lenni hazánkban, örökös tisztviselés levén az; okát még nem tudhatom, az jüvendő gyűlésbe, melyet hirdet ő fge pro 28-a Maji Posonba, megértjük.

Az tanács urakat hivatja ő fge Bécsbe, az többi között engemet is szegén fejemet, kire nem volna szükségek, de propter formam megadattatik az böcsület (hogy már). Az gyűlés transferáltatik szent Márton napjára.

Közli: Szilágyi Sándor.

EMLÉKEK BARSVÁRMEGYE HAJDANÁBÓL.

(1439—1711.)

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

XXIII. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyének.*

Szokott köszöntés. Csudálkozunk felette igen azon, hogy az mint ennek előtte megirtuk kgknek, Vácznak épületére semmi segítséggel nem akar kgk lenni. Im most nem régen az töröknek két végháza égett meg, Hatvan és Gyula, de nem úgy építik és oly resten viselnek azok épületekre gondot mint mi. Azért mégis ujonnan kgket kérjük és tisztünk szerint hagyjuk s parancsoljuk kgknek, hogy meggondolván kgk ez mostani időnek állapotját, annak fölötte édes hazánkban való megmaradását, az mint azelőtt is irtunk ezen dologról kgknek, kgk Vácznak épületiben legyen minden segítséggel, hogy annál hamarébb épülhessen meg, mert ha kgk az mi requisitiónkra az épületben segítséggel nem leszen Váczhoz, nem leszen mit tenni az kapitánynak, hanem vagy akarja vagy nem, hogy az végház el ne vesszen, ki kell küldeni, és minden falukról az jobbágyokat be kell erőltetni, hogy azokkal építsék az végházat hova hamarébb lehet, mert ez közönséges jó s hazánknak s mindnyájunknak megmaradásában jár. Isten éltesse kgket. Datum Cassoviae die 17. Augusti Anno Domini 1611.

Splium sat.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsm. ltr.)

XXIV. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntés után. Kgknek ezt akaránk értésekre adnunk. Az Erdéli dologban mikor immár az Ur Isten mindenképpen jó progressust adott volna és mindenek szerencsésen succedálnának úgy annyira, hogy az kulcsos városok közül több már

nem volna hátra az egy Szeben városánál, az holott ő maga Báthory Gábor vagyon, az istentelen hüttűl szakadt Nagy András, ki nem régen Báthory Gábort elárulván az ő Flge király Urunk hűségére erős hittel kötelezte magát, ismég megtagadván hütét, beszökött vala Szebenbe Báthoryhoz, az holott mit végezett s tractált vele, azt csak maga tudja, de most kijövén Erdélyből, az hajduságot sok külömb külömbféle persuasióval maga mellé hajtja és napról napra nevelkedik ereje úgy annyira, hogy az mint most bizonyosan meghozák hírét, az minémű vitézlő népet nagyobb vigyázásnak okáért az végekből alá hivattunk vala, kik Várad táján voltanak, azokat is megverték. Igy lévén azért az dolog kgket kérjük és intjük, sőt tisztünk szerint hagyjuk és parancsoljuk kgknek, hogyha kgk maga javát, feleséginek, gyermekinek és szép nemzetének megmaradását kévánja, mindjárt okvetetlen personaliter insurgáljon és mentől több szerrel mellénk siessen, mert az dolog késedelmet nem szenved. Ha az hajduság az ő hitét, kire ő Flgének volt már köteles, megállotta, avagy ezután is megállaná és bizhatnék ember hozzájok, nem volna semmi gondunk, de minthogy állhatatlankodnak, ki tudja, végre is mint kellessék velük procedálnunk, holott most is nyilván való dologban megszegvén hiteket ő Flge és ez ország ellen támadtak. Ha pedig kgk ezt süketségre veszi és ebből az egész országnak valami romlása és veszedelme következhetik, mi semminek okai nem akarunk lenni. Hisszük azért, hogy kgk maga megmaradásáért mindeneket alacriter praestál és érte több sollicitalást nem vár. Éltesse Isten kgket. Datum Cassoviae 19. Augusti Anno 1611.

Spect. sat.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. II. nro. 6.)

Jegyzet. Ez azon hadivállalat volt, mely Forgách Zsigmond nagy kudarczával végződött.

XXV. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyéhez.*

Köszöntés után. Vettük az kgk levelét és megértettük mit irjon kgk. Hogy kgk az pénzt a kgk lovasinak, kik Erdélyben vadnak, két hóra való fizetésekre Viszochány János által elküldötte, azt kgk igen jól cselekedte, az kiről kgknek quietantiát is adattanak és immár mi az kgk katonáinak avval az pénzzel megfizettetünk. De az mi az kgk excusatióját illeti és kérését, hogy ezután immár az katonáknak való fizetésről megmentsük kgket: adná az Ur Isten, hogy ne kelletnék fizetni kgknek, de

bizony még az is felette szükséges, hogy az mint ennek előtte is kgket requiráltuk vala, kiki személye szerint insurgálván, hova hamarébb mellénk siessen és ez utolsó országunk veszedelmének eleit vegyük, addig pedig, míg az istentelen hajduság jobban el nem hatalmazik, mert későn leszen akkor oztán, ha kgk is azt az nagy inséget...... érezné, kit az szegény Tiszántúl való...... mert szegényeket ölik, vágják, kinozzák, udvarházukat felverik, marhájokban zsákmányt tesznek, jószágot dúlják, pusztítják és nem tudom mind mennyi sok számtalan iszonyú dolgokat cselekesznek, kik bizony szánakozásra méltók. Hogy azért kgkre is az ne hasson, mégis ujobban kérjük és intjük kgket, sőt tisztünk szerint hagyjuk és parancsoljuk, kgk mindjárt insurgáljon és kiki personaliter az mennél jobb szerrel lehet mellénk siessen, ne hagyjuk édes hazánkat, szép nemzetünket így elrontani és pusztítani, mert bizony higyje kgk, utolsó szerencsén forog mostan országunk állapotja. Tartsa meg Isten kgket. Datum Cassoviae 28. Augusti Anno 1611.

Spectab. sat.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. I. n. 30.)

XXVI.

Mászlyk Dávid Uram az vármegye perceptora Bychén (Thurzó György Nádor vára és rendes lakása) való költséget, mikor az vármegye engemet Kosztolányi György Urammal együtt követségbe választott Palatinus Urunkhoz, az vármegye deliberatiójábúl adott énnekem florenos 8, kiről ő kgmét quietálom. Datum in Kosztolány 2-a die Septembris Anno domini 1611.

Ladislaus Koztholány.

Az követségben peniglen azért jártunk, hogy ő Naga Palatinus Urunk Vácziakot és Lévaiakot (a vár őrségeit érti) pascuálni rendelt volt, hogy ő Naga az ötszáz lovasbúl minuáljon, kit meg is cselekedett.

(Barsvármegye levéltárában levő eredeti után.)

XXVII. *Gróf Thurzó nádor Barsvármegyéhez.*

Köszöntés után. Az kgk credentionalis levele mellett Mazlyk Albert és Lipthay Imre Uramék által való izenetét megértettük. Reméllettük s kivántatott volna is, kgk ne levéllel avagy követség által hazánknak mostani szükségeiben succurrált volna, hanem inkább az mi parancsolatunkra kész hadakkal sietett volna ide

mellénk. Mindazonáltal kgknek viszontag szóval izentünk, Ő Flge az mi kegyelmes Urunk koronás királyunk nevével és tisztünk szerint is intvén kgket, ha hazájának javát, megmaradását kivánja kgk s valami segétséggel akar lenni, kgk azt ne halaszsa, hanem ez levelünk látván, mindjárast praestálja, mert ha késedelmes kezd az kgk segétség küldése lenni, nem leszen ezután köszönet sem ő Flgétől sem tőlünk. Ezt akarók kgknek megirnunk. Isten éltesse kgket jó egésségben. Cassoviae die 9. Septembris Anno 1611.
Spect. sat.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. I. anni 1610. s. n.)

XXVIII. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyének.*

Szokott köszöntés után. Nyilván vagyon kgknél, az hitvány hajduság minémű nagy dúlásokat, fosztásokat és pusztításokat cselekedtek és naponkint cselekesznek az országban, sőt végezték azt, ha előmehetnek igyekezetekben, hogy az egész nemességet elveszessék és az egész országban birodalmat vegyenek, kire Isten őket nem segíti; mely istentelen cselekedeteket és szándékjokat ő Flgének az mi kegyelmes Urunknak mi tisztünk szerint megjelentvén és az végekből való segétséget kivánván, ő Flge kegyelmességéből nemcsak az végbelieket rendelte segétségűl, hanem külső segétségeket is igért, mely külső segítség felől az minapi kassai gyűlésben kellessék-e bevennünk vagy nem, az itt levő Urakat és vármegyéket megtaláltuk vala, ő kgk az dologrúl szólván, hagyták volt mi reánk. Mi mindazonáltal nem sietvén az dologgal, közöltük az ittvaló ő Flge tanácsival és fő főemberekkel az dolgot. Tetszett ő kgknek velünk együtt, hogy valami kevés külső segétséget bevegyünk bizonyos okokkal, kiket ő Flgének is megirtunk; az conditiók penig ezek: 1. Hogy ha ide jőnek az németek, az mi hirünk és akaratunk nélkül avagy ezen az földön lévő Generalis Uram hire és akaratja nélkül semmit ne cselekedjék. 2. Hogy se végházakban se kerített városokban, se nemes emberek házaira ne szálljanak, hanem vagy mezőben vagy valahova szállítják, ott maradjanak. 3. Hogy pénzeken éljenek és az szegénységet ne rójják és ne erőltessék semmire. 4. Hogy mindjárast, mihelyt ez mostani dologban ugymint az hajduk compescálásában vég leszen, az mint idejöttenek, úgy ismég visszamenjenek. Minthogy azért ez országnak javára és ótalmára vagyon, főképpen ha az hajduság ennél is nagyobb erőt venne: annakokáért kgket kérjük és tisztünk szerint intjük, hogy ha és mikor az a kevés nép kgk közé elérkezendik, semmi idegenséggel hozzá ne legyen, sőt jó kedvvel lássa és mindenütt békével

általbocsássa. De coetero eosdem feliciter valere optamus. Datum Cassoviae 13. Septembris anno 1611.

Spect. sat.

servitor amicus et benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. I. anni 1600.)

XXIX. *Forgách Ferencz primás levele Barsmegyéhez.*

Spect. sat. Post salutem et servitiorum meorum commendationem. Az kgtek credentionalisát nekem megadá Dóczi Lőrincz uram és az izenetet is megmondá. Azért én is ő kegme által választ adtam kgteknek, kgteket kérem, kegtek vegye be méltó declaratiómat és hagyja abba az dolgot, mert nekem úgy tetszik, hogy megértvén mentségemet és ratióimat, kgtek megmaradhat rajta. Ezeknek utánna Isten tartsa meg kgteket jó egésségben. Tyrnaviae, 15. Octobris 1611.

Spectabilium sat.

servitor et amicus
Cardinalis Strigoniensis.

(Barsmegyei levéltár Fasc. I. anni 1610. no 26.)

XXX. *Draskovich János a Dunán-túli részek országos főkapitányának levele Mászlyk Albert Barsvármegye alispánjához.*

Szokott czimzés után. Keglmednek ezt akaránk tudtára adni, hogy az fegyvereseknek egy része, kik Komáromba vannak, ma az Dunán által költözni kezdnek és ez jövő cseterteken gondoljuk hogy Barsvármegyében érkeznek és Barsra mennek, de bizonyosan meg nem irhatjuk, hol leszen első hálások. Azért jó volna, hogy kgd hova hamarább egy emberét küldené hozzánk ide, az ki kgdnek bizonyos hirt vihetne felőlek. Annak okáért ő fölsége és Palatinus Urunk parancsolatja szerint kgd az éléssel készen legyen, főembereket is hozzájok rendeljen és eleikbe küldje, az szegénység semmit se féljen, mert meg vagyon hagyva nekiek, hogy kárt ne tegyenek, hanem pro competenti pretio éljenek, az kivül az mit az nemes vármegye jó akaratjokból adna nekik. Ezek az kik most mennek, mindenestűl 700 lóval ha lesznek. Ezzel az Ur Isten éltesse kgdet jó egésségben. Datum Uyvárii 15. Novembris 1611.

Generosae et Egregiae Dominationis Vestrae

servitor et amicus
J. Draskovith, m. p.

P. S. Ezek után megint 700 lóval mennek, nem is késnek, hanem gondoljuk, hogy ezek is két vagy három nap utánnok

érkeznek, ahoz képest az élést úgy rendelje, hogy azoknak is legyen.

(Barsvármegye levéltára eredetije után.)

Jegyzet. Trakostyáni Draskovith János a hires Istvánffy Miklós nádori helytartó és történetiró veje, előbb horvátországi bán, utóbb országos főkapitány, a későbbi gróf Draskovith János nádornak apja s a most is élő gróf Draskovichok őse volt. Korábbi éveiben sokat harczolt a törökökkel a végekben és több izben győzedelmesen. Meghalt Pozsonyban 1613-ban márczius 11-én.

XXXI. *Ugyanannak levele ugyanahoz.*

Szokott czimzés után. Nyilván vagyon kgdnél az ő fölsége parancsolatja, kiben megparancsolta volt ő fölsége, azonképen Palatinus Uram, hogy kgtek mind az hidakat megkészítse s mind Commissariusokkal provideálja azokat az fegyvereseket, az kiket ő fölsége Palatinus Urunk ő Naga mellé küld. Én is irtam vala kgdnek ugyan ezen dologról, de kgd nekem semmi választot nem ada reá. Kgdnek azért bizonyosan irhatom, hogy immár az fegyveresek ihol menten-mennek és ez éjjel Udvardon hálnak, legyen azért kgd készen olly emberekkel, az kik az kgtek vármegyéjén egyik quartérrúl az másikra jó módjával általvigyék és hogy élést is elegedendőt szolgáltassanak nekiek, mert ha ezek megfogyatkoznának élésből, kénszeríttetnének kimenni széllel az falukra és így kárt vallana az szegénység miattok, az kinek mind kgtek lenne osztán az oka. Ezzel Isten sokáig éltesse kgdet jó egésségben. Datum in Vyvár 17. Novembris Anno Domini 1611.

servitor et amicus
J. Draskovith, m. p.

P. S. Holnap tovább nem mehetnek Tehölynél és Füssnél, ezért kgd ott várja az éléssel és Commissariusokkal.

(Barsvármegye levéltárabeli eredeti után.)

XXXII. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntés után. Akaránk kgknek értésére adnunk, hogy Istennek segétségével az hadak és vitézlő népek kiérkezvén Forgách Zsigmond Urammal (a későbbi nádor) együtt lassan lassan kik még megvadnak az kgk vármegyéjéből, haza igyekeznek menni, kiknek mi is látván nagy fogyatkozott és kárvallott állapotjokat, azonképpen fizetetlenségeket is, ez okáért kgket szeretettel requiráljuk felőle, hogy azok elérkezvén fizetésekre fölötte szorgalmatos gondja legyen kgknek és úgy azoknak, kik még jelen vadnak bennek, mind az kik oda maradtanak és házok népe, feleségek, gyermekek, avagy oly atyjafiok vagyon, azoknak

érdemlett és jámborúl megszolgált fizetéseket megadja nekik késedelmetlen és minden ellentartás nélkül kgk. Egyebet ebben ne is cselekedjék kgk. Datum in castris ad Thokaj positis die 21. Novembris Ao 1611.

Spect. sat.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. I. anni 1610. no. 32,)

Jegyzet. E levél Forgách Zsigmondnak Báthori Gábor fejedelem ellen inditott szerencsétlen erdélyi hadjáratára vonatkozik, a midőn ő Szeben alól kénytelen volt a havasok közé s így nagy veszteségek és nélkülözések közt menekülni s nagy nehezen, megfogyott, tönkre tett seregének maradványaival Mármarosnak végre Kassára érkezett; ezen gyászos és kudarczczal végződött hadjáratának emlékét fentartá ama latin vers »Perge domum Forgách, terget tua tergora korbács«. Takarodj haza Forgách, keni bőrödet a korbács.

Gyászba borított ezen szerencsétlen hadjárat nem kevés barsmegyei házat, mert a levélből kilátszik, hogy sokan vesztek ott el a barsiak közűl.

XXXIII. *Serényi Ferencz, Litassy István és Káldy Ferencz követek Barsvármegye alispánjához.*

Generose sat. Az mint kgtek minket király Urunkhoz ő fölségéhez penes Credentionales bocsátott volt, mi azt Istennek segétségével exequáltuk és noha valamennyire megkésleltek bennünket az resolutióval az ő fölsége mostani állapotja miatt, de minthogy beszédünk mellett supplicatiónk által is értésére adtuk ő fölségének kévánságunkat, ő flge is atyai kegyelmességéből scriptis resolválta magát és három exemplárt iratott ő flge, az melynek egyikét in specie küldöttük Szala vármegyének, másikat Poson vármegyének, harmadikat Abauj vármegyének; azért minthogy az egész országban vármegyékről vármegyékre nem járhattunk s nem is akartunk a vármegyéknek több költséget szerzeni azzal, kgteknek az mássát megküldöttük, mint egyéb vármegyéknek, kiből kgd az ő flge kegyelmes resolutióját megértvén, az nemes vármegyének értésére adhatja. Isten tartsa meg kgdet jó egésségben. Datum Tyrnaviae die 18. mensis Decembris Anno Domini 1611.

Grae Do Vrae

servitores et amici paratissimi
Franciscus Seryeni, m. p.
Stephanus Litassy, m. p.
Franciscus Káldy, m. p.

(Barsvármegye eredetije után Fasc. III. anni 1612. no. 9.)

Jegyzet. Mi volt ezen supplicatiónak s a reá adott királyi resolutiónak tartalma, nincsen ugyan e levélben megírva; a levél kelte azonban némileg útba igazít bennünket. Minthogy 1611 elején történt a végleges kibékülés Rudolf és Mátyás királyok közt s ez utóbbinak menyegzője 1611-ben deczember 4-én tartatott, valószinű, hogy ezen küldöttség ott jelen volt s a vármegyék supplicatiójára késedelmesen adott válasz »ő felsége mostani állapotja miatt«, bizonyára a lakadalmi ünnepélyek miatt késett. A tartalma, úgy látszik, lett légyen az akár az alkotmányos jogokra, akár vallási ügyekre vonatkozó, követelőbb lehetett, mintsem hogy a tartózkodóbb Forgách Ferencz érseknek inyére lett volna, mert erre vonatkozónak tartom annak 1611-iki október 15-én kelt levelét.

XXXIV. *Zmesskal Jaraszló alispán levele Barsvármegyéhez.*

Illustrissimi sat. Hogy Nagtok és kegtek közibe az Congregatióba magam Főispán Uram parancsolatjára nem mehetek, Nagtoktúl és kgtektől bocsánatot kérek, mely méltó mentségemet azoktúl az kik beteges állapotomat láták, Nagtok és kegtek értse meg. Ír Főispán Uram ő Nga én nékem, hogy az Congregatióba bemenvén ő Nga Credentionalisát Nagtoknak és kgteknek bepraesentáljam és az melyett levelemben denominált személyeket, kik közűl Vice Ispán Uram választassék denomináljam, úgymint Lipthay Imre, Bossányi György, Tajnay György és Simonyi Gábor uramékat. Ezek közűl Nagtok és kgtek az Ur Istent ő szent fölségét segítségűl híván, Vice Ispánt válasszon. Mégis kérem, Ngtok és kgtek ennyiben megbocsásson, hogy be nem mehetek, én mindenkoron Nagtok és kgtek szolgája vagyok. Isten éltesse Nagtokat és kgteket. Datum in Laszkár 8. Maji anno 1612.

Illustrissimorum sat.

servitor addictissimus
Hieroslaus Zmesskal de Domanovecz, m. p.

(Barsvármegyei levéltár Fasc. III. anni 1612. no. 15.)

XXXV. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntés után. Minémű bizonyos és kiváltképpen való nagy okokból kölletett ez esztendőben az ország gyűlésének differáltatni, érthette kgk, tudnia illik, először, az ő Flge király urunk csehországi királyságra való megkoronázatjáért (II. Mátyás koronázása 1611. május 23-án); 2. Az császár ő Flge halálának okáért; 3. Az római királynak választásáért, kire minthogy ő Flge is egyik elector, necessario fel kölletett menni az Imperiumban, az minthogy el is ment. (Különös, hogy a nádor itt nem is reflectál Mátyás candidatiójára s csak mint electorról szól, pedig kevés nappal e levél megiratása után császárnak választatott.)

Miérthogy penig a minémű dicát és taksát az nemes ország az utolsó gyűlésben imponált volt, az csak két esztendeig durált és már eltölt, ő Flge szemei előtt viselvén mind az végházaknak romladozott állapotjokat, azonképen hazánknak sok külömb-külömbféle jelenvaló szükségét is, sokat gondolkodott felőle, mint consulálhasson mindazoknak jobb módjával és az Imperiumba való megindulásának előtte Bécsben létében az magyar tanácscsal (kik nem kevés számuvan *(így)* voltanak ő Flge mellett) tractálván az dologrúl, deliberálta azt magában, hogy ilyen kiváltképen való szükségben mind az egész vármegyéket megtalálja ő Flge és intse arra, hogy hazájokhoz való szeretetjekből non tamquam dicae, sed subsidii nomine pro hoc saltem anno (nem anynyira adó, hanem inkább ezen egy évre nyujtandó segélyképpen) annyit praestáljanak, mint egy esztendőbeli dica tönne, mely dologról való ő Flge kgknek irt levelét ím ez levelünkhöz kötve megküldtük kgknek, kiből bővebben megértendi kgk az ő Flge kegyelmes akaratját és kivánságát. Minekokáért mi is kgket kérjük szeretettel és intjük is, considerálván kgk mind az végházaknak fogyatkozott állapotjokat, kikből az egész országnak megoltalmazása és tartása dependeál, mind az Magyarországi szent koronának megőrzését s mind penig egyéb sok számtalan szükségét az országnak, ez ő Flge kivánságától ne legyen idegen kgk, hanem maga javáért és megmaradásáért is ez egy esztendőre, az kit ő Flge kiván kgktől nem úgy mint dicát, praestálja azt az subsidiumot (mert annak ex generali Conventu Regnicolarum kölletik lenni), hanem csak mint subsidiumot, kivel ennyi sok számtalan szüksége országunknak, az mennyire lehet, resarcialtassék, tessék meg az, hogy kgk in bonum publicum mindeneket kész alacriter praestálni és az ő kegyelmes requisitiójának is enged kgk, kit ő Flge is vehessen jó neven kgktől. Ez dologról azért mint resolválja magát kgk ő Flgének, mindjárt mi kezünkhez az levelet...... minket is informálván felőle, úgy hogy az kgk levelét magunk levelével együtt késedelem nélkül küldhessük föl az Imperiumban ő Flge után. Ezzel Isten éltesse kgket. Datum in thermis nostris Rajczensibus die 1. Junii anno 1612.

Magnif. sat.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsvármegyei levéltárban.)

XXXVI. *Gróf Thurzó György nádor Lipthay Imre Barsvármegye alispánjának.*

Szokott üdvözlés után. Az kgd levelét vöttük mind az gratuitus pénznek regestromának pariajával egyetemben és

megértettük. Azért igen jól cselekedte kgd. hogy azt a regestomot felküldötte és tudósított minket felőle.

Az mi az esztergami Béknek kegyetlenségét illeti az szegénységen, arról mi irtunk egy levelet neki, mennél jobban tudtunk. Kgd azért küldje meg neki, talán használ szegényeknek. Ezek után Isten éltesse kgdet. Datum in arce nostra Bicsény die 8. Julii 1612.

Gen. ac Egr. Dom. Vrae

amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Eredeti után.)

XXXVII. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntés után. Mostani irásunk által kgket ez dologrúl kelletik megtalálnunk. Az töröknek az ő természetét s álnok cselekedetét kiváltképpen az elmult egynehány esztendőben tudjuk kgk alkalmasint eszébe vehette, úgy hogy mikor alkalmatossága adatott akármi kis rendbeli dolognak is megpróbálására, soha azt nem negligálta. Bizonyára nem kell kételkedni benne senkinek, hogy mostan is, noha ideig való occasiót látnak, el nem mulatják. Mi lehetne penig az ártásra nagyobb alkalmatosság, mintha látandja, hogy az végházat kiváltképen az lovas vitézlő nép (ki ő neki igyekezetének véghezvitelében nagy obstaculum lehetne) pusztán hagyja és távolítja. Az hódultság állapotja is minemű nyomoruságos karban legyen és mint fenyegetik őket az elrablással, eléggé meg nem irhatjuk kgknek, kiről az kanizsai Zkender Passa mit irjon nekünk, levelét in paribus ím megküldtük kgknek, hogy értse kgk. Hogy azért mind az rablástúl való oltalomban és az végházban való vigyázás és szolgálatban is fogyatkozás ne essék, fölötte méltónak és szükségesnek itéljük lenni, hogy az lovas vitézlő nép ez mostani füvellésnek idején közel maradjon az végházakhoz. Minekokáért kgket mint ennekelőtte most is kérjük és szeretettel intjük, noha úgy vagyon, az ország aboleálta az pascuatiót, de megtekintvén kgk ez mostani nagy szükséget, ne nehezteljen kgk az Lévaiaknak, Nógrádiaknak, Vácziaknak, Damasdiaknak és Verebélieknek Bars és Verebél táján bizonyos füvellő helyt rendelni, az honnét egymás értelemből mind az végházakat, keleteket és réveket s az föld népét is jó módjával oltalmazhassák. Megirtuk az felső vármegyéknek, kik az füvelletéstől üresek lesznek, hogy kgknek minden segétséggel legyenek, mert ugyan sem volna jó, hogy kgk viselné csak az terhet és az többi meg se érezné. Ez dologgal kgk ő Flgének is kedveskedik, annak fölötte hazájához és nemzetéhez való szeretetét is nem kis részéből ..... iallia (?), kit mi is nagyobb

dologban akarunk kgknek szolgálatunkkal meghálálnunk. Éltesse Isten kgket. In arce nostra Bittchensi 8. Maji anno 1613.
Magnif. sat.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsvármegyei levéltárban.)

XXXVIII. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyének.*

Szokott köszöntés után. Ezt akarók kgknek levelünk által értésére adni. Mikor immár azt reménylenők, hogy édes hazánkban legnagyobb békességünk most lenne, szinte is akkor juta hírünk, hogy Géczy András az Erdélyi fejedelmet elárulván, törökkel akarna Erdélyre jönni, mely hireket noha egynehány felől irtanak minekünk, de mindaddig is valóságosan el nem hittünk, míg nem az maga Erdélyi fejedelem levelét láttuk, melyben mit irjon az török hirekről, levelinek in ea parte leiratván pariaját, ím includálva küldöttük kgknek, megértheti kgk. Azért minthogy ez nem kicsiny dolog, sőt oly, ki országostúl az egész magyar nemzetségnek veszedelmében jár, kgket szeretettel kérjük, intjük és tisztünk szerint hagyjuk is, kgk mindjárást egybengyülvén úgy disponálja dolgát és úgy végezzen kgk, hogy ha az szükség kivánja, vagy personaliter, vagy »a portis« elegedendő segétséget rendelvén kgk, ha az török reá jövend Erdélyre, mind az erdélyi atyánkfiait az confoederatio szerint megsegíthessük s mind hazánkat és nemzetségünket contra hostis infestationem megoltalmazhassuk. Mely dologról mi leszen akaratja és végzése kgknek, minket arról mindjárast tudósítson, hogy mi is ahoz képest tudjunk hazánk oltalmáról disponálni, mert alioquin mi protestálunk mind Isten s mind ez világ előtt, hogyha kgk fel nem támad és segétséggel nem leszen, mi csak magunk lévén, ha országunkban ellenség jő, hazánk oltalmazásáról elégtelenek leszünk kgk segétsége nélkül. Annak fölötte az ő Flge levele mellett az e napokban irtunk vala kgknek, melyre mindez óráig kgk semmi választ nem ira nekünk. Azért kgk mindenképpen resolválja magát ő Flge kegyelmes akaratjáról, hogy az kgk választételét ő Flgének megküldhessük. Isten éltesse kgket. Datum in arce nostra Bicsensi die 23. Junii anno 1613.
Spect. sat.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. IV. anni 1613. no. 27.)

Jegyzet. Ekkor már meg volt kötve a szövetség Báthori Gábor fejedelem s a király között.

XXXIX.

Az említett mellékelt levélnek tartalma ez:

Török hireket mostan Ngdnak nem irunk, minthogy még csak közönséges hírrel halljuk, mindfelé embereink lévén, ha bizonyosan végére mehetünk, Ngdnak mindjárást éjjel nappal értésére adjuk. Hadainknak behozását penig semmire Ngod egyébre ne vélje, hanem hallván az közönséges hireket, idején gondot akarunk viselni magunkra és országunknak megmaradására. Mindazáltal Ngtoknak sem árt az confoederatio tartása szerint parancsolni az vármegyékre mindenfelé, hogy lennének készen, ha kivántatnék valamiféle ellenség ellen, szegény megromlott országunknak és az egész magyar nemzetnek megmaradására viselhetnénk gondot idején, mert félő, hogy az töröknek az kazullal való megbékélése az magyar nemzetnek meg ne ártson.

Datum in civitate Alba-Julia die 10. mensis Junii anno 1613. sat.

Gabriel Princeps.

(Barsvármegyei levéltárban.)

Jegyzet. Vesd össze azon időbeli egyéb levelekkel.

XL. *Jakussith András báró levele Lythassy Istvánhoz.*

Generose ac Egregie Domine et Amice mihi observandissime. Salutem ac servitii mei paratam commendationem.

Kgddel ha valahon szembe lehetnék, bizony szívem szerint akarnám, magam sem restellenék két mérföldig avagy háromig kgd eleibe menni, ha mostanában hamar valahon szembe lehetnék kgddel. Hirt kgdnek egyebet nem írhatok, hanem ez elmult vasárnap volt Illyésházy Uramnak (t. i. Gáspár gróf, Trencsén és Liptó megyék főispánja, a nádornak Istvánnak főörököse) győrőváltása Bychén Thurzó Ilona asszonnyal (Thurzó György nádor leánya), kiket az Ur Isten áldjon meg minden boldog áldásival.

Másodikat azt irhatom kgk, hogy Uram ő Nga (nyilván a nádort érti) ad 12-am diem Augusti Szombatba híja az Tanács Urakat, maga is, Uram ő Nga 10-a Augusti ott akar lenni; minthogy Trinchinvármegye, Lyptó, Árva uno tenore írtak az Urnak, hogy ők addig semmit nem contribuálhatnak, míg az Articulusokat ő felge nem reformálja, tenorát is ez levélnek kgnek örömest megküldtem volna, de még nincs nálam, hanem minden nap várom, hogy megküldik; de az mint eszembe jött articulatim, elsőben az 6-ik articulusról írtak, ahon a vagyon

irva: ut confinia milite hungaro etiam, az az etiam penig ollyan ambiguum, hogy praesupponit a németeket; az 7-ik articulusról elfelejtkeztek irnia, de szükséges lett volna ott is emlékezni, hogy authoritását ő Ngának megadták az articulusban, de mindeneket contra authoritatem cselekesznek; az 35-ikről is irtak, hogy az mint az több atyánkfiai is törekedtek az nemes vármegyéknél az hódoltság felől, hogy ő Naga gondot viseljen és ő fgénél törekedne, hogy két atyánkfiát bocsátanánk az portára, kik tudnák informálni az török Császárt az Zsitva toroknál való végezésről, mivelhogy ebben az articulusban az vagyon irva: supplicant etc. ut Sua Majestas eundem tractatum in absentia ejusdem Majestatis per Dominum Palatinum cum adjunctis sibi Commissariis juxta pacificationem cum turcis ad Zsitvatorok factam in effectum deduci curet. Az 37-ről azt irják, ahon Illyésházyné asszonyom ő Naga novum judiciumért törekedett és ő fge kegyelmesen ajánlotta magát, az mint az articulusban is meg vagyon irva az vége felé, videlicet super quo Sua Majestas quoque se clementer et competenter resolvet, de még eddig való sok törekedésére ő fge meg nem adta; item az 40-ik articulusról, hogy azt addálták, hozzá: Sua autem Majestas hanc Novisoliensem causam revidebit, interim ab exemtione supersedeat, maga azon articulusban oda elől a vagyon irva: quod revisioni Domini Palatini, Consiliariorum omniumque regni judicum ordinariorum etc. ez országnak ... es kárára lehet, exaggeralják, gondolom az bányák forognak az vármegyék előtt. Az 43-ik articulusrúl is conquerálkodnak, hogy ő fgével azt végezték, hogy az imperiumban két követ menjen ő fgével, egyik az praelatus urak közűl, másik az secularis urak közűl, ut cum praescitu Suae Majestatis az országbeliek adtak volna instructiót nekik; melyről csudálkoznak és nem tudják mire vélni, hogy ő fge az országbelieknek tudtára nem adta. Ezekről irnak Uramnak ő Nagának és keményen elibe adják ő Nagának, minémű hittel köteles az ország szabadságára ő Naga, azonképpen az ő Naga tisztit is, mivel tartozik ő Nga tiszti szerint, mivelhogy ő Naga mint mediator inter regem et regnicolas és tiszti szerint ő Naga tartozik querelas regnicolarum ad aures regis deferre. Ezek a vármegyék elég keményen irtak Uramnak ő Ngának, jóllehet még kegyelmetektől és egyebektől nem láttam az levelet, de talán az is elérkezett, mivelhogy akkor ott nem sokáig késtem, tudom, hogy az több vármegyék is el nem hallgatják, mivelhogy hallom, hogy igen offensusok is, hogy az 6-ik articulusban az etiam az németeket Ujvárba bevitte és német kapitányt is helyheztetett belé. Kgdet kérem, hogy kgd irjon én nekem is az ott való állapot felől, mibe vagyon kgk, és az én jóakaróimnak mondja kgd szolgálatomat. Liptay Imre uram ő kge az minemű dolgot reám bizott, úgy mint az recognitionalist, véghez vittem.

Ezzel Ur Isten éltesse és áldja meg kgdet. Datum Pruszkii 1. die Augusti Anno 1613.
Gen. ac Egr. Do. Vrae

servitor et amicus
Andreas Jakussith, m. p.

(Barsvármegyei levéltár Fasc. IV. anni 1613. n. 20.)

Ezen báró Jakussith András, Thurzó György nádor veje volt, Judit leányát birván; kir. tanácsos és kincstartó is volt később. Birta Trencsénben apjának Ferencznek a győri alkapitánynak szerzeményét, az oroszlánkői uradalmat, a pruszkai kastélylyal, a honnét levelét is keltezi vala; apja volt ama Jakussith Jánosnak, a ki Barsmegye reményteljes ifju főispánját, gróf Forgách Ferenczet 22 éves korában orozva megölette Pruszka közelében, 1647-ben junius 23-ikán, mert állítólag feleségével Szunyogh Katával, ki előbb az ő jegyese volt, a szerelmi viszonyt fentartá; ebből készült az ösmeretes néprege.

XLI. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyének.*

Köszöntés után. Ilyen dologrúl kelletik kgket mostani irásunk által megtalálnunk. Az Erdélyi Fejedelem ír nekünk egy levelet, melyben jelenti azt, minémű véletlenűl való nagy gond és háboruság kezdi őtet ismét követni, holott noha ő neki az törökkel örökkévaló frigye vagyon, mindazonáltal Bethlen Gábor addig practikált s addig futotta dolgát az töröknél, hogy segétséget nyervén maga mellé nem kevés számú törökkel, tatárral indult Erdélyre, ilyen intentummal megyen penig, hogy ez esztendőben Erdélyt occupálja, Jenőt, Lippát és az több végházakat az töröknek adja. Kivánja azért az Erdélyi fejedelem, hogy a confoederatiónak continentiája szerint ilyen kiváltképen való szükségben, főképen az pogány ellen, ki az keresztény névnek nyilvánvaló ellensége s annak vesztét szomjuhozza, megsegítsük, kit felette méltónak itélünk lenni. De miérthogy mi se az végbelieket, se az kgk népét Császár Urunk ő Flge hire s akaratja nélkül táborba nem szállíthatjuk, nem is expediálhatjuk sehova, azért ím megirtuk ő Flgének, minémű periculumban legyen dolga az Erdélyi fejedelemnek és az vele való szövetség szerint mint kivánjon megsegíttetni mostani ellensége ellen. Nem kételkedünk benne, hogy ő Flge considerálván azt, hogy Erdélyből nemcsak Magyarországnak, de az egész kereszténységnek is könnyen utolsó veszedelme következhetik, az segétségadástól nem lészen idegen.

Kgket azért kérjük és intjük, sőt nádorispánság tisztünk szerint hagyjuk és parancsoljuk kgknek, ha maga javát s megmaradását kivánja kgk, az dolgot siketségre ne vegye, hanem mindjárast minden haladék kívül öszvegyülvén kgk és deliberáljon úgy az dologrúl, hogy in omnem eventum készen lévén, mihelyen

az ő Flge resolutiója érkezik és mi is másodszor megtaláljuk kgket felőle, legottan indulhasson az kgk népe, kinek bizonyos részének ha az végbeliekkel együtt az erdélyi atyánkfiai segétségekre kelletik fordulniok, abban se essék vétek. Annak felette minthogy az török szintén itt hazánkban is az frigy ellen naponkint nem kicsiny dolgokat kezdett próbálni (az mint ez napokban Kálnát és Dalmadot Hont és kgk vármegyéjében elrablotta), legyen annyi népünk, az kivel magunk hazánkot is oltalmazhassuk. Erről penig mit végez kgk és mennyi népet rendel kgk az kgk vármegyéjéből, minket certificáljon kgk mindjárast felőle. Hisszük is, hogy kgk maga javáért, megmaradásáért azt megcselekeszi. Éltesse Isten kgket. Datum in arce nostra Byttche die 2. Augusti Anno 1613.

Magnif. sat.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. IV. n. 4. anni 1613.)

XLII. *Báthori Gábor fejedelem levele Barsvármegyéhez.*

Gabriel Dei gratia Transilvaniae, Valachiae, Transalpinaeque Princeps, Partium Regni Hungariae dominus et Siculorum Comes.

Spectabilis ac Magnifice, Egregii, Nobiles domini amici vicini nobis observandi. Salutem obsequiorumque nostrorum paratam commendationem. Nyilván vagyon kgknél, miúlta Isten kegyelmességéből ebben az fejedelemségben helyheztettünk, mint igyekeztünk azon, hogy minden szomszéd országokkal és fejedelmekkel az szép egyességet és szomszédságot megtartanók, de kiváltképpen ő fgével az Római Császárral és kgtekkel, kiket mind nemzetségünk és törvényünk is együvé kötelezett, örökösen confirmálnánk, melyet az egymáshoz való szövetségünkkel és szép confoederatióval köztünk kötelesen az elmult gyűléskor azt mind ő fge s mind penig kgtek velünk és országunkkal együtt ujabban örökösen confirmálta is, kinek mi mindez ideig és ezután is úgy igyekezünk minden módon megfelelni, hogy fogyatkozás ex parte nostra ne találkozzék semmiből, sőt az török nemzethez is úgy szabtuk állapotunkat mindenkor, az mint legjobban itéltük az keresztyénységnek javára, az velek initum foedust minden czikkeliben megtartván, soha semmi háborúságra való okot nekik nem adtunk, kik most egy hitvány árulónknak szavára ellenünk támadván, magunk és országunk ellen hadat indítottak és elvégezett szándékját is nyilván megértettük felőlünk, kiből nem csak nekünk, de kgteknek is, sőt az egész keresztyénségnek minémű kára következzék, kgtek megitélheti, holott ha mi velünk ok nélkül, az kikkel

örök foedusa volt, így akar procedálni és az mint elejétől fogván cselekedett, minden nemzetséggel hamis barátságos szín alatt őket elrontván maga alá hajtott, azok mit reménylhetnek, az kikkel csak ideig való bíkessége vagyon. Azért hogy mi magunkat és országunkat Istennek segétségéből gonosz igyekezetek ellen megoltalmazhassuk és készületleneknek ne találtassunk, hadainkat elkészítettük és táborba is szállottunk. Mindhogy penig mind Császár ő fgét és Palatinus Uramat ő Ngát ez dolog felől megtaláltuk és ő Fgének is kegyelmes resolutióját, ő Nagának is aszerint válaszát várjuk, kgteket is szeretettel akarjuk requirálni felőle, kérvén azon kgtek és mind az jó szomszédságot, nemzetünket és az köztünk lévő szép confoederatiót is megtekintvén, tartóztatás nélkül ilyen ügyünkben segítségünkre hadait küldten küldje etc. etc.

Datum ex Castris nostris ad Zazsebes positis die 7. mensis Augusti Anno domini 1613.

Spect. sat.

amicus vicinus in serviendum paratus
Gabriel Princeps.

(Barsvármegyei levéltár Fasc. IV. anni 1613. n. 3.)

XLIII. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyének.*

Szokott köszöntés. Ennek előtte is irtunk vala kgknek ez dologrúl, hogy az töröknek Erdélyre való gonosz igyekezetét látván és ide ki is az nyomorult szegénységet mind szüntelen való rablásokkal pusztítván, kgk az mi requisitiónkra mindjárast egybengyülne és végezne arról, mi segétséggel lehetne mind lovassal mind gyaloggal hazánknak ilyen állapotjában, úgy hogy kgk magának se fogyatkoznék meg és ha kivántatnék, az confoederatio szerint az Erdélyi Fejedelmet is megsegíthetnénk. Mostan azért hazánknak megmaradására néző dolgok végett az ő Flge közellévő okos bölcs tanácsit egybengyüjtvén és eleget tractálván arról, micsoda jobb módot találnánk ez dologban, végeztük azt, hogy mi innét Komáromba alámenjünk, hogy onnét mind az törökkel, ha kivántatik, az hódoltság iránt tractálhassunk s mind penig hazánk oltalmára gondot viselvén, Erdélyt is megsegíthessük. Azért minthogy ez dolog késedelmet nem szenvedhet, kgket kérjük és tisztünk szerint intjük s parancsoljuk is kgknek, meggondolván, minémű veszedelemben forogjon Erdély s mind pedig az mi hazánk is az török miatt, kgk mindjárast sok napot és időt arra nem hagyván, egybengyüljön és végezzen arról, mennyi segétséget ad mind lovast mind gyalogot, úgy hogy az mi magunk személye és authoritása is in praesenti necessitate meg ne gyalázódjék, hanem az vármegyék népének egy része magunkkal

együtt lévén, az törökkel jobb módjával tractálhassunk és hazánkot oltalmazhassuk s mind pedig Erdélyt megsegíthessük, azonképen az hódoltságot is, ha az törökkel nem végezhetnénk, rablástúl megoltalmazhassuk. Ebben azért kgk semmi haladékot ne tegyen, mert ha valaha hazájához való jó akaratját és szeretetét megmutatta kgk, mos kívántatik egyszer főképen, hogy megmutassa kgk.

Az minémű lovast, gyalogot akarna penig kgk fogadni, minthogy kgktől affélék több fizetést kivánnának, cselekedje azt kgk, hogy mennél hamarébb szedjen ki azokra való pénzt, lovasnak öt forintot hóra, gyalognak hármat, mely öt forint hópénznek négyét az katonának adjuk, az ötödiket hadnagyok, zászlótartók és trombitások, dobosok fizetésére fordítjuk és kgk maga perceptorát küldje hozzánk az pénzzel és mi az lovast, gyalogot megfogadván és megis mustrálván, az fizessen nekik, és kgk is ne gondolja azt, hogy másuva fordítjuk a kgk pénzét. Ezt pedig oly rendeléssel vesse fel kgk, hogy az vitézlő népnek mind elég fizetése legyen, ha az szükség kivánja, mert hazánknak veszedelmében avagy javában jár az dolog és ha az egyszer egyben gyüjtött vitézlő nép eloszlana, sokkal veszedelmesb lenne az országnak azoknak másszor való egybengyüjtések, melyet hogy kgk hamarébb effectuáljon, mégis intjük, kérjük kgket és ugyan parancsoljuk is tisztünk szerint kgknek. Ezek után Isten éltesse kgket. Datum Tyrnaviae 14. Augusti 1613.

Spect. sat.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsvármegyei levéltárban.)

XLIV. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyének.*

Szokott köszöntés után. Ennekelőtte már két rendbeli levelünkben is megirtuk kgknek, ez mostani állapothoz képest minemű szükséges légyen az, hogy kgk bizonyos számú vitézlő népet fogadjon, kivel mind maga hazáját oltalmazhassa s mind peniglen ha az szükség kivánja, az erdélyi atyánkfiainak is az confoederatio szerint segétséggel lehetünk. Mely irásunk noha tudjuk nem volt foganatlan kgknél, sőt elhittük, hogy maga javának és megmaradásának tekintetéért is mentől többet lehet, praestál kgk, mindazáltal ő Flge az Erdélyi Fejedelem is mit irjon kgknek és az szövetség szerint mint szorgalmaztassa az szövetséget, ím levelét megküldtük kgknek. Annak okáért kgket mi is kérjük és szeretettel intjük, sőt nádorispánsági tisztünk szerint hagyjuk és parancsoljuk kgknek, ha maga szép javát, felesége, gyermeke megmaradását szereti kgk, hova hamarébb lehet, késedel-

metlen az vitézlő népre való pénzt exigáltassa és az perceptornak kezibe adassa, úgy, hogy az vitézlő népnek megfogadásában fogyatkozás ne essék. Annyi számú legyen penig, hogy mind az magunk személye mellett az hódoltság állapotjának elvégezéséig népe lehessen kgknek avagy az véghez nem menvén, országunkat legyen kivel megoltalmaznunk s mind pedig abból bizonyos részt az Erdélyi Fejedelem ő Flge segétségére bocsáthassunk. Kit hiszünk, hogy kgk az közönséges jóért megcselekeszik. Éltesse Isten kgket. Datum Novisolii 25. Augusti 1613.

Earundem sat.

Comes Georgius Thurzó.

(Barsm. ltárban.)

XLV. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott köszöntés után. Immár egynehány levelelünkből informáltatott kgk mind magunk, hazánk az hódultság végett az török miatt mint periclitáltassék, azonképpen Erdélynek is állapotja minemű veszedelmes karba forogjon; kihez képest mi .... séből kgket régtől fogva sollicitáljuk s kérjük azon, hogy kgk rendelne annyi vitézlő népet és intézné úgy az porta számot, hogy mind az erdélyi atyámfiait az confoederatio szerint lenne kivel megsegítenünk és annak fölötte itt is maradna annyi népe kgknek, kivel ez földet is oltalmazhatnánk. De kgk ez mostani veszedelmes állapotot talám csak középszerű dolognak alítván, nyolcz portátúl akar egy lovast rendelni, ki mint lehessen elégséges ilyen kiváltképvaló szükségre nézve, maga megitélheti kgk, mert ha annak bizonyos és illendő részét az erdélyi segétségre bocsátjuk, az maradékjával mint oltalmazhassuk ez földet, módját nem látjuk. Ez elmult napokban az Erdélyi Fejedelem ő Naga is megtalálta kgket levele által sollicitálván az segétséget, most ismét ujobban nekünk ír felőle és jelenté azt, hogy már szintén in extremis vagyon, mert az török Erdélyben éget, rabol, Lugosnak az várát elégette, az várát hitre megadták és így minden órában sulyosabban vagyon dolga, könyörög az segétségért és protestál is, hogy ha most (meg)fogyatkozik az kgk segétségében és az miatt Erdélynek és Erdélyből Magyarországnak is veszedelme következik, ő oka ne legyen. Annak okáért kgket mégis ez egyszer kérjük és intjük, meggondolván ebben az maga javát s megmaradását, ha többet nem akar, csak öt portátúl rendeljen egy lovast, azokra való pénzt penig kgk mindjárast haladék nélkül két hóra exigáltassa és avagy maga perceptora keziben adja, az ki mustrálja meg az lovasokat és fizessen nekik, avagy küldje mi kezünkbe és nekünk gondunk leszen reá; két hóra pedig ez okáért kölletik kiszedni fizetéseket, hogy annak utánna Erdélyben lévén az vitézlő nép, nehéz volna onnét kgket

sollicitálni. Ha kgk ezt megcselekeszi, jó jóval, hol nem, mi mind Isten és emberek előtt protestálunk, hogy semminek oka nem vagyunk, hanem ha valami véletlen gonosz avagy veszedelem következik kgkre, magára vessen kgk, mert látja Isten, hogy immár az irást is eluntuk kgknek. Az confoederatus országok örömest fogadnának és küldenének segétséget, de az Erdélyi Fejedelem még most nem kívánja az német segítséget. Éltesse Isten kgket. Datum Bittche die 2. Septembris 1613.

Magnif. sat.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. IV. anni 1613. no. 14.)

XLVI. *Báthori Gábor fejedelem Barsvármegyéhez.*

Gabriel Dei gratia sat. Hisszük azt, hogy kgknél nyilván vagyon az mi hazánkban az töröknek minden okadás nélkül való bejövetele és sok kártétele, kinek hogy jobb módjával ellentállhassunk és hadainkat is illendő időre és hasznos szolgálatra megtarthassuk, jöttünk ki, minden hadainkat éppen velünk kihozván váradi házunkhoz, hogy itt minden felől való segétségünket egybegyüjthessük, kiváltképen pedig confoederatiónknak tartása szerint az Római Császár ő Flge segétségét és az kgtek jóakaratját is ilyen közönséges szükségben mellénk vehessük; minket az török arra kénszerít vala, hogy mi velünk az kereszténységnek és kiváltságképpen Magyarországnak árthasson, kire mind pénzzel, néppel és egyéb maga ajánlásával kész vala minket segíteni, de mi előttünk hordozván keresztény jó indulatunkat és Római császárral ő Fgével, kgtekkel lött confoederatiónkat is, sem eddig véteni nem akartunk sem ő Fgének, sem kgteknek és ennek utánna is nem akarunk. Elhittük azt, hogy kgtek fejenkint meggondolhatja, hogy az erdélyi mostani állapot nemcsak minket és Erdélyt concernálja, hanem az egész kereszténységet és kiváltképpen kgteket egész országúl ugymint közelebb való szomszédokat; az Erdély állapotjábúl, higyje meg kgtek, hogy kgknek is utolsó veszedelme következhetik, ha Erdély ellen az török praevaleálni fog és ha mi is látandjuk azt, hogy személyünkre és országunkra kevés gondviselés lehet avagy lészen, kénytelen kell nekünk is szegény hazánkra és magunkra illendő gondot viselnünk; értettük kgteknek magátúl is hozzánk és hazánkhoz való jó indulatját és kész akaratját is, akarók kgket mind állapotunkról certificálni, mind pedig az kgtek jó akaratjának megmutatásának ideje eljövetelét kgteknek értésére adni. Kérjük kgket szeretettel, hogy kgtek mind az maga jövendő javáért, mind pedig az confoederatióhoz való kötelességért és az

jó szomszédságért is bocsásson és rendeljen elegedendő segétséget, hogy az mi szegény hazánkat ettől az okadás nélkül reánk jött ellenségtől megszabadítván, kgtek is hazájában nyugodalomban lehessen és ha kivántatik mi is jövendőben hasonló jó akaratunkkal hálálhassuk meg kgteknek, kgtek is az mi jó akaratunkban és szolgálatunkban semmi időben meg nem fogyatkozik. Ezzel pedig kgtek semmit ne is késsék, mert mi itt kinn semmit nem akarunk mulatni, hanem mihelt az hadak érkeznek, mindjárast akarunk visszamenni. Mert az mely hadakat kgtek Abaffy Miklós Urammal mellénk rendelt volt, azokat Szilágyságban találtuk elő, de az ellenségnek feles voltához képest azokat elégteleneknek ismerjük felesebb hadak nélkül. Azért szükség, hogy kgtek ugyan derekas segétséget bocsásson mindjárast, hogy több magunk hadaival megegyezvén az kgtek segétsége is Országunkat ez jelen való nyomoruságunkból megszabadíthassuk, melyet mi mostanában csak kgtekhez való szeretetünkért szenvedünk. Mégis kérjük kgteket szeretettel, tudván kgtek, hogy itt Váradi házunknál gyülekeznek minden hadaink, kgtek is ez helyre mennél hamarébb bocsássa mellénk rendeltetett segítségét. Éltesse Isten sokáig jó egésségben kgteket. Datum ex arce nostra Varadiensi 8. die mensis Octobris Anno Domini 1613.

Spl. sat. Dominationum Vestrarum amicus et vicinus benevolus ad serviendum paratus

Gabriel Princeps, m. p.

(Barsvármegyei levéltár Fasc. IV. anni 1613. no. 5.)

Jegyzet. Báthori Gábor első levelében, melyet Szászsebes melletti táborából irt Barsvármegyének s nyilván a többi magyarországi vármegyéknek is, felemlíti a hitvány árulót, a kinek szavára a török had Skender Basa alatt Erdélybe ront; ezen áruló alatt Bethlen Gábort, a későbbi fejedelmet érti.

Második levele Váradról keltezve, három nappal halála előtt iratott s mire az Barsmegyébe ért, a szerencsétlen fejedelem már a gyilkos kezeknek áldozatúl esett s így az tárgytalanná vált.

XLVII. *Gróf Thurzó nádor Lipthay Imre Barsvármegye alispánjának.*

Generose Domine nobis honorande. Salutem et nostrum benevolum affectum.

Az kgd levelét vettük, hogy az törökök még sem szünnek meg az csatázástól. Most megérkezvén szolgánk Iley János Nándorfejérvárról, azt irja és szóval azt izente az Vezér, az álnok eb, hogy nem késik semmit, hanem mindjárást feljő és az hódultság állapotja felől kész lesz velünk tractálni, végezni, annak fölötte Erdélyből is hogy az hadakot kihivatja. De merő csalárdság és

álnokság az rosz ebnek minden dolga, mert tegnapi napon estve érkezék Forgách Zsigmond Uramnak, azonképpen Abbaffy Miklósnak s egyebeknek levelek, kiben ilyen szomorú hirt irnak, hogy az Erdélyi fejedelem hátat adott az töröknek és hada imide amoda oszlott, ő maga nem sokat magával Somlyóba ment be. Jóllehet még semmi bizonyost ezekből az levelekből nem érthetünk, ha ugyan derékképpen megverték-e hadát, vagy nem akarná szerencséltetni magát, beszállott előtte, mindazáltal valamint is vahogy *(így)* legyen állapotja, hogy erről ugyan derekasan tractálhassunk s mind egy mind másféle dologbúl egyenlőkép deliberálhassunk, ad 17. diem praesentis mensis Octobris az közelben lévő tanács Urakot Galgóczra convocáljuk és tractálunk felőle, mit kellessék cselekednünk. Hogy pedig az hódultságra gyakran kicsatázó ellenségnek resistáltassék, ím Fáncsy Ferencz Uram alá adtuk az Dalmady István hadát, annak fölötte Gyotay Benedek és Ujszászy hadait is, hogy ott bizonyos helyekben lévén az törökre vigyázzanak. Az Ráczokat is megmustráljuk és nem késleljük, azokot is oly helyre helyheztetjük, az hol oltalmazzák az földet. Kgd azért értsen egyet Fánchy Urammal és az mint jobban lehet vigyázzon. Éltesse Isten kgdt. Datum in Soporny 11. Octobris ao. 1613.

Dom. Vrae Gen.

amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsvármegyei levéltárban.)

Jegyzet. A kihalt Gordovai, előbb Dennai Fánchy ősrégi család, somogymegyei származású volt, a török korszakban a felvidéken s Barsmegyében is birtokos volt, vagyonos, előkelő állású; több jeles férfit, hadfit adott a hazának.

XLVIII. *Kolonits Szigfrid levele Liptay Imréhez, Barsvármegye alispánjához.*

A szokott czímzés után. Istentől szerencsés egészséget, hosszú életet és minden kgd kivánsági szerint való jókat boldogságosan megadatni kivánok kgdnek.

Bizonyára szivem szerint igyekeztem ez jelen való napokban kgdhez alá sietnem bizonyos dolgaimnak okáért, de minthogy olly bizonyos hireim érkeztenek bizott uraimtúl és barátimtúl, az kik miatt hova hamarább meg kell indulnom és ő felségéhez Ratisbonában sietnem, azon leszek Isten segítségéből, hogy ő felségétől épen contentáltassam jámbor hív szolgálatomért. Kgdet kérem mint jóakaró Uramat szomszédomat, hogy minden dolgokbúl legyen jó tanácsadó kgd az én udvarbirámnak és az hódultság felől is

az én szolgálatomért kgd jó segétség legyen az én szegény jobbágyimnak, ezeknek utánna, ha Isten éltet, minden jó hálaadással igyekezem kgdnek megtérétenem. Isten tartsa kgdet jó egésségben sokáig. Datum Viennae 18. Octobris anni 1613.

Generosae Dominationis Vestrae

Servitor Amicus et Vicinus paratissimus
S. a Kolonits, m. p.

P. S. Az micsoda új hirrel értettek onnand fölölrűl engemet, ím Kgdnek a paripáját megküldtem, minthogy hirtelen magyarúl nem fordíthattam, németűl közlöm kgdnek. Az mi Dóczi és Rottal uram adósságát illeti, kérem kgdet mint jóakaró szomszéd uramat, hogy ez dolgot halassza, én kész vagyok contentálnom, csak ő Flgénél mi jót végezhessek. (Ekkor Léva várát birta Kolonits.)

(Eredetiből, a jelzett német szöveg hiányzik.)

XLIX. *Forgách Ferencz primás levele Lipthay Imre alispánhoz.*

Minden czimzés nélkül. Köszönetem után. Az szegény Thediek (Tildiek) panaszkodnak kglmedre, hogy marhájokat hajtotta el kgd, hogy az katonákra nem fizetnek és egyebütt is csavarog kgd jószágomban az birsággal. Kgd alább hagyhatna jó Liptay Uram, mert én rajtam igen törvénytelen kereskedik kgd, mert én az vármegyének efféle contributióval nem tartozom, és hogy kedvetek szerint imponáljatok én reám akár mit is, azt én fel nem veszem; és az tanács volna, hogy kgd azért nem állítana valami bokrának (*így*), mert én bizony lerázom kgdet magamról, és várok olly időt, hogy bizony megsiratja kgd ezt az mit én rajtam cselekeszik, jobbak kgdnél megösmerik, hogy én semmivel efélével nem tartozom és nem bántnak, hanem csak kgd mutogatja tehetségét és garázdálkodik. Az én szegény emberimnek marháit kgd adja meg és ne hatalmaskodjék és tartsa határában magát. Ezeknek utánna Isten kgddel. Ex Tavarnik 20. Octobris ao. 1613.

Esztergomi Cardinal, m. p.

Külczím: Generoso Domino Emerico Liptay Vice Comiti Cottus Barsiensis etc. nobis honorando.

(Eredeti után.)

Jegyzet. Liptay Imre, Barsmegye egyik legjelesebb alispánja ezen levélben ugyan erősen megleczkéztetett. Jogosan járt-e el, a midőn a verebélyi szék kiváltságos községeit megbirságoltatta, nem kutatjuk; min-

den esetre tapasztalhatta, hogy a hatalmas hierarchiával nem jó ujat huzni. Tavarnik ma magyarúl Tavarnok, a nagy-tapolcsányi uradalom kastélya, mely a mult század elejéig a gf. Forgách családé volt.

L. *Gróf Thurzó György nádor Lipthay Imre Barsvármegye alispánjának.*

Szokott köszöntés után. Hagyjuk kgdnek tisztünk szerint és parancsoljuk, hogy ez levelünk látván és mindennémű dolgait hátrahagyván, éjjel nappal az mint legjobban jöhet, kgd úgy jöjjön ide Sopornyra hozzánk, mert fölötte nagy dolgaink vadnak, az melyekre kgddel köll közlenünk. Annak fölötte azokat az hajdukat is, az kik ott maradnak, hozza fel kgd magával. Isten éltesse kgdet. Datum in Soporni die 21. Octobris anno 1613.

Egr. Dom. Vrae

amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Néhai Botka T. irod. hagy.)

LI. *Teuffenpach kassai főkapitány levele Barsvármegyéhez.*

Szokott czimzés és köszöntés után. Mivelhogy az mi kegyelmes Urunk és Császárunk parancsolatjából idejöttem az Ujvári tisztre, úgy hogy mind ő Fgének, az kereszténységének s nyomorúlt hazánknak, kgknek, nem kimélvén sem költségemet sem vérem ontását, se fáradságomot úgy szolgáljak és azon erőködném, hogy Ngtok és kgk én bennem meg ne fogyatkozzék, kényszerítetem azért ez levelem által kgket megtalálni, holott tudom, nyilván vagyon kgknél az végházaknak fogyatkozások és ennek az Lévának, az ki nem csak kgknek s az földnek az ellenség ellen oltalma és pajzsa, hanem Isten után az szomszéd tartományoknak is megmaradása ezen áll. Ez elmult napokban megtaláltam vala kgket levelünkkel az odavaló deputált gratuitus labor pénz felől, hogy kgk mind az tavalyi restanciát mind az ideit is praestálta volna, de nemhogy kgk megadta volna, de még csak választot sem tett levelemre, az kiből nem kis kára következett ő Fge végházának. Kérem azért kgket, hogy meggondolván mind azt, mely nagy igyekezeti legyen az ellenségnek ez helynek elfoglalására és mely nagy ótalmára vagyon az keresztyénségnek az az hely, legyen azon, mind az tavalyi restanciát és ez idei gratuitus labor pénzt is, mennél hamarább lehet, meghozzák, hogy még ez idén is, míg jó idő szolgál, az szakadásokat, romlásokat és bástyákat fódozhassák és ez tél alatt annyival az tavalyi épülethez jobb módjával kezdhetnék. Melyet kgk megcselekedvén, mind ő Flge

s az ország velem egyetemben vehessék kgktől jó neven. Im ő Flge kgknek szóló levelét is in specie megküldtem, melyből ő Flgének kegyelmes akaratját megértheti kgk. In reliquo Magnificas, Egregias ac Nobiles Dominationes Vestras bene valere opto. Datum Uyvarini die 1. Novembris anno 1613.

Magnif. sat.

servitor et amicus paratissimus
Rudolphus Baro a Teuffenbach, m. p.

(Barsvármegyei levéltárban.)

LII. *Gróf Thurzó György nádor Lipthay Imre Barsvármegye alispánjának.*

Generose ac Egregie Domine Amice nobis honorande. Salutem cum nostri commendatione.

Értette tudjuk kgd is, hogy országunknak Lőcsén leendő gyűlése az idén való Szent András havának tizenkilenczed napjára publicáltatott, mely gyűlésében országunknak szükségképen kivántatván az mi személyünknek jelenléte, hogy az terminusra oda érkezhessünk, rendeltük azt, hogy annak előtte egynehány nappal Árvai várunkba menyjünk, hogy onnan könnyebb alkalmatossággal az végezett helyre juthassunk, mely mi indulásunkhoz hogy szolgáink magokat inkább tudhassák alkalmaztatni, megparancsoltuk nekiek, hogy előnkbe jövén az fellebb megjelentett hónak tizenheted napjára Liptóban várjanak. Minthogy pedig országunk állapotjáról és az közönséges jókra nézendő dolgokról lesznek végezésink, akaratunk ez, hogy kgdet magunk személye mellett vigyük oda, holott hazánk és nemzetségünk megmaradásának oltalmazására az kgd itéletét nem tartjuk haszontalannak. Kgdet azért kérjük és szeretettel intjük, hogy erántunk és legfőképen hazánkért az fáradságot fölvenni nem neheztelvén, az megjelentett hónak tizenheted napján, mint szolgáink is kgd is avagy hogy várjon Liptóban, avagy az előtte való napokon jöjjön házunkhoz Bichére, avagy Árvába kgd, szeretettel látjuk kgdet. El is hittük, hogy ebből kgdben meg nem fogyatkozunk, kiért mi is kgdnek jó akaratunkkal megfelelni akarunk. Éltesse sokáig jó egésségben Isten kgdet. Datum ex arce nostra Bichensi 4. Novembris anno 1613.

Dominationis Vrae Gen. ac Egr.

amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Eredeti után.)

LIII. *Forgách érsek levele Barsvármegyéhez.*

Spectabiles sat. Post salutem et servitiorum meorum commendationem. Megértettem az kögyelmetek levelét, melyben kögtek irja, hogy kögtek akaratjábúl ment ki az Vice Ispán az én jószágomra dúlni és birságolni, mivelhogy az én jószágom is tartozott volna az vármegye impositiójával az katonák füzetésére, az előbbeni Érsekek minden efféle adózással concurráltak volna kögtek közé és hogy jó példaadó legyek kögteknek efféle dolgokbúl. Végezetre, hogy kögtek elbocsáttatta szegény emberim marháját, de úgy, hogy Lőchén megláttassék az gyűlésben, kell-e exemptusnak lennem az katonák füzetésétűl. Az mi azért illeti, hogy kögtek bocsátotta ki az Vice Ispánt, én abbúl nem kételkedtem, de hogy kögtek megkárositott és háborgatott, meg nem szolgálhatom kögteknek, mert én mind az előbbeni Érsekeknek mind az magam szabadságát követtem, mert én az miulta benne vagyok az Érsekségben, nem fizettem katona tartásra, ha kögtek valamit tud in contrarium, lám kértem, hogy kiadja kögtek, de bizonyos vagyok benne, hogy kögtek fel nem találja, hanem csak előránt kögtek és csak jó kedvekbűl minden kárt és bosszúságot tétet rajtam, kit én az vármegyétűl nem érdemlettem, mert soha senkinek kögtek közűl semmi bántással nem voltam. Az mi az jó példaadást illeti, én elég jó példát adok, de kögtek nem követi, mert ha megösmerné az mi jót cselekeszem az Országnak oltalmára, kögtek hálaadással venné és megitélhetné, hogy annak jószágát őrizni kellene, az ki abbúl az Országot oltalmazza és az közönséges jóra költ. Hol kögtek irja, hogy elbocsáttatta szegény emberim marháját, azt kögteknek megszolgálom, de hogy az Lőcsei gyűlésben akar kögtek én felőlem végezni mivel tartozom s mivel nem, arra azt mondom, hogy énnekem azon az gyűlésen semmi dolgom nincs, tractálja kögtek az fejedelem dolgát, az kiért kögteket oda hirdették *(így)*, nem szükség, hogy engemet senki ott nyelvén és száján hordozzon. megtalálom én az én Uramot az én szükségemről, ő igazat tud nekem tenni, elég nyilván való igazságra támaszkodom én mikor azt kivánom, hogy az protocolumokbúl vagy az vármegye emlékezetibűl mutassák meg, mikor róttanak engemet katonák tartására. Az mint én látom, hogy kögtek engemet gyűlöl ok nélkül, nemhogy valamit nyerhetnék én az kögtek végezése és tetszése után, de ottan semmié lennék. Azért engem senki arra nem veszen, hogy hordozzanak külemb külembféle Tribunálok előtt és mód nélkül senkinek elő nem állok. Ezeket akarám kögteknek megjelentenem azon kérvén kögteket, hogy vegye inkább szolgálatomat, hogy nem mint persequáljon mint ellenséget, mert Jus naturae dictat, hogy

»vim, vi repellere licet.« Ezeknek utánna Isten tartsa meg kögteket. Datum in Tovarnik 7. Novembris anno 1613.

Spect. sat. Dominationum Vestrarum

servitor et amicus
Cardinalis Strigoniensis, m. p.

(Barsvármegye levéltára Fasc. IV. anni 1613 no. 31.)

LIV. *Gróf Thurzó György nádor Lipthay Imre alispánnak.*

Köszöntés után. Az kgd levelét vettük és elég nagy szivünk fájdalmával olvastuk, értvén azt, miképen igyekezék mégis az török az szegénységet behódítani és minémű nagy károkat teszen a miatt országunkban, égetvén, rabolván és pusztítván az szegénységet. Ami azért azt a dolgot illeti, eszébe vehette kgd, ez elmult napokban micsoda igyekezettel és minémű teljes erőnkkel nem szánván sem fáradságunkat sem költségünket voltunk azon, hogy ez az hódoltság dolga valami jó karba és végbe hozattatott volna, ő Flgének is untalan könyörögvén, hogy ő Flge magyar követeket méltóztatna az portára küldeni és azok által tractálnánk felőle, hogy úgy leghamarébb és leghasznosban szakadna vége az dolognak. De ő Flgétől azt nem obtineálhatván, holott ő Flge azt irta mineküink, hogy mostansággal az nem lehet, mert ő Flgének követe volna otben a Nigron; mi magunktól penig ő Flge hire és akaratja nélkül, az mint kgd maga is meggondolhatja, azt nem cselekedhettük, mert hitünk, tisztünk és tisztességünk ellen volna; lám az mi mirajtunk állott és tisztünk mutatta, abban semmit hátra nem hagytunk, tudhatja kgd, mennyit fáradtunk az vármegyék lovasinak az szegénység megoltalmazására megfogadásában és azok mennyi hasznunkra is voltanak, de ím azokat is immár el akarják bocsátani s most is az mi hasznára lehetne kgknek, mind abban fáradunk, ismég irván ő Flgének és könyörögvén, hogy ő Flge kegyelmesen tekintse meg nyomoruságunkat és legyen azon, hogy az a dolog mennél hamarébb eligazíttassék, mert immár az földesurak sem tarthatják meg az szegénységet, hanem hirek nélkül is behódol, nem tudván az sok nyomorúság és kár miatt hova lenni, talám ő Flge megszán immár bennünket és jó választ ad levelünkre, minthogy azt hirdetik, hogy Nigron is megindult már az Portáról és utban vagyon s valami törökök is hogy jönnek vele. Az szegénységnek behódoltatásáról penig azt irhatjuk kgdnek, hogy ő Flge egyáltaljában megparancsolta mineküink, hogy semmiképen ne engedjük behódolni nekik, mert nem tartana ez sokáig; azért kgdet ugyan intjük, hogy minden tehetségével azon legyen kgd, hogy be ne hóduljanak és ne engedjen kgd senkinek is behódulni, annak pedig nagyobb bizonyságára, hogy az szegénységnek is megjelent-

hesse kgd az ő Flge akaratját, ím egy patens levelet küldöttünk (lásd a következő számú levelet) kgdnek, kgd publicáltassa mindenütt az szegénység között, talám az török is megértvén valamennyire megtartóztatja magát igyekezetétől. Isten éltesse kgdet. Datum Bittchae die 2. Decembris anno domini 1613.

Grosae Dom. Vrae

amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsvármegyei levéltárban.)

LV. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegye községeihez.*

Mi Bettlenfalvai Gróf Thurzó György Árva várának örökös ura és vármegyéjének örökös Főispánja, Magyarország Nádorispánja, az Kunoknak birája, az Fölséges Római Császárnak belső tanácsa és helytartója Magyarországban, Barsvármegyében lévő mindennemű városokban és falukban lakozó biráknak és jámbor esküdt polgároknak fejenkint köszönetünket és jó akaratunkat ajánljuk. Bizonyosodtunk arról, hogy az töröknek sok fenyegetéséhez és kiváltképen mostanában O-Lévának és Ladánnak megégetéséhez képest elrémölvén s megmaradástok felől reménytelenségben esvén, az töröknek be akarnátok hóldulni az Zsitvatoroknál való végezésnek elrontására, annak fölötte az mi kglmes Urunknak Császárunk és birodalmának fogyatkozására. Annak okáért fejenkint tinektek birák és polgárok az mi Nádorispánsági tisztünk szerint hagyjuk és igen erősen parancsoljuk, valaki közülletek maga megmaradását és életét szereti, senki be ne menjen az törökhöz és nemhogy holdulnátok, de csak jó szót se indítsatok affelől nekiek; mert valakik egyszer immár az holdulástól megszabadultatok, semmiképen Császár Urunk meg nem engedi, hogy többé holduljatok, hanem igen rövid időn ő Flge módot talál benne, az mint dolgotok csendes és nyugodalmas karban helyheztettessék. Valaki penig közűletek az mi tilalmunk ellen be menne az törökhez, elhigyje azt bizonyosan, hogy életét veszti el és kit nyársban vonatunk affélék közül s kit másképen büntetünk. Datum in arce nostra Bytche die 2. mensis Decembris anno domini 1613.

(P. H.) Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. IV. anni 1613. no. 1.)

LVI. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyének.*

Szokott köszöntés után. Bizonyosan értjük az töröknek a keresztyénség ellen való gonosz szándékát, mely megtetszik ebből is, hogy nemcsak az hódoltságon, de egyebütt is pénzére buzát

és egyéb élést siet betakarítani az maga végházaiba. Mely dologrúl ő Flge Császár Urunk bizonyosodván, irja nekünk kegyelmesen ő Flge, hogy tisztünk szerint kgknek megparancsoljuk, hogy afféle élésbevétel tilalom alatt legyen és senki az ellenségnek magunk és hazánk romlására élést ne administráljon.

Annak okáért kgket intjük, sőt Nádorispánsági tisztünk szerint hagyjuk és parancsoljuk kgknek, hogy kgk az maga vármegyéjében mind holdolt és holdolatlan helyekben igen erősen megtiltsa, hogy sohonnét se buzát, se semminemű egyéb élést az töröknek be ne vigyenek, mert ha valaki ez ellen cselekszik és végére mehetünk, hogy az ellenséget éléssel táplálja, sem ő Flge Császár Urunk, se mi büntetlen nem szenvedjük. Megparancsoltuk, hogy az végekből is affélékre reájok vigyázzanak és semmi élést be ne engedjenek vinni; kgk azért maga javáért és megmaradásáért tartozik vele, hogy efféle tilalmas dolgokat igen erősen megtiltson. Tartsa meg Isten kgket jó egésségben. Ex arce nostra Byttchensi die 29. Februarii anno 1614.

Spect. sat.

servitor et amicus benevolentissimus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsvármegyei levéltárban.)

LVII. *Teuffenpach kassai kapitány Barsvármegyéhez.*

Czímzés és üdvözlés után. Kgteket csak effelől kelletik levelünk által megtalálnunk. Minthogy ez elmult napokban az pogányság az szegény hódult jobbágyságra régi szokott adójokon kivül nagyobb és szokatlan adót és terhet vetett volt, mely dologért megtalálván bennünket, levelünkkel Budára ajándékot szerezvén az töröknek mentenek volt be, ki miatt magokat falunkint, hogy inkább hasznosban az dolgot véghezvihessék, megróttanak volt. Mivelhogy penig hirtelen akkor az pénznek szerit nem tehették, hanem azt anticipáltanak, mostanság penig némely kgk vármegyéjében lévő hódult faluk az reájok vetett pénzt difficultálják megadni, annak okáért kgket szeretettel kérjük, minthogy közönséges jóért és magok megmaradásáért mentenek volt be egyenlő akaratból, hogy annak refusiója lehessen, megerőltesse őket kgk, mely dologért mi is kgknek hasonló barátsággal lenni igyekezünk.

In reliquo easdem bene valere optamus.

Datum in Újvár 9. Martii anno 1614.

Earundem Dominationum Vestrarum

servitor et amicus
Rudolphus Baro a Teuffenpach, m. p.

(Barsvármegye levéltárában lévő eredeti után.)

LVIII. *Koháry Péter Barsvármegyének.*

Czím és köszöntés. Ngtokat és kgteket ez dologról kölletik megtaláluom; ez mostani új Pasa jövetelét, mindnyájan azt reményljük vala, hogy valami jó állapatra és békességre következzék, de ím mast erős parancsolatokat küldött ki Szebelinre, Báthra, Verebélre, Csejkő, Zölösre, Barsra, Csiffásra, Tildre és ide Nyárhidra (Érsekujvár előbbi neve) és az körűlvaló tartományokra, hogy azonnal behódoljanak Esztergammá, mert ha be nem hódulnak, ő reá ne vessenek ha mi nyomoruság esik rajtok, az mely levelek minthogy kezünkhez akadtanak, azonnal in specie ő Fgének és az pariáját Palatinus Urunk Ő Nagának elküldöttük. Minthogy azért nyilván van Nagtoknál és kgknél, mennyi sok vitézlő néppel erősítette meg az török az ő végházát, hamar nyomoruságot cselekedhetik az szegénységen. Míg azért ő Fgétől és Palatinus Urunk ő Nagától resolutiónk jön, mit köllessék cselekednünk ezen dologról, Ngkat és kgket akarnám tudósítanom és kérnem, hogy Ngtok és kgk maga és házája oltalmáért lenne népével készen és valami segítséggel ide az végbelieknek, hogy ha az ellenség gonosz ügyekezetiben ezen tartományokra akarna jönni, lehessen módunk Ngtok és kgk segétségével ellene állanunk, mi is ezen fizetetlen és fogyatkozott állapottal is jó vigyázásban lévén Ngok és kgkért sem vérünk ontását, sem fáradságunkat nem szánjuk. Ngktól és kgktől választ várunk, mihez köllessék magunkat tartanunk.

Datum in Ujvár die 13. Aprilis anno 1614.

Earundem Dom. Vrarum

servitor paratissimus
Koháry Péter, m. p.

LIX. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyéhez.*

Szokott üdvözlés után. Az hódoltságnak állapatja felől mit irjon kgk megértettük; hogy az Passa ujabban a behódolásról leveleket küldözött, nyilván volt nálunk, az kgk levelének hozzánk érkezése előtt is, de Császár Urunk is ő Flge, kit kgk netalántán nem tud, az szegénységről el nem feledkezett, hanem az Budai Passának megirta, hogy az Zsitvatoroknál való végezés ellen az faluk közűl egyet is, sőt csak egy embert is hódoltatásra ne kényszerítsen, mert ő Flge szintén az Portára is elküld felőle, Nigroni pedig mind az török császár követivel immár felérkezett, hallhatta kgk, az mikor Komáromban voltak, eddig Bécs felé avagy ugyan ott is lehetnek és így lévén, minthogy Császár Urunk irt az Pasának és az Csauz is Nigronnal felment, mi azt nem is reményljük, hogy az török most valamit merne próbálni,

Mindazáltal amint immár száma nélkül, ismég mindjárast irunk ő Flgének, hogy az hódoltságnak is állapotját ugyan most az Csauzzal végeztesse el. Kgk azért mint azt ...... ezelőtt is sokszor megirtuk, az szegénységet behódolni ne engedje, de azt mindenképen ellenezze kgk. holott nekünk nagy reménységünk vagyon, hogy az hódultság dolga is ugyan most eligazittatik. Minket kgk az miből megtalál, azon leszünk, hogy bennünk kgk meg ne fogyatkozzék. Isten éltesse kgket.

Datum in arce nostra Biche 6. Junii ao. 1614.

Magnif. sat.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsvármegyei levéltárban.)

LX. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyéhez.*

Reverendissimi, Spectabiles sat.

Ő Flgét az mi kegyelmes Urunkat Császárunkat bizonyos nagy okok készeríttetvén reá s' kiváltképen ez is, hogy az törökkel való békesség miben maradjon és továbbra (minthogy ő Flgéhez török Császár mind levele és Csauzza által való követsége is érkezett, kikre hamarsággal választ is kiván), minden fölső országábúl és provinciáiból ad 27. diem futuri mensis Julii kivánja, hogy fő Plenipotentiarius követeket bocsássanak Linczbe, úgy, hogy ott mindenekről s arrúl is, az békesség mint stabiliáltathassék és ha az török az békességet meg nem akarná tartani, annak is mint köllessék resistálni, egyenlő akarattal tractálhassanak és végezhessenek.

Mivel penig ez mi szegény megepedt erejében és értékében apadt hazánk eleitől fogva az sok zürzavar és hadak miatt nem kevéssé fogyattatott, sanyargattatott, ha most hazánk fiai közül olyak, kik annak minden nyomoruságit, fogyatkozásit az fölső országok követinek szemek eleibe terjesszék jelen nem lesznek, félő, nem tudván azok ez országnak fájdalmát és sérelmes állapotját, olyat ne concludáljanak, kiből hazánknak és nemzetünknek nagy kára és fogyatkozása következhessék. Hogy ezért ne láttassunk magunkra gondot nem viselnünk, kényszeríttettünk az ő Flge akaratjából és parancsolatjából, ki csak tegnapi napon érkezett kezünkhez, hirtelen való gyűlést hirdetnünk ez országbelieknek és nem másért, hanem csak az fölül megirt egy okért, holott másrúl tractatus nem is leszen. És jóllehet kivántatott volna, hogy az tanács urakon kivül (kiknek peculialiter irtunk) egyéb urakat, Prépostokat és káptalanokat is külön-külön találtunk volna meg levelünk által, de az előttünk való dolognak nagysága és az időnek ahoz képest való rövidsége nem engedi semmiképen; kgknek azért az ő Flge

nevével Nádorispánságbeli tisztünk szerint hagyjuk és parancsoljuk, hogy kgk közűl az Urak és az Praepostok az régi szokás szerint personaliter ad 13. diem futuri mensis Julii minden okvetetlen Posonyban jelen legyen, az káptalanok pediglen, annak fölötte az Uraknak meghagyott özvegyek az egész vármegyével egyetemben azon napra böcsületes főkövetit bocsássa tanusággal és authoritással. Mert illo ipso die haladhatatlanúl az tractatushoz kezdvén, azokkal kölletik necessario végeznünk, az kik ott jelen lesznek. Azért kgket mégis intjük, utját maturálja, mert az dolog s az időnek rövid volta az régi szokás szerint várakozást és haladékot nem szenved semmiképen. Onnét aztán egynehányat az Urak és az országbeliek közűl közönséges akaratból elválasztván és instructiót adván ő kgknek, bocsássuk fel az Linczi gyűlésre. Kivántatik peniglen fölötte igen, kgk oly authoritással bocsássa követit, hogy az kiknek Linczben kölletik menniek, azoknak költségekre vehessenek pénzt föl kölcsön, melyet kgk annakutánna az vármegyére imponálván és kiszedetvén megis fizessen az Creditornak. Éltesse Isten kgket. Datum in arce nostra Biczensi die 17. Junii anno 1614.

Spect. sat.

servitor et amicus benevolentissimus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Barsm. ltr. Fasc. V. anni 1614. no. 6.)

LXI. *Gróf Thurzó György nádor Lipthay Imre Barsvármegye alispánjának.*

Szokott üdvözlés után. Csak tegnapi napon iránk és küldénk kgdnek egy levelet, melyben tudósítottuk, hogy néminemű dolgoknak meglátásáért Trencsinben ad 29. Junii gyűjtjük az Urakat, ugymint az ő Flge tanácsit és táblabiráit, de a közben érkezék ő Flgének egy parancsolatja, melyben néminemű nagy és hazánknak közönséges állapotját néző dologban parancsolja ő Flge, hogy az Consiliarius Urakat mennél elébb lehet összegyűjtsük és arról az dologról tractáljunk velek. Annak okáért anticipalnunk kelletik azt a napot és a helyt is bizonyos tekintetekből mutálnunk, és vettük ad 16. Junii Nagy-Szombatba. ugyan ezúttal akarván az több dolgokat és controversiákat is megláttatnunk, kiről mind az tanács Urakat s mind az ő Flge táblabiráit és hivatalos törvénytudó főembereket tudósítottuk. Kgdet is azért abban az dologban, kiről irtunk volt, arra az utól *(igy)* avagy mostan praefigált helyre és napra igyekezzék jelen lenni. Ezt akaránk csak kgdnek értésére adni. In reliquo Egregiam Dominationem Vestram feliciter valere optamus.

Datum in thermis nostris Rajczensibus die 27. Maji anno domini 1615.

Ejusdem Dom. Vrae

amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

(Eredeti után.)

LXII. *Gróf Thurzó György nádor Barsvármegyének.*

Szokott köszöntés után. Ő Flge Császár Urunk parancsolatjából kelletik kgket ez irásunk által megtalálnunk; mivelhogy az törökkel mostan Bécsben való végezésnek effectuálására ő Flge bizonyos Commissariusokat rendelt, kivánja azt ő Flge, hogy azon Commissariusoknak mostani commissiójokban való élésekről és egyéb szükségekről kgk tempestive provideáljon. Minek okáért kgket kérjük, sőt az ő Flge nevével Nádorispánságbeli tisztünk szerint requiráljuk kgket, hogy kgk azoknak az ő Flge Commissariusinak ad 5. diem futuri mensis Octobris Lévára elegedendő élést subministráltasson, úgy, hogy abból fogyatkozások ne essék, kit ő Flge vehessen jó néven kgdtől és jövendőbeli kegyelmességével recompensálhasson kgknek. Éltesse Isten kgket.

Datum in civitate regia Tyrnaviensi die 18. Septembris anno 1615.

Dom. Vrarum Mag. sat.

servitor et amicus benevolus
Comes Georgius Thurzó, m. p.

Közli: Szeremi.

OKLEVELEK

MAYLÁD ISTVÁN TÖRTÉNETÉHEZ.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

I. Temesvár, 1415. január 17.

Mátyás, Ozorai Pipo temesi főispán testvére a borzafői járás letelepülői számára szabadalmakat engedélyez.

Nos Mathias frater domini Piponis de Ozora comitis Temesiensis etc., memorie commendamus per presentes, quod quia nos possessiones regales Maylathmoncho, Lwkaypataka, Dragan, Draxateleke et Dragotatheleke vocatas, in districtu de Borzafew sub keneziatu Philippi et Petri filiorum Jwga necnon Dragmer, Ztancha, Nexa et Preya habitas et existentes, populosas efficere et multitudine populorum decorare volumus, ideo annuimus, ut quicunque libere conditionis homines ad facies prefatarum possessionum commorandi causa advenerint, septem annorum integrorum libertatibus, a die adventus eorum computando, ab omnium collectarum consuetarum et dacionum quarumcunque solucione et serviciorum exhibicione exempti et supportati in facie earundem perfruantur et pacifice commorentur; elapsis autem dictis septem annis populi in eisdem commorantes, more et adinstar populorum ceterorum keneziatuum, collectas seu dacia solvere ac serviciorum genera capellanis de Borzafew prefata pro tempore constitutis facere debeant et teneantur. Quocirca vobis capellanis nostris prefatis firmissime committendo mandamus per presentes, quatenus prefatos populos ad faciem dictarum possessionum morandi causa confluentes, contra formam premisse libertacionis presentibus eis concesse, infra tempus prefixum nullo modo impedire et perturbare seu dampnificare presumatis et sitis ausi modo aliquali. Presentes denique semper perlectas reddi volumus presentanti. Datum in Temeswar, feria quinta proxima ante festum beatorum Fabiani et Sebastiani martyrum, anno domini millesimo quadringentesimo quinto decimo.

(Eredetije gr. Majláth György zavari levéltárában.)

II. Temesvár, 1418. márczius 7.

Ozorai Pipo temesi főispán a borzafői kenézek majesai birtokában határjárást eszközöltet.

Nos Pipo de Ozora comes Themesyensis, memorie commendamus per presentes, quod licet a temporibus diu retrolapsis inter Michaelem Gruban et Lucam filios Dya, necnon Ladislaum et Andro filios Philipi ac Brank filium Ivan et Dan fratrem eiusdem, Stephanum filium Laczk ac Myka, Johannem et Georgium fratres eiusdem, necnon Roman et Ivan filios Zarua, Stephanum et Gruban filios Doma ac Michaelem filium Ivan parte ab una, necnon Philipum et Petrum filios Juga ac Maylath Dragamer fratrem eorumdem ab altera partibus, kenezios de Borzaffew super keneziatibus possessionum regalium iuxta rivulum Maylathmaycho vocatum in districtu de Borzaffew habitarum litis et controversiarum materie mote fuerunt et suffocate, partesque inter ipsas diucius ventillate, et quamvis alias pro facienda partes inter predictas concordiali disposicione certos probos ac nobiles kenezyos duxerimus deputandos, qui iuxta nostram commissionem partes inter predictas facto in premisso certam fecerint disposicionem arbitrativam, in qua quidem disposicione partes perscripte eo, quod absque aliquali obligaminis vinculo talis disposicio inter ipsas facta fuisset, persistere non curaverunt, tandemque volens partes inter predictas huiusmodi controversias sopire et sedare, ipsasque perpetue pacis quietitudine gratulari, nobilem Jacobum de Abel castellanum nostrum de dicta Borzaffew necnon Michaelem, Izach, Johannem Nyalazo, Nicolaum Bachy de dicta Borzaffew ac Dionisium de Luca et Dominicum de Grunlya de Crassofew kenezios ad faciem predictarum possessionum regalium iuxta dictum rivulum sitarum et habitarum ad faciendam dictis partibus presentibus in metis, terris, silvis et aliis quibusvis ipsarum possessionum utilitatibus et integritatibus arbitrativam et concordialem dispositionem . . . . deputandum et destinandum. Ipsi itaque Jacobus de Abel castellanus noster ac Michael, Izach, Johannes, Nicolaus, Dionisius et Dominicus kenezii unacum dictis Michaele, Grulyan, (Luca), Ladislao, Andro, Brank, Dan, Stephano, Myka, Johanne, Georgio, Roman, Ivan, Stephano, Gruban et Michaele ab una, necnon predictis Philippo, Petro, Maylath Dragomer parte ab altera personaliter nostri in presenciam venientes, talem partibus coram astantibus et id audientibus fecisse fassi fuerunt partes inter ipsas arbitrativam et concordialem disposicionem, quam partes prescripte (omni)mode se acceptasse retulerunt et acceptam coram nobis, quod ipsi presentibus utrisque partibus ad facies dictarum possessionum iuxta dictum rivulum Maylath-

maycho habitarum accedendo, metas earum hoc modo reambulassent et distraxissent: primo videlicet meta ipsarum possessionum inciperetur a parte meridionali de quodam monte, in quo quedam via et penes ipsam viam quedam palus in Valacho Baltha dictus, in cuius paludis medio quidem lapis magnus pro meta positus haberetur, et inde per dictam viam tendendo modicum ad partem orientalem pervenit ad quoddam signum Pribayeg... vocatum, et abinde per eandem viam tendit ad partem meridionalem, ubi ipsa via deficit; indeque progreditur ad cuiusquidem montis verticem vulgo Hath vocatum, qui vertix procedit in medio possessionum utrinsque Maycho vocatarum, et descendit ad locum, ubi dictus rivulus utrumque Maylathmacho in vicem coniungitur, et inde ultra ipsum rivulum tendit ad partem meridionalem transitque ad cacumen montis Naghmogyolicza vocati, et inde descendit per quendam rivulum siccum ad flumen Borza in magnum voraginem vulgo Eren vocatum in ipso fluvio habitum, et inde declinat modicum infra per ipsum fluvium, et exaliit *(igy)* de ipso fluvio Borza et transit super rivulum Lespathaka vocatum ad caput seu originem eiusdem rivuli; de cuius rivuli capite ascendit ad unum montem, ubi pervenit ad quendam paludem Fertes vocatum in Volacho Baltha dictum, unde descendit ad quemdam rivulum Luca vocatum, indeque transit ultra ad rivulum Borzpataka vocatum, et inde per montem in medio possessionum utriusque Luca procedit ad montem Fendia vocatum, ubi ipse mete finiuntur, terras itaque ac silvas, nemora, virgulta, aquas, rivulos, fenilia et alias quaslibet utilitates possessionum predictarum iuxta dictum rivulum Maylathmaycho a parte meridionali dictarum metarum modo premisso reambulatarum habitas predictis Michaeli, Gruban, Luce, Ladislao, Andro, Brank, Dan, Stephano, Mika, Johanni, Georgio, Roman, Ivan, Stephano, Gruban et Michaeli et eorum heredibus ac posteritatibus, a parte vero occidentali terras similiter, silvas, nemora, virgulta, aquas, rivulos, fenilia et alias quaslibet utilitates possessionum predictarum habitas predictis Philipo et Petro filiis Juga ac Maylath Dragomer ipsorumque heredibus universis iure utrisque partibus incumbentibus et de ipsarum parcium beneplacita voluntate perpetuo ad utendum, tenendum et habendum reliquissent et commisissent, tali vinculo mediante, quod si temporis in processu aliqua parcium predictarum et posteritatum earundem contra sese occasione premissarum terrarum ac aliarum utilitatum predictarum, ipsis modo premisso metaliter limitatarum, litem movere, aut aliquovis modo se alterutrum impedire et perturbare niteretur et attemptaret, extunc talis pars contra partem aliam in premissa concordiali metali disposicione perseverantem quinquaginta marcarum denariorum, singulam marcam per quadrin-

gentos denarios novos computando, quarum due partes ad porcionem iudiciariam, tercia vero pars parti in ipsa concordiali disposicione perseveranti cedi debeant, convinci debeat eo facto, ad quam partes prescripte in ipsarum ac universorum fratrum, consanguineorum, heredum et posteritatum suorum personis se sponte, libere ac beneplacita voluntate eorum firmiter obligantur coram nobis, harum nostrarum testimonio litterarum. Datum in Themesvar, feria secunda proxima post dominicam Letare, anno domini millesimo quadringentesimo decimo octavo.

(Eredetije a Magyar Nemz. Muzeum ltárában.)

III. Nagyszombat, 1509. január 25.

II. Ulászló király meghagyja a kolosmonostori conventnek, hogy Majlád komanai bojárt a Forrayak szunyogszegi jószágába igtassa be.

Wladislaus dei gracia rex Hungarie etc., fide(libus nostris, con)ventui ecclesie de Kolosmonostra salutem et graciam. Cum nos illi fassioni et perpetue collacioni et vendicioni, quam alias nobiles Michael, Petrus, Nicolaus et Ladislaus de Forro de et super medietate totalis possessionis Zunyogszegh vocate, porcionum scilicet ipsorum possessionariarum in comitatu Albensi Transylvane existentium habita(rum).... nobili Maylad Valacho boyaroni videlicet nostro de Komana mediantibus litteris fassiona(libus) spectabilis et magnifici comitis Petri comitis de Bozyn et de Sancto Georgio, iudicis curie nostre et vayvode nostri Transylvanensis, pro certa summa pecuniarum in eisdem literis fassionalibus expressatarum fecisse dinoscu: tur, nostrum regium et graciosum consensum vigore aliarum literarum nostrarum superinde confectarum prebuerimus, et nihilominus attentis et consideratis fidelitate et serviciis eiusdem Maylad, que idem sacre imprimis huius regni nostri Hungarie corone et deinde maiestati nostre iuxta sue possibilitatis exigenciam exhibuit et impendit, totum et omne ius nostrum regium, si quod in dicta medietate totalis possessionis Zunyogzegh qualitercunque haberemus, aut nostram ex quibuscunque causis, viis, modis et racionibus concernerent maiestatem, pariter cum cunctis suis utilitatibus et pertinenciis quibuslibet memorato Maylad contulerimus, velimusque eundem in dominium eiusdem per nostrum et vestrum homines legitime facere introduci. Ideo fidelitati vestre firmiter mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo presente Ambrosius de Moha seu Paulus de eadem, seu alter Paulus Thokus de Zakáczy, neve Valentinus de Praepostfalva, aut Vitalis Béldy de Bodola vel Mathias Zerendy, aliis absentibus homo noster per nos ad id personaliter deputatus et missus, ad facies prescripte possessio-

nis Zunyogzegh consequenterque dicte medietatis eiusdem porcionis scilicet possessionarie prelibatorum Michaelis, Petri, Nicolai et Ladislai de Forro in eadem habite, vicinis et commetaneis eiusdem universis inibi legitime convocatis et presentibus accedendo, introducat prefatum Maylad in dominium dicte medietatis eiusdem possessionis, statuatque eandem eidem simul cum cunctis eiusdem utilitatibus et pertinenciis quibuslibet, premisso iure et dicti iuris regii titulo ipsi incumbenti perpetuo possidendam, si non fuerit contradictum; contradictores vero si qui fuerint, evocet eosdem contra annotatum Majlad ad terminum competentem in presenciam vayvode nostri Transylvanensis prefati racionem contradiccionis eorum reddituros. Et post hec huiusmodi introduccionis et statucionis seriem cum contradictorum et evocatorum, si qui fuerint, vicinorumque et commetaneorum, qui premisse statucioni intererunt, nominibus terminoque assignato, ut fuerit expediens, eidem vayvode nostro fideliter rescribatis. Datum Thyrnavie, in festo conversionis beati Pauli apostoli, anno domini millesimo quingentesimo nono, regnorum nostrorum anno Hungarie etc. decimo nono, Bohemie vero tricesimo nono.

A kolosmonostori convent 1509. május 30-án kelt bizonyságleveléből, l. IV. sz. a.

(A kolosmonostori convent által 1810. aug. 3 án kiadott hiteles másolata gr. Majláth György zavari levéltárában.)

IV. 1509. május 30.

A kolosmonostori convent Majlád bojárnak a szunyogszegi birtokba történt beigtatása felől bizonyságot tesz.

Conventus beate Marie virginis de Kolosmonostra, omnibus Christi fidelibus presentibus et futuris, presentes inspecturis, salutem in Christo Jesu salutis largitore. Ad universorum noticiam harum serie volumus pervenire, quod nos literas serenissimi principis, domini Uladislai dei gracia regis Hungarie etc., introductorias et statutorias, nobis preceptorie loquentes et directas cum summa obediencia recepimus in hec verba: Wladislaus *stb. (l. a III. sz. oklevelet.)* Nos itaque premissis mandatis dicti domini nostri regis fideliter in omnibus obedire cupientes ut tenemur, una cum prenominato nobili Paulo Thakus de Zakachy homine suo regio nostrum hominem, religiosum virum fratrem Sebastianum sacerdotem, socium nostrum conventualem, unum ex nobis ad premissas introduccionem et statucionem faciendam pro nostro testimonio fidedignum duximus transmittendum, qui demum exinde ad nos reversi, nobis parili voce retulerunt eo modo: quod ipsi feria tercia proxima ante festum ascensionis domini 1509. május 15.

noviter preteritum ad facies possessionis Zunyogzegh predicte in dicto comitatu Albensi Transylvane existentis, consequenterque medietatis eiusdem totalis possessionis Zunyogzegh, porcionis videlicet prelibatorum Michaelis, Petri, Nicolai et Ladislai de Forro in eadem habite, vicinis et commetaneis, puta nobilibus Johanne et Michaele Nemes de Hydveg, Vitali Béldy de Bodola, Francisco Literato et Philippo familiaribus egregii Pauli de Thomor castellani castri Fogaras, Benedicto filio Thome de Zunyogzegh, item Thoma Lone iudice in Feketehalom, Petro Fejér iobbagione Gaspari Sykesdy de Theremy in Hidegkuth, necnon Radul kenezio et iobbagione nobilis Blasii de Forro in eadem Zunyogzegh possessionibus vocatis commorantibus, aliis eciam quam pluribus inibi legitime convocatis et presentibus accessissent, ubi idem homo regius prefato nostro testimonio presente introduxisset prelibatum Maylad boiaronem de Komana in dominium pretacte medietatis dicte totalis possessionis Zunyogzegh, porcionis videlicet annotatorum Michaelis, Petri, Nikolai et Ladislai de Forro in eadem habite, statuissetque eandem eidem simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinenciis quibuslibet premisso iure et dicti iuris regii titulo sibi incumbenti perpetuo possidendam, et legitimis tribus diebus in facie eiusdem, prout regni requirit (consuetudo) permanentes, nemine penitus contradictore apparente. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes literas nostras privilegiales pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas duximus concedendas. Datum sedecimo die introduccionis et statucionis prenotatarum, anno domini millesimo quingentesimo nono supradicto.

(A kolosmonostori convent által 1810. aug. 3-án kiadott hiteles másolata gr. Majláth György zavari ltárában.)

V. Enyed, 1509. szeptember 4.

Bazini és szentgyörgyi Péter gróf, országbiró és erdélyi vajda elött Barlabássy János királyhalmi birtokát Majládnak elzálogositja.

[Petrus] comes de Sancto Georgio et de Bozyn [iudex curie] .... vayvodaque Transylvanus [et Siculorum comes,] memorie commendamus, quod egregius Joannes Barlabassy de Csesztve coram nobis [personaliter constitutus,] sponte et libere confessus est et retulit in hunc modum, quomodo ipse pro quibusdam suis necessitatibus .... urgentibus evitandis totalem porcionem possessionariam in possessione Királyhalma vocata [in comitatu Albensi] Transylvanie existenti habitam, quam alias sibi egregius Petrus de Koppan vigore aliarum [literarum pro sexa]ginta quinque florenis puri auri titulo pignoris inscripsisset et obligasset nobili ....

pro iisdem sexaginta quinque florenis puri auri plene, ut dixit, ab eodem iam receptis et levatis [unacum] suis utilitatibus et pertinenciis quibuslibet ad eandem de iure et ab antiquo spectantibus et .... tibus infra et usque tempus redempcionis eiusdem pignori duxisset obligandum, imo obligavit [et imp]ignoravit coram nobis tali modo, ut dum et quandocunque prefatus Petrus Koppani aut heredes et successores sui pretactam porcionem possessionariam a prefato Maylado pro se redimere posset et valeret, extunc idem Maylad rehabitis prius dictis sexaginta quinque florenis puri auri, pecuniis scilicet suis, eandem eidem remittere et resignare deberet et teneretur, assumpmendo nihilominus prefatus Johannes Barlabassy annotatum Maylad infra et usque redemcionis eiusdem *(így)* contra quoslibet legitimos impetitores, causidicos et actores successivis semper temporibus tueri, protegere et conservare propriis suis laboribus et expensis, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in oppido Enyed, feria tercia proxima ante festum nativitatis gloriose virginis Marie, anno domini millesimo quingentesimo nono.

(A gyulafejérvári káptalan által 1810. aug. 11-én kiadott hiteles másolata gróf Majláth György zavari ltárában.)

VI. Szászváros, 1512. január 29.

Zápolya János erdélyi vajda meghagyja a kolosmonostori conventnek, hogy Majládot a királyhalmi birtokrészbe igtassa be.

Amicis suis reverendis, conventui ecclesie de Kolosmonostra, Johannes de Zapolya comes perpetuus terre Scepusiensis, vayvoda Transylvanus et Siculorum comes etc., amiciciam paratam cum honore. Dicitur nobis in persona nobilis Maylad de Komana boyaronis terre Fogaras, quomodo ipse in dominium totalis quarte partis possessionis Királhalma vocate, in comitatu Albensi Transylvanensi existentis habite, ipsum exponentem perhennalis empcionis titulo concernentem legitime vellet introire. Super quo vestram amiciciam presentibus petimus diligenter, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo presente Ambrosius sive Paulus de Moha, aut Simon Bolyay de eadem, neve Stephanus de Rethen, nam Georgius Morgonday de Waldorff, aliis absentibus homo noster ad faciem prescripte possessionis Kiralhalma consequenterque dicte quarte partis eiusdem, vicinis et commetaneis nobilibusque comprovincialibus inibi legitime convocatis et presentibus accedendo, introducat prefatum exponentem in dominium eiusdem quarte partis, statuatque eandem eidem et per eum nobilibus Romcha, Nagoycha, Joanni, Stephano et Demetrio filiis ac Marthe filie eiusdem premisso iure

ipsis incumbentibus perpetuo possidendam, si non fuerit contradictum; contradictores si qui fuerint, evocet eosdem nostram in presenciam ad terminum competentem, racionem contradiccionis eorum reddituros. Et post hec huiusmodi introduccionis et statucionis seriem cum contradictorum et evocatorum vicinorumque et commetaneorum, qui premisse statucioni intererunt, nominibus, terminoque assignato, ut fuerit expediens, nobis suo modo rescribatis. Datum in oppido Zazvaros, feria quinta proxima post festum conversionis beati Pauli apostoli, anno domini millesimo quingentesimo duodecimo.

A kolosmonostori convent 1512. márczius 24-én kelt bizonyságleveléből, l. VII. sz. a.

(A kolosmonostori convent által 1810. aug. 3-án kiadott hiteles másolata gr. Majláth György zavari ltárában.)

VII. 1512. márczius 24.

A kolosmonostori convent bizonyságot tesz a felől, hogy Majládot a királyhalmi birtokrészbe beigtatta.

Conventus monasterii beate Marie virginis de Colosmonostra, omnibus Christi fidelibus, presentibus et futuris, presentes visuris salutem in omnium salvatore. Ad universorum noticiam harum serie volumus pervenire, quod nos literas spectabilis ac magnifici viri Johannis de Zapolya comitis perpetui terre Scepusiensis, vayvode Transilvani et Siculorum comitis introductorias et statutorias pro parte nobilis Maylad de Komana boyaronis terre Fogaras emanatas nobisque loquentes et directas honorifice recepimus in hec verba: Amicis suis reverendis *stb.* *(l. a VI. sz. oklevelet.)* Nos igitur premissis amicabilibus peticionibus dicti domini vayvode annuentes, prout tenemur, unacum prenominato nobili Simone Bolyay de Moha predicta, homine vayvodali, unum ex nobis, videlicet religiosum virum fratrem Sebastianum sacerdotem, socium nostrum conventualem, ad premissas introductionem et statucionem faciendam pro nostro testimonio fidedignum duximus transmittendum, qui tandem exinde ad nos reversi, nobis parili voce et unanimi relatu dixerunt eo
1512. febr. 3. modo: quod ipsi feria tertia proxima [post fes]tum purificationis beatissime virginis Marie noviter preteritum ad faciem pretacte possessionis Királhalma vocate in comitatu Albensi Transylvanie existentis, consequenterque prelibate quarte partis eiusdem possessionis Kyralhalma in eadem habite, vicinis et commetaneis eiusdem nobilibusque comprovincialibus, puta Ambrosio et Paulo de Moha, Anthonio Pogan de eadem et Johanne de Reeg familiaribus et officiali magnifici domini Johannis Bornemissza de Berzencze castellani castri Budensis in per ..... castri Fogaras

constituto, item Bartholomeo et Symone Gereb in Ugra, Nicolao similiter Geréb et Luca Zygyartho in Thykus, Petro Byro in dicta Kyralhalma et altero Petro Thorda in eadem Kyralhalma possessionibus vocatis commorantibus, aliis eciam quampluribus inibi legitime convocatis et presentibus accessissent, ubi prelibatus homo vayvodalis dicto nostro testimonio presente introduxisset prefatum Maylad de Komana in dominium prenarrate quarte partis possessionis Kyralhalma prescripte, statuissetque eandem eidem et per eum nobilibus Komcha, Nagoycha, Johanni, Stephano et Demetrio filiis ac Marthe filie eiusdem simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinenciis quibuslibet premisso iure ipsis incumbente perpetuo possidendam, nemine contradictore inibi apparentibus, legitimis tribus diebus, prout regni requirit consvetudo, moram in facie eiusdem faciendo. Tandem duodecimo
die introduccionis et statucionis premissarum, in festo videlicet 1512. febr. 14.
beati Valentini martyris noviter preterito, quidam Matheus Sos dictus, familiaris nobilis Anthonii de Pethk in eadem Pethk residentis, huc nostram conventualem sine literis procuratoriis veniens in presenciam, idem nomine et in persona eiusdem Anthonii de Pethk domini sui prenotatis introduccioni et statucioni dicte quarte(partis)possessionis Kyralhalma pretacte contradiccionis velamine obviavit, ob quam quidem contradiccionem mox, audiente eodem Matheo Sos, prefatum Anthonium de Pethk ad octavas festi beati Jacobi apostoli nunc venturas in dicti domini vayvode evocaverimus presenciam, racionem huiusmodi contra-
diccionis redditurum. Demum iterum idem Matheus Sos in domi- 1512. márcz. 21.
nica Letare novissime preterita consimiliter personaliter in nostri veniens presenciam, rursum nomine et in persona dicti Anthonii de Pethk premissum contradiccionis velamen vocetenus, qua contradixerat, retractavit, nostrasque literas superinde pure emanari permisit. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes literas nostras privilegiales pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas duximus concedendas. Datum quinquagesimo primo die diei introduccionis, statucionis, retractacionis vero quarto, anno domini millesimo quingentesimo duodecimo supradicto.

(A kolosmonostori convent által 1810. aug. 3-án kiadott hiteles másolata gróf Majláth György zavari ltárában.)

VIII. Buda, 1512. november 23.

II. Ulászló király felszólítja Majládot, hogy a brassaiak szunyogszegi erdőjének elfoglalása ügyében magát igazolja.

Vladislaus dei gracia rex Hungarie etc., fideli nostro nobili Maylad dicto salutem et graciam. Expositum fuit maiestati nostre

pro parte et in personis fidelium nostrorum, prudentium et circumspectorum iudicis et iuratorum et ceterorum seniorum civium civitatis nostre Brassoviensis, qualiter tu cum nuper mediantibus quibusdam literis nostris metas tuas ad quandam possessionem tuam pertinentes reambulare velles, non cum literis aliquibus privilegialibus, verum ex libero tuo arbitrio, prout tibi visum fuit, terminos metarum tuarum prefixisti, unde cum partem sylve nostre libere a predictis exponentibus abalienare, tibique appropriare contendis, in maximum dictorum civium preiudicium et damnum non modicum, siquidem uti prediximus, non cum literis aliquibus privilegialibus metas illas ostendentibus, verum pro voluntate tua terminos illarum metarum reambulasti, supplicatum itaque fuit maiestati nostre, ut de opportuno remedio circa premissa providere eis dignaremur. Nos igitur exaudita et admissa ipsorum supplicacione mandamus fidelitati tue harum serie strictissime, quatenus si aliquod ius ad huiusmodi metas te habere pretendis, eas metas non ex libero tuo arbitrio, sed cum literis privilegialibus et authenticis more illius regni nostri consveto ostendere ac designare debeas; interea autem temporis ab omnibus violenciis et impetu contra prelibatos cives nostros racione illius partis silve libere a te occupate modis omnibus preservare te studeas, nam alioquin si quid contra ipsos moliri aut agere preter iusticiam volueris, ita de remedio providebimus, ut iidem cives nostri a te quieti in terris et metis eorundem permanere poterunt. Aliud igitur in hoc nullo pacto facere presumas, presentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Bude, feria tercia proxima ante festum beate Catharine virginis et martyris, anno domini millesimo quingentesimo duodecimo.

(Brassó város által 1818. szept. 27-én kiadott hiteles másolata gr. Majláth György zavari levéltárában.)

IX. Enyed, 1514. január 28.

Az erdélyi alvajda utasítja Majládot, hogy a brassaiaktól elfoglalt szunyogszegi erdőhöz való igényeit oklevelekkel igazolja.

Nos Nicolaus de Thwrotz vicevayvoda Transylvanus et Siculorum vicecomes etc., damus pro memoria, quod nobis sabbatho proximo ante festum purificacionis beatissime virginis Marie una cum nonnullis harum parcium Transylvanarum nobilibus hic in oppido Enyed constitutis et existentibus circumspectus Clemens Igyarto civis civitatis Brassoviensis sua ac prudentium et circumspectorum iudicis, iuratorum ceterorumque civium civitatis eiusdem in personis legitime evocacionis modum observando, nostram personalem veniens in presenciam, presente ibidem et audiente nobili Maylath de Zunyogszeg, contra eun-

dem proposuit eo modo: quod quamvis prefati actores scilicet ceteri Saxones regales in districtu Barcza commorantes silvas universas Sarkan Erdeye vocatas in circuitu dicte possessionis Zunyogszegh adiacentes semper et ab antiquo pacifice uti fuerint, tamen prefatus Maylath his temporibus annotatos Saxones regie maiestatis per variarum minarum imposiciones, alias quoque nonnullas inhibiciones atque exacciones vagiorum silvis in eisdem diversimode perturbare, inquietare et damnificare non cessaret, in dies per hos easdem silvas utensiles ab eisdem actoribus et dictis ceteris Saxonibus regalibus pro se occupasset potencia mediante in preiudicium et damnum prefatorum actorum scilicet ceterorum Saxonum regalium predictorum valdemagnum. Quo audito prefatus Maylath in causam attractus modo simili in eandem nostram exurgens presenciam, respondit tali modo, quod licet hoc bene actum foret, ut ipse prescriptos Saxones regie maiestatis ab utensione suarum sylvarum intra metas dicte possessionis Zunyogszeg adiacentium et ad eandem possessionem semper et ab antiquo usarum prohibuerit et contradixerit, tamen per hoc nullam pacienciosam occupacionem silvis in eisdem fecisset, quia eedem silve semper ad eandem possessionem Zunyogszeg pertinuissent pertineantque de presenti. Consuetudinaria autem lege regni parcium nostrarum Transylvanarum ab antiquo observari solita requirente, dum aliqua causa racione et pretextu rectificacionis metarum litigiosarum inter regiam maiestatem et subditos sue maiestatis existentes partibus ab altera suscitata fuerit, tunc non regia maiestas, sed iidem nobiles sive possessionati homines, cives eorum iuribus huiusmodi metas exdemonstrare debent et exedere; eorundem igitur regni nobilium requisito et assumto superinde consilio prematuro iudicantes commisimus eomodo, ut prefatus Maylath in causam attractus supradictas suas silvas intra metas dicte possessionis Zunyogszeg adiacentes usu prescriptorum Saxonum regalium protegere et defensare voluerit, extunc absque ulla procrastinacione vigore literarum suarum metalium atque privilegialium, aut aliorum iurium ad id sufficiencium metas veras et iustas possessionis eiusdem prefatis Saxonibus regalibus coram hominibus spectabilis et magnifici domini nostri concomitis vayvode Transylvani etc. aut nostris vayvodalibus per suam magnificenciam aut nos specialiter ad id deputatis exdemonstrare et exedere, eandemque possessionem Zunyogszeg a terra regie maiestatis metaliter distinguere et separare debeat et teneatur. Datum loco et termino iam prenotatis anno domini millesimo quingentesimo decimoquarto.

(Brassó város által 1818. szept. 26-án kiadott hiteles másolata gr. Majláth György zavari levéltárában.)

X. Buda, 1516. junius 15.

II. Lajos király Majlád Mátyásnak szunyogszegi s egyéb birtokaira pallosjogot adományoz.

Nos Ludovicus dei gracia rex Hungarie etc. memorie commendamus tenore presencium significantes, quibus expedit, universis, quod nos cum ad humillimam supplicacionem fidelis nostri nobilis Matthie Maylad de Szunyogszeg maiestati nostre propterea factam, tum etenim, sicuti regie interest sublimitati, ut in terris suo principatui subiectis pax et securitas cunctis prebeatur, malefactorumque et nocivorum hominum perversitas et iniquitas deleatur, iustique et innocentes victuum sitorum necessaria et iusta acquisicione fruantur sub proteccione principis graciosi, nihilominusque attentis et consideratis fidelitate et serviciis eiusdem Mathie Maylad per eum imprimis sacre dicti regni nostri Hungarie corone, deindeque maiestati nostre exhibitis et fideliter impensis, eidem Mathie Maylad suisque heredibus et posteritatibus universis de plenitudine nostre regie potestatis id duximus annuendum et concedendum plenariamque facultatem dandam et attribuendam, ut ipse et sui heredes in territorio possessionis sue Szunyogszeg predicte, sed et aliorum iurium suorum possessionariorum, ubivis et in quibuscunque comitatibus existencium et habitorum, patibulum, rotas, palos et aliorum tormentorum genera erigere universasque fures, latrones, vespiliones, domorum incensores et homicidas, aliosque quoscunque malefactores ubicunque in territorio prenotate possessionis Szunyogszeg scilicet et aliorum iurium possessionariorum publice ac manifeste locis sceleratis et maleficiis deprehensos in personis detinere, detentosque, prout iuri videbitur expediri, laqueis suspendi, rotare, decollare ac incinctari et iuxta eorum excessus et demerita aliis condignis penis feriri et necari, omniaque alia et singula, que in premissis iuxta regni nostri legem et consuetudinem fieri consueverunt facienda, facere expedire valeat atque possit ex presenti nostra concessione et gracia nostra speciali, harum nostrarum, quibus secretum sigillum nostrum, quo ut rex Hungarie utuntur *(igy)* est impressum, vigore et testimonio literarum mediante. Datum Bude in festo beatorum Viti et Modesti martyrum, anno domini millesimo quingentesimo decimo sexto, regnorum nostrorum predictorum anno primo.

(A gyulafejérvári káptalan által 1810. aug. 9-én kiadott hiteles másolata gr. Majláth György zavari ltárában.)

XI. Buda, 1518. márczius 12.

II. Lajos király Majlád István szunyogszegi birtokát vásárjoggal ruházza fel.

Nos Ludovicus dei gracia rex Hungarie etc., memorie commendamus tenore presencium, significantes, quibus expedit, universis, quod nos cum ad humillime suplicacionis instanciam fidelis nostri nobilis Stephani Maylath de Szunyokszeg per eum nostre propterea factam maiestati, tum vero pro commodo et utilitate ac augmento porcionis sue possessionarie in eadem possessione Szunyokszeg vocata in comitatu Albensi Transylvanensi existenti habite ad eandem porcionem possessionariam dicti Stephani Maylath nundinas liberas seu fora annualia libera singulis festivitatibus beatorum Petri et Pauli apostolorum, aliisque diebus ipsos festivitates precedentibus et sequentibus ad id scilicet necessario aptis et sufficientibus omni anno, omnino sub hiisdem libertatibus et prerogativis, quibus nundine seu fora annualia libera aliorum civitatum, oppidorum seu villarum regni nostri celebrantur, perpetuo graciose duximus annuendum et concedendum, imo annuimus et concedimus prensencium per vigorem, absque tamen preiudicio nundinarum seu fororum annualium liberorum aliorum quorumcunque. Quocirca vos universos et singulos mercatores, institores et forenses homines atque viatores quoslibet serie presencium affidamus, assecuramus et certificamus, quatenus ad predictas nundinas liberas seu fora annualia libera per nos in prefata porcione possessionaria dicti Stephani Mayláth in dicta possessione Szunyokszeg habita modo premisso perpetuo celebrari commissas et concessa libere, secureque et sine pavore ac fortitudine rerum et bonorum ac personarum vestrarum veniatis, properetis et accedatis, peractisque inibi cunctis negociacionibus vestris ad propria vel alia, que malueritis, loca redeatis salvis semper rebus et bonis vestris atque personis sub nostra regia proteccione et tutela speciali permanentibus; et hec volumus per fora et alia loca publica, ubi necesse fuerit, palam et manifeste facere proclamari, presentes autem post earum lecturam semper reddi presentanti. Datum Bude, in festo beati Gregorii pape, anno domini millesimo quingentesimo decimo octavo, regnorum nostrorum Hungarie et Bohemie predictorum anno secundo.

(A gyulafejérvári káptalan által 1810. évben kiadott hiteles másolata gróf Majláth György zavari levéltárában.)

XII. 1519. január 20.

A kolosmonostori convent előtt Petky Antal Majlád Mátyástól királyhalmai birtokrésze lekötése mellett 15 napra 77 arany forintot vesz kölcsön.

Nos conventus monasterii beate Marie virginis de Colosmonostra memorie commendamus, quod nobilis ac agilis Anthonius de Pethk coram nobis constitutus personaliter onera et quelibet gravamina universorum fratrum et consanguineorum suorum in subscriptis super se assummendo, spontanea mente confessus est in hunc modum: quomodo ipse a nobili Mathia Maylad de Zunyokzeg nomine vi mutui et restitucionis sub spe septuaginta septem florenos auri in paratis pecuniis levasset et recepisset, quos ad quintumdecimum diem datarum presencium, festum scilicet beati Blasii episcopi et confessoris proxime affuturum similiter in paratis pecuniis eidem Mathie Maylad plene et integre reddere et persolvere assumpsisset, imo assumpsit nostri in presencia tali sub obligamine, quod si ipse dictos septuaginta septem florenos in paratis pecuniis termino in predicto ipsi Mathie Maylad plene et integre reddere restituereque nollet, aut non posset, sed persolvere omnino negligeret, tunc prefatus Mathias Maylad directam et equalem medietatem illius totalis porcionis possessionarie dicti Anthonii Pethky in possessione Kyralhalma, in comitatu Albensi Transylvane existenti habite, quam idem Anthonius Pethky alias a nobili Petro Thobiassy de Eeczel iuris ordine pro se obtinuisset, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinenciis quibuslibet, terris utputa arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, campis, fenetis, sylvis, nemoribus, rubetis, virgultis, montibus, vallibus, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis sed et molendinis ac eorundem locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum ac pertinenciarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis ad eandem ab antiquo spectantibus et de iure pertinere debentibus solam vigore presencium occupandam et predictis septuaginta septem florenis auri hungaricalibus tamdiu, donec scilicet et priusquam eosdem septuaginta septem florenos paratis in pecuniis dictus Anthonius Pethky plenarie persolverit, titulo pignoris tenendam et possidendam, fructus eciam et utilitates eiusdem percipiendo et percipi faciendo potestatis habeat facultatem, assummendo nihilominus prelibatus Anthonius Pethky annotatum Mathiam Maylad in pacifico dominio pretitulate medietatis pretacte possessionis possessionarie infra tempus redemcionis contra quoslibet legitimos impetitores, causidicos et actores tenere et defensare propriis suis laboribus et expensis isto subobligamine, quod si in pacifico dominio eiusdem medietatis dicte porcionis possessionarie tenere et defensare nollet, non posset vel omnino non curaret, tunc prenominatus Mathias Maylad de bonis ac

iuribus et porcionibus possessionariis antefati Anthonii Pethky, ubi maluerit, aliam porcionem possessionariam prescripte medietati antefate porcionis possessionarie qualitate et quantitate ac fructuositate equivalentem occupandi et consimiliter titulo pignoris pro pretactis septuaginta septem florenis tenendi omnimodam habeat potestatis facultatem, harum nostrarum testimonio literarum mediante. Datum in festo beatorum Fabiani et Sebastiani martyrum, anno domini 1519.

(A kolosmonostori convent által 1810. decz. 27-én kiadott hiteles másolata gróf Majláth György zavari levéltárában.)

XIII. Szeben, 1530. márcz. 25.

Majlád István levele Nádasdy Tamáshoz.

Post nostrorum servitiorum commendationem. Magnifice domine observandissime. Intelligo et scripta et intimata d. v. m., que per Bako intimat. Ego in omnibus mandatis d. v. sum obediens et nihil me contra mandatum d. v. m. facturum esse credat. Nemini sum obligatus, neque me obligabo, nihil contra regem vestrum nunc faciam, quamvis scire et aliquid facere possem. Nec huc venissem, sed mirabiliter per dominos huc vocatus sum. Quid a me optant, dixi me esse insufficientem. Hinc iam me ad Fogaras iterum contulissem, sed incidi in febre tercia. Habemus unum doctorem hic, qui dicit per quinque vel sex dies me sanare posse, utcunque ego ad Fogaras venerim, nisi, quod deus avertat, in tale inciderer infirmitate, ut sine doctore esse non possem. Preterea ex ultimis literis d. v. m. intellexi aliquam indignationem, ex quo dominus Johannes Zalay frater d. v. scribit, ut d. v. m. ad castrum Fogaras intromittatur. Hoc d. v. m. nollet [aequo] ferre animo, rogo, quia non ob aliam causam id scribit, nisi ex quo d. v. m. est apud Johannem regem. Sue dominationi nihil scribere opus fuisset, quia ubicunque sit d. v. m., ita me deus salvat, quod Fogaras d. v. m. fuit et est ab eo tempore, quod in manibus suis devenit, quia nec ego, nec alter frater vester illud acquisivit, sed sola d. v. m. cum maximis iuris fastigiis etc.; et non Fogaras, sed si totam Transylvaniam ego in manibus meis haberem, omnia essent d. v. m. Rogo igitur et supplico d. v. m., nollet d. v. m. in humanitate mea desperatus esse, quia inveniet me usque ad mortem bonum et fidelem servitorem d. v. fuisse et deinceps esse. Nam cum d. v. m. volo et mori, et vivere. Rogo itaque d. v. m., ut ad Fogaras veniat, est iam summe necessarium d. v. m. intelligere necessitates castri, et si d. v. m. visum fuerit permutare castellanos, omnia stabunt in arbitrio d. v. m. Ego omnia a sola d. v. m. expecto, nisi d. v. m. ante omnia haberet curam permansionis

honoris, quod eandem id facturam non dubito. Alia dicet is Bako, cui d. v. m. credat. Et eandem deus conservet sanam per longos annos. Ex Cibinio, in festo annunciacionis virginis gloriose, anno 1530.

Stephanus Maylad, m. p.

Kivül: Magnifico domino Thome de Nádasd vicegubernatori et thesaurario regni Hungarie, domino meo observandissimo.

(Eredetije az országos levéltárban.)

XIV. Fogaras, 1531. márczius 30.

Majlád István levele Nádasdy Tamáshoz.

Magnifice domine observandissime, servitiorum commendationem. Hodie veni hora vesperarum huc ex Cibinio, satis febre patiens, ubi inveni familiarem domini Czottar de Kron cum literis d. v. m., in quibus d. v. m. mihi mandat, ut ad Perthalom crastina die venirem. Scripsi et etiam intimavi ad d. v. m. per Bakonem, ut si aliud fieri posset, nollet me illuc vocare. Nam non videtur mihi, ut cum honore meo id facere valeam, quia d. v. m. vult, quomodo vadit mundus, si ego tam prope ad domum vestrum irem, ex tunc ubique clamarent me iam sue maiestati adhesisse. Supplico itaque d. v. m., velit ob meorum perpetuorum servitiorum *(igy)* huc ad suam domum venire; nam multa negocia habet m. v. et hic. Si autem huc d. v. m. venire non posset, extunc velit venire ad Morgonda, quod a Megyes duo miliaria distat, vel Zenthagotha, illuc vadam, vel in postremo, ubi d. v. m. visum fuerit; tamen mihi nullo modo videtur, ut illuc vadam. Mirabilis est dominus frater meus, quo Gotthardus et similes semel in Morgonda constitueram ipsorum et domini Thelegdy, quibus penitus nihil permiseram, denique utrique promulgaverant me Johannis regis fidelis esse *(igy)*. Ego sue maiestati salvo meo honore remanente. in quibus scirem, libenter servirem et ..... si id fieri posset, libentius quam domino meo, quia ighen megh wnám ew felségét, quia nisi cum literis invenit nos a tercio anno. Utcunque bono viro satis est faciendum honori suo. Item ex Transalpinis magnificus dominus Jeronimus de Laszo wayvoda Transylvanus has litteras presentibus inclusas miserat. Invenerunt me cum litteris sue dominationis Cibinii hesterna die vespere, et statim me illinc movi, ut ad suam dom. vadam, sed interea sua d. m. ex Brassovia discesserat per metas Siculorum, ne forte timuit sua d. per hanc directam viam ad Megyes ire; scit deus, quod suam d. Cibinii vidissem, ut talem bonum hominem d. v. m. et ivissem cum sua d., quousque sue d. m. visum fuisset. Rogo d. v. m., sue dom. mea servitia notum dat. Scripsique d. sue literas parvas, in quibus me excuso, quia

scit deus, ut hesterna die vespere ad me venerunt litere sue d., et sua d. m. ex Brasso ad huc feria proxima secunda preterita discesserat. Item intelligo cum ipso domino wayuoda venisse etiam oratorem domini mei regis, quem libenter convenirem. Si d. v. m. ad has partes veniet, ex tunc rogo, velit eum secum ducere. Me et mea servitia recommendo. Ex castro Fogaras, feria quinta ante ramispalmarum, anno 1531.

servitor
Stephanus Maylad.

Kiviil: Magnifico domino Thome Nadasdy viceguberuatori et thesaurario regni Hungarie *stb.*

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

XV. Szeben, 1531. junius 15.

Majlád István levele Nádasdy Tamáshoz.

Magnifice domine observandissime, post servitiorum meorum commendationem. Jam castellani de Fogaras sunt hic, si d. v. m. a domino et principe suo habet resolucionem, esset tempus, ut convenimus. Item si concordia trewge moderne inter nos fieri posset, dominus Caspar valde libenter vellet cum d. v. m. exire ad principem suum, si bono modo id fieri posset. Nam ad verba et promissiones d. v. m. exibit, et ego cum illo. Preterea habeo hic unum bonum amicum ex civitate ista, qui ad Zegeswar me pro suis negotiis haberet. Rogo d. v. m., velit illi salvum conductum nunc mittere, ut libere et pacifice cum suis rebus ire posset, reserviam d. v. m. Vocatur Petrus Pwff. Horum communicationem expecto a d. v. m. Cum hoc me et mea servitia recommendo. Ex Cibinio, feria quinta post corporis Christi, anno 1531.

Stephanus Maylad.

Kiviil: Magnifico domino Thome de Nádasd *stb.*

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

XVI. Berzencze, 1531. november 4.

Sulyok György pécsi püspök, enyinghi Török Bálint, Zalay János pozsonyi főispán, Bakith Pál, Majlád István, Sulyok István és Balázs véd- és dacz-szövetsége Nádasdy Tamással.

(Közli gr. *Batthyányi* Ignácz, Leges Ecclesiasticae regni Hungariae, I. k. 565. l.)

XVII. Segesvár, 1531. november 13.

János király a szunyogszegi birtokot Majlád Istvántól és rokonaitól hütlenségük miatt elkobozván Brassó városának adományozza.

Nos Joannes dei gratia rex Hungariae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit uni-

versis, quod nos cum ad humillimam supplicationis instantiam fidelis nostri prudentis et circumspecti Lucae Parvi nuncupati iudicis civitatis nostrae Brassoviensis maiestati nostrae factam, tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelium servitiorum, gratuitorum cumulatorumque meritis eiusdem Lucae Parvi caeterorumque civium ipsius civitatis nostrae Brassoviensis, quae ipsi nobis et huic regno nostro sedulo ac diligenter exhibuerunt et impenderunt, totalem possessionem Szunyok-Szék appellatam in comitatu Albensi et districtu seu terra nostra Barcza adiacentem, quae Stephani Maylad de eadem Szunyok-Szék et Johannis Morecz caeterorumque fratrum suorum praefuisset, sed ex eo, quod iidem immemores fidei ac fidelitatis ipsorum, qua nobis veluti vero et legitimo coronato regi Hungariae tenebantur, factioni germanicae adhaesisse, eamque contra nos et auctoritatem nostram regiam pro virili ipsorum fovisse et multa mala opera egisse, per hocve notam perpetuae infidelitatis ac criminis lesae maiestatis nostrae palam incurrisse dignoscuntur, ad sacram dicti regni nostri coronam consequenterque collationem nostram regiam iuxta antiquam et approbatam eiusdem regni nostri consvetudinem atque legem rite et legitime devoluta esse perhibetur et redacta, simul cum omnibus iuribus et utilitatibus ac pertinentiis eiusdem quibuslibet, terris scilicet arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, foenetis, silvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promontoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et eorundem locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis, sub suis veris metis et antiquis existentibus, premissis sicut praefertur sic stantibus et se habentibus, memoratis civibus ac toti communitati dictae civitatis nostrae Brassoviensis ipsorumque successoribus universis ad ipsam civitatem nostram Brassoviensem applicando et annectendo, dedimus, donavimus et contulimus, imo damus, donamus et conferimus, iure perpetuo et irrevocabiliter tenendam, possidendam pariter et habendam, salvo iure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante, quas in formam nostri privilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae. Datum in civitate nostra Segesvar, feria secunda proxima post festum beati Martini episcopi et confessoris, anno domini millesimo quingentesimo trigesimo primo, regnorum vero nostrorum anno sexto.

(Brassó város által 1818. szept. 27-én kiadott hiteles másolata gr. Majláth György zavari levéltárában.)

Közli: MAJLÁTH BÉLA.

ERDÉLY TÖRTÉNETÉRE

VONATKOZÓ REGESTÁK 1551—1553.

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

70. 1552. jan. 29. — Sacratissima catholica regia maiestas, domine domine clementissime.

Cum tribus elapsis diebus Albaeiuliae pervenissem, redditae mihi fuerunt inclusae literae Erasmi Teuffel, in quibus scribit, quod facta solutione equitibus Petri Bachith et Bartholomei Horvath, illos ad me festinanter venire faciet; verum cum postea subiungat, thurcarum intencionem esse generalem excursionem in illis partibus faciendi, ei respondi, quod satis erit, si unum ex illis capitaneis Gyulam transmiserit, nam ad partes inferiores huiusmodi excursiones pariter timent, prout ex adiunctis literis magistri de Campo et aliquorum castellanorum maiestas vestra perspicere poterit; castellanis enim Chianadini et Naglach ac capitaneo Varcoch secundum sententiam magistri de Campo scripsi, ut vigilare debeant et sibi ipsis cavere, ac habita inter se se mutua intelligentia, pertinentias tueantur, et praeterea magnifico Joanni ab Opperstorffer scripsi,' quod si cum gentibus suis domum se recipere non statuerit, Gyulam pariter pergat vel gentes ibi transmittat, quo rebus partium inferiorum faveat; Aldanae autem iterum scripsi, quod postquam Lossonczius et Melchior Balassa e Themesvario recesserunt et ibi castellanus ille satis inexpertus cum exiguis gentibus tantum remansit, non libenter video, quod illinc recedat, nescio tamen, si a suo proposito ipsum divertere potero, quin ad maiestatem vestram proficiscatur.

Heri spectabilis ac magnificus dominus Andreas de Bathor Thordae ad me venit, et ipsum mecum Wywarium duco.

Literas maiestatis vestrae ad vigesimam diem istius mensis datas accepi, et accepta possessione castri Vywar illis abunde

respondebo. Regiam maiestatem vestram felicissime valere cupio. Ex Koloswar, die XXVIIII° Ianuarii, 1552.

Eiusdem maiestatis vestrae

fidelis servus
Ioannes Baptista Castaldus.

Kivül: Sacratissimae catholicae regiae romanorum, Hungariae, Bohemiaeque maiestati etc. domino, domino meo clementissimo.

Eredeti.

71. 1552. jan. 30. Ujvár. — Castaldo Operstorfnak azt irja, hogy miután az 1/8 részben pénzben s fele részben posztóban fizetendő havi zsolddal nem csendesíthető le a lovasság, tovább a dolgot ne erőszakolják.

Operstorf leveléhez csatolt másolat.

72. 1552. febr. 1. Becskerek. — Kászon basa becsei és becskereki helytartó külön-külön felszólítja a makóiakat, bessenyeieket és a hozzájok tartozókat, hogy vessék magukat a szultán védelme és protectiója alá. Jöjjenek hozzá. Ha ezt teszik, semmitől se féljenek, ellenkezőleg vigyázzanak magukra.

Tiz nap alatt feleletüket várja.

Mindkettő eredeti.

73. 1552. febr. 1. Szamos-Ujvár. — Castaldo figyelmezteti a királyt Gyulavára fontosságára, »quam multo maioris esse momenti, quam Lippa aut Temesvarium« s hogy Patóchy Ferencz megfelelő recompensatióért — akár cserében, akár pénzben legyen az — szivesen átadja. Vagy kielégíthető lenne Patóchy a Kassától nem messze fekvő Boldogkő várával is. Ő (Castaldo) is nagyobb összeget fordíthat e czélra azon pénzből, melyet az Alvinczen elveszettből visszaszerezhetett. Patóchy 25 ezer forintban szabta meg árát, de 20 ezerrel is megszerezhető. A vár igen megerősített, alkalmas támadásra és védelemre egyaránt. Két oppidum tartozik hozzá, »et aliquas villas«.

Eredeti.

74. 1552. febr. 1. — Ráthony György csanádi kapitány tudatja Campóval, a spanyol csapatok kapitányával, hogy a nép a Kászon basa levelétől megrettenve elmenekült, s pusztán hagyta a földet. Gondoskodást sürget.

Eredeti.

75. 1552. febr. 2. Kolosvár. — Castaldo tudatja Ferdinánddal, hogy e napon Horváth Bertalan száz lovassal Kolosvárra érkezett; ott is helyezi el őket. Utánna érkezett Bakyth Péter

is, kit »pro occurentiis partium inferiorum« Gyulára rendelt. Ezen csapatok fizetésének megküldéséről gondoskodjék ő felsége.

Eredeti.

76. 1552. febr. 4. — Mircse vajda Petrovicsot a veszélyekre figyelmezteti, melyek Erdélyt a németek behozása miatt fenyegetik, s a szultán fenyegető levelét megküldi neki. A németeket üzzék ki s ismerjék el János Zsigmondot. Ha mindezt meg nem teszik, a jövő tavaszon a szultán személyesen jön ellenök. A tatár khánnak már megparancsolta, hogy minden seregével üssön be Erdélybe s egyszersmind a karamániai beglerbéget is (Osman basa) be akarja indítani.

Tudatja, hogy Mehemed lesz budai és boszniai basává.

Másolat.

77. 1552. febr. 5. Kolosvár. — Castaldo irja Ferdinándnak, hogy nem bízik az emberekben; épen olyan pénzszükség uralg, mint előbb. Bakyth Pétert sokszor sürgette, hogy lovasságával Gyulába bemenjen, de még eddig semmi válasza nincsen. Sierotin Károlyt lovasságával s két német csapattal Brassóba küldte, mert, a mint hirlik, a moldovaiak mozognak. »Postquam literas Aldanae accepissem, supervenit secretarius Lossanczi, qui illum misit, ut se de rapinis, de quibus arguitur, excusaret et insuper ostendit, quod libenter munus Themesiense suscipiet, si ita maiestati vestrae placuerit.« Brandais »multas gentes inermes habet, et miror, quomodo lustrationum magister huiusmodi milites male armatos cum aegrotis non dimisserit.« Petrovics ujra sürgeti Munkács átadását; elégítse meg ő felsége azzal vagy egy más egyenértékű várral. Somlyai Báthory Endre egy szolgájától, kit lóvásárlás ürügye alatt küldött Oláhországba, a vajda azt izeni, hogy ez évben a szultán személyesen jön roppant haddal Erdély visszavételére és Bécs megostromlására (debellare). A karánsebesiek zavargását nem érti, minthogy vele kevés nappal ezelőtt egyeztek ki a fizetést illetőleg. Az arany-, ezüst- és sóbánya tisztek (officiales) pénzt követelnek. A sóbányászoknak fizetett, de a másokat nem tudja, mikép elégítheti ki, mert — a mint mondják — harminczkét ezer forintra van szükség. A várakat erősítteti. Frater szolgái közzűl Varkocs Tamás, ha Csanádot vagy Nagylakot megnyerhetné, híve lenne felségednek. Derék ember.

»Hic in Colosvario plusquam decrevissem constiti, ut multos humores istorum civium, qui plus quam ceteri regnicolae religioni contrariantur, moderarem.« Ajánló levelet kérnek felségedhez tőlem, de se nem adok, sem meg nem tagadom, mert azt akarom, hogy előbb a kolostort kijavíttassák.

Eredeti.

78. 1552. febr. 6. Gyalu. — Castaldo tudatja Miksa főherczeggel, hogy a spanyolokat Barientos kapitány és Aldana lázították fel.

Eredeti.

79. 1552. febr. 7. Grácz. — Ferdinánd kegyesen fogadja Haller fáradozását a 2000 lovas és 1000 gyalog fogadására szükséges pénz megszerzését illetőleg, s hiszi, hogy nemsokára fog találni. Azért vonja ki minden késedelem nélkül az idegen hadakat Erdélyből, hogy a lakosok terhét megkönnyítse.

Másolat és fogalmazvány.

80. 1552. febr. 8. Debreczen. — Opperstorf János tudósítja (talán) Miksa főherczeget, hogy lovassága szét akar oszolni. Alkudozás utján a nemességet részben hajlandóvá tette a maradásra (ő felsége kegyének elvesztésével s becsületük megcsonkulásával fenyegetőzvén), de akkor a nemesek szolgái álltak elő, hogy ők uraiknál éhséget és szükséget szenvednek, azért nem maradnak; azonban reméli, hogy visszatarthatja őket. Már lóval, felszereléssel ellátva 234 lovassa volt, midőn egyszer csak összesugtak, hogy egy se maradjon közűlök itt. Ekkor zsoldigéréssel, s hogy másoknál hosszabb ideig nem fognak szolgálni, birta maradásra. Február 7-én mustrát tartva, 9-én Várad felé indul tovább, mivel ez a legjobb út Gyulára. Váradon fogja ő felsége rendeletét megvárni arra nézve, hogy merre vonuljon csapatával.

Eredeti.

81. 1552. febr. 9. Lippa. — Aldana Bernát lippai parancsnok figyelmezteti a káránsebesieket, hogy Kasim basa már Becse és Becskerekhez szállott; legyen készen úgy a nemesség mint a köznép hadiszerszámaikkal együtt, hogy Kasim basának »ellenállhassunk.«

Eredeti.

82. 1552. febr. 13. — A szebeni tanács tudatja Castaldóval, hogy az oláh vajda a szultán parancsából az Erdélybe vezető utakat elzárta, és semmi élelmi szert behozni nem enged. Ezt a vajda adta tudtokra, s egyszersmind azt is, hogy három szandsák van kirendelve, kik mind a két Oláhországot sürgetik, hogy Brassó közelében Erdélybe berontsanak.

A vajda nagyságod iránt barátsággal viseltetnék, csakhogy a menekült bojárokat ne pártolná ő ellene.

Eredeti.

83. 1552. febr. 14. Bécs. — Ferdinánd Castaldónak e hó 5-én Kolosvárról irt levelére egy bizonyos pénz összeg elküldéséről értesíti őt. A mi az emberek iránti bizalmatlanságát illeti, cselekedjék úgy, a mint jobbnak látszik, nehogy a fontos helyek olyanokra

bizassanak, kiknek hűsége gyanus. Bakyth Péternek parancsoltunk, hogy háromszáz lovast Gyulára küldve a többivel ő maga azon végek védelmére menjen, a hol korábban is volt. De miután leveledből az alsó részek veszélyéről értesültünk, nekünk jobbnak látszik, hogy úgy Bakythnak, mint Horváth Bertalannak rendelkezzél úgy, miként az »expediens esse videretur.« A mellékelt levelet küldje el Bakythnak, hogy lovasságával oda menjen, a hová szükségesnek látszik. Helyesli, hogy Sierotint Brassóba küldte. Igyekezik Erdélybe s az alsó részek védelmére ujabb gyalog és lovas csapatokat küldeni. Helyben hagyja, hogy Ödönffy László, mint elébb is volt, »cum promissione vicevayvodatus« Brassó felé küldessék 100 lovassal, és bizonyos összeg pénz fizettessék neki. Gondoskodik Erdély védelméről, s e czélra nem csak gyalog és lovas csapatokat, hanem mindazt, a mi szükséges, gyüjt, hogy küldhessen. Tudatja, hogy Helfensteinnak parancsot adott *ötezer* válogatott német zsoldos fogadására; hasonlóképen Tirolból *háromezerre* számít. Sforza Pallavicinit Olaszországba küldte, hogy vagy személyesen, vagy más által *háromezer* olaszt vezessen ki. Ezenkivűl *kétezer* nehéz fegyverzetű lovas már össze van gyüjtve, »qui omnes, praeter quadringentos, erunt pixidarii, quorum quilibet, sicuti informati sumus, tres vel quatuor pixides habebit,« a kiknek lustrája április 1-én Strasniczon (Magyarország határán, hol Sierotin serege is meglustráltatott) leend, s azután siettetni fogja őket, hogy inkább ők előzzék meg az ellenséget, hogy sem ők előztessenek meg. Tetszésök szerint való, saját kapitányuk alatt álló kétezer könnyű lovas szedésének és megválogatásának módjára nézve idejében adjon tanácsot, hogy az e czélra szükséges pénzről gondoskodhassék (ordinare valeamus).

Temesvár és Lippa megerősítése nagy fontosságú, azért e tekintetben semmit el ne mulaszszon. Aldana leveléből értesült, hogy Temesvár körül és az alsó részekben élelmiszer található, azért megparancsolja, hogy különösen az ellenséghez közel fekvő helyekről az élelmiszer Temesvárba, Lippába és más helyekre vitessék, s úgy gondoskodjék, »ne hostes commodum, nostri vero damnum et iacturam accipiant.«

Hallotta, hogy Erdélyben vasbányák vannak; azért »dares ordinem, ut *paletigones*« és más a hadakozásra szükséges vasszerszámok készíttessenek.

Aldana azt is irja, hogy Lippában egy jó ágyuöntő van; rendelje el, hogy a Lippában vagy másutt levő repedt ágyuk ujra öntessenek.

Küldi a Szolnokban levő spanyolok levelét, melyben azok egy más helyre való áthelyeztetésüket kérik. Rád bizzuk, hogy azokat magadhoz hivatván, helyökre másokat küldj.

Fogalmazvány.

84. 1552. febr. 14. Bécs. — Ferdinánd megparancsolja Bakyth Péternek, hogy egész lovasságával, Horváth Bertalan szolnoki kapitánynyal együtt, oda menjen, hova az alsó részek védelme érdekében Castaldo rendelni fogja.

Fogalmazvány.

85. 1552. febr. 15. Kolosvár. — Castaldo irja Ferdinándnak, hogy a csanádi és nagylaki kapitányok »et alii confiniorum illorum munitiones, victualia et alia huiusmodi vendunt et dissipant allegantes et minitantes, ex illis velle milites solvere, deinde arces vacuas...... relinquere.« »Sciat ergo maiestas vestra, quod tali modo impossibile est servitio maiestatis vestrae satisfacere nullo tempore, pacis scilicet aut belli. Nam si postquam ipsa mihi aliquid ordinavit, aut quando aliquid fieri expedit, illi, quibus executio pertinet, novum debent ab eadem expectare mandatum, trium terminus mensium rebus conficiendis necessarius et interim omnia in praecipitium ruunt. Dignetur ergo maiestas vestra opportunum rimedium adhibere, aut me postea excusatum habere, sed cogitet, quod inobedientiae similes possent aliquando maximum damnum maiestati vestrae afferre.«

A karánsebesiek Aldana levelére megijedtek a basa és a beglerbég támadásától, s emberekben és hadiszerekben segítséget kérnek. Nem adhat, mert 1000 huszárt és 1500 puskás gyalogot (catafractos) Gyula és Nagylak (Naglad) felé küldött, hogy a törökök szándékát, ha valamit akarnának, meghiusítsák. De megnyugtatta őket, hogy ha a veszélyt megérti, nemcsak őrséget küld, hanem maga is személyesen hozzájuk megyen.

Úgy Erdélyben, mint a részekben kevés haderővel rendelkezik; azért késedelem nélkül rendeljen ő felsége valamiféle népet oda, nehogy valami kár történjék a török excursiói miatt. »Non enim adhuc sunt res istae tam quietae, ut tute possim regnum Transsylvaniae omnibus gentibus denudare.«

Utóiratban tudatja, hogy a székelyek egy előkelő nemes által ma tudtára adták, hogy a moldovai vajda a lengyel királylyal szövetséget kötött s e miatt aggódnak. Megnyugtatta őket, hogy a lengyel király felséged tudtával tette, a vajda pedig arra igyekszik, hogy felséged barátságát és protectióját megnyerje. Ha máskép lenne is, van felségednek elég hada a moldovai vajdára s másra is gondot viselni.

Eredeti.

86. 1552. febr. 18. Várad. — Kneyssl titkár tudatja Ferdinánddal, hogy febr. 15-én Váradra érkezett s a vár átadását megigérték a parancsnokok. Elősorolja, hogy mit és minő állapotban talált.

Másolat.

87. 1552. febr. 18. Nagyszeben. — Haller Péter tudósítja Castaldót, hogy az általa sürgetett »pixides et pulveres« egy szekéren már Dévához küldte. A hozzá küldött Urbinói Sándor kapitányt elkalauzoltatta a Moldovába és Oláhországba vezető utak és szorosok megvizsgálására, s számára irásbeli utasítást is adott. Különösen két szoros van (egyik Moldova, másik Oláhország felé), melyeken az ellenség be szokott ütni, a melyek »si praesidio mediocri intercipiantur«, az ellenséges betöréseket meggátolhatják.«

»Quae ad argentum in monetam convertendam attinent, diligenter curo, fornacem et alia, quae hic curanda sunt, praeparari facio. Si modo instrumenta, quae in Nagybánya sunt, ut proximis meis literis scripsi, adducerentur, una cum magistro formarum sculptore statim opus inciperemus. Indigemus quidem bono probatore, sed si opus ceptum maturare oportebit, utemur eis magistris, quos hic habemus, donec ex superioribus partibus alius adduci poterit.«

Eredeti.

88. 1552. febr. 19. Bécs. — Ferdinánd Castaldónak e hó 8-ról és 12-ről irt leveleire kegyelmesen tudomásúl veszi, hogy tőle (t. i. Castaldótól) semmit sem követelhetni »circa rei pecuniariae administrationem«, de annál többet a fizető mesterektől, a kikre ezen ügy felett való őrködés van bizva. Reméli, hogy a közelebbről küldött pénzt már megkapta. »Et cum etiam ex argento in monetam cudendam non spernenda summa accessura sit, speramus non multum defuturum; cogitabimus tamen, si quid deerit, ut de ulteriori provisione tempestive facere possimus.« Hiszi, hogy parancsolatjára Opperstorf eddig a Castaldo rendelete ellenére visszatartott huszárokat elbocsátotta. Az ágyuk felosztását a várakban és városokban helyesli, s arra nézve, hogy még hány ágyura s milyenekre lesz szüksége — Castaldo jelentését várja.

Kolosmonostor megerősítését helyesli, ha az annak jövedelmeiből, mint irta (Castaldo), az ő segélye (t. i. Ferdinánd) nélkül eszközölhető, s mint nem kis fontosságú helynek, valamint Ujvárnak ügyében tanácsát kegyelmesen meghallgatja. Branicska megerősítése előtt más fontosabbakat kell megerősíteni.

Frater javai, valamint más ügyekben tanusított színlelését helyesli, míg a várak jól felszerelve kezeink között nem lesznek.

Kegyelmesen fogadja véleményét a had összeirását illetőleg azon esetre, ha a szultán személyesen támadná meg Ferdinándot.

Horváthynovichnak megparancsolta, hogy az ő (t. i. a Castaldo) parancsainak, rendeleteinek engedelmeskedjék. Az ő (Castaldo) véleményére Glesa Jánosnak adja a karánsebesi

kapitányságot. Létha várának Balassa Menyhért számára leendő átadását illetőleg meglátja, mit tevő leszen.

Helyben hagyja intézkedését az alsó részek megvédését illetőleg azon esetre, ha ott a török seregeket szaporodni értené, s hogy Bakyth Pétert előbbi helyére küldötte; tartsa is ott lovasságával addig, míg azon részek védelme szükségessé teszi.

Haller Péternek Castaldóhoz küldött azon jelentésére, hogy Nagybányán volna egy pénzveréshez értő ember, míg Szebenben senki sincs, parancsot adott, hogy tiz vagy husz »servitores pro huiusmodi monetarum cusione« hozzá (Castaldóhoz) küldessenek.

A mi a bor educillatióját illeti, a biztosokkal egyetértőleg azon igyekezzék, hogy a régi szokás megtartassék.

Tudatja, hogy Teuffelnek megparancsolta, »ut mille quingentas cuspides seu lanceas ex Agria« hozzá (Castaldóhoz) küldjön.

Fogalmazvány.

89. 1552. febr. 20 körül. — A szultán keményen fenyegetőzik Balassa Menyhérthez irt levelében, hogy ha a németeket ki nem kergetik Erdélyből, János Zsigmondnak »az ő szolgájának« országát vissza nem adják, a tavaszon a tatár khán Moldován át ront Erdélybe, azután a caramániai beglerbég stb. úgy, hogy Erdélyben kő kövön nem marad. [1])

Egykorú német fordítás.

90. 1552. febr. 20. Komárom. — Rempach (!) von Oberstorf tudósítja a királyt, hogy a budai új követtől hirnök érkezett hozzája, ki értésére adta, hogy a szultán személyesen fog Erdély ellen jőni s először Temesvárat szállja meg és azután a mennyit elfoglalhat Erdélyből, annyit hódít meg; egyszersmind Egert, Szolnokot és a többi Erdély körül fekvő végházakat sepri el útjából, azután a bányavárosokon át a Dunának veszi útját. Előcsapatát Amhát basa képezi 40,000 lóval, míg a beglerbég Komárom felé vonul. Azonban még nem tudja biztosan a budai ügynök, valljon erre felé, avagy Erdély ellen megyen-e a szultán; azt majd az Amhát basa felvonulásából fogja kitanulni.

Pestnél és Budánál levő naszádjaik is szereltetnek, s ha készen lesznek, nagyobb vizi erőt remélnek.

A budai basa a fejérvári szandsáknak megparancsolta, hogy ezen a farsangon a Rába felé »ainen gwaltig Straif thuen soll.« Ezért Kőnigsbergi Ernreichnak és Rátkay Pálnak írt, hogy éber figyelemmel őrködjenek.

Eredeti.

[1]) Hasonló tartalmú leveleket küldött a szultán a székelyekhez és az erdélyiekhez is. — *Egykorú fordítások.*

91. 1552. febr. 21. Brassó. — Mirkowsky Miklós a szultánnak a moldovai vajdával együttesen Erdélybe beütő szándékáról tudósítja a királyt.

Eredeti.

92. 1552. febr. 22. Szeged. — Bakyth Péter tudatja Aldanával, hogy a mai napon csapatával Szegedre érkezett, hol lakost és hajduságot eleget talált, de a fizetett őrség az ő csapatán kivül semmit sem ér. A vár akkora terjedelmű, hogy 3000 ember is beléférne, mégis csak 300 van benne, kik csak annyit érnek, mintha 30-an volnának. Sürgeti Aldanát, hogy a csapatokkal siessen s irjon Pathóchynak és másoknak is, hogy nemes és nem nemes fegyveresen fejenként Szegedre siessen s élelmi szert a lehető nagy mennyiségben szerezzenek be. Irjon Horwathynovythnak is Szolnokra, kinek ő is irt, hogy 100 magyar és spanyol gyalogot s 200 lovast küldjön azonnal. Félő, hogy a várban levő gyalogság elszéled, mert már is hitetlenkednek, s ha ő (Bakyth) meg nem érkezik, minden reményüket elvesztették volna.

Eredeti.

93. 1552. febr. 24. Makó. — Aldana Bernád felszólítja Pázmán Péter váradi kapitányt, hogy a mint már eddig értesülhetett »civitatem Zegediensem per vires christianos accepisse, adhuc pauci in castrum ex hostibus occlusisse, nec cum gentibus regiae maiestatis hic existentibus ad auxiliandum nosmet conferimus«, azonnal nemest és nemnemest fejenként ültessenek fel és élelmi szerekről is gondoskodjanak, nehogy a hadi nép elszéledjen. Ágyuk, puskapor és golyók küldését is sürgeti »ad expugnandam Zegediensem.«

Eredeti.

94. 1552. febr. 24. Lippa. — Kászon basa, a szultán helytartója, temesi gróf sat. felszólítja Balassa Menyhértet a németek kiüzésére és János Zsigmond visszavitelére. Ha a királyfi nem akarna vissza menni, akkor a hatalmas császár »ad fidem sacrae caesareae maiestatis veram et sinceram deo debitam et nostram et omnium passarum« neki (Balassynak) fogja adni a vajdaságot, Bánk Pálnak pedig a püspökséget vagy valamely uradalmat; Horváth Ferencznek, Kendi Ferencznek, a Bethlen Farkas örököseinek és mindenkinek fog valamit érdeme szerint adni.

Eredeti.

95. 1552. febr. 25. Kolosvár. — Castaldo Ferdinándnak febr. 6. és 14-én írt leveleire válaszolva kijelenti, hogy az érkezett pénz a zsoldra s más naponként nagyobbodó szükségek fedezésére nem elég, sőt ha az Ujvárban és a nagybányai bányákban

talált ezüstöt mind pénzzé veretné, sem lenne elég, mert a rendes zsoldon felül a nagylaki (Nagylad) és csanádi őrségnek két hónapi zsoldot kell fizetni, azután a gyulai őrség, Báthory András és mások seregei is fizetetlenek. Ezenkivül erődítések szükségesek Temesváron, Lippán, a székelyföldön és a brassói szorosokban. Erősíttetik Kolosmonostor is, »ideo tam freno quam propugnaculo indiget et Colosmonoster, si fortificetur, utrique serviet.« A hadak fogadásáról örömmel értesült, s annál jobb, mentől hamarább jőnek, nehogy a török valamit indítson. Gondoskodni fog 2000 könnyű lovas toborzásáról is, és tudósítja majd erről ő felségét.

Patóchy Ferenczczel Gyula átadása fölött újra egyezkedik s igyekezni fog, hogy a recompensatio csekély összegre vonassék le.

A következendő expeditióra szükséges élelmi szerekről szintén fog gondoskodni s e tekintetben értekezik Báthoryval s az összegyűjtésre alkalmas egyéneket választ.

»Idem de pixidibus et aliis armis dicere possum, quos concludent omnes hic valde utiles esse futuros, ut gentes istae assuescant alia tractare arma, quam lanceolas istas et venabula rustica quasi ridicula.«

Két moldovai menekült érkezett a portáról Lengyelországba menendő, s tőle (Castaldótól) assecuratoriát kért. Ezek beszélik, hogy két csausz jött, egyik Moldovába, a másik Oláhországba, hogy a vajdák készen legyenek. Még azt is mondták, hogy hír szerint a török minden oldalról nagy erővel és oly korán igyekezik megtámadni Erdélyt, hogy felséged a védelemre el se készülhet. Ezen hirektől a lakosság fél, s némelyek »parum esse regno provisum, et praecipue de solitis officialibus, utputa de vayvoda cum ducentis, et de duobus vicevayvodis cum centum equitibus pro singulo et sic de episcopo seu gubernatore episcopatus, qui alios ducentos alere consuevit, et de aliis huiusmodi« beszélnek. Félő, hogy a nép »cum certo vayvoda et aliis supradictis officialibus careant« megtagadja a felkelést. Ő igyekezik megnyugtatni a kedélyeket, hogy nemsokára gondoskodnak a szükségesekről, és olyan hadsereg fog síkra szállani, melylyel nemcsak védekezni, hanem az ellenséget megtámadni is lehet. Némelyek Fellaknak és Nagylaknak, mint csekélyebb fontosságú helyeknek lerontását javasolják a fölösleges kiadások elkerülésére és hogy más védelemre alkalmasabb helyek könnyebben megőríztethessenek.

Eredeti.

96. 1552. febr. 25. Szeben. — Haller Péter a Castaldo által a török készülődéseiről neki irt hireket azzal egésziti ki, hogy a törökök a Dunához közel élelmi szereket halmoznak össze. Azért gondosságot ajánl. Czélszerűnek látná, ha ő felsége Szolnok felé

valamelyes hadserget küldene jó előre; ezt a körülfekvő helyekből lehetne összegyüjteni, s azzal úgy az alsó részeket, mint Erdélyt az ellenség támadásától meg lehetne védeni, sőt alkalom és idő adtán Szolnokból Szegedet, Becskereket és más helyeket is meg lehetne támadni.

A Szeben megerősitését sürgető Castaldónak azt feleli, hogy most szünetelni kénytelen, mert Antalt »capitaneus Alexander architectus« magával vitte Brassó felé; különben is a nagymérvü építkezésre szükséges pénz igen kevés. Ha az erődítés készen lenne, akkor is még hadi szerekre lenne szükség. Azért ezt is sürgeti. »Etsi vero summe necessarium sit, civitates et castra finitima communiri, tamen magis necessarium duco, ut certus aliquis ordo constituatur in regno, quomodo populus ad repellendos hostes levari, parari et instrui possit, ac ut incolae armis provideantur.«

A pénzverésre is gondja lesz, csakhogy az eszközök a sculptorral Nagybányáról megérkezzenek; de még egy »probatore bono«-nak is hijával vannak.

»Maiestati regiae ex ista cussione hoc emolumentum accedet, quod argentum ex fodinis undiquaque allatum, quumque et ad summum sex florenis emetur, ac in monetam excusam octo floreni et aliquot denarii provenient. Neque vero maiestas regia argentum purum maiori pretio quam octo florenis vendere potest. Oportet autem in regno habere parvam monetam, quare melius erit, ut argentum in monetam convertatur, et erit necessarium, ut moneta ea forma et eo pondere cudatur, ut sua maiestas in aliis locis cudi facit.«

Eredeti.

97. 1552. febr. 27. Várad. — A váradi provisorok tudósítják Castaldót, hogy az Aldana megkeresésére megtették az intézkedéseket a nemesek és nemnemesek felülésére; de mivel a megyék legtekintélyesebbjei a pozsonyi országgyűlésen vannak, nehogy a felkelésben késedelem legyen, irjon nyilt leveleket a megyei perceptoroknak és káptalanoknak, hogy a felülést azok is siettessék.

Mihelyt Castaldo rendelni fogja, ők a lehető legnagyobb lovas és gyalog csapatot azonnal Szeged felé indítják.

Eredeti.

98. 1552. febr. 28. Pozsony. — Ferdinánd értesülvén Szeged *város* elfoglalásáról s nem kis fontosságúnak tartván a *vár* elfoglalását is megparancsolja Castaldónak, hogy küldjön segélyt az ostromlóknak s kövessen el mindent, hogy a vár is kézre kerüljön, s azután a török ellen megvédessék. Már parancsolt Aldanának, Bakyth Péternek és Patóchynak is, hogy a

lehetőségig ők is igyekezzenek ez ostromot segíteni, sőt parancsot küldött Teufel Erasmusnak is, hogy a felső részekből segélyt küldjön Szeged ostromára — az ottani végek kára nélkül — főleg ha a budai basa az alsó végekbeli törökökkel Szeged megsegítésére akarna menni.

Fogalmazvány.

99. 1552. febr. 28. Kolosvár. — Castaldo tudatja Ferdinánddal, hogy Váradról Cnaysel titkártól értesült Szegednek a mieink által történt elfoglalásáról, de nem meri biztosan hinni, mert az alsó részekből erre nézve még nem kapott értesítést.

Értesült arról is, hogy Bakyth Péter a város elfoglalása után lovasságával »Zegedinum appulerat« és Aldana is útban van Szegedre. Báthory tegnapelőtt indult el Kolosvárról, hogy Váradról a segédsergeket és ágyukat gyorsan Szegedre küldhesse.

Eredeti.

100. 1552. mart. 2. Torda. — Castaldo tudósítja Ferdinándot, hogy e napon kapott Aldanától és Bakythtól levelet Szeged alól, melyben azt irják, hogy 350 török van a várban. Úgy értesült, hogy a Frater által épített várfal köröskörül 18 láb vastagságú. Aldana levelében ágyukat kér és népet a vár ostromára; ezek küldésére Báthory Váradra ment. Erdélyből két ágyunál többet nem küldhet, s ehez is csak 100 golyó ha van. Ő 150 lovast küldött, többet nem küldhet, mert németje már alig van, spanyolja is kevéssel több 300-nál. De a németeket oda sem lehetne küldeni, mert még négy havi zsoldjuk fizetetlen. Ha két hónapra kifizettetnének is, nehéz lenne más helyre küldeni őket, s félő nehogy zavart indítsanak. Ő elmenne a spanyolokkal az alsó részekbe, de most nem tanácsos; mindazonáltal Déva felé csinál excursiót.

A Balassa Menyhért 100 lovassát Szegedre küldte. Neki (Castaldónak) már csak 150 lovassa van, kiknek számára somlyai Báthory András zsoldot kér. E 150-ből ötvent Fogarasba küld.

Eredeti.

101. 1552. mart. 3. Krzepicza. — Izabella kéri Ferdinándot, hogy az 50,000 frt ügyében és egyéb dolgokban hozzá küldött követét hallgassa meg kegyelmesen; gondoskodjék Opeln rectificatiójáról és 25,000 forintnyi jövedelméről. Gondoskodjék Petrovicsról is, hogy Munkács neki átadassék, nehogy kalandor módjára kelljen ilyen vén korában ide s tova kószálnia.

Eredeti.

102. 1552. mart. 4. Nagyvárad. — Báthory tudatja Castaldóval, hogy Várad már az ő felsége kezeiben van. A két vicevárnagyot 42 (!) gyaloggal megeskette a vár védelmére, hátra

hagyván még az övéiből is kettőt, míg Operstorf vagy valaki más megérkezik. Az ágyukat el akarta épen küldeni Szegedre, midőn a sereg szétszóratásáról értesült. Aldana és Sierotin Szolnok felé menekültek.

A szomszédos lakosságnak parancsot adott, hogy legyenek úgy készen, hogy a második rendeletre fegyvert foghassanak, s a hova szükség, oda menjenek.

A Váradról elküldött 300 hajdu Gyulához közel van, kiket egy jó kapitánynyal Csanádra vagy máshová lehetne küldeni őrségül.

Eredeti.

103. 1552. mart. 4. Szolnok. — Operstorf részletesen tudósítja Ferdinándot s Castaldót a szegedi vállalat kudarczáról, mely 132 ember és 179 ló veszteségbe került.

»Diser Angriff ist beschehen den ersten tag Martii, nemlich am fassnachttag zu mittag und biss auf heut den vierten Martii ist alheer geen Zolnockh nit meer ankhomen.«

Mindkét tudósítás ered., mellékletül a veszteséget feltüntető jegyzék.

104. 1552. mart. 4. Nagyszeben. — Haller Péter tudatja Castaldóval, hogy egy Törökországból hazajött embere a szultánt Adrianápolyban látta hadra készülni, de nem bizonyos, hogy Magyarország vagy Persia ellen akar-e menni. Az oláh vajdához küldött utasítás, hogy a Dunához közel 70,000 köböl buzát és árpát gyűjtsön, inkább az utóbbi mellett bizonyítana. Kiliánál a Dunán hidat építnek s azon három szandsák megy Moldovába, hogy a vajdával és a tatárokkal együtt az ojtozi szoroson Erdélybe betörjenek. Helia pedig, a mostani vajdának testvére és az oláh vajda a bussai (bodzai) szoroson jőnek s az előbbiekkel a Barczaságon fognak egyesülni. A karánsebesi bánságban szintén hidat építnek a Dunán a törökök. A beglerbéget, ki a mult évben Temesvár körül volt, a szultán elmozdította. A két szoros elzárását sürgeti.

Eredeti.

105. 1552. mart. 5. — A karánsebesiek pénzsegélyt kérnek Castaldótól, s egyszersmind egy tapasztalt egyént: Török János vagy Menyhért, vagy Bethlen Gábor, vagy Horváth Bertalan személyében.

Eredeti.

106. 1552. mart. 5. Nagyvárad. — Báthory tudatja a királylyal, hogy Váradot minden hozzátartozó dolgokkal Knayzel titkár, Csáky Mihály, Horváth György, Pázmán Péter s két káptalanbeli személy jelenlétében, a Castaldo utasítása szerint, kezéhez vette. Knayzel irt össze mindenféle dolgot, melyek a kincstári

házakban, s más helyeken, a várban voltak; sőt némely kincstári épületet Knayzel le is pecsételt. A házak kulcsait már elküldötte Castaldónak.

Eredeti.

107. 1552. mart. 5. Gyulafejérvár. — Castaldo tudósítja Teufelt a szegedi vereségről s utasítja, hogy a felvidékre, különösen Szolnokra jó gondot viseljen.

Eredeti.

108. 1552. mart. 6. Nagyvárad. — Bihari Mihály tudósítja Castaldót a szegedi ütközet veszteségeiről. Értesíti, hogy egy csauszt fogtak el, ki azt vallotta, hogy azért küldetett, »ut pons edificaretur per Savam«, mely már készen is van, hasonlókép a Dunán is, melyhez a szükséges fa már össze volt hordva, s eddig el is készült. Továbbá mondja a csausz, hogy a szultán személyesen akarja magáévá tenni a földet vagy meghal, s hogy személyesen akar Bécs ostromára menni.

Eredeti.

109. 1552. mart. 7. Pozsony. — Ferdinánd Castaldónak mart. 25. és 28-iki leveleire utasítja őt, hogy ha az ezüstből Haller Péter felügyelete alatt vert pénz nem lenne elegendő, nagyobb szükségekre valakiktől kölcsönözzön. Helyesli, hogy a székely és brassói szorosok megvizsgálására Alexander kapitányt küldötte, s ha a székelyek ellenkeznének is, jó szóval áltatva őket, szükségesnek tartja határaikon erődítményeket emelni. Csapatokat küld a folyamatban levő lustra után. Minő és hány ágyura van szüksége? Porról is fog gondoskodni. Ha Szolnokból szeretné elvinni a spanyolokat, honnan gondolná helyettük oda másokat küldeni? mert sem Temesvárból, sem Lippából nem tartja helyesnek egyet is elmozdítani. Fellak és Nagylak és más erősségeknek lerontása felől tanácskozván a magyar tanácsosokkal, véleményét tudatja majd vele. Hogy Gyula dolga Patóchyval mentől hamarabb eldőljön, — igen óhajtja, mert az fontos hely.

Fogalmazvány.

110. 1552. mart. 7. Szeben. — Castaldo tudatja a királylyal, hogy de Campót Temesvárból és Lippából összevont hadaival együtt a törökök meglepték és seregét szétszórták, ő maga (Aldana) Szolnok felé menekült. A moldovai vajdától értesül, hogy a szultán nagyban készülődik, neki (a vajdának) is parancsot küldött élelmi szerek beszerzésére, a tatároknak is parancsolt, hogy készen legyenek a hadra. »Expedit etiam, ut in tanta hominum indigentia maiestas vestra quanto citius dominum Franciscum Kendi, dominum Lossanczium, Joannem Glesa et

huiusmodi expediat, ut huc se conferrent, ut una mecum servitio maiestatis vestrae incumbant«.

Eredeti.

111. 1552. mart. 7. Gyula. — Horváth Bertalan panaszolkodik Castaldónak (!), hogy már három hónapja nincs zsoldja a katonaságnak, s attól fél, hogyha ő felsége nem gondoskodik, mind elmennek.

Eredeti.

112. 1552. mart. 9. Szeben. — Castaldo a török hihetetlen készülődéséről tudósítja Ferdinándot. A szultán személyesen jön, a Dunán és Száván a hidat már elkészíttette, hajók, élelmi szerek készen vannak, s úgy hirlik, hogy Bécs felé és Erdély ellen szándékozik.

Nincs pénz, s e miatt az erődítések Erdélyben lassan haladnak. Építő mesterekben is nagy a hiány.

Eredeti.

113. 1552. mart. 10. — A lengyel király sürgeti Castaldót, hogyha uránál Izabellát illetőleg még valami elvégzendő (tractandum) volna hátra, »eidem sua promotione et favore deesse non velit.«

Másolat.

114. 1552. márt. 13. Szeben. — Castaldo a királynak Horváth Bertalan és a váradi várnagyok engedetlensége, Losonczi pazarlása és erőszakoskodása miatt (a váradiaknak nyolcz csomó gabonáját kicsépeltette) panaszkodik a királynak. Mi következik ebből az engedetlenségből?

A temesvári magyar őrség (lovasok és gyalogosok) a zsold hiánya miatt elhagyni készül a várat.

Az Aldana zászlótartója azt írja Lippából, hogy a szegedi csatából (hol ő is jelen volt) annélkül, hogy az üldözőket látták volna, gyalázatosan megszaladtak. Csak a magyarok és a vasasok vívtak rendetlen harczot.

Eredeti.

115. 1552. mart. 15. Bécs. — Ferdinánd a Castaldo mart. 2. és 7-iki leveleire adott válaszában a leendő expeditio tervét (Becse, Becskerek vagy Szeged visszafoglalását) helyesli, és igéri, hogy mindent elkövet, hogy idejében csapatokat küldhessen hozzá. Vessen számot magával, mennyi ágyura, porra és golyóra lesz szüksége ezen expeditióhoz és tudassa vele.

A nápolyi királyságból olasz katonákat nem hozathat, mert a császár nem engedi a népet kivinni, mivel úgy hirlik, hogy a szultán igen nagy hajóhadat szerel fel, s így azon tartomány is védelemre szorul.

Helyesen cselekedett a Péter deák és a nagybányai bíró dolgában; figyelmezteti azonban, hogy a mostani körülmények között a hit dolgában az alattvalókkal szemben mérsékelten és körültekintéssel járjon el.

Fogalmazvány.

116. 1552. mart. 16. Segesvár. — Tanuvallatás a segesvári magistratus által arra nézve, hogy Török Albert — a Mihályfy Tamás szolgája — a németeket gyalázta. Kyser Lőrincz vallomása szerint: »istis sordidis curtis (!) alemanis«, »istas bestias« mondotta őket. Barberius János szerint Török neki azt mondta volna, hogy a szultán levelet küldött a székelyeknek, »ut istas curtas (!) bestias germanos ex regno pellant, ac ipsos filium Joannis regis in regnum reducturos esse.« Rauner Péter szerint Török azt mondta, hogy a szultán levélben parancsolta meg a »piszkos németek« kiüzését az országból, mert különben bejő, »ac fetum in utero matris occidere velle.«

Másolat.

117. 1552. mart. 16. — Castaldó arról tudósítja a királyt, hogy a két budai basa s még más is Szegeden vannak és ott nagy sereget vonnak össze.

Eredeti.

118. 1552. mart. 18. Szeben. — Castaldo a királynak febr. 27-iki, s mart. 7. és 9-iki leveleire azt írja, hogy a commissariusokkal tanácskozott főleg a pénzszerzés felől, de lehetetlen kapni, »et tantominus mutuo, etiam si pignus daretur«. Nem is ismer senkit, ki bárminő pénzösszeggel is birjon Erdélyben. A népre sem lehet új adókat vetni annál is inkább, mert az idő sem kedvező (non pateretur qualitas temporis). A rendes jövedelmekből a mi gyülhet, az a napi szükségekre, a katonák fizetésére fordíttatott, »qui omnes exceptis Temesiensibus et aliis partium inferiorum, quibus distributa est pecunia omnis, quae reliqua erat, creditores sunt, qui trium et qui quatuor mensium.« Mindent elkövet, hogy csendességben tartsa őket, de mégis úgy látszik, »quod germani isti tumultuaturi sint«, ha valami provisio nem érkezik. Ugy látszik, hogyha valami mozgalom lenne (t. i. a török részéről), a katonák megtagadnák a szolgálatot, sőt a huszárok lassanként széledeznek, »et tamen solutionis tempore omnes prompti erunt.« Szegednél, daczára, hogy kellő előkészület volt nagyobb számú ellenségnek is ellenállani, »alig pillantották meg az ellenséget, gyalázatosan elszaladtak.«

Eredeti.

119. 1552. mart. 20. Opeln. — Izabella panaszolkodik a királynak, hogy az opelni herczegséget odaérkezésükkor Paza-

dowszky által teljesen kipusztítva találták. Segedelmet kér az ellene és fia ellen támadható zavarok leküzdésére.

Eredeti.

120. 1552. mart. 20. Opeln. — János Zsigmond tudatja Castaldóval, hogy Opelnbe érkeztek, »domumque exhaustam et propemodum nudam comperimus.« Kéri, hogy igyekezzék a királynál ügyöket előmozdítani.

Másolat.

121. 1552. mart. 21. Temesvár. — Kosár Benedek és Dely István temesvári praefectusok tudósítják Castaldót a hirről, hogy a beglerbég és a végbeli törökök minden hadi szereikkel, ágyukkal készülnek, s Temesvárat akarják megszállani. A huszárok és a drabantok legnagyobb része a zsold nem kapás miatt elment volna, csak az tartotta vissza őket, hogy akkor alig maradt volna kétszáz drabant. Legyen gondja Temesvárnak megtartására és megvédésére.

Eredeti.

122. 1552. martius 22. Szeben. — Castaldo azt irja a királynak, hogy Patóchy egy ma hozzáérkezett embere által kijelentette, hogy ő Gyulát Boldogkőért és még 8000 forintért átadja ő felségének. Ez igen méltányos kivánság s ő felségének sem lehet nehezére, annál is inkább, mert Patóchy betegeskedik, s általános vélemény szerint még hat hónapot sem él, hasonlóképp nejének is gyenge egészsége van, »ita, quod arx Baldokew citissime ad maiestatem vestram reverti posset.«

A moldovai vajda követét küldte hozzá, nem tudja kémkedő vagy jó szándékból-e? Ő inkább az előbbit hiszi. Tanácsolja, hogy a sereggel menjek Brassóhoz (mert a szultán az ő országán át fog Erdélybe menni), s ő az alatt »post terga exercitum thurcarum aggrederetur« ; így szemben és hátulról támadva meg könnyebben szétszóratik.

Perez Alfonz három nappal ezelőtt jött hozzá s azt mondta titokban, hogy »res partium illarum ubique male provisas esse, et quod in periculo versentur.«

Eredeti.

123. 1552. mart. 22. Pozsony. — Ferdinánd megparancsolja Castaldónak, hogy igyekezzék a Szolnok és Buda között lakó kunokat, kik Fraternek is hívei voltak, a szolnoki vár szolgálatára megnyerni.

Fogalmazvány.

124. 1552. mart. 23. Szeben. — Castaldo azt írja a királynak, hogy a pénzszükség igen nagy, s ha valami provisio nem érkezik, félő, hogy a már három hónap óta fizetést nem kapott németek

fellázadnak. Becse és Becskerek kiostromlása helyett czélszerűbbnek tartja nagyobb fontosságú helynek, pl. Szegednek vagy Budának expugnatióját. Aldanát szerfelett dicséri s azt mondja, hogy ha ő felsége »titulum generalatus classis sibi concederet,« bizonyos lehet abban, hogy a hadi dolgokban való jártasságot tekintve nálánál alkalmasabb embert nem lehetne találni.

Eredeti.

125. 1552. mart. 25. Weidenbach (Vidombák.) — Ödönffy László, a székelyek ispánja azt írja Castaldónak, hogy értesülése szerint a székelyek közt a szultán nevében írt levelek czirkálnak; mindenfelé embereket küldött, hogy a leveleket kézrekeríthesse; ma végre egy székely egyet kezébe adott s azt küldi neki.

Eredeti.

126. 1552. mart. 25. — Quietantiae *(így)* super resignatione coronae regni Hungariae maiestati facta.

Nos Ferdinandus etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod fidelis noster egregius Dominicus Dobó de Ruzka unacum fidelibus nostris magnifico Andrea Báthory de Somlyó ac Laurentio Nyáry de Bedegh comite comitatus Hontensis iuxta commissionem fidelium nostrorum spectabilium et magnificorum Joannis Baptistae Castaldo etc. ac comitis Thomae de Nádasd iudicis curiae nostrae etc. necnon Andreae de Báthor tavernicorum nostrorum magistri regni nostri Hungariae supremorum capitaneorum arcam seu ladulam, in qua sacra regni nostri Hungariae corona unacum sceptro et pomo aureo cruce desuper annexa, pallium, insuper calciamenta, stola, cingulum et cristallum quoddam ruptum, item quoddam alterum cristallum vel hyacintus ligatus in auro, monile sive pectorale lapidibus variis ornatum, et quaedam particula de serico auro et gemmis contexta, inclusa erant ad manus fidelium nostrorum spectabilis et magnificorum marchionis Sforciae Palavicini consiliarii nostri bellici ac Georgii Serédy capitanei nostri Cassoviensis, quos ad Thokaj usque pro recipienda in manus eorum corona et rebus praedictis superioribus diebus expediveramus, integre et fideliter tradidit, reddidit et assignavit. Super qua restitutione et assignatione coronae cum rebus praedictis eundem Dominicum Dobó quietum et expeditum reddimus harum nostrarum vigore et testimonio literarum. Datum Posonii, 25. Martii, anno domini 1552.

Másolat.

127. 1552. mart. 26. Szeben. — Castaldo arról tudósítja a királyt, hogy a Patóchy tudtán kivül, ki félholtan fekszik az ágyban, valamit forralnak Gyulán (nunc res tractatur); azért

meghagyta Operstorfnak és Aldanának, hogy jól vigyázzanak, nehogy kezeikből kiragadtassék Gyula vára, mert az nagyobb kár lenne, mintha Lippa vagy Temesvár elveszne. A spanyolok a szegedi csata után nyiltan szidják Aldanát, s nem akarnak vezérsége alatt maradni annak, aki oly kevéssé gondolt becsületükre; szégyenlik a gyalázatos futást.

Eredeti.

128. 1552. mart. 26. Szeben. — Castaldo megfoghatatlannak találja a királyhoz írt levelében Aldanának most Váradra menő szándékát a hadiszerek és a lőporkészlet megvizsgálására és azon ágyuk kiválasztására, melyek Temesvár megerősítésére alkalmasok lennének, minthogy a legközelebb mult napon azt írta neki (Castaldónak), hogy addig nem megyen Temesvárra, míg az erődítés befejezve nincs s ott hatszáz spanyolja nem leszen.

Eredeti.

129. 1552. mart. 27. — Ferdinánd Castaldónak mart. 16-ki levelére ujra megparancsolja, hogy korábbi rendeletéhez képest az Ujvárból, valamint egyébünnen kapott ezüstből veressen pénzt. Egyszersmind tudatja, hogy 8—10 nap alatt a szükségek fedezésére 60,000 rhenens forint utban lesz 9 fizető mesterrel együtt.

Fogalmazvány.

130. 1552. mart. 28. Szeben. — Castaldo küldi a királynak Ödönffy László székely ispán tudósítását [1]) s a szultánnak Perusith Gáspárhoz intézett levelét. Török Albertet (a Mihályfy Tamás szolgáját) lázító beszéde miatt fogságba vettette, hogy a hozzá hasonlóknak példa gyanánt szolgáljon.

Eredeti.

131. 1552. márt. 28. Szeben. — Castaldo tudósítja a királyt, hogy a nála személyesen megjelent karánsebesi biró állítása szerint a beglerbéghez küldött követjük, Sebes György sokat beszél a török készülődésekről, de nem tudja, valljon felséged ellen történnek-é azok? Rusztán basától hallotta, hogy »vellet huc versus quendam dragoman csaus comitari, qui ad reginam Izabellam destinatus, ante festum divi Georgii incognitus et hungarice vestitus discedere debet,« hogy élőszóval is tanácsolja neki a Moldovába jövetelt, honnan a szultáni sereg támogatásával Erdélyt visszavehetni, melyben azután fiával együtt megoltalmazzák. Ő a királynéban nem kételkedik, de unokaöcscse (Castaldónak) a királynénál levén erősíti, hogy nem hiányoznak, kik folyvást »ad defectionem« sollicitálják, »kik közt hiszem

[1]) Lásd fennebb Ödönffy mart. 25-iki levelét.

a lengyel nádort is lenni.« De a királyné bizik felségedben, és semmi módon nem vehető arra, hogy kételkedjék.

Eredeti.

132. 1552. mart. 29. Szeben. — Castaldo a királylyal tudatja egy embernek hozzá érkezését az Operstorf levelével, melyben ez azt irja, hogy Patóchy Ferencz két levelet küldött a törökhöz, s bár azoknak tartalmuk ismeretlen, mégis kétséges, vajjon nem Gyula városának és várának átadása felett egyezkednek-é? Megerősítik ezt az ellenség mozdulatai is. Még mások is vannak a végházakban, a kik szintén más helyeknek átadása felett alkudoznak a törökkel — mondja az az ember, de ő (Castaldo) nem hiheti el; mindazáltal elküldi Mark Antoniust, hogy Patóchyt az efféle practikától visszatartani ügyekezzék, bár ő inkább hiszi, hogy ez a terv Bebektől származik. Aldanának s a többieknek is szorgalmas gondviselést ajánlt, nehogy a török Gyula várába bevegye magát. Segélyt sürget.

Eredeti.

133. 1552. mart. 29. Szeben. — Castaldo pénzt sürget a királytól, mert a szükség napról-napra nő; az ezüst, a mi van, kevés, ezért nem lehet a kellő időre pénzt verni, vagy ha lehetne is, akkor sem fedezné a szükséget. A nép már többet áldozott, mint a mennyit tőle várni lehetett; hitelben táplálta a katonákat, de a szerfölötti teher miatt már panaszolkodik.

Érteni kivánja, vajjon Péter deák (a nagybányai) felment-é ő felségéhez? mert ez az ügy nagy fontosságú ő felségére nézve; azért, ha ő felsége mást nem rendel, megindítja az eljárást ellene.

Eredeti.

134. 1552. mart. 31. Várad. — Varkocs Tamás Castaldónak és Báthorynak azt irja, hogy a szegedi török hazatérésre biztatja (assecurat) a lakosokat.

Eredeti.

135. 1552. apr. 2. Szeben. — Castaldo tudatja Ferdinándtal, hogy Operstorftól, Aldanától levelek érkeztek, melyekben azt irják, hogy a vasasok szükölködvén, s a hirektől is megijedvén, visszamaradtak és Várad felé vonultak. »Mindnyájan fizetést kérnek, s én szónál egyebet nem adhatok.« Elfogyott minden; élelmi szert és egyebet is pénz nélkül megszerezni lehetetlen.

A székelyeket a szorosokban emelendő védmüvek ügyében gyülésre hitta; jó eredményt remél. Temesvár és Lippa megerősítése halad előre, s hogy semmi fennakadás ne legyen, visszaküldi Alexandert, hogy a szükségesről gondoskodjék, mert az ellenség mozgalmáról naponként hallani s félő, nehogy várat-

lanul beüssön. Nem szünik meg inteni alattvalóit, hogy őrködjenek, de azok feleletül szüntelen pénzt kérnek. Sok várnagy le akarja tenni tisztét.

Eredeti.

136. 1552. apr. 2. — Ferdinánd tudatja Castaldóval, hogy 60,000 forint útban van; ezenkivül nemsokára nagyobb összeget fog küldeni. Útban van egy német csapat is Helfenstein alatt, melyet más csapatok fognak követni. Inti, hogy az ország védelmére gondja legyen, s azok ellen, kik a hütlenség gyanujába esnek, a kik lázadást, mozgalmat igyekeznek támasztani, úgy viselje magát, a mint a szükség kivánja.

Izabellának az oppelni herczegséget már consignálta, s most azon fáradozik, hogy a ratiborit is kezéhez vehesse, hogy a királynénak s fiának azt is átadhassa.

Aldanának Temesvár megerősítésére már 2500 aranyat küldött.

Fogalmazvány.

137. 1552. apr. 2. — Ferdinánd sürgeti Castaldót a nagy fontosságú Gyula átvételére. Helyesli tervét a jövendő expeditióra nézve, csakhogy Becse és Becskerek helyett más nagyobb fontosságú helyet kellene megkisérteni, de nem Budát (mert oda nagyobb készület kell), hanem Szegedet, honnan az Erdély ellen Moldova felől szándékolt támadás vissza nem tarthatása esetén is hamar lehetne az erdélyieknek erősítést küldeni. Helyesli a bereczki és bozzai szorosok erődítéseinek tervét s annak kivitelét sürgeti.

Fogalmazvány.

138. 1552. apr. 3. Bécs. — Ferdinánd irja Castaldónak, hogy értesült a székelyeknek a törökkel való egyetértéséről s ezért félő, nehogy valami zavar törjön ki. Szorgalmat ajánl e machinatiók és practikák földerítésére, hogy az országra és az összes keresztyénségre ezekből háromolható károk eltávolíttathassanak.

Fogalmazvány.

Közli: B. S.

REGESTÁK.

(A csehországi helytartósági levéltárban Prágában őrzött magyar vonatkozású oklevelekből.)

— HARMADIK KÖZLEMÉNY. —

1594. febr. 20. 24. (Másolat az innsbrucki helytartósági levéltárban, Ferd. 196/4.)

»Nachrichten aus Tÿerna.«

1594. május 11. Bokycan. (Ered. arch. Novodomensis.)

Rudolphus II. mandat Adamo de Hradec, ut omnem adhibeat sollicitudinem, quatenus pecuniae ad solvendum militem in Hungaria quo ocyus mittantur.

1594. május 21. Esztergom melletti táborban. (Ered. a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Erzherzog Mathias trägt den bőhm. Oberstlandesbeamten und Statthaltern die Klage der Schlickischen Reiter über die bőhm. Stände wegen ihrer langsamen und »unrichtigen« Bezahlung vor, und ersucht in ihrem Namen, dass ihnen die Besoldung ordentlich hinausgeschickt werde.

1594. május 22. Esztergom melletti táborban. (Egykorú másolat a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Die gesammte reitende »Ritterschaft« des Schlickischen Regiments beklagt sich bei ihrem Obersten Grafen Sebastian Schlick über das Ausbleiben der ihnen bei der Werbung versprochenen Nacht- und Wachgelder und zeigen ihm an, dass sie deswegen einen Ausschuss, nämlich den Fähnrich Heinrich v. Mischkau und Paul v. Zedwitz gegen Prag abgeschickt haben, um die richtige Ursache davon zu erfahren; nebstdem bitten sie, dass der Graf Seb. Schlick an die obersten bőhm. Landofficiere und an Erzherzog Mathias schreibe mit der Anfrage, ob sie

noch länger unter solchen Verhältnissen in kaiserlichen Diensten verbleiben sollen.

1594. május 24. Esztergom melletti táborban. (Ered. a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Graf Sebastian Schlick zeigt den obersten Landofficieren in Bőhmen an, dass seine untergebenen Reiter einen Ausschuss nach Prag abgesandt haben, um die Ursachen zufahren, warum ihnen der Sold nicht zugeschickt wird; theilt ihnen auch mit, dass seine Reiter, falls sie zu ihrer Bezahlung nicht gelangen, abgedankt werden wollen, und er selbst von einem anderen Obersten im Felde vertreten werden will.

1594. május 24. Esztergom melletti táborban. (Ered. a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Graf Seb. Schlick ersucht den Adam von und auf Neuhaus, geheimen Rath und obersten Burggrafen des Kőnigreichs Bőhmen, die Herausfolgung der Besoldung für seine untergebenen bőhm. Reiter bei den bőhm. Ständen zu befördern; — seinem Fähnrich bei der Werbung von 20 oder 30 Reitern behilflich zu sein etc.

1594. junius 2. Esztergom előtt. (Ered. a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Sebastian Schlick schildert den bőhm. Oberstlandesbeamten und Statthaltern die Noth im Lager vor Gran u. ersucht dieselben, dass mit der Besoldung für das bőhm. Reitervolk, welches er befehligte, nicht gesäumt werde.

1594. jun. 3. Esztergom alatti táborban. (Ered. a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Erzherzog Mathias schreibt an die obersten Landesbeamten und Statthalter in Bőhmen, dass sie die Ordinargelder von den Bergstädten zur Erhaltung des bőhm. Kriegsvolkes sobald als möglich einsenden.

1594. jun. 23. Esztergom melletti táborban. (Egykorú másolat a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Die befohlenen und untergebenen Mitreiter des Sebastian Schlick schildern ihm die Noth und bitten denselben dahin zu wirken, dass sie nach Bezahlung des ihnen gebührenden Soldes mit Billigkeit abgedankt werden.

1594. jun. 23. Prága. (Ered. arch. Trebon.)

Locumtenentes in regno Bohemiae Joanni Georgio de Švamberk mandant, ut teutonicis equitibus in Hungariam pro-

ficiscentibus, ubi terminos regni Bohemiae attigerint, obviam eat, eosque ad Tábor, ubi lustratio agetur, comitetur.

1594. jun. 29. Esztergom melletti táborban. (Egykorú másolat a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Johann Bezdružický von Kolowrat quittirt den kais. Hofkammerath Christof von Puchaimb über 4000 Th., die ihm dieser auf Bezahlung der Schlick'schen Reiter aus dem Kriegszahlamt auf einen Monat dargeliehen u. vorgestreckt hatte, da ihm diese Summe zu den von den bőhm. Statthaltern überschickten Geldern gefehlt hat.

1594. julius 3. Esztergom melletti táborban. (Ered. a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Der Oberst Seb. Schlick schildert den bőhm. obersten Landofficieren die Noth und missliche Lage seiner untergebenen Reiter, welche in Folge der unausgezahlten Besoldung eingetreten war, und dringt darauf, den versprochenen Sold auszuzahlen oder sonst sie abdanken zu lassen.

1594. jul. 16. Esztergom melletti táborban. (Egykorú másolat a cseh helytartósági levéltárban, L. 34. 1590—99.)

Graf Seb, Schlick an die obersten Landesbeamten u. Statthalter in Bőhmen: dass sein Reiter-Regiment wegen Mangel an Sold und Krankheits halber abgedankt werden will.

1594. jul. 16. Esztergom melletti táborban. (Ered. a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Graf Seb. Schlick entschuldigt bei den bőhm. Statthaltern seine Reiter, dass sie zu den Forderungen hinsichtlich ihrer Besoldung berechtigt waren, zeigt an, dass ein zweimonatlicher Sold, der ihnen überschickt werden soll, kaum hinreicht ihre Noth zu mindern, u. verlangt, weil viele von dem Gesinde gestorben sind u. andere noch krank liegen, dass sie abgedankt u. von anderen gesunden Reitern abgelőst werden, da sie bei ihrem Entschlusse beharren, nicht weiter zu dienen.

1594. jul. 18. Esztergom melletti táborban. (Ered. a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Graf Seb. Schlick meldet den bőhm. Statthaltern, dass er die angesuchte Beurlaubung von 4 oder 5 Wochen von dem Feldherrn nicht erlangt habe. Auf seinen Bericht, dass seinen Reitern innerhalb 14 Tagen ein zweimonatlicher Sold überschickt werden soll, wünscht er, dass auch der hinterstellige Sold sammt dem Abzuge mitfolgen soll, denn sonst gedenke er mit seinen Reitern nicht weiter zu dienen.

1594. jul. 18. Esztergom melletti táborban. (Egykorú másolat a cseh országi helytartósági levéltárban, L. 34. 1590—99.)

Graf Seb. Schlick an die obersten Landesbeamten u. Statthalter in Bőhmen, dass sein Regiment auf dem früher gefassten Entschlusse verharre u. abermals um Entlassung bitte.

1594. jul. 30. Győr. (Eredeti a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Sebastian Schlick trägt dem Kaiser Rudolf II. die Bitte seines Regiments, welches wegen Krankheit im Felde nicht länger bleiben, sondern abgedankt werden will, vor, indem er die wichtigen Gründe nicht nur seiner »Gesellschaft«, sondern auch seine eigenen anführt, und günstigen Bescheid erwartet.

1594. aug. 1. Győr. (Eredeti a cseh helytartósági levéltárban, Militare.)

Oberst Sebastian Schlick, Graf zu Passaun, schreibt an die obersten Landofficiere, Statthalter u Räthe des Kőnigreichs Bőhmen um Bezahlung seines Kriegsvolkes.

1594. aug. 1. Győr melletti táborban. (Ered. a csehországi helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Rittmeister Albrecht Pětipeský schreibt an die obersten Landofficiere u. Statthalter des Kőnigreichs Bőhmen um Bezahlung seines Kriegsvolkes.

1594. aug. 13. Győr melletti táborban. (Egykorú másolat a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Basilius Spiller, Musterschreiber, überschickt dem Erzherzog Mathias die Musterregister des Schlickischen Regiments im Feldlager bei Raab.

1594. augustus 19. Győr melletti táborban. (Ered. a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Erzherzog Mathias übersendet den bőhm. Landesbeamten und Statthaltern eine Abschrift der Musterungsregister des Musterschreibers Basilius Spiller mit dem Ersuchen, dass sie eine Werbung von 400 Reitern zur Ergänzung des Schlickischen Regiments ausführen, und einen Musterkommissär mit dem nothwendigen Gelde in das Feldlager bei Raab herausschicken.

1594. aug. 20. Lipa. (Ered. arch. archiep. Prag. Rec. 1594.)

Zdeněk Bořek senior de Dohalic rogat Zbynkonem, archiepiscopum Pragensem, ut apud fratrem suum Venceslaum Berka, natu maximum, de Rychmburk, qua supremum campi mareschalcum, ut ipse ab expeditione contra turcas liber esse, atque alium equitem loco sui statuere possit, intercedere velit.

1594. aug. 22. (Eredeti a prágai érseki levéltárban, Rec. 1594.)

Peter von Gerstorf berichtet dem Prager Erzb. Zbyněk Berka, dass er durch die Oberlausitzer gezwungen wurde, die ihnen vom Kaiser anbefohlene Stellung von 200 Reitern nach Ungarn auszuführen, und bittet ihn, da dessen Bruder zum Obersten dieser Truppen bestimmt ist, um präcise Angabe des Lohngeldes und der Bekleidung; und weil er die Truppen in Brandenburg geworben, der Kurfürst aber das Eintreten in fremde Dienste verboten, so bittet er um schleunige schriftliche Verwendung bei demselben, damit er die Truppen zur Zeit abführen könne.

1594. aug. 22. Bécs. (Eredeti a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Wilhelm Friedrich v. Milkau auf Alberőda zeigt den böhm. Statthaltern an, dass der Oberst Seb. Schlick gestorben sei; er selbst habe sich seiner Leibesschwachheit wegen nach Wien begeben müssen, hoffe aber, bald in das Lager zurückkehren zu können; der nach Schlick hinterbliebenen Reiter nimmt er sich an und ersucht in ihrem Namen, dass sie abgedankt werden etc.

1594. aug. 24. Katov (Szakolcza mellett.) (Eredeti arch. Trebon.)

Capitaneus, domini et equites Moraviae in castris ad Katov Petro Vok de Rožmberk, supremo duci notificant, castra ad Jaurinum in manus turcarum venisse; mittunt ad eum J. Haugvic de Biskupic et V. Zahradecky, ut loco eorum de mediis conservandae Moraviae cum illo agant.

1594. szept. 12. Znaim. (Egykorú másolat a cseh helytartósági levéltárban, Militare.)

Adam v. Puchheim, Wolf Christoph Waller und Hans Lorenz Steger zeigen den kais. Hofkriegsräthen an, dass sie mit den böhm. Kommissären wegen des Fortzuges des böhm. Kriegsvolkes gegen Wien und Ungarisch-Altenburg unterhandelt, diese aber keineswegs sich dabei willfährig erzeigt haben.

1594. szept. 13. (Ered. a cseh helytart. levélt., Militare 1566—1602.)

Die Kriegskanzlei zeigt der böhm. Kanzlei an, dass das kaiserl. Heer aus seinem Lager bei Raab von den Türken mit Gewalt verdrängt wurde; deshalb ermahnt sie die böhm. Kanzlei: die Stände von Böhmen, Mähren, Schlesien und Lausitz aufzufordern, damit sie mit ihrem Kriegsvolke eilends zu Hilfe kommen.

1594. szept. 14. Bécs. (Egyk. m. a cseh helyt. lt., Militare 1566—1602.)

Die Hofkriegsräthe berichten dem Kaiser Rudolf II., dass das böhm. Kriegsvolk, welches bereits in Znaim gemustert wor-

den ist, gegen Wien und Altenburg nicht fortziehen will; deshalb soll den böhm. Statthaltern mit Ernst aufgetragen werden, dass das böhm. Kriegsvolk unverzüglich dahin aufbreche, um das Vorrücken des Feindes nach Österreich zu verhindern, und Raab zu entsetzen.

1594. szept. 19. Stixneusel. (Eredeti a cseh helytartósági levélt., Militare 1566—1602.)

Oberstlieutenant Wilhelm Friedrich v. Milkau auf Alberada bittet den Feldmarschall von Ungarn Karl Grafen v. Hohenberg um Ausfertigung eines Ersuchschreibens an die böhm. Stände wegen frischer Werbung und wegen Berichtigung des Nachtgeldes für seine Corpsleute.

1594. szept. 20. Bruck a/L. (Eredeti a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Erzherzog Mathias empfiehlt den obersten Landofficieren, Statthaltern und Räthen des Königreichs Böhmen den Oberstlieutenant Wilhelm Friedrich von Milkau zur Ernennung als Obristen.

1594. szept. 20. Bruck a/L. (Eredeti a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Erzherzog Mathias ersucht die böhm. Kronbeamten um Übersendung der Verpflegskosten für das unter seinem Befehl stehende Kriegsvolk.

1594. szept. 24. Znaim. (Ered. a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Die kais. Räthe und verordneten Musterkomissäre des böhm. Kriegsvolkes drücken den Officieren des Schlickischen Regiments ihr Beileid aus über den von dem Feinde ihnen zugefügten Schaden; neben Bericht, dass sie ihrer Besoldung wegen an die »Prager« Statthalter geschrieben haben und bitten dieselben sich zu Ende October noch zu gedulden.

1594. szept. 25. Znaim. (Ered. a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Heinrich Myška von Žlunic, Schlickischer Fähnrich, schreibt an die böhmischen Statthalter, dass die Fahnen nach dem erlittenen Verluste schwach sind, und erbietet sich, nach Abdankung seiner Leute unter gewissen Bedingungen dem Kaiser weiter dienen zu wollen.

1594. szept. 25. Znaim. (Ered. a cseh helytartósági levéltárban, Militare 1566—1602.)

Die Abgesandten der Sebastian Schlick'schen reitenden Gesellschaft, Wilhelm Friedrich von Milkau auf Alberőda, ober-

ster Lieutenant, und Christoph Ducker, Lieutenant, schreiben den böhm. Statthaltern, und schildern ihnen den misslichen Stand ihrer vier Fahnen, nebst Ersuchen um baldige Bezahlung ihres Soldes und Beihilfe, den im Kriege erlittenen Schaden einigermassen zu lindern.

1594. oct. 11. Pozsony melletti táborban. (Eredeti a cseh helytartósági levéltárban, Militare.)

Peter Vok von Rosenberg entschuldigt sich beim Kaiser Rudolf II., dass er auf seinen Befehl mit seinem Kriegsvolke in das Lager des Erzherzogs Mathias bei Pressburg in der bestimmten Zeit nicht fortziehen konnte, weil die ihm untergeordneten Stände sich dessen geweigert haben; — meldet weiter, dass die Mehrzahl der Reiter und des Fussvolks wegen Mangel an Geld und wegen strenger Kälte das Lager verlassen, und dass ihm unmöglich ist, nur mit seinem schwachen Kriegsvolke die Festung Raab dem an Zahl stärkeren Feinde wieder wegzunehmen.

1594. oct. 18. Prága. (Eredeti arch. Trebon.

Adamus de Hradec superiori duci copiarum bohemicarum in Hungaria Petro Vok de Rožmberg, de periculoso statu Moraviae et Bohemiae propter oppugnationem Comaromii et expugnationem Jaurini a turcis.

1594. nov. 11. Brandeis. (Eredeti a prágai érseki levélt., Rec. 1594.)

Jul. Wolf von Wolfsberg meldet dem Prager Erzb. Zbyněk seine Wiederkehr mit den ihm übergebenen böhm. Reitern, mit denen er bis auf die grosse Schütt (Ung.) zu Erzherzog Mathias gezogen war, und entschuldigt sich mit häuslichen Angelegenheiten, dass er die Rechnung über die Verpflegungskosten noch nicht übergeben habe.

1594. nov. 15. Prága. (Másolat a cseh helyt. lt., L. 34. 1590—1599.)

Verzeichniss des Fussvolkes welches aus den kaisl. Herrschaften nach Ungarn abgefertigt worden ist.

1595. aug. 6. Esztergom mellett. (Eredeti arch. Trebon.)

Vilhelmus Trčka Adamo de Hradec de oppugnatione cuiusdam arcis christianae (. . . . ?) per turcas sine effectu; rogat, ut ei pro armatis prae fame paene morientibus pecuniae mittantur.

1595. aug. 10. Brtnica. (Eredeti arch. Novodom.)

Ignatius de Valdstein Adamo de Hradec de victoria super turcis ad Strigonium.

1595. decz. 16. Bécs. (Eredeti arch. Novodom.)

Simeon Hájek de Hájek Adamo de Hradec de suo Viennam adventu; de valonum factitatione Posonii etc.

1596. jul. 1. Altenburg. (Eredeti arch. Neuhaus.)

R. Kinský v. Kinitz und Tettau ersucht den Oberstburggrafen Adam v. Neuhaus um Anordnung, dass das Kriegsvolk in Ungarn besoldet werde.

1598. szept. 9. Grácz. (Más. az innsbrucki helyt. lt., Ferd. ad 40/1 c.)

Erzherzog Ferdinand seinem Vetter Mathias: weist auf die drohende Gefahr in Siebenbürgen, und gibt Mittel an, wie man derselben begegnen sollte.

1598. oct. 1. Percowicza. (Eredeti a prágai érseki lt., Rec. 1598.)

Melchior Klesel an den Prager Erzbischof: in Angelegenheit des Herrn Goldius; betreffs der Kriegsereignisse in Ungarn; Erzherzog Maximilian liege zu Kaschau; der Türke ziehe auf Lippau etc.

1599. jul. 12. (A bécsi udvari kancz. levéltárban, I. A. 1.)

Die kais. geheimen Räthe rathen dem Kaiser Rudolf II. an, auf die Sicherstellung der Succession in Bőhmen und Ungarn durch vorläufige Bestimmungen seines Nachfolgers aus dem Grunde bei Zeiten Bedacht zu nehmen, um den Unruhen vorzubeugen, die aus den Praetension der Stände dieser beiden Kőnigreiche auf eine freie Kőnigswahl ungeachtet der seit langen Jahren, besonders aber seit Kaiser Ferd. I. her dort bestehenden Erbfolge entstehen würden, und um hiedurch dem Hause Ősterreich auch die Kaiserwürde zu sichern.

1599. szept. 8. Prága. (Eredeti arch. Treben.)

Dominus de Sternberk significat J. de Švamberk Pragae grassantem pestem, caesarem Praga discessisse, turcas ad Budam venisse.

1599. nov. 21. Bécs. (Ered a prágai érseki levélt., Corresp. Sbig. Berka archiep.)

M. Khlesl an den Erzb. zu Prag: hofft, dass die Kapuziner in Prag angekommen sind; benachrichtigt ihn von der Ausschreibung des Landtags in Klausenburg; dass Palfi mit 2000 Hajduken einen Bascha mit 2000 Mann geschlagen; dass Herr v. Schwarzenberg auf Fünfkirchen gezogen, um das Land zu verheeren, dass einige reiche Leute, welche aus Siebenbürgen fliehen wollten, mit ihrem Gelde und Kleinodien von einem Obristen zu Sackmaier aufgefangen worden sind.

15.. (Eredeti arch. Neuhaus.)

Ausweis der Bedürfnisse für das Kriegsvolk auf sechs Monate, welche die Krone Bőhmen in Ungarn zu bezahlen hat (298379 fl. 40 kr.)

15.. (Eredeti arch. Neuhaus.)

Ausweis des rückständigen Besoldungsgeldes an einzelne Offiziere.

1600. jan. 10. Joachimsthal. (Ered. a bécsi állami levéltárban, Bohemica fasc. 3.)

Christof Taubenreutter in Joachimsthal an die bőhm. Kammer: empfiehlt zwei Bergverständige, welche nach Siebenbürgen zur Ordnung des dortigen Bergwesens zu schicken wären.

1601. apr. 21. Prága. (Eredeti arch. Novac Domus.)

Caesar Rudolphus II. Joachimo de Hradec scribit, legionem teutonicorum stipendiariorum, quae in Hungariam contra turcas profectura est, in Bohemia lustrandam esse.

1602. aug. 29. Prága. (Fogalmazvány arch. locumt. boh.)

Rudolphus II. scribit Litomericensibus, ut hospitia pro Sigismundo Bátory parata praesto sint.

1604. oct. 30. in Luár. (Ered. arch. Trebon.)

Volf(gangus) Novohradský de Kolovrat Petro Vok de Rožmberk scribit de clade caesareorum in Transilvania.

1604. nov. 27. (Másolat az egyes. udvari kancz. levéltárban, I. A. 1.)

»Copia Irer Fürstl. Durchl. (Mathias) Schreibens an die rőm. Kays. Maj. wegen Stillung des ersten Aufstands in Ungarn.«

1605. jan. 29. (A raudnitzi levéltárban B/222.)

Dem obersten Kanzler im Kőnigreich Bőhmen: Zdenko Adalbert Poppeln v. Lobkowicz, wird vom H. Unv. berichtet, dass die ungarischen Rebellen Städte u. Dőrfer plündern, deutsche Einwohner niederhauen, freie Religion haben wollen u. andere schwere Bedingungen aufstellen, dass man mit ihnen gar nicht unterhandeln kann, ferner dass auch Siebenbürgen ihr Beispiel befolgen will.

1605. apr. 18. Prága. (Másolat a cseh helyt. ltárban, L. 34./1600—5.)

Kaiserliche Resolution auf ein Gutachten der obersten bőhm. Landesbeamten über den Beschluss des jüngsten schlesischen Landtages bezüglich der Dämpfung des Aufruhrs in Ungarn und der Verwendung des von den schlesischen Ständen bewilligten Truppen-Contingents.

1605. május 31. (Másolat az egyes. udvari kancz. levéltárban, I. A. 1.)

Schreiben der deputirten Räthe an den Kaiser, dass bei dem kais. Heer, welches die Grenzen gegen die Türken vertheidigen soll, grosser Mangel an Volk und Munition herrscht, er mőge diesem abhelfen.

1605. aug. 17. Szakolcza. (Ered. arch. Trebon.)

Adamus de Sternberk Petro Vok de Rožmberk notificat, hungaros ad castra venire et se caesari subdere velle; se post fortificationem Sakolcae ultro, ubi maxima necessitas futura, progressurum.

1605. (Másolat a cseh helytartósági levéltárban, L. 34./1590—99.)

Extract eines Schreibens Kaiser Rudolfs II. an die deutschen Kur- und Reichs-Fürsten, in welchem diesen die grosse Gefahr des Kőnigreichs Ungarn und auch Deutschlands vor den Türken geschildert und sie um Hilfe ersucht werden.

1605. (Másolat a cseh helytartósági levéltárban, L. 34./1590—99.)

Extract eines kaiserl. Schreibens an die deutschen Reichsstände wegen Bewilligung neuer Hilfen zum Kriege gegen die Türken und die ungarischen Rebellen.

1605. (Másolat a bécsi udv. kancz. ltárban, I. A. 1.)

Extractus aliquot literarum de bello in Hungaria gesto.

1606. febr. 9. (Fogalm. a cseh helytartósági levéltárban, K. 1/130.)

Artikel des zwischen Erzherzog Mathias und Bocskay zu Wien geschlossenen Friedensvertrages.

1606. mart. 7. (Fogalm. arch. č. místd.)

Plenipotentia data legatis ad comitia hungarica Posonium missis.

1606. mart. 17. (Fogalm. és másolat a cseh helytartósági levéltárban, K. 1/130.)

Peculiares literae supremorum officialium etc. regni Bohemiae legatis ad comitia publica regni Hungariae Posonii celebranda deputatis datae.

1606. mart. 17. (Fogalm. arch. č. místd. K. 1/130.)

Literae legatis ad comitia publica regni Hungariae Posonii celebranda deputatis datae.

1606. ápr. 6. (A cseh helytartósági levéltárban, K. 1/130.)

Schreiben der Stände des Markgrafthums Ober-Lausitz an den Landvogt von Ober-Lausitz wegen Absendung von Deputirten auf den ungarischen Landtag nach Pressburg am 24. April 1606.

1606. ápr. 7. (A cseh helytartósági levéltárban, K. 1/130.)

Schreiben des Kaisers Rudolf an den Bischof zu Breslau, dann an den Landesvogt in Ober- und Nieder-Lausitz wegen Entsendung von Deputirten an den Landtag zu Pressburg.

1606. ápr. 8. (A cseh helytartósági levéltárban, K. 1/130.)

Schreiben des Kaisers Rudolf an den Bischof zu Breslau, an den mähr. Landshauptmann u. an den Landvogt von Ober- und Nieder-Lausitz wegen Entsendung von Deputirten zum ungarischen Landtag am 24. April 1606.

1606. ápr. 15. (Másolat a csch helytartósági levéltárban K. 1/130.)

Niederlausitz'schen Stände an den Landvogt von Promnitz wegen beschlossener Absendung von Deputirten zum Landtage nach Pressburg.

1606. ápr. 17. (A cseh helytartósági levéltárban K. 1/130.)

Gedeon Khündler Amtskanzler in Niederlausitz an den Landvogt Freiherrn v. Promnitz wegen Absendung der ständischen Deputirten zum Landtage nach Pressburg.

1606. ápr. 19. (Ered. a cseh helytartósági levéltárban, K. 1/130.)

A. v. Promnitz, Landvogt in Nieder-Lausitz, an den Kaiser wegen Absendung der Deputirten auf den ungarischen Landtag nach Pressburg.

1606. ápr. (A cseh helytartósági levéltárban, K. 1/130.)

Ein Gutachten für den Kaiser bezüglich der Fortsetzung des Krieges in Ungarn.

1606. ápr. (Fogalm. arch. locumt. boh.)

Propositiones commissariorum regni Bohemiae statibus regni Hungariae in comitiis Posoniensibus congregatis.

1606. jun. 23. Lnár. (Ered. arch. Trebon.)

Volf Novohradský de Kolovrat Petro Vok de Rožmberk perscribit famas e Turcia advenientes; de induciis cum hungaris initis; se gratiam a caesare pro omnibus in Bohemiae judiciis procurasse.

1606. jul. 27. (A cseh helytartósági levéltárban, K. 1/130.)

Bruchstück aus einem Schreiben des Erzherzogs Mathias an Kaiser Rudolf II., worin dieser ersucht wird, die Stände in Böhmen und den Nebenländern zeitlich zu erinnern, dass sie sich zur Zusammenkunft, welche am 16. Aug. (wegen des Wiener Friedens?) stattfinden soll, gefasst machen.

1606. (A cseh helytartósági levéltárban, K. 1/130.)

Beschluss des böhm. Landtags betreffs der Abordnung der Bevollmächtigten zur Ratification des zwischen dem Erzherzog Mathias und Bocskai geschlossenen Wiener Friedens.

1606. (Másolat a cseh helytartósági levéltárban, K. 1/128—136.)

Aufzählung der Gründe und Ursachen, weshalb der Friede mit dem Türken geschlossen werden sollte.

1606. (A cseh helytartósági levéltárban, K. 1/130.)

Schilderung des Krieges mit Bocskay in Ungarn (offenbar aus der kaiserl. Proposition für den deutschen Reichstag.)

1606. Bécs. (A cseh helytartósági levéltárban.)

Formel der Zustimmungserklärung (der österreichischen Stände?) zu dem mit Stefan Bocskai zu Wien geschlossenen Frieden.

1606—1608. (Fogalmazvány a cseh helytartósági levéltárban, L. 34. 1606—1608.)

»Extract unterschiedlicher Schriften, so seit der zu Wien gehaltenen und geschlossenen Tractation in denselben Ungarischen und Oesterreichischen Sachen einkomben.«

1606? (Ered. arch. Trebon.)

Volf Novohradský de Kolovrat Petro Vok de Rožmberk scribit, sibi aulam hucdum non pepercisse; item de opinata Pauli Niary, qui ad Bocskayum ablegatus est, defectione a caesare.

1606? (Másolat a cseh helytartósági levéltárban, K. 1/130.)

Schilderung des Stefan Bocskay'ischen Aufstandes in Ungarn. (Von kaiserlicher Seite.)

1607. febr. 26. Buda. (Másolat a bécsi udv. kancz. ltárban, I. A. 1.)

Ali pascha Budensis et Habil effendi admonent status Hungariae, ne tardi sint in mittendo ad eosdem suo ablegato.

1607. május 10. Bécs. (Másolat az egyes. udv. kancz. ltárban, I. A. 1.)

Erzh. Mathias drückt dem Kaiser sein Befremden aus über den erfolgten, nunmehr aber vergeblichen Widerruf der Ratification des Friedenstractats und beweist vom neuen die Nothwendigkeit des Friedens etc.

1607. oct. 12. Kassa. (Másolat az egyes. udvari kancz. ltárban, I. A. 1.)

Die in Kaschau versammelten Stände von Oberungarn bitten Kaiser Rudolf, den Wiener Friedensvertrag in Wirksamkeit treten zu lassen.

1607. nov. 5. Bécs. (Másolat az egyes. udvari kancz. levéltárban, I. A. 1.)

Des Erzh. Mathias Bericht an den Kaiser über die mangelhafte Verproviantirung der kais. Truppen in Oberungarn und die von den Heiducken her drohende Gefahr.

1607. nov. 11. Kassa. (Másolat az udvari kancz. ltárban, I. A. 1.)

Comes Forgács et Andreas Dóczy archiduci Mathiae notificant magnam congregationem hajdonum etc. Debrecini (?), in causa eligendi novi regis; item rogant, ut mittat armatos et pécuniam in auxilium.

1607. nov. (12.) Buda. (Másolat a bécsi udv. kancz. ltárban, I. A. 1.)

Vezirius Ali bassa Budensis monet quosdam status, adversus hajdones arma capere volentes, ne id faciant, quia secus Porta suos fideles sub protectionem sumere cogeretur.

1607. nov. 16. Bécs. (Másolat az egyes. udvari kancz. ltárban, I. A. 1.)

Erzherzog Mathias schildert dem Kaiser das dringende Bedürfniss eines Friedens mit den Türken, einer besseren Unterhaltung der kais. Truppen in Oberungarn u. der Besetzung der Banalwürde im Windischen Lande *(sic!)* zur Aufrechthaltung der schuldigen Ehrfurcht vor dem Monarchen.

1607. nov. 22. Kassa. (Másolat a bécsi udv. kancz. ltárban, A. I. 1.)

Comes Forgács et Andreas Dóczy archiduci Mathiae scribunt de crudeli grassatione hajdonum, de eorum motu versus montes polonicas etc.

1607. nov. 25. Kassa. (Másolat a bécsi udv. kancz. ltárban, I. A. 1.)

Comes Sig. Forgács et And. Dóczi archiduci Mathiae de crudeli grassatione hajdonum, de intentione Gabrielis Báthory procedendi contra eos; item rogant pecuniam ad solvendum militem etc.

1607. nov. 30. Eger. (Másolat a bécsi udvari kanczell. ltárban, I. A. 1.)

Translatio literarum bassae Agriensis ad Gabrielem Bathori de haidonibus non turbandis.

1607. decz. 16. sec. vet. Cal. Buda. (Másolat a bécsi udvari kancz. levéltárban, I. A. 1.)

Vezirius Ali bassa et Habil effendi conqueruntur archiduci Mathiae de repetita fractione pacis ex parte caesarea.

1607. Buda. (Másolat az egyes. udvari kancz. ltárban, I. A. 1.)

Habil Effendi, Kadi zu Ofen, beklagt sich gegen Cäsar Gall, dass er mit Ali Pascha im ganzen Lande in grossen Verruf gekommen sei, und ersucht ihn, ihm den Aufbruch der (kaiserl.) Botschaft anzuzeigen.

1608. jan. 24. Kassa. (Másolat a bécsi udv. kancz. ltárban, I. A. 1.)

Comes Sig. Forgách et And. Dóczy archiduci Mathiae scribunt de inconsueto motu hajdonum, de rapinis eorum in

superiori Hungaria; item rogant, ut armatis et pecunia adiuventur, si minanti periculo occurrendum est.

1608. febr. 14. Regensburg. (Másolat az egyes. udv. kancz. ltárban, I. A. 1.)

»Instruction und beuelich (des Erzh. Ferdinand), was bay der Kay. Mtt. unserm gnedigsten freundtlichen geliebten Herrn Vettern und Herrn Vattern (Titl) Sigmundt Fridrich von Trautmanssdorff, Freyherr etc. anbringen und verrichten soll.« (Betrifft die Aufgreifung der Briefe, welche die Ungarn an die Reichstände sandten.)

1608. febr. (Másolat arch. locumt. boh.)

Caesar vocat supremos officiales regni Bohemiae ad consultationem de remediis occurrendi invasioni turcarum et latronum hungaricorum in Bohemiam.

1608. mart. 20. (Ered. a cseh helytartósági ltárban, L. 34./1606—8.)

Bericht der kais. Kommissäre, Kardinals v. Dietrichstein, W. Slawata u. J. Bukovský über ihre Verrichtung und Erfahrung in Mähren bezüglich der Ständeversammlung zu Ivančic, der Unruhen in Ungarn etc.

1608. mart. 20. Višnové. (Másolat arch. locumt. boh.)

Joannes de Hortis (Zahrádek) nunciat, Hodoninum (in Moravia) ab exercitu hungarico obsideri; ad Kbel (Egbel in Hungaria) 15,000 hajdonum in castris esse . . .

1608. ápr. 5. Velehrad. (Ered. arch. locumt. boh.)

Abbas de Velehrad Ladislao Berka de Dubá et Lipa notum facit, status Moraviae rogasse auxilia ab hungaris; quidam Charvat cum 2000 armatis tendit ad Moraviam.

1608. ápr. 11. (A cseh helytartósági levéltárban, L. 34/1606—1608.)

Schreiben der niederősterr. Stände an den Markgrafen und die Stände Mährens betreffs der Pressburger Handlung im J. 1608.

1608. ápr. 18. (Másolat az egyes. udvari kancz. levéltárban, I. A. 1.)

Der Eibenschizer Vertrag.

1608. ápr. 18. Regensburg. (Ered. az egyes. udvari kancz. ltárban, I. A. 1.)

Erzherzog Ferdinand an Erzherzog Mathias: antwortet auf dessen drohendes Schreiben, dass er bei seiner gethanen Erklärung bezüglich des Wiener Vergleichs verbleibe, hinsichtlich des zwischen Österreich u. Ungarn errichteten Vertrags zu beiden Ländern als friedlicher Nachbar sich verhalten wolle, u. dass er die von Seerau abgenommenen Briefe nicht zusenden könne, weil sie schon in den Händen des Kaisers seien.

1608. ápr. 19. (Másolat a cseh helytartósági levéltárban, K. 1/130.)

Responsum ordinibus regni Hungariae a statibus regni Bohemiae datum.

1608. ápr. 21. Prága. (Fogalm. arch. locumt. boh.)

Instructio a supremis officialibus et judicibus regni Bohemiae quibusdam deputatis data, quid agant cum statibus Moraviae propter periculum invadendae ab hungaris Bohemiae.

1608. május 4. München. (Ered. az egyes. udvari kancz. ltárban, I. A. 1.)

Herzog Max von Baiern bietet dem Erzherzog Mathias durch nachstehendes Handschreiben seine Mittlerrolle an in dem Streite mit dem Kaiser Rudolf wegen des Friedensschlusses von Wien u. Pressburg.

1608. május 8. Jägerndorf. (Ered. az egyes. udv. kancz. ltárban, I. A. 1.)

Johann Georg Markgraf zu Brandenburg, Herzog in Jägerndorf, erklärt sich im nachstehenden Schreiben an Erzherzog Mathias mit dem Türkenfrieden von Pressburg, insofern er mit Zustimmung des Kaisers geschlossen wurde, völlig einverstanden.

1608. május 11. Časlau. (Ered. az egyes. udvari kancz. ltárban, I. A. 1.)

Die Abgesandten der Kurfürsten von Sachsen u. Brandenburg suchen den zwischen dem Erzherzog Mathias u. Kaiser Rudolf wegen des mit den Türken zu Wien u. Pressburg abgeschlossenen Friedens ausgebrochenen Streit durch nachstehende Dankschrift an die Räthe (?) des Mathias beizulegen.

1608. május 18. Kolin. (Fogalm. az egyes. udvari kancz. ltárban.)

Mathias Antwort auf das, was ihm Kardinal Fr. von Dietrichstein im Namen des Kaisers betreffs der Abtretung Ungarns, Mährens u. Oesterreichs vorgebracht hat.

1608. jun. 17. Prága. (Fogalm. az egyes. udvari kancz. ltárban, I. A. 1.)

Erklärung Kaiser Rudolfs II. in Betreff der Abtretung Ungarns u. Oesterreichs unter u. ober der Enns an Erzherzog Mathias u. der Gegenleistungen des Letzteren.

1608. jun. 28. Karlstein. (Ered. arch. Trebon.)

Vilhelmus Slavata Petro Vok de Rožmberk scribit, coronam hungaricam allatam esse ad castra archiducis Mathiae; hunc per Tábor Sobeslaviam iturum, ibique una die pausaturum.

1608. aug. 12. Árvavára. (Ered. a bécsi udv. kancz. ltárban, I. A. 1.)

Comes Georgius Thurzó regi Mathiae scribit, ob emergentes in Bohemia tumultus, ubi necessarium erit, sufficientem numerum armatorum paratum esse ad eruptionem ex Hungaria.

1608. (Fogalm. az egyes. udvari kancz. ltárban, I. A. 1.)

Instruction des Erzherzogs Mathias für seinen Gesandten an den Kurfürsten von Sachsen in Betreff dessen Vermittlung in dem Streite zwischen ihm, Mathias u. dem Kaiser wegen der Succession in Bőhmen u. Ungarn.

1608. (Másolat az egyes. udvari kancz. levéltárban, I. A. 1.)

Gutachten in Betreff der erblichen Succession in Bőhmen u. Ungarn. Mit einer historischen Darstellung der Erbfolge in Ungarn.

1609. jun. 21. Prága. (Ered. az egyes. udvari kancz. ltárban, IV. H. 3.)

Schreiben des Dr. Johann Martin Rebner an Kőnig Mathias in Betreff der von den bőhm. Ständen zu bewilligenden Beisteuer zur Unterhaltung der ungarischen Grenzhäuser und in Betreff der Ausgleichung der Religionsstreitigkeiten auf dem bevorstehenden Landtage.

1609. nov. 17. (Másolat az egyes. udvari kancz. ltárban, I. A. 1.)

Die Stände Oesterreichs ob u. unter der Enns den in Pressburg versammelten Ständen Ungarns in Sachen ihrer Confoederation.

1610. máj. 27. Bécs. (Fogalm. a cseh helytart. ltárban, L. 34. 1609—12.)

Kőnig Mathias verlangt von den Ständen Bőhmens die Bewilligung einer ausgiebigen Geldhilfe für das an der türkischen Grenze stehende und wegen mangelhafter Verpflegung wiederspenstige Kriegsvolk.

1610. jun. 16. (Ered. arch. locumt. boh. K. 1/211.)

Literae statuum Hungariae ad status Bohemiae de irruptione exercitus Bataviensis in Austriam supra Anasum.

1610. jun. 16. Bécs. (Másolat arch. locumt. boh.)

Status Hungariae, ob imminentem irruptionem exercitus Bataviensis (in Austriam), monent status Bohemiae, ut in casu huius periculi satisfaciant pacto de an. 1608.

1610. jun. 24. Olmücz. (Ered. az egyes. udvari kancz. ltárban, I. A. 1.)

Ladislaus von Lobkovic meldet dem Kőnig Mathias, dass der mährische Landtag seine Propositionen: das Kriegsvolk über die Grenzen des Landes hinaus zu schicken, über das Postwesen, über einen Beitrag zur Befestigung von Ugva *(sic!)*, angenommen haben; ferner schreibt er einige Neuigkeiten.

1610. jul. 2. Tokaj. (Ered. a bécsi udv. kancz. ltárban, I. A. 1.)

Comes G. Thurzó consulit Mathiae, ut pacem ineat cum Rudolpho, uti et cum principibus vicinis; in Hungaria non gladio, sed lege quaerat jura sua etc.

1610. szept. 4. (Fogalm. az egyes. udvari kancz. ltárban, I. A. 1.)

König Mathias dem Georg Schrött: dass der Kaiser in dem Vertrag, der in Wien abgeschlossen wurde, verschiedenes nicht annehmen, sondern ändern wolle; Schrött möge in Prag ferner bleiben; mit Siebenbürgen sei er gänzlich verglichen.

1610. (Ered. a bécsi udvari kancz. levéltárban, I. A. 1.)

Die Bevollmächtigten der ungarischen, österreichischen u. mährischen Stände an König Mathias: bitten diesen, den Abschluss der von den Churfürsten u. Fürsten angestrebten Vereinigung zwischen ihm und dem Kaiser zu beschleunigen, damit sie der ferneren Verköstigung des Kriegsvolkes enthoben werden, und um Nachricht über den Stand der Friedensverhandlungen mit dem Kaiser.

1611. jan. 23. Bécs. (Eredeti arch. locumt. boh.)

Literae regis Mathiae ad personas per comitia bohema ad defensionem patriae electas, in quibus rogat auxilia adversus exercitum Bataviensem, qui in Austriam irrupit, provocans se ad pactum inter hungaros et bohemos initum.

1611. szep. 7. (Másolat arch. locumt. boh.)

Literae Thursonis comitis cap. Cassoviensis ad status Moraviae, ut sibi equites auxiliarios adversus hajdones Gabrielis Báthory mittant.

1611. oct. 22. Žuchava (?). (Másolat arch. locumt. boh.)

Comes Sig. Forgách regi Mathiae de aerumnis et damnis ab exercitu, dum e Transilvania per montes nivibus plenos transiret, passis.

1611. nov. 2. (Másolat arch. locumt. boh.)

Adressa literarum ab omnibus statibus regni Hungariae in castris (1611. nov. 2.) morantibus, principi Transilvaniae datarum.

1611. nov. 4. Bécs. (Fogalm. arch. locumt. boh.)

De rebellione Báthory, principis Transilvaniae in superiori Hungaria contra regem excitata.

1611. nov. 13. Lerch. (Másolat arch. locumt. boh.)

Literae Sigismundi Kornis ad regem Mathiam in negotio copiarum sub duce Sig. Forgách contra Báthorynum missarum.

1612. febr. 26. Prága. (Fogalm. arch. locumt. boh.)

Camera bohema significat constitutionem commissariorum, qui cum principe Báthory quoad eius postulata acturi sunt.

1612. febr. 28. Prága. (Fogalm. arch. locumt. boh.)

Camera bohema significat, a rege Mathia Joachymum de Těchenic et Petrum de Letošic permittit *(sic!)* principi Báthory amicos in quadam commissione.

1612. ápr. 13. Bécs. (Fogalm. arch. locumt. boh.)

Rex Mathias mandat locumtenentibus bohemis innovationem commissionis quoad postulata principis Báthory.

1613. máj. Bécs. (Eredeti a cseh helyt. levélt., Militare 1611—17.)

Mathias II. zeigt der böhm. Kammer an, dass er allen Obrigkeiten in Bőhmen befohlen habe, die verurtheilten Verbrecher nach Raab zum Festungsbau zu schicken, und gebietet, dem Rentamte zu verordnen, dass es das nőthige Geld zur Bewachung und Verpflegung jener Personen ausfolge.

1613. jul. 26. Székesfejérvár (!). (Másolat a cseh helyt. levélt., Militare 1611—17.)

Mandat des Hasan Bassa, türk. Statthalters zu Ofen, an den Adel »jenseits der Theiss,« worin er anzeigt, dass der Sultan den Fürsten Báthory entsetzt habe, und befiehlt, Abgeordnete nach Weissenburg zu schicken, damit ein neuer Fürst von Siebenbürgen gewählt werde, »der keine Feindschaft mit den Deutschen suche.«

1613. aug. 2. (Más. a cseh helyt. levélt., Militare 1611—17.)

Comes Georgius Thurzó quendam excellentem virum in Moravia (Carolum a Žerotin?) certiorem facit de intentione turcarum et statu Transsylvaniae, ac quid consulendum esset imperatori, ut imminenti periculo obviaretur.

1613. aug. 9. Szászsebes. (Más. a cseh helyt. lt., Militare 1611—17.)

Gabriel Báthory petit ab imperatore auxilium contra turcas.

1613. aug. 13. (Más. a cseh helyt. levélt., Militare 1611—17.)

Describuntur, quae Martinus Földváry de bello Gabrielis Báthory, principis Transsylvaniae contra turcas exploraverat et retulerat.

1613. aug. 14. Rosicc. (Arch. locumt. boh., Militare 1611—17.)

Literae Caroli sen. de Žerotin (ad supremum praefectum regni Bohemiae?) de periculo, quod iuxta nuncium a palatino Hungariae acceptum imminet Transilvaniae et Hungariae a turcis.

1613. aug. 22. (Másolat a cseh helyt. levélt., Militare 1611—17.)

Literae comitis Georgii Thurzó ad imperatorem de auxiliaribus copiis principi Transsylvaniae mittendis.

1613. aug. 24. Kálló. (Más. a cseh helyt. lt., Militare 1611—17.)

Comes Sigism. Forgách imperatori refert de bello, Hungariae a Turcis imminente, et necesse esse, ut principes imperii huic regno auxilium ferant.

1613. szept. 2. Kassa. (Más. a cseh helyt. lt. Militare, 1611—17.)

Sigismundus Sarmaságbi cuidam nobili scribit de bello turcarum contra principem Transsylvaniae Báthory; turcas Gabrielem Bethlen principem in Transsylvania constituere velle.

1613. szept. 24. Regensburg. (Eredeti arch. locumt. boh.)

Rex Mathias supremis officialibus Bohemiae de periculo Transilvaniae a turcis imminente; ut, antequam comitia convocata fuerint, ipsi consultent de mediis removendi eiusmodi periculum —; scilicet consensum dent in bellicum auxilium.

1613. szept. (Más. a cseh helyt. lt., Militare 1611—17.)

Kriegsnachrichten aus Ungarn.

1613. nov. 6. Linz. (A prágai érseki ltárban, Archiepiscopalia f. VIII.)

Fabius Ponzonius, doctor, archiepiscopo Pragensi: imperatorem et consiliarios secretiores cupere scire, quae sint illa bona mensae archiepiscopalis, quae oppignorata sunt, et cui ac quanta sint oppignorata, necnon quot inde redditus annui percipi possint, ac praeterea, quae sint alia bona, de quorum restitutione ordini Cisterciensi facienda tractatur; — Batoryum a Reday Ferenz interfectum esse; — Leopoldum archiducem Linzii expectari.

1614. febr. (Eredeti a cseh helytartósági levélt., Militare 1611—17.)

Übersetzung des Schreibens des Sultan Ahmet an Kaiser Mathias in Linz, worin er die Übergabe zweier siebenbürgischen Schlösser und Märkte, welche im Frieden von kais. Truppen genommen worden, an den Siebenbürger Gubernator verlangt, widrigens er den Frieden für gebrochen ansieht.

1614. máj. 26. Linz. (Eredeti arch. locumt. boh.)

Mathias II. supremis officialibus Bohemiae, ut quasdam personas ad aulam caesaream cum plenipotentia mittant, cum quibus de dando ad literas sultani responso consilium fiat.

Közli: Sasinek Ferencz.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

Kövendi Székely Miklós végrendelete 1517-ből.

In nomine Domini Amen. Ego Nicolaus Zekel de Kewend in lecto egritudinis mee decumbens, corpore licet eger, mente tamen per omnia bene sanus de bonis meis, mihi a Deo collatis, in dominica »Vocem iucunditatis« (ápril 17.) tale facio finale et ultimum testamentum.

Item primò animan meam recommendo Deo omnipotenti, creatori meo, in consortium omnium sanctorum, corpus vero sepulture in claustro beati Ladislai in Subbor.

Item magnificus dominus Benedictus de Bathyan debet mihi florenorum tria millia et VIII centum. Item similiter impignoravit nobis scultellas II, pateras IIII, Chezeth I argenteas pro florenis VI centum. Quandocunque predictam summam pecuniariam refunderit, mox res predictas reabeat *(sic)*.

Item Magnificus dominus Beryzlo impignoravit nobis lagenam unam argenteam magnam, lavatorium cum cantaro argenteo, frameam argenteam florenis III centum. Ista omnia post redditionem debiti eidem restituantur.

Item scultelle argentee reverendissimi domini Petri Beryzlo, bani Croatie etc. septem impignorate florenis II centum, que post redemtionem restituantur.

Item scultella una egregii Pancratii de Zemche impignorata florenis XXIX, que similiter restituatur post redemtionem.

Item magnificus dominus Johannes Ernesth impignoravit nobis cuppas septem pro florenis II centum, que similiter post redemtionem restituantur.

Item Johanni Palfy accomodavi florenos I centum XVI, pro quibus impignoravit iobagiones XVII.

Item Anthonio Italico de Polczo de Villa Nova accomodavi florenos I centum, ita, quod in festo nativitatis mee restituere promisit fide sua mediante.

Item Bernardus Sarkan debet mihi florenis L de illis ducentis florenis, quos mihi dominus Ladislaus Zalcanus epi-

scopus Wachyensis, Tezaurarius regie Maiestatis de comitatu Baranya pro servitiis dari deputaverat.

Item domina Frusina, relicta condam egregii Georgii Castelanfy, debet mihi florenis LV.

Item dominus Abbas Tyhoniensis obligatur mihi florenis XXV.

Item Anthonius Litteratus de Also-Zdencz obligatur mihi florenis XXV.

Item domina Martha, consors egregii Nicolai Pekri, obligatur mihi florenis XVI.

Item egregius dominus Georgius Ztresemley debet mihi florenis LI.

Item egregius Franciscus Nelepeczy sales nostros V millia vi mediante recepit curruales, ratione quorum exposui ad sectionem et conductionen florenos VI centum, quos regia Maiestas dijudicavit unacum prelatis et baronibus, quod mihi restitui debet litterasque nobis super eo dedit.

Item magnificus dominus Benedictus de Bathyan dederat nobis pannum florenorum II centum, quos pannos e converso egregius Nicolaus Herendi anno Domini millesimo quingentesimo undecimo a nobis expostulavit ad rationem regie Maiestatis, ipsisque stipendiariis sue Maiestatis distribuit, quibus pecuniis regia Maiestas nobis obligatur.

Item magnificus dominus Georgius de Kanisa a nobis expostulavit mutuo sales I mille, quos sales Benedictus Tersek curruales de Welyke receperat.

Item Stephano castellano pro servitiis suis deservitis illam possessionem Radkowelge pro centum et quinquaginta florenis sibi et prolibus suis lego, ut libere uti et frui valeat, sicut a domo ista alienari non valeat, et dum tenere nollet, rehabitis suis prius pecuniis condescendat e converso ad castrum hoc. *)

Item eidem lego florenos XX et unam vestem grisii coloris, quam ego portare solebam, vestem veterem.

Item lego sibi equum meum Koppany.

Item Johanni Zekel lego gradarium meum grisii coloris et florenos VI.

Item lego Mathie Zekel meam vestem de Skarlath, que erat subducta pellibus mardurinis florenos VI.

Item Petro, magistro agazonum lego vestem subductam pellibus vulpinis vulgo Mal, et florenos V:

---

*) Dobrakucha várát érti, mely az övé volt. E vár hajdan Körös megyében, Tótországban feküdt. Romjait a mai Pozsega megyében, Daru vártól keletre mutatják.

Item Benedicto Toti lego subbam de harnacz et florenos III.

Item Mateo Kys lego pannum purgamar ad unam vestem et florenos IIII.

Item fratribus de Subbor tum pro sepultura tum etiam pro orationibus perpetuis lego florenos XX, ita ut corpus meum honorifice sepeliant.

Item ad ecclesiam beate virginis in Chetertekhel pro reformatione lego florenos XII.

Item ad ecclesiam beate Margarete similiter lego florenos XII.

Item ad claustrum beate Anne lego pro elemosinis florenos VII.

Item plebano de Zenthgergh pro elemosinis et orationibus florenum I.

Item Johanni Kalman lego florenos VI.

Item Stephanum castellanum peto, quatenus proles meas in viduitate ipsorum ne derelinquat.

Presentibus ibidem honorabili domino Andrea plebano sancte Margarete ac egregiis Gaspar de Orehowcz, Petro de Monozlo ac nobili Benedicto de Toti, presensque testamentum sigillo nostro annulari consignavimus.

Executores huius mei testamenti volo fore:

Reverendissimum dominum Thomam, archiepiscopum Strigoniensem ac cardinalem tituli sancti Martini de montibus etc., Reverendissimum dominum Georgium, episcopum Quinqueecclesiensem, spectabilem et magnificum dominum Emericum de Peren, palatinum regni Hungarie, Illustrissimum dominum Laurentium ducem de Wylak, ac magnificos dominos Thomam de Zech, Georgium, Stephanum et Andream de Bathor, Johannem Ernesth de Chaktornya, Franciscum Beryzlo de Graborya, Johannem, Franciscum et Jacobum Banfy de Alsolyndva, Moysen de Bwzla, magistrum curie regie Maiestatis ac egregios Balthasar de Bathyan, Sigismundum Pogan de Cheb, quos amore Christi peto iustitieque eius, ut huius mei testamenti sint tutores et protectores, consortisque mee ac liberorum meorum. 1517.

(Eredeti, papir, kivül Székely Miklós pecsétjével. A czímer paizsában valami ágaskodó állat látható, de tisztán ki nem vehető, felette N. Z. betük állanak.)

A szentmiklósi és óvári gróf Pongrácz család levéltárából

közli: Dr. Karácsonyi János.

A czéhek történetéhez.

Sélye 1626.

Séllye városában, tekintetes, nemes Nitra vármegyében lévő mesteremberek megújittatott kötelessége. Ezerhatszáz huszonhatodik esztendőben, karácson havának harminczadik napján.

Jóllehet midőn Séllye városa régenten maga virágában lett volna, és jobb állapotban találtatott, akkor az mesterségek is, és az czéhek jobban voltak, és így több kötelességek és szolgálatjok volt az Isten temploma körül, és többekkel is gazdálkodtak az Séllyei templomnak; tekéntvén mindazáltal mostani üdőket, és míg az czéhek régi jóban öltöznek és lábra állhatnak, ez következendő rend szabatik:

Először.

Minden czéh sátoros ünnepekre, úgymint: karácsonra, husvétra, pünkösdre, Egyház napjára fél-fél font fehér viasz gyertyákat adni fog.

Másodszor.

Minden czéh az templom szolgálatjára egy-egy szép fehér viasz fáklyát tartson, és az ifjú mester sátoros ünnepeken meggyújtva véle szolgáljon a szent mise, és első nap vecsernye alatt tisztességesen.

Harmadszor.

Úr napján minden czéhbeli, cselédestűl a szent misén jelen légyen, és azután processión zászlójával, késérvén az oltári szentséget minden czéh két-két meggyújtott fáklyával, és menvén a czéh maga rendiben tisztességesen. Hasonlóképen Szent-Márk napján minden czéh Isteni szolgálaton jelen légyen mindvégig. És ha valaki elmaradna, büntettessék egy font viasz gyertyára az templomra.

Negyedszer.

Sátoros ünnepeken, úgymint karácson, husvét, Pünkösd, Egyház napján jelen lévén az isteni szolgálaton, a tiszt uraimék után és tanácsbeliek után, rendiben tisztességesen az offertoriumra fognak menni, az czéhmesterek előre, és úgy a többi utána mesterlegények, inasok, feleségeik, a gyermekeik, hasonlóképen kiki annak idejében és rendiben. Erre pediglen magoknak gyertyákat szerezzenek.

Ötödször.

Valahányszor egy valaki büntettetik rosz cselekedetéért mesterségén kivűl, egyik része légyen az templomra és azt meg vévén rajta, adják azt a tisztelendő páter plébánus keziben.

Hatodszor.

Minden czéh esztendőnként két szent misét szolgáltasson Séllye megyés templomban; egyikét az élő czéhez tartozandó

népekért, másnap czéh újítás után. Az másikat pedig czéhből kimultakért, minden halottak napja után és akkor mind jelen légyenek.

Hetedszer.

Az Úr koporsójára minden czéh tehetsége szerént legalább egy pár gyertyával gazdálkodjék, és egy-egy őrzőt fegyveresen tartson; azután az Krisztus Urunk feltámadásakor processión zászlóson, fáklyáson jelen légyen, és helyes ok nélkül el ne maradjon büntetés alatt.

Nyolczadszor.

Ha valaki a czéhből mesterember, vagy mesterembernek felesége a világból kimulik, az lelkéért itt az megye templomába érette Szent-Misét szolgáltasson, úgy mester legényért is.

Kilenczedszer.

Minden czéh maga böcsületeért szép zászlót tartson, és gondját viselje, hogy ne csak neve legyen meg a czéhnek, és kiadatott czéhek szabadságit ingyen éljék.

Tizedszer.

Ha valamely megbetegszik, és gyámoltalan volna, legyen gondja az czéhnek, hogy szent gyónás nélkül meg ne haljon, három forint büntetés alatt, melyet az czéh fogja fizetni a templomra.

Georgius Raicsani
(L. S.) Coll. S. J. Tyrnav. Rector.

(Ivrét alaku nyomtatvány gyüjteményemben.)

Közli: Dr. Szendrei János.

Gróf Eszterházy Anna Juliánna menyasszonyi hozománya 1644-ben.

Az mit gróff Eszterházi Anna Juliánna asszony, most ugymint 6. Septembris el viszen Kis-Martonból, annak lajstroma 1644. esztendőben.

Aranymív.

Egy nyakba vető, husz rósa benne, az rósákban hatvan gémánt és negyven szem gyöngy. Egy násfa is rajta, melyben huszonhárom gémánt vagyon s három szem gyöngy.

Egy köves lánez rubintos, árva viola formára, kéz fogásos, három száz harminczöt rubint benne, az rajta való násfácskában tizenegy rubint.

Másik rubintos, gyöngyös lánez, harminczegy rubint benne s harminczkét gyöngy.

Harmadik gémántos lánczocska, száz hetven giémánt benne.

Egy arany lánez, pánczél formára.
Más arany lánez, az is pánczél formára.
Harmadik arany lánez, négy rend rostélyos.
Negyedik kis arany lánez négy renddel.
Ötödik régi vastag öreg arany lánez, négy renddel.
Egy pár rubintos gyöngyös kézre való, száz tizenkét rubint benne s tizenhat szem gyöngy.
Második rubintos kézre való, száz hatvan az rubint benne.
Egy gyöngyös arany perecz, fejér zománczos.
Második arany pereczecske fekete s fejér zománczos.
Harmadik arany pereczecske, zöld zománczos.
Egy öreg násfa, huszonegy gyémánt benne s három szem gyöngy.
Egy rózsa, harminczhárom gyémánt benne.
Harmadik násfa, hat gyémánt benne s hat öreg gyöngy szem.
Negyedik násfa, harminczkét gyémánt benne s három öreg gyöngy szem.
Ötödik násfa pántlika formára csinált, harminczhárom rubint benne.
Egy gyémántos bokréta, huszonegy gyémánt benne.
Egy gyémánt tő, hajba való, *öt násfácska rajta.*
Második arany tő, egy násfa rajta, két saffir benne.
Harmadik arany tő, egy násfa rajta s egy öreg veres kő benne.
Negyedik arany tő, egy rózsa rajta, kilencz rubint benne.
Két arany keresztecske, kilencz rubint bennek.
Egy nyakra való, hat rubint benne, tizenhat gyémánt és negyvenhat gyöngy szem.
Második nyakra való, clarisos fejér gyönggyel.
Harmadik nyakra való, clarissal, fejér gyönggyel, fökötövel.
Negyedik nyakra való fejér s fekete gyönggyel elegy.
Egy gyöngy lánez, igen apró szemü tizenkét renddel.
Második gyöngy lánez, kerekded apró szemü, nyolez renddel.
Harmadik gyöngy lánez, tizenkilencz aranygomb közte.
Negyedik gyöngy lánez, vitéz kötés formára.
Ötödik gyöngy lánez, öreg szemü kerekded hat renddel, egy hián kilencz száz szem gyöngy van benne.
Egy gyöngyös fejér hajtekerö.
Egy arany öv, tizenhárom arany gomb rajta, minden gomb között négy rend, rostélyos arany lánczocska.
Második arany övecske, gyenge.
Egy három rózsájú párta, nyolcz gyémántos gyöngyös boglár rajta.
Második párta, tizenhárom gyémántos, gyöngyös arany boglár rajta.
Harmadik párta, gyémántos, gyöngyös tiz boglár rajta.
Negyedik párta, öt gyémántos s négy rubintos arany boglárok rajta, öreg gyöngy szemek közte.
Ötödik párta, kilencz rubintos boglár rajta s mindeniken két két szem öreg gyöngy.

Hatodik párta, rubintos, gyöngyös boglárok rajta s mellette két felöl öreg gyöngy.

Hetedik párta, termés rubinttal s öreg gyönggyel.

Nyolczadik gyöngyös aranyboglåros.

Kilenczedik fejér öreg s apró gyönggyel elegy.

Egy gyürü, egy hegyes gyémánt benne s tiz apró gyémánt körül.

Másik gyürü, szives formára, egy öreg gyémánt benne s körülette husz apró.

Harmadik gyémántos gyürü, hét gyémánt benne, hegyes a középső.

Negyedikben tizenegy gyémánt.

Ötödikben egy hegyes gyémánt.

Hatodikban egy tábla gyémánt.

Hetedik árva viola formás gyürü, egy gyémánt benne.

Nyolczadik egy kis gyémánt gyürü.

Kilenczedik termés rubint.

Tizedik is termés rubint.

Tizenegyedik is termés rubint.

Tizenkettedik táblás rubint.

Tizenharmadik árva viola formára, egy rubint benne.

Tizennegyedik spanyor gyürü, huszonegy rubint benne.

Tizenötödik egy kis halálfejecske rajta.

Egy öreg fejér gyöngyös főkötő.

Egy rubintos gyöngyös bogláros főkötő.

Fejér ruha.

Két pár szkofium aranyal varrott lepedő.

Négy pár magyar arannyal varrott lepedő.

Nyolcz pár kötéses csipkés lepedő.

Tiz pár fejér varrásos lepedő.

Tizenhárom pár czérna reczés lepedő.

Három pár szőr selyem reczés lepedő.

Hat aranyas kendő keszkenyő.

Hat selyemmel varrott keszkenö.

Négy szőr selyemmel varrott keszkenő.

Tizenkét czérna reczével varrott kendő keszkenő.

Három fejér varrásos kendő keszkenő.

Négy olasz varrásos kendő keszkenő.

Tizenhat veres pamuttal varrott kendő keszkenő.

Tizennyolcz abrosz, kerek asztalra való.

Három bör alá való abrosz czérna reczével.

Két bőr alá való abrosz szőr selyem reczével.

Egy selyemmel varrott bör alá való abrosz.

Egy tiszta recze bör alá való abrosz.

Más selyemmel varrott bör alá való abrosz.

Két selyemmel, arannyal varrott lengyel patyolat bör alá való abrosz.

Két irás után fejér czérnával varrott lengyel patyolat hosszu asztalra és bőr alá való abrosz.

Egy fejér varrásos bőr alá való abrosz.

Egy tiszta recze bőr alá való abrosz.

Egy török varrásos, bőr alá való abrosz.

Hosszu kendő kilencz.

Egy félselyemmel varrott hosszu kendő.

Huszadfél tuczat fejér asztal keszkenő.

Öt tuczat pamutos asztal keszkenő.

Egy hosszu vánkos héj, lengyel varrás skofium arannyal.

Második török varrás, skofium aranynyal.

Négy hosszu vánkos héj, magyar arannyal s magyar varrásos.

Két hosszu vánkos héj, selymes lengyel varrás.

Tiz kerekded vánkos héj, skofiummal.

Négy kerekded vánkos héj, magyar arannyal.

Egy selyemmel varrott vánkos héj.

Egy ágyra való superlát, zöld kamuka hat darab.

Más ágyra való superlát, reczés, két darab.

Harmadik ágyra való superlát lengyel patyolat, selyem szőr reczés hat darab.

Husz fél imeg, lengyel patyolat czindoff.

Huszonegy előruha, török s lengyel patyolat, kötéses, fejér varrásos, és irás után való varrásos is.

Háló előruha öt.

Haj alá való kilencz kötéses csipkés.

Négy pár orczatakaró.

Huszonnyolcz hosszu imeg.

Hét háló főkötő.

Három fátyol előruha, szőr selyem csipkével.

Kilencz selyem kapcza aranyas.

Hat fejér czérna kapcza.

Három selyem imeg.

Egy kötött czérna imeg.

F e l s ő k ö n t ö s ö k, s z o k n y á k.

Egy veres aranyas sima tabit szoknya, lant ujju.

Egy zöld aranyas terczenel szoknya, lant ujju.

Egy megyszinü tabit szoknya, lant ujju.

Egy testszin tabit szoknya, lant ujju.

Egy fekete aranyas terczenel janker.

Egy zöld aranyas terczenel szoknya, vál nélkül.

Egy szederjes aranyas terczenel szoknya, vál nélkül.

Egy fekete virágos bársony szoknya vál nélkül.

Egy veres virágos bársony szoknya magyar vállal.

Egy szederjes bársony szoknya magyar vállal.

Egy királyszinü bársony vál galonnal.

Egy veres aranyas terczenel virágos vál.
Egy testszinü tabit vál.
Egy virágos fekete bársony nusztal béllett palást.
Egy nuszt lábbal béllett fekete taffota bársony palást.
Egy hinz lábbal béllett, fekete taffota bársony palást.
Egy fekete virágos bársony nyári palást, négy rend landelti (?) rajta, fekete gubás bársony az eleji.
Egy fekete virágos bársony palást, galonnal, gubás bársony az elei.
Egy megyszín metszett bársony palást . . . . megyszín gubás bársonnyal béllett az elei.
Egy fekete bársony kis suba, öt renddel arany perémmel, veres vont arannyal béllett.
Egy szederjes narancs szinü tündöklő bársony ujj suba, nuzt láb az elei, genet (?) a dereka, ezüst aranyas landeltivel (?)
Egy testszín bársony szoknya, arany prémmel, egy nehány renddel.

Asztalhoz való viselt ezüst mív.

Hat ezüst tálnyér.
Tiz gyümölcsnek való ezüst tálacska.
Egy lábas csésze, melyen pohárt szoktak be adni.
Kilencz egyben járó pohárkák fél meszelyesek.
Egy iczés kivert ezüst aranyozott kanna, egy iczés.
Más aranyazott korsó ezüst kanna egy iczés.
Egy jáspis aranyas fedelü kanna egy iczés.
Egy szerecsendió pohár fedeles.
Egy porczinella csésze pohár, ezüst feneke fogantyuja.
Két ezüst gyertyatartó.
Egy ezüst korom verő.
Tiz ezüst kalán
Tizenegy ezüst villa.
Egy mosdó korsó medenczéstül kicsinszerü.
Két sótartó, egyik mint egy lábas, gyermeknek való tálacska.
Egy patika láda ezüst eszközökkel.
Egy kés, villa, kalán tokostúl, utra való.
Actum in Kis-Marton 6. Septembris 1644.

P. S. Fejér ruhához való toldalék.

Egy végből szabtunk hosszu kendőt négyet.
Más végből hosszu kendőt, hetet.
Harmadik végből négy tuczat asztal keszkenőt.
Az ötödik végből öt hosszu abroszt, tizenhat asztalra valót.
Hatodik végből kilencz abroszt, kerek asztalra valót.
Hetedik végből asztalrakóknak való kendő keszkenőket szabtunk.
Maradott meg három vég abrosznak való.
Item három vég hosszu kendő keszkenőknek és asztal keszkenőknek való.

Kilencz vég, fél ingeknek, előruháknak s lepedőknek való.
Tiz vég lengyel patyolat.
Egy lengyel süveg rubintos, bogláros pártáju.
Egy kalapos süvegre való párta, gyenge arany bogláros.
Egy vont ezüst paplan.
Két vont arany paplan.
Egy paraszt paplan.

Rumi Juditt, m. p. (P. H.) Homonnai Örzsébeth (P. H.)

Stephanus Aszalai, secretarius excellentissimi comitis palatini, m. p. (P. H.)

Gregorius Szentgyörgyi m. p. secretarius.

(Eredetije az Országos Levéltárban N. R. A. fasc. 583. nr. 36.)

Közli: KOMÁROMI ANDRÁS.

Tiszta Jánosnak utolsó órája felűl való elmélkedése és testamentuma.

Anno 1647. september 3.

In nomine Jesu!

Bizonyosabb dolog annál semmi sem lehet, minthogy minden embernek egyszer meg kelletik halni, de ellenben bizonytalanabb annál nincsen, hogy mikoron kelletik és mi módon ez világból kiköltözni, meghalni; minden keresztyén embernek azért elsőbben is kell afelöl gondolkodni és jó idején magát késziteni, jámbor keresztyéni, szent és feddhetetlen életével könyörögvén azon az úr Istennek, hogy az ö lelkét nagy örömmel és csendes, buzgó ájtatos szivvel ö felségének megadhassa, testét pediglen a földnek, az ő anyjának, a nyugalomra ajálhassa; másodszor pediglen, kiváltképpen ha cselédes és Istentől testi jókkal megáldott ember, kell arról elmélkedni, mi módon hagyhassa az ő örökösit, avagy atyafiait, élötörvény szerint való igazságos testamentum tétellel, a melyben jövendőben minden perlekedés, veszekedés, háboruság és boszuság szenvedés nélkül maradhassanak, az egymás között való keresztyén atyafiui szent szeretet közöttük megmaradván. Azért ezeket elmémen viselvén, és idején egészséges állapotomban, mivel az úr Isten magzat nélkül, utánnam való örökös nélkül igaz itélete szerint hagyott, mindazonáltal ifiuságunkbóli sok fáradságaink után, testi áldásával is annyira megáldott és meglátogatott, hogy mi azzal, az én istenfélő hitestársammal egyben, megelégedvén, Istentől ö szent felségétől is jó neven vettük, azokból azért, az úrtól minekünk adatott jókból, az én atyámfiai és hitestársam között, minden perpatvar és háborúságnak eltávoztatásaért, jó idején, jure et conscientiose így akarok disponálni és testálni.

Mivelhogy pediglen, az én édes atyámról, az én gyámoltalan és keserves özvegységben élő anyámra, feles, édes apró csemetéivel egyben, igen kicsiny jók szállottanak, mert a mint töle hallottam, 200 forint érő

jószág is alig maradt ő reá, az is pedig nagy szükséges és ügyefogyott állapotban úgy elfogyott, hogy minekutánna az úr Isten az én édes atyámfiával, Kocsis Annával, egyben hivott volna bennünket, adósságunknak megfizetésére is nem lehettünk volna elegek, hanem az úr Isten könyörgésünket meghallgatva és ifiuságunknak idejében való sok fáradságunknak hasznát áldásából megmutatván, azóta terjesztette reánk áldását, ilyen úton és módon: hogy minekutánna az úr Isten az gazda asszonynak édes atyját Kocsis Máthé uramat ez világból kiszólította volna, megosztván a tőle maradt jószággal, több maradott reánk száz forint érő jóknál; annakutánna ismét rövid időn Kocsis Mihályt is, Kocsis Máthé uram fiát, az úr Isten elszólítá és arról is maradott reánk 150 rf., 5 ezüst pohár, kapcsok és szép ezüst kanalak, mindenféle szép házbeli portéka és egyebek, melyek kezünkhöz jövének; az úr Istennek áldása jobban jobban úgy növekedett rajtunk. Minekokáért az én testamentumom hogy helyesebb és erősebb lehessen, mivelhogy semmi őstől maradott jószág énreám nem szállott és nem maradott, mindazonáltal mégis, jóakaratomból, az én atyámról az én anyámra maradott kevés jók helyében az két ágon lévő atyafiaknak, atyámról és anyámról valóknak hagyom, hogy azzal az én holtom után osztozhassanak és elégképpen megelégedjenek; de ilyen okkal, hogy az én édes atyámfiát éltéig sem egyik, sem másik ágon levő atyámfia is meg ne háborítsák és meg ne háborithassák, mivel az Kocsis Máthé urunktól reánk szállott jókból állanak mindenek, Isten áldásából, ha pedig az én özvegy atyámfiát akarnák molestálni: attól a kétszáz forinttól is üressek legyenek.

Mivelhogy pediglen az úr Isten az én atyámfiát, Kocsis Annát, oly igen atyafiak nélkül hagyta, hogy ő neki csak egy atyafia nincsen oly, az ki felől nyilván bizonyságot tehetne és testálhatna, hogy ő neki vérszerint való atyafia volna, ezokáért az ő holta után mindenek az én vérszerint való atyámfiaira, az két ágon valókra, szálljanak, azonkivül az mit azokból az Istennek tisztességének előmozditására és az szegény szükölködőknek segitségekre, jóakaratjából, élő nyelvével, jó lelkiismerete szerint akar conferálni és nekiek hadni. Az ő édes atyjáról maradott jószág az szathmári . . . . . . eladásával summa szerint többet teszen f. 400; azzal is az ő szabad akarata szerint disponáljon. Az házunknak pedig és tulajdon örökségünknek is állapotja miben legyen, mivel tulajdon saját szerzésünkből szerzettük és vettük és a nagy romlásból is ujonan, ismét két izben helyre állattuk és örökitettük az édes atyámfiával, annak ő egész életéig neki hagyom, hogy senki abban is meg ne háborithassa, hanem szabados uraságában maradhasson, holta után pedig az is szálljon az én atyámfiaira.

(Eredetije Debreczen város levéltárában, 1604. évi 16. sor sz. alatt.)

Jegyzet. A Történelmi Tár 334. l. Tisza Máté helyett olvasd *Tiszta* Máté.

Közli: Kolosvári B.

VEGYES KÖZLÉSEK.

KASSA VÁROSA LEVÉLTÁRÁBÓL.

A kassai tanügy történetéhez.

I. 1578. május 7.

Ersame, nambafftige und wolweise herrn, E N. W. sindt meine untertänige diensten ieder zeit befar, neben christlicher wünschung aller wolffart und glükseliger regierung. Es ist wol zu loben, das e. n. w. allezeit zu vorderist die ehre Gottes so durch das heilige kirchenampt und schulampt gefürdert wirt empsig und ernstlich betrachten. Denn ohne zweiffel e. n. w. haben nit allein aus dem wort Gottes, sondern auch aus täglicher erfarung gelernet, das die menschen gar unmenschlich sein wurden, wo sie nit durch heilsame lehr und uterweisung *(így!)* so wol in schulen, als in kirchen gleich wie auff newes stets geborn und geformiret werden. Wie mann denn solches augenscheinlich sihet bey denen völkern, wu entweder keine kirchen noch schulen sindt, oder dieselben nochlessig und unordentlich angerichtet. Das aber e. n. w. aus notturfft der gemeiner stat alda, noch dem der izige schulregent von dannen ab zu zihen gesinnet ist, mich aus radt und eingebung frommer und gotseliger leutte zu dem schulampt erwelet und einhellig beruffet, solcher guttwilligkeit und geneigten willens zu mir thue ich mich freuntlich und höchlich gegen e. n. w. bedanken und wiewol ich mir meiner menschlichen schwacheit zu diesem grossen ampt wol bewust bin, gleichwol dieweil der ewige starke Gott auch durch schwache und geringe menschen grosse ding wirken khan und ich leichtlich sehe, das dieser beruff nicht allein ehrlicher weise, sondern auch aus Gottes schickung, der mann raum und stat billich geben soll, geschicht, so wil ich hiemit e. n. w. und der gemeiner stat alda meinen dienst zu sagen, mich auch nach e. n. w. und des ehrwirdigen herrn pfarrhers radt und beschluss zu gelegener zeitt umbeschwerlich hin verfiegen und alda in diesem ampt mit anruffung und gewartung der hilffe Gottes der christlicher jugendt also furgehen mit gutter lehr, zucht und unterweisung, das solches erstlich Gott im himel wolgefallen, dernach der

ganzen gemeiner stat ehrlich und nützlich, mir auch selig sein möchte. Der ewige sone Gottes wolle uns seinen heiligen segen genediglich dazu verlehien. Was aber der gebierlichen lon anbetreffen thutt, daran trage ich keinen zweiffel, e. n. w. noch ihrer zusag werden mich und die meinigen also versorgen in dem, was zu der aufenthalt gehört, das ich hierinn nichts werde haben zu klagen. Hiemit thue ich e. n. w. und mich in den schuz des almechtigen Gottes befholen. Datum in Kaesmark den 7. tag Maji 1578.

E. N. W. untertänig und dienstwillig
Matthias Thoraconymus.

Kivül: Den ersamen und wolweisen herrn N. richter und radt der statt Cascha, meinen in sonder günstigen heren und gunnern.

Alatta más kézzel: Praesentata die 9. Maji 1578. Cassoviae et lecta senatui. Mathias Thoraconymus.

(Nr. 3473/108.)

II. 1578. decz. 6.

Salutem et officiorum meorum commendationem promtissimam quovis tempore dominationi tuae defero. Prudens ac circumspecte vir. Non ignotum est dominationi tuae, me vocatum esse a d. Mathia Thoraconymo ludirectore huius civitatis Cassoviensis ad officium collaboratoris hungarici, domino pastore vestro amplissimoque senatu permittente, meque conductum esse in curia iuncta dextra. Sed quia ante edoctus fui a nemine, quam conventio fieret, video stipendium per omnia esse minutum. Meus enim praedecessor habuit per singulas angarias taleros sex, quos ego quoque expeto, habeo enim eundem laborem, quem ipse habuit. Deinde habuit didactrum a pueris hungaricis per singulas angarias. Quod, etsi mihi amplissimus senatus in curia pro stipendio recensuerit, nihilominus tamen dominus rector hoc didactrum suum esse dicit. Tertio loco, expeto quam de hungaricis funeribus solvunt pecuniam, quae ad collaboratorem hungaricum pertinet, ipse enim praecinit. Si sit germanicum funus, sumat cantor quod solvitur precium et sibi retineat, et id quod meum est, mihi integrum relinquat. Haec etenim consuetudo hactenus observata est, ut ab aliis accepi. Haec breviter commemorata, si mihi circumspectus vir, dominus iudex amplissimusque senatus, quemadmodum et praedecessori meo dare voluerint, peto ut mihi detur currus, ut meorum librorum suppellectilem adferre queam, et aliquid viatici, nam cum sim miser et pecuniam, quam mecum attuleram, consumserim, hoc iter absque sumtibus conficere nequeo. Si vero circumspectus vir, dominus iudex, cum amplissimo senatu stipendium minuerint, malo potius reverti Patachinum, quam deinceps male audire ab iis, qui mihi substituent, quasi ego minuissem stipendium collaboratoris, quod satis tenue est nunc etiam. Haec adhuc nuper, cum ad dominationem tuam venissemus, ego cum domino Andrea, pastore hungaro-

rum, volui domino . . . . . . sed quia locus haec commemorandi non erat, in praesens hoc tempus distuli. Dominus Deus conservet dominationem tuam una cum familia in multos annos.

Anno 1578. die 6. Decembris.

Michael Ludovicus Transylvanus
dominationis tuae servus.

Kivül: Prudenti ac circumspecto domino d. judici civitatis Cassoviensis mihi semper colendo.

Alatta más kézzel: Collaborator hungarus die 7. Decembris 1578. Decreto senatus per d. judicem debet informari et vel fl. 1 vel.

(Nr. 3473/106.)

Károlyi Gáspár életéhez.

1600. febr. 28.

Szolgálatomat ajánlom urasságodnak, mint böcsületes, nemes urannak, kévánok Istentül urasságodnak jó egésséget, hosszú életit mind az urasságodhoz tartozókkal.

Böcsületes, nemes uram. Nilván vagyon urasságodnál és feinként (= fejenként) urasságotoknál, hogy ennek elötte való esztendökben bizta vala én reám urasságtok bizonyos okokért az régi jó emléközető idvözült urunknak Cároli Gáspárnak nyomorult árva leányának gondvisselésset, melyben hogy az én szegény állapatomat akkor megböcsülötte és megtekintötte urasságtok és elégségesnek itélte személyemet gondvisselésére, jó néven veszem és életemben megszolgálom urasságtoknak; de mivelhogy jött vala hozzám Mendnenzki András uram, varanai praedicator és meggondolván azt magamban, hogy András uramnak házastársa Cároli Kata aszony közelebb való vér legyen hozzá én nálamnál, mert atyával egy vele, én az urasságtok jóakarattyára hagyom, minthogy annak előtte sem kévántam mód nélkül, hanem az urasságtok jóakarattyábúl engedtetett nekem, mast is urasságtok akarattya ellen megtartani nem igyekőzem, szabadsága vagyon urasságtoknak rajta tudom valamit cselekőzik urasságtok azzal az nyomorult árvával. Jelön voltanak penig akkor velem, mikor kezemben bizta urasságtok, gönczi esküttt böcsületes emberek Kloz Miklós és Szabó Ferencz. Isten urasságtokat tarcsa meg jó egésségben.

Datae Geoncz 28. Februarii anno 1600.

Geontzi néhai Miklós deákné
ayka (!) Anna asszony.

Ennek nagyobb bizonsága birák uraim is pecsétökkel erősitötték levelemet.

Kivül: Prudenti ac circumspecto viro nobili domino judici primario civitatis Cassoviensis etc. caeterisque assessoribus dominis nobis honorandis.

Alatta más kézzel: Lectae 29. Februarii, anno 1600.

(Papiroson, zárlatán zöld pecsét. Nr. 4908/31.)

A malomipar történetéhez.

1642. jul. 5.

Generosi domini amici et vicini mihi observandi.

Servitiorum meorum addictissimam comendationem.

Az Uristentől jó egésséget és minden dolgaiban boldog előmenetelt kivánok adatni. Cassán 1 (!) Julii nekem irt kegyelmetek levelét tegnap vettem böcsülettel, irását és parancsolatját megértettem. Az malomkő vágás szintén ugyan mostan itt felette igen szorgos, mert az minemü épületeket az én kegyelmes uram ö nagysága parancsolatjából épiteni kezdettem, ugyan sok faragott kövel kell végben vitetnem, a faragott kőnek penig az bányából való kiszegésének más módját nem találhatom, hanem ezen kővágókkal, kik az malomköveket vágják, kell megvágatnom, mely miatt még az ö nagysága malmaira is szintén mostan nem vághatok, ahova szintén a szükség kivánná is, mindazáltal ebben is akarván kegyelmeteknek kedveskedni és szolgálni, elömben hivattam azokat, kik az kegyelmetek előpénzét felvették és ugyan fenyegetéssel hattam megbüntetés alatt nekik, hogy az kegyelmetek malmára való köveket vágják mennél hamaréb, az bányás gazdára biztam vigyázását, a mikor arra a kegyelmetek molnára avagy malommestere ezen dologban fáradoz, a bányásgazdát találja meg, nemcsak az kővágókat, bár ennek utána ne is adjanak előpénzt az kővágóknak, hanem az bányásgazdának, mert a kővágó legények illyen magok nem böcsüllők és fogyatkozásokat tesznek. Kegyelmetek más dologban is parancsolván szeretettel szolgálni igyekezem kegyelmeteknek. Datum in Sarospatach die 5. Julii, Anno 1642.

Generosarum prudentium vestrarum

amicus et vicinus servire paratus
Thomas Debreczeni, m. p.

Kivül: Generosis dominis judici primario caeterisque juratis civibus liberae ac regiae civitatis Cassoviensis, dominis amicis et vicinis observandissimis Cassoviae.

(Zárlatán zöld pecsét. Nr. 6917/8.)

A serfőzés történetéhez.

1673. oct. 18.

Anno 1673. die 18. mensis Octobris, ugy mint Szent Lukács napján, kezdetik esztendeje hermanyi Nevelős Andrásnak, kinek lészen esztendős fizetísse:

Minden szalad csinálásra kifőzésével együt egy szapu gabona.

Két forint id est fl. 2.	Egy disznó.
Egy kő só.	Egy szapu lencse.
Egy szapu borsó.	Egy szapu dara.

Ezen kivül szabados lészen az esztendő alatt maga fájával hatszor főzni magának, ha penig többször főzne mint másutt, ö is tartozik meg-

adni az neveléstül. Ezeken felül adok neki esztendö alatt két köböl buzát id est cub. 2. Datum Szakally, anno et die, ut supra.

Czeczei Dorkó.

Solutio:
Adtam volt új elött buzát cub. 1.
Die 10. Octobris adtam ismég buzát cub. 1.
Eodem adtam borsót cub. $^{1}/_{4}$.

(Rányomott fekete pecsét. Nr. 9260.)

Fürdösök történetéhez.

1673. aug. 10.

Wir richter und rath der königlichen freyen stadt Leutschau in Oberhungarn uhrkunden hiermit jedermänniglich, das heuttiges tages die gesambten meister der löblichen baderzunft in Oberhungarn vor uns erscheinen und gebührend zu vernehmen gegeben, wie sie eines gewissen extracts und transsumti aus ihren von der romischen kayserlichen mayestätt weiland Ferdinando II. höchstlöblichster gedechtnus erlagten chechartikulu und privilegien bedürftig wären, bittende, das wir ihnen damit beförderlich sein und einige abschrift des ein und zwanzigsten articuls unter gemainer stadt secret insigill ertheilen wolten. Welch ihren billigen anlangen wir nicht zu wieder sein mögen und dannenhero vorerwähnten articul aus dem vor uns producirten und in der hauptladen alhier befindlichen original ausschreiben und transsumiren lassen, welcher von wortt zu wortt also lautet: Zum ein und zwanzigsten, von aus und einrichtung der werckstätt:

Nachdem nun einer iezterzehlter (knaab ?) sein maisterrecht erlanget, mag er alsdann und nicht eher sein werckstatt an einen orth, da freye jahr- und wochenmärckte gehalten werden oder da, vorhin solche baadstuben vorhanden, in denen vor alters ehrliche maister gewohnet und offene werckstatt getrieben, aufrichten und alten gebrauch nach, eine stangen mit drey, vier oder fünff messingenen beckhen ein ieder nach seinen vermögen aushengen.

Zu mehrer beglaubung dessen haben wir gemainer stadt kleineres secret insigill hierfürgedrucket. Geschehen in obgedachter königlichen freyen stadt Leutschau den zehendten monatstag Augusti, des sechzehen hundert drey und siebentzigsten jahres.

Caspar Söldner
stadtschreiber daselbst.

(Rányomott piros pecsét. Nr. 9262.)

A kassai dóm történetéhez.

1675. decz. 14.

Leopoldus Dei gratia electus Romanorum imperator, semper Augustus ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. rex.

Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Ex fidedigna relatione percepimus, iam a triennio parochialem ecclesiam Cassoviensem, cui similis

vix in regno nostro Hungariae daretur, ab acatholicis receptam et pro catholicae religionis exercitio reapplicatam, altaribus tamen desolatam, fornicibus pluvioso tempore stillantem telisque aranearum obductam, turrim vero, in qua campanae pendent, iam iam ruinam minitantem. Cum autem vos ius patronatus praetactae ecclesiae pro vobis vendicaretis fructusque eiusdem perciperetis, ideo porro catholicus magistratus per maiestatem nostram institutus illic esset, ut cultus divinus cum veneratione sanctissimi sacramenti promoveretur; nihilominus tantum abest, ut benignissimam eatenus maiestatis vestrae voluntatem secundare conaremini, quin potius prout benigne ex praemissis elicere possemus, minus vos quam ipsi acatholici pro intertentione ministrorum ecclesiasticorum faceretis. Quandoquidem, uti maiestati nostrae fideliter relatum esset, acatholici sex praedicantes, organistam, tres cantores, ludimagistros, praeter turneros etiam campanatores exolvebant, de praesenti vero vos plebanum cum unico capellano, scholae magistrum, qui ne quidem scholam musicae novit, campanatore aegre admodum exolvere perhibemini: proinde vobis harum serie firmiter praecipiendo committimus et mandamus, quatenus acceptis praesentibus et rebus sic ut praefertur stantibus per coetus seu tribus mechanicorum privilegialibus articulis ipsorum ad id obstrictos, praenotata altaria cum omnibus accessoriis restaurari, vexillaque pro publicis veneratione sanctissimi sacramenti concernentibus processionibus comparari procuretis, templum vero mundari, sarta tecta et turres refici et conservari, ministros ecclesiae ampliori numero interteneri et exolvi facere modis omnibus debeatis ac teneamini. Secus non facturi. Gratia nostra caesarea atque regia, vobis in reliquo benigne propensi manentes. Datum in civitate nostra Vienna, die decima quarta mensis Decembris, anno domini millesimo sexcentesimo septuagesimo quinto.

Leopoldus.

Thomas Pálfy, episcopus Nitriensis.

Stephanus Orbán.

Kívül: Prudentibus et circumspectis N. N. iudici et coeteris iuratis civibus civitatis nostrae Cassoviensis etc. fidelibus nobis dilectis.

(Zárlatán piros pecsét. Nr. 9329.)

A kassai vásárok történetéhez.

I. 1680. nov. 6.

Generosi, prudentes ac circumspecti domini nobis honorandi.

Salutem et humilium servitiorum nostrorum promptitudinem.

Hogy kegyelmeteket ez levelünk által busitani kinszeríttetünk, nem egyéb az oka, ez elmult napokban városunkban lakos süveges chébeli mesteremberek jövén elönkben, jelenték panaszképen, hogy az kegyelmetek várassában lakos ugyan süveges chébeli mesterek, nem tudatik mi okokra nézve, az kegyelmetek várossában esendö országos szabad sokadalmoktúl

s vásároktúl, melyekre azelőtt mindenkor szabadossan az ö munkájokkal jártanak, most immár s nevezetesben az elmult nyáron, ott a sokadalmon és vásáron levö említett süveges mester embereinket teljességgel eltiltották volna, holott ezek azon chébeli privilegiumokkal élnek, mint amazok, mert ezeknek is Löcsérül vagyon czéhbeli igasságok, a löcseieknek pedig Kassárúl, mégis minden igaz ok nélkül in praejudicium suorum privilegiorum eltiltják a szabad országos sokadalmoktúl és vásároktúl, holott ámbár czéhesek nem volnának is, de hiszem az országos sokadalmoknak és vásároknak az az ö tulajdonságok és szabadságok, hogy azokra szabadossan minden háborgatás, bántódás és meggátolás kivül minden rendbelieknek, még a külsü országbeli kereskedöknek és egyéb mesterembereknek is jövések, menések, kereskedések, adások, vételek mindenkor lehetett és lehet. Minek okáért kegyelmeteket bizodalmassan akaránk per praesentem requirálnunk és kérnünk, értvén szegény emberinknek eziránt való injuriáltatásokat, méltóztassa admoneálni megírt süveges uraimékat, hogy efféle ujságokat el ne kövessenek s ezek se kinszeríttessenek más uton igasságos praetensiójokat defendálni; egyébaránt ha a más helyeken levö országos sokadalmok floreálnának, úgy mint azelött a boldog idöben, ugymint Ujhelben, Tarczalon és egyéb helyeken, a kassai süveges uraiméknak nem sok kárt tennének ezek a mi emberink, de minthogy azok ebben az boldogtalanságban tolláltattanak, kinteleníttetnek ök is mindennapi táplálásokra valót ott keresni, a hol alkalmatosság adatik, senkinek mindazáltal kárjára, sem praejudiciumjára nem levén ebbeli cselekedetek és kereskedések. Elvárván a kegyelmetek válaszát, Isten sokáig éltesse kegyelmeteket jó egésségben. Rosnaviae die 6. Novembris 1680.

Generosarum, nobilium, prudentium ac circumspectarum dominationum vestrarum

ad serviendum paratissimi
N. N. judex et senatus oppidi Rosnyó.

Kivül: Generosis, nobilibus, prudentibus ac circumspectis dominis, N. N. judici primario caeterisque juratis assessoribus liberae regiaeque civitatis Cassoviensis dominis et amicis nobis honorandis.

(Zárlatán zöld pecsét. Nr. 9730/9.)

II. 1682. febr. 21.

Generosi, prudentes ac circumspecti domini, nobis observandissimi.

Salutem ac servitiorum nostrorum paratissimam commendationem. Isten kegyelmeteket szerencsés, jó egésséges élettel áldja meg, kivánjuk. Privilegiumunknak nem kicsin megsértődésével jelentjük kegyelmeteknek bizodalmassan, kegyelmetek nemes várossában lakó, az mint informáltatunk, s concivis tagja, nemzetes olasz Jakab uram [1]) az elmult napokban bizonyos számú szekerekkel, mássokkal együtt országos sokadalmunkon

[1]) Carove Jakab.

kivül idejövén marhákkal, requirált ugyan ő kegyelme bennünket, hogy szabadságot adnánk az árulásra, de tudván mit tarcson privilegiumunk, nem sáfárkodhattunk ő kegyelmének; hogy az közönséges piarczonkon nem árulhatott ő kegyelme, méltóságos gróf commendans urammal ő nagyságával közölvén a dolgot, az váröldalon felvonatatta sátorit és ott árult. Kegyelmeteket azért akarók böcsülettel requirálnunk és kérnünk szeretettel, mind megemlitett Olasz Jakab urat s mind más böcsületes kereskedő rendeket, kik ide járnának, négy országos sokodalmunkon kivül ne jöjjenek ide árulásnak okáért, admoneálja benevole, ha penig az négy országos sokadalmaknak napjai eljönek, ő kegyelmek is eljöhetnek és mindaddig árulhatnak, míg az sokadalomnak napjai tartanak. Mely ez iránt hozzánk megmutatandó kegyelmetek jóakaratját s kedveskedő affectióját más tisztességes dologban mi is demeritálni igyekezzük. In reliquo easdem generosas, prudentes ac circumspectas dominationes vestras divinae commendamus tutelae. In civitate Szatthmar, die 21. Februarii 1682.

Earundem praetitulatarum dominationum vestrarum

ad obsequia paratissimi
judex et senatus civitatis praedictae
Szatthmariensis.

Kivül: Generosis, prudentibus ac circumspectis dominis N. N. judici primario ac caeteris senatoribus liberae et regiae civitatis Cassoviensis, dominis nobis observandissimis. Cassoviae.

Alatta más kézzel: Publicata amplissimo senatui die 4. Martii 1682.

(Zárlatán piros pecsét. Nr. 9813/11.)

Közli: IFJ. KEMÉNY LAJOS.

GRÓF FORGÁCH ÁDÁM UTASÍTÁSAI GALGÓCZI ÉS GÁCSI TISZTEINEK 1644—1667-IG.

MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

VIII. K. n.

Memoriale pro decimatoribus Galgocziensibus.[1])

1. Azt akarjuk, hogy az mi galgóczi désmásink N. N. magok désmára való borokat diligenter és igazán megakólják, másra (az előbbeni szokás szerint) ne bizzák, mivel drága pinzen vesszük az désmát, mert azelőtt való esztendőkben nem kövés kárunk volt, hogy másra biztanak az akólást, mert az mely hordó 10, 12 akós volt, hét s nyolcz akóra akólották, nagy kárunkra és fogyatkozásunkra.

[1]) Kivül.

2. Az désmálásban senkinek se személyét, se barátságát ne nizzik, hanem személyválogatás nélkül az igaz désmát megvegyik és híven beszolgáltassák. Ha penig valakinek kedveskedni akarnak, nem az mi jövedelmünkből, hanem az önmagokíból kedveskedjenek, söt az kinek két vagy három akó bora lészen is, az mi abból az désmára jut megvegyik, pénzt érette ne vegyenek, az mint némely désmások hivatalok kívöl szoktanak cselekedni.

3. Mivel annak előtte is megparancsoltuk volt az városnak, hogy nemcsak az gazdagokat, az kiknek sok oktal *(így)* szölöjek vagyon, választattak volna peregh mestereknek, hanem az szegényebbeket is az kiknek két avagy három octal szölöjek volna, nem gondolván az mi parancsolatunkkal, ugyan mégis olyanokat választottanak, az kiknek feles szölöjek vagyon. Annakokáért parancsoljuk az mi galgóczi désmásinknak, hogy az galgóczi pereg mesterek borait szorgalmatosan megakólják, az szölőjeket is mindenestől hány oktálra való vagyon fölirják, minekünk per extractum mindazokat írva adják, magunk elimitáljuk és elrendeljük az ő fáradságokért való praemiumot.

4. Nem kicsin kárunkra vagyon az is, hogy az mely embernek két rendbeli szölöje vagyon, az egyik régi, megmívelt szölö, az második parlag: az megmívelt régi adózó szölöböl hat s hét akó bort mutat az désmára, az parlagból penig hatvan s hetven akót mutat és az egy kappannal *(így)* hatvan s hetven akó bornak désmáját eligazítja. Hogy ennekutánna afféle fraussal ne ílhessenek az emberek, tíz akó borra az parlagból legyen szabadsága, az több bort tíz akón felöl mind megdésmálják.

5. Feles ó-bor is vagyon itt az városunkban, némelyek penig jobbágyink közöl egy hordó ó-bort két hordóba vesznek és az új borral mind az két hordót megtöltik, azért cautusok legyenek az désmások, diligenter megkírdezzík, hány akó mustot tötettenek az ó-borokban, azt is az több új bor közí computálják, és igaz désmát megvegyék.

6. Az parlag szölökröl való schaédákot is szorgalmatosan megtekintsík, az melyiken correcta avagy valami emenda volna, azokat kezekben vévén minekünk híven administrálják, mivel némely peregek *(így)* nem gondolván conscientiájokkal, az szabadságot tovább egy néhány esztendövel protrahálják, corrigálván schaédákon való esztendöt, magok hasznát keresvén belöle, minekünk penig nagy kárunkra, melet jövendöben büntetis nélkül nem hadjuk.

7. Vannak szolgáink közül is némelyek az kiknek szölöjek vagyon, ez okáért, ha szolgáinknál az mi leveleink nem lésznek, azoktól is megvétessik az désma.

8. Mivelhogy az désmások mi jobbágyink, kik nem kevés szölöt tartnak, azt akarjuk, hogy az désmások magok borát is beírják és megadják az igaz désmát belöle, holott ő nekik az désmálásra bizonyos jövedelmek és accidentiájok vagyon, azzal légyenek contentusok.

9. Az extraneusoknak itt az városban kinél és menni borok lészen, azt diligenter fölírván, extractusban foglalják és minekünk mindjárt az conscriptio után kezünkhez administrálják.

10. Panaszolkodnak szegény embereink némely helyekben, hogy az désmások augeálván az csöbret, módnélkül az mirísben szoktanak cselekedni velek, úgyannira, ha három akóval tartozik az désmában, négy akós átalag borral föl nem érik őket, magok hasznát és superfluitásokat keresvén az désmások. Ezokáért meglássák az désmások, hogy az igasság és az régi szokás kivöl ne cselekedjenek. Az mi jobbágyinkot penig ok nélkül ne háborgassák és kárt ne tegyenek nekik, mert mi az mi jobbágyinkot háborgatni és nyomorgatni nem engedjük, söt, ha panasz jön reájok, meg is büntetjük őket.

11. Ha találtatik oly ember, az ki borát eltagadná, és az mi jussunkot meg nem akarná adni, aféle eltagadott jószágot contrabanttá tegyenek az désmások az ország törvénye szerint.

12. Kiföldi nemes embereknek is vagyon szölöjek az mi határinkon, az melykinek *(így)* mi tőlünk nem lészen commissiója, az olyan nemes ember borát is megakólják híven, az désmát is igazán mi számunkra megvegyík. Ha penig valamelik impetrált volna tőlünk commissiót és volna conditionaliter emanálva tudnia illik, hogy pro hoc duntaxat anno megengedtük az hegyvámot avagy désmát nekie, az olyan commissiót az mi désmásink kezekhez vegyék és mineküuk visszaadministrálják, mert némely nemes embereknek, ha jóakaratjából egy esztendőben megengedtetik nékiek jus montanum, avagy decima per dominum terrestrem, azután usust akar praetendálni belőle, hogy nem adózó szölö, az mint az elmult esztendőkben is csaknem olyan állapat esett.

13. Libertinusok között is vannak némellek, az kiknek praeter exemptas vineas vagyon adózó szölöjek is, azt is diligenter investigálják, adózó szölöknek borát megakólják és megdésmálják.

14. Mikor osztán Istennek segitségéből az conscriptiót elvégezik, azonnal eldividálják és halogatás nélkül az désmát beszedjék, hátrahagyván az elmúlt esztendőkben való szokást, mert Szent-Márton nap tájban az désmát conscribálták, farsangban szettenek be az bort, ki miatt sok szegény borunk is jött be az pinczékből.

15. Azon is legyenek az mi désmásink, hova több hordós borokat désmában beszedhetnek, azon szorgalmatoskodjanak, ha csak négy akós hordó leszen is, azt is integre vasatim exigálják, mert az vasatim exigált borok mindenkor jobbak szoktanak lenni azoknál, az kiket a diversis csöberrel szoktanak colligálni.

Végezetre úgy viseljék magokat az mi désmásink etc.

(Egykorú csonka másolat.)

IX. K. n.

Instructio pro pontanista Galgóczíensi et teloniatore Nagy-Tapolcsanensi.

Micsoda marhától mennit és kitől mennit, avagy mit vegyen hidas az hídbírban, avagy vámban, ezen instructión kivöl semmit ne végyen és abban, hogy senki ellene állani ne merjen.

1. Minden boros szekértől menni akó bor lészen az szekéren, minden akótúl fizessen per den. 2, minden lótól, az mely szekérben fogva nincsen is tartozik fizetni per den. 2, hasonlóképen, minden furmányos befogott lótúl per den. 2, az egy morvai vég posztótúl den. 2, az gyalog embertől az hídon den. 1, az tapolcsáni vámon den. 1/2, az ki penig az hátou valamit viszen, per denar. 2, egy vég sidó vászontúl den. 1, az tesséni vég vászontúl per den. 2, minden font borstól den. 1/2, minden tonna méztől, heringtől, avagy tonna faolajtól per den. 12, minden mázsa ólomtól per den. 4, minden galgóczi mécz gabonától per den. 1, minden átalag sörtől per den. 5, minden szombati mécz sótúl per den. 2, minden kősótól per den. 1, melyet tartozik az mi galgóczi hidasunk és vámosunk is megmérni, mert sok ember kevesebbnek mondja és úgy nékünk kárt tesznek.

2. Az dupla átalagtöl den. 10, hogy ha Morvába viszi kicsin átalagtől per den. 10, az dupla átalagtől den. 20, minden font sáfrántól den. 10, az festéktől méczétül hasonlóképen den. 10, minden 100 báránybörtől den. 10, az szarvasmarhától úgy mint ökertől per den. 2, tuloktól per den. 1, minden kő gyapjútól den. 2, minden galgóczi mécz diótúl per den. 2, egy galgóczi mécz szilvától den. 1, egy talp sindeltől, szarufától, karótúl den. 25, minden vég séptu *(így)* posztótúl, ha szekéren viszik den. 5, minden fajlondis vég posztótól per den. 10, egy vég mazdántől avagy abroszoktól és ahez hasonló eszközektől, mindentől den. 1, ha valaki aprólikos selem eszközt és ahoz hasonló portékát vinne, avagy szekéren hozna, minden száz forinttól fizessen f. 1, egy mázsa réztől, szappantól és ahoz hasonló partékától per den. 5, minden bábsütő ládától avagy puttontól per den. 8.

3. Az mi az kereskedő embereket illeti, avagy akármiféle kereskedést valamely kereskedő emberek ide és tova viszik, avagy hajtják Magyarországban magok marhájokat és velek kereskednek, az olyanok, ha igaz levelek volna, vámot nem tartoznak fizetni, hogy ha Magyarországból az marhát kivinnínek avagy hajtanának, avagy más országból Magyarországban akármiféle kereskedő emberek hoznának marhát, azok közöl harminczadot megadja, vámot és hídbírt is tartozik fizetni, vagy volna levele, vagy nem, valamely terhét vittetetnék az hídon által, vagy posztó, vagy vászon és ahoz hasonló partéka avagy marha hat lóval avagy négy lóval, az olyan terhétől tartozik fizetni per f. 1, az mely penig kisebb terh volna két avagy három lóval vitettetník, az olyantól per den. 50, és úgy rendszerint és igazság szerint az nagyobb marhától köll is többet venni és kisebb marhától pedig kevesebbet.

4. Az új keresztínek szekereitől, kocsiktól, melyeken avagy magok ide hozatnak, avagy partékájokat ide hoznák, ne vegyenek többet tőlek, hanem csak per. den. 25, hanem ha úgy, hogy valamely nagy terheket vitetnínek, az olyanoktól fizessenek per f. 1.

5. Hogy ha valamely kereskedő ember, vagy gradus superioris, avagy inferioris az vámossal az maga dolgát jó rendben nem hozná, avagy el nem vigeznik, az olyan az vámos által, avagy az vámos embere által arrestáltassék és marhájával behajtattassék és az olyan jószág contrabonttá

títethessék, az olyan contrabontból két része uram ő nagyságáé, az harmadik rész hidasé és vámosé, de azt mind az vámos, mind az hídas igazán, minden suspició nélkől és hamisság nélköl megjelenteni és kinek illetni fog, kezihez administráltatni tartozik, attól penig az kinek kezíhez administrálja quietantiát impetrálni.

6. Az mi penig nagyságos és nemes emberek szolgájokat illeti, avagy szegény embereket, hogy ha az urak dolgában fáradoznak, szabadon és békével és minden háborgatás nélkül bocsáttassanak.

7. Az mi az magunk szegény emberink dolgát élleti *(így)*, valamelyek kereskednek búzával, szilvával, borral és ahoz hasonló marhával, éléssel pénzen vett marhával és országból kivinnének, avagy kereskednének (magáin kivöl), az olyanak hasonlóképen tartoznak vámmal kepe szerint, hasonlóképen az exulentesek akárhonnét az kik legyenek, a kik kereskednek akármiféle marhával, tartoznak azok is vámot fizetni, az felöl megírt rendelís szerint. Annak nagyobb bizonságáért és jövendöbeli galibának megmenekedésiért adtuk az galgóczi hidasunknak és tapolcsáni vámosunknak ezt az instructiót kezünk írásával és pecsítünkkel megerösítvén.

Kívül: Galgóczi hidas instructiója, mi formán szedje az hídtúl való vámot mindenféle partékátúl és szekerektül.

(Egykorú másolat.)

X. K. n.

Instructio pro silvarum inspectore Kosmicze.

Primo. Neminem absque indultu dominii seu pro lignatione, seu pro pascuatione ad silvas sub quoquumque praetextu admittit et hoc quidem sub amissione officii.

2-do. Si qui silvas absque indultu introirent, illorum pecora si vero pecora non haberent, illi ipsi ad inspectorem dominii deferantur, nec secus dimittentur, nisi persolutis 12 fl.

3-tio. Illi vero, quorum vel persona, vel pecora jam semel invagiata essent, si a secunda vice in silvis deprehensa fuerint, simpliciter pecora ipsorum pro dominio manebunt, persona vero eousque in carceribus detinebitur, donec 24 fl. non deposuerit, ut autem silvani ita et silvarum inspector proventu suo non destituatur, dominium 12 fl. deponet.

4-to. Silvanorum, qui per dominium conducentur conductique ad juramenti depositionem adigentur, curam habebit, ut diligenter et fideliter suo fungantur officio, ubi vero dolus, vel fraus contra ipsos eveniret, pro gravitate delicti punientur.

5-to. Ipse inspector silvanos eo, ubi maxime silvarum invasio fieri solet, constituet, taliterque constitutos saepissime inspector visitabit et ubi in statione sua adinventi non fuerint, severe plecti debebunt.

6-to. Nemo audeat etiam ex subditis sub poena 24. baculorum lignum signanter autem glandiferum decutere, sunt enim ligna sufficientia, quae

humo prostrata jacent, praeterea etiam ad aedificia in extirpationis *(így)* ligna inveniri possunt.

7-mo. Diligenter hospites illos numerabit, qui pro pascuatione silvas dominales ingrediuntur, ne dominium defraudetur.

(Egykorú másolat.)

Közli: Szádeczky Lajos.

JAKUSITH ANNA KÉT LEVELE.

I.

Árva állapotom szerént való szolgálatomat ajánlom kgk és Istentől minden kivánsági szerént való jókat megadatni kivánok.

Ma vettem édes Aszalay uram az kgd levelét, melyből értem, hogy az ezüst mívről való regestom kivántatnék, hogy oda köldenék. Az mely szegény úr ezüst míve volt, annak a regestomát prókátoroknak kezébe adtam. Az szegény úr halála után semmi arany mív nem maradott, a ki szegény uré magáé lött volna, hanem csak két györö *s egy násfa, azt a süvegére szegezték* s az egyik györöt az ujjára tették s az másik nállam vagyon, hanem jegyben, lakodalomkort s azutánn is kit adott nékem egyször is, másszor is ajándékon.

A rubintról penig így gondolkodom, hogy ha kgk tetszik, hogy arról nem is kell szóllni, valameddig ezüst mivet s egyéb holmi dib-dáb, a ki tárházba volt, elő nem adgya, a kit elfoglalt, ha azokat előadgya és a rubintot fogja kévánni, arra így felelek: ha én hozzám való anyai jó akaratomba meg akar nyugodni, és azután is azt reám bizza, én megtartom azutánn is, és meglátván, hogy elégséges annak gondviselésére, előadom, holott penig nem, bizza emberségemre, abból is részt kévánom mind magam s mind leányom számára, és addig elő nem adom, még ki nem fizet minket s valamint fogják böcsüllni, annak épen felét megkévánom. A ki az apjátúl maradott egy ezüst kalamáris ládácska, az is itt vagyon. Kilencz czapa pohár. Gyümölcs alá való csésze ezüst aranyas nr. 12. Innyaadó csésze nr. 2. Sótartó nr. 2. Ezüst tányér nr. 2 Ezüst gyertyatartó nr. 1. Nádméz porozó nr. 1. Ezüst aranyos tálocska nr. 1. Egy ezüst confectnek való csésze fedelestül, kiben egy nehány fiók vagyon, de azt szegény úr nekem ugy tetszik éltében ajándékon adta nekem. Én nállam több ezüst sem magamé, sem övé több nincsen, jó szivvel meg is esküszem, nállam semmi nincs, a ki az apjáé volt volna. Magamnak penig a ki ott ezüst mivem volt, igazán bizony eszembe nem jő, még is a menyire eszembe jő, rendszerént im leirom:

Egybe járó ezüst poharok aranyozott nyolcz-e vagy kilencz, fedelestül, az szegény anyám tizenkettőt adott volt, de ugy tetszik, az ketteje, vagy mennyi, elveszett benne.

Item kisded egyben járó ezüst pohár fedelestül aranyos nr. 12.

Ezüst új palaczkocska nr. 1.

Innyaadó vastag ezüst tányér nr. 1.
Aranyozott csésze tokba nr. 1.
Másik ezüst aranyozott csésze tok nélkül nr. 1.

Több nem jut eszembe, de az szegény úr ezüst mivét vasas ládába raktam volt, az én ezüst mivemet penig egy öreg zöld ládába, regestromja is volt, ha a József eljöhetne, úgy reménylem neki eszébe jutna, az én ezüst mivem mennyi volt. Az nyolcz ezüst tálat, kit szegény anyámtúl hoztam volt s mosdót medenczéstül és holmi dirib-darab ezüstet, az mit Bécsbe vásárlottam rajta, prókátoroknak jedzésbe adtam. Az szegény bátyám credentia ládáját is ugy hallom felterte, és kivévén ezüst tányérokat, lóra való szerszámokat, kantárokat csináltatott belölle, gondolhattya kgd, egy urnak a mennyi kívántatott pohár székhez, benne volt, nem tudom-é ha negyven-é vagy harmincz ezüst tál, a mellett tányérok, poharok, mosdó medenczéstül, kalán, villa, palaczkok, kannák, talám kgnek juthat eszébe, hány ezeren vette volt, mikor szegény kardináltúl maradott. Kgdet kérem, legyen azon, verjék fejébe az fiamnak, hogy én kész voltam itt is az alkuváshoz (de az ő felsége részéről kglmes parancsolattya mellől ki nem hagyhattak), azután is ne lenne keménséggel hozzám. Kgdet kérem édes Aszalay uram, legyen immár segétséggel és jó akarattal hozzám s az mint legjobban lehet legyen mellettem. Ezeknek utánna Isten éltesse és tartsa jó egésségben kgdet. Datum in Arce Terebes 14. Martii 1651.

Kgnek

böcsülettel szolgál
Jakusith Anna, m. p.

P. S. Az tokai pénz ugy tetszik engem is illet, azért kgtek lássa, mennyit váltottam az jószágban, vesse meg kgtek, mennyi ment reá és hova lött. Az urbariumok nállam nincsenek, hanem az itt való terebesi és varannai jószágban amint kgd rendbe vette, jól tudgya kgd, s az több jószágról való urbariomok tisztviselöknél vannak, ők tartoznak jelenteni, mennyit váltottam, adgyák tuttára kgnek. Az mennyire jutott eszembe, prókátoroknak adtam a jedzést, ö kknél vagyon, kit hová költettem. — Az több jedzés ott volt tárházban, hogy felverték, ök tudgyák, hova lött, adgyák elő.

Külczím : Generoso domino Stephano Aszalay vice Judici Curiae et domino observandissimo.

(Eredeti az orsz. ltárban.)

II.

Generose Domine mihi semper observandissime, servitiorum meorum paratissimam Commendationem.

Midőn az elmult esztendőben itt Nagyszombatban szent Klára szerzetiben lévő szüzeket látogatván s velem együtt az én szerelmes leányomat is gróf Homonnay Druget Katát bevittem volna az szent szüzek közibe, Istennek csuda irgalmasságátúl és kegyes hivataljától s

belső munkálkodásától megnevezett édes leányom fölgerjedvén, nem annyira akaratom ellen ugyan (mivel jó szándékát más alkalmatossággal nem akartam ellenzeni), mint hirem nélkül haját elmetszetvén, és azután lábaimhoz sirással borulván és az ott maradásra engedelmet kérvén, benn maradott az szent szerzetben, a holott dicséretesen az szent szerzetnek szokása szerént, az novitiust elvégezvén, hogy annyival inkább az ő édes Jézusának, jegyesének holtig és azután örökké való kötelességében legyen, az szerzetnek rendi szerént, nem csak igéretet, de ugyan fogadást és esküvést is akar tenni jegyesének, kire ötet az szent szerzet méltónak itélvén, annak az solemnitásnak napját az fejedelem asszonnyal ő kglmével s több mások egyező értelméből is rendeltük ez jelen való Octóbernek 23. napjára a nagyszombati szent Clára szerzetiben lévő szüzek szentegyházában.

Annakokáért kgdet nagy szeretettel kérem, hogy az megnevezett napon és helyen méltóztassék jelen lenni, és édes leányomnak lelki menyegzéjét kivánatos jelenlétével ékesiteni, mely kgd jó akaratját, szeretetit és Istenes cselekedetit mind leányom s mind az egész szerzet, és én is Istenhez való buzgó imádságinkkal meg igyekezzük hálálni. Kedves választ is várok kgdtül. Az jó Isten tartsa meg jó egésségben. Datum Tyrnaviae die 1. Octobris anno 1650.

Generosae D. Vestrae

ad obsequia paratissima
Illustrissimi quondam Comitis Johannis
Drugeth de Homonna relicta vidua
Jakusith Anna, m. p.

Külczím: Generoso domino Stephano Aszalay vice judici Curiae etc. domino mihi semper observandissimo.

(Eredeti az orsz. ltárban.)

Közli: Komáromy András.

HELY-, NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Hibaigazitás. A 157. lapon fel. 15. sor várnagy, szükség helyett *vármegyék, székelység* olvasandó.

